GERMANICARUM RERUM

TOMI QUATUOR,

SIMONIS SCHARDII.

SCHARDIUS REDIVIVUS

Sive

RERUM GERMANICARUM SCRIPTORES VARII,

Olim

A D. SIMONE SCHARDIO,

In IV. Tomos collecti, hactenus diu desiderati,

TOMUS PRIMUS,

CONTINENS GERMANORUM POtissimam originem, varias migrationes, divisiones, appellationes, bella atque alia ante Romanorum tempora, & cum his fortiter gesta; Item, Translationem Imperii Romani ad Germanos, & quorundam Germanicorum Imperatorum Acta, usq; ad tempora ferè CAROLI V.

OPUS OMNIBUS HISTORIARUM, POLITIARVM, ANTIQVITATIS, ET IVRIS PVBLICI AMATORIbus cumprimis utile & necessarium; Nunc primùm varietate Typorum, Axiomata politica & maximè necessaria repræsentante, distinctum, à vitiis repurgatum, & ad seculum nostrum accommodatum. Adjectus est cuilibet Tomo Index Authorum, & in fine Index ad IV. Tomos universalis locupletissimus, Historica, Politica, Geographica, publici Juris Principia ad formam Locorum communium referens,

Operâ

HIERONYMI THOMÆ, AUGUSTANI, J. U. L.

GIESSÆ, Ex Officina SEILERIANA.

Typis Hampelianis, Anno 1673.

Epigramma ad Lectorem.

QVi nova Teutonidos famæ, Studiose, requiris,
Hic veteris Patria jam nova facta vides.
Cur nova, mille retrò Tacitus quæ scripsit ab annis?
Quod splendore novo scripta vetusta nitent.
Hic patriæ agnosces mutata vocabula linguæ,
Mores, ingenium, res, loca, Regna, situs.
Perlege Germanæ nova facta Encomia famæ,
Quæ sua tam fructus, quàm bona Chloris habent.

VIRIS
NOBILITATE GENERIS ET OFFICIORUM, AMPLITUDINE

Virtutum, Integritate Morum, Fama commerciorum, Favore Literatorum, maximè conspicuis & passim concelebratis,

DN. ADOLPHO ZOBELIO,

Patritio Augustano, Consuli Patriæ & Hospitalis Curatori gravissimo.

DN. ANDREÆ HUBERO,

Senatoria Dignitate eminenti.

DN. MARCO HUBERO,

Consistoriali functione præclaro: Patri & Filio, Virtutum gloria paribus, Negotiatoribus Primariis

DN. RAYMUNDO EGGERO

Mercatori ubique celeberrimo.

Fautoribus quolibet modo æstimandis, honorandis & suspiciendis.

IAmdudum puduit non fecisse, quod omnes coætanei Patriæ Commilitones; Venerati sunt hactenus omnes Vestrum Nomen, Virtutem, Gloriam, vel Scripta sua dedicando, vel panegyrica carmina conscribendo, solus ego ex omnibus superstum, qui silentio Vestram Laudem continui, non quod ignota vel esset, vel mihi non videretur adoranda (quis enim solem in meridie lucere nesciret?) sed quòd dignum quippiam non repererim, Vobis inscribendum & dedicandum. Non piget tamen fortunæ istius, quandoquidem dignitas nobilissimi hujus scripti resarcire poterit, quod morà à me peccatum est. Schardium Vobis offero, fidelem celebratissimarum rerum Germanicarum indagatorem, collectorem & buccinatorem. Opus, fateor, non

meum, præfiscine tamen dixerim, ita operâ meâ emendatum, renovatum, & ad usum accommodatum, ut non vereat Eruditorum subire judicium, utrum ille colligendo, an ego renovando Scriptores hos de Germania, majorem laborem & industriam impenderimus? determinantium, & utinam prælo Typographico semper adesse & præesse, Correctoris itidem muneri vacare potuissem, multa menda emendare, & nitidius elegantissimum hoc opus in lucem producere voluissem; sed fato quodam inevitabili jam ferendum, quod corrigi nequit. Eruditorum gratia hic Liber collectus est, Eruditorum ergo etiam expostular voluntatem & affectionem. In primo Libri intuitu, cum conspexissem, multa in hoc Volumine de Patria nostra Augusta contineri non vulgaria, imò & integros *famosi istius Polyhistoris Peutingeri* convivales sermones, statim complacuit, itaque editionem revidendam cogitavi, Vestroque Nomini, utpote Civium Primariorum, dedicandam destinavi. Suscipite ô Viri Amplissimi partum hunc animi Vobis verè devoti: Amplectimini vel ea de causa, quod Augustæ referat Antiquitates, quòd Civium producat Originem, Genitores, fortitudinem; Ostendite serena fronte, non inter omnes Mercatores & Literatos glisccre istam perversorum quorundam æmulationem, stulta arrogantia se sibi invicem præferentium. A Mercatoribus sustinentur Artes, foventur Docti, aluntur Musæ, non proinde quivis Mercator quovis Literato potior. Ab Eruditis informantur Mercatores, instruuntur Prudentia, per sana eorum consilia promoventur commercia, non ideo quivis Doctorculus cuivis anteponendus Mercatori. Par utriusque pro qualitate esse debet æstimatio. Hanc Vos hactenus æquali trutina ponderastis, Vobis debitum honorem conservando, alios non impari modestia tolerando. Vobis itaque debetur & honos & gloria. Vos omnes respiciunt, amant, honorant. Vos quoque ego quamdiu superero, venerabor, fausta quævis exoptando, vitam longævam, incolumitatem perpetuam, felicitatem æternam apprecando,

Nobilissimi, Amplissimi, Integerrimi & Prudentissimi Domini

Vestrorum meritorum admirans

Hieronymus Thomæ, Jur. Lic.

AD LECTOREM, IN TOMUM PRIMUM,

PRAEFATIO.

CUM in omni disciplinarum genere, tum in historiis legendis utile sit, quæ dispersa & segregata hinc inde de eadem materia à diversis authoribus scripta sunt, ea undique congregata conjungere, & in unum quasi corpus cogere. Itaque licet Vir quidam doctus & Historiarum studio admodum deditus, pro eo munere quod gessit, magnis multisque occupationibus distineretur; tamen subcisivis horis, & generales & speciales, de Germaniæ & Novæ, & Veteris, situ, Moribus, Populis atque Regionibus descriptiones quasdam ex multis & variis, tum vetustis, tum superioris ætatis, nostræque memoriæ authoribus collectas in unum volumen retulit. Quo autem consilio hujusmodi descriptionibus primum locum hujus Operis tribuerit, non est, quod Lector admodum sit sollicitus, nec offendi magnopere debet, si fortasse non accuratam rationem, vel in congerendo, vel in disponendo adhibitam esse, in hoc Tomo I. intellexerit. Id igitur potius humanus Lector spectet, multorum diversorum Authorum varia opuscula ejusdem ferè generis sub unam veluti classem redacta esse, quæ nec passim in Bibliothecis extent, nec ubique sint etiam in celebribus Bibliopoliis venalia. Hac de causa etiam Chronicon illud monachi cujusdam Herveldensis, quod præcipuè ad vitam & res gestas Henrici IV. pertinet, licet cum argumento hujus Tomi non congruat, tamen quia ante paucis visum est, ei est insertum. Quod si jam hunc laborem Lector boni consuluerit: curabitur, ut in quibus vel judicium, vel ordo desiderari potest, ea omnia temporis progressu emendentur & perficiantur, qua in re vir quidam eruditus & magna historiarum cognitione præditus, Typographo operam studiumque suum promisit.

Bene Vale. Calendis Augusti anno Domini millesimo quingentesimo septuagesimo quarto.

AUTHO-

AUTHORUM, TRACTATUUM, ET LIBRORUM CATALOGUS, IN HOC PRIMO TOMO CONTENTORUM; QUI EO ORDINE HIC ENUMERANTUR, QUO IN HUNC PRIMUM TOMUM SUNT RELATI.

P. CORNELII
TACITI, EQU. ROM.
DE
SITU MORIBUS ET POPULIS GERMANIÆ LIBELLUS,

Cum Scholiis

ANDREÆ ALTHAMERI BRENTZII.

GERMANIA *a* omnis à *b* Gallis *c* Rhetiisque, & *d* Pannoniis, Rheno & Danubio fluminibus: à *e* Sarmatis *f* Dacisque mutuo metu *g* aut montibus separatur. Cætera *h* Oceanus ambit, latos sinus & insularum immensa spacia complectens, nuper *i* cognitis quibusdam, quos bellum aperuit.

VEterem *a* Germaniæ situm, & angustiotis terræ, quàm nunc est, limites à principio describit Tacitus: non ejus, quæ multorum populorum accessione postmodum facta est amplissima. Nam vetus Germania tantùm intra Rhenum, Danubium atque Oceanum conclusa, non protendebatur longiùs: quod præter Tacitum, & alii terrarum Scriptores testati sunt. *Pomponius* enim *Mela, Hispanus Cosmographus lib* 3. quoque tradit, Germaniam ab Occidente ripis Rheni usque ad Alpes; ab Oriente, Sarmaticarum confinio gentium, quà Septentrionem spectat, Oecanico littore obductam. Similiter & *Solinus cap.29. Extenditur*, inquit, *inter Hercynium saltum & rupes Sarmatarum, ubi incipit, Danubio: ubi desinit, Rheno perfunditur.* Accedit ad horum sententiam & *Strabo lib*.7. atque *Cl. Ptolomæus lib.II.cap*.11. Habes nunc antiquum Germaniæ situm. Verùm quis ignorat, quanta interim facta sit populorum accessio? Velut abundè scribit Æneas Sylvius Senensis, qui Pontifex Max. Pij cognomentum tulit. Comparemus ergò eum veteri novam, & primum de amplitudine dicamus. Danubius ac Rhenus, qui quondam Germaniæ limites clausere, nunc per medios Germanorum dilabuntur agros. Belgica regio, quæ Galliæ prima portio tertia fuit, nunc majori ex parte Germaniæ cessit, lingua & moribus. Helvetii quoque gens antea Gallica, in Germanos transivere. Rhetia tota & ipsum Noricum, & quicquid Vindelici nominis inter Alpes ipsas cœlovicinas & perpetuâ nive rigentes, nomen Germanicum penetrans, in Italia quoque sedes posuerit, Brixione, Merane, Bubranoque in valle Athesis occupato. Austria, quæ apud priscos Pannonici juris fuit, & Norici portio, in Germanicum nomen conversa est. Stiria, quam Veteres Valeriam vocavere, Theutonicum morem atque imperium subiit. Carni quoque, quos modo Carinthianos, Carniolosque nominant, idem fecere: Ita ut fontes Dravi Savique nominatorum fluminum, Theutonici juris existant. Neque Alpes ullæ inter Italiam atq; Germaniam sunt, quarum summa cacumina non possideant Theutonici, qui ad Orientem nonmodo Albim, sed Oderam ac Viscellam transmiserunt. Et in ipsa quidem Occidentali Sarmatia, Ulmigerorum & Gepidarum agros invasere. Nam & Austria trans Danubium, & Moravia, & quidquid Slessitæ ultra Oderam possident, Sarmatici quondam fuit soli: Quin & in Oecano & Baltheo sinu, medias insulas sui juris fecere Theutones. Porrò non temere est, quod dixit: *Omnis Germania.* Nam est superior & inferior, cis Rhenana & trans Rhenana, atque magna Germania apud Classicos Autores. Cornelius Tacitus in Historia Augusta nó raró superioris & inferioris Germaniæ mentionem facit. *Ammianus Marcellinus lib*.15. Superiorem, quam etiam primam vocat, Moguntiacos, & Vangiones, & Nemetes, & Argentoracos complecti refert. Inferiorem verò, quæ ipsi & secunda, Agrippinam & Tungros Germaniæ magnæ meminit Claudius Ptolomæus. Superior Germania, (quæ ut dixi) prima etiam & alta vocatur, & Historiogra-

phis (Das hoch Deutschland) à Mœno ascendendo Bajoariam habet Austriam, Sririam, Athesim, Rhetiam, Helvetiam, Sueviam, Alsatiam, Tribochos, Nemetes, Vangiones, & Mguntiacum usq;. Inferior Germania, etiam secunda & Bassa vocata (Das nieder Deutschland) ab Obrinco fluvio, qui nunc Mosella, initium habet : continet Franciam orientalem, cujus magna pars Meridiem versus, in soperiorem protenditur Lotharingiam, Brabaotiam, Flandriam, Selandiam, Holandiam, Geldriam, Frisiam, Westphaliam, Hassiam, Saxoniam, Marchiam, Daniam, Pomeraniam, Borussiam, Livoniam, Slesiam, Moraviam, Bohemiam, Voitlandiam, Misniam, Duringiam. Ptolomæus quoque magnæ Germaniæ recordatur, quæ Septentrionem sub se comprehendit, Borussiam, Livoniam, Silesiam, Carpathi incolas, Peucinos, Bastarnas, Roxolanos, atque Venetos. Vel ut aliis placet, Saxoniam ulteriorem, ut Lubecum, Rostochium, & antiquam Marchiam : quæ Germaniæ portio trans Rhenum ad Albim usque extenditur. Fines verò Germaniæ nostro ævo sunt, Italia à Meridie, Hungaria & Polonia ab Orieote, mare Baltheum magnosque Oceanus à Septentrione, & Gallia ab Occaso. Habes rationem, quare dixerit Cornelius : *Germania omnis*, hoc est, superior & inferior magnaq; intra hos fines est conclusa, Gallias, Rhetias, Pannonias, Sarmatas, Dacosque.

Gallia lata Europæ regio, nostra ætate Francia occidentalis dicitur, Germanicè Franckreich: & ejus populi Franci (die Frantzosen) à Francis Germaniæ populis, à quibus ferè tota olim subacta est. Hæc trifariam divisa, in Tonsam sive Togatam, quæ & Cisalpina dicitur; Comatam, qua appellatione cogoominatur omnis transalpina Gallia; Braccatam, quæ etiam Narbonensis dicitur. Togata est illa ora Italiæ, quæ intra Padum Rubiconem & Apeoninum est : ubi etiam hodie vulgo Lombardiæ, Forum Julii, & Romandiolæ provinciæ. In quibus Aquilegia, Mediolanum, Padua, Placentia, Bononia, Ravenna, Mirandula, flos ac robur Italiæ, sita sunt. Itaque Togatam eandem & Cisalpinam à Toga cum Lano commoni Romani dixere. Comata, quo nomine omnis transalpina Gallia est nuncupata ab intonsis crinibus, quo vocabulo illa Germanorum gens, Rheno proxima, utramque illius ripam attingens, à Veteribus est appellata: *Ubii, Rauraci, Tribotes, Nemetes, Vangiones, Moguntiaci, Treviri, Medsomatrices, Confluentes, Rheni & Mosa populi, Menapii, Eburrones, Tungri, Bellicasii, Nervii, Belgæ, Bellovaci, Leuci, Morini, Atrebates, Ambiani, Romandui* unà cum reliquis Belgarum populis. Sed cùm Gallos & Germanos uno vocabulo veteres Græci, Celtas nuncuparint : hinc est, quòd *Cæsar lib.1. belli Gallici* in sua Gallica divisione, Celtas non minorem totius Galliæ partem tenere scripserit, quam huic quoque Comatæ adicjiemus. Quum horum imprimis maxima pars populorum Germanorum, & Belgarum instar comas nutriat. Cæsar siquidem Galliam omnem in Celtas, Aquitanos, & Belgas dividens, Celtas, Belgis proximos, hæc voluit obtinere loca ? ubi Augustus Cæsar quartam Galliæ divisionem Lugdunensem locavit: quæ in se habet populos, Veteribus vocitatos Valesios, Borgundiones, Sequanos, Heduos, Lingones, Lugdunos, Nivernos, Cenomandos, Redones, Senones, Aodes, Turones, Carnutes, Britones, Parisios, Veromanduos, hodie Helvetii, Vesontii aliàs, Bisanti, Verdunenses, Divionenses, Belnenses, Augustoduni, Bibractæ, Matiscooenses, Cabillonenses, Aurelianenses, Lutetö, pluraque alia loca ad Ararim, Ligerim, Sequanam, & Matrooam flumina sita, quæ longom esset enumerare. Braccata, quæ Narbonensis dicta, à braccis, id est, femoralibus prolixis, quibus utebantur, qui etiam præter hæc sagis tecti; *Strabone teste lib.4. Geographia*, & vestibus brevibus, quibus vix nates tegere poterant, vestiebantur. Hæc etiam Celtis mixta, hos habet populos, Priscis memoratos, Allobroges, provinciam Romanorum, Tolosatios, Narbonenses, Ruscinos, Tectosagos, & populos inter Isaram & Rhodanum, quæ Civitates habens nobilissimas, Gebennam, Masiliam, Niceam, Tolosam, Narbooam Perpenianam, Arelatensem, Carcassooam, Avininoem, Viennam, Valentiam, Biterras, Agathopolim, & plures alias, qoas nimis prolixum esset receosere. Aquitania quoque, in hoc tractu sequitur, noo ignobilis Galliæ pars, ad Garumnam fluvium, quæ corporibus hominum & lingua à cæteris Gallis differt. Civitates & populos habet à Veteribus enumeratas, Pictones, Tarvisacios, Tarbelios, Bigerones, Garumnos, Cocosates, Sigubates, Auxitanos, Vassarios, Flussatus, Biturges (Horum oppidum Avaticum, cujus *Cæsar* meminit sæpenumerò io *Comment.*) Burdegallenses inter Garumnam, & Auscios, Ruthenos, Levonicos, & Avernos. Liger potissimum in ea regione flumen est, qui provinciam eam à cætera Gallia diducit, nomina etiam quædam habet recentia, puta Claremoorenses, Saoctiflori, Tutelenses, Mimotenses, Albienses, Castrenses, Amicienses, Vabrenses, & plura hujusmodi, quæ brevitatis causa hic omittuntur. Habes itaque, Candide Lector, brevem atque item veram Galliæ partitionem & descriptionem, quam nobis Halæ Saxonum communicavit Homo fidei & humanitatis plenos, Ambrosius Leymbachus, Vir litteratissimus & nullis non doctrinis deditus, qui aliquot anoos in Gallia versatus, omnia suis oculis non illibenter vidit.

Rheti ° Alpium fuerunt popoli supra Comam Italiæ urbem, ad Alpium radicem, sicut habet *Strabo lib.IV.* Quorum oppidum est Bicannium, & Candobunum, & Licantiorum, veluti arx quædam Damasia. Idem *Strabo lib.VII.* Rhetii verò & Norici usque ad Alpium summa tenent, & Italiam versus inclinant, hinc insubribus, Inde Carnis propinqui & Aquilejæ tractui. Hi à Rheto, Duce Tuscorum (qui etiam Hetrusci, nunc Florentini) appellationem sumpsere. Nam Tosci Duce Rheto avitis sedibus amissis,, id est, pulsi à Gallis, *auctore Plinio lib.III. cap* 20. Alpes occupavere: & nomine Ducis gentem Rhetiorum condiderunt, velut scribit *Justin. lib.XX.* Istorum loca nunc tenent Germanorum geotes, Churienses, à Churia vetusto oppido, Algeanier pars Athesini, Comitatus scilicet Tirolis. Oppida habent Churiam; Veldtchirachium, Liodnlam, Brigantium, Ravaspurgum, Campidonam, Cautbonium, Rotvilam, Augustam. In confesso autem est, duas fuisse Rhetias: Superiorem scilicet & inferiorem. Superior est montana & alpestris: Inferior plana Sueviæ nostræ portionem com-

plectens

plectens, quæ etiam Cisalpina dicitur. Universa Rhetia nunc ad Germaniam spectat. Rhetica vina sunt, quæ nos Germani appellamus Feldliner, generosa, & quibus maximè delectatus est Augustus Cæsar, *teste Suetonio in vita ejus*, quæ etiam *à Vergilio 2. Georgicorum* commendantur.

——— Et quo te carmine dicam
Rhetica? nec cellis ideo contende Falernis.

Rheticæ Alpes (die Graubündter) eæ sunt, quas Rheti incoluerunt, nunc ab Helvetiis habitantur, vulgò dicuntur S. Gothardi, item S. Bernhardi, atq; S. Nicolai montes. In istis Alpibus Rheticis oritur Rhenus, *ut ait noster Cornelius Tacitus*: Rheticus autem mons apud *Pomponiũ Melam lib. III.* est in Helvetiis, qui ab incolis Brettiggegem vocatur, annotante Ioachimo Vadiano, insigni Cosmographo, ad quem Rheti sederunt. Estque ille mons, quem jam Rheticas Alpes diximus, ex quo Rhenus oritur inter fines Curientium & Sedunorum: ubi hodie Leopontii. Quidam portiunculam Suevorum circa Nordlingiacum Rhisam das Rhies à Rhetia appellatam contendunt.

Non[d] frustra *Pannoniis* plurali numero dixit. Siquidem duplicem Pannoniam Veteres quoque dixere. Superiorem, quam Austriam hodie appellant, ab Austro vento, quo perflatur: sive ab Austrasia Gallica, quemadmodum placuit Paulo Æmilio. Hæc habet Viennam, clarissimum oppidum, bonisque studiis passim famigeratum: numeratur inter Germaniæ oras, Cerere & Baccho fœcundissimas: Cæsaribus & Regibus Germanorum obsequiosissimè parens. Inferiorem Pannones olim, Pæones dicti, ab initio tenuerunt, inde Hunni, mox Gothi, post Langobardi, novissimè Hungari. Quare inferiorem Pannoniam rectè Hungariam dixeris.

Sarmatiam [e] pariformiter bifariam diviserunt Cosmographi: Altera nempe Asiæ est, Tartariam nunc vocant: Europæ altera, Scythiæ olim regnum fuit, cui Poloniæ nomen indiderunt. In hac est Brussia, Livonia, Lituania, Russia, Pomerania, Polonia. Hæc habet Cracoviam, amplissimam urbem, quæ & ipsa Gymnasio est celebris. Harum populi Sarmatæ à Græcis Sauromatæ dicuntur: aliqui hos Scythas nominabant, hinc *Plinius lib. IV. c.* 12. Scytharum nomen usquequaque in Sarmatas & Germanos transivisse testatur. Utramque Sarmatiam ac gentis mores, copiosè satis quidam Matthias de Miechovv, Cracoviensis descripsit.

Dacia [f] Scythiæ olim, nunc Germaniæ quoque est regio: à Septentrione, parte Sarmatiæ, quæ in Europa est, circumscribitur, à monte Carpatho usque ad finem præfatæ flexionis fluvii Thyræ: ab Occidente Jazigibus Meranasis per Tibiscum amnem discernitur, à Meridie verò usque ad Danubium extenditur, *auctore Ptolemao lib. III. cap.* 8. *Vide* Plin. *lib IV. cap.* 12. *&* 14. Strabonem *in* 7. Dionysium *de situ orbis*. Lucanum *in* 2. Appianum *in lib. qui Illyricus* inscribitur. Æneam *in Europa cap. XXXIII.* Saxonem Grammaticum *in Historia Danorum.* Nunc Transilvaniam & Walachiam dici, satis notum est, Et Dacus est Walachus. Alia est Dacia in mari Germanico, quam Daniam, Dennemarck/vocant, de qua hoc loco nihil agitur.

M Mutuo metu aut montibus separatur.
Pomponius & Mela lib. III. de Germanis: Qui habitant, immanes sunt animis atq; corporibus, & advastam feritatem, vasta utraque exercent bellando animos, corpora ad consuetudines laborum: & infra Cornelius, *Germaniam informem terris, Asperam cœlo, tristem cultu & aspectu vocat.* Sunt rursus Sarmatæ & Daci, Hora. *lib. I. ode* 25. *teste* sævi atque truces: quo fit, ut mutuus horror, asperitas locorum, metusque intervenerint, quo minus alterutrûm terras invaderent ad populandum hostem, provocandumque vicinum. Accedit ad hunc metum & montium interjacentium inaccessa altitudo, & horror, sylvarum quoque asperitas, quæ prohibent vicinorum hostiũ subitam irruptionem. Velut itaq; Rheno sequestrantur à Gallis, & à Pannoniis Danubio: ita mutuus metus altissimique montes & Sylvæ separant Germanos à Dacis & Sarmatis.

Oceanus [h] nempe Daniam, Nortvvegiam, Sueciam Scandiam, Gothiam & non paucas alias Germanici æquoris insulas circumluit. Dictus est autem Oceanus à celeritate, *teste Solino cap. XXXI.* ab ὠκὺς, quod velocem sonat Et est mare totam terram cingens. Unde Dionysius de situ orbi.

—— nam terra solo præcingitur omnis,
Parvaq; cæruleo caput effert insula Ponto:

De Germanico æquore quem hic Oceani nomine intelligit Das gros Deutsch Meer und Pomerisch Meer infrà plura dicemus. Verùm *insula* (ut id in transcursu dicatur) sunt in mari loca, undis undique ambita, discreta à continenti: dictæ *ut Martianus ait*; ab eo quòd in salo sunt. Domus quoq. nullis connexæ ædificiis cohærentibus, *Insula* nominãtur.

Nam [i] Germania multis annis nec tota percognita est, *auctore Plinio in lib. IV. c.* 14. quemadmodum Lituania, quæ nec Græcis, nec Latinis fuit cognita: sed Christiana religio hanc nostro generi aperuit *Strabo etiam lib. VII.* plagam trans Albim, qua Occanum spectat, sibi prorsus incognitam refert.

R Henus Rheticarum Alpium inaccesso ac præcipiti vertice ortus, modico flexu in Occidentem versus, septentrionali Oceano miscetur.

Rhenus, amœnissimus Germaniæ fluvius, ex Rheticis Alpibus, de quibus paulo ante multa annotavimus, hoc est, ex Leopontiis, qui Alpes incolunt, ut habet *Cæsar lib. IV. Comm. belli Gallici*, decidens propè à capite duos efficit lacus, Acronium, hoc est, Constantiensem, quòd ad eum sita sit Constantia urbs: aliis Brigantinum, à Pregantia vetustissimo oppidulo dictum, quem accolæ Podmicum den Podmer See quod profundissimus sit: vel ab antiqua quadam Nobilium familia de Podmen, nominatum volunt. Venetum alterum inferiorem, hodie Cellensem dictum, à Cella oppidulo. Deinde Rhenus flexuoso littorum anfractu variis rupibus saxosisque incitatus, paulò inferius Rauracos, Tribotes, Nemetes, Vangiones, Moguntiacos, Confluentiam, Ubios, amplissimas Germaniæ civitates alluens Necchatum, Mœnum, Mosam, Scaldim, Mosellam flumina in se recipiens, in Oceanum Germanicum multis ostiis effunditur.

D Anubius a molli & clementer edito montis Arbonæ jugo effusus, plures populos adit, donec in Ponticũ mare sexò meatibus erumpit, septimũ enim os paludibus hauritur.

Danubius, [*] qui & Ister, celeberrimum totius Europæ flumen, in Suevis oritur in collibus Arbonæ auff der Baar ad Bacenim sylvam: quem locum aliquando Baronatum appellatum, admonuit me Tubingæ Matthæus Neserus Fürstenbergensis, in humanioribus studiis apprimè eruditus, ejus soli

indigena apud pagū Doneschingiacū patria lingua Doneschingen dictū. Hic Sueviā omnē in duas separat partes, Superiorē & inferiorem, allabentib. civis auctior Ulmam, præclaram Suevorum urbem, petit: ibi recepto Hilaro amne, navigabilis efficitur: deinde per Gundelfingiacensium agros delatus Brenzā, patriū flumen absorbet: hinc Laugingiacū, quæ Alberto Magno patria, Werdeam Sueviçam, Angelostadium, Ratisponam, per Bajoariam, Austriam, Hungariam fluens, sexaginta fluminibus auctus, septem ostiis Ponticum mare, quod aliâs Euxinum ab inhospitali feritate dicebatur, ingreditur. Dum verò mari jungitur, tanto impetu infertur, ut ultra quadraginta millia passuū infra amaras ondas dulcem quærentibus exhibeat haustum. Ab undarum strepitu & sono accepit nomen vernaculum Donaw: Gentes verò præcipuæ, quas adit Danubius, hæ sunt, Suevi, Rheti, Boji, Norici, Pannones, Daci, Bulgari.

DE [b] ostiis Danubii scribunt Pomponius *Mela lib. II.* Strabo *lib. VII.* Ovidius *lib. II Tristium:* Statius *lib. V. Theba.* Plinius *lib. IV. c. 12.* Ammianus Marcellinus *lib XXII.* hic post Plinium ostiorum nomina quoque recenset. Quorum primum est, inquit, Peuce insula, ut interpretari solent vocabula Græca ferme nec Secundum Naracustoma: Ternum Calostoma: Quartum Pseudostoma: Nam Boreostoma, ac Stenostoma longè minora sunt cæteris: Septimum genus est palustri specie nigrum. Neque hoc negligendum, Stephanum scribere, Danubium aliquando *Mantuam* dictum.

IPsos Germanos *a* indigenas crediderim, minimeque aliarum gentium adventibus mixtos: quia nec terra olim, sed classibus advehebantur, qui mutare sedes quærebant, & immensus ultra, utque sic dixerim, adversus Oceanus raris ab orbe nostro navibus aditur. Quis porrò *b* præter periculum horridi & ignoti maris, Asia aut Africa aut Italia relicta, Germaniam peteret? informem terris, asperam cœlo, tristem cultu aspectuque, nisi si patria sit.

Germanos [a] esse αὐτόχθονας, hoc est indigenas, in ipsa patria Germania natos, non aliunde introductos multis rationibus probat Tacitus. Primum quod non nisi navibus ad Germaniam patebat aditus. Deinde quòd infestus Oceanus, qui cingit aliquot Germanorum fines, peregrinarum gentium accessum prohibebat. Tertio quòd aspera atque horrida & inculta natio, non admodum adficiebat exteros: Quarto quòd aliena matrimonia non admittebant. A Tuiscone parente orti, suam stirpem mixtam in modum auxerunt: synceri & verè Germani, minimè alterius gentis colluvione contaminati. Frivolum itaque commentum est nullaque authoritate fulcitum eorum, qui fabulantur: *Magnam partem Germaniæ populorum à Græcis, aut Romanis, sive aliis peregrinis gentibus descendisse.* Sunt enim qui Suevorum & Saxonum originem ad Macedones referant: Francorum & Sicambrorum ad Græcos & Trojanos: Bona pars Nobilium nostratium ad Romanos refert initium; Verùm nos mittamus istas nugacissimas nugas & anile commentum, Cornelio nostro utpote vetusto & recepto auctori potius fidē dabimus: qui *Germanos vere germanos,* id est: *non alienos aut adventitios sed γνησίους* affirmat. Accedit Cornelio Antoni Sabellici *lib. II. Enneade 6.* autoritas: deinde etiam Svinpontini interpretis Martialis. Henricus Bebelius hoc idem egit quodam privato libello. Et canit Conradus Celtis,

> *Gens invicta manet toto notissima mundo,*
> *Solis & ardoris patiens, duriq; laboris:*
> *Quæ nequit ignavam vitā tolerare quietem*
> *Indigena: haud alia ducens primordia gente*
> *Sed cœlo producta suo.* ———

Eo [b] priscæ Germaniæ imagioem: Inculta patria & horrida undiquaque erat: nec urbibus neque hortis culta, longè aliam nunc habet faciem. Æneas Sil. ad Martinum Maier de antiquo Germaniæ statu ad hunc modum scripsit. *Parum quidem ea tempestate à feritate brutorum Majorum nostrorum vita distabat. Erant enim plerumque pastores, sylvarum incolæ ac nemorum: nec munita hu urbes, nec oppida muro cincta, non arces altis innixa montibus, non templa sectis structa lapidibus visebantur: Aberant hortorum ac villarum deliciæ, nulla viridaria, nulla conspitones, nulla tempe, nulla vineta colebantur, præbebant largos flumina potus:* & plura alia.

Ignorum [c] vocat mare Septentrionale quòd à nullo navigatum fuisset: Romanis & aliis gentibus incognitum. Deinde horridum sive acre, ut Pompon. Mela vocat: etiamnum creberrimis naufragiis infame & naucleris infestissimum. Strabo: *libro. VII.*

Omnibus [d] enim dulce & amabile est solum patrium. Sicut Ovidius cecinit.

> *Nescio qua natale solum dulcedine cunctos*
> *Ducit, & immemores non sinit esse sui.*

CElebrant *a* carminibus antiquis (quod unum apud illos memoriæ & annalium genus est) *b* Tuisconem Deum è terra editū & filium *d* Mannū originē gentis conditoresq;.

Cornelii Taciti temporibus [a] Germani adhuc amusi & literarum expertes, non scribebant annales, fastos aut historias, velut Græci & Latini, sed horum loco carmina, hymnos, pæana, & vulgares cantiones recitabant & canebant. Hoc erat apud illos genus annalium & memoriæ: Ab avis discebant filii, ab his nepotes, & posteri: crebraque recitatione conservabant, quæ volebant per silentium & negligentiam oblivisci. Ejusmodi cautiunculā etiam suum Tuisconem & Mannum celebrabant. Sie sungen noch ein altes Lied von ihren Göttern und Vättern Tuiscone und Maone.

Tuisco [b] verò Rex Germanorum ac Sarmatarum, ut Berosus Chaldæus *lib. V.* indicat, à Rheno usque Tanaim Europam tenuit. Hic primum consedisse fertur ad Tanaim nominatissimum Moscoviæ flumen, à Tartaris Don nuncupatum inter fines Asiæ & Europæ, ubi nunc Princeps Moscoviæ sedet. Deinde juxta montem Suevum, qui Carpathus dicitur, hodie Sarmatas ab Hungaris dividentem: juxta quē Suevi primitus consederunt: ex quo monte scaturit fluvius Tibiscus, qui corruptè à Tuiscone nomen desumpsit, & ad meridiem fluēs in Danubium exoneratur. Similiter & urbs parum infra Danubiū Tubiscon à Tuiscone: quod facit, ut ibi adhuc in regione Septem Castrensium, id est, Transylvanorum lingua & moribus Germanorum utantur. Est etiam Tuiscum vicus ad Rhenum in finibus Ubiorum quędam urbs à Tuiscone appellationem habens: nam eo loci quoq; sedem habuisse memoratur, urbemq; à se nominasse, & retinet adhuc vetustam appellationis vestigium devastata urbe crebro bellorum motu, quos olim Suevi cum Gallis illic habuerunt Teutschinoostenum ex opposito Coloniæ Agrippinæ. Abisto Tuiscone Germanorum omnium vocabulum Tuiscones, Teuthones, & Theuthonici.

Joan-

Joannes[e] Annius Viterbiensis *lib. XV.* Germanos non Græci fabulosi, sed Janus & Vesta, sive cœlum & terra cũ Tuiscone filio genuit, ut Berosus scribit.

Mannus[d] Tuisconis filius apud Rheni Sarmatas anno Semiramidis sexto regnavit, velut tradit Berosus *lib. V.* Hic Germanis & Alemannis nomen indidit: Ab eo enim cœpit Germanorum gens: Et permansit hujus Manni honor & memoria in universa Germania, ut valentem, & fortem strenuumq; virum hodiè ex virtute nominemus, einen Mann, unde Germanus, Alemannus, Marcomañus, Nordtmannus, Chamannus & Landsmann Bidermann / Edelmann / Zimmermann & multa hujusmodi. Valdè enim majoribus nostris arriserunt à Manno deductæ appellationes, propter gentis auctorem & parentem. Plura de hoc Manno Berosus *Lib. 2. & 4.* Annius Viterbiensis *lib. XV.* Nicolaus Perottus *super primum Martialis.*

MAnno tres filios assignant, è quorum nominibus proximi Oceano a Ingævones, medii b Herminones, cæteri c Istævones vocentur.

Ingævon,[a] Herminon vel Hermion, ac Istævon Manni regis fuerunt filii, qui pluribus Germanorum populis nomina indiderunt. Ab Ingævone enim dicti sunt Ingævones, quos Cymbros & Teuthones esse Plinius *lib. IV. cap. 14. naturalis historiæ* voluit: Mari Germanico proximi: hodie Dani & Sarmatarum nonnulli, utputa Livones, Bructeri, Pomerani, Holsacenses. Ingævonum meminit Berosus *in 2. & 5.* Solinus *cap. 32. Memorabilium mundi.*

Hermiones[b] verò quorum pars Suevi, Hermonduri, Catti, Cherusci *Plinio lib. IV. cap. 14.* hodie, ut conjectura est, sunt Bohemi, Misnenses, Lusati, Slesitæ, Saxones & Thuringi: Hermionum meminit etiam *Pompon. Mela lib. 3. Berosus in 5.*

At[c] Istævones sunt reliqui Germaniæ populi ad Rhenum vergentes, eodem Plinio teste *libro IV. c. 14.* Volaterranus *lib. VII.* hos Istvalos & Westphalos interpretatur.

QUidam autem licentia vetustatis plures Deo ortos, pluresque gentis appellationes, a Marsos b Gambrivios c Suevos d Vandalosq; affirmant, eaq; vera & antiqua nomina.

Marsus[a] & ipse Tuisconis, nepos Germanorum Rex, Hermionis filius, tempore Balæi octavi Regis Assyriorum apud Tuiscones, id est, Germanos, regnavit, auctore *Beroso lib. V.* Ab hoc dicta est Marsorum regio in Germania, quemadmodum scribit Joannes Annius Viterbiensis Domini castrorum instituti Monachus *lib. XV. super Berosum.* Verùm qui fuerint Marsi aut quæ Marsorum regio, diu hæsitatum & inquisitum est à nobis, tandem in Vandaliam Alberti Cranzii incidimus, qui hunc nodum nobis explicuit, *libro primo sui Operis,* ubi inquit, *Marsi ad Albim concessere, quarum tenues reliquiæ in palustribus sunt, non longè ab æstio fluminis,* Thietmarsi, Wilster Marsi, Cremper Marsi, &c. Deinde *cap. I.* Iterum. *Omnem ego Holsatiam & Stormariam, in cujus sola fundata est Hamburga, Marsorum genti deputandum puto, quæ in solis palustribus nomen servavit.* Hæc ille. Meminit aliâs *in 1. historiarum* Tacitus vicorum Marsorum.

De[b] Gambrivio sic scribit Berosus *lib. V. Tempore Belochi decimi Assyriorum Regis, apud Tuiscones regnavit Gambrivius, vir ferocis animi.* Et Annius Viterbiensis *in eundem lib. 15. Hunc esse non dubitamus à quo Plinius in naturali historia, & Tacitus appellant Germanorum quosdam populos Gambrivios & regionem Gambriviam.* Est Gambreu Episcopalis urbs prope Nervios, id est Tornacenses, nunc Cameracensis dicta, quam Gambriviam fuisse conjicitur: Forsan cum tractum occupaverant Gambrivii. Sunt qui Gambrivios in Sicambros, hoc est, Geldrenses cessisse putent: Gambriviorum nomen desiit, & nudas conjecturas nobis reliquit.

Suevus[c] Gambrivii filius, Germanorum Rex, apud Tuiscones regnavit, tempore Balei undecimi Regis Babyloniorum, velut scribit *Berosus in 5.* Hic amplissimam Suevorum gentem & regnum condidit, & de suo nomine appellavit, quemadmodum *Joan. Annius Viterbiensis lib. 15.* Hujus Regis sedes ferunt fuisse primitus ad Suevum montem, qui Pannoniam respicit, & hodie Carpathus appellatur à Scriptoribus: cui monti appellationem ab ipso Suevo Rege contigisse haud dubium est, ceu idem Rex & fluvio nomen reliquit. Nam Suevus fluvius dicebatur priscis, qui postea Sprevus Barbaris cœpit dici, apud Marcomannos die Spre / Perolinum & Coloniam dirimens: quanquam alii Oderam olim Suevum vocitatum contendant. Idem Suevus Rex memoratur majus oppidũ in Durrego condidisse, & in eo habitasse, quod in Durrego situm multis annis à Suevis eorumq; Principibus habitatum est: cujus rei argumentum vetustissimæ Tigurinorum literæ proferuntur, quæ Durregum sive Tigurum Suevorum fuisse testantur: & adhuc illic domus ostenditur in qua resederunt: Accedit ad hoc quod in Durgea situm sit, quæ una ex centum pagis Suevorum, quorum Cæsar & Tacitus mentionem fecerunt, conjicitur fuisse. Nam Suevi autore *Strabone lib. VII.* à Rheno usq; ad Albim loca tenebant, majorem Germaniæ partem possidentes, sicut Tacitus scribit. Unde *Cæsar 4. lib. Commen.* Suevorum, inquit, est gens longe maxima & bellicosissima Germanorum, omnium. De illis postea fiet uberior mentio. A priscis Suevis sumpsere nomenclaturam & urbes & rivi in Germania. Nam Schwennig Slesiiarum oppidum affirmant à Suevis sumpsisse appellationẽ, quòd eam oram tenuerint quondam: Schwabach, ad duos à Norinberga lapides, urbs Marchionis Brandenburgensis, Principis mei longè clementissimi, à rivo quo illabitur, appellationem obtinuit, qui Suevorum rivus dicitur. Est ejusdem nominis rivus ad Erlang Castellum, quod tribus Lapidibus à Norinberga situm, eidẽ Marchioni paret. Extat quoq; vicus Suevorum juxta Eichstadium Noricorum urbẽ Swanfeld / corruptè pro Swabfeld vocatus; Potentissimæ enim gentes Suevorum multis locis, urbibus, montibus, rivis atque pagis nomen reliquerunt.

Tempore[d] Altadis 12. Babyloniorum Regis, Vandalus apud Tuiscones regnavit, teste *Beroso lib. V.* A quo Vandalos prodivisse nomen est argumento (sicut adnotavit *Ioh. Annius Viterbiensis lib. XV.* Sunt autem Vandali gentes ad Vistulam fluvium, qui priscis Vandalus dicebatur, hodiè fracto nonnihil vocabulo (sicut in Suevorum appellatione quoque factum est) vernacula lingua Wenden vocitantur. Vandalium occupant nunc Poloni abqui, Pomerani, Cassubii, Russi & Bohemi. De illis plura *Volaterranus lib. VII. Geographiæ & Albertus Crantzius in Opere sua, quod Vandaliam inscripsit: Plin. lib. IV. cap 14.* Vandalorum quoque meminit, nisi quòd exemplaria corruptè habent Vindelici, quam lectionem unus atq; alter obelisco jugulavit.

CÆterum a Germaniæ vocabulum recens, & nuper additum; quoniam qui primi Rhenum transgressi, Gallos

expulere

expulerint, nunc Tungri, nunc Germani vocati sunt: ita nationis nomen, non gentis evaluisse paulatim, ut omnes primum a victore ob metum, mox a seipsis invento nomine, Germani vocarentur.

Hic[a] textus exigit, ut etiam de Germanorum vocabulo, ac nomine dicamus, scribentes Germaniæ situs, populos & mores. Germani itaque ab exordio, & fermè in toto dicebantur Tuiscones, à Tuiscone gentilitio Deo, velut ex Beroso, & superioribus clarum est. Deinde à Teutone, qui post Tuisconem Germaniæ præfuit, Teuthones, & Teuthonici nunenpao sunt. Cum Cæsaribus verò Romanis, cœperunt dici Germani, quamvis videam apud *Livium in V.* ab urbe condita, ante Cæsares, Brenni temporibus, qui Romam incendit, circa annum 360. urbis conditæ, Germanos vocitatos; similiter Julii Cæsaris tempestate, qui primus Romanorum Cæsarum fuit. Unde autè Germani sint dicti, nec dum certò constat, quòd inter auctores minimè coovenit. *Strabo* enim *lib. VII Geographiæ*, propter formā vivendi, titus, & motum æqualitatem cum Gallis communem, Germanos, id est, fratres Gallorum à Romanis dictos, affirmat. Ejus verba subjiciam: *Statim igitur trans Rhenum ad ortum vergentem, Germani colunt, nationem Gallicam paulisper imitantes, & feritatis abundantiâ & proceritate corporum & colore flavo, cum reliquis in rebus, & formâ & moribus, & vivendi ritibus pares existant, quales Gallos diximus, ideo Romani hoc illis nomen jure mihi indidisse videntur, perinde atq; eos fratres legitimos Gallis eloqui voluerint. Legitimi namq; fratres Romano sermone germani intelliguntur.* Hactenus Strabo, cui etiam Chuntadus Celus Poëta Germanus subscripsit. Germanos vocitant Itali, sed Græci *ἀδελφούς: quod fratrum soleant inter se vivere more.* Quorum sententiam eruditorum non pauci, velut commentitiam, exploserunt. Cornelius verò noster autumat majores nostros Germanos vocatos, quando primùm Rhenum transgressi, Gallos suis sedibus ejecerunt, & exinde nuncupatam Regionem Germaniam, ab ipsis Germanis, sicut nunc ab Helvetiis vocamus Helvetiam, ut prior & antiquior sit Germanorum, quàm Germaniæ, appellatio. Non desunt, qui, Germanos ab insigni fortitudine nuncupatos, contendant, à vernaculo vocabulo, quasi Garman/ id est, totus fortis, & robustus vir, Gar enim Germanis hoc significat, quod Latinis totus & integer, & Man virum, quasi dicas, Germanum totum & valentem virum, quòd valdè majoribus nostris placuerit à Manno deductæ appellationes, quod supra quoque admonuimus. Et ante nos observavit diligens antiquitatis observator B. Rhenanus Selestadiensis: Et hac ratione Germanus Teuthonice foret dictio ex Gar & Man conflata. Siquidem cùm à seipsis invento nomine fuerint vocati, ceu scribit hic noster Tacitus, verisimile est, id vocabuli patriam referre linguam. Regino Prumiensis ob populositatem Germaniam dictam ait. Et Æneas Sylvius in Germania sua: *Adeo* inquit, *vestra natio germinavit, ut nomen vestrum verius à germinando tractum putemus?* Cujus opinionis est quoq; Paulus Diaconus *lib. I. de gestis Longobardorum.* Hæc vetustatum Germanicarum studiosis discutienda relinquo, mihi satis sit in istis varietatibus, sententias & conjecturas aliorum recensuisse, quisq; quod sibi probatum fuerit, sequatur.

Tungri Belgarum fuerunt populi inter Eburones, hoc est, Leodienses Rhenum & Mosam, olim quoq; Germani dicti, ut hoc loco meminit Tacitus: Episcopalis quondã urbs Lotharingiæ ad Laodicenses translata. Brabantini nunc vocantur. Est vetustæ appellationis iodicium hodiè Tungris Brabantiæ urbs. Tungrorum civitatē Atuatucum Antwerpiam esse volunt, ubi opulentissimum Germaniæ emporium. Tungrorum mentionem habes etiam apud Plinium *lib. IV. cap. 17.* & *lib. XXXI. cap* 2. Ptolomæum *lib. 2. cap. 9.* Marcellinum *lib. XVII.* Volaterranum: *lib. 5. Geographia*, & nostrum Cornelium Tacit. *lib. XX. histor.*

Fuisse apud eos & a Herculem memorant. Primumque omnium virorum fortium ituri in prœlia canunt. Sunt illis hæc quoque carmina, quorum relatu, quem b Barritum vocant, accendunt animos, futuræque pugnæ fortunam ipso cantu augurantur: terrent enim, trepidantve, prout sonuit acies: nec tam voces illæ quàm virtutis concentus videntur: c affectatur præcipue asperitas soni, & fractum murmur, objectis ad os scutis, quo plenior & gravior vox repercussu intumescat.

Herculem[a] Alemannum anoquitus coluisse Germanos, testantur historiæ. Is enim Beroso *lib. V.* referente, Manealæi quai tdecimi Regis Assyriorum temporibus apud Tuistones regnavit. Ejus idolum in Augia majori in der Reichenaw insula Rhenana, ubi vetustum cœnobium, servatum fuit juxta Constantiam urbem: sed superioribus annis, Maximiliani Imperatoris defuncti precibus ad Oenipontem delatum est: Vulgò Alman dicebatur. Hoc Lemanno lacus, ut quidam sentiunt, & Monasterio Almansweiler, ac vico Almanshofen/ nomen dedisse fertur. Ajunt quoque Argentuarium, id est, Columbarium Alsatiæ urbem, à clava Herculis, quam temulentus ibi dimiserit, & cives pro insigniis habent, nuncupatam. Tacit *lib. II. histor.* Silvæ ultra Visurgem meminit, quæ fuerit Herculi sacra. Fabulantur quidam Zuiccaviam urbem Principis Saxonū, olim Cygneam, à Cygno Herculis filio nominatam.

De[b] Barrito clamore bellico, seu ut quidam habent exemplaria, Bardito, nihil audivimus nunc in Germania, nisi hoc dixerimus, quod Bracht vel Brecht milites Germani appellare consueverunt: concursum videlicet certantium, & clamorem ad pugnam descendentium, quem bar bar bar sonuisse, nonnulli affirmant. Ammianus Marcellinus *lib. XVI. rerum gestarum* sic habet: *Cornuti & Brachati usu prœliorum diuturno firmati, barritum emittunt quàm maximum: qui clamor ipso fervore certaminum itentidem exoriens, paulatimq; adolescens ritu extollitur fluctuum, cantibus illisorum jaculorum: deinde stridentium crebritate hinc inde convolante, pulvis æquali motu adsurgens, & adspectum eripiens arma armis, corpora corporibus obtrudebant*, & Flavius Vegetius *lib. III. cap. 16. dere militari. Clamor, quem quidam Bardiinum vocant, prius non debet attolli, quam acies utraq; se junxerit. Imperitorum enim vel ignavorum est vociferari de longè, cùm magis hostes terreantur, si cum telorum ictu clamoris horror accesserit.*

Cornelius Tacitus *lib. XVII. & XIX. historia Augusta* rursus scribit: *Cohortes Germanorum cantu truci & more patrio nudis corporibus super humeros scuta quatere.* Idem *lib. XXI.* refert, Germanis *fuisse morem, Deorum numine capessere pugnam, conjugum, parentum, patriæ memores. Illum diem aut gloriosissimum inter majores, aut ignominiosissimum apud posteros fore, ubi sono armorum tripudiisq; (ita illis mos)*

o:

approbata fuissent dicta, saxis, glandibusq; & caeterò missilibus, praelium incipiebant.

Caeterum & Ulyssem *a* quidam opinantur longo illo & fabuloso errore in hunc Oceanum delatum, adiisse Germaniae terras, *b* Asciburgiumque, quod in ripa Rheni situm, hodieque incolitur, ab illo constitutum nominatumque, *c* Ἀσκιβούργιον. Aram quin etiam Ulyssi consecratam, adjecto Laërtae patris nomine, eodem loco olim repertam, monumentaque, & tumulos quosdam Graecis literis inscriptos, in confinio Germaniae, Rhaetiaeq; adhuc extare: quae neq; confirmare argumentis, neq; refellere in animo est, ex ingenio suo quisq; demat, vel addat fidem.

Scribit *a* Strabo *lib. I. Geographiae*: Non solùm in Italia, sed etiam in ultimis Hispaniae finibus, Ulyssis erroris vestigia reperiri. Ideoq; tradit vetustas, eundem Ulyssem Ithacensem, Laërtis filium, Graecorum Ducem, decennali suâ peregrinatione & errore, ventorum tempestate in mare Germanicum actum, invisisse Germanorum terras, & Asciburgium urbem supra Rhenum amnem condidisse. In cujus rei argumentum illic ara & Graecanicae inscriptiones monstrantur. Hujus quoque indicium est, quòd usque nunc Germani plurima Graeca vocabula in usu habeant, velut suo loco declarabimus, quae arguant, fuisse apud illos Ulyssem, vel alium quendam e Graecia natum.

Porrò *b* Asciburgum putant, eam urbem fuisse in Sicambria, id est, Ducatu Gelriae, quae nunc Embrica, Emmerich/vocitatur. Meminit Asciburgi iterum Tacitus, *lib. XX. Hist.* Raimundus Marlianus, Volaterranus *lib. VII.*

Loco *c* huic tam atrox vulnus inflixit vetustas, ut nesciamus, quomodo medeamur: quando certi habeamus nihil, praeter meras conjecturas. Non debeo autem negligere, quae ingeniosus & acris judicii homo, Beatus Rhenanus, hic in margine adnotavit. *Fortassis*, inquit, legendum Ἀκρονήριον. nam Nerici fit tum apud Homerum, tum etiam Strabonem mentio: oppidi nomen, &c. Aut Ἀκρονηρίτειον promontorii meminit etiam Suidas. haec ille. Si Ἀκρονήριον legatur: forsan est ex ἄκρος, quod summum, altum, & extremum significat: & *Nerico monte*, seu oppido. Est enim in Ithaca patria Ulyssis Ionii maris insula, nemorosus hujus nominis mons & altus, Homero *lib. IX. Odissea*, & Strabone *lib. X.* authoribus. *Neritum* etiam oppidulum firmum est Epiri, è regione Ithacae ac Cephalleniae, Leucas olim dictum, quod Laërtes cepit. De quo Vergilius. 3. *Aeneid.* Strabo *lib. X.* Unde verisimile est, Ulyssem hujus amore urbi Germaniae imposuisse nomen. Vel ut legas Ἀχυρανβούργιον ἀπὸ τῆς ἄχυρος, id est, pulvere. Si quidem ἄχυρον minutissimum ac levissimum illud quod è spicis excussis evolat, & fumum ignis atque pulverem significat. τὸν πύργον burgum, hoc est, castrum vocant Germani: Sic enim Aschenburg reddes. Aut velut alia quoque conjectura ἀκρόπυργον, id est, alta turris & arx. Quid si legas Ἀσκιβούργιον sicut in Ptolemaeo *lib. II. cap.* 11. legitur. Veruntamen, ut dixi, nihil hic certi adferre possumus, quàm nudas conjecturas, quas boni consulere lectorem par est, donec certiora habuerimus.

Ara *d* quae Asciburgii extructa erat Ulyssi, etiam Laërti consecrata fuerat. Fuit autem Laërtes Ulyssis genitor, de quo plura apud Homerum *in. Odissea.* Vergilium *in Aeneid* Joan. Bocatium *lib. XI. cap. 37. de genealogiis Deorum.* Volater. *in XXIII. Philo.*

Ista omnia arguunt, Ulyssem fuisse apud Germanos, monumenta scilicet, & tumuli Graecanicis inscriptiones & titulos etiamnum servantes, quae ea parte extare feruntur, ubi Rhetia confinis est Germaniae.

Ipse eorum opinionibus accedo, qui Germaniae populos, nullis aliis aliarum nationum connubiis infectos, propriam, & *a* sinceram & tantùm sui similem gentem extitisse arbitrantur, unde habitus quoque corporum, quanquam in tanto hominum numero, idem omnibus *b*. Truces & caerulei oculi, rutilae comae, magna corpora, & tantùm ad impetum *c* valida, laboris atque operum non eadem patientia, minimeq; sitim aestumq; tolerare, frigora atq; inediam coelo solove assueverunt.

Perseverat Tacitus in priori sententia, qua Germanos indigenas minimè fucatos, aut alterius gentis colluvione contaminatos, sed verè Germanos asserit. Unde Eras. Rote. *in Hieron. nec absurdum fit, Germanorum gentem hinc appellatam videri, quòd, si cum reliquis conferas nationibus, minimum fuci, plurimum antiqua sinceritatis ac fidei & rusticana (ut dici solet) veritatis obtineant.*

Subscribit *b* Pom. Mela. lib. III. *Qui habitant*, inquit, *immanes sunt animis atq; corporibus, & ad insitam feritatem, vasta utraq; exercent bellando animos, corpora ad consuetudines laborum*, Horat. *in Epodo ode.* 16.

Nec fera caerulea domuit Germania pube.

Caerulei oculi, graue Augen/ Rutilae & flavae comae, gehle Haar/ Et Strabo *lib. VII.* flavo colore vocat Germanos. Hinc Conradus Celtis:

Candida proceris vibrantes corpora membris,
Flava coma est, flaventq; oculi cunctosq; per artus,
Temporiem justo retinent sua membra rigore,
Solis & ardoris patiens durisq; laboris

Seneca *lib. I. de ira. Germanis quid est animosius? quid ad incursum acrius? quid armorum cupidius? quibus innascuntur, innutriuntur, quorum una illis, alia negligentibus cura.* Et Josephus *lib. XIX. cap* 1. *Judai. Antiquit. Germanis*, ait, *morem esse importabilis ut is furore, robustoe corpore, & primo impetu quibuscunq; hostibus congressos praevalere.*

Terra etsi aliquando *a* specie differt, in universum tamen aut sylvis horrida, aut paludibus foeda, *b* humidior quà Gallias, ventosior quà *c* Noricum & Pannoniam aspicit, satis ferax, frugiferarum arborum impatiens, pecorum foecunda, *d* sed plerumq; improcera, ne armentis quidem suus honor & gloria frontis, numero gaudent, eaeq; solae & gratissimae opes sunt

Habes hic rursus veteris Germaniae faciem. Quae modo cultissima est, olim horrida, multis impedita fluminibus, multis montibus aspera & magna, ex parte sylvis ac paludibus invia, ut etiam Pompon. Mela. *lib. III.* Plin. *lib IV. cap.* 14. scripserunt.

Humidior, *b* id est, magis aquosa & paludibus plena, ea parte, quà Gallias aspicit, habet enim lacus & paludes plures, velut juxta Rhetos sunt lacus *Acronius* & *Venetus*, quos Rhenus efficit: De quibus dixi, & non longè *Asciburgio*, id est, *Embrica*, ingens & famosa palus est. Praeterea solum ipsum paludinosum cernitur, ubi degunt *Trajectenses & Monasterienses*. Ventosior autem est Germania, id est, variis ventis perflatur, aut plures generat ventos. Ist viel lüfftiger/ und nicht so mosicht/ hat einen alten harten Boden/ quà Noricum & Pannonias aspicit, quòd illic sit *Hercynia sylva* & alii saltus.

Quòd *c* separat *Noricum à Germania*, satis liquet, angustiorem multò fuisse Germaniam, quae postea multorum populorum expugnatione ampli-

ficata est, velut in principio satis aperuimus. Fuerunt autem Norici, Alpium incolæ, Rhetis & Vindelicis contermini juxta Carnos, ut scribit Plinius *lib III. cap.* 20. In quibus *Dravus* fluvius violentior in Danubium fluens oritur, teste eodem Plinio *lib. III. cap.* 25 Memorant *Ratisponam Bojoariæ urbem*, olim *Noricum* nuncupatam à quodam filio Herculis qui *Norix* dictus sit: Intra *Licum & Oenum* sedes collocaverant Norici, ubi nunc est *Hala & Sevaces Rhedobergaunm*, *& Salisburgum* usque ad *Cacium* montem porrecti, dilatarunt limites suos. Nam Noricus ager, nunc ultra Danubium protenditur, ubi vestigium nominis est: Germanis dicitur **das Nordgau**/ quorum urbs est *Norinberga* clarissima civitatum Germaniæ, & à Religione Christiana plurimum commendabilis, quæ à *Noricis* populis nomenclaturam accepit. Quanquam sint qui à *Nariscis* nominatam contendant eam portiunculam, quæ nostratibus das Nordgau/ dicitur. Cor. Tacit. *lib. II. Histor.* tradit, Danubium Noricam provinciam prætertfluere. Qui igitur olim Norici dicebantur, postea pulsi *à Bojis*, nunc *Bavari*, quasi *Bojoarij* vocantur, nisi quod illa portiuncula quæ à *Bojoaria* incipit, usque ad *Norinbergam*, priscum Noricorum nomen servaverit. Illud quoque adjiciendum non præter institutum putavi, Noricos olim coluisse Tibilenum Deum, Tertulliano *in Apologetico adversus gentes autore*: Horat. *lib. I. Carminum Oda* 16. commendavit *Noricos enses*, quod eo loci probatum ferrum sit, referente Plinio *lib. XXXIV cap* 18. ex quo optimi gladii fiant. Lege plura de Noricis Strab. *in* 4. *&* 7. Solinum *cap. XXXIV.* Vellejum Paterculum *lib. II. Histor. Romana.* Tacitum *lib. XIIX. & XXI.* Plin. *lib III cap. XIII.* Ptol. *lib. II. cap.* 14. Æneam Sylv *in Europa cap. XXX.*

Omnem [d] substantiam Germanis fuisse in pecoribus satis notum est, dum alii auro & argento corradendo inhiarent, pestibus maximis, solis Germanis in pascendis & multiplicandis armentis gregibusq; studium erat. Istæ fuerant divitiæ majorum nostrorum, & gratissimæ (ut inquit Tacit.) opes quibus delectabantur. Agriculturæ & alendis gregibus vacabant, non exenterandis hominibus & cumulandæ pecuniæ: aberat omnis avaritia, & *φιλαργυρία*: possessione & usu auri & argenti non perinde afficiebantur. Quapropter dicit Cornelius.

Argentum & aurum propitii an irati Dii negaverint, dubito. Nec tamen affirmaverim, nullam Germaniæ venam argentum aurumve gignere, quis enim scrutatus est? possessione & usu haud perinde afficiuntur.

Sic etiam Pomponius Mela *lib. II.* scribit. *Sarmata* (quos supra etiam Germaniæ accessisse retulimus) *auri & argenti maximarum pestium ignari, vice rerum commercia exercent*: Antiquitus Germania pecuniam non viderat: nec aurum & argentum possidebat, ut etiam ex Strabone *lib VII.* colligitur. Quamobrem Tacitus in dubio relinquit, habuerint ne Germani auri & argenti fodinas. Quis enim terræ venas & cuniculos perquisivit & transgressus est? Quis verò nescit quam feracissima sit hodie metallorum? Rhenus Danubiusque habent aurum. Ajunt etiam in *Edera* Hassiæ fluvio, hyberno tempore auri crustas reperiri. Sunt quoque rivi ab auro dicti, *Aurbach*. *Moldavi* accolæ ex amne aurum & gemmas colligunt. Tirolenses ob ærifodinas auri & argenti divites sunt. *Misnia* fœcunda est argento. Quis apud Saxones, *Islebianas* ac *Goslarianas*, ignorat venas? *Lotharingiorum* fodinæ cui sunt incognitæ? Quem præterit in *Bohemia* aurum è terræ visceribus extrahi? Et cui non argenti mineræ *Joachimicarum vallium* sunt cognitæ? Vix est ora, aut Princeps in Germania, qui suas auri, argenti, ærisq; fodinas non habeat. Sunt passim per Germaniam Aurariæ, argentariæ, ærariæ, lapidariæ, salinariæ, & hujus generis metallorum fodinæ atq; officinæ. Lege Æneam Sylvium *in Germania sua, cap. LIIX. ad Martinum Mayer.*

Est videre apud illos argentea vasa Legatis, & Principibus eorum [a] muneri data, non in alia utilitate, quam quæ humo finguntur: quanquam proximi ob usum commerciorum aurum & argentum in pretio habent, formasq; quasdam nostræ pecuniæ agnoscunt atque eligunt: interiores simplicius & antiquius [b] permutatione mercium utuntur. Pecuniam probant [c] veterem & diu notam, serratos bigatosque. Argentum quoque magis quam aurum sequuntur nulla affectione animi, sed quia numerus argenteorum facilior usui est promiscua ac vilia mercantibus.

Verissimè [a] dixit Poëta quidam:

Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit.

Germani enim principio nulla avaritia capti, continentes, sobrij, suâ sorte contenti, & bonæ frugis, ruri colendo vacabant, merciumq; commutatione utebantur. Verùm crescentibus divitiis, & habendi cupiditas accrevit. Unde donatione externorum movebantur, ut memorat Ottho Frising. *lib. II. cap.* 48. *Chronicorum* & muneribus corrupti, degenerare cœperunt. Ut non abs re exclamâri olim Virgil. 3. *Æn.*

Quid non mortalia pectora cogis,
Auri sacra fames: ———

Pecuniæ omnia obediunt. *Nemo tam fortis, qui non pecunia expugnetur.* Primum probare cœperunt pecuniam, deinde exosculari, postremo etiam sitire. Et quanto plus potæ, tanto plus sitiuntur aquæ.

Creverunt & opes, & opum furiosa cupido,
Et cum possideant plurima plura petunt:
Ovid. 1. *Fast.*

Ante auri & argenti pecuniæq; usum, homines rerum merciumq; permutatione utebantur, alia pro aliis exponentes, recipientesq;, sic Germani commutabant suas merces, pro lacte, butyro, ovibus, bobus, lignis, frumento, sal, corium, pannum, supellectile & reliqua domûs necessaria comparantes. De qua rerum atque mercium permutatione *Arist. lib. I. Politicorum* scribit: *Commutationem initio cœpisse ex eo quod est secundùm naturam, quod alii plura quàm necesse sit, pauciora haberent alij.* Quoad verò ipsis sufficeret, necessarium erat permutationis inire rationem. Sicut adhuc faciunt Barbarorum nationes multæ, alia pro aliis dantes, recipientesq;. Est autem hoc genus indigentiæ supplementum ex naturæ præscripto ad patrimonium auctius faciendum nihil admodum spectans. Et Plinius *naturalis hist. lib. XXXIII. cap.* 1. Utinam posset è vita in totum abdicari auri sacra fames, ut celeberrimi auctores dixere, proscissum conviciis ab optimis quibusq;, & ad perniciem vitæ repertum. Quantum feliciore ævo, cùm res ipsæ permutabantur inter se, sicut & Trojanis temporibus factitatum Homero credi convenit. Ita enim, ut opinor, commercia victus gratiâ inventa, alios coriis boum, alios ferro, captivisq; rebus emptitasse tradit.

Ostendit qua moneta usi sint Teuthones & quam pecuniam receperint. Observandum autem est, Servium Regem primùm signasse æs: antea rudi usos Romæ Timæus tradit. Signatum est nota pecudum: unde & pecunia appellata. Nota æris fuit, ex altera parte Janus geminus, ex altera rostrum navis: In triente verò & quadrante rates erant. Nota argenti fuere bigæ atque quadrigæ. Inde bigatos, serratos à nota serræ, quadrigatosq; numos dixere, velut copiosissimè Plin. *lib. III. cap. 3. naturalis historia* exequitur. Plures numorum species congessit Ludovicus *Cal. lib. VI. cap. 2. Antiquit.*

NE a ferrum quidem superest, sicut ex genere telorum colligitur. Rari gladiis aut majoribus lanceis utuntur: hastas, vel ipsorum vocabulo b frameas gerunt angusto & brevi ferro, sed ita acri, & ad usum habili, ut eodem telo, prout ratio poscit, vel cominus, vel eminus pugnent: & eques quidem scuto frameaq; contentus est, pedites & c missilia spargunt, pluraque singuli, atque in immensum vibrant, nudi aut d sagulo leves, nulla cultus jactatio, scuta tantum lectissimis coloribus distinguunt. Paucis e loricæ, vix uni alterive cassis aut galea.

Ptolom. [a] *lib. II. cap. 11.* tradit apud Quados Germaniæ ad Hercynium nemus populos, *mineras ferri* fuisse: Veruntamen rariorem suâ ætate fuisse ferri usum, & nondum tot ferrarias extitisse in Germania, hinc colligit Tacitus, quod soliti fuissent hastas & tela, ferro brevi & angusto præfigere: At de ferrariarum copia nunc penes Germanos non opus est scribere, cùm nemo sit, qui nesciat, quanto ingenio & arte circa ferri officinas versentur Germani, & quam abundet hujusmodi fodinis. Teuthonica natio, quàm referta sit fabeerrimis ferri fabris, ut vel sola Norimberga reliquas Europæ civitates optimis atq; artificiosissimis architectis, quib. plena est, longo intervallo superet. Deinde bellica instrumenta, machinas, tormenta, sclopetos, bombardas præterea ferreas literarum Characteres, Germanorum inventum, norunt omnes.

Gens [b] olim quælibet suis peculiaribus utebatur armis: Romani *pilis*, Macedones *sarissis*, Galli *gesis*, Thraces *romphæis*, Boji *issis*, Illyrici, *sibinis*, Germani verò maximè *frameis* & *hastis*, aut majoribus *lanceis*. Videtur autem à Teuthonica voce framea appellationem habere: Nos ein Pfriemen dicimus, stylum qui cultellis adhæret, sicut lanceam eine Lantzen / quamvis postremum Hispanicum nomen quidam dixerint. Cornel. *lib. I. histor.* Cheruscis procera membra, hastas ingentes ad vulnera facienda attribuit.

Missilia [c] dicuntur tela, quæ manu in hostem mittuntur, ut sunt *glandes* aut *saxi*, quibus prælium incipiebatur. Alias munuscula ex Principis liberalitate in vulgus sparsa.

Sagulo [d] militari indumento brevi & idoneo ad bellum ac militiam. Milites qui levi armatura utuntur, *Velites* vocantur. Nostri milites in prælium processuri, priscum servant morem, ut tunica extra levi vestitu, gladio & lancea in pugnam prodeant ne gravitate & molestia vestimentorum in pugna impediantur.

Lorica [e] tunicæ ex ferreis annulis, à loris dictæ: Antiquitus enim de corio crudo pectoralia faciebant: Nonnulli thoraces appellant.

Cassides aut *galea*, galeri quibus caput armatur.

EQui non a forma, non velocitate conspicui; sed nec variare gyros in morem nostrum docentur. In rectum aut uno flexu dextros agunt, ita conjuncto orbe, ut nemo posterior sit: In universum b æstimanti plus penes peditem roboris, eoq; mixti præliantur, apta & congruente ad equestrem pugnam, velocitate peditum, quos ex omni juventute delectos ante aciem locant.

Germani [a] equos ad belli usum neglecta corporis velocitate & circumagendi in orbes studio Romanorum more, tum ad natandi studium alebant. Hodie etiam agriculturæ adhiberi notum est: a t. cubi etiam bobus aratur.

Strabo [b] *lib. IV. Geographia de Germanis.* Sunt igitur omnes natura bellaces, equitatu quàm peditatu longe præstantiores: Quare Maximinus Imperator Germanorum equitatum hostibus semper anteposuit, teste Capitolino, & dissentiunt ambo parumper à Taciti sententia, quòd forsan mutatis temporibus mutata sit & bellandi ratio.

DEfinitur & numerus: Centeni ex singulis pagis sunt, idq; ipsum inter suos vocantur, & quod primo numerus fuit, jam nomen & honor est.

Definitur, id est, constituitur, describitur numerus, man verordnet und macht einen Außschuß / Centeni ex singulis pagis, id est, conventibus & villarum congerie. Pagus enim pro tractu alicujus fontis & fluvii accipitur. Nam Julio Cæsare testante quantum Germania Romanis cognita erat, maximè in pagos distributa fuit. Unde *lib. IV. Comment. belli Gallici*: *Suevi* inquit, *centum pagos habere dicuntur, ex quibus quotannis singula millia armatorum bellandi causâ finibus educuntur, reliqui qui domi remanserint, se atq; illos alunt: hi rursus invicem anno post in armis, illi domi remanent: sic neq; agricultura, neq; ratio ac usus belli intermittitur.*

ACies a per b cuneos componitur: cedere loco, dummodo rursus instes, consilii quam formidinis arbitrantur. Corpora c suorum etiam in dubiis præliis referunt. Scutum reliquisse præcipuum flagitium: nec aut sacris adesse, aut concilium inire ignominioso fas: multiq; superstites bellorum infamiam laqueo finierunt.

Reges ex Nobilitate, Duces ex virtute sumunt. Nec Regibus infinita, ac libera potestas, & Duces exemplo potius quam imperio, si prompti, si conspicui, si ante aciem agant, admiratione præsunt.

De [a] acierum aut exercitus instructione atque modo ineundi bella, Cornel. Tacit. *lib. II. histor. Augusta* rursus scribit. *Diriguntur apud Germanos acies non ut olim disjecta per catervas & vagis incursibus.* Hinc etiam Appianus Alexandrinus *lib. VII. qui Celticus inscribitur. His mores*, inquit, *ferocissimi insunt, in aggrediendo insignis audacia, contemptus mortis maximus.* Et Josephus *lib. XIX. cap. 1. Antiquit. Juda.* refert: *Germanos robustos corpore, & primo impetu quibuscunq; hostibus congressos prævalere.*

Cuneus [b] Vegetio auctore *lib. III rei militaris*, dicitur multitudo militum, quæ primo angustior, deinde latior procedit, & in adversariorum ordines prorumpit: milites caput porcinum nominant.

[c] Id est, non relinquunt interfectorum cadavera, etiamsi prælium sit periculosum & anceps, reportant ad suos in castra, ut humentur.

CÆterum neque animadvertere, neque vincire, neque verberare quidem, nisi a Sacerdotibus permissum, non quasi in pœnam, nec Ducis jussu, sed velut b Deo imperante, quem adesse bellantibus credunt, effigiesque & signa quædam detracta c lucis, in prælium ferunt: quodque præcipuum fortitudinis incitamentum est, non casus, nec fortuita conglobatio d turmam, aut cuneum facit, sed familiæ & propinquitates, & in proximo pignora: unde fœminarum ululatus audiri, unde vagitus infantium, hi cuique sanctissimi testes, hi maximi laudatores. Ad matres, ad conjuges vulnera ferunt, nec illæ numerare, aut exi-

xigere plagas pavent, ciboſq; & hortamina pugnantibus geſtant. Memoriæ proditur, quaſdam acies inclinatas jam & labantes à fœminis reſtitutas conſtantia precum & objectu pectorum, & monſtrata cominus captivitate, quam longe impatientius fœminarum ſuarum nomine timent, adeo ut efficacius obligentur animi civitatum, quibus inter obſides puellæ quoque nobiles imperantur. Ineſſe quin etiam ſanctum aliquid & providum putant, nec aut conſilia earum aſpernantur, aut reſponſa negligunt. Vidimus ſub Divo g Veſpaſiano h Velledam diu apud pleroſque numinis loco habitam. Sed & olim, i Auriniam & complures alias venerati ſunt, non adulatione, nec tanquam facerent Deas.

Narrat [a] Cornel. quanta authoritate fuerint antiquitus Sacerdotes penes Germanos; quos Deorum miniſtros ſolos judicabant, & penes eos ſummam rerum poteſtatem eſſe credebant: ut majus piaculum haud admiſerit, niſi qui horum quempiā læſiſſet. Sacerdotes animadvertebant in flagitioſos velut Divina authoritate & ex præcepto numinis.

Intelligit [b] aut Mercurium, aut Herculem, aut Martem: iſtos enim coluerunt Germani antiquitus, ut ex ſequentibus evidentiſſimum erit. Unde à Græcis vocati ſunt ἀρηίφιλοι, hoc eſt, Martii, Martiales vel Martis cultores, Ἄρης enim Mars dicitur. Idem Tacitus tradit, Germanis fuiſſe morem, Deorum numine capeſcere pugnam, conjugum, parentum, patriæ memores.

Lucos [c] Deorum templa fuiſſe antiquitus, legis apud Plinium, *lib. XII cap.* 1. & Lud. Cœlium, *libr. VII. cap.* 1. *Antiquit.* Unde etiam poſthac Tacitus inquit: *Lucos ac nemora conſecrant, Deorumq́; nominibus appellant.* Porro vel frondes atque ramos ab arboribus amputatos, portabant ſecum in prælium: aut forſan ſtatuas quæ ſigna erant Deorum ſuorum: non enim crediderim, imagines intelligere Cornelium, quando deinceps dicit: Nec cohibere parietibus Deos, neque in ullam humani oris ſpeciem aſſimilare ex magnitudine Cœleſtium arbitrantur. Iſta ſuperſtitione tenebantur majores noſtri priuſquam Chriſto Jeſu crediderunt, ſtipites aut ramos, ligna aut lapides venerabantur, non viventem Deum.

Turmam [d] aut Cuneum, id eſt, exercitum, aciem, manipulum, aut multitudinem. Turma de equitibus, cuneus de peditibus dicitur. In turma ſunt equites duo triginta, ut Varro & Vegetius tradiderunt: qui præeſt turmæ, dicitur decurio: ipſi qui in turma ſunt, turmales dicuntur. Inde turmatim adverbium.

Sub [e] bello enim Caij Julij Cæſaris mulieres Germanorum viros rogabant flentes, ut perſiſterent, ne ſe & ſuos in ſervitutem Romanorum redigerent, & currus obviam poſuerunt ne effugerent, ut Cæſar *lib. I. comment. belli Gallici* latè proſequitur. De fortitudine atque induſtria Germanicarum mulierum require Plutarchum *in vita Marii*, Strabonem *lib. VII.* Valer. Max. *lib. V. cap.* 1. Oroſium *lib. VI. cap.* 20. Hieron. *Epiſt. XXXI. diſtinct.* 12. *ad Geruntiam*, Cor. Tacit. *lib. I. hiſtor. Auguſta* ex Caij Plinii Secundi opera hiſtoriam memorantem. Florus *lib. IV. cap.* 12. refert in eo bello, quo Druſus Germanos adortus eſt, fœminas Germanorum hoſtium agmen avertiſſe: quorſum Tacitum reſpexiſſe conſidero, dum inquit acies quaſdam labantes à fœminis reſtitutas.

Scribit [f] idem noſter Tacitus *lib. XX hiſtor.* Veterem apud Romanos morem fuiſſe, quo pleraſque fœminarum fatidicas, & augeſcente ſuperſtitione arbitrentur Deas: & Strabo *lib. VII.* multa habet de Cymbricis mulieribus divinationum peritis. Similiter etiam Cæſar *lib. I. Commen. Belli Gallici.* Plutar. *in vita Marij*, è quorum teſtimoniis evidens eſt, quanta auctoritate & veneratione obſervatæ atque cultæ ſint cordatæ mulieres: priſcis temporibus confugiebatur ad illas tanquam ad oraculum Pythii Apollinis, ſancta habebantur conſilia & reſponſa, nemo hæc aſpernabatur. Scribit præterea Suetonius *in vita Auli Vitellii* vaticinanti Cattæ mulieri, Imperatorem, Vitellium, velut Oraculo acquieviſſe.

Sub [g] hoc Cæſare in vivis erat Tacitus: ſub Trajano verò conceſſit naturæ.

Velleda [h] gentis Bructeræ virgo ampliſſimam apud Teuthonicos adminiſtrabat ditionem. Cujus copioſam mentionem fecit Cornelius *lib. XX. & XXI. hiſtoriarum.* Statius *lib. I. ſylvarum* in hunc modum meminit:

Non vacat Arctoas acies Rhenumq́; rebellem,
Captivaq́; preces Veleda, cui maxima nuper
Gloria ——— ———

Et Raimundus Marlianus, Phil. Beroaldus circa Suetonium *in vita A. Vitellij.*

Auriniæ apud ſcriptores nondum vidi mentionem: quod rari vel nulli ſint qui poſt Tacitum & Plinium de Germanis adeò digna retulerint. Ex Cornelio liqnet, Germanam fuiſſe, ante ſua tempora ſuperſtitioſius tanquam numen celebratam, & proximè poſt Deos veneratam.

Deorum a maximè b Mercurium colunt, cui certis diebus, humanis quoque hoſtiis litare fas habent. c Herculem ac d Martem conceſſis animalibus placant.

Tertullianus [a] in *Apologetico adverſus gentes, cap. XIII.* tradit unicuique provinciæ & civitati ſuum Deum fuiſſe: ut Syriæ *Aſtartis*, ut Arabiæ *Diaſares*, ut Norico *Tibilenus*, ut Aphricæ *Cœleſtis*, ut Mauritaniæ *Reguli ſui*, &c. Auguſtinus quoq; plurimos gentilitios Deos congeſſit in eo libro, quem *de civitate Dei* inſcripſit. Similiter etiam Lactantius Firmianus. Germani quoque ſuos peculiares habuerunt deos. Julius *Cæſar lib. VI. belli Gallici* de Germanorum Diis in hunc modum ſcribit: *Germani multum à Gallorum conſuetudine differunt. Nam neq́; Druides habent, qui rebus divinis præſint: neq́; ſacrificiis ſtudent. Deorum numero eos ſolum ducunt quos cernunt: & quorum aperte opibus juvantur.* Solem, Vulcanum & Lunam: *reliquos ne fama quidem acceperunt.* Cornelius verò noſter multo plures recenſet Germanorum Deos, utpura Mercurium, Teutanem, Martem, Herculem, Iſidem, Herthum, Caſtorem, Pollucem.

Mercurium [b] inprimis coluiſſe Germanos, Cornelius Tacitus non tantùm hoc libro, ſed & eo quem de Romanis Cæſaribus ſcripſit, multis locis teſtatur: hunc aliâs Teutanem vocitatum, præter alios etiam Johannes Annius Viterbienſis *ſuper V. Beroſi* indicat his verbis. *Porrò Teutanes Germanorum Mercurius extitit, cui cognomento ſacrificus ritus indidit. Reddebat enim pallentes eos qui ſibi gratis immolabantur. Hunc igitur colebant & humano ſanguine victimas ei obtulerunt:* Sicut canit Lucanus *l. I.*

Et quibus immitis placatur ſanguine diro,
Teutanes. ——— ———

Habes ejuſdem teſtimonium apud Lactantium Firmianum *lib. I. cap.* 21. *Divinarum inſtitutionum.* Methodium *in hiſtoria* ... Et repetit *Ulricus,*

Hutte:

Huttenus eques nobilis Nobiliumq; doctissimus in Panegyrico, quem Alberto, Moguntino Archiepiscopo dedicavit, sic canens:

Cernus & Alcidem junctoq; Tuiscona, Manno.
Et Maja genitum, immitibus aris,
Terribilis specie.

Nostro tempore visum est Mercurii idolum, in Elegia Alsatiæ prædio, zu Etl.

Herculem [c] à Germanis velut Deum cultum suprà abunde relatum est.

Porro [d] *Martem* ab iisdem Germanis veneratum, alio loco testatur *Tacitus lib.* 20. ubi legati Tenterorum præcipuo Deo Marti grates egerunt, & Huttenus Panegyrico, de quo jam habita mentio.

Primus honor Marti, clypeo Mars fulget & ense,
Germanumq; manu frameam tenet, illius aris,
Victima prima cadit, gratus pater ipse vocari
Gaudet.

Extant ejus superstitionis vestigia adhuc in quibusdam Germaniæ urbibus, quas ab ipso Marte nominatas putamus, ut *Martispurgum* Hassiæ Metropolis: Marspurgum, Sueviæ urbs: & *Martinopolis* Misniæ, ut Æneas *in Europa cap.* 30. vocat, à Marte dici videtur. Martem quoq; Scytharum omnium Deum scribit *lib.* 2. *Pompon. Mela* Fertur etiam *Martis mõs* in Westphalis, ubi tria altaria olim Marti dicata adhuc superesse feruntur. Scribit præterea Suetonius *in vita Aulii Vitellii*, eum pugionem, quo se Ottho Imperator occiderat in Agrippinensem coloniam misisse Marti dedicandum, unde liquet illic Martem quoq; cultum.

PArs Suevorum & [a] Isidi sacrificat. Unde causa & origo [b] peregrino sacro, parum comperi, nisi quod signum ipsum in modum [c] liburnæ figuratum docet advectam religionem. Cæterum nec cohibere parietibus Deos, neq; in ullam humani oris speciem assimulare ex magnitudine Cœlestium arbitrantur [d] Lucos ac nemora consecrant, Deorumque nominibus appellant, secretum illud, quod sola reverentia vident.

Suevos [a] olim Isidem Deam coluisse *Annius Viterbiensis lib.* 15. testatur. Hinc *Conradus Peutinger* vetustatis conservator syncerissimus, Studiosorumque patronus integerrimus persuasit sibi Augustenses falso *Cisam* Deam appellare, templumq; hoc, quod fuisse perhibent, ubi nunc est prætorium urbis Augustæ, non Cisæ, sed Isidis fuisse: collemq; publici carceris non Zisenberg/ sed Isenberg: quasi Isidis montem nominandum. Cujus rei copiosius meminit Ottho Frisingensis & Chronica Urspergensis. Ab hac Iside volunt postea *Isenacum* Thuringiæ oppidum vocitatum.

Peregrino [b] Ægyptiaco scilicet. Nam *Isis Ægyptiorum* numen est, & interpretatur eorum lingua, serta. De qua plura *Diodor. Siculus lib.* 1.

De [c] antiquo Italiæ cultu sumptum videtur, ubi liburna navis in sacris erat, eam ob caussam quod Evander Rex Arcadiæ per maria in Italiam concesserit, atque externos sacrificandi ritus introduxerit. Ad morem itaque Italiæ, Suevi in suis sacris quæ Isidi fiebant, signo utebantur, quod figuram liburnæ, id est navis seu currus ad formam naviculæ constructæ referebat. Liburni autem sunt in Illyrico populi, olim navibus velocibus & celeritate præcipuis usi, Jonium mare insulasq; prædabantur: qua ex caussa Romani naves levitate celeritateq; præstantes appellavere Liburnicas, Liburnas, seu Liburna: sic refert Appianus *in lib. Illyricorum.* Vegetius *lib. IV. de re militari,* & Viterbiensis *lib. XV.*

Luci [d] religione quadam esse imbuti existimabantur: utpote Deorum domicilia, aut hominis alicujus cineri sacrati, testis Plinius *lib. XII. cap.* 1. *Vergil IIX. Æneid.*

Est ingens gelidum Lucus prope Ceretis amnem,
Religione patrum late sacer.

Germanis autem sylvæ olim vel maximè fuerunt suis idolis sacræ, ut hic ex Cornelio colligitur.

AUspicia [a] sortesque, ut qui maximè observant. [b] Sortium consuetudo simplex, virgam frugiferæ arbori decisam, in [c] surculos amputant, eosque notis quibusdam discretos super candidam vestem temere ac fortuito spargunt: mox si publicè consuletur, Sacerdos civitatis, sin privatim, ipse paterfamiliæ precatus Deos, cœlumq; suspiciens, ter singulos tollit, sublatos secundùm impressam ante notam interpretatur. Si prohibuerunt, nulla de eadem re in eundem diem consultatio. Sin permissum, [d] auspiciorum adhuc fides exigitur, & illud quidem etiam hic notum, avium [e] voces, volatusque interrogare. Proprium gentis, [f] equorum quoque præsagia ac monitus experiri. publicè aluntur iisdem nemoribus ac lucis, candidi & nullo mortali opere contacti, quos pressos sacro curru Sacerdos ac Rex vel Princeps civitatis comitantur, hinnitus atque fremitus observant. Nec ulli auspicio major fides non solùm apud plebem, sed apud Proceres, apud Sacerdotes. Se enim ministros Deorum illos conscios putant.

Tanta [a] erat apud gentiles auspiciorum religio, ut etiam Romani exactis Regibus, nihil publicè sine auspiciis, nec domi, nec militiæ gerebant: id quod Livius *in I. ab Urbe condita,* & Valer. Max *lib. II. cap.* 1. *de institutis antiquis*, testantur. Unde Cicer. *lib. I. divinationum. Quæ est autem gens? aut quæ civitas: quæ non extis pecudum, aut monstra, aut fulgura interpretantium, aut augurum, aut astrologorum, aut sortium, (hæ enim ferè artes sunt) aut somniorum, aut vaticinationum (hæc enim duo naturalia putantur) prædictione moveatur.*

Sortium, [b] id est fortuitorum eventuum, aut oraculorum. Inde Sortilegi, qui per sortes futura pronuntiant. De sortibus, earumque origine. Cicer. *in a divinat.* Plinius lib. VII. cap. 56.

Surculos [c] tenues & parvos, bacillos & virgulas, discretos, hoc est separatos, insignitos notis & signis quibusdam.

Auspiciorum, [d] id est præsagiorum & prognosticationum, quæ ad aves potissimum referuntur: Quorum sunt duo genera, unum ad oculos: alterum ad aures pertinens: ad oculos scilicet volatus, ad aures vox avium. Dicta autem sunt auspicia: hoc est ab avium inspectione, sicut Augurium ab avium garritu & voce. De omnibus istis copiosissimè Cicero *in libris divinat.*

Aves [e] enim eventus aut adversos, aut secundos significant: testibus Tullio Plinio *lib. XXIIX. cap.* 2. & Vergil.

Auspiciorum [f] genus peculiare fuit Germanis equorum hinnitus & fremitus observare, qui etiam in hoc alebantur lucis Numinibus sacris: quemadmodum perhibent in Hassia Germaniæ ora, hodie quoque equos in nemoribus ali veteri consuetudine Germanorum. Et scribit Methodius. Germanos equis in bello hostibus extractis sacra fecisse, & ex stilatione eorum, auguria cepisse: quarum superstitionum Picus Mirandula in secundo Hymnorum commentario meminit.

Captivo & jugulo fundebant carmina vates,
Cymbrica, quæ aripedum fremitus servabat equorum.
Bellax Ryphæo Germania proxima cœlo.

Est

EST & alia [a] observatio auspiciorum, quâ gravium bellorum eventus explorant. Ejus gentis cum qua bellum est, captivum quoquo modo interceptum, cum electo popularium suorum, patriis quemq; armis committunt, victoria hujus vel illius pro præjudicio [b] accipitur.

Germani [a] imitantur in hoc Romanos qui bellicam rem administrari, nisi auspicato, noluerunt: Tanta erat apud gentiles Germanos auspiciorum fides & religio. Erat autem etiam hoc genus auspicii, ut captivum simul & popularem suis quemque armis cinctum committerent in duellum & monomachiam. Si captivus vinceret popularem, malum omen Teutonibus: sin popularis hostem superasset, fœlix atque de victoria auspicium. Sic olim sortes ex Vergilianis versibus colligebantur. Si incidissent in lectionem pugnæ fœlicis, victoriæ omen: sin in periculosam, discriminis & infortunii auspicium.

Præjudicio [b] id est, eventu rei, nam præjudicium, ut Asconio Pediano placet, res est, quæ cum instituta sit, affert judicaturis exemplum, quod sequantur, de qua re scribit Quintilianus in 5. Inst. cap. 2.

DE [a] minoribus rebus principes consultant, de majoribus omnes, ita tamē, ut ea quoq, quorum penes plebem arbitrium est, apud Principes pertractentur. Coëunt, nisi quid fortuitum & subitum inciderit, certis diebus, cum aut inchoatur Luna, aut impletur. Nam agendis rebus hoc auspicatissimum initium credunt, nec dierum numerum ut nos, sed noctium [b] computant; sic constituunt, sic condicunt, nox ducere diem videtur. Illud ex libertate vitium, quòd non simul, nec jussi conveniunt, sed & alter & tertius dies cunctatione coëuntium absumitur. Ut turbæ placuit, considunt armati. Silentium per Sacerdotes, quibus tum & coercendi jus est, imperatur. Mox Rex vel Princeps, prout ætas cuique, prout Nobilitas, prout decus bellorum, prout facundia est, audiuntur [c] auctoritate suadendi magis, quam jubendi potestate. Si displicuit [e] sententia, fremitu aspernantur: Sin placuit, frameas concutiunt. Honoratissimum assensus genus est, armis laudare.

Consultandi [a] ratio coëundiq; ad comitia tempus explicatur: non autem abs re *Cæsar in 6. belli Gallici* Lunam inter Germanorum numina computat: quod ii inprimis auspicatum aliquid, observarent vel inchoantem lunam, hoc est conjunctionem & Neomenias: vel plenam lunam id est oppositionem quæ Græcis πανσέληνος dicitur: hoc enim auspicatissimum initium agendis rebus credunt. Ideo non est negligendum, quod idem *Julius Cæsar lib. I. belli Gallici* tradit, apud Germanos consuetudinem fuisse, ut matresfamilias eorum sortibus & vaticinationibus declararent, utrum prælium committi ex usu esset, nec ne. Eas ita dicere non esse fas Germanos superare, si ante novam lunam prælio contendissent. Quæ omnia repetit *Plutarchus in vita Cæsaris*: Hac superstitione nec dum carent Germani.

Romani [b] tempus per dies numerare solebant more Ægyptiaco. Germani vero per noctes computarunt: qui mos hodie quoque durat, ut per noctes numeremus recenter facta, aut paulo pòst fienda. Vor dreyen Nächten / oder über dreyen Nächt. Diem autem alii aliter observavere: Babylonii inter duos solis exortus, Athenienses inter duos occasus, Umbri à meridie in meridiem: vulgus à luce in tenebras, Ægyptii à media nocte in mediam noctem diem dixere. Sic & Germanorum antiquitas diem à nocte in noctem computavit, juxta Hebræorum consuetudinem, qui itidem à nocte dies cœperunt numerare. Vide Plinium *lib. II. 79.* Macrobium *lib. I. cap. 2. Saturnalium.* Aul. Gell. *lib. III. cap. 2. Noct. Att.* Ovid. I. *Fastorum.* Censorinum *de die natali*, Cornelium Vitellium *de dierum, mensium, annorumq; observantia.*

Velut [c] alii verbis aliorum dicta probant vel refutant: ita Germani soliti sunt, non sermone aliorum sententiam commendare, sed armorum applausu, sono tripudiisque, ut rursus noster Tacitus indicat *lib. 21. Histor.* fremitu verò explodebant sententiam, quæ minus placuisset.

LIcet [a] apud concilium accusare quoque & discrimen capitis [b] intendere. Distinctio pœnarum ex delicto, proditores & transfugas arboribus suspendunt. Ignavos & imbelles & corpore [c] infames cœno ac palude, injecta insuper [d] crate mergunt. Diversitas supplicii illuc respicit, tanquam [e] scelera ostendi oporteat, dum puniuntur, flagitia abscondi. Sed & de levioribus delictis pro modo pœnarum, equorum pecorumque numero convicti mulctantur, pars mulctæ Regi, vel Civitati, pars ipsi qui vindicatur, vel propinquis ejus exolvitur. Eliguntur in iisdem conciliis & principes, qui jura per pagos [f] vicosque reddunt. Centeni singulis ex plebe Comites, consilium simul & authoritas adsunt. Nihil autem neque [g] privatæ rei, nisi armati agunt. Sed arma sumere, non ante cuiquam moris, quam civitas suffecturum probaverit.

Tormenta [a] & pœnæ Germanorum, quibus hodie sontes ac facinorosos plectunt, sunt crux seu patibulum, gladius, ignis, culeus, rota. Fures in crucem agunt. Incendiarios & hostes igne cremant. Latrones ac raptores rota convellunt, homicidas capite privant, quosdam mergunt aqua aut vivos sepeliunt. Mulieres noxiæ culeo inclusæ suffocantur flumine, aut fumo perimuntur.

Intendere [b] proprie est crimen in adversarium jacere. Terent. in Eunucho: *hanc si intendit esse*, umb den Halß anklagen.

Infames [c] maocos, corruptos, aut si mavis impudicos, Die Ehrlosen.

Hujusmodi [d] supplicio affecit Turnum Herdonium Aricinum innocentem Tarquinius Superbus septimus Romanorum Rex, ut tradit *Livius in 1.*

Scelera [e] infanda flagitia, majora delicta, ut, proditiones, furta, fugam, & hujusmodi; Flagitia verò leviora errata, ignaviam & timiditatem intellige.

Vicos [f] rusticanos qui ex pluribus villis constant. Præfecti, qui jus per pagos vicosque dicunt priscis appellati sunt *Marchiones*, à Marcha Theutonico vocabulo unde nomen Principum Germaniæ emersit: qui *Marchiones*, id est præfecti Marcharum vocantur: Iidem Germanis: Vögt / Pfleger / Amptleut / Richter / Schultheissen appellantur.

Civitas, [g] id est civium consensus & multitudo. Unde Macrobius *in præfatione, in somnium Scipionis*: *Comitia*, inquit, *cœtusq; hominum jure sociati, civitates appellantur*: Non pro oppido sumitur apud Cornelium civitas. Nam suo seculo nondum urbes in Germania extructæ fuerant, ut postea ipse Tacitus declarabit, & suprà à nobis relatum est.

Ea [h] consuetudo quoque nunc penes Germanos manet, ut neque fana & sacras conciones, nec fora aut rus camposque, neque concilia adeant, minus publica, minime privata subeant officia, nisi armis cincti, sine armis nihil agunt.

TUm cum in ipso concilio, vel principium aliquis, vel pater, vel propinquus scuto frameaq; juvenem ornant. Hæc apud illos [a] toga. Hic primus juventæ honos, ante

hoc

hoc, domus [b] pars videntur, mox Reipublicæ. Insignis Nobilitas, aut magna patrum merita Principis dignationem etiam adolescentulis assignant. Cæteris robustioribus ac jampridem probatis aggregantur, nec rubor inter comites aspici. Gradus quinetiam & ipse Comitatus habet, judicio ejus quem sectantur. Magnaq; & Comitum æmulatio, quibus primus apud Principem suum locus, & Principum cui plurimi & acerrimi Comites. Hæc dignitas, hæ vires, magno semper electorum juvenum globo circumdari in pace decus, in bello præsidium, nec solum in sua gente cuique, sed apud finitimas quoque civitates id nomen, ea gloria est, si numero ac virtute comitatus emineat. Expetuntur enim legationibus & muneribus [d] ornantur, & ipsa plerumque famâ, bella profligant. Cùm ventum in aciem, turpe Principi virtute vinci, turpe comitatui virtutem Principis non adæquare. Jam verò [f] infame in omnem vitam ac probrosum, superstitem Principi suo ex acie recessisse. Illum defendere, tueri, sua quoq; fortia facta gloriæ ejus assignare, præcipuum [g] sacramentum est. Principes pro victoria pugnant, comites pro Principe.

Sicut [a] Romani olim bonæ Indolis pueris togam in virilis ætatis argumentum dare solebant. Sic Germani suos adolescentulos framea scutoq; ornantes in rem militare io provehebant. Unde Eobanus Hessus.

Tela puer dextro didicit vibrare lacerto,
Et lava clypeum posse rotare manu,
Jam bellator eques longâ sudare sub hasta,
Et certo assuevit flectere frena modo.

Juvenes [b] Germani ante sumptam togam domus pars erant, id est, non numerabantur inter viros, nihil muneris administrabant in Repub. sed ad domesticam coram adhibebantur: Accepta autem toga, etiam publica munia committebantur ipsis, & ad bella extrudebantur.

Comitatus [c] Principis & suos habet gradus, hoc est, dignitates. Nam sunt alii aliis eminentiores in Principis aula, & in primo post Principem honore: *A Secretis, A cubiculis, Quæstores, equorum Præfecti, armorum Magistri, Consules.* Deinde sunt alii inferioris gradus & dignitatis, *satellites, laterones, equites, pedites, lixæ.* Per gradus ad proceres ascendes, & rursus per gradus ad infirmitates descendes: *Istos honores & dignitates Princeps pro suo arbitrio committit singulis.* Inde *oritur inter comites æmulatio,* dum quisque primas apud Principem ambit. Titillantur rursus Principes simili æmolatione, plurimos fortes eosq; acerrimos affectantes comites, ut conspicui sint selectissimo comitatu & satellitio.

Strategi [d] *atq; militiæ Duces* præstantiores, ac præclarè gestis ipsisq; armis exercitati celebresque *multis donis, legationibusq; invitantur ad* ferenda subsidia & *administrandam militiam,* ad hos promptiores milites cæteri confluunt, hos sequuntur, laudant atque tuentur.

Acies [e] instructionem exercitus significat, cùm ad dimicandum paratus est, quod ferro armata sit & acumine telorum.

De [f] *Celtiberis* Hispaniæ populis scribit Valer. Max. *lib. II. cap. 1. nefas duxisse prælio superesse, cum is occubuisset, pro cujus salute spiritum devoverant.*

Vegetius [g] *lib. II. de re militari:* Milites *Jurare solent & ideo militia sacramenta dicuntur. Jurant autem se omnia strenue facturos quæ præceperit Imperator, nunquam deserturos militiam, nec mortem recusaturos pro Germanorum Repub.* Hinc sacramenta pro militibus usurpant Eruditi, quòd jurejurando in fœdus societatemque obstringantur, & pro Imperatore defendendo juramentum interponant.

SI [a] civitas in qua orti sunt, longa pace & otio torpeat, plerique Nobilium adolescentium petunt ultrò eas nationes, quæ tum bellum aliquod gerunt, quia & ingrata genti quies, & ut facilius inter [b] ancipitia clarescant, magnumq; comitatum, non nisi vi belloq; tueantur; Exigunt enim Principis sui liberalitate illum [c] bellatorem equum, illam cruentam victricemq; frameam. Nam epulæ & convictus quanquam incompti, largi tamen apparatus, pro stipendio cedunt. Materia munificentiæ per bella & [d] raptus, nec arare terram aut expectare annum tam facilè persuaseris, quàm vocare hostes & vulnera mereri, pigrum quinimò & iners videtur sudore acquirere, quod possis sanguine parare.

Seneca [a] *lib. VI. naturalium quæstionum,* Germanos gentem belli avidam vocat. Idem *libro de Ira:* Germanis *quid est animosius, quid ad incursum acrius? quibus innascuntur innutriunturq;, quorum una illis alia negligentibus cura.* Mansit pacis odium, belliq; amor, heu dolor! in Teuthonica natione: Passim enim nunc stipendiis merent, vitam vilem ac venalem circumferunt φιλοπόλεμοι Germani ac sanguinis sitientissimi.

Nulla fides pietasq; viris qui castra sequuntur,
Venalesq; manus, ibi fas ubi maxima merces.

Obtinuit nomen, ut bellax Germania ab Auctoribus vocitetur, tam ingrata est genti quies, otiumque.

Et [b] ut clarescant, clari & insignes fiant, inter ancipitia difficilia, periculosa, incerta, ut. ò vergat victoria: Sic anceps Mars pro incerto belli eventu accipitur.

Bellatorem [c] equum hoc est bello promptum & idoneum, hunc, inquam, exigebant Germani, simul etiam sanguinolentam & victricem hastam, ut liceret ipsis bella gerere: Sunt enim omnes natura bellaces, inquit *Strabo, lib. IV.* & omnis vita eorum in studiis rei militaris consistebat, *Cæsar. VI Bell. Gall.* Tantus amor studiumque Martis erat. Habet quoque Cæsar *in VI. belli Gallici.* Atque *ubi quis ex Principibus in Concilio dixit, se Ducem fore, qui sequi velint, profiteantur: Consurgunt hi, qui & causam, & hominem probant, auxilium pollicentur, atq; à multitudine collaudantur: Qui ex his sequuti non sunt, in desertorum atq; perditorum numero habentur, omniumq; rerum iis postea fides derogatur.*

Idem [d] Cæsar *in VI. Commentariorum libro,* Latrocinia *nullam habere infamiam apud Germanos refert, quæ extra fines cujusq; civitatis fiunt, atq; ea exercenda, ac desidiæ minuenda causa fieri, prædicat.* Hoc idem etiam Pomponius Mela tradit *libro. III. Jus in viribus habent adeò, ut ne latrocinij quidem pudeat,* & Cunradus Celtis,

Nec censere nefas animum intendisse rapinis.

QUoties bella non ineunt, non multum a venatibus, plus per otium transigunt, dediti somno ciboq; fortissimus quisque ac bellicosissimus nihil agens, delegata [b] domus & penatium, & agrorum cura fœminis senibusq;, & infirmissimo cuique ex familia. Ipsi hebent miram diversitatem naturæ, cum iidem homines sic ament inertiam, & oderint quietem. Mos est [c] civitatibus ultrò ac viritim conferre Principibus, vel armentorum, vel frugum, quod pro honore acceptum, etiam necessitatibus subvenit. Gaudent præcipuè finitimarum gentium [d] donis, quæ non modo a singulis, sed publicè mittuntur. electi equi, magna arma, [e] phaleræ, torquesque. Jam & [f] pecuniam accipere docuimus.

Unus [a] est hic locus quem sciam, quo Cornelius Tacitus dissentit, à cæteris authoribus, *qui communne Germanorum exercitium dixerunt venandi studium,* quò etiam nunc vix est ullum Germanis fre-

quentiùs. Non igitur exactè didicit Cornelius venatorius morem in Germanis, vel suo tempore defuit parumper venandi exercitium, quod ante eum erat frequentissimum, & post eum commune omnibus Principibus & Nobilibus Germanorum, ut quoties per occasionem licet, venationi & aucupio incumbant. Ideoq; retulit Julius Dictator *in VI. Comment. belli Gallici*: *Vita omnis in venationibus, ac studiis rei militaris consistit, a parvulis labori atq; duritiei student.* Et paulo pòst rursus scribit. *Uros (quæ sunt Hercynia sylva, fera animalia) studiose foveis captos interficiunt. Hoc se labore durant adolescentes, atq; hoc genere venationis exercent, & qui plurimos ex his interfecerunt, relatis in publicum cornibus, quæ sint testimonio, magnam ferunt laudem.* Unde Conradus Celtis:

Commune his studium venari, equitare, vagari,
Atq; suum varias victum quæsisse per artes,
Vel Bacchum viduis crescentem jungere palis,
Arvaq; quadrijugo proscindere pinguia aratro,
Nec patrio tepuisse solo juvenilibus annis.

Viri [b] Theutonum *fortes, armis assueti, quietem pacemq; oderunt, torporem atq; inertiam amant, omne studium in re militari consistit, minimè omnes agriculturæ student,* ut idem inquit Cæsar, *fœminis, senibus, infirmis, & inermibus, cura domestica commissa.*

Principes [c] *quia Reipublicæ serviunt, ab eadem aluntur*, decimas frugum, tributa, vectigalia, naulum, pensiones atque reliquas hujusmodi exactiones a suis recipiunt. Æquum hoc quidem jus, nisi hodiè quidam abuterentur isthoc privilegio in gravissimam tyrannidem, & suorum populárium deprædationem: non enim accipiunt justas pensiones, sed omninò deglutiunt & excoriant suos, dignum est, *ut præstent Deo, quæ debentur ipsi, & Cæsari, quæ reddenda sunt Cæsari*: verùm etiam hoc dignum est, ut Principes suos minimè expilent, sed æquis conditionibus, & pensionibus onerent, tolerentq;.

Cùm [d] enim Julius Cæsar *Germanos* non potuisset subigere, eosdem ad se *muneribus & pecunia allexit*, eosdem in bello secum habuit, quorum fortitudine vicit Galliam ac Pompejum, *ut* Suetonius & Appianus testantur. Ortho. *lib II. cap. 48. Chronicorum.* Sic & Tiberius Maroboduum Germanorum Regem ad se allexit.

[e] Phaleræ, id est, militaria ornamenta & equorum quoque.

Suprà [f] dixit, pecuniam probant veterem ac diu notam, serratos bigatosq; Argentum quoque magis quam aurum sequuntur. Jam in Germania & fermè ubique terrarum nihil sine pecunia efficies, *Nummi enim bellorum sunt nervi ac fomites, rerumq; gerendarum effectrices. Nulla urbs tam firma, neq; arx usq; adeo munita, quam non pecunia expugnes. Nullus tam severus judex, etiamsi Areopagita sit, quem non pecunia corrumpas, & ut paucis dicam, pecuniarum gratia fiunt omnia, huic cuncta obtemperant.* Hinc non immeritò exclamat Henricus Bebelius, Poëta germanus: *Proh Deorum atq; hominum fidem! O dolendam atq; execrandam Germanorum avaritiam, quos esse invictos ab hostibus, res ipsa atq; multorum authorum testimonia declarant, hos ipsa pecunia vincit.*

NUllas a Germanorum populis urbes habitari, satis notum est, ne pati quidem inter se junctas sedes. Colunt discreti ac diversi, ut fons, ut campus, ut nemus placuit. Vicos locant, non in nostrum morem connexis & cohærentibus ædificiis: suam quisque domum spacio circumdat, sive adversus ignis remedium, sive inscitiâ ædificandi.

A Principio [a] non fuerunt in Germania urbes, aut oppida muro cincta (erat enim inculta & horrida regio) sed sua cuique, & separata domus, & spatio distans ab aliorum ædificiis, ne vicino incendio conflagraret, sed quod verisimiliùs videtur, ædificandi imperitia. Seneca quóque *in libro de gubernatione mundi* refert, *nulla eis fuisse domicilia, nullasq; sedes, nisi quas lassitudo in diem posuisset.* Similiter Cæsar *in 6 comment. Civitatibus maxima laus est, quam latissimè circum se vastatis finibus solitudines habere, hoc proprium virtutis existimant, expulsos agris finitimos cedere.* Deinceps ad fontium ripas domus suas, & pagos collocaverunt, commodissimum rati, si aquæ suppeteret copia. Eligebant etiam camporum planities, montium juga, & ut commodiùs ædificarent, ad vicina nemora ædes extruxerunt.

NE cæmentorum quidem apud illos, aut tegularũ usus, materia ad omnia utuntur informi, & citra speciem aut delectationem. Quædam loca diligentiùs illinunt terra, ita pura & splendente, ut picturam ac lineamenta colorum imitetur. Solent & subterraneos b specus aperire, eosque multo insuper fimo onerant, suffugium hyemi, & receptaculum frugibus, quia rigorem frigorum ejusmodi locis molliunt, & si quando hostis advenit, aperta populatur, abdita autem & defossa aut ignorantur, aut eo ipso fallunt, quod quærenda sunt.

Herodianus [a] *lib. VII. Rarò apud Germanos è lapide, lapidibusve coctilibus, aut lateribus ædificia sunt, densis etiam sylvis, quorum confixus augmentatisq; lignis quædam quasi tabernacula ædificant.*

Cæmenta [b] dicuntur *omnis rudior materia*, qua ædificia consurgunt, sed propriè lapides vulgares subduri: Inde *Cæmentarii*, fabri murarii qui parietes ducendo, domos ædificant. Observandum verò est ipsius mundi rudimento homines feros atque incultos, ante fruges incognitas, querna glande fructibusque, quos passim è terra natura produxerat, victitasse, & in speluncis habitasse, aut sylvarum tecta incoluisse: verùm agresti hoc victu posito, cœperunt primùm alii tuguriola de fronde arundinibus contexere, alii luto acerato hirundinum instar extruere loca Plini. *libro VII. cap. 56.* quæ Canna temerè contecta subiret. Mox industriores, (ut est *humanum ingenium ad nova excogitanda, vel maximè promptum*) non solùm casulas, sed amplissimas domos fundatas extruere cœperunt, & ex villis & pagis oppida formare, & muro cingere didicerunt: quæ hodie cultissima sunt, tùm vallo, muro, atque bellicis instrumentis instructissima.

Videtur [c] loqui de cellis subterraneis, in quibus olim Majores nostri hybernarunt, antequam vaporariorum istorum, quæ stubæ nostris dicuntur, usus ad nos pervenerat, quæ hodiè tantùm conservandis frugibus, vino, potu, atq; penu deputatæ sunt, Cellaria vocantur.

TEgumen a omnibus b sagum, c fibula, aut si desit, spina consertum. Cætera intecti totos dies juxta focum atque ignem agunt. Locupletissimi veste distinguuntur non fluitante, sicut d Sarmatæ ac e Parthi, sed singulos artus exprimente. Gerunt, & f ferarum pelles proximi g ripæ negligenter, ulteriores exquisitiùs, ut quibus nullus per commercia cultus. Eligunt feras, & detracta velamina spargunt maculis pellibusq; h belluarum, quas exterior Oceanus atq; igno-

ignotum mare gignit. Nec alius fœminis quam viris habitus, nisi quòd fœminæ sæpius lineis amictibus velantur, eosque purpurâ variant, partemque vestitus superioris in manicas non extendunt, nudæ brachia ac lacertos, sed & proxima pars pectoris patet.

De [a] *vestitu Germanorum* nunc disserit, planè germano simplici & rusticano, & minimè fluitante, nec tàm immoderatum precium referente, ut hæc habent tempora, *quibus effusissimus sumptus in vestes impenditur*: adeò exuit hæc natio pristinam simplicitatem, ut videas infimos è plebe splendidissimis, atque laxissimis incedere vestibus, Regibus maximisque Heroibus olim non indignis. Quid dicam? nihil videas hodiè, quàm inanem sumptum, ac sumptuosam omnium rerum luxuriem, moribus veterum Germanorum imparem, quorum tegumentum fuit sagum. Pompon. Mela lib II. Viri sagis velantur, aut libris arborum quamvis sæva hyeme, nandi non patientia tantùm illis, sed studium etiam est.

Sagum [b] vestis est villo linóve grossiore texta ad militiam apta ein Husect oder Filtz mantel / priscis Germanis, ein Jacke / indè *sagulum*, quod & ipsum militare indumentum breve, & ad militiam accommodum. Cicero in Philippicis scribit. *Saga sumi solere in bello, atq; tumultu Et quando in sagis tota civitas erat, Consulares viri togati esse solebant.*

Fibula [c] verò cingulum significat, & ejus ornamentum, quo vestes subligamus. Unde *fibulare*, cingere, & *diffibulare*, discingere, & fibulam dissolvere.

Sarmata, [d] Scythici populi *vestibus effusissimis* atque laxissimis *utebantur*. *Rhenones* quoque, hoc est, de pellibus vestes gestabant. Lucan lib. I.

Et qui te laxis imitatur Sarmata braccis.

Parthi [e] *orientales populi, Persis finitimi, primò veste sui moris utebantur, posteaquam autem opes accessêre, luxuria materia, ut Medis, pralucida ac fluida armorum patrius ac Scythicus mos*, sic scribit Justinus *lib. XLI.* & repetit Æneas Sylvius *in Asia descriptione, capite XXX. de Parthis*. Plinius *libro VI. cap.* 25. Strabo *lib XI. & XV.* Mela. *in I.* Ptolem. *lib. VI. cap.* 5. Solinus *cap.* 6. Volaterran. *libro XII. Geographia.*

Cæsar [f] *lib. VI. belli Gallici*: *Pellibus, aut parvis Rhenonum tegumentis utuntur magna corporis parte nuda* & Seneca *lib. I.* de ira: *Quid Germanis induratius ad omnem patientiam, & quibus magna ex parte, non tegumenta corporum, non suffragia adversus perpetuum cœli rigorem.* Atque hinc Cornel. libr. XVII. & XVIII Histor. Augustæ. *Cohortes Germanorum cantu truci, & more patrio nudis corporibus super humeros scuta quatientium appellat.*

Ripa [g] Rheni scilicet, nam Rhenus separaverat Gallos à Germanis, & fuit limes Romani Imperii: Cæsar testis *in comment. belli Gallici.*

Pelles [h] de quibus loquitur variæ atque diversarum beluarum sunt, quasdam ætas nostra *Zobellinas, Liepartas, Lussatias atq; Hermelinas* vocat, ex Lituania, quæ ad Balteum mare sita est, adferuntur.

Oceanus [i] *exterior* est mare Germanicum, quod nullis Imperatoribus navigatum, aut classibus tentatum fuerat, quemadmodum etiam Strabo *lib. VII.* his verbis refert: *Illa plaga, qua trans Albim Oceanum spectat, nobis prorsus est incognita. Nullum enim priorum, ad orientem usque ad Caspii maris ostium hanc peregisse navigationem accepimus. Neq; Romani Albim ipsum transcenderunt, nec ullis similiter iter pedestre suscepêre.*

QUanquam severa illic [a] matrimonia, nec ullam morum partem magis laudaveris. Nam [b] propè soli [c] Barbarorum singulis uxoribus contenti sunt, exceptis admodum paucis, qui non libidine, sed ob Nobilitatem plurimis nuptiis ambiuntur. Dotem non uxor marito, sed uxori maritus offert. Intersunt parentes, & propinqui, ac munera probant. Munera non ad delitias muliebres quæsita, nec quibus nova nupta comatur, sed boves, & [d] frenatum equum & scutum cum framea, gladioque. In hæc munera uxor accipitur, atque invicem ipsa armorum aliquid viro affert, hoc maximum vinculum, hæc arcana sacra, hos [e] conjugales Deos arbitrantur, ne se mulier extra virtutum cogitationes, extraque [f] bellorum casus putet, ipsis incipientis matrimonii auspiciis admonetur, venire se, laborum periculorumque sociam, idem in pace, idem in prælio passuram ausuramque: hoc juncti boves, hoc paratus equus, hoc data arma denunciant. Sic vivendum, sic pereundum, accipere se, quæ liberis inviolata, ac digna reddat, quæ nurus accipiant, rursusq; ad nepotes referant. Ergò septa pudicitia agunt, nullis spectaculorum illecebris, nullis conviviorum irritationibus corruptæ.

Venit [a] tandem ad *Germanorum connubia*, quæ à moribus plurimùm commendat, & revera insunt huic vinculo multa, quæ à pietate minimè absunt. Nam Deus ab initio Masculum & Fœminam condiderat *Genes. I. & 2.* Fœminam in viri adjutorium, ideoque admonebantur nymphæ in ipsis sponsalibus se venire fortunæ, periculorumq; socias, Viri discrimen fore uxoris quoque: Mariti prosperitatem & bona utrisque communia, hoc est, ut sacræ habent paginæ, *duos coalituros in carne una, ut jam non sint duo, id est, diversarum partium, sed una caro; ejusdem voluntatis, fortuna, periculi atque laboris.*

Numida, [b] *Mauri, Ægyptii, Indi, Hebræi, Persa, Garamantes, Parthi, Taxili, Nasamones & Thraces* atque penè omnes *Barbari*, singuli pro opibus quisque quàm plurimas uxores, alii denas, alii plures habebant. *Scytha, Agathyrsi, Scoti Britannia populi, Attici*, promiscuas uxores, & liberos ex Platonis Republica, communes habere, & more pecudum lascivire solebant. *Massageta* singuli unam ducebant uxorem, sed ea communiter utebantur, uti apud *Britannos* etiam fieri consuevit. Apud *Arabes qui Falicem incolunt Arabiam*, consuetudo erat, ut una omnibus consanguineis uxor esset. Sic sunt diversarum gentium diversa conjugia. Authores Strabo, Solinus, Pompon. Mela. Plinius, Eusebius, Polidorus atque alii. *Germani autem* inquit Tacitus, *soli barbarorum singulis uxoribus contenti sunt, nemo plures accipit, velut aliorum Barbarorum gentes, sed quisq; unam conjugem, ad rogum ejus servat; Defuncta hac licitum est alteri copulari. Pauci sunt ex Nobilibus, qui pluribus nuptiis ambiuntur*, sicut de *Ariovisto* Germanorum Rege Cæsar, in I. meminit, quod *duas* habuerit *uxores, Suevam* unam, alteram *Noricam*, veruntamen minime Parthorum more, qui variæ libidinis dulcedine singuli plures uxores sibi jungunt. Justino teste *libro XLI.*

Strabo [c] *lib. XIV. Geographicorum* arbitratur ab initio conficto nomine eos *Barbaros* appellatos, qui difficulter, asperè ac duriter loquerentur, ut Blesos, Balbosq; dicimus, quales sunt nationes omnes præter Græcos. Romani etiam posteà se quoque exemerunt, quòd cultam mitioremque reliquis

nationibus linguam haberent, & *Barbaros* vocabant, *quibus non esset peritia, Græci & Latini sermonis, vel crassa pronunciatio.* Unde metaphoricôs, barbarus pro fero, crasso, & indocto usurpatur. Post Christum passum, *barbari* censebantur, *quibus nec Græci, Latini aut Hebræi nomen* concedebatur, hodiè in *Barbaricum* nomen abiverunt, *qui Christianam fidem non agnoscunt*, aut Romano Imperatori subjecti non sunt.

Eobanus [d] Hessus Poëta præcipui nominis, de dote Germanorum sic cecinit

Dos erat huic sonipes, durus bellator in armis,
Et pecus & tristis jugera pauci soli,
Scilicet arma etiam nostris placuisse puellis,
Testis es, at nostra clade superbe Mars.
His neq; degeneri muliebris inertia luxu,
Improba nec cura forma Venusve fuit.

Sic [e] Romani prisci *Jovem adultum, Junonem, Venerem, Dianam, Thalassium*, qui apud Græcos *Hymenæus* dictus, *Subigum, Virginensem, Jugativum, Domiducum* ac alia vana idola coluerunt: De qua re Augustinus *lib. VI. de civitate Dei, cap 9.*

Refert [f] enim ex Licurgi sententia Plato, quòd *fœminæ se cum juvenibus in armis exercere debeant*, ut bello aptæ sint, quemadmodum *Amazones*, atque *Scythæ & Sarmaticæ mulieres*, Mela, *in II. & III.*) fuère, quæ ob id mammas inurebant, ne armorum impedirent tractationes: Et suprà retulimus, mulieres Germanorum cum viris in prælia egressas, ex Floro *IV. cap.* 12. Cæsar *I. belli Gallici.* [g]

Spectacula illecebrarum esse irritamenta, ex hoc perpenditur, quod Scipio Nasica *vetuerit apud Romanos Theatra atq; Orchestras extrui*, ac ne scenici peragerentur ludi, *ne corona adstantiũ malis exemplis coinquinaretur. Nam Venerem omnisq; generis mala excitat atq; fovet, Otium, Vinum & Theatrum*, velut manifestis verbis, Ovidius Sulmonensis *in II. De amorum remedio*, aperit.

Vina parant animos Veneri nisi plurima sumas.

Et alibi.

Quæritur Ægistus quare sit factus adulter,
In promptu caussa est, desidiosus erat.
Otia si tollas periêre Cupidinis arcus,
Contemptæq; jacent & sine luce faces.

Hoc idem Comicus vidit, cujus hæc Sententia.

Sine Cerere & Baccho friget Venus.

Literarum secreta viri pariter ac fœminæ ignorant.

Cornelii nostri temporibus penitiorum literarum mysteria Germanos latebant, *rudia adhuc erant secula, nemo bonarũ literarum doctus, Barbara natio;* Divinarum & prophanarum literarum, legumque ignara, quæ res peperit nobis Germanorum ignobilitatem, & Virtutum à majoribus factarum silentium atque oblivionem. Fuerunt enim plurimi, qui præclara & fortia facta committerent, ast qui ea posteris & literis commendarent, nulli. At quem fugit, quanta interim facta sit mutatio omnium populorum, rituumque, quòd Germania, quæ olim literarum disciplinis erat inculta, agrestibus populis horrida, ædificiorum tenuitate ac mera rusticitate referta, nunc nulla non parte sit florentissimis ingeniisq; præclaris fœcundissima, quæ dona cui accepto referam, nisi Deo Opti. Max. atque item mortalium industriæ, quæ *Divinum illud excudendorum librorum stanneis formulis inventum*, apud Germanos nostros, excogitavit, quod Moguntiaci cœpit, post incarnationem Jesu Christi Servatoris nostri, M. CCCC. XL. Friderico tertio Romanorum, ac Germanorum Imperium administrante. Unde viri undecunq; præstantes, tùm *eruditione linguarum*, tùm multiplici rerum notitia emersere, adeò, ut in orbe hoc terræ, hujusmodi viros non reperias, quales habet Germania ad literas, bella, atq; item alia mortalium officia expeditissimos. Cuncta nempè refloruerunt studia, adolevit *Sacrosancta Christi Philosophia*, ut sincerius sint vix unquam sacræ tractatæ literæ, quam hoc nostro postremo seculo. Floret quoque *Poëtica*. Nulla mehercle tempora habuerunt Vates ejusmodi, quales nostra Germania. Dicere posses Hippocrenem fontem Musarum nobiscum esse, Appollinem, Musas, Gratias, Ætheoclides omnes in apricum Germaniæ prodiisse, nihil est apud Teuthones, Domini gratia, quod possit desiderari. Sunt *Hebrææ* aut potiùs sacra studia, undique per Germaniam, vigent & *Atticisantes literæ*, & consummatissimos in his reperies Viros, quos in media Græcia prognatos existimares, ut interim taceam *Astronomos, Oratores, Philosophos, Medicos* aliosque pertransibam innumeros. Omnes Cyclopediæ disciplinæ uberrimæ nunc pertractantur, habent enim fermè celebratissima quindecim publica Gymnasia nunc ipsi Germani (præter privatas scholas singularum urbium) in quibus Viri ex æquo sudant. Pudeat igitur Sycophantam illum scommatis sui, quo Germanos barbariæ vocabulo notavit, quum Majores atque ipsi nos soli resuscitaverimus sopita aliquantisper Musarum dona, ut non tàm viri quàm mulieres nobiscum literas discant, verùm studiosissimè amplectantur & calleant egregiè, & revera impletum mihi persuadeo, dictum illud Salvatoris nostri. *Multi novissimi erunt primi.* Germani enim Religione & literarum studio omnes superant.

Paucissima in tàm numerosa gente adulteria, quorum pœna præsens, & maritis permissa, accisis crinibus nudatam, coràm propinquis expellit domo maritus, ac per omnem vicum verbere agit. Publicatæ enim pudicitiæ nulla venia, non forma, non ætate, non opibus maritum invenit. Nemo enim illic vitia ridet, nec corrumpere, & corrumpi seculum vocatur. Meliùs quidem adhuc eæ civitates, in quibus tantùm virgines nubunt, & cum spe votoq; uxoris semel transigitur. Sic unum accipiunt maritum, quomodo unum corpus, unamque vitam, ne ulla cogitatio ultra, nec longior cupiditas, ne tanquam maritum, [b] sed tanquam matrimonium ament. Numerum liberorum [c] finire, aut quenquam ex agnatis necare, flagitium habetur plusque ibi boni [d] mores valent, quam alibi bonæ leges. In omni domo nudi ac sordidi, in hos artus, in hæc corpora, quæ miramur, excrescunt. Sua quemq; mater uberibus alit, nec ancillis ac nutricibus delegantur. Dominum ac servum nullis educationis deliciis dignoscas, inter eadem pecora, in eadem humo, degunt donec ætas separet ingenuos, virtus agnoscat.

Rari [a] penes Germanos olim fuerunt mœchi, pauciores adulteræ, nempè in quos severiùs animadvertebatur. Hinc scribit Eobanus Hessus,

Nulla maritantes novêre cubilia mœchos,
Firma pudicitia lex muliebris erat.

Sed heu Jupiter *quæ vitia hodiè non suppullulant, radicesq; altius ingerunt? Quæ non hydra succrescit, jam virtus ipsa languescere cœpit: Scelera laudari, probitatem proscribi, omnia pessum ire cernimus.* Remissiùs nunc cùm adulteris agitur quàm prisca ætate. Viris concessa erat pœna in mœchas, ejectam

domo

domo verberibusq; cæsam repudiabat maritus. Annotavit Ludovicus Cœlius *libro Antiquit. XI. cap.81.* Lepreós quos deprehenderint adulterantes triduo vinctos per civitatem ducere, mox toto vitæ tempore contemptibiles habere, quod mulieribus itidem fiebat, nisi quòd hæ diebus undecim in foro stare coguntur, discinctæ, & tunica circumvestitæ pellucida. Habes in eodem auctore de Adulterii pœna *lib. XI. cap. 78. Antiquit.*

Hoc [b] est, non habent spem in ulterius connubium, ne videantur non tàm maritos libidinis gratia amare, quàm matrimonii sanctitatem.

Procreandis [c] liberis operam dare non desistunt Germani, quoad natura fatigata sua sponte cessat, Unde Eobanus Hessus.

Mutuus in prolem commiscenit ardor habendam,
Hanc quoq; legitimam est esse petita fides.

Cornelius [d] omnibus truces & cærulei oculi, rutilæ comæ, magna corpora, & tantùm ad impetum valida, & *Pompon. Mela. libr. III.* Qui habitant immanes sunt animis & corporibus.

Deprehendi [e] potest ex hoc textu, multò honestioris conversationis & incorruptiorum morum priscos illos Germanos extitisse, quàm nostrates, qui nec legibus coërceri possunt. Valuerunt apud patres integri mores plus, quàm penes reliquas gentes multæ, & eæ bonæ leges. His postremis temporibus neq; leges, neq; mores valent, adeò sunt omnia corrupta.

Sera juvenum Venus, eoque inexhausta pubertas, nec virgines festinantur, eadem juventa, similis proceritas, pares validæque miscentur, ac robora parentum liberi referunt. Sororum filiis idem apud [a] avunculum qui apud patrem honor. Quidam sanctiorem arctioremque hunc nexum sanguinis arbitrantur, & in accipiendis obsidibus magis exigunt, tanquam & animum firmius, & domum latius teneant. [c] hæredes tamen successoresque sui cuique liberi & nullum testamentum: Si liberi non sunt, proximus gradus in possessione fratres, [d] patrui, avunculi. Quanto plus [e] propinquorum, quò major [f] affinium numerus, tantò gratior senectus, nec ulla [g] orbitatis pretia. Suscipere tam inimicitias, seu patris seu propinqui, quam amicitias necesse est, nec implacabiles durant.

Tantus pudicitiæ castitatisque honor fuit Germanis, ut *ante vigesimum annum fœminæ notitiam habuisse, in turpissimis haberent rebus*, Sicut Cæsar *in VI. belli Gallici* scribit. Hinc ait Hessus Poëta:

Nullam si evecta, nisi robur firma juventa.
Virgo, nec imbelli nupserat ulla viro.

Nec cupiditatibus adeò illiti fuerunt, nec visu commovebantur, quod Pogius Florentinus de Balneo Badensi scribens, ad Leonhardum Aretinum testatur. *Publica duo*, inquit, *sunt balnea, ubi innupta puella, pueri quoq; descendunt, ubi adolescentes & fœminas videre est, omnibus nates ostentantes. Balnea verò domorum perpolita, ubi per fenestellas colloqui, & potare licet, sæpè fœmina nuda, unde viro obviam ire, nulla inhonesti suspicio. masculi campestribus, fœmina linteis induuntur vestibus, crurum tenus a latere scissis, neque collum neque brachia vel lacertos tegunt. Cernunt viri uxores tractari, cernunt alteri colloqui, est quidem ipsis solatium, nihil hic commoventur, nihil admirantur, omnia bona mente fieri putant, neque ex his zelotypus.* Hæc ille.

Avunculus [b] frater matris: Avunculus autem magnus, aviæ est frater.

De [c] Hæredibus instituendis scribunt Juridici Baldus, Justinianus *lib. II. titul. de hæredibus instit. & sequentibus.*

Patrui [d] parentis germani fratres.

Propinquorum [e] consanguineorum & necessariorum.

Affinium, [f] viri uxorisq; cognatorum.

Nulla [g] reverentia illius qui sine liberis discedit. *Orbus* enim qui filiis caret, dicitur, Græcè ὀρφανός, & ὀρφανία patris aut filii privatio.

Luitur enim etiam a homicidium certo armentorum numero, recipitq; satisfactionem universa [b] domus, utiliter in publicum, quia periculosiores sunt inimicitiæ juxta libertatem. Convictibus & hospitiis non alia gens effusius indulget. Quemcunque [c] mortalium arcere tecto nefas habetur, pro fortuna quisque apparatis epulis excipit. Cum defecerit, qui modo hospes fuerat, monstrator hospitii & comes, proximam domum non invitati adeunt, nec interest, pari humanitate accipiuntur: Notum ignotumq́, quantum ad jus hospitis, nemo discernit. Abeunti si quid poposcerit, concedere moris, & poscendi invicem eadem facilitas. Gaudent muneribus, sed nec data imputant, nec acceptis obligantur. Victus inter hospites comis. Statim è somno, quem plerumque in diem extrahunt, lavantur, sæpiùs calida, ut apud quos plurimum [d] hyems occupat. Lauti cibum capiunt, separatæ singulis [e] sedes, & sua cuique mensa: Tum ad negotia, nec minùs sæpè ad convivia procedunt armati.

Cædes [a] *mulctabantur armentis & pecoribus*, quæ tùm, ante auri argentiq; usum, solæ & gratissimæ fuerant Germanorum opes. Hodiè homicidæ pecunia redimunt vitam, aut capite luunt pœnam, juxta Cæsareas sanctiones.

Domus, [b] id est familia, ejus scilicet qui interemtus est, nam hæc accipit mulctam & satisfactionem pro trucidato.

Gentium [c] omnium *Germani* φιλοξενώτατοι, id est, *hospitalissimi*, nulla gens peregrinis tàm præsens, nemo pauperibus benignior, egenis dexterior, laborantibus ac prorsus valetudine quacunque conflictantibus propitior, omnibus misericors. Hinc Julius Cæsar *lib. VI. Germani hospitem violare fas non putant, qui quaqua de causa ad eos venerunt, ab injuria prohibent, sanctos habent, iisq; omnium domus patent, victusq; communicatur.* & Mela. lib. III. *Tantùm hospitibus boni miteq; supplicibus.*

Longissimè [d] durat hyems in Germania, quòd frigidissima sit regio, & ad Septentrionem posita. Calidæ Regiones, ut sunt, quæ ad orientalem Oceanum vergunt, brevem adeoque nullam habent hyemem. Suprà quoque dixit Germanos assuetos frigori atq; inediæ, cœlo solive.

Remansit [e] ista consuetudo maximè apud Brisacogeanos, nigræ sylvæ incolas, ac Rheni accolas quosdam, ubi singulis sua fercula scorsum ac discreta apponuntur.

Diem noctemque [a] continuare potando nulli probrum. Crebræ ut inter vinolentos rixæ, raro conviciis, sæpius [b] cæde & vulneribus transiguntur. Sed de reconciliandis invicem inimicis, & [c] jungendis affinitatibus, & adsciscendis Principibus, de pace denique ac bello plerumque in conviviis consultant, tanquam nullo magis tempore, aut ad simplices cogitationes pateat animus, aut ad magnas incalescat. Gens non astuta, nec callida, aperit adhuc secreta [d] pectoris licentia joci. Ergò detecta & nuda omnium mens postera die [e] tractatur, & salva utriusque temporis ratio est, deliberant, dum fingere nesciunt, constituunt, dum errare non possunt.

Divulgata [a] est apud quosdam parœmia, *nullos tantum ebrietati obnoxios, quantum Germanos, neq; unquam fuisse apud nos flagitium, inebriari.* Limen veritatis transilit Commentator ille proverbii, quisquis fuerit. Constat enim pristinis temporibus omne, quod saltem vinum olebat, Germanis denegatum fuisse, quod testatur Bebelius, ubi inquit:

—— Nec vinum gustaverat agra senectus,
Tunc pudor & probitas, jus fas, pietasq; vigebat,
Tunc maturus erat foetus robustaq; proles.

Nam Cæsar *in IV. Com.* de Suevis loquens: Germanorum sobrietatem commendat. *Vinum, inquit, ad se importari non finunt, quod ea re ad laborem ferendū emollescere homines, atq; effœminari arbitrentur.* De nostris temporibus nunc minimè loquor, nemo nim est, qui nesciat, quanto luxu ac ebrietate redundet Teuthonica Natio,

Scythæ [b] quoque & Thraces *ἀκρατοπόται* vocantur, id est, merobibi. Nam plerumque convivia eorum sanguinolenta sunt, & tumultuosa. Inde *Episcythizare* est avidè & meratius bibere. Vide uberius apud Erasmum, de hoc proverbio *Chil. II. cen. III. prover. XVII.* & Ludovicum Cœlium *in libro antiquarum lectionum.*

De [c] jungendis affinitatibus, quomodo filios & filias copulent vinculo conjugali. *Affines* enim dicuntur viri & uxoris cognati, & *Affinitas* ea cognatio, non quæ est ex sanguine parentum, sed quæ fit per copulam & conjunctionem conjugatorum: Germanis, Schwägerschafft/ vel Magschafft. Inter pocula, de ejusmodi jungendis affinitatib. per connubia, consultant Germani, wie sie die Kinder wöllen zusammen geben/ und zusammen heyrahten.

Quid [d] enim ebrietas non facit?

—— Operta recludit?
Spes jubet esse ratas, trahit & ad prœlia inermem,

Ut ille inquit: Unde natum adagium. *In vino veritas*, quod Erasmus copiosissimè interpretatur *Chil. I. cen. VII. Prover. XVII.* Germanos autem minimè subdolos testatur Conradus Celtis.

Et veri justiq; tenax, mens consona labris,
Ficta colorata vitat mendacia lingua.

Et Ulrichus Huttenus, *fraude autem vacant homines & insidias ignorant.* Utinam & hodiè talia essent tempora! quæ non fraus, malitia, insidiæ, doli, deceptiones, technæ, & mille deridendi artes superarant? quam rara nunc fratrum Germanorum est gratia, quàm absumus à germana, hoc est, vera fraternitate & dilectione.

Potui *a* humor ex hordeo aut frumento, in quandam similitudinem vini corruptus, proximi ripæ & vinum mercantur. Cibi *b* simplices, agrestia poma, recens fera, aut lac concretum, sine apparatu, *c* sine blandimentis expellunt famem, adversus sitim, non eadem temperantia. Si indulseris *d* ebrietati, suggerendo quantum concupiscunt, haud minus facile vitiis, quam armis vincentur.

Jo. [a] Annius Viterbiensis *lib. XV. super Berosum*, probat ex sententia Diodo Siculi, *Osyridem docuisse potum conficere ex hordeo & herbis*, ubi non vites nascantur, quem *zitum*, nos *cerevisiam* vocamus. De quo Diodorus Siculus *lib. VI.* Unde Plinius *lib. XIV. cap. ult* exclamat: *Heu mira*, inquit, *vitiorum solertia, inventum est, quemadmodum aqua quoq; inebriaret.* Porrò eum Osyridem cum Iside ad Gambrivium Germanorum Regem venisse, cerevisiamque coquere eum docuisse, scribit idem Viterbiensis, & repetit Conradus Peutinger *in sermonibus convivalibus.*

Julius [b] Cæsar *lib. VI. belli Gallici.* Major pars eorum victus in lacte, caseo carneq; consistit, Et Mela *in III. Victu ita asperi, incultiq; ut cruda etiam carne vescantur, aut recenti.* Vide quæ annotavit in eundem locum noster *Vadianus.*

Haleces [c] salitos & incoctos edunt aliquot Germanorum gentes: Saxonibus *lardum* crudum non ingratus cibus est, nec scio, an alii cruda carne vescantur.

Suprà [d] retulit Germanos impatientes esse sitis æstusq; , id est, nil minus posse tolerare siti. Ideoque si sitibundis indulgeas, & obsequentem compotatorem exhibeas, crateris certando, non difficilius ebrietate, quàm armis vinces.

GEnus spectaculorum unum atque in omni cœtu idem. Nudi juvenes, quibus id ludicrum est, inter gladios se atque infestas frameas saltu jaciunt, Exercitatio artem parat, ars decorem, non in quæstum tamen aut mercedem. quamvis audacis *b* lasciviæ pretium est voluptas spectantium.

Manet [a] exercitationis hujus hodie quoque vestigium, quo *juvenes inter strictos enses saltare* conspiciuntur. Sunt enim passim per Germaniam palestræ, in quibus non operariis diebus, Germana pubes munere gladiatorio decertat. Digladiantur adolescentes, hastis, gesis, lanceis, ensibus, gladiolis, aliisque multis armaturis. Habent & plures alias quoque exercitationes Germani, cursu, saltatione, choreis, jaculatione, arcuum scorpionumve extorsione, lucta, funda, equis, multisque aliis, quibus animosior fit juventus.

Non [b] aliam ex isto ludicro audaciq; gladiatorum munere recipiunt mercedem, quàm quòd spectatoribus theatrum ludumq; exhibent: assistentium voluptas, pretium est agonistarum.

ALeam *a* (quod mirère) sobrii inter seria exercent, tanta lucrandi perdendive temeritate, ut cum omnia defecerūt, extremo ac novissimo jactu de libertate ac corpore contendant, victus voluntariam servitutem adit, quamvis junior, quamvis robustior, alligari se atque *b* venire patitur. Ea est in re prava pervicacia, ipsi fidem vocant. Servos conditionis hujus per *c* commercia tradunt, ut se quoque pudore victoriæ exolvant. *d* Cæteris servis, non in *e* nostrum morem descriptis, per familiam ministeriis utuntur. Suam quisque sedem, suos penates regit, frumenti modum domious aut pecoris, aut vestis, ut *f* Colono injungit, & servos *g* hactenus paret. Cætera domus officia, uxor, ac liberi exequuntur. Verberare servum ac vinculis & opere coërcere, rarum. Occidere solent non disciplina & severitate, sed impetu & ira, ut inimicum, nisi quod impune. *h* Liberti non multum supra servos sunt. Raro aliquod momentum in domo, nunquam in civitate, exceptis duntaxat iis gentibus, quæ regnantur. Ibi enim & super ingenuos, & super nobiles ascendunt. Apud cæteros impares libertini, libertatis argumentum sunt.

Nemo [a] est quem fugiat: *Aleam omnem dici ludum in fortunæ varietate versantem & collocatum.* Aliâs pro periculo & discrimine sumitur, ut *jacta alea*, cujus parœmiæ explicationem require in Erasmo, *Chili I. Centuria IV. Prover. XXXII.*

Venite, [b] vendere, sicut quondam mos erat servos mercari, atque rursus vendere, & postea manumittere, hoc est libertate donare. Nam *manumissio* aliud nihil *est*, ut inquit Jurisconsultus, quam *datio libertatis.*

Id [c] est, permutant servos ludis acquisitos pro mercibus, ipsi servos dant, & merces recipiunt, significat

fieat enim *commercium* præter consuetudinem & usum seu societatem, etiam *mercium permutationem*, quæ priscis Germanis fuit maximo usui, ut superius ex Cornelio deprehendimus. Scribuntque Aristoteles & Plin. commercia victus caussa fuisse reperta. Reliquos servos Germanorum, qui bello parti sunt, & non alea, rei domesticæ præficiunt, eorumque ministerio per familiam utuntur.

Cæteris [d] non per ludum, sed per bellum acquisitis, aut in servitute natis.

Nostrum, [e] id est Romanum, ubi quisque servorum Romanorum apud eos uni soli domino serviebat.

Colono, [f] *agricola, qui suum agrum colit, frugum tamen patrem, domino dat*, qua significatione etiam apud *Columellam lib. I.* accipitur.

Hoc est [g] servus, alea acquisitus, non emptus, aut bello partus, eousque paret & obedit, non ultra astringitur. Hactenus significare hucusque notum est. Nam reliquam domus curam uxor & liberi expediunt, id quod Cornelius suprà indicavit.

Liberti [h] dicuntur, qui ex servitute manumissi libertateq; sunt donati: vulgo erlassene leuth/frey gelassen.

Momentum, [i] pondus, æstimationem: sic vocemus rem nullius momenti, id est, nullius ponderis atque pretii, sed vilem, nauci.

FOenus [a] agitare, & in usuras extendere, ignotum: ideoq; magis servatur, quam si vetitum esset. Agri pro numero cultorum, ab universis per vices occupantur, quos mox inter se, secundùm dignationem partiuntur, facilitatem partiendi camporum spacia præstant. Arva per annos mutant & superest ager, nec enim cum ubertate & amplitudine soli laborare contendunt, ut pomaria conserant, & prata separent, & hortos rigent, sola terræ seges imperatur. Unde [b] annum quoque ipsum non in totidem digerunt species. Hyems, & Ver, & Æstas intellectum & vocabula habent; Autumni perinde nomen ac bona ignorantur.

Usuram [a] veteres *Germani non agitarunt*, minimè avari, fraudulenti, ac subdoli, sed simplices, sua sorte contenti, utpote apud quos plus boni mores valebant, quàm alibi bonæ leges. Vide verò quantum à Germanis moribus degeneraverimus: quid quæso nunc de fœnore usitatius, cui non studium fraudandi proximum? prædandi alienum? circomveniendi vicinum? adeo omnium mentes avaritia obsedit, fraus nusquam non regnat. Nostri *mercatores quibusvis vulturibus rapaciores*, omnium maximi fœneratores atque usurarii, à misera plebecula mercantur suas merces, vili aliquoties precio, quas urgente necessitate duplo redimere coguntur, isti expilant omnem Germaniam, ad horum imposturam connivent Principes, quia sunt, inquit Hebræus Vates, *Infideles, socii furum*. Imitatur hos Sacrificum & Religiosulorum phalanx, homines divis adjurati, & ipsis Druidibus superstitiosiores: quid multis? Harpiis omnia plena, usuris omnia patent exactionum, fraudum nullus finis. Faxit Deus, ut in pristinum statum temperantiæ, sinceritatis, modestiæ, rectitudinis restituatur aliquando Germania.

Annus [b] antiquitus Germanis in tres solummodo partes *divisus erat, in Hyemem, Ver ac Æstatem*. Autumnum omnium frugum parentem, maximè vini nescierunt: ob id nec hortos, poma, pyra, aliosque arborum fructus curaverunt, contenti semina agris mandasse.

FUnerum [a] nulla ambitio. Id solùm observatur, ut corpora clarorum virorum certis lignis crementur. Struem [b] rogi nec vestibus, nec odoribus cumulant, sua cuique arma, quorundam igni & equus adjicitur. Sepulchrum cespes erigit. Monumentorum arduum & operosum honorem, ut gravem defunctis aspernantur. Lamenta ac lachrymas citò, dolorem & tristitiam tardè ponunt: [c] fœminis lugere honestum est, viris meminisse.

Videmus [a] omnia deficere, nihil in hoc mortalitatis nosocomio firmum ac stabile, olim Germani corpora defunctorum absque omni pompa efferre atque cremare solebant: nunc ambitiosissimè cùm ingenti luxuria Heroum & ditiorum cadavera tumulo conduntur: lugendo, nænias atque vigilias, ut vocant, submurmurando. Sed in pauperum justis ac parentalibus nemo apparet, vix reperiuntur sandapilæ ac vespillones, qui paucissimis panniculis vita functum curent: adeo opulenti amantur, pauperes, ne oculis intuentur. Ea nunc est charitas & fraterna dilectio penes mortales.

Rogus [b] lignorum strues ad cremanda cadavera. Satis enim perspicuum est, olim cadavera defunctorum cremata solita, velut scribunt, Tacitus *lib. XXI. Histor.* Plinius *lib. VII. cap. 54. naturalis Histor.* Vergilius 4. *Æneid.*

Mulierum [c] enim semper hoc fuit *peculiare, ut lachrymas habeant in promptu*, ut cùm velint, præstò sit fœcundissimus lachrymarum fons, at manum vix verteris, jam ridere rursus videbis, tam cito ejulatum ponunt, ut *quovis Euripo inconstantius sit hoc hominum genus*.

HÆc in commune de omnium Germanorum origine ac moribus accepimus. Nunc singularum gentium instituta ritusque, quatenus differant, quæ [a] nationes e Germania in Gallias commigraverint, expediam.

Germani [a] Gallias olim invaserunt, & sibi subjicere parabant, testes sunt Cæsar *in 2. Comment. belli Gallici.* Tacitus *lib. XX Histor.* & Eutropius *lib. VI. cap. 3. rerum Romanarum*. In Gallias autem potissimum commigrarunt *Longobardi ac Sennones* Suevorum gentes amplissimæ, pulsisque habitatoribus Gallis, occuparunt sedes eorum, relicto illic nomine, ut nunc *Galli Senones* juxta Senam urbem, & *Lombardi* fracto nonnihil vocabulo vocentur. Eutropius *lib. 7 cap. 2. Romanarum rerum* author est, Augustum Cæsarem quadraginta captivorum Chiliades ex Germania transtulisse, & suprà ripam Rheni in Gallia collocasse. Transtulerunt igitur in Galliam Germani majores nostri, partim submotis, partim occisis habitatoribus, quod clarissimè testatur Procopius *in 3. de Gotthorum bello*, sic inquiens: *Galliarum partem sua quondam ditionis effectum, in hujus belli principio Gotthi Germanis tradiderant, cum minus se posse, existimarent, Romanis simul ac Germanis resistere. Id sanè factum, non solum non prorsus Romani interpellarunt, sed ut* Gallias *sibi* Germani haberent *Justinianus ultrò permisit. Non enim illi hactenus se possessuros rebantur, nisi & Imperator, ut sua ditionis futuras perpetuò confirmasset. Quo factum, ut eo ex tempore Principes Germanorum* Massiliam *Phocensium quondam Coloniam, & cætera circa id mare loca tenuerint, totiusq; ejus oræ maritimæ potiti imperio sint. Unde & Arelatæ nunc resident ad certamina equestria spectatulum. Aureum numum è nativo Galliarum metallo hicudunt, non Romani Imperatoris, ut cæteri solent, imagine; sed sua impressa. Persarum*

 sequ-

siquidem Imperator, & si ad arbitrium argenteum numisma faciat; auro tamen non illi fas est, suam ut cudat effigiem, nec Barbarorum Princeps alius quisquam id facere ausit, Agathius *in 1. lib. de bello Gothorum* astipulatur Procopio. *Francorum*, inquit, *natio Italiæ proxima est, & terminis juncta. Veteres tamen hos esse Germanos dixere, quod utiq; ex eo sat liquet. Nam circa Rhenum hi habitant, & huic propinquas incolunt partes, Galliarumq; maximam possident partem: non propriam, sed vi & in posterum occupatam. Habent præterea* Massiliam urbem, *Ionum* olim Coloniam. *Hanc enim* Phocenses *quondam per Medos sedibus suis abacti incoluêre, Dario Idaspis filio Rege Persarum regnante: nunc verò Græca ex urbe, reddita jam barbara est. Nam patrio illo ejecto, & prisco vivendi modo, imperantium utitur institutis. Tametsi hoc tempore videatur non admodum pristina dignitate defectior: nimirum cùm Germani, haud quaquam sint (ut plurimi barbarorum) pastores, sed Romanorum politia & aliis institutis, & multis utuntur, eisdemq; legibus vivunt, & cæteris item, ut in conventibus faciendis, & nuptiis modelisq; eadem statuunt. Sunt quippe omnes hi Christiani & rectissima inter cæteros omnes opinionis. Habent præterea per civitates Antistites, Sacerdotesq;: Festos insuper haud secùs ac ipsi nos, peragunt dies. Et sane hi mihi, etsi cætera barbari, moribus tamen videntur quam optimos prædits, & maximum in modum civiles, nec quicquam habere, quod à nobis hos faciat alienos, præter vestitus barbariem & vocis innatæ sonum linguaq;. Quos equidem cùm ob eorum virtutes, tùm ob in cæteros æquitatem, interseq; concordiam, mirum in modum admiratione ac laudibus prosequor & magnifacio.* Huc accedit etiam divi Hieronymi authoritas, qui scribens Gerontiæ viduæ, *Epistolâ XXVI. parte 3. tractatu 7.* sic ait: *Remorum urbs præpotens, Ambiani, Atrebate, extremiq; hominum Morini, Tornacum, Nemeta, Argentoratum translata in Germaniam possederunt.* Postremò plerosque *Belgas* esse ortos à Germanis, Rhenumque antiquitùs traductos, propter loci fertilitatem ibi consedisse, Gallosque, qui ea loca incolerent, expulisse Julius Cæsar *libro II. belli Gallici*. Et Antonius Sabellicus *libro V. Æneadis 6. affirmant.*

VAlidiores a olim Gallorum res fuisse summus authorum divus Julius tradit, eòque credibile est, etiam Gallos in Germaniam transgressos. Quantulum b enim amnis obstabat, quo minus, quæque gens ut evaluerat, occuparet e permutaretque sedes promiscuas adhuc, & nulla regnorum potentia diversas.

Verba a Julii Cæsaris sunt *in VI. Commenta. belli Gallici.* Ac fuit antea tempus, cùm Germanos Galli virtute superarent, & ultrò bella inferrent, ac propter hominum multitudinem, agrique inopiam trans Rhenum colonias mitterent. Idem Cæsar *in bello Gallico* scribit: *Galliam olim tàm potentem amplamq; fuisse ut uno Rege contineri non posset.* Porrò de commendatione Julii Cæsaris ac commentariorum ejus require Ciceronem *in libro. de perfecto oratore.* Suetonium *in vita ejus capitibus 55 & 56.* Quintilianum *in lib. institutionum Oratoriarum.* Non possum autem præterire ejusdem Cæsaris verba, ad Germanorum laudem servientia; quæ ex percunctatione Romanorum vocibusque Gallorum ac mercatorum audierat, qui ingenti magnitudine corporum Germanos, incredibili virtute atq; exercitatione in armis esse prædicabant, sæpenumerò sese cum his congressos, ne vultum quidem atque aciem oculorum dicebant ferre potuisse. Tantus subitò timor omnem exercitum occupavit, ut non mediocriter omnium mentes, animosq; perturbaret: Cæsar *in 1. belli Gallici.*

Parum b obstabat & impediebat Rhenus amnis, qui Galliam à Germanis separat, Julio *in I commenta.* & Cornelio Tacitô *in principio hujus autoribus*, quò minus Galli in Germaniam prædandi causa irrumperent: aut rursus Germani Galliam invaderent, fortiores plerunque prævalebant, quod *fortes non modò fortuna adjuvat*, ut est in veteri proverbio, *sed multò magis ratio*, ut inquit Cicero *Tuscul. quæstion. 2.*

Nulla c enim regio est præsertim Germaniæ, quæ veteres suos colonos habeat, atque antiquas sedes immotas & inconcussas teneat. Sic gens genti, nationi natio immixta est, mutata omnia, plures populi desierunt, alii nominis vestigium relinquentes, aliò sunt translati. Si Julius Cæsar (cui alioqui Germania erat cognita) ex orco in lucem rediret: nihil reverà in hac Germania cognosceret.

IGitur inter a Hercyniam sylvam, Rhenumque & b Mœni amnes c Helvetii, ulteriora Boji, Gallica utraque gens, tenuêre. Manet adhuc Boëmi nomen, significatque loci veterem memoriam, quamvis mutatis cultoribus.

Hercyniam a sylvam Germaniæ vastissimam, Græcis & Latinis memoratam Scriptoribus, *à pice* quam patria lingua Harz vocamus, dixêre: quidam à Græco ἕρκος, quod Latinè circuitum septumque significat, dictam contendunt, quòd hæc sylva Germaniam ipsam ferè totam sepiat, & instar valli circumdet: in Galliæ finibus ab Arduena sylva initium sumens, per Germaniam ac Sarmatiam in ultimum Europæ angulum, & in ipsos cœli vertices sempiternis jugis connexusq; mundo roboribus, se propagat, diversaque sibi nomina consciscit. Nam à Friburgo Brisgoiæ oppido, ubi incipit Nigra sylva sive Bacenis dicitur (der Schwarzwald oder Hartzwald) ab Heydelberga & Neccari fluminis ripa, ad Mœnum usque: Otthonis sylva (der Ottenwald) ab incolis vocatur. Inter Herbipolim & Babenbergam, Ardua sylva, (Stengerwald) Propè Confluentiam urbem sylva Occidentalis (der Westerwald) appellatur, ex altera Mœni ripa Francofordia & Asciburgium urbes montesque è regione Moguntinæ urbis, ab abundantia picis, Germanicè Spechshart, hoc est picearia sylva nominatur. Hæc enim diversimode à populis quos adit, vocitatur. A Duringis Duringica sylva, à Boëmis, sylva Boëmica: apud Saxones, Harto (auff dem Hartz) nuncupatur. De hac scribunt, Plin. *libro IV. cap. 14. & lib. XVI. cap. 3.* Mela *lib. III.* Strabo *in 4. & 7.* Cæsar *in 6. commen.* Vellejus *Historia Rom. Volumine 2.* Dionysius *de situ orbis.* Solinus *cap. 32.* omnium tamen elegantissimè Conradus Celtis, *libello de Germania, & in descriptione urbis Norimberga.* Volaterranus *libro 7. Geogra.*

Mœnus b Germaniæ flumen, *Moganum* quidam vocant, alii *Mogum*, nonnulli *Monagum*, reliqui *Mosgum*, vel *Mogasum* oritur ex pinifero (Fichtelberg) monte orientalis Franciæ: Unde Celtis in 2. Amorum, Elegia 10.

Fran-

Francia Germano mihi stirps & origo Poëta,
Hercynia medio cincta beata sinu.
Quam Mœnus mediam perlambit vitifer oram,
Cujus quadrifluo nascitur unda jugo,
Pinifer is cujus de vertice flumina quatuor,
Quatuor in partes orbis amœna cadunt.
Mœnus ad occasum Francorum fertur ad oras, [a]
Sala sed Arctoïs perditur Albis aquis.
Ægra sed Eoos petit ardua regna Boëmi,
Sed Nabus Histriacis insinuatur aquis.

Mœnus igitur præterfluens Franciam, deinde Francofordiam, aliasq; plures urbes juxta Moguntiam Rheno immiscetur, Meminit hujus Plinius *lib. IX. capite* 15. Mela *lib. III.* Vadianus *in eundem.*

Helvetii [c] Galliæ Narbonensis fuerunt populi, inter Rhodanum & Rhenum siti, juxta Cæsarem *in Comment. belli Gallici*, & Tacitum *lib. XVII. Histor.* Florum *III. cap. 4. Gestorum Roman.* Hi Rheno transgresso *regiones incoluerunt, quæ hodie Palatino Comiti, Marchioni Badensi, & Episcopo Spirensi* parent. Hinc Vadianus *circa Pompon. Melam.* Helvetiorum vetustorum tractum hodiè habitant è Germanis illûc profecti, nec mihi de hoc dubitandum videtur, cùm ob linguæ commercium intimis Germanis respondens, tùm maximè, *quòd morum, & Virtutum, quibus olim Suevos usos* Cæsar scribit, *insignia apud eos ornamenta adhuc durant, immo custodiuntur: Gens Martia, potens, libertatis alumna, strenua, humana ac hospitalis* Mantuanus: *Contemptores animæ.* Erasmus *Chil. 1. centur. 6. proverb* 14. Gentem bello natam appellat, olim literas minimè secuta, nunc Pallada Marti junxit, habet enim ingenia præclarissima, Viros ex asse doctissimos, *Heinricum Glareanum*, & *Ioachimum Vadianum*, Viros juxtà splendentes, ut dubites, quis alterô in Poetica Historiarumque cognitione præstet, uterque suis scriptis Helvetiam celebravit. Helvetii veterum reliquiæ, nunc *Suicers* aut *Suitenses*, *à Suitia*, eorum pago appellantur, *Confœderati* quoque vulgò (Die Eydgnossen) dicti. De illis vide apud Cæsarem *in I.* Plinium *lib. IV. cap.* 17. Strab. *libro IV.* Cor. Tacitum *libro XVII. Histor. Augusta*, Orosium *libro VI. cap. 7.* Volater. *libro VII Geographiæ*, Conradum Peutinger *in sermonibus convivalibus*, Bebelium *in Epitomate laudum Suevorum*, & alibi *Jacobum Wimphelingium.*

Boji, [b] ut Tacito videtur, *Galli Celtæ* olim fuerunt, haud longè ab *Insubribus*, juxta Strabonem *libro V. Geographiæ:* qui à Cæsare victi Gallia excedentes, Hercyniæ Sylvæ incinctos incoluerunt campos: quæ regio ab illis *Bojoheim*, quasi Bojorum patria dicta, hodiè *Bohemia*, ex qua pulsi postea, *Quadis & Marcomannis* sedes reliquerunt, post quos *Dalmatarum quidam Sclavi* appellati, & *Sarmatæ, qui Poloni* hodiè dicuntur, ingressi, & à quibus etiamnum occupatur, servatô nomine prisco à Bojis Galliæ, Bohemia vocatur. *Boji* verò apud Istrum vagantes, *in Noricum agrum, nunc Bavarorum*, irruperunt, oppugnantes atque expellentes, ut ajunt, Noricos, ibi consederunt, & cœperunt dici Bojoarii, vel Bavari. Quidam nunc *Bojos Tyrolenses*, hodiè volunt esse (Die Etschländer) Nonnulli autem *Bavaros ab Avaribus* Hunnis dictos contendunt, qui Noricis expulsis in ea terra consedêre (Constat enim Hunnos Duce Attila, totam fermè Europam vastasse) & pro Avaribus nominatos Bavaros, additâ literâ, B. de hac re copiosiùs forsan differet Johannes *Aventinus*, antiquitatum investigator diligentissimus *in suis Bojorum annalibus*, quorum editionem expectamus avidissimè. De illis etiam multa Appianus Alexandrinus *lib. VII. qui Celticus inscribitur.* Æneas Sylvius *in Europa cap.* 40. Volaterranus *lib. VII.* Plures non omninò indocti, Bojos semper Germanos fuisse affirmant, cumque Gallis Sennonibus [c] origine Suevis Roma per vim potitos, quibus ego calculum facilè adjicio, quod Germani sint indigenæ magisque extraneos vicerint, quàm sint ipsi victi.

SEd utrum *a* Aranisci in Pannoniam ab *b* Osis Germanorum natione, an Osi ab Araniscis in Germaniam commigraverint, cum eodem adhuc *c* sermone, institutis, moribus utantur, incertum est, quia pari olim inopia ac libertate eadem *d* utriusque ripæ bona malaque erant.

Aranisci [a] Ptolomæo *lib. II. cap. 16.* fuerunt *inferiores Pannoniæ gentes*, quorum gentes *Hungari* occupant nostris temporibus.

Osi [b] verò Germaniæ populi, eam *incoluerunt partem*, quæ est *Moraviæ* vicina, *versus Slesiam & Poloniam*, ubi sunt *Oppel & Neussa* urbes. Nam Cornel. Tacitus infra refert *illos Marcomanorum Quadorumq; terga clausisse*: Sunt qui unam fuisse gentem asserunt *Osos & Araniscos.* Osos, inquit Tacitus, Pannonica lingua coarguit non esse Germanos, quanquam videam hic utrosque Germaniæ accenseri. Sed mittamus ista curiosioribus. Erasmus Stella autumat *Misnensium* oram (Oßland) & urbem *Ositium* Oschitz ab Osis appellatam. Taciti dubitationem sic adversus traduxit Picus Mirandula in Staurosticho,

Osus Aranisco dubium deductus an illo,
Hic genus antiquum referat, sub judice lis est.

Pannonico [c] scilicet, sit hoc enim *utebantur Osi*, velut Cornelius inferiùs declarabit.

Danubii, [d] qui Pannoniam à Germanis separat bona malaque Osis & Araniscis promiscua atque communia fuêre.

TRevir *a* & Nervii *b* circa affectationem Germanicæ originis ultrò ambitiosi sunt, tanquam per hanc gloriam sanguinis, à similitudine & inertia *c* Gallorum separentur.

Treviri [a] Belgicæ Galliæ populi, juxta Cæsarem *in* I. *commenta.* Nerviis, Menapiis, Eburonibus, Rhemis, Mediomatricibus finitimi, nunc Germanis annumerantur etiam Straboni *lib IV.* qui *Trivagros* appellat. De quibus sic Rodolphus Agricola Burgundiæ Regis gesta describens. Treveris rerum gestarum magnitudine & vetustate urbis præclara, Gallica gens, nunc Germanica. Horum urbs *Treveris* (Trier) vetustissima, *condita* fertur, *tempore Abrahami*, ante adventum Christi, 1947. & Roma seniorem trecentis, & mille annis affirmant: extructam, ajunt *à Trebetâ Nini & Semiramis filio.* Inventi sunt ibidem sequentes versus, quos Ottho Frisingensis sua ætate repertos tradit.

Nini Semiramis, quæ tantò conjuge fœlix,
Plurima possedit, sed plura prioribus addit,
Non contenta suis, nec totis finibus orbis
Expulit è patria privignum Trebeta Regno,
Insignem profugus nostram qui condidit urbem.

Tre-

Treverim, hanc etiam *Augustam Treberorum* vocant. Vide Plinium *lib. IV. cap* 17. Ptolomæum *lib. II. cap.* 9. Strabonem *libro IV.* Melam *libro III.* Lucan. *libro I.* Ausonium, Otthonem Frisingensem *libr I. cap.* 8. Sabell. 5. *Ænead.* 8. Æneam Sylvium *ad Martinum Majer*, Tacitum *lib. XX.*

Nervii, [b] quidam codices Neruli corruptè habent, & ipsi censi fuerunt *Gallia Belgicæ populi*, magnæ virtutis & ferocitatis, Lucanus *lib. I.*

—— *Nimiumq; rebelles.*

Nervius, & cæsi pollutus sanguine Cota.

De illis plura Cæsar *libro II. & VI. belli Gallici*, Plinius *lib IV. cap.* 3. Appianus *in libro qui Celticus inscribitur.* Eutropius *lib. VI* Strabo *libro IV.* Cornel. Tacitus *lib. XV.* Historiarum. Volaterranus *libro III.* Hi sunt hodie Germani *Tornacenses* (die im Tornawer Bistumb sind) vocantur, *Menapiis*, hoc est, *Juliacensibus*, den Gülchern vicini, haud longè à Flandria.

Inertes [c] *Galli* à Cæsare etiam *molles* prædicantur, à Pompon. Mela *superbi, & superstitiosi.*

IPsam Rheni ripam haud dubie Germanorum populi colunt *a* Vangiones *b* Treboci, *c* Nemetes, *d* Ubii quidem, quanquam Romana *e* Colonia esse meruerint, ac libentius Agrippinenses, conditoris sui nomine, vocentur, origine erubescunt. Transgressi olim, & experimento fidei super ipsam Rheni ripam collocati, ut arcerent, non, ut custodirentur.

Vangiones [a] superioris Germaniæ populi, Rheni accolæ, hodie *Wormatienses* dicti, Urbs eorum *Wormacia*, sita est in territorio Germanis Wungau dicto, Cerere & Baccho opulentissimo, Græci paululum variantes literas, *Vangiones* illos proferebant, quasi *Vongangiones.* De illis Plinius *lib IV cap.* 17. Cæsar *in I.* Ammianus Marcellinus *lib. XV. & XVI.* Tacit. *lib. XII. &* 14. Hieronymus *distinct.* 12. *Epistola* 31. Picus *in Staurosticho* Volaterranus *lib VII. Geographia.*

Sic [b] etiam *Nemetes* ipsi Rheni accolæ, Germaniæ superioris populi, velut à solitudine illic dicti sunt, nunc *Spirenses* vocantur. De illis Cæsar in I. Plinius *lib. IV. cap.* 14. Marcellinus *lib. XVII.* Ptolomæus *lib. II. cap.* 9. Hieron. *distinct.* 12. *Epistola* 31. Volaterranus *in* 7.

Ita [c] etiam *Tribochi* natione Germani, Straboni *in IV.* nunc *Argentinenses*, Straßburger / *a tribus nominatissimis quercubus* (Dreybuch) antiqua religione Nymphis consecratis, dicti sunt, qui, cùm Germani in Galliam erumperent, in altera Rheni ripa expulsis Gallis consedêre, *Tribotesq;* corrupto vocabulo dicti sunt, ut Chunrado Celti visum est. Quidam verò *à Trebeta. Trebotes* dictos volunt. De his plura Eutropius *lib. VI.* Plin. *in IV cap.* 17. Luca. *in I.* Volaterra. *lib. VII.*

Ubii [d] primum *Cisrhenani* fuerunt, sed à Cæsaribus, quia Suevis premebantur, introducti sunt ad eum locum, ubi hodie est *Colonia Agrippina* (Cölen) ab *Agrippina Augusta* vocitata, quæ ut vim suam sociis quoque nationibus ostenderet, in oppidum Ubiorum, in quo genita erat, veteranos coloniamque deduci impetrat, cui nomen inditum ex vocabulo ipsius, ut scribit noster Tacitus *lib. XII. Historia Augusta.* Idem tradit *lib. XX.* Ubios genus Germanicæ originis, ejurata patria, Romanorum nomine se *Agrippinenses* vocare. Strabo *lib. IV.* hos Ubios nominat. Plinius *lib. IV. cap.* 15. *Incubos.* Hermolaus Barbarus ad hodiernum diem ait, vicum ibi Ubium dictum (à quo forsitan dicti sunt Ubii) videri, de illis Cæsar *libro IV. Commentariorum.* Æneas Sylvius *in Germania*, Strabo *in IV.* Volaterranus *in VII.*

Est [e] enim *Colonia oppidum quo novi Coloni ex urbe ad comprimendos hostium incursus*, habitatum *mittebantur*, ein neu besetzte Stadt / *Ubii* indignè tulerunt se Romanorum Coloniam esse, *maluerunt Agrippinenses, quam Colonienses dici.* Hi se Germanorum consanguineos appellaverunt, apud Tacitum *lib. XX. Histor. Augusta.*

OMnium harum gentium virtute præcipui *a* Batavi, non multum ex ripa, sed insulam Rheni amnis colunt. Cattorum quondam populus, & seditione domestica in eas sedes transgressus, in quibus pars Romani Imperii fierent. Manet honos, & antiquæ societatis insigne: Nam nec tributis contemnuntur, nec *b* publicanos atterit, exempti oneribus, & collationibus, & tantùm in usum præliorum repositi, velut tela atque arma, bellis reservantur.

Batavi [a] inferioris Germaniæ populi, *Cattorum pars*, seditione domestica pulsi, extrema Gallicæ oræ, vacua cultoribus, simulque insulam inter vada sitam occupavêre, quam mare Oceanum à fronte, Rhenus amnis tergum, ac latera circumluit. *Gens* cùm *bello valida*, ut quæ Germanicis bellis esset exercitatissima, tum *opibus pollens*, quòd Romana militia non exhauriretur, quandoquidem erat his cum imperio societas, ut viros tantùm, armaque ministrarent, quemadmodum copiosius prodidit Cornel. Tacitus *libro XX.* Plinius *libro IV. cap.* 15. Silius *libro II.* Luca *in I.* Volater. *libro VII.* Desiderius Erasmus Roterodamus *Chil. IV. cent.* 5. *prov.* 35. qui ex illa insula natus columen ac tuba totius est Germaniæ. Hos hodie *Hollandos* (Betówer und Holanden, dictos *à cavitate aquarum* volunt, quòd horum Insula sit cavernosa, & poris plena; unde subtus aquea est. Hinc Chunradus Celtis:

Hollandosq; cavis habitans qui littora terris.

Publicanus, [b] id est, *Vectigalium publicorum conductor*, & qui tributum colligat, & expilet Batavos, ipsi tributa non persolvunt, liberi sunt à Romani Imperii aggravationibus, tantùm viros & arma ministrant.

EST in eodem obsequio & *a* Mattiacorum gens. Protulit enim magnitudo populi Romani ultra *b* Rhenum ultraque veteres terminos Imperii reverentiam, ita sede finibusq; in sua ripa, mente animoq; nobiscum agunt, cætera similes Batavis, nisi quòd ipso adhuc terræ suæ solo, & cœlo acriùs animantur.

Mattiaci [a] in Germania populi Batavis vicini, quidam hodiè *Selandos* dici putant, alii *Holandos* quoque volunt, quod Martialis *pilas Mattiacas*, pro *Sapone Battavo* dixerit, illo versu:

Accipe Mattiacas quo tibi calva pilas.

Videtur Hermolaus Barbarus *supra Plinium* probare ea Ptolomæo plus 140. stadiis à Moguntiaco, Mattiacos abesse, Mattiacorum fontium meminit Plinius *libro XXX. cap.* 2. De Mattiacis Tacitus *lib. XI Histor. Augusta.* Beroaldus *circa Suetonium in vita Caligula.* Mattium etiam Cattorum esse caput. Idem noster Cornel. *lib. I. histor.* scribit. Matmelder / prisci populi vestigium.

Rhenus [b] enim terminus, & finis erat, quantum ad Germaniam spectabat *Romani Imperii.* Appianus *in proœmio histor. in Europa*, inquit, fluvii duo

Rhe-

Rhenus & Ister potissimum Romanis finem imponunt.

NOn numeraverim inter Germaniæ populos, quanquam trans Rhenum Danubiumq; consederint, eos, qui decumates agros exercent. Levissimus quisque Gallorum, & inopia audax, dubiæ possessionis solum occupavêre. Mox limite acto promotisq; præsidiis, sinus Imperii, & pars provinciæ habentur.

Fateor me nondum vidisse ullum, vel verbo explicatorem, qui Gallorum *decumates agros exercuerint*, vel *decumates agros excoluerint*, ideoq; & mihi enarranti Germanorum populos, minimè opus Gallorum etiam gentes explicare, dummodò ipse Tacitus dicat, eos non connumerari Germanis, *Levissimus quisq; Gallorum*, inquit, *& inopia audax occupavere solum incerta possessionis, ante hac nec Germanis, nec Gallis possessam*, vacua ora cultoribus, levissimos perditissimosque è Gallia accepit colonos. Nisi idem sit decumanos, & decumates agros possidere. *Decumani* sunt in Narbonensi Gallia, Plinio & Mela testibus, ille enim *lib. III cap. 4. naturalis Historiæ*, de Narbonensi scribens Gallia: *Narbo*, inquit, *Martius decumanorum colonia 12. millia passuum à mari distans*: Hic in *II. Geographia* ait: *sed antestat omnis Attacinorum, Decumanorumq; Colonia. Unde olim iis terris auxilium fuit, nunc & nomen, & decus est Martius Narbo, dicta Colonia decumanorum a legionum ordine numeroq; illuc à Triumviris Caji Julii Cæsaris cura adhibitis, deducta, eo modo, quo secundùm Græcos Romani frequentiùs sunt soliti.* *Decumani ergo decima legionis milites*, sicut secundani, sextani, secundæ & sextæ, *Decumanus* etiam *limes vocatur*, iste qui secat agrum ab exortu ad occasum, autor idem Plin. *lib. XVIII. cap.* 34. & Columella.

ULtra hos *a* Catti initium sedis ab Hercynio saltu inchoant, non ita effusis, ac palustribus locis, ut cæteræ civitates, in quas Germania patescit, durant. Siquidem colles paulatim rarescunt, & Cattos suos, saltus Hercynius prosequitur simul atque deponit, Duriora genti corpora, stricti artus, minax vultus, & major animi vigor, multum (ut inter Germanos) rationis ac solertiæ præponere electos, audire præpositos, nosse ordines, intelligere occasiones, differre impetus, disponere diem, vallare noctem, fortunam inter dubia, virtutem inter certa numerare, quodq; rarissimum, nec nisi ratione disciplinæ, concessum, plus reponere in Duce, quam in exercitu, omne robur in pedite, quem super arma, ferramentis quoque, & copiis onerant. Alios ad *b* prælium ire videas. Cattos ad bellum, rari excursus, & fortuita pugna, equestrium sanè virium id proprium, citò parare victoriam, citò cedere. Velocitas juxta formidinem, cunctatio propior constantiæ est. & aliis Germanorum populis usurpatum. Rara & privata cujusque audentia apud Cattos in consensum vertit, ut primum adoleverint crinem *c* barbamque summittere, nec nisi hoste cæso, exuere votivum, obligatumque Virtuti oris habitum. Super sanguinem & spolia revelant frontes, seque tum demum precia nascendi retulisse, dignosque patria, ac parentibus ferunt. Ignavis & imbellibus manet squalor, fortissimus quisque ferreum insuper annulum, ignominiosum id genti, velut vinculum gestat, donec se cæde hostis absolvat. Plurimis Cattorum hic placet habitus. Jamque canent insignes, & hostibus simul, suisque monstrati, omnium penes hos initia pugnarum, hæc *d* prima semper acies visu nova. Nam ne in pace quidem vultu mitiore mansuescunt. Nulli domus, aut ager, aut aliqua cura, prout ad quemque venêre, aluntur, prodigi alieni, contemptores sui, donec exanguis senectus tam duræ virtuti impares faciat.

Catti potentes ac bellicosissimi Germaniæ populi, Hercynio nemori, Cheruscis, ac Hermunduris proximi fuere, de quibus Cornel. Tacitus circa finem *lib. XIII.* sic scribit: *Eadem æstate inter Hermunduros Cattosq; certatum magno prælio, dum flumen gignendo sale fœcundum & conterminum, vi trahunt, super libidine cuncta armis agendi religione insita, eos maximè locos propinquare cœlo, precesq; mortalium à Diis nusquam propiùs audiri. Inde indulgentia Numinum illo in amne, illisq; sylvis salem provenire, non ut alias apud gentes eluvia maris arescente unda, sed super ardentem arborum struem fusa, ex contrariis inter se elementis, igne atq; aquis concreta: Sed bellum Hermunduris prosperum. Cattis exitiosius fuit, quia victores diversam aciem Marti ac Mercurio sacravere, quo voto, equi, viri, cuncta victa occidioni dantur. Et minæ quidem hostiles in ipsos vertebantur.* Horum sedes (quia ab Albi flumine non longè absfuerunt, ut ex Tacito *lib. II. Histor. Augusta* colligitur) videntur hodiè tenere *Lusatiæ*, vel *Duringi*, propter Hercynii saltus vicinitatem, qui Cattos quasi proprios prosequitur, simul atque deponit. Est *Cattorum mons* (Cattenbaut) non longè à *Cygneis*, hoc est, *Zvviccaviensibus*, in quo *Moldanus* fluvius oritur, quem ferunt Catthorum referre nomen. Conradus Celtis Poëta Germanus, *Cattos* pro *Hassis* accipit. Beatus Rhenanus etiam *pro Francis*, verum ii longiùs ab Albi absunt, juxta quem sedisse Cattos, Cornelio probavimus. Hi quia crebra agitarunt latrocinia in superiore Germani, aut ex eodem Tacito *lib. XII.* deprehendimus, aliquando sedes mutarunt, aut ejecti sunt. Unde Irenicus suspicatur eos inhabitasse *Herenbergam* Sueviæ urbem, & viciniora loca in *Wurtenbergensi Ducatu*, illicque se vestigium reperisse restatur. Cattorum progenies in universum desiit, nomenque cum gente extinctum est. De *Cattis* lege, si voles, Plin. *in IV. cap.* 14. Strabo *lib VII* Vellejum *lib. II.* Suetonium *in vita Domitiani*, Philippum Beroaldum *ibidem*, Silium Italicum *lib. II.* Julium Capitolinum *in vita Antonini Cæsaris*, Ælium Spartianum *in Didio Juliano*, Volaterr. *libr. XXXIIX. Paralipomenorum*, & Raymundum Marlianum.

Bellum [b] & *prælium* hoc differunt *Bellum* significat totum tempus, quo in militia sumus, quam illiterati *Guerram* vocant: *Prælium* tantummodò armorum certamen. Refert Livius, populum Romanum nullo bello, multis verò præliis convictum esse. Hoc Cornelius aliorum notans impetum, qui nihil prævident, quando Catti non nisi consultè, ad arma procedant, perinde atque diutiùs sit pugnandum.

Peculiare [c] enim semper Germanorum fuit *Barbam oblongam*, & *hispidam* comam, quæ trucem aspectum reddit, hostibusq; horrorem incutit, nutrire. Unde etiam *Longobardorum* nomen *à longis barbis* emersit. Cattis fuit mos submittendæ barbæ ad victoriam usque cæsis hostibus abradebant barbam. Imbelles intonsi manserunt, donec se cæde hostis absolvissent, voto atque ignominia.

Judicio cœli dominantur in orbe Suevi,
Nunc ubicunq; geri Respublica prælia quærit,
Ordine primus erit, gladio vult primus haberi,
Moreq; signiferi primus in hoste ferit.

PRoximi Cattis certum jam alveo Rhenum, quiq; terminus esse sufficiat Usipii ac Tencteri colunt. Tencteri per

soli.

solitum bellorum decus equestris disciplinæ arte præcellunt. Nec major apud Cattos peditum laus, quam Tencteris equitum. Sic instituêre majores, posteri imitantur. Hi lusus infantium, hæc juventim æmulatio, perseverant senes, inter familiam, & penates, & jura successionum equi traduntur. Excipit Filius, non ut cætera maximus natu, sed prout ferox bello & melior.

Usipis[a] seu *Usipetes* Germaniæ populi, ad Oceanum habitarunt primitùs. Unde pulsi à Suevis, qui totum eum tractum possederant, cum Tencteris flumen Rhenum transierunt, non longè à mari, quo Rhenus influit, & *Menapiorum*, id est, *Juliacensium in Gallia Belgica occupaverunt agros.* Author est Julius Cæsar *lib. IV. Comment.*

Tencteri,[b] qui & *Tencateri*, quondam alteram Rheni ripam coluerunt, quæ ex adverso est Ubiorum, teste Tacito *lib. XX. histor. Augusta* 11. similiter à Suevis ejecti, juxta Menapios in Galliis consederunt. Confessi sunt, cum Usipetibus sese unis *Suevis* concedere, quibus *ne Dii quidem immortales pares esse possint:* Reliquum quidem in terris esse neminem, quem non superare possint, ut Cæsar *lib. IV belli Gallici* affirmat. De illis Florus *in IV. cap.* 12. Plutarch. *in Cæsare*, Sabellicus *lib. V. Æneid.* 6. Volaterr. *lib. VII. Geographia.*

JUxta Tencteros *a* Bructeri olim occurrebant. Nunc *b* Chamavos, & *c* Angrivarios imigrasse narratur, pulsis *d* Bructeris ac penitus excisis vicinarum consensu nationum, seu superbiæ odio, seu prædæ dulcedine, seu favore quodam erga nos Deorum. Nam ne spectaculo quidem prælii invidere, super LX. millia, non armis telisq; Romanis, sed quod magnificentius est, oblectationi oculisq; ceciderunt. Maneat quæso, duretque gentibus, si non amor nostri, at certè odium sui, quando urgentibus imperii fatis, nihil jam præstare fortuna majus potest, quam hostium discordiam.

Bructeri[a] *inter Amisiam & Luppiam* amnes, Tencteris ac Tubantibus vicini fuere Tacito, *lib. I. hist.* ad sylvam Hercyniam, qua ad Germanicum mare porrigitur, juxta illud Claudiani:

—— *Venit accola sylvæ,*
Bructerus Hercyniæ, latisq; paludibus exit,
—— *Cymbrus.*

Hi forsan à Tencteris ejecti, in Sarmatiam concessere, ad mare Baltheum habitant. Vistula oram præterlabitur, *Ulmigeri* quandoq; appellati, nunc *Prussi* & *Pruteni* dicuntur, quorum provinciam Teutonicæ professionis Fratres, seu Domini, ut ipsi vocant, armis acquisierunt Prius & Illustrissimus Princeps Albertus Marchio Brandenburgensis nostra ætate religiosissimè hanc administrat, tenetq;. De Bructeris require Strab. *in VII.* Plin. *in IV. cap.* 17 Volaterran. *VII. Geographia.* Æneam Sylvium *in Europa cap.* 29. & 37. Cornel. Tacitum *lib. I. histor. Augusta* Sidonium & Claudianum, Vellejum libro II. Hujus provinciæ antiquitates scripserunt, Erasmus, Stella, & Eobanus Hessus.

Chamavi[b] inferioris Germaniæ gentes, Bructerorum agros occuparunt, haud procul (ut conjectura licet assequi) à *Brema*, Saxonum urbe, quia non longè ab Albi flumine & Frisiis absuerunt, ut ex Tacito nostro deprehendere potuimus, libro II. & *XIII histor.* Unde Raymundus Marlianus, eos pro Frisiis interpretatur. Beatus *Rhenanus Marchiam veterem incoluisse putat.* Sunt, qui eos *Camino* Pomeraniæ oppido, reliquisse nomen suspicentur. De illis Ammian. Marcel. *lib. VII.*

Angrivarii[c] qui & *Ansibarii* seu *Ansuarii* in eadem Regione fuerunt, inter Chaucos majores, & Suevos, non longè ab Albi, Tacito *lib. II. & XIII.* Ptolom. *lib. II. cap.* 11. *Brunswigenses aut Saxones* esse memorantur. Die Engern/ antiqui nominis vestigium, potens Saxonum Dynastia.

Refert[d] noster Tacitus *lib. XIII. historiarum August.* Quomodo deleti sint *Ansibarii*, *Bructeri exterriti*, atque multi alii cæsi à Romano exercitu. Idem *in I.* scribit: Bructeros sua urentes, expedita cum manu L. Stertinius jussu Germanici fudit, interque cædem & prædam reperit undevicesimæ legionis aquilam, cum Varo amissam. Ductum inde agmen ad ultimos Bructerorum, quantumque Amisiam, & Luppiam amnes inter, vastatum, haud procul Teutoburgiensi saltu, in quo reliquiæ Vari legionumq; insepultæ dicebantur. At Tacitus hic de interna seditione, & discordia Germanorum loquitur.

ANgrivarios & Chamavos à tergo *a* Dulgibini, & *b* Chassuarii cludunt, aliæque gentes haud perinde memoratæ.

Dulgibinorum[a] sedes hodiè *Göttingenses* & Westphalorum quidam occupare videntur *Dulgumni* appellantur è Ptolomæo *libro II. capite* 11. *Tabula* 4.

Chassuarii,[b] Longobardis finitimi *Durings* memorantur, horum meminit Strabo *VII.* Vellejus Paterculus in 2. *Romana historia.*

A Fronte *a* Frisii excipiunt. Majoribus minoribusq; Frisiis vocabulum est, ex modo virium: utræq; nationes, usq; ad Oceanum Rheno prætexuntur, ambiuntque immensos insuper lacus, & Romanis classibus navigatos. Ipsum quin etiam Oceanum illac tentavimus. Et superesse adhuc *b* Herculis columnas *c* fama vulgavit, seu adiit Hercules, seu quicquid ubique magnificum est, in claritatem ejus referre consensimus, nec defuit audentia Druso *d* Germanico, sed obstitit Oceanus in se simul, atque in Herculem inquiri. Mox nemo tentavit, sanctiusque ac reverentius visum de actis Deorum credere, quàm scire. Hactenus in Occidentem, Germaniam novimus.

Frisii[a] transrhenanus populus, ad Amasiam, Oceano Batavisque finitimi, *quorum clarum*, inquit Cornelius *lib. IV. sub finem, apud Germanos nomen*; hi antiquam retinent appellationem (die Friesen und Friesländer) gens ferox ac libera, pecoris abundans omnis generis, *fimum inopia ligni comburunt.* *Busacteri* quondam appellati: Metropolis eorum Gröningen/ Rudolphi Agricolæ senioris, hominis literatissimi patria, à qua etiam populi (quamvis origine Franci) ad tempus *Grunes* sunt dicti. De illis Plinius libro IV. capite 16. Ptolomæus *libr. II. cap.* 11. Tabula 4. *Europa*, Conradus Celtis *lib. IV. amorum*, *Elegia* 2. Abbas Spanheimensis *in Chronica Francorum*, Æneas *in Europa cap. XXXV.* Volater. *lib VII. Geograph.* & plures alii.

Plinius[b] *lib. III in prologo*, Proximi autem faucibus utrinq; impositi montes coërcent claustra Abyla Aphricæ, Europæ Calpe, laborum Herculis metæ. Quam ob caussam indigenæ columnas ejus Dei vocant, creduntque per fossas exclusa antea admisisse maria, & rerum naturæ mutasse faciem. Et Pompon. Mela. *lib. I.* Deinde est mons præaltus ei, quem ex adverso Hispania attollit, objectus: Hunc *Abylam*, illum *Calpen* vocant, columnas Herculis utrunq. Addit fama nominis fabulam, Herculem ipsum junctos olim perpetuo jugo diremisse colles, atque ita exclusum antea mole montium Oceanum, ad quæ nunc inundat, admissum. Vide quoque Pompon. Melam *libro II. cap. de Hispania, & lib.*

libro III. de columnis Herculis. Plin. *lib.V. cap.1.* Solinum *capite* 36. Johan Camerarem *in eundem*, Strabo. *lib.III.* Diodo. *Siculum libro V.* Vadianum *super Melam* Suetonium in *vita Dictatoris*, Volater. *libro II. Geographia.* Johan. Annium Viterbiensem, *lib.XXV.* Illud obiter adjiciendum, quod scribit Ireneus *libro II. cap.1. Ego*, inquit, *duos Hercules Germaniam calcasse video.* Primum, qui Gades constituit, & hic prior Alemannus, ac ætate major fuerat. Ille enim Osyridis filius, referente Beroso, hic verò Teutonis.

Suetonius [c] *in vita Claudii in principio*, Is Drusus in quæsturæ præturæque honore dux Rhetici, deinde Germanici belli, Oceanum Septentrionalem primus Romanorum ducum navigavit, transq; Rhenum fossas magna vi, & immensi operis effecit, quæ nunc Drussinæ vocantur. Ac post præturam confestim inito consulatu, atque expeditione repetita, supremum diem morbo obiit in æstivis castris. Livius & Florus *epitomate Liviana Historia* 140. *atq;* Valerius *lib.V. cap.5.* autumant, Drusum mortuum esse ex fractura, equo super crus ejus collapso. Perit autem inter Salam fluvium & Rhenum, ut inquit Strabo *lib.VII.* ejus monumentum Moguntiæ esse antiquitates illic tradunt, & Chonradus *libro III Amorum Elegia tertia.*

—— Seu veterum inquiro, dum monumenta Ducum,
Plura Moguncíaca: quæ stant in mœnibus urbis.
Inter quæ Drusi stant ardua busta Neronis,
Clara à Germanis nomina primus habens.
De illo etiam plura inferius

IN septentrionem ingenti flexu redit, ac primo statim Chaucorum gens, quanquam incipiat à Frisiis, ac partem litoris occupet, omnium, quas exposui gentium lateribus obtenditur, donec in Cattos usque sinuetur, tam immensum terrarum spacium non tenent tantum Chauci, sed & implent. Populus inter Germanos nobilissimus, quique magnitudinem suam, malit justitia tueri, sine cupiditate, sine impotentia, quieti secretique, nulla provocant bella, nullis [b] raptibus, aut latrociniis populantur. Id præcipuum Virtutis ac virium argumentum est, quod ut superiores agunt, non per injurias assequuntur. Prompta tamen omnibus arma, ac si res poscat, exercitus plurimum virorum equorumq; & quiescentibus eadem fama.

Chauci, [a] qui & *Chaici*. populus Saxonum *inter Visurgum, & Rhenum* nostra ætate, Stichtgenossen vocantur. Horum duas gentes Ptolomæus *libro II. capite* 11. *ponit* : *Majores* Albim fluvium colebant propè Angrivatios, Tacito *lib.II* 11. *&* 15. *Historiarum* : Saxones ista loca occupant, maximè qui juxta Bremam civitatem habitant. *Minores* ad Visurgum amnem siti sunt, Frisiorum, & Westphalorum pars: Chaucorum cibus quondam erat lutum, potus imber : & hæ gentes si vincantur à populo Romano, se servire dicunt : scribit Plinius *lib.XVI. c.*2. *naturalis Hist.* Meminit horum etiam libro *IV. c.*15. Ælius Spartianus *in vita Didii Iuliani.* Cornelius Tacitus *libro XI. Historiarum.* Strabo. *lib.VII.* Mantuanus ad Cæsarem. Suetonius in vita Claudii, Beroaldus, & Sabellicus in eundem.

Nullis [b] raptibus, aut latrociniis populantur Chauci, sicut reliqui *Germani*, qui *jus in viribus* adeò *habuerunt, ut ne latrocinia* quidem *puduerit*, quod Mela testatur : de hac re nonnihil suprà diximus.

IN latere Chaucorum Cattorumque, a Cherusci nimiam ac marcentem diu pacem illa cessiti nutrierunt, idque jucundius, quàm tutius fuit : quia inter impotentes & validos falso quiescas : ubi manu agitur, modestia ac probitas nomina superioris sunt : ita, qui olim boni æquique Cherusci, nunc inertes ac stulti vocantur. *b* Cattis victoribus fortuna in sapientiam cessit. Tracti ruina Cheruscorum & Fosi contermina gens, adversarum rerum ex æquo socii sunt, cùm in secundis minores fuissent.

Cherusci [a] Germaniæ populi, ad Albim sedes habuêre Cornelio Tacito, & Claudiano authoribus, Ille enim *libro II.* Historiarum tradit, *Germanicum Cæsarem ad VII. Calen. Junias C. Cœlio, L. Pompejo Consulibus triumphâsse de Cheruscis, Cattisq; & Angrivariis, quæq; aliæ nationes usq; ad albim colunt.* Hic verò in Panegyrico sic cecinit :

—— Et ingentes Albim liquêre Cherusci.

Ob id existimo cum aliis nonnullis, *Ascanios* nunc dici, qui sunt *sub Dynastia Principum ab Anhalt.* Facit conjecturæ locum, *Cherusca* urbs Zerbst quæ est eo loco sita, ubi Moldavus Albim ingreditur : Certum enim est, Cheruscos Saxoniæ partem incoluisse. Beatus Rhenanus antiquitatis lumen, eos quoque veteris Marchiæ partem tenuisse autumat. Sunt præterea qui scribant : Cheruscos eam tenuisse portiunculam Sueviæ, circa Heilbronnam & Wimpfen, quæ Crenchgau nũc dicitur, quòd mutatis temporibus, & ipsi sedes mutârint, excedentes Saxonum finibus, illic resederint. Verùm, de quibus Cheruscis Tacitus hic agit, Chaucis Cattisque fuerunt finitimi, & non ad Rhenum, Nechatum, Bacenimque sylvam ubi Crenchgau sita est. De illis Plinius *libro IV cap.*14. Strabo *libro VII.* Tacitus *libro XI. Historia Augusta.* Vellejus *lib II.* Historiæ Romanæ, Florus in *IV. cap.*12.

Cattos [b] & *Cheruscos* æternùm *discordâsse* scribit Cornelius *libro XI.* Histor. ubi lege.

Fosos [c] Germaniæ populos, Cheruscis finitimos, *Dietmarsenses* esse, conjectura non parva, non procul ab Oceano agunt.

EUndem Germaniæ sinum proximi Oceano a Cymbri tenent, parva nunc Civitas, sed gloria ingens, veterisque famæ latè vestigia manent. Utraque ripa castra ac spatia, quorum ambitu nunc quoque metiaris molem, magnusque gentis, & tam magni exercitus fidem. Sexcentesimum & quadragesimum annum urbs nostra agebat, cùm primum, Cymbrorum audita sunt arma, Cæcilio Metello ac Papyrio Carbone COSS. ex quo si ad alterum Imperatoris Trajani consulatum computemus, ducenti fermè & decem anni colliguntur, tam diu Germania vincitur.

Cymbri [a] Germaniæ ad Septentrionalem Oceanum populi, cùm terras eorum inundasset Oceanus, novas sedes toto orbe quærebant, exclusique ex Gallia & Hispania, cùm in Italiam remigrarent, miserunt legatos in castra Syllani, inde ad Senatum, petentes, ut Martius populus aliquid sibi terræ daret, quasi stipendium, cæterùm, ut vellet, manibus atque armis suis uteretur. Repulsi igitur, quod nequiverant precibus, armis petere constituunt. Sed nec primùm impetu Barbarorum Syllanus, nec secundùm Manlius nec tertiùm Cæpio sustinere potuerunt, omnes fugati, exuti castris, actum erat, nisi Marius illo seculo contigisset, qui Cymbros cum Teutonis, apud aquas Sestias, in Italia prælio oppressit. Chronica quædam, hanc conflictionem factam non longè à Salisburgo testantur : deinde juxta flumen Athesim, qui ex

Tridentinis Alpibus fluit, ubi CCCLX. millia occisa, & L. millia capta sunt. Hæc fermè ad verbum, L. Florus *libro III cap.3. Romanorum gestorum. Vide plura apud* Julium Cæsarem *lib.I. belli Gallici*, Plutarchum *in Mario*, *& cap.XXXVII. parab.* Appianum *in Celtice*, Strabonem *in VII.* Valerium Max. *libr.V. cap.*8. Eutropium *libr.V. cap* 1. Sabell. *libr.II.* Enead.VI Eusepium *in Chronicis*: Græci eos *Cymmericos* vocant, & *Cymbrica Chersonesus, Dania* hodie appellatur, Dennmarck/ cui præest Rex, qui Sueciam & Norwegiam peninsulas in eodem mari obtinet, ut scribit Volaterranus 7. *Geographia.* Cymbrorum sedes nunc Saxonum ultimi, & alii quidam ad mare populi habitant, Daci & Dani dicuntur. Est *Fimbre* Balthici maris Insula, Holsatiæ opposita, quam Cymbros possedisse, & Cymbriam nuncupatam ferunt.

Centum [b] & decem annis, ante Christi Jesu Servatoris nostri incarnationem, Cymbri Germani primùm Italiam invaserunt, hoc anno, qui est 1529. post Christi nativitatē, agitur M.DC.XXXIX. annus.

MEdio tàm longi ævi spatio multa invicem damna. Non [a] Samnites, non [b] Pœni, non [d] Hispaniæ [e] Galliæ ve, nec Parthi quidem sæpiùs admonuere. Quippe regno [f] Arsacis acrior est Germanorum libertas. Quid enim aliud nobis, quàm cædem Crassi, amisso & ipso [g] Pacoro, infra Ventidium dejectus [h] Oriens objecerit?

Vides hic quæ fuerit Germanorum fortitudo & insignis audacia. Punicis bellis nihil fuit atrocius, Parthico bello nec quicquam acrius, Samnitico, Hispanico, Gallico præliis, nihil periculosius; sed tamen iis omnibus maximis periculis, Romano Imperio multipliciter ab hostibus illatis, præfert Germanorum fortitudinem, robur & incommoda, ab gente Teuthonum accepta. Tantæ Virtutis stupendæque audaciæ fuit.

Samnites [a] Italiæ populi, inter Picenum, Campaniam & Apuliam, multa *gravia bella Romanis intulère*, donec ad extremum à Sylla Dictatore deleti sunt, quemadmodum scribit Strabo *libro V.* Unde Appia: Ultimi Samnites erunt, qui Jonium incolunt, & magno difficilique bello, per annos octuaginta, conflictati sunt. Florus *libro. I. cap.*16. Samnites quinquaginta annos per Fabios, & Papyrios patres, eorumque liberos, Populum Romanum subegisse, ac domuisse scribit, & ita ruinas ipsas urbium diruisse, ut hodie Samnium in ipso Samnio requiratur, nec facilè appareat materia quatuor & viginti triumphorum. De Samnitico bello plura Livius *libro VII.* ab urbe condita. *Et* Florus *epitomate X. & XI.* Volater. *repetit lib.VI. Geographia*, & *libro XXXVIII. Paralip.* Appiani tamen sententia veterior videtur propter quatuor & viginti triumphos de Samnitibus habitos.

Primum, [b] secundum, & tertium Punica bella, quæ Carthaginenses cum Romanis gesserunt, quibus nihil terribilius, exequuntur Florus *lib II. cap.*2. 6. 5. *Gestorum Romanorum*, 16 *&* 48. *Abbreviatura.* Livius *tertia Decade sparsim.* Plutarchus *in vita Fabii.* Polybius *libro I. & II. belli Punici.* Silius Italicus, Appianus *in Libico.* Vellejus *lib.*II. *cap.*3. Orosius *lib IV. cap.* 1. 4. 8. 22. Justinus *lib.*XVIII. *&* XIX. *& aliis per plures.*

Hispania [c] quæ apud Græcos Iberia, dividitur in ulteriorem & citeriorem. Ptolemæus *libro* II. *cap.*4. Hispaniam in tres regiones divisam scribit: in Beticam, Lusitaniam, & Tarraconensem. Posteriores Romani Hispanias in sex provincias diviserunt, Tarraconensem, Chartaginensem, Lusitaniam, Calletiam, Beticam & Tingitanam Bello igitur Punico secundo, prima per Pyrenæum jugum signa Romana Pub. & Gn. Scipiones intulerunt. Indè variè possessa, & sæpè amissa, partibus, universa ductu Augusti facta est stipendiaria. *Vide* Florum *libro* II *cap.*17. Livium *libro* XVIII. *tertia decadis.* Suetonium, *in Augusto.* Silium Italicum *libro* XVI. *de bello Punico.* Vellejum *libro II.* Volater. *lib.II. Geogr.* Aeneam *in Europa capite* 47.

De [d] bello Gallico Livius *in V.* Valerius *libro I.* Plutarchus *in Camillo.* Plinius *de Viris Illustr. capite* 23. Gellius *libr.V. capite* 17. August. *libro II. capite* 22. *& libro III. capite* 17. *civitatis Dei.* Vegetius *libro IV. capite* 28. *de re militari.* Florus *lib.*I. *capite* 13. *Gestorum Romanorum*: *&* 20. *&* 103 *Abbreviatura Liviana.* Eusebius *libro temporum*: Sueton. *in vita Dictatoris titulo* 22. Cæsar *in Comm. belli Gallici.* Appianus *in Celtico.* Volater. *libro III. Geogra. & libro XXXVIII. Paralip. &* Vellejus *libro II.* Gallias primum à Domicio Fabio nepote Pauli, qui Allobrogicus dictus est, intratas cum exercitu, magna mox clade nostra sæpè affectavimus & amisimus. Sed fulgentissimum C. Cæsaris opus in iis conspicitur, quippe cjus ductu auspiciisque infractæ, penè idem quod totus terrarum orbis ignavum conferunt stipendium.

Parthi [e] Orientales populi potentissimi Duce Orode Mithridatis fratre Marcum Crassum Imperatorem Romanum cum filio & undecim legionibus interfecerunt, ut scribit Florus *lib.III. cap.*11. *& libr.IV. cap.*9. Suetonius *in August.* Appianus *in Parthico.* Vellejus *Paterculus libro II. Histor. Romana.* Plutarchus *in vita Crassi.* Justinus *lib XLI. & XLII* Eutropius *libro VI. cap.6.* Orosius *lib.VI. cap* 11. Valerius *lib I. de prodigiis.* Volater. *lib.XII. Geogr.* Florus *abbreviationis Livii* 106.

Arsaces [f] Parthorum fuit Rex: à quo posteà omnes Persarum Reges Arsacidæ dicti sunt. Hic à Romanis descivit, & bellum intulit. Tacit. *libr.XXI. Historia Augusta.* Justino *libr XLI.* Floro *in* 70. *abbreviatura Liviana.* Volaterrano *libro XII Geographia*, *Ænea*, *in Asia capite XXX.* autoribus.

Publius [g] Ventidius primus Romanorum Parthos superavit, Pacorum Orodis Regis filium trucidavit auctore Tacito *libr.XXI. Histor. Augusta*, *& Eusebio in libro temporum.* Addit Appianus Ventidius de Parthis: *Usq; ad nostram ætatem solus triumphat, Vir natione ignobilis, cum in M. Antonii amicitiam sese insinuasset, illustrium rerum occasiones adeptus est, quibus strenuè usus, satis approbasse creditur, quæ de Antonio & Cæsare dicta sunt, feliciores per alios quàm per se ipsos esse in bello*

Duces

Duces. Vide Gellium *lib.XV. cap.*4. Valerium *lib.VI. cap.*10. Florum *lib.IV. cap.*9. Justinum *libro XLII.* Volaterranum *libro XII.* *Geographia.*

Parthorum [b] *imperium Orientis* nomine, intelligit, Parthi enim ad Orientem siti, bonam Orbis partem sibi vindicaverant, *si*, inquit Tacitus, *jactant suos triumphos, & eidem Imperatores nostri Marci Crassi objiciunt, quando & ipsi suum Regem Pacorum à Ventidio Romano casum amiserint.* Tanta Romani Imperii fuit potentia, maxima felicitas & victoria in hostem nihil immutae, quanquam subinde gravissimas clades, rursus receperit, nihil tamen unquam periculosius Germanorum conflictu: Actum fuisset de Romano Imperio, nisi C. Marius contigisset illi seculo sub Cymbrico bello, ut refert Florus *in III. cap.*3.

AT Germani *a* Carbone & Cassio, & Scauro Aurelio, & Servilio Cæpione, M. quoque Manlio fusis vel captis: Quinque simul Consulares exercitus Populo Romano *b*, Varum, tresque cum eo legiones etiam *c* Cæsari abstulerunt. Nec impune C. Marius in *d* Italia, Divus Julius in *e* Gallia *f* Drusus ac *g* Nero & *h* Germanicus in suis eos sedibus percaluerunt. Mox ingentes C. Cæsaris minæ in ludibrium versæ. Inde otium, donec occasione discordiæ nostræ, & *k* civilium armorum, expugnatis legionum *l* hybernis, etiam Gallias affectavêre, ac rursus pulsi inde, proximis temporibus *m* triumphati magis, quam victi sunt.

Vellejus [a] Paterculus posteriori volumine Tacito subscribit: *Effusa*, inquit, *immanis vis Germanorum gentium, quibus nomen Cymbris ac Teutonis erat, cum Capionem Manliumq; COSS. & ante Carbonem Syllanumq; fudissent, fugassentq; in Gallias & exuissent exercitu, Scaurumq; Aurelium COSS. & alios celeberrimi nominis viros trucidassent, Populus Romanus non alium repellendis tantis hostibus, magis idoneum Imperatorem quam Marium est ratus.* Lege eadem copiosius in Floro *libr.III. cap.*3. Gestorum Romanorum.

Quintilius [b] Varus Romanæ militiæ in Germania, sub Augusto Cæsare Princeps, à majoribus nostris, Duce Arminio trucidatus cum tribus legionibus, velut copiosissimè Florus explicat, cujus verba, quia serviunt intellectui Germanorum facinorum, subjiciam. *Vari Quintili*, inquit, *libidinem ac superbiam haud secus quàm sævitiam odisse cœperunt Germani: Ausus ille agere conventum, & in castris se direxerat, quasi violentiam Barbarorum, & lictoris virgis, & præconis voce posset inhibere. At illi qui jam pridem rubigine oblitos enses, inertesq; cernerent equos, ut primum togas, & sæviora armis jura viderunt, Duce Arminio arma corripiunt, cùm interim tanta erat Varo pacis fiducia, ut ne prædictu quidem & prodita per Segestem unum Ducum conjuratione commoveretur. Itaq; improvidum, & nihil tale metuentem improvisò adorti, cùm ille (ô securitas) ad tribunal citaret, undique invadunt, castra rapiunt, tres legiones opprimuntur. Varus perditas res, eodem quo Cannensem diem, Paulus, & fato est, & animo secutus. Nihil illa cæde per paludes perq; sylvas cruentius, nihil insultatione Barbarorum intolerantius, præcipuè tamen in Causarum Patronos, aliis oculos, aliis manus amputabunt, unius os sutum, recisa prius lingua, quam in manu tenens Barbarus, tandem, inquit, Vipera sibilare desiste. Ipsius quoque Consulis corpus, quod militum pietas humi abdiderat, effossum, signa & aquilas duas adhuc Barbari possident, tertiam signifer, priusquam in manus hostium veniret, evulsit, mersaq; inter balthei sui latebras gerens, in cruenta palude sic latuit. Hac clade factum ut Imperium, quod in littore Oceani non steterat, in ripa Rheni fluminis staret.* Hactenus Florus *libro Gestorum Romanorum IV cap.*12. Hac clade Romanorum adeò consternatum Augustum, scribit Suetonius in vita ejus, ut per continuos menses barba capilloque submisso caput interdum foribus illideret vociferans. *Quintili Vare redde legiones*, diemque cladis quotannis mœstum habuerit atque lugubrem. Post Punica bella fuit hoc gravissimum & atrocissimum inter Romanos & Germanos. *Hanc cladem apud Cheruscos* editam asserit Strabo *lib.VII.* & Cornelius Tacitus *lib* I. *Historia Augusta.* Teutoburgensem saltum vocat, in quo Varus cum legionibus à Germanis fuit interfectus. *Alii* tamen ex recentioribus, *apud Vindelicorum Augustam*, ubi adhuc vestigia apparent, commissam cædem in campo Lici im Lechfeld affirmant, cujus sententiæ sunt Otho Frisingensis *libro III. cap* 4. *Chronica* Urspergensis. Johannes Naucletus, & Conradus Peuttinger, Henricus Bebelius. Picus in Staurosticho, & Huttenus in Panegyrico.

At tu non iisdem fatis, non Numine eodem,
Vare sapis, viresq; tuas satis esse putasti
Arctoam contra Virtutem, & Teutona bella,
Auxiliis circumsepte & legionibus illis.
Et postea.
Signa cannunt campoq; Lici concurritur armis, &c.

Ajunt inde *turrim* in publico foro urbis *Augustæ*, *à perdita Legione* vocitatam, Perlachthurn, de qua sunt versus divulgati sequentes,

Cur me Perlegiam dicunt, si forte requiris,
Iam tibi responsum perbreve, siste, dabo.
Non unum verbum est, duo sed mea nomina fingo,
Quod periit legio hic, Perlegiam vocitant.

De hac pugna scribit Suetonius *in vita Augusti cap.*23 Orosius *lib VI. capite ultimo* Florus *in IV.* Vellejus Pater *libro II.* Volater *libr XXXVIII. Paralipomenorum.* Heinricus Bebelius *in Epitomate laudum Suevorum.*

Cæsari [c] Augusto.

Apud [d] aquas Sextias fudit Cymbros Cajus Marius, Floro teste, *libr.III. capite* 3. quemadmodum etiam suprà relatum.

Julius [e] exorto Galliæ tumultu Ariovisti Germanorum Regis primùm vires expertus est, exercitum enim duxit Ariovistus cum Germanis, in quo Marcomanni, Treboces, Vangiones, Nemetes, Menapii, Suevi & alii militarunt. Julium Ariovistus affectavit, à quo victus est, ut scribit ipse Cæsar *libro I.* comment. Florus *libro III. cap.*10. Orosius *libro VI. cap.*6 & 7. & 8. Plutarchus *in vita ejus.* Eusebius *in temporibus.* Latinus Pacatus *ad Theodosium: Unde igitur ordiar, nisi à tuis, mea Gallia, malis, quæ ex omnibus terris, quas illa pestis insederat, haud injuria vindicas tibi privilegium miseriarum,* Nempe ea multarum cædium causa Germanorum & Romanorum fuit.

Drusus f Claudii Neronis, Romani Imperatoris, pater, Augusti privignus, in Germaniam profectus, domuit Usipetes, Tencteros, Cattos, Marcomannos, inde Cheruscos, Sycambros, Bructerosque se aggressus est, quibus superatis, *per Rheni ripam quinquaginta amplius castella disposuit*, præterea Hercyniam sylvam in id tempus inaccessam patefecit. Hic *in Germania quoq. periit juxta Binginum*, oppidum inter Moguntiam & Confluentiam, ut superiùs dictum est. Vide Plinium *lib VII. cap.*20 Plinium *Juniorum ad Marcum*, Strabonem *libro VII.* Florum *libro IV. cap.* 12. Claudianum, Suetonium *in vita Claudii*, Valerium *libro V. cap.*5. Æneam *in Europa cap.*36.

Nero g Tiberius frater Drusi, *Dalmatas & Pannones subjecit*, ut Livius & Florus *libro CXXXVIII.* abbreviat. Ajunt. Unde Horatius *libro IV.* Oda 14.

Major Neronum mox grave prælium
Commisit: immanesq. Rhetos
Auspiciis pepulit secundis
Niliusq. & Ister: te rapidus Tygris,
Te cæde gaudentes Sycambri,
Compositisq. venerantur armis,

Vindelicos quoque *Rhetos & Pannones*, *Alpinas* gentes Imperio subdidit. Hic idem contra Germanos pugnavit, & Maroboduum Germanorum Regem sibi pecunia & fœdere devinxit, velut omnium copiosissimè scribit Cornelius Tacitus *libro II.* Histor. Vide Suetonium *in vita sua, cap.*9. 17. 18. Strabonem *libro VII.* Othonem Frisingensem *lib. III. cap.*7. At si veriora legere cupis (Nam veteres illi, Suetonius & alii τῆς κολακείας titillaminibus tacti, plurima falsò scripserunt.) vide, quæ de Germanis Henricus Bebelius verissimè scripserit, nam non indoctè ille Historicorum quorundam mendacia retundit.

Germanicus, h Caji Cæsaris pater, Drusi fratris Tiberii, & Junioris Antoniæ filius, Augusti nepos, à Tiberio patruo adoptatus, Quæsturam quinquennio antequam per leges liceret, & post eam Consulatum statim gessit, missusque ad exercitum in Germaniam, excessu Augusti nunciato, legiones universas, Imperatorem Tiberium pertinacissimè recusantes, & sibi summam Reipublicæ deferentes, incertum, pietate, an constantia majore, compescuit, atque hoste mox devicto, triumphavit. De hoc Cor. Tacitus *lib. I. Hister.* Suetonius *in vita Caligula*, Volater. *lib. XXIII. Geographia*, Ottho Frisingensis *lib. III cap.*10. Porrò Germanici nomen Drusus etiam tulit. Hinc Florus *libr. IV.* Druso, quod nunquam alteri, Senatus cognomen ex provincia dedit. Trajano quoque, ut inquit Plinius Panegyrista, cum Germaniæ præsideret, Germanici nomen ex urbe missum fuit. Domitianus & ipsum Germanici cognomentum usurpavit. Unde Martia.

Nobilius tribuit domito Germania Rheno,

Vitellius quoque vini plenus, referente Plutarcho, ad milites accessit, & sic Germanicus dictus est.

Cajus i Caligula, teste Eutropio *libro VII.* Bellum contra Germanos movit, ingressusque Sueviam, nihil strenuè egit, imò timidissimè fugit, & adeò consternatus est animo, ut fugam transmarinam cogitaret & pararet. Et Sueto. *In vita ejus cap.*51. dicit: *Adversus Barbaros quoque minacissimus, quum trans Rhenum intra angustias depressumq. agmen iter Essedo faceret, dicente quodam, non mediocrem fore consternationem, si unde hostis appareat, equum illicò conscendit, ac propere versus ad pontes, ut eos calonibus & impedimentis stipatos reperit, impatiens moræ, per manus & super capita hominum translatus est, mox etiam audita rebellione Germaniæ, fugam, & subsidia fugæ, classes apparabat.* Aut si mavis, Cajum Julium intellige, qui aliquoties interminatus Germanis, nihil laudabile effecit, imò ultra quatuordecim dies apud Germanos non mansit, sed timidè per Rheni pontem, quem ipse struxerat, fugit, Suevos metuens.

Innuit k Bella civilia, & quæ fuerunt inter Cæsarem atque Pompeium, de quibus scribit Cæsar *in Comment. belli civilis*, Plutarchus *in Cæsare & Pompejo.* Appianus *libro II. bellor. civilium*. Lucanus *in Pharsalia libris. Florus libro IV.*

Hyberna l loca, in quibus milites hyberno tempore commorantur. *Hybernacula* vocamus ipsa tentoria.

Hinc m Florus *libro IV. cap.* 12. *Germaniam utinam vincere tanti non putasset Augustus, magis turpiter amissa est, quàm gloriosè acquisita.* Unde verissimè dicit Cotne. *Germanos magis triumphatos, quam victos:* hoc est, de illis triumphos, & quidem falsos esse actos, nunquam verè victos.

NUnc de Suevis dicendum est, quorum non una, ut Cattorum, Tencterorumve gens, majorem enim Germaniæ partem obtinent, propriis adhuc Nationibus nominibusque discreti, quanquam in commune Suevi vocentur. Insigne gentis, obliquare crimen, nodoq. substringere Sic Suevi a cæteris Germanis, sic Suevorum ingenui a servis separantur, sic in aliis gentibus, seu cognatione aliqua Suevorum, seu (quod sæpè accidit) imitatione, rarum & intra juventæ spacium: Apud Suevos usque ad canitiem horrentem capillum retrò sequuntur, ac sæpè in ipso solo vertice religant. Principes & ornatiorem habent. Ea cura formæ sed innoxiæ. Neque enim, ut ament, amenturve, in altitudinem quandam & terrorem adituri bella compti, ut hostium oculis, ornantur.

Suevi Germaniæ populi vetustissimi, amplissimique antiquitùs *ad Germanicum aut Balthenm* æquor porrecti, mari imposuerunt nomen, quod infrà Tacitus Suevicum appellat. Rursus *ad Carpathum montem*, Suevum priscis appellatum fines suos collocaverant, *ei regioni finitimi*, *quæ nostra ætate Hungaria dicitur.* Ad *Rhenum quoque* extensi Strraboni in *VII.* & Ptolemæo *libro II. cap.*11. haud procul à Colonia Ubiorum, totam fermè Germaniam oppleverunt, majorem ejus partem obtinentes, velut inquit Tacitus: quorum extensionem Baptista Mantuanus ad Cæsarem scribens expressit: *Amplissima cerne Regna Suevorum, quos Vistula claudit & algens Oceanus, vada Danubii confinia gentis, tot complexa sinu immensè excurrentia longè.* Hi à *Suevo* Gambrivii filio *primo gentis Rege sumpsere appellationem*, velut non longè ab initio nostrorum scholiorum retulimus: Ii deinde urbibus, montibus, fluviis pluribus imposuerunt vocabula, quæ etiam nunc tennent multa loca. Hi potentissimum ab initio habuerunt Regnum, invi-

invictis militibus nobile. Ideoque vocat Julius Cæsar Dictator, Suevorum *gentem longè maximam ac bellicosissimam* Germanorum omnium, *in IV. Commentar belli Gallici.* Plutarch. *præstantissimos* Germanorum. Seneca in Medea, *nobiles* appellat. Florus *libro IV capite* 12. *validissimam* gentem. Orosius *in VI. cap.* 9. *maximam ferocissimamq́;* & alibi *fortissimam.* Sabellicus *libro IV.* Enea. *VI.* Germanorum omnium *bellicosissimos.* Baptista Mantuanus *trucium gentium* appellationem indidit. Ulricus Huttenus Eques Francus, *magnanimam gentem, & pro libertate mirè pugnacem*: & eorum clarissimam semper fuisse famam asserit in dialogis. Reges quos habuit, præ aliis celebres sunt, Suevus, primus gentis conditor, Ariovistus, Maroboduus, Vannius, Sydo, Summoarius, Andeca, Emericus, Remismundus, Maldrugo, & alii plures à veteribus celebrati, plura de Suevorum Regibus habet noster Tacitus *in Historia Augusta.* Plinius quoque *libro II. capite* 96. ac Pompon. Mela *in III.* testantur, Sueviam olim fuisse Regnum: nam quosdam Indos Q. Metello Celeri Galliarum Proconsuli, dono datos à Suevorum Rege, ex Cornelio Nepote referunt. Longo deinceps revoluto tempore Suevorum Reges excisi, *Sueviam Ducatum* reliquerunt, desitis Ducibus, ad eum statum relata est, ut *nonnuni Dynasta pareat* nostra ætate; sed in plurimas scissa sit Dynastias: Pars Romano ac Germano Imperatori, pars Civitatibus Imperialibus, alia quibusdam Principibus nunc subdita est. Suevi è suis sedibus antiquis translati, in alium locum, mutata fermè omnia. *Suevorum vetustorum tractum* nostra ætate *possident, Polonorum quidam, Pomerani, Lusatii, & bona pars Boëmorum, Saxones, Misnenses, Durings, Hassones, & Franci.*

VEtustissimos se, Nobilissimosque Suevorum, *a* Semnones memorant. Fides antiquitatis religione firmatur. Stato tempore in sylvam auguriis patrum, & prisca *b* formidine sacram, omnis ejusdem sanguinis populi legationibus coëunt, cæsoque publicè *c* homine celebrant Barbari ritus horrenda primordia. Est & alia *d* luco reverentia. Nemo nisi vinculo ligatus ingreditur, ut minor, & potestatem Numinis præ se ferens, si fortè prolapsus est, attolli & insurgere haud licitum, per humum evolvuntur, eoque omnis superstitio respicit, tanquam inde initia gentis, ibi Regnator omnium, Deus, cætera subjecta atque parentia. Adjicit authoritatem fortuna Semnonum, centum *e* pagis habitantur, magnoque corpore efficitur, ut se Suevorum caput credant.

Explicat *a* singulas Suevorum gentes; quarum antiquitus plurimæ fuerunt, ut Orosius *libr. I cap.* 2. refert. *Semnones* autem *Suevos* fuisse etiam Strabo *libro VII.* Ptolemæus *libro II. capite* 11. & Tacitus *libro II. Historiarum* testantur. Post Albim versus ortum ad Suevum fluvium habitabant: Hi è Germania in Galliam venientes, *Senam* urbem *condiderunt.* Unde Gothofridius Viterbiensis.

Condit apud Gallos Senensem.
Brennus & urbem.
En nunc Sennenes, qui quondam agmina Roma
Viceruut. De illa Strabo *in IV. & V.* Plinius *libro IV. capite* 16. Plutarchus *in Camillo*. qui hos primitus ad Oceanum consedisse ait, Orosius, Eusebius, & Franciscus Irenicus *libro VI. German. Exegeseos*: Eorum sedes *Lusatios* (Lußniser) hodie incolere dicunt, vel eos, qui juxta Dorganum ad Albim habitant usque ad *Suevum* amnem, quem corrupto vocabulo, *Spreuum* die Sprec accolæ vocant. Horum fines Albis præterlabitur. Vellejo Paterculo, in *II.* teste, qui inquit: *A Rheno usque ad flumen Albim, qui Semnonum, Hermundurorumq́; fines præterfluit, Romanus cùm signis productus exercitus.*

Formidine *b* religione, diximus enim suprà *apud Germanos* prisca superstitione *sylvas*, vel maximè *sacras fuisse* suis *Deunculis.*

Sic *c* *Mercurius* apud Germanos *humano sanguine placabatur*, quemadmodum antea, ex Lucano atque aliis indicatum est. Hujus tamen cruentæ superstitionis vestigium, hodie nullum superest. Christus Jesus nunc per Germaniam colitur, cui sacra persolvere fas est.

Semnones *d* sacra facturi in Lucum *Isidi*, vel alio gentilitio Numini sacrum coëunt, quasi è nemore suam habeant originem, vel per humum provoluti, *terram matrem* agnoscunt, è quâ non tantùm Suevi, sed & universum mortalium genus formatum est, velut hoc Divinum oraculum testatur, *Genesis III. In sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec revertaris in terram, de quâ sumptus es: quia pulvis vel terra es, & in pulverem redibis, &c.* De quâ re mox plura.

Suevi, inquit Cæsar IV. *Comment. belli Gallici, centum pagos habere dicuntur. Ex quibus quotannis singula millia armatorum bellandi causa ex finibus educunt. Reliqui qui domi remanserint, se atq́; illos alunt, &c.* Eutropius *libro VI. cap.* 5. Orosius *in VI.* Isidorus *in IX.* eorundem meminerunt. Et Gothofredus Viterbiensis:

Incoluit centum primæva Suevia pagos
Nec urbes, nec castra colens, sed rura vel agros.

Pagus autem *non tantùm villarum* ac domorum rusticarum *congeriem* ein Dorff *sed etiam* tractum alicujus fontis aut fluvii, hoc est, *Regionem* ad rivum sitam, *significat*, ein Gau und Bach. Sicut Cæsar Dictator, *in I.* belli Gallici, *omnem civitatem Helvetiam, in quatuor pagos divisam scribit*: Ita etiam Suevia habebat centum pagos, qui ad amnes, & fontium decursus siti fuerant. Nam *pagus* dicitur ἀπὸ τῆς πηγῆς. id est, *a fonte*, quòd circa fontium rivos collocarentur. Minimè enim credibile est: Sueviam latissimam Germaniæ Regionem, tantùm centum villas seu pagos (Dörffer) habuisse, quando suprà Tacitus satis apertè dixerit: *Nullas Germanorum populis urbes habitari, satis notum est, ne pati quidem inter se junctas sedes. Colunt discreti ac diversi, ut fons, ut campus, ut nemus placuit. Vicos locant, non in nostrum morem, connexis & cohærentibus ædificiis, suam quisque domum spatio circumdat, sive adversus casus ignis remedium, sive inscitia ædificandi.* Nimium distabant à se invicem villæ, cujus vestigium adhuc vides *in Algea*, ubi *separata sedes rusticanorum* hominum. Et quomodo ex uno vico potuissent mille homines, ad bella emitti: Ideoque possumus pagum verè dicere tractum fluminis, sicuti *Pagani*, Servio teste, Vergiliani carminis interprete, dicuntur, qui ex uno fonte bibunt: die sich eines Bachs oder Wassers behelffen. Ponebantur enim ædificia ad rivos aquarum, ut suppeteret aquæ copia, ad usus necessarios. Itaque sunt, qui *Suevorum pagos in γὶ vel γιο* Græcam voculam, finali *termina-*

tione desinisse memoriæ prodiderint, nos Germanicè Gau pronunciamus. Multa enim Græca vocabula, adhuc usurpamus. Sicut Rheingau, vel Ringgau/ id est, ad Rhenum pagus dicitur. Donagau/ad Danubium. Mongau/ ad Mœnum. Ilergau/ ad Ilerum. Durgau/ ad Duram. Zabergau/ ad Zaberam. Mustelgau/ ad rivum ejusdem nominis. Amergau/ ad Ameram. Argau/ ad Aram. Quorum pagorum, id est, Regionum, adhuc plures sunt in Germania, aliæ ad rivos, aliæ ad montes declinant, ut Norckgau/Augstgau/Hayegau/Algau/ Breysgau/Ergau/ Chreuchgau/Hegau/Sungau/ Wasgau. Hos Suevorũ pagos olim fuisse non pauci arbitrantur. Scio tamen quosdam dicere, eos *pagos non in* Gau *sed in* Bach/ finiisse, sicut Eriesbach/ vicus ad rivum ejusdem nominis, Zeinspach/ Gengesbach/ Schonbach/ Steinbach/ Weibelsbach/ Eschenbach/ Onolsbach/ Butzbach/ & alia multa. Verùm istas conjecturas antiquitatum studiosis examinandas relinquo.

COntrà Longobardos paucitas [a] nobilitat, quòd plurimis, ac valentissimis Nationibus cincti, non per obsequium, sed prælus, & periclitando tuti sunt.

Langobardi [a] Suevıæ populi, Cornel. *lib.II. Histor.* & Ptolemæo *libro II. cap.* 11. Diacono *in vita Mauritii* authoribus fuerant Cheruscis, Chaucis, Cattis, Germaniæ populis valentissimis, proximi: *quidam Westphalos & Hassos* eos dixerunt, *alii Pannonia populum, nonnulli Slesos.* Verùm Ptole: *libr.II. cap.*11. *Interiora*, inquit, *& mediterranea Suevi tenent Anglici, & magis tamen Orientales, Langobardi verò ad septentrionem usq; pratenduntur, ad medium Albis fluvii*: ii adversus Semnones habitabant post Albim, versus orientem. Ob id quidam *Misnensium Regionem Longobardorum* olim fuisse volunt, ubi hodie *Dresda, & Frburgum* urbes sitæ sunt. Hi ex Germania discedentes non pessimam Italiæ portionem, pulsis qui incolebant, habitandam acceperunt. Videntur hodie *Lombardi* corrupto vocabulo nuncupari. De illis plura scribit Paulus Diaconus in rebus eorum. Vellejus *libro II.* Robertus Gaguinus *libro IV. in Francorum gestis.* Johan. Annius Viterbiensis *libro II. institutione* 7. Volaterr. *libro VII. Geographia.* Verùm Irenicus *libro IX. cap* 12. Marchiones *Badenses* esse opinatur.

REudigni deinde & Aviones, & [b] Angli, & [c] Varini & [d] Eudoses & [e] Suardones, & Nuithones, fluminibus aut sylvis muniuntur, nec quicquam notabile in singulis, nisi quòd in commune [f] Herthum, id est, terram matrem colunt, eamque intervenire rebus hominum, invehi populis arbitrantur. Est in [g] insula Oceani castrum nemus, dicatumque in ea vehiculum veste contectum, attingere uni Sacerdoti concessum. Is adesse penetrali Deam intelligit, vectamque bubus fœminis, multâ cum veneratione prosequitur. Læti tunc dies, festa loca, quæcunque adventu, hospitioque dignatur. Non bella ineunt, non arma sumunt, clausum omne ferrum, pax & quies, tunc tantum nota, tunc tantum amata, donec idem Sacerdos satiatam conversatione mortalium Deam templo reddat, mox vehiculum, & vestes: & si credere velis, Numen ipsum secreto lacu abluitur: [h] Servi ministrant, quos statim idem lacus haurit. Arcanus hinc terror, sanctaque ignorantia, quid sit illud, quod tantum perituri vident. Et hæc quidem pars Suevorum in secretiora Germaniæ porrigitur.

Reudignos [a] & *Aviones* Suevıæ populos, in secretiora Germaniæ porrectos, ea loca vult occupasse Beatus Rhenanus, quæ hodie *Mechelburgenses*, & *Holsatii*, vel *Pomerani* possident.

Angli [b] Suevorum gentes, magis orientales quàm Longobardi, inter Visurgim & Albim à Ptolemæo locantur, relicta Germania, *Britanniam Insulam*, quæ olim *Albion* dicta, innaserunt, incolisque expulsis, opes inter se partientes insulam eamque terram *à se, aut Angela* Ductrice, *Angliam* dixêre. *Anglorum loca nunc Saxones occupant*, de quibus plura Ptolemæus *lib.II cap* 11. Æneas Sylvius *in Europa cap.*30.

Varinos [c] vel *Varnos*, sive *Varnenses* hodie *Livones* dici authorum consensus est. Meminit eorum Plinius *in IV. cap.* 13. Volaterran *libro VII. Geographia*, putavit Erasmus Stella, Varinos ea loca occupasse, ubi nunc born & Wurtzen/ urbes sitæ sunt, juxta amnem Wierum in ora Misnensium. Mihi magis placet, Varinos reliquisse nomen Varniensi urbi Episcopali Prussiæ.

Endoses [d] sive *Endosii* hodie *Libanothan*[illegible] hoc est, Misnenses sunt. Johanni Garzoni Bono[illegible]ensi, *in libello de rebus Saxonicis*, quorum loca Lipsiaci tenent.

Suardones [e] & ipsi conjectantur *Missniam tennisse*, quod scribit idem Johann Garzon. *libr I. de rebus Saxonia, Thuringia & Misnia.* Libonotriam, inquit, Herthanæ, Eudosi, Varini, atque Suardones tenuerunt: qui postea in universum *Sorabi dicti* fuerunt. Videntur igitur Nuithones, Herthanæ à Garzone vocari. At si Nertheans legitur, Thuringi erunt, quandoquidem hæc ora multis nemoribus sit circumsepta, flumina celebriora in ea parte Germaniæ, sunt apud Ptolemæum *in II. Visurgis, Albis, Suevus, Viadus, Vistula*: In Misnensium & Thuringorum ora, *Albis Sala, & Moldanus.*

Beatus [f] Rhenanus Selestadien. emunctæ naris homo, & Latinæ linguæ flos, legendum hic putat *Herthum* cum aspiratione, & non Nerthum, cui facilè omnes subscribimus. Ab hâc Dea forsan dicti sunt, *Herthana* populi, de quibus jam dictum: Nam hodie etiam Germani terram herden quidam absque aspiratione, Erd & Erdreich appellant. Plato nempe in Timæo, ac Plinius *in II. cap.*65. Terram altricem nostram, Deorum antiquissimam tradit, & Jani uxor Tithea, dicta est Vesta, & terra, sive Arena, ut Ovidius in Fastis, Berosus & Diodorus Siculus *in IV.* testantur. Vide Johan. Viterbiensem *libro XV. super Berosum.* Hinc Junius Brutus terram matrem osculatus, Primus Romanorum consul evasit, ut Livius *in I.* Valerius *lib. VII. cap.*3. scribunt.

Plures [g] sunt Oceani Insulæ: *Scandia, Islandia, Baltia, Thyle, Grolandia, Dania, Suecia*, quæ *à Suevis dicta* est, sicut Suevicum mare: in harum una fuit, Lucus Hertho sacer, cujus hic meminit Tacitus.

Pro [h] Suevis, alia exemplaria Servi habent, quæ lectio magis quadrat.

PRopior (ut quo modo paulò antè Rhenum, sic nunc Danubium sequar) [a] Hermundurorum Civitas, fida Romanis, eoque solis Germanorum non in ripa commercium, sed penitus, atque in splendidissima Rhetiæ [b] Provinciæ [c] colonia, passim sine custode transeunt, & cùm cæteris gentibus arma modo castraque nostra ostendamus, his domos, villasque patefecimus, non concupiscentibus. In Hermunduris, [d] Albis oritur, flumen inclytum, & notum olim, nunc tantùm auditur.

Her-

Hermunduri [a] Suevi fuerunt, ad Albim fluvium sub Herymio jugo habitantes, hos Strabo in VII. *Emmunduros* vocat, hodiè *Boemorum pars* eam portionem (ubi olim Hermunduri) possidet, quidam eos *Hermiones* vocant, de quibus suprà dictum est. Nonnulli *Hermunduros* nunc *Moravos* interpretantur, sed prior opinio verior apparet, propter *Albis* fluvii ortum *in Hermunduris*. Meminit horum Vellejus in II. Julius Capitolinus in vita Antonini. Est in Saxonibus locus *Termont*, quem suspicantur fuisse Hermundurorum coloniam.

Provincias [b] appellitari *Regiones longè ab Italia acquisitas bello*, neminem fugit *à porrò vel procul vincendo* dictas, ad quas regendas Romani Magistratus mittebantur. *Rhetos* autem *& Vindelicos subjecit Romano Imperio Imperator Augustus*, per privignos suos Tiberium & Drusum, ante natum Christum, Anno XIV. ita Eusebius & Hieronymus annotatunt *in Chronicis*, Suetonius quoque *in Augusto*, & Horatius *IV. Carminum*, hæc latiùs.

Porrò [c] *Rhetia Provincia coloniam* Beatus Rhenanus, & alii non trivialiter docti, *Augustam Vindelicorum* (Augspurg) interpretantur, quod ea inferioris Rhetiæ civitas fuerit, velut in principio de Rhetis annotatum est, nunc *Sueviæ metropolis*, quæ etiamnum *Augusta Rhetia* appellatur. Et urbis portæ duæ hanc inscriptionem custodiunt hodiè, una, quæ à rubore nomen habet, altera, Divi Francisciano adhærens: Versus inscriptus est, ex hymno quodam, quem vulgus sacrificum, Sequentiam appellat, divæ Aphræ cantare solitì:

Christe tibi gloria.
In Augusta Rhetia,
Urbe verè regia.

Hoc idem Vincentius in speculo Historiali, *libro XII. cap.* 147. scribit. Hæc mihi à puero dulcis fuit alumna, qui prima literarum rudimenta illic didici, apud dulcissimum avunculum meum Joannem Chyrsenerum Gundelfingiacensem Mystam Venerandæ ætatis, Historiarum & Vetustatum cognitione nulli quantumvis Erudito cedentem. De Augusta scribunt plura, Volater. *lib. VII. Geographia* Chronica Urspergen. Nanclerus *in opere Chronicorum*, Conradus Peutinger Civis Augustanus.

Albis [d] Germaniæ fluvius notissimus die Elb, quem *in Hermunduris oriri* scribit noster Tacitus in Hercynio, ex montibus, qui Boëmiam, Moraviamque disterminant, exoriens, mediam fermè Provinciam Boëmorum perlabitur, ubi eam reliquit per Misnensium & Saxonum oram fertur rapidus, deinde aliquibus amnibus acceptis quorum *Sala & Moldavus* præcipui, ubi *Hamburgum* clarum oppidum *à Jove Hammone*, ut ajunt, nominatum, attigit, *in Oceanum* præceps *egreditur*. Ad hunc Suevi olim consederût, ut Lucanus *lib. II Pharsaliæ* scribit:

Fundit ab extremo flavos Aquilone Suevos,
Albis.

Id quoque superiùs ex Strabone probavimus. Vide de hoc amne Melam *libro III.* Plin. *in IV. cap.* 14. Solinum *capite* 32. Vellejum *lib. II.* Florum in IV. Cornel. Tacitum lib. Hist. Strabo. libro I. & VII. Æneam *in Historia Boëmica.* Volater. *lib. VII. Geographia.*

Juxta Hermunduros [a] Narisci, ac deinde [b] Marcommani, & [c] Quadi agunt, præcipua Marcommannorum gloria, viresque, atque ipsa etiam sedes, pulsis olim Bojis, Virtute parta, nec Narisci Quadiva degenerant. Eaque Germaniæ velut frons est, quatenus Danubio pergitur. Marcomannis Quadisve usque ad nostram memoriam Reges, manserunt ex gente ipsorum, nobile [d] Marobodui & [e] Tudri genus, jam & externos patiuntur: Sed vis & potentia Regibus ex auctoritate Romana, rarò armis nostris, sæpiùs pecuniâ juvantur.

Narisci [a] Germaniæ magnæ populi, Boëmiæ contermini, videntur hodiè dici Germanis, die Nordweger/ & eorum natio das Norca sive *Nordgeu*, quia ad Aquilonem respicit. Julius Capitolinus *in vita M. Antonini*, hos *Varistas* appellat.

Marcomannos, [b] *Suevia gentes* Ptolem. *in II. cap.* 11. sub Gabreta sylva ponit, Vellejus Paterculus *lib. II.* idem videtur sentire: *Nihil*, inquit, *erat in Germania quod vinci posset, præter gentem Marcomannorum quæ Maroboduo Duce, excita sedibus suis, atque in interiora refugiens, incinctos Hercynia sylva campos incolebat.* Ex quibus constat *Marcomannos* primùm circa Gabretam sylvam, i. e. Boëmicam quæ in Suevis jacet, Strabonis *VII. Geographicorum*, habuisse sedes, *ubi nunc* Regio, quæ *Moravia*, Merhenland dicitur, sita est, & deinde, *Bojos, qui Bohemiam incolebant, expulsis ea loca occupâsse*. Quanquam sint, qui *Marcomannos* eam Germaniæ *portionem tenuisse* scribant, *quæ hodiè Marchia*, die Marck/ appellatur ex vocabuli Etymologia. Marcomanni quasi Marck männ/ i. e. viri qui Marcam sive Marchiam incolunt. Beatus Rhenanus aliam Marcomannorum interpretationem retulit. *Marchiam* autem vel *Marcam* vocant Germani *districtum unius Ditionis*, aut villicationis, ein Marck/ unde Feldmarck / & *Marcomannos, gentes unius* Marcæ, hoc est, *districtus* vel Ditionis, & *Marchionem Principem Marchia*, qui eis jus diceret. Hinc & nostrorum Marchionum appellatio, quòd Principes sint, & Marchiam administrent, unde etiam tibi, Illustrissimè Princeps, hæreditarium nomen, quòd Marcam, id est, non minimum Germaniæ districtum, & Provinciam sanctæ gubernes, ut sæpiùs optem Germaniæ, multos ejusmodi Marchiones ac Principes, qui æquitate polleant, *legum* divinarum sint periti, & prudenter vigilent, ut suæ Marcæ, hoc est, ditionis hominibus probè consultum sit. Lando tuum Christianum pectus, Æquitatem & Justitiam probare non desinam, precorque Deum Opti. Max. ut te servet nobis diutissimè in verbi sui religione. De Marcomannis præter alios, require Strabonem *in lib. VII.* Florum *in IV cap.* 12. Volater. *in VII.* Æneam Sylvium *cap.* 23. *Europa. Et Vandaliam* Alberti Crantzii Andreas Alciatus *in suis annotationibus in Tacitum* etiam in Helvetiis consedisse Marcomannos Quadosque putat, *Extat enim*, inquit, *adhuc in eis vallis Marcomanna nomine.*

Quados, [c] Marcomannos, Hermunduros, Sarmatas, confines fuisse ex Julio Capitolino *in vita M. Antonini* colligitur. *Quadorum* autem *sedes* ad Hercynium nemus extitisse scribit. Ptolem. *lib. II. cap.* 11. *Ubi nunc Moravi vel Slesi* agunt. Eutropius *lib. VI. Rerum Romanarum* Julium Cæsarem, Bibulo consule, debellasse scribit, Quados Helvetiorum, & Galliæ gentes juxta Vocontios, & Salyos, unde Helvetios primùm fuisse quidam putant. Ego verò existimo Germanos origine, cum Langobardis Sennonibus, Bojis, ac aliis Germaniæ populis Galliam ingressos, in Helvetiis consedisse aliquantisper, donec illinc pulsi, pristinas sedes repeterent. De illis lege Ammianum Marcell. *in lib XVII.* Sidonium,

Hieronymum *ad Gerontiam*, Mantuanum *ad Cæsarem*, Volater. *lib. VII. Geographiæ*, Julium Capitolinum *in Antonino*.

Marebeduus[d] Suevorum, *Marcomannorum Rex*, Tiberii Cæsaris temporibus floruit. Hic XII. Legionibus Cæsarem contra se meditatum, conditionibus æquis discedere compulit. Hunc hisce verbis commendat, Vellejus Paterculus Volumine posteriore. *Marobodus genere Nobilis, corpore prævalens, animo ferox, Natione magis, quàm ratione Barbarus, non tumultuarium, neq; fortuitum, neq; mobilem, & ex voluntate parentum constantem, inter suos occupavit; Principatum, sed certum Imperium, vimq; Regiam complexus animo, statuit avocata procul a Romanis gente sua, eo progredi, ubi, cùm propter potentiora arma refugisset, sua faceret potentissima. Occupatis igitur (quos prædiximus) locis, finitimos omnes, aut bello domuit aut conditionibus juris sui fecit. Corpus suum custodia, tum Imperium perpetuis exercitiis pene ad Romanæ disciplinæ formam redactum, brevi in eminens, & nostro quoq; Imperio timendum perduxit fastigium, gerebatq; se ita adversus Romanos, ut neq; bello nos lacesseret, sed tamen ostenderet, si lacesseretur, superesse sibi vim ac voluntatem resistendi. Legati, quos mittebat ad Cæsares interdum ut supplicem commendabant, interdum, ut pro pari loquebantur. Gentibus hominibusq;, à nobis desciscentibus erat apud eum perfugium, totumq; ex male dissimulato agebat æmulum, exercitumq; quem LX. millium peditum, quatuor equitum fecerat, assiduis adversùs finitimos bellis exercendo, majori, quam quod habebat operi, præparabat. Eratq; etiam eo timendus, quòd cùm Germaniam ad levam, & in fronte, Pannoniam ad dextram, à tergo sedium suarum haberet Noricos, tanquam in omnes semper venturos, ab omnibus timebatur.* Hactenus Vellejus. Hujus autem fortunarum eventum. Cor. Tacit. *lib. II. Histor. Augustæ*, his verbis exponit: *Marobodue, undiq; deserto, non aliud subsidium quàm misericordia Cæsaris fuit, transgressus Danubium, quà Noricam Provinciam præterfluit, scripsit Tyberio, non ut profugus, aut supplex, sed ex memoria prioris fortunæ, nam multis nominibus clarissimum quondam Regem ad se vocantibus, Romanam amicitiam pretulisse, Responsum à Cæsare, tutam ei honoratamq; sedem in Italia fore, si maneret, sin rebus suis aliud conduceret, abiturum fide qua venisset. Cæterum apud Senatum disseruit, non Philippum Atheniensibus, non Pyrrhum, aut Antiochum Populo Romano perinde metuendos fuisse. Extat oratio, quâ magnitudinem Viri, violentiam subjectarum ei gentium, & quam propinquus Italiæ hostis, suaq; in destruendo eo consilia extulit, & Marobodus quidem Ravennæ habitus, & si quando insolescerent Suevi, quasi rediturus in Regnum ostentabatur, sed non excessit Italia, per duodeviginti annos, consenuitq; multum imminuta claritate, ob nimiam vivendi cupidinem.* Hæc ille. Vide de eodem. Strabonem *in VII.* Suetonium in *vita Tiberii*. Aurelium Victorem *in Epitomate Cæsarum.*[e]

De [e] *Tudro* Marcomannorum Quadorumque Tyranno nihil uspiam vidi. Cor. Tacitus multos quidem Germanorum Reges *in II. et. Hist.* memorat, Tudrum non recitat, *Ariovistum* Cheruscorum Regem celebrant Cæsar & Eutropius. *Teutebochum* Cymbrorum, Florus *in III. cap. 3. Marobodum* etiam Suetonius in Tiberio, *Vannium* Quadorum Regem, Cornel. *in II Jubilium* Hermundurorum, *Vandonem*, *Sydonem* Suevorum idem Tacitus *in 12. Semiguntum, Armenium, Tumelicum, Sesithacum. Ægimerum*, atque alios Strabo *in 7. Geographia. Bannascum* Chaucorum, *Veritum & Maiorigem* Æneas Sylvius *cap. 69. de Germania.* Ammianus Marcellinus *lib. XVI. & XIIX.* plures Alemannorum Reges enumerans, Tudri obliviscitur Joannes Nauclerus *Volumine* II. *generationis XXXIV.* ut alibi Germanorum Principes recensens Tudrum negligit. Quærant hunc alii, & repertum nobis quoque indicent.

NEc minus valent retrò Marsigni a Gothini, b Osi, c Burii, terga Marcomannorum Quadorumque claudunt, è quibus Marsigni & Burii, sermone cultuq; Suevos referunt, Gothinos d Gallica, Osos Pannonica lingua coarguit, non esse Germanos, & quòd e tributa patiuntur, partem tributorum Sarmatæ, partem Quadi, ut alienigenis imponunt. Gothini quò magis pudeat, & ferrum effodiunt, omnesque hi populi pauca campestrium, cæterùm & saltus, & vertices montium jugumq; insederunt, dirimit enim scinditque f Sueviam continuum montium jugum, ultra quod plurimæ gentes agunt, ex quibus latissime patet, g Lygiorum nomen in plures civitates diffusum: Valentissimas nominasse sufficiet, h Arios i Helvecones, Menimos, Elysios, Naharvalos: Apud Naharvalos antiquæ religionis k lucus ostenditur, præsidet Sacerdos muliebri ornatu, sed Deos interpretatione Romana Castorem Pollucemque memorant. Ejus Numinis nomen, Alcis, nulla simulacra, nullum peregrinæ superstitionis vestigium, ut fratres tamen, ut juvenes venerantur. Cæterùm Arii super vires, quibus enumeratos paulo ante populos antecedunt, truces, insitæ l feritati arte ac tempore lenocinantur, nigra scuta, tincta corpora, atras ad prælia noctes legunt ipsaque formidine atque umbra feralis exercitus, terrorem inferunt, nullo hostium sustinente novum, ac velut infernum aspectum. Nam primi in omnibus præliis oculi vincuntur.

Marsignos[a] atque *Gothinos*[b] Suevas gentes Marcomannis Quadisque vicinas, à tergo ipsorum. similiter *Moravia atq; Slesia Regiones* incoluisse, ex hoc contextu colligitur. Ptolomæus *libro II. cap. 11.* Marsignos videtur *Marnugos* appellare, iis, ait Tacitus, lingua & cultus Suevorum. Porrò qui fuerit olim *Suevorum sermo*, nemo facilè pronunciabit. Nihil enim uspiam in litteris de Suevico Idiomate à veteribus relatum est: Nam suum idiotismum habuisse Tacitus ostendit, dum inquit, *Marsignos & Burios Suevico sermone habituq; usos, Gothorum, Hunnorum, Sclavorumq; irruptiones, & crebra per Germaniam excursiones, passim corrupisse dicuntur Germanismum.* Aliter enim loquuntur Suevi, aliter Saxones, quanquam sit aliqua ratio loquendi communis omnibus fermè Germanis, tamen sunt singulis suæ dialecti & pronunciandi proprietates. *Vitiatam* parum *linguam* nostram facilè crediderim (quod in prolatione propriorum nominum observari potest, quæ vitiosissimè vulgus Germanorum pronuntiat) non tamen omninò mutatam ob gentis Germanicæ Virtutem, & fortitudinem, quæ haud leviter recipiebat aliorum mores atque Tyrannidem, petita est aliquoties exterorum armis, sed nunquam tota victa. *Suevicam* igitur *linguam eandem, & Germanicam* dixeris: Majorem enim illi Germaniæ partem possederunt, & in commune Suevi nuncupati sunt,

De Osis[b] *alibi abunde scripsimus.*

Burios[c] Julius Capitolinus *in vita Antonini Pii, Buros vocat*, de illis Ptolomæus *lib. II. cap 11.*

Buri

Buri sunt, inquit, ad caput Vistulæ fluvii, quamobrem *Polonos* conjectantur, vergunt enim hæ gentes fermè omnes ad Sarmatiam.

Ex [d] hoc loco, inquit Beatus Rhenanus, colligi potest, etiam *aliam Gallorum linguam* fuisse, *aliam Germanorum*. Sed quæ fuerit Gallorum non constat. Nam linguam, quâ hodiè utuntur, certum est, esse novam, à Romanis qui post Julium Cæsarem in illis Provinciis assiduè versati sunt, plurimis ubiq; deductis colonis, dubio procul acceptam. Unde Gallorum multi linguam suam etiam hodiè Romanam vocant, bon Romain. Itaque *videtur intercisse prisca Gallorum lingua*. Siquidem Plinius de quibusdam Gallorum vocabulis loquens, ad antiquam Galliæ descriptionem respexisse videtur, quato tamen jam inhabitare Germani cœperant, suam loqueores linguam, aut certè *Celtarum vocabulum*, quod *Græcus & Germanum*, *& Gallum significat*, Gallis vertendo tribuit, quòd Germanorum erat, qui lapsus multis sanè accidit, & notum est satis, Plinium & Græcorum & Latinorum Commentarios exscripsisse. Nisi si quis hic per Gallicam linguam, pronunciationis modum intelligere velit, hoc est, ipsum Gallismum, ut ita dicamus, sed hoc foret coactius.

Aliorum [e] imperia hand facilè tulerunt *Germani*, libertatis mirum in modum avari, quam armis vendicaor, *hand unquam exteris stipendiarii atq; vectigales*, ideoq; vult dicere Cor. *Gothinos Ososq; non esse Germanos*, hoc arguit, tributa aliorumq; imperia patiuntur, præter aliorum Germanorum morem, & ea etiam Germanorum quidam, Quadi scilicet, ut alienigenis, non suæ Nationis, imponunt. *Gothini ferrum effodiunt*, quod in Germanis rarissimum fuisse alibi declaravit: Quanquam Ptolomæus *lib. II cap.* 11. referat apud Quados *mineras ferri* esse, forsan respexit in hunc Taciti locum, de Gothinorum fodinis.

Jugum [f] hoc continuum Sueviam separans, Hercinii nemoris juga, Gabretam ingentem, ut Strabo vocat, Suevorum sylvam Boŭoicosq; montes intelligo, quorum pars in Pannoniam atque Sarmatiam protenditur, velut *Carpathus* vastissimus mons, priscis *Suevus* vocitatus, adhunc enim Suevi consederunt antiquitùs. De quo Berosus in V. *Apud Tuiscones* regnavit *Suevus*, & *apud Celtas Celta*, *à quo, nomina illi montes habuerunt*. Suspicor eundem esse montem Suevum, quem Plinius in IV. cap. 13. *Sevo* appellat; nam facilis error est, ut pro Suevo Sevo, soppositum sit.

Lygii [g] Suevorum populi, juxta Marcomannos, Hermunduros, & Pannones consederunt, *hodiè Hungaris adnumerantur*, Auctor Raymundus Marlianus. De illis Tacitus *lib. XII.* Historiæ Augustæ, Picus in Staurosticho, ubi de Danubio loquitur, Lygios quoque alluente,

Et Lygios tandem raptu tumefactus aquarum.

Arii [h] Lygiorum gentes, *Pæones*, hoc est, *Pannones*, Danubii accolæ (Ungarn) censentur. Dixit enim Cornelius, se explicaturum Germaniæ populos, ad Danubium respicientes.

Helvecones, [i] *Manimos*, *Elysios*, *Naharvalos Lygiorum populos*, eorum sedes Pomerani, aut Hungarorum quidam, tenere videntur, ad Sarmatas tendunt, de illis Picus in Staurosticho,

Alluit Elysios Ariosq; & Pæonis oram,

Et Lygios. ——— ———

Alibi [k] retulit Cornel. de Germanorum religione: *Cæterum nec cohibere parietibus Deos, neq; in ullam humani oris speciem assimilare, ex magnitudine Cælestium arbitrantur; Lucos ac nemora consecrant, Deorumq; nominibus appellant: Secretum illud quod sola reverentia vident, juxta hanc superstitionem Ethnicorum, Naharvali gentes lucum Castori & Polluci consecrarunt, minime tamen Romana Religione coluerunt, nec simulachra conficientes, aut thura libantes, nec quicquam ejus peregrina superstitionis observantes, cultui atq; sacris praerat Sacerdos quidam, ridiculo vestitu, muliebri scilicet. Numen ipsum Alcin vocant, cujus nominis rationem, per conjecturas assequimur.* Aulus Gellius *lib. IV. cap.* 11. *Noctium Atticarum* probat, ex Clearchi, & Dicearchi sententia, Pythagoram Philosophum, transmutatum in Alcen fœminam meretricem, facie pulchram. Si peregrinum recepissent cultum, suspicarer, quia Sacerdos muliebri vestitu sacra faciebat, ab hac meretrice incepisse Naharvalorum superstitionem. Magis tamen arridet, *Alcin Naharvalorum Deum appellatam* à robore & præsidio Græcis enim ἀλκὴ fortitudinem, & auxilium significat, & ἀλκεῖν subvenire & auxiliari. Dei enim proprium est, vel servare, vel benefacere, ut inquit Cicero, & Plinius *libro II cap. 7. naturalis Historia* Ideò puto *ab adjuvando* hoc Numen, Alcin, à Germanis nominatum. Constat enim Germanos quondam multis Græcanicis vocabulis usos, Supersunt in nostro idiomate fragmenta Græcitatem referentia. Alibi quoque monstravimus Græcanicas inscriptiones in Germania repertas, quæ arguant quempiam è Græcia Germaniam perlustrasse, Atticumque sermonem Teutones didicisse. Argumentis & conjecturis declarabimus in lingua Germanica superesse plurima Græcania vocabula: Nam quod nos vocamus, ein Thier / id est animal Græci vocant θήρ. Quod illi θύρα januam nos ein Thür dicimus, retinentes aspirationem Græcorum more, ubi illi dicunt λαλεῖν loqui, nos Lallen pronunciamus, ubi Græci γῆ terra, Germani Gäu/ Illi ἀγγεῖον, nos Bach/ id est, ripa. Illi θύρετρον, nos Thürlin hostiolum, ὑπέρθυρον superius limen, Ubertbür / Illi κυνεῖν osculari, nos Küssen/ Illi μετὰ cum, nos mit/ ὑπὲρ super, Germani über. Illi ἄμαξ vas, nos Amer. Græci ῥάκος vestis, Germani Rock. Illi θυμὸς furor, nos Thym/ εὐφραίνειν Græci gaudere, freuen Germani, γναφεύς vel κναφεὺς fullo, Knapp. ἀΐζειν spirare, Athmen/ ἀτμὸς spiritus, Athem. Ubi Græci βέλος, id est sagitta, telum, nos Pfeyl. Illi βοηθὸς Advocatus, nos Boyth. Θρόνος sedes, Thron. ἀργὸς malus, Arg. φαῦλος, vilis, vitiosus, faul / ῥάβδος virga, Ruth. ἐχθρὸς persequutor, hostis publicus, Durchächter. ἔχθρα inimicitiæ, Durchächtung. σίζειν stridere, bullire, Sieden oder Zyschen. λύειν solvere, auflösen. Græci αἰθαλ, id est lacerta, Germani Eidechs. λοῖσθος ultimus, der lest. λακκὸς lacus, Lach/ alibi Pfüz. ζεύγλη vincula jumentorum juga, Ziegel ζάκοτος litigiosus, Zänckisch. Μάνικος furiosus, Mänisch Μογεῖν pati, mügen. Μοχθεῖν facere, machen. Ubi Græci Μύλη vel Μύλος molendinum, nos Mühle. ἑταῖρος amicus, Vetter. χαλεπὸς infestus, oos, schädlich. ῥήσσειν rumpere, reissen. ῥαστώνη requiescere, rasten ῥαστώνη requiesein Rastung. δαλὸς, iltis. τυφλὸς cœcus, surdus, Doppel. πίθος dolium, ein Bütteh/ Butten. βρωτὸς cib. Brot. ἄστατος instabilis, unstet/ ἄλλως contrarius, anderst.

anderst. αἴθριος serenus, heytter. βλύειν fluere, scaturire, fliessen. βόρος edax, frass. αἴθων facens, Sackel. ἐχθαίρειν odio prosequi, durchächten. γλύφειν sculpere, graben. βόμβος sonus, bomber. ἀγλαΐζειν splendere, glentzen. ἀγλαΐα splendor, glast. κλαίειν deflere, klagen. πτύειν expuo, speyen. κεῖνος ille, Jener. λαός pleps, lan. ἀλλά sed, aber. ἄελλα procella, Wellen/ & multa alia. Hæc sunt reliquiæ & vetustates, quæ argunnt, Ulyssem aut alium Græcorum fuisse in Germania, unde hauserint Majores nostri vocabula quædam Attica. Deinde & tituli fragmenta Vetustatum inscriptiones Græcanicæ, quæ etiam hodiè passim & in multis locis Germaniæ cernuntur, idem probant, maximè verò in propriis nominibus sumsimus ex Græcis vocabula, ubi Græci Δημοσθένης, Germani Volckhart. Ubi illi λεοντογέρτης, nos Leonhart. Illi χρύσαορ, nos Mangolt. Illi θεόφιλος, nos Gotthold. Illi πανφήμος, nos Albrecht. Illi ἱππόλαος, nos Volcker. Illi λύκος, nos Wolff atque alia plura. Hæc Antiquitatis amatoribus annotare volumus: Testatur etiam nonnihil Celtis in amoribus suis, *lib. I. Elegia XII.* Græcam consuetudinem adhuc quibusdam locis servari, Julius Cæsar in Helvetiorum castris Græcas Tabulas repertas indicat, *in I. belli Gallici Commen.*

Sensus [l] Taciti est: *Arii* potentiores atque truculentiores Helveconis, Manimis, Elysiis, Naharvalisq;, Suevicis gentibus naturali & innatæ suæ crudelitati, arte atque tempore adhibitis medicamentis, herbis vel herbarum radicibus, aut alio quovis pigmento fucoq;, prout ratio poposcerit, medentur ac consulunt. Aliam personam fingunt aut pingunt (hoc enim aliquando *lenocinari* significat *exquisitiorem elegantiam adhibere*) ut suam naturalem asperitatem celent.

Reliqui [m] Germanorum *scuta lectissimis coloribus* distinguunt, *Arii* verò *nigra scuta eligunt, & obscuras tenebricosasq; ad prælia noctes*, Titanico & furiali aspectu terrent hostes, ut vincant oculos, qui primi omnium vincuntur in præliis, neque ulla ex parte, inquit Plinius *libr. XXI. cap.* 37. majora judicia animi cunctis animantibus, sed maximè homini, id est Moderationis, Clementiæ, Misericordiæ, Odii, Amoris, Tristitiæ, Lætitiæ; Contuitu quoque multiformes, truces, torvi, flagrantes, graves, transversi, limi summissi, blandi, profectò in oculis animus inhabitat, ardent, incenduntur, humectant, cohibent.

TRans Lygios *a* Gothones regnant, paulò jam addictius, quàm cæteræ Germanorum gentes, nondum tamen super libertatem. Protinus deinde ab Oceano *b* Rugii & *c* Lemovii, omniumq; harum gentium insigne rotunda scuta, breves gladii, & erga Reges obsequium.

Gothones [a] Germanorum, atque Suevorum gentes, quanquam Ptolomæus has, & quæ sequuntur in Tacito, Sarmatiæ adscribat, à Plinio *lib IV. cap.* 14. Guthones; à Ptolomæo *in III. cap.* 5. Gythones vocantur, hos juxta Panoniam atque Moraviam quidam collocant: *Videntur* tamen *Borussiam juxta Dantiscum* (Dantzgen) populosissimam urbem *inhabitasse*. Amplissima enim Regio multos habuit cultores Gothones, Ulmigeros, Fennos, Sudinos. Qui verò hodiè provinciam incolunt, *Borussi, Prussi & Pruthens*, die Preussen appellantur. Vide de illis Tacitum *libro II.* Volater. *lib. VII. Geographia.* Æneam Sylvium *in Europa cap.* 29. Extat enim libellus Erasmi Stellæ *de Borussia antiquitatibus*, *& carmen* Eobani Hessi. *Non sunt* autem *idem Gothi & Gothones*, ne quis pro iisdem interpretetur. *Hi* enim *ad Oceanum Sarmaticum*, *Gothi* insulam Oceani *Scandiam incoluerunt*, quæ ab illis Gotlandia appellatur.

Rugi [b] sunt, qui Rugorum incolunt patriam (Rugenland) de quibus Paulus Diaconus *libro I. de rebus Longobardorum*. Sunt qui eos in Mechelburgenses abiisse dicant. Hi verissimis Germanis orti, lingua atque virtute Germanis intercensentur: De illis Strabo *in IV.* Sabellicus *libro* III. *Ennead. X.* Æneas *in Europa, cap.* 27.

Lemovii [c] postremi Germanorum *ad littus Venedicum*, ad paralellum ferè Scandaviæ insulæ, quæ Gotlandia dicitur, unde originem habere dicuntur. Nam in ea Ptol. *Levonios* populos ponit, hi à Pruthenis vicinis debellati, Christi fidem suscepêre. Tartaris sæpè infestantur. Eorum metropolis, *Riga civitas*, ut scribit Volater. *lib.* VII. *Geographia.* Æneas Sylvius *in Europa capite* 28. *Livonia*, Germanis, Liffland vocatur, *a Teuthonicis fratribus hodiè tenetur.*

SUionum *a* hinc Civitates, ipso in Oceano præter viros armaq; classibus valent, forma navium eo differt, quòd utrinque prora paratam semper appulsui frontem agit, nec velis ministrantur, nec remos in ordinem lateribus adjungunt. Solutum ut in quibusdam fluminum, & mutabile (ut res poscit) hinc vel illinc remigium. Est apud illos & opibus honos, eoque unus imperitat, nullis jam exceptionibus, non *b* precario jure parendi, nec arma (ut apud cæteros Germanos) in promiscuo sed clausa sub custode, & quidem servo: quia subitos hostium incursus prohibet Oceanus. Otiosæ porrò armatorum manus facilè lasciviunt. Enim verò neq; Nobilem, neque ingenuum, neque libertinum quidem armis præponere Regia utilitas est.

Suiones [a] *ac Sitones*, & ipsi Suevorum gentes, Oceano Germanico allui, & videri possunt, quos nostra ætas *Suedos aut Suecos* vocat, eorum terra hodiè *Suecia* dicitur: paret Regi Daciæ, habet auri atque argenti fodinas plures, quidam Chronographi *eos à Suevis descendisse* autumant, quod primitus insulam occupârint, & de se semen illic reliquerint, quod verum esse, nomen ipsum prodit, tùm etiam potentia, & nunquam satis laudata veterum Suevorum Virtus & fortitudo. Ipsi quoque Suedi hanc à Suevis jactant originem, id quod ex unius ore non semel accepi Lypsiæ, qui familiarissimè mihi conversatus, & Latinas literas callebat egregiè, & sæpiùs ea de re commentabatur mecum. De illis Saxo Grammaticus *in rebus Danorum*, Æneas *in Europa cap.* 33. Volater. *lib. VII. Geographia.* Joachimus Vadianus *circa III. Pomponii Melæ.* Ego in quodam vetusto codice vidi *Suiones nunc Normannos* dici, cui sententiæ astipulatur Albertus Cranzius *lib. II. cap.* 18. Vandaliæ.

Jus [b] precarium dicitur, quod precibus obtinetur, sicut apud Jurisconsultos titulus est, de precario, ubi sic inquit Ulpianus. *Precarium est quod precibus petenti utendum conceditur tam diu, quàm is, qui concessit, patitur.* Et apud Quintum Curtium Alexander ait: *Mors præstat quàm Imperatorem precariò esse.*

TRans Suionas aliud mare, *a* pigrum, ac propè immotum, quo cingi claudique terrarum Orbem hinc fides, quòd *b* extremus cadentis jam solis fulgor in ortus edurat

adeò

ᵃdeò clarus, ut sydera hebetet. Sonum insuper emergentis ᵃudiri, formasq; Deorum & radios capitis aspici, persuasio ᵃducit: Illuc usque, & fama vera, tantum natura.

Græci ᵃ Scriptores mundi situm & terrarum partitionem scrutati, cum *Oceanum, qui in extimo Septentrione*, ob immensum ejus cœli gelu perpetua glacie obductus videbatur, *Cronium*, id est Saturnium & frigidum tardumque appellârunt, authoribus inter alios, Ptolomæo & Plinio. Hic enim *cap.* 13. *libro IV.* Septentrionalem Oceanum, ab Hecatæo, Amalchium nominatum fuisse, ait, quòd hoc nomine Scythæ ejus oræ, sua lingua congelatum significarent. Philemon à Cymbris *Morimarusam*, hoc est, *mortuum mare* dictum, scriptum reliquit. De hoc plura Solinus quoque *cap. XXX.* Et Joachimus Vadianus *ad Rudolphum Agricolam Juniorem.*

Hanc ᵇ insulam Scriptores *Thylen* nominarunt. Strabo lib IV. *Thulen.* Unde Solinus *capite* 35. *Multa alia circa Britanniam insula, è quibus Thyle ultima, in qua æstivo solstitio, sole de Cancri sidere faciente transitum, nox penè nulla, Brumali solstitio dies adeò conductus, ut ortus juncti sint & occasus, ultra Thylen, pigrum esse & concretum mare* De hac Ptole. *lib. VII. cap.* 2. Vergili. *in principio I. Georgicorum.* Plinius *libro IV. cap.* 16. *& libro II cap.* 77. Strabo *lib.* IV. Mela *in* III. Hodie Islandiam, Ißland vel Thilland dici Anthorum consensus est. Posidonius quoque vulgò dici, tradidit (ut Author est Strabo *lib.*III.) *Solem infimis Oceani littoribus multò majorem occidere, ingenti cum strepitu, perinde ac eo in profundum incidente, in illo restinguendo pelagus effervescat.* Refert etiam Urspergens. Chronica, ex Ptolomæo: *In Scandia insula septentrionalis Oceani, plures esse alias insulas, ex quibus una dicta Adogit, in Arctoa parte consistit, qua in media æstate XL. diebus & noctibus lucem continuam fertur habere, itemq; brumali tempore, eodem dierum noctiumq; numero, alternato mœrore, cum gaudio claram lucem nescire.* Et noster Cornel. Tacitus lib I. histor. tradit: *Drusi militis Germanico pelago deviasse, & varia rerum miracula in mari vidisse, vim scilicet turbinum, inauditas volucrum species, monstra maris, ambiguas formas tam hominum quam animalium.* Picus quoque lib. IV. de superstitiosa prænotione cap. 8 *In insula Norvvegia ad Oceanum Germanicum, umbras hominibus sæpè occursare scripsit, & signo crucis inde effugere.* Quod etiam Claudianus *lib.* I *ad Ruffinum* innuit:

Est locus extremum pandit, quà Gallia littus,
Oceani prætentus aquis, quo fertur Ulysses,
Sanguine libato, populum vovisse silentum
Illic umbrarum, tenui stridore volantum.
Flebilis auditur questus, simulachra Coloni,
Pallida defunctaq; vident migrare figuras.

ERgò jam dextro Suevici *a* maris littore, *b* Æstuorum gentes aluntur, quibus ritus, habitusque Suevorum, lingua Britannicæ propior. *c* Matrem Deum venerantur, insigne superstitionis formas aprorum gestant. Id pro armis omniumque tutela, securum Deæ cultorem, etiam inter hostes præstat. Rarus ferri, frequens fustium usus, Frumenta cæterosque fructus patientius, quàm pro solita Germanorum inertia, laborant. Sed & mare scrutantur, ac soli *d* omnium succinum, quod ipsi Glessum vocant, inter vada, atque in ipso littore legunt, nec quæ natura, quæve ratio gignat, ut Barbaris quæsitum, compertumve diu; quin etiam inter cætera ejectamenta maris jacebat, donec luxuria nostra dedit nomen, ipsis in nullo usu, rude legitur, informe præfertur, pretiumque mirantes accipiunt. Succum *e* tamen arborum esse intelligas, quia terrena quædam, atque etiam volucria animalia, plerunque interlucentque implicata humore, mox durescente materia, cluduntur. Fœcundiora igitur nemora lucosque, sicut Orientis, ubi thura *f* balsamaque sudantur, ita Occidentis insulis terrisque inesse crediderim, quæ vicini solis radiis expressa atque liquentia in proximum mare labuntur, atq; vi tempestatum in adversa littora exundant. Si naturam succini admoto igne tentes, in modum tædæ accenditur, alitque flammam pinguem & olentem, mox ut in picem resinamve lentescit. Suionibus *g* Sitonum gentes continuantur, cætera similes, uno differunt, quod fœmina *h* dominatur, in tantum non modò a libertate, sed etiam a servitute degenerant, hic Sueviæ finis.

Germanicum ᵃ *mare*, secundùm diversas nationes, quas attingit, varia adsciscit sibi nomina. Primò, *Germanicum* appellatur, quia ad id habitant Germani. Deinde *Suevicum* à Suevis accolis Quædam exemplaria hic corruptè Suiciom sive Sueticum habent. *Sarmaticum* à Sarmatis finitimis, *Cymbricum*, à Cymbris. Ultra deinde *Britannicum*, qua parte ad Anglos, qui Britanni dicuntur, vergit. *Scythicum* à Scythis *Barbarum*, à Barbaris, quos hoc nomine vocabant Romani, qui Imperio non parebant, & Latinæ linguæ expertes erant. *Pomeranicum*, ubi Pomeranos alluit. *Balthenm*, apud Livoniam & Borussiam, à Baltia peninsula, quæ tria continet Aquilonis Regna, Daniam, Sueciam, & Norwegiam. *Arctoum*, *Boreale & Septentrionale*, quia ad Arcton, Boream, sive septentrionem respicit. *Glaciale*, quod per brumam glacie congeletur. *Codoneum* à Codano sinu: Germanis vocatur, das grosse teutsche Meer / die Ost-See / vel, das Pomerische Meer / vel, die See / vel, das Jobst-Meer.

Estuorum ᵇ sive *Æstiorum*, (sic enim habent aliqui codices) loca, *Pomerani aut Borussi* tenere videntur Quamvis magis ad Estuorum appellationem accedere putem, Eytlandiæ nomen, mutato vitiatoque nonnihil (ut plerumque fit) vocabulo. Nam quis nescit, quanta in Germanicis nominibus priore seculo commissa sit jactura? Hi etiam *Sudini* dicuntur, eorum Regio *Sudinia* (Sudau) aut *Austrasia, Subaria, vel Glessaria* in dem Strand apud quo, succinum colligitur. Incolæ vernacula lingua Bornstein appellant. Colligitur etiam ad mare, quod ibidem accola Borussius, das Jobst Meer vocat. Pytheas apud Gothones Germanorum accolas, quos Borussos esse, suprà declaravimus, spatio ab Oceano stadiorum sex millium electri copiam scatere putavit, authore Plinio *lib.* XXXVII. *cap* 2 *naturalis Historia.*

Matrem ᶜ Deum, id est Cybelem, vel terram, quæ omniparens appellatur, quasi omnium parens, omnia gignens. Vide Diod. Siculum lib. I. Strabonem *lib. X.* Plinium *libr.* II. *capite* 65.

Solo ᵈ enim *Prutheno littore succinum colligitur*, quod à succo dici certum est. Græci id ἤλεκτρον, Germani Glessum vocant, quod instar vitri pelluceat. Glösser enim nos Germani vitrum vocamus. Succinum autem, Augstein / id est, ocularem lapidem, oculis enim prodest plurimũ, Conrad. Celtis:

Qua glessum rapitur, quod succinum ore latino
Dicitur, & nostris tantùm reperitur in oris.

Et Philip. Beroal. in carmine quodam Germaniæ laudum.

Es dives pecoris, felixq; gemma,
Quod Glessum vocitant tui parentes,
Electrum Attici, succinum Latini.

De

De hoc plura Plinius *libro XXXVII. cap. II.* & *libro IV. cap. XIII.* & *XVI.* Solinus *cap. XXXIII.* Joan: *Camers in eundem*, Aristoteles *cap LXX. de admirandis in natura.* Servius *super VIII. Æneides*, Dionysius *de situ orbis.*

Succinum [c] liquidum esse primo argumento sunt quædam intus translucentia, ut formicæ, aut culices, lacertæq; , quas adhæsisse musteo, non est dubium: & indurescente inclusas remanere, author Plinius libro XXXVII. cap. 3.

Pomponius [l] Mela. *lib. III. Arabia* cognomento *Endemon* angusta: Verùm cinami & thuris, aliorumq; odorum maximè ferax. Vide multa apud Strabonem *libro XVI.* Plinium *lib. VI. cap.* 28. Balsamum verò uni terrarum Judeæ concessum, scribit idem Plinius *lib. XII. cap XXVI.* & *libro XVI. cap. XXXIII.* Strabo *in XVI.* Unde cecinit Ulricus Huttenus in Panegyrico Alberti Archi-Episcopi.

Terra ferax magnorum hominum, dant vellera Seres.
Fert hebenum fert Indus ebur, sua thura Sabæus,
Balsama Judæa, Tagus aurum, rubra smaragdos.
Est fœcunda Thetis, laudat sua pocula Lesbos,
Thraces equos, Chalybes ferrum, Germania fortes,
Nunquam exhausta viros sobole producit abunda.

Sitones [g] Suevorum populi in Oceano Suevico siti, suprà Suiones (quidam hos Gampotes vocant) Sueciæ sunt gentes: De illis Saxo Grammaticus *in rebus Danorum.*

In [h] omni Teuthonica natione, viri Rempublicam administrabant, & Imperium in subjectos populos exercebant. Soli Sitones hoc mulieribus cesserunt, alienissimi & à libertate, & servitute Germanorum, quos asserendæ libertatis avidissimos diximus, & servitutis impatientes. Nam si hos superatos in servitutem coëgissent victores inimici, viris non mulieribus, *serviebant Sitones* istud *fœminis permiserunt imperium*, ut rempublicam ipsæ administrarent. Et per Herculem *metue*, *ne* deinceps Sitonicarum *mulierum dominandi libido totam fœminarum* Germanicarum *gentem invaserit*: Video enim nunc passim regnare fœminas, quæ juxta Divinum præceptum maritis deberent esse subditæ. Natura enim in hoc finxit mulierem, non ut imperet, sed ut pareat, quod vel hic Græcus versiculus testatur. *γυναιξὶ δ' ἄρχειν οὐ δέδωκεν ἡ φύσις. Natura non dedit imperare fœminis.* At ipsæ, excusso jugo, maritis dominantur, Nationibus imperant, jubent, cogunt, omnia suo arbitrio agunt, nemo est, quem sua uxor non regat. Tam imperiosum animal est mulier, ut in proverbium abierit: *Fœminarum dominandi cupido.*

Hactenus [i] Suevorum gentes, moresq; explicuit Tacitus: Orosius *lib. I. cap. 2. Quinquaginta quatuor Suevis populos indicavit.* Latè enim per Germaniam imperitabant, maximam ejus possidendo partem, vix angulum relinquentes in tota Europa, quem non penetraverint, Albim ab ortu, usque ad exitum, & Rhenum quoque occupaverunt, etiam in Sarmatiam ac Pannoniam deducentes colonias (nam illinc fuerunt antiquæ ipsorum sedes) longo deinceps spatio Rhetias incursarunt, sicut videre est apud Tacitum in *Historia Augusta libro I.* Ammianum Marcellinum *lib. XVI.* Chronographos peculiaresq; Gentium annales.

Peucinorum [a] Venetorumque [b] & [c] Fennorum Nationes, Germanis an Sarmatis ascribam, dubito: quanquam Peucini, quos quidam Bastarnas vocant, sermone, cultu, sede, ac domiciliis, ut Germani agunt, sordes omnium, ac torpor: Procerum connubiis mixtis, nonnihil in Sarmatarum habitum fœdantur. Veneti multum ex moribus traxerunt. Nam quicquid inter Peucinos Fennosq; sylvarum ac montium erigitur [d] latrociniis pererrant. Hi tamen inter Germanos potiùs referuntur: quia & domos fingunt & scuta gestant, & peditum usu ac pernicitate gaudent, quæ omnia diversa [e] Sarmatis sunt, in plaustro equoque viventibus. Fennis mira feritas, fœda paupertas, non arma, non equi, non [f] penates, victui herba, vestitui pelles, cubile humus, sola in sagittis spes, quas inopiâ ferri ossibus asperant. Idemq; venatus viros & pariter fœminas alit. Passim enim comitantur, partemque prædæ petunt. Nec aliud infantibus ferarum imbriumq; suffugium, quàm ut in aliquo ramorum nexu contegantur. Huc redeunt juvenes, hoc senum receptaculum. Id beatius arbitrantur, quam ingemere agris, illaborare domibus, suas alienasque fortunas spe metuq; versare, securi adversus homines, securi adversus Deos, rem difficillimam assequuti sunt, ut illis ne voto quidem opus sit.

Peucini [a] Germaniæ magnæ populi Dacis fuerunt contermini, teste Plinio *libro IV. cap.* 12. & 14. *Peucen* insulam, quam Danubius efficit, *occuparunt*, *Bastarnæ dicti*, *ab Insula Peucini* appellari cœperunt. Strabo *libro VII.* Ptolomæus hos inter Sarmatas ponit. Poloniæ adnumerantur, hodiè Pussern appellari. Quidam Sclavos, nonnulli Walachos, alii Transylvanos, hoc est Septem castrenses, Siebenburger esse contendunt. De illis Tacitus *libro II. Historia Augusta.* Strabo *libro VII.* Ptolomæus *libro VII. cap. V.* Appianus *libro*, *qui Illyricus inscribitur.* Julius Capitolinus *in Antonino.*

Veneti [b] Germaniæ magnæ populi, sub Justiniano primo ex Germania profecti, Danubio trajecto, Dalmatiam, Illyricos, Histriam, Carnos, Noricasque Alpes post Gothos occupârunt. Ptolomæus *libro III. cap. V.* hos ad Vistulam sedisse commonstrat, atque Borussiæ gentes fuisse. Sunt qui eos *nunc Sclavos seu Vinthos & Vinthones*, Wenden *dici* velint, quod nomen prodit, ad sinum Venedicum habitant.

Fennos [c] Ptolomæus *lib. III. cap.* 5. Sarmatiæ gentes dicit, sub Venedis habitantes, unde Volater. *lib. VII.* Primum ex his plures in Germania diximus, ut Fennos, quos mira feritate populos Tacitus dicit, *nunc Pruthenos*, *aut Lituanos* putaverim. De illis Erasmus Stella *lib. I. Borussiæ* Irenicus *lib. I. cap* 26. & *lib. XII. Germania exegeseos.*

De [d] latrociniis Germanorum sufficienter annotavimus in superioribus ex Cæsaris aliorumq; commentariis.

Sarmatæ [e] in hoc ferè à Germanis differunt, quòd boves & pecora mutantur nec certis domibus includuntur, unde à Græcis *Nomades*, hoc est pastores dicuntur, quòd *e pecoribus lacteq́ & caseo præsertim equino, degunt* & *ἁμαξόβιοι* quasi in plaustris, ædium vice viventes. Videtur autem loqui de Asiaticis Sarmatis, quos hodiè Tartaros vocari in principio diximus. Require Melam *in II.* Strabo *libro VII.* & Ammianum Marcellinum, *libro XXII.*

De [f] Veteri Germanorum habitandi more abundè satis dictum, ob id, ne eandem repetamus cantilenam, jam missa facimus.

Cætera

Cæterajam fabulosa, a Hellusios & b Oxianas, ora hominum vultusq; & corpora atque artus ferarum gerere, quod ego, ut incompertum, in medium relinquam.

Hellusii a quos *Plinius* libro IV. capite 13. *Hellevioнes*, Ammianus Marcellinus libro XXII. *Heilles* nominat: insulares sunt populi post Codoneum montem, & ultra Prussiam, insulam colunt quingentis pagis, unde alterum terrarum orbem dicunt, inquit, Plinius, hos alii ad Vistulam amnem habitare voluerunt usque ad Sarmatas: ob id Bernholen insulam ex objectu Prussiæ æstimare licet Hellevioros inhabitasse, eritque id vocabulo magis aptum.

Oxionas, b videtur Plinius libro IV. cap. 13. Mela libr. III. *Oonas* vocare: ad mare & insulam Oceani habitant: *ab ovis avium marinarum*, quibus vescuntur *nomen habent*; hoc est ἀπὸ τῶν ὠῶν, *id est*, ab *ovis*: simili ratione *Hippodes* dicti, *ab equinis* pedibus aliàs humana forma. Et Solinus capite 30. ubi loquitur de Insulis Scythicis & Oceano septentrionali. Nec longe Oonas separari, quas habitant, vivunt ovis avium marinarum, & avenis vulgo nascentibus, perinde alias propè constitutas æque insulas, quarum Hippopodes indigenæ humanâ usq; ad vestigium forma, in equinos pedes desinunt. Esse insulas & Fanesiorum gentem (Pomponius libro III. Satmalos appellat) quorum aures in effusam adeo magnitudinem dilatentur, ut reliqua viscerum illis contegant: nec amiculum aliud sit, quam ut membra membranis aurium vestiant, unde Joachimus Vadianus. *Crediderim horum tractum memoria saltem, si non præsentia rerum, vernaculo* Bilappenland *vocatum, congelato mari, ut vocant, proximum, quod Nordbebodhis apud eos vocatur*: & Æneas in Europa, cap. 28. Occidentales, inquit *littus Balthei maris Norbegi occupant, apud septentrionem semiferos homines esse tradunt, cum quibus nullum lingua commercium navigantes habent, signis tantùm & nutibus commutare merces feruntur.*

AD LECTOREM EPILOGUS.

Habes Candidissime Lector Scholia nostra in C. Tacitum, gravissimum authorem modisq; omnibus dignum, quem frequenter legas, propter styli elegantiam, & patriæ luculentissimam descriptionem, quibus declarasse tibi volo amorem meum erga Germaniam communem nostram patriam. Patriæ eamq; sinceriter amantibus gratificatum esto. At si tuo stomacho non sapuerint universa Lector, affectum tamen probabis; & candidum pectus, quo ista dedimus, ut ruinam illam vetustate rerum omni consumptrice Germaniæ vel exterorum scriptorum obfuscatione, vel majorum nostrorum negligentia illatam, restitueremus; Laceramq; ratem nostro labore utcunque resarciremus. Æquior itaq; judex eris, si nonnunquam aberrasse tibi videor. Quis enim in tanta rerum mutatione, quantam tulit Germania, non labatur semel? quum maxima pars Teutonicorum nominum interierit, populi excisi, ne ullum post se vestigium reliquerunt: authores variantes: &, quod omnium maximè hanc cladem advexit, Veterum Germanorum ignorantia in rebus patrum. Quis igitur in tanta rerum caligine, ubi magna pars conjecturis pendet, non cæcutiat aliquando: pro viribus tamen conatus sum, ne tota aberrarem via, & scopum quàm possem propius attingerem, aut quàm verisimillimis uterer argumentis ac conjecturis: hoc meum fuit studium. Verum si id non ubique præstitimus, certe in magnis voluisse sat est. Perarduus labor est, Germaniam tàm profunda caligine, qua submersa fuit, eruere, genuinæq; faciei restituere. Non admodum multi hoc idem, ante nos tentaverunt. *Beatus Rhenanus* fidelissimus in restituendis Anthotibus *bonis*, *multum lucis* adhibuit Cornelio, cui debemus plurimum omnes Germani & literarum candidati: hujus adnotatiunculis multum adjutum me ingenuè profiteor, nec volui sua fraudari laude, cujus testimonio non semel usus sum. Si verò non sunt à nobis exactissimè tractata singula, aut veniam dabis Lector, aut meliora dabis, è meis occasionem arripiens subliminiora tradendi. Atque utinam hic me audiat, qui tantùm ridet mea Scholia, & exactiora det. Qui enim aliorum labores calumniari audet temerè; meliora substituat, quæ non calumniis pateant, dignum est. Nam si ego vellem aliorum lucubrationes explodere, saniora traderem, aut rictum contraherem. Sic faciant & mei calumniatores, reiiciant sane mea, non stomachabor, modo ipsi rectiora reddiderint. Nam si præter scommata nihil attulerint, impudentes Sycophantas esse permittimus perpetuo. Eruntq; nostra Scholia tamdiu Germanis usui & bona, donec quispiam mastygarum tàm elaborata dederit, quæ nostra jure exibilent. Vale Germane Lector, & commode iis fruere.

ANDREÆ ALTHAMERI SCHOLIARUM IN CORNELIUM TACITUM. FINIS.

IN CORNELII TACITI EQUITIS ROMANI, GERMANIAM COMMENTARIA,

AUTHORE

DN. JODOCO WILLICHIO RESELLIANO.

Illustrissimo, & Amplissimo Principi

DN. SIGISMUNDO,

MARCHIONI BRENNOPYRGENSI, STETTINENSI, POMERANIÆ, CASSUBIORUM, SCLAVORUM, SILESIÆ DUCI, BURGGRAVIO NORICI CASTRI, &c. DOMINO SUO CLEMENTISSIMO.

S. P. D.

PERSIS lex fuit inter alias, ut singuli Subditi Regi, dum equo veheretur in suo Regno, munus pro facultate, & artis affectatione offerrent; ita agricolæ aut fruges, aut earum primitias, opifices sua opera, neq; nimis attrita & prava, neq; nimis preciosa & magnifica, pastores aut oves, aut boves, vinitores villum, pauperiores lactaria opera, lac, palmas, caseos, maturaq; bellaria ferebant, & donabant, eadem apposita exeunti Regi, & equitanti gratissima fuerunt munera, neq; alio atq; munerum nomine appellabantur. Quare Artaxerxes aquam, quam Sinætas attulit in auream phialam excipere non dedignatus est. Sic & Mises eidem acceptissimus fuit, dum illi equitanti per Persidem malum Punicum, idq; maximum in vanno obtulerat. Rex admiratus de horto interrogavit, & gavisus per solem inquit, homo tali curatione, & diligentia poterit etiam civitatem ex parva ampliorem reddere. Tanta enim fuit Subditorum in Magistratum suum observantia, & reverentia, cujus ipse specimen prabere, quoties non studui? sed nunquam mihi munusculum, tanto Principe, dignum fuit, & sicut Musicam non tantopere adamat, qui ejusdem vinum vel primis labris non degustarit, & ut ille ait,

Laudat venales, qui vult protrudere merces.

Ita ego libellum sed paucis Illustrissime & Generosissime Princeps, de meliore nota commendabo, ut tibi gratior foret, quam Persarum hujus aqua, illius malum Punicum olim fuerat. Cornelius Tacitus Eques Romanus eodem modo descripsit, quo locos depingenda Regionis, Rhetores docent. Sunt enim in principio limites constituendi, quibus terminalos fluvis adjiciuntur: Mox non origo tantùm, eaq; non ex fabulis, sed ex sacris, & prophanis Historiis subditur, sed & successio Magistratus a quopiam eis plus occ[illegible] esset, utique ad nostra tempora surrogaretur? Nunc de Germanorum etymo, Diisq; genialibus, peregrinorumq; Ducum adventu, ut primordia ejusdem certiùs exquirerentur, disserit unde Germanos indigenas esse, tùm ex historiis, tùm ex simili corporum habitu comprobat. Hinc nativarum rerum veluti armentorum, & pecorum copia (cum nulla sub id tempus fuerant metalla; neq; æraria, neq; plumbaria, neq; argentaria, neq; auraria) accedit. Nummos quidem habebant, sed qui Belgis vicini erant, bigatos & serratos, & cum ferraria non aderant, fundibant de eorundem armatura. & de aliis describendarum Regionum capitibus quis indicium faceret, quibus absolutis tanquam communibus toti Germaniæ, singulas nationes ejusdem ordine geographico recenset, in quibus singularia facta, & mores non neglexit. Itaq; hic libellus propter exemplum depingendorum Regnorum magnoperè expetendus est. Sunt & hodiè non pauci, qui quasdam Regiones adumbrare sibi permiserunt, sed si Tacitum secuti fuissent, longè commodius, & disposuissent, & explicuissent. Tacitus autem non solùm tabulis Regionum, quas Romani in senatu studiosissimè propter Imperii amplitudinem conservabant, usus est, sed & ipse multa loca perlustravit, & audita, & visa, præsertim sub Vespasiano refert, cum Belgarum, qui hodiè omnes in Germanorum appellationem venerunt, præses fuerat. Tabulis quoq; Chorographicis iisdem Plinium Secundum, Livium, Melam, & Florum, & ex Græcis Ptolemæum, & Arrhianum, tanquam iisdem fundamentis usos videmus. Quare de ejus fide dubitandum non est, qui diligenter fabulosa à certis & exploratis discernit. Deinde si Historiarum lectio in principibus propter res gestas requiritur, quantò magis Germaniæ descriptio [illegible] Germanis expetenda est. Vix dici potest, ut jucundum sit; mores veterum & recentiorum, in legibus tàm civilibus, quàm œconomicis, & studiis inter sese conferre. Gentiles sanè Germani, etsi magis bello deditì erant, quam agricultura, tamen longè honestiorem vitam vixerunt, atq; vel hodiè nos, qui salutamur Christiani. Illi enim fœnus ignorabant; illi fidem matrimonii religiosè servabant; illi in contractibus simplices, candidiq; fuerunt. Contrà hodie nobis sunt tot usurarii quadruplatoribus pejores, tot adulteria etiam impunita, tot & tanta in negotiatione fraudes sunt, ut vix quispiam aut mente concipere aut verbis assequi possit. Inculta quidem sub id tempus fuit terra, sed incolæ erant moratiores. Postquam autem Gregoriana lege imperium Romanum ad Germanos translatum erat, ut excultissima facta est, urbibus, ædibus, artibus & agris, ita per diversarum gentium colluviem vitia suppullularunt, non aliter ac Roma de Græcarum malemoratorum consuetudine querela fuit. Porrò neq; complurium Historiarum lectio usui esse potest, nisi quis Regionum, & populorum nomina ad nostratia probè collata tenuerit. Perspicuè juxta mecum, optimè Princeps, vel quosdam tuos Subditos, quosnam alios credis Angrivarios propter bellicam artem lan-

laudatissimos esse, quàm Angermundos. quos antiquitatis ignari, nescio, à qua picea sylva derivare conati sunt. Est autem Angermundam vetustiss multorum opinione oppidum Caroli Cæsaris opus valde in arce editiori insigne, & sacellum. Quinam sunt Langobardi, quibus a promissa barba nomen inditum est, alii quàm quidam veteres Marchicicum subditi Ducatus Luneburgensis, atq; Insubres eorundem virtutem mutato nomine à vobis incolis, & victoribus adhuc testificantur. Verum hæc incerta quis esset judicaret, & quispiam me tuis aliquid auribus dare judicaret, accersamus, & Suevos Semnonas, eosq; tuos subditos, quos ab Angrivariis extra Albim usq; ad Suevum fluvium Ptolomæus constituit, eosq; nemo homo candidus, & modice peritus alios faciet, atq; Episcopatus Havelbergensis. Prignitii, Ducatus Rappinensis, totiusq; Havellandiæ incolas, qui à Tacito nostro, & Vetustissimi, & Nobilissimi commemorantur, imò inter hos caput Suevorum censetur, eorumq; potentiam Julius Cæsar explicat. Suevorum, inquit, gens est, longe maxima, & bellicosissima omnium Germanorum, centum pagos habere dicuntur, quorum Eutropius, Orosiusq; meminerunt, eosq; propter rei militaris peritiam & virtutem, nemo sibi unquam optavit hostes. Quisnam Julium Cæsarem, cum pro Ubiorum tutela Rhenum ponte junxerat, Ariovistum Regem repulerat, aliosq; Germanos deinceps subjugaturus retinuit alius, atq; fama adventure horum Suevorum exercitus, qua cum ad illum manaverat, excisto ponte, ut persequendi occasio subita præriperetur, domum reversus est? Quidnam apud Historiographos, de rebus gestis Marobodui horum Regis illustribus perciperes, nisi hos tuos Marchicos caperes? Dic quæso, quando unquam majorem & celebriorem cladem Romani acceperunt, quàm, Quintili Vari? qui in Cheruscorum, cum iisdem auxilio fuerat, vicini Semnones, agro cum tot legionibus interemptus est, atq; D. Augustum Cæsarem nunquam in vita sua pejus luxisse scribitur? Sed quid multis: librum conficerem, si veterum horum Suevorum Historias sub priscis appellationibus in nostrum usum collatas enumerare pergerem. Affecto Imperium, & Avi tui Sigismundi, non Sarmatarum tantùm, sed & multorum veterum Germanorum Regis, cujus tu & corporis lineamenta, mores, imò & ipsum ingenium ita refers, ut veluti jure hæreditario nomen illius receperis. Hujus enim Regnum vel ad ipsos Quados pertinet, ubi Elysiorum & Marcomannorum pars quadam est, quibus adnumera ultra Vistulam, Gythones, Venedos Crstobocos, Peucinos, Fennos, Bastarnas, Sudinos, Bodinos, Hamaxobios vetustiores Roxolanos, Alanos, & pene ipsos Tauroscythas, quorum historias si passim vel in tanta barbarie collegeris, Tui Avi peritiam rei militaris contra immanissimos hostes, autoritatem, fortunam & virtutem supra modum admirabere. Adeo refert propter aptiorem rerum olim gestarum cognitionem Taciti Germaniam novisse. Sit tibi & exemplo Joachimus alter inter Septemviros prudentissimus, cujus mores assiduè tanquam in specula contemplator, credasq; tibi à Patre verè olim quod ab Ænea Virgiliano Ascanio dictum, competere, utpotè, disce ex me virtutem. Quidenim quæso, & admirabilius & præstantius esse potuit, quod in tantis urbis, & tumultibus totius Germaniæ proximus sola Marchia bellum experta non sit? Itaq; puritas Religionis contra multos Sycophantas in altissima pace conservata est. Matrem quoq; eamq; reginam præstantissimis, & corporis, & animi dotibus præditam, unde haud parum salutis tibi sperandum erit, honorabis, & nos Deum Optimum Maximum sedulò invocabimus, ut is tua, tuorumq; pia consilia & incepta fortunet. Est enim cor Regis (juxta Prophetam) in manu Domini, atq; voluntatem nostram in hujus libelli explicatione boni consulito, quem & Scholiis, & justis commentariis, ad miraculum usq; docti, Beatus Rhenanus, Alciathus, & Althamerus planum facere omnibus non dedignati sunt, quibus & magna gratia habenda est, quod & suam patriam excolere, & nobis veterum monumenta obscuriora dilucida reddere conati sunt. Bene valeas Celsitud. T. ex Academia Francofordiana tua, cujus Tu cum Patre tuo liberalissimus Mecœnas fortunante Deo futurus sis.

Cels. T.

Addictiss.

JODOCUS WILLICHIUS RESELLIANUS.

AD ILLUSTRIS. D. SIGISMUNDUM MARCHIONEM BRANdenburgensem, &c. Pauli Prætorii, Illustriss. Marchionum Pædanomi Elegia exhortatoria

Historias prodest veterum cognoscere, summis
Præcipuè at Ducibus convenit iste labor.
His inclusa latet rerum prudentia major,
Erudiunt miris pectora cæca modis.
Quam soleat diris malis exitus esse Tyrannis,
Hi norunt veterum qui monumenta legunt.
Utq; Duces contra justos Deus ornet honore,
Imperiis, titulis, scripta vetusta docent.
Eventus monstrant varios, causasq; duelli,
Quanta trahant secum bella pericla, monent.
Discimus hinc urbes qua sint ratione regendæ,
Quæ bene consistant regna beata modo.
Hinc morum petimus nos viva exempla bonorum,
Quid civem deceat magnanimumq; Ducem.
Aut quid conveniat læta sub tempore pacis,
Vel Mavors toto cum ferus orbe furit.
Sic legimus priscos magnorum carmina vatum,
Reges, quæ sceptrum sæpè tulisse manu.
Sic veterum fastos, & sydera novit Achilles,
Quæ tulit clypei margine sculpta sui.
Carmen Alexander Magnus sic legit Homeri,
Hoc nocturno capiti supposuitq; suo.
Hos etiam Sigismunde Duces imitare, nec ulla
Re magis augeri laus tua dextra potest.
Assiduo volvas studio, præstantius auro,
Quod Taciti nobis cura reliquit opus.
Edidit hoc verum vir præstans arte Jodocus,
Hominis auspicio sub meliore tui.
Hinc quid sit virtus disces, quid poscat honestas,
Quæ vitæ ratio sit retinenda tibi,
Perspicies illic rerum quod postulat usus,
Floreat ut patria fama, salusq;, tua.
Sæpè legas Tacitum, labor est te Principe dignus,
Egregii hic quicquam quod mediteris, habes.
Qui tibi dant cyathos, & sculpto vasa metallo,
Utrursus tribuas his meliora volunt.
Ast hæc sincera donat tibi mente Jodocus,
Præmia restituens qui sibi nulla cupit.
Pactoli superat dotes, viridesq; Smaragdas,
Willichius præsens quod tibi donat opus.
Pectore sume bono, sacris faveasq; Camœnis,
Sic adsint studiis numina trina tuis.

P. CORNELII TACITI, EQUITIS ROMANI LIBELLUS, De SITU MORIBUS, ET POPULIS GERMANORUM

PRIOR GERMANIÆ DESCRIPTIO ET COMMUNIS.

GERMania omnis à Gallis Rhetiisq; & Pannoniis, Rheno, & Danubio fluminibus, à Sarmatis Dacisq; mutuo metu, aut montibus separatur. Cætera Oceanus ambit, latos sinus, & Insularum immensa spatia complectens, nuper cognitis quibusdam gentibus, ac Regibus, quos bellum aperuit.

I.

DE LIMITIBUS GERMANIÆ.

GErmaniæ amplitudo intra certos limites designatur, nunc Orientalem, ubi est Sarmatia, id est, interior Polonia ultra Vistulam, & Dacia Carpatho monti incumbens, quæ nobis bona ex parte Wallachia est, nunc Occidentalem, ubi est Gallia, præsertim Belgica, & Rhetiæ, tàm prima, quàm secunda, in qua hodie florent Avares & Suevi, nunc Meridionalem, ubi sunt Pannoniæ, & superior, quæ Ostria, & inferior, quæ Hungaria est, cum Danubio fluvio, qui utramque perluit, sicut & Rhetiam secundam, videlicet Ripensem, nunc Septentrionalem, ubi est Oceanus septentrionalis, qui nominatur modo Germanicus, modo Suevicus, in quo videtur multitudo, & sinuum, & insularum, veluti si quis à Vistula usque, id est, limite Orientali numerarit, occurret Venedicus, ubi est mons Regius Borussiæ. Codanus à quò est Codanum, vulgò & corruptè, ut fit, Gedanum & Dantiscum. Pucicus, circa Dantisci confinia, ubi quoque succinum colligitur. Pomeranicus juxta Sidenorum tractum, qui nobis hodie sunt Stedinenses, Hamburgenses, juxta Albis ostium, ubi & æstuaria quotidie videntur, & sic ad Occidentis terminum usque pergendum est. Insulæ quoq; plurimæ repertæ, vel bello, vel propagatione gentium, vel rerum promercalium indagine, veluti in sinu, qui est, & à Finlandia Finlandicus ab ortu, sic & ab Occasu à Suetia Sueticus, ubi est Nepria, in Balthico sunt Oonæ, Oelia, Gotthia, Elandia, Berholmum, Fionia, Iaro, Fosen, unde maxima Asellorum copia in multas Regiones defertur. Hi sanè limites Taciti tempore constituti duabus de causis sunt, *Prior* est mutuus metus propter bellacitatem Germanorum: *Posterior* est munitio locorum nativa, qualis est tùm in maximis fluminibus, tùm in editioribus montibus. Tacitus autem sui temporis rationem secutus est, qui sub Adriano, hoc est, circiter CXX. annum, post natum Christi floruit. Quare consultius propter diversarum sententiarum reconciliationem est, ab ætate triplicem Germaniam præscribere. Nam subinde ejus termini (ut plerumque fit in rebus humanis) commutati sunt. Sit igitur *Vetus, Media, & Recens, Vetus* esset nobis *Berosiana*. Is enim plurimum ab aliis variat, um CCC. annos ante natum Christum vixerat, & Germaniæ amplitudinem his verbis complexus est. Regna, inquit, ab hoc anno salutis humanæ tunc magna habebantur. In *Asia* quidem nostrum omnium celsissimum *Babylonicum*. In *Africa Ægyptium & Lybicum*. Postremò in *Europa*, 4. nostri numerant, *Celtiberum, Celta, Kytim*, quod illæ gentes Italicum appellant, & Thuysconem, quod à Rheno per Sarmatas in Pontum finit. Verùm hæc de longitudine Germaniæ satis sunt dilucida, nimirum, ut limes orientalis sit Pontus & Tanais, Occidentalis, Rhenus ipse. Latitudo quoque est manifesta. *In Europa*, inquit, *Sarmatiæ Regem fecerunt Tuysconem à Tanai ad Rhenum*, junctique sunt illi omnes filii Istri, & Mæsæ cum fratribus suis, ab Adula monte usque in Mesembricam Ponticam. Sub his tenuerunt Tyras, Arcadius, Æmathius. Ex qua sanè verborum serie eadem quæ antea fuit longitudo septentrionalis colligitur, cui adjicitur & latitudo meridionalis (Sic enim utrinque terminos extremos comprehendit) quæ tùm Danubianos, id est, Danubii accolas usque ad ejus fontem qui est Adula, tùm Mæsos, tàm superiores quàm inferiores, hoc est, Valachos, Bossinos, & Bulgaros continet. His quoque Tyrios & Thracas quibus author fuit Tyras, & Arcadas ab Arcadio, & Æmathios ab Æmathio dictos adjecit, & ad Ponticam Mesembriam usque pertinet, id est, ad Mesembriam Thraciæ civitatem, in Ponti Euxini littore sitam, olim Menembriam, à Meno conditore & Thracia lingua Bria, quæ est civitas, juxta Strabonem, cui & Stephanus nonnihil suffragatur, dictam, quæ & hodie, sed corruptè (ut fit in tanta barbarie) Messember nominatur. Ea verò Germaniæ Berosianæ dignoscitur ad cardines mundi amplitudo, & si quis tempus observaturus ejusdem esset, à diluvio annum 155. jam inde ab initio mundi 1812. juxta calculum veriorem inveniet.

Cæterùm media Germania est Corneliana seu Ptolemaica, seu Pliniana, à qua Strabonis non admodum variat, qui Christi tempore floruit, *sicut Tacitus, Ptolemæus, & Plinius penè coætanei fuerunt, quæ cum satis ex ipsis authoribus nota sit, cur repetatur opera precium esse non video.* Id verò non sic accipiendum est, ut flumina sint stricti limites. Nam utramque ripam eorundem accipit. Itaque ultra Vistulam, Vannos, Venedos, sub quibus est in Borussia patria mea Resellium, & Episcopatus Heylspergensis, Peucinos & Bastarnas, in quorum tractu est Boristhenes, connumerat. Eodem modo ulteriorem Rheni partem capit, dum Trevitos, Nervios, Vangiones, Tribocos, Nemetas, Ubios, Batavos, Mattiacos & alios recenset. Sic ultra Oceanum Effluos atque Fennos habet. Quare plerosq;

limi-

limites propter proximam viciniam civiliter capere oportet.

Porrò recens Germania, quæ nostra est memoria usitatior, ultra Rhenum eatenus est extensa, ut omnes Belgas, quibus tum & olim commune cum Germanis Celtarum erat, nomen usque ad Alpes Tridentinas contineat, Ita quoque ultrà Vistulam ortum versus, usque ad Scythas Alanos, quos hodie Lithuanos appellamus, pertinet. Germanos quoq; esse Carpathi accolas haud ignoramus. Quapropter Germaniam duplicem fecerunt nonnulli temporres, atque *Irenæus Episcopus Lugdunensis* vetus author, & Apostolorum temporibus vicinus *Germaniæ Cisrhenanæ meminit*, ut quæ sua ætate Ecclesias haberet Christi professione insignes. Ita *Transrhenanam Germaniam & Tacitus & Ammianus Marcellinus* agnoscunt. Ptolemæus quoque *Germaniam triplicem* fecit, *unam* quidam inferiorem, quæ patet intra Mosam & Rhenum usque ad Obrincam, id est, *Mosellam*, ubi sunt Menapii, Batavi, Agrippinenses, & alii loci finitimi. *Alteram* verò superiorem intra Obrincam & Rhenum usque ad Jurassum montem, quo loci sunt Nemeti, Treviri, Vangiones, Tribocci, Leuci, Raurici & Helvetii. *Tertiam* nominat magnam, quæ quicquid terrarum intra Rhenum & Vistulam est, capit. *Hic verò plerumq; controversia nascitur, num Scythæ sint Germani, ad rogatum quis responderet, Scythas Europæos, juxta Berosianam delineationem, à Germanis non esse excludendas; quibus ultra Tanaim & paludem Mæotida vicini erant. Alii Scythæ Asiatici, tam intra Imaum, quàm extra Imaum montem, quos nemo finibus Germaniæ etiam vetustissimæ concluderet.* Hi autem sunt, contra quos Alexander Magnus decertavit, sed non vicit.

RHenus Rheticarum Alpium inaccesso, ac præcipiti vertice ortus, modico flexu in Occidentem versus, Septentrionali Oceano miscetur.

Danobius molli & clementer edito montis Abnobæ jugo effusus, plures populos adit, donec in Ponticum mare sex meatibus erumpat, septimum enim os paludibus hauritur.

II.

DE DUOBUS GERMANIÆ FLUminibus celebrioribus, & terminalibus.

PORRO inter Germaniæ flumina primas tenent, tum propter vicinas gentes, quibus ferè perpetua erant, cum Germanis bella, tum propter limites, qui plerisque sunt notiores, de quorum utroque est dictum quoddam Germanicum, in quo Danubius mulieri, & Rhenus marito confertur.

Die Thonau ist aller Wasser ein Fraw/
Aber der Rhein mag mit Ehren wol ihr
Mann seyn.

Cæterùm de fonte Rheni est haud parva inter authores controversia. Hic ejus fons est, in excelso vertice Rheticarum Alpium: *Cæsar* verò eundem *ex Lepontiis scaturire asserit*. Sic *Strabo in Adula monte* fontem *statuit*, qui hodiè ab accolis Egel nominatur. Neque refragatur Ptolomæus his verbis, καὶ ἐκ τοῦ ἀπὸ τῆς πηγῆς ἐπὶ τὰς Ἄλπεις ὄρους, ὃ καλεῖται Ἀδοῦλας ὄρος. Pomponius tamen Mela aliquando luculentius, quem sub Claudio Imperatore floruisse non dubito, describit. *Rhenus*, inquit, *ab Alpibus decidens, propè à capite, duos efficit lacus, Venetum, & Acronium. Mox diu solidus certoq; alveo lapsus, haud procul à mari huc & illuc dispergitur.* Nescio cur Strabo sit diligentior solito inter Græcos scriptores, cum & populos Rhenanos, accolas, item longitudinis, & latitudinis terminos commutaverat. Hodiè tamen multi exactius rimati sunt, & veteres quodammodo conciliari possunt. Est enim in summis Alpibus mons S. Gotthardi dictus, cui ita Adulas mons connectitur, continenti quidem jugo, ut sit summarum Alpium veluti brachium, aut cornu, ibi Rheni initium fit, utpote ab Orientali earum parte, ubi Adulæ monte conjungitur, & Lepontii (vulgò die Grau-Pünter) habitant, & ibidem duo existunt fontes; *Unus*, ut minimum, diei itinere propter montium juga distat, *Alter* est magis Occiduus, magisq; Septentrionalis, non ita longè à Ticini fontibus. *Hodiè nominatur ille Rhenus anterior*, hic *posterior*, sicut & in tabula Ægidii Tschudi cernitur. Verùm dum ad occidentem modicum flexum agnoscit, potius quis hunc ad ortum statueret. Nam per vallem Ætuatiorum (vulgò hodiè Tauetsch) ad ortum currit, ubi hodie sunt Canini, aut juxta vulgus Grysones. Labitur sic usque ad insignem pagum Speluncam, per Schamis, & Altam Rhetiam (sic enim arcem in excelsissimo monte sitam nominant) propè pagum Toscanum, ubi fluvium Albellam, ab ortu contrario cursu lapsum à dextris excipit. Verùm cum hæc & multò plura ab aliis recentioribus rerum Germanicarum scriptoribus adnotata sunt, prudens omitto. Nomen autem Rheni Germanicum esse von dem Rinnen/ quod est fluere, plerisq; constat.

Danubius, die Thonaw/ à montibus Abnobæ, vulgò die Baar/ oritur. Nam plerique veteres & nonnulli recentiores, ibidem ejus fontem statuunt, ad Doneschingum per Suevos, Bavaros, Ostriacos, Ungaros, Walachos & alios in mare Euxinum exoneratur. Meo autem judicio esset Danobius die Thon hinab/ sicut Menapii sunt, den Mayn hinab. Neque damnandi adeò sunt veteres, inter quos est Herodotus, cujus sententia apud Celtas oritur, & Aristoteles idem refert, ἐκ δὲ τῆς Πυρήνης (τοῦτο δ' ἐστὶν ὄρος πρὸς δυσμὴν ἰσημερινὴν ἐν τῇ Κελτικῇ) ῥέουσιν ὅ, τε Ἴστρος καὶ ὁ Ταρτησσός, οὗτος μὲν οὖν ἔξω στηλῶν, ὁ δ' Ἴστρος δι' ὅλης τῆς Εὐρώπης εἰς τὸν Εὔξεινον πόντον. Sic traditur ut ex Pyrenæo monte scaturiat Danubius, qui perluit hinc totam Europam Septem enim hostiis, ut scribitur, Pontum Euxinum subit. Altera verò parte ejusdem montis Tartesus, qui extra Herculis columnas profluit. Hic meritò quis de Pyrene addubitaret, cum & Herodotus non montem, sed urbem ex ea facit, atque hodie ex montibus non adeò magnis, (Strabo enim ῥάχιν μετέωρον ὑψηλὴν agnoscit) profluit duobus fontibus, quorum unus est. Prygen ad cœnobium Divi Georgii, in Hercynia sylva supra Viligam labitur. Alter est Pregen supra Ferenbach oppidum. Neque id in dubium vocari potest, quod Galliam Celticam veteres nominarint. Nam Celtarum appellatio, & Gallis & Germanis fuit communis, imò Cæsar asserit, à Germanis ortos esse Celtas. Id cuique verisimile esset, ex proxima utriusque nationis vicinia, & confinitio, atque ibidem initium Germaniæ occidentale Strabo præscripsit his verbis. ἄρχεται (Danubius, qui & Ister est) μὲν ἐν ἀπὸ τῶν γερμανικῶν ἄκρων τῶν ἑσπερίων. Id quoque

III.

DE INGÆVONE III.

Rege Germanorum.

HIc multorum sententia Manni fuit filius, quem peritum plerique fuisse scribunt. Itaque ad comprimendam & refrenandam hominum audaciam & libidinem, Academias, quæ sunt publica literarum studia, instituit. Hujus loci est illud Ovidii:

Emollit mores, nec sinit esse feros.

Altero, post hujus regni initium, anno, vitam cum morte Noah homo afflictissimus commutavit. Regnavit autem Anno

Mundi, 2007. *Ante natum Christum*, 1955.
A diluvio. 350.

Ab hoc autem Germani nonnulli, præsertim circa Oceani sinus habitantes, Ingævones nominantur, qui Germanorum Etymologia (Nam Latini propter suas *ἰδιώσεις* subinde nomina depravant) sunt Einwohner qui interiorem Germaniæ partem incolunt, apud *Plinium sunt Vnigævones à nomine* wieg vel woog *id est, fluctu maris aut fluvii, &* wohnen *est habitare, utpote quod sint littorales & insulares propè Oceanum, quales sunt Chauci, Cherusci, Fosi & Cymbri.* Ita ab ejus fratre Istævone sunt Istævones, apud *Plinium Vnistevones* die weitesten Wohner. Hi sunt in Rhenum & Danubium remoti. Quapropter Rheni ripam fecerunt olim unam quidem Gallicam, circa quam habitabant Celtæ. Helvetii, Boii, Aravisci, Osi, Treviri, Nervii, Vangiones, Treboci, Nemetes, Ubii, Baravi. Alteram verò Germanicam appellare solin erant quam incoluerant Catti, Mattiaci, Usipii, Tencteri, Bructeri, Chamavi, Angrivarii, Dulgibini, Chasvarii & Phrysii. Hi omnes Wistwohner/ scilicet Istævones nominantur. Hic autem Istævon circa Osyridis tempora, populos intra Rheuum & Danubium gubernavit, sicut & Berosus meminit.

IV.

DE HERMIONE IV *Germanorum Rege.*

HErmion Thuysconum Rex, vir armis ferox, quo tempore apud Assyrios Aralius & optimo ingenio, & studio militari regnavit, ejusque tàm Hermionis, quàm Aralii tempore, Isaacus à patre offertur, cum esset 25 annos natus juxta Josephum, & altera promissio de omnium gentium in semine Abrahami benedictione facta est,

Anno mundi, 2768 *Ante natum Christum*, 1894
A diluvio, 411.

Ab hoc sanè Germani sunt Hermiones, quos *Plinius*, cùm aliquot annos in Germania versatus sit, rectiùs *Herdevones* appellavit, sicut Germanis sunt Herdtwohner/ cum sint Mediterranei als die auff dem Harten wohnen/ cùm neque ad Rhenum, neque ad Danubium pertineant, sed sunt, qui continentem incolunt. Tales autem numerantur & Suevorum partes, & Danobii quidam accolæ; *Illæ* quidem sunt Semnones, Longobardi, Reudigini, Aviones, Angli, Varini, Endoses, Suardones, Nuithones. *Hic* verò sunt Hermunduri, Narisci, Marcomanni & Quadi. Hos plagam Germaniæ partem meridionalé, quæ Danubio prætenditur, inhabitasse non ita obscurú est, sicut infra suo loco singula patefaciemus.

V.

DE MARSO V *Germanorum Rege.*

MArsum, sunt qui & Martem nominant, quem Veteres Germani propter rem militarem, coluisse feruntur, unde sunt Dietmarsi, & alii complures septentrionales. Cæterum circa hujus tempora Abraham cum Esau & Jacobum *XII.* annos natos Theologiã docuerat, mortuus est annorum 175. Regnavit autem, Anno

Mundi, 2114 *Ante natum Christum*, 1848
A diluvio, 457.

VI.

DE GAMBRINIO VI

Germanorum Rege.

VIr fuit ferocis animi & invicti, apud Thuyscones regnavit, à quo sunt nomina Germanis adhuc reliqua Gamper/ Kempher/ qui est contentiosus, & rixosus. Quid si & hinc Cimbris inditum esset nomen? Tunc autem Bel Ochus Assyriorum rex fuit à Belo dictus. Nam in Imperio suo circa Pontificatum Beli Jovis, & circa auspicia atque Divinationes occupatus fuit, juxta Berosum, cum Bel Ochus est Beli amator. Regnavit autem, Anno

Mundi, 2176 *Ante natum Christum*, 1786
A diluvio, 518.

VII.

DE SUEVO THUYSCONUM VII. *Rege.*

AB hoc Suevi, hodie Die Schwaben dicti sunt. Ejus autem regis patria sedes ad Carpathum montem, qui ab eodem Suevus nominatur, erat. Imperium quoque ejus fuit ab hoc Suevo usque ad Rhenum. Sub hoc autem *Isis Herculis Mater* in Germaniam venit, *quæ* postea *tanquam Dea*, præsertim in Helvetiorum tractu *culta est*. Hercules verò hic Libyus appellatus fuit. Hujus quoque temporibus tyrannus Busyridis in Phœnicia illustris fuit, atque tunc Celtis, inde *κελτοὶ* appellatio mansit apud Celtas, hoc est, Gallos, cum quibusdam Germanis per montes, quos Pyrenæos à conflagratione sylvarum dictos nominant, ab Hispanis separavit. Uterque Balei Assyriorum regis XI anno IX floruit,

Mundi, 2219 *Ante natum Christum*, 1743
A diluvio. 561.

VIII.

DE VANDALO VIII

Germanorum Rege.

TErtio Altadis Assyriorum Regis anno, apud Thuyscones Vandalus Rex fuit, circa cujus tempora Hispanis filius Hispalis, Nepos Herculis, ex Celtiberis nomen Hispanorum fecit, & Galathæ Celtæ Galli vocati sunt, & hinc Ptolemæo Celtogalatia est. Verum ab hoc Vandali, vulgò die Wandel vel die Wenden orti sunt, ex quibus hodie florent Poloni, qui Lechitæ, Bohemi, qui Zacchi nominantur, Schlavoni, Croatii, quorum reliquiæ sunt circa Vandalicas civitates Oceani Germanici accolas, velut Lubecum, Rostochum, Danticum, & aliæ civitates, quæ etiamnum *Vandalicæ vulgò* die wendischen Städt appellantur. Est enim illis eadem lingua, sed per diversas regiones sunt aliæ atque aliæ *διάλεκτοι*, quales sunt Græcis & Germanis. Regnavit anno

Mundi, 2265 *Ante natum Christum*, 1697
A diluvio. 608.

IX.

DE TEUTONE IX. *Germanorum Rege.*

VErùm cum hic apud Thuyscones Germanos regnaverat, à se Teutones, à quib. sunt apud Ptolemæum Teutonarii, cognominavit. Sub id tempus Narbon, & non Harbon, sicut nonnulli legere malunt, in Gallia Rex fuit, unde quædam ejus pars Narbonensis dicta. quatuor antè annis Ioseph centum &

nu, & non ab Hercule Alemanno. Nam circiter Probi Imperatoris tempora, varii Germani, ut Helveti, Vindelici, & alii vicini Romanos ex provincia expellere conati sunt, atque sic collecti Alemanni nominabantur. Hinc factum est ut *Rhetia superior, in Alemanniam abiit*, sicut ex *Ammiano Marcellino* non est obscurum, unde in Vindelicia est Almangen/ Etiamsi Vindelici diu Rheti fuerant: tamen Vindelici plerique Alemannorum nomen receperunt; quorum virtute Romanorum cohortes præsidiarias retinuerunt. Est & bona Helvetiæ sub Alemannia pars. Ex quibus facilè colligitur, Alemannos esse allerley Mann/ præsertim apud Vindelicos & proximos vicinos Helvetios.

Fuisse apud eos & Herculem, memorant. Primumque omnium virorum fortium ituri in prælia canunt. Sunt illis hæc quoque carmina, quorum relatu, quem Barritum vocant, accendunt animos, futuræque pugnæ fortunam ipso cantu augurantur, terrent enim, trepidantve, prout sonuit acies. Nec tam voces ille quàm virtutis concentus videtur. Affectatur præcipuè asperitas soni, & fractum murmur objectis ad os scutis, quo plenior & gravior vox repercussu intumescat

V.

DE GERMANORUM, CUM ITURI *sunt in prælia; invocatione & barritu.*

HAud multò antè Herculis Alemanni meminimus, Germanis est potius fortassis Allmann/ quàm Alman/cujus nomen iisdem est *Ercle Bojorum* Pater propter fortitudinem Deus fuit Germanis juxtà cum Iside Matre, hunc autem prœliaturi Germani invocarunt, hymnumque cecinerunt. Notum autem est, ut varia Herculis sunt apud Græcos potissimum etyma. atque diversos fuisse Hercules nos quoque in commentariis epigrammatis Virgilio inscripti, de laboribus Herculis nonnulla adnotavimus. *Verùm an Mars inter Deos* Germanorum tutelares, qui *vocati* sunt, *numeraretur*, haud multò post explicabitur. Invocabant autem propter secundiorem belli eventum. Nam Mars est ἀλλοπρόσαλλος, & apud *Latinos* communis, aut juxta *Varronem* est, qui maribus in bello præest, aut juxta *Ciceronem*, quod omnia vertat. Itaque Græcis est ἄρης vel ἀπὸ τοῦ αἴρειν, quod est tollere & interficere, vel ab ἀρὰ id est, damno, & calamitate. *Plato* Germanorum voto suffragari videtur, ἀπὸ τοῦ ἄῤῥενος, quod viriles & Charolos efficiat. Idem ἀλαλάξιος à sono confuso, quasique voce non articulata, sicut & βριήπυος latè sonans, utpore à voce & strepitu militari, quo pugnantes in prælio utuntur. Sunt enim qui gruum vocem imitantur, ut *Troes Homerici*, & hodie *Turcici* milites. Suntqui asininam vocem exprimunt. Quare & olim propter eandem vociferandi rationem nonnulli Marti asinum jugulabant. Sunt qui elephanti vocem repræsentent, ut est Germanorum barritus, qui Elephanti vox est, & barrire juxta Festum familiariter elephanti conceditur; cujus usus erat, sicut ex *Tacito* liquet, aut ut hostes isto tàm dissono vocis tumultu perterrefacerent, aut ut omen belli inde colligerent, aut ut esset ad erigendos animos quoddam ἐγκέλευσμα. Quæ consuetudo & Scythis fuit; cùm classico dato pugnam inierant, primo ocensu ad ardorem excitandum vehementissimo clamore occurrebant; qui si consonus fuerat, neque impar, neque varius, neque dissonus, alacres prælium faciebant, cum sibi futuram victoriam pollicebantur. *Talis enim clamor voluntatis & animi cujusque est index.* Sic enim in hoc congressu militari clamor animorum impetum significabat, qui magnarum victoriarum sæpè causa est. Eodem modo & Germani suo barritu futuræ pugnæ fortunam augurabantur. Quare Vitruvius *lib. III. cap.* 18. *Clamor*, inquit, *quem quidam barritum vocant, non prius attolli debet, quàm acies utraque sese junxerit.* Ubiis & Trevir is in more positum erat, ut virorum tanta & fœminarum ululatu terrorem hostibus incuterent, voceque tumultuosa obtunderent. Si quis verò alias etymologias inquireret, per me licebit.

CÆterum & Ulyssem quidam opinantur longo illo & fabuloso errore in hunc Oceanum delatum, adisse Germaniæ terras, Asciburgiumque, quod in ripa Rheni situm hodieque incolitur, ab illo constitutum, nominatumque Ἀσκιπύργιον, Aram quinetiam Ulyssi consecratam adjecto Laërtæ patris nomine, eodem loco olim repertam, monumentaque & tumulos quosdam Græcis literis inscriptos in confinio Germaniæ Rhetiæque adhuc extare. quæ neque confirmare argumentis, neque refellere in animo est; ex ingenio suo quisque demat, vel addat fidem.

VI.

DE ULYSSE GERMANICO, *& tumulis cum Græcis inscriptionibus.*

SUprà Ulyssem inter Reges Germaniæ sicut & Laertem ejus patrem connumeravimus, utrunque Germanum, non Ithacensem. Itaque Tacitus, Fabula ne sit an Historia, subdubitat. Etsi quis tempora nostrans Ulyssis, & Ithacensis considerarit, potius fabulam judicabit. Deinde neque ex erroribus Ulyssis Homerici eum in illum tractum pervenisse constat. *Fingunt* autem *Ulyssem* post Trojam devastatam (cujus Comes fuit Oenops, cum domi Leodem reliquerat Hujus enim subinde vel inter procos Penelopes Homerus meminit) *Asciburgium pervenisse.* Id erat oppidum infra Coloniam Agrippinam non procul à Xantho Cliviæ ditionis municipio admodum celebri, & in exiguum abiit vicum, cui etiamnum Aschelburg/ nomen est. *Nam qui ex hoc Emerich faciunt, parum sapere mihi videntur.* Uterque longa & diutina peregrinatione defatigatus, Ulysses quidem ut sociorum animos leniret, Asciburgii nomen in ἀμφίπυλον vertit, veluti si non verò promontorio Ithacæ Nerito, certè ficto se oblectarent. Oenops verò, ut desiderium Leodis filii, quo tenebatur, mitigaret, ad Mosam urbem condidit Λεώδιον & à filio suo appellavit, quod præsertim per Carolum Magnum instauratum, vel hodie floret. Hæc autem in medio relinquemus discrimine. Nam solus Homerus, si historiam secutus est, mediocriter istud ipsum refelleret, Erant & *conjectura duæ*, quibus Historiam esse colligebant. *Prior* quidem est, ex inscriptione aræ, paterni hominis accessione. *Posterior* est ex epitaphiis, quæ Græcis literis conscripta erant, & his eò ex Græcia Ulysses attulisse creditur *Verùm id ipsum altius, ne fabulis innitamur, repetendum esse duxi.* Constat apud Europæos tantum duarum nationum, literas fuisse, Græcorum & Romanorum, quibus erant & Monarchiæ, sicut Judæis erant Hebrææ, sed in Asia. Itaque Barbariei notam Germani & aliæ proximæ gentes subterfugere nequirant, usque ad Tarquinii Prisci tempora. Nam tunc Phocen-

censes in Joniæ (quæ hodie Turcico nomine Queis dicitur) capite, in Galliam Narbonensem navigantes, in eodem litore Massiliam condiderunt, juxta Eusebium, & Justinum *libr. XXXXIII.* ubi Schola instituta erat, quò, propter ingenii cultum & Romani suam Juventutem ablegarunt, ut Græcas literas condiscerent, juxta *Strabonem libro IV.* Ita hinc in Gallias lingua Græca propagata est. Quare *Strabo* φιλέλληνας. inquit, κατεσκεύαζε τοὺς γαλάτας, ὥστε καὶ τὰ συμβόλαια ἑλληνιστὶ γράφειν. Quod est, Massilia Gallos linguæ Græcæ studiosos ita fecit, ut contractus & pacta Græcè scriberent. Sic & *Cæsar in 6. de bello Gallico, Gallos* in omnibus ferè rebus publicis & privatis rationibus. Græcis literis usos esse testatur, atque idem *Julius Cæsar* in Helvetiorum castris tabulas Græcis literis conscriptas reperit. *Postquam* vero *Romani Gallias subjugarunt*, & vicinas regiones, mox in easdem certis institutis & suam linguam, *leges atque mores pro virili plantarunt*. Ita Galli prius Latinis literis usi sunt atque Germani. Hi enim circa tempora Caroli Magni, utpote anno 800. post natum Christum, Græcis literis Germanica scripserunt, sed admodum, (ut fit) in principio, rudibus. Itaque omnes rationes & acta Græcè usque ad tempus Rhudolphi Cæsaris Habspurgensis, unde sunt Ostriaci Archiduces. Tunc enim Germanicæ literæ latinis literarum elementis conscriptæ erant, quemadmodum ex vetustissimis rationibus adhuc reliquis idipsum multò certius colligere licet. Atque lingua nostra (quæ à veteri Celtica aut nihil, aut certè parum differt, nisi quod τρόπους. & quædam vocum permutationes nimis exiguæ ex literarum affinitate discrimen facerent) idem confirmat, præsertim in rerum nomenclaturis, quæ partim Latinæ sunt, veluti in corporis humani partibus, est caput ein Kopf/ est oculus ein Aug/ est nasus, ein Naß/ Sic & in aliis rebus non ita pauca sunt nomina, ut caseus Käß/ pyrum ein Biern/ rapum ein Rüb. Partim Græcæ, ut βρότος. ein Brod/ pro pane, βούτυρον Butter/ θύρα ein Thür/ μύλη ein Mühl. Sunt & ex utraque lingua communes, ut Oryza Reiß/ μαντίλη ein Mantel/ οἶνος vinum Wein/ Minus tamen Dialectos, aut Celtica, aut Saxonica ejusmodi verba depravare consuevit. Nam superiores Germani diphthongo plus quàm satis adamant, sicut Saxones abominantur.

Ipse eorum opinionibus accedo, qui Germaniæ populos nullis aliis aliarum nationum connubiis infectos, propriam & sinceram & tantum sui similem gentem exstitisse arbitrantur. Unde habitus quoque corporum, quanquam in tanto hominum numero, idem omnibus, truces & cærulei oculi, rutilæ comæ, magna corpora, & tantum ad impetum valida, laboris atque operum non eadem patientia, minimeque sitim æstumque tolerare, frigora atque inediam cœlo solóve assueverunt.

VII.
DE GERMANORUM CORPORUM HABITU.

VEl hinc Germanos esse indigenas Tacitus confirmat, quod omnibus Germanis in tam populosa Regione omnium corporum habitus idem sit, quod 5. rationibus approbat, *cæruleis oculis, rutila coma, corporibus magnis & validis, quibus gratior est frigidior regio quàm calida, quæ mediam commodius quam sitim perferre possunt.* Hæ autem notæ non sunt in tota Germania perpetuæ. Usu enim quis comperit *primùm*, ut oculi non omnibus sunt cærulei, sed & nigri & subnigri, *Deinde* coma est flava iis magis, qui ad parallelum 16. cohabitant. Nam vicini parallelis 14. & 15. nigriorem habent cæsariem. Contrà qui circa parallelum, vel 8. vel 9. supra 10. incolunt, multò albior capillus est. Etsi ex quorundam humorum in corpore redundantium fumo capillitii color nascatur, tamen non parum ad hunc & aer vel calidus, vel frigidus facit. Ubi enim est calidior, ibi & plæraque nigricant, ubi frigidior, ibi eadem albicant, quod tum experientia, tum ratione ex caloris, & frigoris natura sumpta, non potest esse obscurum. Itaque non parum referret, & in Germania mundi inclinationes, quæ sunt κλίματα, observasse. Certum alioqui est plærosque in secunda Germania esse albiores, quàm in prima, cum in magna sint medii veluti coloris, inter nigrorem & albedinem, ubique non paucos esse comperimus, quorum capillus est rutilus, Ad hunc modum de totius corporis colore, cùm ex victu, & aere atque loco, tum verò ex natura certi humoris in eodem exuperantis quis differeret. Quare fit, ut de colore Germanorum inter omnes non conveniat. *Nam & Galenus duo vocabula, ut sunt πυῤῥὸς, & ξανθὸς, in commentariis super Polybum de victu, sic sejungit*. πυῤῥὸς, plerisque est fulvus, sicut aurum fulvum est, sed revera est ruffus, ita ξανθὸς flavus, sæpe tamen fit, ut πυῤῥοὶ, sint iidem propter colorem finitimum, qui ξανθοί. Quare fit ut horum nominum fit subinde abusus, οὕτως γὰρ τινὲς ὀνομάζουσι τοὺς γερμανοὺς ξάνθους, καί τοίγε μὴ ὄντας ξάνθους ἐάν ἀκριβῶς τις ἐθέλῃ καλεῖν, ἀλλὰ πυῤῥούς. *Postremò*, corpora & magna, & valida seu firma ad impetum faciendum Germanis, *Tacitus tribuit*, quorū aliquot sunt laboriosa, minus sitis quàm inediæ patientia, quibus frigidior aura aptior, quàm calida est. *Primùm* magna corpora sunt nimirum quadrata, quæ habilissima non admodum neque gracilia, neque obæsa. Græcis sunt εὔκρατα, juxta Galeni expositionem, qui sic ait, λέγω δὲ εὐκράτους, οὓς ζῶντι σαρκώδεις ὄντι ἀσάρκους, ἀλλὰ ἐνσάρκους ὀνομάζουσι. Procreantur verò magna ex magnis, cum semen genitale ex omnibus corporis partibus, in uterum inspergatur, ex cujus non jactu, ut nonnulli credunt, sed & derivatione, & propagatione magna ex magnis, parva ex parvis, clauda ex claudis, juxta Hippocratis sententiam enascuntur, ita ut simillimi parentibus filii prodeant, non tantum forma, sed & magnitudine, atque adeò temperatura, nisi μηχανὰ λεπτὰ. intercederent. *Quapropter apud Lacedæmonies Archidamas Rex pessimè audiebat, quod brevioris statura Uxorem duxerat. Nam propter hanc ejusdem statura liberos fore timebant.* Notum est vel ex *Virgilio*, vel ex *Homero*, ut procerior statura præsertim in Heroibus laudatissima fuerat. Deinde corpora Germanorum, ut sic dicam, benè habituata, quæ Græcis εὐεκτικὰ sunt, cum iisdem εὐεξία, quæ Ciceroni est firma corporis constitutio, sicut infirma καχεξία. Atque Galenus ad Thrasibulum ait, εὐεξία ἄλλο οὐδὲν ἐστι, ἢ εὖ ἔχουσα ἕξις, ἡ δ᾽ ἕξις διάθεσις μόνιμός ἐστι, hoc est, affectio stabilis benè se habens atque consistens. Quare idem in libello exhortatorio, ad discendas bonas literas, ἕξιν pronunciat. ἔμμονον εἶναι καὶ δυσαλλοίωτον

ὑπὸ ἀλθεῖν. Hæc autem attenditur in corporibus aut ἀραιοῖς, aut πυκνοῖς, quorum posteriores homines πυκνόσαρκοι sunt, quorum ἕξις, velociter permutatur, ficut & Polybus quadam sententia testatur, ubi *Galenus & causam adjecit*. ne dogmaticis medicis prorsus assentiri videretur, ταχὺ, inquit, τάχιστα γίνεται, διὰ τὸ δυσφόρητον, ἀναγκαζομένη διαλύεσθαι μεταβάλλειν, εὐθέως ἀθρόας ποιεῖται γίνεσθαι, καὶ τὴν λύσιν, hoc est, Evexia subito propter difficilem per halitum digestionem concidere cogitur. Egregio sanè verbo hic usus est, ficut alibi *Hippocrates* ξυμπτωσίαν aut ξύμπτωσιν, id est, extenuationem, concidentiam, contractionem vocat, videlicet, cum moles corporis considet, & concidit, in qua requiritur ἀνάθρεψις, nimirum cum corpus emaciatum, & concisum refocillatur & reficitur. *Postea, corpora Germanorum, non sunt ex æquo laboriosa*, cujusmodi in omnibus nationibus esse haud dubito, atque corporum vires atque consuetudo attenditur. Adhæc, eadem magis frigora, quàm æstum tolerant, id fit, cum consuetudine, tum naturæ ductu, qui rebus similibus gaudet. *Postremo inediam facilè perferunt, sitim non ita.* Quod si Germani bona ex parte temperaturæ essent frigidæ & humidæ, hoc est, si pituitosi essent, tam sitim, quàm inediam ferre possent. Verùm audiendus est *Galenus*, qui non adeò ab illa sententia discedere videtur. Nam is *in 2. de temperamentis, Gallis, Germanis, Thracibus & Scythis esse frigidam, & humidam cutem affirmat, ideo est mollis, alba, & pilis nuda. Contrà Æthiopibus, Arabibus, & iis qui ad meridiem cohabitant, cutis est usta, dura, sicca & nigra, tum propter æstum ambientem, tum propter calorem naturalem foras actum.* Idem in Commentariis Hippocratis [illegible] *Gallis, Germanis & Scythis tribuit temperamentum humidum, sed de frigiditate controversiam adhuc esse asserit, ubi quoque de oculorum colore breviter differit, quod quam cum oculis vel cæruleis, vel cæsiis convenit, hoc loco non planum faciam, ne longius à re præsente abiisse videar.* Etiamsi olim ἀνατομικοὶ corpora Germanorum dissecare maluerant, quibus de causis incertum est, veluti in bello, quod contra Marcum Antonium gerebatur, tamen præter viscerum situm nihil aliud animadvertere, ait Galenus, potuerant. Verùm in dubium dicta Hippocratica non immeritò vocarentur, si quis aliquanto attentius observaret, veluti de Scythis, sub quibus & Germanos plerosque comprehendisse Hippocratem arbitror, cum eos ad Tanaim collocat & citra, ubi Sarmatæ incolunt, iisdem colorem fulvum tribuit, rationem addit propter frigus ingens. Nam sol vehemens ad eos non accedit, & à frigore albedo exuritur, & fit fulva. Quid multis? *nationes ex locis, quos & Hippocrates agnoscit, communes afferendæ* sunt, vel ex anni temporum permutatione, aut æquali, aut inæquali, sicut Asiani à quibusdam Europæis discernuntur, aut ex consuetudine & legibus, ut cum Scythis, quod est hoc loci Tartaris, etiamnum μακροκέφαλοι gratiores sunt, itaque in prima ætate eorum corpora sic formantur. Ita cum Asiani natura timidiores effœminatiores & imbelles præ Europæis existant: tamen ex legibus bellaces esse solent, sicut & hodie Gedrosii, Persici, & Asiatici, potissimum velites plurimum collaudantur, vel ex cœli aut aeris, aut habitationis aut aquæ ratione. Quare *Hippocrati* Phasiani, id est, Phasidis Colchorum fluvii accolæ sunt ingenti magnitudine, corpulentia valde excellenti, & alia quæ ibidem subsequuntur. Ita in Germanorum corporibus hæc capita adnotanda sunt. *Bellacissimi enim sunt, non tantum natura* sed & *consuetudine durissima*, præsertim cum eorum Magistratus, αὐτοκράτωρ seu αὐτεξούσιος, Monarcha sit. Bibaces quoque Tacitus Germanos facit, & non edaces, id quoque ad consuetudinem referendum est, & non ad naturam. Nam cum ventres eorum propter frigus externum sint calidiores juxta Hippocratis sententiam (sic enim occlusis meatibus cutaneis, calor internus non expirat, sed magis adaugetur) voraciores quoque essent, & sicut revera sunt. Quare potissimum tempore hyemali admodum famelici existunt. Audentiæ quoque & firmitudinis cum ex interno calore procordiorum, tum ex assiduo exercitio rationes peterentur.

Terra etsi aliquanto specie differt, in universum tamen aut sylvis horrida, aut paludibus fœda, humidior quà Gallias, ventosior quà Noricum ac Pannoniam aspicit, satis ferax, frugiferarum arborum impatiens, pecorum fœcunda, sed plerumque improcera, ne armentis quidem suus honor, aut gloria frontis, numero gaudent, eæque solæ & gratissimæ opes sunt.

VIII.

DE TERRA GERMANORUM.

ETsi variæ sint ubique terrarum formæ, tamen quæque Regio à propria, quæ & familior est, bona ex parte nominari solet, atque hoc modo Germanorum terra, est sylvestris propter multos saltus, palustris, cum passim multæ profluant paludes, ventis exposita, præsertim Septentrionalibus, pecorosa & armentosa est. Nam opulentia Germanorum in re pecuaria maximè consistit, qualis fuit, & Patriarcharum & veterum Regum & Heroum. Quare *apud Homerum* Regibus firmum erat τίμιον, & *Ulysses* decantatissimus ab omnibus, pecora atque armenta apud *Ephyræos*, id est, *Corinthios* vendidit. Sic & *Iob*, qui opulentus describitur, gregibus pecorum & armentorum abundavit. Itaque Reges & Magnates propter eorundem copiam & numerum, passim & in Sacris & in Prophanis literis collaudantur, atque à pecore pecuniæ nomen natum est, atque *Plinius* pascua eorum laudatissima fuisse contestatur. Veteres quoque Germaniam nonnihil iisdem de causis damnarunt, ut Seneca de Dei providentia, Germanis ait, perpetuam hyemem, & cœlum turbidum, &c. *Item* de gubernatione mundi, Germanis esse incertas sedes asserit. *Sic & Mela*, Germaniam esse desertam, propter multa flumina pronunciat. *Titus Livius* quoque Germaniam esse sylvam & solitudinem affirmat. Verisimile sanè est, veterem Germaniam Hercynia sylva circundatam fuisse, in qua Suevi, Franci & Norici inclusi erant. Jam verò ita exculta est nova Germania, ut Hercyniæ sylvæ vix reliquiæ in montanis videantur, & sunt iisdem sua nomina, veluti à nigrore abietum Nigra sylva, ab Othonis Imperatoris frequenti venatione, sylva Othonis, unde est nobis der Othenwald Tyringiaca, Bojehemica, in quibusdam tamen partibus

bus Hercyniæ sylvæ nomen non est expunctum & obliteratum. & dicitur am Hartz. Nam Hercyniæ nomen prorsus est Germanicum, & ab Hartz/ id est, resina & pice, cujus magna isthic est copia, derivatur. Alii cum linguæ Germanicæ sint imperiti, aut ex Græcis, aut ex fictis quibusdam historiis etyma divinant & derivant. Neque verba Taciti de tota Germania accipiuntur, sed de ea, quæ & Rheno & Danubio concluditur. Siquidem tota Suevia, inferior Bavaria, & Franconia eâdem sylva obducebatur: Neque in reliquis hujus sylvæ hodie sui incolæ desunt, præsertim in convallibus, quibus insignes amnes effluunt. Celeberrimæ quoque urbes intra CCCC. annos postquam Imperium ad Germanos translatum erat, exortæ sunt, cujusmodi visuntur, *Noriberga*, *Ulma*, *Herbipolis*, *Bageberga*, *Vratislavia*, *Amberga*, *Norlinga*, *Heilbrunna*, *Heidelberga*, *Stuckgardia*, *Tubinga*, *Friburgum*, & alia penè infinita oppida. Nemoris quoque Hercynii reliquiæ in montibus *Luna & Sudetis*, id est, montibus *Boihemicis*. Quotidie propter metalla, quæ in eorum circuitu plurima est, succiduntur, & insignes urbes metalliferæ intra paucos annos ibidem extructæ sunt. Pertinet tamen ea adhuc per limites Poloniæ, & Pomeraniæ, usquè ad Dantiscum, ubi & mons & sylva, sicut ipse in meis peregrinationibus vidi, desinit, cujus una pars Havelsperg est, & altera Episcopalis mons mœnibus ejusdem urbis penè incumbens. Videntur & ejus vestigia circa Daciam; & Pannoniam inferiorem prope Cassoviam non exigua.

ARgentum & aurum propitii an irati Dii negaverint, dubito. Nec tamen affirmaverim; nullam Germaniæ venam argentum aurumve gignere, quis enim scrutatus est? possessione, & usu haud perindè afficiuntur.

Est videre apud illos argentea vasa, legatis & Principibus eorum muneri data, non in alia vilitate, quam quæ humo finguntur, quanquam proximi ob usum commerciorum aurum, & argentum in precio habent, formasque quasdam nostræ pecuniæ agnoscunt atque eligunt, interiores simplicius, & antiquius permutatione mercium utuntur. Pecuniam probant veterem, & diu notam, Serratos, Bigatosque. Argentum quoque magis quàm aurum sequuntur, nulla affectatione animi, sed quia numerus argenteorum facilior usui est promiscua ac vilia mercantibus.

Ne ferrum quidem superest, sicut ex genere telorum colligitur. Rari gladiis, aut majoribus lanceis utuntur; hastas, vel ipsorum vocabulo frameas, gerunt angusto & brevi ferro, sed ita acri, & ad usum habili, ut eodem telo, pro ut ratio poscit, vel cominus, vel eminus pugnent: & eques quidem scuto frameaque contentus est, pedites & missilia spargunt; pluraque singuli atque in immensum vibrant, nudi aut sagulo leves, nulla cultus jactatio. Scuta tantum lectissimis coloribus distinguunt paucis loricæ, vix uni alterive cassis aut galea.

IX.

DE METALLORUM INOPIA APUD *Germanos, quæ ex horum mercaturâ, numismate; & telorum genere colligitur.*

SÆpè antea admonuimus Tacitum Germaniam, qualis suo tempore fuit, conscripsisse, circa quod & Plinius vixit, qui in Hispania metalla mirum in modum collaudat, atque tum æris metalla, in Germania reperta fuisse memoriæ prodidit, atque specus quærendis argenti venis Curtius Ruffus reclusit. Cur autem metalla Germanis non sint, triplex hic ratio est, *Una*, quia Dii irati ipsis non concedunt, ita ipse tot, & tanta dona Dei Opt. Max. beneficia agnoscit: *Altera* est, quia metallicæ rei periti desunt, cum nemo homo, qui isthic aut ex venis, aut ex commissuris lapidum, metalla inquireret. Nam μεταλλᾶν Græcis est idem, quod Latinis sciscitari, curiose exquirere, nimirum quod percontatores unum de alio vestigent, atque eliciant. Quare multis sunt, μέταλλα tanquam μετάλληλα, quod & *Plinius libro XXXIII. capite 6.* explanat. Ubicunque autem una inventa vena est, non procul invenitur alia. Hoc quidem & in omni ferè materia, inde metalla, videntur dixisse. Siquidem non solitarie, sed simul & cum aliis eorundem venæ reperiuntur. Itaque metalla essent hac ratione, quod cum aliis, hoc est, μετ' ἄλλων, vel μετὰ ἄλλα; id est, post alia reperiantur, *Aristoteli* quoque sunt μεταλλευτὰ, quod inquirantur, dicta; etiamsi ejusdem authoris τὰ ὀρυκτὰ, si quis ad vivum resecaturus esset, sine inquisitione non indagantur, tamen civili quodam modo fossilia, à metallis, quæ veteribus erant nota, diligenter separari possunt. *Tertia* verò ratio est, quia Germani, studio, usu, & κτήσει metallorum, non perinde sese oblectarunt, idque ex continentia Germanorum comprobat. Nam in eodem loco illis pocula argentea, quo fictilia & Samia tam sunt, quàm habentur æstimanturque. Optandum per Charitas est, si quid votis proficeretur, eandem virtutem etiam hodie apud nostrates perdurare. Hinc factum est, ut olim nummorum tantus usus non erat. Nam juxta Tacitum proximi, hoc est, nobis Transrhenani Germani, in mercimoniis aurum & argentum non adeò repudiabant, & typos Romanæ monetæ non ignorabant, sicut etiam nunc passim in eadem parte vel in agris ejusmodi moneta eaque varia, utique Romani nominis ab agricolis invenitur, in qua imagines Cæsarum cum inscriptione, & titulis & symbolis ceu emblematibus signatæ videntur. Imagines autem Cæsarum non semper propriæ sunt. Nam *Neroniani nummi* habitum *cytharedi*, *Severiani* typum *Alexandri Magni*, *Octaviani sydus Capricorni* insculptum habebant. Ita *Germanis* usitatiores fuerunt nummi, propter *serra notam serrati*, ita *Romanis à bigis bigati*, *à quadrigis quadrigati*, & sicut in illis imago duorum equorum currui junctorum, ita in his IV. equorum submissorum expressa fuit, ita à victoria Victoriati. Fuerunt enim & olim non minus atque hodie singulis gentibus sua symbola & typi cum inscriptionibus, veluti Persis stateres Darici. In *Philippeis* erat *bovis imago*. In *Alexandreis mula currus juncta*. In *Atticis noctua signum* videbatur; Ne multa occidentalibus, & meridionalibus Germanis tales nummi propter mutua commercia in proxima vicinia frequentiores erant, & præsertim argenteos, cum sint communiores in emptionibus & venditionibus, & ἐμπορίαις magis adamabant. Verùm Germani interiores, hoc est, qui nobis sunt citra Rhenum ad Vistulam usque rerum permutatio in usu fuit; cujus usus in plærisque locis nondum in desuetudinem abiit; & plerumque aut Wahr umb Wahr/hoc est, merces pro mercibus aut Stich umb Stich/ à veteri emptionis ut arbitror; ritu nominant. Ad hunc modum Homerici Reges non pecuniis, non ære signato, sed mercibus; vinum, æs & ferrum coëmere consueverunt. Sic enim Iliad. η canit.

ὅπλων δ' ἐπεζώσαντο χαρμοσύνοντες ἀχαιοί,
ἄλλοι μὲν χαλκῷ, ἄλλοι δ' αἴθωνι σιδήρῳ.
ἄλλοι δὲ ξυστοῖς, ἄλλοι δ' αὐτοῖσιν βέλεσσιν,
ἄλλοι δ' αἰχμητῆσι. τόξοισι δ' ἄλλοι ἐβάλλοντο.

Hujus & Aristoteles in politicis meminit, & magnopere eam commendat. Negat quoque Germanis ferrarias fodinas esse, & colligit, quia Germanorum tàm peditum quàm equitum tela parum ferri habent. Itaque obiter eorundem armaturam paucis recenset, in quâ *primum septem telorum genera* numerat, quorum primùm est *gladius*, quo cincti, & cæsim & punctim feriunt, lancinant, & hostem petunt. Rariores tamen Germanis propter ferri inopiam gladios tribuit, *Alterum* est *telum lancea major*, id est, hasta oblongior, qualis erat Phalangis Macedonicæ sarissa, longo ferro in mucrone munita, & multis est lancea à latitudine ferri dicta. Est quidem teli genus longissimum, & Gellius ex Varrone *dictionem Hispanicam & non Latinam* asserit, & qui milites lanceam gerunt, *Lancearii sunt*. *Tertium* est *framea*, quæ ipsa hoc loci est hasta sed brevior, quasi dimidiata sarissa, à nobis hodie dicitur, ein halb Stange / & verè est *spiculum*, id est, *lancea brevis*, cujus ferrum erat, sicut & *hodie triangulum unciarum* nomen, & hoc est, Græcis λόγχη nobis ein Lonch / Hastile autem pedum penè sex, interdum & octo est, & cum sit quoque missile juxta Vegetium, prudenter hic telum esse ait, quo & cominus & eminus, magis tamen punctim, quàm cæsim pugnatur. Hic tamen cum ferri copia desit, λόγχην brevem & angustam fecit, atque frameas à Germanis vocari tradidit, cujus nomen esse reliquum nobis nondum audivi, nisi quis stylum prælongum cultellis affixum similitudine quadam, quem etiamnum, ein Pfriem / nominamus, intelligere malit. Malè enim Rhomphæa. quæ ingentis erat longitudinis apud Latinos Grammaticos confertur, & ab ea derivatur. Hic enim prorsus Germaniam dictionem esse affirmatur. *Solebant quoque Germani in experimentis, & tyrocinio adolescentulos suos frameis, & scuto exornare.* *Quartum* est *scutum, quod equiti tribuitur* tanquam familiarius telum. Ita Romani ferè peditibus clypeos, & equitibus scuta dederunt. *Deinde* in eodem *colores varii distinguuntur*, sicut Græci frequenter *russatis*, *Carthaginenses albis*, *Corinthii rubris* utebantur; Sed hic tantum colores lectissimi habebantur, *Græci* quoque *diversa insignia addiderunt* & numina, vel *Neptuni*, vel *Gorgus*, vel *Minervæ*. *Agamemnon* caput *leoninum*, *Alcibiades Cupidinem* cum sagittis retinebat. Nota sunt scuta Achillis apud Homerum, Herculis apud Hesiodum, Æneæ apud Virgilium. Sunt & *cetrati*, cum cetræ sint scuta, ex loro rhomboide, sicut peltati, cum pelta sit *scutum breve lunæ instar*, & tales erant in principibus milites ἱμόνιμοι, Lucani quoque scuta, ex vimine contexta coriis tegebant. Verum hodie *Sarmatarum & Turcarum* scuta, ex nervaceis partibus concoctis, & compactis, corio obducta sunt, *in quibus* plerunque *volucres & voraces*, quæ sunt Homero οἰωνοί, *depicta sunt*, & sicut Alexander Macedo suos scutatos ab argenteis clypeis ἀργυράσπιδας, ita Alexander Severus χρυσάσπιδας nuncupavit, *Quintum*, missilia complectitur, vetustioribus βέλη tela, ut *sagitta*, *lapides*, *jacula* erant, *sed hodie*, cùm ænea tormenta inventa sunt, longè alia & missilia sunt, velut ex sclopetis glandes, *ex bombardis globi ferrei* plærunque centum libras plus minus graves *in hostes eorumque mœnia mittuntur*. *Sextum loricas*, id est, *tunicas strictas* olim ex loris, hodie ex ferreis annulis intertextas continet, & sunt pectoralia, Græci θώρηκες, sicut Homero sunt λινοθώρηκες, hoc est, lineo thorace induti. Scythæ hodie ex bilice, cui gossipinum cùm frustellis vitreis suffarctum est, tessellatim & augustius consuunt, ein Panzer. *Septimum*, est *galea*, quæ & *cassis* est, atque paucos Germanos esse galeatos propter ferri defectum pronunciat. *Verùm de Germanorum armatura, si quis desiderat, eundem Tacitum libro II. annalium & alibi passim legat, votis suis compos erit.* Porro isthæc, sicut sua memoria author usu comperit, scripta reliquit, ut qui non penitus Germanis metalla denegarit, sed perstringit eorum studium aliquanto negligentius. Dicit enim: quis nam venas auri, & argenti scrutatus est? *Plinius* tamen *æraria metalla inventa fuisse suo tempore testatur*. Verùm *hodie* Dei Opt. Max. beneficio *vix ulla in toto terrarum orbe Regio est*, propter metallorum, & diversorum copiam *Germaniæ conferenda*. Siquidem passim *metalla plumbaria*, *æraria*, *ferraria*, *argentaria*, *auraria*, & alia id genus, videlicet juxta *Noricas alpes*, juxta *Iurassum*, juxta & intra *Sudetos*, juxta *Carpathum*, juxta *Suittonum* montana hodie celeberrima sunt, quorum nomina si quis cupit; & vetera, & nova, Georgii Agricolæ in ea metalla nati, & rei metallicæ, si quis alius, peritissimi, egregia scripta perlegat. Quid quod & in nostra vicinia apud *Lygios, quos hodie Silesios nominamus*, in ea parte, quæ est *Saganum*, *Sorabium*, *Sprottum*, & *Gorlicinum* tanta ferri copia est, ut lapides passim sub summo cespite inveniantur, & quod mirum est, Imperiosus iisdem in locis illi ipsi renati sint, sicut ferri copia perpetua suppeditaret. Tertio autem ab hinc anno dum Gottruduno usque ad Maringos, id est, Cracovia, quæ minoris Poloniæ, & regia & caput est, usque ad Ducatum Opaliensem Vratislaviam versus iter feci, metalla plumbaria, & argentaria admodum insignia vidi, ut Ulcoschi, quod Cracovia tertium usque ad lapidem distat, & Tarnobu, circiter VIII. M. P. ab Opalio, cujus mœnia & arcem Viadrus noster interluit, dissidentis metalla argentaria eaque feracissima, ex quibus aliquot puri argenti pondo non semel eruta sunt, & inde omnia numismata in totâ Sarmatia excuduntur & signantur, atque inter hæc duo oppida, si quis trita, & publica via deviaverit, in loco æquiore atque pratensi, multos puteos cum scalis pensilibus, & machinis tractoriis, sed tum propter dissidiam diversarum nationum, tum propter ἀταξίαν (nam neque præsides, neque leges metallicas habent) tum propter magnam aquæ confluentis vim, desertos reperiet, & sub id tempus pleræque metallicæ operæ in Nordtvvegiaca metalla confugerant. Atque apud nos exigui fluvii sunt auriferi ad montium quorundam radicem. Non quod eorum arenæ auriferaces essent, cum iisdem neque venæ, neque commissuræ, neque fibræ sint, ex quibus metalla nascerentur, sed illud ipsum aut ex imbrium aut amnium, aut rivorum ab auriferis montibus impe-

tuosa fluxione abreptum affertur, undè Latinis sunt *à radendo ramenta*, Græcis ψήγματα quasi auream quis scobem diceret, quæ in lotione arenæ istorum locorum corraditur, & colligitur. *Milites* quoque *Germani* sunt, vel *nudi vel sagulati*, id est, *sagulo militari induti*: Idipsum, ut essent expeditiores, factum esse non dubito. Hodie eorundem vestes ita sunt dissectæ, ut ubique facile adhæreant, taceo ut nihil brumali tempore calefaciant. Nudos autem sic, ut non sint aut tunicati, aut sagulati, accipio, quales etiamnum plerique omnes esse consueverunt, cum fœmoralibus & tibialibus conjunctis ornati sunt, id est, caligati. *Veteribus autem caliga calceamenti genus ad mediam usque tibiam fuit, in cujus superiori parte caput quoddam Leonis apparuit, & sæpe ferreis clavis multiplicibus munita, & ab hac milites caligati nominantur & tales in tapetis, & antiquis marmoribus, Ulysses, Hector, Aiacos, Achilles, & alii Heroes adhuc videntur. Notum est proverbium de Maximini apud Iulium Capitolinum, & de Epicratis apud Ciceronem caliga.*

EQui non forma, non velocitate conspicui, sed nec variare gyros in morem nostrum docentur. In rectum aut uno flexu dextros agunt, ita conjuncto orbe, ut nemo posterior sit. In universum æstimanti plus penes peditem roboris, eoque mixti præliantur, apta & congruente ad equestrem pugnam velocitate peditum, quos ex omni juventute delectos ante aciem locant. Definitur & numerus, centeni ex singulis pagis sunt, idque ipsum inter suos vocantur, & quod primò numerus fuit, jam nomen & honor est. Acies per cuneos componitur. Cedere loco, dummodo rursus instes, consilii quam formidinis arbitrantur. Corpora suorum etiam in dubiis prœliis referunt. Scutum reliquisse præcipuum flagitium, nec aut sacris adesse, aut concilium inire ignominioso fas, multique superstites bellorum, infamiam laqueo finierunt.

X.

DE EQUITATU ET PEDITATU *Germanorum, atque aciei instructione.*

SI quis hic attentius animadverterit omnem gloriam rei equestris non minus adimit, atque Julius Cæsar, qui in 4. Gallici belli libro ait. *Germanos, neque jumentis importatis uti, sed quæ apud ipsos prava & deformia nata sunt, & turpissimum apud eos ephippiorum usum haberi adjecit. Ita in equis neque spectare formam neque velocitatem, neque gyrorum rationem asserit, sed agitationis formam exprimit*, quæ Græcis est ὑππασία, *quæ fit aut in dextram, aut in sinistram conversione*, quæ est & στροφή, de qua sic Xenophon πέφυκεν, inquit, ὁ ἵππος εἰς μὲν τὰ δεξιὰ στρεφόμενος τοῖς δεξιοῖς ἀφηγεῖσθαι, εἰς λαιὰ δὲ τοῖς ἀριστεροῖς, quod est, *si equus in dextram conversus fuerit, dextris quoque procedit, sin autem in sinistra, sinistris. Germanis autem flexus in dextrum usitatior fuit, sicut veteribus Romanis in sinistrum.* Est & πέδη, quasi concatenata agitatio, qua per utramque buccam agitantur, de hac sic Xenophon: ἱππασίαν δ' ἐπαινοῦμεν τὴν πέδην καλουμένην, ἐπ' ἀμφοτέρας γὰρ τὰς γνάθους στρέφεσθαι ἐθίζει, καὶ τὸ μεταβάλλεσθαι τὴν ἱππασίαν ἀγαθόν, ἵνα ἀμφότεραι αἱ γνάθοι καθ' ἑκάτερον τῆς ἱππασίας ἰσάζωνται, hoc est, *eam agitationem collaudamus, quæ πέδη dicta est. Siquidem sic assuescunt equi, in utramque buccam converti, & agitationis permutatio confert, nimirum, ut utraque bucca utrinque in agitatione adæquetur.* Quoniam in utramque partem convertere rectum est, & nisi oris contumacia sit impedimento, paris facultatis esse solet. Est & alia, quæ cum sit veluti catena altera parte, itaque laxior & magis producta. Est & κυκλοτερής, circularis aut gyrata. Nam gyrorum apud veteres, sicut & ex Virgilio liquet, exquisita ratio & ars magna habebatur. Est & ὀρθόδρομος cum ea in directum fiat cursum, non in alteram partem conversa. Est & ἀποκαμπή, cum agitatio flexuosa sit, de quibus ita Xenophon, ἐπαινοῦμεν δὲ καὶ τὴν ἑτερομήκη πέδην μᾶλλον τῆς κυκλοτεροῦς, ἥδιον γὰρ ἂν ἤδη ἀνακάμπτοιτο ὁ ἵππος, ἤδη πλήρης ὢν τοῦ εὐθέος, καὶ ἀνακάμπτοιτο τε ὀρθοδρομῶν, καὶ τὸ ἀποκάμπτειν ἅμα μελετῴη ἄν. Ita *Germanis* fuit, equorum *circumactio*, aut in *dextram*, aut in *rectum*. Nam *eam*, quæ in orbe fit, *Romanis usitatiorem prorsus neglexerunt. Flexuram* autem *ab agilitate & promptitudine*, ut arbitror. Sunt enim isthæc verba mihi adhuc subobscura, & in varios sensus torqueri possunt, quos Lectori permitto. Hæc autem ita passim habentur, uno flexu dextros agunt, ita conjuncto orbe, ut nemo sit posterior) *collaudat*. Cæterùm Tacitus peditatui quàm equitatui, contra Strabonis sententiam, plus tribuit. Nam penes peditem plus roboris fuisse scriptum reliquit. *Quapropter in præliis faciundis pedites equitibus permisti erant, eosque in equestri pugna ante aciem ordinunt. Itaque pedites & juvenes delectos propter corporis integritatem, & velociores esse oportebat. Ita prima fons in acie florem juvenum pubescentium ad militiam habebat, atque hi sunt antesignani, cum ante signa & circa signa: nec non etiam in prima acie dimicent, ita principes, hoc est, ordinarii, cæteriq́ principales nominantur.* Quid si iidem apud Livium in 8. ab urbe cond. antepilani essent? Et cum *Germania* sicut & hodie juxta Cæsarem *Helvetia, in pagos divisa* fuit, veluti Suevis, Semnonibus juxta albis ripam, usque ad Suevum, (ubi hodie *Marchia media*, & in hac *Hexapolis Prignitia, & Episcopatus Havelbergianus*) erant pagi, ut infra planum faciemus. Pagi autem nomine quasdam unius regiunculæ oras, & plagas ad unum fontem sitas capimus. πηγή enim & Dorice παγά, est unde nobis Germanis adhuc est, ein Bach/ velut fons & fluvius. Itaq; *Pagani & hi sunt, qui in utraq; ripa fluminis cohabitant, atq; aut binorum aut ternûm millium virorum esset ditiuncula*, ein Gebiet/ vel ein Marck. vel ein Ort/ interdum & XXM. hominum, ut minimum continebat. Ideo pagi modò angustiores, modò pro hominum accolentium multitudine habebantur ampliores. Ita & apud Cæsarem Morinorum pagi leguntur. Ad hunc modum quis in *Marchia*, qua nunc vitam vivimus, *quatuor pagos* constituerent, juxta *Albim*, ubi est *antiqua*, juxta *Suevum*, ubi est *media*, juxta *Viadrum*, ubi est *nova Marchia*, & denique juxta *Ucarum* lacum prægrandem, ubi est à Primislao Sarmatarum Rege *Primislaum*, volgò Prinslau / situm & hodie *Ucaria Marchia*, id est *pagus Ucarinæ* nominatur. Sic & tota Germania in aliquot districtus per singulas nationes ferè fluvii insignioris accolas discernebatur. Unde est nobis à Rheno Rhingau/ Sic enim pagum ein Gau appel-

appellant.) Sunt & ab incolis quibuslibet pagi admodum celebres, ut à Rhenis Rheingaw/ ab Almannis Almangaw/ à Tigurinis Zürchergaw/ & sic de aliis judicandum est. *Quare Germani milites conscripturi ex singulis pagis centenos evocabant*, atque sic *centenarii* sunt, volgò das Cent/ seu apud Francos Centones, quorum præfectus erat non alius, atque Romæ Centurio, isque primarius, tanquam primi pili ductor atque *Livio* est idem *Primipilus*, nobis hodie est Centgraffe id est *centum militum evocatorum Comes & Præfectus*, atque in Francia, Otthonis via, & Palatinatu tales præsides centenarum appellantur ex rusticis delecti, & ab officio Comites seu Landgravia. Itaque *nomen dignitatis esse, & non numeri in militum delectu Tacitus asserit.* Verùm eorundem *acies est cuneata, cum ea adversariorum ordines cuneat*, id est, *scindit & dividit.* Est enim ejus acumen angustius & cuneatius, & subinde magis atque magis latior procedit. Confert autem hæc instructio, quòd à pluribus in unum locum tela mittantur cujus typus videtur apud Ælianum. *Erant* quoq; iisdem sua *signa bellica*. Sicut pleriq; aut tutelares Dei, aut quorundam animalium fere terribilium effigiem habebant ut *Thebani sphinga, Persa auream aquilam* supra oblongam hastam patentibus alis, quod est signum Cæsaribus Germanis militare, interdum fuit & *Solis* simulachrum, aut *faces & ascruus ignis. Porus* Indorum Rex *Herculem, Cyrus aureum gallum* lanceæ affixum, *Cymbri aneum taurum, Osyris capem, Eumenes Cererem & Alexandrum, Neoptolemus Minervam* pro bellico insigni gerebant. Ita Germani effigies lucis detractas præire jubebant, non aliter ac Ægyptii pictis tabellis animalia quæ colebant. Erat & in aggrediundis hostibus consuetudo, non tantum Germanis, sed & aliis, ut congressu militari suum, de quo antea plura, barritum servarent. *Solebant & Germani non prius acies committere, quam per matres familias*, quas non secus castris educebant, ac Dionysius suas mulieres thyrsigeras) *fortibus & vaticinio prædictum erat. Erat & iisdem quædam in conflictu disciplina, ut loco cederent, & rursus pro consilio instarent, idq; sæpenumero fiebat, quoties milites dissipati in suos mox ordines cedendo redirent, ut coacto exercitu omnes uno impetu in hostes incursionem facerent, & magno ardore pugnam repararent*, cujus sani consilii afferuntur & aliæ causæ, nimirum ut equites dimissis equis sese peditibus æquato omnium periculo immiscerent, ut spe fugæ erepta pedestri prælio acrius instarent, ut vi in hostes jam sparsos & incompositos viam facerent, sic & transfugis nullus locus concedebatur. Neque alia Romanis in suis cuneis & phalangibus fuit ratio. Itaque consilium salutare postremum in magna animorum consternatione rebusque accisis, desperataque salute profuit. *Verum qui* hæc Taciti verba, inter quos est & Annius Viterbiensis *repetunt, sic legunt, consilii magis quam formidinis arbitrantur*, alioqui ec-l[illegible] ejusdem adverbii quis statuet. Erat iisdem & mos perinde ac Heroibus Homericis, ut corpora vel potius cadavera suorum in castra referrent. Nam & *Homero ignominiosum est*, αὐτὰς esse ἑλώρια ... κύνεσσιν οἰωνοῖσί τε πᾶσι, id est, corpora (Sic enim αὐτὰς pro σώματα hoc loco accipimus) *a canibus & avibus carnivoris*, veluti sunt, corvi & vultures, *dilacerarentur*. Dici nequit, quàm religiose Turcæ eam consuetudinem adhoc mordicus retineant. Postremo sunt & illis *mulcta militares*, veluti ἐξαγιασθῆναι cum tanta infamia notarent, ut *penitus excommunicati*, hoc est, *à sacris & consiliis*, videlicet *a publico cœtu divisi & separati* essent cum *capite diminuti judicentur*, Verum in *transfugas, & patria aut civium proditores capitali pœna animadvertebant, hodie laqueo vitam finiunt, cum in crucem fere agantur.* Ita & *Iuba Rex* sui loci *desertores cruce affixit*, eorundem autem *Aufidius & Cassius & manus & pedes detruncavit.* Tales & *olim fustuario plectebantur*, quod & hodie *Pannonibus* inferioribus in usu est, & suo vocabulo *Har im pfaltza*, id est, *tribus fustibus dignum*, veluti quod in *proverbio* clamant. Legitur quoque ut Alexander Magnus quendam castelli custodiæ præpositum propter desertam stationem nec puniverat. *Ridicula & Dacorum fuit consuetudo, ut malepugnantes capita loco pedum ponerent, atque* γυναικείας ..., id est, *ministeria uxoribus prabere cogerentur.* Solebat quoque *Africanus* posterior *transfugas bestiis* obiicere, *Paulus Æmilius elephantis*, & *Germani arboribus suspendere* & imbelles paludi submergere consueverunt. Pro *stipendio* autem iisdem erant si vero consentaneum scribitur *epula & largiora convivia.* Fuit & tumultuaria castrorum munitio etiamnum usitata, cum pro vallo dispositos currus mutuo nexu habuerint, unde ein Wagenburg nominatur atque in obsidione diuturna propter telorum faciliorem impulsionem aggerem jacere (qui ipsis hodie est ein Polwerck vel ein Schantz) & ex terra effossa & lignis contra murum extollere soliti erant.

Reges ex Nobilitate, Duces ex virtute sumunt. Nec regibus infinita aut libera potestas, & duces exemplo potius quam Imperio, si prompti, si conspicui, si ante aciem agant admiratione, præsunt.

XI.

DE GERMANORUM REGIBUS, *Ducibus, eorumq́, potestate.*

SIcut Magistratus Germanorum summus erat Rex, ita Respublica eorundem Regia. Reges autem & Duces officiorum sunt nomina, qui subditos aut cives aut milites regunt & ducunt: illi quidem Germanis König sunt, nimirum quod Fündig/ hoc est, periti, prudentes & sapientes, & sicut in capite est τὸ ἡγεμονικόν, ita in Rege reliqua membra subdita, gubernante prudentia sapientiaque potissimum collaudantur. Hi verò Hertzogen/ nominantur, cum dictio sit integra Hertzog/ hoc est Duces vel exercitus, vel militum. *Regnum* autem *non erat hæreditarium sed arbitrarium, cum ex nobilitate unus aliquis deligebatur, & ab officio regio Rex salutabatur, & non à cognatione & sanguinis successione.* Quæ consuetudo & hodie multis nationibus, quas barbaras plerique nuncupant, relicta est. Verùm Nobilitas non ex sanguinis propagatione, sed ex rebus præclarè gestis censebatur, alioqui ejus aut Noetus, aut ejus filius Nobilitatis primus author fuisset, sicut non pauci sentiunt, quis non omnes homines ex hoc stemmate

Nobiles judicaret. Rectius facerent, si *Nimrodum* furtem venatorem constituerent Babyloniorum Regem, qui αὐτοκράτορος δύναμιν id est, plenam & summam potestatem primus affectabat. Quanimis excelsam turrim, ne naufragium timeret, ibidem exædificavit. Cæterum in principio Reges vel Babylonii, vel Persici, vel Syriaci, vel Ægyptii, vel Judaici ex gregarus hominibus propter virtutes singulares delecti erant. Nonne *Saul* ex pastore armentario? Nonne *David* ex opilione? Nonne *Romulus & Remus* ex pastoribus Reges creati sunt? *& Reges Germani ex officio magis, quam ex cognatione Nobiles erant?* Deinde iisdem visum est, ut Reges non essent αὐτοκράτορες, & ἀνυπεύθυνοι velun quibus esset merum imperium, qui essent sui juris, suæque potestatis & arbitrii absque controversia, id consilii ad vitandam tyrannidem & insolentiam, quæ in Regia Republica frequentior esse consuevit, prudentissime intendebant. *Ad hunc sane modum Duces ex virtute potissimum militari ab ipsis Regibus sumebantur, si, tales subditos magis exemplo, quam Imperio præessent. Exemplum vero sumebatur, si probi, si morigeri si bellicosi, vel in prima acie fuerunt.* Hi quoque non sui juris & arbitrii erant, sed Regis jussu exequebantur. Quare iidem aut exercitui, aut provinciis præficiebantur, unde nunc Duces militum die Hauptleuthe/ nunc Duces provinciales, der Landschafften Führer und Hauptleuthe.

CÆterum neque animadvertere, neque vincire, neque verberare quidem, nisi Sacerdotibus permissum, non quasi in pœnam nec Ducis jussu, sed velut Deo imperante, quem adesse bellantibus credunt effigiesque & signa quædam detracta Lucis in prælium ferunt. Quodque præcipuum fortitudinis incitamentum est, non casus nec fortuita conglobatio turmam, aut cuneum facit, sed familiæ, & propinquitates. & in proximo pignora, unde fœminarum ululatus audiri, unde vagitus infantium, hi cuique sanctissimi testes, hi maximi laudatores. Ad matres, ad conjuges vulnera ferunt, nec illæ numerare aut exigere plagas pavent. Cibosque & hortamina pugnantibus gestant.

XII.
DE SACERDOTUM MI-
litarium officio.

VEl ex Mose, Sacerdotes aut domi, aut bello, sed propter doctrinam fuisse constat, quorum priores, utpote domesticos domi docentes Romanorum more togatos, & posteriores sagatos tanquam bellicos doctores nuncupabimus. Verùm *Germanorum Sacerdotum bellicorum non est aliud munus, atque ____ Germanorum. Nam illis verberare, vincire in vincula conjicere, & punire, solis permissum erat. Hic tamen discernuntur a lictoribus, quod illi tanquam Dei, & non Magistratus alicujus jussu imperioq́, sibi tribuerunt, numerum ut ex religione, ignavus & consceleratus terrorem incuterent.* Incredibile est, ut Religio etiam gentilis, si quid aliud, homines & in officio retineat & mansuefaciat. Itaque ejusmodi Sacerdotes plusquam satis Imperii sibi sumpserunt, sicut Iovis Sacerdotes in Meroe eâ superstitione animos impleruñt, ut interdum misso nuncio Regi Æthiopiæ necem demandarint, cujus dominium nemo detrectare ausus est, usque ad Egranem Regem, qui ad unum omnes Sacerdotes interemit, Sacerdotiumque totum sustulit. *Cæterum ut religiosiores essent prælaturi, ut non suis viribus, sed Dei beneficio vincerent* (est & hoc sacræ scripturæ consentaneum, quæ manifeste docet victoriam à Deo donari. Item Deum manus ad prælium docere & dirigere) statuas & simulacra Deorum, vel Martis, vel Herculis, vel ferarum terribilium, quarum ora propter terrorem incutiendum habant, lucis, id est, nemoribus alicui divorum consecratis detracta ferre solebant, ut vel solo effigiei conspectu moverentur, ejusque auxilium expeterent, *Sacerdotesq́, summa observantia venerentur.* Itaque Sacerdotum castigatio tanquam Dei vindicta judicabitur.

XIII.
DE CUNEORUM GERMANI-
corum constitutione.

POrrò ut *majori tum fide, tum constantia contra hostes decertarent, non quoslibet & gregarios milites,* aut in turmam, aut in cuneum, *sed propinquos familiares, atque adeò ipsos liberos condecuriabant.* Nam sic movebantur, atque mulierum lugubri ululatu atq; infantium vagitu anima eorum ad constantissimum conflictum procellebantur & invitabantur, eumque jam pro uxoribus & liberis, & pro focis, ut dicitur, & aris pugnandum esset. Hinc vel laudabantur strenui milites, vel ignavi vituperabantur. Erant autem hic prælii facti testes & laudatores veri, non adulatores, sed ipsi familiares, atque adeò propinquissimi. Quare neque matres neque uxores vulnera, aut filiorum aut maritorum dinumerare, & propter veram testimonii dictionem, & propter justam laudationem, pudiut. Fuerunt & in officio, quoties suis pugnantibus cibos afferebant, quoties eosdem exhortabantur. Sunt enim hic hortamina προτρεπτικὰ & παροξυντικὰ & παρορμητικὰ veluti talia hortamenta, quibus pugnantes jubentur, incitantur & impelluntur, cujusmodi exemplum in Cymbrico bello, juxta Florum & Plutarchum in Mario propositum legitur. *Mulieres autem lanificium colus & fusus decet, sicut & Homerus canit, sicut olim consuetudo fuit, ut Sponsa etiam nuptiarum die colum comptam, & fusum juxta cum flamine ad maritum deferret.* Verùm hic matronas lanæ admovere manus, aut calathum, aut pensa tractare, non aliter atque apud Persas probrosum videtur. Romana quoque disciplina militaris mulieres castris interesse vetuit. Neque permittebant iisdem, ut castra sequerentur, cujus et consuetudinis & in Gallo Virgilii fit aliqua mentio. Atque *Scipio Africanus maximus Imperator in bello Numantino, multa millia scortorum expulit, atque milites stantes prandere, nihilq́, cocti vesci coëgit.* Hodie ita impuri sunt milites, & Germani & Hispani, ut nihil propter fœdam libidinem istis sit turpius. *Hoc autem loco honesta uxores exercitui adhibentur, tum ut ignavis animum adderent, tum ut commeatum suppeditarent, tum ut aciem inclinatam restituerent.*

MEmoriæ proditur, quasdam acies inclinatas jam & labantes à fœminis restitutas, constantia precum & objectu pectorum, & monstrata cominus captivitate, quam longe impatientius fœminarum suarum nomine timent, adeò ut efficacius obligentur animi civitatum, quibus inter obsides puellæ quoque Nobiles imperantur. Inesse quinetiam sanctum aliquid & providū putant, nec aut consilia carū aspernantur, aut responsa negligunt. Vidimus sub Divo Vespa-

spasiano Velledam diu apud plerosque numinis loco habitam. Sed & olim Auriniam, & complureis alias venerati sunt, non adulatione, nec tanquam facerent Deas.

XIIII.
DE FOEMINIS GERMANORUM.

NOn tantum erant in pugna exhortatrices uxores Germanorum & commeatuum curatrices, sed & acierum inclinatarum instaoratrices *duplici ratione, una est invocatio & conflictatio.* Nam in ea fuerunt sententia, ut non nisi Diis invocatis vincerent. *Quare & nobis in more positum est, ut praelium facturi sint & Christiani & Caroli Christiani* quidem cum Deum, tumque auxiliatorem in belli causa honesta defensorem longè praestantiorem, atque est Aiacis septemplex scutum invocent. *Caroli* autem, cum benè armati fortiter contra hostes digladiantur, sicut *Carolos*, hoc est *viros fortes & strenuos* decet. Ita & *foeminae Germanorum acies inclinationem tum piis precibus, tum forti & constanti conflictatione confirmabant. Altera est praesentis periculi veluti captivitatis* ἀποδέξεως. Nam alioqui eam propter uxores sibi unicè charas, sicut infra de matrimonio planius fiet, valde timebant. *Nam & in obligationibus pactorum cum aliis civitatibus, non alii obsides ob fidem juxta Festum, quàm nobiles puellae repetebantur.* Sciebant enim istos non tam subito a fide obligationis recessuros esse, ut in corpora adeoque vitam earum saeviendi alicui potestas fieret. Verùm cum in iisdem sanctum, & ob divinandi artem providum quiddam esse judicarent, neque consilia earum repudiabant, neque responsa tanquam oracula negligebant, cujusmodi Velleda apud Bructeros, & Aurinia apud Cattos fuerat. Illius quidem multa sunt vaticinia & responsa in 21. annalium Taciti. Hujus verò nomen adhuc apud veteres Saxonas reliquum est. Sic enim *sagas*, quae incantationibus praesagiunt, *Auriniam tanquam Divinatricem* ein Wahrsagerin / cum fatidicae sint, *appellant, atque hodie multarum rerum eventa*, aut ex cera in labrum aquae plenum affusa, per certa carmina variisque modis effigurata, aut sieri harum quarundam consecratione, aut aliis & monstrosis rationibus *divinant. Velledam* verò *Tacitus*, qui Galliae Belgicae praefuit, *in proxima vicinia Bructerorum*, id est, *bona ex parte Westphalorum vidit*, atque se sub Vespasiano vixisse manifeste testatur, videlicet anno à nato Christo 75. Id autem verisimile mihi videtur. Nam ad id tempus *Historia* illius *Augusta* pertinet, & in ejus fine erga Vespasianum, *Vetus*, inquit, *mihi observantia, & cum privatus esset amici vocabamur*: Verùm quibus eundem sub Aelio Hadriano Augusto floruisse placet, annum à Christo nato 120. statuunt, atque sic 46. anni intersunt, quod tempus non tanti momenti in hoc dissidio esse judico.

DEorum maxime Mercurium colunt, cui certis diebus humanis quoque hostiis litare fas habent. Herculem ac Martem concessis animalibus placant. Pars Suevorum & Isidi sacrificat. Unde causa & origo peregrino sacro, parum comperi, nisi quod signum ipsum in modum Liburnae figuratum, docet advectam religionem. Caeterum nec cohibere parietibus Deos, neque in ullam humani oris speciem assimulare, ex magnitudine coelestium arbitrantur. Lucos ac nemora consecrant, Deorumque nominibus appellant, secretum illud, quod sola reverentia vident.

XV.
DE DIIS GERMANORUM,
eorumq; religione.

QUanta fuerit mentis humana caecitas, jam tum suapte voluntate, tum Sathanae perpetui salutis hominum hostis impulsione, vel *ex hoc liquet.* Nam iste sic homunculos devincit, ut non nisi ipse tanquam verus Deus ab iisdem excolatur. Quid nam igitur hic aliud vides, quàm turpissimam Germanorum εἰδωλομανίαν, & Sathanae odiosissimam malitiam. Numerantur IV *Dii* usque praecipui, *Mercurius, Hercules, Mars & Isis.* Hi tamen communes toti Germaniae fuerunt, alioqui singulis penè Marchus sui erant Dii. Quarè *Teutonibus*, de quibus paulò post, *Teutanes* erat ipse *Mercurius.* In quibusdam & *Solem, Vulcanum & Lunam* coluerant. Quid multis? Hos Deos judicarant, à quibus multum beneficii cumulatum est. *Illis* quoque suae *ceremoniae in sacrificando* fuerant. Nam *Mercurio homines mactabant*, sicut Graeci in ipsa invocatione suos sacrificabant liberos, veluti Iphigenia ab ipso Agamemnone propter secundioris venti votum immolata fuit. *Aliis vero Diis bruta tantum mactabant.* Aras quoque singulis aliis per certam effigiem, sicut & hinc ex Iside pater, dedicabant, easque frontibus ornabant Diis ipsis familiaribus, ut *Iovis* aram *esculus*, *Apollinis laurus*, *Minerva olea*, *Veneris myrtus*, *Bacchi hadera*, *Panos pinus*. *Ditis* aram *cupressus* expoliebat. *Victimae* quoque erant ἄρτιαι, ἄτομαι, μὴ ἐμπηροι quas & Solon ἀφελεῖς nuncupare consuevit, hoc est, ut eaedem *integra, infecta, immutilata vel sincera* essent. Neque verò omnibus interesse sacris qualibuscunque licuit. Quarè suprà eos *à sacris exclusos* tanquam, ut hodie loquuntur, *excommunicatos, qui in acie scutum amiserant.* *Neque polluti ad* eorum *sacra* propter impuritatem *admittebantur*. Itaque non secus ac Graeci sacra adituros τίς τῇδε, hoc est, quisnam hic rogabant, sed referebatur πολλοὶ καὶ ἀγαθοί, id est multi & boni. Siquidem impuram vitam viventes semper à sacris arcebantur. An verò Germani in victimis colorem, certumque gestum mactandi Homerico modo, mihi incertum est. *Scytha* quoque nonnihil prudentiores judicarentur, qui *Marti* suo *non homines*, *sed* quaslibet *bestias* hoc ritu *sacrificabant*, ut victimae primi pedes ligarentur. *& ea ad aram sistebatur, quam per laqueum collo injectum, & per baculum circumductum strangulabant.* Sic & *Lacedaemonii Marti suo humana victima litabant*, atque *Aristomenes Messenius* eò dementiae pervenit, ut *trecentos homines*, inter quos & Theopompus fuit, *uno sacrificio mactarit.* Quapropter tantam truculentiam Romani perferre noluerunt, Senatus consulto cautum fuit, ut nullus homo, nullus humanus sanguis publicè litaretur. Tantum Sathan apud suos potest, ut non nisi humani cruoris dispersione placaretur. Hic autem imposuit quadam imitatione Hebraeorum sacrificiorum, quorum gentiles velut simii non aliter ac Romanenses sacrifici, imitatores & spectatores sunt. *Isida quoque Aegyptiacam in Germaniam venisse ex navigio conjecturam Tacitus facit.* Nam ex Luciani dialogis non est obscurum, ut navigationi praefuerat. *Servius* autem

ex ea *Terram* facit. *Plutarchus*, & ante eum *Diodorus Siculus*, *Lunam* esse fingit. Itaque juxta Plutarchum est *κερασφόρα*, *id est*, corniculata Lunæ modo, *μελανόστολος* pulla stola ornata propter ejus occultationem & inumbrationem præsertim in Solis coitu, & ejus sacerdotes lineas vestes induti erant. Itaque *Poetis est Dea linigera*, ut Ovid.

> *Nunc dea linigera colitur celeberrima turba*
>
> *Idem*: *Vidi ego linigeræ numen violasse fatentem*
>
> *Isidis, Isiacos ante sedere focos.*

Ejusque pompam & metamorphosis Ovidiana fusissime explanat, eaque *τιθήνη*, *id est*, nutrix, & *πανδεχὴς id est*, generationis omnium rerum nutrix & susceptrix dicitur. Quare in basi ejus templi talis erat, autore Plutarcho, inscriptio: *ἐγὼ εἰμι πᾶν τὸ γεγονὸς καὶ ὂν καὶ ἐσόμενον, καὶ τὸν πέπλον ἐμὸν οὐδεὶς τῶν θνητῶν ἀπεκάλυψεν.* *Hic verò eandem apud Suevos Semnonas cultam fuisse subjicit, hoc est, Albis accolas, in quorum vicinia est Luneburgum civitas admodum insignis, & humanitatis studiosa, ubi idolum Isidis, hoc est, Luna etiamnum in arce excelsa supra montem calcarium conspicitur, videlicet esse cornuta qualis Luna solet fere triduana, ejusq; effigiem deauratam, & hodie senatores Luneburgenses petentibus commonstrant.* Ego verò sententiam meam permutavi. Nam ipse quasi Leoninum *πύργον* esse contendi, cum ibidem & insignia Leonis habeantur, atque Saxonica dialecto leo ein Lëwe/ nominatur. *Quarè* ibidem *vicinas civitates a septem Planetis*, quos olim coluerant, *defensas esse affirmant*, ut *Hamburgis Iovem Hammonem*, & alia quæ isthic ceu certissima esse narrantur. Volunt ab *Iside Isnam*, *Isenachum*, *Eisibergum* derivare, sed incertæ sunt conjecturæ, cur non potius apud Cattos nostrates sicut adhuc Germanica lingua retinet Marburg tanquam pyrgum Marchiæ, hoc est districtus & oras. *Certum est Cattos propriam sedem hodie non retinere, sicut suo loco planum fiet*, Attende sit ne apud *Hermunduros Marsipurgum* idem quod *purgum Marchium*, id est, *limitaneum*. Neque *Germani suis Diis templa exædificaverunt*, neque statuas fabricarunt, cum res cœlestes multò digniores sint, quàm ut hominis imagine effigurarentur, quarum consuetudinem & Christiani Imperatores sæpius secuti ita sunt, ut à multis *εἰκονομάχοι* dicti sint. Quarè *pro templis* illi *lucos & nemora consecrata retinuerant*, in quibus ceremoniæ certæ per sacrificia habebantur. Vidimus & eam consuetudinē adhuc reliquam *Niemonis*, id est, hodie vocati *Memelis* accolas observare non longè à Regio monte Borussiæ, ubi hircos potissimum mactant. Quare Germanica lingua Bockheilligen/ *hoc est*, hircorum cultores plerunque vocantur, *eos* tamen *Illustrissimus Dux Albertus* Marchio Brandenburgensis, studiorum singularis Mœcenas, *ad veram pietatis Christianæ formam reducere conatus est*, usque sunt veri in illis partibus Borussi, quorum lingua non est Vandelica & admodum peregrina, sed Græca depravata, sicut Gallica & Hispanica ex Latina corrupta ferè nata est, sicut ipse usu comperi, quoties Græcissando illis locutus sum, ut qui patriæ meæ vicini sunt.

Auspicia, sortesque ut qui maximè observant. Sortium consuetudo simplex virgam frugiferæ arbori decisam, in surculos amputant, eosque notis quibusdam discretos, super candidam vestem temere ac fortuito spargunt, mox si publicè consultatur, Sacerdos civitatis, sin privatim, ipse paterfamiliæ precatus Deos, cœlumque suspiciens, ter singulos tollit, sublatos secundum impressam antè notam, interpretatur. Si prohibuerunt, nulla de eadem re, in eundem diem consultatio: Sin permissum, auspiciorum adhuc fides exigitur, & illud quidem etiam hic notum, avium voces, volatusque interrogare. Proprium gentis, equorum quoque præsagia, ac monitus experiri: publicè aluntur iisdem nemoribus ac lucis, candidi & nullo mortali opere contacti, quos pressos sacro curru Sacerdos ac Rex vel Princeps civitatis comitantur, hinnitusque ac fremitus observant. Nec ulli auspicio major fides, non solum apud plebem, sed apud proceres, apud Sacerdotes. Se enim ministros Deorum, illos conscios putant. Est & alia observatio auspiciorum, qua gravium bellorum eventus explorant. Ejus gentis cum qua bellum est, captivum quoque modo interceptum, cum electo popularium suorum, patriis quenque armis committunt: victoria hujus vel illius, pro præjudicio accipitur.

XV.

DE SORTIBUS, ET AUSPICIIS *Germanorum*.

Veteribus erat *μαντικὴ* id est, certa divinandi futura ratio ex variis rebus: *Germanis* enim *usitatiores fuerunt sors & auspicia*, ex quibus fiebant divinationes & humanorum eventuum prædictiones. *In sortibus* quidem & prophanis est causa, sed ea quæ ab aliis causa est per accidens, ut apud Aristotelem fortuna dicta. Sed hæc parum facerent, nisi tum spiritualis causa, cujus vi phantasia movetur, & manus sortientis impellitur, tum spiritualium ministerium accessent. Quamobrem ante sortitionem, sacram propter spirituum sortes dirigentium invocationem præmittebant. *Sortes verò jaciebantur, aut virgulta diversis notis signata, aut talorum jactus, aut tesserarum impulsus, aut carminum, seu Homericorum, seu Virgilianorum seu Psalterii occursus. Sortilegus autem in causa vel publica sacerdos civitatis fuit, vel privata, paterfamilias, qui & ipse domi sua Sacerdotis officio fungitur.* Verùm quando sortitiones licitæ sunt, quando non, in sacris literis justa solet fieri explanatio. Id tamen observandum est, ut sortes diurnæ, *hoc est*, quæ in unum diem durabant, usdem erant, sicut hodie multa Astrologorum vaticinia eò vergunt. Quare Germani subinde sortiebantur, quod si uno die prohibuerunt, altera eandem experiebantur. Neque tamen sola sorte, cum aliquid fieri feliciter permiserat, contenti erant, sed & auspicia, propter rerum futurarum certitudinem accesserunt. *Germanis* autem *auspicia* præcipua *judicabantur tria*, quorum *primum* ex avium, aut volatu, aut voce, sicut Romanis præpetes & oscinæ erant, illud quidem oculis, hoc verò auribus innotescit. *Alterum* est ex equorum hinnitu, quos de more in lucis & candidos, & *ἀζύγες* nondum currui junctos publice in hunc usum alebant. Itaque auspices vel Rex vel Princeps eosdem non nisi sacro curru pressos, & junctos propter eorum & hinnitus & fremitus observationem comitabantur. *Hoc autem auspicii genus apud omnes maximi fiebat, adeò ut Sacerdotibus adæquarentur.* Siquidem Sacerdotes Deorum ministri, & equi conscii Divini consilii judicabantur. *Tertium* est in

mo-

monomachia. Nam in singulari certamine, & captivi, & unius alicujus ex suis, inter illorum superior in eodem erat, animadvertebant, inde eidem parti victoriam tanquam rem præjudicatam pollicebantur. *Fuit* autem *Germanis eadem consuetudo qua Romanis*, ut nihil inauspicatò facerent. Fuerunt verò vetustioribus auspicia aut pedestria, quæ ex quadrupedibus capiuntur, aut volucria, aut cœlestia, quæ bona ex parte μετεωρολογικά, utpote cum ex tonitruis & fulminum formis petantur, judicari debeant, aut sacra, videlicet ex sacrificiis collecta. Ita *Michael Scotus*, si quid barbaro scriptori fidei est, *& auguriorum decem genera enumerat*, quæ cum sint gentilia, & à Christianismo dissentanea, prudens omitto. Sic & singulis Gentibus certæ aves futura præsagiebant. Unde *Græci cum aquila ex dextra parte volarat, & maxime stridentibus alis, omen bonum indicabant*, atque læta, & magna portendere dicebant. Inde & proverbium ortum est, *Aquila volat*. Sic *& Atheniensibus sua erat noctua*, cujus volatus, semper fuit victoriæ auspicium. Quid multis? & singulis penè Principibus & Imperatoribus, peculiaria ex avibus erant præsagia. Nónne *Aquila Tarquinio Prisco*, cum Pileum in sublimi detraxerat, & rursus capiti imposuerat, regnum ominabatur. Nónne & *Alexandro Babylonem* ingresluro, & Ciceroni corvi involantes & obstrepentes imminens periculum, extremasque ærumnas prædixerunt. Ratum autem auspicium esse contendebat, si corvus à dextra, & à sinistra cornix aut picus apparuerat. Id quod & *Melibœus Virgilianus intellexerat*, si Poëtæ genuinus versus est, cujo querulus sic canit.

Sæpè sinistra cava prædixit ab ilice cornix.

Verum isthæc tàm *auspicia*, quàm auguria, & pleraque divinationum genera *Christianus homo aspernabitur*, etiamsi quis signa esse contenderet, sed idolatrica. *Id quoq; certum est*, vel ex *Plutarcho*, in Cæsaris vita, *at mulieres Germanorum sortilegæ fuerant, quarum consilio nullum prælium ante novilunium ipsi fecerant.* Idem & *Julius Cæsar* repetit.

De minoribus rebus Principes consultant, de majoribus omnes, ita tamen, ut ea quoque quorum penes plebem arbitrium est, apud Principes pertractentur. Coëunt, nisi quid fortuitum & subitum inciderit certis diebus, cum aut inchoatur Luna, aut impletur, nam agendis rebus hoc auspicatissimum initium credunt. Nec dierum numerum ut nos, sed noctium computant. Sic constituunt, sic condicunt, nox ducere diem videtur. Illud ex libertate vitium, quod non simul, nec jussi conveniunt, sed & alter, & tertius dies cunctatione coëuntium absumitur. Ut turbæ placuit considunt armati. Silentium per Sacerdotes, quibus tum & coërcendi jus est, imperatur. Mox Rex vel Princeps, pro ut ætas cuique, pro ut Nobilitas, pro ut decus bellorum, pro ut facundia est, audiuntur, autoritate suadendi magis, quam jubendi potestate. Si displicuit sententia, fremitu aspernantur, sin placuit, frameas concutiunt. Honoratissimum assensus genus est armis laudare.

XVI.
DE CONSULTATIONIBUS *Germanorum*.

Sicut Græcis militibus suum erat συνέδριον, ita Germanis erat *consultatio*, in quâ primùm attenduntur causæ & negotia in senatum relata, eæque sunt *vel minora vel majora*. *De illis* Principibus solis deliberare licuit, sed *de his* non item. Deinde Senatores adsunt, & Principes, & plebei, de controversiis deliberantes. Postea & tempus consultationis præscriptum est, tùm Lunæ (*hac enim increscente, & plena, deliberationis tempus opportunũ est*) & dierum quos à noctis principio, ad alterum usque supputant, tùm, cum iisdem tanta sit libertas tarditatis, vel intra triduum conventus. Adhæc in consultationibus, non nisi armati, & taciturni adsunt. Nam cum per Sacerdotes silentium indictum est, consident. *Postremo* in hoc Senatu *Reges vel Principes magis sunt suasores quàm jussores, ne quid Germanicæ libertati derogetur*, His autem vel suffragantur, vel refragantur symbolis quibusdam, illic quidem framearum concussio, hic verò fremitus erat. *Consultationis autem nomine Senatum, Comitia, & Concilia intelligimus, in quibus actiones sunt de rebus, vel minoribus, quorum judicium est penes Principes*, ejusmodi essent causæ forenses, privatæ, & lites & contentiones leviores, quas illi citra negotium componerent, vel majoribus, veluti essent publicæ totius aut civitatis, aut Reipublicæ. Hæ enim ejusmodi sunt, ut omnium ordinum in publica coronatum auscultare, tùm componere intersit. *Nam quod commune est, & publicum, neq; facilè, neq; tutum citra aliorum arbitrium est dijudicare. Quapropter* id consilii in controversiis componendis potissimum placere debeat, atque *etiamnum in plerisq; civitatibus eadem consuetudo obtinetur*, ut Judex vel Pedaneus leviores causas pensitet & solus, sed cum res ardua periculosa, totique Reipublicæ onerosa, aut tota civitas, aut ejus nomine sæpe viginti quatuor viri convocantur. *Neq;* tamen id *prudentia caret, quod plebiscitorum censura per Principum placita*, id est, senatus consulta præsertim quones non è Republica fuerant, *retractabantur*. Id verò horrendum, ut non nisi armati coacto concilio interessint. *Tyrii* prorsus observarunt contrariũ. Nam *apud illos nemo cum telo concilium ingrediebatur, vel pœna capitis.* Hic quoque erat aut dissensus, qui murmure, & fremitu significabatur, aut suffragium, cum frameas, & tela concuterent, sonoque armorum & tripudiis approbarent. Quæ consuetudo fuit, & Macedonibus, qui cum in publica consultatione quidpiam improbarent, hastis scuta quatientes obstrepebant & aversabantur. Et sicut *Belgis* silentium altissimum placuit in senaculo (Nam si quis aliquo concionante fremeret parte vestis mulctabatur) Ita *Germani sæpè tumultuabantur, & non nisi per Sacerdotis edictum tacebant.* Erant & illis peculiares mores in rogandis sententiis Nam sicut Syracusis nemo rogatus sententiam dixit, sed ut quisque ætate honore anteit, ita sua sponte, quid sibi consilii sit, in medium affert non rogatus, aut si omnes tacent, sorte dicere coguntur, quibus in usu erat, ut in concionem prodituri per literarum elementa educerentur, ita Germani pro ætate, & Nobilitate primi audiuntur, sententias autem rogabat senatus Princeps. *Mirum est cur non Persas imitati sint*, qui probè poti & vino incalescentes, vel *de rebus gravissimis consultabant. Ridiculum & hoc est, quod Germani & Lacedæmonii publicis consiliis mulieres admiserant, illasq; frequenti curia in exequendis negotiis socias assumpserant, multaque fœminarum arbitrio decreverant.* Sic & Celtæ & Galli quicquid erat contentionis

& intestinorum odiorum per fœminarum interventum composuerant. Rursus *Athenensibus* lex fuit, *ut nulla fœminarum publicis consiliis advocetur, nullis neq; suffragium ferre, neq; concionibus virorum interesse liceret.* Quid quod & *Romani* etiam *pueros* certis de causis *excluserunt*. *Tempus* verò *consultationis fuit luna, aut increscente aut plena. Sic enim cuncta felicius succedere arbitrabantur*, juxta astrologorum placita, *quæ & Turcam commoverant, ut* is sub initium novilunii *prælium faciat*, atque inter insignia ejusdem imago Lunæ triduanæ perspicitur, atque adeò Viennam Ostriæ ante paucos annos, repetere conatus est, quod in D. Stephani turri sit eadem luna deaurata. Is tamen conventus solet esse tardior propter libertatem. Nam ut stata hora aut die jussu Principum convenirent, non concesserunt suæ libertatis studiosissimi. Quarè sæpè trinoctium citiùs extrahebatur, quàm convenirent. Est autem illis temporis *supputatio*, non à diebus sicut Romanis fuit, sed à noctibus. Nam *diem suum post occasum solis*, id est, noctem *auspicabantur non aliter atq; Judæi*. Quapropter illis in more positum adhuc hodiè est, ut noctes pro dierum multitudine substituant. Atque hinc quis videret, ut libertatem suam mordicus tenuerant, cum suasores conciliorum Principes tantùm fuerant. & non Præceptores & jussores, cujus vestigia passim sunt reliqua, veluti cum Princeps pro sua libidine quodvis tentare non audeat, neque illi permittitur, nobilitatem totam convocat, ad ejus rei, vel judicium, vel consultationem, talemque conventum plærumque ein Ritterbanck, hoc est, *equestris ordinis concessum* nominant, & quicquid ibi decretum fuerit, per nobilitatem, hujus & Princeps arbitrio aut probat aut tenuit.

Licet apud concilium accusare quoque & discrimen capitis intendere. Distinctio pœnarum ex delicto proditores, & transfugas arboribus suspendunt, ignavos & imbelles, & corpore infames, cœno ac palude, injecta insuper crate, mergunt. Diversitas supplicii illuc respicit, tanquam scelera ostendi oporteat, dum puniuntur, flagitia abscondi. Sed & levioribus delictis pro modo pœnarum, equorum pecorumque numero convicti, mulctantur. Pars mulctæ Regi vel civitati, pars ipsi qui vindicatur, vel propinquis ejus, exsolvitur.

XVII.

DE POENARUM JUDICIALIum discriminibus.

VErùm cum in eodem concilio & crimen alicui facinoroso intendere liberum erat, aut pœnæ, aut mulctæ militares habebantur, quædam majores, utpote, quæ capitis supplicio luebantur, quædam minores, prout vel graviter, vel leviter peccatum esset. *Cautum enim est apud Jurisconsultos, ut non sit major delicto pœna.* Itaque *desertores, seditiosos, fugitivos, aut si loco, statione've, præsidio've cessissent, sergaq; dedissent, aut ex castris aufugissent, tanquam pessimo facinore astrictos capitali pœna plectere solebant.* Hic autem eadem exprimitur, cum in cruce agebantur, atque imbelles, atque ignavi submergebantur. Sic & *Juba Rex* asper & durus fuit, cum *desertores*, qui loco amisso in castra aufugerant, *cruci affixerat*, eosdem *Aphricanus* posterior *bestiis*, *Paulus Æmilius elephantis objecit*. Hodie quoque in justa militum ordinatione tales securi percutiuntur, aut dum iter faciunt per taxiarchos, & præfectos istos damnati in aliorum militum hastas, & jacula currere coguntur, quod illi dicunt, durch die Spießruhten lauffen. *Mulctæ* verò *non erant pecuniariæ, sed aut equina aut pecuaria*, quarum una pars vel Regi, vel civitati cessit, altera ipsis vel eorum propinquis, qui vindicabantur. Adjicit & sententiam, de suppliciorum usu. Nam sic *scelera*, hoc est, gravia & enormia delicta *publicè puniuntur*, ut sit aliis consceleratis gravius terriculamentum. Verùm in *flagitiis*, hoc est, levibus erratis *aliquantulum connivendum est*. Quare Romani leviori pœna sæviebant, veluti cum pro frumento hordeum dederant, aut extra vallum, sive tentoriis reliquerant, aut districtis gladiis distinctos destituerant. Sic enim variis ignominiis affecti, & his contumeliis coerciti diligentius mandata exequuntur. Cæsar verò utique in aliis rebus connivere solitus, sed seditiosorum & desertorum acerrimus fuit inquisitor, & punitor maximus. *Nota est Sertorii in eadem disciplina severitas, cum cohortem propter morum obscœnitatem, & immodicas rapinas ad unum interfecerat.* Erat quoque *censio hastaria*, quoties milites hastas dare jubebantur. *Nam nonnullis propter probra ignaviæ, & luxuria hasta adimebatur.* Siquidem sicut gloriosum erat, quoties viri fortes pura hasta donabantur, ita valdè ignominiosum judicabatur, quoties ignavis, & contumacibus adimebatur, tanquam spes merendi stipendia illis adempta foret. *Ita non pro levi noxa, sed pro acri delicto hæc animadversio habebatur.* Vetusti quoque solebant aut militiæ gradu dejicere, aut exauctorare, aut equum illi adimere, aut virgis cædere. Quid multus? quisque Ducum sua disciplina, eaque familiari contentus erat, veluti cum Tiberius, & prætorianum militem ob subtractum pavonem capite punierat, cum & Pescenninus Niger ob surreptum gallinaceum ex epulones effecerat ignominia, ne porrò illis furtum facere liceret neue quid cocti obsonii sumerent, sed pane, & frigidis vescerentur, adeò multis Principibus, & furta militum displicuerunt. Itaque legibus militaribus prudentissimè ejusmodi cavere consueti erant. Dici nequit, *ut Hispani juxta cum Germanis sint furacissimi, aut propter Imperatorum negligentiam aut propter legum militarium* (vulgò die Articels Brieffe in quo articuli, & puncta eorundem adnotata sunt) *contemptum*.

Liguntur in iisdem Conciliis, & Principes, qui jura per pagos, vicosque reddunt. Centeni singulis ex plebe Comites, consilium simul, & autoritas adsunt. Nihil autem neque publicæ neque privatæ rei, nisi armati agunt. Sed arma sumere non ante cuiquam moris, quam civitas suffecturum probaverit.

XVIII.

DE PRINCIPUM ET COMItum electione.

ECquis hic non videt alios Germanorum veterum fuisse Principes atque nunc extare perspicimus, cum hodiè juxta cognationem sic salutantur, quasi & virtus in posteritatem semper propagaretur. *Olim autem Principes*, id est, vel principatum habentes, vel præcipuum locũ ab officio, quod erat per pagos, & vicos jura reddere, *erant*, & *non hæreditarii, sed conciliis arbitrio, & consensu electi*. Eadem & cum Comitibus ratio habebatur, qui, hîc alii non sunt, quàm Principum vicarii, cum his tot pa-

Pagis, & vicis impares in jure dicendo essent: Itaq; Principibus singulis, ex plebeio ordine centeni Comites, propter delegati muneris executionem adjiciebantur, ut iisdem eadem juris reddendi vicatim potestas, eademque consilii dignitas esset, quæ ipsis Principibus, cujusmodi sunt nostra memoria, quos more Græcorum Vogte nominamus, sicut illi βοηθὸς id est, *Principum sic electorum auxiliares* ministri sunt. Quare eorundem officium, & illis est βοηθεῖν & nobis die Vogthen. Deinde in singulis vicis sunt, & hodiè judices, quos à debito, Schultheissen/exigendo videlicet obligationis, nuncupamus. Polybius quoque more Romanorum τοὺς πρίγκιπας, sed in aciei instructione agnoscit. Nam post hastatos Principes, sequebantur viribus, & ætate fortiores, & Principes ordines ducebant, tanquam ætate robustiores, & usu doctiores ab hastatis per intervalla divisi, proximè eos tertii vexilli triarii substituebantur. Sic & in Theologia gentili Principes Dii colebantur, qui sunt magni & XII. numerantur. Alii enim tanquam inferioris notæ communes dicti sunt. *Laudanda autem est imago apud Lacedæmonios, & judicum sine manibus, & Principis sine oculis in foro proposita, ut in reddendo jure, nullis munusculis, nullisq; affectibus permoveantur.*

TUm in ipso concilio, vel principum aliquis, vel pater, vel propinquus scuto frameaque juvenem ornant. Hæc apud illos toga, hic primus juventæ honos, ante hoc, domus pars videntur, mox Reipublicæ. Insignis Nobilitas, aut magna patrum merita, Principis dignationem etiam adolescentulis assignant. Cæteris robustioribus, ac jam pridem probatis aggregantur, nec rubor inter Comites aspici.

QUORUMNAM JUDICIO *adolescentulis arma sumebant.*

PRudentissimè nequis temere sibi arma qualibet sumeret præcipuè ad excitandos, & erigendos animos adolescentulorum, *caverunt. Qua ratio est, & in Scholis*, quoties propter ordinem discendi, & docendi authoritatem, & ut animi aliorum exemplo candidatorum confirmentur, & nitentur, *aut Magistri, aut Doctores, renuntiantur*. Neque diversa fuit consuetudo Romanis in vestitu. Nam multo honoratiores erant, quibus donabatur toga, ita & hic in publico Concilio vel Princeps, vel pater, vel propinquus armis, cujusmodi sunt scutum, & framea, tales adolescentulos ornabant, ut porrò non domus propter hæreditatem pars esset, sed Reipublicæ, cui eundem sic ornatum inservire oportebat. *Atq; hodie Nobilitatis idem est mos, cujus liberi dum aliquot annos, vel principi, vel Episcopo servierint eorundē judicio iidem armis digni pronuntiantur*, quod illi dicunt, einen wehrhafftig machen / *hoc est*, dignum armis æstimare potissimum, cum rei bellicæ specimen quoddam præbuerat. *Insignia* quoq; *incitamenta* honoris *addebant*, quorum *unum* est dignatio apud Principes. Hi enim tanti faciebant illos, ut paternorum meritorum laus iisdem assignaretur, & sic hæc Nobilitas esset, & ingenita, & parta. *Alterum* est consuetudo, quæ licita fuit illi cum senioribus, & benè approbatis militibus. *Tertium* est convictus, quo illi vel inter Comites absq; ullo pudore vivere licuit.

GRadus quin etiam, & ipse Comitatus habet, judicio ejus quem sectantur. Magnaq; & comitum æmulatio, quibus primus apud Principem suum locus, & Principum, cui plurimi, & acerrimi Comites. Hæc dignitas, hæ vires, magno semper electorum juvenum globo circundari, in pace decus, in bello præsidium. Nec solum in sua gente cuique sed apud finitimas quoque civitates id nomen, ea gloria est, si numero, ac virtute comitatus emineat, expetuntur enim legationibus, & muneribus ornantur, & ipsa plerumq; fama bella profligant. Cum ventum in aciem, turpe Principi virtute vinci, turpe comitatui, virtutem Principis non adæquare. Jam verò infame, in omnem vitam, ac probrosum, superstitem Principi suo ex acie recessisse. Illum defendere, tueri, sua quoque fortia facta gloriæ ejus assignare, præcipuum sacramentum est. Principes pro victoria pugnant, Comites pro Principe.

XIX.

DE COMITUM ORDINIbus, & studio.

ET hic prudentia Germanorum collaudanda est, quòd honoribus voluerant sua esse incitamenta, quæ præstantiora non sunt, quam in Comitum esse æmulatione & ordine, & eò digniores judicabantur, quo is quem sequebantur, præstabat. Nam & *Latinis sunt Comites à comitando, Principes* enim quorum operæ destinati sunt, *comitantur*, & ut hic dicit, *sectantur*. Neque parum refert quibusnam quispiam inserviat. Neque defuit Principibus sua æmulatio, qui Comites sibi esse & plurimos, & acerrimos affectabant, etsi ambitio quædam videatur, tamen ad honorem est incitamentum. Verùm ni altius etymum nostratis vocabuli (der Grafen) exquiratur, pauca ex Romanæ Reipublicæ statu repetam. *In hac sane fuerunt Senatores, vel Seniores ipsi patres, non quòd senes fuerant, sed quod tum senili prudentia, tum paterno affectu ad Republica gubernacula sedebant.* Ad hunc modum Galli & Germani Senatores suos Comites, die Grafen, hoc est, Seniores aut Præfectos, aut Judices, aut βουλευτὰς nuncuparunt. *Verùm* cum authoritatis senatoriæ vis minuebatur, & Cæsares in suspicionem tyrannidis venerant, *nomen patrum aut Senatorum Romæ in desuetudinem abiit, in quorum locum Comites surrogati sunt*, qui Cæsaris initium sententiamque sequebantur, quibus etiamsi consultatio cum Cæsaribus fuit, tamen inferioris dignitatis censebantur, ne socii, sed comites essent. Quare Cæsares quibusdam Regiones quasdam commisit, quæ comitatus nomen receperunt. Ita apud Principes Germanorum eodem fuerunt loco, & ipsi *Comites*, quorum *comitatus non erat hæreditarius, sicut factus post Caroli Magni tempora* Nam antea *uno Comitum demortuo* mox *alter* huic præfecturæ aptus *eligebatur*: Atque sub Rege Duces erant, & Principes, qui sæpè nobiles Duces nuncupantur. Siquidem Comites loco judicum habebantur, & alii præfecti nobiles Heroes nominantur. *Verùm quando* sub Othone *Imperium Romanum* Gregoriana lege *ad Germanos* verè *translatum* erat, *mox Comitibus, & Principibus* in altiorem dignitatis gradum sobvectis ditionum, quibus præfuerant *hæreditas venit*, & sicut olim absque omni adulatione filii Principum Jungherren/*hoc est*, minores heri vocabantur, hodiè vel rustici Nobilitatis sibi vendicare audent, quibus vix quippiam aut impurius, aut ignobilius esse potest. Hinc fit, ut hodiè varii Comites, ut *Palatinus*, der Pfaltzgraff / *Provincialis*, Landgraff / *Marca*, id est, limitis, aut certi distinctus, Marckgraff, *Castrensis*, ein Burggraff atq; ita comitatū fuisse βουλευτὴν quādam satis dilucidè paret, atq; hinc intelligi potest illud Jurisconsulti, ut *Matematici, i. e. magi & præstigiatores*.

vincebant, sicut & Tauroscythæ juxta Herodotum. Honestius esset, ut stipendiis suis contenti milites in justo bello decertarent. Noluit *Solon* eam licentiam permittere Atheniensibus, ut quid quod non posuisset, tolleret, sed ut improbus pœnas lueret, legibus cavit. *Draco* autem multò severior fuit, cum omnes ab alieno manum abstinere decreverat, & vel eum, qui stercorandi causa stercus bubulum abstulisset, aut olera, capitis supplicio afficeret, *eumq́; furem indicavit, qui invito Domino aliorsum, quàm quo utendum acceperat, deduceret.* Id quod & furti definitio, & tractatio manifestissimè apud Jurisconsultos exigit, atque Draconis legem maximè explanat. *Hinc factum est, ut non tantam agriculturæ operam dederint, quantam rei bellicæ. Maluerunt enim victum sibi sanguine, quam multis laboribus comparare.* Itaque Cæsar Germanis mitam, & inopiæ, & egestatis, & patientiæ consuetudinem fuisse memoriæ prodidit, neque agriculturæ studuisse, sed majorem victus partem in lacte, caseo, carne constituisse, nec agros proprios habuisse, sed ut magistratus in annos singulos designassent, ita permutatis viribus habitasse, & coluisse, ne videlicet assidua consuetudine capti, belli gerendi studium agricultura permutarent, neve qui latos fines parassent, humiliores possessionibus summoverent. Postremo ne qua oriretur pecuniæ cupiditas, qua ex re factiones nascuntur. Verùm cum Mela Germanos victu asperos esse, & ita incultos, ut cruda carne, vel recenti, vel renovata vescantur, posteris scriptum reliquerat, id non Germanis, nisi extremis juxta Berosi sententiam, ad Tanain accolis conveniet, ubi *Scythæ* propter vicinitam Germanis permisti erant, & inter *Scythas* sunt, & *Tractari*, quibus hodiè est nomen *Tartarorum*, & hi etiamnum carne cadaverosa victitant, sicut ipse plus millies in arce *Cracoviana, in Massobia, in Russia, in Borussia* ubi compedibus vincti jussa he... exequuntur vidi. Contrà ubi *Germani* sunt *otiosi, & neq; prælia faciunt, neq; venantur*. Siquidem hæc natio venationi dedita est, & si quis eorum studia, atque artificia in venationibus attenderet, Xenophontea consilia desideret) *indulgent & gulæ, & crapulam edormiunt.* Nam cura vel infirmissimis ex familia rerum, & agrestium, & domesticarum, vel senibus vel fœminis delegatur. Ipsi verò aut bello crepant, aut otio immoderato vitam extrahant. Meritò igitur Tacitus eorum naturæ diversitatem admiratur, ut pacati inertiam adeò adament, & viceversa quies iisdem sit odiosissima. Hinc colligitur, ut *bellum Germanis erat contra inertiam, contra gulam, & contra torporem, & soporem remedium præsentissimum.*

MOs est civitatibus ultrò ac viritim conferre principibus, vel armentorum, vel frugum, quod pro honore acceptum, etiam necessitatibus subvenit.

XXI.

DE LIBERALITATE CIVITAtum in Principes.

MAgis consuetudine, quàm lege aut divina, aut humana adductæ *civitates Germanorũ* erant, ut *Principibus* tanquam legitimo magistratui propter tutelam, propter administrationem justitiæ, & honestatis custodiam, ultrò & viritim *aliquid pensitarent.* Fuerunt autem *tria* pensitationum *genera, canon, oblatio & indictio. Canon* quidem portoria, vectigalia, tributa (quæ tributim à singulis proportione census exigebantur) & decimas frugum complectebatur. Ita oblatio plerumque vel ex mercimoniis, cum aliquid ex vino aut heminatim, aut cuppatim, aut culeatim divendito, vel à negotiatoribus seu solidariis qui res integras & solidas venditant, seu nummi, ut qui sunt & propolæ colligitur. *Indictio* verò est *collatio*, quam & *Cicero collectam*, Græci ἔρανον & interdum symbolum vocabant, non nisi extrema necessitate permittebatur. Itaque olim erat breviarium principale, quod ferè summam aulicarum expensarum etiam voluptuarium, utpote avitii & equitii continet. Meminerimus ut ultrò & viritim collationes fiebant, nam tunc *subditos* etiamsi *tondere integrum fuerat, tamen deglubere Principibus non licuit*, neque tot indictionibus illos onerabant, volentes igitur conferebant. *Hodie multa superindictiones nonnullis Principibus non satisfaciunt cum suarum rerum negligentissimi sint, cum nullum breviarium vel primarium vel secundarium supputent, cum harpiis insatiabilibus multa donent quasi hoc modo liberalissimi essent.* Quare fit, ut subditi omninò exugantur, & utrobique ceu pertusa dolia reliqua esse videantur.

GAudent præcipuè finitimarum gentium donis, quæ non modò à singulis, sed publicè mittuntur, electi equi, magna arma, phaleræq́, torquesq́. Jam & pecuniam accipere docuimus.

XXII.

DE MUNERIBUS QUIBUS gaudent Germani.

Verum est quod ille cecinit.

Munera crede mihi placant hominesq́; Deosq́;
Flectitur iratus Juppiter ipse datis

Germani verò cum milites fuerant multò *gratiora habebant dona militaria*, cujusmodi erant, *electi equi, illustria arma, phaleræ & torques*, verùm *postea* accesserunt *munuscula & aurea & argentea*, quibus animi etiam constantissimorum virorum nonnihil frangi solent, neque alia ratione sibi Germanos Trajanus retinuit, quàm ejusmodi donis. *Verum est illud Euripidis.*

—— πείθειν δῶρα καὶ θεοὺς λόγος
Χρυσὸς δὲ κρείσσων μυρίων λόγων βροτοῖς.

Quapropter subjecit *Tacitus, jam & pecuniam accipere docuimus, ubi bigatorum & serratorum suprà facta erat mentio.* Et cum haud multo ante indicarat comites legationibus gaudere, & ea munera innuere videtur, quæ lautiorum appellatione comprehenduntur, siquidem *Plutarchus* ἐκαλεῖτο, inquit, λαύτια τὰ πεμπόμενα τοῖς πρεσβευταῖς ξένια, hoc est, *lautia, quæ olim & Dancia juxta Festum nominabantur, munera Legatis exterarum gentium dona mittenda, cujusmodi apud Livium Attalo fuerant decreta.* Quibus verò aut nihil donabatur, aut stipendia eradebantur in Panegyrico Pliniano, ærarii appellabantur, qui mos & in militum lustratione observatur, quoties nonnullorum nomina certis de caussis, quæ tamen sæpè odio conceptæ sunt, expunguntur.

Nul-

Nullas Germanorum populis urbes habitari satis notum est, ne pati quidem inter se junctas sedes. Colunt discreti ac diversi, ut fons, ut campus, ut nemus placuit. Vicos locant non in nostrum morem connexis & cohærentibus ædificiis. Suam quisque domum spatio circundat, sive adversus casus ignis remedium, sive inscitia ædificandi.

Ne cæmentorum quidem apud illos aut tegularum usus. Materia ad omnia utuntur informi: & citra speciem aut delectationem. Quædam loca diligentiùs illinunt terra ita pura & splendente, ut picturam & lineamenta colorum imitetur. Solent & subterraneos specus aperire, eosque multo insuper fimo onerant, suffugium hyemi & receptaculum frugibus, quia rigorem frigorum ejusmodi locis molliunt & si quando hostis advenit, aperta populatur, abdita autem & defossa, aut ignorantur, aut eo ipso fallunt, quod quærenda sunt.

XXIII.

VETERIBUS GERMANIS TANtum civitates & vici fuerunt, & non urbes.

Id admodú probabile est, *urbes olim in Germania non fuisse, cum ipsa in pagos & Comitatus per Principes & Reges divisa* erat, neque certitudo possessionis aut in agris, aut in ædiculis ea de caussa, quam ex Cæsare attuli, constituebatur. Quare *civitas illis fuit*, non quælibet hominum multitudo collecta, sed & ea *quæ ad statum rerum suarum tuendum per se sufficiebat, & quæ legum vitaq́ consensu, conjuncta esset.* Itaque vel juxta Rudolphi finitionem civitates Germanorum sunt, confœderationes & facta, quam ligam barbari solent appellare. Itaque apud Cæsarem est, civitas Helvetiorum, Heduorum, Nerviorum, Rauracorum & aliorum, sicut ex illius commentariis satis liquidò constat, cui suæ erant leges, instituta, mores, & agri, & sic Germanis est, vel Eydgenossen / vel ein Gericht / vel ein Gemeinde. Atque totam Marchiam Brennopyrgensem rectè Cæsariano more civitatem Marchiam nominaremus. Ita & *pagos* tum numerarunt tum nuncuparunt, aut *à puteo*, aut *fonte*, aut *à campo*, aut *à nemore*, sicut suprà eorum mentio facta est, in quib. vici ædificiis non cohærentibus constructi erant. Romanis enim connexa, eaque perpetua juxta virorum Latinorum descriptionem exædificata placebant. Duas autem causas subnectit *Tacitus intervallorum intra domus, vel propter incendium vitandum, vel propter extruendi inscitiam, utraque tamen non esset usq; adeò à veritate aliena.* Siquidem & hodiè apud Lygios multi vici aliquot M. Pas. longi reperiuntur, in quibus domuncularum magna sunt intervalla, & singulis sua prædia adjuncta, & hujus consilii caussam incendio prætendunt. Deinde etiamsi insignes tùm affuissent artifices, & mechanici, tamen cum materia extructionum desit, nihil profuissent. Fateor in villis & vicis multas casas ex paucis lignis, argilla seu limo contectis adhuc videri, sed cæmentorum & tegularum copiam illos non desiderasse arbitror, ut qui & simplicitate & mundi rudimento contenti erant. Nonne *Tacite sua Roma domos rudi cemento constructas* scandulis aut robusteis, aut stramenteis urbem contectam per quadringentos annos usque ad *Pyrrhi bellum habebant?* Nónne *Galli* domicilia *pluteis & cratibus*, intexabant? Nónne *Britanni in tuguriis* una cum armentis stabulantur? Nónno *Ligures* montani *speluncas & vastissimos specus* aut cubilia modica sub obscura incolebant? Nónne *Dardani foveas subterraneas & sordidas adeo* inhabitabant? Nónne *Mardi in specus montanos* se, conjuges & liberos recepiabant? Ita rudissima erant & ubique non tantùm architectonices, sed & omnium artium atque scientiarum rudimenta. *Alia* cum *Sabæis* & aliis *Arabibus*, alia cum *Corcyræis* ubi & *Alcinoi* domus ab Homero laudatissima fulgebat, alia cum *Persis*, alia cum *Judæis*, alia cum *Spartanis*, alia cum aliis *Græcis*, à quibus & architectura & aliæ artes juxtà cum vitiis in Italiam promanarunt, *ratio erat.* Vidimus tamen & in Pannonia utraque, & in Moravia hodie sic dicta, antra tùm rusticorum tuguria, tùm frugum receptacula forsan propter assiduam hostium incursionem excavata.

Tegmen omnibus sagum, fibula, aut si desit, spina consertum. Cætera intecti, totos dies juxta focum atque ignem agunt. Locupletissimi veste distinguuntur, non fluitante, sicut Sarmatæ ac Parthi, sed stricta & singulos artus exprimente. Gerunt & ferarum pelles, proximi ripæ negligenter, ulteriores exquisitius, ut quibus nullus per commercia cultus. Eligunt feras, & detracta velamina spargunt maculis, pellibusque beluarum, quas exterior Oceanus, atque ignotum mare gignit. Nec alios fœminis quam viris habitus, nisi quòd fœminæ sæpius lineis amictibus velantur, eosq; purpura variant, partemq; vestitus superioris in manicas non extendunt, nuda brachia ac lacertos. Sed & proxima pars pectoris patet.

XXIV.

DE GERMANORUM VESTITU.

Veterum Germanorum stolam, siquis cum præsente contulerit, plerasq; ejus partes simplicissimas & pauperrimas utique usitatas comperiet. *Vestis* autem *erat sagum villo crassiore contextum militiæ aptum contra cœli intemperiem*, si quando necessitas urgebat, *quieti utile*, & cum plerumque strictum esse soleat, conserebatur, id est, connectebatur circa pectora, vel fibula, quæ ferè aut ossea aut metallica esse consuevit, vel ejus loco spina & aliud ligni frustillum aduncum, ut faciliùs sagum consereretur. Reliquis verò partibus non sunt tecti cum illis neque fœmuralia, neq; ocreæ, neque calcei fuerant. Rationemq; *Tacitus* affert. *Totos*: inquit, *dies ad focum sedent & ad ignem.* Talis verò vestitus adhuc apud Roxos inter plebejos ubique videtur, & *Sagum non est, quod armis super inducitur*, sicut Græci πεϱιϐληματα nominarunt, *sed* frequentius *vestis militaris*, quæ & Græcis est ἰδίως σπατιολιϰή atq; hic est viatoria, imo quotidiana, nos Sagum vocabulo à villi crassissimi contextura, & velamine composito ein Filtzmantel / sicut & fibulam ein Hefft / nominamus. *Hodie tamen plerisq; cingulo lato, sub quo marsupia consuta sunt, succinguntur.* Verùm ditiorum stola, ut credibile est, fuit aliquanto comptior, & sic stricta, ut artus majores in veste extuberantes conspicerentur. Mirum est, ut cuncta sint inversa. Nam hodiè Sarmaticæ sunt strictæ, nobis fluitantes, admodum & sinuosæ & complicabiles. Sunt quoq; Germanis usitatores rhenones, sicut eosdem illis Cæsar tribuit, qui sunt vestes pelliceæ maximè ferinæ in usum humanum redactæ, quorumq; etymum rectiùs Græcum est ἀπὸ ϰαὶ ῥινῶν id est *à pelle*, quàm ab renibus quasi hos solos calidos retineret. Hic verò quis in dubium vocaret duo adverbia negligenter & exquisitius. *Aut est negligenter pro raro, & exquisitius, pro eo, quod est frequentius.* Sic apta est ratio subdita. Quia nullus per commercia illis solet esse cultus. Solent & novarum & excultarum vestium rationes mercatores magis, atque milites excogitare, aut est negligenter, idem, quod impolitè,

non

non artificiosè, ut nunc idem, quod excultius, artificiosius, & non nisi eæque vocum propria natura est. Sic Rhenones hoc est, qui proximè Rhenum habitant, exquisitiorem haberent cultum, atque interiores Germani, cum iisdem nulla per mercatores consuetudo sit, negligentiorem. Rhenones autem ex pellibus animalium detractis & excoriatis, quas variis coloribus spargunt, id est, tingunt, & pellibus belluarum subducunt. (Nam hic spargendi verbum aut largius sumendum esse, aut aliquid deesse judico) cujusmodi, luporum, vulpium, leporum, cuniculorumque, aut ursorum, unde sunt vestes, lupinæ, Vulpinæ, leporinæ, cuniculinæ, ursinæ, & aliæ id genus. Quid quod & præstantissimæ pelliculæ non ex mari ignoto, quod Cronion esse dicitur, sed ex terris Balthico sinui adjectis deinceps & Boream & ortum versus ad Rha fluvium, hodiè Volga dictum, quo loci degunt Borussi, Livonii, Moschi, Lituani, & Tartari nonnulli, quibus maxima istiusmodi est pellium copia, & præsertim mustellarum genera, quorum aliquot sua habent nomina, *ut Martes Martialis*, sed hodiè est vulgò *Mardrus* & hoc multo præstantior *Zobellus*, *& pellicula inde Zobellina*. Quare in capitibus civitatum Sarmaticarum publica & celebria in illarum pellium negociatione emporia sunt. Vilnæ equidem celeberrimum, & id quotidianum, solo die Dominico excepto, vidi in medio foro, ubi ejusmodi pelliculæ in domo magnifica & huic negociationi apta venundantur, utpote ex lupis canis, ex leporibus albis, ex mustelis, ex viverris, ex muribus, vel Ponticis, vel Noricis, vel Pannonicis, vel sylvestribus, & ex aliis compluribus feris, quæ tamen & Lublini in Massobia, Bolonaniæ in majori, Crocaviæ in minori Polonia, Dantisci, Regiomonte, Torunii in Borussia prostant, sed per certos mercatus. Quare factum esse non dubito, quod Vilnæ platea integra latericiis ædibus constructa à Germanis mercatoribus, & Germanica hodiè dicta sit. Vix Tacitus & Lappones intelligit suo tempore non ita notos, sed reverà isthinc & ab vicinis accolis sinus Finnonici, (qui est extrema Balthici sinus usque ad Boream) & preciosæ pelles, & plurimæ veluti ex Phocis, ex finibus per mercatores afferuntur, sed & belluarum verbum iisdem aptius quadraret. *Græcis quoq; Antiquissimis pelles leonum, pardorum, ovium, & caprarum, & luporum à principio in vestitu usitatissimas fuisse vel ex ipso Homero colligitur. Neq; Mauri, leonum, pardorum, ursorum, tergora propter stolam repudiabant. Scythæ* olim vulpium & murium velaminibus detractis operti incedebant. *Hispanis* primum fuit & sagulum, & mox stolas & togas à Romanorum consuetudine receperunt, unde stolati togatique dicebantur. *Horrendum est quod Gelonis ex hostium cutibus sibi vestes consuerant.* Verùm hinc non liquet, an fuerint more Gallorum, Medorum & Scytharum & brachati, cum Tacitus cætera intectos dixerat. Hæc verò sunt de vestitu virili simplicissimo, & humillimo, à quo non ita diversus fuit muliebris. Nam harum velamina non erant villosa, sed linea, & purpureo colore depicta absque manicis. Quare brachia & lacertos nudæ describuntur, & cum circa collum vestis circumcisa erat, superior pars pectoris patebat, quæ consuetudo vix intra quadriennium in Sarmatia & in Silesia exolevit. Hinc quoque saga manicata quilibet conjecturam faceret.

Quanquam severa illic matrimonia. Nec ullam morum partem magis laudaveris. Nam prope soli barbarorum singulis uxoribus contenti sunt, exceptis admodum paucis, qui non libidine, sed ob Nobilitatem plurimis nuptiis ambiuntur. Dotem non uxor marito, sed uxori maritus offert. Intersunt parentes & propinqui, ac munera probant, munera non ad delicias muliebres quæsita, nec quibus nova nupta comatur, sed boves & frenatum equum, & scutum cum framea, gladioque. In hæc munera uxor accipitur, atque invicem ipsa armorum aliquid viro affert, hoc maximum vinculum, hæc arcana sacra, hos conjugales Deos arbitrantur. Nec se mulier extra virtutum cogitationes, extraq; bellorum casus putet, ipsis incipientis matrimonii auspiciis admonetur, venire se laborum periculorumq; sociam, idem in pace, idem in prælio passuram ausuramq;. Hoc juncti boves, hoc paratus equus, hoc data arma denuntiant. Sic vivendum, sic pereundum, accipere se, quæ liberis inviolata ac digna reddat, quæ nurus accipiant, rursusq; ad nepotes referant. Ergò septa pudicitia agunt, nullis spectaculorum illecebris, nullis conviviorum irritationibus corruptæ.

Literarum secreta viri pariter ac fœminæ ignorant. Paucissima in tam numerosa gente adulteria, quorum pœna præsens & maritis permissa. Accisis crinibus nudatam coram propinquis expellit domo maritus, ac per omnem vicum verbere agit, publicatæ enim pudicitiæ nulla venia, non forma, non ætate, non opibus maritum invenerit. Nemo enim illic vitia ridet, nec corrumpere & corrumpi seculum vocatur. Melius quidem adhuc eæ Civitates in quibus tantum virgines nubunt, & cum spe votoque uxoris semel transigitur. Sic unum accipiunt maritum, quomodo unum corpus, unamq; vitam, ne ulla cogitatio ultra, ne longior cupiditas, ne tanquam maritum sed tanquam matrimonium ament. Numerum liberorum finire, aut quenquam ex agnatis necare flagitium habetur. Plusque ibi boni mores valent, quam alibi bonæ leges.

XXV.

DE RELIGIONE MATRIMONII, *de sponsis, dotibus, & adulterorum pœna.*

Sicut & Germanis matrimonia severa, non dura, non tristia, non acerba, sed propter religionem & fidem matrimonii summa adhibetur severitas, id est gravitas σεμνότης. Itaque eandem tantam Tacitus facit, ut vix ullam morum partem magis laudandam esse censeat. αἰτιολογία est, *quia non sunt neq; bigami neq; πολύγαμοι* hoc est, *non simul ducunt, aut duas, aut plures uxores, quales in Veteri Testamento fuisse leguntur*, sed certa, ut videtur, causa. Sed Deus Opt. Maxim. primus matrimonii author volebat duos esse in carnem unam, quod est masculum & fœminam inter se committere, devinci, ut esset individua, & indissolubilis, dum uterq; in vita superstes relinqueretur. Siquidem non quælibet conjunctio matrimonii causa est, sed quæ est & divina & legitima, utpote juxta Dei ordinationem & legum honestarum constitutionem. *Erant tùm polygami non libidine, sed Nobilitate adducti.* Verùm sponsalia non prius certa erant, quàm dos à marito offerebatur in parentum & propinquorum conspectu, quorum judicio dos approbatur. Hæc autem quatuor rebus constabat, non sine mysterio, ut boves, frenatus equus, framea & gladius, scilicet munera, vel νεοτίλλα vel ἀκμύλια dicta, non ita muliebria, hoc est, quibus sponsa exornaretur. Contrà & sponsa sua attulit dona, quippe arma. Hisce sanè ceu Diis nuptialibus, vel ut D. Augustinus appellat, conjugalibus fit inauguratio. Sic est τέλειος *Juppiter*, τελεία, *Juno*, *sic Venus*, sic est πειθὼ id est *Suadela*, sic est & *Diana* nuptialis. Hos enim

[illegible] atque [illegible] educatio- [illegible] ab in- [illegible] Quapropter [illegible] *ne pueri ab ineunte adolescentia calores & frigora pati assuescerent [illegible] ut [illegible] hyeme pariter atq; [illegible] eodem vestitu incederent.* Iuvenes pe- [illegible] quæ animo [illegible] sed [illegible] exerci- tat [illegible] æstu, in [illegible] & [illegible] earum [illegible] [illegible] Quamobrem *educatio [illegible] per [illegible] cit, [illegible] armatia [illegible] & R [illegible]* quibus [illegible] bula, cœnacu- la, [illegible] quæ tametsi sit bar- b [illegible] à servis citra [illegible] Germani [illegible] indoles [illegible] Et [illegible] quæ [illegible] quæ est exe [illegible] [illegible] Huius [illegible] & [illegible] Veneris [illegible] quæ [illegible] & [illegible] *infirmior est corpus, Veneris indul* ge [illegible] & [illegible] admodum [illegible] quod d [illegible] procreatione Aristoxenus Pythagori- cus [illegible] adnotat [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

XXVI.

DE LIBERORUM EDUCA- TIONE.

VAria semper fuit [illegible] Nationes in- fantium exaut [illegible] ma [illegible] nsti [illegible] quidam, *Germanos [illegible] recens natum [illegible] dum humorem immer [illegible] memori [illegible] de causa [illegible] nunt. [illegible] quidem [illegible] nat [illegible] igore peri [illegible] iacerent. P [illegible] per ex ternum [illegible] adaugetur [illegible] confirma- retur.* Hanc [illegible] in Germanos [illegible] sibi per [illegible] nem barb [illegible] *Lacedæmonii* quoque [illegible] runt. Nam [illegible] *jam iam editos [illegible] aqua propter [illegible] rum [illegible] nudos in patientia laboris enutriebant [illegible] causa sternebant, cibi p [illegible] modum p [illegible] conviuium sobrium cum aqualibus [illegible] e dem [illegible] & studiorum [illegible] ed [illegible] dura & [illegible] mori [illegible] ne acirbant.* [illegible] Germa- n [illegible] d [illegible] est, qua [illegible] & ar [illegible] bene [illegible] marentur [illegible] [illegible] Nati [illegible] [illegible] jacere [illegible] *infantes nutriuntur ab ip matri- bus [illegible]* cre [illegible] Id [illegible] app [illegible] *Una est, [illegible] vinculo,* quæ [illegible] nutriendo [illegible] quàm in [illegible] *Altera est ex [illegible]* ani- man [illegible] copiam [illegible] nat & [illegible] *Ultima est ex amore [illegible] proprietate.* S [illegible] damabant. M [illegible] Gellius, Macr [illegible] dubitarunt. In [illegible] autem [illegible]

[illegible] *quidem neq; in planta [illegible] neq; in anima [illegible] Venerie, [illegible] facultatem preparantur [illegible] corpora [illegible] robur [illegible] ferrent. Sunt quidem multa res [illegible] convenire, & inter has est Venereum opus. Quare sic pueri corporibus exercendi, & alias [illegible] ut non modo Venereum non quærant, sed & [illegible] illam ipsam intra [illegible] ignorent, cum & hac ætate [illegible]* [illegible] tùm ad parentum, tùm ad generandæ [illegible] bo- nam habitudinem [illegible] veteres Germani, ut [illegible] li- beros suos, neque [illegible] & intemperantes, neque [illegible] esse volebant. Itaque [illegible] quod est

 umbra-

umbr[illegible] mo[illegible] [illegible] incati nimis od[illegible] eos-dem [illegible]. [illegible] hi[illegible]

Balnea, vina, Venus corrumpunt corpora nostra,
Sed vitam faciunt, balnea, vina, Venus.

I[illegible] *Germanis consu[illegible] [illegible]mum fuit, ut virgines non [illegible] ntur*, hoc est, non citò ad conjugium rap[illegible] [illegible] tibertu[illegible] [illegible] ætas generationi apta [illegible] [illegible], [illegible] ex parte liberi [illegible] [illegible]. Et cum Aristoteles g[illegible] [illegible] q[illegible] [illegible] ge[illegible] [illegible] mulierib[illegible] item quinquagesim[illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] qu[illegible] [illegible], [illegible] *[illegible]tium [illegible]andi [illegible] ut puella o[illegible]todecim an[illegible]rum nuptui detur & masculus triginta trium anc[illegible]*, ut & H[illegible]odus suffrag[illegible]ur, cum [illegible] tric[illegible] plus minus fe[illegible]. [illegible] hic in utroque se[illegible] non erit dissi[illegible] [illegible] neque ætat[illegible], nequ[illegible] statura. Amicitia igitur justa inter conjuges conc[illegible]abatur, veraque συζυγία propter æqualitatem st[illegible]ebatur. Verùm est illud Aristotelicum [illegible] Si qu[illegible] [illegible] *[illegible] diffidi[illegible] & [illegible]ntentionum mater est.* [illegible] amici[illegible]a [illegible]. P[illegible] liberos parentum corpora [illegible]. Nam [illegible] *[illegible] juveniles partus pene imperfecti sunt* [illegible] fœmellæ crebri[illegible] quàm mascu-li [illegible] genitura masculina juxta Hippocratem nondum sit integra [illegible] gignuntur nunc minoris staturæ homunculi procreantur, [illegible] admodum imbe-[illegible]les nunc puellæ non [illegible] paucæ partu propter [illegible] teneram ætatem & imbecillitatem interci-[illegible]nt. Quare T[illegible] [illegible] responsum datum rectè [illegible]rat, *μὴ τέμνειν νέαν ἄλοκα*, hoc est: Quàm multæ pereunt, [illegible] ut *ex immaturo, & intempestivo matrimonio liberi fere degenerent*, ut illu[illegible] ipsum sit inconnnen[illegible] [illegible]. Præterea & [illegible] justas causas Medicis notas, & [illegible] [illegible] ad procreationem apti ex[illegible] [illegible]us adno[illegible]t. Germanis quoque [illegible] à veritate nihil [illegible] Kinder machen Kinder quod est, ho[illegible] [illegible] adhuc infirmæ, alio[illegible] [illegible] non possunt.

SOrores [illegible] ap[illegible] avunculum [illegible] apud pat[illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] & [illegible]. Hæredes tamen [illegible] [illegible] & [illegible] testamentum [illegible] non [illegible] proximus [illegible] possessione fratres, pat[illegible] avunculi [illegible] pro[illegible] [illegible] [illegible]

XXVI.

DE SORDIUM [illegible] IIS, ET DE [illegible] institutione.

ID ma[illegible], & [illegible] φυσικῇ [illegible] est [illegible] [illegible] gibus & [illegible] [illegible] dem [illegible] [illegible] [illegible] tatem [illegible] ap[illegible] patrem. [illegible]

ne[illegible] o pe[illegible] [illegible] tatem copulans [illegible] [illegible] die Bettern [illegible] [illegible]lant. Vetustate avitæ [illegible] propter honori æqu[illegible] per prima [illegible], vel [illegible] tionem m[illegible] [illegible] [illegible] est, ut propter illud ae[illegible] [illegible] Germ[illegible] [illegible]ratus, [illegible] [illegible] [illegible] obt[illegible] [illegible] quoque *nullum fuit testamentum* [illegible] [illegible] neque [illegible] *ed ratum erat illis* [illegible] go [illegible] recep[illegible] *uti, [illegible]* [illegible] *ut hæredem* [illegible] *post mortem [illegible] suorum bonorum Dominum facere[illegible]. P[illegible] linea descendente*, ut liberi [illegible] *De[illegible]* [illegible] [illegible]rat, *ex transversali linea* hæ[illegible] *veluti fratres patrui [illegible] avunculi.* [illegible] *R[illegible] ni hæredes prim[illegible] ascendentes* [illegible] *tertios transversale*, atqu[illegible] [illegible] quidem *hæredes triplice[illegible]* [illegible] *alii sunt necessarii*, cu[illegible] [illegible] etiam [illegible] post mortem [illegible] libe[illegible] & [illegible] hæ[illegible] veni[illegible] *Ali*[illegible] quales Germani [illegible]uerunt fi[illegible] [illegible] in qui prox[illegible]. *Alii sunt ext*[illegible], [illegible] juri testatoris subjecti non su[illegible] [illegible] isse non est verisimile. Siq[illegible] [illegible] præsertim Natio gignendi [illegible] multitudine tàm agnatorum [illegible] affinium etiamnum gaudet [illegible] *apud nos suf[illegible] spargitur ut [illegible] subducerentur* adeo [illegible] de causa connexionem es[illegible] [illegible] id est, quibu[illegible] [illegible] nullo precio h[illegible]bantu[illegible] [illegible] [illegible] valdè od[illegible] [illegible] ribus Romani[illegible] [illegible] donatia tanq[illegible] [illegible] peratoribus co[illegible] [illegible] ditiores uxores [illegible] trimoniorum onera. [illegible] nullo [illegible] hære[illegible] su[illegible]nt, [illegible] pu[illegible] [illegible] [illegible] destitueb[illegible] [illegible] *dinibus maritandis*, id est, [illegible] cor[illegible], cum mul[illegible] atque honor[illegible], qui uxo[illegible] [illegible] statu[illegible] *cælibatum* [illegible] tat[illegible] [illegible] *pœnis subjecit* [illegible] [illegible] ærarium inst[illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] ex Di[illegible] Julii comm[illegible] [illegible] Suetonius D. Augustus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ordine bus [illegible] [illegible] [illegible] ceptor [illegible] [illegible] juv[illegible] [illegible] quod

quod [illegible] Qu. Metellus Censor co[illegible] natus [illegible] Florus. *Qu. [illegible], Metellus Censor [illegible] uxores omnes omnino cogerentur [illegible] rum creandorum causa.* Hujus quoque orationem Augustum in Senatu recitasse Suetonius [illegible], cujus & Gellius cap. 6. meminit, cujus summa fuit, *ut civitas sine matrimoniorum frequentia consistere non posset*, quam & [illegible] I. [illegible] repetit. Proinde [illegible] Germanis [illegible] tas odiosissima fuerat: sed affinium & propinquorum numerus magna animi contentione requirebatur: bona eorum non erant caduca: quæ cum [illegible] vacantia, ad ærarium pertinebant, sicut apud Jurisconsultos, de caducis tollendis, præscribitur.

Suscipere tam in[illegible]citias seu pat[illegible], quam propinqui, quam amicitias necesse est. Nec [illegible] d[illegible]. Luitur enim etiam homicidium [illegible] rum numero, recipitque satisfactionem universa [illegible] liter in publicum, quia periculosiores sunt in[illegible] juxta libertatem.

XXVIII.

DE INIMICITIARUM ET HOmicidii expiatione, & mulctatione.

Sicut bonorum hæreditas propinquis veniebat, ita & amicitiarum, & inimicitiarum. Nam *qui amicus patri testatori fuerat, idem & hæredi suo fuit*, & e diverso, qui hostis patri fuit, & hæredibus hostis. Erant tamen tales hostes, ut essent placabiles. Nam irasci & dissidere facile, sed mansuetum esse longè melius est. Sicut stuporis est ἀοργησία, & furoris ὀργιλότης, præ[illegible]m pet[illegible]ax. Ita mediocritatis est placabilitas & πρᾳότης. Observabant & Germani in homicidii pœna suam rationem. *Constat* sane ex Gorgia Platonis, *duplicem puniendis peccatis esse causam, unam commonitionis, alteram animadversionis. Commonitio* qui[illegible]m *fit propter delinquentem*, ne p[illegible] p[illegible], sed ut ad bene honesteque [illegible] promptior & emendatior fieret, [illegible]. *Animadversio* verò fit, non [illegible], qui pœna afficitur, *gratia*, sed *aliorum, ut metu pœnæ ab eadem noxa deterrerentur.* Sic Germanis [illegible] certo pecorum numero luebatur. Lev[illegible] [illegible] inina p[illegible], vel equi damno. Ita *Romani Reges homicidis convictos arietes damno mulctabant*, [illegible] in [illegible] eorum expendere non noverunt. *Prisca* enim *paupertas* ante argentum & aurum *ex noxiorum bonis sacra Diis exhibenda* [illegible], quare *supplicia* dicta sunt & cautum fuit, ne quis mulctam indicendo bovem prius quàm [illegible] nat[illegible]. *Neq; Roma mulctari quempiam gravius decebat, quam triginta bobus, & duabus ovibus.* Bos quidem centussibus ovis vero d[illegible] æstimabatur [illegible] propter & *mulcta pecuniaria*, juxta hanc æst[illegible]onem, *modus præfiniebatur, ut maxima mulcta esset trium millium & viginti assium.* Atque ex superioribus pate[illegible], ut gregibus armentorum & pecorum tanquam gratissimis opibus sese Germani oblectarunt, ideo ex iisdem mulcta decernebatur, cum pecuniæ usus ubique non tantus erat. Hac autem pœna tot domui, id est, familiæ interfectum publicum [illegible] faciebat. Nam si quis ex eadem familia neglectus fuisset, sicut Germanis semper magna fuit libertas, ejusque studium extremum, nova exurta tur[illegible] contentio, ex non plena satisfactione. Quarè in utilitatem publicam totius domus mulcta pecuniaria distribuebatur.

Convictibus & hospitiis non alia gens effusius indulget. [illegible] cuncunque mortalium arcere tecto nefas habetur, pro fortuna quisque apparatis epulis excipit. Cum defecere, qui modo hospes fuerat, monstrator hospitii, & comes, proximam domum non invitati adeunt, nec interest, pari humanitate [illegible] tur. [illegible] orum ignotum[que], quantum ad jus hospitii, nemo discernit, abeunti, si quid poposcerit, concedere moris, & poscendi invicem eadem facilitas. Gaudent muneribus, [illegible] data imputant, nec acceptis obligantur. Victus [illegible] comis. Statim e somno quem plerumque in [illegible] trahunt, lavantur, sæpius calida, ut apud quos plurimum [illegible]. Lauti cibum capiunt, separatæ singulis sedes, & sua cuique mensa.

XXIX.

DE GERMANORUM Hospitalitate.

Magna fuit Veteribus hospitum observantia. Nam in detentionibus [illegible] secum parentum tribuerunt, secundum hospitibus, tertium [illegible], sicut a[illegible] in V[illegible] memoriæ [illegible] est. Sic & Penelope ad Antinoum dixit, Odyss. φ.

οὐ μὲν καλὸν ἀτέμβειν οὐδὲ δίκαιον.
ξείνους Τηλεμάχου ὅστις τάδε δώμαθ' ἵκηται.

Sic & Telemachus Minervam, quæ sese Mentæ Taphiorum Regi assimularat, hospitem [illegible] m diu foris perstitisse indignabatur, mox ipsi p[illegible] pit, illius dextram cepit, & hastam [illegible] atque [illegible] icos [illegible] su [illegible] que [illegible] bi [illegible] [illegible] quam n[illegible] onum [illegible] di [illegible] [illegible] *laudatissima est [illegible] virtutum* apud Hom[illegible] in *Ho[illegible]*, [illegible] vel [illegible] sum J[illegible] d[illegible] n. præcepit [illegible]. Ita *Germanis jus hospitii [illegible] mum fuit, ut nullum hominem suis tectis arcerent.* Hoc enim [illegible] flagitium judicabatur. De [illegible] co[illegible] hospites prolixè, sed pro sua ultra acceptos liberaliter [illegible]. Liberum quoque fuit in aliam domum divertere, si prior hospes defecerit. Solebant enim hospites esse non tantum monstratores, sed & comites, cum illos in proximam domum deducunt. Postea hospitia sunt communia [illegible] quàm ignotis. Siquidem jure hospitii utrique in nullo ponebantur discrimine. Tùm celebri more hospites cibo potuque refertos, aliquo munere ceu symbolo amicitiæ ornare solebant, atque hæc munera ξένια dicebantur. Ad hunc modum apud Homerum luti, pasti, saturi, ὡς τερπόμενοι φίλον ἦτορ offerebant donum τιμῆεν, μάλα καλὸν, ὅ τοι κειμήλιον ἔσται ἐξ ἐμεῦ [illegible] φίλοι ξεῖνοι ξείνοισι διδοῦσιν. Ab altera verò parte dicebatur, σοὶ δ' ἄξιον ἔσται ἀμοιβῆς ita numerantur [illegible] renum [illegible]. *Germanis* tamen *mos fuit, ut in datis muneribus, nulla esset imputatio, & in acceptis nulla obligatio*, imò esset mutua quædam seu liberalitas seu munificentia. Adhæc victus, qui hic est vivendi consuetudo,

 & famu-

[illegible] est, [illegible] & ad [illegible] copia [illegible] accepit no- [illegible] Bellus, [illegible] , five [illegible] *frutum* [illegible] ab alia ratione [illegible] quoque [illegible] quo [illegible] ex frum [illegible] *xxxx*, [illegible] meus [illegible] cur [illegible] Athe [illegible] *ex mi* [illegible] mentarius [illegible] , in [illegible] ca [illegible] ex [illegible] um [illegible] docendi [illegible] *am* app [illegible] *hordeaceam aut triticeam fa* [illegible] , & ut que [illegible] minus *lup* [illegible] , qui [illegible] Nam [illegible] cap [illegible] tram [illegible] ratione quam *ne* [illegible] *nctionem a humenis præ* [illegible] *um* [illegible] M [illegible] Hi [illegible] & [illegible] S [illegible] aq [illegible] præ [illegible] Nam in [illegible] qua [illegible] [illegible] Græcis [illegible] hordeacea [illegible] Hæc [illegible] & [illegible] quod [illegible] in [illegible] & hos [illegible] cum [illegible] ne- [illegible] ob- [illegible]

Quod [illegible] *lup* [illegible] *cum tritico* [illegible] *atten-* [illegible] *pronunciabis.* [illegible] *a.* [illegible] S [illegible] m [illegible] H [illegible] pro [illegible] Iam [illegible] & ex [illegible] quæ est ad [illegible] non est [illegible] vel [illegible]

[illegible] in [illegible] teriæ [illegible] mul [illegible] *quò plus materiæ incoctum fuerit, & siccior erit* cui suffragantur in potan- [illegible] rubor corporum atque potissimum ca- [illegible] & rubor, atque ebrietas ex halitu ca- [illegible] morum, in caput sublevatorum nata [illegible] bat Quæ cum a fieri non possent, ni- [illegible] facultas in cerevisia præsens adesset. Ca [illegible] ruborem, calorem & ebrietatem ef- ficiunt [illegible] uare *eorum sententiam con*[illegible]*rmare ne- queo* qu[illegible]bus plac[illegible]t *omnia cerevisiarum genera, in universum* [illegible] *igejacere* & magis multo potu ca- lefacer homin[illegible] & inebriat [illegible] ejus tempe- ramento [illegible] iudicant. Boni vid [illegible] mes, ἑρμηνεύματα, in hordeo permutate qu [illegible] ten [illegible] ima- [illegible] D [illegible] de cum cerevisia [illegible] re- [illegible] statu [illegible] mox ei refrigerandi, & humect[illegible] tribuunt? Nonne & vinum [illegible] nonne idem ti- [illegible] one [illegible] Veron [illegible] qui utri [illegible] que [illegible] *χυμοῖ* [illegible] ne- [illegible] & humiditate [illegible] Sin au- [illegible] as, tam pro- [illegible] effectus comp [illegible] Pro- [illegible] qui b[illegible]b[illegible] [illegible] est [illegible] p[illegible] etiam ex [illegible] ,& *napte na- tura ce*[illegible] *abdu*[illegible] *era- re* [illegible] vinum [illegible] tur. [illegible] re [illegible] Græci [illegible] *uc* [illegible] ie [illegible] *ythum appellabat* non [illegible] *ta* [illegible] *cerx*, quæ a posca plurim [illegible] , tum fœdum & compositum [illegible] & [illegible] esse pronunciat, atque Galen[illegible] num [illegible] esse [illegible] in non dubitat. V[illegible] ab optimæ n[illegible] tæ [illegible] toribus Medi [illegible] , diff [illegible] t [illegible] Nam ill[illegible] constat [illegible] omnes *ex eadem* [illegible] *nervos lædi* [illegible] *an* [illegible] *ebri* [illegible] *maxime* [illegible] *mali* [illegible] *e* [illegible] *ephant*[illegible] *e* [illegible] uerit. [illegible] cerevisia ex [illegible] aqua & hor [illegible] mox exsiccabat, & ex ac[illegible] , [illegible] modi [illegible] nervosis [illegible] bus [illegible] um [illegible] . Hodie autem isthæc incommoda [illegible] Ho- [illegible] accessionem commodam tollunt[illegible]r & [illegible] Hi [illegible] m & [illegible] , & [illegible] di- [illegible] nostrate er [illegible] , [illegible] ebri ta- [illegible] capula [illegible] & [illegible] r ur [illegible] A [illegible] die utcunq, [illegible] med [illegible] ju [illegible] entia re- mere damnanda est, cum utrobi [illegible] dem, & materia & præparatio seu confectio. H[illegible] nt obi- ter de cerevisiæ temperamento obs[illegible] , ad [illegible] ndæ sunt porrò, & *cerevisiarum differentiæ apud Germa- nos* notissimæ, quarum prima est [illegible] Nam *una est excruda su male cocta*, ce [illegible] , hæc flatulentum ventriculum efficit, [illegible] & ve- [illegible] cæ obest, n[illegible]usac [illegible] Dio [illegible] , cum lupuli flor [illegible] , jux[illegible] um capitis, non sunt [illegible] b[illegible] Eadem [illegible] commoda c[illegible] , cum [illegible] bue[illegible]t *Altera bene percocta*, qu[illegible] sdem [illegible] non [illegible] ob[illegible]ox a *Secunda vero differentia est, ex co*[illegible]*tentia*. [illegible] levio[illegible] vel crassiori, vel medioci, pr[illegible] nate [illegible]

 titu-

[illegible] rati[illegible]. Tempora autem esse [illegible] διαχωρητικὰ & [illegible] στόμα, ex Philosophiæ elementis non est obscurum. Hinc & alimenti, seu copiosioris, seu paucioris, & concoctionis, seu tardioris seu [illegible]cioris conjectura facienda est. *Tertia est ex colore.* Siquidem hordeacea [illegible] ba ferè esse consuevit, [illegible] subrubr[illegible]ea. Quid multis? tum ex matur[illegible] & multis, tum ex tostionis modo [illegible] vel [illegible]ttitur atque ex colore c[illegible]ditatis conj[illegible] facere non est ineptum propiu[illegible] perdiculanti. *Quarta est ex sapore.* Est enim alia dulcis, alia acris, & alterius saporis, qui non aliunde, quam ex materia, & coctura nascitur. *Quinta est ex odore,* qui & nativus non aliter ac sapor, & factitius est potissimum, ex aromatum, & rerum conditanearum congeri[illegible]. *Sexta est ex ætate.* Nam recens turbulentior esse consuevit, & minus defecata. Ætas & hic non minus, atque in vino partes aquosas absumit. Ecquis non vetustam esse calidiorem hic asseveret? *Septima est ex doliis seu vasis,* quæ variant, aut ex diversis lignorum formis, aut ex præparatione quadam, cujusmodi sunt picata, quæ etsi diutius cerevisiam conservant, & excalfaciunt, tamen capita tentare imbec[illegible]ia non cessat. Hic obiter notandæ & sunt rationes, cur nonnullæ cerevisiæ diutius perdurent, modo ex lupuli quantitate, modò ex cocturæ tempore, modo ex aëris ambientis temperatura, modò ex cellæ cerevisiariæ loco, vel profundo, vel frigido modò ex doliis. Sæpe tamen fit, ut cerevisiæ sint vinosæ, vel à materia, cujusmodi habuit & Manardus Budæ, sicut ex ejus Epistola apparet, parum & accuratè, & medicè de cerevisia scribens, vel à cocturæ modo, veluti cum fit per ministrorum coquentium negligentiam, aut non satis percoquitur, aut propter ignem immodicum, & agitationem decocti intermissam adustionem sapit, quod nos dicimus, Es brandenzet aut propter ineptam materiem inurendam, fumum & fuliginem recipit, Es schmeckt rauchrig, aut propter non satis aptum & commodum fervorem. Hinc enim dulcedo admodum ingrata membris nutritionis, & flatulenta conciliatur, aut propter vasa non apposite lota & expurgata, per negligentes famulas, alienum saporem recipit, vapescunt, exolescunt, cum vasa non probe obturata fuerint. Efficiunt & hinc non minus atque in vino suam *loram*, quæ & δευτερίας nonnullis est, *& secundariam cerevisiam* nuncupant. Sunt & cerevisiæ, non eadem per omnia & uni eadem commoda, quæ si quis diligentius adnotat[illegible] esset, librum conscriberet, vel de sola vini & cerevisiæ collatione, & commoditatibus. Proinde *cerevisia est* Tacito *humor ex hordeo, aut frumento, in similitudinem vini corruptus.* Affectat enim esse vinum ex aquæ humore, atque vel hordeo vel tritico macerato, resiccato, tosto, & crassius molito, concoctum. Verùm Riparii Germani, hoc est, qui ad Rheni ripam accolunt & vina mercantur. Hodie autem ex iisdem locis Rhenanis maximus vini numerus in multas Europæ partes distrahitur. Cæterum cibus Germanorum est admodum simplex & frugalis. *Victitant* enim *aut agrestibus pomis, aut ferina, eaq; recenti aut lacte concreto,* quod e[illegible] [illegible]. Addit Plinius & p[illegible]. Cruda autem carne eos vel[illegible], Tacitus [illegible] convenire rectius [illegible]. *In his* quoque *obsonia non sunt* neque *aromata,* neque *blandimenta sacharacea aliunde petita, sed sola simplicitas* eisdem placet. Quam optandum esset & hodie eadem nobis & frugalitas & parsimonia, quam & temperantiam nuncupat, eandem tamen in [illegible]ticolis Germanis exposcit. Ignorat Tacitus [illegible]r *cerevisia magis, quam vina nutriant.* Nam *bibentes cerevisiam minus sunt voraces,* cum ex eadem plurimum alimenti subministretur. Deinde *ex ejusdem usu corpora multo & crassiora & robustiora* passim reperiuntur. Bibacitatis quoq; notam Germanis impingunt, siquidem, *si tantum vini indulseris, quantum concupiscunt, citius ebrietatis vitio, quam gladio vincuntur.* Ridiculum est, quod *nonnulli bibones Germanos asserant propter Aquilonem constringentem & corpora hominum exhaurientem atq; exsiccantem,* patrocinentur, quasi bibacitas seliceitatis [illegible] Borea obvenientis ardorem exsiccet. Digna sanè ratio bibulis Scriptoribus, ut operculum patella dignum inveniatur. Miror cur non potius caliditatem corporum propter meatus cutaneos à boreali frigore obstructos, atque ita magis intrinsecus exortam sitim causentur. Sed quid hoc miror? Cum educationi & consuetudini, tanquam alteri naturæ [illegible] id vitii acceptum ferendum sit, alioqui bibacitatis causæ naturales tum ex mundi inclinatione, tum ex temperamentis cujuslibet hominis præter [illegible] virtutem petendæ sunt. Habentur & *cerevisia condita,* velut est, *à rosa r[illegible] saces, à pulegio glechonites, ab absinthio absinthites, a salvia salviates, ab hyssopo hyssopites, ab helenio nectarites, ab origano origanites, ex asaro asarites, ex baccis juniperi archeutides, a satureia Thymbrites, a thymo thymites, a dictamno dictamnites, a cunila herba Con[illegible]zites, ab aromatibus aromatites, à malis cydoniis cydonites, a marrabio prasites* dicitur cerevisia, & ut [illegible]mum herbæ maceratæ [illegible]turam recipit, ex qua & de eadem exactum judicium faciendum est, ut in facticiis vinis fieri solitum est.

GEnus spectaculorum unum atque in omni cœtu idem. Nudi juvenes, quibus id ludicrum est, inter gladios se atque infestas frameas saltu jaciunt. Exercitatio artem paravit, ars decorum, non in quæstum tamen, aut mercedem: quamvis audacis lasciviæ, precium est voluptas spectantium.

Aleam, quod mirere, sobrii inter seria exercent, tanta lucrandi perdendive temeritate, ut cum omnia defecerunt, extremo ac novissimo jactu de libertate ac de corpore contendant. Victus voluntariam servitutem adit, quamvis [illegible], quamvis robustior [illegible] ea est in re prava pervicacia, ipsi fidem vocant. Servos conditionis hujus per commercia tradunt, ut se quoque pudore victoriæ exsolvant.

XXXII.
DE GERMANORUM SPECTACULIS & LUDIS.

POrrò apud Græcos fuit, σφαιρομαχία, qua qui vicerat Rex salutabatur, & victus asinus, atq; victoris jussa exequebatur. Hæc autem quantopere inter exercitia conferat, inter alios præcipuè Galenus docuit. Ita Spartanis fuit palæstra quæ & Atheniensibus usitata fuit, sed huic Tornieren aut Stechen certum ludum equestrem adjun-

[illegible]

XXXIII.

DE [illegible] MINISTERIO ET *libertorum & libertinorum* [illegible]

[illegible]

[illegible] ... *Germanorum* ... *domus* ... *& armentorum & peco-* ... *in his servorum ministerium* ... *obedi-* ... [illegible]

XXXIV

XXXIV.

GERMANI FOENON

erant usurarii.

QUI in multis laudantur veteres Germani adeo ut etiam gentibus nondum Christo per fidei & unctiones Evangelicæ sensum lucrifactis ... hodierni. His enim usura ignota fuit, his verò nihil ea usitatius, & frequentius, cum ... scitam esse eandem Christiani probè teneant, cum *ex mutuo nihil sperandum* sit. Incredibile autem est, ut nostra memoria, & Principum & subditorum bona per fœnebres ... exhauriantur, ita ut passim præter illos *usuræ* dominentur. Est quidem *usura inter f... res incomparanda ex ... tatas præcipua, sed contra naturam ... vituperanda & detestanda est.* Quidem nummi inventus est non ut ... gignat ... sed ut sit medium in contractibus, ut Aristoteles inquit, ὥσπερ ἐγγυητὴς tanquam fidejussor. At cum in usura nummus gignat nummum, Græci τόκον ὥσπερ τὸ τίκτον appellare non dubitarunt, nimirum partu, sicut animis fœnus est à fœtu. Nam ista helua argentum numerosiore fœtura gignit. Usura enim non est ex fructu, hoc est ex re naturali nominatur, sed ex alia causa, id est, nova quadam obligatione. Miseri igitur, qui ab usurariis fœnerantur, & Plinei similes, cui Harpyæ victum detrahunt. Sæpè enim vorsuram ex vorsura facere coguntur. Verùm de hac sic Aristoteles in politicis memoriæ prodidit, cujus verba cum sint & utilissima, & authoritatis plena, adscribam ἐυλογώτατα, inquit, μισεῖται ἡ ὀβολοστατικὴ, διὰ τὸ ἀπ᾽ αὐτοῦ τοῦ νομίσματος εἶναι τὴν κτῆσιν, καὶ οὐκ ἐφ᾽ ὅπερ ἐπορίσθη. μεταβολῆς γὰρ ἐγένετο χάριν. ὁ δὲ τόκος αὐτὸ ποιεῖ πλέον ὅθεν καὶ τοὔνομα τοῦτ᾽ εἴληφεν, ὅμοια γὰρ τὰ τικτόμενα τοῖς γεννῶσιν αὐτά ἐστιν, ὁ δὲ τόκος γίνεται νόμισμα ἐκ νομίσματος, ὥστε καὶ μάλιστα παρὰ φύσιν οὗτος τῶν χρηματισμῶν ἐστίν. quod est. *Iure habetur odio usura. Nam per eam quæritur nummus nummo, cum ad hoc non sit institutus. Est enim propter commutationem. Usura autem seipsam auget unde & nomen fœnoris accepit. Quoniam genita sunt similia gignentibus, & in fœnore nummus nummum gignit. Itaque hac ratio comparandæ pecuniæ maximè est præter naturam.* Quapropter cum malum valde exitiabile Romam primus statim temporibus invasit & vexavit, & fœneratorum avaritia cives primum pecuniis sic exhausit, ut etiam nexi debitores creditoribus traderentur. Hinc ingentes sæpè seditiones coortæ sunt, adeò ut fœnebrem licentiam legibus constringere necesse fuerit, ne solnta ac libera in maxima pericula Rempublicam præcipitaret. Quare *in principio fœnus unciarium, deinde semunciarium institutum* erat, & cum ne sic quidem ... tolerari posset, *L. Genutius ad plebem tulit, ne fœnerare liceret. Eidem & Cæsar modum imposuit, ut pecunia credita ad possessionum modum astringerentur*, ne cui plus crederetur, quam ex ejus bonis redigi posset, unde etiam beneficium cessionis bonorum promanavit, debitor bus lege Julia concessum, cujus & Tacitus alibi meminit. *Interea*, inquit, *magna vis accusatorum in eos irrupit, qui pecuniam fœnore auctitabant contra legem ... credendi possidendique ... fœnus vero, ut ... tanquam ... Reipublicæ tolleretur multis ... mensas disposuit & cavit, ut singulis ... editum ... accipiendi in triennium sine ... debitor in duplum populo ...* ... inanis tantum fœnus ignotum fuit, sed & ... & plerisque gentibus, quæ in ... illud profectæ sunt ... *fœneratorem quadruplicem damnaverant.* ... dus est Lycurgus, omnem tota ... terminaverat. ... Atheniensium Dux ... omnium fœneratorum ... foro concrematis, quo ... vidisse Agesilaus ... Cato qui ex tota Sicilia ... atque ære alieno ob... fuit. Huc afferri ... apud veteres, quanta ... opera ... in tollendo fœnore ... Hodie tamen apud nos vel Christiano nomini ... usuræ audiuntur annuæ, ... & ... Sunt & hic qui ad Strepsiadis Aristophanici exemplum lunam cælitus detractam capiunt, ne fœnus cum sit ... Sunt & hic quibus magnopere vel ... incredibile est quantum ... Christianorum autem ... rum divina authoritate reprobatam, ... tis exemplis perniciosam à Christianis ... tollere. Nam si quis nostris temporibus ... observaverit, quæ de antiqui fœnoris ... tudine conscripta sunt, ludum & jocum ... dicaret.

AGri pro numero cultorum ab universis per ... pantur, quos mox inter se secundum ... partiuntur, facilitatem partiendi camporum ... stant. Arua per annos mutant, & superest ... enim cum ubertate & amplitudine soli labo... ut pomaria conserant, & prata separent, & hortos ... sola terræ seges imperatur. Unde annum quoque ... non in totidem digerunt species. Hyems & Ver & Æstas intellectum ac vocabula habent, Autumni ... de bona ignorantur.

XXXV.

DE AGRORUM MUTATORUM VICISSITUDINE, & tribus tantum anni discriminibus.

HAUd multo ante certitudinis possessionis & in agris & in prædiis confirmavimus, quæ & hic ... fusius explanatur, cujus ratio & antea ... alia atque Ægypti fuit post Nili inundationes, quæ geometriæ cujus pars est geodesia, ansam præbuit. Talem autem & annuam agrorum permutationem & Cæsar Germanis concessit. Nam in VI. lib. Comme. *Germani ... non studuit agriculturæ.* Item, *Neque longius, neque ... anno remanere uno in loco incolendi causa licet. Suevos tamen collaudat quos Semnonas absque dubio, ut quibus centum ... pagos*

[illegible] a bonorum Au[illegible]um [illegible]em[illegible]. Nam apud hos neque belli rationem, neque agricultura inter[illegible]missi, memoria prodidit [illegible] eisq; oppida fui[illegible]e commemorat, de quibus jussi sunt, mi[illegible]s nunciis post habitum concilium, demigrare. Sed quid quæso hic [illegible] inducerent, si non longius anno residere [illegible]? En hic Historicorum Romanorum inter[illegible] [illegible]am quandam negligentiam? En ut Cæ[illegible] sibi ipsi vel in hac sententia dissideat? Præterea Mela Germ[illegible] in agricultura ignaviores agnoscit, [illegible] eidem bellorum caus[illegible] ex libidine [illegible] fere [illegible]dat, neque imper[illegible] tan[illegible] pr[illegible]an[illegible] quæ [illegible] sint. Nam ne illa quidem [illegible] [illegible] sed [illegible]los quæ [illegible], [illegible] Th[illegible]us quo[illegible] ulò ante Germanorum terram in universum [illegible] horridam, esse paludibus referram, esse [illegible]orem Ga[illegible], esse ventosiorem, quà [illegible]um & Pan[illegible]am aspicit, esse satis te[illegible]acem, esse frugiferarum arborum impa[illegible]entem, [illegible]e pecorum fœcundam observavit. Itaque vel hinc liquet, ut agriculturæ non tantum [illegible]m studu[illegible]. Idem Capitolinus [illegible]mat *se[illegible]el*, cum ait, *ingressus Germaniam Transrhenanam per trecenta vel quadraginta milia barbarici, [illegible]os incendit, [illegible] regesabegit, prædas sustulit [illegible] Germani per amnes & paludes [illegible] & sylvas conju[illegible], omnem Germaniam in Romanam Ditionem [illegible]et.* *Iterum* paulo post *Pervenissemus [illegible] ad sylvas, nisi altitudo paludum nos transire non permisisset.* Ad hunc lanè modum plerique [illegible] [illegible]eres Germ[illegible] anim[illegible] [illegible]am & [illegible]trem, [illegible]b[illegible]s a pe[illegible]am faciunt. Quare agricu[illegible]u[illegible]tioni [illegible] nt[illegible] precio fuerat, cui accessit & ipsa [illegible]nuatim a[illegible]orum per vices permutatio, in qua [illegible]nt agr[illegible] occupatoris, sed non more Romano [illegible]. Nam his ag[illegible] occupatorius est, quod in [illegible]pore occupatu sit [illegible] populo [illegible] & [illegible]at colonis, cujus & Melibœus Vir[illegible]nus me[illegible]:

Impius tam culta novalia miles habebit,
Barbarus has segetes en quis &c.

Ver[illegible] hic age[illegible] occup[illegible] per [illegible] [illegible]em & [illegible] [illegible] qui tamen fi[illegible]at [illegible] d[illegible]ra[illegible] & æ[illegible]n[illegible] [illegible]em. C[illegible] & i[illegible]os per *strigas* [illegible] *camna* divisiss[illegible] atque [illegible]. *Siquidem [illegible]r strigatus est, qui a Septentrione per longitudinem [illegible] Meridiem decurrit. Scamnatus autem qui eodem [illegible]do ab Occidente in Orientem crescit, atq; ita ager [illegible]status decumanus, id est, ab o[illegible]ent[illegible] [illegible] len[illegible] limite, & cardinibus, id [illegible] a me[illegible] [illegible] Septem[illegible]onem decurrit, contine[illegible] [illegible]lee.* Assi[illegible] au[illegible] in hoc loci agri, cum [illegible] [illegible] cam[illegible] um spa[illegible] quam largissimè, ita ut [illegible] [illegible] di[illegible] sive major, sive minora. Nam ta[illegible] a[illegible]cu[illegible] [illegible] ur agros neque c[illegible], [illegible] nulla un[illegible] [illegible] [illegible]la sur po[illegible] [illegible] u[illegible]la [illegible]gando in [illegible], cura [illegible] ventur[illegible] os enim agros frumen[illegible] curabant. Itaque [illegible]mam unicam agri [illegible]uræ partem olim Germani [illegible]ce[illegible]an[illegible], cum ejus ratio [illegible] quatuor agri, sicut Virgil[illegible] [illegible]quet, abs[illegible] [illegible] & p[illegible]ficiatur. Ejus [illegible]em negligentiæ nullam aliam causam esse video, [illegible]m annuam illam agrorum [illegible] possessionis cer[illegible]ad[illegible]e permutationem [illegible] subdit, [illegible] ter[illegible] [illegible]es [illegible]perarus, quod est, [illegible] agro frumenta[illegible] rio [illegible] [illegible] copiam dant operam, [illegible] quos tres agros [illegible]ant. Quare factum est, ut iisdem tria sint anni discrimina, cum aliis sint quatuor [illegible]apuncta & Sol[illegible]ciorum & Æquinoctiorum. Siquidem Autumnum ignorant, cùm illis non sint agri consit[illegible] propter vinera, & pomaria & arbores frugiferas, quarum inopiam & Pompo[illegible]. Mela in Germania professus est. Fructus igitur autumnales qui rectis *ὀπωρινοὶ* nom[illegible]nan[illegible]ur, cum *ὀπώρα* verè sit tempus, quo fit *ὀπωρισμὸς* id est, ex arboribus fructuum collectio, & quasi vin[illegible]mia quædam. Aliis verò tempora fuisse quatuor, non est ignotum. V[illegible]gin[illegible] [illegible]org.

Temporibusq; parem diver[illegible] quatuor annum.

Eadem Græ[illegible] modo *καιρ[illegible]ς*, mo[illegible] *ὥρας*. Sunt q[illegible] [illegible]terdum *τρόπας* non tamen ubiqu[illegible] satis appo[illegible]si[illegible] nuncupantur. Ve[illegible] de horum singulorum [illegible]itio, medio, & fine longior est c[illegible]troversia, quam ut hoc loci comp[illegible]ur. V[illegible]amen est pascuos & agros & ub[illegible] [illegible]ros fu[illegible], [illegible] ta r[illegible]gio sit pecorosa & armentosa, for[illegible] [illegible] sugillatur, quod in tanta [illegible]opia [illegible]grorum per sep[illegible] [illegible]mites non designabantur.

FUnerum nulla ambitio. Id solum observatur, ut corpora clarorum virorum certis lignis cremarentur. Struem rogi nec vestibus, nec odoribus cumulant. Sua [illegible]uique [illegible], quorun[illegible] [illegible] & equus adjicitur. Sepulchrum cespes [illegible]. Monu[illegible]ntorum arduum & operosum honorem, [illegible] gravem defunctis aspernantur. [illegible] [illegible]menta ac lachrymas cito, dolorem & tristitiam tarde ponunt. Fœminis lugere honestum est, Viris [illegible] [illegible]isse.

XXVI.

DE FUNERANDI MODO, SEPULtura, & luctu funebri apud Germanos.

VErùm ut simplicitas in vestitu & [illegible]al[illegible] rebus Germanis gratior fuit, ita & fu[illegible], [illegible] qua [illegible]us strepitus, nulla ambitio, nul[illegible] [illegible]mpa videbatur. Erat tamen illis pyræ [illegible] uendæ [illegible] pro dignitate & honori[illegible]u[illegible] [illegible]ibu[illegible] [illegible] [illegible]us erat, & q[illegible] [illegible]ior m[illegible] in[illegible]g[illegible] gel[illegible], e[illegible] m[illegible]or[illegible]m pyram ex [illegible] [illegible] in qua [illegible]ra legem XII. tabularum, qua cau[illegible] erat ne ex lignis polit[illegible]s ædificaretur, ce[illegible] ligna requirebantur. *Græci pyram cupresso ad [illegible] tandum gravem cremati corporis nidorem, ne te[illegible]o[illegible]lore proxime rogum stantes ædifi[illegible]abant, abigerentur.* Soliti & erant nonnul[illegible], præter ari[illegible] lig[illegible]a & pap[illegible]um, quo facilius cremarentur, & cro[illegible]m cum v[illegible]o propter odorem adjicere. *Germani verò per pollinctores tanquam funerum ministros corpus [illegible] supposito cremabant, nulla ornamenta, nullas [illegible]millas, nullas zonas, nullas bullas, nullum mundum muliebrem, nullas vittas virginalis comæ, nullos retortos crines, nullos torques, nulla thura, unguenta, & odoramenta in pyram conjecerunt.* Solebant olim & nonnulli ea cremare, quæ defuncto charissima, inter quæ fuerunt luscinia, aves & alia [illegible]nim[illegible]l[illegible] ad rogum trucidata, sic & Germani arma, veluti [illegible]ta, gladios, frameas, & sæpè dile[illegible]um equu[illegible], ut una cum defuncto cremaretur, igni [illegible]radeb[illegible]. Neque Germanis fuerunt sepulchra operosa, ut gravia defunctis, itaque humi[illegible] cond[illegible]antur tumul[illegible]. Mul[illegible]ò clariora fuerunt Æthiopibus. *Ditiorum enim monumenta ex auro fiebant, tenuiorum ex argento, in opes autem fictilibus condebantur, quod po[illegible]tremum & Germanis usitatum fuisse ollæ fictiles seu urnæ,*

in

in quibus adhuc [illegible] et interanima [illegible] annales reperiuntur, partim & in multis regionibus inventa contestantur. Cyrus vero apud Xenophontem nec auro nec argento condi, sed terræ corpus reddi voluit, tanquam matri. Quàm verò ardua Ægyptus sepulchra fuerant, hinc constat, unum præcipuum [illegible] at & maximi sumptus [illegible] quod argenti talento æstimabatur, medium minarum viginti, humile ex levi materia minimæ impensæ. Atque sicut *Demetrius Rex sepulchris modum statuit, sanxitq; super defunctis eri[gi] columnellam* Græcis [illegible] dictam quæ ultra tres cubitos non extaret, ita Germanis loco ejus cespes fuit. Ubinam hic tituli honorum inscripti. Ubinam sunt ἐπιτάφια sive ἐπιτάφια

Prudenter L[illegible] adde tibi voluit, [illegible] & qui operam in [illegible] R[illegible] navali [illegible] *mo* est luctus funebris, non [illegible] mas & præ[illegible] per vestium lugubriu colo[illegible] cæt[illegible] u, ut [illegible] um, sed per tristitiam & dolor[illegible]. *Lachrimare enim, sicut viros decet, cito cessabant. Luctus quide mulieribus tanquam decorum concedebatur sed viris memoria & recordatio defuncti.* H[illegible] non sunt funebres orationes, hic non sunt [illegible] icio more, cantus, luxus, & lasciva gesticulatio, hic non sunt tibiæ breves lugubre canentes more Phœnicum. Quid multis? candor, simplicitas, amorq; te[illegible] cti Germanis arrisit.

POSTERIOR PARS LIBELLI,

QUO FIT

SINGULARUM IN TOTA GERMANIA NATIONUM ENUMERATIO.

HÆc in com[illegible] de omnium Germanorum origine, ac moribus [illegible] imus. Nunc singularum gentium instituta, mus[illegible] quatenus differant, quæ nationes e Germania in Ga[illegible] graverint expediam. Validiores ol[illegible] orum re[illegible] summus autorum divus Julius tradit [illegible] credibile est Gallos in [Ge]rmaniam transgressos. Q[illegible] amnis obstabat, quo minus, ut quæque gen[illegible] occuparet permutaretque sedes promiscuas adh[illegible] & nulla Regnorum potentia divisas.

Ig[illegible] ter [illegible] iam sylvam [illegible] Rhenum & Mœni[illegible] veti[illegible] ora Boii, [G]allica [illegible] que gens tenuere, Mœneradh[illegible] c Bo[illegible] emi nomen [illegible] significatque loci veterem mem[illegible], quamvis mutatis cultoribus.

I.

DE FREQUENTI LIMITIS GERMA-*niæ occidentalis mutatione, & de Celtarum appellatione.*

HActenus Germanorum mores, sed commu[n]i[ter] & universè descripsit, nunc singulatim natio[n]um in tota Germaniæ amplitudine catalogum subjicit, in quibu[s] interdum vix uno aut altero verbo quæ fini[illegible] a & propria adeoque nativa sunt, annotare consuevi[t]. Ordinem verò eum observat, qui & Dionysio, Melæ & aliis Geographis usitatior e[st]. Ab occasu enim initium facit, in ripa Rheni [illegible] stra quæ fuit & Gallica olim, ad occa[s]um, cui & alteram dextram quæ est Germani[æ] subne[c]t[it] à quarum utraque septentrionales, [illegible] rea Vigævones nuncupavimus, enumerare pergit, atque eis proximos Hermiones, nimirum Suevos Aquilonares facit, juxta cum australibus. Postremò orientales usque in Sarmatiam & Pannoniam porrectos recenset. *Cæterùm de occidentali limite semper controversia fuit. Siquidem interdum Galli vicini potentiores, [s]icut & Cæsar in 6.* Commen. *tradidit, Rhenum transgre[ssi] sunt.* Nam juxta Strabonem in 4. ex Be[illegible] *qui ferre arma poterant, tanquam bellatore* C[C]CM. *censeri dicebantur.* Quare *Galli Italiam invaserunt, Romam combusserunt, Macedoniam devastarunt, Asiam exuperarunt.* Notum quoque est, ut Tarquinio Prisco Romæ regnante C[el]tæ, quorum impe[r]io summ[a] penes Biturigas [illegible] qui Ambigatum Reg[em] Celtarum designarunt, sed cum in Gallia

ingens hominum multitudo excreverat novas sedes, quas Dii augurus dedissent, quæsivit, & sororis filios Bellonesum & Sigovesum Duces delegit, atque Sigoveso sortibus datos esse Hercyneos saltus: *Livi. in 5. ab urbe condita* contestatur. Ita Tectosages ex Gallia Narbonensi, sicut Augustus Cæ[sar il]las divisit, non tam propter bellorum libidinem quàm propter hominū multitudinē, agrīq; inopiam trans Rhenum colonias miserunt, & ut Beatus Rhenanus arbitratur, *Nicri, qui & Neccharus* est, rip[am] accoluerunt, ubi arx De[illegible] nsium Ducum vid[etur] & Teck nominatur. Nihil dicam de Helvetioru[m] [illegible] Bojorum, de Gotthinorum in Germania[illegible] qui ab aliis summa diligentia ob[ser]va[tu]s est. [illegible] verso quot non sunt in Gallias & alias regiones [Ger]manorum irruptiones? Prudenter ig[it]ur [illegible] causam istius permutationis in angustos l[im]it[es] transtulit. Parum enim Rhenus obstabat, ut non subinde sedes promiscuæ permutarentur, ut nō [illegible] gna toties cōfunderentur. *Siquidem ex Cæsare [illegible] quam subinde Germani cum suo Arioviste in [G]allis sedem fixerint, & contra quam sæpe numero [ex]tra [R]henum Romani juxta cum Gallis eosdem repulerint.* Tacitus lib. 20. H[illegible] iæ A[ugu]stæ, sub Cereali [illegible] na Germanos sæpè in G[alli]as [illegible] d[illegible] Neq; ali[illegible] m[illegible] un[illegible] ei fu[illegible] m, qu[illegible] din[illegible] ava[illegible] an[illegible] & mutandæ [illegible] amo[illegible] m, ut [illegible] [illegible] ctis paludibus & [so]litudinibu[s] [illegible] fœcundissimum Galliæ solum unà cum Gallis possiderent. *Sic Strabo Commune,* inquit, *est omnibus, qui hunc tractum incolunt, ut aliò f[acil]e migrent, & propter victus tenuitatem, & propter agrorum colendorum ignaviam, & propter pecuniarum inopiam, &c.* Quare factum est, ut Cel[ta]ru[m] ap[pe]llatio utriq; nationi & Germanicæ & Gallicæ sit com[m]unis. Etsi in principio Narbonensis provin[ci]æ Gallos à Græcis hominibus appellatos Strabo scribat, tamen [e]idem postea [uni]versos Gallos Celtas nominarunt, idque partim ob eorum claritatem, partim quod id nom[en] [illegible] a Massiliensibus [G]ræcis hominibus, & doctis viciniotibus mutuati videntur. Quæ & causa esset, cur

Rhe-

odanus etiam [illegible] ,sic-
us ex 3. ὀβολοστατικῶν Op[illegible] perspicuè liquet. Al
ludit quoque Strabo ad significationem vocis ista-
rum, cum hos ab autoritate διὰ τὴν ἐπιφάνειαν no-
minatos esse scribit. Lingua Celtarum (quæ Ger-
manica, nisi quod admodum paucis dialectis va-
at) est Gelter/ quod multum valeat. Gelten/ quo-
que idem est quod Latinis valere, unde & apud
eosdem Geld est ipsa pecunia. Græci autem rectius
Galatas scribunt , quàm Romani per κ Κέλτας.
Patebat tum id nominis tam late , ut non tantum
universam Galliam, sed & universum Occidentem
occupasse Strabo affirmat , a quibus tam Celtibe-
Sunt enim quasi Celtæ & Iberi , id est, Hispani)
quam Galatæ ad pontum Euxinum , ad quos D.
Pauli scripta est Epistola , originem referunt , & et-
imnum porta Galli nominatur. Quòd verò Cel-
a & Germanum & Gallum apud Græcos signifi-
er, & quod Romani Germanos Gallos etiam vo-
itent, vel ex his argumentis patet. Siquidem ser-
um publicum ad Marium in carcere Minturnano
ausum, ut occideret eum , missum, tum Plinius,
im Florus Gallum fuisse scribunt , quem tamen
ellejus Paterculus , & Valerius Maximus Ger-
anum, ac in Cymbrico bello captum ferunt à Ma-
o , ideoque à servo Dominum illum agnitum, &
pune dimissum. Contrà Eutropius lib. 5. de
mbrico bello , & Orosius lib. 5. tum Cymbros,
Teutonas Gallorum vocabulo notat. Ita-
e subinde & Galli nomen sicut & Celtæ utram
ue gentem , quamvis diversam promiscuè signi
bat. Idque factum non alia de causa est,
àm ut fines circa Rhenum subinde commutat
inque sint, quàm ut sese fratres in bellis & rebus
s vocârint , quàm ut lingua & moribus ma-
am hæ duæ nationes communionem habuerint.
am Celticam fuisse Germanicam linguam multis
ionibus comprobari potest, sicut neque hodie Bel-
a ab illa admodum dissidet. Solæ tantum &
paucæ differentiam faciunt dialecti Germanis non
otæ. Nam & Cæsar, qui cum Gallis per inter-
em est locutus, differentiam observavit , quæ
num ubi iterata est, & penè talis est, quàlis in-
Misnensium & Saxonum linguas cernitur
m ubi Celtis illis sibi Belgæ more Attico, substi-
t Wasser Water / das / was / dat / wat / ich /
h / dich / ick / mick / dick ; & sicut superiores Ger-
ni, non aliter olim Celtæ Diphtongos passim re-
unt, ita inferiores, inter quos sunt & Belgæ juxta
n Saxonibus easdem respuunt. Quare cum &
wein / mein / sein / est, hi wyn / myn / syn / dicunt.
em ratio est & in aliis Diphthongis , ex quibus
t vocalis ferè abjicitur. Illam quoq; linguam Pli-
, qui & ipse Gallus Cisalpinus fuit , ut Romani
uuntur, haud ignoravit, sicut ex diversis ejusdem
hons locis circa negocium quis comprobaret.
die quoque & Germanica lingua bona ex parte
em dominatur, quibusdam tamen Gallica, quæ
atina, sed depravata familior est, cum frequen-
Romani & bella gesserant , & præsidia contra
manos habuerant. Verùm utriusq; nationes se-
subinde permutatas esse ex Helvetiorum & Bo-
m, qui & Galli fuerunt commigratione confir-
. Nam quicquid terrarum inter Hercyniam syl-
, Rhenum & Mœnum amnes fuit, id totum Hel-
ex Gallia profecti tenuerunt , sicut ulteriora, id

est, quæ potissimum ad ortum vergunt Boy , à qui-
bus etiamnum Boihemia, tanquam Boiorum domi-
cilium inter Sudetos montes sita vocatur, atque Cæ-
sar trans Rhenum Boios, atque eosdem in finibus
Heduorum consedisse testatur. Strabo quoque
Hercyniam sylvam prius ab eis inhabitatam , quæ
eandem ob causam nostra quoque memoria Bojo-
hemica nominatur , asserit, qua de re Beatum quo-
que Rhenanum consulendum esse judico. Id tamen
non est sic accipiendum, quasi Galli prorsus relicta
sua terra sedes mutarint, sed quæ nam esset ejus ve-
ra sententia ex Cæsare, quem hic citat, certa collia
geretur. Virtute, inquit, Gallorum factum, ut trans
Rhenum colonias mitterent, & sicut mox Volca-
rum , Tectulagum exemplum subjungit : Ita Cor-
nelius Helvetiorum & Bojorum meminit. Quæ
nimalum demenna fuisset , ut terra relicta , sicut
Cæsar tradit melioti, in vastitatem & in ingentem
solitudinem sese totos transferrent ! Veros autem
Helvetios usque ad Genevæ pontem pertinuisse , &
Jura monte occasum versus terminasse, in commen-
tariis suis Cæsar affirmat. Verum si Tacito tanquam
non ubique diligenti investigatori credendum est,
tunc Helvetii omnem [illegible] intra Schaffhusiam,
Noricam urbem, Herbipolin & Heidelbergam oc-
cupasset, ipsa vera Helvetia longè amplior non pos-
sedissent (nisi quis forsan vastitatem à Rheno ad No-
ricam usque urbem pertinuisse prætenderet) id non
à veritate abhorrere mihi videretur. Neque esset
pœnitenda natio, si spatio à Rheno ad Nicrum
usque duntaxat extenderetur. Sic & Boii diversas
sedes habuisse leguntur. Fuerunt enim in Norico
circa Danubii loca , item ante Cæsarem aliquot se-
culis, circa Padum consederint, ut ex Livii lib. 5. ab
urbe condita apparet, & lib. 1. de bello Punico. Boi-
hemos verò esse Boios, à quibus & Bavaros , qui
sunt & Bojarii , descendisse censent. Cæterum la-
tè patuisse Hercyniam sylvam vel ipse Cæsar indicat.
Nam in diversas regiones per varia cornua & tra-
ctus dispergitur, & ibidem sua recipit nomina. Quare
re ejus nomine absque controversia Eremum Hel
vetiorum , Gabretam sylvam, Lunæ sylvam , Sude-
tas, atque meo judicio Semanam sylvam, Abnobam
& Melibocum montes complecteremur. Dividit
enim totam Germaniam usque ad Riphæos montes
& paludes Meotidis, non secus ac Asiam Taurus,
Mauritaniam Atlas, Italiam Apœnius. Est autem
Hercynia nomen Germanicum à resina , quæ nobis
est Hartz , unde apud Ammianum & alios hujus imi-
tatores rectè Hartzinia sylva nominatur , quæ cor-
ruptè aliis est Marciana. Videmus autem sylvam , quæ
est nobis Wald / Romanos omisisse , & ad resinam
tantum respexisse. Eundem quoque lapsum ex H. in
M quis agnosceret, ut Marnanum nemus sit ex Har-
tziano factum. Verisimile tamen est & quosdam
Germanos crassius , ut in plerisque vocabulis fieri
solitum est , Hortz pro Hartz pronunciasse. Quarè
Erotosthenes Orciniam nominavit. Sic & Bacenis
nomen corruptum esse non est dubium. Moveor ne-
scio quid Volaterranum, qui Barcenam in Cæsare le-
gere maluerit, ut sit Bartz pro Hartz / propter ean-
dem elementorum affinitatem. Germani tamen vel
nostra memoria ubique non unam tetinent appella-
tionem. Siquidem *propè Friburgum* Brisgaudiæ,
Schwartzwald quòd sit nigra sylva, *à pinorum opa-
citate,* sed *propè Heydelbergam Otthonus , qui ibi fre-*

quentius venari consuevit, *sylva* Germanicè Drechenwald sita *prope Herbipolim*, & à pavonis monte Babenbergam dictam *Ardua sylva* Germanicè Steygerwald / (attende sitne Gabretæ vox apud Strabonem in VII. hinc nata) *propè Confluentiam*, Westerwald / id est, *occidentalis* sylva, *prope Francofordiam*, cis Mœnum, & Mogontiacum, Spechhart / id est, *picearia* sylva. Nam & Germani picem Pech nominant, à quam *Comitatu Mansfeldiano*, dicitur, uff dem Hartz / à Thyringis *Thyringiaca*, à Bojehemis *Bojehemica*, ubi & *Sudeta* nominantur.

SEd utrum Aravisci in Pannoniam ab Osis Germanorum natione, an Osi ab Araviscis in Germaniam commigrârint, cùm eodem adhuc sermone, institutis, moribus utantur, incertum est: quia pari olim inopia ac libertate, eadem utriusque ripæ bona malaque erant.

II.

DE LIMITIS AUSTRALIS *permutatione*.

QUemadmodum in limite Occidentali, juxta Rheni utramque ripam, nationum & mutatio, & confusio facta est, ita & in limite meridionali juxta Danubii utramq; ripam, sedes nationum subinde transferebantur. Siquidem ut in ulteriori ripa ejusdem fluminis *Aravisci*, ita in citeriori *Osi* habitarunt: *Illi* quidem Pannones inferiores, *hodiè Hungari* dicti: *Hi* verò *Germani* fuerunt, *sed inter utrosque tanta commigratio* contigit, *ut utri ab alteris discesserint*, ab utraque ripa *pro certo non habeatur*. Nam utrobique idem est usus sermone, institutis, moribus, & communi fortuna, propter utriusque ripæ proximam viciniam, infra tamen Osos ex Pannonica lingua non esse Germanos arguit. *Aravisci* autem in Pannonia inferiori, juxta Ptolemæum, maximè *ad Septentrionem*, sicut *Scordisci ad meridiem* pertinent. Sic enim ait, ἀρκτικώτατοι μὲν ἀραβίσκοι. μεσημβρινώτεροι δὲ σκορδίσκοι. Quarè *Aravisci* hodie, qui *Flaviani*, quorum juxta Petronellam ruinæ videntur, hodie essent qui *Gaurii* Die von Raab / qui *Strigonii* Die von Gran / nominantur, ubi & linguæ Germanicæ, præsertim juxta dialectum Ostriacam, apud Mercatores, & quosdam cives plurimos usus est. *Osi* verò cum ripam Danubii septentrionalem contra Araviscos habitent, sicut hinc conjectura fieri potest, erunt *hodie* nonnulli *Moravi*, *Posoniates* vulgò Presbur, gense, *& intra Vagam atq; Granum accolæ*, usque ad Baccienſem Episcopatum, atque inter hos etiamnum verè Germanica lingua, & Ecclesiastas in templis docere audivi, & in foro res promercales divendi ejusdem linguæ usu vidi.

TRevirii & Nervii circa affectationē Germanicæ originis ultro ambitiosi sunt, tanquam per hanc gloriam sanguinis a similitudine & inertia Gallorum separentur.

III.

DE TREVIRIS ET NERVIIS.

TRevirii sanè in Gallia Belgica numerantur. sed illi sicut *& Nervii sese Germanos esse affectant*. *Treviri* quidem, *a Trebeta* Duce, ex Babylonia per Semiramidem, novercam novercantem, expulso, *orti sunt*. Hic enim per mare (si verum est, quod scribitur), in Rhenum, & ab hoc, in Obrincam, quæ est Mosella, navigavit, ubi *condita est Trebaris circiter Abrahami tempora*, utpote [illegible] & trecentos annos Romanâ urbe antiquior, & *eam Maternus*, D. Petri auditor, per Christi *Evangelicam doctrinam lucrifecit*, quater devastata, vix instaurata est, *ejusq; Episcopus inter septemviros Romani Imperii Electores* recensetur. Cæterùm juxta Ammianum *Treviri inter Belgas fortissimi* judicabantur, neque adventitiis deliciis effœminabantur, neque Germanis Transrhenanis in certando cedebant, *apud quos Populi Romani curia in causarum cognitione fuit*, cujus & in Floriano Vopiscus meminit. *Nervios* verò plerique omnes *Tornacenses appellant*, à Treviris Boream versus vergunt, apud Ptolemæum sunt νερβίοι, eosque ambitiosos facit adeo, ut à Gallis separari voluerant. Hos enim inertes & molles plerunque alii judicabant. Verùm si quis Nerviorum descriptionem apud Cæsarem diligentius observarit, *quantam animi magnitudinem frugalitas pariat, & e diverso quantam mollitiem, ignaviam, & malorum agmen luxus secum trahat*, *facilè cognoscet*, atque verum esse comperiet, ut de Hannibalis exercitu, postquam vino Campano madebat, scortisquè indulgebat, actum erat.

IPsam Rheni ripam haud dubie Germanorum populi incolunt, Vangiones, Triboci, Nemetes. Ubii quidem, quanquam Romana colonia esse meruerint, ac libentius Agrippinenses conditoris sui nomine vocentur, origine erubescunt, transgressi olim, & experimento fidei super ipsam Rheni ripam collocati, ut arcerent, non ut custodirentur.

IIII.

DE VANGIONIBUS, TRE-*bocis*, *Nemetibus & Ubiis*.

HOdie constans est opinio multorū Doctorum virorum, & consensus: à quo non ita temerè discedere affecto, *Vangiones esse Wormatienses*, & subditos ejusdem Episcopatus, quorum etymum est, vom Gäu / id est, à terra seu campo: id tamen, sicut neque approbamus, ita neque improperè damnamus. Arbitror tamen *à Brotomago Vangionum capite Wormaciam esse*, ut fieri apud Germanos solet deflexio, atque inscriptio, quæ est in turri Pavonia, dicta videtur, specula Vangionum. Sunt qui & *Guarmatiam* nuncupant sed id fit juxta superiorum Germanorum consuetudinem, qui ex duplice uu, prius in g, vertunt, sicut ex Wolffgango Guolffgangus & Wilhelmo Guilhelmus fieri vatur. Sunt qui eandem in Conciliis, & canonibus *Vermeriam eandem appellatam contendunt*, *ab Attila* Hunnorum Rege *devastatam*, *Franci Reges instaurarunt*, *& Ottho Cæsar hanc Germanico Imperio*, tum propter multas Synodos, tum propter cumplurium Regum inhabitationem admodum celebrem *dedicavit*. Ad hunc modum *Nemetas Spirenses* esse contendunt. Utrique tamen Ariovisti Regis partes secuti sunt, apud Cæsarem, atque vel eosdem Germanos fuisse, conjectura fit. Quod *si quid Ptolemaica* & tabulæ & *picturæ credendum* sit, tunc *neq; Nemetes Spirenses*, *neq; Vangiones Wormacienses*. Siquidem is sub Tribocis Vangiones & Nemetas sub Vangionibus collocat. *Quarè ordine ponè inverso hæc duo vocabula exponenda esse*, facilè quis videret; & Ptolemæus Nemetis *Neomagum*, & Ruffianam tribuit. Neque hoc latet, ut Græcis σπεῖρα sit cohors, & sicut olim cohors prætoriana illic fuit, ita hodie Cameræ imperialis

[illegible] Jo[illegible]. T[illegible] apud Ptolemæum [illegible] Rauraci[illegible] Rhenum locantur. [illegible] Tribocchi. Multi enim *a tribus fagis Dryadibus Nymphis consecratis* dosidem dictos [illegible] chen esse autumant, & *eosdem esse*, *Argentoratenses* passim hodie Strasburgenses vocatos eorum nomine plerique omnes accipiunt, sed [illegible] hi non fit verisimile, si quid Ptolemæo creditur. [illegible] enim Borbetomagum, & Argentoratum [V]angionum urbes facit, sic τριβόκκων, Breucomagum & *Elcebum*, quod non pauci [illegible] a quadam [illegible] ura est *Slestadium*. Quare vide [illegible] potius Al[illegible] gen[illegible]. Eosdem a[illegible] Germanos fuisse Strabo [illegible] atque [illegible] [illegible] relicto natali solo trajecto que Rheno sedes posuerint. *Fabulam* quoque esse *credo Argentoratum*, *quod Attilas* Hunnorum Rex dirutis mœnibus *sibi viam fecerat*, *Strasburgum nominatum fuisse*. Neq; *Argentinam* ideo nominari censeo, *quòd argentum propter militum stipendia Iulius & Augustus eò miserint*. Coloniense quoque Ubios esse vix est ullus [q]ui refragatur, & sic P[to]lemæus sub Nemetis A[grip]pinensium coloniam, quam ille ἀγριππινέων vocat, ad Rhenum [illegible]. Tacitus enim cum ordinem servavit [illegible] Meridie, ad Boream jux[ta] ripam Rheni Gallicam. Ubii autem sunt Ro[manis] Se[illegible] Transrhenani, itaque eosdem [illegible] in secundam Germaniam reponit [illegible] o Gallo S[illegible] Aurelius fecerat. Est autem *Agrippina colonia*, hodie Cöln/ *ab Agrippa, qui Ubios* ut Strabo ait, *ad interiorem ripam deduxit*, *aut* si quis mavult juxta Tacitum lib. 12. an[nal]ium, nomen inditum illis est, *ab Agrippina Au[gu]sta* [*C*]*laudii Cæsaris* ex uxore Germanici filia Agrippina nepti apud Ubios nata. Hæc enim à marito [st]udio eò veteranos coloniamque deduci impetravit, atque hinc Agrippinenses [illegible] vocari maluit, atque Ubii, & illos Transrhenanos (Eos enim transgressos, & super ipsam Rheni ripam collocatos esse scribit [illegible] Germanos incursionem fa[cien]tes arcerent, non ut à Romanis custodirentur) [illegible], & Coloniensium Chro[nic]a suf[fra]gantur atque [illegible] alvei vestigia apud D. Pan[taleon]is ac undecim millium Virginum templa cer[n]untur, & in [illegible] ripam, nimirum hanc nostram, Coloniam translatam esse [illegible]tur. Non [illegible] aptè Volaterranus defend[illegible], qui Marchicos Badenses sub [illegible]ice C[illegible] & Ubii [illegible] tuit.

[O]Mnium harum gentium Virtute præcipui Batavi, non multum ex ripa, [sed] insulam Rheni amnis colunt. Cattorum quondam populus & seditione domestica in eas sedes ingressus, in quibus pars Romani Imperii fierent. Manet [hon]os, & antiquæ societatis insigne. nam nec tributis contemnuntur, nec Publicanus atterit. exempti oneribus, & collationibus & tantum in usum præliorum sepositi, velut tela atque arma bellis reservant.

V.
DE BATAVIS.

[C]Ur hi Hollan[dii] [illegible] sit vox Germanica, Regionique aptè respondens, vocentur Germanis, [no]n potest esse obscurum. Hi autem à Tacito atq; à Romanis tanquam socius eorundem Imperii [pro]pter Virtutem bellicam commendantur. Insu[lan]i verò sunt, cum intra Rheni ostia, & Mosam, [atq]ue Oceanum Germanicum sint conclusi. Is enim [illegible] Mosella [illegible] & Vahali fluminibus [illegible] [illegible]. Ad hos quoque C[atti] Germani propter do[mestic]am seditionem pulsi sese contulerunt, qui & ipsi socii Romanorum fuerunt. Quarè immunitas & libertas iisdem concessa fuit, [qu]i non erant tributarii, cum neque Publicanos, quorum avaritia non parum subditi torquebantur, habebant, cum nihil muneris iisdem imponebatur, cum nihil exactoribus pensitabant. Horum enim usus non alius fuit atque telorum, & armorum, quæ seposita in armamentario præliorum tempore depromebantur. Qui plura scire cupit, totamque Historiam Taciti, libros, in annalibus, & tricesimum, & secundum & vicesimum perlegat Proverbium quoque E[ras]mi Roterodami Batavi, quod est [A]uris Batava, non negligat. Hinc vestigia ejusdem Historiæ etiamnum reliqua esse agnoscet.

Quid enim *Battenberga* aliud est, quàm *Cattorum Berga*? Quidnam Nomaium pars interior Hessi[æ] [illegible] ntis appellatione, & hodie celebris sibi vult? In Batavia quoque est Episcopatus Traje[c]tensis, von Utrecht/ ubi & quædam Geldriæ pars constituitur.

EStin eodem obsequio & Mattiacorum gens. Protulit enim magnitudo populi Romani ultra Rhenum ultraque v[eteres] terminos Imperii reverentiam. Ita sede finibusque [in sua ripa], [m]ente animoque nobiscum agunt: cætera similes Batavis, nisi quod ipso adhuc terræ suæ solo, & cœlo acrius animantur.

VI.
DE MATTIACIS.

NOn est quod quis Ptolemæi Mattiacum huc referat propter [e]orum [illegible] longitudinem. Deinde ultra Rhenum dum dicit, ambiguum est. Nam aut ultra Rhenum, aut ad Septentrionem [re]spicit, tunc absque controversia Zelandi ipsi sunt *Matthiaci*. Nam parum abest, quin [illegible] sint Batavorum locii, & proximi [illegible] ad ostia Rheni po[siti], Germanis dicti quòd eorum terra [illegible] ultra Rhenum ad ortum a[illegible]itur. [S]ic *Mattiaci Geldrenses* juxta *[illegible]* [illegible]bantur. Cæterum ex [illegible], qui Marc[illegible] fontes, admodum calidos esse, eorumque haustum triduo fervere memoriæ prodidit. Fons autem ille est *Visebadæ* in platea cujus aqua non solum ova coquit, sed etiam alites magno [illegible] plu[illegible], & scrofas sues depilat, vel immerso[illegible], vel perfuso[illegible]. Huic autem in secunda Germania certus locus designatur. Tacitus quoque eosdem Riparios, id est, ripæ Rhenanæ accolas facit, tanquam Romani nominis socios. Quare eos cum Romanis mente & animo agere subdit, habentque eandem immunitatem, & privilegia, quæ Batavis a Romanis data sunt. Animosiores tamen [illegible] tum propter naturam soli, tum propter cœli, id est, vel aëris, vel stellati orbis, qualitatem, asserit, cujus aliquot causæ ex Hippocrate de locis, aëre, & aqua peti possunt.

NOn numeraverim inter Germaniæ populos, tanquam trans Rhenum Danubiumque consederint, [eo]s qui Decumates agros exercent. Levissimus quisque [Gallo]rum & inopia audax, dubiæ possessionis solum occupavere. Mox limite acto promotisque præsidiis, sinus Imperii, & pars provinciæ [h]abentur.

Ex ripa Rheni dextra.

VII. DE DECUMATIBUS AGRIS.

NOn sum pro certo habiturus, cur *decumates* [illegible] agri nominati sint; *an a limite decumano*, cujus ab ortu ad occasum [illegible] fuit, qualis [illegible] Danubius, meridiem versus, *an quod illuc decimæ, per decumanos*, id est, ubi canonem principi ibidem exigebatur; *an quod decima legionis præsidia ibidem constituerentur*, sicut secundam, sextam & septimam ab ordine, & numero legionum dixerunt Romanorum more. Agri este autem exercitium, cujusmodi esse soleat in agricultura, Tacitus agnoscit maximè per Gallos, quorum levitas, inopia, audacia & extrema egestas nota & perspecta fuit. Erat utique pars Provinciæ Romanis. Quare ut ad decumani agri naturam alluderetur, & limitis ulterius acti, & promotorum præsidiorum meminit, unde conjecturam de illorum appellatione faciendam esse judico, cujusmodi fuit & in Gallia Narbonensi Decumanorum colonia. Hi verò sunt propè eremum Helvetiorum, ubi est hodie Ducatus Wurrembergensis cum Rhetiæ Provinciæ aliqua parte.

ULtra hos Catti initium sedis ab Hercynio saltu inchoant, non ita effusis, ac palustribus [illegible], ut cæteræ civitates, in quas Germania patescit, durant siquidem colles, paulatim rarescunt, & Cattos suos saltus Hercynius prosequitur, atque deponit. Duriora genti corpora, stricti artus, minax vultus, & major animi vigor. Multum (ut inter Germanos) rationis, ac solertiæ, præponere electos, audire præpositos, nosse ordines, intelligere occasiones, differre impetus, disponere diem, vallare noctem, fortunam inter dubia, virtutem inter certa numerare, quodque rarissimum, nec nisi ratione disciplinæ concessum, plus reponere in Duce, quam [illegible], omne robur in pedite, quem super arma, ferramentis quoque, & copiis onerant. Alios ad prælium ire videas, Cattos ad bellum, rari excursus, & fortuita pugna. Equestrium sanè virium id proprium, citò parare victoriam, citò cedere. Velocitas juxta formidinem, cunctatio propior constantiæ est. Et aliis Germanorum populis usurpatum, rara & privata cujusque audentia, apud Cattos in consensum vertit, ut primum adoleverint, crinem barbamque summittere, nec nisi hoste cæso exuere votivum obligatumque Virtuti oris habitum. Super sanguinem, & spolia revelant frontem, seque tum demum pretia nascendi retulisse, dignosque patria, ac parentibus ferunt. Ignavis, & imbellibus manet squalor. Fortissimus quisque ferreum insuper annulum, ignominiosum id genti, velut vinculum, gestat, donec se cæde hostis absolvat. Plurimis Cattorum hic placet habitus. Jamque canent insignes, & hostibus simul suisque monstrati, omnium penes hos initia pugnarum, hæc prima semper acies, visu nova. Nam ne in pace quidem vultu mitiore mansuescunt. Nulli domus, aut ager, aut aliqua cura, prout ad quemque venêre aluntur, prodigi alieni, contemptores sui, donec exanguis senectus tam duræ Virtuti impares faciat.

VIII. TE CATTIS, ET DE NATIONUM *apud Tacitum justo ordine.*

ALteri sunt in eadem ripa Rheni, post agros decumates *Catti*, qui Ptolemæo [illegible], χα[illegible]: Nam is χάττας *Melibocis montis accolas* constituit, qui *nobis sunt Hessi*, & iidem sunt *Catti Melibocis* Cazenelbogen' *non ab ancone*, id est, [illegible]to, *sed à Meliboci voce corrupta.* Quare si quis ordinem exponendi apud [illegible] Austro ad Boream usque per ta R[illegible] Germanicam, [illegible] at eu[illegible] d[illegible]t, nullam [illegible] tis [illegible] a [illegible] to [illegible] ditorum Virorum consilium d[illegible] audeam, [illegible]tam impingere [illegible] Eremum, [illegible] Cattis, [illegible] Vespi, post quos [illegible] Frisii ita [illegible] aëtto sunt, in [illegible] Cauci, Ulipii, Tencteri, Bructeri, [illegible], [illegible] hi omnes sunt Istævones. Sic citra [illegible] omnia [illegible]scripta, ad amussim quadrare, & non [illegible]es nationum mutatas causas oportere videre. Est quoque in appellationibus persæpe allusio. Etsi Ptolemæus & Cornelius eodem penè tempore scripserunt, tamen eadem nomina [illegible] ubique eadem, sed modicè inflexa indita sunt. Credimus Ptolemæum, ab aliis Scriptoribus antecessoribus nomina recepisse. Cornelium autem ut temporis statum Germaniæ, sicut tum ipse & viderat, & audierat, descripsisse. Proinde mihi dubium non est, sicut & cuilibet rectius observanti talem ordinem utrobique retinendum esse, nisi quod Ptolemæus à Septentrione [illegible] ripa usque ad Austrum [illegible]rum, ad alpes pergens, [illegible] autem, ab his incipit, & in parte Boreali desinit. [illegible] Borea incipit. Sic enim Ptolemæus, μετὰ δὲ τούτους, [illegible]quit, καῦχοι οἱ μικροὶ μέχρι τοῦ οὐισούργιος ποταμοῦ. [illegible]od est; *Post Frisios sunt Cauci parvi usque ad Visurgin fluvium.* Sic & Cornelius ait. *In Septentrionem ingenti flexu redit, ac primo statim Chaucorum gens &c.*

Sunt igitur *Catti non Hessi*, sicut hactenus sibi persuaserunt, *sed qui Marchiam Badensem, & Heilbrunnam, Heydelbergam, & vicina loca Otthonis sylva*, quæ Hercynii saltus pars est, *incolunt. Catti*, vel Caticni *describuntur, nunc à loco habitabili.* Nam his non sunt loci palustres, ut in aliis Germanorum partibus, sed ibidem montes modo [illegible] declives. Illic quidem durant, & ardui [illegible], hic verò humiliores, & rariores sunt, circa Hercynium saltum cujus portiones sunt Helvetiorum [illegible], & Abnobii montes perpetui cohabitant. *Nunc ab habitu corporis* notantur. Sunt [illegible] corpora, membra tamen augusta [illegible] *Nunc à vultu, & habitu animi*, quia [illegible]ces, quia vegetiori, & alacriori [illegible] *Nunc ab ingenio ejusque sagacitate* & solertia, cujus [illegible]menta sunt, vel in aliis honorandis, quia [illegible] atque Virtutibus insignes cæteris prop[illegible] *Vel ab obedientia* quia suum Magistratum audiunt. *Vel à Prudentia*, quia ordines r[illegible] perpendunt, *Vel a providentia* quia [illegible] non negligunt, sed intelligunt; *Vel ab ab[illegible]* quia impetus & iracundiam differunt, & d[illegible]endo cohibent. *Vel ab laboribus*, quia d[illegible] [illegible] ad [illegible] nun, & ordin[illegible] que [illegible], id est, quasi va[illegible] pro[illegible] & muniunt. *Vel rerum judicio*, quia in fortuna dubium eventum sed in Virtute certitudine quærunt cùm in ea [illegible] τέλος ἀγαθῶν [illegible] ἀγαθὸν [illegible], juxta Aristotelis [illegible] *Nunc à prœliandi ratione*, tam in Peditatu, quàm Equitatu, quia Duci tanquam Leoni confidunt quàm exercitui, præsertim in quo sunt servi. Peditatus quoque gratior est, qui non tantùm armis, sed & rerum bellicarum copiis & fertamentis onerantur. Magis tamen bellum adamant, quàm prælium, id est, pugnam atq; ipsum conflictum. Itaq; graté incursiones faciunt, pugnæq; eventum fortunæ acceptum [illegible]. Cæterum equestribus [illegible]

[illegible] , [illegible] circo [illegible] , idque [illegible] argumentum [illegible] laudabunt [illegible] Fabiom, quam [illegible] etiam & [illegible] Cupit tamen solum tacitè [illegible] , cum juxta [illegible] , & propter [illegible] formido, veraque constantia. Nam ab [illegible] capitis, menti, & [illegible] um, qui erit alius [illegible] ferè competebat, ut [illegible] usque est audentia, [illegible] , sed *apud Cattos*, quasi [illegible] familiaris & proprius fuit, nisi *nemini aut capillitium detondere, aut barbam radere licebat, nisi prius hostem confeceras.* Quare super hostem proiectum frons revelabatur id est capillitium praecidebatur, & barbitium deradebatur, atque ideo ignavi intonsi & barbati in vita permanebant. Neque iisdem annulum ferreum, tanquam rem valde huic nationi ignominiosam deponere concedebatur, nisi prius host[illegible] me[illegible]int. Nunc à canitie, qui a eam & insignes [illegible] bellica, & hostibus, & ipsis Cattis minoribus. tam quam [illegible] ostendebantur & proponebantur. Hi enim tum prae[illegible]umfecerunt umin prima acie dimicarunt, quibus semper vel in pace aliis [illegible]ssima vultus non mi[illegible] non mansuetus led minax & aspet, & terribilis erat. Nunc à [illegible] Catti adumbrantur, quia nemini quippiam proprium erat, suorum bonorum contemptores alie ia consequebantur, usq; ad extremam senectutem, quae exsangues & exuccos reddit viros, atque ita imbelles, [illegible]que virtuti bellicae impares.

PRoximi Cattis certum jam alveo Rhenum [illegible] [illegible]inus esse sufficiat, [illegible] ac Tencteri [illegible] excellunt [illegible] bellorum decus equestris [illegible] [illegible] [illegible] pedestrium [illegible] [illegible]cios equitum. Sic instituêre majores, posteri imitantur [illegible] lusus infantium, hæc juvenum æmulatio, perseverant senes, inter familiam & penates, & jura successionum, equi traduntur, excipit filius, non ut cætera maximus natu, sed prout ferox bello, & melior.

IX.

DE USIPIIS ET TENCTERIS.

USipii *sunt* [illegible] & Ptolemaeo V[illegible] [illegible] S[illegible]getes, [illegible] Rhen[illegible], qui [illegible] [illegible] in a[illegible] Fran[illegible] [illegible] [illegible] , qui [illegible] [illegible] *Lam* & *Luppia* & *Rheni acc*[illegible] hodie [illegible] nomin[illegible], & *nonnulli Francos* [illegible] [illegible]degunt. *Hi sunt* [illegible] *ab equitatu commendantur* & [illegible] Catti pedestribus [illegible] [illegible] haec educatio, & à prima aetate [illegible] aetate talia sunt usum [illegible] successione haereditatis equi [illegible] tur, non [illegible] nunquam primogenito, alioqui & passim [illegible] & potestatis con[illegible] [illegible] & bellaciori. Neque hodie [illegible] dem mor[illegible] Franci, & quidam [illegible] equitatu, ejusque [illegible] quae Graecis est [illegible] plurimum gaudentes.

[illegible] Tencteros Bructeri [illegible] nunc Chamavos & Angrivarios imm[illegible] narrantur, pulsis Bructeris [illegible] nationum [illegible] seu [illegible] odio, seu praedae dulcedine, seu favore quodam erga [illegible] nam ne spectaculo quidem praelii invidere, [illegible] non armis telisque Romanis, sed quod [illegible] oblectationi oculis ceciderunt. Maneat quaeso, duretque gentibus, si non amor nostri, at certe odium sui, quando urgentibus imperii fatis, nihil jam praestare fortuna majus potest, quam hostium discordiam.

X.

DE BRUCTERIS, CHAMAVIS & ANGRIVARIIS.

HI sunt Ptolemaeo *Busacteri, hodie Luppiani & Monasterienses, usq; ad Osenbrugum*, quod ab iisdem forsan nomen accipit, ubi & quaedam Hercyniae sylvae maximè circa Hassiam pars, de qua est illud Claudiani.

Bructerus Hercynia venit accola sylvae

Chamavi verò *intra Melibocum montem & Albim* juxta Ptolemaeum consistunt, *ubi sunt nonnulli Misenii*, sicut *Angrivarii* sunt *contra Sueo[illegible] Semnonas* quos Albis tantum dirimit [illegible] *positi*, *ubi hodie Magdeburgenses*, & *veteris Marchiae incolae.* Hi autem duo populi expulsis & [illegible] veteribus Bructeris in eam partem commigrarunt, idque vic[illegible] [illegible] rum g[illegible] con[illegible] atque suffragio [illegible] quia iisdem Bructeri odiosi erant vel quia praede dul cedine capiebantur, vel quia [illegible] propri[illegible] [illegible] destinabant. Siqu[illegible] [illegible] [illegible] debant praelii spectaculo Nam sup[illegible] mill[illegible] ceciderunt, non armis, non tel[illegible] [illegible] rum, [illegible] domestica discordia, quae & R[illegible] [illegible] [illegible] grata fuit, ut eadem fe[illegible] patuim oblectarent. Quare ut R[illegible] [illegible] [illegible] res, Germani [illegible] [illegible] discordiar[illegible] [illegible] pit atq[illegible] [illegible] An[illegible] T[illegible] D[illegible] sum [illegible] [illegible] [illegible] studui [illegible] Ecquid [illegible] [illegible] [illegible] p[illegible] C[illegible] aliud [illegible] est. [illegible] propter B[illegible] erunt Luppiae [illegible] & [illegible] & Westphalique, ubi est [illegible] & *Archiepiscopus Coloniensis de Angrivariorum Ducem scribere solitus est* die Engern in Westphalen/ [illegible] eq; id q[illegible] mpiam [illegible] vel hodie oppidum, cum insignium [illegible] [illegible] [illegible] mul[illegible] [illegible] Caroli [illegible] opus, quod [illegible] incolae [illegible] ipsi nonn[illegible] & di[illegible] *Angermundum* [illegible] *An*[illegible] *um* [illegible] Ma[illegible] [illegible] primum in Albis ripa, quae his citerior [illegible] ul[illegible] est. Rebcula autem etymo quorundam non [illegible] [illegible] eque [illegible] ta in capite [illegible] [illegible] ta ine mov[illegible] Nam [illegible] [illegible] propter [illegible] in M[illegible] media in [illegible] Viadri oppidi poli[illegible], Angermundi vocant [illegible].

ANgrivarios & Chamavos a tergo Dulgibini & Chasuarii cludunt, aliaeque gentes haud perinde memoratae. A fronte Frisii excipiunt. Majoribus minoribusque Frisiis vocabulum est, ex modo virium. utraeque nationes usque ad Oceanum Rheno praetexuntur, ambiuntque immensos insuper lacus, & Romanis classibus navigatos. Ipsum quin etiam Oceanum illa tentavimus: & superesse adhuc Herculis columnas fama vulgavit, sive adiit Hercules, seu quicquid ubique magnificum est, in claritatem ejus referre consensimus. Nec defuit audentia Druso Germanico, sed obstitit Oceanus, in se simul atque in Herculem inquiri. Mox nemo tentavit: sanctiusque ac reverentius visum, de actis Deorum credere, quam scire. Hactenus in Occidentem Germaniam novimus.

XI.

DE DULGIBINIS, CHASUARIIS & FRISIIS

DVlgibinis Ptolemaeo [illegible] est, *Brunsvicenses, Halberstadienses & Hildesheimenses* *Casuaris* autem [illegible] sunt C[illegible] Ptolemaeo *Casuaris* [illegible], inquit, ἀπ' ἀνατολῶν τῶν Ἀβνοβαίων ὀρῶν, [illegible] quod est Ab or[illegible] tali parte [illegible] Abnobiorum montium supra Sue-

vos Anglos C[illegible], *ubi hodie est Casella*, forsan *a casueriis dicta Schmalcaldia*. Hi duo a tergo [illegible] ab occasu Angrivarios & Chamavos [illegible] & retinent, ne [illegible] in alias partes incursiones faciant. Porro Frisii adhuc veterem obtinent appellationem, de quibus sic Ptolemæus ὑπὲρ τοὺς Βουσακτέρους Φρίσσιοι [illegible] ἀμισίου ποταμοῦ, quod est; Supra Brusacteros Frisii sunt, usque ad *Amisium*, qui & hodie sed ut sit, *corrupte* die Ems nominatur fluvium. Sunt autem *Frisii* duplices, *aut majores aut minores*. *Hi* quidem forsan sunt *intra Amisium & Visurgim*, [illegible] die Weser *ubi est Groningensium ager &* civitas. *Hi* verò sunt *intra Visurgim & Albim, ubi est Bremensium tractus, qui essent & Busacteri majores, quibus adnumerarentur Verdenses & Mindense*. Frisii tamen & Orientales & Occidentales Angrivariorũ & Chamavorũ impetu excipientes & sustinentes juxta Oceanum, & est à Ptolemæo dictum, τὴν παρωκεανῖτιν κατέχουσι. Occidentales autem magis Rheno prætexuntur, atque in eorum vicinia sunt aliquot insulæ, ad quas classis Romana aliquoties pervenit. *Tentarunt & Romani Oceanum Frysiacum* in [illegible] Germanici [illegible] *sed* [illegible] *frustra* conati. Nam Herculis quidam, quem [illegible] esse verisimile est, eò usque pervenit & substitit, atque ibidem stelas, quæ ab authore Hercule, non aliter atque apud Gaditanos Herculeæ dictæ sunt, constituit. *Solebant* enim veteres *Heroes, vel columnas, vel aras tanquam certas peregrinationum & laborum metas collocare.* Ejus autem tentationis, & in Annalibus Tacitus meminit, sicut arbitror, & à Vespasiano factæ, & antea à Druso Germanico ut Suetonius & alibi T[illegible] meminerunt. Sed huic non minus atque olim Herculi quisquis ille fuit, Oceanus fluctuans obstitit. Quare nemo idipsum porrò tentare ausus, tanquam per fata ἀδύνατον. Hinc factum est, ut ista credere magis, quam explorare. Id tamen non est negligendum, hodie Frisiorum ditionem ita amplam esse, ut veterum Cauchorum [illegible] parvorum quàm magnorum agros occupârint.

IN Septemtrionem ingenti flexu redit. Ac prima statim Chaucorum gens, quanquam incipiat a Frisiis, ac partem litoris [illegible] obtinet, [illegible] expositur gentium lateribus obtenditur donec in Cattos usque [illegible] tam immensum [illegible] non tenere [illegible] Chauci, sed [illegible], populus inter Germanos Nobilissimus, quique magnitudinem suam malit justitia tueri, sine cupiditate, sine impotentia, quieti secretique, nulla provocant bella, nullis raptibus aut latrociniis populantur. Id præcipuum Virtutis ac virium argumentum est, ut superiores agant, non per injurias assequuntur. Prompta tamen omnibus arma, ac si res poscat, exercitus plurimum Virorum equorumque, & quiescentibus eadem fama.

XII.
DE CHAUCIS.

HActenus Occidentem (ut ipse appellat) id est, Occidentalem Germaniæ limitem, in [illegible] qua Rheni parte sibi notum explicuit. Nunc & Septentrionem, id est, limitem Borealem, ubi d[illegible] tur Ingævones, per flexum maris Germanici, subjungit. Inter quos primi obvii sunt *Chauci*, quos Ptolemæus sicut *minores intra Amasium & Visurgim* constituit, *ubi sunt Frisii* [illegible] *es hodie, ita majores intra Visurgim & Albim, ubi* [illegible] *nunc Bremenses, Luneburgense ad Hamburgum usque*. Sunt autem ejus verba, καῦχοι οἱ μικροὶ μέχρι τοῦ Οὐισούργιος ποταμοῦ, [illegible] μέχρι τοῦ Ἄλβιος ποταμοῦ. *Hodie* tamen [illegible] *num nomine* [illegible]*entur.* Inmunis autem [illegible] à Frisiis, qui [illegible] intra Vidum & A[illegible], vel potius Ptolemæi sententia, [illegible] quidem sunt aut Vingævones aut Isgævones tum amplissimi. Nam hi [illegible] nationibus, hactenus numeratis, prætenduntur, adeo ut in Cattorum tractum usque [illegible] tentur. Hic nemo eosdem Cattos intelligeret, quos Ptolemæo Cantinos esse judicavimus. N[illegible] eo [illegible] explicantur, atque vix [illegible] etiamsi vel Ptolemaicos Cattos juxta [illegible], vel ipsos Cattinos [illegible] per [illegible] est dubium *in Cattorum appellatione Tacitum nimis variare*, tum non [illegible] sunt & [illegible] propter justitiam & propter innocentiam, quæ illis non secus ac umbra corpus comitatur. Sunt quieti sunt & [illegible] res poscit, bellace[s].

IN latere Chaucorum, Cattorumque Cherusci nimiam ac marcentem [illegible] cem [illegible] acessiti nutrierunt, [illegible] que jucundius quam tutius [illegible], quia inter impotentes & validos [illegible] quiescas, ubi manu agitur modestia ac probitas nomina superioris sunt. Ita qui olim boni æquique Cherusci, nunc inertes ac stulti vocantur. Cattis victoribus fortuna in sapientiam cessit. [illegible] ruina Cheruscorum & Fosi contermina gens adversarum rerum ex æquo socii sunt, cum in secundis minores fuissent.

XIII.
DE CHERUSCIS
& Fosis.

CHeruscos *Albis accolas esse* ex Ptolemæo satis perspicue [illegible], quos [illegible] (quod eque [illegible]) Exu[illegible] *ad continentem Salæ & Albis urbem*, cui *Cernest* nomen est [illegible] *nisi quis a Cerneciis derivare mallet*, adscribunt *cum* [illegible] *Cmistam Anhaltinensi*. Sub his & non [illegible] Tur[illegible] comprehendi inter Chamavis vicini. [illegible] nimio pacis studio, quo per otium hostilitatibus incalescunt, sed tunc [illegible] quia id non tutum fuit, etiamsi jucundum fuerit. Ar[illegible] inter [illegible] potentes, hoc est, valde potentes quiescere [illegible] bonum fuit, cum vi [illegible] [illegible] bi. Quemadmodum *Cherusci æqui & probi fuere* sed per altissimam *pacem jam inertes censentur*. [illegible] verso *Cattis*, cùm sint *bellaces*, & per fortunam [illegible] victoriosi, *sapientes habentur*. Ita *ho*[illegible] *dantur Martiales*, & contra à *pacis* [illegible] *vituperantur, atque adeò utro*[illegible] *Philosophi, aut Theologi* [illegible] *studios*[illegible] *tantur.* Verum de horum m[illegible] citi Annales [illegible] o. Co[illegible] autem [illegible] fusei, veluti inter Chaucos & C[illegible] habent m[illegible] res, [illegible] B[illegible] V[illegible] niam [illegible] cu[illegible] D[illegible] C[illegible] x [illegible] C[illegible] Ceccinn[illegible] pro[illegible] sunt. Sed igitur è [illegible] aut Catti post Ch[illegible] [illegible] Hermundu[illegible] is ob Salæ flumen, quo loci Halæ Saxonum hodie cernimus, con[illegible] erunt. Fosi autem Cheruscis prox[illegible] mi vicini [illegible] uuntur in rebus adversis sorti æquales fuerunt, sed in secundis inferiores.

EUndem Germaniæ sinum proximi Oceano Cimbri tenent, parva nunc civitas, sed gloria ingens, veterisque famæ latè vestigia manent utraque ripa castra ac spatia, quorum ambitu [illegible] nunc quoque metiaris molem manusque [illegible] & tam magni exitus fidem. Sexcentesimum & [illegible] annû urbs nostra agebat, cû primum Cimbrorum [illegible] arma, Cæcilio Metello ac Papirio Carbone coss. Ex [illegible] ad alte

[illegible] computemus [illegible] coll[illegible] de Germania [illegible].

XIV

DE CIMBRIS.

DE [illegible] Prole na[illegible] πάντων δ' [illegible] [illegible], quod [illegible] Cimbri inter o[illegible] es Vingæ[illegible] magis sunt Sep[illegible]nales, à qu[illegible] Cher[illegible]us tota Cimbrica dicta est, ol[illegible] [illegible] sed hodie ma[illegible]na. Nam *qu[illegible] terrarum inter Lubecum & Hamburgum u[illegible] q; ad ejus Cher[illegible] [illegible] extremum angulum Cymbrorum nom[illegible] [illegible]ctur*, a[illegible] *Holsati, Dani, Jutlandi*, ubi a [illegible] [illegible] Saxonibu[illegible] [illegible] appellatu[illegible] [illegible]*conium* quoque eorundem infertur. Modo *a [illegible]loria* propter b[illegible]lum, quod inde Cimbricum n[illegible] [illegible] Mo[illegible]o *a* [illegible] sit bimar[illegible] non aliter [illegible] Co[illegible] n[illegible]n ab u[illegible]a par[illegible] Oc[illegible] [illegible]lgo [illegible] ab [illegible]tera est Orie[illegible] [illegible] [illegible] Oftsee [illegible]o *ab amplitudine*. Nam [illegible] [illegible] [illegible] ambitu to[illegible] Cher[illegible]o[illegible] est [illegible] cui [illegible] co[illegible] [illegible]ationis in alias [illegible] [illegible] es acce[illegible] ex q[illegible] certo constat, quo[illegible] [illegible] admodum [illegible] [illegible] [illegible]que populis referta, qui & in Il[illegible] [illegible] [illegible]que [illegible]aleant. T[illegible] autem Cym[illegible] [illegible] fu[illegible] [illegible]ium contra Romanos Plutarchus [illegible] M[illegible]rio, [illegible] [illegible]us *in 1. lib.* Paterculus describunt [illegible] [illegible] [illegible] superavit C. Marius, ut est apud Flo[illegible] *de Cimbrico bello*, sicut po[illegible]ea Stili[illegible]on in ca[illegible] Ch[illegible] [illegible] Getas, qu[illegible] [illegible] & Go[illegible], [illegible] [illegible] d [illegible] num. Fuer[illegible] & γενναι[illegible] [illegible] bu[illegible] [illegible] [illegible]num Get[illegible]nus, d[illegible]d [illegible]nus [illegible]ea [illegible]nus a Lubeco usq; ad Danticum por[illegible], quod & inde Gedanum nominatur à situ [illegible]pellationem recepit [illegible] do à perpetuo belli stu[illegible] commendantur [illegible]qui[illegible]m cir[illegible]ite ducentos & [illegible] an[illegible] s Cimbr[illegible]m arma audit[illegible] sunt, a q; in[illegible] [illegible] [illegible] cœpe[illegible] [illegible]iquidem [illegible]ogun [illegible] COSS. C. Cæc[illegible] Metello Capr[illegible] & [illegible] P[illegible] [illegible] Carbon[illegible] [illegible] [illegible] or[illegible] [illegible] à Cimbr[illegible] [illegible]is & [illegible] est ju[illegible]ta [illegible]or[illegible]m. Anno a[illegible] natum [illegible] C[illegible] [illegible] no [illegible] 8[illegible] ca [illegible] [illegible] o, q[illegible] [illegible]o G[illegible] o[illegible] pa[illegible] [illegible] [illegible], [illegible] c[illegible] [illegible]n[illegible]m[illegible]avit & [illegible] [illegible] [illegible] Ingurtha Adher[illegible] [illegible] [illegible]enit. C[illegible]th[illegible] per dedi[illegible] [illegible]em acce[illegible] Co[illegible]gun[illegible] [illegible] usque ad [illegible] Ulpu [illegible] Cr[illegible] Co[illegible] [illegible] nam [illegible] Co[illegible]ula[illegible]m [illegible] [illegible] cujus [illegible] C[illegible]cc[illegible]us N[illegible]a [illegible]gulo. Fer[illegible] autem [illegible], [illegible]quidem rec[illegible] [illegible]ppu[illegible]anti tempo[illegible]a [illegible] ducenti & novem [illegible]ni.

M[illegible] [illegible] tam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]em dan[illegible] N[illegible] Saninites [illegible] Pœn[illegible] [illegible] Hispaniæ, Galliæ, ve, ne [illegible] quidem [illegible] [illegible] Arsacis [illegible] G[illegible]ma[illegible] [illegible]ertas. Qu[illegible] [illegible] apud nobis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]llo & ipso [illegible] intra Ventidium [illegible] Oriens [illegible].

XV.

DE GERMANORUM VIRTUTE *bellica digressio.*

ORatione quadam [illegible] calamitatum accepta[illegible]rum & præliorum [illegible]ctorum enumeratio[illegible] Germanorum Virtute[illegible] bell[illegible] collaudat. [illegible] autem *[illegible] bellum primum* ab urbe [illegible] 483. M. Valerio Corvino, A. Cornelio COSS. [illegible] [illegible] Christum [illegible]. *[illegible] ac [illegible] [illegible] [illegible]* COSS. [illegible] Ca[illegible] [illegible] [illegible]unio B[illegible] [illegible], ante natum Christum 3[illegible]. *Punicum autem primum* bellum fuit, ab urbe condita 489. COSS. Ap. Claudio Pulchro. Q. Fulvio Fla[illegible] ante natum Christum 261. *Secundum* fuit anno ab urbe condita 536. COSS. P. Cornelio Scipione, T. Sempronio Longo, ante natum Christum 21[illegible]. *[illegible]tium* fuit ab urbe condita 6[illegible]4. COSS. T. Quin[illegible] Flaminnio, M. Acilio Balbo, ante natum Christum 147. *Hispania autem devicta sunt* vel expul[illegible] Pœno à Scipione ab urbe condita 548. COSS. L. Vetur[illegible] Plulo, Q. Cæc[illegible] Metello ante natum Christum [illegible]. vel quando Metellus [illegible] Hisp[illegible] in [illegible]stus [illegible] & Pompejus adjunctus erat [illegible] adversus Serto[illegible] ab urbe condita 6[illegible]7. COSS. M. A[illegible]lio Mamerco D. D[illegible]cio Bruto J[illegible] ante natum Christum [illegible]4. vel quando Cæs[illegible] Augustus totam Hispaniam subegerat, ab urbe condita 7[illegible]0. COSS. C. Cæsar. O[illegible]iano C. [illegible] Flacco ante natum Christum 2[illegible]. *Gallicum vero bellum unum* fuit ab urbe c[illegible] 52[illegible]. COSS. P. Valerio Falco, M. Attilio Reg[illegible], ante natum Christum 22[illegible]. *Alterum* quod Cæsar gessit, [illegible] ejusdem comm[illegible]taria le[illegible]ntur, fuit anno [illegible] condit[illegible] 69[illegible]. COSS. [illegible]. P[illegible] Cæsoniano A. Gabinio a[illegible] [illegible] Christum 5[illegible]. Sic & Pa[illegible] [illegible] R[illegible] [illegible]is [illegible] [illegible] [illegible] bellum gessisse[illegible] [illegible]*um Gallos* [illegible] [illegible]quit, *per Cæs[illegible]em in Septen[illegible]ionem devellat, interim [illegible] [illegible] vulnu[illegible] a Par[illegible] Popu[illegible] Romanus accepit.* [illegible] [illegible] [illegible]que[illegible] ri po[illegible]imus, car[illegible] [illegible] [illegible] de [illegible]ad[illegible] & [illegible]is & hominibus cupi[illegible]tas Consul[illegible]s Cr[illegible] [illegible] Parthi[illegible] co[illegible] [illegible] auro, stragem [illegible] L[illegible], & ipsius capite [illegible], [illegible] Tribun[illegible] pleb[illegible] Metellus ex[illegible] Ducem ho[illegible] d[illegible] devoverat. P[illegible] in quorum Rex Ar[illegible]ces [illegible] actes, sicut [illegible] [illegible] multò ac[illegible]. Siquid[illegible], com[illegible] Magistra[illegible] Ro[illegible] [illegible] n[illegible]m ca[illegible] [illegible] [illegible] um [illegible] Re[illegible] Pac[illegible] per [illegible] M. A[illegible] Legatum [illegible] p[illegible]raut. Siquidem V[illegible] L. bi[illegible] copias, ipsum Pacorum & o[illegible] Parthicum equitatum, [illegible]oto inter Orontem & Eu[illegible] la[illegible] [illegible] prostravi[illegible], viginti a[illegible] [illegible] fuit. Ita [illegible]quit Florus, C[illegible]ssianam cladem P[illegible] cæde [illegible]en[illegible]stravimus. Item à Tacito in Annal[illegible]bu[illegible] à Floro, ab Appiano lib. qui Parthi[illegible] [illegible]bitur Plutarch. in M. Antonio. Perg[illegible] [illegible]r nunc m[illegible] [illegible]pen[illegible] [illegible] Germ[illegible] [illegible] [illegible]as c[illegible]a Romanos ta[illegible]q[illegible]m uno f[illegible] [illegible], & [illegible]decim quorum *Prima est, ut [illegible] Papirius Carbo a Cimbris*, qui nunc in Danorum & Hol[illegible] [illegible]s ab[illegible] [illegible] *victus sit*, [illegible] in Ill[illegible] cum, Romanorum Provinciam [illegible]ne[illegible]rant, juxta Florum in epitome Liviana lib. LX[illegible]I. Id autem accidit, Anno

Ab urbe condita. 641. Ante natum Christum, 11[illegible] Mundi, 385[illegible]

Altera fuit cum L. Cassius in finibus Allobrogum, quos hodie Sophoios nuncu[illegible]ar, *a Tigurinis Gallis sub id tempus pago Helvetiorum cum exercitu cæsus erat*, Anno

Ab urbe condita, 64[illegible] Ante natum Christum. 107. Mundi. 38[illegible]

Tertia ... Aurelius ... Cimbris capitus a Bolo Rege Cimbrorum interfectus erat, Florus lib. LVII. Anno

Ab urbe condita, 648. Ante natum Christum, 105. Mundi, 3858.

Tunc autem COSS. erant C. Attilius Serranus, Q. Servilius Cæpio. Verum quartu ab hinc anno M. Junius Syllanus infeliciùs contra eosdem decertavit.

Quarta fuit, cùm Caius, alii autem, inter quos est & Tacitus est *M. Manlius* (falso Manilius legitur) *Q. Servilius Cæpio a Cimbris* victi, & castris exuti fuerant, proximo ab hinc anno COSS. P. Rutilio Ruffo, C. Manlio Maximo. Ita Cimbri quinque Consules, atque totidem Consulares exercitus Romanorum more vicerunt. Belli autem (quod à Cimbris, primis authoribus, Cimbricum, à Teutonis Teutonicum, à sociis Tigurinis Tigurinum nominatur) occasio hæc fuit: Cum Cimbrorum terras Oceanus inundasset, novas sedes toto orbe quærere coacti erant, sed ex Gallia & ex Hispania exclusi in Italiam sese contulerunt. Legatusque in castra Syllani, inde ad Senatum miserunt, petentes ut Martius populus aliquid sibi terræ daret quasi stipendium. Cæterum ut vellet, manibus atque armis suis uteretur. Verùm ... sibi Tigurino & Tugenos adjunxerunt, & contra Romanos conspirarunt, atque in conflictu Syllanum, Manlium, & Cæpionem, & nisi Marius ... Imperator subvenisset, Cimbri vel ipsi in Romam venissent. Is enim Cimbros in Gallia Narbonensi eis Rhodanum juxta aquas Sextias hodie Arx circiter 150000 interemit: & sub id tempus junctis curris mulieres Germanorum diu Romanis reluctatæ sunt, tandem per dum novo mortis genere perterrefactæ, veniam petierant, qua denegata suos ipsorum filios interfecerunt, & se gladio confoderunt. De hoc autem bello Florum, Plutarchum in Mario, Appianum, Strabonem *in VII.* Valerium Maximum *libr. V. cap. VIII.* lege. Erat autem exercitus divisus, cujus una pars Germanorum cum Tigurinis in Gallia Narbonensi prostrata est, quorum Rex ... Teutobochus ... interemptus. Altera pars in Italia cum Bel... Rege perfundata est.

Quinta fuit sub Octaviano Augusto, ejusq; Imperii anno quinquagesimo altero.

Ab urbe condita, 762. Post natum Christum, 12. Mundi 3773.

Fuit autem in Germaniam ab Augusto *Quintilius Varus* ablegatus atque Imperator designatus, atque tribus legionibus ultra (nobis citra) Rhenum profectus, *Germanos* à Druso victos & domitos, *novitate legum figendarum & refigendarum plurimum ursit.* Sed Germani libertatis semper cupidi, Ducem belli *Arminium*, qui est *nobis Hartman/* crearunt, ejusque opera & consilio tres legiones interemerunt. Multorum quoque ... oculi effodiebantur, aliis manus ... abscindebantur. Varum dissectum in flumen ... bant, urbes à Romanis conditas ... tutelam diruebant & cuncta ad Rhenum usque munimenta demoliebantur. Augustus vero propter hanc cladem acceptam plurima ... affectus est, ejulans & clamans: ... Vare legiones reducito ... nes ... constituit ... apud Suetonium ... & Paterculum, Florum & Orosium. ... quidem in VII. *praelium factum apud Cheruscos* non longe ab Albi esse testatur. *Alii* vero, inter quos sunt Ottho Frisingensis & Nauclerus, *juxta Augustam Vindelicorum* locum prælii designant. Est & de hac re Ulrici Hutteni Dialogus, qui Arminius inscribitur, admodum elegans.

Sexta fuit eodem *tempore*, *quo Cimbri Italiam devastare cœperunt* eosdemque Marius ... propterea Romani magis terrebantur, quam secundo Punico bello Hannibalis adventu, ut Eutropius & Orosius ... meminerunt.

Septima fuit sub C. Julio Cæsare, qui ... singulare Imperium ... post Galliam domitam Germanos aggressus est, ... ex Gallia juxta cum Rege *Ario... quem antea Ernvestum, vulgo Ernestum* nominavimus repulit, ... libro I. Gallici belli contestatur, & tunc uxores flentes suos ... orabant, ut forti & constanti animo pro libertate ... contra Romanos confligerentur. Quare Cæsar ira percitus, parum ... & mulieres & pueros interemit, & sub id tempus ... quos intra Confluentinos & Coloniam habitasse ... est dubium, à Suevis, Albis ... plurimum ... & ... fœdus tenebant ... Cæsare ... Suevos. Quapropter Cæsar ... Rhenum ponte jungebat ... per ... Rhenum ... norum prædia ... Suevi ... pis coll... signa ferebant, ut ... fugientem sequerentur. Proinde re con... Cæsar ... ultra Rhenum, pontemque ... destitui curabat, ne quam cladem à persequentibus Suevis acciperet, COSS. L. Pisone Cæsoniano, A. Gabinio, Anno

Ab urbe condita, 696. Ante natum Christum, 49. Mundi, 39...

Octava fuit sub Octaviano Augusto ... Drusus Nero Cæsaris Augusti privignus, Tyberii Cæsaris frater Imperator ... Germanos ... primus domuit, ut ... Usipites, ... percurrit & Catto, hoc est ... Rheni accolas inopinantes vi..., sed mox per Suevos victor ... Nam ... Centurionibus cremat... hoc ... sumpserant bellum, adeo certa ... ut prædam in antecessum ... Cherusci equos, Suevi aurum & argentum ... Sicambri cap... & ... *de R man rum corpus ... fuit ... nisi superbientes ... fuisset.* Siquidem exercitu ... Drusus inopinantes adortus est, plurimosque prostravit, sed non sine magna suorum clade. Nam & mulieres juxta cum liberis gravissime contra illos decertabant & cùm eam Germaniæ partem, quæ est in ripa Rheni Gallica, in Provinciam redegerat, ut ... à Mosella usque ad Rauracos, ubi hodie est ... Basilea, circa cujus tractum ... xaginta arces tanquam monumenta & præsidia contra Germanorum incursiones extruxerat, Germanicus scilicet à devicta Germania salutabatur. Quidere ... rum in IV. cap. ... consul te. Mortuus autem est vul-

[illegible] hunc [illegible] antea [illegible] an-no Chr[illegible] [illegible] ire expe[illegible] est, [illegible] rum & [illegible] Ger-man[illegible], [illegible] Christorum [illegible] Christi floruit, ad [illegible] pro-[illegible] V[illegible]anam cladem [illegible], atque [illegible] phavit, [illegible] X [illegible] Christi an-[illegible] quo *Strabo in VII.* consul[illegible] & in *I. Annalium Tacitus.* R[illegible]ctius [illegible] Germa[illegible] cum [illegible] ne conju[illegible], id quod & [illegible] Vi-[illegible] ad V[illegible] [illegible] & [illegible] An-[illegible] dixerunt: C. Silius Cat[illegible]os, & Marsos [illegible], An[illegible]

Ab urbe condita, [illegible]68. *Post natum Christum,* 17. *Mundi.* 4[illegible]2.

Nona fuit sub [illegible] Caligula Imperatore, cujus fuit in Germanos expeditio, *sed nihil egregii* [illegible] [illegible] apud Suetonium, Eutropium, Taci-[illegible] Annalibus, & in vita Agricolæ, P[illegible] [illegible] aliosque complures legitur, Anno

Ab urbe condita, [illegible]2. *Post natum Christum,* 41. *Mundi.* 4002.

Porro ad [illegible] tempora Tacitus respicit, videli-[illegible] C[illegible] [illegible] otium & pacem cum Ger-[illegible] [illegible] dum occasione capta [illegible] propter [illegible] bel[illegible]um intestinorum [illegible] in [illegible] Germani sese contulerant. Q[illegible]re colligit [illegible] phatos, h[illegible]c est, d[illegible] [illegible] tos trium-[illegible] isse, quam victos, ut & Florus astipulatur. *[Di]fficilius,* inquit, *est provincias obtinere, quam face-[illegible] ibus parantur jure retinentur.* Igitur breve [illegible] fuit. Quippe G[illegible] [illegible] domiti [illegible], moresque n[illegible] [illegible] m[illegible] sub Im[illegible] Drusi suscipieb[illegible] Proinde [illegible] non [illegible] & [illegible] [illegible]. Nerv[illegible] & Tiberi[illegible] suum [illegible] [illegible] non propter [illegible] [illegible] [illegible], sed propter [illegible] [illegible] & Constan-[illegible] dam [illegible] aliisque propo-[illegible] Ad hunc modum quis [illegible] b[illegible] Imperatorum, tam Roma-[illegible], quam [illegible] contra Germanos susce-[illegible], veluti in tabul[illegible] numeraret. Nonne *Tiberius* [illegible] & *quindecim legionibus* contra Germa-[illegible] pugnavit, sed [illegible] *ita [illegible] feliciter,* ut tandem *sese* [illegible] Suev[illegible] [illegible] *conjecerit?* Nonne *T[illegible] [illegible] quadr[illegible] ta prælia fa[illegible]a* [illegible] *domum m[illegible] [illegible]ediderat?* Nonne *[Tr]ajanus Germanos pacat[illegible] [h]abuit* non [illegible] non [illegible], sed *Mansuetudine, Comitate & A[ffa]bilitate,* que haud [illegible] [illegible] & [illegible] eges, *quidnam [illegible] Alexandro Magno majus* [illegible] Asia & A[illegible] [illegible] Europæ par-[illegible], *sed quando Germano[illegible] [illegible] ilicitavit* & tentavit, [illegible] [illegible]ndiorem [illegible] experiri voluit? [illegible] *Darius & Cyrus Persarum Monarchæ,* ad Tanaim [illegible] pervenerint (qui [illegible] Germaniæ veteris [illegible] [illegible] fuit) *nunquam Germanos petie-[illegible]nt.* [illegible] *Lysimachus apud Danubium victus* & à

[illegible] & [illegible] rege captus est. Iterum [illegible] Romanos Imperatores *M. Antonium,* verum *in extremos paupertatis li-mites redactum propter bellum Germanicum* fuisse co[illegible], Hujus loci sunt, ut Maximinus sub Alexandro Severo propter infelicitatem belli in Germanos illatam ordinem redactus sit, ut Decius Germanos in Thraciam depopulantes aggressus penerat, ut sub Valeriano ex Italia 3000[illegible] Germanin-[illegible] prædam abdux[illegible], ut Æmilianum propè Mo[illegible] [illegible] [illegible] pergito à Probo, Con-sta[illegible], [illegible] Valentem usque ad nostra tempo-ra [illegible] Germanorum vetustum à vero non ita alien[illegible] esse videbis, qui est

Welcher im Krieg will Vnglück han/
Der fang es mit den Teutschen an/
W[illegible] den Teutschen mach du Freundschafft/
Vnd fleuch [illegible] Nachb[illegible]rschafft.
Die Teutschen sind Bär[illegible] mit Vernunfft/
Darum freue sich keiner ihrer Zukunfft.

Quid multis? Neque hodie [illegible] sunt, & si quis re-[illegible] pot[illegible] in quibus[illegible] Germaniæ partibus, id non propria sit, sed ipsorum Germanorum, quorum aux[ili]a experiuntur, Virtute, & arte in tanto dis[si]-dio, ubi subjugandæ Germaniæ occasio quæritur & [illegible]tatur. *Vincuntur* quidem *Germani, sed non nisi per Germanos.*

NUnc de Su[illegible] dicendum est quorum [illegible] Cat-[illegible] T[illegible] majore enim [illegible] maniæ par[illegible] [illegible] propriis a[illegible] nati[illegible] nominibusque [illegible] [illegible] quam in commune Suevi [illegible] Insigne [illegible] crinem, nodo que substringere. Sic Suevi a [illegible] Germanis, sic Suevorum ingenui a servis separantur. Sic in aliis gentibus seu cognatione aliqua Suevorum, seu (quod sæpe accidit) imitatione [illegible] [illegible]arum & intra juventæ spa-[t]ium, apud Suevos usque ad canitiem horrent[illegible] capillum ret[ro] se[quu]ntur, ac sæpe [illegible] ipso solo vertice religant Princi-pes, & [illegible] orem habent. Ea cura formæ, sed innoxiæ. Ne-que enim ut ament amenturve [illegible] in altitudinem quandam & terrorem adituri bella compt[i], ut hostium oculis ornantur.

XVI.

DE SUEVIS.

SUprà *Suevum fuisse Germanorum Regem* obser-vavimus, *a quo & Suevis nomen* [illegible] est. *Suevia* autem duplex est, *vetus & nova.* Vet[us] qui-dem a Tacito descripta, quorum alii sunt Aquilo-nares, ut Semnones, Longobardi, Reudigni, Avio-nes, Angli, Varini, Eudoses, Suardones, Nuitho-nes. Alii Australes, ut Hermunduri, Narisci, Mar-comanni & Quadi. Alii [illegible] les in Panno-niam & Sarmatiam porre[cti], ut Ligii, Arii, Helve-cones, Manimi, Elysii, Naharvali, a[li]i sunt penè aut in ipso Oceano, aut ejus littore, ut Gothones, Ru-gii, Lemovii, Suiones, Æstii & Sitones. Ex quibus universis liquet, quanta veteris Sueviæ amplitudo olim fuerat, ex quibus more Taciti & Plinii quis alios Hermiones, alios Ingævones, alios Istævones more suprà dicto faceret, atque de his Suevis sunt veterum Authorum sententiæ, ut Cæsaris, *Suevorum gens est longè maxima,* ut Strabonis, Suevi sunt po-pulosissimi, ut Orosii, qui maximam gentem fecit, atque eorum quinquaginta gentes fuisse memo-riæ prodidit. Breviter *totam Saxoniam,* & vete-rem & novam *Suevia olim complectebatur. Nova*

verò

verò *est*, h[illegible] appell[illegible], *ubi antea Vindelici, & nonnulli Rheti* [illegible]bit[illegible]runt. V[illegible]m in sedes eorum permutat[illegible] sit, vix dum certæ conje[illegible]uræ (quod equidem sciam) reliquæ sunt. Ver[illegible] a prioribus mare dictum esse Suevicum, & vetustiora bella Suevica nominari, vix quispiam tam bardus & stopidus est, ut in dubium vocaret. Ita *ab iisdem Saxonia Principes*, & Dynastæ, sicut Speculum Saxonicum contestatur, *Nobilitatem suam acceperunt*, eosque intelligit, qui Saxoniam & Albim tenebant, non qui aut Lycum, aut Danubium, aut Nicrum, etiamsi iisdem Alemanniæ olim vocabulum tributum fuerat. *Suevi* autem *ab aliis Germanis*, & gentium *tamen numero, quam certis appellationibus & insigni ornatu differunt*. Siquidem *calamistro intorquent, & in vertice fere nodo comam colligant*, qui tanti fit *ut per hanc Personarum discrimina statuantur*. Sic enim servi ab ingenuis separantur, ut vel cani religentur in ipso vertice. Reliqui verò Germani, dum Suevicum ornatum imitantur, eum tantùm spacio juventutis retinent. Cultus tamen Principum propter & honorem & dignitatem multò excultior est. Ita *forma & pulchritudinis studuerunt*, non ut essent fœminatum, quæ venustæ esse student, more comptæ (Siquidem amorem nauci faciunt) sed eodem ornatu bella vel in hostium conspectu in altitudinem dignitatis, & excellentiæ victoriosæ, ut arbitror, & in terrorem hostium, adeunt.

Vetustissimos se nobilissimosque Suevorum Semnones memorant. Fides antiquitatis religione firmatur. Stato tempore in sylvam auguriis patrum & prisca formidine sacram, omnes ejusdem sanguinis populi legationibus coeunt, cæsoque publicè homine celebrant [illegible] barbari [illegible]tus horrenda primordia. Est & alia luco reverentia. Nemo nisi vinculo ingreditur, ut minor, & potestatem Numinis præ se ferens. [illegible] fortè prolapsus est, attolli & insurgere haud [illegible]tum, per humum evolvuntur, eòque omnis superstitio respicit, tanquam inde initia gentis, ibi Regnator omnium Deus, cætera subjecta, atque parentia. Adjicit autoritatem fortuna Semnonum, centum pagis habitatur, magnoque corpore efficitur, ut se Suevorum caput credant.

XVII.

DE SUEVIS SEMNONIBUS.

NUnc distributione [illegible], *Suevorum nationes* [illegible]rdine enumerat, inter quos *primi sunt Semnone*[s], quorum si[t]us sic à Ptolomæo statuitur, καὶ τὸ τῶν συήβων τῶν σεμνόνων, οἵτινες διήκουσιν [illegible] τοῦ ἄλβιος ἀπὸ [illegible] μέρους πρὸς ἀνατολὰς μέχρι [illegible] ποταμοῦ id est. *Post Angelos Suevos, ad Septentrionem, usq. ad medium Albis fluvii protensos, Suevi Semnones post Albin à prædicta parte, ad ortum usq. ad Suevum fluvium, habitant*. Siquidem [illegible] sicut in orientali Albis ripa, Suevi Semnones [illegible] ita in occidentali Angrivarii, & Longobardi. Eos autem Tacitus primum ab antiquitate collaudat [illegible]que antiquitate religionis confirmat. Nam h[illegible] a[illegible] stato tempore lucum ingressi, hom[illegible] [illegible]cè mactant & quod sacrificiu gen[illegible]s non n[illegible] valdè antiquum esset. Mirum est ut *Sathan hominum mentes excæcaverat, ut non aliter atq. hominis mactatione placaretur*, quod & multis nationibus non utique b[illegible]b[illegible] sed & Græcis fuit usitatum. Sicut *Agamemnon* iiam ipsius [illegible]*liam Iphi*[g]*eniam*, ut Dianæ [illegible] ista navigatione placaret, ad aram ma-

ctavit, ut [illegible] Euripid[illegible] [illegible] [illegible]a, apud Lucr[illegible] [illegible] *hac consuetudo olim Syris, Arabibus Æ*[illegible] ante sexagint[a] annos *in Indiæ insulis* [illegible] per Lusitanorum navigationem inventæ [s]unt. Est quidem hæc ceremonia admo[d]um horrenda. Fuit & Suevi[s] altera ceremoniæ forma, quam lucum ingredientes observabant. Nam vincti ibant, si quidem vinculum humi[li]tatis & observantiæ, atq. Religionis symbolum quoddam erat, atque si vinctus prolapsus erat, non eri[gebatur, n]on [e]levabatur, sed per humu[m] v[o]lvebatur. Id autem eo consilio factum est, ut hac superstitione esset quædam ibidem ejus[de]m [illegible] p[ri]mam originem esse Deum opt. max. si[gnifi]catio. Itaque cætera volebant ita subjecta esse, ut parere discerent, & tenent. Quare *istis rationibus & antiquissimis*, & propter antiquitatem, & dominium ex ipsa origine prona *Nobilissimi* judicabantur. Laudantur, & à fortuna secundissima atque potentia. Nam illis fuerunt centum pagi, id est, diœceses. Germanis à γία Gen & à pago (nam Græcis est, παγὰ sed [illegible]) ein Bach nominatur. Est enim *pagus* veluti *distruncula, binum aut ternum millium virorum*, & *alibi* 2[illegible] *hominum pagus* compl[e]ctebatur. [It]a apud Cæsarem, & hotum Suevorum totid[e]m pagi sunt sicut aliquot Morinis concessit. Itaque [to]tum corpus efficitur propter tot pagos, & tam numerosum populum, ut se & capu[t] & metropo[li]n alio rum Suevorum esse sibi persuaserant. *Eo autem loco est Episcopatus Havelspergensis, Prignitium*, quod sex urbibus hodie constat, & quam *Reginunculam Havella* vulgò dat Havelland nuncupant ubi & Ratenanum, Brandenburgum, & quædam oppida vi[de]ntur juxtà cum Com[ita]tu Rappinen[si].

COntrà Longobardis paucitas, Nobilitasque quod plurimis ac vale[nti]ssimi[s] nationibus cincti, non per obsequium, sed præliis, & periclitando tuti sunt.

XIIX.

DE SUEVIS LANGOBARDI[S].

PTolemaus hic nonnihil variat nam *Lan[g]obardos Rheni accolas facit*, de quibus idem sic, καὶ χῶσι, inquit, τῆς γερμανίας τὰ μὲν, [illegible] ποταμὸν, ἀρχόμενα ἀπ' ἄρκτου [illegible] μικροὶ [illegible] λαγγοβάρδοι [illegible], quod est: *Obtinent Germaniam, quæ circa Rhenum fluvium sunt, incipientibus a Septentrione, Busac[te]ri parvi (Sunt enim & magni non ita a [illegible]) & Sycambri Sub quibus [illegible] Is enim a [illegible]strum rationem [o]rdinis [illegible] subaucit [s]unt Sue[vi] Langobardi deinde [illegible]* Eos [illegible] [illegible] Brabanti [illegible] qui Gelrensibus vi[cini] [illegible], conferret eosdemque esse, & certis [r]ationibus [illegible] pronunciaret. Itaque eos, propter longius a Suevis Semnonibus interval[l]um, hîc loc[o] non accipiemus, cum Pt[o]lemæus eosdem Suevos esse voluerat, & vix ab [i]llo defendi potest. Nam Suevorum tractus, & eorundem pagi, eousque nunquam pe[r]tinuerant. Deinde apud eu[n]dem sunt λαγγοβάρδοι, quos absque controve[rs]ia Tac[i]tus inte[lligi]t [illegible] cum [illegible] valentissimis nat[io]nibus, ut Chaucis, C[h]e[ru]scis & Cattis cincti, eum & ordo, atque [illegible]um enumeratarum consecutio hic instituta, [illegible] urgeat. Postea iidem Langobardi [illegible] non quod

... in cunctis periculis vicinorum ... & ... fuerunt. Verba autem Ptolemaica hæc sunt, καυχῶν δὲ τῶν μειζόνων καὶ τῶν συήβων, ἀγγειυᾶροι, εἶτα λακκοβάρδοι, ὑφ' οὓς δουλγούμνιοι, quod est. *Cauchorum autem majorum & Suevorum sunt Angriuarii deinde Laccobardi, sub quibus Dulgumnii.* Quare Longobardi Ptolemæi Rheni sunt accolæ, & *Laccobardi* ipsius Albis, *ubi est hodiè Episcopatus tam Magdeburgensis, quam Halberstadiensis.* Sunt & apud eundem λογγιβάρδοι, sicut Græca constanter habent exemplaria, his verbis, τῶν δὲ ἐντὸς καὶ μεσογείων ἐθνῶν, μέγιστα μέν ἐστι τό, τε τῶν συήβων τῶν ἀγγειλῶν, οἵ εἰσιν ἀνατολικώτεροι τῶν λογγιβάρδων ἀνατείνοντες πρὸς τὰς ἄρκτους μέχρι τῶν μέσων τοῦ ἄλβιος ποταμοῦ, hoc est: *Hardemiones mediamq; terram interiorem incolentes Suevi sunt Angli, qui magis orientales sunt quam Longobardi, dum illi ad Septentriones usq; ad medium Albis fluvii extenduntur.* Hi revera *Longobardi* sunt, quos *ante Longobardos* Rheni accolas fecit. atque sic cuncta probè respondere comperies. Itaque vocabulum subinde permutatum esse agnoscimus, cùm planè sit Germanicum, nimirum *a promissa barba* quam fovebant, juxta Germanorum dialectum iidem dicti sunt. Hi autem *Langobardi* Saxones Duce Alboino *Italiam intrârunt, cum Pannoniam Hunnis,* Attilæ reliquiis, *a quibus Pannoniæ nomen in Hungariam mutatum* est, *reliquerant,* Vincentiam, Veronam, Mediolanum, præter *Insubres per deditionem acceperunt.* Idque ... esse Paulus Æmilius lib I. à ... Christi DLXIIX. anno, asserit, sed Blondo IIX. lib. de... annus est, à salute nostra restituta per natum Christum DLXXIX. Habuit autem Langobardorum Rex Alboinus in copiis suis Suevos (absque dubio vicinos intelligit Semnonas bellicosissimos) & Saxonas circiter vi...ies mille, quibus admi...cebantur, & uxores, & liberi, *in primo congressu Venetiam exsuperavit,* mox & *Insubres, qui* postea *à victoribus*, & possessoribus *Longobardi appellati sunt,* atque etiamnum idem nomen retinent vulgo & *corrupte dicti Lombardi,* de quorum rebus gestis mu... a lectione digna Paulus Dia...co... adnotavit. Alboinus autem dum Veronæ ... habitabat, & voluptuabatur, Rosimundam uxorem suam, ut ex cranco Patris sui interfecti Gunimundi aureis fulcris ornato biberet, coegit ... hæc irata postea fidem matrimonii solvit, adulterum Peredeum adamavit, adeò ut ejusdem opera Alboinum maritum, & Regem vel domientem intereinerit circiter annum CHRISTI DLXXIV. & ad Longinum Ducem Romanorum, qui Ravennæ degebat, cum adultero Peredeo, qui alias est Helmelchildis confugierunt, cujus suasu (nam regnum Langobardorum ambibat) Rosimunda Helmelchildi veneno post balneum mortem parabat. Hic verò insidias intelligens accepto potu & Reginam, ut reliquias ebiberet compulit, ita ambo uno die ultimum traxêre spiritum. Longinus Alboini thesaurum cum filia Alsuinda ad Tiberium Imperatorem Romanorum Constantinopolim misit, qui sicut felicissimus in prælio Persicu, ita in Langobardico infelicissimus fuit. In locum autem Patris Alboini Clophis successit, anno post natum CHRISTUM DLXXIX. & I. Imperii Tiberii Constantini, is multas ... Italiæ cepit: Gallicis penè Cisalpinam, ut Latini tradunt Scriptores, occupavit, sed in Romæ obsidione à suis interfectus est juxta Æmilium & Blondum, ubi triginta Interreges in tempus aliquod creati sunt, quos varius rationibus Clotarius Gallorum Rex sollicitavit, sed nonnihil spe sua frustratus est, & surrogatus est, in Patris Clophis mortui locum Antharius filius, qui nominatur, & Flavius, post natum Christum DLXXXXI. Ne multa. Ab Alboino usque ad Desiderium ultimum Regem circa Caroli Magni tempora, ter centum annos has Regiones tenuuerunt, in quibus & XXIII. Reges successerant.

REudigni deinde & Aviones, & Angli, & Varini, & Eudoses & Suardones, & Nuithones, fluminibus aut sylvis muniuntur, nec quicquam notabile in singulis, nisi quod in commune Herthum, id est, terram matrem colunt, eamque intervenire rebus hominum, invehi populis arbitrantur. Est in insula Oceani Castum nemus dicatum, in eo vehiculum esse contectum, attingere uni Sacerdoti concessum. Is adesse penetrali Deam intelligit, vectamq; bubus fœminis multa cum veneratione prosequitur. Læti tunc dies, festa loca, quæcunque adventu hospitioque dignatur. Non bella ineunt, non arma sumunt, clausum omne ferrum, pax & quies tunc tantum nota, tunc tantum amata, donec idem Sacerdos satiatam conversatione mortalium Deam templo reddat, mox vehiculum & vestes, & si credere velis, Numen ipsum secreto lacu abluitur. Servi ministrant, quos statim idem lacus haurit. Arcanus hinc terror, sanctaque ignorantia, quid sit illud quod tantum perituri vident. Et hæc quidem pars Suevorum in secretiora Germaniæ porrigitur.

XIX.

DE REUDIGNIS AVIONIBUS, *Anglis, Varinis, Eudosibus, Suardonibus & Nuithonibus.*

HIc opus & labor est, ut veteribus Germanis certus designaretur locus, tùm quòd nulla sit vocum allusio, tùm quòd nulla pictura tabularum Geographicarum situm aliquem commonstret, tum quòd apud nullum Authorem, post Tacitum, eorundem fiat mentio, qua per conjecturas quasdam recentiorum nationum eum veteribus collatio fieret, ut tandem aliquando ... earum appellationum unus aliquis usus esset. Quare factum est, ut tanta bonorum Authorum hic loci sit dissensio. Aviones in Euonios insulares abierunt, etiam ordine non observato, cum Suevorum Aquilonarium ortum versus sit enumeratio. Itaque nunquam Reudigni in Bojaria essent Vendigni, nunquam Nuithones in Aventicensem tractum, reponerentur, nunquam Suardones in Milenam statuerentur. Neque desunt, qui conjecturis quibusdam, forsan ex ordine, quem Tacitus instituit, adducti proximos Suevis Semnonibus, & Langobardis ad septentrionem Megalopurgenses illarum nationum appellatione comprehendi voluerant. Quare iidem sunt *Reudignorum tractus qui Megalopurgensium Ducatus est*, ubi olim Pharodyni, Obotritæ, Heruli & Heneti, qui sunt & Vandali (sicut etiamnum eorundem Duces Herulorum & Vandalorum Domini salutantur) habitarunt, suprà quos Teutones, id est, Comites Rappinenses degunt, & iisdem & *Suardones* propter exiguam allusionis formam sunt *Suerinenses*. Verè huc Strabonis sententia afferretur, qua emigrationes assiduas septentrionalium Germanorum fuisse testatur, propter belli studium, propter victus tenuitatem, cum neque agriculturam exerceant, neque negotiantur, sed bona victus

pars

Pars est, ex pr... inq... ἅπασι τοῖς ... (Septentrionalem partem intelligit) τὸ πρεσβεῖας ... παντάπασίν εἰσιν μακρὰς, διὰ τὴν λιτότητα τοῦ βίου, καὶ διὰ τὸ μὴ γεωργεῖν, μηδὲ θησαυρίζειν, τροφὴ δὲ ἀπὸ τῶν θρεμμάτων ἡ πλείστη. Verum cum in plerisque aliis vocibus Germanicis, Latini & Græci suas flexiones ἐγκλίσεις dictas servarunt, quæ & in causa subinde sunt, cur non ubique eædem appellationes retineantur, sicut in Carithnis, & aliis Rheni accolis, apud utriusque literaturæ Authores non parva diversitas dignoscitur, ita hîc loci, & si quis ex Reudignis Ptolemaicis ἐκκλήσεις, ubi hodiè Cassubi Dantiscanis vicini, ex Avionibus, ἀλοωίωνας, ubi sunt Puloni, & Borussi nonnulli maximè qua parte Conicium strage Polonorum, & Borussorum oppidum celebre situm est, sic ex Varinis aut ὀὐαρίνους, ubi nunc sunt Marchiæ novæ incolæ, quibus Sidenorum Regio Septentrionem versus, vulgò das Stettinerland/ vicina est, aut occasum versus Pharodynos, id est, Megalopurgenses, aut ortum versus Varinos, quos & interdum Varinios nuncupant, non ita longè ab ostio Vistulæ dissitus, ubi Dominica est Ecclesia Warmia dicta, vulgò die Frauen Stadt/ à qua totus Episcopatus Heylspergensis (sub cujus diœcesi, & mea patria est Resellium, nomen habet, qui est ferè Warmiensis cùm esset, aut Warmensis, aut Warmiensis. Verum has conjecturas neque ipse, cum non sint adeò στοχάσιμα, tanti facio, ut Doctorum Virorum judicio, & justo consensui anteponerem. Suevos autem Anglos Ptolemæus inter Amasin, & Visurgin fluvios constituit, quorum latus occidentale Sicambri, meridionale Casuarii, boreale Chemæ, & orientale Dulgumnii, & Camani claudunt, sed apud Tacitum quis non Boreales atque adeò Ingævones, ex ordinis consecutione, in enumeratione Suevorum videret? Constituendi autem *Angli*, Suevi & mediterranei, quos Ptolemæus habet, & maritimi *inter* Vitas, id est, Jutas, vel hodiè *Jutlandos* & Saxonas veteres *habitarunt*, sicut apud Bedam Anglosaxonem legitur, & hi sunt à Britannis evocati, ut Scotos atque Pictos ejicerent, *sed* Angli *Duce Vortergerno totam Britanniam, olim Albionem dictam sibi vendicarunt, cujus primus Rex fuit Eggebertus* à nato Christi 97. *Caledoniam* quoque *a Germanis ortam esse*, & ipse Tacitus profitetur *postea in Scotia nomen abiit.* Cæterum ut primum illi Angliæ nomen inditum erat, ut antea in septem Regna divisa erat, ut à Dacis accepta, & tributaria facta erat, ut à Francis, & à Scotis vastata erat, ut Pontifex eos in suam fidem receperat, ut à Scotia per vallum divisa erat, ut libertas iisdem concessa erat, ut Christo tota insula locupletata erat, ut lingua Anglica sit Saxonica, sed corrupta, sicut & bona ex parte Scotica est, aliaque id genus quàm plurima in Historia Anglorum, fusius explicantur. Quid multis? Ita facilè ea conjectura adducti Endosas, Suedonas & Nuithonas intra Suevi juxta Veterum sententiam, & Vistulæ in Gedani viciniam ostia in parte septentrionali, ad Oceanum collocarent, cum his insulam Oceani Tacitus proximam ordinat, cum idem hanc partem Suevorum in secretiora Germaniæ, hoc est, ad Ingævones porrigi pronunciet. Sed quisnam quæso iisdem certa designaret loca in tanta locorum, & commigrationum confusione? Videsne intra Viadrum, & Vistulam jam non German[...] sed Vandalos, Polonos [...] nominatos cohab[...] & quantum veteri Germaniæ occasum ve[...]cessit, tantum ab ortu per Vandalorum inc[...], & irruptiones decessit. Collaudat tamen has Nationes, tùm à munitione, præsertim naturali, quæ hic per flumina, & saltus significatur, tùm à religione. Siquidem his Suevis Aquilonaribus communis est Dea. Terra ipsa, quam Erde Germani appellant, & postea Latinorum inclinatione Hertum factum est. Terram tanquam custodem negotiorum humanorum aspectricem fecerunt, sicut de suis Diis & senserunt & judicarunt. Quare dum aut Justitiæ, aut Virtutis alicujus ad studium Poëtæ exhortantur Deos cunctarum hominis actionum inspectores atque observatores constituunt. Eodem modo Hesiodus Magistratum commonefacit, quo Salomon in Proverbiis, ut omnes homines sint tàm in administratione, quàm in negociatione justi. Nam Statera bilanx judicium DOMINI sunt, omnia pondera ejus sunt: Ita & Hesiodus Deos in cœtu hominum oberrare, & versari, & opera hominum animadvertere, ne qua porrò licentia peccandi impune concederetur. Sunt autem ejus versus.

ὦ βασιλῆς ὑμεῖς δὲ καταφράζεσθε καὶ αὐτοὶ,
τήνδε δίκην, ἐγγὺς γὰρ ἐν ἀνθρώποισιν ἐόντες,
ἀθάνατοι λεύσσουσιν, ὅσοι σκολιῇσι δίκῃσιν,
ἀλλήλους τρίβουσι, θεῶν ὄπιν οὐκ ἀλέγοντες.
Τρὶς γὰρ μύριοι εἰσὶν ἐπὶ χθονὶ πουλυβοτείρῃ,
ἀθάνατοι Ζηνὸς, φύλακες θνητῶν ἀνθρώπων,
οἵ ῥα φυλάσσουσίν τε δίκας, καὶ σχέτλια ἔργα,
ἠέρα ἑσσάμενοι, πάντη φοιτῶντες ἐπ' αἶαν.

Quod est,

O vos qui regitis terras advertite mentem,
Huc ad justitiam, quoniam superi propè nos sunt,
Dii qui cuncta vident, & eos, qui per mala jura
Defraudant alios, spreta ratione Deorum,
Ter numerum exuperant cœlestia numina, terram
Quæ nobiscum habitent, in tutelam data nostrûm,
Illiq; quid juste observant, quid fias iniq;
Aere tecta, omnem pedibus peragrantia terram.

Ita Suevi *Hertum*, id est, *terram Deam omnium actionum humanarum præsentem* inspectricem esse arbitrantur, ut hoc modo ad honestæ, & piæ vitæ studium incitarentur, ejusque cultum subdit & ceremonias. Nam ut alii Dii curru vehuntur, ita terræ suum est vehiculum atquatum & veste contectum, quod nemini attingere alii licuit, atque Sacerdoti. Mirùm est cur ejus simulachrum neglexerat. Siquidem supra li[..]di erat, in modum Liburnæ, & Jupiter Labradæus cum securi pingebatur, Apollo verticos[u]s in pyramidem exurgit, Paphiæ Veneris imago [...]m seu basin informem & latiorem habuit, metæ in modum fastigiatuoi. Hercules quoque apud Celtas cognomento ὄγμιος, imagine decrepiti senis, capite incompto, pelle rugosa, dextra clavam tenens, sinistra protentum arcum, multos mortales catenis vinctos ducens. Ita terræ simulacrum cum clavi fingebatur sed hoc loci nullum est. Et sicut currum Veneris columbæ, Bacchi tigrides, ita terræ boves fœminæ satis pro decoro trahunt. Colebatur autem *in luco, quem Castum*, forsan ob Deæ reverentiam *nominarunt* in Oceani absque dubio Balnco insula,

[illegible] nomen & [illegible]. Feriæ [illegible] icatæ [illegible] vantia [illegible] agebantur, [illegible] anon [illegible], cum [illegible] erat. [illegible] uetud[illegible] hom[illegible] *Sacerdos* in [illegible] lacu, & *Deam & vehiculum* cum vestitu *abluebat, sed lacus ministros de more statim in ipso lacu sacro hausit*, quod prior [illegible] S. [illegible] tanus tenebris mentis, quæ puritate & do[illegible] & religionis non perp[illegible]ebatur. Lacus igitur haurientis causas ignorant, ut que venerantur, [illegible] Tantus est Sathanæ furor in humanum genus, & tanta hominum naturæ [illegible] depravatio, tum cæcitas.

PR[illegible] ut quo[illegible]odo paulo ante Rhenum, sic nunc Da[illegible] [illegible] juar Hermundorum [illegible] tas, fid Romanis, eo [illegible] Germano[illegible] non in ripa commercium, sed penitus atq. in [illegible] Rhetiæ provinciæ colonia passim [illegible] transeunt, & cum cæteris gentibus arma modo castraque [illegible] us, his domo v[illegible] que patet [illegible] mus non conc[illegible]. In Hermunduris Albis o[illegible] flumen inclytum, & notum olim, nunc tantum auditur.

XX.

DE HERMUNDURIS.

HActenus limitus & Occidentalis quippe Rhe[illegible] & [illegible] Oceani accolas recentu[illegible]. Nunc & Australes a Danubio, ceu meta [illegible], [illegible] ut [illegible] facientes [illegible] pergit, quorum [illegible] Hermunduri, qui propè Albim cohabi[illegible] [illegible] verius. [illegible] jux a T[illegible] *[illegible] tractu A[illegible] oritur*, & juxta Pa[illegible] [illegible] S[illegible]orum Semnonum, quos Mutch[illegible] [illegible] gentes [illegible] in [illegible] Albim, & Suevum [illegible], & Hermunduros [illegible] præ[illegible]. Sunt igitur *Hermunduri* partim *Bojohemi* [illegible] non [illegible] longè a Bardevico [illegible] *Misent* ad Suev[illegible] Semno[illegible], *a Misena* ejus civitatis capitali [illegible] de Marchionum di[illegible]. Qui po[illegible] adhuc apud veterum Saxonum S[illegible] [illegible] Misens [illegible] na [illegible] tam quod Suev[illegible] sunt juxta Tacitum hori[illegible], qu[illegible] q[illegible] Hermund[illegible] rint [illegible] funt [illegible] Catt[illegible] S[illegible] [illegible] g[illegible] [illegible], & ubi funt [illegible] nem Hermunduros [illegible] splendidissimæ [illegible] [illegible] *Catti* [illegible] sunt *partim [illegible], partim [illegible] quodammodo [illegible]*, [illegible] & [illegible] Hermunduros ad Al[illegible] con stat. Con[illegible] autem est, for[illegible] *L[illegible] s vet[illegible]* in bello G[illegible] apud [illegible] *eo pe[illegible] & juxta cum ill[illegible]* [illegible] conjec[illegible] *Tu[illegible] rum* [illegible] *appe[illegible]* [illegible] est, ubi [illegible] *Hercynia sylva* [illegible] *die Turin[illegible]* [illegible] au[illegible] [illegible] & loc[illegible] Rom[illegible] Itaque [illegible] non [illegible] age[illegible] Germani [illegible] per Rhe[illegible] sub id te[illegible] Romano[illegible] ovinciam, negociar[illegible] Hi enim [illegible]tibus januæ patefi[illegible]. Tanta erat fo[illegible] cum Romanis fides.

[illegible] Hermunduros Narisci, ac [illegible] de Marcomanni & [illegible] gunt, præcipua Marcomannorum gloria viresq.

atque [illegible] [illegible] pulsis [illegible] Bojis [illegible] pa[illegible] N[illegible] Quadive degenerant. Itaque Germaniæ velut frons est, quatenus Danubio pergitur. Marcomanis Quadisve ad nostram in memoriam Reges manserunt ex gente ipsorum, nobile Marobodui & Tudri genus, jam & externos patiuntur. S[illegible] vis & potentia R[illegible] & autoritate Romana, raro armis nostris, sæpius pecunia juvantur.

XXI.

DE NARISCIS, MARCOMANNIS & Quadis.

HIc iterum Ptolomæus *nomen Nariscorum permutavit. Habet enim Variscos* & facillimum [illegible] inter N. & V. literas apud Latinos (quorum [illegible] & [illegible] illum secutum esse credo) nemo est, qui non videt. Ve[illegible] autem [illegible] hæc [illegible] [illegible] forsan hic legendum est [illegible] ut Tyringorum appellationi cu[illegible] [illegible] convenit [illegible], quod est, *Supra [illegible] montes* id est, Bo[illegible] videlicet ad Boream [illegible]*unt Teuriochæmi, sed sub montibus* Austrum versus Sud[illegible] *Varisci.* Quapropter *Teuriochæmi, Sala flu[illegible] vicini* [illegible] dentur, & *Nar[illegible] Voidtlands u q. ad Babeb[illegible]am, N[illegible]bergam, Ambergam, Calmut[illegible]* [illegible] *nam & [illegible]avium.* Est autem *Voidtlan[illegible] præfectura* d[illegible]. Nam [illegible] Græcis qu[illegible] [illegible]anis [illegible] est [illegible] Re[illegible]gio, *ita ut sit Præsidis vel Præfecti Re[illegible]* M[illegible] [illegible], de qu[illegible] Ptolemæus [illegible] quod est *sub Gabreta [illegible] Marcomanni* G[illegible] aut in sylva Bothe[illegible] [illegible]tanorum [illegible] Austrum partem compl[illegible] quam habitarunt olim Marcomanni, id est, *Ad ra[illegible]vi, usque per O muntium, Brunnam usq. ad Posonium.* id est, hodie Presburgum, in [illegible] Danubii situm oppidum, a quo [illegible] Pannon[illegible] superiores *pertinent*, quorum magna gloria fuit, & multa prœlia abus[illegible] cum [illegible] Romanos [illegible] fuit Au[illegible]norum, præ[illegible] tempore, quibus Rex Marobod[illegible]. Id tamen certum est in [illegible], quæ nunc [illegible] [illegible] partes m[illegible] ad mund[illegible] [illegible] fere [illegible]os. Itaque cum M[illegible] comanni [illegible] ad eosdem habitent, nimirum ad [illegible] partem G[illegible] sylvam apud [illegible] c[illegible] al[illegible] *hb Bohemum sedem Marc[illegible] rum f[illegible]* [illegible] ad eadem [illegible] Strabo, cujus [illegible] hæc [illegible] [illegible]. quod est: *In illorum tractu est Bojemum Marobodui Regia, aut in eum [illegible] complures alias gentes transtulit, atq. adeo Marcomannos sibi conterraneos.* Hi quoque Mediolanum anno à nato Christo 272. vastarunt, & ad Placent[illegible] victi erant, ut Author est Vopiscus. Verùm de his qui plura scire expetit, Strabonem *in VII.* Tac. tum *in II. Annalium*, & Velleium Paterculum *II. lib.* consulet. Atque hinc quoque apparet Bojorum veterum amplitudo, & sicut Hermunduri in eorundem montium parte Boreali, ita Marcomanni Australi habitarunt. Cæterum *Quadi* sunt Ptolemæo *sub Hercynia sylva*, [illegible] inquit, [illegible] *dos.* Hi enim intra eundem saltum, qui est Bojehemicorum montium, ortum versus pars & Sarmaticos montes habitabant. Qu[illegible] *partem Moravis inferiores, ubi est Legersdorffium, Glocium*, & alia

vicina

vicina loca, *parium Silesia*, *circa Sueynicum* penè ad Carrodunum vergunt, quo tractu hodie Polonia minor collocatur, & Ducatus Teschensis. Quare Julius Capitolinus Hermunduris & Marcomannis Sarmatas conjungit, de quibus haud pœnitenda apud Ammianum Marcellinum leges, & hi in variis locis tum propter frequentes migrationes, tum propter assidua bella vixisse, leguntur. Quare modo in Pannonia prima, ubi Narrabo (vulgò die Rab) propè Gaurium, unde est Episcopus Gaurienfis, der Bischoff von Rab, in Danubium sese exonerat, cujus rei testimonium, ex Ammiano afferet, sedes fixerunt, modo in Helvetia habitasse, leguntur, sicut ex Eutropii libro VI. conjectura fit. Verùm Ptolemæus addit ὑφ' ὃς τὰ σιδηρωρυχεῖα, id est, sub quibus sunt ferri fodinæ, imò hodiè ibidem sunt auraria, argentaria, æraria, & plumbaria metalla, quemadmodum intra Croconiadas & Opalienses, & in Silesia prope Zuechemantelum & alios locos vicinos in parte Boihemicorum montium australi ad Subsolanum & Vulturnum usque ad Sarmaticorum montium radicem, ubi hodie *metallifera urbes* sunt *Cremnitium*, *Semnitium*, *Sola*, & vetus, & nova, & antea metalla Ducatus Opavensis, & vicinorum locorum quodammodo sed paucis pro loco adnotavi. Hæ autem nationes à parte meridionali cis Danubium frontem, hoc est, aut *ευωνυμον* caput, aut translatè initium Germaniæ Cisdanubianæ constituunt, quarum tanta virtus est, & rei militaris peritia, ut à Romanis nunquam auxilia peregrint, sed pecunia tantum illis ab his numerata sit.

NEc minus valent retro Marsigni, Gothini, Osi, Buri, terga Marcomannorum Quadorumq; claudunt, è quibus Marsigni, & Buri sermone cultuque Suevos referunt. Gothinos Gallica, Osos Pannonica lingua coarguit non esse Germanos, & quòd tributa patiuntur, partem tributorum Sarmatæ, partem Quadi, ut alienigenis, imponunt. Gothini, quo magis pudeat, & ferrum effodiunt, omnesque hi populi pauca campestrium, cæterum saltus & vertices montium jugumq; insederunt. Dirimit enim scinditq; Sueviam continuũ montium jugum, ultra quod plurimæ gentes agunt, ex quibus latissimè patet Lygiorum nomen in plures civitates diffusum. Valentissimas nominasse sufficiet, Arios, Helvecenas, Manimos, Elysios, Naharvalos. Apud Naharvalos antiquæ Religionis lucus ostenditur. Præsidet Sacerdos muliebri ornatu, sed Deos interpretatione Romani Castorem Pollucemq; memorant. Ejus Numinis nomen Alcis, nulla simulachra, nullam peregrinæ superstitionis vestigium, ut fratres tamen, ut juvenes venerantur. Cæterum Arii super vires, quibus enumeratos paulò ante populos antecedunt, truces, insita feritate, arte ac tempore lenocinantur, nigra scuta, tincta corpora, atras ad prælia noctes legunt, ipsaque formidine atq; umbra feralis exercitus terrorem inferunt, nullo hostium sustinente novum ac velut infernum aspectum, nam primi in omnibus præliis oculi vincuntur.

XXII.

DE MARSIGNIS, GOTHINIS, OSIS,

Buris, Lygiis, Ariis, Helveconibus, Manimis, Elysiis, Naharvalis.

NUnc verò Nationes Germaniæ, easque adhuc Suevicas recensere ad ortum, nimirum ad Pannoniam, Sarmatiamque usque pertinentes pergit. Itaque in principio Corneliani Marsigni non sunt Ptolemaici Marvingi, nam illi quidem Marcomannorum & Quadorum terga claudunt (cum hi in occasum prospectant, & more Poëtico pars Borealis iisdem dextra, & Australis sit sinistra) atque ità Marsigni, Gothini, Osi & Buri in ortum intra Carpathum & Sarmaticos montes, nempe ab ea Danubii parte usque ad Vistulam protenduntur. Hi verò Ptolemaici sunt intra Sudetos & Abnobios montes, sub Dandutis, qui Casuariis proximi sunt vicini. Quare sic scriptum reliquit ὑφ' ὃς τύρωνοι, καὶ μαρούϊγγοι, quod est. *Sub Dandatis sunt Turoni & Marvingi*, & paulo pòst ὑπὲρ τὰ σούδητα ὄρη, τευριοχαῖμαι ὑπὸ δὲ τὰ ὄρη ὑαρισοὶ, εἶτα γαβρῆτα ὕλη, καὶ ὑπὸ μὲν τοὺς μαρουίγγους κουριῶνες, quod est: *Super Sudetos montes sunt Teuriochemi, sed sub montibus Varisti, deinde Gabreta sylva, & sub Marvingis Curiones sunt.* Quare cùm illis propter situs magnam diversitatem conferri nequeunt, atque ita *Marsigni & Gotthini sint nonnulli Silesii & hodie Ungari proximi*, Zepusiis vicini erunt, atque sicut Osi nonnihil ad Danubium occasum versus tendunt, inter quos & Araviscos sæpè de limite meridionali Germaniæ controversia fuit, de qua in principio nonnulli adnotavi, ita *Buri ab ipsis Silesiis Vistulam versus pertinent*. Verùm ex sermone & cultu discrimen facit, quarum utraque notatio inter nationes esse consuevit, atque ex utraque Marsignos & Burios Suevos esse pronunciat, cum illis erat sermo, & cultus Suevicus. Verùm cum Gothinis Gallica lingua & Osis Pannonica fuerit familiarior Germani esse nequeunt. Accedit & tertia notatio, nimirum quod sint tributarii. Siquidem tributorum partem Sarmatæ, partem Quadi exigunt, ita Gothini sunt terræ ferrariæ fossores forsan Quadorum operæ aut conductitiæ, aut quasi in servitutem redactæ. Hi autem omnes accolæ sunt Carpathi, qui à Suevis Suevus dictus est, & Sarmaticorum montium. Ita quosdam intra Ungariæ terminos Danubium versus habitasse apparet, cum illud jugum Suevicum easdem partes disterminat, in cujus latere septentrionali *Lygii* cohabitant, qui *sunt ipsi Silesii*, quorum nomen olim fuit amplissimum. Siquidem ab hoc jugo & à Quadis usque ad Vistulam ejusque penè ostium pertinebant, ubi *hodiè* degunt *Odoraces Poloni*, & qui mediam, ubi oppidum, sed per conventum Heroum Polonicorum admodum celebre Petercoviaum est, & qui magnam, ubi degunt *Heneti Bossini*, *à quibus* nominatur *Posnania* cum Episcopatu Guisnensi & Curiensi. Itaque multarum civitatum inter Lygios appellationes extructæ sunt propter Henetorum, quos & Wendos & Vandalos nuncupamus, incursionem & occupationem. Nam eo loco veteres Germanos eosq; Lygios habitasse non est obscurũ, & cùm horum nominum neque allusiones habeantur, neque certi situs in tabulis Ptolemæi inveniantur, haud facilè quis recentes nationes Polonicas, cum vetustis Lygiorum Suevorum appellationibus appositè conferet. *Subjungit Naharvalorum superstitionem, qua* Sacerdos muliebri stola ornatus juxta Romanorum interpretationem, geminos nimirum Castorem & Pollucem in luco coluit. Ipsi verò illud *Numen*, non geminos, non *Διοσκούρους* Græcorum more appellarunt, sed *Alcin*, aut à robore ἀλκὴ, aut ab ætate, Alt. Hunc enim juvenes ut fratres in summa concordia *coluerunt*. Contrà *Arii hostibus terriculamenta esse cupiebant, propter nigrorem.* Itaque & eorum corpora & arma atrata conspiciebantur. Sic enim lenocinabantur, id est,

vel

vel exquisitiorem elegantiam, vel delinimentum addebant, atque hæc est causa, cur nocturna prælia fieri maluerant. Quid mul[...]s? nigerrimi volebant videri, ut hostes perterrefac[...]ent, ceu [...] Diaboli. Nigrante enim oculi maximè p[...]bantur, & corda exhorrescunt.

Trans Lygios Gothones regnantur, paulo jam adductius quam cæteræ Germanorum [...], n[...] ta[...] pra libertatem. [...] tinus deinde ab Oceano Rugi & Lemovii, [...] que harum g[...] [...] scuta, breves gladii, & erga Reges obsequium.

XXII.

DE GOTHONIBUS, RUGIIS & Lemoviis.

PTOlemæus *sub Venedicis montibus* in ulteriorem Vistulæ ripam quippe Orientalem, *Gythonas* constituit, *à quibus & sinus* fortè in nomen accepit *Godanus*, etsi [...] n fusius patebat, tamen hodie nonnihil est arctior, unde ibidem urbs c[...]leberrima *Gedanum* vocatur, & depravatè priori syllaba detracta, Danum & Dan[...]um nominatur. Urbs autem est amplissima, non ita vetusta, ut vul[...] us arbitratur. Neque Phn[...] ret[...]gitur, & [...] Ge ina[...]rum ge[...]tera connume[...], & cum ibidem fuccin[...] [...] u memoriæ p[...]dat. Verùm an [...]em sint, [...] *Getæ & Gothi* nom[...] utur apud S[...]ptores, [...]oco non excquirem. Id [...] n affir[...] are licet, *in[...]lam intra Borussiam & [...]monum terram sitam, Gutlandiam* vocata[...], *ab ei dem ortam* [...], decem m[...] aria long[...]n. & circiter septem [...]tam magnifici[...] ædibus in nonnu[...] urbibus ornatam, sed propter emporium aut neglectum, aut alio translatum, vastam & desolatam. Sinum vero Germani etiam Hafen/ appellant, & *in Balthico mari tres præcipuos numerat. Pomeranicus* juxta Viadri ostium, *Dantiscanus*, qui est Godanus, *Venedicus*, quem *hodie Curiensem* à Curiorum regione vul[...]o Cur[...]landt/ nuncupant. Porrò *Rugii atq; Pomerani* sunt non ita longè à Viadr ostio. [...]tque hod[...] veterum appellatio mansit (Rugenlandt [...] quorum quanta Virtus fuerit in m[...] & ani[...] magnitudine ex H[...]storicis fac[...] qu[...] [...]tra ho[...] denique atque Sitonas *Lemovios* [...] arbitror, *ubi nunc Colbergum, Stolpium, Laupurgum* vi[...]t, itidem Pomerani [...] qui [...] à Vandalis (nam & hi [...]dem partem per incursio[...] diu d[...] nominati sunt, quod essent Heneti aut Vandali propè mare Poloni, aut hodiè aliquanto durius Pomerzanos vocant, idem utique etymum secuti. Est autem *Pomeranorum* insignis *laus ab obedientia erga Magistratum, & ab armorum formis.* [...]rant enim scuta rotunda & gladii breves, Romanis quoque magis addicti erant, sed ita ne quid libertati Germanicæ decederet, cujus etiamnum, si qua alia natio, conservandæ studiosi sunt sunt.

Suionum hinc civitates ipso in Oceano, præter viros armaque classibus valent; [...] ma navi[...]m eo [...] ffert quod utrinque prora paratam semper appulsui [...]ontem agit, nec velis ministrantur, nec rem[...] in ordinem lateribus adjungunt. Solutum et in quibusdam fluminum & mutab[...] ut res poscit, hinc vel illinc remigium. Est apud illos & [...]pibus honos, eoque unus imperitat, nullis jam exceptionibus, non [...]recario jure parendi, nec arma a[...] cæteros Germanos in promiscuo, sed clausa sub custo[...] & quidem servo, quia subitos hostium incursus prohibet Oceanus, ociosæ porrò armatorum manus faciles [...]iunt, enimverò neque Nobilem neq; ingenuum ne [...] quidem armis præponere Regia utilitas est.

XXIII.

DE SUIONIBUS.

HOs esse *Suedos*, qui & *Suedones* sunt, vel & ipsa [...] dinis consecutio urget & situs, siquidem in B[...] o sinu cohabitant. Horum autem descript[...] nunc *a navium forma* siquidem in his non sunt neque vela, neque scalmus, neque puppis, cum sit utrobique propter appulsionem prora. Itaque solutis, videlicet citra remigum operam, illic navigabatur. Nunc *a moribus*: Nam & hi opulentos t[...] adamant, tùm magnifaciunt, atque hodie me[...] [...] & ar[...] feracissima ibidem habentur. Nunc a Mag[...] atu: Unum enim qui imperat subdit[...] [...]uju. o iodi est nostra memoria Gustavus liberalissimus Ma[...]nas. Nunc *ab armamentario*, quod etsi probe [...] um sit, tamen ejus custodia servo demandatur, cùm propter Oceanum impetum & incursionem non admodum timeant. Nunc *ab ocio*: Rariora enim iisdem sunt bella & prælia. Nunc *a personarum discrimine*, cujus ne[...] ctus Regi magnopere confer[...] hic scriptum eluquitur. Est autem *Regnum* val[...] *montanum Helvetiorum tractui non ita dissimile* a quo sunt nil tam[...] attis inter scopulos pet[...], qui ab iisdem Dalekarli / id est, egetiores & integriores viri (est enim nomen juxta Saxonicum dialectoo compo[...] nominatur. Qui verò Suetiæ & picturam, & plenioren descriptionem nostris temporibus respondentem cupit, monumenta Jacobi Zigleri Bav[...] perlegat.

Trans Suionas aliud mare pigrum, ac propè immotum, quo cingi cludiq; terrarum orbem hinc fides, quòd extremus cadentis jam so[...] fu[...]oi in ortus edurat, adeò clarus, ut sydera hebetet. Sonum [...] p emer[...] [...] a idin fo[...]ma[...]e Deorum, & [...] adi[...] ap[...] a[...] ici persuasio adjicit. Illuc usque & fama vera, tantùm natura.

XXIV.

DE MARI MORTUO.

POrrò si quis ordinem & situm observat, non intelliget, aut *à Cimbris Cimbricum*, aut *à Balthia immensæ* magnitudinis, *quam Bythias Basiliam nominat*, itque hæc revera *Scondavia, Balticum*, aut *à sinu Borussiaco Codaneum*, sed id quod est ultra Suionas, Boream versus. Hinc enim verè competit, quod sit pigrum & immotum, quia hac parte limes totius cardinis septentrionalis constitutus erat, qui tamen ante Augusti tempora non ita notus erat. Nam ejus auspiciis major [...]ius terræ portio, per navigationem perspecta fuit & perlustrata. Signidem cum ad Cimbros usque navigatum erat, non nisi immensum mare, Septentrionem versus, visum erat, cujus ar[...]mento olim & eam terræ partem circumnavigabilem contendebatur sed colligebatur, idipsum non ita est navigationi aptum, propter nimium frigus. Nam hæc ora septentrionalis longius ab orbita solis recessit. Quare & ibidem sphæricorum Magistri zonam arcticam, eamque frigidam collocarunt. Itaque Hecateus Amalchium illud appellavit, quod lingua Scythica congelatum significat, ita Philemon *Morimorusam*, id est, mortuum mare à Cimbris nominari asserit. Ne multa,

Geographi [illegible] Poëtæ, & Scriptores illud & *Cronium* à Saturno, qui κρόνιος est dictus, tradunt & describunt. Cæterum, *an marina aqua congelari possit*, Disarius Macrobianus subtilissime disputat, neque ut longius hoc loci, cum esset pene πάρεργον & non ἔργον repetere operæ precium esse judico. Desideratur & hic Authorum quorundam diligentia, cùm eandem partem nondum satis perlustrârint, sicut paucis ab hinc annis Colomannus Austriacus insignis Mathematicus eandem aliquanto diligentius investigavit, suamque observationem, sicubi adhuc superstes sit, in publicum proferet. Verùm apud Ptolemæum ultra sexagesimum tertium latitudinis gradum, ubi Thyle locatur u[illegible], non pergitur, cum hodie sit ult[r]a septuagesimum g[r]adum, ejusdem intervalli exporrecta, ubi & in frigid[a z]ona Ingrovalandi & Plappenlandi, quorum de situ, moribus & victu rec[e]ntiores Geographi non pauca memoriæ prodiderunt. Sunt & hic Gothi (qui essent veterum Ge[t]arum reliquiæ & à quibus est Gothicum b[e]llum) tam orientales, qui rectius *Ostgotthi*, quam propter linguæ Germanicæ inscitiam *Ostrogothi*, quam occidentales, qui malè *Visigotthi* sed [rect]ius *Westgotthi* nominantur, & horum Rex fuit Ericus, quem Gothici belli Scriptores Genericum nuncupant, cum ignorent Kônig nobis esse Regem & *Ericum* proprium nomen Eren-reich/ velut gloriæ divitem. Hoc autem vere est Co[s]mographicum, quòd sol æstivus apud eosd[e]m non ita occidit, ut sydera essent conspicua. Q[uia]e splendor solis vel in ortum ipsum pe[r]durat. Id autem, ut rectiùs intelligatur parallel[i] cum [illegible] umbris per certa loca ex sphæricis [s]tuendi sunt. Sit igitur hic clima sextum decimum & parallelus tricesimus tertius, mox verticem borealem esse ad 66. cum 6. [p]arte gradus sublatum, ibique primos periscios esse. Solem non occid[ere] (cum sit horarum 24.) dignosces. Ita parallelus 34. totum mensem solem semper videri, & nunquam occidere circiter solstitium æstivum verticem 67. Solem altum esse, manif[est]è [i]ndicat. Ita in 35. parallelo 17. clima [illegible] ad 69. [c]um semisse grad. subl[at]um [illegible] duorum m[ensi]um depr[ehend]es. Ita in 36. est [illegible] dies in climat[e] per Pilappos ducto. Ita in 37. climate per mare gl[a]ciale 17. designato, dies est quatuor mensium in 38. quinque, & in 39. semestris spacii, ubi est clima 19. atque hinc septem perisci numerabantur. Sonum verò Orientis solis ibi exaudiri falsum est, & [à] sphærica doctrina al[i]enissimum, etiamsi apud Strabonem Possidonius idipsum asseveret. Cæterum *spectra ibidem passim & apud Suinas, & Norvegios & Islandos videri*, & [h]istorici, ut Albertus C[r]antzius & Saxo Grammaticus, aliique [te]stantur, & nautæ etiamnum bona fide narrant. *Neq; ejusmodi in Anglia, juxta Patrum purgatorium, spectra desunt.* Quare [illegible] Christianæ Religionis ignarum Deus [illegible], & eorum capita irradiare propter Div[illegible] arb[itra]tur. Eaq[ue] [v]eritat[i] consentanea esse subjun[gi]t, & natura & verit[a]te sanæ.

E[illegible]am extro Suev[icum] mar[is] [l]ittore Æstiorum gentes [illegible] quib[us] [illegible] Suevorum, lingua Britanni[c]æ p[r]opior. Mat[rem] [illegible] [superst]itionis formas ap[r]orum g[e]stan[t]. Id [p]ro armis omniumque tutela, securum Deæ cultorem etiam inter hostes præ-

stat. Rarus ferri [illegible] fustium usus. Frumenta cæterosque fructus [illegible] quam pro solita Germanorum inertia laborant. Sed & mare [scru]tantur, ac soli [illegible] num, quod ipsi G[les]um vocant, inter va[da] atque in ip[s]o littore legunt. Nec quæ natura quæve ratio gignat, ut Barbaris, [qu]æsitum [illegible] diu quin etiam inter cætera ejecta [illegible] jacebat, donec luxuria nostra dedit nomen [illegible] informe perfertur, [illegible] tamen arborum [illegible] [an]imalia [illegible], quæ [illegible] humore, mox durescente [illegible] [fœ]cundiora igitur nemora lucosque, sicut Orientis [illegible] thura balsamaque sudantur, ita Occident[is] insulis [illegible] tede [illegible], quæ [illegible] in proximum mare labuntur, ac [illegible] littora exundant. Si naturam [illegible] ignem [illegible], in modum tædæ accenditur, [al]itque flammam [p]inguem & olentem, mox ut in picem resinamve lentescit.

XXVI,

DE EFILUIS SUEVIS.

IBidem *mare Suevicum* esse dictum *ab accolis Suevis*, vix quispiam n[e]get, cum & *hodie Suedicum à Suecia*, quæ Su[illegible] Suevorum sunt Regio nominatur, in cuj[us] [illegible] *E[fl]us*, vulgo [illegible] quasi Efflu[viorum] Regio prope sinum Vene[dic]um, qui nunc [e]st Cur[illegible], [in] cujus finibus [illegible] Sudini, quorum opera [illegible] littore [illegible] gitur. Est autem e[illegible] *[Ef]luorum desc[ri]ptio* M[od]ò *à moribus*, qui S[u]evicus est: Modò *ab habitu seu cultu*, qui ab aliis Suevis non variat. Modò *à lingua & dialecto*, quæ proxima Britannicæ fu[it], [illegible] bona ex parte atque hodie Germanica est, [se]d per [v]icinas nationes, & transmigrationes corrupta. Modò *à Religione*, c[u]m aut terram [a]ut Cybelem Deorum mat[rem] [illegible]. Itaque in hostium terro[r]em & superstitionis [illegible] formas aprorum hiantium [illegible] gestant, quod præstantissimum & amuletum & pr[illegible] ipso prælio [jud]icabatur. Modò *à telorum genere*, cùm ibi non sint ferraria metalla, fustibus ludibusque præliis decertare malunt. Modò *ab agricultura studio*, in quo majorem operam, quam alii G[er]mani, [q]uos & inertes fecit Tacitus, ponere consueverunt. Mod[ò] *à navigationis usu*. Nam cum sint [illegible], cur non ali[illegible] mercimonia navig[e]nt? M[od]ò *à rerum genitalium copia*, quæ ferrariis, argen[tar]iis, & au[rar]iis metallis, [illegible] & [illegible] recte æstim[e]t, longe præstat.

COMPENDI[O]SA PRO LOCO SUCCINI HISTORIA.

HIc verum est quod ferè dicitur. *Non omnis fert omnia tellus.* Siquidem arbores, frutices, herbæ, & [illegible] ex terris nata natales situs, veluti naturæ [illegible] accommodatiores, sibique familiariores vendicant, in quibus consentiente loci genio lætiores prosiliunt. Ita & *Divina providentia hanc terrarum partem Borealem succino ornavit, quod alibi largius non emanat atq; ibidem.* Ejus autem suc[ci] neq; caus[a]s, neq; effecta, aut Efflui, aut Venedi, tanquam barbari explorarunt. Itaque [illegible] ejectamentum nauci faciebant [illegible] prorsus ignorabatur. *Est enim ignoti, ut dicitur, nulla cupi-*

cupido. Verùm per diligentiores indagatores *Tacitus à Barbarie*, etiam Romanus, *defendi nequit*, ut qui ejus *materiam succini resinatarum arborum*, sicut & Plinius sub idem tempus *contendit*, esse volebat, nullaque alia *ratione*, quam *ut animalcula varia in resina fluente, & per frigus aqua marina densata, concluderentur*. Quare illius sententia, *erit arboris resinatæ alicujus vel lachryma, vel gummi, vel succus*. Nam discrimen hic nullum constituit Romanus Scriptor, ne suam ipsius inscitiam proderet. *Argumento quoq; est, ut quàm facillimè in picis vel resinæ modum succendatur*. Quapropter *causa conficiens est sol, lachrymas in arboribus concitans & liquefaciens, quæ sic in Oceanum delapsus indurescit*, atque fluctibus impetuosis in adversa littora ejicitur. Hinc collatione quadam partes & Orientis & Occidentis commendat. Nam sicut in Arabia, quæ verè & multis rationibus etiam olim non satis cognitis, est Græcis εὐδαίμων, sunt thura, atque sicut in Syria, cujus pars est Judæa, balsama, eaque nativa & laudatissima, sicut & ipse Tacitus præter alios Authores complures in Annalibus contestatur, ita in Oriente succinorum copia in cœlum usque efferri debet. Cum igitur veteres Suevi eorundem utilitatem & naturam, non probe tenuerant, non est mirum cur repudiârint: curabant autem, sed non nisi propter precium mercatorum. Constat enim, ut *olim usq; ad Illyricum venundatum sit atq; in Venetiam, regionesq; Italiæ vicinas*. Quare fictum est eadem in Eridano, qui & Padus est, nasci. Cæterum cùm calumniatores in me invehi tacite, intra privatos parietes non desinant, propter Succini ignorantiam, quam mihi impingunt, pauca de eodem argumento subjiciam sed modestissimè, ut à quo altercandi studium semper fuit alienum. Fateor quidem me esse Borussum, eumque Resellianum sub Episcopatu Varmiensi, qui est & Heylbergensis, sed post parentum meorum mortem statim in prima ætate, vix dum quatuordecim annos natum, in Marchiam Brennopur[illegible]ensem, ubi est Francofordiana Academia, pervenisse, ubi post mediocrem primarum dicendi Artium & Matheseos cognitionem, ad Physiologiam animum adjunxi, qua verò felicitate, judicium penes alios esto, atque de more ejusdem Academiæ Magister renunciatus, Bucolica Virgilii enarrare incepi, atque commentaria qualiacunque sub prælo excusa sunt. In quibus cum locus de electro explicandus esset, multosque meos cives consului, ut veritatem pro virili adumbrarem. Siquidem eam partem nunquam in vita mea vidi, cum ne partes quidem meæ patriæ satis pro dignitate perlustr[illegible]rim. Ibi autem, ut legitur, Historiam succini aliquantu propriis, ac priores Scriptores tradidi, præfectum operarum addnxi, Sudinos piscatores citavi, precium urinaturum salem esse commonefeci, aliaque historica minimè neglexi, sed de materia succini nihil adhuc tentabam, propter judicii in hac ætate, & tanto Veterum Authorum consensu, tenuitatem. Quare adhuc subdubitans à tot & tantis Authorib. recedere non audebam in tanta censuræ imbecillitate. Videant igitur quales in me sint & severiores æquo judices, dum clamitent, Jodocus est Borussus, & succini naturam non probè descripsit, atque delineavit, qui si æquiores essent meam operam & conatum potius de meliori nota commendassent. Verùm post aliquot annos nova scholia in eadem Bucolica pro auditoribus, & breviora recudere cœpi, in quibus ut sententiam mutaram, utique nihil planè asseverans, aliorum judicium expectans, omnibus legentibus constat. Nam ipse probè noveram, rationes quasdam, quibus quis adductus, non resinam esse, sed aut bitumen, aut ejus puriorem, atque ita meliorem partem Naphtham, ejusdem materiam pronunciaret, tum ex colore. Siquidem juxta bituminis fluxum ex venis idem plurimum variat, id quod in resina nunquam conspicitur, tùm ex incendio & odore. Suavius enim redolet, adeoque ipsum bitumen, quàm resina, etiamsi utrumque facilè succendatur, tùm ex nigri succini, quod Gagates est, venis, quibus effoditur, tum ex conclusis bestiolis, aut aliis rebus, nunquam tamen folia pineæ arboris continet, tùm ex facultatibus, quæ in bitumine & succino prorsus eædem sunt. Hæc sunt argumenta & alia nonnulla, quibus [illegible]b omnium (quod equidem sciam) Scriptorum sententia secessionem facere mecum decrevi. Verum cum experientissimus rerum naturæ & metallorum amicus meus in primis charus Georgius Agricola de industria propter certa argumenta & physiologica, & [illegible]torica, idipsum confirmaret, ipse animu infra [illegible] idem saxum mox volvebam, accessit & quæd[illegible]m evidens ejusdem rei comprobatio. Nam propè Neomarchiam (quam novam appellamus Cellam, hinc citeriter tria m[illegible] [illegible]adistantem) lacus est [illegible]igens, in cujus ripa succinum phalernum reper[illegible]r, cujus frustum non tantum vidi, sed & in c[illegible] repo[illegible]tum conservo, ejusque major ibidem esset copia, si justior indagatorum, qui vel scintillantem flammam sæpè in aquis sese vidisse autumant, adesset diligentia. Proinde paucis meam sententiam contra ob rectatores & bona fide planam faciam neminem sugillans, primum de ejus appellationibus nonnulla dicam. Dein[illegible]e succini causas & differen[illegible]as explorabo. Postremo e[illegible]s temperaturam, atque ex hac, tanquam matre, facultates & commoda recensebo. In Principio quidem Romanis Scriptoribus est *succinum*, ut qui *arboris* alicujus *succum* esse censuerat, atque eadem causa aliis est & Græcis δάκρυον, aliis ὀπὸς aliis χυλὸς, aliis gummi, cum nihil pro c[illegible]rto de ejus origine & causis haberent. Græci[illegible] est ἤλεκτρον quod & in Latinorum coloniam abiit, *vel à sole*, qui apud Nicandrum, Euripidem, aliosque Poëtas Græcos ἠλέκτωρ quod sol exoriens homines dormien[illegible]es à lecto ad operas excitet forsan, aut cum ejus interdum calorem refecat, aut colore solari in ver[illegible]s terræ liquefit, & exudatur, aut quia Phaetonte, qui & Chymicis sol est, atque à Martiale, cum ejus artis vix dum fundamentum jactum erat, hoc disticho sic accipitur.

Dum Phaëthontea formica vagatur in umbra
Implicuit tenuem succina gutta feram.

Atque Ovidius ex lachrymis Phaetontis dum succinum enatum cecinit, *circa Padum*, ad cuju[illegible] ostium *Aristoteles Electrides insulas collocavit*. Sed hæc falsa esse *Lucianus usu comperit*. Siquidem is miraculi videndi gratia *ad Padum* sese contulit, fatetur ibi *neq; populos esse, neq; succino collachrymasse*. Sic enim differit, ibi nullam succini esse materiam, ut-

pote neque populos, neque harum lachrymas, succinum igitur ibidem gigni non poterat, quod Dioscoridi placuerat: Aut est *electrum, à colore electri metallici*, cùm sit aurum, sed quinta sui parte argentum, cujusmodi in aula Menelai Homerici visum est. Habetur & alterum ex tribus auri partibus & una argenti. Straboni autem est auri purgamentum ex prima coctura, quod ex sulphurosæ cujusdam cretæ commixtu fit. Dicitur & *lyncurium quasi ex lyncis urina natum*, quam animal invidens aggesta pedibus terra obruit. Itaque *vel masculum* utpote ex maribus lyncibus collectum, *quod ferè fulvum & igneum*, vel *fœmineum*, videlicet è fœminis, *quod est candidum atq; languidum*. Sed *id genus urinæ* an sit in rerum natura, multis seculis super hoc controversum est, cum sit *prorsus fabulosum*. Benè igitur Dioscorides & illam sententiam damnat. atque idem cum electro facit, & Ovidius nonnihil subdubitat 15. Metam.

Victa racemifero Lyncas dedit India Baccho,
E quibus (ut memorant) quicquid vesica remisit,
Vertitur in lapides, & congelat aëre tacto.

Sunt & aliæ *rationes, quibus Lyncurium à succino nihil differre comprobaretur*, quibus de industria brevitati studens supersedeo. atque sententia Teophrasti *lib. de lapidibus* facilè refelli potest, cum lyncurium neque colore, neque duritia, neque facultatibus, neque essentia à succino dissideat. Adde quod & Theophrastus ibidem Lyncurio succini colorem inesse, & spiritu trahere propinquantia, dolores renum sedare, regio morbo mederi, dilucide doceat. Dicitur & Græcis *ἁρπαγὴ à rapiendo*. Nam ἁρπάζειν est rapere & attrahere. Est enim virtus ἁρπακτική, qua *non tantum frondes & acus sed æris ferriq; bracteolas*, ut Diocles & Theophrastus scriptum reliquerunt, *rapit*, cujus causa sunt succini spiritus, qui in eodem ingenio incalescunt, res leviores vel frustilla magnetis ad se rapiunt, atque id Plutarchus voluit, dum excitata vi caloris *floccos, stramenta, atq; vestium fimbrias, & quæcunq; levia sunt, ad sese allicere* asserit, *præter ocymum & alia oleo imbuta, quæ aut respuit*, aut à sese abigit, etsi quis, ἀντιπάθειαν causaretur, sed & *ratio est, quod succini spiritus, cùm sit calidus & siccus, non nisi res siccas ad se pertrahat*, atque humidas, oleoque imbutas renuit, *non secus atq; magnes ad se ferrum non amplius trahit, si allio perlinatur*. Dicitur & apud Arabas atque vulgares Scriptores Karabe ab attractu palearum, floccorum, & filamentorum sententia Avicennæ dictum, quomodo & Græcis est ἀχυροφόρον. Germanis verò est, aut Bornstein / cùm lapidem ex succo arborum natum esse crediderant atque cremabilem. Siquidem cum accensum tædæ modo ac nidore flagret, facta est appellatio vel Plinii atq; Taciti consensu, posterior tamen à priori non admodum differt. Nota enim est V. & B. literarum apud veteres Germanos affinitas. Esset quoq; fucati cujusdam pigmenti, quod vulgò *Vernix* nominant, cum ex *succino & lini semine, ad mensarum, parietum, & aliarum rerum venustandos colores comparatur* atq; ita est res factitia ex gummi quod Arabibus, & Sandaraca sandatos & Carabe appellatur, & cum eo quod est apud Galenum βερνίκιον, cum sit furtum ab oppido Troglodytarum Berenica dictum, sicut creditur, conferri nequit. Dicitur & *glessum* ipsius Taciti testimonio, sed ea vox nobis vitrum notat, nisi quis hujus appellatione *valde perspicuum & translucens succinum* intelligeret, ita ut translucendi respectu primo appellatum sit, quomodo & Græci ὕαλον accepisse videntur. Vox autem Agtstein / ab agate deflexa & depravata est. Cæterùm ut cum succino conveniat Ambarum, quod & *Ambra & Ampar* profertur, ex Aetio non est obscurum, qui & materiam ejus subindicavit, cum illud multis in locis, *aut sulphuris, aut bituminis modo scaturire* pronunciet & Selachiticum à municipio quodam Indiæ vocatum, ubi scaturit, cum ibidem sit subalbidum, aliis antepunat, in officinis *Indicum* ferè *ambra grisea*, nostra verò *citrina* appellatur. Gallis etiamnum eadem consuetudo permansit. Hæc de communibus appellationibus succini satis sunt, in quibus & nostr & veterum de materia ejusdem sententia satis manifesta est, quam tamen fusius aliquando explanabo, ut tota res propius intelligatur, olim quidem tot tantorum Autorum pertinacia à succo arborum prædenso succinum, sicut & nomen testatur, gigni constanter vel multos coëgit, cujus sententiæ fuit & Ovidius de Phaethontiadum lachrymis hic canens.

Inde fluunt lachrymæ, stillataq; sole rigescunt,
De ramis electra novis, quæ lucidus amnis,
Excipit, & nuribus mittit gestanda Latinis.

Hic materia est lachryma arborum, utpote populorum: *conficiens causa, una quidem est sol, stillatum ex arboribus suo calore liquefactum succum elicens: altera verò est frigus aquæ*, aut Marinæ, aut Padanæ. Postremo & ejus unus aliquis usus subjungitur. Siquidem fœminæ Transpadanæ succina monilium vice decoris gratia gestabant. Ad hunc modum & alii Poëtæ tàm Græci, quàm Latini, juxtà cum rerum naturæ Scriptoribus ad unum omnibus atque medicis, docuerunt quorum numero sic Aegineta ait, ἤλεκτρον τὸ τῆς αἰγείρου δάκρυον φασὶ κατὰ τὸν Ἠριδανὸν ποταμὸν ἀποχεόμενον, καὶ πηγνύμενον χρυσοειδές, quod est: *Succinum albæ populi lachrymam esse dicunt, juxta Eridanum fluvium effusum, & coagulatum aurei coloris*. Hic quoque satis dilucide apparet, ne magis aliorum sententia steterat, quam sua, colliquationis & concretionis causam subindicans. Ne multa, plerique omnes magno consensu idem memoriæ prodiderunt, quibus & nautarum quorundam narrationes accedunt, qui resinatas arbores in adverso littore esse quam plurimas, atque harum succo [illegible] lorem solis effuso, & condensato per g[illegible] mar na aquæ succina gigni, atque iidem esse suc[illegible]m τὸ ὑγρὸν πήκτον asseverant. Quare nonnisi in [illegible] actum Curiensis littoris, aut per Circium, aut per Corum in adversam partem per tempestates imp[illegible] c[illegible]njiciunt. Verùm cum argumenta tantùm conjecturalia sint, neque adhuc satis certa, sicut paulò antè quædam refellimus, neminem pro certo habere cogent. Quarè alias causas quærere oportet, & aptiores & veriores. Est autem *materia aut bitumen, aut naphtha*, quod apud Plutarchum est ῥεῦμα, apud Dioscoridem περίσσωμα bituminis, & sicut illic vox, ad fluxum communior est, ita hic ad fluendi modum contractior est,

atque

bitque adeo bituminis non tantum columen, sed flos esse videtur, non aliter ac reliqui sulphuris candidum sulphur, & ex specu hiatuque vi caloris, tam interni quàm externi nimirum solaris magis excolatur, quam sua sponte fluere videtur. Quapropter Alexander Magnus, post devictam Babylonem naphthæ fluorem, si quid aliud admiratus est, de quo sic Plutar. τότε χάσμα, inquit, τοῦ πυρὸς ἐν Ἐκβατάνοις ἐθεάσατο, ὥσπερ ἐκ πηγῆς συνεχῶς ἀναφερόμενον, καὶ τὸ ῥεῦμα τοῦ νάφθα λιμνάζοντος διὰ τὸ πλῆθος οὐ πόρρω τοῦ χάσματος ... quod est. *In Ecbatanis* (Babyloniæ regionis parte *ignis hiatus ex quo velut ex fonte ignis perpetuus sustollitur, & fluxus naphtha etiam stagnum, aut paludem faciens, propter copiam non procul ab hiatu, ita ut cætera bituminis similis sit*, &c. de qua Galenus sic inquit; *Est liquidum bitumen, sicut hiacinthianum, & quod à Babylone affertur, ubi quidem & candidum gignitur, liquidum est & Apolloniaticum.* Quæ omnia Græci πισσάσφαλτον, ex picis, & bituminis argumento appellant. Gignitur & pinguè liquoris; oleorum in Sicilia, Agragantino fonte inficiens rivum: Incolæ id ad arundinũ panniculis colligunt, citissime sic adhærescens, quo ad lucernarum lumina olei vice utuntur. Est quoque bitumen, & in mari mortuo, quod est stagnum salsum in Cœlosyria, & à bitumine asphaltite nominatur, quo loci olim Sodomæi & Gomorrhæi habitarunt, sicut ex sacris literis liquidò patet. Ad hunc modum in quibusdam locis & *nigrum bitumen* invenitur, idq; fossile, *unde Gagates, qui est nigrum succinum*, nascitur. Itaque juxta bituminis colorem & hic magna varietas perspicitur. Est enim *aliud candidum* præcipuè ex naphtha productum, quod Posidonius sulphur candidum esse voluit, *aliud huic proximum*, utpote *in cinereo candidum, aliud est* [illegible] *lvum*. quod Callistratus χρυσόχλωρον. Ægineta χρυσοειδὲς nominat alius est & χρυσοφόρον, *aliud est rufum, aliud cerenm aliud mellenm, aliud phalerınum*, quippe ceræ, mellis decocti & vini similitudine, *aliud nigrum, aliud in nigro rufum, aliud peneca ulenm.* Proinde *succinum ex bitumine, videlicet ex succo lento, & prapingni, atq; adeo inflammabili, per calorem tam internum quam externum in hiatu liquabili, & per frigus aut aqua, aut alterius res appropinquantis congelabili* (Frigus enim & condensat & exiccat) *vere nascitur*, & sicut in aliis rebus claritas & perspicuitas ex materia dignoscitur, ita hic si hæc pura fuerit, eo candidiora & puriora prodibunt succina. Contrarium in ea quæ non pura est, attenditur, id quod ex Galeno colligitur. *Bitumen* inquit, *ex iis est, quæ in aqua marina proveniunt, & in alia quapiam, quæ non est marina dissimilis, ut in Apollonia Epiri, & per aliud genus loca multa, aquis sponte nascentibus ceu spuma quadam innatans, hoc medicamen reperitur, & molle quidem est, dum innatat, postea verò resiccatum pice sicca durius efficitur.* Ita absque dubio in Sudinorum regiuncula (quæ olim & Sudavia & Austravia dicebatur) varii coloris succinum reperitur, cum ibidem sit hiatus absque controversia, etiamsi is non pateat sensui. Siquidem æstuaria ibidem nunquam esse solent, tum cùm veluti scintillans sulphur ab accolis ad Junam in mare prosilire, subinde videatur, quis non bitumen, vel naphtham nimio calore liquescentem judicaret? Itaque ventis adversis magis ex occasu quam Septentrione spirantibus, tum per fluctus in altum & littus attollitur, iam ab ipso gelu concretum, & condensatum, & mox Sudini, cum sint & piscatores & urinatores, reticulis magnam succini copiam juxtà cum alga exhauriunt, atque hæc collectio seu piscatio succini iisdem tum longa exercitatione tum necessitate vel famis; Nam pro mensura succini capti à præfecto pondus salis rependitur, cum sint piscatores & piscatione tantùm victitent, vel obedientiæ, cùm jubenti magistratui in hac re parere cogantur, est quam expeditissima. Hæc ipsa de causis satis perspicua & certa esse sagaci, & prudenti lectori arbitror, nunc & odoris & saporis ratio habenda est. *Nigrum* enim *gravis odoris, candidum iucundi, reliqua medio modo se habent.* Ita *nigrum est* quodammodo *subamarum, candidum in pingui dulce*, & *medii coloris* quædam sunt *modice acria*. Accedit & *offensia, quæ* non semper ex æquo densa, sed sæpè subrara. Siquidem *succina densiora sunt, quæ tum oleosa, tum pinguia*, in quibus, cum sint elaborata & polita Rudia enim sunt adhuc corticosa, fluor denius alius atque alius affluens & conglutinatus liquido cernitur, & talia sunt terrestris naturæ, atque de iis verùm est Avicennæ dictum, ut ex terreis partibus, usque subtilibus, & aqueis, sed exiccatus composita sunt, & hæc quoque graviora sunt. Contra *alia nonnihil aeris continent*, qui meatus eorum replet, & levia redduntur. Quapropter ex libratione manifestissimè *alia succina ad candida, bis tante graviora esse* deprehendes, atque in candidis propter substantiam aëream, adeoque igneam cum terrea exiccata dominari, & in aliis quandam crassitudinem esse ipse dijudicabis. Proinde ex his universis formam succini, quæ & harmonia & temperatura ejusdem est, colligere cuilibet promptum erit, quæ ex materia sapore & odore (nam colore, & tactu hîc parum promovimus) deprehenderetur aut sic calidæ, & siccæ naturæ plus minus juxta ejus naturam ex prioribus notis collectam, & in ... utraque qualitate secundus ordo constituetur, non secus ac in bitumine, quod juxta Galenum, & Æginetam siccat & calefacit in secundo ordine atq; sic illi erit virtus resiccatoria & calefactoria, à quorum sententia neque Avicennas recedit. Sic enim ait. est calida parumper, & sicca in secundo qui tamen sibi non parum diffidet, cum mucis Romanæ, id est populi gummi esset tradiderat. Ejus inquit, gummi est ultima in calefaciendo. Incertus igitur fuit tam materiæ, quàm formæ ratione, quemadmodum *naphtha* Dioscoridis facultates, ἀφλεγμαντον, κολλητικὸν, διαφορητικὸν μαλακτικὸν habet, hoc est, inflammationes arcet, glutinat, discutit, & emollit. Eligendum igitur est *succinum, quod gravius est & crassius, atq; ita minus calidum*, & hoc quam commodissimè *loca inflammata mitigat*, sic *in glutinando* idem, *quod est aut pinguius, & valdè oleosum, aut multo siccius & crassarum partium.* Hoc enim modo melius glutinat, cum si εὐφορητικόν: Sic *in discutiendo candidum deligatur succinum*, cujus partes non sunt tam crassæ; Siquidem hoc non nisi ex tenuissimis halitibus intra hiatum sursum elatis, & ad superiora saxa in tenuem liquorem resolutis, qui postea per cavernas & venas, atque com-

missuras terræ fontium modò scatunt, & frigore ibi congelantur & condensantur. Nam pro vaporum ratione, ut & meteorologica testantur, non parva erit juxta materiam differentia. Sic *pinguius magis indurata emollit*. Quarè prudentissimè juxta diversas actionum formas, succinorum delectus faciundus est, & *non ubiq; temere pronunciandum* cum Avicenna est, *ut restringendi virtutem habeat*. Non diffiteor nimium sicca & astringentia quoque, sed longè alia ratione meatus quosdam recludere, sed hoc quot & quanta incommoda sæpe secum afferat, hoc loco nihil dicam. *Emolliturus* igitur *pinguius succinum*, ita *conglutinaturus, oleosum, dulce, & ponderosum*, crassarumque partium, *discussurus candidum, leve, subtenuium partium eligat*, & capiat. Etsi id discriminis in confectionibus, quas Barbaras olim appellarunt, veteres non observarunt, tamen Methodum & componendi remedia, & utendi secutus, nenuquam negliget. Itaque dum rejectationem sanguinis, dum hæmorrhoidas apertas & nimium fluentes, dum dysenteriam sistit, id non fit aliter ac glutinando, cum sit κολλητικόν, & sic id succinum capiendum est, huic consilio intento appositum. Rationem quoque singulorum eventorum exquisitam tenebit, juxtà cum experientia, quæ ex secundiore successu medicandi sumpta est. Hujus igitur delectus non ita negligendus, illa tamen ratio in amulens. quæ & hic sunt more Hippocratico ἀκρίβεια desideratur. Nam contra lymphationes, cōtra incantationes, contra febres, contra venena nonnulli eodem utuntur, atque hoc modo calidiores abscessus curare sibi Avicenna permittit, atque ita in *vulneribus conglutinandis id erit aptius, quod est ponderosius*, & sic crassarum partium. Hoc enim modo vulnera prius exiccantur (Est autem vulnerum curatio ipsorum exsiccatio) & sua *pinguedine oleosâ suffercit & conglutinat & inflammationem arcet*. Quid quod & œdemata suo calore discutiat, & siccitate humorem absumat, sed hic candidum magis accommodatum, non ita oleosum, non ita grave, non lentum, sed nonnihil λεπτομερές, propter aut aereæ, aut igneæ substantiæ dominium & odore acri. Hoc igitur modò istis vel naphtha vel succinum candidum auxiliabitur. Porrò ex his probè cognitis & perspectis citra negocium attenditur, ut *sit cephalicum, dum gravedinem discutiendo, & exiccando potius, quàm glutinando tollit*, dum præsertim si fuerit acri *odore sternumentum*, atque ita est ptarmicum remedium, *concitat*, dum *comitiali morbo correptos*, adeoque in ipso accessionis momento *suffitus ejus excitat*, non minus atque odor rutæ naribus appositus, sicut & quotidiana experientia contestatur. Quare de exemplari Dioscoridis non semel dubitavi, ubi de naptha, sic hodie legitur, ἐλέγχει τοὺς ἐπιληπτικοὺς ὑποθυμιωμένη ὥσπερ καθάπερ ὁ γαγάτης λίθος, quod est: *gagatis lapidis more comitiales morbos deprehendit*. Ubi verius cum ratione, tum experientia ἐγείρει, quàm ἐλέγχει, legendum est, cum magis decumbentes excitet quam deprehendat. Non tamen ignoro quasdam medicinas esse, quæ facto morbo laborantes, ἐλέγχειν, id est, deprehendere, explorare, investigare, adeoque interdum conjicere, ejusmodi verè esse epilepticos deprehendunt. Nonne suffitus galbani, aut myrrhæ, aut ungularum caprinarum eosdem detegunt. Nonne idipsum jecur vel hircinum, vel caprinum costum præstat?

Odontalgicum quoque est, *dum dentibus ex destillatione capitis laborantibus* ejus decoctum cum rebus calidioribus admistis, in aqua eluendo *medetur*, sicut ex eodem aphtas gargarismus curat. Quis non quæso hoc loci aut candidum succinum, aut certè naphtam ipsam præferret præsertim vetustissimum? Siquidem, & ætas diuturna ipsum ita exiccat, ut non tantum color nonnihil permutetur, (ferè enim albescunt) sed etiam ut digitis conteri propter raritatem, & partium tenuitatem possit. Contra verò, quando *thoracicum*, veluti cum hæmorrhagiam in qualibet parte & sanguinis rejectationem compescit (tribuunt enim omnes Scriptores illi virtutem sanguinem sistendi) *recentius succinum, oleosum, dulce & grave* requiritur. Est quoque *stomachicum*, cùm *ventriculum* præsertim *frigidum & humidum*, unde fastidium & nausea nascitur, quia calefacit, atque exiccat, *juvare soleat*, atque hoc modo *cephalalgiam ex flatibus hinc surrectis* per consensum *natam sedat, atq; cardalgiam*, quoties ostiolum ventriculi, quod Cardiam Græci nominant, lipothymias causa malè affectum, isthoc modo reficitur, atque sic cardiacon medicamentum censetur. Est & *iecorarium*, cùm *vesica bilis obstructionem aufert candidum succinum*, vetustum & in pollinis modum redactum. Est & *nephriticum & cysticum*, cùm *urinam ciere, & calculum conterere soleat*. Est & *hystericum*, cùm *facultatem etiā pariendi*, quæ Græcis est ὠκυτοκία ejus quippe candidissimi & levissimi pollen cum aristolochia epotus, *promoveat*, sicut & suo suavi odore ὑστερικὰς πνίγας & προπτώσεις, id est, *uteri strangulatus, & procidentiam* per sua loca *accommodata curat*. Idem & *secundas expellit, alterum* verò pinguius & glutinosius *menses redundantes*, & è diverso *retentos eosdem alterum irritat*, *Hæmorrhoidas* apertas nimiumque fluentes, *cruentamq; urinā sistit & cōpescit*. Ita ex his nō difficile succini vim pro necessitate exacuere, quod & Galeno & ὀξύνειν & παροξύνειν, cum ejusdem facultatis aliorum medicamentorum accessio justa fieret, quales apud celeberrimos Authores sunt confectiones barbaræ dictæ, linctus & pastilli διὰ ἠλέκτρου. Notandus est & hic præparandi, ne hac in parte studiosis adolescentibus desim, modus. Siquidem multum refert, ut in usu contritum fuerit. Siquidem medicamenta quæ per venarum oscula absque ullo impedimento, & in partes corporis digerenda sunt, exquisitissimè conterenda, tenui incerniculo ita cribranda, ut tenuissima sint. Contrà quæ in ventre hærere debent, minus conterantur & cribrantur, atque hoc modo Galenus dispoliticon ad urinas movendas sumebat, tenuissimum, & minutissimum pollinis modo erat, cum idipsum per alvum ducere volebat, crassius relinquebatur. Ita *in discutiendo, fit pulvisculus succini subtilissimus*, contra *in conglutinando crassior non tenuis cribro excretus*. Conficitur hodie & *oleum succini* opera Chymistarum, sive id in capitellum sursum versus feratur, sive in vas subjectum mox defluat, & sicut illic est destillatio per ascensum & sublimationem, ita hic per descensum hodie dicta. Sunt qui *in oleo communi maceratum, insolutum & incoctum de integro in pulvisculum subtilissimum redigunt, qui in alio conteritur & liquescit*: Id quoq; cum oliva erat oleum sacratū, præsertim cùm sacrum morbū, id est, comitialem, dum naribus illinitur,

fecrus, fodit. Postea & ulcera resolutaq; membra recreat, atque si quis p... meta... ... ... fuerit, aut ... in nares distillaverit, aut tantum olfecerit, mirifice spiritus animales recreat, & capitis morbo mitigat. Hæc sunt quæ in locum ... pro occasione, paucis adnotare mihi visum, maxime ut alios commonefacerem, quo cuncta dili... ... rimentur. Optimum enim, & hic aliorum ... infania, & quisque ... candens, hunc conatum boni consulet.

Suionibus Sitonum gentes continuantur. Cætera similes, uno differunt, quòd fœmina dominatur, in tantum non modò a libertate, sed etiam à servitute degenerant. Hic Sueviæ finis.

XXVI.

De ... onibus.

VErùm cum Sitona ... montibus cont... os, & perpetuos esse dicit, ... Regiuncula erit Finlandia quæ Germanis a R... ... dicta est, cui Finnigia, G... ... quod propter eximiam ... ... fit te ra. Eos aut per omnia Suionibus ... ... contra naturam, ... uxorium ... ... hos ab illis discernit, quo ... non solum libertas sit amissa, vix unquam recuperanda, sed et ... servitute Germanorum, de qua supra ... dotav mus, degenerarunt. Hic ... in gynecratiam invehi, & debacchari, quam & ... non pauci Scriptores tam sacri quàm prophani damnarunt, ... proh dolor! quas non terrarum parte occupavit?

PEucinorum, Venedorumque, & Fennorum nationes Germanis an Sarmatis adscribam, dubito, quanquam Peucini, quos quidam Bast... vo... ... sermone, cultu, sede, ac domici... ... ... sordes omnium ac torpor, procerum connubiis mixtis nonnihil in Sarmatarum habitum fœdantur. Venedi ... ... ex moribus traxerunt. Nam quicquid inter Peucinos ... ... ac montium ... ... Germanos potius referuntur, quia & domos figunt, & scuta gestant, & pedum usu ac pernicitate gaudent, quæ omnia diversa Sarmatis sunt, in plaustro equoque viventibus. Fennis mira feritas, fœda paupertas ... ... herba, vestitui ... ... Passim ... ... miramur ... ... Nec aliud ... ... in aliquo ... ... reddo... ... alienasque fortunas ... ... Securi adversus homines, securi ... ... difficillimam assecuti sunt, ut illis ne voto quidem opus sit.

XXVII.

De Peucinis, Venedis, Fennis, & Bastarnis.

HActenus Suevorum nationem amplissimam, & valde numerosam explicuit, nunc prius Sarmatas ultra Vistulam Cornelianæ Germaniæ recenset, quam totam ejus descriptionem claudat. Ita Peucinis Sarmatæ utique ex vicinia Germani a Peuca monte, qui Carpatho Septentrionem versus adhæret, dicti, cujus accolæ sunt, ubi hodie degunt Poloni cum Lithanis usq, ad Moschos ad Borysthenem, quem illi Nepernominant. Ita Venedi sunt quoque in Sarmatia, sed Germanis adnumerat juxta Prolemæum videntur esse, qui intra Vistulam & Chronon non longe à Regiomonte cohabitant, ubi est & Venedicus sinus, quem hactenus Curiensem non sine causa nuncupavimus, in quorum vicinia, videlicet à ripa Chroni atque Rubonis ripam Sudini electrogetuli Ptolemaic vitam degunt. Ita Finni eodem Authore sunt versus mendiem à Guytthonibus statuuntur, ubi hodie Torunnas sunt cum Grandentinis usq, in Massobia Ducatum, quo loci est, & Episcopatus Plocensis. Vo... ab usne an Venedis Finlandia propagata sit, alii d... ... mihi tota appellatio est Germanica. Finnis autem proximi Ct... stoboci, per quorum tractum eiamnum fluvius Bocus (cujus nomen prioribus syllabis, ut fit apud Germanos est corrupta) in Vistulam ... exoneratus, sicut ipse vidi, fluit. Neque à Peucinis ... longe Bodini, quorum Regio hodie est Podolia, dicti ... maxime ubi est Camminiecensis Episcopatus, nisi quodammodo eorundem propter Tartarorum incursiones sedes commutata est. Postremo Bastarnæ sunt Rhutem. N... ... sunt quoque Ruthen... ... intra Alxuxem & Tiranssluvios, & hic hodie Nester nomi... ... ad quem ... ... quam nos Ruthenum Lemper... nuncupamus, sita est. Verum Tacitus ... ... discrimine. Nam Peucinos, & Bastar... quorundam sententia asse..., qui si ... ... tum, si sedem, si domiciliorum structuras spe... Germani sunt, sin autem sordes & adulterina connubia, Sarmatæ sunt, quorum mores, & Venedi referunt. Nam latro... ... ... ex armorum genere, ex pedestri facie ... & velocitate Germani sunt. Ab his Venedis, Schlavos, ipse juxta cum aliis deducerem & Vandalos nuncuparem, nisi Vandalos Germanos tum habitu, tum lingua fuisse tenerem. Quare ex Alia Henetos esse eosdem, nisi & hic quædam argumenta essent impedimento, juxta quorundam opinionem affirmarem. Fenni autem notantur, modo à moribus, quia feri sunt homines, modo ab ad... fortuna, quia pauperes ... ... inermes & ... modo à vi... herbis victitant, modo à vestitu, qui ... ornantur, modo à lecto geniali, ... est, modo à telorum genere, quia ... ... ferri desit, ... modo ab affectatione, quia venationi ... studet, & prædæ partem ... vendicat, modo a ... ... illis ex ramorum connexu sie ... T... sunt & hodie Waldelappi & Engrov... landi ... Sueciam.

CÆtera jam fabulosa. Hel... & O... oras ora hominum ... ... corpora atque artus ferarum gerere, quod ego ... incompertum ... in medio ... ... nquam.

XXVIII.

De Hellusiis & Oxionibus.

HEllusios Plini... Hellevones nuncupat, eosque Insulares ... ... Codano sinu. Si hæc vera sunt, tunc erit Peninsula, quæ non longe à Gedano sinum efficit, hodie ... um Pucicum & ... ... fortassis propter discrimen mihi ignotum Borussiacum Heilum v... atur, hinc recta flante Aust... ... daviam navigant. Ita ex Solino liquet Oxion... in Scythicis insulis. Bo... ... versus ... bitare ... tos, quod ovis marinarum avium victitant. Et enim notum ... ... ubiq; ... ... homines, olim constitutisse ... ..., cujusmodi sunt, ...

ex quibus est facies humana, sed ii in equinos pedes desinunt. Tacitus autem isthæc fabulosa, & sibi incomperta in medio relinquit. Verùm in iisdem partibus tales non videntur, neque in Sarmatia, neq; Scythia, quam hodie Tartari inhabitant. Atque ipse easdem oras peragravi, præsertim Legatus, nunquam vidi, nunquam audivi ejusmodi homines alicubi degere. Monstrosas aotiu Africa, & Asia figuras plerique omnes adnotarunt. Cæterum monstra marina ipsos vidisse arbitror in Italia insuetos, quorum aliquot faciem hominis, imò & nonnihil vocem referunt, quæ cum viderant, Itali ex iisdem homines finxisse videntur. Hilleviorum autem potentia tum ex bello contra Carolum Magnum, tum ex quingentis pagis manifestissima est.

SUEVI FLUMINIS CONTRA *omnes Geographos Historia.*

PTolemæus in totius Orbis descriptione, prudenter recentioribus Historiis magis credendum esse voluit, vel quia propter magnitudinem non satis probè cuncta deprehensa sunt, vel quia non semper eodem modo se habent, vel quia fabulatores Historias, nescio quas, fingunt. Quare consultissimum est per certam indagationem novissimis Historiis libentius fidem adhibere. Ejus autem consilium secutus & Historiam antiquam Suevi fluminis non negligam ut veritas certior elucescat. *Suevi* juxta Ptolemæum *ex Asciburgio monte ortus, sed ejus ostium juxta Laciburgium* est, quod est in montanis, quæ per Silesios usque ad Polonos Cracoviam versus, (eam amplitudinem sub Ascibergio monte capimus) exporrecta sunt, Suevi fons est, sic ostium juxta *Laciburgium*, quod *rectius Rostochium quàm Sundinum*, est. Nunc attendendum est, ut recens Historia cum illa conveniat. De fonte quidem tantam controversiam non commovebimus Oritur hodie supra Budissam ad Austrum circiter duo milliaria Germanica, eaq; cómonia in pago, cui & à fonte Suevi nomen inditum, & Spreunberg dictum est, quod Latinis est mons Suevi. *Germani* autem ferè *Suevum Spreuum* corruptè nuncupant, ubi *rustici* agriculturam exercere nequeunt propter montium asperitatem, sed *lignis sectis victum queritant*, & multas scandulas divendunt. Sunt enim *in Silesia domus pleraq; scandulatæ.* Hinc igitur ortus Budissæ intra sex oppida superioris Lusatiæ numeratæ mœnia allabitur, & hinc Corbusium petit, ubi juxta arcem molam & insignem, & utilem agit. Postea est ingens tum latitudine, tum longitudine sylva, Corbusio Lubenum usq; extensa, à Suevo Suevica dicta, ibi sese diffondit, ibiq; plurima sunt alneta, mox Lubeni mœnia relinquens, trajectum recipit, qui oeq; hodie nomen amisit, etiamsi ibidem ponte junctus sit, maximaque eadem parte est ejusdem flexura, quarè curvum Suevum nuncupant, quousque Bescanum perveniat & ab hoc Furstenwaldum, ubi Dominicæ Ecclesiæ locus est, sed per indoctos homines penè desertus, inde per Coppenicum confluit Berlinum, ubi coloniam & Berlinum disterminat arcemq; magnificentissimè extructam Illustriss. Marchionis Electoris nostri sedem allabitur illinc circiter duo milliaria circa arcem Spondaviensem in Havellam sese exonerat, nomenq; ejus intercidit. Cæterum *Havella fluvius veteribus prorsus fuit ignotus*, in Marchia non longè à Sedenico, ubi justo alveo ad istius oppiduli murum confluit, ut illinc recta petit ad Meridiem à Septentrione Spandavii arcem & natura, & arte munitissimam ab oppido segregat. Suevumque excipit, atque Havella ibidem Regiunculam ab eo dictam conficit. Quarè ad Austrum vergens Brennopurgum totius Marchiæ civitatis & Metropolim, & caput allabitur, mox inde per Rathanum oppidum, non longe ab Havelburgo propè arcem celeberrimam, Lentzium dictam, in Albim confluit. Hæc est Historia tum compendiose, tum verè observata Falsi autem sunt veteres & Havellæ nomine & negligenti in parte Boreali indagatione, eosq; non sine contumelia recentiores secuti sunt. Ecquis non hic perspicit, ut non sit Suevi ostium prope Laciburgum, cum Sundinensi agro nullus sit fluvius, & *Rostochii* est alius *fluvius Varna* nominatus, ubi *& ejus ostium* Warnemünd circa ejus urbis mœnia cernitur. Verùm de colore aquarum & hic pauca adnotanda sunt. Statuantur autem docendi gratia quinque causæ communes, quibus & suæ, ut fieri solet, partes includuntur, & sunt alveorum terræ, arenæ, calculi, saxa & stirpes. *Terra* quidem *alveorum in eluvione* multiplex *est, vel alba, vel lutea, vel fulva, vel rubra, vel viridis, vel glauca, vel nigra, vel sanguinea. Tot colorum differentia in aquarum coloribus* ferè visuntur, & si quis singulorum causas rimaretur, longior æquo esset. Sit autem ejus exemplum. *Alba aqua fit aut creta, aut* terra candida, qualis est *argilla*, ut est Danubiana aqua *aut candido gypso, aut alumine, aut sulphure.* Ita albedo aquæ ex rerum quas alluit, & lambit, mistura statim dijudicaretur. Eodem modo *viridis est, vel arborum vel graminum in ripa seu alveo præsistentium irradiatione, vel ubi sunt æraria.* Sic *lutea est, ubi ochra* redundat. Sic *nigra est seu atramentis sutorii, seu melanteria permistione, seu stirpium palustrium insitione.* Jam verò *Suevi aqua nigricat*, ejusque causam unam esse ex superioribus necesse est. Terra quidem alveorum non est, cum hæc passim sit subrubra, cujus ratione citius rubesceret, neque arenæ alterius sunt coloris, neque calculi hic sunt, aut saxa, quibus ramenta metallica adhærerent, à quibus aqua inficeretur. Sæpè coctione idipsum explorare volui in vase, cui est operculum, ut fit in distillatione, per nares aqua exhalat & absumitur, non aliter ac partes aquæ, aëris & ignis intercidere solent, animadverti ut in fundo vasis aut nihil, aut certe parum subsedit, ut id exiccatum lento igne eximeretur, & dijudicaretur, atramentumne esset sudorium, an melanteria, & multis modis vel prima lingua degustando experiri tentaveram, mox ad aliam causam animum meum applicui, & *ex arboribus* nigrescere statui. Siquidem in hoc flumine multæ sunt *alni* quarum *cortice aqua denigratur* sicut idipsum in baphica officina dilucidè cognoscitur. Est enim sylva Suevica (interluit enim eandem Suevus) alnis & betulis refertissima, sicut ipse experiens hæc cuncta loca perlustravi. Nam plus tricies circiter M. Pass. usque ad arcem, & loco & arte munitissimam *Lubenaniam* dictam, *quam* verè nobilis & pietate, & genere *Schulenburgiorũ familia incolit*, lintre & monoxylo pernavigavi. Quarè aliæ rationes non erant obscuræ, cur pisces, præsertim gobiones, essent nigriores, cur propter virtutem astrictoriam, iidem cute & carne essent densiore, atque ita multorum palato sapidiores. Eadem

est

est ratio in Varta flumine, quod à Viadro prope Custrinensem arcem excipitur, itaque Bojemi Vartæ malunt lupos, quàm Viadri. Possunt & visu, cùm sint nigriores, & quibusdam maculis insignes, & tactu, cùm durior & carnis & cutis sint, dignosci. Quare iidem cocti, palato nobis tanto gratiores esse solent. Hæc sunt quæ obiter de Suev fluminis fôte, ostio & colore, & sapidioribus piscib contra Geographos tam veteres quàm recentiore ad veritatem certius explorandam, observare volui

COMMENTARIOLUS,
DOCTISSIMI VIRI,
HENRICI GLAREANI
IN
P. CORNELII TACITI,
De
MORIBUS, ET POPULIS GERMANIÆ LIBELLUM,
vetera ejus vocabula paucis explicans:
JOHANNES FROBENIUS ZING. suo
S. D.

QUum Libellum Publii Cornelii Taciti, de moribus & situ Germaniæ populorum typis nostris excudere cœpissemus, commodum ex amicis nostris quidam commentariolum nobis exhibuit, in quo paucis aperitur, quorum veterum populorum, qui novi populi sedes hodie teneant. Equidē mihi sic videtur, eos, qui priscæ illius antiquitatis Scriptores duntaxat legunt, præter iis iis qui mediam antiquitatem scriptis suis complexi sunt, in multis necessariò labi. Nam quantas in rerum mutationes à morte Iulii Cæsaris factas arbitraris? Ut concedere cogamur non tam illius cōmentariorum, qui certè & fide & stylo summam laudem merentur, quàm Spartiani, Vopisci, Trebellii Pollionis, Amm. Marcellini, Eutropii, Procopiiq; lectionē esse necessariam. Quod si rediret ex inferis hodie Cæsar, nihil hic propemodum agnosceret. Adeò gens genti mixta est, populi partim penitus deleti, partim aliò translati (& ut summatim dicam) mutata omnia. Proinde enim cōmentariolum studiosis usu futurum tibi volui dicare, qui norim te hoc genus deliciis animum oblectare solere, quoties ex altioribus studiis obrepsit fastidium. Hanc eandem rem agnut, ut antiquitati lucem afferant duo Helvetiorum decora, Henricus Glareanus summus amicus noster, & Ioachimus Vadianus præcipue in commentariis suis in Pomponium Melam, quod doctis omnibus probari magnopere gaudeo. Bene Vale.

COMMENTARIOLUS,
VETUSTA GERMANIÆ POPVLORVM
Vocabula paucis explicans,
Et
obiter alia quadam;
HENRICI GLAREANI.

IN primis admonendum lectorem putamus, in veterum descriptionibus non ad vivum, quod ajunt, omnia statim esse exigenda, velut exempli causa, si quæ de Suevis in hoc libello scribit Tacitus, velit quispiam istis tribuere, quos hodie Suevos dicimus, tota aberrabit via, cum *prisci illi Suevi ad Albim fluvium habitarint, quam Regionem hodie Saxoniam appellamus; isti verò Rhetiam inferiorem occuparint. Nec est ulla propemodum hodiè Natio, quæ veteres suas sedes inconcussa teneat.* Qua de re si quis dubitat, legat ex antiquis Spartianum, Vopiscum, Marcellinum, Orosium Eutropium, Procopium, & Agathium: ex recentioribus Reginonem, Luitprandum, Annonium, Sigebertum, & peculiares Nationum Chronographos. Nam dici non potest, quantis mutationibus, & Regna & populi mutati sint. Igitur amice lector, sive veterum, sive recentiorum evolvas monumenta, non statim, ut ante diximus, ad vivum rem exigas, sed etiam atq; etiā circumspice, quo tēpore scriptū fuerit, quod legis, à quo, & de quibus, deinde confer nova cum veteribus, aut è converso, mutationum semper memor. Hanc monitionem nostram si secutus fueris, magnopere te senties in Historiis adjutum.

Germania omnis] Mirū cuipiā videri possit, quòd hic astruit Cornelius, *Germaniam videlicet à Galliis Rheno separari*: cum tamen ipse fateatur Vangionas, Trebocos, Nemetes haud dubie Germanorum populos ipsam colere Rheni ripam, quinetiam Treviros & Nervios Germanicam originem affectare. *Sed antiquam Germaniam descripsit, & veteres illius fines*, non eam, quæ ante ipsius etiam tempora Belgicæ Galliæ bonam partem sibi usurpaverat. Nam quis nescit quanta sit *Germaniæ facta accessio? posterioribus seculis, bona, ceu* diximus, *Galliæ parte, tota Rhetia, tota Vindelicia, Scythia, Sarmatia, Pannonia subactis, &*

etiã

occupatus. Nec quicquam verat verè Germanos in Gallia ... Equidem Procopius Græcus Autor, qui Justini ... Cæsaris libellis fuit, & eidem in omnibus bellis omnes adfuit, suis verbis Germanos testatur in Gallia regnasse, quæ lubitum est hic referre, quòd ad Germanorum laudem non parum facere videantur.

Galliarum, (inquit,) partem suæ quondam ditionis effectam, cum hujus belli principio Gothi Germanis tradiderant, cum minus tepoliè existimarent, Romanis simul, ac Germanis resistere. Id sanè factum non solum nil prorsus Romanis interpellantibus, sed ut Gallias sibi Germani haberent, Justinianus ultrò permisit. Non enim illi has tutò se possessuros rebantur, nisi & Imperator, ut suæ ditionis futuras perpetuo confirmasset. Quo factum ut eo ex tempore Principes Germanorum Massiliam Phocensium quondam coloniam, & cætera circa id mare loca tenuerint, totiusque ejus oræ maritimæ potiti Imperio sint. Unde & Arelate nunc sedentes ad certaminis equestris spectaculum. Aureum nummum, è nativo Galliarum metallo excudunt, non Romani Imperatoris, ut cæteri solent, imagine, sed sua impressa. Persarum siquidem Imperator etsi ad arbitrium argenteum nomisma facit, auro tamen non illi fas est, suam, neque aliud effigiem, nec barbarorum Princeps alius quisquam id facere audit.

Hactenus Procopius.

Cui Græcus item author Agathius his verbis astipulatur.

Francorum, (inquit,) natio Italiæ proxima est, & terminis juncta. Veteres tamen hos esse Germanos dixere, quod nuquecex eo fas liquet. Nam circa Rhenum hi habitant, & huic propinquas incolunt partes, Galliarumque maximam possident partem, non propriam, sed vi in posterum occupatam. Habent præterea Massiliam urbem Jonum olim coloniam. Hanc enim Phocenses qui ... dam per Medos seditus suis abacti incoluere. Dario Hydaspis filio Rege ... crearum regnante, nunc verò Græca ex urbe, redacta jam barbara est. Nam patrio illo rejecto, & prisco vivendi modo, Imperantium nostrum morem subierunt. Tametsi hoc tempore videatur non admodum pristina dignitate defectior, nimirum cum Germani haud quaquam sint (ut plurimi barbarorum) pastores, sed ... nanorum polita & aliis instituta, & moribus utuntur, iisdemque Legibus vivunt, & cæteris item, ut in conventibus faciendis & nuptiis medeliisque eadem statuunt. Sunt quippe omnes hi Christiani, & rectissimæ inter cæteros opinionis. Habent præterea per civitates Antistites sacerdotesque. Festos insuper haud secus ac ipsi nos peragunt dies. Et sanè hi mihi, etsi cæteris barbari, moribus tamen videantur quàm optimis præditi, & maximum in modum civiles. Nec quicquam habere, quod a nobis faciat alienos præter vestitus barbariem, & vocis innatæ sonum linguæque. Quos equidem cum ob eorum Virtutes, tum ob ... cæteros æquitatem, inter seque concordiam mirum in modum admiratione ac laudibus prosequor, & magnifacio.

Hæc Agathius, qui item Justiniani temporibus scripsit. Atque horum sanè Scriptorum testimonia ipsis illorum verbis commemorare visum est operæ precium: cum quia libello de Germanis tractanti, hæc quæ posterioribus temporibus acciderunt, plurimum quadrare videbantur, tum ut gravium virorum autoritate Germaniam asseramus, eos qui hodie lingua Germanica utuntur, semper fuisse Germanos ostendendo, quando verbis apertissimis scribit Agathius, Galliarum illos maximam possedisse partem, non propriam, sed vi & in posterum occupatam. Transtulerunt igitur Galliam in Germaniam, partim submotis, partim occisis habitatoribus, id quod Divus Hieronymus in epistola ad Gerontiam his verbis clarissimè testatur: *Remorum*, inquit, *urbs prapotens, Ambiani, Atrebata, extremiq; hominum Morini, Tornacus, Nemeta, Argentoratus, translati in Germaniam.* Hieronymo subscribit Eutropius, qui Atrebatas, Ambianos, Menapios, Veromanduos, Atuaticos, Condrusios, Eburones suo ævo Germanos fuisse vocatos, testatur. Idem Autor est Augustum cccc M. captivorum ex Germania transtulisse, & supra ripam Rheni in Gallia collocasse. Cæterum *unde Germanorum vocabulum* sit ortum, ab Autoribus *variæ afferuntur rationes*. Quidam fabulantur, *Trojanorum reliquias* mari advectas *in ripa Rheni*, pulsis Gallis, *consedisse*, *eosdemq; Germanos fuisse vocatos* à Romanis, qui item in Trojanos originem suam referunt, *quasi fratres*, affinitatis videlicet gratia. De hac tamen re nihil uspiam extat in literis, excepto Jordano Osnaburgio. Nec Julius Cæsar tanti momenti rem silentio videtur præteriturus fuisse, magnificus ubique ostentator. Sed ut Livianum illud immutatis paululum verbis proferamus, datur hæc venia antiquitati ut miscendo fabulosa veris primordia populorum augustiora faciat. Receptior opinio est eos, qui primum in Gallorum finibus transito Rheno consederunt, ab inita quadam affinitate Germanos à Latinis fuisse nuncupatos, unde deductum vocabulum omnibus postea commune factum fuerit, quod etiam Cornelius Tacitus docet. Non omittendum hoc loco quod Erasmus Roterodamus in suis in Hieronymum scholiis scribit, exponens *Germanum esse*, quod Græci γνήσιον appellent, hoc est, *genuinum*, cujus contrarium *sit nothon*, hoc est, adulterinum. *Nec*, inquit, *absurdum sit, Germanorum gentem hinc appellatam videri, quod sit cum reliquis confer at nationibus, minimum fuci, plurimum antiquæ sinceritatis ac fidei & rusticanæ (ut dici solet) veritatis obtineat.* Porro *Alemannorum vocabulum recentius* esse, Flavius Vopiscus his verbis in vita Proculi testatur. *Alemannos*, inquit, *qui tunc adhuc Germani dicebantur, non sine gloria splendore contrivit.* Fuerunt autem *Alemanni dicti non à Lemanno lacu, sed quòd esset collecitia diversorum hominum multitudo*, dicitur *Mann* auff allen Landen Mann. Id quod Agathius ex Asinii Quadrati autoritate nos docuit, sic scribens: *Alemanni*, inquit, *si Asinio Quadrato, viro Italicensi, fides præstanda est, qui res Germanorum diligenter perscripsit, advenitii sunt & ex varia hominum colluvione conflati, quod sanè eorum cognomento præfertur.* De victoria quam ab Alemannis pugna longe acerrima, ad Tilbiacum oppidum commissa, Franci reportarunt, lege Paulum Æmilium *libro I.* Denique *Germaniæ vocabulum* apud Autores etiam plurativè reperies usurpatum, quòd *multiplex* sit, *superior* videlicet, *& inferior*, *Cisrhenana & Transrhenana*, *prima* quoque *& secunda* Am. Marcellino: sic enim Germanias dicimus, sicut & Gallias, Rhetias & Pannonias. Scribit autem Ammianus ita divisas Gallias Germaniæque Provincias. Prima Germania Moguntiaco, Argentoratuque nobilis. Secunda Germania in qua Agrippina & Tungri. Prima Belgica, Mediomatrices & Treviros habens. Tum secunda, Remos, Sequanos, Ambianos complexa. Hinc Lugdunensis prima Senones, Biturges, Lugdunum, Augustodunum. Secunda Botomagum, Mediolanum, Tricaspinas Alpes continebat. Eodem modo & Aquitaniæ fines distincti. Autor Alciatus.

A Gallis) Res est annotatu dignissima, quod veteres Romani *Gallos omnes & Germanos Gal-*

Gallorum vocabulo nuncupabant. Quemadmodum item & Græci cùm *Gallis tùm Germanis Celtarum appellationem accommodarunt.* Hæc res non animadversa, multis errandi causa fuit. Refert à Celtis aditum Alexandrum Magnum in Gethis tum agentem Strabo. haud dubiè Germanos intelligens, ut rectè vertit Arriani interpres, hanc quoque rem commemorantis. At perperam multi. Scribit Appianus carnificem illum qui ad occidendum Marium in carcerem fuerat ingressus, Celtam fuisse, Gallum reddidit interpres. Cum tamen Vellejus Historicus latinus Germanum fuisse dicat, sic scribens. *Ad quem interficiendum missus cum gladio servus publicus natione Germanus, qui forte ab Imperatore eo, bello Cymbrico captus erat*, &c. Præterea scribit Herodotus in Celtis oriri Danubium, quem tamen cõstat, ex supremis Hercyniæ sylvæ montibus profluere, ceu mox dicturi sumus.

Rhetiisq;] Idoneis autoribus esse *Rhetia* videtur, quam hodie *Sueviam* vocamus. Nam Ptolomæus *Taxugetium*, *Brigantium*, *& Campodunum*, hoc est, ut quidam volunt, *Rotvvilam seu Rotundamvillam*, *Pregnetium & Campodunum*, in Rhetia ponit. Quidam *Austrios* etiam *Rhetorum* vocabulo comprehendi volunt. Et extat hodie tractus in Suevis, qua Noricum spectant, à Rhetis appellatus, im Rhies. Utcunq; sit, verisimile est Rhetorum aliquos in Illyricum penetrasse, qui hodieque *Rhetzeni* vocantur, die Rhetzen. Bellis equestrem navant operam, & Parthicum quiddam referunt, celerrimis utentes equis, in speciem quidem turpibus, sed ad cursum promptis & laborum patientibus. *Rhetos* hodie vocamus, qui *Curensem Episcopum* agnoscunt. Dicta autem fuit *Curia Rhetia*, propterea, quod illic olim causæ cognoscerentur. *Rhetica vina* meminit Suetonius & eo delectatum Augustum scribit, Feltliner Wein. Arguit autem Rhetiarum vocabulum, varias fuisse *Rhetias*, *superiorem*, *inferiorem*, *planam*, *Alpestrem*, *& Cisalpinam* &c.

Et Pannoniis] Numero multitudinis usus est. Nam *superior* est, & *inferior*. *Superiorem*, *Austriam* hodie vocant. *Inferiorem*, *Ungariam*. Vellejus ubi Pannonici belli narrationem exorditur. *In omnibus*, inquit, *Pannoniis non disciplinæ tantummodo, sed lingua quoque notitia Romana, plerisque etiam literarum usus, & familiaris erat animorum exercitatio.* Porro vocatam *Austriam* ab *Austrasia Gallica*, Paulus Æmilius autor est.

A Sarmatis] Sarmatia duplex est *altera Asia*, quæ hodie *Tartaria* dicitur: *Europa altera*, quam *Poloniam* appellant, *Scytharum* olim regio fuit.

Rheticarum Alpium] Ut Studiosi juventur, ac melius Historicos intelligere possint, opportunum visum est hoc loco referre, quæ de variis *Alpium* vocabulis And. Alciatus Mediolanensis vir impensè doctus in annotationibus suis in Tacitum scribit his quidem verbis: *Locus hic*, inquit, *admonet, ut varia* Alpium *nomina attingam, quando eorum qui de his scripsere etiam de recentioribus diligentiam non satis probem. Igitur* Alpes Pœnas *ipse eas esse opinor, per quas ex* Druentia *flumine, rectà in Italiam tenditur* Brigantionem *versus &* Ferietam, *qua via nostro quoque tempore est frequens.* Grajas *verè esse, qua & maritima, quod per eas Hercules iverit: ubi etiam* Monœci *portus ille sacer, ut autor est Ammianus lib.* 15. Coctias *autem existima verim, qua à* Sugesio *oppido per* Centronas *itur, tametsi recentiores, ut Paulus Diaconus & Georg. Merula*, Coctias *esse existiment, in quibus* Bobium *urbs est, quod antiquis autoribus non est probabile. Sed & Coctias appellatas quandoque etiam Julias, non falsè fortasse aliqui tradunt, quod in eas per* Tricaspinos *eatur. Bellovesum autem per Tricaspinos in Julias Alpes venisse, Livius est autor. Sed & non malè Julias Tacitus appellat Alpes, qua versus* Carnos *sunt, unde &* Julium Carnicum, *& forum* Julii, *qua ex* Venetia *in* Noricum *itur: cui sententia ex recentioribus adstipulatur Sabellicus in Aquilejense Historia. Sunt &* Rheticæ *Alpes quibus in Rhetos vadimus, quos vulgo* Chrisones *vocant. Incipiunt ab* Adya *monte Strabonis, corruptè legitur nunc* adula, *nunc* aducla, *id est, inaccesse, vernacula simplicitas montē* Bralium *nuncupat in* Voltuiena, *seu ut imperiti, in* valle Telina, *& in Venetiam protenduntur, donec* Ocra *subeant.* Lepontiæ *adhuc servant nomen, sunt in* Suitensibus *qua Claronam ex Belitonis castro rectà tendimus In Alpibus, quas Cæsar in Comment.* Summas *appellat, cum cæteris convenio. Sunt inter* Sedunos & Veragros *& ubi* Octodorus *est pagus, quem Sancti* Mauritii *vocant. Cæterùm quamvis, hæc nostra sententia videatur plurimis autoribus congruere, non arbitror omittendum esse etiam, qui refragentur, quando Ptolomæus inter Adulam & Ocram* Pœnas *Alpes collocet, quo in loco esse Rhetica juga ipse prodidi: verùm ex Plinio illius sententia confutatur, qui de* Grajis *&* Pœnis *in Salassos descendere tradit, ut fortasse* Pœninæ *Alpes illic incipiant, & desinant in maritimas, si Ammianum sequimur. Est & adhuc* Suitensibus, *quo vulgo eorum sermone Alpes* Grey *dicitur mons, qua* Friburgum *tendimus. Ipse inter veteres non omnino constitisse harum nomenclaturam existimo. Nam & Plinius in* Lepontiis *dissidere ferè visus est, qui cum* Coctiana *juga* Centronibus *vicina tradidisset,* Graiis Alpibus *aut easdem, aut certe contiguas* Lepontias *mavult, quod non probo, cum longe gravior sit autor Cæsar, unde nostra sententia fulcitur: & Plinius non affirmet, sed aliorum relatione ex etymo innuere videatur.* Hæc Andreas Alciatus.

Danubius] Andreas Alciatus Mediolanensis, in annotationibus suis, quas in Cor. Tacitum scripsit, hunc locum cùm castigans, tum exponens sic scribit: *Danubius præcipiti & excelso montis Arbona jugo oritur, Ausonius ignotum Danubii fontem esse scribit:*

Danubius penitus caput occultatus in oris.

Apollon. ab Hyperboreis nasci cum cæteris manifesto commento: sed omnino Taciti vera est sententia, si non Arbona, sed Arnobi legatur. In ejus enim radicibus oritur jam notissimum est prope Hercyniam sylvam, vulgo sylva nigra nomen servat, ex adverso Rauracorum, quorum oppidum est Basilea. *Arnobi Plin. Ptolemæusq; meminit, de ostiis quoque non eadem sentiunt autores.* Hactenus ille. Sed quando ortus Danubii nobis paulo compertior est, à quo non ita multum absumus, quod tamen cum Alciati venia dictum sit, & scriptorum, quos secutus est, Plinii præcipuè lectorem admonitum volumus, rectè scripsisse Cornelium, ex molli enim & clementer edito montis Arbonæ jugo scaturir. Ubi videtur Cornelius totam eam Hercynii nemoris regiunculam, quam hodie vocamus, uff der Baar/ *montem Arbonam* appellare: nullus autem illic mons est paulo altior, colles tantum sunt terreni. Cultores rem rusticam exercent, & alendis bobus cum laude vacant. Nec fugit nos Arbonæ nomenclaturam oppidulo cuidam ad lacum Constantiensem tribui: sed verisimile est hic tractum illum in quo Danubius oritur Arbonæ vocabulo signari, Germanica vulgatæ appellationis allusione suffragante. Oritur autem apud viculum, quem appellant *Eschingacum Danubii*, Doneschingen.

schingen. De hostiis, quibus in mare se exonerat, vide *Pomponium Melam, Solinum, Strabonem, & alios.* Omnes autem Europæ fluvios magnitudine superat, accessione sexaginta fluminum navigabilium auctus. Ab undarum strepitu seu sono nomen sibi invenit, ut curiosis placet. Ingreditur mare Euxinum.

Tuistonem Deum.] De Tuistone Deo, qui Germanis omnibus nomen dedit, & hujus filio Manno, rursum hujus tribus filiis Ingævone, Hermione Istævone, vide Berosum libro secundo.

Ingævones.] Hos volunt esse *Cimbros & Teutonas*, autore Plinio. Hodie *Daci* fuerint *Sarmatarum* nonnulli. Lege Solinum & Berosum.

Medii Hermiones.] Hermionum gentes recenset Plin. *Suevos, Hermunduros, Cattos, Cheruscos.* Videntur esse *Saxones* hodie, aut certe *Pomerani.*

Istævones.] Hos quidam putant esse reliquos Germanos ad Rhenum vergentes. *Vide Plinium.*

Marsos.] De Marso Hermionis filio & hujus filio *Gambrivio* & nepotibus *Suevo Vandalo*, lege Berosum. De vicis Marsorum meminit *Tacitus lib. 1.*

Tungri.] Hos in secunda Germania ponit Marcellinus cum Agrippinensibus. Siti sunt inter *Eburones, Rhenum & Mosam.* Extat adhuc oppidulum hoc nomine, Tungrorum oppidum esse *Attuaticum* scribit Ptol. Apud Tungros olim sedem Episcopalem fuisse memorant, quæ post ad *Leodium* fuerit translata.

Asciburgiumq.] In hoc Asciburgio nomine, sicut & in multis aliis, ab omnibus Cosmographiæ expositoribus erratum est. Non enim (ut putant,) est id oppidum, quod hodie Emmerich vocitatur, in Clivensi Ducatu: sed verus hujus Asciburgii civitatis locus visitur in comitatu *Morsensi*, eodem adhuc nomine gaudens, olim super Rhenum, quem tunc illic præterfluxisse certum est, situs, quando *Morsatiorum*, ut Plin. vocat, erat insula. Ubi adhuc ab agricolis plurima sub terra murorum, nummorum, & antiquitatis reperiuntur vestigia. Alibi Tacitus *Asciburgii* meminit, lib. 20. sic scribens: *Rapiunt in transitu hyberna alæ Asciburgii sita.*

Vidimus sub divo Vespa Velledam.] Hæc virgo gentis Bructeræ fuit, & amplam apud Germanos administrabat ditionem, id quod his verbis *lib. 20. Tacitus* explicat, *Munius Lupercus legatus legionis inter dona missus Velleda, Ea virgo nationis Bructera, latè imperitabat, vetere apud Germanos more, quo plerasque fœminarum fatidicas, & augescente superstitione arbitrentur Deas. Tuncque Velleda autoritas adolevit. Nam prosperas Germanis res & excidium legionum prædixerat.* Meminit ejusdem rursus *lib. 21. circa finem.*

Hercyniam sylvam.] Arbitrantur hanc sylvam à *pice* seu *resina*, quam Germani Hartz vocant, nomen invenisse, quæ in Helvetiis initium accipiens, ad Dacos usque porrigitur, variè accolarum vocabulis appellata, cùm tamen eadem sylva sit. *A Thuringis Thuringica sylva, à Bohemis* sylva *Bohemica*, Bacenis. Hercyniam sylvam novem dierum spatio putat Cæsar expeditum emetiri posse. Multo pluribus Mela: Nec negat Cæsar.

Mœnum.] Hunc fluvium quidam *Moganum*, quidam *Mogum* vocant. Oritur in montibus Orientalis Franciæ, & *Franceforđiam* nobilissimum Germaniæ emporium præterlapsus, apud *Moguntiam* Rheno miscetur. Unde & ei civitati nomen.

Helvetii.] Ostendit Tacitus veterum olim Helvetiorum partem è Gallia Rhenum transgressam, eas incoluisse regiones, quæ comiti Palatino, Marchionique Badensi & Spirensi Episcopo hodiè parent. De Helvetiis nemo melius scripsit Cæsare. Non videtur alienum propter mediæ antiquitatis studiosos, cujus cognitio haud scio an difficilior, an magis necessaria, hoc loco commemorare, quare de Helvetiis Andreas Alciatus Mediolanensis in suis annotationibus in Tacitum, prodidit. *Eutropius*, inquit, *Helvetiorum sedes à Quadis occupatas satis ostendit, ut suspicer omnes deletos, cum Quadi Marcomannique sub Aureliano in Italiam prorupere. Extat adhuc in eis vallis Marcomana nomine, postere & illi, atque ab Alemannis (colluvies Germanorum erat) superati, in eorum nomen concessere: à Theodorico, deinde Gothis victi, Francis ex fœdere dedite sunt: auctis demum Saxonum accessione, quos ab violatam pluries fidem sedibus ejectos Carolus Magnus in Alpes conjecit,* Suitensica *cœpere dici, paruere deinde regibus Germanorum. Centum ferè anni sunt, cum se cæsis præfectis in libertatem asseruere cum cæde repressis Cæsaribus. Hac ætate prima illis peditatus gloria. A Philippo Vic. quod deletis cohortibus dedecus subierant, frequentibus nunc victoriis recuperavere, nisi quod & memorabili prælio, sua inter se perfidia, in suburbanis Mediolanensibus à Francisco Francorum Rege cæsi, superbos titulos deponere rursus coacti sunt.* Hæc Andreas Alciatus. Qui tametsi diligenter evolverit historias, etiam eorum, qui mediam antiquitatem utcunque monumentis illustrarunt: manifestè tamen labitur, cum inquit, Helvetios paruisse Regibus Germanorum, ut de vindicatæ libertatis tempore taceamus, nisi Regum nomine Duces Austriæ intelligat, aut de quibusdam oppidis, *Berna, Turrego, Schafhusia* loquatur, quæ Romanum quod vocant, imperium & agnoverunt olim, & adhuc reverenter agnoscunt. Nam cùm hæc proderentur, de electione novi Imperatoris, qui in demortui Maximiliani Cæsaris locum substitueretur, ad Pontificem Romanum & Electores Germaniæ Principes, non civitates modo, sed & pagi omnes Helvetiorum, habitis apud Turregum comitiis, concordi voluntate literas scripserunt, in quibus à corpore Romani Imperii, quod vocant, se nullo modo separant. Porrò quid sibi superborum titulorum mentio velit, quos deposuisse Helvetios scribit, ut ingenuè fateamur, haud intelligimus, cùm modestiam Helvetiorum prædicent omnes, & his sit peculiare, *non verbis sed factis gloriari.* Verùm multis dolet aliena fœlicitas. Alciato subscribit Joachimus Vadianus, Helvetiorum in literis decus, *in commentariis suis in Pompo, Melam* his verbis: *Helvetiorum tractum hodie habitant ex Germanis illuc profecti, &c.* Paulus Æmilius Transjuranorum vocabulo videtur Helvetios significare, cùm inquit lib. 1. *Transjurani ferox genus hominum Burgundianibus, ante verum potentibus attributi, nunc sui propè juris effecti, &c.*

Ulteriora Boji.] *Boji* in Germaniam olim transgressi, incinctos Hercyniæ sylvæ campos incoluerunt, quæ regio propter antiquos cultores *Bojos*, Boyenheim dicta est à Germanis, quasi Bojorum olim patria: nam heim Germanica dictio patriam significat. In eam regionem expulsis *Bojis, Quadi & Marcomanni* immigrarunt. De *Quadis* mox Tacitus, de *Marcomannis* testatur Vellejus, sic scribens, *Sentio Saturnino mandatum, ut per Cattos excisis continentibus Hercyniæ sylvis legiones Bojohemum* (id regioni quam incolebat *Maroboduus* nomen est) duceret. Fuit autem *Maroboduus* eodem autore teste, *Marcomanorum Princeps.* Hanc deinde regionem post

Marco-

Marcomannos & *Quados*, quos in Helvetiis consedisse scribit Alciatus, patriis sedibus relictis, *Dalmatiarum* populus quidam cum Sarmatia, quam Poloniam vocant, occupavit: & etiamnum hodie tenent. Priscum tamen mansit nomen: nam *Bohemiam* adhuc vocant à *Bojis illis Galliçis*. Dii boni, quæ rerum, imò regnorum vicissitudines?

Avarisci.] *Avarisci* Pannoniæ populi fuerunt, ut multi volunt, inferioris: quorum hodie sedes *Hungari* tenent, olim *Unni* dicti. *Osi* verò Germaniæ partem coluerunt, quos unà cum aliis populis quibusdam, Marcomanorum Quadorumque terga claudere Tacitus scribit. Ei igitur regioni vicini fuerunt, quæ hodie *Moravia* dicitur, versus *Slesiam & Poloniam*. Taciti verba sic Picus carmine complexus est, in Staurosticho

Osus Avarisco dubium deductus ab illo,
An genus antiquum referat.

Treviri & Nervii.] *Nervii* legendum est *non Nervii*, quemadmodum codices impressi habent. Sunt autem *Nervii* populi *Menapiis*, hoc est, Juliacensibus vicini, quorum oppidum est *Tornacus*, die im Tornaner Bisthumb/nicht weit von Flandern. Porrò *Trevirorum* antiquitas vulgo quoque nota est. Sed non est nunc otium, fabulas narrandi,

Vangiones.] *Vangiones* populi sunt ad Rhenum habitantes, quorum oppidum est *Wormatia* illa, diutinis Sacerdotum suorum litibus & multis belli incommodis totam ætatem nostram miserè divexata. Vangionum nomenclaturam à Germanico vocabulo Gungom ortam putant.

Treboci.] Treboci sunt, qui circa *Argentoratum* habitant. Unde ea civitas Strasburg / quasi Treboch vulgò vocatur, detorto nonnihil vocabulo, ceu fieri solet. Nam quod tradunt post Attilæ devastationem hoc vocabulum adeptam, fabulæ simillimum est. Erat enim perexiguum oppidum. Et insignis ille Pyrgopolinices, ac πολιορκητὴς et alias complures urbes delevit, in quas æquius hoc nominis competiisset.

Nemetes.] Hos eos esse putant, qui hodiè Spirensem agnoscunt Antistitem, quorum caput est Spira.

Ubii.] Ubii sunt, qui circa *Coloniam Agrippinam* Rhenum accolunt, qui Germanos consanguineos suos vocant in oratione, qua Tencteris respondent apud Tacitum, lib. 20.

Batavi.] Hos *Hollandos* esse volunt. De *Batavis* in Cornelii historiis multa. Silius lib. 2.

Jam puer auricomo performidate Batave.

Mattiacorum gens.] *Mattiacos* hodiè *Selandos* putant. *Mattium* fuisse caput Catthorum, scribit Tacitus lib. 1. Est *pilarum Mattiacarum* apud Martialem mentio, quibus *saponem* innuit, ut annotavit Hermolaus.

Ultra hos Catthi.] *Catthorum* regionem quidam hodiè *Turingos* colere volunt, quidam Hessos & Francones, Silius:

Hac est, qua victis parcentia fœdera Cattis. Martialis,
———— Ex Catthis gloria tota est.

De Domitiano loquitur.

Usipios.] Hos Catthis vicinos ad Oceanum habitasse volunt, deinde verò à Suevis actos, in Galliam se contulisse, propterea sunt, qui hos *Juliacenses* interpretentur aut *Clivenses*. Vocat hos alibi Tacitus *Usipetes*, cum inquit *lib.* 1. Excivit ea cædes, Bructeros, Tubantes, Usipetes. Ex quo etiam colligere potes quibus populis vicini fuerint.

Ac Tencteri.] *Tencteros* olim alteram Rheni ripam coluisse, quæ ex adverso est Ubiorum, Tacitus auctor est, de Ubiis loquens lib. 20. Igitur Tencteri Rheno discreta gens. Hos ferunt in Galliam pòst transgressos, cum à Suevis affligerentur, juxta Menapios consedisse.

Juxta Tencteros Bructeri.] Bructeri, quos olim Tencteris vicinos fuisse, scribit Tacitus, hodie *Prutenos*, & *Prussi* vocantur. Forsan à Tencteris pulsi, in Sarmatiam concessêre. *Sidonius.*

Bructerus ulvosa quem vel uber abluit unda.] *Ulmigeri* quoque dicti sunt. Habitasse eos ad sylvam Hercyniam, quà ad Germanicum mare porrigitur, Claudianus autor est, dum inquit:

———— ———— Venit accola sylva,
Bructerus Hercynia latisq; paludibus exit. Cymbrus.

Nunc Chamavos.] Hos olim veteris, ut hodiè vocant, *Marchia* regionem coluisse ferunt.

Et Angrivarios.] Hos item *Brunsvvigenses* aut *Saxones* faciunt.

A tergo Dulgibini & Casuarii.] Hos hodiè quidam *Thuringos* interpretantur.

Chaucorum gens.] *Chaucos* majores, *Saxones* esse volunt, minores, *Phrisios.*

Cherusci.] *Cheruscos* olim *Saxonia* partem, & partem veteris *Marchia* tenuisse, verisimile est. Nam ad Albim fluvium habitarunt. Unde Claudianus canit

———— & ingentes Albim liquere Cherusci.

De his populis devictis, quos hic recensuit Tacitus, triumphum eodem autore Germanicus Cæsar egit, sic enim scribit lib. 2. C. Cælio, L. Pomponio Consulibus, Germanicus Cæsar ad VII. Calen. Junias triumphavit de Cheruscis, Cattisque & Angrivariis, quæque aliæ nationes usque ad Albim colunt.

Proximi Oceano Cimbri.] *Cimbrorum* loca videntur hodiè tenere *Saxonum ultimi*, & alii quidam ad mare populi. *Cymbricam Chersonesum Daciam* appellant, Græci *Cimmerios* vocant, & inter *Sauromatas* ponit eos Strabo.

Nunc de Suevis.] *Suevos* cùm utramque Albis fluvii ripam coluerint, horum, qui hodiè Saxones appellantur, haud dubiè loca tenuerunt. *Lucanus,*

Fundit ab extremo flavos aquilone Suevos.

Albis] Hi deinde Rhetiam inferiorem invasêre, quam adhuc tenent, hodiè *Sueviam* à se nominatam. De *Suevorum & Saxonum bello* meminit Paulus Æmilius lib. 1.

Suevorum Semnones.] *Semnonum* regionem quibusdam hodiè *Lusatii* colere videntur. Horum fines Albis præterlabitur, Vellejo teste, cujus hæc sunt verba: *A Rheno usque ad flumen Albim, qui Semnonum, Hermundurorúmq; fines præterfluit, Romanus cum signis productus exercitus.*

Contrà Longobardis.] *Misnensium* hodiè regionem, *Longobardorum* regionem olim fuisse quidam volunt. *Westphalorum* alii, quòd hos non procul à Rheno ponit Ptolomæus. De his Paulum Warnefridum lege. Hos Vellejus ferocissimos fuisse testatur: *Fracti*, inquit, *Longobardi, gens etiam Germana feritate ferocior.* Lungobardos Suevia attribuit Tacitus, cum inquit lib. 2. *Sed è regno etiam Marobodui Sueva gentes Semnones ac Longobardi defecêre ad eum.*

Reudigni, deinde & Aviones.] Hi populi, quos hic commemorat Tacitus, quandoquidem ipso teste, in secretiora Germaniæ porriguntur, eas regiones videntur

dentur olim tenuisse, quas hodie vel *Mechelburgenses*, vel *Pomerani* possident. *Varinorum* meminit Plinius. Hodie *Varnos* vocant. *Levonia* populus est.

Angli.] Ea *Saxonum* gens est, quæ post à Britannis, cùm Scotorum Pictorumque bello vexarentur, pactâ mercede excita, ubi illorum audaciam coercuisset, Britannos, à quibus accersita receptaque fuerat, per causam, quòd stipendia cum fide sibi non persolvi diceret, fortunis exuit, postremò indignitate coëgit eos, novas in Gallia sedes spectare. Auctor Paulus Æmilius, cujus verba retulimus. Ab his nominata *Anglia.*

Hermundurorum.] *Hermunduros* juxta Albim habitasse autorum consensus est. Præterfluit Hermundurorum fines Albis, inquit Vellejus, imò, in Hermunduris Albis oritur, ut scribit Tacitus. At constat ex eo Hercynii nemoris saltu, quæ hodie *sylva Bohemica* dicitur, Albim oriri. Igitur sub Bohemica sylva, ad Albim fluvium, olim Hermunduri habitarunt. De Hermunduris populis meminit Aulus Gellius *Noctium Atticarum lib. xv. cap 4.*

Rhetia provincia Colonia.] Forsan eam civitatem signat, quæ hodie Augusta Vindelicorum dicitur. Olim Rhetiæ civitas erat interioris videlicet, hodie Sueviæ caput.

Narisci.] Nariscos Marcomannos, & Quados haud dubiè ea loca tenuisse putamus, ubi nunc agunt Moravi, Merrhenland. De Marcomannia nemo dubitare potest, qui Vellejum legerit, sic scribentem. Nihil erat jam in Germania, quod vinci posset, præter gentem Marcomannorum, quæ Maroboduo Duce excita sedibus suis, atque in inferiora refugiens, incinctos Hercyniæ sylvæ campos incolebat. Vides igitur eos ex ea, quæ hodie est *Moravia*, in Bohemiam, expulsis Bojis, penetrasse. Nam paulò pòst Vellejus apertè testatur, Bohemiam eos habuisse, cum inquit, *ut duceret legiones Bojohemum, id regioni, quam incolebat Marobodus, nomen est.* Præterea Marcomannorũ Regionem idem autor pulchrè describit his verbis: *Eratq; etiam eo timendus, quòd cùm Germaniam ad lævam, & in fronte, Pannoniam ad dexteram, à tergo sedium suarum haberet Noricos, tanquam in omnes semper venturus, ab omnibus timebatur.* Loquitur autem de Maroboduo, Marcomannorum Rege. Quados in Helvetiis pòst consedisse subinnuit Eutropius. Cæterùm, ut hic curiosissimus, ab equis nomen adepti videntur Marcomanni. Nam equum lingua sua marcam Celtæ, hoc est, Germani vocabant, Pausaniâ teste, cujus hæc sunt verba, τοῦτο ὀνόμαζον τὸ σύνταγμα τριμαρκισίαν τῇ ἐπιχωρίῳ φωνῇ, καὶ ἵππου τὸ ὄνομα ἴστω τις μάρκαν ὄντα ὑπὸ τῶν κελτῶν, hoc est, Hujusmodi trium equitum ordinem Galatæ patrio vocabulo drey Marck/ appellant. Atque sciendum, equorum esse vocabulum marcam apud Celtas. Loquitur autem de Brenno, qui Græciam vastavit. Quæ verba cum perpenderemus nuper, in mentem nobis venit, quem equitem auratum Latinè vocamus, olim ein Dritter dictum, ob duos adjunctos equites, quemadmodum pluribus verbis illic Pausanias vetustum morem explicat, quem hodieque Franci observant, deinde verò Ritter d littera expuncta. Quod nisi vereremur, ne lectori prolixitas molestiam afferret, Pausaniæ verba citaremus in medium, sed quando codex excusus est, qui volet, illic requirat. A Marca quòd equum significat, equorum seu stabuli magistrum Marckstaller etiamnum appellamus, & equitum Præfectum, ein Marckgrafen. Militaris enim dignitatis & officii nomen est utrunque. Porrò hodiernum *Moravos* vocabulum, Merrhenland/*equorum regionem* significat, cùm equas vulgò Merrhen vocemus. Extant adhuc in Saxonibus duarum *Marcarum* nomina, *veteris & novæ*, quibus forsan equestria militia hujus appellationis causa fuit. Videntur enim equis olim Marcomanni valuisse, quemadmodum hodiè Franci. Corripuit penultimam hujus dictionis Silius.

Quamodo Marcomanos post horrida bella, ferosque Sauromatas. ——— ———

Nobile Marobodui.] Vellejus pulcherrimis laudum elogiis Maroboduum immortalitati consecravit, sic scribens: *Maroboduus genere nobilis, corpore prævalens, animo ferox, natione magis quàm ratione barbarus, non tumultuarium, neque fortuitum, neque nobilem, & ex voluntate parentum constantem, inter suos occupavit Principatum, sed certum imperium, vimq; Regiam complexus animo, statuit, avocata procul à Romanis gente sua, progredi, ubi cùm potentiora arma refugisset, sua faceret potentissima. Occupatis igitur (quos prædiximus) locis, finitimos omnes aut bello domuit, aut conditionibus juris sui fecit. Corpus suum custodia, tum imperium perpetuis exercitiis penè ad Romanæ disciplinæ formam redactum, brevi in eminens & nostro quoque imperio timendum perduxit fastigium, gerebátque se ita adversus Romanos, ut neque bello nos lacesseret, sed tamen ostenderet, si lacesseretur, superesse sibi vim ac voluntatem resistendi. Legati, quos mittebat ad Cæsares interdum, ut supplicem commendabant, interdum ut pro pari loquebantur. Gentibus, hominibúsque à nobis desciscentibus erat apud eum perfugium, totúmque ex malè dissimulato agebat æmulum, exercitúque quem LXX. millium peditum, quatuor equitum fecerat, assiduis adversus finitimos bellis exercendo, majori quàm habebat opera præparabat.* Hactenus Vellejus. Sed quæ tandem ultima Marobodui fortuna fuerit, Tacitus his verbis ostendit lib. 2. *Maroboduo undique deserto, non aliud subsidium quam misericordia Cæsaris fuit, transgressus Danubium, qua Noricam provinciam præfluit, scripsit Tiberio, non ut profugus, aut supplex, sed ex memoria prioris fortunæ: nam multis nationibus clarissimum quondam Regem ad se vocantibus Romanam amicitiam prætulisse. Responsum à Cæsare, tutam ei honoratamq; sedem in Italia fore, si maneret: sin rebus suis aliud conduceret, abiturum fide, quâ venisset. Cæterùm apud Senatum disseruit: non Philippum Atheniensibus, non Pyrrhum aut Antiochum Populo Romano perinde metuendos fuisse. Extat oratio qua magnitudinem viri, violentiam subjectarum ei gentium, & quàm propinquus Italiæ hostis, suáque in destruendo eo consilia, extulit. Et Maroboduus quidem Ravennæ habitus, & si quando insolescerent Suevi, quasi rediturus in regnum ostendebatur, sed non excessit Italia per duodeviginti annos, consenuitq; multùm imminutâ claritate ob nimiam vivendi cupidinem.* Hæc Tacitus, apud quem alibi, Maroboduum fugacem appellat Arminius, præliorum expertem, ac Hercyniæ latebris defensum. Porrò ut rursus curiosissimus, Maroboduum dictum putamus, quòd equi corpus referret, à Marck / quod equum significat, & boden/ corpus; hoc enim vocabulo quidam populi adhuc utuntur. De Anglis satis constat. Hinc enim Marchardi quoque nomen deductum arbitramur, quemadmodum Berenhardi, Lewenhardi, ab equi videlicet, ursi & leonis robore. Sed de hac re satis nugatum supra. Marobodui meminit

minit etiam Suetonius Marobodum eum appellans, quæ vox Germanicam origioem germanius refert. Ejus hæc verba sunt in Tiberio, *Quosdam per blanditias atque promissa extractos ad se non remisit, ut Marobodum Germanum, Trasypolum Thracem, Archelaum Cappadocem, cujus etiam regnum in formam provinciæ redegit.*

Marsigm, Gotthini.] Hi populi quos hic nominat Tacitus, Marcomannis & Quadis vicini fuerunt, horum sedes partim *Slesis*, partim *Polons* tenere videntur.

Gotbinos Gallica lingua coarguit.] Ex hoc loco colligi potest, etiam olim aliam Gallorum fuisse linguam, aliam Germanorum. Sed quæ fuerit Gallorum, non constat. Nam linguam, qua hodie utuntur, certum est, esse novam, à Romanis, qui post Julium Cæsarem in illis provinciis assiduè versati sunt, plurimis ubique deductis Coloniis, dubio procul acceptam. Unde Gallorum multi, linguam suam etiam hodie Romanam vocant, *bon Romayn*. Itaque videtur interiisse prisca Gallorum lingua. Siquidem Plinius de quibusdam Gallorum vocabulis loquens, ad antiquam Galliæ descriptionem respexisse videtur, quam tamen jam inhabitare Germani cœperant, suam loquentes linguam, aut certè Celtarum vocabulum, quod Græcis & Germanum & Gallum significat, Gallis vertendo tribuit, quod Germanorum erat, qui lapsus multis sanè accidit. Et notum est satis, Plinium Græcorum & Latinorum commentarios exscripsisse. Nisi si quis hic per Gallicam linguam, pronunciationis modum intelligere velit, hoc est, ipsum Gallismum, ut ita dicamus. Sed hoc foret coactius.

Arios, Helvecona, Manimos.] In horum populorum sedes *Pomeranorum* populi immigrasse videntur.

Trans Ligios, Gotthones regnant.] Sarmatiæ populi fuerunt, ubi sunt hodie *Pruteni*.

Rugis & Lemovii.] Extant etiamdum *Livonii*, quorum Metropolis est hodie *Rugensis* civitas. His imperant *Teutonici, qui se Sanctæ Mariæ fratres appellant*, à quibus sunt ad fidem Christianam conversi.

Suionum.] *Suiones & Sitones* videri possunt, quos hodie *Suedos* appellant.

Eluorum gentes.] Horum sedes hodiè tenent *Pomeranorum* ultimi.

Peucinorum.] *Peucinorum, Venetorum, & Phennorum* loca, hodiè *Prutens & Lituani* possident, Sarmatiæ populi sunt, *Venetos* hos, alii *Venedicos* appellant, & *Venedicum sinum*.

Hellusios.] *Hellusii* videri possint, quos Plinius *Helvieros* vocat. *Insulares* populi sunt.

HISTORIÆ.

HActenus Germaniæ populos utcunque explicuimus una atque altera hora dictantes per lusum, non scribentes. Et animus erat nihil ultra attingere. Sed quando formularius questus fuit, non esse sibi satis annotationum, quo pagellas omnes impleret, adjecimus velut auctarium de historiis, quarum Cornelius meminit in hoc libello, pauca quædam.

Sexcentesi. & XL.] De hoc tempore, Tacito Vellejus astipulatur, sic scribens: *Tum Cimbri, & Teutoni transcendere Rhenum, multis mox nostris suisq; cladibus nobiles.* Causam indicat L. Florus, quod terras Cimbrorum inundâsset Oceanus. Unde coacti sint, novas cùm in Gallia, tùm in Hispania, sedes quærere, sed cùm neutrobique reciperentur, Italiam tandem adierunt, missis ad Senatum legatis, qui terram peterent quasi stipendium, quam habitarent.

Non Samnis.] Samnitas Romani quinquaginta annis per Fabios & Papirios, patres eorumque liberos ita subegerunt, ac ruinas ipsas urbium diruerunt, *ut hodie Samnium in ipso Samnio requiratur*, inquit L. Florus in Epitome sua; quem lege, si de horum cum Romanis bello plura scire cupis.

Non Pœni.] De bellis Punicis primo, secundo, & tertio, vide Florum. Marcellus Claudius primus devicit Africam, Regulus nono fermè anno primi Punici belli, sed post 204. ann. *P. Scipio Æmilianus* eruta Chartagine, ab hinc anno à 181. *Africam in formulam redegit provinciæ*, ut scribit Vellejus.

Non Hispania.] *In Hispanias*, inquit Vellejus, *primi omnium duxère exercitus Cn. & P. Scipiones initio secundi belli Punici, abhinc annos 250. Inde variè possessa, & sæpè amissa partibus, universa ductu Augusti facta stipendiaria est.* De rebus in Hispania gestis multa commemorat Florus.

Galliave.] *Gallias primùm à Domitio Fabio nepote Pauli, qui Allobrogicus dictus est, intratas cum exercitu, magna mox clade nostra sæpè & affectavimus & amisimus. Sed fulgentissimum C. Cæsaris opus in iis conspicitur: quippe ejus ductu auspiciisq; infractæ, penè idem quod totus terrarum orbis ignavum conferunt stipendium.* Hæc Vellejus. De bello Gallico lege Florum.

Ne Parthi quidem.] Belli Parthici meminit Florus, de quo mox plura.

Quip. Reg. Arsacis.] Hic Arsaces vir sicut incertæ originis, ita virtutis expertæ, solitus latrociniis, & rapto vivere, cum prædonum manu Parthos ingressus, Præfectum eorum Andragoram oppressit, sublatoque eo Imperium gentis invasit. Hæc ex Justino. Hunc Arsacem nō frigidis laudum elogiis ornat Suidas, addens, eum Persas Imperio Parthorum subdidisse, ejectis Macedonibus, quos vicerat: unde Persarum Reges Arsacidæ vocentur. Obiit ex ictu lanceæ, quem acceperat in pugna. Porrò hunc honorem (referente Justino) Arsacis memoriæ Parthi tribuerunt, ut omnes exinde Reges suos Arsacis nomine nuncupârint, quod ipse Parthis non secus, ac Persis Cyrus, Alexander Macedonibus, Romanis Romulus regnum constituerit.

Q. e. a. n. quam cadem Crassi.] Hic locus videtur non carere mendo: nam hæ duæ dictiones, & ipsæ supervacaneæ sunt, & errore librarii repetitæ. Itaque mallem sic legere expunctis illis. *Quid enim aliud nobis, quàm cadem Crassi, amisso & ipso, & Pacoro*, &c. Porrò Crassum cum undecim legionibus interfecit Parthorum Rex Orodes.

Et Pacoro.] Pacorum Orodis Parthorum Regis filium Ventidius exercitus Romani Imperator, magis fortiter quàm prudenter belligerantem, unà cum universa Parthorum manu fudit. Meminit hujus rei Justinus.

Dejectus oriens.] Orientis nomine Parthorum hic intelligit Imperium: nam Parthi velut divisione Orbis cum Romanis facta, Orientis Imperium tenebant.

At Germani.] Quod hic Tacitus narrat, scribit item Vellejus, *Effusa immanis vis*, inquit, *Germanorum gentium, quibus nomen Cimbris ac Teutonis erat, cum Cepionem Manliumq; COSS. & antè Carbonem, Silanumq; fudissent fugassentq; in Galliis, & exuissent exercitu, Scaurumq; Aurelium COSS. & alios celeberrimos nominis viros trucidassent, Populus Roma-*

aus non alium repellendis tantis hostibus magis idoneum Imperatorem quàm Marium est ratus. Vide Florum.

Varum tresq; legiones.] Occisi Vari trucidatarumque trium legionum à Cheruscis Arminio duce, meminit Florus. Sed hanc pugnam nemo copiosiùs candidiusvè retulit in literas, quàm Vellejus Paterculus, qui ultra treis legiones, totidem alas, & sex cohortes addit: *Vix tandem*, inquit, *imposuerat Pannonico ac Dalmatico bello Cæsar manum, cum intra quinque consummati tanti operis dies, funestæ ex Germania epistolæ casi Vari trucidatarumq; legionum trium, totidem alarum & sex cohortium allatæ sunt.* Deinde Varum depingens: *Varus*, inquit, *Quintilius illustri magis quàm nobili ortus familia, Vir ingenio mitis, moribus quietus, & corpore & animo immobilior, otio magis castrorum, quàm bellicæ adsuetus militiæ, pecuniæ verò quàm non contemptor, Syria cui præfuerat, declaravit, quàm pauper divitem ingressus, dives pauperem reliquit. Is, cum exercitui, qui erat in Germania, præesset, concepit esse homines, qui nihil præter vocem membraq; haberent hominum, quique gladiis domari non poterant, posse jure mulceri*, &c. Postremò talem deplorationem subjungit. *Exercitus*, inquit *omnium fortissimus, disciplina, manu, experientiaq; bellorum inter Romanos milites princeps, marcore ducis, perfidia hostis, iniquitate fortunæ circumventus, ad internecionem trucidatus est*, &c. *Fuit autem*, eodem autore, *Duci* hoc est, Varo *plus animi ad moriendum quàm ad pugnandum, quippe paterni avitiq; successor exempli se ipse transfixit.*

Etiam Cæsari.] Hoc est, Octavio Augusto, nisi si cui libet Cæsaris nomine Tiberium intelligere; nam is erat destinatus Octavii Augusti successor. Et *Cæsar* absolutè nonnunquam dicitur *Augusti heres*, ut verbi gratia, si Carolus Hispaniarum Rex, vivente etiamnum Maximiliano Augusto fuisset ab Electoribus Romani Imperii Rex Romanorum, ut vocant, electus, Cæsar dici poterat, aut si Carolo (quod brevi futurum speramus) electo, & Pontificiis pedibus coronato, nam Augustum alioqui vulgus non censet, Electores Ferdinandum eligerent Regem Romanorum, posset hoc modo Cæsar vocari Ferdinandus. Sic Vellejus Tiberio Cæsaris titulum non tribuit, nisi jam per Augustum adoptato, contentus eum Neronem appellasse, quòd gentis nomen erat. Sed simplicius est, Augustum intelligere. Abstulerunt enim quinque Consulares olim exercitus Germani Populo Romano, libero adhuc & suis viventi legibus. Deinde post Imperii constitutionem, imò tyrannidis Cæsari Varum & treis legiones abstulerunt.

C. Marius in Italia.] Nam hîc citra alpeis in campo, cui nomen erat Raudis, ipse COS. & Proconsul Q. Lutatius cùm Cimbris fortunatissimo decertavere prælio: Cæsa aut capta amplius C. hominum millia. Vellejus author. Vide Florum.

Divus Julius in Gal.] Germani primùm in Gallia cum Cæsare concurrentes, tantùm terroris Romanis incusserunt, ut testamenta passim in castris scriberentur. Lege Cæsarem & L. Florum. Hoc tum factum est cum Ariovistus Germanorum Rex, legatis Julii Cæsaris dicentibus, ut ad Cæsarem veniret, magno animo respondit: *Quis est autem Cæsar?* Et, *quid ad illum, quid nostra agat Germania? Num ego me interpono Romanis?*

Drusus] Hunc Drusum Claudium, Tiberii Neronis fratrem intra Augusti penates enixa fuit Livia. Cujus his verbis meminit Vellejus: *Cura deinde atque onus*, inquit, *Germanici belli delegata Druso Claudio fratri Neronis adolescenti, tot tantarumq; virtutum, quot & quantas natura mortalis recipit, vel industria percipit, cujus ingenium, utrum bellicis magis operibus, an civilibus suffecerit artibus, in incerto est, morum certè dulcedo ac suavitas, & adversus amicos æqua ac par sui æstimatio inimitabilis fuisse dicitur. Nam pulchritudo corporis proxima fraternæ fuit. Sed illum magna ex parte domitorem Germaniæ, plurimo ejus gentis variis in locis profuso sanguine, fatorum iniquitas Consulem, agentem annum tricesimum rapuit.* Meminit Drusi gestorum in Germania L. quoque Florus.

Ac Nero.] Non intelligas hîc Neronis vocabulo Neronem Claudium Cæsarem, qui post Claudium Romano præfuit Imperio, portentum humani generis, sed Tiberium Neronem Tiberii Neronis F. qui Divo Augusto proximè successit à quo fuerat adoptatus. Quem hujusmodi laudum præconiis vehit Vellejus: *Tiberius*, inquit, *Nero cœlestium præceptorum disciplinis innutritus juvenis, genere, forma, celsitudine corporis, optimis studiis maximoq; ingenio instructissimus, qui protinus quantus est, sperari poterat, visuq; prætulerat Principem, quæstor undevicesimum annum agens capessere cœpit Rempublicam*, &c. Hujus idem Vellejus ab adoptione triennalem in Germania militiam alibi commemorat. Cæterùm apparet hunc aliquanto fuisse meliorem antequam esset summus, *ut plerumque non conveniunt probitas cùm immodica potestate*: Et verissimum est illud: *Magistratus virum ostendit.*

Et Germanici.] Hic Drusi naturalis, Tiberii Cæsaris adoptivus fuit filius, cum esset ex fratre nepos, de hujus gestis priores Cornelii libri te multa docebunt.

C. Cæsaris.] Caligulam intelligit, cujus expeditionem in Germanos stultam, & contra Oceanum magis ridiculam, ne Crassus quidem ille agelastos citra risum legat apud Tranquillum spectatissimæ fidei scriptorem.

GLAREANI COMMENTARIOLI FINIS.

VOCABU-

VOCABULA
REGIONUM ET GENTIUM,

Quæ recensentur in hoc libello Tacito,

PHILIPPO MELANCHTONE, Autore.

RHETIA, Longus tractus est ab Alpibus inter Rhenum, Danubium & Lycum, von Etschland biß gen Nördlingen/ ubi hæsit appellatio in extrema ora, quæ vocatur, das Rhieß/ Etsi autem *Rhetos* Germanicam gentem fuisse non dubium est, tamen Romani discernebant eos à Germanis, quia *Rhetia* erat peculiaris provincia Romani Imperii, occupata sub Augusto, cum vicina Germania nunquam perdomita sit.

Pannonia, pars Austriæ inferior, & bona pars *Hungariæ*, olim *Paonia* dicta, estque nomen vetustæ Nobilitatis indicium. Nam & apud Homerum sunt *Paones*, orti ab Herculis Socio *Paone*, qui à triumphis nomen habuit: Nam *Paan* significabat triumphale carmen. Hæc natio etiam his recentioribus temporibus virtute merita est decus veteris appellationis, quæ una velut in statione fuit pro reliqua Europa, adversus Turcas, quos sæpè fortissimè represserunt ac profligarunt Hungari.

Daci, Walachi & haud dubiè vicini *Transsylvani* in Hungaria, qui vocantur Sibenburger/ Germanicâ linguâ utentes Existimantur enim eò à Carolo deducti coloni, sed ego arbitror, veteres reliquias esse Gothicæ gentis, quæ se in Daciam & Pannonias infuderat.

Danubius in sylva Martiana, quam vocant Schwartz-Wald in Suevia, ut nunc appellatur, exiguo fonte oritur. *Abnobam* vocat locum fontis, quod nomen videtur esse factum ab eo, quod Germani ein Au dicunt, hoc est, vallem cultam inter montes aut saltus. Ab der Au. In veteribus codicibus scribitur *Arnoba*, quod magis probo, & judico factum à *Barnou*. Nam ille locus falsus vocatur, in der Baar. Herodotus ait, Istrum oriri, ex Pyrene urbe: Ejus nominis vestigium, si quis putat esse vocabulum Baar/ fruatur sanè hac opinione. Reverentia & charitas locorum augeri videtur, cùm veterum prædicatione celebrantur. Ideò me quoque delectant hæ conjecturæ, in quibus veterum autoritas, ad ornandam patriam non infulsè citatur.

Tuisco, Omitto fabulas, quæ sunt apud Berosum de ortu Tuisconis & aliorum. Illud admodùm credibile est, *Gomer* filium *Japhet*, fuisse autorē gentis *Cimmeriæ*, quæ est *Cimbrica*, quæ bonam partem lateris Septentrionalis complevit. Et ab hoc ortos esse Germanos, opinor. Fuit ei filius *Ascanes*, ad hunc referunt Judæi nostram originem, secuti affinitatem nominis. Nam prima syllaba articulum continet, *Tuiscones*, die Ascanes. Reliquas etymologias omitto. Cæterum rectè divinat Rhenanus, *Ingævones* dictos à Wonen. *Germanos* dictos arbitror ab *Herman*, id est, à militibus, quos Romani sic audiebant appellari milites, Nec valdè repugnabo, si quis prorsus latinam vocem esse contendat, quâ Romani nos appellaverint, etiam si nobis ignotum esset hoc vocabulum. Illud optarim mores nostros cum honestissima appellatione convenire, nosq; verè germanitatem, sinceritatem, & concordiam tueri.

Marsi. In Germanicis Historiis haud dubiè hæc appellatio Germanica est, nonnihil inflexa ad Latinam terminationem a Romanis. Estq; à *Marca*, quod significat limitem. Et passim populos in limitibus vocabant Mercker/ seu *Marchiones*, ut hodiè multæ sunt in Germania Marchiæ. Scribitur & in Arminii historia patuisse et *Marsos*, quos fuisse arbitror vicinos *Ducatus Bergensis*.

Gambrivii à *Gomer*, iidem qui *Cimbri*, *Dani*, & *Holsatienses*.

Suevi, cognatarum gentium appellationes fuerunt, *Suevones*, *Suevi*, *Suedi*, fortassis ab uno aliquo generis autore sic nominati. Adfingere autem etymologiam, sine aliqua probabili conjectura, non satis verecundi ingenii est.

Vandalos recensent inter Germanos Plinius & Cornelius, ideòque sunt qui contendunt, *Vandalos* nequaquam esse *Slavos*, seu, ut vocant, Wenden. Et Procopius ait, *Vandalos* esse *Gothicam gentem*. Gotthos autem usos esse Linguâ Germanica, & oriundos fuisse à Germanicis, plurimis persuasum est. Equidem suum cuique judicium permitto, sed tamen Ptolomæi descriptione moveor, & ipsa appellationis vetustate, ut *Vandalos* gentem *Sarmaticam* esse existimem, quos vocamus Wenden. Nec mirum est, etiam antiquissimis temporibus *Sarmatas*, qui sæpè mutare sedes solebant, in vicinium effusos Germanis admixtos esse. Sunt autem variæ illius unius gentis appellationes, quarum aliquæ sono non multum discrepant, *Venedi*, *Fenni*, *Vandali* alibi *Sclavi* vocantur. Universam hanc gentem ab *Henetis* ortam esse judico, quos Herodotus affirmat ex Asia egressos in Illyrico consedisse. Ab his Henetis & ora Italiæ, Venetia dicta est. Egressi autem vel ex Illyrico, vel ex ipsa Asia, compleverunt vicina loca ad septentrionem, ubi nunc sunt *Poloni*. Quare adhuc aliquid humanitatis Asiaticæ referunt, & plurimùm differunt figura corporum, ingeniis, moribus, victu, à vicinis *Scythis*, cum quibus perpetua bella gerunt. Nequaquam igitur illis assentior, qui affirmant seu *Polonos*, seu *Vandalos*, seu *Venedos*, seu *Sclavos Scythicam* gentem esse, sed ab Henetis propagati regnarunt, & in *Illyricò* & in *Sarmatia*, & Respublicas magno Consilio constituerunt. Magna eorum in re militari industria, magna virtus est, nec deest eis scientia domi regendæ Reipubl. in Imperiis Justicia & æquitas, amor religionis & pudicitiæ, in pactis fides, ingenia habent sanè græcum quiddam referentia, eò quod in Asia vicini Ionum, in Illyrico Græcarum fuerunt disciplinarum capacia, & in primis arguta. Colunt studia literarum etiam Nobiles, earumq; cognitionem in laude ponunt, & magno sibi usui esse in Repub. ducunt. Quid cogitari dissimilius naturæ Scythicæ, aut Tartaricæ potest, quàm hæc sunt, quæ recensui?

Credamus igitur his argumentis, quæ testantur Venedos ab Henetis ortos esse. Et admodùm probabiles conjecturæ sumuntur à nominibus & linguis, hîc & nomen & lingua congruunt cum illius gentis in Illyrico appellatione & linguâ. Quare eadem origo est. Dicuntur autem Heneti Antenore Duce ex Asia educti esse.

Tungri sæpe celebrantur in Historiis, nec dubium est, quin tenuerint tractum in Belgico, in Leodiensi diœcesi, ubi hodiè reliquum est oppidum ejus nominis, Tungern.

Asciburgium alii intelligunt esse Embricam in Ducatu Clevensi, in ripa Rheni. Alii, Doesburg / in Geldria ab *Ἀσκιπύργιον*, paucis mutatis literis. Nam *πύργος* altera pars vocis, quæ crebro usurpatur à Germanis, haud dubiè Græcam habet originem, significat enim turrim, sic olim vocabant arces, seu propugnacula.

Noricum, Bavaria inferior, Diœcesis Salsburgensis, & para Austriæ & Stiriæ.

Harcynia sylva apud Cornelium non discernitur à Martiana, cum post Cornelii tempora discernantur. Et Harcynia vocatur hæc, quæ latus Thuringiæ & Saxoniæ claudit, inde usque à Bohemicis porrecta montibus, & alibi vocatur saltus Thuringicus, in Saxonia verò der Harz / à Piceis arboribus.

Sed in Suevis Sylva, quæ nunc appellatur Schwartz Wald / à Romanis dicta est, Martiana sylva, arbitror, hæc ipsa vocabula etiam à pice ducta esse, sed non nihil depravata peregrina pronunciatione.

De Bojis & Helvetiis breviter & subobscurè loquitur Tacitus, sed illud constat, Helvetios ad Rheni ripas progressos esse, non ad Mœnum. Hinc verò Bojos descendisse ab Alpibus in loca plana & cultiora, vicina Mœni fontibus. Tenuerunt autem Boji Alpes, vicinas Mediolano, usque ad Rhetos, hoc est, usque ad Athesim. Sæpè domiti & repressi a Romanis, tandem à Julio Cæsare pulsi, quæsiverunt sedes in Germania, & nomen dederunt Bojemiæ, ac, ut est consentaneum, etiam Bavariæ. Extat igitur appellatio Bojemiæ apud Tacitum, & apud Paterculum.

Avarisci vicini Hungariæ fuerunt circa *Cremnitiam*, aut paulò inferius.

Osi in *Moravia* fuerunt.

Treviri, populi, quorum metropolis fuit urbs, quæ hodiè retinet nomen, Trier / olim *Augusta Trevirorum* vocabatur, celebrata ab Ausonio Poëta, & multorum aliorum scriptis.

Nervii nunc *Tornacenses* sunt, vicini *Flandris*.

Vangiones, *Wormacienses*, quasi vom Gew / Hæc enim appellatio etiam nunc est ejus viciniæ circa Oppenheim.

Nemetes, *Spirenses*. Existimo autem nomen recens Spiræ Græcum esse. Nam urbs *Spira* à Constantio condita aut ornata est, qui, quia ibi erat cohors prætoria, ut in Aula seu Regia, nuncupavit urbem à cohorte *σπεῖραν*, honestissima appellatione, quasi eam urbem vellet speculam quandam esse totius viciniæ. Quæ nunc quoque sedes est Judicii Imperatorii.

Triboci, hodiè sunt *Sirasburgenses* seu Argentoratenses.

Ubii, Colonienses.

Batavi, aliquâ pars *Geldria* & *Hollandia*.

Mattiaci, vicini seu *Geldrenses* seu *Clevenses*.

Sicambri Geldrenses, sed horum hic non fit mentio.

Decumates agri, vicini fuerunt limiti Rhetiæ provinciæ, ubi fuerunt populi, à Ptolomæo dicti *Charitini*, hodiè Ducatus *Wurtebergensis* est, cujus duo latera verè ambiunt Danubius & Rhenus.

Catti, *Hessi*, ut & appellatio, & alia multa perspicua testimonia indicant. Nam T geminatum solet in S verti, & aspirationem nostri homines agrestiores pronunciant sono Græcæ literæ χ. Fuit igitur vetus appellatio Hetten / fortassis ita dicti, quasi patres. Qui limites olim fuerint, nequaquam affirmari potest. Ad occidentem, consentaneum est, limitem fuisse Catten Elnbogen / id est, *Cattorum Anconem*. Deinde complexa est partem *Franciæ nostræ ac Turingiæ*. Sonat & nomen Otten Wald / quasi Hatten Wald. Sed ut finium regundorum judicium fugiamus, Vicinas gentes fuisse dicimus olim *Usipios*, deinde *Cattos*, sub utrisq; *Tencteros*. *Usipii* & *Catti* partim *Franciam* nostram & *Hassiam* tenuerunt. *Tencteri* deinde *ripam Rheni*, dextram usque ad *Coloniam Agrippinam* aut Tungros, etsi has duas appellationes confundi video, sicut etiam cognatæ sunt sono. Superiorem partem nostræ Franciæ, quam vocant Montanam, usque ad Noribergam, non dubito Nariscos esse, de quibus postea dicemus. Fuerunt Nariscis vicini *Hermunduri*, id est, *Voitlandi & Mysnenses*. Hos inquit Tacitus, cum Cattis dimicasse de fontibus Salis. Et credibile est de illis ipsis Salinis certatum esse, quæ sunt vicinæ Mysniæ ad Salam, ubi nunc est urbs, quam vocant *Halam Saxonicam*. Porrò veterem militiæ & virtutis laudem adhuc Catti tuentur.

Cherusci, populi Hercyniæ & aliqua pars Turingorum.

Bructeri deinceps sub *Goslaria*, ubi hodiè est der Brockersberg / bonam complexi partem ejus regionis, quæ nunc dicitur Saxonia, circa Hildesheim & Brunswigam. Claudianus.

—— *Venit accola sylvæ*
Bructerus Hercynia. —— ——

Longobardi, Saxones supra Bructeros circa medium Albis, ubi nunc sunt *Magdeburgum*, Halberstat.

Lucones in utraque Albis ripa, ut inquit Ptolomæus, tractus *per Anhaltensem* ditionem ad *Cheruscos*, id est, ad *Harcyniam*, seu *Comitatum Stolbergensem*.

Angrevarii, Engern in Westphalia, *Chamavi* pars *Westphalorum*.

Cauci sub Westphalia tractus ad Bremam & Frisios, continens *Ducatum Luneburgensem*.

Dulgibini, pars Longobardorum, ut significat Ptolomæus.

Cattuarii, à Cattis dicti, pars Cattorum, aditus Westphaliæ sub Casella.

Frisii, nota est appellatio.

Cimbri, Holstein / Dennemarck.

Nunc redeamus ad ripam septentrionalem Albis, à Marchia initium facientes.

Suevi magnam partem *Marchia* & *Pomerania* tenuerunt, & flumen Suevum interpretantur *Spream*.

Senones pars *Suevorum*, vicini Longobardis. Ergò *Senones* tenuerunt sedes è regione *Magdeburgi* in Marchia, supra reliquos Suevos, vicinas Luconibus, & Hermunduris.

Teutonum appellatio etiam hæsit propriè in illo loco, in diœcesi *Havelbergensi*.

Burgundi vicini Teutonum & Senonum fuerunt, circa *Rostochium & Sund* non procul à *Rugiis*, qui *Heruli* in historiis etiam appellantur.

Deinceps *Pomeraniam & Prussiam* tenuerunt populi,

populi, quos hic nominat Tacitus, *Rugii*, *Aviones*, *Angli*, *Varini*, & reliqui, quorum discerni sedes multò minus possunt, quàm cæterorum Germanorum. Nam præcipuè hæ gentes ab Albi ad utranque Vistulæ ripas propter assidua bella passim vagantes, subinde mutarunt sedes. Et propemodum Arctoæ gentes, omnes has continuas migrationes propter bellandi studium & consuetudinem, ut ego arbitror, amarunt. Sic & Strabo de Germanis, inter Albim & Vistulam, dicit, κοινὸν δ' ἐστὶν ἅπασι τοῖς ταύτῃ τὸ περὶ τὰς μεταναστάσεις εὐμαρὲς, διὰ τὴν λιτότητα τοῦ βίου, καὶ διὰ τὸ μὴ γεωργεῖν μηδὲ θησαυρίζειν, τροφὴ ἢ ἀπὸ τῶν θρεμμάτων ἡ πλείστη, id est, commune est omnibus populis in ea regione facilè mutare sedes, quia non possident magnas opes, neque exercent agriculturam, neque negotiantur, sed victum habent ex re pecuaria.

Testantur autem historiæ, bellicosiores nationes citius è finibus suis egressas, esse. *Suevi* tempore Augusti jam magnam partem regionis intra Albim & Rhenum occupatam tenuerunt, postea cùm Imperium Romanum sub Valentiniano tertio dilaceraretur à Gotthis, Vandalis, Francis, ingens mutatio in universa Germania facta est. *Franci & Burgundi* transierunt in *Gallias*, *Suevi* consederunt in *Rhetia*, pars etiam *Gotthis* adjuncta *in Hispaniam* profecta est, *Rugii* Duce Odoacro *in Italiam* venerunt. *Longobardi* cùm invasissent *Pannonias*, inde evocati in Italiam contra Gotthos, potiti sunt magnâ parte Italiæ, quæ ab illis hodie nomen retinet. Has tantas mutationes cùm legimus, cumque multas nationes vel deletas, vel pulsas patrio solo audimus, subeat animos nostros cogitatio, de inconstantia rerum humanarum, & præparemus nos, ad excipiendos omnes casus, ac fortunæ injurias, ac meminerimus, non certam, non tranquillam sedem ullis usquam esse, nisi piis in illa æterna & immortali vita, ad quam nos Christus vocat. Ubique terrarum omnibus seculis, omnes gentes, omnia imperia, imò privatæ familiæ, velut Euripi, subinde novis & calamitosis mutationibus dissipantur.

Hermunduri populi in aditu Bohemiæ & ea regione, quæ nunc *Mysnia & Voitlandia* dicitur. Nam Tacitus clarè affirmat, *Albim oriri in Hermunduris* & *ad Albim fuisse sedem Hermundurorum*, inquit Strabo, qui vicinos attribuit Longobardos, de quibus supra dixi. Vellejus attribuit vicinos Senones, sed hi in ripa Albis Septentrionali fuerunt. Tacitus scribit, *Cattos cum Hermunduris de Salis fontibus dimicasse*. Credibile est enim Cattos, cùm aliquam partem Turingiæ tenerent, progressos, utilitatis magnitudine invitatos esse, ut armis occupare Salinas nobis vicinas conarentur. Sed sive hoc loco, sive ad aliam Salæ fluminis partem pugnatum est, haud dubiè Hermunduri inter Albim & Salam & Sudetes montes sedem habuerunt. Hunc trigonum hodiè vocamus *Mysniam*, à Bohemicis montibus inter Albim & Salam usque ad eorum confluentem.

Multa sunt hujus Regionis insignia ornamenta, de quibus copiosè dicere, non est hujus nostri instituti, & cùm sit hæc natio admodùm ferax bonorum ingeniorum, multos habet doctrinâ & eloquentiâ excellentes Viros, qui patriam magna cum laude illustrare possunt. Argenti venas olim celebravit Albertus Magnus. Sed hunc longè vicit Georgius Agricola Medicus, qui recens eas descripsit luculento Opere, in quo plurimum est reconditæ eruditionis. Et ad hanc adjunxit summam orationis venustatem. Ego, quod mei instituti est, de recenti appellatione Mysniæ, meas conjecturas recensebo. Non dubium est, *bonam partem Mysniæ occupasse Henetos*, hoc est, ut vulgò dicimus, Venedos die Wenden/ effusos ex Vicinia, & Hermunduris admixtos esse. Existimo autem Mysos, qui ultimam oram Germaniæ ad Carpatum attingebant, unà cum cæteris Venedis vicinis in hæc loca pervenisse, cùm Gotthi Pannonias occuparent, & vicina loca Daciæ ac Mysiæ: Erant enim præsertim in illis regionibus Geticis, Sarmaticis & vicinis continuæ & turbulentissimæ migrationes. Inde velut ex equo Trojano exercitus ingentes alibi in Pannonias & Italiam, alibi in Germaniam effundebantur. Nec Germani quiescebant, qui multò ante, Francico bello lacessiti, à Romanis Imperatoribus arma ceperant, & Gallias invaserant. Quare cùm populi Rheno propiores, alii in Gallias transirent, alii Rhetiam invaderent, auxilia eduxerunt ultimarum gentium ad Albim. Ita harum sedes facilè ab Henetis vicinis occupatæ sunt.

Nec in illa fatali migratione incredibile est, etiam aliquos Germaniæ populos, majorum sede armis expulsos esse. Ac fuerunt Mysis prope Daciam, vicini Tyregetæ, à quibus Tyringorum nomen est. Quare simul in hac ora Germaniæ duas vicinas gentes Mysos & Tyregetas consedisse arbitror.

Ornat autem Homerus *Mysos* honestissimo elogio, cùm vocat *hominum justissimos*. Hujus tantæ laudis possessionem non amisit posteritas. Videmus enim civitates Mysorum nostratium admodùm bene moratas esse. Hermunduris etiam tribuit justitiam & humanitatem Tacitus, inquiens, *Romanos non gravatim permisisse, ut in media provincia Rhetia sine custodibus negotiarentur*. Itaque laudandi sunt Mysi nostri, quod majorum suorum disciplinam imitantur. Limites constitui non satis certò possunt. Sed cùm Longobardi fuerint vicini, consentaneum est, nostram *Mysiam fuisse Hermundurorum ferè totam*. Sed ripa Albis dextra, ubi sunt *Wittebergæ*, deinde Jüterbock fuit Senonum.

Narisci à Voitlandia tractus usque ad *Bambergam*, & *Noribergam* complectens *Ægram*, Neuenmarck/ *Ambergam*, *Coburgam*. Et videtur appellatio reliqua esse à *Nariscis*, das Norcaw non procul à Noriberga. Fuisse Nariscos vicinos Marcomannis, id est, Bohemis, iodicant multa testimonia scriptorum, qui conjungunt has gentes tanquam vicinas, Ptolomæus ad montes Sudetes, id est, Bohemicos, duas vicinas gentes collocat. *Tyriobemos & Variscos*, sic enim ibi pro Nariscis scribitur. *Tyriohemorum* autem appellatio valdè affinis est vocabulo Turingorum, sed tunc Tyriohemi erant tantùm populi vicini Salæ. Ditio Jerensis, Salfeld/ Jena/ Naumburg.

Marcomanni haud dubiè *tenebant magnam Bojemiæ partem*, ut hoc loco Tacitus ostendit, & alicubi Vellejus nominat Bojemum, & testatur sedem Marcomannorum fuisse, Sicut & Strabo inquit, ἐν οἷς ἐστι καὶ τὸ Βοΐαιμον τὸ τοῦ Μαροβόδου βασίλειον, εἰς ὃν ἐκεῖνος τόπον ἄλλους τε μετανέστησε πλείους, καὶ δὴ καὶ τοὺς ὁμοεθνεῖς ἑαυτῷ Μαρκομάννους, id est, *In quibus est & Bojemum, Marobodui Regia, in quam Regionem transtulit & alias gentes, & Marcomannos, apud quos natus erat.* Non igitur una tantùm gens Bojemiam tenuit, sed reliquiæ Bojorum aliquam partem incoluerunt: ad occasum in aditu

fuerunt

fuerunt Hermunduri: Sed Marcomanni sedes habuerunt in ea parte, quæ spectat ortum, versus Moraviam & Austriam. Enituit autem virtus Marcomannorum in multis asperrimis bellis, in quibus patriam adversus Romanos fortissimè defenderunt. Nunc alia natio, videlicet pars Henetorum incolit Bohemiam. Dixi autem supra, *Henetos non esse annumerandos feris & Scythicis gentibus*. Nam origo est Asiatica, ubi inter humaniores gentes nati, cùm essent vicini Ionum, referunt eorum humanitatem. Itaq; *Heneti, qui nunc tenent Bohemiam*, non cedunt virtute veteribus colonis.

Fit hic mentio Marobodui, de quo scribunt alibi copiosius Tacitus & Vellejus. Est autem & ipse inter exempla recensendus, quæ nos de fragilitate & inconstantia fortunæ admonent. Nam cùm sæpè Romanos exercitus fudisset, & cum magna gloria patriam defendisset, tandem discordiis domesticis regno expulsus, profugit ad Romanos, & Ravennæ, postquam ibi exul ac velut captivus annos duodeviginti degisset, inglorius extinctus est. Ita fortuna exercet Tyrannidem suam, etiam in summos viros, ut Miltiadis, Themistoclis, Alcibiadis, Pompeji, & aliorum innumerabilium exitus ostendunt. Quare memores tantæ inconstantiæ rerum humanarum, præparemus animos ad omnes casus excipiendos, nosq; doctrinâ & pietate instruamus, ad ferendas & mitigandas fortunæ vices.

Quadi tenuerunt *Moraviam*, & aliquam *Slesia* partem. Nam quod postea occupasse Austriam scribuntur, id accidit diu post Taciti ætatem. Sed patria & antiqua sedes Quadorum fuit in Moravia, & aliqua Silesiæ parte.

Buri extremi *Slesiorum versus Vistulam*.

Osi vicini Moravis, aut paulo inferius in ripa Danubii.

Gothini, *Gotones*, partes sunt Gothicæ gentis, quæ latè complevit littus Balthici maris, & utramq; ripam Vistulæ. Hic enim observent lectores, olim Germaniæ fines longè alios fuisse, quàm qui modo constituuntur. Non annumerabantur Germanis Brabanti & Flandri. Belgicum totum ad Galliam pertinebat. Sed ad orientē multò longius erant prolati fines Germaniæ, quàm modò. Complectebatur enim latus Carpathi montis & utramq; Vistulæ ripam. Est autem Carpathus mons, qui nunc Poloniam & Hungariam dirimit. Hunc olim vocabant Suevum montem. Collocat autem multas gentes ad Carpathum & in utraque ripa Vistulæ, videlicet, quandam Suevorum partem, & Lygios. Deinde Gothicas gentes. Harum sedes non satis discerni posse arbitror, propterea, quòd passim vagabantur, illud tantùm meminerint Studiosi, *circumfusas fuisse Gothicas gentes Vistula, & incoluisse utramque Vistula ripam, qua nunc habet Polonia nomen*. Inde progressæ versus orientem, accesserunt propius Thraciam, ubi Getæ vocantur. Nec enim dubium est, Getas esse Gotthos, seu à Gothis oriundos. Audio in Chersoneso Taurica hoc nostro tempore restare Gotthorum reliquias, qui se Gotthos appellant, & loquuntur Germanicâ linguâ. Itaque cum Getæ seu Gotthi Thracum vicini essent, non mirum est, Græcis notos fuisse. Herodianus & Thucydides testantur, eorum sedes inter Istrum & Thraciam fuisse. Quare Strabo, Alexandrum etiam venisse in Geticam regionem, scribit. Proximi Getis versus Hungariam fuère *Daci*, qui *nunc Walachi* dicuntur. Fuerunt supra Euxinum Pontum vicini Getis & Cimmerii. Ut autem olim in illa ora Septentrionis illæ tres gentes habitarunt, ita existimo vagatas esse toto Balthico littore, & earum reliquias etiamnum esse eas gentes, quæ tenent Cimbricam Chersonesum, videlicet, Cimbros, Danos, Gotthos. Et assentior Conrado Celti, qui *Gedanum*, quod *nunc vocant Dantiscum*, inquit à Getis seu Gothis dict·im esse, *Codanum sinum*, quasi Gotthinum à Gotthis. Nam & Græci à Getis, gentile nomen fecerunt *γέται*. Celtis sic ait.

Sed quondam Gedanum, Gotthorum à nomine dictum,

Hincq; Sinus Codanus nomina clarus habet.

Hæc libenter recensui, & quia aliquid lucis afferunt Tacito, & ut gentium illarum Cimbricæ & Gotthicæ antiquitas à Studiosis consideretur, præsertim cùm *Gotthica gens non solùm fortitudine excelluerit*, sed etiam moderatione & civilibus virtutibus. Et utile est, illas stupendas gentium errationes ac dispersiones diligenter considerare. In his enim vel maximè conspicitur, quàm sint res humanæ instabiles ac fugaces.

Lygii vicini Quadis, non procul à Pannoniis abfuerunt. Nam Tacitus ait, Præfecto Pannoniæ mandatum esse, ut contraheret exercitum, ad arcendos Lygios. Sonus appellationis alludit ad *Slesia* nomen, etsi hic Tacitus etiam *Elysios* nominat. Sed arbitror cognata vocabula esse, & ab hac gente *Slesios seu Lusatios* ortos esse, quorum sedes aliquâ ex parte sunt in veterum Lygiorum R gione. Reliquæ appellationes cum ipsis gentibus extinctæ sunt. A·ii, Helvecones, &c. *Nobarvals* dicti videntur, quasi Nortwallen / hoc est, qui migrarint ad Septentrionem.

Lemovii, Pruteni, qui progressi videntur nomen dedisse Livoniæ.

Essini, *Livonii*.

Suiones sunt, quos nunc *Suecos* seu *Suedos* appellamus. Apparet autem ex descriptionibus in hoc libello, & cognatas gentes, & affinia vocabula fuisse Suionum, *Suevorum*, & *Sitonum*. Ac mare Suevicum hoc loco vocat vicinum Sueciæ. Et opinor Suevos ex ultimis oris Pomeraniæ deduxisse colonias in Sueciam. Mira enim fuit cupiditas veteribus occupādi Insulas, credo ut quærerent tanquam secessus, loca tranquilliora.

Postremò, Tacitus miscet ultimos Germanos vicinis Sarmatis, ultra Livoniam & Lituaniam. Nam hæ fuerunt extremæ regiones Germaniæ. Deinde cinxerunt Germaniam Sarmatę. Annumerant autem Scriptores Henetos Sarmatis, quos tamen discerni oportuit. Nam Henet, gens Asiatica, origine, linguâ, moribus & vitæ institutis longissimè differunt à Sarmatis, id est, à Tartaris. Ergò Germanos *Heneti* proximi cinxerunt, hoc est, *Moscovii & Rutheni*. Ultra hos deinde sunt Tartari. Et quanquā nunc Heneti utramq; Vistulæ ripam tenent, dederuntq́; illi regioni nomen Poloniæ, tamen olim ea loca ad Germaniam pertinebant. Postea pulsis Germanis, Heneti soli illis potiti sunt. Sed passim in ultimis finibus, Germanis fuisse admixtos Henetos, apparet ex appellationibus. Hic nominantur *Venedi*, *& Fenni*, quos arbitror ab eadem gente, scilicet, Henetis ortos fuisse, etiamsi linguam mutarent, ut hic significat Tacitus. Inde & *Venedicus sinus*, dicitur *Mare Livonense*. Nam hi *Venedi* haud dubiè *Livonenses* sunt, & fortasse, ab his nomen est hodiè regioni Finnland / in Cimbrica Chersoneso. Ptolomæus enim pro *Fennis* dicit *Finnos*.

Peucinorum appellatio indicat, miras fuisse errationes gentium in illa ora septentrionali: Non enim dubium est, *πεύκην* esse insulam Istri, paululum supra Byzantium in Trivallis, hoc est, in *Rascia*, unde nunc dicuntur die Rhetzen. *Eamque insulam tenuisse Getas*, inquit Strabo, & Syrmum Regem Getarum ait se eò recepisse, gerentem bellum cum Alexandro. Ubi cum ab insula arceretur Alexander, donis Getarum acceptis, pacem cum eis fecit. Errant ea igitur seu Gothi, seu alii, qui ex hac Peuce oriundi fuerunt, nomen Peucinis etiam alibi dederunt. Tacitus admiscet *Peucinos Bastarnis*. Tenuerunt igitur *Fenni, Peucini, Bastarne, Lituaniam*. Est autem consentaneum, insulam *πεύκην* à piceis arboribus sic appellatam esse, à vicinis, apud quos passim Græcæ linguæ usus fuit. Hæc breviter collegi adolescentulorum causa, ut eos ad antiquitatis & historiarum studium invitem, quod & moribus utile est, & eruditionem alit. Aliàs autem quædam hic annotata, distinctiùs explicabo.

FINIS.

GERMANIÆ EX VARIIS

SCRIPTORIBUS BREVIS EXPLICATIO,

Authore Bilibaldo Pirckeimero Consiliario Cæsareo.

ILLUSTRI AC GENEROSO

DOMINO HERIMANNO NEVENARIO,

Comiti ac Præposito Coloniensi, &c. Bilibaldus Pirckeimerus *S. D.*

EN tibi, Comes illustris, Germaniam nostram exenteratam, in qua nil certius affirmo, quam quod nihil ferè affirmo, attamen ansam fortassis tam tibi, quam eruditis reliquis præbuero, ut exactius, quam nos fecimus, Germaniam nostram illustrent. Quid enim absurdius, quàm Germanos orbem describere universum, patriam tamen interim propriam nequaquam ex oblivionis vindicare barathro? Proinde quòd Germaniam ultra Vistulam & ad Tanaidem usq; extenderim, ex Scriptorum priscorum authoritate feci, ac ideò calumniam parvi pendo: nec Germanis vitio dari poterit, quòd tam latas amiserint, seu potius reliquerint provincias, quum procul inclementi, arvisq; sterilibus tam fœlices adepti sunt regiones, veluti Gallias, Hispanias, imò Italiam ipsam, ut interim de Africa, ac quicquid in Asia à populo illo actum est, sileatur. Hoc planè constat, si Germanis ob res magnificè gestas pares evenissent scriptores, quod nullis gentibus factis clarissimos posteriores fuisse legerentur. Cæterum, quod tua parturiat Generositas, avidè expectamus, cùm illam nil nisi delitias parere sciamus. Tua interim bene valeat Claritudo, & nos (ut facis) amare non desinat. Norenbergæ, Kalendis Julii. Anno salutis M. D. XXX.

GERMANIÆ EX VARIIS

Scriptoribus brevis quædam explicatio.

ADMODUM *difficile est, veteris Germaniæ statum ac conditionem explicare*, non solùm *ob priscorum scriptorum incuriam*, sed *quia serò tandem tota peragrata ac cognita est*: Etenim cùm veteres *Germani bellis potiùs quàm literis operam impenderint*, nil mirum, si res præclarè ab eis gestæ interciderint, aut minùs fideliter ab exteris relatæ sint scriptoribus. *Quid enim Græci præter fabulas de Germania scripserunt?* Romani verò, quoniam ubique ferè propriæ studuerunt gloriæ, non tam gesta sua maximis extulerunt laudibus, quàm incommoda à Germanis accepta callidè texerunt. Quis enim eorum clades a Carbone, seu L. Cassio, aut Scauro Aurelio, vel Servilio Cæpione, sive M. Manlio acceptas exactè recenset, quas tamen brevissimè Tacitus refert, & Cæsar Cassium Consulem occisum, exercitum verò ejus pulsum esse nequaquam dissimulat. Quin & nulla præterquam Paterculi nuper inventa extat historia, quæ Quintilii Vari cum legionibus internecionem explicat. Unde non abs re suspicari licet iam Plinii *de bellis Germanicis libros*, quam Cornelii ac aliorum scripta ab invidia esse suppressa, ne Germanorum gloria plus æquò excelleret. Accedit, quod Romani & Græci scriptores ut plurimum ob ignorantiam locorum aberrarunt, non solum ii, qui nunquam ad Germaniam accesserunt, sed & qui res in illa gesserunt. Cujus rei vel præcipuum documentum esse potest, quod Cæsar flumen Scalde in Mosam, influere scribit, ac Strabo Lupiam & Visurgim ad Amasium in unum deferri refert. Accedit, quod & nomina gentium, locorum ac civitatum, ubique ferè, ob pronunciationis difficultatem, depravata sunt & inversa. Demum verò universalis Germanorum transmigratio omnia confudit ac ita perturbavit, ut in quibusdam potius conjecturam sequi necesse sit, quam quod aliquid certi afferri possit: Nihilo minus tamen operam dabimus, ut brevissimè, & si non omnia, at quædam saltem loca tanquam è cœcis eruamus tenebris, nil in hac re doctioribus præjudicantes, sed libenter, ubi melius quam nos senserint, herbam porrigentes. Proinde licet scriptores plerumq; Germaniam à Gallia, per Rhenum fluvium dividi asserant, constat tamen, Romanos eam quoque provinciam, quæ ultra Rhenum est, *primam ac secundam appellasse Germaniam*: quod profectò minimè fecissent, si Germanis quicquid ultra Rhenum est, auferre voluissent, qui pridem ac ante Romanorum adventum in Galliam transierant, illamque incolebant. Unde & lingua & legibus à Gallis, ut Cæsar refert, differebant. Ab ea igitur Germaniæ parte initium faciemus, quæ ultra Danubium sita, & à Romanis olim subacta est, indeque ad Rhenum ac inferiorem accedemus Germaniam, demumque ad Germaniam transgrediemur magnam. Verùm sub initium hoc scire refert, Romanos Rhetiam, Vindeliciam & Noricum ab Augusti tempore usque ad Odoacris irruptionem, hoc est, per annos circiter quingentos possedisse, qui cùm Italiam occupasset, omnes ferè Romani nominis incolas in Italiam reduxit, ne irruentibus Germanis cederent in prædam

Bregetium Rab. *certum, propter confluentiam Rabenis vel Arabonis in Danubium.*
Carnunto Peternell. *conject.*
Petovium sive Patavium. Petau. *certissimum.*
Nevidurum Laybach. *conject.*
Et sub Norico Pannoniæ, Emona, Clemona, certum.

PANNONIA INFERIOR.

Habitatur jam ab Hungaris, Sclavis, Siculis, Jazigibus, Hunis, Cunis, Septem castrensibus Germanis, & plerisque aliis nationibus. Hungari tamen prædominantur.

Civitates ejus.

Vimundria Agran *conject.*
Salinum Ofen/ *conject.*
Teutoburgium Senna Erdœ/ *certum, propter confluentiam Dari in Danubium.*
Malata Blach *certum.*
Sirmium Simach *certum.*
Taururum *Alba Græca, certum, propter confluentiam Danubii, & Savi.*
Hermonaktus Kilia/ *conject.*
Zengma Clausenburg/ *conject.*
Zarmis Gethusa, domus venationis Zarmidis Regis: nunc Corona apud Septem castra.
Reliqua propter variarum gentium incursiones conjectore indigent.

Nunc verò transcenso Rheno ad Helvetios perveniamus, licet Helvetiorum deserta in Cisrhenana ponantur regione.

HELVETII.

Helvetiorum nomine continebatur, quicquid nunc *Suitenses* & Confœderati possident, *Rauracos usq; & Basileam.*

Civitates horum.

Lacus Brigantinus in quem Rhenus influit, nunc lacus Constantiæ est, hunc Cerĕtos & Vindelicos Strabo attingere refert.
Arbor felix Arben/ *certum.*
Gammodurum *Constantia, conject.*
Vitodurum Winterduer *certum.*
Turegum, vel pagus Tigurinus. Zürch *certum.*
Avanticum Wiflispurg/ *certum.*
Solaturum Solothurn/ *certum.*
Vindonissa, vel Vindonis. Windisch *apud monasterium* Königsfelden *in quo est sepultura comitum de* Habspurg/ *certum*

Et versus Sequanos & Heduos, nunc Burgundiam & Lotharingiam.
Visontium Bisanz/ *certum.*
Tollium Toll *certum.*
Nasium Nanry/ *certum.*

Post Helvetios habitabant Rauraci, quorum caput *Augusta Rauracorum*, Augst, *pagus nunc supra Basileam miliare unum, certum.*

Basilea, crevit hæc ex ruinis Augustæ, Basel/ *conj.*

Strabo deinde *Mediomatrices* ponit: post quas *Tribochicam* tenebant terram, quæ nunc *Alsatia* dicitur, ad Sequanos usque, & Hunnorum tergum. Siquidem dum Hunni rerum potirentur, quicquid ad ortum possidebant, Osterreich nominabant, quicquid autem ad occidentem, Westerreich: His Strabo Triusgros adjacere refert, apud quos tum temporis Romani Imperatores pontem supra Rhenum ædificabant,

Mons Brisiacus, vel Breucomagus. Breysach/ *certum.*
Argentoratum Straßburg/ *certum.*
Taberna Zabern.

Non desunt qui *Argentoariam* Colmar/ *Elcebum* verò Schletstatt esse putant, sed falluntur: nam supra Rheni ripam Argentoaria & Elcebus erant.

Sequuntur *Vangiones*, nunc *Spirenses*, quamvis usus obtinuit, ut *Vangiones Wormatienses*, *Nemeti* verò *Spirenses* dicantur, sed præposterè.

Berbetomagus Speyr/ *conject.*

Prolomæus verò Argentoratum Vangionibus attribuit.

Hærebant his *Nemeti*, quorum fines ad Treviros usque extendebantur.

Civitates eorum.

Rufiniana Worms.
Neomagus Oppenheim *vel Spira potiùs.*

Quamvis non desint, qui *Rufinianam* Speyr. *Neomagum* verò Worms esse putant; *Bauconiam* autem Oppenheim.

His juncti erant *Treviri* occidentem versus. quorum olim fines latissimi erant: nam *à Rheno ad Mediomatricos* usque *extendebantur*, pariter & ad *Menapios & Mosam*: ita ut quicquid hodiè *à Moguntiaco per Trevirensis* Episcopi *ditionem & Mosella* montes, seu *Obrincæ* tractum, *ad Arduennam*, & ultrà, necnon quicquid per provinciam nunc Westerreich/ & *Lücelburgium* continetur, id omne Trevirensis erat ditionis.

Civitates verò juxta Rhenum sunt.

Mogontiacum Mäntz *certum.*
Bingium, vel *Vingio*, hic Naus fluvius in Rhenum exit, Pingen *certum.*
Legio Trajana, Drechßhüsen/ *quasi Trajani domus.*
Vojavia, alias Fidalia Oberwesel ibi cæsa & sepulta est Mannea mater Alexandri Imp. *certum.*
Bodobriga Bopparten/ *certum.*
Confluentes Coblentz/ ibi *Rigodolum* est oppidum Ammiano, quamvis etiam non longè à Trevirorum Augusta pagus sit, qui hodiè quoq; Rigoll appellatur.

Et hic erat limes Germaniæ superioris, quem *Obrincus* fluvius dirimebat, inde Germania sequebatur inferior.

In mediterraneis autem civitates.

Augusta Trevirorum Trier/ *certum.*
Novomagum superius. Nümagen/ *pagus circa* Bercastel.
Pontes Sarus Sarbruck/ *certum.*

Et versùs Mediomatrices.

Dusrocortorum Arencort/ *juxta portum S. Nicolai.*
Matricorum sive Dinodurum Dietenhofen/ *in ripa* Mosellæ à Francis Theodonis villa vocata, Regia Caroli Magni. *certum.*

Cæterùm non parva est disceptatio, quis sit fluvius *Obrincus*, quem Ptolomæus supra Moguntiacum statuit. Quidam enim illum *Naum. qui juxtà Bingium in Rhenum desluit*, esse putant. Alii etiam Rhenum transgressi *Mœnum* esse censent, sed proculdubio *Mosella* est, licet Ptolomæus in ejus situ (forsitan ex aliorum relatione) deceptus videri potest. Equidem si Naus esset, sequeretur, quòd Mosella penitùs à Ptolomæo fuisset omissa, quod planè incredibile est, quòd fluvius adeò insignia fuisset neglectus, & longè minor, Naus nempe, recensitus, qui & ipse, non supra, sed infra Moguntiacum labitur. Mœnum verò per Obrincum designa-

ta. Gallici Scriptores quicquid velint de Trojana gentis origine, & civitate illa magna *Sycambria* appellatâ, meris mendaciis constructa, omnia enim illa fabulosa existunt. Horum pars sub Octaviano Cæsare in citeriorem Rheni translata est ripam, qui verò remanserunt posteriori tempore Franci sunt dicti, & eam occuparunt terram, quæ hodiè appellatur *Franconia, seu Francia orientalis*, onde & per *Francofordiam*, hoc est, Francorum Trajectum, Galliam invaserunt, quàm & hodiè tenent. Horum civitas *Asciburgium*, nunc Aspurch/ locus ruinis tectus, terra verò illa Montensis nunc Ditionis est.

Post hos *Suevi* habitabant *Longobardi*, hodiè pars *Marchiæ Comitatus*, & *Montensis* Ducatus terra illa fuisse videtur. Per horum & Sycambrorum terram tria labuntur flumina, quæ omnia in Rhenum exonerant. *Luppia* die Lipp/ quæ apud Wesaliam cum Rheno commiscetur, extatque hodiè castellum super illius ripam à Romanis fundatum *Lupia* nomine, ac *Terlipp*, vocatur. Secundus amnis *Rura*, hoc est, die Roer/ appellatur, in Cattorum montibus ortum sumens, ac in Rhenum juxta Roerhort influens, *Adranus* ut conjecturare licet, à Tacito vocatus. Tertius fluvius *Angra*, hoc est, der Anger/ & apud Mangerhort/ Rheno admiscetur.

Postea *Tengeri* degebant, & *Ingriones*, inter Rhenum & montes, ubi hodiè pars Hassiæ cum Rheno conjungitur, dicta Hochrugg/ Ditiones *Comitum de Nassau*, Königstein/ &c. *Wetteravia*, & *sylva occidentalis*, hoc est, der Westerwald/ Francofordiam usque, per horum fines insignis labitur fluvius, qui magnam Hassiæ partem interluit, *Lona* nomine, ac juxtà oppidum, Lanstein/ in Rhenum exit, quidam *Luppiam* esse voluerunt, sed falluntur, nam Luppia hodie nomen suum retinet, ac longissimo spacio infra Lonam in Rhenum labitur, & ideò dubium est, num Lona Romanis Scriptoribus cognita fuerit. Tacitus Tengeris equestris disciplinæ laudem tribuit, quemadum Cattis pedestris.

Postea erant *Intuergi*, ubi hodiè est Ditio Palatini, Heydelberg/ & Bergstraß. His juncti erant *Vangiones*, ubi nunc Franconia, quæ Orientalis vocatur, esse putatur, cum *Diœcesi Wurtzbergensi*.

Sequebantur *Charitini*, nunc *Ducatus Würtenbergensis*, cùm adjacente sibi Sueviæ parte.

Sub his erant *Vespi*, hodie *Marchionatus est Badensis*, cum Provincia, quam *Brisgaviam* vocant.

Inde *Helvetiorum erant deserta*, nunc *sylva nigra*, cum regionibus sibi annexis.

Juxta Oceanum verò supra Busactores Frisii colebant tàm Occidentales quàm Orientales, Gens hodiè longissimè protensa, non solùm enim usque ad Amasium protenditur fluvium, ut Ptolomæus refert, sed ad Albim usq; pertingit: in horum finibus Amasius, vel Amasia, qui die Emß/ in Oceanum exit.

Horum hodie Urbes sunt.

Lewerden.
Gröningen/ *Civitas insignis*.
Embden.
Phabiranum Bremen/ *conject*. *Tecelia*.

Supra hos colebant *Cauchi*, qui appellabantur *parvi*, usq; ad flumen Visurgim. Deinde ad Albim usq; *Cauchi* habitabant *majores*, nunc Saxoniæ pars ac *Ducatus Lunaburgensis* esse censetur, nec non *Episcopatus Bremensis* & *Hildesheimensis*. Tacitus hos ad Cattos usq; deducit, ac inter Germanos nobilissimos vocat, & singulari justitia excellere scribit.

Deinde ad collum *Cymbricæ Chersonesi* Saxones, quemadmodum & nunc habitabant.

Civitates eorum hodiè sunt.

Treva Heymburg/ *conject*.
Lirimeris Lübeck/ *civitas insignis*, *vel* Mülheim/ *conject*. *quia* Lübeck/ *noviter est condita*.
Leuphana Möllen/ *vel* Hanover/ *conject*.

Sequitur *Chersonesus Cymbrica*, quæ hodiè est *Ducatus Holsatiæ*, & *Schlesuicensis*, habet nunc Episcopatum *Schlesuicensem*, *Ripensem*, *Vibergensem*, & *Archusiensem*. Civitates verò quàm plures, veluti Hadersleben/ Flensburg/ Schleswig/ &c. Plinius Cymbris mediterraneos quoque adjungit Cymbros.

Post Saxones à *Chaluso amne*, qui hodiè *Dravenna* esse censetur, ad flumen *Suevum*, nunc die Spre/ habitabant *Pharodini*. Horum civitates erant.

Laciburgium Sund. *conject*. *sunt qui* Rostock *putant*.
Alisus Neu Brandenburg/ *conject*.
Wismar.
Möllen.
Rostock/ Civitates novæ à *Sorabis* Sclavis conditæ, nunc terra illa Saxoniæ & Ducatus Megaloburgensis pars est. Hunc totum tractum maritimum, ad Vistulam usque cum magna parte provinciarum mediterranearum, olim *Sclavini*, *Sorabes*, *ac Vilzi* occuparunt, cum quibus & Carolus Magnus, ac Daniæ postea Reges multa gesserunt bella, ab his major pars civitatum, quæ nunc florent, est condita; supersunt adhuc reliquiæ illorum, magna Gens, & planè misera, ac contempta, ab omnibusq; oppressa.

Suevus verò fluvius juxta *civitatem Sundensem*, in mare exonerat Germanicum, quæ marionis altera censetur.

Deinde erant Sideni ad *Viadrum* seu *Guttalum* usque fluvium, qui hodie est *Odera*, amnis insignis, & qui non minorem suscipit fluvium *Neussam* nomine, juxta *Caminum* civitatem Episcopalem in mare exit Germanicum, hodie pars est Ducatus Megaloburgensis ac Stetinensis.

Civitates verò ibi sunt.

Limosaleum Lebus.
Lovincum Bernaw.
Virunum Angermünde/ *conject*.
Stetin/ *civitas*.
Gripsvvaldia, *nunc civitates insignes*.

Sub his *Rutichii* incolebant, ad *Vistulam* usque, hodie die Weixel.

Civitates horum sunt.

Rugium Camin/ *certum*, *propter exonerationem Viadri*
Sturgum Graudnitz/ *conject*.
Kolberg.
Stolpe.
Lauenburg.

Ultra verò Viadrum, hodie Ducatus est Pomera-

meraniæ & Ditio antiquorum Ducum Saxoniæ, qui appellantur de Lanenburg. Et juxta exonerationem Vistulæ in mare, Dantiscum, hodie Emporium celebratum.

Internarum autem gentium maximam esse *Suevorum Angilorum* Ptolomæus scribit, hi fuere, qui posterioribus temporibus insulam *Britanniam*, nunc ab illis *Angliam* dictam, occuparunt, erant hi magis Orientales Suevis Longobardis, qui postea in Italia consederunt, hos Tacitus paucos, sed nobiles & bellicosos esse scribit.

Juxta erant *Suevi Semnones*, ubi nunc est *Marchia, Brandenburgensis* dicta, & ad Albim usq; protendebantur, ac ultra illum etiam habitabant, usq; ad Suevum fluvium, hi postea omnes populariter demigrarunt, ita ut nec vestigium ullum Suevorum ibi remanserit.

Post hos gens erat *Burgundorum*, Plinius Burgundiones vocat, qui & ipsi emigrantes in Gallia consederunt. Unde & ab eorum nomine *Burgundia* appellatur.

Cæterùm inter *Cauchos* parvos atq; Suevos incolebant *Busacteres majores*, & sub his *Chema*, & deinde *Angrivarii*, quorum reliquiæ hodie quoq; supersunt. Episcopusq; Coloniensis se Ducem Angrivariorum appellat, nunc *Ostphali & Westphali* ibi degunt, & *Monasterienses*, nec non *Paderbornensis & Bremensis* est Episcopatus. Ultra Visurgim verò *Episcopatus Hildesheimensis, & Comitatus Ravespurgensis*, ubi posteriori tempore habitarunt *Nortmanni*, qui Galliam vehementer afflixerunt, & id ex vetusto Germanico authore disci potest, qui se ex ea gente originem habere gloriatur, quicquid de his somnient Scriptores Gallici, & eos à Dania venisse autument, *Angrivarios & Chamannos à tergo Dulgibinis & Casuariis claudi*, Tacitus scribit, *à fronte autem Phrisiis excipi*. Per Westphaliam *Amisus* fluit amnis insignis, ac in mare Phrisium juxta *Emdam* labitur. In hoc Drusus Bructeros navali vicit prælio, Strabo *Hamasiam* appellat.

Civitates verò eorum sunt,

Mediolanium, Monasterium, conject.

Teuderium Paderborn / *conject.*

Stunanda Osenbrück / *conject.*

Et ultra Visurgim Ducatus *Brunsvicensis.*

Hildesheimensis civitas.

Tulisurgium, Braunschweig / *conject.*

Postea erant *Lacobardi*, sub quibus *Dulingi*, ubi nunc est *Marchia antiqua, & Episcopatus Magdeburgensis.*

Civitates verò sunt.

Mesevium Magdeburg / *vel* Melden.

Halberstadiensis Episcopatus.

Inter Saxones, & Suevos *Teutonari & Virunni* erant.

Horum civitates nunc.

Treva Hamburg / *conject. civitas & Episcopatus.*

Welsenach.

Posteà *Teutones & Anarpi.*

Quorum civitates nunc sunt.

Berlin & *Brandenburgensis civitas.*

Inter *Ruthios* autem, & *Burgundos* habitabant Elveones

Horum civitates nunc sunt.

Scurgum Graudnitz / *conject.*

Ascaucalis Thorem / *conject.*

Sub *Semnonibus* habitabant *Ilingæ*, *nunc pars est Lausnitia.*

Sub *Burgundis* autem *Luti Omani, & Luti Didum*, ubi nunc est *Stargardia*, in Pomerania.

Sub *Ilingis* ex utraq; parte Albis degebant *Calucones*, ubi nunc est Hertzberg / & pars Misniæ circa Zerbst.

Cherusci inter Albim fluvium habitabant, & Visurgim, dirimebanturque ab Angrivariis, ut Tacitus scribit, lato aggere, quem illi extulerant, quo à Cheruscis dirimerentur, & quùm Drusus Germanicus Cheruscos adgressus fuisset, Arminius cum illis trans Visurgim instructa acie stetit, is enim Romanos, & Cheruscos interfluebat. Unde planè constat, *Cheruscos eam inhabitasse terram, quæ hodie Saxoniæ pars est, cum Turingia universa.* Saltum verò *Teutoburgensem*, in quo Varus cum Romanis legionibus cæsus est, haud procul ab *Amisia*, teste Tacito, abfuisse constat. Drusi verò Trophea, Ptolomæus quasi ad ortum Visurgis ponere videtur. Id si verum est circa *Fuldense* fuerunt *monasterium*, nam & Strabo refert, Drusum, quùm inter Salam fluvium, & Rhenum belligeraret, oppetiisse.

Camanni autem eam tenebant terram, quæ nunc est Misnia, usq; ad *Melibocum* montem.

Versus ortum autem Albis habitabant *Benochæma*, circa Cottowitz & Dresen.

Supra hos erant *Batini*, ubi nunc est Ducatus Sagensis.

Et adhuc super hos habitabant *Corconti* sub monte Asciburgio, ubi hodie Görlitz est, & Bautzen / cum reliquis civitatibus, usque ad Poloniam.

Luti Buri verò usque ad Vistulam protendebantur, hodie *Slesia* est, ubi & *Vratislaviensis* civitas, quæ *Budorgis* censetur, & Poloniæ pars, usque ad fluvium Vistulam.

Inde *Sudenes* erant, ubi nunc Ducatus *Oppoliensis*, Posteà *Cogni*, ubi hodie Ducatus est *Teschensis.*

Demum verò *Visburgis* supra sylvam Hercyniã, nunc pars est Moraviæ, circa civitatem *Olmicensem.*

Rursus supra Suevos, Ptolomæus *Casuarios, Nertereanos, & Dandurios* ponit, ibi forsitan, ubi hodie Ditio *Comitum de* Hennenberg est, & Regiones quæ vocantur Buchen & Ron / cum civitatibus *Smalcaldia, Coberga, Egra* & reliquis.

Sub his autem *Turones & Martuagi* colebant forsitan, ubi hodie ea Regio est, quæ vocatur *Palatinatus superior circa Ambergam*, usq; ad sylvam Bohemorum. Verum hîc nil certi affirmamus.

Iterum sub *Camanis Catta*, sive (ut Tacitus appellat) *Cathi*, Cheruscis ad occasum contigui fuère ac propinqui, nam ut Tacitus scribit, quum Drusus ex improviso Cattos invasisset, Cheruscis in animo fuisse, ut Cattos juvarent, sed & à Cecinna prohibitos esse. Quapropter absque dubio patet, Cattos vicinos fuisse Cheruscis, & eam habitasse provinciam, quæ hodie est *Hassia*, nam ut Cornelius inquit, *apud illos colles rarescere incipiunt, nec terra adeò palustris est, quemadmodum in Germania inferiori*, hi succedente tempore Cheruscos subegerunt, indeque cum Hermiduris ob Salis flumen contendentes, penitus cæsi fuerunt, quùm victores diversam aciem Marti & Mercurio sacrassent, & forsitan ob illos Salis fontes pugnatum est, qui hodiè apud *Hallenses in Misnia* cernuntur.

Horum

Horum Civitas erat Stereontium Cassel conjecturaliter.

Phengarum, Marburg. *conj.* Tacitus refert, Matium caput genti fuisse, quem & summis laudibus attollit.

Supra Catthos habitabant *Tubanti*, hodie ea regio Eisfeld censetur, & Sylva Hartz. Inde ad *Sudetos montes* erant *Theurochema*, jam *Foytlandia* esse putatur. At sub montibus erant *Varisci*, ubi nunc civitas est *Babenbergensis*, & montana, quæ *Babenbergensia* vocantur, cum oppidis Holfeld / Kulmbach / Barreut / Hoff. Cæterum nec hoc prætereundum, in hac regione montem esse *Piniferum* dictum, ex quo quatuor insignia & navigabilia oriuntur flumina, quæ ad quatuor mundi tendunt plagas. *Egra* enim ad ortum fluit, & in Bohemia cum Albi miscetur. At *Nabus* versus Austrum fluens in Danubium tandem exit. *Sala* autem ad Septentriones labens, & ipsa ab Albi excipitur. *Mœnus* verò versus occasum in Rhenum exonerat.

Sub *Martungis* erant *Curiones*, indè *Chetuari* & Parmæ campi, ubi hodie Austriæ pars est cis Danubianæ, juxta Krembs / Znaem / & Nicolsburg. Inde habitabant *Marcomanni*, hodie regio illa *Moravia* est, quæ se ad Sudinos extendebat, & Danubium usque, ubi hodie civitas est *Presburgium*. Gessit hæc gens maxima bella cum Romanis, præcipuè Antoninorum tempore, civitates nunc habet insignes, *Olmicensem*, *Eburum* fortassis & *Brunensem*.

Sub *sylva autem Hercynia Quadi* erant, ubi nunc sunt oppida Ram / Kalmung / Grafenau / usque ad Lunam sylvam, apud quos ut olim, hodiè quoque ferri perdurat minera.

Sub sylva vero Luna, seu potius inter sylvam Lunam gens magna erat *Bæmorum*, *qui & Boiohæmi* vocabantur, ac undiq; claudebantur sylvis, eam regionem *Marobeduus* obtinebat, Romanis olim bellis clarus, sub quo tum (ut Tacitus refert) Suevicæ etiam gentes, *Semnones & Longobardi*, nec non *Marcomanni* erant, ad quos ab Arminio pugna devictus concessit. Sed *Sclavinorum* postea gens, cum multitudine sua totam ferè inundaret Europam, eam invasit terram, ac expulsis veteribus colonis universam occupavit, & licet illi *hodiè* quoque *Bohemi* vocentur, *nequaquam* tamen *Germanica*, sed *Sclavonica utuntur lingua*, quæ & verè illorum te arguit originem, nunc in regni formā est redacta, ac multis urbibus insignita, dives frumenti, pecoris, piscium, ac minerarum, admodumque populosa, nec non potentissimis Baronibus magnaque nobilitate decorata.

Hujus Regionis civitates esse censentur *Coridorgis & Mediolanium*, forsitan nunc *Praga & Pilsa*. Hi hodiè ad Danubium ferè extenduntur, ac ideo *Teracatriæ & Racatæ* quoque occuparunt. Proinde plures alias Germanicas gentes Tacitus ponit, inter quas *Marsos* recenset. Scribit enim, quum Drusus Germanicus Marsos adoriretur, quas & magna clade affecit, quod excivetit *Bructeros*, *Tubantes & Usipetes*, ut saltus, per quos exercitus regressus pat ebat, insiderent. Unde liquet has gentes omnes vicinas, & haud longè à Rheno abfuisse, licet Ptolomæus Tubantes etiam supra Cattos statuat. Porrò Marsorum reliquiæ adhuc in Germania permanent, nam Saxonum insulæ, ubi Albis in mare exonerat; hodie à *Dietmarsis*, h. e. populosis Marsis habitantur, & à Marsorum nomine appellantur.

Bructeri à Ptolomæo haud ominantur, nisi quis *Busacteros* pro vos, *pro Bructeris* accipere velit. Hos Drusus pugna navali in fluvio Amisio devicit, in horum terram immigrarunt *Chamani & Angrivarii* pulsis *Bructeris*.

Præterea & *Mattiacos* Tacitus recenset, qui & ipsi à tributis, quemadmodum & Batavi exempti erant, ac solùm ad usum reservati bellorum. *Usipios & Tencteros*, Cattis proximos esse scribit Tacitus. *Usipiorum* verò Ptolomæus nec meminit. *Hermunduros* non refert Ptolomæus, sed Tacitus Albim quoque in Hermunduris oriri scribit, id si verum est, pars erunt Bohemiæ.

Juxta *Hermunduros Narisci* à Tacito ponontur, à tergo verò Marcomanoorum & Quadorum *Marsigni*, *Gotthini*, sive Gutones, qui & Gotthi.

Ariorum, *Helvecoriarum*, ac reliqua prisca Germanorum nomina nunc penitus exolevetunt.

Peucinos autem & *Bastarnos*, Plinius Dacis conterminos esse dicit.

Supersunt & hodie in Transylvania, quæ *Sibenburgensis* appellatur, Germanorum reliquiæ: utrum verò postea illac migrarint, aut semper ibi habitarint, nil certi quod affirmem habeo.

Sanè *Rugorum* terra & hodiè nomen retinet, pluresque Principes de titulo Rugorum contendunt, velut *Marchiones Brandenburgenses*, *Megelburgenses*, *& Pomerania* Duces. Superest & *insula Rugorum*, ex opposito fluvii Soevi, ubi in mare exit. Hi posterioribus temporibus magnum nomen sortiti sunt.

Suionum deinde civitates Tacitus ponit, quos classe etiam valere scribit, forsitan hodiè *Sueti* sunt & *Dani*, post quos mare est glaciale, id Tacitus pigrum vocat. Siquidem & Plinius refert, immensas insulas non pridem à Germania compertas, quæ procul dubio *Suetia*, *Dania & Norvvegia* sunt, quæ longissimo terrarum tractu ab ortu in occasum excurrunt, ita ut ab *Uslandia*, quæ gradus septem in longitudioe habere creditur; usque ad gradus sexaginta tres protendatur. In latitudine verò à gradibus quinquaginta quinque usque ad gradus septuaginta duos sint cognitæ, cum insulis adjacentibus, velut *Islandia*, sive glaciali *Finlandia*, *Vermenlandia*, *Gronlandia*, usque ad homines sylvestres, qui ob mores feroces Wildtmann vocantur.

Ultimus verò limes Christi cruce signatus est, quem nemo absque Regis licentia transcendere potest, & cum comitatu magno. Et is limes continet in latitudine gradus septuaginta circiter. Indè non longè erecta est arx, quæ vocatur Wartehaus / vel domus præsidii. Veniunt tamen quotidiè à Septentrionibus, terraque incognita, ac à mari glaciali homines quidam barbari, Caroli vocati, mercimoniorum gratia in Gronlandiam cum magno exercitu, & ut pro comperto habetur, ex altera parte poli Septentrionalis, hoc planè constat, Suetiam continentem, & non undique mari circumfluam esse.

Norvvegia civitas principalis & emporium hodiè est Bergen / quæ habet in longitudine gradus 24. 16. in latitudine verò grad. 61. 15. *Suecia* autem civitas præcipua est Stockholma / quæ continet in longitudine gradus 24. 38. in latitudine gradus 60. 30. at *Dania* caput regni est *Copenhagia*, longitudine gradus 35. 24. latitudine 56. 30. obtinens.

Inter Insulas verò Daniæ, *Gothlandia* hodiè quoque nomen retinet, suntque in illa civitates, *Ecclesia Pharensis*, & civitas *Vesbu*.

Superest & insula *Schandia* vel *Scania*, quæ hodie quoque *Scholandia* vocatur, cum aliis insulis quamplurimis, ad Regnum Daniæ pertinentibus. Deinde *Esstnorum gentis*, In dextro Suevici maris littore habitare, Tacitus scribit, hos *Prutennos* esse liquet, quia apud illos nunc, ut olim *succinum* colligitur. Inde *Sitonum* sequuntur gentes, & hunc finem Sueviæ esse Tacitus refert, forsitan hodie *Eyslandia* est. Pomponius Mela, *Hermiones* ultimus Germaniæ esse, dicit. Cæterum Ptolomæus ultra Vistulam *Sarmatiam* auspicatur *Europeam*, quam eo quoq; tempore, quemadmodum & nunc, multæ Germanorum habitabant gentes, veluti *Gythones, Alans, Rugis, Scyris, Vandals*, & cunctæ aliæ Gothorum nationes, post quorum transmigrationem, *Sclavini*, ut dictum est, ingressi sunt, & terras illas occuparunt, aut etiam alios expulerunt, gens multitudine suâ numerosissima, & quæ hodie, præter Poloniam totam Russiam cum Moscovia usque ad mare glaciale, & Tanaim, ac ultra illum etiam multa possidet.

Cæterum *sinus Venedicus* cum magna parte *mediterraneæ regionis*, quæ hodie *Prussia* est, nec non *Livonia* universa, quæ olim fuit *Gothia orientalis* usque ad Narvam fluvium, qui in sinum exit Venedicum, hodie *militia Teutonica sanctissimæ Virginis Mariæ* paret. Suntque ibi Ecclesiæ cathedrales quàm plurimæ, veluti *Sambiensis, Rigensis: Hapselensis*, & ultima *Revaliensis*. Civitates verò, Elbing / *Armel castrum Mariæ, Borgus, Mons Regalis, Riga civitas*, Pornow / Hapsel civitas, & demum civitas *Revalia*, quæ habet in poli altitudine grad. 62. In mare autem exeunt post Vistulam, *Chronus hodie Passaria*, deinde *Pregora* vel Cherchin postea *Armele* fluvius magnus die Memel / vocant & Niemen / Slavonicè, per Moscoviam fluens, ac in mare Prutenicum tribus ostiis exonerans, quidam hunc Chronum esse putant. Inde *Hillige* fluvius, *Rubonus* fortassis. Poler deinde, Turnutius forsan, postea fluvius ingens, qui *Duna & Znina* ac *Binda* vocatur, ex Moscovia oriens, apud Rigam in mare erumpit, forsitan *Chersinus* est. Inde *juxta Revaliam Anna* fluvius exit, demum autem Narva fluvius magnus, & ipse ex Moscuvia fluens ac in Oceanum Sarmaticum juxta Flautenam exonerat, *Livoniamq́; ex Moscovia disterminat*. Ostia fluvii hujus in elevatione polari, gradus habent 64. vel circiter. In mediterraneis autē, & haud longè inde, civitas magna est, *Novogardia* dicta, quæ graduum esse fertur 66. non multum à mari glaciali.

Est hoc tempore *Moscovia* cum terra illa universa *Magno Duci Moscoviæ* subjecta: cujus ditio quum versus occidentem à Mari Baltheo incipiat, per quingenta milliaria Alemannica, & magna quidem, orientem versus se extendit, quemadmodum Moscovitæ pro certò affirmant, ita ut longè *Tanaim*, nec non *Volgam*, hoc est *Rha* fluvium superet, & per Asiaticam Scythiam excurrat. *Johannes* enim præsentis *Ducis Basilii Pater* multa suo *adjecit Imperio*, veluti *terram* quæ *Permeska* nominatur, nec non *Correlam*, ac ultimam *Jubram*, ex qua olim egressi sunt Hungari, qui in Pannonia sedes fixerunt: quod non solùm ex communi patriæ liquet nomine, sed quòd & lingua eadem utuntur, quâ Hungari, licet incomptiori.

Sunt verò prædictæ gentes, non solùm Barbaræ, sed & ferinæ ac beluinæ, pane carent, & solùm ex venatione ferarum & piscium vivunt, & quia nihil aliud possident, *tributi nomine*, nil nisi *animalium pelles, & piscium dentes* magnos Moscoviæ Duci *solvunt*, ex quibus cultellorum fiunt manubria, præcipueq́ue apud Turcas in precio habentur. Sed & *Tartari Kosanenses*, qui juxta *Castrum Kosan*, quod supra flumen *Volga* situm est, habitant, unde & nomen sortiti sunt, Moscovitæ subsunt Imperio, ac illius jussu bella capessunt. Moscoviæ verò ad ortum, *Tartari* adjacent *Savolhenses*, nec non *Tartari Nohajenses, Sabolenses*, qui se cæteris præstare putant, ad mare se extendunt Caspium, at Nohajenses admodùm sunt septentrionales, & quotidie Moscoviam suis infestant incursionibus. A *septentrionibus* verò *Moscovia Oceano terminatur* glaciali, à meridie autē vastissimis campis, nec non *Lithuania & Russia*, à qua nostris temporibus *Joannes* Dux, *Novogardiensem Ducatum* cum civitate ejusdem nominis maxima nec non *Mozaisensem Ducatum abstulit*. Præsens verò Dux *Basilius Ploskoviensem & Smolensem* Ducatus, *cum pluribus* aliis, *Lithuanis & Ruthenis* ademit. *Utuntur Moscovitæ ac Rutens lingua Sclavonica*, ritumq́ue observant Græcum; reliquis verò gentibus, quibus Moscovitæ & Lithuani imperant, singulis proprius est sermo, Civitas, in qua Dux ipse ut plurimùm degit, *Moscovia*, quemadmodum & regio ipsa appellatur, fluitque per eam nominis ejusdem fluvius vastus. *Urbs est ingens, sed tota fere lignea*, præter castrum & palatium Ducis, quæ ex lapidibus sunt constructa, distatque à civitate Smolensi, quæ in Russia est posita centum milliaria Germanica, Smolensis verò civitas, à Vilna civitate ingēti Ruthenorum, abest milliaria centum viginti, ac Vilna à Cracovia Regia civitate Poloniæ per milliaria centum, ita ut à Cracovia usque ad Moscoviam trecenta & viginti sint milliaria Germanica magna, à Nürenberga autē Cracoviam, milliaria sunt centum & aliquid plus. Sunt autem gentes illæ incomptæ, & admodùm barbarę, & extremæ pręterea servituti subjectæ, ita ut omnia, quemadmodum inter Turcas, dominorum propria esse censeantur: Princeps Moscoviæ cunctarum rerum proprietatem habeat, usum fructum verò subditis utendum relinquat, non diutius tamen, quàm sibi placet. Moscovitarum terra pars est *Sarmatia Europea*, ubi Ptolomæus *Hyperboreos & Basilicos* ponit Sarmatas, necnon *Modocas*, à quibus forsitan *Mosci* sunt derivati, præterea *Hyppophagi* Sarmatæ ibi degebant, necnon *Zacata, Snardeni & Asci*, & juxta Borealem Tanaidis inflexionem, Perierbidi, gens magna. Juxta Australem verò *Taxamata*, ultra Tanaim verò, quò se longissimè Moscovia extendit, Sarmatia incipit Asiatica, & deinde Scythia est juxta *Rha* fluvium, ubi à Ptolomæo *Phthirophagi & Mate-*

Materi, cum aliis quàmplurimis ponuntur gentibus. Deinde erat terra incognita, ubi hodie *Permeska, Corella, & Jubra, vel Ungaria* prisca fuit, quæ cuncta Moscovitæ sunt subjecta. In Moscovia oritur fluvius, Edel/ id est, Rha/ vel *Volga*, nec non *Tanais* ex terra plana ac palustri, cum multis aliis, veluti *Zusna, Moska, Ocha, Mimula, &c. Lituania* Moscoviæ versus Boream est conjuncta, ad occasum verò, ubi regio est *Samagithia*, Livoniæ & Prussiæ adnectitur, ab ortu autem fluviis terminatur *Oskol, Jugra, & Donjez*, qui omnes in Tanaim exonerant, at meridiem versus, Poloniæ & Rusciæ adjacet. Hæc Gens superioribus annis admodùm obscura, & Ruthenis subdita fuit: verùm quum succedenti tempore Duces nacta esset bellicosos, ita prævaluit, ut totam Russiam suo subjiceret imperio, quin & Livoniam, Rrusciam, & Poloniam assiduis infestavit incursionibus, adeò, ut nisi *milites Crucifera*, cum aliorum Christianorum Principum subsidio, illis obviam ivissent, tam de Polonia quàm de Prussia actum fuisset. Nec tamen ita reprimi potuit, ut non maximas clades Christianis inferret, pariter & acciperet, duravitque bellum infestissimum multis annis, donec tandem deficiente Regia stirpe Polonica, *Jagellus Magnus Lithuania Princeps fidem Christi unà cum Regno Polonia & relicta Ludovici Regis filia Hegnide accepit*, ac post susceptum baptismum, Uladislaus est vocatus. Contigêre hæc sub annum salutis, 1386. Ab eo tempore Lituania, Samagitia, & Polonia in stirpe illa permansit. Subsunt autem Magni Ducis Lithuaniæ imperio Gentes multæ, & Principes quàm plurimi, tam Lithuani quàm Rutheni. Civitas principalis *Vilna*, est admodum magna, ad fluvium ejusdem nominis condita: Oritur in Lithuania fluvius *Borysthenes*, qui deinde per Russiam fluens, in mare exit Ponticum. *Lingua Gentis quadripartita est*, paulatim tamen lingua subintravit Polonica, nec non Germanica. Sequitur Lithuania & Samagithia ritum Ecclesiæ Romanæ. Ptolomæus *Galindos, Bodinos, Sevinos, Amaxobios & Carinos* ibi posuisse videtur.

Russia sive *Roxolania*, & ipsa in Sarmatia posita est Europea, ea duplex est, *Alba & Rubea*, seu inferior: A solis ortu flumine terminatur *Tanaide & paludibus Meotidis*, à Septemtrionibus autem *Moscovia & Lithuania* adjacet, à meridie verò *Walachia, Moldavia & Carpato monte* disterminatur, ad occasum autẽ Poloniã & Masoviã contingit. Eam regionẽ olim inhabitarunt *Massageta*, qui & *Alani & Hamaxobii*, ac per totũ latus Meotidis, *Jaziges & Roxolani*, nec non *Chuni* ad occasum versus *Peucini* & *Bastarna, Amanedoci & Navari, Tyrangita, Sauromata & Gythones*, cum aliis nationibus Gothicis: Siquidem ex his regionibus emigrarunt Gothi, Alani, Scyri, Gepidæ, Heruli, Taiphali, Carpi, & reliquæ cunctæ gentes Gothicæ, quemadmodum ex certissimis historiis ostendi potest, nam Alani & Roxolani in vastissimis campis ad Tanaim usque habitarunt: qui hoc tempore Tartarorum incursionibus penitus sunt desolati & inculti. Ad fluvium verò Denyper/ qui est *Borysthenes* & Denster/ qui & *Tiras* Gothi residebant, unde digressi, in duos divisi sunt populos: nam qui ad solis ortum sunt progressi, ac Tauricam Chersonesum, cum multis aliis occuparunt locis, *Ostragothi*, hoc est, *orientales Gothi* sunt dicti, Qui verò occidentem versus perrexerunt, *Wisogothi*, id est, *occidentales Gothi* sunt appellati. In horum locum Sclavini successerunt, quemadmodum patet ex lingua. Cæterum hoc tempore Russia, Magno Duci Lithuaniæ, & Principibus, qui sub ipso sunt, est subdita, præter ea, quæ Moscovitæ abraserunt. Sanè etsi *Regio* illa *pecoris, frumenti & mellis sit fertilissima*, præcipuè ea quę *Podolia* nuncupatur, per Tartaros tamen ac Turcas admodùm est vastata. Tartari enim *Pracopenses*, qui & *Ulani*, ex Thaurica Chersoneso quotidie illam invadunt & spoliant. Turcæ verò postquàm nostrâ ætate *Bialogrod, sive Nigrum castrum*, ubi Tiras, hoc est, Denester in Pontum influit, nec non Kilian/ hoc est, Album castrum, non longè à Danubii ostiis occuparunt, nunquam ab infestatione Russiæ cessarunt. Sed & Tartari Præcopenses munitionem citra Boristhenem extruxerunt, nomine *Ozarkon*, ex qua Russiam invadunt & spoliant. Rutheni enim licet olim supra flumen præsidia quædam constituissent, per quæ Tartari transgredi prohibebantur, ea tamen propter avaritiam reliquerunt, unde jam Tartaris liber patet aditus. Habet & Russia civitates quàm plures insignes, quæ magna ex parte vastatæ sunt, inter quas erat *Chiovia* urbs amplissima ad Boristhenis fluvium sita, forsitan *Olbia* seu *Borischenis* à Ptolomæo & Strabone vocata, jam pridem à Tartaris eversa, in illa residebat Ruthenorum Metropolitanus, cui subditi fuêre omnes Russiæ, Lithuaniæ, Moldaviæ, & Walachiæ Episcopi, hodie *Leopolis* principalis est civitas, deinde *Halitz*, ambæ juxta fluvium Tiram sitæ, cum plerisque aliis, nam *Smolensis* nec non *Gimuensis* & *Novigradensis* Ducatus, cum civitatibus suis Ruthenis, ut dictum est, per Moscovitas sunt adempti. *Rutheni Sclavonica loquuntur sermone*, & ut plurimum Græcorum fidem sequuntur. Inhabitant & Russiam *Armeni*, qui magnas *exercent mercaturas*, nam ad Ægyptum, Persiam, & Indiam usque penetrant, *inter Turcas* enim & Machumetanos liberè, & ubique *sine vectigalibus* negotiantur, ita enim lege suâ *Machometes* constituit, quoniam *ab Armenis educatus, & multis beneficiis affectus fuit*.

Cæterum quia *Thaurica Chersonesi* facta est mentio. Sciendum est, quòd *Ostrogothi* illam post primam occupationem, usque ad hodiernum diem inhabitent: Nam licet Imperatores Græci peninsulam illam aliquando possederint, Januensesque *Caffam*, quæ est *Theodosia*, occuparint, *Tamerlanesq;* decantatus Tartarus *illam ceperit*, à quo tempore eam Tartari *Ulani*, qui & *Pracopenses*, *seu Grimuenses*, ex oppidi nomine ita *vocati*, possederunt ac inhabitarunt, qui & ipsi postea à Turcis fuerunt subacti, & tributum solvendum coacti; *Ostrogothi* tamen semper montana, licet sub tributo possederunt. Loquuntur autem Germanicè, qua lingua omnes Gothi, utpote Germani, sunt usi. *Superfuere ad ætatem usq; nostram Duces Gothorum* nobilissimi *de Mankup* dicti, qui castrum *Mankup* semper à Tartarorum vi defenderunt, donec *Machumet* Turcarum Imperator *Caffam* expugnavit, Tartarosque ac peninsulam suo subjecit imperio, tum & castrum *Mankup* cepit, ac duos Duces fratres de *Mankup* gladio percussit, in quibus & tota Gothorum illorum nobilitas cessavit. Gothi verò qui adhuc in montibus supersunt, ut plurimùm vineas colunt,

& inde vitam sustentant. Proinde & hoc sciendum, quòd ex omnibus nationibus Gothicis nulla amplius in Germania superest, exceptis *Scyris* qui adhuc quoque *Stiris* vel *Stirenses* appellantur, & *Turcilingis*, qui & Türingi. Sed nec hoc ignorandum est, eam gentem, quæ hodiè Turcarum appellatur nomine, à Tartaris ortum sumsisse, quòd non solum una & eadem lingua, ritus, victus & vestitus, sed & equitandi ac bellandi usus, nec non fraudes, perfidia, & innata barbaries ostendit & feritas. *Falluntur* igitur, *qui Turcarum gentem* antiquissimam, aut *Turcimanos esse putant*, cùm parum plus sint, quàm trecenti anni, ex quo primùm *Tartarorum nomen*, antea penitus incognitum, sit auditum, *post quorum adventum Ottomannus se à Tartaris sejunxit, ac eum suis Turcarum nomen assumsit.* Tartarique hodierna die Turcas clientes suos esse dicunt, ac Deum ob peccata eorum Turcas sic extulisse conqueruntur, quum antea non solùm illorum fuerint subditi, sed rustici etiam, idque Tartarum nomine significare asserunt. Proinde gentes Sclavonicæ non solùm magnam Europæ, sed & Asiæ partem occupavere, supersuntque hodiè in montibus Iberiæ ac Albaniæ. Et versus mare Hircanum *Circassi*, gens bellicosissima, quæ longo tempore Ægypto cum Syria sub servorum nomine imperavit. Habitant & ibi *Gazarorum* gentes, quæ hodie *Abgazari & Abgazelli* à Græcis vocantur, nec non *Mengrelli*, apud has gentes Tartari Savolenses tela & alia comparant necessaria. Et hi omnes ex *Sclavorum* gente originem sumsere, linguaque loquuntur Sclavonica, ac Christi fidem secundùm ritum Græcum sequuntur: quin per totam Turciam, præcipuè inter milites, Sclavonica in usu est lingua, ita ut *Constantinopolis* ipsa, tàm *non amplius prisco nomine, sed* Cæsaris dom' *Sclavonica vocetur lingua*, sed & paulò ante in aula Soldani Ægyptii milites, utpote magna ex parte *Circassi*, Sclavonicè loquebantur.

Supra mare Hircanum & meridiem versùs *Zagathai* habitabant Tartari, non amplius jam in campis, sed civitatibus lapidibus constructis, ex quibus præcipua est *Samarcanda*, quam *Laxartes* maximus Sogdianæ fluvius interluit, qui & in mare Caspium exonerat: hujus conditor Tamerlanus fuisse dicitur, cum quibus dum Sophi Rex Persarum bellum nostra gereret ætate, à Selymo Turcarum Imperatore invasus & victus est, qui illi & quicquid in Armenia possidebat, unà cum Taurisio caput ademit. Cæterùm *qui Vinulos seu Vendos*, reliquamve Sclavorum gentem, *Vandalorum nomine honestare contendunt, planè falluntur.* Constat enim classicorum Scriptorum authoritate, *Vandalos ex Gothorum ortos esse gente*, quemadmodum & Scyros Gepidas, Alanos ac reliquos Gotthicæ nationis populos, inter quos nihil præter solam interfuit nomenclaturam, eisdem enim institutis eademque utebantur lingua Germanica: nempe quemadmodum (ut dictum est) ex reliquiis quoque Gothorum, qui montana Tauricæ Chersonesi præsenti adhuc ætate obtinent, discere licet, quum Sclavorum, Vendorum & Viltzorum loquela penitus à Germanica sit diversa: quin & diu antequam Sclavorum nomen est auditum, *Vandali* populariter cum liberis & uxoribus è patria emigrarant, jamque *Lusitaniæ partem tenebant*, ac in Africam trajicientes, *Carthaginem cum universa illa provincia suo subjecerant imperio*. Sed & tam *Ostrogothi quàm Visigothi Christianam tum susceperant fidem*, quum Sclavi sub initium omnis religionis fuerint expertes, quorum tanquam novorum hostium nomen, sub Mauritio primùm auditum est, incursionesque eorum à Justiniano non parùm sunt repressæ, donec immensa multitudine superantes, magnam Europæ & Germaniæ quoque occuparint partem, quod quidem Procopii aliorumque plurium authorum constat testimonio. Egressi autem sunt ex Scythia, quemadmodum multæ aliæ Barbaræ nationes, & (ut Solinus Græcus scriptor refert) ex profundo Bersiliæ, dominatique sunt omni perviæ terræ, usq; ad mare Ponticum, Gazari sub initium à Græcis appellati, quemadmodum & hodiè à Saracenis vocantur. Nihil igitur Vandalis ac Vendis, præter nominis tantùm consonantiam quandam unquam commune fuit, licet *Verabi, Viltzi, Vendi*, ac reliquæ Sclavorum gentes à Vandalis derelictam occupaverint terram, quemadmodum & multas alias regiones suo subjecerunt imperio, prioribus expulsis habitatoribus, siquidem nulla unquam gens è Scythia egressa tã copioso numero, ut Sclavi, habitabilis terræ partem inundavit. Nam quicquid est, à mari Sarmatico & Baltheo, ad Pontum usque & Adriaticum mare, nec non à Tanaide fluvio, usque ad umbilicum Germaniæ, cum tota Sarmatia Europæa ac magna parte Asiaticæ, nec non Boëmia, Dalmatia, & Illyria sua repleverunt multitudine. *Quòd si eisdem artibus, quibus regna parantur, etiam conservarentur, procul dubio omnium gentium essent potentissimi*: Verùm *quemadmodum homines, civitates, regna & nationes sua habent initia ac incrementa, ita etiam cum ad fatalem deveniunt periodum, rursus decrescere & pessum ire incipiunt, quoad tandem penitus deficiant ac evanescant. Nihil enim in hac mundana machina firmum, aut perpetuò stabile esse potest.*

MONTES ET SYLVÆ IN GERMANIA Ultra-Rhenana.

EX *montibus* Ptolomæus primum ponit Sarmaticos *qui nunc Hungariam, Poloniam, ac Germaniam disterminant*, vocanturque *Cremnutz & Semnutz*.

Montes verò qui supra caput Danubii sunt, hodiè pars existunt sylvæ nigræ, juxta oppidum Bilingen.

Helvetiorum eremus, hodiè superior pars est sylvæ nigræ, cum *sylva Bregentina*, quæ ad Alpes usque pertingit.

Abnobi montes varia sortiuntur nomina, multosq; extendunt ramos, à sylva enim nigra, per ditionem Marchionis Badensis, & Ducis *Würtenbergensis*, Nicerique fluminis ripas excurrentes, per Sueviam usque ad fluvium Cocerum, ac inde ad Tubarim progrediuntur, hinc Franconiam versus ac Bahenbergam tendentes, sylvam saltuosam, hoc est, Steygerwald construunt; à Nicero vero ad amnem Mœnum, Ottenwald / ac ultra illum Westerwald nominantur. Dehinc ad Cattos, hoc est, Hassiam pertingunt, à quo etiam Franconiam dividunt, ibique Spesshart appellantur, & usque ad *Westphaliam*, nec non Rheni ripas Coloniam usque se extendunt.

Melibocus

Melibocus verò mons inde initium sumit, & ad ortum tendit, nunc Hartswald / & montana sunt Misnensium, cum argentifodinis, planeque appendix est Abnoborum montium.

Deinde silva est *Semana*, *hodie Silva Turingorum*:

Sub montibus autem *Sudetis Gabreta* est sylva, *nunc Bohemorum* dicta, quoniam Bohemiam undique per gyrum circundat & claudit.

Asciburgii verò montis *nomine*, montana illa *continentur, qua per Silesiam ad Poloniam & Cracoviam usq,* se extendunt.

Sudeti montes esse censentur, qui nunc *montana Babenbergensia* vocantur, & Ditio Marchionum Brandenburgensium, ubi civitates sunt Holfeld/ Culmbach/ Peyreen/ Hoff cum *Feytlandia*.

Sub his montibus prædicta *Gabreta est sylva*, quæ ipsa pars est sylvæ Bohemicæ.

Sed & *sylva Hercynia* inter hos & Sarmaticos ortu sumit montes, quæ immenso prætenditur tractu: nam Cæsar scribit; *neminem hujus Germaniæ esse, qui se audisse aut adiisse ad initium hujus sylvæ dicat, etiam quum itinere quadraginta dierum processerit, aut quo ex loco oriatur acceperit, latitudine verò novem dierum itinere expedito patere, multarumq, gentium fines propter magnitudinem attingere.* Hanc olim, ut ex variis patet Scriptoribus, Germani inhabitarunt, fuitque ibi Germania magna, sed illam postea occuparunt Poloni gens Sclavonica, eamque hodie cum Moscovitis, & Lithuanis tenent.

Luna sylva, & ipsa pars est sylvæ Bohemicæ versus meridiem, usque ad Danubium pertingens.

In Rhetia & Vindelicia.

Adula mons, latus occidentale Rhetiæ terminatur, hodie *Alpes* sunt *juxta Curiam* & loca circumjecta.

Graja verò sunt *Alpes, Athesini, & Oeni vallis* dicti, quæ Italiam versus extenduntur. *Pœna* autem sunt juxta principium Lyci amnis.

Ocra mons hodie *Alpes* sunt *circa Juvanum*, hoc est *Salisburgium*.

In Norico.

Cetius mons in Norico est, hodie *Seyrorum* sive *Styrensium montana*.

Carvanca montis nomine hodie *Carnorum, Croatensium ac Goricensium Alpes* continentur.

Cæterum hoc quoque scire refert, *Germaniæ montes ac sylvas*, licet diversis appellentur nominibus, *ab Alpibus* tamen *omnes incipere*, ac postea semper continuo quasi tractu *hinc inde discurrere, rursusq, in seipsos reflecti*, ac magna ex parte ad montana Bohemiæ, & sylvam illam concurrere.

Cæsar *Baceniam sylvam* infinita magnitudine esse scribit, & inter Suevos ac Cheruscos discurrere: ex quo patet, *Baceniam esse*, quam Ptolomæus *sylvam Semanam*, hoc est, *Duringorum sylvam* vocat. Is enim eo tempore Suevos, Albis fluvii accolas, à Cheruscis dirimebat.

Ultra Rhenum verò sunt.

Jura vel juraßus mons, cujus nomine *Suitensium* hodie continentur *Alpes*, usque ad Allobroges.

Vogesi montana sunt, quæ hodie *per Hunos* in *tergum ac Lotharingiam* extenduntur.

Arduenna olim latissima patebat, hodie *Eyflia* pars illius exisftit. Strabo ait: Arduennam Morinos, Atrebates, Eburones, & Menapios attingere.

Riphei autē & *Hyperborei* montes, de quibus prisci tam multa scripsere, nusquam hodie comparent, licet tota Europea & Asiatica Sarmatia undique à Germanis, Polonis, & Moscovitis sit peragrata ac cognita: sed omnia sunt plana, nisi juxta mare glaciale, ubi colles quidam eminent admodum mediocres. Amnes verò maximi, veluti Rha/ qui est *Volga, Tanais & Duna*, quæ & *Zuina* ex sylvis, terra plana ac palustri & nequaquam ex montibus aliquibus oriuntur.

DE FLUMINIBUS GERMANIÆ.

Flumina verò *Germaniæ* sunt quàm plurima, quæ partim *in Rhenum, Danubium, Albim & Vistulam* exeunt: quædam & sine aliorum incremento in *Oceanum exonerant* Germanicum. *Athesis* verò, licet in Alpibus & Germania oriatur, *in sinum* tamen influit *Adriaticum*.

In Rhenum igitur influunt amnes insigniores, Illa non longè à *Feldkirchio*: postea *Ara, Lymacia, & Rusia*, flumina rapidissima, ac in Helvetiorum montibus ortum sumentes.

Deinde *Nicerus* sive *Necarus* fluvius celebris, in quem decurrunt *Cocerus & Jagesta*, nec non alia quædam flumina ignobiliora. Postea *Menus*, vel (ut quidam appellant) *Moganus* in Rhenum prope Moguntiæ exit, fluvius magnus & navigabilis. Verùm priusquam exonerat, multos alios recipit amnes: & primum *Regnesum*, qui & *Radiantia & Tranaricus* vocatur, is postquam *Pegnesum* per Nurmbergam fluentem suscepit, per Babenbergensem labitur urbem, à qua haud longè miscetur Mœno, ab hoc flumine Carolus Imperator, qui magni nomen est sortitus, fossam in *Almonem*, qui in Danubium influit, ducere est aggressus, ac integram æstatem exercitum in opere dennuit, ut hoc pacto *à Rheno in Mœnum, ac ex illo in Pegnesum, inde per fossam in Almonem, & ex eo in Danubium, & ita à mari in mare navigari possit.* Verùm ob ingruentes (ut fertur) tempestates, ab opere cessare est coactus: manent tamen adhuc manifesta tanti conatus vestigia, inchoataque fossa pluribus in locis cernitur, præcipuè tamen juxta *Burgum Album*, nunc *Weyssenburgum*.

Deinde *Rubera* in Rhenum cadit, non parvi nominis amnis.

Postea *Nava*, multis aliis auctus fluminibus, juxta Bingium in Rhenum incidit.

Exinde *Mosella*, quæ (ut superiùs est ostensum.) *Obrincus est*, apud Confluentes in Rhenum exit. Verùm prius *Sarum* fluvium magnum supra Trevirensium suscepit urbem, qui Sarus antea *Blisa* & *Nida* quoque augetur.

Arar quoque ex jugis Trevericis, hodie *Eyflia* exortus, multis & ipse auctus torrentibus & fluvüs, supra Rigomagum in Rhenum evolvitur.

At ex alia Rheni parte *Lona* amnis insignis per Hassiam fluit, & multis auctus fluviis, juxta oppidum Lonstein in Rhenum excurrit.

Sequitur deinde fluviis *Angra*, deinde *Rura* vel *Andranus*: & demum *Lupia* apud Vesaliam Rheno admiscetur.

Novissimè verò *Mosa* Rheno conjungitur, *Rhenus* verò *dividitur in Wachalim*, hoc est, den Walz *& insulam*, nunc Yssel vocatur, nec non *in Lecum*, id est, den Lech/ & per hæc tria ostia maxima exonerat,

rat, in Oceanum Germanicum, totamque inundat Selandiam, Holandiam, & Frisiam.

Amnes verò qui in Danubium influunt, insigniores hi sunt.

Ilerga die Jler/
Bernicus die Wernitz.

Lycus fluvius ingens & rapidus, ac multis auctus amnibus, juxta Lechsmund, haud longè ab *Augusta Vindelicorum*, Danubium irrumpit.

Almonus fluvius, quô in tota Germania nullus *piscnlentior* est, juxta Kelheim exit.

Nabus verò ex monte pinifero oriens, ac Vilsum assumens, juxta Ratisponam exonerat, pariter & *Regnus* in quo reperiuntur conchæ margaritas producentes.

At *Isara* fluvius rapidus & ingens, ab alpibus per totam labens Bavariam, cùm multos alios accepit amnes, juxta Filshofen/ Danubium influit.

Oenus verò fluvius maximus, ac rapidissimus, quum per Oeni vallem & Bavariam fluit, ac per *Juvarum vel Salzam*, & multos alios auctus amnes, tandem juxta *Bædurum*, nunc *Patavium*, cum tali impetu in Danubium ruit, ut per longissimum spacium cursum suum servet, nec Danubianis admisceatur aquis, quemadmodum perspicuè ex undarum colore apparet.

Ilza Jltz.
Traura Traun.
Enesus Ems.
Igla die Jgel.
Leyta Leyta.
Marchia vel Morava Marck.
Arabon Rab.
Waag fluvius.
Grana fluvius.
Darus vel Dravus, die Trab/ qui *Muram* vel *Murum*, die Mur suscipit, fluvius ingens. Inter hunc & Danubium Turcarum Imperator Ladislaum Hungariæ Regem devicit.
Tybiscus die Teyß/ vastum flumen.
Sarus die Sau/ amnis maximus, is juxta *Taururum*, hoc est, *Albam Græcam*, Danubium influit. Sequitur inde.
Moschus.
Rhabesus.
Ciabrus.
Alutas, Forsitan *Baralat*, & *Secretius amnis*,
Hierassus nunc *Pruth* fluvius.

In Oceanum exeunt post Rhenum.

Viadrus hodie *Unda nigra*, in Cattorum montibus oriens.

Amasus seu *Amasia*, nunc die Ems/ in hunc fluvium Strabo Visurgim & Lupiam deferri scribit, errore manifesto, cum Lupias in Rhenum, Visurgis verò longè supra Amasum in Oceanum exeat.

Visurgis Weser/ fluvius insignis hic *Fuldam*, *Ederam*, *Weram*, & *Nidam*, amnes suscipit, per Saxoniam, & juxta *Mindensem*, *Werdensem*, *Göttingensem*, *ac Bremensem*, labens civitates, tandem in Oceanum exonerat.

Albis die Elb/ magnus Germaniæ fluvius, in monobus Bohemiæ oriens, suscipit autem *Multam* flumen magnum, quod Pragensem prætetlabitur civitatem, deinde *Egram*, ex monte pinifero, ut dictum est, fluentem, postea *Salam*, ac *Orseliam*, demum civitatem Hamburgum prætetlabens, in Oceanum Germanicum vasto evolvitur ore. Ad hujus exitum Saxonum insulæ sunt positæ, quas, ut dictum est, hodiè *Ditmarsi* inhabitant, gens indomita, & multis victoriis contra Daniæ Reges, Slesvicenses Duces, & Nobilitatem clara.

Chalusus fluvius *Eidorus* esse censetur.

Suevus die Spre/ ortus & hic amnis ex Bohemiæ montibus, ac juxta *Sundensem* civitatem, hoc est, *Lacibnrgum* in Oceanum exit.

Viadrus, hodiè *Odera*, fluvius magnus, in hunc *Mensa*, quæ per *Slesiam* & *Vratislaviensem* labitur civitatem, fluit.

Tandem apud *Caminum* in mare erumpit.

Vistula, quæ & *Istula*, seo *Justula*, aut *Vandalus* appellatur, fluvius ingens, & ultrà quam Ptolomæus Sarmatiam Europæam auspicatur, oritur in montib. Sarmatiæ, & Cracoviam alluit, inde per Poloniam fluens, *Dravantz* fluvium, quem quidam *Dravennam* esse volunt, suscipit. Deinde duobus Ostiis, & apud *Dantiscum*, & *Elbingen* in sinum Codanum exit.

Post hunc *Chronus*, qui *Passaria* esse censetur, in mare fluit.

Inde *Pregora* fluvius, post quem *Nemula* amnis magnus, qui & *Niemen* vocatur, in Lithuania oriens, in mare erumpit Prutenicum.

Postea *Hilge* fluvius, deinde *Poler* fluvius, sequitur hunc *Duna*, quæ & *Zuina ac Binda*, ingens fluvius, qui & ipse in Lithuania oritur, ac juxta Rigam civitatem in mare erumpit, fortè apud Ptolomæum est *Chersinus*.

Inde *Anne* fluvius, tandem *Narva* supra civitatem Revaliensem juxtà Flautennam in mare exonerat, Limes hic est inter Livoniam, quæ Crucigeris paret, & Moscoviam. Ostia fluvii hujus in elevatione polari gradunm, 62 esse feruntur.

IN PONTUM AUTEM
Euxinum fluunt.

T*iras*, der Nester/ qui juxta castrum nigrum in mare exit.

Borysthenes, der Neper/ in Lithuania ortum sumens, & per medium ferè Russiæ labens.

Tanais, Don/ oritur in Moscovia, ex terra plana, & nequaquam ex monobus.

Rha fluvius maximus, oritur in Moscovia, quumque sub initium versus Septentriones fluat, mox ad orientem flectit, longèque Tanaim ambit, tandem ad meridiem conversus, per Sarmatiam Asiaticam, & campos planissimos Tartarorum vagatur, ac per vigino quinque Ostia maxima in *mare Caspium*, quod nunc *mare de Bachan* vocatur, exonerat, juxta civitatem *Derbet*. Oriuntur autem in Moscovia, præ cæteris tria maxima flumina, nempe *Zuina*, *Tanais* & Rha. Proinde Mercatores Germani, *tria maxima flumina* eodem vocant nomine, nempe *Danubium*, vel Istrum, *Dunam*, quæ & Zuina, ac *Tanaim*, & cùm se de longinqua peregrinatiooe jactitant, *tres se Danubios vidisse asserunt* Proinde in his omnibus nihil certi affirmamos, nisi ubi veritas seipsam manifestè prodit. Quis enim in re tam dubia, & ubi propter variarum Gentium transmigrationem omnia sunt immutata, non aliquando aberraret? Planè enim constat numeris haud confidendum esse, quos Ptolomæus in his otis, nequaquam ex obsevatione certa, sed ex aliorum

num scriptis aut dictis, vel per instrumentum quoddam Mathematicum, seu juxta conjecturam assignavit, quod & ipsemet ingenuè fatetur. Porrò in Germania inferiori nequaquam absurdè à fluviorum aliquando situ credibilis sumi potest conjectura: at in Germania superiori, nullus à Scriptoribus recensetur fluvius (præter Danubium, Mœnum & Oenum, licet multi alii sint, & insignes) cujus adminiculo, vel parumper ad veritatem accedi posset: ubique igitur conjectura potiùs quàm ulla nitimur certitudine, ita tamen, ut nemini legem præscribamus, ne à nostra discedat opinione, nam quicunque ostendere poterit, se nobis rectius sentire, huic non solùm non repugnabimus, sed etiam gratias habebimus gratissimas, si nos meliùs informare valebit. Ego enim ita in plerisque me dubium esse fateor, ut ignorem etiam, cuinam genti patriam meam *Nurenbergam, qua Segodunum esse censetur*, ascribere debeam, hoc tamen pro comperto habeo, Noricos quùm à Romanis expellerentur, ultra Danubium & in hanc regionem concessisse, quæ & hodie ab his nomen retinet, & Norica vocatur, quâ continetur quicquid ab exitu fluvii Almonis in Danubium, Norenbergam usque protenditur, ita, ut *Albunburgus*, nunc Weyssenburg in Noricis esse dicatur, sed & proculdubio Norinberga quasi mons Noricus, à Norica regione nomen accepit, Trajectusque amnis Peg[illegible]ii per milliare unum à Norinberga distans, Germanicæ Furt in Norico agro reputatur, à quó deinde occasum versus ac Septentriones, Francia orientalis, seu Franconia ortum auspicatur. *Sita est* autem *Norimberga*, non solum *in* Germaniæ, sed & *totius Europa umbilico*. Tantum enim distat à flumine Tanaide, quantum à Gadibus: ab Oceano quoque Germanico, quantum & à mari mediterraneo, altitudo ejus polaris graduum esse censetur, 49. vera autem longitudo graduum 27. minut. 22. quæ quidem longè discrepat à descriptione Ptolomæi.

Regionum & civitatum quarundam nomina.

Olim — *Nunc.*

Rhætia Suevia transDanubiana, junctis Alpibus.
Vindelicia — Bavaria
Noricum — Land an der Ens.
Pannonia superior — *Austria.*
Pannonia inferior — *Ungaria.*
Marcomanni — Mähren
Cimbrica Chersonesus — *Ducatus Holsatia, & Schlesuicensis.*
Sicambria — *Moltenses hodie ibi degunt.*
Batavi — *Geldrenses juxtà Rhenum, & Wahalim, ac etiam Holands.*
Arduenna — hodie dicitur *Ardenna. Apud Namurcum, ac magna pars est, diœceseos Leodicensis, & pars Ducatus Lucemburgensis, ac Juliacensis, usq; Coloniam*, vide Cæsarem.
Gallia Narbonensis — *Provincia.*
Gallia comata — *Francia.*
Lutetia — *Parisium.*
Remi — *Reims.*
Sequani — *Burgundia Comitatus.*
Hedui — *Burgundia Ducatus.*
Allobroges — *Sabaudienses, cis & ultra Lemanum lacum.*
Aulertii — *Aurelianenses.*
Ambia — *Amiens.*
Atrebates. — *Aters, civitas Episcopalis, nomen hodie tenet.*
Bibracte — *Beurai.*
Alexia — *Alsetum.*
Gergovia — *Claremont.*
Genebum — *Orliens.*
Gebenna — *Genff, certum ex Cæsar.*
Arar — *Sagona.*
Turones & Veneti — *Britannia.*
Lacus Lemanus — *Lacus Losanen. Certum.*
Britannia Insula — *Anglia.* *Scotia.*
Hibernia — *Hodie dicitur Hibernia insula versus occidentem Britannia.*
Dania — Dännemarck.
Norvvegia — Nortwegen.
Suecia — Schweden.
Gotia — *Gotlandia insula.*
Scandia — Schonland.
Lusitania complectitur — *Portugalliam, regnum Mursia, ac partem Granata.*
Gallatia — *Galitia.*
Tarraconensis — *Cathelania & Arragonia.*
Betica — *Castilia pars magna, ac pars etiam Granata.*
Hispalis — *Sybilia.*
Triballi — *Bulgari.*
Mysia superior — *Bosna.*
Dalmatia hodie dicitur, *Dalmatia, & Sclavonia pars est Liburnia & Histria.*
Illyrii — *Bossinenses & Dalmata.*
Mysia inferior — *Servia & Rascia.*
Getæ — *Transylvani.*
Dacia — *Walachia.*
Thraciæ pars maxima — *Romania.*
Macedonia — *Albania.*
Bœotia cum Phocide — *Ducatus.*
Attica & Megarensis ora — *Setina.*
Hellas cum Locride — *Vlachia.*
Ætolia — *Despotatus.*
Ambracia — *Larta.*
Peloponnesus — *Morea.*
Isthmus — *Hexamilium.*
Sparta — *Misistratum.*
Licia — *Brequa.*
Ionia — *Quescum.*
Æolia — *Folia.*
Pontus — *Trapezus.*
Berithum — *Barut.*
Epiphania — *Alepum.*
Memphis — *Cayrum.*
Babylon — *Tach.*
Spinica — *Barbaria.*
Tunci — *Tunisi prope Carthaginem.*
Cumania — *Tartaria inter Rha fluvium, & Tanaim.*
Gedrosia — *Tarse, Guzerat, & Cambeia*
Caramania & Aria — *Turqueste & Duskinda Regnum.*
Iberia & Albania — *Colchis & Comania pars.*
India intra *Gangem, nunc Melibar, vel Zulmando, continet Regnum de Decam, Calequut, Cochin, Coulam, nec non Narsinga, & Otisse regnum.*
India extra *Gangem, Mazin, Regnum Banguela, Eracangus, Pego, Ava, Damasian, Ternasuri, usq; ad Chersonesum Auream.*
Insulæ Fortunatæ — *Cannaria.*

Insulæ Hesperidum	*Caput Viride.*

INDIA conjecturaliter.

Ptolemæus	*Nunc.*
Prassum *promontorium*	*Nonsambic.*
Rapta	*Quiloa.*
Tonica	*Mombaza.*
Apocopa	*Melinda.*
Zingis	*Caput de Guarda fu.*
Aromata	*Zeila.*
Mosylum	*Cavaquin.*

Dire *Babel Mendap.* ubi sunt angustiæ rubri maris, nunc Strictum de Mechia.

Ab alia verò parte maris rubri.

Arabia felix	*Leaman* usque ad *Adem.*
Badeo	*Gyda.*
Muza	*Maha.*
Ozelis	*Adem.*
Syagros	*Caput fartaq.*
Armuza	*Ormus.*
Alambater	*Dm.*
Mongloffum	*Goa.*
Simyla	*Calecut, vel Chosin.*
Comaria promontorium	*Comaria.*
Colchi	*Cael.*
Aurea Chersonesus	*Malaqua.*
Sinæ	*Schin.*

Postea est Regnum de *Cusch, & Zampa,* deinde *Cathalo,*

Cæterùm quia multi contendunt insulas nuper ab Hispanis inventas, omni ætate fuisse incognitas, libuit hîc adjicere, quid Aristoteles in libro de admirandis in natura auditis, de illis scripserit, quæ talia ferè sunt.

Ajunt etiam Phœnices illos, qui ultima Gaditum incolunt, quùm trans Herculis columnas per dies quatuor enavigassent, vento maximo Apeliote tracti, applicuisse tandem ad loca quædam inculta prorsus ac deserta, verùm plena multa illuvie, & continuo penè conquassata motu, ea, ubi cessaverit æstus, facilè conspici posse; sed redeunte immergi, in quibus invenisse eos affirmant incredibilem quandam thymorum multitudinem, magnitudine quidem, & amplitudine admirabili. Tùm verò ab his parari laqueos cœpisse, quibus cum caperentur, captos autem membranm concidere, atque eorum carnes desiccare paulatim consuevisse, ac demum in vasis reconditos, deferre Carthaginem. Verùm à Carthaginensibus non amoveri ampliùs è civitate, sed potiùs eos inter se consumere, ob eam, quam ferunt, hujusmodi pisces in conviviis dignitatem & excellentiam de se præstare. Hanc thymorum multitudinem palàm jam cernere est in insula Madera, & insulis quæ *Faial* seu *Nova Flandria* appellantur. Proinde in eodem libello Aristoteles ita quoque scriptum reliquit. Trans Herculis columnas in eo mari quod Atlanticum dicitur, inventam quandam insulam à Carthaginensium mercatoribus olim fuisse inquiunt, à nullis ante id temporis habitatam, præterquam à feris, & propterea sylvestrem admodùm, & multis refertam arboribus, alioquin fluminibus plurimis ad navigandum aptissimis plenam, ac incredibili quadam omnium rerum nascentium ubertate profluentem, sed remotam à continenti, plurium dierum navigatione: ad quam cum nonnulli Carthaginensium mercatores fortè accessissent, captique ejus loci fertilitate ac aëris clementia, ibi sedem fixissent, commotos ob id Carthaginenses ferunt, statim consilio publico decrevisse, morte indicta, ne quis posthac illùc navigare auderet, & qui jam erant, jussisse statim interfici, ne ipsius insulæ fama perveniret ad alias nationes, submitterenturque alicui fortiori imperio, ac fieret quasi oppugnaculum quoddam adversus eorum libertatem.

Proinde compertum est, ex observatione eclypsis, quæ fuit in mense Septembri anno Salutis, 1494. Hispaniam insulam, quatuor fermè horarum interstitio ab Hyspali, quæ Sivilia est, distare, hoc est, gradibus 60. qualium est circulus maximus 360. medium verò insulæ continet gradus 20. circiter, in altitudine polari. Navigatur autem spacium illud communiter in diebus 35. altitudo verò continentis oppositi, cui *Hispani sanctæ Marthæ nomen indidère*, circiter graduum est 12. *Dariens* verò *terra*, & *sinus de Vraca* gradus quasi tenent $7\frac{1}{2}$ in altitudine polari, unde longissimo tractu occidentem versus terra est, quæ vocatur *Mexico, & Temistitan*, à qua etiam non longè remota est insula *Iucatan* cum aliis nuper repertis.

HENRICI BEBELII JUSTINGENSIS SVEVI, VIRI SUA ÆTATE DOCTISSIMI,

ORATIO HENRICI BEBELII Justingensis Suevi, ad Augustissimum atque Sacratissimum *ROMAN. REGEM MAXIMILIANUM,*

De ejus atq; Germaniæ laudibus.

SI Pompejum Magnum, *Cæsar Illustrissime*, ob hoc laudavit antiquitas, *quod ad eum faciles aditus essent, etiam privatorum*, quantis Tu meritissime Imperator præconiis laudari mereris, qui omnibus etiam humillimis facillimum das accessum, ut neque te Moses apud Hebræos, neque Titus Vespasianus apud Romanos, vel facilitate, vel mansuetudine vincat. Qui, ut cunctos mundi Principes dignitate exuperas, ita nulli etiam ex infimis comitate debes existimari inferior. Mihi igitur te adeunti, *Sacratissime Rex*, incessit & lætitia & timor: Lætitia quidem vel incredibilis, quòd ego adolescens infimæ conditionis humilimoque locô natus, tanti viri affandi copiam sim nactus, Regis scilicet terrenique Dei, quique talis & tantus Tu sis, ut omnium judicio non solùm præsentes orbis terræ Reges, & in hunc usque diem viventes animi magnitudine, disciplina militari, singularique prudentia longè excellas; verùm etiam in omni genere laudis, & gloriæ, omnes superiores Reges quacunque tandem hi ætate floruerint, si non exuperaveris, æquasti tamen omninò, adeò ut Clementia Cæsari, Justitiâ Trajano, Pietate Antonino, Gravitate Alexandro Severo nunquam cedas. Neque inter Reges tantùm, verùm etiam inter Illustres Viros (ut de Pyrrho tradit Justinus) nec quenquam te uno, aut vitæ sanctioris, aut Justitiæ probatioris inventum iri posse contenderim. Cujus item domi militiæque, tanta tamque præclara sunt facinora, ut ne inimici quidem queri, nisi de Magnitudine & Prudentia tua audeant, has ego Tuas Virtutes animo complectens, divinamque Majestatem Tuam coràm aspiciens, totus contremisco, titubat lingua, tremunt labia, totumque corpus incomposito quodam modo vacillat. Nec id quidem immeritò, novisse enim debebam coram florentissima Majestate Tua, hoc eminentissimum dicendi genus consequi posse neminem, nisi qui sit summis eloquentiæ viribus, Tullianoque flumine instructus, quique memoriâ propè Divinâ præditus, inprimisque eruditione singulari, atque doctrinâ insignis, atque exercitatus. Quod in me nemo desiderare debet, qui in ociosis tantùm Philosophorum Rhetorumque scholis versatus, nunquam in publicum progressus sum, nedum oravi in corona Principum. Sed recreat me ac æquiori animo esse jubet, *Cæsar*, quidam dulcissimus afflatus, de Tuo illo benignissimo procedens vultu, sinitque me paulò erectiùs loqui, in mediumq; quod institui, effundere. Scio itaque, *Imperator Sacratissime*, moris esse eorum, qui apud te oratorio munere funguntur, ut longa serie maximo verborum ambitu, gravissimisque & ampullosis sententiis Te cohortentur, ad pacem Germaniæ universalisque Ecclesiæ Romanæ componendam. Quique persuadeant expeditiones, in Turcarum ferocissimam gentem, quaque opportunitate, & quibus adminiculis id fieri possit, Tua Mansuetudine evecti, longiùs æquô effusiusque oratione evagantur, à quibus in præsentia longè est mihi aliena mens, ne ego (ut est in proverbio) *Minervam docere velle* videar, neve mihi adolescenti accidat, quod evenit Phormioni jam grandis ætatis Philosopho. Nam (ut scribit nobis Cicerò) cum Hannibal Carthagine expulsus Ephesum ad Antiochum venisset exul, proque eo, quòd ejus nomen erat magnâ apud omnes gloriâ, invitatus esset ab hospitibus suis, ut Phormionem, eum quem dixi (si velit) audiret, cumque se non nolle dixisset, locutus esse dicitur homo copiosius aliquot horas, de Imperatoris officio, & de omni re militari. Tùm, cùm cæteri qui illum audierant, vehementer essent delectati, quærebant ab Hannibale, quidnam ille ipse, de illo Phi-

losophia judicaret? Hic Pœnus non optimè Græcè, tamen liberè respondisse fertur, *multos se deliros senes sæpè vidisse, sed qui magis, quàm Phormio deliraret, vidisse neminem*, neque mehercle injuria. Quid enim aut arrogantius, aut loquacius fieri potuit, quàm Hannibali, qui tot annos de Imperio cum populo Romano omnium gentium victore certasset, Græcum hominem, qui nunquam hostem, nunquam castra vidisset, nunquam denique minimam partem ullius publici muneris attigisset, præcepta dare de re militari? Hoc mihi omnes isti facere videntur *Rex Maximiliane*, qui tibi præcepta militaris disciplinæ dare cupiunt, in quibus à puero usque in hunc diem cum summa laude Tua versatus es, tantaque & tam eminentissima, de Te strategemata Imperatoria privatique militis animosa opera præstitisti, ut non solùm cum Hannibale, aut Alexandro Magno, sed cum omni antiquitate in omnium bellicarum rerum, & peritia & virtute possis certare quàm gloriosissimè. Hoc idem mihi facere omnes isti videntur, qui Te longa oratione cohortari instituunt, ad pacem Christianam, aut armare in funestissimam Turcarum gentem, cum tu cunctis Principibus Germanis dormitantibus, solus & idem diu noctuque vigilantissimus, ea quæ ad statum publicum pertinent, optimè provideas, & solertissimè pensites, qui nihil antiquius ducis, quàm consulere communi omnium bono, quàm prospicere publicæ Christianorum omnium utilitati, & gloriæ; eaque sequi atque amplecti, quæ Romano Imperio, & ornamento, & splendori futura credas. Nec quicquam credo tam in abdito esse eorum omnium quæ vel profutura sunt Imperio vel obfutura, quod tibi cogitanti, non sit in promptu, quod est, *Rex Maximiliane*, nobis Germanis necessarium inprimis, nam dum singuli Principes posthabitis rebus publicis, vel commodo privato student, vel dum eorum quidam simultatibus, & intestinis seditionibus solummodò sunt intenti, reliqui voluptatibus tantùm indulgent, *quæ sunt vel prima instrumenta, per quæ multa oppida, nationes validissimæ, amplissima regna atq; imperia corruerunt*, brevi futurum timeo, nisi Tu *Cæsar*, qui labentem jam pridem rempubl. Germanam, ab occasu restituisti, auspicatissima Tua solertia & prudentia adsis, ut totum hoc florentissimum Imperium, quod majores nostri Virtute, multo sanguine & rebus gloriosissimè gestis nobis pepererunt, per socordiam & negligentiam amittamus, inque turpissimam servitutem redigamur, quod tamen Te sospite nunquam pertimescemus, dum hoc unum non neglexeris, quod Virgilius monuit: *Parcere subjectis & debellare superbos.* Exacta enim nocte videre videbar in somniis, *vetulæ mulieris imaginem humanâ grandiorem, & angustiorem, laceris tunicis, & habitu omninò deformi, adeoque macie & squallore confectam, ut nemini non horrorem cum miseratione moveret, cæterùm ita conspicuo capite, ut tanto ex fulgore visus hebetaretur, & quantum videre potui, serto laureo cinctum erat. Ego itaque* tanto ex capitis fulgore, cæterorum autem membrorum putredine, & horrore exanimis cecideram, namque calor ossa reliquit (ut cum Virgilio loquar) & vox faucibus hæsit, nisi illa me apprehendisset, filiumque inclamans consolata esset. Ego ex his verbis paulatim resumens animum *agnovi matrem esse Germaniam*, qua salutata, & de tam varia membrorum valetudine, atque conditione quæsita, illa singultu diu verba impediente, tandem hæc fatur lachrymans. I celer, Bebeli, ad Regem meum & filium charissimum Maximilianum, non enim privatorum dedignatur accessum, narra conditionem meam, narra deformitatem, narra lachrymas & assiduum luctum, in quo tabesco penitùs, dic ipsum unicum esse matris refugium & solamen, in quo omnem spem, ab eo tempore, quo ex utero materno prodiit, reposuerim, ipsum item omnium filiorum esse caput florentissimum, cætera membra omnia marcescentia, dic bono animo sit, nec desperet meliora lapsus, ut qui sua viriditate, & vigore plura adhuc membra reficere, ac recreare possit, ea verò quæ nimium putrent omninò rescindenda curet, nec aliam salutis spem restare, nisi medicina medullitus adhibeatur, dic displicere mihi inprimis conventicula Nobilium & Procerum, qua se subtrahant à sancta obedientia. Dic secum reputet, quæ causa Persas, Macedonas, Græcos pariter, & Romanos subverterit, inveniet profectò proprium cujusque studium, commodum privatum, & intestinas seditiones, quibus omnibus maximè nostri laborant, omnium Regnorum fuisse destructionem. In summa dic, Regem meum esse eum, qui confesso omnium sit fortissimus, justissimus, Christianissimus, nemo illum voluptati deditum, nemo libidini, nemo ocio, accusat, nemo à recto justoque deviantem. Sola clementia ejus tanta est, quæ ad commodum & gloriam Germaniæ damnari debeat, nam adeò *obstinatæ* sunt omnium *aures*, ut *non clementia sed tyrannide opus sit.* Hæc locuta protinus evanuit. Ego autem ne (ut præfatus sum) sus Minervam docere videar, paucis dixisse contentus sim, cum mihi de his rebus non sit instituta oratio, sed longè alia prosequar, cumque obiter quædam & eadem pauca sim dicturus, Sacratissime Rex, de incredibilibus iisdemque immortalibus tuis Virtutibus, longè etiam mihi aliena mens est, ac cæteris. Plerique enim omnes in Principum laudibus recensendis, ad longum hærent in enarrandis majorum suorum nobilitate, rebus gestis, divitiis, honoribus, cæterisque id genus, quæ ego etsi unus omnium maximè de Te possem prædicare, qui es ex ea familia, Austriæ scilicet, natus inclyta, & florentissima, quæ tot Regum atque Imperatorum mater, sæpè etiam Pannoniæ, sæpè Boëmiæ, quandoque Poloniæ Reges dedit, omnia tamen missa facio, ne aliena jactare in Te videar, neve aliorum laudes Tibi usurpare judicer, quem omnium laudum, & amplissimarum quarumque Virtutum, veluti exemplar intuemur, nec item de rebus tuis gloriosissimè gestis, in præsentia nobis sermo futurus est: Si enim felicissimos Tuos triumphos, faustissimaque trophæa, quæ summo cum honore tuo de Francis, Eburonibus, Sycambris, Batavis, Morinis, Frisiis, Hungaris reportasti, & si libere per globũ cæterarũ rerũ fortiter à te gestarum peragrare vellẽ, non essẽ parva oratione content⁹, sed perpetuo quodã historiarũ contextu, tua excellentissima præconia posteris demandarẽ. At si me audire vis, *Rex Maximiliane*, multi inveniuntur, qui ignẽ inferant urbibus, qui inexpugnabilia seculis &

per

per aliquot ætates tuta prosternant, qui æquum arcibus aggerem attollant, & muros in miram altitudinem adductos arietibus ac machinis quassent, multi sunt, qui ante se agant agmina, & tergis hostium graves instent, & ad mare magnum perfusi cæde gentium veniant. Sed hi quoque ut vincerent hostem, cupiditate victi sunt, nemo illis vementibus restitit, sed nec ipsi ambitioni crudelitatique restiterunt. Tunc cum agere visi sunt alios, agebantur, agebat in felicem Alexandrum furor aliena devastandi, & ad ignota mittebat. Non ergo Te maximè Rex lando, quia magnos duxeris exercitus, hos enim & Cambyses (scribit Seneca) furiosus, ac furore feliciter usus habuit, sed ob egregiam animi Moderationem, Continentiam, Temperantiam, Munificentiam, Mansuetudinem, Comitatem, Religionem cæterasque Virtutes propè infinitas, & (ut cum Psalmographo loquar) *dilexisti justitiam, & odisti iniquitatem, propterea unxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis.* Atque ut animi mei sensum omnino aperiam, idem mihi de Te optimo jure prædicare concessum est, quod Plinio de Trajano Imperatore. *Eminuit aliquis in bello, sed obsolevit in pace, alium toga, sed non & arma honestarunt, reverentiam ille terrore, alius amorem humanitate captavit, ille quæsitam domi gloriam in publico, hic in publico partam, domi perdidit, postremò adhuc nemo extitit cujus Virtutes nullo vitiorum confinio læderentur.* Tu autem hæc omnia conjunxisti omnium judicio, ut inter se de excellentia certare videantur, & quod cui præferatur, sit judicatu difficillimum. Sed quid ego adolescens omnium rerum imperitus, Tuas explicare laudes conor? de quibus honestius est tacere, quàm pauca dicere, quas & de Te prædicari, solâ conscientiâ contentus, minimè exigas, & mihi de his non sit instituta oratio, tempore minimè idoneo. *At Gloriosissime Rex*, ut tandem flectatur oratio ad institutum nostrum, omnis nobis sermo apud Sacratissimam Majestatem Tuam habendus est, de laude Germaniæ, deque inopia Scriptorum apud eosdem. Libet itaque lamentari & deflere iniquam Majorum nostrorum conditionem, quòd *apud Germanos reperti sint qui egregia facerent plurimi, qui scriberet nullus.* Hoc conqueror apud Te Imperator, hoc me in lachrymas prorumpere cogit. Si enim Scriptorum beneficio illustria foris domique gesta Germanorum, ad posteros transmissa essent, essetque in recenti memoria ea fortitudo animi, ea strenuitas, ea in rebus gerendis peritia, quas de se præstiterunt *Caroli, Ludovici, Lotharii, Friderici, Othones, Henrici, Conradi, Rodolphi, Alberti* cæterique Germaniæ Imperatores; non semper Græcia mendax suos, *Thesea, Themistoclem, Periclem, Miltiadem, Cononem, Epaminondam, Codrum, Pausaniam, Alcibiadem* cæterosque. Roma verò suos *Curios, Fabios, Cæsares, Flavios, Scipiones, Horatios, Regulos* & alios ad omne virtutis exemplar opponerent, quos nostri non solùm æquarunt rerum magnitudine, verùm etiam longè superaverunt, ex hoc vel maximè, quòd his non æquitas, aut ulla Virtutis ratio quærebatur, sed sola regnandi libido. Nostrorum autem omnes labores, omnia pericula, omnis denique militia suscepta est, pro Deo, pro fide, proque augenda Christiana religione. Quia si nullus est defunctis (uti non dubitamus) sensus, profectò horum manes ingemiscere credendum est, cum tot labores incassum sibi fuisse susceptos intelligant, & tot nequicquam egregia opera, non solùm pro nostra patria, sed etiam pro totius Christianæ religionis conservatione & defensione, sint non solùm aggressi, verùm etiam summa cum laude confecerint, ut cum suis ipsi sudoribus, & auspicus Romanæ Ecclesiæ pepererint tale incrementum, quale non Macedo Alexander suis, vel Cæsares, Pompeji, Scipiones & cæteri ambitioso Romano Imperio. Attamen omnes Oratorum, Poëtarum, Historicorum & Philosophorum denique libri referti sunt, Romanis & Græcis ad omnem posteritatis æmulationem. Nemo mentionem facit *Fridericorum, Carolorum & Othonum* cæterorumque, quibus ad omne nepotum exemplar nihil reperitur omninò expressius. Non est alia causa, quàm quod res eorum gestæ scriptorum penuriâ venerunt in oblivionem. At si pro rerum dignitate laudari debet Germania, invenies eam esse *regionem, quæ de omni genere laudis ac Virtutis, cum quavis non modò earum, quæ hac tempestate præclara habentur atque celebres, verùm cum omni antiquitatis memoria contendere possit.* Quicquid enim virtutis peculiare est cujusque regionis, hoc totum nostri sibi vendicant, ut non immeritò dicere possimus: *Sola Germania habet laudem quicquid omnes possedimus.* Germani igitur quales sint, ipsum nomen liquidò ostendit, quoniam nulla est gens ex omnibus terrarum regionibus, quarum habitatores Historiâ cognoscuntur, vel quorum memoria ad nostra usque tempora Scriptorum beneficio pervenerit, quæ tale nomen etiam cum rerum pondere sortita sit, quod (nec absre) non solùm corporis, sed etiam animi bonitatem complectitur. Dicimur enim *Germani* vel à *Germinando*; Germania enim, teste Solino dives virorum, terra frequens populis numerosis & immanibus, quorum corpora & procera sunt, & candida, & pulchra, sumusq; bellicosi à natura. Et quod sine nostrorum laude nunquam meminisse possum, *Germani* dicimur *quasi fratres*, nunquam enim tanta laborarunt majores nostri intestina seditione, quin non adventantibus externis hostibus, summâ concordiâ & fraternitate, ut ita loquar, coadunati, fortiter & unanimes hostibus congrederentur, & manum consererent. Nec Strabonem (parcat mihi homo Græcus & qui non vidit) in hoc loco admittam, qui voluit nos dictos *quasi fratres Gallorum*, quod proceritate corporum, formâ & moribus & vivendi ritibus, illis essemus similes, quos semper proceritate & pulchritudine corporum, in omniq; virtute atq; præstantia militari longè superavim'. Id quod exteri exhibent. Agrippa enim Rex Judæorum laudans Germanos à fortitudine, Gallos non à fortitudine sed à divitiis commendat. Cæsar autem dicit, Germanos multum à consuetudine Gallorum differre, cùm eorum vita omnis in venationibus atque in studiis rei militaris consistat à parvulis, duriciei ac labori studentium, Gallos autem molles esse dicit. Nam *ut* (inquiens) *ad bella suscipienda Gallorum alacer ac promptus est animus, sic mollis ac minime resistens, ad calamitates perferendas mens eorum est*, quos alibi infirmitatis idem accusat. Et alio loco. *Galli*

 paulatim

paulatim assuefacti superari, multisque victi præliis, ne se quidem ipsi cum Germanis Virtute comparant. Confirmat & Cornelius Tacitus, *Treviri & Nervii circa affectationem Germanæ originis ultrò ambitiosi sunt, tanquam per hanc gloriam à similitudine & inertia Gallorum separentur.* Qui *Galli, etsi hodierno die sint nostrum genus & à* Germanis majori ex parte descenderint: adeò tamen degeneraverunt à nobis, forsan ex mitiori cœlo, ut fratres nobis, nec à bonis corporis, nec animi possint jure censeri, præter plerosque Belgas, qui in nostrum nomen & jurisdictionem penitùs transierunt. Belgarum enim clarissimi Treviri, item Helvetii, Rauraces, Triboces, Nemetes & Vangiones, & plerique *Belgæ ignominiæ loco acciperent, se Gallos vocari.* Nec Cornelio Tacito assentior, qui *Germaniæ vocabulum recens esse dicit*, tantùmque eos dici Germanos, qui trans Rhenum pulsis Gallis consederint, ita enim inquit: *Cæterùm Germaniæ vocabulum recens & nuper auditum, quoniam qui primi Rhenum transgressi Gallos expulerint, ac nunc Tungri, nunc Germani vocati sunt, ita nationis nomen evaluisse paulatim, ut omnes primùm à victore ob metum, mox à seipsis invento nomine, Germani vocarentur.* Primùm quod antiquitùs Germania vocitata est, quæ nunc Francia dicitur. Ita refert Divus Hieronymus: Inter Saxones quippe & Alemannos gens non tàm lata quàm valida, apud Historicos Germania, nunc verò Francia vocatur. Et Julius Cæsar veros Teutones, qui Duce Ariovisto, Rhenum transgressi sunt, nominavit Germanos, Recens etiam nomen nego, quantum enim historiæ vel antiquissimæ tradunt, & ab eo tempore quò lingua latina in exteras nationes vagari cœpit, dicta est hæc regio Germania. Antiquitusque Germanos Rhenum traductos Belgarum in finibus consedisse comperimus. Et Titus Livius Germanorum meminit tempore Brenni & Senonum in Italia, unde & ejus derivatio explodi potest, nos verum dedimus Germaniæ interpretamentum. Et ut dicam quod sentio, *Cæsar Augustissime*, quæ est natio alia sub cœlo, ubi tanta tamque sincera Nobilitas Principum sit, uti apud Germanos? ubi tot Generosi Proceres? ubi tot fortissimi equites? totque animosi milites? nec est item ex universo terrarum orbe alia natio, ubi sit tanta populi multitudo, ubi sit tantum roboris atque animi, ad quod etiam remotissimis à nobis gentibus est in aperto. Silentibus enim nobis confirmat (teste Josephò) Agrippa Rex Judæorum in concione. *Quis vestrûm* (inquit) *non audivit multitudinem Germanorum? virtutem quoque & magnitudinem corporum, ut arbitror, sæpe vidistis. Sed illi quidem ita ingentem spacio regionem incolentes, spiritus autem majores corporibus gerentes & animam quidem contemptricem mortis, indignationes autem vehementiores feris, &c.* Ecce quanta laus ab externis. At quid pluribus moror in re aperta, cum longè majora restent. Quæ est demum gens alia, quæ suos fines adeò longè lateque in omnes mundi angulos protulerit, ut nostra? *Germaniæ* enim *fines*, uti veteres rerum Scriptores prodiderunt, *ab oriente Vistula fluvius & Hungaria limes fuerunt, ab occidente Rhenus, à meridie Danubius, à Septentrione Oceanus & mare Balthеum quod & Suevicum appellant.* Nunc quantum extra hos terminos, non solùm victrici manu vagati simus, quod cum pluribus populis & regibus potest nobis esse commune, verùm etiam adhuc possideamus, & ea conditione, ut se aliud esse genus à nobis penitùs ignorent, non obscurè datur intelligi. Ab oriente sæpè cruento Marte Hungaros percussimus, nostra est ultra Hungariam *Regio Septem Castrorum*, ut vulgò dicitur, cujus gentes *Jazygas Methanastas*, vel communiori vocabulo *Dacos* appellavit antiquitas.

Quod si meridiem versus procedas, *Rhetos, Vindelicos, Nericos*, hoc est, *Bojoarios atque Alpestres* circum jacentes. *Austriam, Stiriam* quondam, Alpesque possidemus usque in gremium Italiæ progressi, magnaque ex parte *Histros & Liburnos*, quorum regionem (ut multi existimant) hodiè *Carni Croatini & Carinthiani* obtinent, in ditionem nostram redegimus. Sæpè item *Ligures & Insubres, nunc Longobardos*, quæ est & gens à nobis Suevis originem ducens, juxta Cornelium Tacitum, qui *Longobardos inter Suevos annumerat.* Sæpè *Thuscos, Siciliam, Græcos, totamq; Italiam* cruentâ manu *contudimus.*

Nónne majori ex parte Germani fuerunt, de quibus scribit Divus Hieronymus ad Heliodorum, Horret animus temporum nostrorum ruinas prosequi. Viginti & eò amplius sunt anni, quòd inter Constantinopolim & Alpes Julias quotidie Romanus sanguis effunditur. Scythiam, Thraciam, Macedoniam, Thessaliam, Dardaniam, Achaim, Epiros, Dalmatiam cunctasque Pannonias, Gotthus, Sarmata, Quadus, Alanus, Vandali, Marcomanni vastant, trahunt, rapiunt. Longobardi item de quibus suprà diximus, Germani, quid egerint in Italia & Gallia (cujus adhuc partem possident) neminem latet, & qui ipsi Pannoniam olim occupasse prædicantur, expulsis priùs Hunnorum populis fortissimis.

Ab occidente nemo est, qui nesciat quàm latè nostrum nomen protulimus, nostri sunt ejectis Gallis quondam *Helvetii*, nostri *Rauraces*, nostri *Triboces, Nemetes, Vangiones, Treviri, Nervii, Condrusi, seu Menapii, Mediomatrices, Ubii, Eburones, Batavi, Morini, Leopentii, Aduatici, Frisii, Ambivariti, Maguntiaci, Allobroges, Bethasii, Leuci, Sedusii, Segni, Suesii, Nantuantes, Tuligni*, nostra est *Britannia*, quam Suevi Angli, quorum meminit Cornelius Tacitus, possidentes, Angliam nominaverunt. Et Ptolomæus inter Suevos Anglos ponit. Dicunt alii esse Saxones, uti major pars recentiorum, sed quibus refragatur venerabilis Presbyter Beda, & ipse Anglicus in historia Anglorum, referens: *Anglos habitasse inter provincias Vitarum & Saxonum*, quorum ager in eorum egressu diu desertus manserit. Hanc historiam si legeris, invenies luculenter, aliud genus esse Anglos à Saxonibus, aliquotque genera Anglorum.

Picti item & *Scoti Germani sunt* populi, quòd si dempseris *Francos* & *Burgundiones*, qui fuerunt *Germani*, & Germanis oriundi, nomenque terræ dederunt, totam penè Galliam sustulisti. De cujus calamitatibus ita loquitur noster Hieronymus:

Gens

Gens Theutonum ex ultimis Oceani atque Germaniæ profecta littoribus, omnes Gallias inundavit, sæpiusque cæsis Romanis exercitibus, apud aquas Sextias, Mario pugnante, superata est. Idem: *Innumerabiles & ferocissimæ nationes universas Gallias occuparunt, quicquid inter Alpes & Pyrenæum est, quod Rheno Oceanoque includitur, Quadus, Vandalus, Sarmata, Halani, Hipedes, Heruli, Saxones, Burgundiones, Alemanni,* & ô lugenda Respublica! hostes *Pannonii* vastarunt. *Mogontiacum* nobilis quondam civitas, capta atque subversa est. *Vangiones* multa obsidione deleti. *Remorum* urbs præpotens, *Ambiani, Atrebata*, extremique hominum *Morini, Tornacum, Nemeta, Argentoracum* translatæ in Germaniam. *Aquitania*, novemque populorum *Lugdunensis* & *Narbonensis* provinciæ, præter paucas urbes populata sunt cuncta. Quid dicam de *Hispania*? quæ Germanorum fortitudinem multis cladibus sensit. Nonne & *Suevi* nostri sub Arcadio & Honorio, vastatis Gallus Pyrenæoque superato, Hispanias ingrediuntur, omnia vastantes ac dilaniantes, tandem *in Galicia* consederunt, ibique *septem per ordinem Reges habuerunt?* Si autem pergas ad septentrionem, nostra est *Prussia*, enjus habitatores antea *Hulmigeros* vel *Bructeros* dictos, ex manibus infidelium detrahentes, nobis & Christianæ Reipublicæ cives fecimus. Sunt præterea *Cimbri*, quos nunc *Danos* vel *Dacos* vocamus, *Sueci, Norvvegii & Gotthi*, in ultimis Orbis regionibus siti, per bellicosam Germaniam Christianitati donati, quos tamen omnes Germaniæ finibus contineri, consultissimis Cosmographis persuasum est. In *Balthico* enim *mari* (quod meliùs Suevicum à Suevis & Suevo monte, ut post dicam, diceretur) *insulæ* sunt multæ, ipsius Germaniæ, & præsertim *Scandinavia* omnium clarissima, unde Gothos exisse, omnes Eruditi inter recentiores Scriptores affirmant, & *Gothia ipsa vel* hodiè *dicitur, vel* quod magis credibile est, cùm incompertæ sit magnitudinis, *pars Scandinaviæ esse potest.* De insulis igitur Suevici maris, verba Plinii adducemus *lib. 4. Nat. histor.* dicentis: *Incipit inde clarior aperiri fama à gente Ingævonum, quæ est prima. Inde Germania* Suevus, *mons ibi immensus, nec Riphæis jugis minor, immanem ad Cimbrorum usque promontorium efficit sinum, qui* Codanus *vocatur, refertus insulis, quarum clarissima* Scandinavia *est, incomperta magnitudinis, portione tantùm ejus, quod sit notum Hillevionum gente, quingentis incolente pagis, quæ alterum orbem terrarum eam appellat: Nec minor est opinione* Eningia. *Quidam hæc habitari ad Vistulam usque fluvium à Sarmatis, Venedis, Scyris, Hirris tradunt,* *Sinum* Clylipenum *vocari, & in ostio ejus insulam Latrin. Mox alterum sinum* Lagnum, *conterminum Cimbris, promontorium Cimbrorum excurrens in maria longè, peninsulam efficit, quæ* Haustisus *appellatur, 23. mille passuum. Inde insula Romanis armis cognita. Earum nobilissima* Bureana, Fabaria *à nostris dicta, à frugis similitudine sponte provenientis. Item* Glessaria, *à succino militiæ appellata, à barbaris* Austerania, *præterque* Actania. *Toto autem hoc mari ad Scaldim usque fluvium Germania incolunt gentes, haud explicabili mensura.* Hæc Plinius. Ego, ut ad institutum redeam, *Livonii* majoribus etiam incogniti, in fidem Christi & Teutonum dominium concesserunt. Quod si in universum nostrorum illustria facta recensere libet, pancæ sunt gentes in vasto terrarum orbe, quæ non aliqua ex parte Germanicum Martem sunt expertæ, vel saltem nostrum nomen non formidaverint aliquando. Romani verò terrarum domitores, etsi nobis sæpè fuerint superiores, nunquam tamen hos sine cruenta & luctuosa victoria domum remisimus, quos & sæpè vicimus, & memorabili clade affecimus. Testis est nobis Cornelius Tacitus, non Germanus, sed Romanus scriptor. *Sexcentesimum & XL. annum* (inquit) *urbs nostra agebat, cum primùm Cimbrorum audita sunt arma Cæcilio Metello, ac Papyrio Carbone Coss. ex quo si ad alterum Imperatoris Trajani Consulatum computemus, C C. fermè & XX. anni colliguntur, tamdiu Germania vincitur, medio tam longi ævi spatio multa invicem damna, non Samnites non Pœni, non Hispania, Galliavè, ne Parthi quidem sæpiùs admonuere. Quippe regno Arsacis acrior est Germanorum libertas. Quid enim aliud nobis quàm cædem Crassi, amisso & ipso Pacoro, infra Ventidium dejectus Oriens objecerit. At Germani Carbone & Cassio, & Scauro Aurelio, & Servilio Cæpione, M. quoque Manlio fusis vel captis quinque Consularibus exercitibus. Pop. Rom. Varum tresq; cum eo legiones etiam Cæsari abstulerunt, nec impunè C. Marius in Italia, Divus Iulius in Gallia, Drusus ac Nero & Germanicus in suis eos sedibus perculerunt. Inde otium donec occasione discordiæ nostræ & civilium armorum expugnatis legionum hybernis, etiam Gallias affectavere, ac rursus pulsi, inde proximis temporibus triumphati magis, quàm victi sunt.* Quare Florus benè dixit: *Germaniam quoque utinam vincere tantùm non putassent Romani, magis turpiter amissa est, quàm gloriosè acquisita.* Nonne & Lollius ab Augusto in Germaniam missus, maxima cum infamia bello victus est? Et Vannius à Druso Cæsare Suevis impositus turpiter trucidatus? Quid sub Galeno & Valeriano Imperatoribus factum est? Germani in omnes Romanorum fines invehuntur. Alpibus Rhetiæ, totaque Italia penetratis, Ravennam usque perveniunt. Alemanni Gallias pervagantes etiam in Italiam transeunt. Quadi & Sarmatæ Pannonias depopulantur. Germani ulteriores abrasa potiuntur Hispaniâ. Hæc Paulus Orosius ad Augustinum. Sed quid de Vandalis & Gothis, quæ ambæ gentes fuerunt Germaniæ, habueruntque veram originem à Germanis, quicquid in Gallia, Hispania, Sicilia, Illyride & in Pannonia egerint bellicosa manu, nemo est, qui nesciat. Hi toti Italiæ, Romanæque urbi (quàm sæpiùs captam spoliaverunt diripueruntque) jugum imposuerunt, quin potiùs lacerarunt miserrimè. Græcia, Macedonia, Pontus & Asia, Gothorum inundatione deletur. Pannonia item & Mœsia, & omnis Illyris occupatur. Hunnique ab his victi, Vandali autem omnia per utrasque Mauritanias Numidiamque populati sunt. Carthago ab his capta, Immò & tota Africa Ægyptum usque & Æthiopiam ab iisdem latè dominantibus occupata.

Hunni sive mavis *Hungari* postremum longè

lateque

lateque prædicantur nec immeritò, quorum nomen barbarusque exercitus, toto terrarum orbe formidabilissimus fuit. Tædet dicere quas clades, quæque detrimenta Illyriis, Thracibus, Italiæ, Galliæ, Hispaniæ, etiam Germaniis, exterisque nationibus intulerint, sed à quibus quæso? non semel & iterum, verùm sæpiùs *victi sunt* quàm *à Germanis*. *Carolus Magnus* suis *eos* in sedibus; hoc est, in Hungaria (sunt enim ab origine Scythæ ut volunt) *percussit* atque superavit. *Pipinus* ejus filius, iterum rebellantes *in deditionem recepit*. *Otho primus* juxta Augustam Vindelicorum ad internecionem penè *delevit*. *Conradus primus* Dux Suevorum *Sclavos*, quos dicunt & ipsos *Hunnos*, *compescuit*, cujus anno primo *Hunni à Suevis & Bojoariis* juxtà Rhenum *vincuntur*. *Henricus* Rex Alemannorum *eosdem* apud Merspurgum, *memorabili strage affecit*. Henricus Dux Bojoariorum capta Aquileja, Hunnos Italiam invadere conatos, propè Justinopolim, prælio bis commissô, profligavit, atque in Hungariam redire compulit. Henricus Secundus Suevus in propriis sedibus vicit, atque his Regem dedit. Nec te lateat, apud me *eosdem esse Hunnos & Hungaros*, uti etiam Blondo visum est, dum inquit: *In hoc verò feliciores Hunni, quod soli ex omnibus, scilicet populis per terras hinc armata manu vagantibus, Provinciæ quam obtinuerunt, suum dedêre nomen.* Pro Pannonia enim videmus semper postea Hungariam esse dictam, nec hoc incongruum, nam cum dicantur Hunni, facilè eorum Regio in Hungariæ nomen concessit, quod nisi ita esset, hæc tantùm de Hungaris dixisse volo, quos constat ferociâ animi, Scythicaque crudelitate, atque successu rerum, Hunnis nunquam fuisse inferiores, qui & ipsi Scythæ sunt. Et Hunni, sive posteriori & altero exercitu è Scythia profecti, sive paulatim (ut fit sæpè) mutatô paulum, ut dixi, vocabulô, sic dicti: Priores autem Hunni, unà cum Gepidis suis, à Longobardis Germanis victi, Pannonià exterminati sunt, quam illis præcariò postea Longobardi inhabitandam concesserunt. Quadi & Turingi primos Hunnos suasu Ostrogotthorum superarunt filios Atilæ duos fratres, qui terrore concussi in Scythiam refugerunt, & patriam suam.

At longum esset, referre omninò, ut redeam, unde digressus, quas intulerint Romanæ Reip. molestias atque clades Germani, qui etsi Romanorum fortunæ & felicitati aliquando cesserunt, postea tamen & ipsi de Romanis, de Gallis, de Hispanis, de Hungaris atque aliis diversis gentibus sæpenumerò triumpharunt. Nec Romani, cùm rerum potirentur, res magnas sine Germanis auxiliantibus peregerunt.

Qui enim alii quàm Germani vicerunt Pompejum illum Magnum? qui Alexandri Macedonis, Herculis, Liberi Patris acta superasse prædicantur. Citetur Lucius Florus, qui de bello Philippico ait. *Nam cum diu æquo Marte contenderent Pompejus & Cæsar, jussuq; Pompeji fusus à cornu erupisset equitatus, repente à Cæsare signô datô, Germanorum cohortes tantum in effusos equites fecêre impetum, ut illi esse pedites, hi venire in equis viderentur, hanc stragem fugientis equitatus, levis armatura ruina comitata est.* Et si liceat veritatem dicere, Imperatores Romani, candidissimi triumphi loco duxerunt, Germanos Rheno tenus prohibere potuisse, ne, ut sæpissimè factum est, Germani in fines Gallorum Hispaniarumque & ipsius Italiæ prorumperent. Nam trans Rhenum nemo eos impunè lacessivit, nec quisquam externus feliciter diu apud eos, quantacunque potentiâ & multitudine stipatus fuerit, regnavit.

Objicietur, scio, statim mihi, Cæsar, qui res magnas in Germania gessisse prædicatur. At videamus quid gesserit, inveniemus, se ipso referente, solos Sycambros adortum fuisse, qui cum fugissent Cæsarem, paucos dies in eorum finibus moratum, omnibus vicis ædificiisque incensis, frumentis succensis, se in fines Ubiorum recepisse. At quid contra Suevos gesserit, referet ipse idem Cæsar, Ubiis auxilium suum pollicitus, si ab Suevis premerentur, hæc ab his cognovit, Suevos, postquam per exploratores pontem fieri comperissent, more suo consiliô habitô, nuncios in omnes partes dimisisse, uti de oppidis demigrarent, liberos, uxores suaque omnia in sylvas deponerent, atque omnes qui arma ferre possent, unum in locum convenirent, hunc esse delectum, in medium ferè Regionum earum, quas Suevi obtinerent, hîc Romanorum adventum expectare, atque ibi decertare constituisse. Quod ubi Cæsar comperit, omnibus his rebus confectis, quarum rerum causa traducere exercitum constituerat, ut Germanis metum injiceret, ut Sycambros ulcisceretur, ut Ubios obsidione liberaret, diebus omninò 18. trans Rhenum consumptis, satis, & ad laudem, & ad utilitatem perfectum arbitratus, se in Galliam recepit, pontemque rescidit. Accipio igitur Cæsarem in testem & requiro ejus scripta, quid fecerit in Germania laude dignum? fecit pontem per Rhenum multis diebus, summa difficultate & maximis impensis, ut afflictis Ubiis auxilium ferret contra Suevos. At bone Cæsar, ubi audivisti, Suevos esse congregatos, Romanorum adventum expectare, atque cum his decertare constituisse, fugis in Galliam celeriter pontem rescindens, ne te insequi possent. Omisorum auxilium! quod fers Ubiis, quos in summa omnium rerum difficultate atque anxietate reliquisti. Nunc verum esse experiris, quod prius dixisti, *Suevorum esse gentem longè maximam & bellicosissimam omnium Germanorum*, nunc crediturus es Tencteris, qui apud te dixerunt, sese uni Suevis concedere, quibus ne Dii quidem immortales pares esse possint; Reliquum quidem in terris esse neminem, quem non superare possint. O qualem metum, quàm parvum injecisti Germanis cum ista tua exercitus traductione. Quod si Cæsar de seipso hæc fatetur, quid si quispiam ex Suevis interfuisset, remque ad posteros transmisisset; ô quàm in multis dissentiret à Julio? *Nemo* enim *est, qui non magnificè de suis rebus loquatur, multò magis scribat*, & adversariorum quantum possit, extenuet.

Quare *Augustissime Rex*, justissimè conqueror, Germanis nunquam animos, sed Scriptores defuisse. At Cæsar conscientia forsan rerum antea trans Rhenum parum magnificè gestarum, iterum ponte fabricato atque exercitum traducit, ipse hujus reddit causam esse, quòd Germani auxilia contra se Treviris miserant, tandem reperit, à Suevis auxilia missa esse.

Postquam

Postquam Suevos audit esse in armis, atque adventum Romanorum expectare, rem frumentariam providet, castris idoneum locum deligit, Ubiis imperat, pecora deducant, sua omnia ex agris in oppida conferant, sperans barbaros atque imperitos homines inopiâ cibariorum adductos, ad iniquam pugnandi conditionem posse conduci. At ubi desperavit eos insidiis circumveniri posse, reducto exercitu (ut ipse inquit) partem ultimam pontis, quæ ripas Ubiorum contingebat, in longitudinem pedum ducentorum rescidit, atque in extremo ponte turrim tabulatorum quatuor constituit, præsidiumque cohortium duodecim pontis tuendi ponit, magnisque eum locum munitionibus firmat. Ecce Ubiis in summo discrimine positis, ipse rescindit pontem ex una parte, & ex alia, ne Suevi subsequi possint, præsidium locat. Unde factum reor, ut successu temporis *Ubii à Suevis oppressi & deinti, in ulteriorem Rheni partem concesserint*, uti nemo dubitat. Quare verissimè dicit Æneas Silvius: *Terrarum ille calcator omnium, & orbis domitor Julius Cæsar, quamvis subactis Gallis sæpè Rhenum transiverit, bellicosam tamen & asperam Suevorum gentem dimisit indomitam. Augustus* Octavianus, cui & Parthorum & Indorum Reges munera miserunt, qui unus *omnium Romanorum fortunatissimus* est creditus, ille inquam felicissimus Imperator, nec alibi, teste Suetonio, nisi apud Germanos succubuit, nam *Lollianam & Varianam cladem* in Germania *perpessus est*, Lollianam, majoris infamiæ quàm detrimenti; Varianam, penè exitialem tribus legionibus cum Duce, legatisque & auxiliis omnibus cæsis, unde adeò consternatum, ferunt, fuisse Augustum, ut per continuos menses barbâ capilloque summisso caput interdum foribus illideret, vociferans: Quintili Vare, legiones redde, diemque cladis quotannis mœstum habuerit ac lugubrem, quod si viginti bellorum libri extarent Plinii Secundi, quæ gesserunt cum Romanis Germani, pro confesso habeo, multa & innumerabilia posse reperiri, quæ ad nostrum decus & ornamentum non mediocriter facerent, quæ omnia intercepit temporum injuria. Postremò si fidem volumus adhibere, sicuti non immeritò possumus, Gothofredo Viterbiensi in suis Chronicis, & quibusdam aliis fide dignis Scriptoribus *Suevi Senones* quorum meminit Ptolomæus, Strabo, Cornelius Tacitus, & alii, cum Transrhenanis Germanis in Belgarum finibus habitantibus, anno ab Urbe condita septuagesimo quarto, supra trecentesimum, *Duce Brenno*, qui & idem Suevus erat, *Italiam ingressi sunt*, Romam vastaverunt, subjugatis tamen antè Gallis & conditis à suo nomine *Gallis Senonibus* (Scimus enim plerosque Gallos esse ortos à Germanis, Rhenumque traductos antiquitùs, & propter loci fertilitatem ibi consedisse) in partem etiam militiæ receptis. Romam incendit pars atq; in Italia consedit, pars eorum Illyricus sinus per strages Barbarorum penetravit & in Pannonia consedit, alii Græciam, alii Macedoniam omnia ferro prosternentes petivêre. Hi sunt *Senones*, qui postea *Gallo-græci*, postremò *Galatæ* dicti sunt. Eos autem fuisse Germanos, luculentum dat argumentum Divus Hieronymus libro secundo, *in Epistola ad Galatas*, qui dicit: *Galatas, exceptò Græcò sermone, quô omnis Oriens loquitur, propriam linguam eandem penè habere, quam Treviros.* Constat autem, & haud obscurum videri debet, Treviros, longo tempore ante Divi Hieronymi nativitatem, transisse in nomen nationemque Germanicam. Hoc primùm videtur probare Julius Cæsar, qui scribit: *Plerosque Belgas ortos esse à Germanis, Rhenum antiquitùs traductos, propter loci fertilitatem ibi consedisse, Gallosque qui ea loca incolerent, expulisse.* Astipulatur & Suetonius qui dicit: *Augustum Suevos & Sycambros sese dedentes traduxisse in Galliam atque in proximis Rheno agris collocasse.* Cornelius item Tacitus. *Treviri & Nervii* (inquit) *circa affectionem Germanicæ originis ultrò ambitiosi sunt.* Et idem: *Ipsam Rheni ripam haud dubiè Germanorum populi incolunt, Vangiones, Triboci, Nemetes & Ubii, quibus omnibus proximi sunt Treviri.* Et Ammianus Marcellinus qui ante Hieronymum sub Juliano floruit: *Coloniam Agrippinam & Treverim, urbes esse Germaniæ prodidit.* Et Cornelius alibi *libro* 19. tempore Vitellii, Treviros fuisse Germanos luculentissimè ostendit, his verbis: *Et victæ legiones, ne, manente adhuc civili bello, ambiguè agerent, per Illyricum dispersa, in Britanniam inde, & Hispanias, nuncios famamque: In Galliam, Julium Calenum Tribunum, in Germaniam, Alpinum Montanum Præfectum cohortis, quòd hic Trevir, Calenus, Heduus, uterque Vitelliani fuerant, ostentui misêre.* Nec ego accedo his qui scribunt, *Suevos Seminones*. Senones enim in vetustissimis libris atque etiam in nova impressura reperio. Quod autem Livius & ejus sequaces tantùm meminerunt Gallorum, mirum nemini videri debet, quoniam & eo tempore notiores, & proximiores erant Romanis Galli, & Suevi Senones jampridem ingressi Galliam ibi sedem locavêre. At ego adolescens ne contra te temerè Livio Latinorum Historiographorum facilè Principi videar, referam ad scholam Eruditorum, contentus ea dixisse, quæ non aliena videntur à veritate, velut & plerisque Historicis non ita recentibus visum fuisse scio. Sed ne Historiam facere velle videar, neve tuas aures longis ambagibus detineam, *Cæsar sacratissime*, de bellis Germanorum plura dicere supersedeo, quæ non unam & eandem parvam orationem, sed grandia volumina expeterent. Et ne quid nobis deesse videatur, video, plerasque urbes & populos origine & vetustate gloriari, in quo genere laudis nostros imprimis excellere liquet, nos enim (ut quidam de Atheniensibus dixit) præter incrementum, etiam origine gloriamur, & honestissimis initiis. Quippe non advenæ, neque passim collecta populi colluvies, originem Germanis dedit, sed in eodem nati solo, quod incolimus, & quæ nobis sedes, eadem origo est. hoc Cornelius Tacitus confirmat; *Ipse eorum*, (inquiens) *opinionibus accedo, qui Germaniæ populos, nullis aliis aliarum nationum connubiis infectos propriam & sinceram & tantum similem sui gentem extitisse arbitrantur.* Quod si de vetustate quæris: invenies, Germanos à *Tuiscone*, filio Noæ, quem alienigenæ Janum vocitant, ortos & plantatos. Inde Teutones dicti vulgò Teutsch à Tuiscone, testis est antiquissimus Scriptor Berosus, Sacerdos Babylonicus, qui refert *Noam Janum* dictum, ab exordio Regni Babylonici, quod

cœpe-

cœperat anno à diluvio, CXXXI. misisse *Tuisconem in Europam ibique Regem fecisse*, addit etiam primum Babylonici Regni *Saturnum* dictum Nimbrodum, quem nos Nimrod vocamus, regnare cœpisse anno à diluvio, CXXXI. & regnasse annis LVI. cujus Imperii anno XXV. *Tuiscon Gygas Sarmatas* maximos populos *fundavit*, legibusque formavit apud Rhenum, anno quarto Nini, qui nepos fuit Nimbrodi. Regnavit autem Tuiscon annis CLXIIII. ad cujus temporis medietatem, non pervenerunt Babylonici Reges, *quia viri sanguinum & dolosi non dimidiabunt dies suos*, ut testantur Sacræ Literæ. Ex ejusdem igitur verbis non obscurè intelligemus *Alemannos*, *ab Hercule Alemanno*, *vel à Manno* filio Tuisconis dici, quasi ab *alveo*, hoc est, fluvio Manni, *Ale* enim Scythicè, & *alve* interpretantur *alveum*, docti Talmudistæ, ut dicit Joannes Annius. *Alemanni* igitur *nuncupamur*, *tanquam habitantes circa alveum*, & fluvium Manni, & hic est fluvius Rhenus. Id quod idem testatur Berosus: *Apud Rheni Sarmatas* (inquit) *regnavit filius Tuisconis Mannus*, Sarmatiam autem Germania in se comprehendit, eodem dicente. In Europa Regem Sarmatiæ fecit Janus Tuisconem à Tanai ad Rhenum, nec his accedo, qui volunt, nos dictos *Alemannos*, *à Lemano* fluvio, quoniam hic non in Germania, sed in Gallia Celtica fluit non longè à Rhodano, de quo nihil ad Germanos. Cæteri *Alemannos* ex *ala magna*, nonnulli ex vulgari *Alman* derivantes, temerè hallucinati sunt. Nec minùs illi, qui *à Limago* Helvetiorum (qui sunt Galli) flumine *Alemannos* derivant; nam quæ convenientia Alemannorum cum Limago? sommare profectò videntur, qui tàm imprudenter hæc confingere audent, nisi Limagum priùs Lemannum dictum velint, nulla tamen veterum auctoritate freti. At sunt, *Cæsar*, & debent meritò parva existimari, quæ diximus omnia, quoniam pessimis quibusque hæc contingere possunt. Sed laus optima dicenda est, quæ à *virtute* proficiscitur, in qua *nos cunctis gentibus præstare palàm est*, quæ est enim gens alia servantior æqui omnisque justitiæ? quæ constantior, quæ tantæ tamque sinceræ fidei? quo autem nostri amore & *veneratione* divinum cultum, *Christianamq; Religionem* prosecuti sint, testantur non solùm *templa* Christi sumptuosissima, *Cœnobia* utriusque sexus castissima, *aræ* innumerabiles, verùm etiam illustria facta majorum nostrorum, & bella domi forisque pro Christiani nominis conservatione & incremento suscepta. Quod si quis æquus rerum æstimator secum reputet, quoties pro Romana Ecclesia, pro fide catholica, pro communi denique omnium Christianorum salute, nostri Imperatores per totam Europam vagati fuerint, quoties Asiam ingressi, eam celebribus iisdemque crebris victoriis amplecti fidem coëgerint, gentilitatemque & infideles conculcaverint & depresserint? quæ Oppida, Nationes, Regna & Imperia Christianitati donaverint? quoties Hierosolymas & terram sanctam ex hostium fauce vindicaverint? quoties schisma de medio Ecclesiæ sustulerint? quoties Tyrannos & summis Pontificibus rebelles domuerint, & jugum servitutis imposuerint? judicabit profectò, nullam ex omnibus terrarum Regionibus gentem, quæ cum nostra, de omni laude & meritis in Rempublicam Christianam, ulla ex parte contendere possit. Ne autem verbis tantummodò contendere videamur, pauca nostrorum merita libet in medium afferre, si prius excusaverim quosdam *Imperatores*, *Pontificum fulminanti censura notatos*, quod factum esse, tradunt homines non minùs fide quàm gravitate spectati, *non tam Imperatorum culpâ*; *quàm Pontificum avaritia* atque ambitione. Nam si his Imperatores, quos suo Imperio deturbare studuisse existimantur, Imperium totius Italiæ permisissent, nunquam essent sententia excommunicationis fulminati, quod Blondus, alioquin multa Pontificibus blanditus, in secundo Friderico ostendit, cujus coronationem (ut inquit) Innocentius III. ea ratione renuit facere, quòd is magno Viri animo, sicut Othonem prius, hunc quoq; pariter quæreret Italiâ deturbare.

Carolus igitur qui à rerum à se gestarum magnitudine nomen accepit (teste Urbano secundo, rerum experientia, omnibusque fide dignis Scriptoribus) natione & Imperio Germanus simul, & Rex Francorum, *Saxoniam*, magnam Germaniæ partem & latam, atque *Frisiam* priùs gentilitatis ritu viventes, *ad fidem compulit*. Idem multos *Pannoniæ populos*, sponte, ad se venientes, *baptizari fecit*: Idem *Hispaniam*, quæ per id temporis perditis sceleratis Mahumeti sectatoribus serviebat, occisis, & deletis Afris infidelibus, *Christianitati donavit*: Et *Carolus Marcellus* illius avus *Saracenos ad trecenta millia*, & ampliùs *interemit*. *Conradus II. Fridericus I. Henricus V.* Suevorum Duces, & Imperatores copiosissimos *exercitus pro terra sancta recuperanda*, ex Alemania *conflaverunt*, quibus Gentilium terras sæpè ferro ignique vastaverunt, ac in deditionem compulerunt. Præ omnibus autem Imperatoribus formidabilissimus fuit hostibus Christianorum *Fridericus I.* ejusque interitus toti Christianæ Ecclesiæ fuit luctuosissimus, *cujus ductu* felicissimo (nisi mors immatura intervenisset) impia *Turcarum* & Saracenorum *perfidia*, toto orbe ut sperabatur, constantissimè *fuisset* vicatim, ne dum regionatim, *eliminata*. *Secundi* autem *Friderici* Imperatoris, animi magnitudine præstantissimi conatus, ideò *fuerunt irriti*, *quoniam* (ut spectatis Scriptoribus, & qui istiusmodi ætate vixerunt visum est) Asianam expeditionem maximo apparatu, exercituque instructissimo meditantem, *fallaciosa* illa *Italia*, modò hunc, modò illum fovere, subitoque destituere assueta, vel potiùs ipse Pontifex Imperium Italicum agitans, rebusque Imperatoris, & juribus, ut dicitur insidiatus, *coëgerit* non solùm à pulsimo proposito absistere, verùm etiam *saluti rebusque propriis* summis viribus *consulere*. Sicut aliis nonnullis contigisse scribitur, quorum vires, & conatus ad majora amplioraque aspirantes, Italia rebellans detinuit, variaque hinc inde factionum studia enervarunt. Nam ut tantùm dicam, de *Friderico* illo, de quo mihi jam sermo est: Hujus nomen adeò celebre fuit, terribileque omnibus Gentibus, ut *Sultanus* ipse Ægyptiorum

ptiorum Imperator, dum ille instructo exercitu terram *sanctam*, à manu infidelium assertur us mare trajiceret, nondum viso, tota Judæa excederet, illamque sola formidine ductus Friderico *liberè* & sine sanguine *traderet*, eo tamen fœdere apposito, ne Ægyptiorum fines ulterius progrediendo invaderet. Quare accepto fœdere, *Fridericus Hierosolymis totius Judææ Rex est declaratus*, & coronatus, adeò gloriosè, ut cum Cæsare non incongruè dicere potuisset, veni, vidi, vici. At dum proh dolor! hæc Hierosolymis agerentur, *Pontifex* Imperatorem *absentem contemnens*, *Siciliam, & Apuliam* ejus Imperio subditas *subjugare*, inque suam Ditionem redigere annixus est, & ut jure aliquo, & justitia facere videretur, illius *cum Sultano fœdus* (quod tamen salubertimum Christianæ Reipublicæ fuit) *turpe* inque suum caput machinatum (quàm verè, DEUS novit) *criminatus* est. Ea de re Fridericus, cum maxima sua, & totius populi Christiani jactura, & ludibrio, Judæa hostibus relicta coactus est redire domum, propriaque tutari. Nec me quisquam hæc commentum esse existimet, si coætaneos Cæsaris Viros gravissimos, hæc & majora scripsisse non dubitet, de quibus rebus, & nos aliquando plura edemus, nunc ad reliquos pergemus. Quid præterea prædicem de *Ludovico* Caroli filio, qui præter alia Christianissimi Imperatoris opera *Regem Danorum* unà cum suis, ad fidem induxit. Idem *Regem Bulgarorum* unà cum sua gente, *ad fidem capessendam induxit*. Nonne & *Henricus I.* de Saxonum genere, *pro fidei Christianæ incremento*, plurimas gentes *conculcavit*, præcipuè *Normannos*, & *Danos*. Et ut in summa dicam, quod Liburni, Illyrii, Dalmatæ, Moravi, Poloni, Hulmigeri Christianum cultum susceperunt, & omnem idolorum cultum abjecerunt, non nisi strenuâ Imperatorum Germanorum vigiliâ & operâ effectum est, nec (si omnia prosequi vellem) oratione parva, sed densissimis codicibus opus esset, quod non obscurè intelliges, si cogitabis: *Imperium Romanum ob sola in Ecclesiam Christianam merita, ad Germanos esse translatum*, quod ad singulare nostrorum decus & ornamentum accedit. Nam etsi Assyrios, Medos, Persas, Græcos & Romanos aliquando sibi usurpâsse, constet Imperium, solâ tamen libidine regnandi, & violentiâ sunt adepti, & ut turpiter acquisierunt, ita turpiter amisêre, inque vilissimam servitutem sunt postea redacti. Nostri verò Virtute, ac laboribus pro DEO susceptis, digni visi sunt, vel universo Ecclesiæ Romanæ Senatui, qui Imperium Orbis agerent, quique quod virtute acquisierunt, Te Rege, Te auspice, in æternum servabunt. Tantò igitur superioribus nationibus, superiores existimandi sumus & digniores, quantò præstat Virtus, & Religio vitiis, & iniquitati. At illorum gloria sunt omnes referti libri, *nostros* autem omnes penè, *& eorum gesta tenebræ occupaverunt*, situsque obduxit, quod *si quædam ab externis*, & alienigenis *obiter sunt perstricta*, *Scriptorum tamen affectus, amor, odium, metus, adulatio & id genus alia, quin multa addiderint, multa subtraxerint, nemo asserere dubitavit*, nec longè repetamus exempla, liber referre quod tempora nostra viderunt. Scripsit ante paucos dies quidam Historias Regum Franciæ, nec quicquam in medium protulit, nisi quòd ornaret illos, nec ullam eorum mentionem fecit, quæ *Tu Rex Augustissime*, vel in tenera ætate contra eosdem felicissimè confecisti. Cur item non repleat omnes annales hoc gloriosissimum facinus, omnibusque seculis memorabile, dum *Tuo ductu* & auspiciô, subque tuis signis, vix *quingenti milites*, & hi quidem *nudi*, hoc est, levis armaturæ, quos nunc Hastatios vocitant, juxtà Salinas Sequanorum Tuæ Ditionis urbem, impetum non solùm tulerint *quatuor, vel*, ut alii volunt, *sex millium Loricatorum Regis Franciæ*, quos Cataphractos nuncupamus, verùm etiam *in turpissimam fugam converterint*, multis eorum occisis, partim vulneratis. At nos quasi de industria nostris rebus invidentes, omnia silentiô transimus. Quid quòd alius nomine *Jacobus Bergomensis Monachus*, parùm probè *descripsit bellum inter* Ducem Austrium *Sigismundum* patruelem Tuum, *& inter Venetos*, quos dum plus æquô laudare studet, *læsit omninò veritatem*, & supplantavit. Est enim adhuc recenti in memoria quantum gloriæ, quantumvè splendoris amplissimo nomini suo pepererit *Sigismundus* ille Dux inclytus eô bellô, dum *parva manu*, paucisque levis armaturæ militibus, *memorabili strage affecerit Venetos*, ingentissimas eorum copias partim ferrô delens, partim in turpissimam fugam convertens, adeò ut, dum quidam fugâ salutem quærunt, inter quos fuit, & Dux militiæ, quem Capitaneum video à nostris vulgò dici, in flumen Athesim irruentes perierint. Fuit autem Dux *Robertus Severinas*, virtute, ut dicitur, & rei militaris disciplinâ inter suos spectatissimus: in cujus marmoreo sepulchro Tridenti (ubi corpus fuit conditum) legitur.

Ter proceres Veneti bellô petiere Tridentum,
Ter victi & victus, ecce Robertus adest.

Taceo quæ igne vastavent Dux clarissimus, haud inferior illo Macchabæorum Juda fortissimô, qui parva manu, & inferioribus longè viribus innumerabiles illius Antiochi exercitus toties conculcavit & delevit. Et *Blondus Flavius*, adulanter, ne dicam *mendaciter* Fridericorum *gesta*, cæterorumque *Imperatorum* qui res magnas in Italia egerunt, vel *extenuavit*, vel transeunter effudit. Taceo de aliis multis.

Deus igitur tandem gloriæ, & rebus nostris singulari quôdam beneficiô consulens, dedit Te nobis in lucem. *Maximiliane Rex Augustissime*, cujus ductu & auspiciô nostræ res speciosissimæ, post longam rubiginem, & squalorem tandem claritudine, & splendore decorabuntur. Nam & vigent studia, proferunt se ingenia & ostentant, magnumque proventum Poëtarum Tua munificentia exsuscitat, quia Literatos amas, quia Eruditis suffragaris. Nec immeritò, hi enim tibi cumulatissimam gratiam referre queunt, de Te scribentes, & Tua præclara facinora celebrantes. Quod si beatos existimavit Antiquitas, quibus Deorum munere datum est, aut facere scribenda, aut scribere legenda, beatissimos verò quibus utrumque; jure Te beatissimum simul & laudatissimũ prædico, qui præter tot res fortiter gestas, inter tot curas, negocia, tot domesticas, & externas rerũ maximarum

simarum occupationes, audire vis quotidie quippiam historicum, ac memorabile; immò verò Tu ipse diceris conscribere historias, & illustrationem Germaniæ summo studio meditaris, non inferior Julio illo Cæsare; quem vel ideò summis laudibus effert Antiquitas, plurisque quàm alios Imperatores, ac Principes fecit, quòd præter publica Imperatoriaque negocia, animum etiam scientiarum studiis adhibuerit, quod & Tu egregiè de Te præstitisti. At ut aliquando finem orandi faciam, ne nimiùm tuas pientissimas aures lædam, *Rex Sacratissime*, Tua cantata longè latèque Humanitas, atque Benevolentia, in omnes Studiosos me invitavit, ut nonnihil à Tua Majestate veniam petiturus, hoc unum scilicet, ut sim Majestati Tuæ commendatus; quod si consecutus fuero, me Crœsi divitias habere existimabo, Et Tibi (tam etsi nullam aliam remunerationis vicem exigas) hoc de me polliceri poteris, *Rex Optime*, ut si quid mea carmina unquam possunt, semper nomen Tuum, laus, & gloria maneant, & nunquam intermoritura. Dixi.

AD SACRATISSIMUM Romanorum Regem, Divum Maximilianum, ἐυχαριστικόν, hoc est, Gratiarum actio HENRICI BEBELII, Justingensis Poëtæ Laureati.

DOnasti Lauro, Rex Augustissime, Vatem,
Hunc Tibi devinctum meq; perenne facis.
Unde Tuam laudem, si me dignabitur ullo
Nomine posteritas, secula nulla silent
At quoniam tenui nequeunt Tua facta referri
Carmine, quæ poscunt ex Helicone Deas.
Et vix Mæonides possit describere cunctas
Virtutesq; Tuas Martigenamq; manum,
Sufficit in præsens meritas Tibi dicere grates,
Versibus incultis, imparibusq; modis.
Attamen hac merito Tibi nos debere fatemur,
Ut Tibi sit compar nullus in orbe Ducum.
Justus Aristidem, superas bonitate Metellum,
Pace Numa, in bello Julius alter ades.
Do cunctis certare libet Virtutibus unè,
Romulei cedant Argolicq; Duces.
Vive, vale gaude, βασιλεῦ fortissime Regum,
Et Tibi Cunctipotens vota secundet, Amen.

IN ASOPHUM PSEUDO-PROPHETEN, H. B. CARMEN.

DEsine falsidicâ vulgum seducere linguâ,
O Asophe, occultum non tibi DI referant.
Allatras populum gaudens miranda profari,
Ut fias conspicuus famigerumq; decus,
Et nisi mentita est Scriptura Theologa cuncta,
Judicium extremum dicis adesse brevi.
Declamas publice mendax & Pseudo-Propheta.
Ut sis de cœlo præcipitatus heri.
Imperium senas inter a Germania fortis
Perdet olympiadas, fronte severus ais.
Quod si non intra hoc tempus deperdet, habebis
Mille annos ultrà, vel ruere ipse nego.
Unde superstitio hæc, aut spiritus iste profanus
O Asophe! inflatur, dæmonicusq; furor?
Namq; suis Christus momenta, & tempora scire,
Non, ait, est vestrûm, scire nec ullus habet:
Consiliumq; Dei nec perscrutabile cuiquam est,
Ut bene Scriptura te docuisse solent.
Jamq; diu sancti mundo cessêre Prophetæ,
Queis cum DI soleant mystica verba loqui.
Nunc nisi merdosi nascuntur in orbe Prophetæ,
His Pluto inspirat, præstigiosa σπόδος.
De Imperio dicam, meritis Virtutq; partum est,
Consensuq; pars Catholicique Gregis.
Et quod religio peperit, quod denique Virtus,
Hoc durare quidem posse perenne reor.
Assyrios, Medos Persas, vel Regna Philippi,
Allegas frustra, cum Cecrope Æneadas.
Quos non religio traxit, sed vana libido,
Regnandi, & fortis luxurianitis opes.
Interitum quòd si nobis fortuna minari
Possit, & ignavi seditione Duces.
Hoc tamen incertum est cunctis mortalibus, unquam
Immineat, vel quo possit adesse die.
Vade cacatum igitur false, & merdose Propheta,
Ellebore & merdis ablue sæpe caput,
Insuper immemorem non esse decere memento,
Mendacem, verbis verba quadrare decet.
Stare diu Imperium jam narras posse apud ipsos,
Teutonicosq; Viros Teutonicamq; domum.
Affore qui pridem supremi judicis horam
Dixti, doc possunt quæ ædificare fidem.

IN DETRACTOREM REGIÆ MAJESTATIS. H. B.

DEsine mordaci Regem taxare Camœnâ,
Detraxisse cave, stulte Poeta precor.
Rex meus est fortis, est servantissimus æqui,
Virtutum splendor imperiiq; decus.
Quid memoras Consulta Patrum, quid verba Senatus
Qui propriis semper consuluêre bonis.
Qui si respicerent Regis quoq; commoda regni,
Et si quod debet Cæsar habere, daturr.
Tunc aquila invicta ad Seres penetrabit & Indos,
Sic consulta patrum ritè juvare queunt.
At sua dum cuncti procurant commoda, cuncti &
Velle suum soleant legis habere loco.
Inque sinu foveant prædones atq; latrones,
Legibus excussis Cæsaris atq; jugo.
Dumque aquilam implumem temnunt, dum quisq; laborat,
Extrahere huic pennas, & spoliare macram.
Non tibi sit mirum (namq; efficit omnia non Rex
Solus) si totum concidat Imperium.
Vis priscum revocare decus si sancte Senatus,
Pellere vis hostem finibus ipse tuis
Redde prius pennas, sed quas Jovis ales habebat,
Dum stetit Imperium, consulere inde potes.

Ad Doctissimum simul Dissertissimum Virum,

PETRUM JACOBI ARLUNENSEM, Ecclesiæ Collegiatæ Backnaugensem Præpositum, Canonicumque Stutgardianum, Henrici Bebelii Epistola.

CUm nuper ad nostram orationem Regiam, plurima addidissem, Petre, ut Te paressimè laudem, Germanorum omnium dissertissime, inter cætera adjeci, & Germanos esse indigenas, quòd, cùm perlegissem Æneam Sylvium in sua Europa, & quasdam alias triviales, & plebejas Historiolas, inveni in illis, Francos esse gentem adventitiam, & Saxones, quòd nostræ omninò non quadrat Historiæ. Quare congruum putavi, nonnihil ad defensionem meam super hoc commentari, ne à quoquam mendacii & Historiarũ ignarus incusari possim. Non licebat autem orationi adjungere, cresceret enim tandem in magnum volumen, nec cohærent adeò, quæ addimus vel etiam antè addidimus, usq; adeò nihil est, quod non adventitia mixtione non corrumpi soleat. Tibi autem præcipuè dedicavimus, eo animo, ut examines, & judices, rectè necne senriã de istis, quos dicã populis, cùm sis multijugis studiorum exercitamentis eruditissimus, & qui jam diu primas omnium suffragió partes in Eloquentia, Historis, cæterisq; humanis & tersioribus Literis vendicasti, perspicuum hinc argumentum quod ad Hispanias, Britannias, cæterosq; Reges clarissimos, à Cæsare nostro Maximiliano, summa cum laude Tua, Orator mitti soles. Oro igitur atq; obsecro, pro Tua insita in Studiosos humanitate, Tuo corrigas judicio, quæ minùs benè, & perperam nobis obrepere potuerunt, nescio enim quo modo, ut Ambrosius scribit, propter imprudentiæ caliginem, quæ nos circumfundit, unumquemque fallunt sua scripta, & aurem prætereunt, atque ut filii etiam deformes (quis enim filius non formosus matri? juxta Quintilianum) delectant: sic Scriptorem indecori sermones sui palpant. Quare tu justó libramiento trutinabis has nostras lucubratiunculas, & errores cultissima tua eruditione exterminato. VALE.

AD EUNDEM, EJUSDEM ELEGIDIUM.

JUris & æquarum Vir Consultissime Legum,
Petre inter raros connumerande viros.
Eloquii Princeps, & quem facundia grandis,
Conciliat Ducibus Cæsareoq; Viro.
Quod si nil nisi limatum, vel Apolline multo
Excultum, & si sit posteritatis opus,
Jure tuas possit doctas accedere ad aures,
Cui nisi Doctorum scripta probata placent,
Attamen ad sacras nunc affero Apollinis ades,
Primitias, tenues quas mihi Musa dedit.
Quas Helicon, si non ex omni parte polivit,
Et desit scriptis lima severa meis:
Assistens rogo si fas est maledicta tueri,
Te gere Aristarchum, pessima quæq; secans.
Dicito (nam nosti) Critico incursante severis
Morsibus, ó caveas, oro, quietus abi.
Flaccus nonne refert Venusini gloria ruris,
Undiq; perfectum vidimus esse nihil.
Dormitare bonus quandoq; videtur Homerus
Marco Arpinati, Zoile sæpe tibi.
Semper & haud vigilem scripsisse Platona Magistrum,
Sentit Aristoteles, Philosophosq; senes.
Sic ego vel merear non omni ex parte repulsus.
Teutonica saltem à posteritate legi.
At nostras aliquid nugas si tu esse putabis,
Judice te, vel non barbarus auctor, ego.
O mihi quàm multum tribuam, quá pectore lato,
Efferar, & coccyx laudis amore canit.
Namq; probari dulce mihi est, sed deq; probato,
Si mea judicio Musa probata tuo est.

GErmanos esse autochthones, hoc est, indigenas, præter cæteros affirmat Cornelius Tacitus, qui dicit: *Ipsos Germanos indigenas crediderim, minimeque aliarum Gentium adventibus, & hospitiis mixtos, quia nec terra olim, sed classibus advehebantur, qui mutare sedes quærebant, & immensus ultra (atque sic dixerim) adversus Oceanus raris ab orbe nostro navibus aditur. Quis porrò præter periculum horridi & ignoti maris, Asia, aut Aphrica, aut Italia relicta, Germaniam peteret, informem terris, asperam cælo, tristem cultu aspectuque, nisi si patria sit?* Hodiè tamen, ô Corneli, Germania est, non solùm non informis terris, & tristis aspectu, verùm etiam cultissima, vinetisque, & omni fructuum segetumque genere & conspicua, & fœcunda) *unde habitus quoque corporum, quanquam in tanto hominum numero idem, omnibus truces, & cærulei oculi, rutila coma, magna corpora,* &c. Hæc ille. Soli igitur penè sumus ex omnibus terrarum nationibus, qui sine advenarum mixtura regnavimus, & à conditis monumentis, sine jugo servitutis externorum, latè regnavimus, atque vicinis circumquaque imperitavimus, quod vix ullis populis à condito ævo, per totum terrarum orbem, contigit: nam ut paucos annumerem. Umbri olim à Tyrrhenis ejecti, Tyrrheni à Gallis, Galli à Romanis, Romani à Longobardis, & ut Seneca dicit, ad Albinam de consolatione: *Totum Italiæ latus, quod inferiori mari alluitur, major Græcia fuit. Tuscos Asia sibi vendicat, Tyrii Africam incolunt, in Hispania Pœni, Græci se in Galliam immiserunt, in se Græciam Galli, Pyrenæus Germanorum transitus non omninò inhibuit, vix denique invenies ullam terram, quam etiam nunc indigenæ colant.* Hæc ille. Assyrii, insuper, ut ostendam omnium Gentium, præter Germanorum Imperia corruisse, licet olim Imperium habuerint, Medi item, Persæ, Macedones & Græci, resque magnas, & egregias gesserint, paulò post tamen in servitutem sunt redacti. Immò & hodiè immanissimæ Turcarum libidini, & dominationi sunt expositi Romani, quondam Domini Dominorum, hodiè servi, & servo servorum sunt subjecti. Totaque cum illis Italia, Vandalorum, Gothorum, Longobardorum, & cæterorum, qui Italiam ingressi sunt, quasi posteritas. Gallorum non Imperium, & potentia modò, verùm etiam nomen deletum est, atque in Francos Germanos translatum. Soli Germani (in quo singulariter gloriari possumus) à nullis nationibus pulsi patria, nullis cedentes, nullius exteri Dominium passi, nullum occupatorem sustinentes, semper regnavimus. Quod si aliquando fortunæ cesserimus, nemo tamen

men apud nos diu feliciter regnavit, & nostræ invicem simul felicitati, & Virtuti cesserunt omnes aliæ gentes. Hoc Romani, præsertim Julius & Augustus, Gentium Domitores, terrarumque Domini, cum sua jactura didicerunt, hoc Drusus Germanicus, qui à Germania (ut ipsi dicunt) devicta, nomen accepit, resque omnium præclarissimas atque felicissimas apud Germanos confecisse, famigeratur, morte expertus est. Quare elegantissimè simul, & verissimè cecinit Claudianus Poëta.

Nobilitant veteres Germanica fœdera Drusos,
Marte sed ancipiti, sed multis cladibus empta,
Quis meminit victum sola formidine Rhenum.

Hoc item Hunni, seu Hungari potiùs, immanissima toto terrarum Orbe Gens, ad internectionem, in Germania deleta cognovit, hoc omnes experti sunt, quicunque Germanis bella inferre attentarunt. Quæ cùm ita sint, nemo persuadebit mihi, à tempore Cornelii Taciti, aliquam exteram Gentem, prioribus incolis deturbatis, Germaniæ incubuisse. Nunc mihi certamen est, cum quibusdam plebejis Francigenarum Historiis, & quibusdam aliis assentatoribus, ut videtur, qui vel Germanorum laudi invidentes, vel vetustæ originis cupidi, ut fert mortalium ambitio, *Francorum ortum à Trojanis auspicantur, quibus nulla fides*, nulla recepta Historia *suffragatur*, quoniam Francorum nulla omnium Historicorum mentio fit, nisi in finibus Germanorum. Nullo igitur modò probarut mihi Æneas Silvius in sua Europa. Primùm quòd nullam de Suevis, vel paucissimam, facit mentionem, quos Orosius, maximam & ferocissimam dicit esse gentem. Cornelius Tacitus majorem Germaniæ partem obtinere, propriis adhuc Nationibus nominibusque discretos. Julius autem Cæsar, Gentem esse longè maximam, & bellicocissimam Germanorum omnium, & quorundam item aliorum Germaniæ populorum, & quidem præstantium, non meminit. Secundò refragor omninò ejus opinioni, dum longam connectit fabulam de *Francis*, dicens esse *Trojanos ab origine, qui deleto illo* Duce Priamo, Priami ex sorore nepote, *per Pontum Euxinum, ad Mæotidas paludes in Scythiam pervenerint*, ibique civitatem ædificaverint, Sycambriam vocitantes, ex qua dicti Sycambri fuerint, demum tempore Valentiniani Cæsaris, Germaniam intrasse, & Francos appellatos, quòd Attica lingua sive feroces, sive nobiles sonat. Et alibi: *Saxones Græcam sobolem esse affirmant, ex Macedonia classibus advectam, quæ Turingos multis bellis defatigatos paternis agris ejecerit, quod mihi* (inquit) *non fit verisimile. Est enim vetustissimum in Germanica terra Saxonum nomen, cujus omnes Veteres meminère. Turingos nemo antiquorum nominat, qui Germanicas Gentes enumeravit, in adventu primo Francorum, qui tempore Valentiniani Cæsaris, Germaniam intravêre. Turingos nominari reperio.* Hæc Silvius. Cui egò non detractionis, aut gloriæ cupiditate, sed amore, cui nihil non debeo, patriæ, ductus, contradicam, & à quo patria Germania me jure meritissimo pro sua defensione dissentire postulabit, cui non nihil laudis detraheretur, si hæc, quæ relata sunt, vera essent. Primùm: Nemo scriptorum, quod ego sciam, ullam facit mentionem Sycambrorum, apud Mæotidas paludes in Scythia, nec item Francorum, nec Francus, esse existimo Atticam dictionem, quoniam præter cætera, Attici non habent F literam. At ne Æoles quidem, illius literæ inventores, utuntur: Unde Græcum esse vocabulum non facilè inducar. Alii Francos dicunt, quasi feroces, integrè loquendo, quod paulò tolerantiùs esset. Francia etiam nostra Orientalis dicitur, hi autem qui in Gallia consederunt, non Franci, sed Francigenæ potiùs essent nuncupandi, uti eos appellat Roswida Monialis Saxonica, vel Franci occidentales. Quod autem genus Trojanorum sint Franci, ex Scythiaque progressi, commentum anile, sordidamque fabellam existimo, & excogitatum ab his, qui de magnis maxima loquuntur, & in favorem illorum, qui suam originem vetustissimam, atque etiam quondam nobilissimam volunt prædicari. Quod, etsi quidem Manethon, Ægyptius antiquissimus, dicat, vel ut alii existimant, à quibusdam in errorem suum depravatus fingatur, dixisse, Francum Celtis imperasse ex Hectoris filiis, attamen nihil mihi obesse debebit. Præter enim hoc quòd nec Vincentius Gallus parùm disertus Historicus concordet Æneæ Silvio, nec hic cæteris, nec cæteri inter se, illud est nemini obscurum, Francum, etsi regnaverit apud Celtas aliquando, nunquam tamen in Gentem Celtarum nomen suum transfudisse, posteritatique indidisse, quoniam nullus, nec Græcus nec Latinus, aut Cosmographus, aut Historicus (quantum ego legisse potui) Francorum meminit in Gallia, nisi tùm demum illorum, qui è Germania profecti totam Galliam inundarunt circa Valentiniani tempora, adeò ut inter Francum illum, qui Celtis imperasse dicitur, & Francorum in Galliam transitum, anni plusquàm mille & quadringenti sint exacti. Dimissis igitur fabulis, Blondo Flavio assentior homini non Germano, sed Italo, qui dicit (sicut & plerique alii) *Francos, Vandalos, Burgundiones omnes vetustam originem habere ex Germania*, deque quibusdam Plinium citat in IV. naturalis historiæ, ex traditione Agrippæ, dicentis, *Germanorum genera esse quinque. Vandalos*, quorum pars Burgundiones, ubi nunc perperam Vindelici legitur, & malè meo judicio quoniam paulò ante idem Plinius. Vindelicos Alpium accolas extra Germaniam collocat, hisque conterminos Rhetos non meminit inter Germanos; sed Alpestres. Germania enim omnis teste Cornelio Tacito, à Gallis Rhetiisque, & Pannoniis, Rheno & Danubio fluminibus separatur. Unde extra Germaniam Vindelicos habitasse, perspicuum est, tametsi jam diu & multis antè seculis in nomen Nationemque transiverint Germanicam, sicut & Rheti. Sunt autem *Vindelici* (quos hodiè *Algojos* vulgò nominamus vel potiùs *Algeos* ut alibi dixi) ad quos (ut Strabo dicit) Brigantii pertinent. Quòd autem dicit Silvius, esse vetustissimum in Germania Saxonum nomen, cujus omnes veteres meminerint, Turingos autem tempore Valentiniani primùm nominatos, non me rivalem, & coassertorem habebit, quoniam Saxones non legi nisi demum tempore Diocletiani, vel sub Vespasiano, ut meminit Egesippus. Turingi autem, teste Cornelio Tacito, in exercitu fuerunt Vitellii Romani Imperatoris, qui Germanicas Legiones habebat in Gallia, à quibus & Imperator salutatus est, antè Saxones nominati. Cum igitur nec adventus ullus Francorum

eorum sciatur, quippe quos constat Eruditorum judicio esse indigenas Germaniæ, nec de Sycambris Historia Æneæ quadret, quoniam quidem nullos & unquam legimus fuisse in Scythia, & item illud nomen, sicut omnium fermè Germanorum, recens sit, nemo mihi persuadebit, gentem esse adventitiam, sicut nec alios Germaniæ populos, quorum pariter nomen recens est. At quod plus de Francis quoque aliis fabulatur, fecerunt bella eorum plurima, quæ Gentem, maximè recentis famæ, extollere, & nobilitare inprimis solent, quoniam prius ignota & humilis, in magnam homines admirationem adducit. Merum igitur commentum existimo, & eo libentius etiã, quoniam *nullus est ferè populus*, excutiendo etiam veteres Historias, *qui non vetustâ, vel à longinqua aliqua Regione* (& in primis Francigenæ qui vel superbissimi existimantur) *originem prætendere gaudeat*. Præsentia etenim sordent usq; adeò, ut nulla ferè sit nobilitas apud Italos hodiè, quæ non suos majores è Germania oriundos prædicet, econtrariò nobilissima quæque familia Germanorum, suum ortum à Romanis auspicatur. Sed quod Germania quondam, nunc, ut existimat Hieronymus Francia vocitetur, mirandum non est, cùm nulla Natio ex tota Germania (quamvis plurimas enumeret Plinius, Strabo, Ptolomæus, Cornelius Tacitus & alii) suum nomen antiquum retineat, præter unos Suevos, & Frisios, quos posteriores Plinius & Tacitus celebrarunt, & nemo, quod ego sciam, vetustior. Unde venerunt quæso, quos hodiè vulgò Hegojos, Algojos vel Algeos, Wirtenbergenses, Badenses dicimus? unde Brisgaudii, Brisacogeani meliùs. Sum gaudii? unde Misnenses, Slesitæ, Hessi, vel Hassones, ut nunc dicimus, unde Wedressi, Westphali, Pomerani, Lusatii, & alii non pauci? quorum nemo ex Scriptoribus meminit. Unde perspicis, maximam esse in Germania nominum mutationem, quod ferè solet fieri, dum Gens aliqua, etsi primo tenuissima & humilima, postea tamen rapinis, prædationibus, vel justis etiam bellis cantata, accipit vel à castro, oppidóve aliquo humili, ubi primùm se continuit, vel à Duce ejus nomen, sicut *Wurtenbergensis* hodie florentissimus apud Suevus *Ducatus, à montana* & unica *arce nomen accepit*, vel potiùs arx & tandem Regio ipsa, à Regulis nobilissimis tamen cognominata est. Sicut *Marchionatus Badensis*, ab oppido Baden/ *& Misnensis à Misna*, apud majores adeò vetustos, in nullò neq; nomine neq, memoria. Sicut etiã Alpestrés illi, quos vulgò *Switeros* vocamus, sedes, ut volunt, Helvetiorum habitantes, à Schwitz agresti viculo videntur non obscurè appellati. Nam *quod ad Suedos populos suam originem referunt, nihil* mihi *fabulosius* existimatur. Ante ducentos etenim annos in nulla existimatione habiti sunt, verùm paucos ante annos, à cæde suorum Dominorum, famam vel potiùs infamiam auspicati, in magnam gentem & potentiam coaluerunt post hoc aliis lacessiti bellis egregiè restiterunt. Nec mirum videri debet, maximis enim fluminibus, altissimisque & natura munitissimis montibus septi, expugnari difficillimè possunt, *& sicut asperam, inclementem & tristissimam, majori ex parte, habent Regionem, ita Gens est effecta, agrestis, pertinax. Saxones* autem fuisse *Macedonas quis credas?* quis enim Græcia relicta Germaniam peteret? At non persisto ulterius in multa refutatione, quoniam & ipse Æneas contradixisse videtur, & credibile non est, tantam tamque amplissimam Saxonum nationem, & tam multa Ditione præditam, linguam tam citò moresque Germanos induisse. Hinc tamen quòd Franci, Turingi, Saxones & postremùm Boioarii, quos nunc Bavaros vocamus, & alii, sint indigenæ, illud est non omninò leve argumentum, quòd nullum penitus monumentum, nulli Annales, nec ullius alterius linguæ, quàm Germanicæ, signum vel vestigium appareat, per Germaniam. *Nec Bavari* mihi *ab Avaribus* descendisse videntur, *sed* potiùs *à Bojis* nomine, unde & Bojemi, quamvis mutatis cultoribus, ut Tacitus dicit. Boji enim in deserta Noricorum concessisse prædicantur. Et Rosvvida Monialis, quæ tempore Otthonis II. claruit, Bavaros appellitavit Bajoarios, & Hungaros hodiè Avares, sicut & Otho Suevus, Historicus clarissimus. Nec hoc absonum, facillimè enim Bajoariorum in Bavarorum nomen, causa brevitatis vel corruptione potiùs, est mutatum. Sunt igitur *Saxones*, ut à diverticulis redeam, *origine Suevi* (quos constat citra & ultra Albim fluvium sedes habuisse) qui & ipsi Saxones, paulatim (ut fit) in proprium nomen & potentiam coaluerunt sicut & nunc Würtenbergenses. Nec hoc incongruum, aut à veritate alienum videri debet, quoniam credibile non est, tantam innumerosissimamque Suevorum Nationem, uno aliquo nomine fuisse contentam, quæ hodiè multò arctioribus clausa limitibus, multa privata habeat nomina, apud priscos ignota, id quod obscurum est nemini. Volo autem esse Suevos, ex hoc maximè fundamento, cùm Saxones sint indigenæ habitatores antiquorum Suevorum, quis dubitat, sicut ex Germanis (teste Hieronymo) Franci cognominati sunt, ita ex Suevis Saxones factos, à Duce vel familia, præsertim propter differentiam hodiernæ Sueviæ. Unde egò plura dicere supersedeo, contentus vera & verisimilia, non figmenta dixisse. Vale candide lector, Ex Tubinga.

HENRICI BEBELII, APOLOGIA

Contra

LEONHARTUM JUSTINIANUM VENETUM,

Imperatoris nomen extenuantem, Coronationem Regum nostrorum incessentem, atque Germanos barbariæ ob id insimulantem.

Clarissimo Viro & Jurisconsulto Prudentissimo,

GREGORIO LAMPARTER, Cancellario Illustrissimi Principis nostri,

HENRICUS BEBELIUS

Salutem dicit.

SI omnium vel Gentilium suffragio, eos summis celebrat laudibus Antiquitas, certissimumq; illis in cœlo locum definitum vult, qui psi in patriam consilio, vel armis Rempublicam sunt tutati, si item non tàm testimonio Scriptorum quàm ratione, fortiter pugnandum pro patria videtur, si postremò mors omnium speciosissima prædicatur, imò gloriosa & beata (ut Cicero dicit) eorum, qui pro patria mortem obierunt, & Codrus Rex Atheniensium, duoque Decii, innumerabilesq; alii, maximis ideò efferuntur laudibus, quod se patriæ saluti devoverint. Si e contrario, hi, qui in patriam deliquerint, atque conspiraverint, impii parricidæque, summa cum ignominia, appellitantur, in eosque durissimis Legum censuris, fœdissimoque cruciatus genere est animadversum, quis jure hoc meum factum improbare poterit? quod patriam meam Germaniam injuriis provocatam, defensare conabor. Cùm igitur Leonhartus Justinianus Venetus (cujus nec mores, nec vitam, nec Eruditionem, carpere mens est) in Germaniam, Imperatorumque Germanorum amplitudinem, & coronationem, intemperanter invehatur quis non mihi Germano concesserit? quis convenire non viderit? quis postremò hoc à me patriam meam jure repetere posse, neget? ut ego pro virili portione ejus honorem atque Majestatem tuear? nemo ita desipit, ut non credat. Quare cùm sim in eam vocatus conditionem, ut Dii immortales potiùs occasionem, quàm mentem armis defendendi patriam negaverint, ut pius, ut gratus in illam non obscurè judicer, quicquid & quantulumcunque est in me ingenii & Eruditionis (quod sentio perquam exiguum esse) ad eam, non ab injuria modò vindicandam, sed ornandam etiam, si possum, cunctis viribus conabor. Quod si hic vel alibi contra Venetos vel Francigenas Germaniam incessentes, paulò commotius scripsero, DEUS immortalis sit mihi testis, me id non studio mordacitatis, aut propriæ laudis, verùm solius patriæ amore (cui me omnia debere superiùs declaravi, fecisse, & esse aggressum. Hoc enim possunt considerare omnes hi, qui noverint, me scripsisse contra Venetos, & Parisianos, quibus me in omni liberali disciplina, omnique genere Eruditionis, non solùm non æquandum existimo, sed etiam, nonnisi longissimo intervallo eorum vestigia consecuturum, spero, non enim tantum mihi arrogo, ut in classes illorum virorum me referri cupiam. Unde stultissimè facerem, si me laudis & gloriæ, aut mordacitatis etiam libidine, illis opponerem, quibus me in prædam, mala fretus causa, objicerem. Nam dum ad gloriam niterer, omnibus essem futurus ludibrio, sed justissima causa meritis & veritati innixus & fretus, nullam invidiam non subeundam, nullas inimicitias declinandas, dum patriæ consuluero, existimo, nec sine exemplo. Nam, ut Cicero eleganter dicit, quis est tam tenui cogitatione præditus? cujus animus tantis invidiæ angustiis continetur? qui non hunc hominem studiosissimè laudet, & sapientissimum judicet, qui pro salute patriæ, pro incolumitate Civitatis, pro Reipubl. fortunis, quamvis magnum atque atrox periculum, studiosissimè suscipiat, & libenter subeat? Utinam si quis rescribere velit, me vivo faciat, ubi defendendi tàm mei, quàm causæ, facultas tribueretur. Sed spero constanter, hoc meo exemplo, plures in Germania æmulationis studio iri excitatum, qui hoc meum honestissimum propositum, & Germaniæ defensionem & patrocinium sint suscepturi, ut non tàm facilè passim quilibet absque rerum meritis, in nos Germanos, illotis buccis debacchetur. Tibi autem, Cancellarie, non tam Juris utriusque, quàm omnis Eruditionis, consultissime, hanc nostram apologiam singulariter consecrandam putavi, atque dedicavi, ut non solùm Eruditione tua incredibili, quaque præ cæteris es famigeratus, hoc piissimum propositum de defendendi patriæ honoris adjuvares; verùm etiam, cùm pro tuis in me meritis amplissimis humanitateque singulari, omnia me tibi debere intelligam, volui te his meis chartaceis muneribus honorare, ut intelligas, me pro virili paratum, tibi gratificari, in quibuscunq; rebus mihi possibilibus te delectari existimem, cumq; non mediocriter ames humaniores istas literas, nec sis alienus a Gratiis atq; Musis, ut est in proverbio Veterum, tibi dedicavi hanc apologiam, quàm dum nihil agere & feriari volueris à maximis & Ducalibus negotiis (quibus, Dii boni! summa cum integritate, ingenii acrimonia, singulari memoria atq; prudentia praes) legito, & me commendatum habe, Vale. Tubingæ, Kalendis Julii. M. D. VIII.

HENRICI BEBELII APOLOGIA

PRO DEFENSIONE IMPERATORUM

Contra

LEONHARDUM JUSTINIANUM.

IMperator nunc est, *qui summam habet* & absolutam *potestatem*, & cui Monarchia adscribitur. Nec sum nescius, *Imperatorem* appellari solitum à Senatu olim Romano, ut Cicero in Philippicis testatur, *qui mille, aut duo millia, externorum hostium occidisset.* Scio præterea, *Ductores exercituum* & Præfectos copiarum militarium, *Imperatores* fuisse ab Historicis appellatos: Ita tamen, ut semper Imperator inter suos maximus esset. Sed nunc, sicut Regna & Imperia (sicut omnia in mundo patiuntur vicissitudinem) ita nomina etiam Magistratuum mutantur. Et Imperatorem vocamus, cui summa rerum commissa est. At Leonhardus Justinianus Venetus, hanc Imperatoris summam potestatis appellationem improbans, excandescenter & acerbissimè invehitur in Germanos Imperatores, in epistola ad Cyriacum suum dicens: *Admiratum te dicis, in hoc novo Sigismundi Principis adventu, quod qui ante coronationem se Regem scriberet Romanorum, post coronationem verò, quasi majus quiddam & dignius exprimere volens, Imperatorem se nuncupabat, non Regem, quod tu perperam factum arbitraris. Itaq; te id reprehendisse, ais, & quæris à me, num idem sentiam, quod tu, an contra putem. Ego vero in his, & in aliis permultis, plurima quotidie mihi videor errata cognoscere. Sed utor Democriti regula, rideo enim illa, non fleo. Quid enim mea refert, quemadmodum barbari loquantur, quos neque corrigere possum, si velim, neque magnopere velim, si possim. De Rege tamen, & Imperatore idem sentio, quod tu, & iam pridem ridens barbariem istam, hoc ipsum notavi atq; redargui. Tres enim gradus majorum Dignitatum apud Romanos, de quorum Principe loquimur, fuêre: Rex, Dictator, Imperator. Ex his suprema omnium potestas, Rex est, post Regem verò secundum tenuit dignitatis locum Dictatura, post Dictaturam Imperium. Imperium tertio gradu consequitur.* Post multas rationes, quas adducit, tandem concludit: *Quare hanc barbariem, quæso, cum sua ignorantia valere sinamus, & nos antiquis doctissimorum virorum scriptis, quod unicum est refugium, oblectemur, non curiosi, quid agant isti, aut quemadmodum loquantur.* Hæc ille. Eodem in errore versatur Robertus Valturius de re militari, & Antonius Florentinus, Historicus parum disertus, vitæ tamen probatioris, cujus vicem ego non parum doleo, quòd non tantùm cum superioribus erret, verùm etiam (nescio incuria ne an odio) stomachosus ægrè ferat, Italos esse tàm ignavos, ut suum sibi Imperium non vindicent, quasi in libertatem deturbatis Germanis, dum scire debebat optimus pater, Germanos non esse invasores Imperii tyrannicè, sed legitimè, maturaque deliberatione atque sano consilio Romanæ Ecclesiæ electos esse, Romanumq; Imperium obtinuisse. Sed ut huic solùm acerbissimæ invectivæ paucis respondeam, si omnia ad antiquitatem vis redigere, Leonharde, immeritò, ut alia prætercam, vocas Reges modernos, aut Serenissimos, quoniam nec septem Reges, nec apud Julium aut Ciceronem invenisti, aut modernus aut Serenissimus Rex, sed mitto ista.

Secundò, si error est dicendus, Imperatorem esse summæ & Regalis potestatis: non incusabis Germanos, sed Romanos & Græcos. Post Julium etenim non invenies quenquam Romanum Principem, se Regem, aut Dictatorem nuncupâsse, sed Cæsarem, Augustum & Imperatorem. Cur Caligula & Nero, intoleranda superbia atque luxuria notati, si tam humile nomen est, non se Reges potius? aut quod optimè fuisset concessum, Dictatores nominavêre, qui sibi Divinitatem arrogare non erubuerunt? nam cùm Caligula Diadema Regium, teste Suetonio, sumere, seque Regem esse proposuisset: nonne admonitus se Regium fastigium excessisse, Divinam Majestatem ex eo asserere sibi cœpit? Sed tu omnia ad priscam denominationem revocare vis, nec Cæsares dici admittis Romanorum Imperatores, quod ante Julium nemo pro summa potestate posiut. Sed ab ipso Julio, omnes Romani Principes sic se appellari voluerunt, cùm nihil faciat ad Regiam potestatem Cæsar, & ab uno Augusto, omnes Augusti cùm pariter Augustum, id est, consecratum, non multùm conveniat cum Regno. Quare si admiseris, sicut cogeris, Scriptorum ferè omnium suffragio, Cæsarem & Augustum appellari eum, cui summa & absoluta sit potestas, cur non Imperatorem? qui elegantissime, significanter & merito jure ab Imperio Romano, uti à doctissimis dicitur, Imperator nominari debet? præsertim cum hujus significatio conformis sit, & illorum violenter, per solum populi consensum, ad hoc trahatur. Si dixeris, quia Romulus & alii successores sex, nunquam reperiuntur ita nominati. Cur ergo vocas Neronem, Domitianum, Vespasianum, & alios, vel Cæsarem, vel Augustum? At si Cicero Eloquentiæ fons, si alii eloquentissimi Historici atque Jurisconsulti dicunt Romanum Imperium, non, vel rarò, Regnū Romanum, quasi excellentius sit Imperium, cur non Imperator ab Imperio descendens, supremus in Imperio sit? Sed quòd Imperator suprema sit potestas, testis est Plinius in liminari epistola naturalis historiæ, ubi Titum Vespasianum alloquens; *Suavissime Imperator*, dicit, & ne offenderet patrem Vespasianum, excusat se, quòd nominaverit Imperatorem, quoniam ita salutatus sit in castris à militibus. Nam dum Titus Dux & (ut ita dicam) Capitaneus fuerit in Exercitu Syriæ, frustra fuit salutandus Imperator, si non majus nomen & supremam potestatem designare voluisset. Idem lib. 2. inquit: *Nam ut in duodecim diebus utrunque sidus quæreretur, & nostro ævo accidit Imperatoribus Vespasianis, patre tertium filio iterum Consulibus.* Plin. Junior ad Trajanum: Imperator in titulis & imaginibus & signis, cæterùm modestia, labore, vigilantia, Dux & Legatus, & miles. Idem: *Ut vrubi fuit Imperator qui privatus exierat.* Et

sæpe ad eundem Frontinus *lib. 1. stratagematum, Imperator Cæsar Domitianus Augustus, Germanicus eo bello, quo victis hostibus, cognomen Germanici meruit*, Cornelius Tacitus in xii. literas mittit in hunc modum: *Populi Rom. Imperatoribus, magnatumq; Nationum Regibus*, & sæpe aliâs, sicut & Suetonius, qui omnes suos Cæsares eo nomine honorat, quiq; Cæsarem scribit ex decreto, prænomine *Imperatoris* vocitatum esse, dicens: *Perpetuam Dictaturam Præfecturamq; morum, insuper prænomen Imperatoris, cognomen Patris Patriæ, statuam inter Reges, suggestum in orchestra, sed & ampliora, etiam humano fastigio, decerni sibi passus est*. Ita etiam Græci, Plutarchus, Herodianus, Josephus Græce loquens. Julius Firmicus; *Solus Imperator stellarum non subjacet cursib°, & solus est, in cujus fato stellæ decernendi non habent potestatem, cum enim fuerit totius Orbis Imperator & Dominus, fatum ejus Dei summo judicio gubernatur*, Et Lactantius in prologo Institutionum: *Quod opus nunc nominis tui auspicio inchoamus, Constantine Imperator Maxime*. Et Justinus in prologo epitomatis sui: *Quod ad te Antonine Imperator, non tam cognoscendi quam emendandi causa, transmisi*. Unde etiam Imperatores, teste Vopisco, in edictis suis mandaverunt vocari αὐτοκράτορα, i. e. Imperatorem, & eum qui per se ipsum potest. Ita Cyprianus, ita Ambrosius, Tertullianus, Orosius, Augustinus, eloquentissimus Hieronymus, Ruffinus, Eusebius Græcus & alii Ecclesiastici Scriptores, nominant Romanum Principem, habentem & exercentem summam potestatem, non Regem, non Dictatorem aut Consulem. Ita etiam Justinianus ubiq;, itemq; JCti, multò elegantiores Justiniano. Aureli° JCtus *l. 1. ff. de offic. Præf. Præt. Ad vicem Magistri equitum, Præfectos Prætorio antiquitus institutos esse, à quibusdam Scriptoribus traditũ est: Nam cum apud Veteres Dictatoribus ad tempus summa potestas crederetur, & Magistros equitum sibi eligerent, qui associati Principali cura, militiæ gratia, secundam post eos potestatem gererent: Regimentis Reipublicæ ad Imperatores perpetuò translatis, ad similitudinem Magistrorum equitum, Præfecti Prætorio à Principibus electi sunt, data est eis plenior licentia, ad disciplinæ publicæ emendationem*. Hic apertissimè discis, summam esse potestatem devolutam ad Imperatores, extinctis Dictatura & aliis Magistratibus. Ita accipiunt, Domitius, Ulpianus, Scævola, Florentinus, Cajus, Pomponius, Medestinus, Paulus & alii Imperatorem, qui legibus moderandis & omnibus rebus præsit, sitq; Dominus mundi. Ita etiam accipit Victruvius, eruditus & eloquens Scriptor, ad Augustum Cæsarem scribens: *Cum Divina mens tua & Numen Imperator Cæsar, imperio potiretur Orbis terrarũ, invictaq; Virtute cunctis hostibus stratis, triumpho victoriaq; tua cives gloriarentur, &c.* Ita Ruffus Festus, ita Vegetius de re militari, ita Plin. ad Trajanũ ita Nazarius, Mamertinus, Latinus Pacatus, ita Ammianus Marcellinus, ita Helius Spartianus, Julius Capitolinus, Lampridius, Vulcatius Gallicanus, Trebellius Pollio, Flavius Vopiscus, Eutropi°, Paulus Diaconus, Aurelius Victor, qui omnes ad unum, ad Imperatores, & Imperatoribus rerum Potitoribus scribentes, Imperatores scribunt, Cæsares atq; Augustos nunquam Reges Consules vel Dictatores. Et ut paucis dicam, nonnè ex vi nominis multò plus est, lautiùs, atq; magnificentius, imperare, unde Imperator, quàm dictare, unde Dictator? quàm regere, unde Rex est? (teste Augustino lib. 5. de civitate) quàm consulere, unde Consul? Et Consul olim suprema fuit apud Romanos Potestas, hi tamen Consules eo etiam tempore, rebus scilicet florentibus & Consulatu, Imperatores dicti sunt, nisi Sallustius, egregius Autor, Historiarumque pater, mentiatur, qui dicit: Post, ubi Regium Imperium, quod initio conservandæ libertatis atque causa augendæ Reipubl. fuerat constitutum, in superbiam dominationemque se convertit, mutato more, annua imperia, binosque Imperatores sibi fecere. Nisi Augustinus etiam, Christianorum doctissimus, mentiatur, qui hoc idem Sallustii repetendo confirmat. Consulatus igitur, qui tempore Regum nullius erat nominis & pretii, tempore crevit in summum, & postea sub Imperatoribus solum inane nomen remansit, quoniam Imperatores & dabant & adimebant illum, quis non latinè fieri credat, ut Imperator ex vi propria summus dicatur? præsertim cum Consul, captivo quodam sensu, pro eo dicatur, qui Principem se gerit. Nonne Dictator (cujus nomen sub Regibus nunquam auditum erat, atque post Cæsarem omnino obsolevit) olim Magister populi dicebatur, ut dicit Pomponius *l. 2. ff. de origine juris*? Benè igitur dicit Livius: *Consules nunquam fuerant. Regibus exactis creati sunt; Dictatoris nec Imperium nec nomen fuerat, apud patres esse cœpit, Tribuni plebis, Ædiles, Quæstores nulli erant, institutum est ut fierent, Decemviros Legibus scribendis intra decem hos annos & creavimus, & è Republica sustulimus*. Hæc ille. *Nonne etiam qui olim sub Regibus Tribuni celerum, sub dictatoribus Magistri equitum, tandem sub Cæsaribus Præfecti Prætorio dicti sunt*, ut dicit Fenestella? & Aurelius Jurisconsultus, ut supra dixit: *Auctoritas quoque Præfecti Prætorio maximè crevit*. Nam de illo Fenestella ita loquitur: *Post adeò parvis orta principiis crevit auctoritas, ut lepore à Præfectus Prætorio provocare liceret, extent quoq; exempla majorum, quo pacto ab his provocassent, lecta postmodum à principiis sententia à præfecto Prætorio provocatio sublata est*. Crevit & nunc sub Christianis Summi Pontificis auctoritas, crevit & Episcopi auctoritas & *significatio*, qui quid significet, & quantum sit *infra Sacerdotus Dignitatẽ*, ex impositione nominis novimus. Cur igitur non Latinis (non nobis Germanis, quibus ego quoq; nullis, aut concedo, aut concedendam esse puto latinitatis locupletandæ vel mutandæ auctoritatem) liceret vel mutare, vel augere Imperatoris Majestatem? cui præter populi consensum etiam significatio ad hoc quadret: Cum non in nominibus solum Magistratuum, verùm etiam in aliis ferè omnibus, multas passa sit à primordio Lingua Latina mutationes. Hoc Polybius Græcus non obscurè probat, in *II. Historiarum*, dicens: *Primum fœdus inter utrumq; populum initum est, statim post ejectum urbe Regium nomen, quod fœdus, quantò diligentiùs fieri potuit, interpretati sumus. Tanta enim facta est mutatio Romana Lingua, ab ea tempestate in hodiernum diem, ut etiam qui antiquitatis peritissimi sunt, pleraque non nisi difficulter intelligant*, sed & Cicer: testatur; Veterem *locutionem sua ætate maxima ex parte eversam fuisse*. Nonnè, & idem Cicero, Catonis verba non aliter excusat, nisi quod tunc ita loquerentur? Nam & M. Varro, undecunque doctissimus, ut ait Terentianus, dicit: *Consuetudo loquendi est in motu.*

motu. Et in postremo addit: *Verba perperam dicta apud antiquos aliquos, propter Poëtas sua ætate dici rectè, & quæ primi ratione dicta erant, postea perperam dici.* Et idem: *Quotusquisq; jam servus habetur priscus nominibus, quæ mulier suum instrumentum vestis atq; auri, veteribus vocabulis appellat.* Et Plautus in Epidico: *Quid iste* scilic. mulieres, *quæ vesti quotannis nomina inveniunt nova.* Et Sextus Cæcilius, teste Gellio dicit: *Nam longa ætas verba atq; mores obliteravit.* Et Seneca epistola CXIV. *Adjice nunc, quod oratio certam regulam non habet. Consuetudo illa Civitatis, quæ nunquam diu in eodem stetit, versa.* Idem præterea notat eum, quem nos Dictatorem dicimus, *& in Historiis ita nominari legimus, apud antiquos Magistrum populi vocatum, deinde transit ad ea, quæ non consuetudo seculi mutavit, &c.* Et Celsus JCtus *l.7.p.1 ff. de supp. leg. Nec mirum est moribus civitatis & usu rerum, appellationem ejus mutatam esse &c.* Diomedes postremo Grammaticus ita ait: *Præclarè dixit Terentius, nihil dictum, quod non sit dictum prius, sed injecit postera ætas manum, & veluti disciplinam pristini seculi, ita & sermonem fastidire cœpit, & nova velut parturire verba, quæ juvenum ritu ipsa modò florent & vivent.* Nonne, ut istam mutationem variis modis probem, appellatio Domini atque Dominationis, apud veteres tyrannum atque tyrannidem designabat. Quare Augustus Dominum dici se vetuit, non ob eam causam, quam Tertullianus assignavit in apologetico, & posteriores acceperunt. Nam Domitianus, ut dicit Eusebius, Suetonius, Orosius, Aurelius Victor, se Deum & Dominum edicto appellari jussit, ad exemplum etiam Caligulæ. Unde Martialis assentatur. *Edictum Domini Deiq; nostri.* Et idem in VIII. ad Domitianum: *Omnes quidem libelli mei, Domine, quibus tu famam, id est, vitam dedisti, tibi supplicant &c.* Nonne & Eudæmones Nicomediensis in *l. 9. ff. ad L. Rhod. de jactu.* dicit: *Domine Imperator Antonine, naufragium facientes in Italia dejecti sumus à publicanis, Cyclades insulas inhabitantibus. Antoninus dixit Eudæmoni; Ego quidem Dominus mundi.* Item caligula & Domitianus se Deos appellari jusserunt, & Diocletianus, se ut Deum adorari jussit, ut scribit Eusebius, præter aliorum morem. Si illi Regem magnificentiùs quam Imperatorem existimassent, etiam se Reges appellari mandassent, Imperatorisq; nomen sprevissent: Nec populum timuerunt, quoniam Domini nomen Romanis fuit invisum præ cæteris. Postremò, si nolueris admittere nova Magistratuum vocabula, etiam Latina & Græca, non dices Papa: at ita locutus est Hieronymus & alii Ecclesiastici, non dices Episcopus, non Cardinalis, non Patriarcha, non Acolythus, non Subdiaconus, Diaconus & cætera prope infinita. Tolles itaque omnino fidei Christianæ Magistratus & Dignitates, atque omnino ad Gentilitatem nos revocabis. Christianus enim populus, sicuti quælibet alia gens, suos proprios habet ritus, solennitates, ceremonias, propria Magistratuum nomina & officia nova. Unde si Germanos vocaveris barbaros, pro eo quòd Imperator apud eos non sit supremæ potestatis in temporalibus, ut dicitur: facies totam Italiam barbaram, & ipsam denique fidem Christianam. Aut cur non Venetos tuos rides, & barbariæ incusabis? qui suum Magistratuum Supremum & Principem, vocant (sicuti & tu ipse) Ducem? cujus quæ fuerit apud majores, nec ita vetustos, Dignitas, tu mihi referas, ego enim nondum legi. At Imperator Romanis & satis vetustis, latinè & verè dicitur, qui imperat & summam potestatem tenet. Unde parum probè niteris redarguere, nisi veterum more, quorum ad consuetudinem, si omnia confirmare volueris, tolles Christianitatis nomina. Debebas igitur Livium legisse, qui dicit libro IV. Dec. 1. *quis enim dubitat, quin in æternum urbe condita & in immensum crescente, nova Imperia, Sacerdotia, jura gentium hominumque instituantur?* Si enim hæc vera, ut sunt, esse debent, quis dubitat etiam novis Imperiis & Magistratibus, etiam nova nomina imponi?

Sed procedendo ad alias rationes, quibus Regem Imperatori præferre conaris, respondebo. Cum dicis: *Regem omnis sic accipiunt, quasi suprema quadam & absoluta sit potestas, supra quem in Regno suo nemo sit, sed ipse præsit omnibus. Ex quo fit, ut Rex nisi unus duntaxat esse non possit, plures enim Reges simul eidem Regno præsidentes, sese mutuò impedirent, naturamq; perimerent Regis, quæ non omnibus præesset, sed haberet paritatem. Patet hoc in antiquis modernisq; Regibus, neq; enim Numa, neq; Hostilius, neq; alii deinceps Romani Regis consortem aut socium Regni habuêre. De Romulo & Tatio ferunt; sed alter Sabinorum, alter Romanorum Rex erat. In modernisq; Regibus hoc idem apparet. Neq; enim Francorum, neq; Anglorum plures simul Reges Regnum gubernant, sed unus & solus, cui fratres, cui patrui, cui propinqui omnes genua summittunt. Cessit jam quoq; apud hos filio Pater, ac Regiam potestatem se vivo transferre in filium voluit, ipse dimisit, quoniam duos simul Regiam potestatem habere, contra naturam est hujus Dignitatis. At Imperatores simul plures sæpissime fuerunt, non enim suprema potestas Imperium, sed salva Republica salva auctoritate Senatus & Populi, salva libertate, Imperator creabatur. Itaq; Imperatore existente, nihilominus Consules Prætoresq; ac cæteri Magistratus in Republica manebant, Rege autem existente, manere non poterant, quod patet ex Dictatura. Illa enim, quod vim quandam Regiæ potestatis habere videbatur, simul atq; inducta fuerat in Rempublicam cæteri Magistratus omnes interibant, & abrogati per creationem Dictatoris censebantur, præter Tribunos plebis. At enim cum Imperatore cuncti simul Magistratus in Republ. præstabant, & auctoritas vigebat Senatus, & populi libertas servabatur.* Ex quo apparet, Imperatorem non esse Dominum, sed legitimam potestatem, hæc Justinianus, cui responsurus, dicam *Imperatores semper singulos Romanum Imperium gubernasse, usque ad Aurelium Antoninum.* Verùm, de quo scribit, Eusebius & alii *propinquum suum Lucium Annium Severum, qui erat gener Antonini pii, nova benevolentia consortem Imperii fecisse, tumque primum Romanorum Rempublicam duobus æquo jure Imperium administrantibus paruisse, cum usque ad illos semper singulos habuisset Augustos.* At quod Imperatores acceperint consortes Imperii, factum esse propter multa negocia Romani Imperii, cui nec Regna Francorum, nec Anglorum ulla ex parte comparari possunt. *Fuit tamen adhuc nova differentia & superior potestas, aliqui enim Cæsares, sed non Augusti erant, quod majus erat: hoc enim in Codice Justiniani, apud Panegyristas & recentiores Historicos videre licet. Constantius enim Imperator,*

teste

teste Eusebio, *Cæsarem apud Gallias constituit.* Ex Spartiano item videre licet, qui ad Diocletianum scribit in vita Ælii Veri, *qui vel Cæsarum nomine appellati sunt, nec Principes aut Augusti fuerunt, & postea quorum præcipuè de eo Ælio Vero dicendum est, qui primus tantum Cæsaris nomen accepit.* Sed quid nobis subjicis VII. Regulos Romanos, quorum imperium non erat adeò propagatum ut multis adjutoribus opus esset. Tametsi Romulus consortem Tatium habuerit in eodem Regno & territorio. *Sed non novum est plures esse in uno Regno Reges, duo simul fuerunt Reges Suevorum, qui Vespasianum contra Vitellii partes adjuvabant,* ut testis est Tacitus. Novimus item plures simul fuisse Reges Francorum, Gothorum &c. & Hispania hodie Regna habet IV. vel V & patrum nostrorum memoria Gallia IV. Regna fuerit, *Francorum, Burgundionum, Longobardorum & Belgicæ,* quorum postremos regit Imperator Romanus & Germanus, sicut hodie ad illum spectant, & majores Caroli Magni non fuerunt Francorum Reges, attamen majores domus dicebantur, apud quos summa rerum versabatur, adeò ut Regibus nomen inane & solus titulus relinqueretur, apud illos administratio esset. *Sed dicat insuper Justinianus quicquid velit, libertatem scilicet fuisse & auctoritatem S.P.Q.R. sub Imperatoribus, non habebit suffragatorem me.* Scio enim è contrario multò majorem libertatem Senatus & populi Romani fuisse sub Regibus, quam Imperatoribus, nisi forsan quibusdam. Nam cuncta Imperatores ex libito administrabant, tollentes non solum libertatem Senatus & populi: Verum etiam è vita sustulerunt, aut in exilium damnaverunt, quos placuit, usque adeò, ut nihil magis contrarium fuerit tunc Senatui quàm libertas, qui omnes Magistratus contulerunt & ademerunt, adeò ut liberos eorum sæpe potentiores fecerint Patriciis & Senatoribus, & omnes Magistratus, si qui erant, auctoritate Principis creabantur, qui plus nomen & titulum ostentabant, quam aliquod Imperium. *Scio enim fuisse Consules, sed nullam illis potestatem fuisse, nisi consentiente Imperatore compertum habeo,* adeò ut Roma nunquam minus libera fuerit, quam sub Romanis Imperatoribus. Addo etiam multos non à Senatu, sed à militibus contra Senatus decretum atque populi consensum Imperatores acclamatos, atque mansisse in Imperio, multosque omne crudelitatis in patres atq; plebem genus exercuisse, ut ostendit *Juvenalis in IV. satyra,* dicens,

— — — — Sed olim,

Prodigio par est in nobilitate senectus,

Loquens de crudelitate Domitiani Imperatoris. Sed non laboro in re manifesta, cum tyrannidem plusquam imperium, Imperatorum dominationem majori ex parte, dicere & ostendere possem luculentissimé. Reddit insuper Justinianus aliam rationem suæ opinionis, dicens: *Volo insuper unam vel alteram rationem inducere, quò majoris dignitatis Regium nomen ostendam, imperium enim quibusdam Magistratibus rectè tribuimus. Nam omnes qui jurisdictionem exercent, ac punire & coercere possunt Imperium habere dicimus, at Regnum habere illos nunquam diceremus, quoniam Imperium legitimam potestatem significat, Regnum autem habere supra leges esse.* Ego autem è contrario dicam, Imperium Romanorum summum potestatem, & si aliquando minorem Reges autem dici aliquando divites tantum & Regulos, qui parvam & minimam habeant potestatem, & Rex Scachorum (ut ita dicam) etiam dicitur Rex, ut habetur in cap. venerabilem, Extra. de electione in glossa. At utrumque ut Regnum sine ratione placuit antiquis esse supra leges, ita nunc imperium Romanum, & nobis pariter sine ratione, nam esse Imperatorem, est esse supra leges, & esse legem animatam in terris, ut dicitur in Autent. de consul. in prin. colla. iii. Quod idem confirmat Ulpianus Jurisconsultus ff de constitu. prin. dicens, *quodcunque igitur Imperator per epistolam, & subscriptionem statuit, vel cognoscens decrevit, vel de plano inter locutus est, vel edicto præcepit, legem esse constat, hoc alibi sæpe ostenditur.* Ille affert aliam rationem dicens: *præterea quæ Deo tribuimus vocabula, ea præstantissima sunt existimanda. Cum enim Deus ineffabiliter excellat, nec ulla humana reperiri digna possint ejus Majestate, illa Deo tribuimus, quæ apud nos sunt maxima, quoniam majora tribuere non habemus, Deum autem Regem nuncupamus, ac Regnum Cælorum dicimus, ut sacra litera Poetæq; testantur Imperatorem verò qui Deum vocaret, vix quisquam reperitur,* hæc ille. Ego autem facilè invenire possum, Deum etiam Imperatorem dictum apud illustres Scriptores, *Cicero* loquendi regula, de senectute: vetatque *Pythagoras* injussu Imperatoris, id est, Dei præsidio & statione vitæ decedere. *Plautus* in Amphitryone, ubi Bromia ancilla loquitur. *Summus Imperator Divûm atq; hominum Jupiter is se dixit cum Alcumena clam consuetum cubitibus, eumq; filium suum esse, qui illos angues vicerit, alterum esse tuum dixit puerum.* Lactant. Christianus Cic. lib. 5. cap. 20. Nam si is qui in hac terrestri militia Regi suo fidem servat, in aliquo egregio facinore, si postea vixerit, acceptior sit & charior: si perierit, summam consequitur gloriam, quod pro Duce suo mortem occubuerit, quantò magis Imperatori Deo fides servanda est, qui non tantum viventibus, sed & mortuis præmium potest virtutis exolvere. Eusebius, Josephus, Ruffinus de Herode, *dicebant ergo hi quibus divinandi peritia est, divinitus has pœnas ab Imperatore Deo, ob multa ejus impie, & crudeliter gesta deposci.* Dicimus insuper in sacris literis, de beata virgine, Imperatrix cœlorum, Hieronymus super Matthæum, Jesus Rex Judæorum, hoc est Imperator credentium & confitentium. Idem in Bibliis transtulit sæpè Imperium Domini Dei nostri. Item quod Deus imperavit, *Augustinus lib. 3. de Trinitate, cap. 4.* nihil enim fit visibiliter, & sensibiliter, quod non de interiore invisibili, atque in intelligibili aula summi Imperatoris, aut jubeatur, aut permittatur, secundum ineffabilem justitiam præmiorum atque pœnarum, gratiarum, atque retributionum, in ista totius creaturæ amplissima quadam immensaque Republica. *Idem sæpe dicit Deum imperare, ergo est Imperator.* Et *Ambrosius,* de eo quod scriptum est, *quis major est in Regno, non enim ad Imperium cælorum pervenitur superbia, divitiis, præfectura: sed humilitate, paupertate, lenitate, &c.* Non insuper sequitur, Deum nuncupamus Regem, ergo Rex summam potestatem propterea significat, Nam & patrem vocamus, non tamen idcirco pater summa potestas est, vocamus & agnum, vocamus & pastorem: non tamen

illa ſupremam poteſtatem deſignant, vocamus & Dominum, quod vocabulum (ut ſuperius dixi) tyrannidem ſignificabat antiquitùs: Atque inter Reges olim & tyrannos, nulla erat differentia, ut multi Auctores prodiderunt. Virgilius in VII. Æneidos,

Pars mihi pacis erit dextram tetigiſſe tyranni.

Ubi Servius ait, Græce dixit Regis, nam apud illos Regis, & tyranni nulla diſcretio eſt. Sic Herodotus Crœſum tyrannum dixit, & Ariſtophanes in lemniadibus, Thoantem Hypſiphyles patrem. Et apud Eccleſiaſticos Scriptores, Sancti viri vocantur Reges, ut dicit *Gregorius* libro XXVI. moralium, ſuper illud Job: *Reges in ſolio collocat in perpetuum.* Sed apud Veteres Latinos pro divite tantum ponebatur Rex. Ita apud Horatium, Juvenalem, Columellam & Martialem invenies. Unde *& Plautus Menæchmus*, de ſe contra ſervum ſuum loquens ait: *meus Ulyſſes ſuo qui Regi tantum concivit mali.* Lycus leno apud eundem in Pœnulo: *Rex ſum, ſi ego illum hodie ad me hominem allexero: Rex etiam ſacrorum, qui & ſacrificulus dicebatur, Romæ erat, & Pontifici maximo ſubjiciebatur.* Et *Auguſtinus* libro de civitate IV. quia *latrocinia quid ſunt, niſi parva Regna?* Vides hic Regis & Regni etiam olim parvam fuiſſe exiſtimationem & cujuslibet feré pagi Dominum Regem appellatum. Nonne & in Canonicis decretis, 7. q. 1. in apibus dicitur, *Imperatorem eſſe ſuper omnes Reges, quod Latinos, non nos habent auctores?* Unde illam rationem bene commiſcet Leonhardus Juſtinianus. Imperatorem igitur ſummam complecti poteſtatem, jam liquidò oſtendimus, atque ſupra Reges eſſe declaravimus, non tam ex ſignificatione, quam ex opinione publicoque omnium mortalium conſenſu, adeò ut Rex multis non adeò potentibus attribuatur, ſubque Imperatoribus Romanis multi olim Reges fuerint, atque ab illis ſint coronati, ut *Tigranes à Tiberio, Herodes ab Auguſto*, & alii ab aliis: Imperator verò, quandam ſupremam in terris ac maximam oſtendat à Deo, ut cum Turcæ ſuos fines mirum in modum propagaverint, Princeps eorum propter magnam potentiam, dicatur non niſi Imperator, etiam à Chriſtianis.

Videris tamen maximè improbare, quod primò noſtri ſcribant ſe Romanorum Reges, atque poſtea Imperatores, quod nulla unquam gens fecerit, noſque in hoc barbariæ non parum inculas. Ad quod ego tibi reſpondeo, omnium noſtrorum conſenſu Imperatorem majus nobis videri eſſe (uti probavi) quàm Regem, non tamen Regem Romanorum alium exiſtimamus, quoad poteſtatis exercitium, quàm Imperatorem Romanum. Nam poſtquam aliquis ex noſtris in Regem Romanum eſt electus, mox omnia Imperatoris officia exercet, & (ut loquar more leguleiorum recentium) de facto habet plenariam omnium rerum adminiſtrationem, ſupremamque poteſtatem, nec aliquid addit creatio in Imperatorem, niſi quandam ſolennitatem, & quædam ornamenta, quæ Romanus Pontifex non nos excogitavimus. Ut igitur Rex aliquis Romanorum primum dicatur, & poſtea Imperator coronatione Pontificis, ſolùm eſt ſedis Apoſtolicæ non Germanorum inſtitutum, ut leges in capite venerabilem, Extra. de electione. *Vos verò Germani, dum elegerimus aliquem in Regem Romanorum, mox etiam habemus noſtrum Imperatorem, ſed* illæ tres coronationes non ſunt à nobis introductæ, propter majus Imperium, ſed propter conſuetudines locorum. *Primum* enim Aquiſgrani, pro Regno Teutonicorum & Galliæ Belgicæ coronatur, Mediolani pro conſuetudine Longobardorum, qui ſpectant additionem Rom. Imperatoris. *Poſtremo* Romæ, pro Romano Imperio. Majores enim noſtri (poſt Carolum noſtratem & ejus ſtirpem, qui non niſi poſt Rom. coronationem tandem ſe Rom. Imperatores ſcribebant) uti Henricus II. Othones ante Romanam coronationem ſcribebant ſe Reges tantum Galliæ Belgicæ, & Longobardorum, tandem poſt Pontificis coronationes, ſcribebant, ſe Imperatores juxta morem majorum. Sed poſtquam Othone III. ſine liberis deceſſiſſet, & unà cum Gregorio V. ordinante, electio Rom. Principis tranſlata eſſet ad VII. Electores: Papa Romanum Principem juſſit primum Regem coronari, tanquam minus eſſet & multis commune, quod ſine ejus auctoritate fieret, ut ipſe tandem ſupremam poteſtatem & Imperatoriam conferret. Nos verò in Rege Imperatorem, & omnem ejus poteſtatem eligimus, atque tanquam Imperatori obedientiam & fidem juramus: pauca tantùm quædam ornamenta addit, nihil conferentia vel addentia Imperatoriæ Majeſtati, ut etiam Hoſtienſis confirmat, in ca. ſuper quibuſdam de verbo ſig. ubi dicit. *Principes Germaniæ pronunciaſſe, quod promotio Imperialis non det niſi nomen Imperatoris.*

Poſtremò, tanquam nefas quoddam & piaculum objicit nobis, cum coronemus noſtros Reges & Imperatores, dicens: *Enim verò non ut Imperatores, ſed ut Reges Romani coronantur, cur ergo ſe poſt coronationem Imperatores ſcribunt non Reges, deinde hoc totum ignorantiæ eſt, cum ne Reges quidem Romanos unquam coronari mos fuit,* Romulus enim & hi qui poſt Romulum fuerunt Reges, nunquam coronam receperunt, aut geſtarunt, aut uſi ſunt. Idem quoque obſervatum eſt à Tuſcorum Regibus, ut nunquam coronarentur, ſed trabea duntaxat & palmata tunica. Et idem: coronari ubinam gentium mos fuit: quis Imperatorem Romanum antiquis illis temporibus coronatum fuiſſe unquam audivit aut legit: non Auguſtum, non Tiberium, non Caligulam, non Neronem, cum præſertim hi duo extremi, intolerandæ ſuperbiæ, ac luxuriæ fuerint: nemo unquam coronam imperii unquam ſuſcepit, aut habuit, aut auſus eſt, niſi forte lauream cum triumphaſſet, aut roſtratam quod claſſem hoſtium cepiſſet, quæ duæ coronæ non Imperatoriæ erant magis, quam quorumcunque triumphantium, aut vincentium. *Primùm Juſtiniane, coronarum uſus antiquiſſimus eſt: non ſolum ſub Romulo, ſed Libero patre hunc fuiſſe, teſtis eſt* Plinius, in l. 7. naturalis hiſtoriæ. Et Romani Imperatores, olim etiam non lauro tantum, ſed & auro etiam coronabantur: Nam ut Aulus Gellius in quinto docet, triumphales coronæ ſunt aureæ, quæ Imperatoribus ob honorem mittuntur, ſed illæ aureæ coronæ non fuerunt in tanto precio, ut Rex vel Imperator peculiariter coronaretur, cum & civica precioſior eſſet, & privati etiam cives illa coronarentur: Dicit enim Plin. lib. 1. cum de civica corona dicere addit, *Cedunt his murales vallareque, & aureæ, quanquam precio antecedentes.*

Et

Et idem lib. 33. loquens de Romanis : *iidem, quod magis miremur, coronas ex auro dedere civibus. Quis primus donatus sit ea, non invenio, sed quis primus donaverit, à L. Pisone traditur, A. Posthumius dictator apud lacum Regillum, castris Latinorum expugnatis, eo, cujus maximè opera capta esset, hanc coronam ex præda dedit. Item Lucius Lentulus Servilio Cornelio merenda, Samnitum oppido capto, sed quinq; librarum corona. Piso frugi filium ex privata pecunia donavit, eamque coronam testamento Respublicæ* legavit. Et Titus Livius lib. 3. *exercitus liberatus, & ejus Consul coronam auream Cincinato Dictatori dedit.* Et 7. Item, *Samnitibus superatis, Consul Aulus Cornelius Cossus, advocata concione, Publii Decii tribuni militaris laudes peragit, præter militaria dona, aurea corona eum donat.* Et lib. 10. *Papirius cursor Consul, Papirium filium, quatuor centuriones, manipulumque hastatorum, armillis aureisque coronis donavit.* Et lib. 30. *Scipio concionem advocari jussit, ubi Masinissam Regem primum appellatum, eximiisq; ornatum laudibus aurea corona donat.* Et Sicinius dentatus, aureis donatus est coronis, ut dicit Gellius lib. 2. cap. 11. & Josephus in 7. de Tito Vespasiano. Confestim ergò eos, quorum partes sunt judicare, quos nam scirent fortiter aliquid in bello fecisse, & nominatim singulos appellatos collaudat, quasi qui domesticis rectè gestis, nimium lætaretur, & coronas eis aureas imponebat. Et sicut apud alias nationes Reges suis insignibus decorati sunt: ita apud Romanos. Nam sicut apud Macedones, Reges Diademate cingi morem esse scribit Herodianus, & Reges Persarum tiaram gestare consueverunt, in cujus summitate gemma erat per magna, & lucens, auro illigata. Ægypti Regibus mos fuit, aut leonis, aut tauri, aut draconis priorem partem in capite ferre insignia Principatus. Æthiopum verò Reges sceptrum in aratri formam gerunt. Ita *Romanis indumentum purpura, signum erat Regiæ potestatis*, ut dicit *Lactantius lib. 4. c. 7.* itemq; (ut tu dicis) trabea & palmata tunica. Virgilius.

Et sellam regni trabeamq; insignia nostri.

Et Cicero pro Scauro : *quem purpura Regalis non commovit eum Sardorum mastruga mutavit.* Nonne & Prætori, ut dicit Fenestella, regia insignia consularesque fermè apparatus fuerunt? Quod si propter coronationem Imperatorum nostrorum, vis nos esse barbaros, & cuncta emendare, vel potius ridere, & redigere ad antiquitatem : facies Romam (quæ est domicilium, & plantatrix linguæ Latinæ) & Romanos ipsos barbaros. Nonnè Pontifex Maximus triplici corona, instar turritæ Cybeles, insignitur? quod omnibus temporibus antiquis, atque cunctis nationibus & gentibus est inauditum, sed bone Justiniane, falsò Germanos Imperatores accusas quod ipsi primum se coronaverint, cum hoc fecerint ante Romanos, & Græci Imperatores. Nam ut dicit Paulus Diaconus, de Tiberio Constantino : *Hic cum augustalem coronam accepturus esset, eamq; secundum consuetudinem, ad spectaculum cum populus expectaret, fuit ante illum tempus jam consuetudo coronandi Imperatores :* Nonne Justinianus coronatum se dicit (de quadriennii præscrip. l. benè à Zenone) quæ ergò (inquit) pro Augusto honore & cautela, res accipientium nostra statuit æternitas, hæc tam nostra sublimitas, quam cæteri omnes judices nostri observare festinent, ex eo tempore valitura, quo nutu divino Imperiales suscepimus infulas. Ubi Accursius dicit, *nota Imperatores esse coronandos. Nonne*, ut dicit Aurelius Victor, Eusebius & alii, *Aurelianus Imperator primus apud Romanos diadema capiti innexuit, gemmisq; & aurata, omni veste, quod adhuc ferè incognitum Romanis moribus visebatur, usus est. Nonne & Constantinus Magnus coronatus est :* nam ut dicit *Panegyricus* ejus : *meritò igitur tibi Constantine, & imperator, Senatus signum DEI, & paulò ante Italiæ scutum, & coronam, cuncta aurea dedicarunt.* Et Aurelius Victor: *Constantinus pontem in Danubio construxit, habitum Regium gemmis, & caput exornans perpetuò Diademate, ut latius postea dicam.* Et Mauritius Imperator coronatus est, ut dicit Paulus Diaconus. Nam ut scribunt Otho Frisingensis, & alii illorum temporum scriptores, Heraclitus coronatus est occiso Phoca à Sergio patriarcha, in oratorio sancti Stephani, in palatio suo coronata est, eadem die, sponsa quoque ipsius Eudocia, in Augustam. Et Phocas coronatus est, & Constantinus, filius Costantis regnavit cum fratribus suis, Heraclio & Tiberio, sed cum venirent aliqui orientalium partium, & dicerent, si in Trinitatē credimus, tres coronemus: turbatus est Constantius qui solus erat coronatus Tyberius Constantinus coronatus est ab Euticio Patriarcha, qui mittens adduxit uxorem suam Anastasiam, & coronavit eam. Pulcheria Theodosii filia, senis Martiani Imperatoris capiti Diadema imposuit, ut scribit Pomponius, Justinus minor Justiniani nepos, Sophiam uxorem coronavit Augustam, coronatus & ipse ab Eutitio, Leobessica ortus progenie ab Anatholio est coronatus. Leo Junior cùm paucis mensibus rexisset Imperium, propria manu, ut dicit Pomponius Lætus in suis Imperatoribus, coronans genitorem suum Zenonem, constituensque Imperatorem, rebus excessit humanis. Ita & de aliis scribunt, omnes ferè illorum temporum scriptores. Itemque *Julianus Apostata*, ut scribunt Ammianus Marcellinus, & alii, à militibus *Augustus appellatus est: cumque corona deesset Imperialis, torquem unus militum super caput imposuit, & ista coronatio etiam vetustior est, apud Romanos.* Nam Claudius Drusus, statua sibi cum Diademate ad Appii forum posita, Italiam per clientelas occupare tentavit, ut Suetonius auctor est. Et Titus Vespasianus Alexandriam petens, in consecrando apud Memphim Api bovi, Diadema gestavit. Et idem, ut scribit Josephus, in septimo belli Judaici, cum ad zeuma Euphratem versus iter contenderet, huc missi etiam ab Rege Parthorum Legati, auream ei coronam ferentes, quòd Judæos vicisset, eaque suscepta, etiam convivium exhibuit Regiis. Et Antoninus Heliogabalus, ut scribit Herodianus Græcus, vestitum usurpavit luxuriosum, purpura intextum, atque auro monilibusque, & armis redimitus, coronas etiam substinens, ad Tiaræ modum, auro lapillisque preciosis insignitas. Vides igitur Justiniane, quàm perperam egeris, dum Germanos Imperatores, falsò accusaveris ignorantiæ, & barbariæ, in hoc, quod jam diximus. Sed quòd addis, nec Tyberium, nec Neronem, nec Caligulam, unquam coronatos, cur non addit, nec unctos, uti nostri modo unguntur : Bone Justiniane, nos Ger-

mani

Germani malumus similes esse Christianorum, & Caligulæ, Probes tu facta illorum, nos Christianorum, nos enim gaudemus, ad imitationem Christi (qui pro redemptione nostra spineam coronam portare non est dedignatus) & Sanctorum Regum *David*, & aliorum, & *Constantini Magni* Imperatoris Christiani, coronare nostros Reges, & ungere. Nam etsi Eusebius, Beda, & alii dicant, *Aristobulum* qui Hircano successit *primum apud Judæos, Diadematis sumpsisse insigne*: invenio tamen II. *Reg. c. I. Saul* Regem Diadema io capite tulisse, & *capite XII. David* profectus est, adversum Rabba, cumque dimicasset, cepisse eam, & tulisse Diadema Regis eorum de capite ejus, pondo auri talentum, habens gemmas preciosissimas, & impositum esse super caput David; *Et Paralip. I. cap. XX.* Tulit autem David coronam Melchon de capite ejus, & invenit in ea auri pondo talentum, & preciosissimas gemmas, fecitque inde sibi Diadema. Coronamus igitur, & ungimus Reges nostros, ad exemplum Sanctorum, non malorum, non ad superbiam (ut tu existimas) & tyrannidem, sed ad Humilitatem, & Pietatem. Hoc non ego, & Germani, sed sanctus Ambrosius dicit, nosque hunc morem accepisse à Constantino, atque accipere debere, docet de obitu Theodosii, ita loquens de Helena, Constantini matre: *Quæsivit Helena clavos, quibus crucifixus est Dominus, & invenit, de uno clavo frenos fieri præcepit, de altero Diadema intexuit. Unum ad decorem, alterum ad devotionem vertit. Visitata est Maria, ut Evam liberaret, visitata est Helena, ut Imperatores redimerentur. Misit itaque filio suo Constantino. Diadema gemmis insignitum, quas preciosior ferro innexos crucis redemptionis Divina gemma connecteret: Misit & frenum, utroque usus est Constantinus, & fidem transmisit, ad posteros Reges. Principium itaque credentium Imperatoris sanctum est, quod super frenum, ex illo fides, ut persecutio cessaret, devotio succederet. Sapienter Helena egit, quæ crucem in capite Regum levavit & locavit, ut crux Christi de Regibus adoretur; non insolentia ista, sed Pietas est, cum defertur sacra redemptioni. Bonus itaque clavus Romani Imperatoris, qui totum regit Orbem, ac vestit, Principum frontem, ut sint prædicatores, qui persecutores esse consueverunt. Rectè in capite clavus, ut ubi sensus est, ibi præsidium, in vertice corona, in manibus habena. Corona de cruce, ut fides luceat: Habena quoque de cruce, ut potestas regat, sitque justa moderatio non injusta præceptio. Habeant hoc etiam Principes Christi sibi liberalitate concessum, ut ad imitationem Domini dicatur de Imperatore Romano: posuisti in capite ejus coronam de lapide precioso*, Et idem Ambrosius: *Quare sanctum super frenum, nisi ut Imperatorum insolentiam refrenaret, comprimeret licentiam tyrannorum, qui quasi equi in libidines adhinnirent, quòd liceret illis adulteria impunè committere, quæ Caligularum, cæterorumque probra comperimus, quibus non fuit sanctum super frenum. Quid ergo aliud egit Helenæ operatio, ut frena dirigeret, nisi ut omnibus Imperatoribus sancto dicere spiritu videretur? nolite fieri sicut equus & mulus, sed in freno, & chamo maxillas eorum constringeret, qui se non agnoscerent. Reges ut regerent sibi subditos. Prona enim potestas in vitium ferebatur, & more pecudum vaga sese libidine polluebant. Ignorabant Deum, restrinxit eos crux Domini, & revocavit à lapsu impietatis, levavit oculos eorum, ut Christum in cœlo quærerent.* Hæc ille. In quibus luculentissimè ostenditur, Justinianum injuria debacchatum esse in Germanos, in quo se planè Venetum ostendit, dum postremò etiam addit: *Germanos Imperatores vix quatuor jugerum possessores, coronari.* Sed profectò illa jugera habent fortes Viros, dum unus Imperatoris subditus, & Vasallus, ut dicitur, nostris temporibus Dux Austriæ Sigismundus, tuos Venetos, ô Justiniane, terra marique potentissimos, atque maximo exercitu instructos, paucissimis militibus memorabilique clade profligaverit prope Tridentum, ut prius copiosè descripsi. *Sunt autem Veneti Germanorum antiqui, & genuini hostes*, quos nostra patientia, ad maximam injuriam provocat, *non enim contenti, prædas se Imperii ditatos esse*, qui ante ducentos annos in continenti habebant nihil, *nunc proditionis, atque calliditatis ope* quibus pugnare dicuntur præcipuè, & sunt maximè illustres res, & *jura Imperii invaserunt, atque Italiam nobis debitam* nuo callis, nunc aliis factionibus adjuti Germanorum, in Italia Imperium debilitaverunt, atque *everterunt*, nec ut dixi contenti juribus nostris, & nostrorum sanguine olim partis, iniquissimè esse potitos, nisi & verbis, & fabulis nos, quibuscunque modis possunt, dilacerarent studiosissimè. Sed surge, ô Germanorum invictissima Virtus, & fortitudo genuina, vindica te ab injuria rerum, & verborum, & repetite, Viri, vestrum ab his, qui maximas Imperii urbes, & potentissimas variis artibus & machinationibus in suam dominationem subegerunt. Surge tu inprimis Christianissime, atque Augustissime Imperator Maximiliane, cognosce homines, qui ut rebus suis consulant, dominandi libidine præcipites, fidem habent temporariam, nunc illum, nunc alium destituere, vel fovere, vel circumvenire nunquam formidantes. Valete omnes Germani, atque verbis & maximè armis laudem, gloriam, atque honorem nostrum non sinite pessundari, nam & ego, nonnisi amore patriæ, hæc scribo, nec cum larvis luctari cupio, cum contra Justinianum illum scribo, sine vituperatione tamen. Sed patriæ misertus non potui vel saltem aliquid facere, quo provectioribus ætate, atque doctioribus me Germanis præberem uberiorem occasionem, defendendi Germaniam, Iterum Valete.

QUOD

QUOD

IMPERATOR ROMANORUM JURE SIT CHRISTIANISSIMUS DICENDUS

MAXIMILIANUS CHRISTIANISSIMUS, ROMANORUM REX SEMPER AUGUSTUS

HENRICUS BEBEIUS.

QUOD ego in scriptis meis, Regem nostrum Maximilianum appellito Christianissimum, exemplo Divi Ambrosii,& aliorum,qui Imperatores Christianissimos scribunt,exemplo Romanæ Ecclesiæ,quæ in die Parasceves pro Cæsare orans dicit: pro Christianissimo Imperatore Romano,ita habent libri sacri tam recentes,quàm vetusti.Sunt qui minus rectè factum existiment, quòd is titulus jure quodā hæreditario *peculiariter sit Regibus Francorū tributus*,ut citra eorum injuriam nemo alius Rex sibi vendicare posset, quorū sententiæ,neq;suffragabor neq; accedo,quin imò Imperatori Rom.jure meritissimo tribuendum contendo,sive enim dignitatem, sive merita consideravimus, *Germanos Imperatores Christianissimos* vocabimus.Primum enim cum Rom. Rex sit super omnes Reges, atque Ecclesiæ Christianæ omnium consensu Advocatus,ut ita loquar,& defensor,ejus partes erunt omnes Ecclesiæ Christi status defendere,eosque in pace,ac tranquillitate conservare, universamque Rempublicam fidei, ut unicus & maximus Christiani exercitus Dux,& Imperator,pro viribus amplificare, propterea enim à Christo gladiū accepit: quæ quidem officia,cùm in primis ad Christi laudem,& gloriam spectent,non incongruenter, quin potius jure proprio Romanorum Rex titulum sibi Christianissimi assumere, ac vindicare potest. Quemadmodum *Pontifex Romanus sanctissimi appellationem* ab officio, & dignitate, cui præest etjam si opera ejus essent pessima Si autem merita inspexerimus,soli Germani Christianissimi appellabuntur. *Pipinus enim Germanus, & Francus Orientalis*, ut nemo sanus negat,primus *meruit istum titulum,ab Urbano II*, qui ob egregiam virtutem , & insignem amorem,quo Christi Ecclesiam est prosecutus,accepit & hunc titulum , & Regnum Francorum Occidentalium, quos potius Francigenas appellabimus. Carolus postea Magnus illius filius in quo,& successoribus continuatus est is titulus, quòd Germanus, & Francus Orientalis fuit, ideò consensu Romanæ plebis,atq; approbatione SanctæRom.Ecclesiæ Imper. in persona ejus,utpote Germani,fuit translatū in Germanos,non Gallos Francigenas,quòd si ex hoc Christianissimus fuisset dictus, vel quòd Francigena esset,vel Francigenæ tam bene meriti de Republica Christiana fuissent,Imperiū non in Francos Germanos,sed Francigenas esset translatum, quod nemo dicere potest. Carolus insuper dictus est,Christianissimus Imp.non Christianissimus Rex Francigenarū, hoc ejus sepulchrum declarat cum tali inscriptione; CAROLI. MAGNI. CHRISTIANISSIMI. IMPERATORIS. ROMANORUM. CORPUS. SUB. HOC. SEPULCHRO. CONDITUM. EST. Quare Francorum Orientalium Reges, qui fuerunt natione, & Imperio Germani, habebantque sub se Regnum Francigenarum, illi sua Virtute Imperium Germanis meruerunt, tituloque Christianissimi decorati sunt, ob admirandam ipsorum Religionem,Ecclesiæque Christianæ propagationem, quod nemo de Francigenis, & Gallis dicere potest. Post stirpem autem Carolinam , quæ ut dixi , Germana fuit, cum jam Francia Occidentalis, ab Orientali, Imperioque Germanico esset divisa, compararemus gesta Germanorum Principum, atque Imperatorum, cum Gallis cunctisque Europæis Regibus,& nemo non dicet, Germanos esse Christianissimos, nam si parvo aliquo volumine enarrare, possem, qua diligentia,& reverentia nostrates Imperatores sint Divinum cultum prosecuti,si fidem Christi dilatatam, Regnaque & populos ad fidem per eos revocatos, atque conversos,si donationes,& privilegia Romanæ Ecclesiæ liberaliter collata: Si item enumerare vellem constructiones , & reparationes multorum Monasteriorum, & Sacrarum ædium, donationesque, & privilegia commemorarem, intelligerent omnes homines,nullam esse,sub cœlo gentem quæ posset ulla ex parte, cum nostris comparari , sed quia hoc Lupoldus Bebenburgius luculenter tradidit non est in præsentia opus, ut plura dicam. Quis insuper unquam egregiam aliquam expeditionem, contra infideles proferet , in qua Germani copiosissimo non affuerint exercitu, clarissimisque Virtutibus enituerint? Testatur hoc militia Germanorum,sub Henrico V. dum Gotfridus,cum fratribus Germanus,& Francus Orientalis, Comes Bullonius natus, & postea Dux nostratium Lotharingorum, cum Germanis sacrum sepulchrum à manibus infidelium eripuit , Regnumque Hierosolymitanum consecutus est, gloriosissimè , non tamen negabo, eo tempore,& alios etiam Francos strenuè pro fide decertasse.Quòd si nunc commemorare vellem, quid egerit pro fide Christiana, Conradus II. Fridericus I. Ænobarbus, Henricus VI. per fratres, & Duces suos: Itemque alii , ut suo tempore copiosius scribam , nimis longum esset, & superfluum,dum nemo, cui paucæ Historiæ sunt cognitæ, ignoret , adeò ut nullo unquam tempore, sicut nec hodie , religione , & meritis in fidem Christi cedere Francigenis jure debeamus. Quare jure tam Dignitatis , quam meritorum Germani Imperatores Christianissimi dici debent. Sed *quòd ad nos usque singulariter Reges Francorum, ita honestati sunt , credo solam esse illam consuetudinem*, quæ in stirpe Carolina inolevit,& quædam incuria Imperatorum quorundam , qui quod suum est , uti alius in rebus multis, sibi vindicare non studuerunt, ego autem, quod jure fieri debere, & quòd Maximilianum Cæsarem , non neglecturum existimo,pronunciandum putavi.

Dimit-

Dimitto autem illam causam, quam hodiè quidam suis libris complexi sunt, quòd Reges Franciæ recentiores, Carolus Strumosus, de quo antè dixi, & Ludovicus, qui nunc imperat, suis conjugiis, non patum Christianissimi nomen obtenebraverint: Nam ut de Carolo taceam, cujus factum nunquam sine dolore meminisse possum, nonne *Ludovicus* ille Aurelianus, contra præceptum illud Christianum; Quos Deus conjunxit, homo non separet, *cujus antè habuit fororem, hac dimissa atq; repudiata, alias mortui duxit uxorem*, quod vix usquam auditum est, apud Christianos. Quæ ego non in detractionem loquor, quoniam manifesta sunt, & Robertus ipse tetigit, sed dispensatione Apostolica excusavit, quam ego nec vituopero, nec negabo, mallem tamen *fine dispensatione non peccare*. Sed ideò dicenda putavi, ut intelligant homines, sive vetera tempora repetemus, sive illa recentia, me jure scripsisse, Maximilianum Christianissimum, tàm Dignitate, quàm meritis, quòd præter alias virtutes maximas, vitæ innocentia atque Religione, non solùm hodiè vix habeat inter Reges secundum, omnium confesso, sed possit etiam cum omni antiquitate, in omni genere Virtutum, & gloriæ conferri.

DE LAUDE, ANTIQUITATE, IMPERIO, victoriis rebusq; gestis Veterum Germanorum.

CAPUT I.

Germani habuerunt alterum Imperium, Romanis florentibus.

PRimo Germani alterum & secundum à Romanis Imperium habuisse prædicantur ab exteris. Nazarius ad Constantinum de Germania: *Jacet in latere Galliarum aut in finu tuo fusa barbara per se ipsa potens Natio, & post Romanam magnitudinem secunda in terris*. Ex quibus externi & hostis nostri verbis, intelligimus, Germanos aliud à Romanis Imperium habuisse, & post Romanos potentissimos fuisse: Et Egesippus, qui proximè Apostolorum temporibus successit, dicit, Germanos totius Orbis Imperium agitasse, de Vespasiano loquens his verbis lib. 2. *Romanis tamen super nubes viantibus, & ultra columnas Herculis Imperium propagantibus, nihil invium fuit, tanta facilitate hostis, & qui latebat, repertus, & qui resistebat, victus est. quorum improviso adventu consedisse montes Germania credidit, Rhenum exaruisse, qui magnitudine corporum, & contemptu mortis cæteris validiores, qui retinaculum antè suum Rhenum putabant, nunc salutis defensionem. Itaque non scopulis Germanorum repletur sed Romanorum liburnis, qua per errantes tot usque ad mare bicornis amnis fluenta, quondam liberas gentes servitio premunt, ut qua antè sibi totius orbis Imperium præsumpserant, nunc servitutis propria mercedem exolvant.* Quòd si quis dixerit, Egesippus, & alter dicunt, Germanos esse victos, adeò, ut contra se faciant, ego accepto, quod primus dicit: *Germanos alterum Imperium habuisse*. Alter: *totius Orbis Imperium præsumpsisse, & liberas fuisse gentes*. Nam non est mendum, quòd mentiantur laudantes Romanos, quæ contra Romanos proferunt, quis enim non crederet Romani, & Romanos laudantibus, quæ contra se, & suos adducunt? Quòd autem ita dicunt Germanos à Romanis victos, hinc videntur favore, & adulatione dicere, præsertim dum ego contrarium probabo Illustribus Scriptoribus, Vespasianum non trans Rhenum, sed in Gallia cum Germanis, sed varia fortuna decertasse, nec Constantinum trans Rhenum, sed in Gallia etiam nomen suum illustrasse, atque auxilio Regis Suevorum ad Imperium pervenisse. Quis igitur Germanos non admiretur? quos ego Clarissimos, Illustrissimos atque Bellicosissimos ostendam, ex his Auctoribus, qui Romanis blanditi, illosque ex proposito laudantes, Germanos eorumque laudem deprimere conati sunt, dum nemo sanæ mentis non facilè acceptet atque credat, quod quis contra se atque eos, quos laudare cupit, afferat.

CAPUT II.

Rhenus semper fuit terminus Imperii Romani: Et Romani contenti fuerunt Rheno tenus Germanos prohibere, ne in Galliam transirent.

MUlti Romanorum Imperatorum scripserunt, se à domina Germania Germanicos, sed nemo eorum unquam domuit Germaniam, nisi fortè *Germaniam secundam*, ut vocat Ammianus Marcellinus, hoc est, Germanos, qui sunt nobis Transrhenani, ut sunt, *Austrasii, Belgarumq; maior pars*, sed legenti mihi Romanos Scriptores, compertum est, Romanos parum tentasse, vel profecisse contra Germanos, nisi in ipsa infima Gallia, in qua sæpè Romani & victi sunt à nobis, & vicerunt, adeò ut non minùs verè quàm luculenter Pacatus Latinus ad Theodosium deploret, Galliam, continuò Barbarorum incursiones sustinentem, dicens: *Unde igitur ordiar nisi à tuis, mea Gallia, malis, qua ex omnibus terris, quas illa pestis insederat, haud injuria tibi vindicas privilegium miseriarum.* Quòd si dixerim ut verissimè possum, Julium Cæsarem nihil egregium trans Rhenum egisse, Germanisque potiùs arma ostentasse, quàm intulisse, non mentiar, dum Pompejus apud Lucanum etiam dicat eum fugisse à Rheno:

Dant animos Rheni gelidis quod fugit ab undis.

Quod tametsi hostis erat, tamen & hostes loquuntur veritatem, sed Lucanus ex animi sententia scripsit. Inde non probantur mihi, imò mentiuntur quidam scioli (nescientes, dum suæ Civitatis vetustatem & Nobilitatem mentiri volunt, de honestari Germaniam) dum dicant, multas Civitates in Saxonia, à Julio Cæsare conditas, nam, eo ipso teste, ultra

ultra quindecim dies non mansit in Germania, nedum Saxonia, in quam nunquam venit, & quæ tunc non fuerat. Quod si etiam hoc nomen habuisset, nunquam tamen in illam venit, nedum Civitatem ullam in tota Germania condidit, trans Rhenum, quæ omnia ex commentarius ejus hominis, inprimis gloriosi & ambitiosi elicere possumus, adeò ut aliis non egeamus testibus, nec ullus hoc vetus Historicus tradit, sed sunt meræ nugæ anilesque ad carbones, & juxta focum fabulæ. Dico & Augustum pauco tempore particulam Germaniæ occupasse, tandem amisso exercitu, duabusque cladibus acceptis repulsum. Ostendam igitur receptis Auctoribus, & diversis temporibus, semper ferè Rheno & Histro terminatum Romanum Imperium usq; ad annum Domini CCCXXX. tunc enim Romanum Imperium in Occidente periit. Romanosque rebus integris & florentibus, contentos fuisse, si intra Rhenum & Histrum Imperium agerent, Germanosque semper fuisse liberos ab omni imperio, hostesque se Romanorum semper egisse: Audiamus Auctores, Dominus Ulpianus *in l. 24. ff. de captiv. & postl. reversis.* *Hostes sunt, quibus bellum publicè Populus Romanus decrevit, vel ipsi populo Romano cæteri verò latrunculi, vel prædones appellantur. Et ideò, qui à latronibus captus est, servus latronum non est, nec postliminium illi necessarium, ab hostibus autem captus, puta à Germanis, vel Parthis, & servus est hostium, & postliminio statum recuperat pristinum.* Servius in 8. Æneid. *Rhenus fluvius bicornis, quia per duos alveos fluit, per unum,* quà Romanum Imperium est, per alterum, interfluit barbaros. Ambrosius tempore Valentiniani: *Danubius de occidentalibus partibus barbarorum atque Romanos intersecant populos, donec Ponto ipso condatur: Rhenus de jugo Alpium, usque in Oceani profunda cursus suos dirigens, Romani memorandus adversus feras gentes murus Imperii,* Josephus lib. 2. de bello Judaico, tempore Neronis loquens de Germanis; *Nunc autem limitem Rhenum habent, & VIII. legionibus domantur, & serviunt quidem, qui capti sunt, reliqua autem eorum gens universa salutem in fuga non in armis ponit.* Idem; *Quid mirum, si Euphrates ab Oriente, & Oceanus ab Occidente, itemq; a Meridiano tractu, Libya fertilissima Regio, & à Septentrione Rhenus atque Hister sunt Imperii limites.* Josephus hæc verba in persona Agrippæ Regis, ad terrorem Judæorum dixit, non quòd ita esset, infrà enim ostendam, tempore illo, Germanos non solùm in Galliam crebras fecisse incursiones, sed in Hispaniam usque penetrasse, non tamen nego, Germanos interdum in Gallia victos. Claudianus de Stilicone, sub Honorio & Arcadio: *Ulla ne posteritas credet, Germania quondam,*

Illa ferox populis, quæ vix instantibus olim
Principibus tota poterat cum mole teneri,
Jam sese placidam præbet Stiliconis habenis,
Ut nec præsidiis nudato limite tentet
Expositum calcare solum, &c.

Eutropius de Juliano; *A quo modicis copiis apud Argentoratum, Galliæ urbem, ingentes Alemannorum copiæ extinctæ sunt, submotiq; ultra Rhenum Germani & finibus suis Imperium constitutum.* Seneca V. naturalium: *Sub Nerone hinc, qui medius inter pacata & hostilia fuit, Danubius ac Rhenus: Alter Sarmaticos impetus cohibens, & Europam Asiamq; discriminans alter Germanos avidam gentem belli repellens.* Panegyricus Constantino: *Et quid opus erat, ipsi Rheno instructis & militibus, & classibus, quem jam pridem barbaris nationibus, Virtutis tua terror obstruxit,* De eodem: *Ruperat fid ingens levis & lubrica barbarorum, & robore, atq; audacia lectis eruptionis auctoribus, institisse Rheno nunciabantur, illico obvius assuisti, & præsentia tua, ne auderent transitum, terruisti.* Ad eundem: *Neq; enim jam in Rheni gurgitibus, sed nominis Tui terrore munimur.* Panegyricus Maximiano. Tu Domine Maximiane, repende Rheno instituisti, omnemque illum limitem non equestribus neque pedestribus copiis: sed præsentiæ tuæ terrore tutatus es. Idem: *Porrectus usq; ad Danubii caput Germaniæ Rhetiaq; limitibus.* Tacitus sub Domitiano in vita Agricolæ: *Nec jam de limite Imperii & ripa, sed de hibernis legionum, & possessione dubitatum a Romanis.* Claudianus de victoria Stiliconis:

Sublimis in Arcton
Prominet Hercynia confinis Rhetia silva,
Quæ se Danubii jactat Rheniq; parentem,
Utraq; Romuleo prætendens flumina regno.

Cornelius Tacitus lib. XX. sub Vespasiano: *Rhenus incognita illi cœlo siccitate vix navium patiens, arcti commeatus, dispositæ per omnem ripam stationes, quæ Germanos vado arcerent, apud imperitos prodigii loco accipiebatur ipsa aquarum penuria, tanquam nos omnes quoq;, & vetera Imperii munimenta desererent.* Ibidem: Turor ripæ Rheni à Vitellio præfectus Julius Sabinus Mamertinus ad Maximianum: *Sancte Jupiter & Hercules bone, tandem bella civilia ad gentes illas vesania dignas transtulistis, omnemque illam rabiem extra terminos hujus Imperii in terras hostium distulistis. Etenim a solo ex Oriente, ad usque Meotitas paludes, id nunc longius longiusq; protendere licet, si quis hostilem in mutua clade vesaniam toto Orbe percenseat, etenim ab ipso solis ortu non modò, ac citra Mæotim, sub extrema septentrionis plaga, quà fervidum caput Danubius evolvit, quaque horridus secat Albis Germaniam, sub etiam ipso lucis occasu, quà Tingetanum littus, Calpetano monti obvium, latus, in mediterraneos sinus admittit Oceanum, ruunt omnes in sanguinem summi populi, quibus nunquam contigit esse Romanis, obstinataque feritatis nunc sponte persolvunt pœnas. Gothi Burgundios penitus excindunt, rursus pro victis armantur Alemanni, itemque torva gens alia Gothorum, adjuncta manu Thaifalorum, adversum Vandalos. Gepidesq; concurrunt; Burgundiones Alemannorum agros occupavêre, sed sua quoque clade quæsitas Alemanni terras amisêre, sed repetunt.* Idem ad eundem. *Transeo limitem Rhetiæ, repentina hostium clade promodum.* Alius Panegyricus ad eundem Maximianum: *Quid autem majus evenire potuit illa tua in Germaniam transgressione, quà tu primus omnium Imperator probasti Romani Imperii nullum esse terminum, nisi qui tuorum esset, amborum scilicet Diocletiani & Maximiani, atqui Rhenum anteà videbatur ipsa sic natura duxisse, ut eo limite Romana Provincia ab immanitate Barbariæ vendicarentur. Et quis unquam ante Vos Principes non gratulatus est, Gallias illorum amne muniri, quando non enim sine metu nostro Rheni alveum minuit diu serena tempestas, quando non cum securitate nostra illius, diluvia creverunt.* Lucanus

Lucanus in 1. *Pharsaliae*:

Albis & indomitum Rheni caput.

Herodianus Græcus *lib. 2.* de Commodo & Nigro Imperatore: *Hæc dum agitaret levis incertaq; spe sublatus, fama jam per Pannonias Illyricosque increbuerat, perq; exercitus omnes, qui pro ripis Danubii Rhenique, excubantes coercendis barbaris Romanum tuentur Imperium.* Seneca de mundi gubernatione: *Omnes considera gentes, quibus Romana pax desinit, Germanos dico, & quicquid circa Istrum vagarum Gentium occursat.* Idem lib. 3. de naturalibus quæstionibus. *O quam ridiculi sunt mortalium termini! Ultra Istrum Dacus non exeat, Isthmum Samothraces includat; Parthis obstet Euphrates: Danubius Sarmatica ac Romana disterminet: Rhenus Germaniæ modum faciat.* Nec obstat quod in Evangelio legitur. *Exiit edictum à Cæsare Augusto in universum orbem*, nam intelligitur in *orbem Romanorum*, ut etiam Divus Ambrosius exponit, *non* autem *orbem terræ*, cujus minor pars Romanorum erat. Post Theodosium autem Magnum opus est loqui de finibus Romanorum, dum ne domi quidem se potuerint tueri, imò non de finibus; Sed de salute tam sua quàm patriæ anxii, magnam sunt passi desolationem, & totius Italiæ cum Roma vastationem, innumerabiles enim Germanorum nationes, Suevi, Gotthi, Vandali, Franci, Burgundiones, Rugi, Turcilingi, Heruli & alii, infusi per Italiam diversis temporibus & locis, & Romanorum provincias, totum Imperium pessundederunt: Et Ruffinus dicit in Scholastica historia: *Decium Imperatorem a Gotthis victum in præsens & futurū maximo reipublicæ interitu.*

CAPUT III.

Germani non contenti habere liberum imperium, intra Rhenum, etiam trans Alpes & fluvios patrios, Rhenum & Danubium, Romanorum provincias occupaverunt & vastarunt, invitis Romanis.

R*Omani* igitur usque ad inclinationem Imperii, semper *ad ripas Danubii & Rheni*, ut vim barbarorum ac insultus prohiberent atque coërcerent *legiones habebant, gaudentes*, ut dicit Panegyricus in alio capite ad Maximianum, *si quando Rhenus inundatione aquarum auctus, barbaros transitu prohiberent: econtrario consternati, si penuria aqua transvadabilis esset.* Nihilominus tamen *Germani* non potuerunt contineri, quin *crebras excursiones* in ipsorum provincias, non sine crebris Romanis cladibus *facerent*, ut non minùs verè quàm eleganter dixerit Claudianus:

Ulla ne posteritas credat Germania quondam,
Illa ferox populis, quæ vix instantibus olim
Principibus, tota poterat cum mole teneri,
Jam sese placidam præbet Stiliconis habenis,
Ut nec præsidiis nudato limite tentet
Expositum calcare solum, ——— ——

Stilico autem *Germanos non vicit*, sed quia & ipse Germanus & Vandalus, in societatem belli accepit. Nam ut sileam (quoniam de antiquitate Germanorum alibi illa dicam) quomodo Prisco Tarquinio Rege Germani Italiam intraverint, & Senones etiam Germani (ut ostendam) in Italiam & alias Provincias, quomodo item Cimbri totum orbem inundaverint, & Teutones cum his in Galliam & Italiam transiverint, & quomodo plerique Belgarum à Germanis ortum habuerint, quòd Germani antiquitùs in Galliam propter fertilitatem agri transiverint, ut refert Cæsar in *Commentariis*: ut etiam omittam vastatam Romam, Italiam, Gallias, Hispanias, Africam, Europam, & Asiam per Gotthos, Vandalos, Longobardos, Quados, Suevos, Burgundiones, Marcomannos, Saxones, Anglos, Scotos, Turcelingos, Rugos, Erulos, Alanos & innumeros alios *Germanorum populos*, jam enim eo tempore Romanorum Imperium periit, præsertim in Occidente. Solùm dicam, rebus Romanorum florentibus, Germanos invictos & indomitos, diversis temporibus Romanorum provincias intrasse, invitis Romanis, ac *pro gloria*, dignitate, imperio atque pro finibus proferendis, *nunquam pro libertate*, cum Romanis *pugnasse*. Adeò ut optimè dixerit, quicunq; ille fuerit: *Galliam esse veterem Germanorum incursionem, multarum cædium causam Germanorum & Romanorum.*

Primùm enim *bellum gladiatorum* in Italia, adjuverunt Germani in Italiam profecti, Lucullo & Cassio Consulibus; ut testis est Orosius in 5. & Cæsar in 1. *Commentariorum*, in quo quid Roma & Italia passa sit, describit Augustinus *lib. 3. cap. 26. de civitate Dei*, dicens: *Bellum quoque fugitivorum gladiatorum, quamvis multis Romanorum Ducibus, & duobus Consulibus victis, Italiaq; horribiliter contrita atque vastata, tertio tamen anno, post multa bella, consumptum est.* Nonne Cæsar, felicissimus Imperator Rom. & qui solus & primus domuisse dicitur Germanos, dum in Gallia cum potentissimo exercitu ageret, non deterruit Sicambros, minimam Germaniæ portionem, quin in Galliam prædatum transirent, atque ipsos Romanos, castris eorum penè captis, non parva clade, sed maximo metu afficerent, ut & ipse Cæsar *in 6. belli Gallici* testatur. Nonne idem *in 7.* se ipso ut dixi in Gallia belligerante, dicit: *Treviros à Germanis Rhenum transeuntibus pressos.* Idem dicit in 4. *Germanos facilè impelli, ut in Galliam transirent.* Idem in 6. dicit: *Suevos contra se Treviris misisse auxilia.* Nonne eodem tempore (ut dicit Hircius in additione) Germani nulla adversus Romanos auxilia denegabant, qui tamen sua militia Cæsarem sæpè numero victoriosum reddiderunt, ut postea dicam, quod nobis optimum argumentum est; *Germanos parum timuisse Romanos.* Sub Tiberio item, qui Augusto successit, Germani Galliam vastarunt; unde Suetonius de illo: *Armeniam à Parthis occupari, Mœsiam à Dacis Sarmatisq;. Gallias à Germanis vastari neglexit, magno dedecore Imperii, nec minore discrimine.* Idem dicit Eutropius. *Germani in Hispaniam penetraverunt, tempore nescio quo, sed non multò post Tiberium.* Seneca ad Albinam, de consolatione: Thuscos Asia sibi vendicat, *Tyrii Africam incolunt, in Hispania Pœni, Græci se in Galliam immiserunt, in se Græciam Galli: Pyrenæus Germanorum transitus non inhibuit.* Hoc idem, testatur Josephus *lib. 3. de bello Judaico*, loquens de Vespasiano, Claudii ut credo Duce; *Et qui* (inquit) *Populum Romanum jam pridem pacasset, Hesperiam Germanorum tumultu concussam.* De Vespasiano item loquitur Egesippus lib. 3. *Vespasianum solum esse, cui summa militiæ Orientis in partibus jure committeretur, Virum ab adolescentia militia triumphalis inveteratum stipendiis, qui impacatas Gallias Germanorum tumultu & ferocia geminæ temeritatis, in bellum relapsas, pace diuturna composuerat.* Lampridius de Alexandro. *Erat autem gravissimum Resp. atq; ipsi, quod Germanorum vastationibus Gallia diripiebatur.* Flavius Vopiscus de Probo: *his gestis, cum ingenti exercitu Gallias petit, quæ omnes occiso Posthumio turbatæ fuerant, interfecto Aureliano à Germanis possessæ.*

 Panegy-

Panegyricus de Maximiliano: *tamen omnes barbaræ nationes, excidium universæ Galliæ minarentur, neque solùm Burgundiones & Alemanni, sed etiam Chabones, Heruliq́, viribus primi, barbarorum locis ultimi, præcipiti impetu in has provincias irruissent: quis, Deus! Imperator!* tum salutem attulisset, nisi tu affuisses? Latinus Pacatus de Theodosio: *Jacebat innumerabilibus malis ægra, vel potiùs dixerim exanimata Resp. barbaris nationibus*, Germanis scilicet (ut ipse postea declarat) *Romano nomini, velut quodam diluvio, superfusis.* Sub Arcadio & Honorio, Hispaniæ per Suevos vastatæ sunt. Mamertinus ad Julianum: *Florentissimas quondam antiquissimasque urbes barbari* (Alemanni erant) *possidebant, Gallorum illa celebrata Nobilitas, aut ferro occiderat, aut immitibus addicta dominis serviebat, in hoc statu Imperator noster Gallias nactus, nimiùm habuit adversus hostem laboris atque discriminis.* Nazarius Constantinus de Francis Germanis: *Franci ipsi præter cæteros truces, quorum vis, cùm ad bellum effervesceret, ultra ipsum Oceanum æstu furoris evecta, Hispaniarum etiam oras armis infestis habebat.* Herodianus de Alexandro: *Quippe significabant, Germanos Rhenum Danubiumque transgressos, Romanos in fines hostiliter introisse, oppugnaréque exercitus ripis insidentes, perque urbes & vicos magnis copiis excurrere, & Illyricos milites suos domi cæsos à Germanis audiebant.* Orosius: *Sub Gallieno & Valeriano, Germani alpibus, Rhætia totâque Italiâ penetratis, Ravennam usque perveniunt, Alemanni Gallias pervagantes, etiam in Italiam transeunt; Græcia, Macedonia, Pontus, & Asia, Gothorum inundatione delentur, Quadi & Sarmatæ Pannonias depopulantur, Germani ulteriores, abrasâ potiuntur Hispaniâ, Gallia plusquam 20. annis sub Valeriano & Gallieno à Germanis possessa, ab Aureliano recuperata dicitur, post Aurelianum Galliâ iterum amissa, sub Probo restituta scribitur.* Idem Orosius: *Constantinus Cæsar in Gallia* (juxta Lingonas, ut dicit Hieronymus in Eusebio) *primò prælio, ab Alemannis profligato exercitu suo, vix ipse surreptus est. Sub Gratiano, Burgundiones Germani Galliam invaserant.* Et Cornelius Tacitus de Germanis dicit: *Occasione discordiæ nostræ & civilium armorum, expugnatis legionû hibernis, Gallias affectâsse.* De Germanis dicit Hieronymus suo tempore, qui claruit sub Theodosio: *Horret animus temporum nostrorum ruinas prosequi, viginti & eo amplius sunt anni, quòd inter Constantinopolim & Alpes Julias, quotidiè Romanus sanguis effunditur; Scythiam, Thraciam, Macedoniã, Thessaliam, Dardaniam, Daciam, Achaiam, Epiros, Dalmatiam, cunctásque Pannonias, Gothus, Sarmata, Quadus, Alanus, Vandali, Marcomanni, vastant, trahunt, rapiunt.* Idem: *Ad Ageruntiam, Gerontiam, & per annos 30 fracto Danubio, in mediis Rom. imperii Legionibus pugnatur.* Idem: *Innumerabiles & ferocissimæ nationes universas Gallias occupârunt. Quicquid inter Alpes & Pyrenæum est, quod Rheno Oceanoq́, includitur, Quadus, Vandalis, Sarmata, Alani, Gipedes, Heruli, Saxones, Burgundiones, Alemanni, & (ô lugenda respublica) hostes Pannonii vastarunt, sub Valentiniano superiore Quadi, Germani & Sarmatæ, Illyricum vastaverunt.*

CAPUT IV.

Romanis rebus Florentibus, Virtute Germanorum; res magnas gesserunt, & qui populi, quibus in locis usi sunt militiâ Germanorum.

GErmanorum militum præstantia & fortitudine Romanos fuisse usos, ac victoriosos, nec Romanos quicquam egregium sine illis auxiliatoribus gessisse! unde potiùs ostendam, quàm ex *Julio Cæsare*, qui omnes Romanos felicitate, rebusque gestis longè superavit. Illius, inquam, triumphos & torrentissimum felicitatis progressum, qui adjuverunt atque promoverunt, nisi Germani? Dum enim subacta, etiam Germanorum auxilio, Galliâ, Germanos trans Rhenum non irritandos censeret: Suevorum fortitudine perterritus, beneficiis eos & muneribus sibi devinxit, quibus etiam præstantissimum Imperatorem in acie Pharsalica superavit, toto Oriente, vel potiùs totius Orbis militia, si unos dempseris Gallos atque Germanos, stipatum, *Pompejum*, inquam, qui Plinio referente, res gestas non Alexandri modò Magni, sed & Bacchi & Herculis superâsse famigeratur, *Germanis vicit.* Ita dicit Lucius Florus, de prælio Pharsalico, nam cum diu æquo Marte contenderet, jussuque Pompeji fusus à cornu erupisset equitatus, repente hîc signo dato, Germanorum cohortes tantum in effusos equites fecêre impetum, ut illi esse pedites, hi venire in equis viderentur. Idem Cæsar, cùm tota Gallia Duce Vercingentorige in se conspirasset, neque ex Italia interclusis itineribus supplementa habere posset, unis Germanis rebellantem repressit. Ita enim ille ipse dicit in 7. de primo prælio in Biturigibus commisso: *Cæsar ex castris equitatum educi jubet, prælium equestre committit, laborantibus jam suis, Germanos equites circiter CCCC. submittit, quos ab initio secum habere instituerat, eorum impetum Galli sustinere non potuerunt, atque in fugam conjecti, multis amissis sese ad agmen receperunt.* Et ita dicit Auctor innominatus: *Ne prævenimus sua laude barbariem, CCCC. equitum Germanorum, qui sub Cæsare militabant, atque ab ipso principio secum erant, operâ suâ egregia, ab Cæsare emissi, laborantibus aliis in tempore subvenerunt, fregerantque Gallos repentino impetu.* Dum autem laborantibus aliis, dicitur, intelligi non obscurè datur, in periculo rem Cæsaris futuram fuisse, nisi Germanica Virtus enituisset. Quòd Cæsar autem à principio belli secum habuit Germanos, argumentum est: Ariovistum Regem Germanum, Germanis fuisse victum. Possem insuper aliis in locis ostendere ex Tacito, Romanos cum Germanis mercenariis profligari conatos ipsos Germanos. Proh deorum atque hominum fidem, ô dolendam & execrandam Germanorum avaritiam, quos esse invictos ab hostibus, res ipsa, atque multorum auctorum testimonia declarant, hos ipsa pecunia vincit! Quis nisi Germani Romanis tot regna & imperia conquisierunt? Quis hodie *Regem Franciæ illustrem facit*, nisi *Germani?* quos nundinari solet pecuniis annuisque stipendiis. Quis et *Insubriam peperit?* Germani. Quis *Apuliam* bis *subegit?* Germani. Quibus hodie *confisus armis, Francigena tot res novas molitur?* Germanorum. Quis *Genuam* expugnavit? Germani. Quis rursus illum ter Apulia deturbavit, maximis præliis fusum, magnaq́ue suorum cæde? Germani, adeò ut & illum & *Regem Hispaniæ Germani fecerint illustres* & victoriosos,

Stulti quòd aliis, non sibi Regna parent.

Quòd si essent concordes, & Helvetii nostri cum Imperio sentirent, & non adversam partem foverent, nihil nobis obstare posset, ne Alpes quidem inaccessæ, aut ulla maria. Sed Deorum immortalium fortasse ira contingit, nunquam nobis esse concordes.

Sed ut ad institutum redeam, dum contra Cæsarem

tota Gallia conspirasset, neque ipse ullos milites in Galliam interclusis viis introducere posset, ut alibi, ita nunc juxta Sequanos Gallos Germanis vicit. Nam cùm plures ex Germanis equites & pedites evocasset, qui minus idoneos equos habebant, à Romanis sumptos illis distribuit, atque illis victoriam obtinuit. Hæc ejus sunt verba: *Germani dextro latere summum jugum nacti, hostes loco pellunt, fugientes usque ad flumen, ubi Vercingentorix cum pedestribus copiis consederat, persequuntur, compluresq́; interficiunt. Quâ re animadversâ, reliqui, ne circumvenirentur veriti, se fugæ mandant. Omnibus locis fit cædes. Tres nobilissimi Hedui capti ad Cæsarem perducuntur.* Et Auctor innominatus: *Germanorum equitum, quos à trans Rhenanis urbibus Cæsar accsverat, insignis opera, fuso equitatu, raptisq́; & Cæsari præsentatis aliquot nobilissimis Heduorum, qui hostium in acie contra eum fuerant.* Et postea: *Cæsar ad Alexiam oppidum, virtute Germanorum vicit Gallos.* Accedat ipse testis, ita enim dicit lib. 7. Commentariorum: *Fit equestre prælium, laborantibus nostris Cæsar Germanos submittit, nostris animus augetur, hostes in fugam conjecti se ipsi multitudine impediunt, atque angustioribus portis relicti coacervant. Tum Germani usque ad munitionem sequuntur, fit magna cædes. Nonnulli relictis equis, fossam transire, ac maceriem transcendere conantur, multis interfectis, compluribus equis captis, Germani sese receperunt.* Nonne in obsessione ejusdem Civitatis Alexiæ, Germani iterum pro Cæsare vincunt Gallos? Hoc ipse idem Cæsar testatur lib. 7. *Cum à meridie,* inquit, *propè ad Solis occasum dubia victoria pugnaretur, Germani una in parte, confertis turmis in hostes impetum fecerunt, eosq́; pepulerunt, quibus in fugam conjectis, sagittarii circumventi, interfecti sunt.* Orosius autem ad S. Augustinum loquitur: *Vercingentorix, quem omnes consensu pari Regem præoptaverant, suadet, ut ex tota Gallia, omnes qui arma ferre possent, huic bello præsto sint, hoc enim esse unum bellum, quo aut perpetua libertas, aut æterna servitus, aut mors omnium, consequatur. Itaque absque eo numero, quem infinitum ante contraxerat, equitum circiter octo M. peditum CC. L. M. contracta sunt. Dehinc duos colles, sibi invicem obversos, Romani Galliq́; ceperunt, unde multis sæpè eruptionibus & variis proventibus præliantes, tandem Romani, præcipue Germanorum equitum, quos sibi jam dudum amicos, nunc in auxilium acciverant Virtute vicerunt.* Iterum auspicio Germanorum Cæsar Bellovacos superat. Hircius ita refert: *Non intermittebantur interim quotidiana prælia, in conspectu utrorumq; castrorum. quæ ad vada transitusq́; fiebant paludis, quâ contentione, Germani, quos propterea Cæsar traduxerat Rhenum, ut equitibus interpositi, præliarentur, cum constantius universi paludem transiissent, paucisq́; in resistendo interfectis, pertinaciùs reliquam multitudinem essent insecuti, perterriti non solùm hi, qui aut cominus opprimebantur, aut eminus vulnerabantur, sed etiam longius subsidiari consueverant, turpiter fugerunt, nec prius finem fugæ fecerunt, quam se aut in castra suorum receperunt, aut nonnulli pudore coacti, longius profugerunt.* Nonne & Caninius Cæsarianus, Gallos supra Vellodunum oppidum, Virtute Germanorum vicit. Testis est idem Hircius: *Cum Caninius,* inquit, *propius hostem accessisset, ab exploratoribus, quos præmiserat, cognoscit castra eorum (ut barbarorum fere consuetudo est) relictis superioribus, ad ripam esse fluminis demissa. At Germanos, equitesq́; imprudentibus omnibus, de improviso advolasse, & prælium commisisse. Qua re cognita, legionem armatam instructamq́; adducit, ita repente omnibus ex partibus signo dato, loca superiora capiuntur. Quod ubi accidit, Germani equitesq́; signis legionis visis, vehementissime præliantur, confestim cohortes undique impetum faciunt, omnibus aut interfectis, aut captis magna præda potiuntur.* Cæsar item auxilio Germanorum, nititur in Hispania contra Afranium Pompejanum, ut ipse refert *lib. 1. de bello civili.* Pompejus item habebat Germanos secum, qui in Ægypto militaverant, quos ibi Aulus Gabinius, præsidii causa, apud Regem Ptolomæum reliquerat, hi Germani postea Cæsari damnum intulerunt. Nam ut ipse scribit *lib. 3. civilis belli.* Germani *munitiones nostras aggressi, pluribus interfectis, sese ad suos incolumes receperunt.* Et Cæsar Alexandrinos in Ægypto, auxilio Germanorum, quorum equitum Ægyptii & Alexandrini impetum adeò pertimuerunt, ut in fuga spem salutis quærerent, ut testis est Hircius *lib. 4. de bello Alexandrino.* Item Germani aliqui in Africa cum Cæsare militantes, à Labieno adversario, fortiter pugnantes atque resistentes circumventi trucidantur, ut Hircius *de bello Africo* tradit. Quibus omnibus luculenter perspicimus, *Romanos militia Germanorum in omnibus terris usos, eorumq́; egregia opera & audentia sæpè triumphasse, & Cæsarem Romanorum, qui unquam vixerunt, præstantissimum Imperatorem, se ipso teste, Germanis hostes superâsse, ita ut eis non Monarchiam solùm, sed vitam etiam, toties adjutus per illos, acceptam referre debeat.* Sub Caligula aliisque omnibus ante eum Cæsaribus militaverunt, ut apud Suetonium & Tacitum invenitur. Germani insuper per legiones militaverunt. In Syria sub Nerone, ut testis est *Cornelius in 13.* Militaverunt item sub Nerone, ad claustra Caspiarum, pro bello quod in Albanos parabat, ut item *Cornelius lib. 17.* ostendit. In Ægypto quoque apud Alexandriam, cum eodem Nerone militasse, refert idem in eodem. Nonne cum Galba in Hispania, & cum Junius Vindex, unà cum Galliis à Nerone defecissent, Germani soli Duce Virginio, occisis circiter 20. millibus Gallorum, & Vindice ad mortem compulso, soli illam conspirationem dissipaverunt: qui postea a Galba spreti, & non justis stipendiis remunerati, causa fuerunt cædis Galbæ, ut dicit Suetonius. Sub Galba item Germani militaverunt, quos Nero in Alexandria prius habuerat, illi & chari Galbæ fuerunt, & in primis fideles, ut Suetonius & Tacitus tradunt. De Vitellio autem non plura dicam, quoniam à *Germanis* quos in militia Gallicana habuit, *est Imperator appellatus*, atque ad Imperium devicto Othone promotus. *Iidem* teste Josepho in 5. cum Vitellio *Capitolium expugnantes*, quod Domitianus insederat, incenderunt diruerunique, quod *signum mihi visum est futuri ad nos Imperii transferendi*, Domitianus tamen elapsus evasit. Sed nec solùm Vitellium *Germani creaverunt Imperatorem*, verùm etiam *Claudium*, Josephus de antiquitate lib. 19. cap. 2. *Gratus Germanus Claudium apprehendens cognovit, seq́; sequentibus ait: Iste Germanus est, eum constituamus Imperatorem,* &c. qui & per illos factus est Cæsar, & idem ad timentem Claudium, *noli,* inquit, *de tua salute pusillanimis esse, cum te magis oporteat magnanimiter de Imperio cogitare, quod Dii auferentes Gajo, mundoq́; prospicientes, tuæ concessêre Virtuti. Constantinus Magnus* etiam teste Aurelio, maximè *auxilio*

Suevorum Imperium est adeptus Romanum. Progrediendo ad Vespasianum, inveniemus eum deliberasse, an Imperium susciperet, propter Germanicarum Legionum vim, famam & robur, ut dicit Tacitus. Tandem per Duces suos ille Germanos, non nisi Germania vincendos existimans, Sidonem atque Italicum Suevorum Reges in amicitiam ascivit, illisque in prima acie pugnantibus Germanos vicit, ut idem testatur Josephus. Idem dicit, Germanos bellum civile Romanorum sedasse, *lib. 5. de bello Judaico.* Imperator item Maximinus auxiliaribus Germanis est usus, quorum potissimum fidei confidebat, ut dicit Herodianus, & ut idem testatur, Marcus pater Commodi, Germanos in societatem ascivit. Antoninus item Germanos in amicitiam conciliavit, sub quo etiam in Oriente militaverunt. Maximinus Germanos sæpè contra se in bella expertus, tandem in amicitiam recepit. Commodus item propositis pecuniis, Germanos in societatem adjunxit. Externi etiam & Longinquiores usi sunt militia Germanorum. Herodes enim Rex eos habuit milites, de cujus sepultura ita dicit Josephus *lib. 7. de bello Judaico*, & Egesippus *in 1.* Circa lectum filii cū propinquis, præterea satellites agmenq; Thracium, Germaniq; & Galatæ, velut ad bellum instructi omnes antecedebant. Atque Mithridates Rex Ponti, in sua militia Germanos habuit, ut testis est Justinus *lib. 38.* Sed quid plura? Germani per Hispaniam, Galliam, Asiam atque Syriam, crebram militiam agitaverunt, de quibus ita dicit Seneca lib. 2. de ira: *Germanis quid est animosius? quid in incursu acrius? quid armorum cupidius? quibus innascuntur innutriunturque, quorum una illis cura est, aliarum negligentibus. Quid induratius ad omnem patientiam? ut quibus magna ex parte non tegumenta corporum provisa sunt, non suffragia adversus perpetui cæli rigorem. Hos tamen Hispani Gallique, & Asiæ Syriæq; molles bello viri, antequam legio visatur, cedunt, ob nullam rem aliam opportunos, quàm ob iracundiam.* Nec ego commoveor quod dicit, eos aliquando vinci & victos esse: nisi enim crebrò Victores fuissent, non diceret quid animosius? quid in incursu acrius, &c. Unde non obscurè intelligis, eos invictos, nisi aliquando ob iracundiam, & hodiè sunt invicti, nisi temeritate & audacia, sine consilio, aliquando eam præsit conditionem acciperent, quâ vix possibile est, eos posse victoriam obtinere, ut dum nuper vix mille, impetum fecerunt in Venetos, plusquam 20 millibus virorum instructos, suæ tamen temeritatis pœnas dederunt, nihilominus nisi ad iniquum pugnandi locum fuissent progressi, nec universus eos Venetorum exercitus illo die profligasset.

CAPUT V.

Contra Philippi Beroaldi opinionem, in Suetonio Germanicus non Germanicianus legendum est.

IN Suetonio legitur sincera, antiqua & vera lectione, *Germanicum* exercitum, elegisse Vitellium in Imperatorem, sæpeque eum victorem fecisse, apud Tacitum: quod non mediocriter facit ad propositum meum, & laudem Germanorum. Proinde parcant mihi manes Doctissimi Viri, & meritissimi de lingua Latina, Philippi Beroaldi, si ego aliter sentio in Suetonio legendum, quàm ipse, ejusque commentaria produnt. Legit enim bis, & legendum censet, *Germanicianus* exercitus, quasi Italici & Romani milites, qui in Germania militaverint, non Germani. Cui lectioni (ductus laude & amore patriæ) omninò refragor Illustribus Auctoribus adjutus. Primùm enim nisi Germani fuissent militia, qui Vitellium acclamaverunt Imperatorem, non Germanicianos, sed Gallicianus exercitus legendum fuit? In Gallia enim militabant, ibique Imperator creatus est.) Mihi astipulatur Egesippus in 4. dicens: *Nec solùm Galba interfecto, sed etiam Othone extincto, Vitelio Ducibus congredientibus, quem Gallicanus exercitus creaverat Imperatorem.* Et Orosius in 7. *Igitur Otho viso Galba & Pisone Roma interfectis, inter tumultus cædesq; invasisset Imperium, ac mox creatum Imperatorem in Gallia, per Germanicas legiones, Vitellium comperisset, bellum civile molitus*, &c. Secundò, Vitellius habuit non Romanos, nisi forsan paucos; sed Germanos, & 30. millia Germanorum, ut testis est Tacitus *in 17.* Orosius item, ut jam dixi, Germanicas legiones habuisse, dicit. Testis etiam est Josephus, *in 6. de bello Judaico: Creatus*, inquit, *Otho Imperator, cum Vitellio imperante pugnabat, quem Germanorum tunc manus elegerat.* Testis etiam est Tacitus, ter vel quater *lib. 17.* Quibus omnibus liquidò ostensum est, Suetonii antiquam lectionem esse veram, Germanicusque non Germanicianus esse legendum, nihilominùs Beroaldum habendum (uti ego profectò facio) doctissimum existimo, hominem tamen, quem etiam contingit interdum falli & decipi.

CAPUT VI.

Germani formidabiles erant imprimis Romanis, & maximo terrori, atque etiam Regibus alios potentissimis.

GErmani Romanis Imperatoribus formidabilissimi erant. Primùm enim cùm sub Julio Cæsare in Gallia belligerante, Galli narrarent magnitudinem animi, atque Virtutem Germanorum, tantus terror Romanum invasit exercitum, ita tota castris trepidatum est, ut vulgò totis castris testamenta obsignarentur, testis Cæsar *in 1.* Cajus Caligula adeò timuit Germanos, ut eorum adventu vel rebellione tantùm audita, Romæ desperaret salutem, sibique trans mare fugam pararet, ut dixi ex Suetonio in Epitomate laudum Suevorum. Cæsar etiam Julius domitâ Galliâ, non cupivit in Germaniam proficisci, sed Illyricum exploravit, an illic res magnas attentaret. Paucis enim diebus trans Rhenum agens timidus recessit, pontemque ab se factum rescidit. Vespasianus item, ut inquit Tacitus, deliberavit de imperio, an acciperet, propter vim Germanorum & robur, genus notum militari viro. Et ut idem dicit, multæ legiones in Italia ad famam Germanici exercitus, quia Germanorum vexilla præmissa erant, concesserunt in partes Vitellii: & Mauri ipsi, teste eodem, Vitello conciliati sunt, ex magna per provincias Germanici exercitus fama. Cæteri Imperatores à Vespasiano, aut cum Germanis fœdera percusserunt, aut adversa passi, ut postea dicam, usque ad Constantinum. Tunc enim non ultrà, magna spe, auctoritate & successu felici de Imperio Occidentis (exceptâ Germaniâ, quæ nunquam provincia Romana fuit) sed potius de salute propria, & libertate Italiæ cognoverunt. Licet enim post Constantinum, Julianus maximè & Gratianus, contra Alemannos res magnas gesserint, hic tamen postea in Gallia extinctus est, ille verò Alemannos expertus, fœdus cum iis percussit, amicitiamque conciliavit. Theodosius etiam Magnus, feliciter de inimicis triumphavit, attamen sub ejus filiis Imperium Romanum ruinam atque inclinationem non modicam patitur,

pulitur, nec post unquam caput allevare potuit, hi fuerunt Honorius & Arcadius. At *nec solis Romanis, sed aliis etiam potentissimis Regibus Germani formidabiles erant*, de qua re ita loquitur Campanus, in Oratione ad Principes Germaniæ: *Cum enim Magnus Alexander domuisset Triballos, Bœotiam, Thraciam, Spartanos, Thessalos, Achajam, Peloponnesum, Ioniam, Lydiam, Liciam, Ciliciam, Cappadociam, Cariam, Paphlagoniam, majorem & minorem Armeniam, Syriam, Ægyptios, Persas, Thauros, Hircanos, Medos, Sacas, Indos, deterritus tamen est aspectu, & famâ Germanorum, ad Danubiiq; ripam substitit, & qui omnem Orientem feliciter calcaverat, ejus vim una Germania repressit, impetum compescuit, audaciam retardavit.* Et ut Orosius dicit: *Gothos, qui sunt Germani, Alexander evitandos pronunciavit, Pyrrhus exhorruit, Cæsar declinavit, Darius & Cyrus potentissimi Asiæ Reges, trajectô Danubio, Germanos non ausi sunt attingere. Lysimachus Rex maximus, cùm, ingenti coactô exercitu, Danubium trajecisset, à Romecheto Rege non modo victus, sed etiam captus est. Tanta fuit Germanorum victoria, tanta eorum clades, qui Germaniam armis petierunt, ut natum sit inter finitimos proverbium: Male qui velit pugnare, cum Germanis pugnet.* Hæc ille.

CAPUT VII.

Germani nec Romanorum potentiam, nec aliorum timuerunt.

ETsi Romani fuerint terrori penè omnibus gentibus, adeò, ut nulla tam fera gens fuerit, quæ non illos supplici genu adoraverit, nec ullæ tam nivosæ alpes, quas non penetraverint, nec tam horridi montes, quorum juga victor Romanus non calcaverit, nec ulla flumina, vel maria eorum potentiæ obstiterint, adeò ut Rex Agrippa, teste Josepho *lib. II, de bello Judaico*, universos qui sub Sole incolunt, Romanorum arma venerantes fuisse, affirmet: Germanos tamen invenio, tametsi interdum victos, eos nunquam timuisse. Ita enim primò apud *Cæsarem* loquuntur *lib. 4.* Usipetes & Tencteri, *Germanos nunquam recusare si lacessantur, armis contendere, quod hæc sit eorum consuetudo à majoribus tradita, cuicunque qui bellum inferat, resistere.* Quod Romanos florentissimis eorum rebus, non timuerint, argumento est, quòd Hircius in additione belli Gallici, enumerans prius præclarissimas Cæsaris in Gallia res gestas dicit: *Germanos nemini auxilia adversus Romanos denegasse.* Argumento item Tacitus, qui scribit, *Caji Cæsaris minas adversus Germanos in ludibrium versas.* Qui insuper fieri posset? ut Romanos timuissent, qui ultrò omnibus contra Romanos auxilium præbebant, Mithridati, & quòd periculosius, ipsis gladiatoribus in gremio Italiæ, qui, inquam, Germani nunquam quieti, crebris excursionibus Italiam, Galliam, cæterasque Romanas provincias infestabant, etiam tempore Tarquinii Prisci & ante. Sed quas in Galliam Romanorum provinciam, rebus Romanis florentibus, fecerint excursiones, longum esset narrare, quæ & suprà narravi. Optimè Claudianus, ad Stiliconem Vandalum de Germanis:

———— ———— Ingentia quondam,
Nomina crinigero flaventes vertice Reges.
Qui nec Principibus, donis, precibusvé vocati,
Paruerint, jussi properant, segniq; verentur,
Offendisse mora. ———— ————

Idem Claudianus:

Ullâ ne posteritas credat? Germania quondam,
Illa ferox, populis quæ vix instantibus olim,
Principibus, tota poterat cum mole teneri.
Jam sese placidam præbet Stiliconis habenis.

Hæc omnia idcò hîc dixisse volo, ut intelligatur, Germanos cum Romanis non pro libertate, sed pro dignitate & Imperio decertâsse. Nam quòd Drusus, & is solus, aliquamdiu portiunculam Germaniæ in provinciam redigere est annixus, propterea juxta Bingium, ut canunt nostræ historiæ, tandem belligerans occubuit, & subactam partem, brevi Quintilius Varus, exercitu ad internecionem cæso, amisit.

CAPUT VIII.

Romani sæpiùs à Germanis pacem & amicitiam pecunia mercati sunt, & Germani contra illos sæpius gloriosissime triumpharunt.

ABsit à Germanis, quòd Romanos rerum potitos timuerint, dum è contrario Romani pacem ab eis, & amicitiam multâ pecuniâ emerint. Claudianus de Germanis:

Illi terribiles, quibus otia vendere semper,
Mos erat, & fœdâ requiem mercede pacisci.

Et alibi dicit:

Qui nec Principibus, donis, precibusq; vocati,
Paruerant. ———— ————

Nunc sub Stilicone, scilicet, ut mens est Claudiani, sponte sua veniunt. Verum est Claudiane, sed Stilico non vi, sed maximis pollicitationibus suam nationem, quia & ipse Vandalus & Germanus fuit, Germanos in suas partes traxit. Quòd si dixeris Romanus, Claudianum in adulationem Stiliconis hæc falsò dixisse, bene est: Si mentiuntur Poëtæ, & Scriptores Romani, cùm in rebus Historicis, & gestis de eorum inimicis egregia dicunt: O quot mendacia instruunt; dum pro Romanis loquuntur? quantùm assentantur? quoties supplantant veritatem? adeò ut omnem eorum Historiam pro nugis & fabula habendam, & legendam existimem. At capiamus Historiographos, non Poëtas, & inveniemus Julium Cæsarem felicissimum Romanorum in bellis Germanis, quos armis vincere non poterat, in amicitiam suscepisse, Pompejum atque Orientem vicisse. Germani item sub Augusto usque ad Varianam cladem, sub Tiberio, Caligula, Claudio, Nerone, Galba, Vitellio, maximis beneficiis affecti, ad custodiam Cæsarei corporis vigilabant. Ottho etiam Imperator, multis modis studiosissimeque (teste Tacito, Germanicum exercitum lenire studebat, sicuti & Vespasiani Duces. Atque præter cæteros, quorum res gestæ non usquequaque mihi patent, Commodus Imperator, Ælius Pertinax, Severus, Aurelius Antoninus, Marcus Verus, Alexander: omnes hi gratiam & amicitiam Germanorum quæsiverunt, de quibus dicit Tutor ripæ apud Cornelium: *Illos omnia ex libidine agere, non regi, non juberi, soloq; pecunia, & donis corrumpi.* Adeò ut Herodianus dicat de Alexandro, multa illum à Germanis passum; nec contra illos unquam superiorem evasisse, qui Rhenum Danubiumq; transgressi, Romanos in fines hostiliter intraverint, tandem pecunias in magna copia illis dedisse, fœderaque & pacem ab eis mercatum esse. *Sunt enim,* (ut dicit) *Germani avidi pecuniæ, atque nunquam non aurô pacem Romanis cauponantur.* Idem de *Commodo* dicit: (qui tamen in hoc solo Commodus fuisse prædicatur à Romanis, quòd feliciter contra Germanos pugnaverit, ego credo non bello,

bello, sed pecunia eum Germanos non vicisse, sed corrupisse) *magnis præmiis Germanos illum sibi in amicitiâ adjunxisse, quod quidem, ut ipse refert, haud difficile factu fuit.* Quippe barbari, Germani scilicet, suapte natura pecuniæ avidi, periculorum despicientes, aut incursibus populationibusque victum parant, aut proposita mercede, venalem pacem habent. Quod intelligens Commodus, ut pecunia quàm maximè securitatem redimeret, nihil, videlicet petentibus, denegabat: Ex quibus ego intelligo, Alexandrum sæpè victum, Commodum pecuniâ se confessum Germanæ fortitudini imparem. Nec mirum, non enim contra illos tantùm, sed contra alios Cæsares multò potentiores, victoria potiti sunt. Nam & Julius fortunatissimus bellator, non trans Rhenum, ubi nihil egregium gessit, sed in ipsa Gallia contra Germanos non semel infaustè pugnavit. De quo Eutropius ita scribit: *Inter tot successus, ter male pugnavit apud Arbennos, semel præsens, & à Germanis bis absens, nam Legati ejus Titurius & Auruncule jus per insidias cæsi sunt.* Quas clades Augustus acceperit, narravi copiosissimè in eo libello, qui inscribitur Epitome laudum Suevorum. Tiberius Augusti successor, armis Vindelicos aggressus, ut scribit Campanus, Germanis insurgentibus, brevi è Germania discedere coactus est, neque quicquam egregium in Germania fecit. Et Tacitus dicit: *ingentes adversus Germaniam Tiberii conatus frustrà fuisse.* Caligula Germanos fugit, fugamque transmarinam cogitavit, ut alibi dixi ex Suetonio, & quos secum habuit, pecuniarum muneribus placaverat, ut dicit Josephus. Claudius beneficio Germanorum in Imperatorem provectus, ut Josephus suprà testatus est. Nero etsi plusquam tyrannus, homo truculentissimus, Germanos beneficiis prosecutus, eosque custodes corporis elegit. Galba conspiratione Germanorum contemptus, cæsus est. Otho à Germanis per Duces victus, mortem sibi ipsi conscivit. Vitellius beneficio eorum Cæsar creatus est. Vespasianus non in Germania, sed Gallia, per Ducem suum Cerealem, à Germanis & maximè Batavis sæpissimè victus est, variaque fortunâ pugnatum, tradit Tacitus, tempore cujus exercitus Romanus in Gallia à Germanis cæsus, hibernaque Legionum capta, ut dicit Tacitus lib. 20. Nec verum est, quod Campanus dicit: *Illum cum Germanis à Claudio missum, bis & tricies conflixisse?* Cum Britannis enim non cum Germanis pugnavit. Nam ut Suetonius dicit, Claudius unam omninò suscepit expeditionem, eamque modicam, in Britannia scilicet. Idem Suetonius ita dicit de Vespasiano: *Claudio Principe, Narcissi gratia, Legatus legionis in Germaniam missus est, inde in Britanniam translatus, tricies cum hoste conflixit:* Hoc significantiùs Eutropius prodit: tricies & bis cum hoste in Britannia conflixisse Vespasianum. Egesippus etiam in 3. *Vespasianus* (inquit) *Britanniam Romano Imperio armis acquisiverat*, nullam mentionem faciens de Germanis, sed quo milite quæso victor Britanniam subegit? Germano præcipuè. Legatur Tacitus in vita Agricolæ, ubi non obscurè invenitur, me verum dixisse, Domitianus item apud Germanos exercitum suum incautè perdidit, de quo dicit Tacitus: *& ea insecuta sunt Respubl. tempora, quæ sileri Agricolam non finerent, tot exercitus in Mysia Daciaq; & Germania, Pannoniaq; temeritate, aut per ignaviam Ducum amissi, tot militares Viri cum tot cohortibus expugnati & capti, nec jam de limite Imperii & ripa, sed de hybernis legionum & possessione dubitatum.* Addo Domitianum in Capitolio obsessum, à Germanis cum Vitellio militantibus, fugâ salutem quæsisse, cæteros Romanos, qui cum Domitiano erant, & præsertim magnam partem Nobilitatis, ut dicit Josephus, unà cum Capitolio à Germanis exustos & deletos. Sunt & alii Imperatores Romani, contra quos Germani res felicissimas gesserunt: sufficiat tamen florentiores annumerasse, alibi enim dixi; alios Imperatores cum Germanis varia fortuna decertasse. Includo postremò omnes illos Imperatores Romanos, qui Germanos etiam cum victoria, ut loquuntur sui Historici (Julium volo Cæsarem, Julianum, Commodum, Maximinum & alios) experti sunt, eorumque fortitudinem viderunt, eos tandem in amicitiam recepisse, fœdusque cum eis percussisse, quod nunquam fecissent, nisi se inferiores animis Germanorum judicassent. Nonnulli etiam Imperatores rebus desperatis, animisque & viribus Germanorum inferiores, ad Divinumq; auxiliũ convolantes, se à Germania redemerunt. Antoninus enim Verus Divinitùs, ut scribunt Germanos superat, pluviâ de cœlo missâ, cùm fulmina Germanos persequerentur. Extant literæ M. Aurelii gravissimi Imperatoris, quibus illam Germanicam sitim, Christianorum fortè precationibus impetrato imbre discussam, contestatur. Gratianus item apud Argentuariam, Christi fretus potentia, ut dicit Orosius, vicit Alemannos. Constantius vicit, & victus est.

CAPUT IX.

Romani Imperatores, rebus florentibus, spretis aliis nominibus, Germanicos se à Germania devicta, falsò nominaverunt, falsoq; triumpharunt.

NEmo inveniet apud Scriptores, *Germaniam in provinciam Romanam redactam*, Drusus portiunculam ejus in Provinciam redegit, sed non mansit, adeò ut brevi pòst Romani, Duce Quintilio Varo, suorum sanguine, & maxima cæde, sint ab illa repulsi, vel potiùs ibi extincti. Lego autem plurimos *Imperatores se Germanicos* inscripsisse, quos, profectò possum non obscurè conjecturare, Germaniam nunquam vidisse, sed falsò titulò gloriatos, vel in Gallia aliisque provinciis, parvâ aliquâ strage, milites aliquos Germaniæ vel vicisse, vel in amicitiam recepisse, vel domita modica Germaniæ portione, mox totam Germaniam domitasse, gloriatos. Raro enim invenies, post acceptam cladem Varianam, in Germania Romanos militasse, adeò ut benè scribat Panegyricus de Maximiano, hoc quod jam falsò de antiquis Imperatoribus putabatur, Romana trans Rhenum signa primus barbaris gentibus intulit. Inde superius probavi, Rhenum semper fuisse limitem Imperii, usque ad inclinationem Romanarum rerum. Nulli tamen dubium est, semper Germanos excursiones fecisse in Galliam, Romanosque, illam suam esse Provinciam, contendentes, cum eis variâ fortunâ decertasse, aliquos tantùm noto, Probum, Claudium, Jullatum, paucosque alios. Multi enim Imperatores, vel negligentes, ut Tiberius, vel terrore Germanorum, vel in visceribus Italiæ, salutem Imperii tueri coacti, Galliam neglexerunt, usque ad tempora Hieronymi, tunc enim non ulteriùs de Imperio, sed de propria salute, amissa etiam Italia atque Roma, cogitaverunt. Quam rem ita deflet Divus Hieronymus; in Epistola ad Gerontiam: *Quis hoc credat* (inquit) *quis digno sermone comprehenderent, Romam in gremio suo non pro gloria, sed*

sed pro salute pugnare; immò, ne pugnare quidem, sed auro & cuncta suppellectile vitam redimere? quod non vitio Principum, qui vel religiosissimi sunt, sed scelere semibarbari accidit proditoris, qui nostris, contra nos, opibus armavit inimicos. Idem recens factum est, & quod ipsa audisti, cum ad stridula buccina sonum, Gothorum clamorem, lugubri oppressa metu, Domina Orbis Roma contremuit. Ubi tunc Nobilitatis ordo? ubi certi, & distincti illius Nobilitatis gradus? permixta omnia & timore perfusa, omni domui planctus, & aequalis fuit per cunctos pavor. Idem ad Eandem. *Et per annos triginta fracto Danubio, in mediis Romani Imperii Regionibus pugnatur.* Et quoniam res gestae Caesarum post Domitianum, propter Scriptorum penuriam, non sunt tam clarae, & notae, sicut antecessorum, possum jurè existimare, illos se Germanicos appellasse à devicta tota Germania, cum aliquam, vel minimam in Germanis (cùm multae & innumerae fuerint testibus Romanis Scriptoribus) nationem, vel in Galliis, rarò in propriis sedibus clade affecerunt, praesertim cum Tiberius, Claudius, Caligula, Domitianus, rebus multò florentioribus, Germanici dici voluerint falsò, caeteris titulis, quos Senatus detulerat, repudiatis, falsoq; de Germanis triumpharint, ut hoc titulo dignarentur, qui erat maximus apud Romanos, Germanos devicisse, qui tamen semper invicti fuerunt. Unde Martialis de Domitiano:

Creta dedit magnum, majus dedit Africa nomen.
Scipio quod Victor, quodq; Metellus habet,
Nobilius tribuit domito Germania Rheno.

Hunc igitur maximum Germanici titulum, *Tiberius* falsò suscepit, nam ut supra dixi, non solùm *frustra Germaniam petiit*, sed & Galliam ab illis invasam asserere neglexit. Caligula non modò falso titulo usus, sed & falsò de Germanis triumphavit, quos fugit & timuit, ut supra dixi. Unde Suetonius: *Conversus hinc* (inquit) *ad curam triumphi, praeter captivos ac transfugas barbaros, Galliarum quoque procerissimum quemque, ac nonnullos ex Principibus legit, ac seposuit ad pompam, coegitq; non tantùm rutilare, & submittere comam, sed & sermonem Germanicum addiscere, & nomina barbarica ferre.* Quem Persius falsò triumphantem deridet, ultima satyra:

O bone, num ignoras, missa est à Caesare laurus,
Insignem ob cladem Germanae pubis, & aris
Frigidus excutitur cinis.

Domitianus item de Germanis falsò triumphavit, seq; Germanicum atque mensem Septembrem immeritò nominavit, de quo Silius:

At tu transcendens Germanice facta tuorum,
Jam puer auricomo performidate Batavo.

Et Frontinus in primo stratagematum: *Imperator Caesar Domitianus Augustus, Germanicus, eo bello, quo victis hostibus cognomen Germanici meruit.* Quòd falsò triumpharit testatur Cornelius Tacitus, in vita Agricolae: *Inerat conscientia derisui nuper fuisse, falsum è Germania triumphum, emptis per commercia, quorum habitus & crines in captivorum speciem formarentur.* Inde quòd de Dacis, Germaniae populis, dicitur à Domitiano victis, falsè, ex praedictis, dictum deprehenditur. Item cum suis in Capitolio victus à Germanis, atque Capitolium exustum est, nihilominus laudatur propter Capitolii res gestas, & quidem supra aethera: Martialis 5.

Ad Capitolini caelestia carmina belli
Grande cothurnati pone Maronis opus.

Non igitur triumphis Romanis credendum est, ad minùs enim semper aliquid mentiuntur, quod Strabo in 3. ostendit his verbis: *Polybius, CCC. urbes Celtiberorum, à Tiberio Graccho subversas esse, memoriae prodit, quod ritu comico Tiberii Gracchi gratia dictum est, ab eo quod turres, urbes appellat, ut in triumphalibus pompis fieri mos est.* Quod abs re nequaquam dictum esse crediderim: Nam Imperatores, & rerum gestarum Scriptores, ut ornatiora efficiant negotia, ad hoc, mentiendi genus efferunt. Hinc optimè dicit Cornelius Tacitus, Romanus non Germanus: Germanos magis triumphatos, quam victos esse, hoc est, de illis triumphos, & quidem falsos esse actos, nunquam verè victos, quod ad singularem Germanorum laudem, Caesarum verò infamiam non parum facit. *Claudius* etiam dici *Germanicus* voluit, qui nihil egregium in Germania egit, sed benè à Germanis in Imperatorem suffectus, sicut & *Vitellius*, qui & ipse *Germanicus* dici voluit, & filium ita nominavit. Nec *Nerva* laudem est à Germania consecutus, nam ante Trajanum, ut Plinius *in Panegyrico* ostendit, cis Rhenum & Danubium adversa passi tum Romani, & Caesar ipse, licet magnificè scribat de rebus a se gestis, in Britannia tamen parum fecit, de quibus Cicero in Epistola ad Quintum fratrem: *De Britannicis* (inquit) *rebus cognovi ex tuis literis, nihil esse quod metuamus, nec quod gaudeamus.* Et Cornelius in vita Agricolae dicit: *Primus omnium Rom. divus Julius, cum exercitu Britanniam ingressus, quanquam prospera pugna terruerit incolas, ac littore potitus sit, potest videri, ostendisse posteris, non tradidisse.* Et Panegyricus ad Maximianum dicit: *Caesarem hoc uno gloriatum in expeditione Britannica debuisse, quòd navigasset Oceanum.* Inde dicit Pompejus *apud Lucanum in 2.* Caesarem fugisse Britannos, dum inquit:

Territa quaesitis ostendit terga Britannis.

Quibus ex rebus credo, res Caesaris contra Germanos, tenuiores, quàm ipse praedicaverit, praesertim, cùm, & Asinio Pollioni, & Ciceroni, de veritate suspectus fuerit Caesar coaetaneis. Multò minus igitur credo titulis, & triumphis recentiorum Caesarum, qui post Trajanum, & maximè post Constantinum, sibi Germanici nomen arrogaverunt, cùm rebus florentibus, Romani pari damno cum Germanis belligerârint, de quibus rebus optò 20. libros bellorum Plinii, quae Germani cum Romanis gesserunt. Accedat tamen Cornelius testis, qui etsi Romanus, tamen paucis verbis Germanorum fortitudinem, invictamque animi magnitudinem, non obscurè prodidit: *Sexcentesimum & XL annum urbis nostrae agebat* (inquit) *cùm primùm Cymbrorum audita sunt arma, Caecilio Metello, ac Papyrio Carbone COSS. Ex quo, si ad alterum Imperatoris Trajani computemus, CC. fermè & X. anni colliguntur, tamdiu Germania vincitur, medio tàm longi aevi spacio, multa invicem damna; Non Samnites, non Poeni, non Hispania, Galliave, ne Parthi quidem saepiùs admonuere, quippe Regno Arsacis acrior est Germanorum libertas. Quid enim aliud nobis, quàm caedem Crassi, amisso & ipso Pacoro, infra Ventidium dejectus Oriens objecerit? At Germani Carbone, & Cassio, & Scauro Aurelio, Servilio Caepione, M. quoq; Manlio, fusis vel captis, quinque simùl Consularibus exercitibus, Populo Romano, Varum, tresq; cum eo legiones, etiam Caesari abstulerunt. Nec impune C. Marius in Italia, Divus Julius in Gallia, Drusus ac Nero & Germanicus in suis eos sedibus perculerunt, inde*

ociem donec occasione discordia nostra, & civilium armorum, expugnatis legionum hibernis, etiam Gallias affectavere, ac rursus pulsi inde, proximis temporibus triumphati magis quàm victi sunt. Inde optimè alludit Claudianus:

Cedant Druse tui, cedant Trajane labores,
Vestra manus dubio quicquid discrimine gessit,
——— Transcurrens egit Stilico.]

Et Baptista Mantuanus ad Robertum Severinatem:

Sed neque imbelles Indi, mollesve Sabæi,
Pygmæique breves rapiunt, verùm Accola Rheni,
Gens durata gelu, genus insuperabile ferro,
Quod toties Romam, tum, cùm ditione premebat
Europa Libyaque urbes, Asiamque minorem,
Terruit, hi superant Parthos Thracumque furores,
Quos Martem genuisse ferunt, hi spicula torquent,
Penthesilea non inferiora securi.

CAPUT X.

Propter Scriptorum penuriam, Germanorum res præclarissimè gesta, venerunt in oblivionem, Romanorum autem creverunt, propter adulationes, & mendacia Scriptorum.

CUM igitur nullum Scriptorem vernaculum habeamus nos Germani, qui res nostras immortalitati commendaret, quas tantùm colligere cogimur ex illis Historicis, qui nunquam nos ex proposito laudant, dum semper partem adversam foverint, cui dubium, res nostras feliciter & fortiter gestas, fuisse illustrissimas, & amplissimas, si tempore rerum gestarum nostri illas in commentarios saltem redegissent: Præsertim cum obiter hinc inde ex Scriptoribus alienigenis non pauca inveniamus, unde Germani sint laudatissimi. Proinde si Atheniensium, ut dicit Sallustius, res gestæ satis amplæ magnificæque fuerunt, verùm aliquantò minores quam famâ feruntur, sed quia, quòd provenerint ibi Scriptorum magna ingenia, per terrarum orbem Atheniensium facta pro maximis celebrantur, quòd eorum, qui ea fecêre, Virtus tanta habeatur, quantum ea urbis potuêre extollere præclara ingenia, optimè intelligitur, res Græcorum & Romanorum haberi ampliores Scriptorum copia, quàm sint, nostras verò multò minores, dum nemo illas, non dico extollere, & magnificare, sed ne pro meritis quidem narrare studuerit. Qua in re consolatur me, qui idem conqueritur contra Appionem Grammaticum Alexandrinum, Josephus. *Græcos verò & Romanos* (inquit) *qui militiam secuti non sunt, figmentis, & adulationibus captos, res gestas nescire, atque Historias ausos esse conscribere, quæ præter hoc, quòd nihil sanum referunt, etiam de proposito decidisse videntur. Nam dum Romanos volunt magnos ostendere, Judæorum* (& ego addo, pariter aliorum) *res extenuant, & in humilitatem deprimunt. Qui verò præstò fuerint, aut Romanorum obsequio, aut odio Judæorum, atque externorum, contra fidem rerum falsa confirmasse, scripta aut eorum partim accusationem, partim laudationem continere, nusquam verò exactam fidem reperiri historiæ. Alios item, non quòd rebus interfuerint; sed vana & incongrua narrantium sermones auribus colligentes, Oratorum more perscripsisse.* Ex quibus omnibus, relinquo judicio Eruditorum, quanta injuria rebus nostris fuerit facta, per eos qui adulationibus studentes, mendaciter facta nostra extenuaverunt. Et ut dicam quod sentio, tanta impudentia fabulosisque figmentis effunduntur passim *omnes ferè Historici*, tàm veteres quàm recentiores, ut *nullo certo auctore* (ut utar verbis Catonis) *aut ratione, sed per solam infamiam fabulentur*, adeò, ut nuper quidam doctus Vir mihi dixerit, *omnes historias tàm Græcorum, quàm Romanorum, sibi videri, nec aliter habendas, nisi fabulas.* De Græcis eorumque fabulosis Historiis adeò convenit inter Latinos, ut & Poëta Juvenalis dixerit *fabulas, quicquid Græcia mendax audet in historia.* De Latinorum quis dubitet fabulis? cum Titus Livius, & Cæsar, præcipui inter Historicos, gravissimis viris videantur, multa parùm integra veritate, in suis libris perscripsisse. *Philostratum* Eusebius *fabulosissimum*, Cornelium *Tacitum* Tertullianus *mendacissimum* vocat. Ille ipse Cornelius, & Orosius, & Strabo, & Josephus multorum Latinorum mendacia redarguunt. Vopiscus dicit, *neminem Historicum non aliquid mentitum esse.* De recentioribus ego plus quàm uno in loco locutus sum, Itali omnes ferè recentiores, & præsertim Veneti, de Germanorum populis, & gestis scribentes fabulantur. Et ipse Sabellicus, homo doctus, & quem ego alioquin admiror & colo, in rebus Germanicis, sive favore, sive (quod magis credo) aliorum temerariæ jactantiæ, futilibusque prædicationibus indulgens, sæpè multùm errat à re gesta, præsertim in bello Ducis Sigismundi Austriaci contra Venetos, in quo Veneti omnibus in locis, atque congressionibus cæsi, atque profligati prædicantur, ab illo rerum prosperè gestarum, de quibus rebus alibi plura scribam.

CAPUT XI.

Bonis animi, & corporis Germani cunctis Nationibus excellunt, & primùm fide.

SI igitur Scriptores rerum, ex adulatione aut odio maximè scripserunt, ut ostendi ex Josepho, qua laude celebrandi veniunt Germani, si ex illis ipsis eorumque testimonio, non vernaculorum, bonis animi, & corporibus cunctis gentibus præstitisse prædicabuntur, quis non laudandos existimet? quis non cunctis mundi nationibus anteponet? Loquantur igitur externi, & primùm, quæ Germanorum fides fuerit, explicent, si prius dixero, illis magnam fidem haberi, qui *custodes* soli, & præ cæteris *Cæsarei corporis* habentur. Hos enim habuit Augustus ad cladem usque Varianam, hos cæteri, Suetonius de Galba. *Item Germanorum* (inquit) *cohortem à Cæsaribus olim ad custodiam corporis institutam, multisque experimentis fidelissimam, dissolvit, ac sine ullo commodo remisit in patriam.* Idem de Claudio: *Germanorum Legatos in Orchestra sedere permisit, simplicitate eorum & fiducia motus.* Dicebant enim Legati, ut est apud Cornelium Tacitum, nullos mortalium armis, aut fide, ante Germanos esse, quod comiter à visentibus exceptum. Hic autem dicit, non de Claudio sed Nerone, quod rem nihil lædit: *Caji Caligulæ* (ut dicit Suetonius & Josephus libro 19. antiquitatum) corporis custodes Germani, nonnullos ex percussoribus illius, quosdam etiam Senatores innoxios interemerunt, *Agrippina* mater Neronis, custodes corporis Germanos habuit, ut dicit Cornelius & Aurelius Antoninus (ut dicit Herodianus) & ut idem dicit, *Maximinus* potissimùm fidei Germanorum confidebat, quos solos, propter summam fidelitatem, percussores illius vindices timebant. Cùm etiam omnes milites & nationes recederent à Vitellio, soli Germani ad finem usque vitæ fideles manserunt. Ita etiam cum Galba egerunt, quem cùm per tumultum jugulandum audirent, soli ex omnibus militibus, ut dicit Suetonius, in auxilium advolaverunt, sed seriùs, itinere devio per ignorantiam

tiam locorum retardati. Ultimi recesserant etiam à Nerone, ut dicit Tacitus. Caracalla etiam Imperator, à quodam Martiale occisus, per Germanos suos equites vindicatus est, percussorem enim fugam molientem multis vulneribus confecerunt. Illis usi sunt & alii. Unde non obscurum est, *fide Germanos ante omnes mortales fuisse, sicut & hodie sunt* Romæ apud *Cardinales*, quibus plus confidunt quam vernaculis.

CAPUT XII.

Germani animi magnitudine, & fortitudine cunctis gen[illegible]bus excellunt, auctoritate illustrium Scriptorum.

SEneca libro I. de ira: *Germanis quid est animosius? quid in incursu acrius? quid armorum cupidius? quibus innascuntur innutriunturque, quorum una illis cura est, alia negligentibus. Quid induratius ad omnem patientiam? ut quibus magna ex parte non tegumenta corporum provisa sunt, non suffragia adversus perpetui cœli rigorem.* Idem de brevitate dicit: *Germanos ferocissimas gentes*, & libro VI. naturalium, *avidam gentem belli*. Cornelius libro XX. *Germani læto bello gens.* Cicero in oratione de Provinciis Consularibus contra Pisonem dicit: *acerrimas Germanorum nationes.* Vopiscus, *Germanos omnium gentium ferocissimos* vocat. Titus Livius *bellicosos Teutones*, Lucanus dicit:

Albis & indomitum Rheni caput ——

Hieronymus ad Suniam & Fratellam, *bellicosa Germanorum pectora* vocat: Orosius, *Germanos fortissimas nationes*, libro VI. Et Galli apud Cæsarem libro I. ita loquuntur de Germanis: *qui ingenti magnitudine corporum, Germanos incredibili virtute, atque exercitatione in armis esse prædicabant, sæpe numero sese cum his congressos, ne vultum quidem atque aciem oculorum ferre potuisse.* Et in eodem lib. Ariovistus Rex dicit: *Cæsarem intellecturum, quid invicti Germani, exercitatissimi in armis, virtute possint.* Agrippa ad Judæos, ut scribit Josephus. *Quis vestrûm* (inquit) *non audivit multitudinem Germanorum, virtutem, quoque & magnitudines corporum, ut arbitror, sæpe vidistis, sed illi quidem ita ingentem spaciis Regionem incolentes, spiritus autem majores corporibus gerentes, & animam quidem contemptricem mortis, indignationes autē vehementiores feris, &c.* Josephus libro XIX. antiquit. dicit: *Germanos impetu primo quibuscunque congressos hostibus prævalentes.* Josephus libro II. de bello Judaico. *Vos ne ditiores Gallis? fortiores Germanis?* Cornelius libro XIX. *Duces Vespasiani Germanicarum Legionum vim extollebant, & famam, in eodem simul virtus Germanici exercitus extollebatur.*

CAPUT XIII.

Germani apud Romanos semper in prima acie constituebantur.

SIngulare argumentum est fortitudinis Germanorum, quòd Romani semper illos in prima acie contra hostes locaverunt, utpute invictos, & qui, præ cæteris, fortissimè inimicorum impetum sustentarent atque infringerent. Ita fecit Cæsar, in Hispania contra Afranium, primò trans flumen Sicorim, Germanos contra hostes mittit, Testis est liber ejus I. *de bello civili*, & Hirtius *in additione Gallici belli*. Cæsar *Germanos equites summæ velocitatis homines ad castra hostium præmittit.* Maximinus etiam Imperator (ut ait Herodianus lib. 8.) *Germanos auxiliares asciverat, quosque etiam præcipuè hostibus opponere consueverat, ut primos scilicet impetus exciperent feroces audacesq; initio pugnæ viri.* Ecce cum quibus prius dura prælia & ancipitia gesserat, nunc expertus, in amicitiam recipit, atque in primam aciem constituit, quoniam audentissimos esse novit. Et Cornelius lib. 19. *Sido atq; Italicus Suevi Reges cum delectis popularium primi in acie versantur, dum contra Vitellianos Vespasiani Duces pugnabant.*

CAPUT XIV.

Germani robore, proceritate atq; pulchritudine corporum cunctis gentibus antecellunt.

COlumella *lib. 3. agricul.* loquens de natura. *Germaniam inquit decoravit altissimorum hominum exercitibus, sed & alias gentes non in totum defraudavit, præcipuè statura viris, & nuper ipsi videre potuimus Judææ Gentis proceriorem, celsissimo Germano.* M. Manilius *lib. 4. Astronomicon:*

Flava per ingentes surgit Germania partus.

Egesippus libro de Germanis, *qui magnitudine corporum & contemptu mortis cæteris validiores.* Cornelius in 20. *Germanos fluminibus suetos, levitas armorum & proceritas corporum attollit.* Et Cæsar in I. *ingenti magnitudine corporum dicit esse Germanos.* Et Titus ad Judæos, teste Josepho libro VII. de bello: *Sed viribus corporum freti, atqui scitis nobis servire Germanos.* Josephus lib. XIX. antiquit. dicit: *Germanos robusti corporis gentem.* Hieronymus in vita Hilarionis de quodam Franco Germano, *namque Candidatus Constantii Imperatoris rutilus comâ, & candore indicans provinciam.* Idem ad Suniam & Fretellam: *Germanos Getarum rutilus & flavus exercitus, Ecclesiarum circumfert tentoria.* Herodianus dicit: *Nuda Germanorum in bello capita & prægrandia corpora.* Egesippus dicit: *Germanos magnitudine corporum & contemptu mortis cæteris validiores.* Julius Firmicus: *Germani candidi*, Pomponius Mela de Germania: *Qui habitant, immanes sunt animis atq; corporibus.* Solinus de eadem terra: *Frequens populis numerosis & immanibus.* Hircius in additione Gallici belli: *Germanos equites, summa felocitatis homines, ad castra hostium præmittit Cæsar. Immanissimas Germanorum gentes* dicit Cicero contra Pisonem.

CAPUT XV.

Germani fuerunt liberi, sicut hodiè sunt.

DE libertate Germanorum non est opus multa dicere, propterea quod ex superioribus constat, Rhenum semper fuisse limitem Romani Imperii, si optimè cum Romanis agebatur, Germaniq́ue quieti intra suos fines remanserint, quod rarò, sub paucissimisq́ue Imperatoribus contigerat, & quod tam formidabiles Romanis fuerant, illosq́ue Imperatores Romani tam delicatè foverant, nihilominùs & Scriptores libertatem majorum produnt, & præsertim Tacitus, qui ait: *Regno Arsacis acrior est Germanorum libertas.* Et Tencteri Germani apud eundem ad Ubios in hunc modum loquuntur: *Redusse vos in corpus nomenq; Germaniæ communibus Diis, sed præcipuè Deorum Marti gratulamur, quod tandem liberi inter liberos eritis.* Idem testatur, *Batavos, quamvis nobis Transrhenanos tributorum expertes.* Quibus rebus possumus non obscurè intelligere, Germanos Transrhenanos à Romanis in amicitiam non servitutem receptos, & Egesippus dicit; *Fluenta Rheni usque ad mare liberas gentes inhabitasse.*

CAPUT

CAPUT XVI.

Germani Nobilissimi.

DE Nobilitate non plura dicam, propterea quòd Campanus eam rem pulcherrimè sit executus, dicam tamen omnes ferè totius Europæ non modo Nobiliores, verùm etiam Regum familias è Germania ortum suspicari. Nec possum satis ridere, quorundam *Germanorum*, nescio *vanam arrogantiam*, an imperitiam dicam, *qui* dum se Nobiles ostendere volunt (confisi cuidam non dico Historiæ sed fabulæ, quæ Suevorum Nobilium origmem mentitur à Curio Imperatore, qui nullus unquam fuit) *ad Romanos suam originem referunt*. Nam nulla familia est in tota Germania, quæ (ut multos dicam) octingentos annos suam familiam durasse probare possit (Scriptorum atque monumentorum inopia) Intra quos annos & ultra etiam, non solùm nulla Nobilitas Romæ fuit, verùm etiam colluviea ex diversis nationibus, sine dignitate, auctoritate & nobilitate, & plus servi quam liberi dicendi, imò servo servorum subjecti. Atque hi, qui ex Romanis ad nos ducti sunt, captivi fuerunt, nulloq; honore dignati, eò quòd propter aliquod facinus pravum, fuerint relegati. Quare *Italorum Illustrissima*, etiam hodiè & patrum nostrorum memoria, *familia*, Nobilitatem Germanorum scientes, omnes ferè *Nobilitatem suam trahere volunt ex Germanis*: Aut si ad antiquissimos Romanos ascenderis, invenies auctores Romanorum latrones & prædones: Si ulterius ad Æneam & Trojanos, invenies eos, qui incolumes à Trojano incendio superfuerunt, fuisse proditores. Sivis igitur Germane tuoa majores esse nobilissimos, non eos ad Romanos referas, apud quos non tam natalium claritudo, quam virtus hominum humilimorum, locum habuit. Sed ad veteres Germanos, apud quos solos sincera est Nobilitas, & fuit etiam antiquissimis temporibus, à quibus si te propagatum esse declaraveris, nobilissimum judicabo. Ante enim nativitatem Christi, tantus fuit respectus sinceræ nativitatis, veterisque propaginis, natalium que clarorum, qualia hodiè: quod alus gentibus non contingit, quæ mores nobilitate forsan melius & felicius inspicere consueverunt.

CAPUT XVII.

Germania culta & fertilis.

COrnelius Tacitus, Seneca, aliique nonnulli Scriptores, *Germaniam barbaram terram, sterilem infæcundamq;* omnino scribunt, *tristem*, *& incultam*, quam si hodiè viderent, nihil illâ cultius dicerent. Cujus si primùm homines viderent, cultosq; Mores, Religionemque conjunctam cum Humanitate & Eruditione, dicerent commutato ordine, Græciam in Germaniam commigrasse; sed non est præsentis loci, multa de his rebus loqui, cum alibi fecerim. Si urbes, arces & ædificia: nihil illis pulchrius, magnificentius atque munitius jurarent. Agri autem Germanici & segetum omnigenarum tanta fœcunditas, ut nihil ad Cereris & vini usum desit omninò. Terra sine noxiis serpentibus, bestiisque venenatis, herba copiosissima campiq; maximè pascui. Unde mirum pecorum multitudo innumerabilis educitur, sylvæ etiam omnis generis arborum, non parum opportunitatis ad omnis opera & ædificia conferunt, adeò ut culta omnia atque inculta, vel sint fructibus plena, vel gregibus opportuna, ut nulla pars terræ neque inviasit, neque ab usu hominum remota, sed operosa sint omnia & utilia: Habetq; Regio ipsa, non uno in loco latices calidarum aquarum, sanandis morbis opportunos, omnis item generis metallorum fœcunda. Et ut in summa dicam, nihil in ea vel asperum, vel triste, vel invium, sed omnia culta, aperta, florentia, atque ideò cæteris Regionibus felicior, quòd neque sit Austrinis obnoxia fervoribus, neque Arctois nimium subjecta frigoribus, ut neque noxio atque pestifero calore in æstate conficiatur, neque asperiori hyemis gelu tabescat, sed media quadam temperie, atque clementia aeris, justam præbeat & salubrem hominibus habitationem. Et licet Arctoo plus exponatur, frigus tamen tolerabile est; & hinc multò salubrior, inde corporibus hominum & propagandis gentibus aptior, quam meridionalis Regio, quæ quo est vicinior Solis fervori, eò plus morbis redundat, pestiferoq; sere.

CAPUT XVIII.

De antiquitate Germanorum.

JOsephus Judæus, responsurus Appioni Grammatico Alexandrino, dicit; *De vetustate Judæorum nihil esse scriptum, quamvis omnium vetustissimi sint, eò quod Judæi neq; maritimam Regionem habitent, neque mercimonus se exercuerint, quorum conversatio cum Græcis remotior fuerit, nihil efferebatur in antiquis temporibus, quod permixtionem Græcorum illis faceret, sicut Ægyptiis mercimonia, quæ ab eis rejiciuntur, & ad eos rursus introducuntur. Atq; hoc idem circa Europam contigisse, quando de Romanorum civitate, tam longo tempore adepta potestate, tantaq; causas belli conficiente, neq; Herodotus, neq; Thucydides, neque ullus, qui fuit cum istis, fecit aliquam mentionem, sed serò tandem & vix ad Græcos potuit eorum cognitio pervenire, de Galatis enim & Hiberis sic ignoravêre: Hi putantur subtilissimi Conscriptores; quorum est Ephorus, ut unam civitatem esse arbitraretur Hyberas, qui tantam partem Hesperiæ terræ noscuntur inhabitare. Quomodo ergo mirari decet, si neque nostra gens plurimis erat certa, neque ad scribendum de se aliquam dedit occasionem*: Hæc ille. Cum quo ego pariter dicere possum, si Romani propiores (taceo de Gallis & Hispanis) fuerunt ignorantiâ Græcis, quantò magis nostros non celebratos à Græcis credendum, propterea quòd neq; mercimonia illos adivimus, neq; maritimam Regionem habitemus? nisi forsan Cimbri Germani, quorum propterea res clarissimæ sunt, & vetustissimæ, celebratæ non tam à Strabone & Plutarcho, quàm Aristotele, atque ipso etiam Homero, quorum res gestas vetustas, atque expeditiones in diversas Regiones, Strabo pluribus in locis commemorat, adeò ut Græcos olim, Gallos, Bojos, Illyricum, Romanos & Hispanos vicerint. *Hæc gens enim* (ut Strabo inquit) *diu secundis rebus olim usa est*, &, ut idem dicit, *Cimmerii qui à Græcis ita dicuntur, à nobis Cimbri, olim potentiam in Bosphoro maximam habuêre, a quibus &. Cimmericus Bosphorus appellatus est, militia sua monumenta relinquente, qui & militiam agitavêre usq; ad Maotida paludem, atque trajectis etiam Bosphoro, ad Ioniam usque terram decursarunt, Sardibus & captis, & Magnetum gente a Treribus, qua etiam gens est Cimbrorum, funditùs deleta*, Hæc multò ante urbem conditam facta sunt. Tandem Romanis florentibus, ut dicit Livius libro LXIV. *Cimbri gens vaga, populabunda in Illyricum venerunt, ab his Papirius Carbo*

Consul cum exercitu fusus est. Et lib. LXV. *M. Junior Syllanus Consul, adversus Cimbros feliciter pugnavit, Legatis Cimbrorum sedem & agros, in quibus consisterent, postulantibus, Senatus negavit.* Et libro LXVII. *C. Aurelius Scaurus Legatus Con. à Cimbris, fuso exercitu, captus est & occisus ab iisdem. C. Manlius & Q. Servilius Cepio Proconſ. victi prælio castrisq; binis exuti sunt, octingenta millia militum occisa, calonum ac lixarum quadraginta millia. Cimbri item vastatis omnibus, quæ circa Rhodanum & Pyrenæum sunt, per saltum in Hispaniam transgressi, ibiq; multa loca populati, à Celtiberis fugati sunt, reversique in Galliam, bellicosis quidem se Teutonis conjunxerunt.* Cæsar item in 1. libro Commentariorum & 7. dicit: *Cimbros totam olim Galliam occupasse* (exceptis Belgis, qui eos suis finibus prohibuerunt, ut dicit Cæsar) *Gallos in oppida compulsos, tantam inopiam passos, ut eorum corporibus, qui ætate ad bellum inutiles videbantur, vitam toleraverint.* Iterum Livius libro LXVIII. *Cimbri repulsi ab alpibus fugatique Q. Catulo Proconſ. qui fauces alpium obsederat, & ad flumen Athesim castellum editum insederat, postea que reliquerat, ubi virtute sua explicata fugientem Proconſ. exercitumque prosecuti, in Italiam trajecissent, tandem junctis ejusdem Catuli atque Marii exercitibus victi sunt.* Romæ etiam Tarquinio Prisco regnante, ut dicit Livius libro V. Decad. I. *alia manus Germanorum vestigia priorum, eodem saltu, favente Bellovesο, cùm transcendisset Alpes, ubi nunc Brixia ac Verona urbes sunt, loca tenuerunt, Brixiamque à Germanis conditam*, vult Livius, Policratusque Bergomum, ubi alii Gallos Senones dicunt, quos Suevos Germanos dicere debuerant, ut postea probabo. Ex quibus quidem verbis Livii, ego non obscurè colligo, Senones, Suevos & Cimbros Germanos, unà cum Gallis Romam incendisse atque postea in Græciam transisse. Germani enim illi secuti sunt illos, quos Gallos Senones dicunt, ante enim nec Germani in Italiam transcenderunt, adeò ut non benè diceret Livius, vestigia priorum secutos Germanos, in Italiam venisse. Sanis igitur & irrefragabilibus persuasionibus ostendam, illos Senones fuisse Suevos, & Germanos, & Cimbros. Nam Cimbri præsertim Mediterranei & Senones, non longè à se invicem sedes habuerunt. Nam ut dimittam alias rationes, quas dixit in oratione ad Maximilianum Cæsarem, si unum Divi Hieronymi testimonium adduxero, qui dixit; Galatas propriam linguam, eandem penè habere, quam Treviros. Si hoc verum, quis nescit fuisse Germanos? dum Ammianus Marcellinus, qui longe ante Hieronymum sub Juliano floruit, Coloniam Agrippinam & Treverim, Germanas urbes Germaniæ prodiderit. Accedat etiam testis Diodorus Siculus Græcus libro VI. *Tradunt* (inquit) *eos, qui priscis temporibus omnem fermè Asiam discurrentes Cimmerii dicebantur, ipsos esse, qui paulò post, corrupto nomine, Cimbri sunt appellati. Jam prisco more dant latrociniis operam, rapientes aliena, cæteris omnibus contemptis. Hi sunt qui Roma capta, cùm Delphici Apollinis templum spoliassent, magnam Europæ partem, non parvam Asiæ, tributariam fecère, agris eorum, quos subegerant possessis. Qui in Græciam transierunt, Gallogræci sunt nominati, postremò plures magnosque Romanorum exercitus attriverunt.* Concordat Diodoro Lucius Florus, inquiens: *Galli Senones quondam ab ultimis terrarum oris, cum cingerentur omnia Oceano, ingenti agmine profecti.* Præsertim cùm & alibi dicat: *Cimbros atque Teutones ab extremis Galliæ profugos, cùm terras inundasset Oceanus, venisse.* Ex quibus verbis hic Cimbros, illic Senones Gallos ex inundatione Oceani, & ex ultimis oris, eandem gentem intelligere possumus, præsertim, cùm etiam hic ex finibus Galliæ Cimbros & Teutones venire dicat. Nec obstat quod dicunt Gallos, & non Germanos. Nam ut dicit Volaterranus, *Gallos omnes ac Germanos*, uno vocabulo veteres Græci *Celtas*, Romani *Gallos*, vocavêre. Nam & Germaniam, Comatam Galliam dicebant. Insuper eum Græcis tempore Senonum transitus in eorum Provinciam, nec Germania, nec Gallia fuerit cognita. ut supra etiam Josephus innuere visus est, nominaverunt illos Gallos vel Galatas, id est, candidos & albos à colore enim illos nominaverunt, ut omnes Scriptores consentiunt. Qui autem plus quam Germani, Galli, hoc est candidi dici mereantur, noverunt pueri, dum hodiè inter Francigenas, olim ex Germania profectos, *monstri loco habeatur albus Francigena*, & hoc adeò verum est, ut cùm sequentibus temporibus Galli priores, vel potiùs Germani, in Græciam profecti, colore similes essent Germanis, quos Græci jam novisse cœperunt: dixerunt nostros *Germanos*, *quasi fratres Gallorum sive Galatarum*, propter colorem & corporum proceritatem. Ob candorem enim Diodorus Siculus Germanos Galatas vocans lib. VI. inquit: *Rhenus, quem nostris diebus C. Cæsar pontibus miro modo junxit, pedestribusque copiis traductis, Galatas ultra Rhenum habitantes, in potestatem redegit.* Sed & *Latini*, propter propinquitatem Gallorum, etiam *Germanos vocitaverunt Gallos*. Nam Orosius dicit lib. V. *C. Manlius & Q. Cepio Proconſ. adversus Cimbros & Teutones, Tigurinos & Ambronas, Gallorum gentes missi sunt.* Et Florus dicit, ut suprà ostendimus: *Cimbros & Teutones omnium testimonio Germanos, ab extremis Galliæ profugos*, cum Germanis, si propriè loqui voluisset, dicere debebat. Et Sallustius in Jugurtha, dicit: *Per idem tempus adversum Gallos à Ducibus nostris, P. Capione & M. Manlio, malè pugnatum est*: Quos palam est victos & fusos à Teutonibus & Cimbris, non Gallis. Inde dicere debuit, cum Germanis Romanos pro salute non pro gloria certare, nisi omnia commisceret, &c. Præterea Strabo argumentum relinquit, *Brennum* Gallorum sive Ducem sive Regem, *non fuisse Gallum*, Brennum à quibusdam Prausum appellitatum. At enim (ut inquit) neque Prausos ipsos, quas terras priùs habitârint, dicere possumus. Nec credo (ut finem faciam) Gothofridum Viterbiensem Chronicarium, nulla ratione, vel auctoritate fultum, tàm apertè Brennum & Senones Suevos dixisse. Non autem opus est, memorare res gestas Brenni & Senonum, quas tot Scriptores suis complexi sunt libris: dicam tamen illos in Italiam venisse, Romanos vicisse, Romam incendisse, & una gentis portione in Italia dimissa, Illyrios peragrasse, Pannonios subjugasse, Græciam atque Macedoniam devastasse, spoliato etiam famosissimo Delphico Apollonis templo in Asia tandem aliquos consedisse, seque Gallogræcos nominasse, propter commixtos inter eos Græcos. Senones autem (ut aliàs dixi) Galli à Senonibus Suevis, sicuti plerique Galli à Germanis, nomen accepisse videntur.

CAPUT XIX.

Franci, Burgundiones, Gothi, Vandali, Gepidæ, Rugi, Heruli, Turcilingi, Longobardi, Normanni, Picti, Quadi, Scoti, Angli, Suevi, Saxones, omnes Germani sunt, contra fabulas quorundam.

GErmania & tota Plaga Septentrionalis, quantò magis abest à nimiò Solis fervore, tantò est salubrior animantibus, & propagandis hominibus aptior, atque laboriosior, pulchritudinique corporum atque proceritati convenientior: sicuti econtrario, Regio Meridionalis, à nimiu Solis æstu, pestilens, gignendisque hominibus minus idonea. Unde fit, ut dicit Reginò Monachus, ut tantæ populorum multitudines, Arctoo sub axe oriantur, ut non immeritò universa illa Regio, Tanai tenus usque ad occiduum, licet & propriis loca in ea singula nuncupentur nominibus, generali tamen vocabulô Germania sæpè nominetur. Multæ quoque pro eo, quod tantus mortalium proventus in ea germinet, quantos vix alere sufficit, frequenter gentes ejus sint in exteras terras progressæ, quæ non minus Asiam & Africam, quam Europam, variis temporibus & locis afflixêre. Testantur hoc urbes ubique in Europa dirutæ, per totum Illyricum Galliamque, sed maximè miseræ Italiæ, quæ penè illarum omnium est gentium experta sævitiam, ut idem Monachus testatur. Vixit autem circa annum Domini M. CCCC. & II. qui non obscurè ostendit, has omnes gentes: Gotthos, Vandalos, Alanos, Gepidas vel Gipedes, Rugos, Herulos, Normannos, Turcilingos, Longobardos, Suevos, Saxones, omnes origine esse Germanos. Et Berosus Hunnum, à quo Hunni veniunt, in arbore Germanorum ponit. Nec obstat, quòd plurimi Scriptores Græci & Latini, ex Scythia aliquos progressos narrent. Primùm, quia teste Strabone in VII. libro, Romanis etiam rebus florentibus, multò magis Græcis, Germania trans Albim omninò incognita fuit, adeò ut Gotthos, Longobardos, & alios ex Scandinavia, Gotthia & aliis locis, apud Romanos incognitis, venientes, ex Scythia, id est, ex terra Romanis incognita venisse credant maximè cùm in Germaniam, teste Plinio, Scythiæ usque quaque excurrat, ut in IV. testis est dicens: *Scytharum nomen usque quaque transit in Sarmatas atque Germanos.* Sed hac potissimum causa decipiuntur Scriptores recentiores, dum ex Scythia egressos dicant quòd Græci Scriptores, teste Strabone in XI. universos septentrionales olim Scythas & Celtoscythas appellabant. Sunt igitur Germanæ quas dixi gentes. De Burgundionibus ac Vandalis nulli est dubium, qui saltem Plinium, & Illustres Historicos legit, de aliis etiam non est apud Eruditos dubiū, nisi de Francis, Gotthis & Lōgobardis, de quibus nunc luculentius loquar. Primùm in de Gotthis loquar, Tacitus ante omnes in Historia Germania Gotthinos in Germanis ponit, sicut hodiè *Gotthia sive Gotlandia, est insula maris Germanici*, & Ablavius Gothus genus suum ex insula Germanici maris prodiisse narrat. Atque Jordanus Gotthus Historicus, ex Scandia Gotthos exiisse refert, in qua miræ magnitudinis insulis, teste Plinio, *Gotthia* & aliæ insulæ repositæ sunt. Quòd si quis dicere vellet, Gotthos antè Getas dictos, nihilominus Germanos diceret, quod Hieronymus probat ad Sunnam & Fretellam, dicens: *Verè in vobis Apostolicus sermo & Propheticus completus est: in omnem terram exivit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Quis hoc crederet, ut barbara Getarum lingua, Hebraicam quæreret veritatem, & dormitantibus, imò contendentibus Græcis, nostra Germania Spiritus Sancti eloquia scrutaretur.* Longobardos ego alibi dixi ex Suevis descendisse, quòd Cornelius Tacitus eos inter Suevos ponat, sicut & Anglos. Alii autem nostrates Scriptores, *ex Scandia* sive Scandinavia venisse volunt, & prius *Winulos* fuisse dictos, *à longis autem barbis*, ut hodiè Germanus dicit *Longobard*, longam barbam *nomen accepisse*. Unde Guntherus Alemannus lib. 2. de gestis Friderici Cæsaris, loquens de Longobardis:

Hanc olim bello quam Scandia miserat hostis.
Dicitur à longis ea Longobardia barbis.

At Suevi veteres non longè à Scandia suos fines habuere. Quod igitur ex Germanis venerint, Tacito nostratibusque Chronocariis prodentibus, nemo hactenus repugnavit, nisi non quidam Ponticus, atq; Calepinus vocabularius, qui dicit, *mixtam esse gentem ex Lingonibus, Germanis, & Bardis Gallis*, non à longis barbis, ut solent docti viri ridere, ut dicit Calepinus. Unde hæc somnia, precor? unde hallucinationes? qua auctoritate suffulti? quis unquam audivit Lingones in Germania fuisse, Galliæ Celticæ gentem? aut quis audivit aliquam fecisse expeditionem? vel conjunctos Bardis Gallos: vel quis nescit longè antè auditum nomen Longobardorum in Italis & exteris excursionibus, Bardos fuisse extinctos, nomenq; totum obsoletum. Quæ ratio eos adduxit in hunc errorem, anilemq; illam & frivolam persuasionem, contra opinionem omnium Scriptorum, nisi nimia arrogantia, ut conjecturare licet? qui profectò ut videantur in indagandis literis subtiles censores, non dubitant somniare vel augurari meras fabellas, atq; pro veris astruere. Inde non probatur quorundam Italorum (quorum nunc magnus est numerus) studium, qui non tam Orationibus & Poëmatis effingendis, quàm Auctorum castigationi, nimia audacia inventionisq; plus subtili interdum quàm vera intendunt. Nam dum quilibet pro captu atq; arbitrio sui ingenii atq; augurio castigare vult Poetas, diversiq; diversa, seu studio æmulationis & contradicendi, seu nimiæ subtilitatis gloria, castigent: fit ut plerunq; sensus Poëtæ penitius obscuretur, atq; quid potissimum sit sequendum, ignoretur. Quorum concertatione diversaq; opinione, interdum hallucinatione, ego, nisi velim errare, cogor interdum uti & meo judicio in exponendis Poëtis, & quid sequendum opinandumve sit, studiosè investigare. De *Francis* postremò, quanquam alio loco plura dixi, nunc tamen dicam omnia esse falsa, & fabulas merasq; nugas, ea, quæ dicuntur de eorum à Trojanis origine, quoniam de solis Ænea & Antenore legitur apud veteres Scriptores, qui ab incendio Trojano superfuerint, in exterasq; nationes profecti sint. Ita dicit Livius: Jam primùm omnium satis constat, Trojâ captâ, in cæteros sævitum esse Trojanos, duobus Ænea Antenoreq; & veluti jure hospitii, & quia pacis, reddendæq; Helenæ semper Auctores fuerunt, Achivos abstinuisse. Quòd si (ut possibile est) alii etiam elapsi, in diversas Regiones sint profecti; hoc tamen nemo scribit ex veteribus, sed solùm quidam recentiores, fabulatores potius quàm Historici, dum ea astruunt, quæ nemo scire potest, & dum suos volunt magnos ostendere, ridiculo exponunt. Quorum fabulæ ex eo maximè deprehenduntur, dum sibi non constant, nec ullus cum alio consentiat maximeq; discrepantia inter se referant. Præterea nullus unquam Scriptorum veterum, quibus solis in hac re fidem habere possumus,

Sicambros circa Mœotida paludem habitare tradit, nec item ullam Romani expeditionem fecerunt ad illum, & Franci diu ante Valentinianum fuerunt in Germania: adeò ut omnia falsa fabulosa & mentita luce clarius deprehendantur. Proinde cùm Robertus Gaguinus, Annalium Francicorum compilator, cum multa de eorum origine contraria & absurda repeteret, nihil eorum est ausus affirmare, sciens se falsitatis accusatum iri; sed ne Germanis hoc laudis tribueret, suos ab illis propagatos, rem in dubio reliquit. At Pius II. satis audacter fabulatus est *in sua Europa*, non tamen ex proprio ingenio, sed fabulis Francigenarum confisus (ne hominem veritatis studiosum carpere videar) quem Sabellicus & multi recentiores sequuntur, *Francos, Trojanos ab origine*, deleto Ilio, Duce Priamo, Priami ex sorore nepote, per Pontum Euxinum in Mæotidis paludes *in Scythiam pervenisse, ibiq. civitatem ædificasse*, quam vocaverint *Sicambriam*, ex qua dicti Sicambri. Cumque, ut ipse pergit, Scytharum multi Romano Imperio subjecti essent, & ipsi quoq; tributa penderunt, manseruntq; vectigales, usq; ad tempora Valentiniani Cæsaris, quo imperante, *Alani* Imperium vexare cœperunt. Imperator verò proposito edicto, libertatem in decennium eis promisit, qui Alanorum ferocitatem compescerent. Allecti eò præmio Sicambri, arma sumpserunt, Alanosque bello victos deleverunt, ob quam libertate in decennium ab Imperatore donati sunt, & mutato nomine *Franci* appellati, quod *Attica lingua* sive *feroces* sive Nobiles sonat, Itali *Francos liberos* vocant. Exacto decennio cum Romani solita tributa repeterent, Franci ob ipsam libertatem effrenes facti, parere recusarunt. Principes eo tempore Francis fuêre, Priamus & Antenor, antiqui nominis ac virtutis, quibus copias ducentibus, prælium cum Romanis consertum est, in quo Priamus ipse, cum fortissimis suæ gentis, cecidit. *Qui cladi superfuerunt, ex Scythia digressi sunt & in Germaniam profecti, in partibus Turingiæ consederunt, &c.* Hæc ille. Hæc omnia meræ sunt fabulæ, nihil eorum verum, nihil verisimile, quibus nulla recepta Historia, nullus receptus, & certus Auctor suffragatur, quibus deest fides rerum, & temporum. Nec verùm est, quòd Eusebius in Chronographia hoc dicat, cui de Francis nihil constitit, aut Hieronymus superaddiderit, sed *Palmerius* addidit, superiori tempestate *propter pravam de Angelis opinionem combustus*. Antoninus non diversa dicit, cui cum cæteris in hac re nihil credo, in notitia enim vetustatis, atque in Historia superiorum temporum; quo pacto possumus credere illi, vel alteri pro suo arbitrio somnianti, dum sine auctoritate ea affirmat, quæ multis secalis ejus ætatem, hoc est, multò plus quam duobus millibus annorum, antecesserunt: Divinare hoc esset, sed spiritus non tam ociosus, aut pronus est, ad tam inanem divinationem, ut unde Franci venerint, Historicis prodere curet. At dixerit quis? unde igitur sumpserunt illi viri suas Historias, vel potius fabulas? ut tu asseris. Tantam dico esse mortalium ambitionem, ut nemo non suam civitatem, atque gentem, nedum familiam, nobilissimam atque vetustissimam haberi velit. Hoc ipse Livius de Roma testatur: *Quæ ante conditam* (inquit) *condendamque urbem Poeticis magis decora fabulis, quam incorruptis rerum gestarum monumentis traduntur, ea hic nec affirmare, nec repellere in animo est.* Datur hæc venia antiquitati, ut miscendo divina humanis, primordia urbium augustiora faciat, multi & alii populi nimium effusi sunt, in prædicandis auctoribus suæ gentis. Unde non dubium, quin *Francos*, qui vel *superbissime* prædicantur, hoc idem facere conentur, quorum tamen error, usque adeò patet, ut nemo non intelligat fabulas esse, ea quæ de Trojanorum origine mentiuntur, præsertim cum Æneas Silvius scribat: *Nullam esse gentem, quæ Gallorum superet ambitionem.* In hunc autem modum, & aliter scribit Vincentius Gallus, *Francum* quendam sive Franconem, *ex Hectoris filiis*, à quo Francorum nomen tractum, anno ante Christi adventum, M. C. XVII. una *cum Antenore* aliisque Trojanis, *à fratribus* propriis *fugatum*, prius tota Asia pervagata, ad Danubii ripas tandem pervenisse, ibique cùm aliquandiu consedisset, mox auctore Antenore locum quæsîsse, à communi hominum societate sejunctum, ad Tanais fluenta, & Mæotidis paludes secessisse, ubi *Sicambriam urbem condiderit.* Qui cum prædictis hallucinatur, fabulator egregius, quoniam quidem constat, Homerum non plures uno Scamandro (quem & Astyanactem vocant) Hectori liberos assignasse, nec Anaxicratem, nec Euripedem, quorum alter *Argolicorum* II. Alter *in Andromacha*, nothos Hectori filios editos asserunt ex pellicibus, usquam alicujus Franconis, vel Franci meminisse. Alii non Francum, sed Francionem dicunt, sicut Antoninus Monachus, qui scribit, Torgorum unà cum Francione Troja abeuntem, Thraciam petiisse, & ab eo *Torgorum gentem* nomen esse sortitam: *A Francione vero Francos*, multum diversa ab aliis referens. Nec est ullius cum altero concordia, & pro eo, quòd quilibet pro sua libidine fabulatur, nec ullus cum alio conveniat, possumus non obscurè deprehendere, meras esse nugas, quibus (ut dixi) nec ulla Historia recepta, nec series rerum, nec temporum quadrat, aut suffragatur. Et ut omnibus pateat, quam fabulosè hæc excogitata sint: Primò ex Historiis veteribus nemo unquam colligere potest, antiquitus fuisse, vel Francos, vel Sicambros, vel juxta Danubium, vel paludem Mæotida. Quomodo ergo ego possum habere fidem, vel Æneæ Silvio, vel Vincentio Gallo, vel Antonino, qui referunt sine vetusto, & idoneo auctore, de rebus quæ eos duobus millibus annorum, & plus antecesserunt: Nec item Priami ullus veterum Scriptorum meminit, qui filius Regis Priami ex incendio Trojano in exteras profectus sit Regiones, nec item Franci mentio fit, qui pervenerit, vel ad Danubium, vel Mæotim. Manethon tamen Ægyptius Sacerdos, si res non mentiatur auctorem, & liber ad arbitrium aliquorum non sit corruptus, ut multi credunt, tempore Ascanii, Francum quendam Celtis imperasse scribit, quod omnino contrarium supradictis, & cui nullus concordat. Sed sive verum sit, sive non: ille Francus nullum nomen in Gallia, in qua regnavit, post se reliquit. Tempore enim Julii Cæsaris, Ptolomæi, Strabonis, Pomponii, Plinii, & omnium Veterum, hoc nomen in Gallis, inauditum fuit. Quapropter Annius Viterbiensis, antiquitatis exquisitissimus explorator dicit: *Quis iste Francus, aut quo pacto Rex à Celtis susceptus fuerit, nusquam legi.* Postea dicit: *Vincentium Gallum Historiam esse prosecutum, ego autem dico fabulas esse, quæ quis profert ex antiquitate, sine Auctore.* Hæc cum omnis homo intelligat, non quadrare

drare, nec esse quicquam solidum, in quo conveniant omnes isti fabulatores, sequitur postremo, ut cætera fabulosa intelligamus, dum luce clarius ostendam, *Francos* non tempore Valentiniani, in Germaniam venisse, sed multò antè nominatos in Germania, nec olla in Regione nomen habuisse, nisi in Germania, donec ex Germanis, in Galliam transiverint: Adeò ut nemini obscurum sit, *indigenas esse Germaniæ.*

Nec desunt Auctores etiam Græci: ita enim dicit Agathias Græcus Auctor: *Francorum natio proxima est Italiæ, & terminis juncta. Veteres tamen hos Germanos dixêre, nam circa Rhenum habitant, Gallorumque magnam partem occupant, qui quanquam, ut reliqui Germani, sunt barbari, Romana tamen Politia, & aliis institutis utuntur, sunt & Christiani, & rectissimæ opinionis.* Ex quo satis constat, ex ea Natione migrasse, quæ trans Rhenum nunc quoque Franconia dicitur. Idem testatur Hieronymus in vita Hilarionis: *Inter Saxones* (inquit) *quippe & Alemannos gens ejus non tam lata, quàm valida, apud Historicos Germania, nunc vero Francia vocatur.* Non igitur verum est, tempore Valentiniani Francos primùm Germaniam invasisse. Hierunymus hæc scribit, de Constantii Imperatoris quodam Candidato, qui Valentinianum longè antecessit. Claudianus item sub Theodosio longè ante Valentinianum, ostendit, Francos esse Germanos, dicens:

Pascit Belga pecus, mediumq; ingressa per Albim.
Gallica Francorum montes armenta pererrant.
Ut procul Herone per vasta silentia sylva
Venari tutò liceat —— —— ——

Legitur autem *Constantius* Flavii Constantini filius *primus Romanorum Ducum, Francos in patria* ipsa Franconia *domuisse*, quo tempore, non solùm in Franconia fuerunt, verum etiam cis, & ultra Rhenum Bataviam, & finitimas Regiones occupaverunt. Præterea constat, nec Constantinum, nec Valentinianum ullam fecisse expeditionem ad Tanaim, vel Mæotidis paludem, nec legi unquam, à Romanis ullam militiam, ad ista loca agitatam, cum Strabo dicat, in XI. Tanais ostia scimus, supra ostia verò nihil penè notum est, præter frigora. Unde omnia fabulosa sunt, quæ dicuntur de Valentiniano, & ejus ad Tanaim expeditione. Præterea tempore Juliani Cæsaris, teste Ammiano, fuerunt *Franci cis Rhenum*, qui *Arenarii* dicebantur. Inde dicit Orosius lib. 7. *Valentinianum superiorem Saxonum gentem, in Oceani littoribus, & paludibus inviis sitam, virtute atque agilitate terribilem, periculosam Romanis finibus eruptionem, magna mole meditantem, in ipsis Francorum finibus, oppressisse.* Hic non potest aliter intelligi, nisi de Francis cis, & Transrhenanis, propter fines Romanorum quinulli fuerunt ultra Rhenum, nedum juxta Tanaim.

Nec obstat quòd dicitur paludibus inviis, Germaniam enim Romani eis incognitam, plenam esse paludibus, & solitudine fabulantur, unde dicit Cor. lib. XX. *Ea insuper causa Germanis transcendendi in Gallias, ut relictis paludibus, & solitudinibus suis, fæcundissimum hoc solum possiderent.* Et Panegyricus Constantini filio Constantii dicatus, pariter Francos Germanos dicit: *Quid loquitur* (inquit) *rursus intimas Franciæ nationes, non jam ab his locis, quæ olim Romani invaserant, sed à propriis ab origine suis sedibus, atque ab ultimis barbariæ littoribus avulsas, ut in desertis Galliæ Regionibus collocatæ etiam pacem Romani Imperii cultu juvarent, & armatæ delectu.* Et ut manifestius intelligatur illos ex origine Germanos esse, postea dicit; *Neque enim in Rheni gurgitibus, sed nominis tui terrore munimur.* Et post; *Sciunt posse Francos transire Rhenum, quos ad necem suam libenter admittas, sed nec victoriam possunt sperare, nec veniam, quid ipsos maneat, ex Regum suorum cruciatibus metiuntur, ideoque tantum abest, ut amnis illius transitum moliantur, magis ut cœpta ponte desperent.*

Quibus omnibus liquidò constat, sub Constantino, Francos non solùm in Germanis indigenas esse, sed & sæpiùs tunc Rhenum transgressos, nam & ante cum sub Diocletiano, & Maximiano, Franci, & Saxones juxta Oceani littora fines Romanos & Gallias infestabant, ut dicit Orosius libro VII. & ut Panegyricus dicit, ad Maximianum: *Nerviorum, & Treverorum arva jacentia lætus postliminio restitutus & receptus in leges Francus excoluit.* Sed quid istos commemoro? Ipse etiam Cicero meminit cùm Suevis Francorum libro XIV. ad Atticum, unde & facilè posteriores Francos dixeruot: Fuit etiam, ut in vetustis Germanorum libris invenio *Franco nomen proprium*, & frequens *apud Suevos*, & *Germanos*, ut suspicandum sit, *ab aliquo Francone, vel Franco, ex Germania Franciam, & Franconiam factam*, omnis enim alia quæ dicuntur, de eorum ex Trojanis origine, nec quadrant, nec ulla auctoritate, vel ratione, atque persuasione verisimilia fieri possunt, præsertim cum tam amplissima gens, quæ tam totam Galliam, quàm Alemanniam inundasse dignoscitur, nulla alia lingua inveniatur locuta, nisi Germanica, exceptis Francigenis, qui ex Gallorum, & Romanorum commixtione, tandem Italicam corruperunt. Cum igitur Franci, & Saxones fuerunt gentes amplissimæ, atque potentissimæ, nec usi nisi lingua Germanica, quis dubitat, eos esse indigenas Germaniæ? Cum Sclavi in Bohemia, & qui invaserunt sedes Vandalorum, tenuis natio, Hungari & aliæ externæ nationes linguam suam externam retineant, licet undique ferè septi Germanis sint. Legi insuper nuper fabulosas Historias cujusdam *Petermanni Etterlin* Lucernensis vernaculo sermone conscriptas, qui *absurda*, & futilia merasque nugas blaterat, *de origine trium pagorum* apud Helvetios, scilicet *Suitensium, Vraniensium, atq; Inferiorum* Silvestrium, quos vulgò Underwaldenses vocant, quos dicit cœpisse inhabitari aliquot, non tamen multos annos, ante Rudolphum Cæsarem, *Suitenses suam referre originem ad Suedos, alios duos pariter, ad Gotthos & Hunnos*, quibus nihil fabulosius excogitari potest.

Primùm de Suedis, quòd nullam unquam expeditionem legantur fecisse, in nostram terram satis constare, alibi probavi: de aliis quis non rideat? quòd ab Hunnis, & Gotthis descendant, quos auctor ille rerum, & Historiarum omnium imperitissimus unam gentem

gentem credit, unumque Regem attribuit, quæ fuerunt duæ diversissimæ, atque inter se inimicissimæ, atque multis seculis ante Rudolphum Cæsarem explosæ & ejectæ, non modò ex Germania, verùm & aliis etiam Regionibus, præsertim ex Italia, & Gallia, antequam illi pagi, ex illius opinione cœperunt inhabitari. Non credo insuper, nec Gotthos, nec Hunnos venisse in istas Alpes, atque tam sylvosos, atque asperos montes, quoniam *Basilienses*, ut referunt Annales nostri, dum *Hunnorum vim*, & perfidiam *perferre desperassent, deserta urbe sua Basilea*, atque hostibus in prædam relicta, *in montes* proximos *Helvetiorum fugientes* tutè delituerunt, sunt autem illi montes multò magis pervii, & penetrabiles, quàm Alpes trium pagorum, de quibus superiùs dixi. Unde non obscurè intelligitur, Hunnos atque Gotthos, nunquam illos montes invios, atque penuria omnium rerum laborantes, aut adiisse, aut inhabitandos delegisse, aut penetrare potuisse, sed quanta mutatio rerum (si verum dixerit Auctor Sylvestres illos incolas, ab Hunnis descendere) dum Basilea olim magnifica civitas prudentia, atque fortitudine pollens, atque sacratissimo Imperio fidissima patrum nostrorum memoria, ut perfidiam, & immanitatem Hunnorum vitaret, deserta urbe in montes perfugerit, nunc verò mutata mente, deserto Imperio sine omni vi, atque necessitate, in summa tranquillitate, & pace in societatem illorum concesserit. Sed ut ad institutum regrediar, quis hostis non faveat illis sylvestribus pagis auctores suæ gentis Gotthos, & Hunnos? Impios hæreticos, persecutores Christianorum, raptores & latrones, sed quo animo accipient *Suitzenses*, & alpestres homines *tam fœdam, & turpem originem*, vix æquo, ut ego existimare velim, legi autem has fabulas Petermanni summa cum indignatione, quòd scribat falsa, sibi repugnantia, contra omnem rerum, & temporum seriem, convitia, contumelias & composita mendacia. Detestanda profectò civitas foret in qua editus, & impressus est ille fabulosus, & famosus liber, si sciens consenserit, & admiserit, sed multò plus Chalcographus, qui libidine habendi, fas & nefas juxta æstimans contumeliis, & mendaciis patrocinatus est, utinam dignam recipiat mercedem. Sed prudens & magnificus Senatus Argentinensis optimè egit, qui publico edicto hunc famosum librum, in sua urbe vendere prohibuit, cujus auctor Petermannus, cùm sit fabulator, & idiota, & apertissimè contra veritatem multis in locis garriat, non placuit multa, in ejus nugas scribere, nisi quod de nuperrimo Helvetiorum bello plus quàm dici potest, mentiatur. Semper enim mille nostrorum à suis interfectos refert, ubi vix CC. sunt desiderati, centesimamque partem suorum interfectorum, non commemorat, adeò ut totus sit adulator, omnia ad gratiam, & favorem eorum, inter quos natus est, & hodiè degit, victumque quæritat, nihil ad rem gestam veritatemque loquatur. Quas nugas, & fabulas adeò adulanter in laudem suorum, hostiumque apertam contumeliam confictas, nemo bonus vir rerum gestarum illius belli expertus sine stomacho legere poterit, quas etiam suis compagenis gentilibusque displicere non ambigo probatioribus volo, dum eos adulationibus celebrare cupit, & falsò, quos rebus verè gestis (non nego enim Helvetios in eo bello patrios fines fortiter esse tutatos) posset illustrare. Cui tamen danda venia esset, ut Josephus Nicolao Damasceno voluit, qui adulatus est Herodi viventi, si non historiam, sed laudem, & Panegyricum suorum scripsisset, nisi apertè, & falsò alios homines extraneos infamaret. Scripsit autem multa alia nec vera, nec verisimilia, nec temporibus, nec rebus quadrantia, de quibus suo loco latiùs evagabimur. Cùm igitur (ut à diverticulis, & transversis itineribus, ad regiam viam redeamus) multis rationibus, & persuasionibus, Auctoribusque receptis constet prædictas gentes omnes esse Nationis Germanicæ, non opus est enumerare res eorum in bello gestas omnium maximas, & præclarissimas, cùm multi id copiosis sine libris complexi, dum etiam nemo nesciat eorum inundatione, totam Europam esse attritam, Asiam atque Africam afflictam, maximosque & copiosissimos, tàm Romanorum, quàm aliorum populorum exercitus, ab eis profligatos, atque deletos: Notum est enim Valentem Imperatorem Valentiniani superioris fratrem Gothico bello superatum, & occisum, Valentinianum superiorem, vomitu sanguinis ob Germanorum excursiones Illyriique, per eos vastationem factam, extinctum esse, Odoacrumque Regem Turcilingorum, & Rugorum invito Zenone Romam obtinuisse, Orestem & Paulum fratrem imperium usurpantem occidisse, & Augustulum exilio damnâsse. Decium Imperatorem à Gotthis periisse, Gallum Trebonianum tributa pependisse, Æmilianumque cæsum, omnes illos Cæsares, atque Imperium usurpantes, hæ gentes conculcarunt. Romamque sæpiùs expugnaverunt, atque diripuerunt, Imperiumque tàm Occidentale, quàm Orientale dissipaverunt, atque contriverunt.

CAPUT XX

Peroratio ad Principes Germaniæ.

AUdistis hactenus, ô Principes Germaniæ, fortitudinem invictamque animi magnitudinem, verissimamque laudem, & gloriam Majorum vestrorum, licet brevi epitomate. Quorum res præclarissimè gestas æmulamini quæso, estis enim illorum sanguis, illorum effigies certissima, in vobis relucet mirifica illa Majorum vestrorum Nobilitas, atque animi magnitudo. Turpissimum ducite ab illis degenerare, qui rebus fortissimè gestis, cunctis ferè gentibus jugum imposuerunt servitutis, pulcherrimisque orbem terrarum victoriis peragraverunt, fueruntque formidabiles, inprimis nolite committere, ut florentissimum hoc Imperium, quod majores, immò patres vestri multo sanguine, & factis gloriosissimis paribusque studiis vobis pepererunt, vos ipsi per socordiam, & negligentiam amittatis, quod ne contingat, ponite quæso solùm intestinas seditiones, contraria inter vos studia & voluntates, pestiferasque *factiones*, unica & maxima evertendorum Regnorum instrumenta, satis exemplorum alienæ vobis clades præbent, hæ enim solæ, *Macedones* mundi conculcatores, *Lacedæmones* bellicosissimos, *Athenienses* Illustrissimos, *Romanos* postremò Dominorum Dominos *reddidêre servos*, atque penitùs everterunt, adeò ut verissimum sit illud Livii: *Factiones fuisse eritque pluribus populis majori exitio, quàm bella, quàm famem, quàm morbos:*

Quæ & vos, ô Principes Germaniæ, ô utinam vanius sim aruspex, labefactabunt, in servitutemque dejicient, nisi illas, atque privatum studium cum socordia seposueritis. Quæ enim aliæ res precor posset deesse nobis, non modò ad tuendam patriam, verùm etiam, ad totius Orbis Imperium nobis asserendum, nisi hæ illæ, quas dixi discordiæ, diversa studia. Non deest vobis animi magnitudo, Deus præsens, prudentia, militaris rei disciplina, atque peritia, & quicquid ad bellicum apparatum, atque expeditionem expeti, aut desiderari ab ullo potest. Quid autem, bone Deus! dicam de *militibus Germanis*, quorum invicta manus, atque eximia rei militaris peritia, *cunctis terræ Nationibus est formidabilis*, quorumque hodiè auspicio, & virtute, omnes fermè Principes Europæi bella gerunt, rebusque arduis, & claris in bello illustrantur, quòd hoc potissimum tempore M.D.VIII. ad vos gemens atque lamentabiliter exclamo, ô Principes Germani! quò hæc scribo, & quò *Veneti* (*fœminis* vestris *effœminatiores*, & quorum constat animos, nisi primus impetus, ad votum successerit, plus quàm fœminarum emollescere) *in* ipsam *Athesinam* provinciam, *atq; Goritiam* Germaniæ portiunculas *grassantur*, Vos, inquam, Germani Principes appello, qui bonos illos, & fidelissimos Germanos (Cæsare contra Sicambros pugnante) in summo discrimine, atque periculo sine omni auxilio, & ope deseritis, alienissimi ab instituto, atque moribus Majorum vestrorum, qui ideò Germani, id est, fratres ab idoneis Auctoribus non absre dicti sunt, quòd nunquam tanta laboraverint intestinâ seditione, quin ut fratres, amici & unanimes, in externum hostem profligandum congrederentur:

Vos econtrario nulla formidine, nullis adversariorum opibus conterriti, verùm unica simultate, atque rei privatæ studio diversâque voluntate, sine cura communis salutis, universi miseros, illos deseritis Athesinos, & Goritianos, Venetisque copiosissimo externi militis exercitu (hoc est, Hispanorum, & Galli Regis auxilio, & copiis) instructissimis, in prædam derelinquitis, quorum divisis, & variis exercitibus nostri sunt multò inferiores, alioqui nec deesset eis, hodiè animus, nec fortuna, & bis jam felicissimè periculum fecerunt, fortiter pugnantes, pro libertate, durissimumque ducentes servire imbellibus viris. Vos autem ô Principes adhuc succurrite, & omnia damna resarciemus. Ducite turpissimum vestro tempore, & vobis Principibus vestraque sola culpa, dum quilibet alterum exspectat, nec aliquis opem ferre cupit, ut Veneti (qui nisi scirent vos discordes, quemlibetque suis tantùm rebus studentem, ne umbram quidem corporum nostrorum intueri suderent) nunc fines Germanicos invadant, qui nihil unquam fortiter, nihil strenua manu, & vera virtute, nihil æquo campo conati, tantam potentiam solo consilio, insidiis, & proditione sunt consecuti. Concutiat pectora vestra quòd homines in laudem suam effusissimi, fabulosis suis Annalibus inscribent, quamvis mendaciter, contra universos Germaniæ Principes, clarissimis triumphis, vestro tempore bellasse, dum nemo vestrûm adest, qui si paucis singuli militibus adessetis, nemo ne cogitaret quidem resistere, aut vos alicubi exspectare. Quòd si Sigismundi Ducis Austriæ bello nuperrimo (non omnium Principum Germaniæ, ut ipsi mendaciter fabulati sunt) sexies Veneti profligati, quinque levioribus conflictibus, una cum maxima Venetorum strage, turpissimaque fuga, glorientur, fabulosisque Annalibus inscribant, se res clarissimas confecisse, referantque plures nostrorum à se interfectos, quam fuerint universi milites Germani, qui eos in fugam (occisis & submersis plusquam sex millibus Venetis, adeptisque inter spolia plusquam M. CCC. equis, pluribusque curribus) conjecerunt, maximaque strage affecerunt, quo nunc gaudio, quibus triumphis, quanto verborum ambitu, ampullosisque, & phaleratis Legationibus, ad omnes mundi partes perferunt, se mille & trecentos (quem numerum ipsi tot millibus amplificabunt) Cæsaris milites profligasse, licet per insidias, & ad iniquum pugnandi locum progressos. Se item Romano Imperatori oppida, atque arces licet per proditionem, vel ut ipsi volunt, per emptionem clandestinam expugnasse, atque abstulisse, licet per absentiam & negligentiam vestram, conscii etiam simultatum, adiuti externo milite, auxilioque & copiis Francicis, solitisque artibus, hoc tentarint. Accurrite igitur vel hodiè, pro communi salute libertateque Goritiam vestram, quæ prius portiuncula liberæ Germaniæ, nunc durissimam servitutem sub Venetis cogitur servire, inferte signa militaria in imbelles bellatores, & quos virtus in armis invictos reddidit, non vincamini factionibus, aut privato studio, aut futuram timeo non modò Imperii Romani amissionem, verùm etiam totius Germaniæ ruinam quod Deus immortalis per suam misericordiam, & nos per nostram concordiam genuinamque virtutem avertere dignemur: Nam ut aliàs dixi, si ea nobis concordia, tantumque Reipublicæ studium fuerit, quantum Majoribus nostris, non solùm non timeo priscam Germaniæ libertatem pessum iri, verùm etiam nihil nobis deesse omninò video, quod impedire posset, quò minùs totius Orbis Imperium adipiscamur, victriciaque signa, per totum solis ambitum circumferamus.

Amen.

EPITOME

LAUDUM SUEVORUM, ATQUE PRINCIPIS NOSTRI UDALRICI, DUCIS WURTENBERGENSIS, ET TECCENSIS,

De captivitate, & proditione Ducis Mediolani: Et de mendaciis quorundam Historicorum.

ARGUMENTUM HENRICI BEBELII IN TOTUM OPUSCULUM, AD CONRADUM THUM.

Accipe Nobilium specimen, Conrade, Virorum,
Quæ tibi magnanimo nostra Camœna dicat:
Invenies brevibus Suevorum grandia gesta,
Quæ quondam uberius scribere mente sedet.
Invenies& tui, vel sub juvenilibus annis,
Principis invicti, gesta, trophæa, decus.
Historicos etiam non omni parte placentes,
Quos odium traxit, mulsit & ipse favor.
Quod si grata tibi fuerint habitura favorem,
Plurima pòst scribam plus placitura, Vale.

VIRO NOBILI ATQUE MAGNANIMO

CONRADO THUM EX NEUBURG, PRINCIPIS NOSTRI Illustrissimi Magistro equitum, hoc est, vulgo Marschalco meritissimo, Henricus Bebelius Justingensis Poëta laureatus *S. D.*

CUM nuper legissem, Conrade Magnanime, apud Jacobum Bergomensem auctorem supplementi Chronicarum, Ludovicum Mediolani Ducem proditoriè esse in manus Gallorum traditum, ab Anglis quibusdam (ut ipse ait) & Suevis, factum omnibus Annalibus detestabile, sum profectò plus, quam dici potest, stomachatus. Nam si hoc verùm esset, nos Suevi maculam, & crimen nulla deinceps ætate, nulla virtute abolendum, contraheremus. Nam si fidei nostræ creditos, non modo desereremus; verùm etiam proderemus, essemus profectò liberis, & nepotibus nostris pudori, & verecundiæ, quòd primi Majorum partam gloriam, per summam ignominiam denigraremus. Ne igitur optima Suevorum fama, fides, integritas, animositasque & fortitudo animi, quæ à Majoribus nostris honestissima, atque præclarissima accepimus, ignavia nostra perderentur, néve tam pessimum exemplum nostrorum temporum inultum, aut non excusatum, falsò & mendaciter, ad posteros transmitteretur, credidi mihi, & unicuiq; Suevo convenire, se suamq; patriam (pro cujus salute ipsum spiritum devovendum esse existimo) ab inaudito perjurii, & violatæ fidei crimine vindicare. Ego autem fidei Suevorum splendorem omnibus retro seculis intactum, & in hanc usq; diem, incontaminatum ostensurus, ad quem potius scribam, aut ubi conquerar hanc injuriam commodius, & justius, quàm apud te Illustrissimi Sueviæ nostræ Principis hominem primarium, & familiarissimum? Qui cum habeas animum nobilem, excelsum, & magnificum, corpusq; ipsum, & sanguinem pro laude, & salute patriæ exponere nunquam dubitares, apud eumque Principem sis, cujus invictissimus animus, & maximus, nihil abjectum, & humile, sed magnificum semper, & egregium cogitat & facit: putavi hanc meam publicam Apologiam, & Suevorum defensionem apud te, & Principem nostrum, inprimis maximum pondus habituram, plausibiliterque, & summo favore excipiendam. Nam ut de Principe primum loquar, cum sit ille nobilissimorum, ab antiquissimisque temporibus laudatissimorum Suevorum Dominus, & Princeps, quo animo accipiat quæso, juxta accusationem præfati Scriptoris, se atque suos ita degenerare à Majoribus suis, tantumque crimen inferre gloriæ Suevorum, ut cum Majores nostri sint, à fide celebratissimi, sui suo tempore per inauditam violatæ fidei impudentiam infamarentur? Hanc igitur falsam, & mendacem accusationem iniquissimo laturum animo nunquam dubitabo. Nam cùm illius incessum virilem tacitus intueor, morum Gravitatem consiliorumque supra adolescentiam maturitatem, Fortitudinem, Magnitudinemque animi verissimis assertoribus accipio, quem neq; permoveant tubarum fractæ voces, neque horrendus militum clamor, neque arma latè perstrepentia, aut bombardarum (ut ita loquar) violentia, atque omnium tormentorum insanus horror: Quæ omnia Princeps adolescens inclusus ferro, loricaq; onustus, ex innata virtute negligat, & qui ad omnem tumultum infracto animo inter primos videatur, hoc est, manu strenuus, in subeundis periculis constans, atque in rebus moliendis efficiendisque velox, & qui extra militarem disciplinam non in ociosa vita atque deliciis corrupta; sed in jugi exercitatione armorum, venationibus cæterisque rebus, quæ

homini tolerantiam patientiamque laborum præbent, consistat, maximamque partem vitæ consumat, cuiq; nihil enerve, nec quod animos virorū, aut molliret, aut frangeret, placeat, videtur mihi profectò Princeps ille meus ad veterum, & Majorum suorum gloriam, ab omni injuria vindicandam, fato quodam progenitus. Et quicquid in Conradino ultimo Suevorum Duce, Rege Hierusalem, atque utriusque Siciliæ, proh hominum, atq; Deorum fidem! amisimus, in hoc uno nos recuperaturos spero constantissimè: Et maximum certè jam experimentum de se exhibuit, qui contra hostes hactenus toti Germaniæ formidabiles, mira felicitate, & justissimo bello ita enituit, ita suos ab injuria latronum, atque hostium tutatus est, tam amplissimè fines suæ Ditionis protulit, ita adolescentiæ annos triumphalibus gloriis imbuit, ita injuriam prius acceptam, atque contemptum prioris seculi matura vindicta ultus est, ut certissima spes sit, eum suos Majores longè supergressurum. Et Antiquitatis venerabilis nominis Fridricorum, Heinricorum, Conradorum, gentilium suorum, eorumque felicissimas res gestas, æmulaturum gloriosissimè. Quod si manipulatim ejus laudes, immortalesq; virtutes enarrare vellem, non foris solùm, sed etiā domi dicerem, quanta Principis esset in subditos justitia, quam justis Legibus, præclarissimisque Majorum institutis, præcipuaque Humanitate, sibi commissos gubernaret, nec quem ad bona civium diripienda avaritis cæcum impellat, nec libido præcipitem, ad voluptatem inflammet, nec crudelitas, ad civium cædem provocet, sed qui Modestia, Temperantia, atque Clementia Regni perpetui instrumentis suum dominum constituant, sed ad alia maturanti mihi non est institutum, hic aliud agere, quam conqueri apud Principem injuriam nobis factam, quem eo iniquius laturum eam ipsam, existimo. Nam dum ejus ingens animus, nihil nisi egregium cogitet, & illam egregiam cogitationem jam rebus gestis declaraverit, sitque in futurum maximè declaraturus, cur non & ipse timeat, si ita mendacia Scriptorum pro libito cujusque tolerarentur, venturum, qui ejus etiam virtutes, & res optimè gestas mendaciis obfuscaret? Ad te autem, Conrade Magnanime, potissimum scripsi. Nam cum tantum valeas auctoritate, consilio & fide apud Principem, quantum alius nullus, nec te quod primo loco sis apud illum, felicitatis pedissequa Superbia arrogantem reddiderit, sed sis facilis & adeuntibus benignus, credidi ego, me tibi rem facturum gratissimam, si Suevos cum veritate ab inaudito crimine excusarem. Dum te pro Republica Suevorum, pro laude & gloria Principis & Patriæ, non opes solùm & fortunas bonaq; universa, verùm sanguinem ipsum effundere nunquam dubitabo. Nam cùm superioribus annis Princeps noster victoriosus felicissimo bello & justissimis belli causis memorabilique exercitu summa cum laude & gloria fines suæ Ditionis, devictis oppidis, castellis atque arcibus, natura loci opereque munitissimis, non mediocriter protulisset (ut superiùs dixi) tu profectò (citra adulationem rem omnibus notam ingero) omnium rerum gerendarum curam suscepisti vigilantissimus, ita ut Imperator esses consilio, miles exemplo & labore. Tu omnis castrensia munera primus, aut cum primis obivisti, & omnia, quæ consueverunt fieri in militia, stare pro signis, excubias forte agere, vallum ferre, locum bello antè capere, castrametari, omnibus rebus cum primis adesse, quæ oppugnationi arcium & castrorum idonea visa essent, loriculas item, hoc est, fossas pro excubiis, ad expugnationem ducere, atque bombardas, quæ dicuntur & tormenta, in hostium atque murorum exitium atq; ruinam collocare & disponere, neglexisti nunquam. Et sicut primus semper jussisti, ita primus labore & jussa tua capessisti. Hæc omnia huc pertinent, ut pro laude & gloria, pro salute denique patriæ, non solùm nullum laborem subterfugeris, verùm etiam honesta vulnera & mortē ipsam omnino contempseris. Quod si hæc principis gesta immensique tui labores pro patria, falsò & mendaciter ad posteros transirent, quo animo ferres? quàm ægerrimo, facilimè conjecturari potest. Quæ cùm ita sint, & ego summa necessitate inauditam ignominiam, Suevis falsò impositam, expurgare pro mea portione instituerim, elegite unum, cui hunc laborem meum honestissimum dedicarem. Quem eo accipias animo, precor, quo scripsi, & me tuo patrocinio & commendatione nunquam dedignabere. Quod si feceris (ut bene spero) videbis nihil, quod in me beneficii contuleris, aut minus rectè positum, aut non ratione collocatum. Vale & commenda me Principi nostro, ad quem ornandum & celebrandum, atque ad patriam pro viribus illustrandam, atque ab injuria asserendam, omnem industriam meam, omnem ingenii, si qua est, vim, hoc est, omne negotium & otium effundam studiosissime.

Iterum vale, Tubingæ.

EPITOME
LAUDUM SUEVORUM, ATQUE
PRINCIPIS NOSTRI UDALRICI, DUCIS
WURTENBERGENSIS, ET TECCENSIS,
De captivitate, & proditione Ducis Mediolani: Et de mendaciis quorundam Historicorum.

SCripturo igitur mihi defensionem Suevorum, libuit obiter & verecundè in eorum laudibus prædicandis immorari: quorum tamen immortalia facta, resque præclarissimè gestæ maxima ex parte Scriptorum penuria venerunt in oblivionem. Nam eorum qui fecêre Virtutes (ut ait Crispus & Hieronymus) tanta habetur Auctoritas, quanta eam verbis potuêre extollere præclara ingenia, uti Alexander Magnus ad Achillis tumulum non obscurè demonstravit. Quæ cùm ita sint, & Germania nullos unquam habuerit rerum Scriptores, saltem vetustos, ego sæpè aliâs, ut nunc, Germaniæ motus commiseratione, nihil à Diis immortalibus majori voto religiosiusque optavi in rebus profanis, quàm nobis ab antiquo fuisse rerum Scriptores, qui circa omnem, vel affectionem, vel adulationem, res Germanas scriptitassent. Qui si fuissent, non aliunde exemplum omnium Virtutum petendum esset, quàm à Suevis. Quod cùm Scriptores defuerint nobis, triplici ex causa res nostræ fortiter gestæ venerunt in oblivionem.

Primùm enim vehementissima suspitione carere non possum, quin *Romani* (quibus semper ferè Germani & Suevi hostes fuêre) quantum potuerint, *gesta nostrorum*, vel ignoratione, quippe quibus nunquam tota Germania cognita fuit, vel odio, propriæque laudis studio extenuare, vel *obfuscare*, vel sua plus æquo dilatare & extollere, *non neglexerunt*, adeò, ut (teste Josepho) aut Romanorum obsequio, aut externorum odio, contra fidem rerum falsa confirmaverint. Ut dum Romanos voluerunt ostendere magnos, externorum res extenuaverint, & in humilitatem dejecerint, ut idem testatur Josephus. Quod etsi Cæsar Julius, Titus Livius, Suetonius, Cornelius Tacitus, & alii nonnulli fide digni habentur Scriptores, sicuti nec ego inficias ire volo: multò tamen laudatiores & magis celebres contenderim esse Germanos, si & hos ipsos esse Germanos contigisset. Adeò nemo nostrûm est, quem non patriæ dignitas & amor interdum permoveat, ut longè liberaliùs & effusius disertiusque in illius laude recensenda, quam exterorum, & præsertim inimicorum rebus gloriosè gestis, persistat. Ad quod credendum justissimis rationibus inducor. Nam Flavius Vopiscus Historicus ait: *Neminem non Historicum, quantum ad historiam pertinet, aliquid esse mentitum.* Addit quoque: *Proderem quin etiam, in quo Livius, in quo Sallustius, in quo Cornelius Tacitus, in quo denique Trogus manifestis testibus convinceretur. Praeterea scribe, inquit, ut libet, securus, quod velis, dices, habiturus mendaciorum comites, quos Historica Eloquentia miramur auctores.* Et Asinius Pollio dixit: *Parum diligenter, parumq; integra veritate compositos Commentarios Cæsaris.* Et Cicero: *Quæ enim Cæsar nunquam neque fecit, neque fecisset, ea nunc ex falsis ejus Commentariis proferuntur.* Et Pollio contra Livium dicit: *Quod pleraq; per alios gesta temerè crediderit.* Nonne ut ad Græcos veniam, omnes inter se Græcorum Scriptores certant de falsitate Historiarum inter se mutuò digladiantes? Testis est Josephus Judæus contra Appionem Grammaticum, & Eusebius *lib. VII. de præparatione Evangelica*, dicens: *Pugnant inter se omnes, & alter alterius falsitatem redarguit, non est opus ut eos moneam, qui melius me sciunt, quòd Hellanicus, contra quem Acusilaus, de genealogiis edi[d]erit, nec ut enumerem in quot quantisq; Hesiodum reprehendit, nec dicam quomodo Ephorus Elanicum, Timæus Ephorum, Timæum posteriores, Herodotum omnes reprehendunt. Non est necesse de singulis atque minoribus dicere, cùm de Persarum, in Græciam impetu, & de præclaris factioribus nunc gestis inter se vehementer Scriptores discrepent, cùm etiam Thucydidem, qui accuratissimè suorum temporum Historiam conscripsisse creditur, quasi mendacem nonnulli accusent. Nonne & Herodianus Græcus dicit, plerosq; Historiographos plus ostentatione Eloquentiæ, quàm amore Veritatis scripsisse. Alios verò (sicut & Polybius asserit) plus favore & assentatione vel odio tyrannorum vel populorum egregia elevasse atque extenuasse, vel humilia, supra veri fidem, dicendi artificio atque elegantia celebrasse, atque in cælum sustulisse.* Ex quibus nemo dubitare potest, quin Suevorum, & omnium Germanorum res, & in obscuro manserint, & mendaciter sint posteris traditæ, ob Scriptores exteros & hostes Germanorum.

Secunda causa est, cur Suevi non sint pro rerum dignitate & meritis celebrati. *Quia* quicquid apud cæteros *a Suevis* egregiè *gestum* est, *communiter Germanis adscribitur.* Nec enim Itali ita noverunt, differentiam inter Suevos & cæteros Germanos, uti nos. Et quoniam Galli illis notiores sunt, sæpè quæ Germani, vel sine, vel cum Gallis fecerunt, ipsi tantùm Gallis adscripserunt; sicuti nos jam facimus, & præsertim vulgus. Quicunque enim lingua nostra loqui nescit, vocamus Italum, vernaculè Welschen.

Tertia causa obscuritatis Suevorum: *Quia nunc Suevi, nunc Alemanni dicimur.* Inde quicquid Alemanni ubiq; terrarum gesserunt, Suevis adscribendum est. Sed quòd Alemanni Suevi sint, testatur Divus Hieronymus in vita Hilarionis, *Inter Saxones* (ait) *quippe & Alemannos gens est Francorum, non tam lata, quam valida &c.* Hoc item Paulus Diaconus ex Suevorum, id est, Alemannorum gente oriundus, dicit. Et Gualfridus, Abbas Sancti Galli, *Dum duo sunt* (inquit) *vocabula Suevia atque Alemannia unam gentem significantia, priori nomine nos appellant circumposita gentes, quæ latinum habent sermonem,*

omniaq́; privilegia Augiæ Majori à Carolo Magno ejusq́; successoribus data declarant, Alemannos vocari juxta lacum Constantiensem, Monasteriumq́; esse in Alemanniæ partibus, ut dicit Carolus tertius. Hoc item testatur historia elegantissima cujusdam Abbatis, qui de Henrico V. ita dicit: *Mittuntur in Legatione Romam à Lotharingia, Bruno Trevirensis: A Saxoniâ, Magdeburgensis: A Francia, Otho Babenbergensis: A Bojoaria, Eberhardus Eistetensis; Ab Alemannia Geberhardus Constantiensis: A Burgundia Curiensis.* Albertus item Magnus dicit Suevos *Alemannos* à maximo *lacu Lemanno*, qui ante radices Alpium effunditur, per cujus medium transit Rhenus, qui modò Cònstantiensis & Brigantinus etiam à Solino dicitur. Laurentius Vallensis cum Alberto sentit. Hinc videntur à Lemanno lacu, id est, Constantiensi, Alemannos dictos. Et Gothofredus Viterbiensis: *Rhenus ab antiquis describitur esse Lemannus.* Alii autem *ab Hercule Alemanno*, quia ut dicit Berosus, Hercules Alemannus apud Tuiscones regnavit, & Annius Viterbiensis ibidem credit, sive Manni filium fuisse, vel qui Manno in Regno successerit. Qui Hercules Alemannus religiosè apud Germanos cultus est. Nam (ut dicit Tacitus) Germani apud eos Herculem fuisse commemorant, primumque omnium fortium Virorum ituri in prælia canunt. Et hodie *in Augia Majori* Insula Rhenana visitur *Idolum Alemannum* æreum. Et in æde sacra in rei memoriam servatur, *quod & Lemanno lacui nomen dedisse videtur, & Alemannis* & *Monasterio* Almansweiler & *villa* Almanshoffen & aliis nonnullis pagis. Abeant hîc somniatores qui volunt *Alemannos* dici *à Lemanno lacu Galliæ Celticæ*, inter quos est Sabellicus, nihil enim nec receptum nec verisimile dicunt, ut satis supra ostendi. Alii multo majori impudentia volunt: *Alemannos* esse *genus advenitium* ex varia colluvione gentium, quod multo minus quadrat, & quod tanquam commentum omninò transeo, contentus dixisse, quæ nemo sanus reprobet. Quod si volueritis hinc legere, quid Alemanni Suevi gesserint per totam Italiam, & alias Regiones, invenietis eos celebratissimos. *Nec* ego *Helvetios* & Confœderatos modò dictos, *Suevos* esse admitto, sicuti nec ipsi volunt, (*Alemannos* tamen non negabo qui latius extenduntur) licet Nobiles se de Suevis Confœderatis aliqoando scripserint. Fuerunt enim Ducum Sueviæ & Alemanniei Ducatus (ut vocat Ludovicus Rex Francorum, Ludovici Pii Cæsaris filius) clientes & sub illorum ditione, subditi quoque non Suevi, quos Gallos, antè existentes Suevi Alemanni, Rhenum traducentes, in servitutem redegerunt, & linguam mutare coëgerunt. Nam tempore Cæsaris (teste Orosio) Helvetii modò Suitenses, exierunt proprias sedes, ea de causa, quod perpetuo penè cum Germanis bello altercabantur, à quibus Rheno tantùm flumine dirimebantur. Nobiles à Principibus præfectos oppidorum atque castrorum impositos, etiam ipse Suevos ex origine existimo. Cùm igitur istis ex causis Suevia non sit pro rerum meritis celebrata, & maximè, quia nullos nisi hostiles Scriptores habuit, qui non nisi obiter suos Duces extollendo res nostras tetigerunt, volo tamen pauca quædam ex Historicis colligere & Scriptoribus, quibus quilibet optimè conjecturare potest, gesta Suevorum esse amplissima, si Scriptores vernaculos habuissemus. Primùm Suevi singulariter præ aliis Germanis Nobiles dicuntur, testis Seneca Hispanus in Medea.

——— ——— *Lucis Suevi Nobiles Hercyniis.*

Quod si aliquis à corpore laudandus venit, *Suevia est terra populosa, cui gens procero corpore, flavo crine & pulcherrimo, venusta facie, decora specie, robore membrorum & lacertorum validissima, in quos denique* Dii immortales tanta naturæ & corporis bona atque ornamenta fortunæ congesserunt, ut nullis gentibus cedere debeamus. Sed alia sunt à quibus plus commendamur, Cornelius Tacitus à fide nos commendat, (quos perfidiæ accusare nititur supplementum) dicens: *Gens fides commissa patientier.* Et nostri majores semper latera Imperatorum Romanorum stipabant, in singularis fidei & integritatis testimonium. Et ut postremò integerrimam semper nobis fidem esse adhibitam nosque omnium Nationum non solum Germaniæ fortissimos, & fuisse apud Veteres & Recentiores esse ostendam, tale sit vobis argumentum. Nam cùm Vitellius (teste Cornelio Tacito) à Germanico exercitu (non Germaniciano, ut Beroaldus homo alioquin doctissimus falsè & contra omnes Historicos illius rei persuadere voluit) esset Imperator acclamatus, solisque Germanis Comitibus Imperium esset adeptus, & aliorum Imperatorem Othonem victis sæpè illius exercitibus, ad mortem voluntariam compulisset, essetque à Romanis electus Cæsar contra Vitellium, Vespasianus in re militari expertissimus felicissimusque Imperator diu deliberavit, an Imperium susciperet, propter Germanicarum Regionum vim, famam & robur. Tandem fortissimos Germanos non nisi Germanis vincendos existimans, Sidonem atque Italicum Suevorum Reges in auxilium & partes suas traxit, qui cum suis Suevis primori in acie versati vicerunt Germanos, Vespasianumque in Imperio firmaverunt: Sicuti etiam successu temporis Constantinum Magnum ad Imperium auxilio suo evexerunt (teste Aurelio) Ecce summam fidei & fortitudinis opinionem in Suevis apud veteres, & Romanos. Quod si ad recentiora tempora descendamus, inveniemus, Suevos universæ Nationi Germanicæ animi magnitudine, fide & virtute præpositos. Nam dum quidam Abbas Hersfeldensis Saxo describeret, & eleganter quidem Henrici IV. Imperatoris gesta contra Saxones, ita inquit: *Datum est negocium Rodolpho Suevorum Duci, ut ipse cum suis prima acie confligeret, peculiari Suevorum privilegio, quibus ab antiquis jam diebus lege latum est, ut in omni expeditione Regis Teutonici ipsi exercitum præcedere & primi committere prælium debeant.* Hoc idem confirmat Gothofredus Viterbiensis, non Suevus neque Germanus, sed Italus his carminibus:

Judicio cœli dominantur in Orbe Suevi,
Nunc ubicunque geri Respublica prælia quærit,
Ordine primus erit, gladio vult primus haberi,
Moreq́; signifere primus in hoste ferit.

Hoc etiam (ut vetera dimittamus) comprobavit coronatio Friderici III. Cæsaris Augusti, nuper defuncti, quem Romam pro Augustali corona intrantem præibant omnium primi Suevi, *vexillum sancti Georgii* (quod Aquilam præcesserat) gestantes. Quibus ex rebus relinquo universi mundi judicio, qualis antiquitus fuerit, & nunc debeat esse, Suevorum existimatio, quæ non nisi ex rebus præclarissime gestis progressa dignoscitur: Quare hanc eximiam majorum nostrorum prærogativam, & incomparabilem gloriam Carolo Magno (ut dicitur) usque in hunc diem.

summa

summa cum laude nostra, nobis delatam, Udalrice Princeps invicte atque fortissime, non finas unquam sub te, aut tuo tempore aboleri, aut ab alio præripi. Quoniam nullum majus Virtutis testimonium unquam aliqua gens præferre, aut sibi arrogare, mea opinione, potest. Æmulemur quæso, te Duce & Principe, majores nostros, qui rebus fortiter gestis, hanc pepererunt laudis, & gloriæ prærogativam. Sumus illorum sanguis, illorum effigies expressissima. In nobis relucet mirifica illa majorum nostrorum Nobilitas, & animi magnitudo. Turpissimum ducamus, precor, ab illis degenerare. Nec committamus, ut clarissimum hoc Virtutis nomen, & candidissima fides, quam majores & patres nostri multo sanguine, & rebus felicissime gestis, jure quodam quasi hæreditario reliquerunt, nos ipsi per socordiam & negligentiam amittamus, & si te Duce, Princeps Illustrissime, (Dii benè faveant) nunquam formidare debeam. Et ut latiùs externorum testimonio, cæteris Germanis nos præstare, probetur, dicit Julius Cæsar lib. IV. *Suevorum est gens longè maxima & bellicosissima.* Item Tencteri & Usipetes Germani à Suevis, sedibus suis pulsi, ita loquuntur apud Cæsarem: *Sese unis Suevis concedere, quibus nec Dii quidem immortales pares esse possint, reliquum quidem in terris neminem esse, quem non superare possint.* Plutarchus dicit: *Præstantissimos Germanorum Suevos.* Paulus Orosius dicit: *Maximam & ferocissimam esse gentem*, alibi *fortissimam.* Et Lucius Florus, *validissimã.* Et ut dixi Suevi Tencteros, & Usipetes amplissimas Nationes expulerunt. Et insuper alias Germaniæ Nationes sub se habuerunt, ut idem *Cæsar* testatur. Publicè autem maximam putabant laudem esse, quam latissimè à suis finibus vacare agros, hac re significari magnum numerum Civitatum suam vim sustinere non posse. Itaque una ex parte, tempore Cæsaris à Suevis circiter millia passuum sexcenta agri vacabant. Ad alteram partem secesserunt Ubii, hoc est, Colonienses, quos vectigales fecerunt, & postremo trans Rhenum secedere compulerunt, ubi adhuc habitant. Sed quid majus aut gloriosius dicere possum de Suevis? quàm quòd *Romani* gentium Domini & terrarum Reges, *quibus* maria obediverunt, à quibus Oriens & Occidens lustratus est triumphis, *& quibus* (ut dicit Egesippus) *supra nubes vianlibus, & ultra columnas Herculis imperium propagantibus nihil invium fuit*, nos unicos Suevos nunquam obedientes habuerunt, quos & timuerunt & victores viderunt. Et quibus Romanis, non restiterunt non solùm terræ, ab illorum Regione sylvarum intervallis atque vastitate, Alpibus montibus, fluminibusque distinctæ, verùm etiam quas (ut gloriantur) æternis ardoribus inaccessas aut continua hyeme separatas, aut interfusis æquoribus abjunctas, ab his natura disterminat, se trementes submiserunt, adeò, ut cum Indus Oceano, non frigore Mæotis, non Arabs medio sole securus fuerit, bis Suevorum sola & invicta Virtus restiterit. Et ecce Julius Cæsar, cujus fortuna humanæ felicitatis modum supergressa est, cujus Virtus nunquam intremuerat, & incitatissimus bellorum & triumphorum successus & cursus, instar amnis hybernis nivibus aucti, profluens, hactenus nunquam substiterat, apud solos Suevos elanguit, resedit & consistere coactus est. Nam bis traducto Rheno ulcisci Suevos paravit ob auxilia (quæ nemini ut alius dicit contra Romanos denegabant) Treveris missa, & quod assiduè Ubios, qui erant in fide Romanorum, premerent, sed bis, postquam Suevos audivit esse in armis, paucis diebus trans Rhenum moratus, pontem quem fecit, rescindens aufugit. Quod si æqualibus, Asinio Pollioni & Ciceroni Tullio fuit suspectus, quòd in suis laudibus esset nimis, & ultra veritatem profusus, multò celebratiores credo esse Suevos, si Suevus hanc illius trans Rhenum & contra Suevos expeditionem atque rursus fugam scripsisset. Hoc unum dico, Julius immodicus animi nunquam dimisisset Suevos, si non eos timuisset. Qui quomodo precor causari vult vastitatem sylvæ Hercyniæ? quò minùs illos sit aggressus, qui Britannos alterius Orbis homines, & hactenus ignotos Romanis, per infestissimum mare quæsivit, & cui ante, & post Suevos nulla Regionum longinquitas, nulla iniquitas locorum, nec vastitas, nec noxii serpentes nec fervores Libyæ, nullius tempestatis asperitas obstitit? Quos cùm nequiret vincere, tandem amicos sibi fecit cum cæteris Germanis, & eorum auxilio, Galliam subegit & Pompejum cum toto Oriente, atque innumeris Regibus cruentissimo bello vicit, adeò, ut nihil egregium sine illis auxiliatoribus gereret, adeò ut illis vitam & Imperium Monarchiamque accepta referre debeat. Quid dicam de Augusto Cæsare, sub quo totus mundus pacatus esse dicitur, cui se Persæ submiserant, & Indorum Reges muneribus honoraverunt? Nonne Imperatoris illius post natos homines fortunatissimi, apud solos pene Suevos felicitas claudicavit. Nam Quintilium Varum cum tribus legionibus ab illo, ad arcendas barbarorum excursiones, contra Augustam, missum, Suevi ad internecionem deleverunt, ablatis signis & aquilis duabus.

Unde adeò consternatum scripsit Suetonius Augustum, ut per continuos menses barba capilloque submisso caput interdum foribus illideret, vociferans: *Quintili Vare legiones redde*, diemque cladis quotannis mœstum habuerit atque lugubrem. Sed non solùm tres legiones, verùm Ducem etiam Legatum & auxilia omnia amisit, ut ait Suetonius, quæ missa sunt ab universis sociis, & subditis Romanorum, inter quæ erat Avar Græcus Bogudis Regis filius cum Macedonico exercitu, ut hodie Antiquitates Augustæ urbis declarant. Ubi etiam hi versus sunt reperti:

Hic nomen terris Bogudis dat Regia proles
Græcus Avar pecudis, de Suevis more litatus.

Fuit autem hoc gravissimum & atrocissimum inter Romanos & Germanos bellum, & post Africanum, maximum. Unde notari potest, dicit Otho Frisingensis, quanti roboris prædicta gens Germanorum fuerit, quæ in summa auctoritate Romani populi & Imperii tantam stragem Romani militis dederit. Tradunt Augustenses hanc cædem ibi factam, ostenduntque in argumentum collem ex ossibus mortuorum compactum, quem in vulgari *Perleichen*, quòd legio ibi perierit, usque hodie vocant, vicumque ex nomine Vari appellatum monstrant, hæc Otho. Et tamen hanc ignominiam & memorabilem cladem à Suevis acceptam Augustus nunquam vindicavit, satis expertus Suevos, sed versus ad Deorum auxilia, vovit magnos ludos Jovi, ut Reipublicæ statum reformaret atque in meliorem statum converteret. Tiberius Augusti successor timens (ut videtur) Suevos, Regem eorum Marobolum (*ut testatur Eusebius & Sextus Aurelius*) blandè & amicè ad se vocavit, callidèque circumvenit, nec unquam ad suos redire permisit. *Drusus* autem *Cæsar, Tiberii frater*, præclarissimas omnium res in

Germa-

Germania gessisse prædicatur sub Augusto, sed multo suorum sanguine. Claudianus:

Nobilitant veteres Germanica fœdera Drusos
Marte sed ancipiti, sed multis cladibus empta.
Quis meminit victum sola formidine Rhenum?

De quo ita scribit Orosius, Postea fortissimas nationes & quibus natura vires, consuetudo experientiam virium dabat, Cheruscos, Suevos, & Sicambros pariter uno bello, sed etiam suis aspero superavit, quorum ex eo considerari virtus ac feritas potest, quod mulieres quoque eorum, si quando præventu Romanorum inter plaustra sua concludebantur, deficientibus telis vel qualibet re, qua velut telo uti furor possit, parvos filios collisos humo in hostiū ora jaciebant, in singulis filiorum necibus bis parricidæ. Inde natum proverbium, *Morum mulieres cæterarum gentium viris fortiores & bellicosiores esse.* Sed *Drusus* tandem propè Rhenum belligerans, est à Germanis occisus. Et Germania (*teste Floro*) magis turpiter est amissa, quàm gloriosè acquisita. Sed quota pars Germaniæ, parva profectò ab eo acquisita, ut ex Orosio probare possum in libr. VI. Tiberii successor (*ajus Caligula* (teste *Eutropio*) *bellum contra Germanos movit, ingressusq́ Sueviam nihil strenuè egit*, imò timidissimè fugit & adeò consternatus est animo, ut fugam transmarinam cogitaret & pararet. *Nam quod Suetonius de Germanis refert, non possum ex Eutropio nisi de Suevis intelligere.* Ita autem dicit Suetonius: Adversus barbaros quoque minacissimus, cum trans Rhenum inter angustias depressumque agmen iter essedo faceret, dicente quodam non mediocrem fore consternationem sicunde hostis appareat, equum illicò conscendit ac properè versus ad pontes, ut eos calonibus & impedimentis stipatos reperit, impatiens moræ per manus ac super capita hominum translatus est. Mox etiam audita rebellioue Germaniæ, fugam & subsidia fugæ classes apparabat, uno solatio acquiescens, trans marinas sibi superfuturas provincias, si victores Alpium juga, ut Cimbri, vel etiam urbem, ut Senones quondam occuparent. Unde credo percussoribus ejus postea consilium natum apud tumultuantes milites ementiendi ipsum sibi manus intulisse, nuncio malæ pugnæ perterritum. Posterioribus verò temporibus non contenti Suevi & Alemanni in patrio solo Romanos non timere, imò verò Romano Imperio gravissimi & formidabiles inprimis, sedibus suis relictis, crebras excursiones in Italiam, Galliam, & Hispaniam fecerunt. Omniaque vastantes atque victoriosis signis suppeditantes, contra *Antonium Verum*, *Maximianum*, *Constantium*, *Aurelianum*, *Julianum* & alios Imperatores varia fortuna in Gallia sæpè pugnaverunt. Tandem sub *Arcadio & Honorio* vastatis *Gallis* transmissisque *Pyreneis* montibus direptisque *Hispaniis*, tandem in *Galetia* consederunt, septemque ibi Reges per ordinem habuerunt, vastata sæpè *Tarraconensi Carthaginensiq́*, provincia, ut auctores referunt. Et quorum auxilio *Huni* toto Orbi formidabiles sæpiùs cæsi sunt. Sed quid fecerint *Senones, Longobardi*, Angli scriptorum nobilissimorum suffragio Suevi novit *Gallia*, *Roma*, *Pannonia*, *Illyris*, *Græcia*, *Macedonia & Asia* testatur. Horum autem gestorum auctores fuisse Suevos ostendi alibi non obscurè, & olim multò efficacioribus persuasionibus probabo. *Postremò*, si vellem pro rerum dignitate laudare *Suevorum* Duces, qui *Imperium Romanum à Carolo* magnificentissimè & gloriosissimè ad C. & XX. annos administraverunt, opus esset perfectò integro libro. *Qui enim* aut ex Waiblinga oppido aut castro Stauffa hæreditaria terra principis nostri *Udalrici* originem ducentes, *cunctis ferè Europæis gentibus jugum servitutis imposuerunt.* Et feras illas atque indomitas Turcarum gentes sæpè vastatione, præliis, cædibus, ferro & igni domuerunt. Præsertim *Conradus II. qui per Asiam victricia signa tulit*, atque cum perfidis Sarracenis in terra sancta strenuissimè decertans, *illustrissimis triumphis enituit.* Cujus unum ex multis facinus memorabile quidem, omnibusque Christianis nedum Germanis & præsertim Suevis gloriosum non duxi prætereundum. Ille enim dum apud Damascum præclarissimam urbem, atque Syriæ caput, maximam Sarracenorum atque Turcarum multitudinem, atque infestissimum exercitum obviam haberet, dimisso equo in prima Christianorum acie consistens dimicavit strenuissimè, & cum ex altera parte quidam Gigas procerissimæ staturæ suis spem maximam præberet viriliter pugnando, nostrumque Imperatorem per collum apprehendisset, is educto gladio gigantem desuper per medium dissecuit, quo facto Sarraceni perterriti atque retrocedentes speciosissimam Christianis victoriam reliquerunt. *Fridericus I.* Armenia & magna Asiæ parte in suam Ditionem redacta, Saladinum victoriosissimum Regem, atque universam Mahumetis perfidiam exterminasset, nisi cum summo Reipublicæ Christianæ damno in parvo flumine esset submersus. Sub *Heinrico V.* (penes quem pacis & belli gerendi auctoritas est atque administratio) *Goffredus Germanus*, comes Bulionis & tandem Dux Lothoringiæ *cum Germanis & aliis Christi fidelibus sepulchrum Christi ab infidelibus eripuit. Fridericus II.* sola adventus sui fama Sultanum ex Judæa fugavit. In quam cum exercitu ingrediens in die Palmarum est Hierosolymis Rex acclamatus atque coronatus. Quod si ad *Europam* revertemus, inveniemus Suevos Imperatores sæpè Boiemis rebellibus jugum servitutis imposuisse. *Sarmatarum & Polonorum* Regnum in Ducatum redegisse atque tributarium fecisse, Regnum item Burgundionum in provinciam imperii instituisse, *Hungaros* sæpè in propriis sedibus percussisse, atque prioribus pulsis Reges imposuisse, utramque *Rheni ripam Saxoniam*, *Franciam orientalem atque Bavariam*, justam interdum servitutem detrectantes, pulsis vel exilio damnatis eorum Ducibus, maximis sæpè calamitatibus & victrici manu, ut resipiscerent & ad sanitatem mentis obedientiámque reverterentur coëgisse comperiemus. *Qui quantis cladibus superbas Gallias, præsertim Cisalpinam Romam, Tuscos, atque totam Italiam factiosam, atque rebellem affecerint, quamque triumphalibus, atque fortunatissimis aquilis sub jugum servitutis defecerint, nemo est qui nesciat, cui saltem pauca historia sunt nota.* Horum plures Imperatores Romani, *Reges Hierusalem, Sicilia, Apulia, Sardinia & Corsyca* Reges Dominique fuerunt. Quorum illustria, atque immortalia facta vivent, & in ore omnium hominum versabuntur in perpetuum, cùm aliorum ingeniis præclarissimis, tùm etiam meo, si Dii immortales mihi vitam, incolumitatem, & scribendi felicitatem sunt concessuri. At vita comite spero me saltem aliis materiam, & occasionem præbiturum, ut eorum ingenio acriori, exquisitiorique dicendi genere immortalitati commendentur, quæ fortiter Suevi gesserunt. Quod ideò dico, nam *Itali propterea quòd Germania nullos habuit scriptores & Literatores*, qui eorum mendacia confutassent,

rassent, *liberè sunt in bonos Imperatores Germanos mendaciis debachati*, & præsertim in utrumque Fridericum, quorum amplitudo, magnificentia, & majestas cunctis nationibus illustris, Italis visa est exitialis atque intoleranda. Et *Blondus* sive suo ingenio, sive (quod magis credo) quia ita ab aliis acceperit, qui Pontificibus sunt blanditi, quibusque Germanica virtus, & rerum gestarum gloria fuit exosa, quod consideravi, in Suevorum Imperatoribus aliquando ab omni historica veritate aberrant, eorum extenuando gloriam, & acerbius accusando fortitudinem. *Meritò igitur conquerar defuisse nobis rerum scriptores.* Nam ut ad institutum regrediar, quòd majorum nostrorum res fortiter gestæ venerint majori ex parte in oblivionem, sintque obscuratæ, per externos, & hostes nostros possum lucidissimè etiam ex nostris temporibus colligere, dum ea quæ nos, aut vidimus, aut ex viventibus, & rerum gestoribus audivimus, pervertuntur mirum in modum, à chronographis recentioribus. Sumamus exempla nostrorum temporum. Scripsit nuper *quidam supplementum supplementi Chronicorum. Qui inter cætera narrat captivitatem Ludovici Ducis Mediolani, ante sex annos factam, & inter alia res Ludovicum proditoriè esse in manus Gallorum traditum, ab Anglis quibusdam (ut ipse dicit) & Suevis quod cum perlegissem, stomachabar partim hominis simplicitatem, partim mirabar, quod ea, quæ sunt recentissima, (cosmographiæ ignarus, falso narraverit. Qui enim sint Suevi, quique eorum fines minùs benè novit, dum alibi dicat Maximilianum Cæsarem bellum habuisse contra Suevos. Anno M.CD.XCIX. dum Helvetii fuerint. Quoniam Suevi columna, & fundamentum imperii existentes officio, & obsequio in Regem nulli mortalium cedunt, pro cujus vita incolumitate, salute & Imperio propagando, ubique terrarum militant, corpusque, & sanguinem intrepidi exponunt.* Sed quid in re manifestissima laboro, cum ille ipse supplementator Suevos excuset, nisi in nomine erraslet? *Illi enim qui contra Regem pugnaverunt, non Suevi, sed Helvetii dicuntur*, quos ipse videtur criminari. Sed illos ego, nec excuso, nec accuso, laborans ad hoc unum, ne Suevorum nomen, in tam turpi facinore falsò ad posteritatem transeat. Sed cum acres habeat aculeos contumelia, non immeritò stomachabar. *Quis enim Suevus æquo ferat animo suos proditionis insimulari, à quo crimine nihil magis alienum est, quàm virtus & fides Suevorum.* A quo detestando facinore (præter præfati scriptoris excusationem) verissimus ego assertor, Suevos, & omnes (ita enim dicuntur nostri) lancearios sanctissima fide immunes affirmo, obtestorque omnes *Longobardos* Ducemque adhuc captum, nec non *Italos* omnes, qui Ducis partes foverunt, & secuti sunt, pro veritatis testimonio ipsos denique divos, in testea voco Suevos & lancearios nihil tali commisisse, quinimò paratissimos fuisse experiri fortunam cum Gallis, nec certamen unquam detrectasse, quippe quibus parva salus nisi in armis proposita erat, quorum consiliis, dum parere Dux contempsit, factum est, ut captivus Gallicanus, atque servitium regium habeatur. *Et maximum argumentum nostros non consensisse, in illam proditionem est, quod nostri Primores, qui plurimum in exercitu apud Ducem poterant, sunt majori ex parte, a Gallis Gallicanoque exercitu rebus omnibus exuti.* Summus enim *Præfectus* nostrorium copiarum, *à Gallis captus*, vitam & salutem ultra fortunas suas redemit. Item Nobilis Vir *Marcus de Emps* captus, & precio redemptus. Ita multis aliis contigit Centurionibus, Signiferis, & illis, qui acierum instruendarum curam gerebant. Taceo de illis, quibus ea deditio mortem intulit. *Hoc nostri* ex singulari Helvetiorum, qui paulò ante hostes nostri erant, in se odio, qui utranque partem fovebant militibus, ante formidantes suæque virtuti invictæque animi magnitudini confidentes, *non dubitassent*, contra universam Galliam, eo die fortunam tentare, memores pristinarum victoriarum, quibus sæpè Gallos parva manu longéque inferioribus viribus fugarunt. Sed Dux quos fideles habuerit, vel non, captivus cogitur aliquando meminisse. Ego autem verissime dico:

At nec Germanus natura prodere novit,
Hinc spurius soleat prodere si quis erit.

Ita enim nostri, à Patribus Majoribusque suis didicerunt, ut virtute spectataque fide, atque integritate, non dolo, aut insidiis nedum proditione contendant, atque belligerent. Suevi autem & lancearii illi sunt, quorum auxilio, & virtute invictóque animo Reges Gallorum, atque Gallicanus Helvetiorúmque copiosissimus exercitus jam toties nostris temporibus Apulia sunt deturbati, fugati, & prostrati. *Errat & auctor ille supplementi, ut alibi dixi, dum bellum Sigismundi Ducis Austriæ adversus Venetos narrat. Errant & alii*, sive de industria, & adulatione veritatem supprimunt. Nam & *Petrus Marcellus de Venetorum Ducibus* scribens, ita ait: *Conspiraverunt namque omnes ferè Germaniæ Principes adversus Venetos, qui ingenti Barbarorum exercitu comparato, nullo prius indicto bello, Athesi apud Tridentinum superato, subito incursu ad Rovirense oppidum castra posuerunt.* O quanta injuria veritati, & rebus gestis facta est, dum nemo non sciat bellum fuisse solius Ducis Sigismundi, neque quenquam alterum Principem interfuisse, aut aliquo fœdere suum duxisse bellum. *Sed quòd ipse prior, nullo prius indicto bello lacessiverit Venetos, scit totus mundus esse aliter factum.* Nam præter hoc quod *Princeps fuit justissimus, & integerrimus*, & nihil iniquum iste unquam cogitaverit, nemo etiam non novit, *adeò fuisse pacis amatorem*, ut nisi coactus illatum propulsare, *nunquam Venetis, vel cuiquam mortalium bellum intulisset.* Econtrario verò Venetos agi præcipites dominandi libidine, pro qua nec fidem, nec divina humanáque jura pensi habere prædicantur, vel maximè ab ipsis Italis. *Addo* autem *alia* inter se *discrepantia*, quæ scribunt *Veneti* de hoc bello, *Subjungit enim Marcellus, ad famam adventus Germanorum tanto fuisse terrore perculsos Venetos, ut momento temporis sine ullo majori certamine, in fugam verterentur, confractoque ponte Athesis, plurimi armati in aquas præcipitati cum equis vi fluminis absorberentur, & Robertum Severinatem, cum suis ferè omnibus eodem furore perculsis, in aquis demersum concidisse. Bergomensis scribit ingentem fuisse Germanorum cædem, cui & verba Marcelli refragantur, & ipsa veritas*, nullum enim detrimentum intulerunt Veneti. Quî enim fieri potest, ut ii qui ne vultum quidem *Germanorum*, atque aciem fulgorémque oculorum ferre potuerunt, fugientes nondum bene visos, stragem ullam edidisse credantur? Ubi ullis annalibus, hoc lectum est? *At nostri* fugientes, & attonitos, & ad potandum Athesim festinantes *Venetos consecuti memorabili illos clade affecerunt.* Dicitur *& Antonius Sabellicus pariter, cum superioribus consensisse, & variis præliis varia esse fortuna decertatum.*

tum. Sed dicant quicquid velint omnes, *Veneti* defucare studeant quibuscunque possint coloribus rem gestam, nemo non novit etiam in *Italia* cunctis præliis, sive levibus sive justis nunquam *Venetos* superiores, semper victos, captos, trucidatos, vel aquis submersos esse, *Verissimumq; est Epitaphium, in sepulchro Roberti Severinatis Tridenti.*

Italia victor Severina stirpe Robertus,
Sismundum Australem sensit, in arma Ducem.
Ter Proceres Veneti bello petiere Tridentum,
Ter victi, & victus ecce Robertus adest.

Baptista autem Mantuanus laudans verè laudandum, & præstantissimum rei militaris Ducem Robertum, ejus in hoc bello fortiter res gestas plus poëticè quam historicè scripsisse existimatur. Et ut pateat, quam parum probè sint instructi de rei gestæ veritate, notum est, *Antonium Mariam Roberti filium*, hominem proceritate, & præstantis corporis, atque animi magnitudine *inter suos illustrem provocasse, ad monomachiam singulareq; certamen, quemcunque Germani vellent, natalibus tamen, & nobilitate egregium:* ex Germanis verò *Joannem Comitem de Sonnenberg*, hoc est, *de monte solis*, conditionem accepisse, atque pro laude *Suevorum*, & totius Germaniæ fortiter pugnantem superiorem victorémque extitisse. *Quod certamen Sabellicus enarrans dicit, ex Germanis fuisse Georgium Gombergium.* Qui quis sit, ego nescio. Sed ut concludam aliquando. Quid splendidius? quid magnificentius, aut majus, ad gloriam Germanorum addi potest? quam paucis nostrorum copiis, & nudis lanceáque tantum instructis militibus, robustis tamen viriúmque, & animi plenissimis pulsos esse, prostratos, & cæsos copiosissimos Venetorum exercitus, ingentissimámque eorum cataphractorum manum, quorum equi operimento ferri munitiores nostrorum corporibus erant, nudorum lanceariorum aspectum expavisse, ac ne primum quidem impetum, aut congressum sustinere potuisse? Et profectò post degustatas jam frameas nostras, postquam se ex fuga in tuta recepissent, ita trepidatum est totis castris, ita consternatus fuit maximus exercitus, ut optimum Ducem Robertum, atque de republica Veneta meritissimum post abscessum Germanorum, in undis submersum quærere non auderent. Quem tandem nostri pietate moti inventum retulerunt Tridentum ibique honorifice sepelierunt, subversis tamen, & fractis Venetorum signis. *Postremo supplementum jam sæpius nominatum falsissime narrat Maximilianum nostrum Cæsarem Augustissimum ingressum, ante aliquot annos Hungariam profligatum esse à Rege Vladislao.* Novit enim Hungaria, & Germania, vel universus potius orbis præter hunc unum, Maximilianum Principem invictissimum, atque Christianissimum postquam intraverit Hungariam obvia quæque stravisse munitissimámque totius regionis urbem Albam regalem maximis copiis instructam, eo quo advenerat die vel potius hora, sine omni machina, atque tormentis admotis, sed milite fossas profundas tranante, atque muros integros propugnaculáque scalis ascendere fortiter oppugnasse, atque cepisse, neque postea vidisse hostem ullum, quippe nostrorum virtute conterriti universi regnicolæ se sponte Regi nostro submisissent, nisi ille militari tumultu suorúmque seditione (dum inter se pedites, & equites parum liberaliter æqualibúsve portionibus parta spolia optimásque prædas divisissent) domnitionem (ut verbo utar Apuleiano) capere fuisset coactus. Et cum post abscessum Regis sequenti æstate Hungari coadunatis viribus Albam regalem, & alia oppida oppugnata, & capta reperterent, nostri qui hinc inde in subsidiis oppidorum erant collocati, dum Regis aliis impliciti negotiis auxilium desperassent, nec diutius tantæ multitudini resistere possent, propterea quòd infida erant omnia circumquáque nec commeatus ulterius suppeditaret, convenientes, & collecti, tametsi paucissimi, Germanica tamen, & innata virtute tantam hostium multitudinem adorti, prælium commiserunt, victorésque erectis signis manúque potenti Regnum exeuntes Hungaricum, in tuta sese receperunt. Habes igitur, Conrade Magnanime, luculentissimum argumentum ex parvo hoc laudum nostrarum Epitomate gloriosissimas fuisse res Suevas, atque Germanas, si Scriptores habuissent, & econtrario maximam suspicionem, magnam rebus nostris gestis antiquitùs fuisse illatam injuriam, dum parum integra veritate Itali, genus in suam laudem effusissimum describant, quæ ipsi vidimus, & scimus. In culpa harum rerum sunt Principes Germaniæ, qui si coluissent Scriptores, neque eos esurire passi essent, reperissent plurimos (uti non dubito) qui pro vindicanda Germania, ab omni oblivione, atque defraudatæ laudis falsæque insimulationis injuria omnem suam industriam, atque ingenium intendissent. Sed dum illos Principes neglexerunt, neque justis præmiis dignati sunt, factum est, ut memoria eorum unà cum exitu vitæ extingueretur. Et si quid egregium gesserunt, venerit in oblivionem, aut per externos sit omninò obfuscatum. Vale & me commendatum habe.

EPITOMATIS LAUDUM SUEVORUM FINIS.

DE ORI-

DE ORIGINE GENTIS FRANCORUM

COMPENDIUM JOHANNIS TRITTENHEMII ABBATIS,

Ex duodecim ultimis Hunibaldi libris, quorum sex primos Wasthaldus conscripsit, ab introitu Sicambrorum, ad partes Rheni in Germaniam.

ANNO ante nativitatem Domini, CCCCXXXIX. temporibus Cyri Persarum Regis, Esdræ quoque, & Nehemiæ Principum Hebræorum, post excidium Trojanorum anno DCC.L. Egressa gens Gothorum de insula Scandiæ, quæ nunc dicitur Gothia Septentrionalis. Sicambros qui ex Trojanis reliquiæ, juxta Danubii ostia sedebant, adorsi bello Regem eorum Anthenorem, cum multis Sicambris occiderunt, & spoliis captis recesserunt. Reliquit duos filios *Anthenor*, *Marcomirum & Suimonem*. *Erat autem consuetudo Sicambris, ut ex omnibus filiis Regis pro tempore, si plures haberet, unum duntaxat eligerent, quem regno crederent utiliorem profuturum. Quod si nullum habuisset, filium de propinquis ejus idoneum magis eligebant.*

Marcomirus igitur Anthenoris filius major natu, *patri successit* anno ante Domini nativitatē CCCC.XL. & regnavit super Sicambros annis XXVIII.

Anno *Regni* sui, IV. cum Gothorum, & aliarum gentium vicinarum incursione nimium vexarentur Sicambri, *sedes mutare statuerunt.* Igitur *missa legatione*, ad *Saxones in Germaniam*, qui & ipsi ex Trojanis advenerunt, eos, *ut fratres orabant*, quatenus se in aliquo terræ suæ angulo permitterent habitare, sine detrimento gentis suæ. *Consenserunt Saxones promittentes se eis optimas sedes daturos, sicut & fecerunt.* Anno autem Marcomiri Regis VII. *Sicambri* venerunt, in Germaniam, in mense Aprili, viri ad bella promptissimi C.LXXV. DC.LVIII. Adducentes secum uxores liberos, & quicquid substantiæ habebant.

Anno ante Christi nativitatem CCCC.XXXIII. *Marcomirus Rex, & Suimo frater ejus Dux* cum Sicambris, in Germaniam à Saxonibus, ut fratres amicè suscepti sunt, & *sedes optatas inter Rhenum, & Saxoniam fertiles acceperunt. Ab Oriente* habentes *Vesaram fluvium, & Saxones. A Meridie Moguntiam & Rhenum. Ab occidente Rhenum similiter* recurvatum, *& Galliæ* extremitatem. *Ab Aquilone* verò *mare Germanicū*, & Scotiam cum *Orchadorum insulis.*

Anno regni sui XX. *Marcomirus Rhenum transgressus, cum Gallis Cis Rhenanis bellum habuit, plures occidit, terram occupavit, quam fratri tuendam, ut Duci, vel sub Regulo commendavit.* Ab illo tempore per annos DCCCC.XX. Sicambri qui postea Franci sunt dicti, ab infestatione Galliæ, nunquam cessaverunt, quousque eam postremò totam multo suorum sanguine obtinuerunt. *Nec solam Galliam tandem*, sed & *Alemanniam, Sueviam, Bavariam, Alsatiam, Helvetios, Thuringiam, Saxoniam, Burgundiam, eamq; terram, quæ inter Thuringos, & Suevos sita*, hodie antiqua *Francia sive orientalis* dicitur, & vetustum nomen *Francorum* sola retinet *Austriam, Rhenum* totum, ab ortu usque in mare, *Menappos, Batavos, & Mosellanos, Treviros, Metim, immò totam Germaniam cum universa triplici Gallia, & Hispania suo dominio subjugarunt.*

Certum est, quod *primas Sicambri receperunt sedes*, ubi nunc sunt *Geldrenses, Westphali, Monasterienses, Clivenses.* Deinde *Rheno transmisso subjugarunt* sibi *terram Tungrorum, Leodium, Trajectum, Hollandiam*, & reliquas. Multo tempore *Sicambrum* illis *nomen* permansit, donec tandem *sub Rege Franco*, quem hostes appellavere ferocem, *nomen paulatim cœpit mutari.* Marcomirus autem Rex, post multa fortiter gesta moritur anno ante nativitatem CCCC.X. Tres filios reliquit, *Anthenorem, Priamum & Nicanorem.*

Ad hunc annum *Wastbaldus 12. libros suos de origine* Sicambrorum, *ab excidio Trojano perduxit*, atque complevit per annos continuando, DCC.LXVII. Ab hinc Hunibald, in VI. libris historiam, de Regibus & gestis Sicambrorum continuat per annos, DCCCC.XX. usque ad obitum Clodovei Regis Magni.

Anthenor, in Regno Patri succedens, regnavit annis XXX. Hic magno in honore fuit apud Sicambros suos, & *Saxonum amicitiam obtinuit fortissimam, quorum auxiliaria ope, multa contra Gallos, & Romanos bella confecit.* Adjuvabant enim fratres ejus *Priamus & Nicanor* fideliter, & plures incursiones fortiter peregerunt, in Gallos Rheno transmisso. Sed & *Suimo* patruus ejus, in parte ejus semper auxiliator ei fidelissimus fuit.

Anno Regni sui VIII. conquerulantibus Sicambris, de angustia sedium, & maximè quod pecoribus deficerent pascua, jussit eos paululum exspectare donec tempus esset res conveniens. Instante hyeme frigidissima, cùm omnia flumina essent congelata, convocatis Sicambris armatis octoginta millibus *vicinam gentem*, quæ fuit *inter mare septentrionale, & terram eorum invasit, & masculis omnibus trucidatis, etiam infantibus, mulieribus tantū pepercit.* Regionem suis distribuit, quæ optimis pascuis abundavit. *Hæc terra* postea dicta est *Phrisia* à quodam Principe *Sicambro, qui Phriso* dicebatur.

Anno Anthenoris XII. *Suimo Patruus* ejus obiit, qui reliquit duos filios *Marcomirum & Hectorem*, quorum *primus* in Rheno periit, *secundus* loco Patris sub Rege Anthenore comitatum administravit trans flumen Rheni. Priamus à fratre *Anthenore* Rege *constitutus est Princeps terræ Septentrionalis*, quam noviter acquisierant, id est, *circa mare Germanicum. Ex his multi Principes sunt nati*, per successum temporis, quorum *Hunibald* plures commemorat, alii *Duces*, alii *Comites, sed omnes sub unius permanebant unius Regis?* Anthenor autem Rex obiit anno Regni sui XXVIII. completo, qui fuit ante Domini nativitatem CCC.LXXX. *unicum relinquens filium nomine Priamum.*

P Pri-

Priamus *Anthenoris* filius patri in Regno succedens, regnavit annis XXIV, cujus *tempore Sicambri* jam consuetudinem habentes, cum Saxonibus magnam *linguam suam vetustam, patriamq; coeperunt oblivisci, paulatim & Germanicam usitare*, quousque tandem omnes aliam non noverunt linguam, nisi solam Theutonicam. Remanserunt plura apud eos vocabula, quæ magis Græcam originem videntur habere, quàm Germanicam, sicut bene novit, qui Græcè intelligit simul, & Theutonicè; ita manet, & nunc

Anno Priami VI. moritur *Marcomerus Dux* Priami Regis, ex Suimone consanguineus, qui *reliquit filium nomine Theocalum, quem Sicambri summum sacerdotem Jovis constituerunt*, & erat eis Antistes, Vates, & Parens Regum. Usque ad illud tempus Sicambri non habuerunt templa Deorum, sed sub quercubus litabant, & consultabant.

Anno Priami VIII. *Sicambri* inter *multas ædificationes construxerunt* unam civitatem fortissimam, quam Neopagum nuncupaverunt, propè Rhenum, *ubi Reges multo tempore consederunt. Fecerunt & templum Jovi*, quem præ cæteris coluerunt. *Hujus Fani Antistes Theocalus fuit.*

Priamus post invasiones contra ultra Rhenanos, & *Gallos* optimè *factas moritur*, anno regni sui XXIV. Ante nativitatem Christi CCC. LVI,

Helenus filius Priami succedens, regnavit annis XIX. *Hic Palladem venerabatur, cui & sacrarium constituit, pueros captivorum immolavit.* Cruentum in regione Tungrorum bellum, cum Gallis habuit, in quo plusquam XVI. eorum occidit, reliquos in fugam convertit. *Occupata regione* Sicambros, qui colerent eam posuit, & *Principes cum multis pugnatoribus per gyrum, ut populum defenderent, ordinavit.* Helenus Rex moritur, anno regni sui XIX. ante nativitatem Domini CCC.XXXVII.

Diocles Heleni Regis primogenitus Patri succedens regnavit annis XXXIX homo statura procerus, severus & bellicosissimus, qui *multa prælia fortiter gessit, non solùm cum vicinis Gallis, sed etiam cum aliis gentibus longè constitutis.*

Anno regni sui X. egressa est, multitudo gentium, de insulis *Scandianis*, quæ nunc *Gothica* nuncupatur, & *finibus Saxoniæ* insula omnia diripuit, gladio, & ferro devastans regionem. Contra hanc gentem processerunt ad bellum, *Rex Saxonum, Rex Thuringia, & Diocles ipse Rex Sicamber*, habentes in exercitu CC.LX. virorum fortium. *Bellum atrox committitur, in quo ceciderunt, ex parte Gothorum, plus quam centum millia pugnatorum. Ex parte verò Saxonum in primis cecidit Herman Rex Thuringia cum viginti millibus, atque sexcentis.* Saxones omnem prædam recuperantes suis spoliatis redierunt. *Spolia* verò hostiū, quæ multa erant *diviserunt inter auxiliarios amicos.*

Interea *cum audissent Galli*, qui morabantur ultra Rhenum usque ad mare Britannicum, Morini, Ambiani, Tungri, & qui erant in illis regionibus eorum amici, *quod Diocles de Regno exisset*, cum magno suorum exercitu, congregati in multitudine magna Sicambros, qui erant ab illa parte inter Mosam & Rhenum, *omninò delere statuerunt.* Quod ubi per exploratores didicissent Duces Sicambrorum, exercitum in *tres partes* diviserunt, *duas* ordinantes, in singulas acies cōtra hostes, *tertiam* verò in insidiis locaverunt. *Appropinquantes Galli, cum una tantū acies, ubi duas acies habere Sicambros vidissent, turbati sunt, sed tēpus non erat acies ordinandi aliter; quoniam Sicambri mox primam aciem suam ex adverso direxerunt in Gallos. Secunda verò acies à latere irrumpens, in Gallos ordinem eorum cōfregit.* Cumq; acriter pugnaretur, & virtus Gallorum ad fugam retrocederet, occurrunt eis de insidiis Sicambri: Conclusi à Sicambris *Galli trucidantur, ut pecora*, sic quod de LXXXVIII. vix X. remanserunt. Plures enim in flumen dum fugerent submersi sunt.

Hac *Sicambri* victoria elati Diis suis, Jovi & Veneri *non solum pecora, sed infantes etiam Gallorum hostium* quotquot abduxerant *captivos mactaverunt, Jovi masculos, & Veneri fœmellas offerentes.* Ex eo tempore Sicambri, & spoliis inimicorum divites, & gestis rebus junctis gentibus, per circuitum metuendi facti sunt. *Diocles cunctis diebus* Regni sui, *bellum habuit cum Gallis*, & vix fuit annus in quo non semel ad minus, contra eos suum moveret exercitum.

Moritur anno regni sui XXXIX. ante Christi nativitatem CC. XCVIII. Reliquit autem IV. filios, quorum ista fuerunt nomina: *Helenus, Priamus, Nicanor, & Basanus*, qui & ipsi multos filios post se reliquerunt.

Helenus filius Dioclis natu major post Patrem regnavit annis XIV. *homo lascivus, & iners, cujus tempore Galli, a prius excursione facta, Sicambris plura intulerunt damna.* Contra quos fratres ejus, cum Principibus regni frequenter duxerunt exercitum, & vario Marte pugnarunt, interdum victi, nonnunquam etiam Victores. *Rex autem domi residebat otiosus, libidini vacans.*

Anno ejus in regno XIV. *Congregati apud Neopagum Sicambri Helenum Regem* inertem & inutilem *communi omnium sententia deposuerunt à Regno, & ad privatum redire vitam compulerunt.* Anno ante Christi Salvatoris nostri nativitatem CC.LXXXIV. in cujus locum elegerunt fratrem ejus minorem.

Basanus Junior Dioclis quondam filius Heleno fratre abrogato, communi *Sicambrorum voluntate simul & electione Rex constitutus*, regnavit annis, non minus XXXVI. Vir in sua generatione sapiens, magnanimus, bellicosus, & fortuna patri non inferior. Hunc Sicambri, & Regem, & sacrorum Pontificem statuerunt, quem propter sapientiam ejus, & mirificè gesta *magnum Basan*, vulgariter, der grosse Basan, nuncupaverunt. *In tanta enim Sicambri habuerunt reverentia, & honore, ut eum non secus venerarentur, quàm Deum verum. Ejus Imperio nemini contradicere* etiam in minimo *licebat sub pœna mortis indubitata.*

Restem seu funem ubicunque pergebat sibi anteferri jussit, & gladium in signum Justitiæ, quam adeò tenaciter servabat, ut nec filio, nec fratri, nec Principibus, nec Ducibus, immò nulli parceret, qui vel modicum contra legem commisisset. Rapinam, furtum, adulterium, dolum, fraudem, & omnem injuriam, sive contumeliam inter Sicambros fieri sub pœna mortis lege notavit, omnesq; vel parum in his contra legales sanctiones peccantes, sine aliqua misericordia punivit.

Filium habuit juvenem nomine Sedanum. Hic juvenili concupiscentia abstractus, cum uxoris cujusdam viri humilis conditionis perpetrasset, quod lege patris novit prohibitum, accusatus à marito fœminæ judicatur ad mortem. Et cum Proceres rogarent pro filio, pater respondit: *Nolite viri contra justitiam militare, facilius est ventum retinere in aere flantem, quàm Basani mentem, à lege quam tulit revocari, sive deflectere.* Hæc audientes Sicambri [illegible] Princi-

Principes tacuerunt. Rex ad filium inquit: *Non ego te fili occido, sed lex quam sciens prævaricatus es apprehensumq́; filium propria manu truncavit.*

Accurrens Mater truncati adolescentis lachrymans, & furens contra Regem, intemperantia muliebri exagitata clamavit: *O crudelis tyranne non Rex, qui crudelitatem sub legis titulo exerces, quomodo parces aliis, qui proprium filium interemisti.* Cui Rex coram omni populo dixit: *Mulier tuum est obedire marito, Regi non exprobrare. Juro tibi per Deum meum Sacratissimum Jovem, quoniam nisi essem iracemmotus, & te hac ipsa interficerem hora, quæ mihi semper fuisti charissima.* Post dies octo Rex indicio Principum, & procerum Regni Mulierem quamvis pulcherrimam, & sibi supra cæteras singulariter dilectam repudiavit, & ad Patrem Regem Orchadarum remisit.

Ex *illo tempore* Sicambri Basanum Regem suum, in tantum timere cœperunt, ut *nemo* inter eos magni, aut parvi *quicquam mali dicere, aut facere præsumeret.* Unde Sacerdotes, qui Nobilium filios erudiebant, in templis Regem *dickeo-Basan*, id est, *Justum Basan*, nominaverunt. Hinc proverbium est ortum, inter Sicambros quoties alter vidit, vel audivit, alterum malefacientem, aut dicentem, Kennet ihr den grossen Basan nicht? hoc est, *Non ne vidisti vel magnum Basanum?* Quasi diceret: *Non novisti, quàm sit justus Basanus Rex, qui si te ista facientem seu dicentem perceperit, sine dubio te capite truncabit.*

Anno Regni sui V. *Rex Orchadarum* habens adjutorem Regem Britannorum, cum multis navibus, & armatis *venit contra Sicambros, & indixit eis bellum.* Rex verò Basanus occurrit eis, circa littus maris, circa insulam, ubi civitas post fuit constructa, per Francos, cui nomen est Mesoburgus. Sed *viso* ex navibus tanto Sicambrorum *exercitu* Orchades, & Britanni *de navibus egredi non audebant, sed retro* sine effectu *abierunt.* Causa fuit repudiatio uxoris Basani, quam Patri Orchadarum Regi (*ut dixi*) remiserat.

Irrumpentibus denuo *Gallis* versus Rhenum, ubi Sicambrorum erant coloniæ, Basanus venit contra eos in virtute suorum magna, ubi *iterum fusi sunt* Galli & *ultra Mosam fluvium eliminati. Victoriam consecutus Rex* memoratus *Basan, plura castella*, & munitiones fortissimas ab illa parte fluminis Mosæ *construxit*, versus Rhenum quæ vergit ad Orientem, *in quibus præsidia militaria posuit*, fortissima contra incursiones Gallorum. In superiori Regione inter Agrippinam & Mosam, castellum nominis sui construxit munitum, quod Basan nuncupavit, in quo multi Reges Sicambrorum & Francorum per annos plures postea Regni palatium, & sedem tenuerunt.

Anno Regni sui XXVI. *Basanus post multa bella* & fortissima prælia, quæ gessit cum diversis gentibus & nationibus, *sacra renovavit, Sacerdotes in templo Jovis constituit, viros Græcè & Germanicè doctissimos, in vaticinio, in somniis, in judicio stellarum, in Ethicis, in Physicis, & in Metaphysicis, qui consilium sanum & rectum Diis inferentibus, dare possent cunctis interrogantibus eos in quacunque necessitate.* Rege, qui Summus erat Pontifex, absente, penes Sacerdotes summa decretorum erat potestas, persona Regis excepta, in quam non judicabant.

Ad templum autem Palladis, Venerisq́; Tritoniæ Deæ solas virgines constituit Sacerdotes, ad quas certis temporibus ingredi viris passim cunctis licebat, uxoribus non copulatis, & agere in templo Veneris, quod ipsum nomen ejus sonat. Quæcunq́; Sacerdos tali concubitu concepisset fœtum, Palladi offerebat non occidendum, sed perpetuè ad serviendum. Qui ex his talibus Tritonica Sacerdotibus consecutus fuisset uxorem, post puerperium sanctus & Diis proximus laudabatur. Post primum partum unaquæq́; templum deserere cogebatur, quia jam Veneri suam pudicitiam sacerdos mater obtulit, & cui voluisset nubere potuit. De his plura dicit *Hunibaldus*, quæ non minus pudoris, quam brevitatis causa prætereo.

Rex Basanus postremò duxit exercitum versum supra de aquilone ad meridiem, in gentem quæ vocatur Tegatana, & est inter Moguntiacum & Saxoniam usque ad flumen Mœnum. *Omnem hanc terram* a mari septentrionali usque Mœnum inter Saxones & Rhenum, hoc est, ab ostiis Rheni usque ad Moguntiam *Rex Basan obtinuit*, & constructis urbibus fortissimis multisque præsidio munivit non de facili superandam. *Congaudebant Saxones* & Thuringi Romanorum hostes, *quod* jam *Sicambros ab Occidente* simul *& Meridie haberent, quasi pro muro contra Romanos & Gallos ferocissimos, imo potentissimos defensores.*

Post hanc victoriam *Basanus Rex magnus ad diem natalem suam* apud Neopagum inter paludes Rheni & maris, *fratres suos & filios* cum proceribus Regni multis vocavit ad solennitatem, *per 7. dies Diis gentilitiis sacra peregit*, Jovem cunctis visibilem supra templum nubilatum ostendit. 8. die filium suum primogenitum Clodomerum Sicambris de consensu omnium procerum, Regem designavit. *Postea mirandà genti carmine patrio futura prædixit, filios commendavit, justitiam præcepit, & subitò nusquam comparuit.* Nescio quid inferam. Divinitatis, ut Amerodacus dicit, appetentissimus fuit, justitiam coluit, subditos dilexit, pientissimus bonis, crudelissimus fuit iniquis. Usque in hunc diem nescitur quo pervenerit. *Sed Sicambri Francis inter Deos eum relatum, pluribus annis carminibus celebraverunt sacris.*

Evanuit in consilio publico, auctor Ameradat est, Anno Regni sui XXXVI. Anno ante Christi nativitatem CCXL. quem sui Basangot nominarunt.

Clodomer filius Basangot Regis magni primogenitus, sicut Pater de consensu Principum ordinaverat, succedens in regno, annis XVIII. regnavit. Cujus anno I. *Galli* mox, *ut Basanum audiverunt evanuisse*, mortuum non dubitabant, *& ergo missis ad Clodomerum filium ejus nuntiis repetierunt ab eo terram* omnem inter Mosam & Rhenum, *quam eorum progenitores contra justitiam violentè* Sicambris *fecerunt subjectam*, Quod si facere contemneret, se omnia gladio recuperaturos comminati sunt. *Rex* autem *Clodomer nuncios Gallorum*, quasi consilium habiturus cum proceribus suis, super instanti negotio, bonis verbis protractos *apud se diutius retinuit*, & prudenter cavans, ne rumor eorum, quæ ipse mente conceperat, in illorum notitiam deveniret, *jussit suis, ut eis ex omnibus copiosè providerent, & læti cum illis peragerent dies.* Interim Clodomer missis occultè ad Reges Thuringiæ, & Saxoniæ nuntiis, eos vocavit in auxilium, & eum suis adunato magno pugnatorum exercitu bellum in Gallos mente concepit. *Ordinatis rebus nuntios honorificè dimisit, &* ne in via quicquam de præmissis exercitibus ad notitiam eorum venire posset de suis, *comites illis* quasi pro conductu tuti itineris *usque in Galliam cum literis adjunxit.*

Tenor literarum hæc continebat: *Clodomer Rex Magnus. Miramur de vobis Galli, quod terram à nobis quæsitis recipere, quam progenitores nostri olim à vestris jure belli, sicut ab inimicis suis, à quibus multas acceperant injurias, justa vicissitudine obtinuerunt. Cogitate vires vestras nostris impares, & cessate ab hac temeritate vestra. Quod si contra nos venire vultis, statuimus vobis nonfractis animis occurrere, & defensare gladio, quod gladio majores nostri acquisiverunt.* His Galli recognitis magnum contraxerunt exercitum, ut ponte super Mosæ flumen fabricato exercitum contra Sicambros traduxerunt, custodiam relinquentes circa pontem ne ab adversariis occuparetur.

Dissimulavit hæc omnia Rex *Clodomerus* quasi nesciret, ordinatisque militibus, *exercitum in quatuor partes* divisit, habens in una qualibet plusquam triginta sex millia pugnatorum. *Duas partes* in totidem acies ordinavit. *Tertiam* locavit in insidiis. *Quartam* dimisit à latere per gyrum, ut pontem occisis custodibus præoccuparent. Venientes igitur Galli habentes & ipsi acies duas, cum Sicambris habuere congressum, non longè à Mosæ flumine propè castellum Delon.

At verò *Sicambri* fugientibus similes *paulatim retrocesserunt, donec Gallos longius à flumine protraxerunt usque ad locum insidiarum.* Ibi sanè bellum atrox commissum est. Steterunt enim fortiter Sicambri cum Gallis dimicantes. Interim IV. *Clodomeri exercitus circumgyrãdo pontem occupavit, cujus rei accepto signo, hi qui latebant de insidiis prorumpunt, Gallos invadunt atrociter compugnantes.* Postremo Galli fugam ineuntes cum pontem nescirent præoccupatum à Sicambris retrocedere festinarunt. *Cum ecce subito se vident in medio hostium esse conclusos, cæsi sunt pene omnes & miserabiliter trucidati, paucis equorum velocitate ad nemora lapsis.*

Reliqua fortiter à Clodomero Rege facta Huoibald satis diffusè conscripsit. Moritur autem Rex *Clodomer* anno Regni sui XVIII. Ante Christi nativitatem anno CCXXII. *filios relinquens III. Nicanorem, Helsanum & Helenum.*

Nicaner primogenitus Regis Clodomeri succedens patri, regnavit annis XXVI. *Ejus tempore* iterum *Gothi & Sclavi fines Saxonum invaserunt*, contra quos rogatus à Rege Saxoniæ processit ad bellum, & rediit victor multis ditatus spoliis. Cum Rege Archadum prælium gessit in favorem Regis Britanniæ Soceri sui, cujus filiam habuit uxorem nomine Constantiam, de qua suscepit V. filios, *Marcomerum, Anthenorem, Priamum, Helenum & Clodium. Primogenitus* patri successit in regno. *Secundus* maritima texit. *Tertius* obiit in Anglia. *Quartus* Ducatum gessit in Germania Cis Rhenana, inter Saxoniam, Rhenum & Moguntiacum. *Quintus* Dux fuit inter Mosam & Rhenum fluvios. Nicanor Rex obiit anno regni sui XXVI. Ante Christi nativitatem CXCVI.

Marcomer filius Nicanoris major natu patri succedens regnavit annis XXVIII. *Princeps singularis prudentia ac modestia, in subditos pius & in hostes severus.* Hic enim à Sacerdotibus sacrorum Jovis in omni sapientia veterum excellenter edoctus in vaticiniis, & prædictionibus, in somniis, & auguriis, similem apud Germanos non habuit. *Majorum suorum fortia gesta coram se in templo & in palatio frequenter fecit recitari, & in carminibus patriis decantari.* Multa prælia gessit, victor cum Romanis, Gallis, Gothis, & diversis gentibus, quorum seriem Hunibald Historiographus Francorum diligenter conscripsit. Moritur anno regni sui XXVIII. ante Christi nativitatem CLVIII.

Clodius Primogenitus Regis Marcomeri filius patri succedens regnavit annis XI. Hujus *tempore Galli* cum auxilio Romanorum excursum facientes ultra Mosam *Sicambros valdè contriverunt. Anno Regni sui ultimo contracto*, tàm suorum quam Saxonum exercitu maximo iterum pugnavit cum Gallis, à quibus non satis cautè se habens *in agmine fuit occisus.* Sicambri autem non obstante Regis morte bellum prosequuntur & Gallos vicerunt. Occisus fuit Clodius Rex anno ante Christi nativitatem CLVII. regni verò sui XI.

Anthenor filius Clodii major natu post patrem regnavit annis XVI. Hic *inducias fecit cum Gallis* ad X. annos & placuit Romanis. Erat autem Anthenor Rex plus amator pacis, quam belli. Patris necem libenter vindicasset, sed illo tempore non potuit. Iste Rex prohibuit filios hostium Diis immolari. Moritur anno ante Christi nativitatem CXLI. Regni verò sui anno XVI.

Clodomer filius Anthenoris post patrem regnavit XX. Anno ejus primo Romani *Numantinos per Scipionem subverterunt, & in suam potestatem compulerunt.* Anno ejus VI. Galli finitis induciis, quas cum patre ejus Rege Anthenore fecerunt ante X. annos, exercitu magno collecto Mosam transeunt, quibus Clodomero occurrente, bellum gravissimum commissum est, & multi ab utraque parte ceciderunt. Galli autem qui remanserant retrocesserunt, & quam diu Rex Clodomer vixit, amplius Mosam non transierunt. *Moritur autem Rex Clodomerus anno ante nativitatem Domini CXXI. Regni autem accepti Sicambrorum anno XX.*

Merodach primogenitus filius Clodomeri post patrẽ regnavit annis XXVIII. Princeps strenuus, audacissimus, & nimium bellicosus, *qui multa bella contra Romanos, Gallos, Moguntinos, Trevirenses, & Colonienses gessit*, Nam *auxiliariis Saxonibus atq. Germanis exercitum* CCXX. pugnatorum contra Romanos produxit in Italiam, & devastans regionem, cum copiis ad Ravennam usque pervenit, ditatusque spoliis multis, *victor ad propria remeavit.* Multas tamen in reditu Romanorum colonias graviter afflixit, & magna eis damna intulit. Unde post multas tàm victorias quam prælia, Romani tandem conjunctis sibi Gallis contra eum processerunt ad bellum in finibus Sicambrorum, inter Mosam & Rhenum. *Et ne Saxones more suo Sicambris fierent auxilio, Romani prius subduxerunt Sclavos & Gothos, qui fines Saxoniæ & orientalis incursarent. Rex* ergo *Merodacus Cimbrorum Regem* aquilonarem cum centum millibus pugnatorum & ex insulanis *habuit adjutorem.* De suis verò ducenta habuit millia.

Anno itaque regni sui XXII. Marius Romanorum Princeps, legiones Romanas cum Gallis Duce Theodomeno ultra Mosam destinavit contra Sicambros, *& simul acriter pugnaverunt, & multa millia ex utraque parte ceciderunt mortui & fugerunt Sicambri.* Nam ex eorum parte occisi sunt X.X. & plures capti.

Post hæc *Merodachus* instaurato exercitu *Gallos* iterum & *invasit & superavit.* Moritur ante Christi nativitatem anno XCIII. Regni sui anno XXVIII.

Cassander patri succedens in Regno annis XXI. regnavit, cujus tempore Galli auxiliario Romano-

rum

ium milite fines Sicambrorum Mosano flumine trajecto sæpiùs infestarunt, quibus fortiter contrà pugnavit. Borbista Gothorum Rex cum maximo pugnatorum exercitu Saxonum fines ingressus, prædas & incendia fecit. Contra quem Rex Cassander cum Rege Saxonum venit, bellum atrox committitur. Borbista Rex Gothorum fugit multis suorum amissis. Iterum postea Borbista reversus regionem devastavit, spoliavit Saxones usque ad Vistulam fluvium, & retrofugit. Contra Gallos sæpè pugnavit, sæpè victor nec minus aliquando spretus fortuna. Moritur anno ante nativitatem Christi LXXII. Regni sui anno XXI.

Antharius filius Cassandri Regis primogenitus regnavit annis XXXV. De quo scribit Hunibaldus, *Moguntinos Romanorum colonos miserabili clade attrivit. Cum innumerabili exercitu Galliam intravit, vicos incendit, prædam & spolia infinita reportavit.* Verùm cùm senuisset anno regni sui ultimo, irrumpentibus iterum in Bataviam Gallis cum exercitu, occurrit & cum viginti millibus suorum occiditur. Galli magnam contra Sicambros stragem fecerunt. Occisus est anno ante Christi nativitatem XXXVIII. Anno regnantis XXXV.

Franck Antharii Regis major natu filius patri succedens regnavit XXVIII. annis, à quo Sicambri deinceps nomen Francorum assecuti usque in præsentem retinent diem. Fuit enim homo ferox, bellicosus, & gentis suæ defensor acerrimus: multa gessit cum exteris nationibus bella, semper victor, & gloriosus triumphator. Cujus anno III. iterum Gothi cum Scandianis populis Saxoniæ fines depopulati sunt, & per decem annos ibidem consederunt. Sed cum successivè semper plus & magis irrumperent in Saxoniam, compulsi metu eorum Saxones Francum Regem Sicambrorum cum Thuringis in auxilium vocaverunt, & in multitudine CCXXX. pugnatorum contra Gothos processerunt in bellum, Sicambri autem cæteris audacius dimicantes, & quasi numen quoddam interpellantes frequenter Regis sui inter pugnandum nomen inclamabant vociferantes. Hie Franck/ hie Franck. Ab eo tempore gens illa nomen mutavit, & paulatim non solùm apud se, sed etiam ab aliis nationibus crebrius *Franci* sunt dicti quàm *Sicambri*, quousque tandem in toto nomen illud obtinuit, Franci dicerentur & non amplius vel raro Sicambri, ut Salagastald testatur.

Nam & gens ipsa nominis novitate usque adeò delectabatur, ut Regem postularent, & Principes quatenus perpetuo sancirent edicto, se non amplius *Sicambros vocari*, sed *Francos*. Placuit hæc postulatio Regi, utpote qui nominis sui cuperet immortalitatem consequi, & suo gentem vocabulo insigniri. *Statuit* eos jam deinceps *non Sicambros vocari debere*, *sed Francos*, id est, *nobiles, liberos, vel bellicosos, & cæteris nationibus metuendos*. Nec tamen subitò, sed cum tempore multo & successive nomen Sicambrum in oblivionem deductum est, sicut apud Scriptores invenitur illorum temporum, quòd aliquando Sicambros nominarunt eos, aliquando Francos.

Remigius etiam *Episcopus Remorum*, quando *Clodoneum Regem Francorum*, qui I. ex Regibus Francis Christianus est factus, post superatos Alemannos baptizare jam debuit coram multitudine procerum, *deponentem ornamenta regalia & humilianti se ad lavacrum* dixit omnibus nobis audientibus, alta & intelligibili voce: *Mitis depone colla Sicamber, adora quod incendisti: incende quod adorasti*, hoc est, *Christum adora, cujus Ecclesias incendisti paganus, incēde idola, quæ tunc adorasti.*

Rex iste Francus fugatis à finibus Saxonum Gothis, in reditu suo cum exercitu obvium habuit nuncium quod Galli Mosam transissent, & vastata regione cum magna spoliorum præda retrocessissent. Confestim Rex Francus acceptis in auxilium LXXX. Saxonum millibus, adunavit cum suis exercitum CCC. pugnatorum & Rheno transmisso venit usque ad Mosam. Videns autem desolationem regionis, quam fecerant Galli, commotus animo juravit dicens: *Videte commilitones mei quid fecerunt fœdifragi Galli isti. Juro per caput Patris mei Antharii, quod non dabo requiem capiti meo donec me vindicavero de illis.* Et laudaverunt omnes propositum ejus.

Mosa itaque transmissa quadraginta millia posuit ad custodiam pontis, cum reliquo exercitu processit in Galliam & *tantam stragem fecit, quantam nullus ante eum Sicambrorum aut potuit aut cogitavit.* Nam usque ad flumen Tabul procedens & mare, ab aquilone Tarubanos, Tongros, Legios, & quicquid his interjacet vel adjacet *igne & ferro* tam crudeliter *consumpsit, ut nec infantibus nec mulieribus parceret.* Congredientes sibi Gallos tanta ferocitate fudit, ut numen aliquod esse videretur non homo. *Unde* nimium territæ nationes in circuitu *omnes Francos* id est, *feroces* eos nominarunt. Ceciderunt ex gladio Francorum plus quam ducenta millia Gallorum cum viris, mulieribus, & pueris, infantibusque.

Hinc moti Senatus Populusque Romanus legiones miserunt militum in Germanos Duce Marco Lollio, non enim tuto poterant invadere Francos, nisi Saxones primo superassent. Vicerunt primò Romani, & Germanorum XVIII. peremerunt. Audiens autem Rex Francus stragem, quam fecerunt Romani, misit Chlogionem filium suum Ducem cum magno pugnatorum exercitu contra Romanos, & multis eorum peremptis reliquos fugere compulerunt, anno Franci Regis XXIV.

Francus Rex Francorum post multa fortiter gesta, moritur anno Regni sui XXVIII. Ante nativitatem verò Christi anno IX. cujus bella, mores, instituta & leges Clodomer *Pontifex Summus carmine*, *& Hunibaldus prosa scripserunt.*

Clogio Franci Regis major natu filius patri successit & annis XXX. regnavit, vir astutissimus, augur, vates, & magus admirabilis, cujus mater Lothildis filia Regis Thuringiorum summa sacerdos templi Palladis extitit, & suis artibus omnes quos voluit inimicos filio & Francis dementavit. Scribit de his *Clodomer Francorum Consiliarius* grandia in Hunibaldo, quæ opinionem excedunt.

Anno Regni sui X. Clogio Rex filium suum secundò genitum, nomine Phrisum ad instantiam matris & Principum Ducem constituit illius regionis, quæ postea ex nomine ejus dicta est Phrisia usque in præsentem diem contra Cimbrorum & Orchadum incursiones. Post annos X. permittente Clogione Rege cunctisque Francorum proceribus, Phrisus in Regem fuit sublimatus, ea tamen conditione, ut tributum Francis penderet annis singulis boves CCLX. butyri puri talenta XX. & caseorum regalium tria millia. Et sic *Phrisia regnum factum est potentissimum.*

Anno *Clogionis* Francorum Regis prædicti X. *natus*

est Dominus Salvator noster JESUS CHRISTUS *Dei Filius in Bethlem tribus Juda civitate apud Judaeos in Palestina provincia.* Ante hac anno Clogii IV. Romani hostiliter vastarunt Germaniam, aliquando victi, nonnunquam etiam victores. De caeteris Clogionis rebus gestis, bellis, vaticiniis, oraculis, & induciis cum Romanis factis vide Hunibaldum. Moritur anno Domini XX. regni autem sui XXX. multis magnifice gestis.

Herimerus secundò genitus filios Clogionis Regis post patrem regnavit annis XII. vir bellicosus & nimium audax. Anno regni sui III. Galli usque ad Mosam ducentes exercitum inopinata cuncta, quae Francorum esse videbatur, vel eis consentire hostili excursione vastarunt, & collectis spoliis retrocesserunt. Quod ubi Herimero innotuisset, vocatos ad se Duces ultra Mosanos, deposuit & mulctatos juxta Reges Francorum supellectili, ad vitam privatam redegit. Haec enim praeceperat lex. *In potestate constitutus sub Rege Francorum Princeps, cujus negligentia hostes terram nostrae gentis invaserint & laeserint, marsupio Regis communi dimidium pendat bonorum suorum, & amplius ne sit Princeps. Si volens hoc permisit, capite plectatur, & uxores cum liberis & bonis sint Regis.*

Post hac Mosam & ipse transgressus multa *cum Gallis bella* commisit, & aliquando victor, aliquando etiam victus retrocessit & fugit. Postremò tamen Romanis auxilia Gallis ferentibus in bello fuit occisus anno regni sui XII. Dominicae autem nativitatis XXXII. Christo ipso in Judaea praedicante salutem generi humano.

Marcomerus frater *Herimeri succedens in Regno Francorum* regnavit annis XIX. cujus *anno II. Jesus Christus Dei Filius in Judaea secundùm carnem passus & mortuus, tertiaque die resurgens à morte vivit in aeternum.* Anno ejus XIIII. *Claudius* Romanorum Caesar Britanniam Orcadasque *insulas Romanis fecit tributarias.* Francos inter Mosam & Rhenum transeundo graviter afflixit & Gallorum auxilio usque ad Rheni insulas eos retrocedere compulit. Moritur autem Rex Marcomerus, Anno Domini L. regni vero sui XVIII.

Clodomerus Marcomeri filius in regno patri succedens regnavit annis XII. Hic Rheno transmisso cum exercitu suorum & Saxonum Gallos ultra Mosam retrocedere compulit, & amissa omnia recuperavit. Bellum gessit Germanorum auxilio cum Romanis non longè à Moguntia, & agros Trevirorum vastavit. Moritur anno regni sui XII, Anno autem Christi LXII.

Anthenor filius Clodomeri patri succedens, regnavit annis VI, qui cum Gallis *omni tempore quo regnavit bellum gessit*, cujus & causa miserabiliter interiit. Nam anno Regni sui ultimo exercitum duxit ponte fabricato ultra Mosam fluvium, & praeda multa onustus rediit Gallis non exspectatis. Cumque *pars exercitus Francorum flumen transisset ac Rex cum aliis in littore ultimus resederet, subitò pons equitum multitudine oneratus cecidit confractus, & multi fuerunt extincti. Attonitus Rex & animo consternatus dum consilium tractat cum his, qui secum remanserant de ponte recuperando, nunciatur ei adesse Gallos cum exercitu magno & paratos ad pugnandum. Sed cum pauci essent non videbatur ei securum Gallorum exspectare praesentiam, & tamen aliter fugere non poterat nisi per flumen.* Abjectis igitur armis & quicquid gravare potuit retento baltheo super tunica & gladio equum ascendit, & fluvium transire tentavit. Similiter fecerunt & alii Pedites non habentes quo fugerent, aquis se commiserunt. Ex his aliqui natando pervenerunt ad littus, caeteri autem fluctuum impetu fuerunt, inter quos & Rex Anthenor, submersi. Cum quo interierunt 9. Francorum nobilissimi Duces, omnes de Regia stirpe procreati, videlicet: Dux *Priamus*, Dux *Clodius*, Dux *Richimer*, Dux *Anthenor*, Dux *Marcomer*, Dux *Walther*, Dux *Clogio*, Dux *Herimer*, & Dux *Luthwvic*, cum LXIII. aliis Nobilibus. Anthenor itaque periit anno regni sui VI. Dominicae nativitatis sexagesimo octavo anno.

Ratherius post interitum patris regnavit annis XXI. cujus anno secundo *Nero* Caesar Romanorum *primam persecutionem movit in Christianos* anno Imperii sui XIV. & alia commisit horrenda scelera. *Rex* autem *Ratherius* cunctis regni sui diebus *cum Gallis & Romanis* in contentione fuit, & plura cum eis *pralia* gessit. Moritur anno regni sui XXI. Dominicae nativitatis anno LXXXIX.

Richimer patri succedens regnavit annis XXIV. qui cum Gothis bellum gessit & victor evasit. Nam anno Regni sui XII. Gothi fines Saxonum & Germanorum hostili denuo incursione vastabant. Rex itaque Saxonum Windekind, Rex Francorum Richimerus, & Rex Thuringorum Hermenfrid cum maximo suorum exercitu Gothis congressi XX. eorum occiderunt, & reliquos converterunt in fugam. Est oppidum juxta flumen Oderam nomine Franckenfurt, quod eo tempore *Franci habita de Gothis victoria consedisse memorantur*, ubi Richemerus Rex filium suum secundò genitum Ducem constituit, & magnam exercitus cum eo partem dimisit. *Uxores liberos & cunctam eorum supellectilem reversus in Franciam* Cis Rhenanam Rex ad eos destinat.

Erat nomen Duci Regis filio Suimo, cui successit in Ducatu filius ejus Clodomer, & illius successor fuit ac filius Suimo II. qui anno Domini CXLVI. civitatem ad Sprevi fluminis exitum non longè à mari Germanico fundavit, quam ex suo nomine Suimoniam vocavit. *Manserunt in terra illa multo tempore Francum nomen retinentes, donec postremo Marcomeri dicti sunt, à Duce* quodam *Marcomero, cujus filius Brand civitatem Brandenburg construxit.*

Anno Richimeri Regis V. *Domitianus Caesar Romanorum* Titi frater junior post Neronem *secundam persecutionem movit in Christianos, se* quoque primus omnium Caesarum, anno suo VI. *Dominum & Deum appellari precepit.*

Rex autem Richimer anno Regni sui XI. bellum habuit cum Romanis & Gallis, non longè à civitate *Basana*, quae nunc ad *Thermas Grans* nuncupatur. Eodem tempore militum legiones Romanorum apud Agrippinam Coloniam post bellum cum Francis non satis feliciter commissum, accepto nuncio de morte Caesaris Coccei Nervae, *Ulpium Trajanum Crinitum* natione Hispanum *Imperatorem* fecerunt, qui *tertiam persecutionem movit in Christianos*: Postea informatus praecepit, *Christianos non inquiri, sed sponte se ingerentes tantum debere occidi.* Postremò tamen iterum mutatus, *quartam* eis *persecutionem* suscitavit. *Richimerus* autem Rex Francorum *obiit*, Anno Dom. CXIII. Regni sui XXIV.

Odemarus Richimeri Regis Francorum primo genitus filius post patrem regnavit annis XIII. princeps populo Francorum valde amabilis, qui temperavit à bellis quoad fieri potuit. *Inducias*, id est, treugas sive confidentias *fecit cum Gallis atque Romanis*, & se tam utrisque exhibuit amicum, ut omnes mortem ejus deplorarent. Unde pacem habentis cum omnibus, totum suum studium impendit pro decore & ornatu gentis, renovando leges, & constituendo novas civitates & munitiones. *Inter multas autem civitates unam suo nomine fundavit, in terra quæ Tuendia nominabatur, quæ est inter Saxones & Francos*, conterminans juxta alueolum Vechtanum, quam nominari præcepit Odemarsheim, anno Regni sui IV. Dominicæ autem nativitatis centesimo septimo decimo. *Moritur* autem *Rex Odemar* anno Regni sui XIV. Domini autem CXXVII.

Marcomer Filius Odemari post patrem regnavit annis XXI. qui uxorem habuit filiam Regis Britanniæ nomine Athildem, de qua genuit VII. filios, quorum ista sunt nomina *Clodomer* qui patri successit in regno, *Marcomer* qui fuit Dux apud Nitriones, & *condidit urbem* sui nominis *Marcoburgum* appellatam. *Clogio* qui periit in Britannia. *Franc* qui fuit Dux apud Hogios populos à Confluente usque ad Mœnum, versus Orientem inter Moguntiscos & Saxones, qui veterem urbem Helenopolim juxta Mœni littus instaurans, Franckenfurt nominari præcepit. *Merodac* in venatione apro percussus interiit. *Nicanor* qui Dux fuit Insulanus Hollandiæ. Et *Odemarus* quem pater sacrorum constituit Pontificem. Eo tempore claruit *Doracus Francorum consiliarius atque Philosophus, homo in omnibus mundi scientiis eminenter doctus, qui carminibus & annalibus præfuit.* Pacem habuerunt Franci cunctis diebus quibus Marcomerus regnavit, & multum sub eo divitiis & potentia creverunt, aucti numero & dignitate. *Doracus* in annalibus *scribit*, ut refert Hunnibald, *quod Romani Francos & bello & pace semper habuerunt suspectos, quasi futuros Imperii eorum destructores*, quod metuebant ex oraculo Phedri, sicut & postea magna ex parte contigit sub Faramundo, & ejus sequacibus. Obiit autem Rex Marcomerus, anno regni sui XXI. Domini CXLVIII.

Clodomerus primogenitus Marcomeri Regis filius regnavit post patrem annis XVII. qui fuit *homo prudens, modestus, & agilis, uxorem habuit* filiam Ducis Ruginorum nomine Hasildam, *de qua genuit tres filios*, Farabertum, Nicanorem. *Quorum natu major* patri successit. *Secundus* fuit Rex Phrisiæ, *Tertius* Rorich in flumine submersus est, à quo *nomen fluvio mansit Rora* usque in præsentem diem inter Neocum castellum Cisrhenanum & civitatem Morandum. Clodomer autem obiit anno regni sui XVII. Domini verò CLXV.

Farabertus filius Clodomeri natu major post patrem annis XX. regnavit. Cujus anno VII. prælium atrox Germanorum cum Romanis factum est, in quo Germani cladem non modicam susceperunt. *Anno* ejus X. *Germani* memores injuriarum, quas à Romanis acceperant, fortissimum convocantes exercitum, *fines eorum intraverunt, & omnia præda, igne & ferro vastarunt.* Moritur autem Farabertus Rex anno Regni sui XX. Domini vero anno CLXXXV.

Suimo *Faraberti Regis filius* post patrem regnavit annis XXVIII. & *multa prælia gessit cum Gallis atque Romanis*. Nam ejus tempore *Severus Cæsar* Romanorum *Britanniam*, quæ nunc *Anglia* est, denuo *Romanis reddidit subjectam, quod Suimoni & Principibus suis non placuit.* Unde mortuo in Britannia Severo, Suimo Galliam vastavit, anno Regni sui penultimo & victor remeavit. Moritur autem anno regni sui XXVIII. Dominicæ autem nativitatis CCXXIII. anno.

Hildericus Suimonis major natu filius patri succedens regnavit annis XL. *vir potens in armis, & prudentia magna.* Hic in Insula Rheni fortissimum condidit castellum, non longe à Neoco, quod nomine suo Hildeburgum nuncupavit. Claruit ejus tempore Hildegast Francorum sapientissimus Philosophus, consiliarius & vates, sive Propheta, de semine regio natus, qui Odemaro in summo pontificatu successit. *Hic tanta* apud Francos *opinionis & reputationis* fuit per XLVI. annos, *ut ab omnibus tamquam numen aliquod divinum audiretur, imperaretque & Regibus Ducibusq; & universo populo Francorum sicut Deus & Dominus.*

Hic die natalis Hilderici Regis *stans in templo Jovis* apud Neopagum, ante ipsius Dei simulachrum, post preces pro vaticinio fusas *furere cœpit, ut moris est prophetantibus*, agitatoq; capite, ac manibus recurvatus, ita vaticinabatur:

Venit ab occiduo Francis victoria Deo,
Dardani veteres quem coluere patres.
Quicquid habet Gallus, quicquid Germania tota,
Jure cedet omne tuo bellicose Sicamber.
Hunc tibi cum dederit primum de nomine Regem,
Quem statuent Principes & sine Rege Duces,
Illo jam regnante Francus sine fine regnabit,

De Romanis quoque hæc intulit:

Magnus ecce Deus dabit Franco lupanaria castra,
Et franget aquilam leo serpente collisam.

Multa prædixit, & alia Francis futura, quæ nescio si quis intelligere possit, antequam fiant. *Scripta sunt autem per eum, partim Germanica lingua partim verò Græca, & Romana, non observata lege metri, sed prout spiritus in eo furens verba exspumavit.* Unde & ego ut sensum non confunderem verba ejus eodem ordine numero latine feci, non mensura carminis, sed tantum imitatione dictionis. Idem etiam Hildegast Francos Nobiles, & filios eorum docuit gesta majorum carminibus lingua decantare materna, id est, *Germanica*, in cytharis & aliis instrumentis multis, ut canerent docuit.

Erant *Franci eo tempore* adhuc moribus rudes & feri, nec habitu culti, nec mansionibus curiosi, aut civiles, utpote qui habitare *in campis magis fuerunt assueti, quàm in urbibus*, aut habitaculis pulchris, vel curiosis. Sæpè namque Regum suorum Imperio sedes, & domicilia mutare coacti fuerunt, & ideò pulchris ædificiis non curabant. Sed Hildegast eos, & mores docuit cultiores, & domos ædificare diversis receptaculis distinctas. Quicquid enim prius construxerant nimia simplicitate fuit contemtibile. Unde *Germani* sumentes *proverbium*, cum viderint quippiam antiqua simplicitate fabrefactum, vel depictum, usq; in hunc diem dicere solent: *Hoc opus Francorum antiquum.* Das ist ein altfränckisch Werck. Reliqua Hilderici apud Hunnibaldum sunt. Moritur anno regni sui XL. Dominicæ verò nativitatis CCLIII.

Bertherus filius Hilderici Regis post Patrem regnavit annis XVIII. cujus tempore *Romani*, qui

morabantur per legiones *in Gallia* Ciſrhenana *bellum geſſerunt, cum Alemannis Suevis*, ducentes exercitum ſuum ad Auguſtam civitatem Rethorum, quæ nunc in Suevia eſt, anno Bertheri Regis Francorum VII. ubi Valerianus à militibus, in exercitu Auguſtus creatus fuit, & Gallienus Romæ à Senatu Cæſar appellatus, Gallo & Voluſiano ab Æmiliano necatis.

Anno Bertheri X. *Germani* Francorum, & Saxonum auxilio *fines Romanorum hoſtiliter ingreſſi ſunt, & omnia devaſtantes uſque ad Ravennam pervenerunt.*

Anno Bertheri XI, *Alemanni* Rheno tranſmiſſo, *cum magno exercitu* Galliam intraverunt, & uſque ad Treverim pervenientes *omnia igne, & ferro crudeliter devaſtarunt*. Inde procedentes in Italiam uſque pervenerunt, *& multa Romanis damna intulerunt.* Anno ſequente Franci auxilio habentes Germanos, Saxones juſſu Bertheri Regis ſub Ducibus Antheri filio ejus, & Lutheri filio Regis Saxonum, Galliam cum exercitu magno pervagantes devaſtaverunt, incipientes à Tungrenſium regione per Balvacos uſque ad Sequanam, & ulterius uſque in Hiſpaniam omnia vaſtando pervenerunt, urbem Terraconam ſubverterunt. Bertherus Rex obiit anno regni ſui XVIII. Domini CCLXI.

Clodius Bertheri filius regnavit poſt patrem annis XXVII. cujus anno VIII. Romani Francos de Hiſpaniæ interiorisque Galliæ finibus expulerunt, multis ab utraq; parte cæſis. Retroceſſerunt enim Franci uſque ad ſedes Moſanas veteres.

Anno de hinc Regni ſui XII. *Clodius Rex cupiens ſe vindicare* de Romanis, iterum *per Duces invaſit Galliam*, & multa Romanorum millia fuerunt perempta à Francis. Itaque Franci magnam Galliæ interioris partem ſeptennio tenuerunt.

Anno Regis Clodii XIX. venerunt iterum *Romani* ſub Duce Probo, iterumque *Francos de Gallia expulerunt* non paucis bello ab utraque parte fuſis atque peremptis.

Hujus quoque *Clodii temporibus* Romanum *variè gubernabatur* Imperium, *quod non parvam* à Francis, Germanis, Suevis, id eſt, Alemannis, Saxonibusque *jacturam ſuſtinuit.* Anno verò Clodii Regis XI. Claudius Cæſar militiam Romanam duxit contra Suevos, cui non longe à lacu benaco Suevi, cum triginta millibus occurrentes atrociter dimicarunt: Ceſſit tandem Romanis victoria, & plusquam duodecim millia Suevorum ceciderunt, cæteris fuga ſalutem quærentibus.

Clodius Rex moritur anno regni ſui XXVII. Dominicæ autem nativitatis anno CCLXXXVIII.

Waltherus filius Regis Clodii poſt patrem regnavit annis VIII. *cujus anno I. Diocletianus Romæ cæpit,* & imperavit annis ferme vingiti, *qui tanta arrogantia, & ſuperbia fuit, ut ſe adorari publicè pro Deo mandaret.*

Anno Waltheri Regis I. II. III. & IV. magni fuerunt in *Britannia*, quæ nunc eſt *Anglia*, tumultus. *Mortuo* enim ante aliquot annos Rege *Britannorum Lucio* qui primus fidem Chriſtianam, ab Eleutherio Papa ſuſceperat tempore Suimonis filii Pharaberti, Regis Francorum anno Chriſti CLXXXVIII. *ſubſtituerunt ei Romani Severum Senatorem*, *quem* cum duabus legionibus in Britanniam miſerunt, quem applicantem, *ad ictus Britanni bello exceperunt.*

Quo tandem apud Eboracum perempto, *Carauſius* infimo genere *in Britannia natus*, *Romanorum conſenſu Rex declaratus* multam exercebat tyrannidem. Quo tandem interfecto, Waltheri Regis Franci temporibus, Romani Alexium in ejus locum, cum tribus legionibus militum deſtinaverunt. *Verùm Britones Imperium Romanorum diutius ferre non valentes Aſclepiadotum, ſibi Regem ipſi conſtituunt*, Alexium verò cum duabus legionibus Romanorum occidunt. *Gallum* verò *præfectum* cum tertia legione, apud *Londonias obſidens*, qui ubi vidit ſe non poſſe reſiſtere, accepta licentia abeundi, urbem reſignavit. Cœpit autem Aſclepiadotus anno Waltheri VIII. & regnavit annis X.

Erant Romani his temporibus potentes, & multis nationibus imperabant. Franci autem extremo Romanorum odio laborabant, quieſcebant tamen, vaticinium ſuorum prophetarum, quod nec dum aderat, tacitè præſtolantes. Waltherus Rex moritur anno regni ſui VIII. Domini CCXCVI.

Dagobertus Regis Waltheri filius poſt patrem regnavit annis XI. qui *fuit manſuetiſſimus in ſubditos*, quo factum eſt, ut magni, & parvi eum colerent, ut patrem, magna tamen & ſingulari reverentia, & honore eum proſequentes.

Anno Dagoberti Regis Francorum IV. *Cœlus Dux* Claudioceſtriæ *inſurgens contra Dominum ſuum* Aſclepiadotum Regem Britannorum, inductus promiſſionibus Romanorum *bello eum occidit.* Quo nuncio lætati *Romani miſerunt Conſtantium Senatorem*, qui prius Hiſpaniam eis ſubjecerat, *virum non minus prudentem quàm audacem.* Quem ut Cœlus audivit littori applicuiſſe, nuncios miſit, pacem petiit, Romanis tributum promiſit, tantum ut Regnum habeat.

Aſſenſit Conſtantius. His compactatis *Cœlus* intra dies XL. *moritur*, cujus mox *filiā* in nomine *Helenam*, cui pulchritudine, ſcientia liberalium artium peritia inſtrumentorum muſicalium, puella ſimilis non fuit in Britannia, *Conſtantius duxit uxorem, de qua genuit filium nomine Conſtantinum*, qui patri poſtea ſucceſſit in Regno, non ſolum Britonum, ſed etiam contra Maxentium prævaluit ad Imperium Romanorum.

Nam *Conſtantius pater factus Imperator, Conſtantinum Cæſarem fecit, & ei Galliam commiſit.* Eo tempore Alemanni Galliam in magna occupaverunt potentia, cum quibus *Cæſar Conſtantinus*, anno Dagoberti Regis Francorum prædicti IV. *bellum geſſit apud Lingonas urbem Galliarum, & eorum ſexaginta millia interfecit.* Dagobertus Francorum Rex moritur anno regni ſui XI. Domini CCCVII.

Clogio Dagoberti filius mortuo patri ſuccedens, regnavit annis duntaxat duobus. Nam *ſecundo Regni ſui anno Romani Francorum Regnum* circa Moſam & Rhenum *atrociter invaſerunt*, eo videlicet anno, quo Conſtantius Choraci, in Britannia moriens, & Regnum & Imperium Conſtantino filio cum matre commendavit.

Cum itaque *Rex Francorum Clogio incautius dimicaret, à Romanis interceptus, & occiſus eſt, duos relinquens filios*, quorum natu major *Helenus* annum tunc agebat XX. minor verò natu *Richimer* XVIII. Lege autem Francorum erat interdictum ne quis promoveretur in Regem, niſi XXIV. ætatis annum complesset. *Hinc factum eſt quod neuter filiorum Clogionis ad regnum potuit pervenire, ſed Patruus eorum Clodomer*

mur electione principum fuit in Regem coronatus. Clogio Rex peremptus anno Regni sui. II. Christi autem CCCIX.

Clodomerus frater Clogionis post eum regnavit annis XVIII. cujus anno secundò *Alemanni* qui & *Suevi* graviter à Romanis afflicti, *Francos Thuringos, & Saxones in auxilium vocaverunt*, monentes & orantes, ne tardarent eis citius in adjutorium subvenire, attento, quoniam si Romani, ut animis conceperant superassent, jam Franci, Saxones, & Thuringi ab eis sine dubio peterentur.

Quibus recognitis *Rex Clodomer Genebaldum fratrem suum exercitus constituit*, cui octoginta virorum millia subjecit. *Similiter fecerunt, & cæteri Reges, in auxilium vocati*, conjuncti Alemannis *subsidiarii milites magnum statuerunt exercitum, congressiq; Romanis acriter pugnaverunt*, & plusquam quadraginta sex millia eorum perimerunt, cæteri salutem fuga quæsiverunt.

Hac Germani victoria potiti *cum spolia* in castris consueto more *dividerent, orta est* inter duos milites, quorum alter *Suevus* alter verò *Thuringus* erat, *quædam turbatio*, quæ in tantum crevit, quod periculosa seditio fuit subsecuta. Uterque enim de sua gente plures habuit sibi adhærentes. Ducum tamen & Principum auctoritate interveniente cessaverunt illa vice à tumultuatione. Causa turbationis fuit, quod miles ille Suevus nomine *Adalbert* dixerat: *Thuringum nomine Gunther nescio quid furtive de prada communi omnium subtraxisse*.

Verùm ubi Thuringus furtum negaret, *obtulit*, se *Suevus* ad *probandum dictum suum duello*, quod cum admitterent Principes, monomachiæ bellum committitur, & *Thuringus* ab Alemanno, *in secundo congressu peremptus est*. Cujus cadaver, cùm armis & vestimentis fuisset nudatum, etiam furtum de quo fuerat accusatus penes eum inventum est. *Qua confusione accepta Thuringi* ultra modum *animis sævierunt*, tamen dissimulantes iram, *consilium* postea seorsum *habuerunt* viri centum viginti *quomodo Guntherum de Adelberto Suevo vindicarent occisum, omnia secretissimè manere jubent*.

Nocte igitur *insequente super tentorium*, in quo suspicabantur esse Adelbertum Suevum *irruunt*, & *clamantes, trade nobis homicidam ut moriatur*. Quid plura? Ad arma concurrunt *Suevi* suum defendere militem innocentem, vel cum eo mori statuunt, irruentesque in illos centum *viginti Thuringos omnes pene trucidantur*. Quod cum nunciatum fuisset in castris Thuringorum, mox in furorem concitati, mane diluculo, in Suevos prosiliunt, cum insania vociferantes. O ihr verrätherische Böswicht. At Suevi non segnes arma corripientes fortiter se defendunt.

Atrox inter amicos *pugna* committitur, *in qua plus quam duodecim millia Thuringorum à Suevis perempta sunt*, cæteri fuga lapsi, ad castra Francorum, qui ad duarum fere leucarum distantiam, ab his aberant, pervenerunt. Nec enim Francis, nec Saxonibus innotuerat res, donec perpetrata fuerat, quia non in eodem loco, sed procul ab invicem castra posuerant.

Post hæc *Principes, & Duces Francorum Saxonumq; pro pace, & concordia inter Alemannos, & Thuringos magnis laboravêre conatibus*, sed cum ambæ partes graviter se læsas quærerentur plenam reformare pacem non potuerunt. *Inducias tamen impetraverunt ad tres annos*, in quibus à bello partes deberent abstinere, donec medio tempore defervescente commotionis turbatio sedaretur. *Ab illo tempore* usq; ad nostram ætatem *perpetua manet inter Suevos, & Thuringos occulta dissensio*, cum plures causam ignorent, & se mutuo insequuntur.

Anno *Clodomeri Francorum Regis* VI. trengis, sive induciis inter præscriptas gentes finitis, *Alemanni bellum Thuringis indixerunt*. Sed *Thuringi* rebus suis diffidentes *nuncios miserunt* nobiles, & insignes ad *Clodomerum Regem, & Francorum proceres*, magna cum instantia *rogantes ut eis in auxilium copias mittere* contra Alemannos, ut amici *dignarentur*. Erant eo tempore magni gentium motus, in Britannia, & in cunctis Insulis circumjacentibus. Rex autem Francorum quia non longè distabant sedes suæ gentis à Britannia in magna sollicitudine fuit, metuens Romanorum insidias ne forte per terram excurrerent, & fines Francorum infestarent, sicut & antea sæpius fecerunt.

Unde cum suis habito consilio Thuringorum Legatis respondit, in concione magnatorum publica dicens: *Duce Genebaldo fratre meo charissimo dudum intellexi, quæ fuerit inter vos amicos Thuringi, & Alemannos causa dissidii, & earum, quæ hodiè sunt in foribus turbationum. Sed vos ipsi optimè scitis, quod Romani cum Gallis quotidie nobis imminent, ac diligentissimè observant, si qualibet occasione regnum nostrum possent destruere. Unde cautum nobis non judico his periculosis temporibus populum dividere, & neglectis propriis aliena tutari. Quod si possemus sine periculo nostro, sicut ante hac sæpius fecimus, & nunc amica servitute faceremus. Est enim locorum nimis à nobis distantia pugnare contra Alemannos, enim illi principium Rheni & ortum, nos verò extrema ejus ostia teneamus.*

Quibus auditis à Rege Francorum, Legati Regis Thuringiæ responderunt: Domine Rex & vos Franci optimates audite: *Est nobis terra lata, fertilis, & amœna, unde si vobis placet, promptus est Rex noster cum universa gente Thuringorum dare populo vestro terram optimam, quæ est ad Mœni ripas, & inter Alemannos, ut nobis in murum, & Alemannis sitis in exterminium.* Ad petitionem Thuringorum Franci dederunt consensum, & oblata susceperunt.

Anno igitur *Dominicæ* nativitatis CCCXVI. qui fuit VII. annus Clodomeri Regis Francorum, in mense Aprili 19. die mensis *exiverunt viri armati*, triginta millia, agricultores, & variarum rerum artifices, duo millia sexcenta octoginta sex, cum uxoribus, liberis, & rebus suis de Francia Cismarina, ubi nunc est, Trajectum, Hollandia, Geldria, Selandia, pars Phrisiæ, & Westphaliæ, simul & Brabantia cum adjacentibus terris multis selecti, *& jussi à Rege ascendere in terram, quam promiserant se Thuringi Francis daturos, quam etiam cum magna lætitia susceperant.*

Ducem Rex super populum missum, & exercitum omnem constituit fratrem suum *Genebaldum*, qui annis prioribus cum Alemannis contra Romanos dimicaverat, fuitq; vir magnæ prudentiæ, audax & bellicosus, qui terminos sibi & populo suo donatos non solum bene rexit, sed etiam in brevi multum ampliavit. Cumq; exiuissent patrios lares Franci, Dux *Genebaldus* cum viginti millibus pugnatorum *processit, ad locum sibi à Thuringis destinatum, reliqua* verò decem utilia *pro tutela* populi subsequentis *cum filio suo Marcomero in itinere post se dimisit.*

Cum

Cum autem percepissent *Alemanni*, quod Franci novas à Thuringis sedes accepissent juxta Mœni littora inter medium eorum, valde timuerunt: & *missis ad Genebaldum Ducem Legatis pacem orant, & omnem causam litis Thuringorum, in ejus arbitrium committunt.* Similiter etiam *Thuringi* fecerunt. Et sic magnum inter illos dissidium Genebaldi prudentia fuit extinctum.

Eodem anno in mense Septembri Marcomer Dux Genebaldi filius cum reliquo Francorum populo venit in meridionalem Thuringiam, & sedes promissas acceperunt circa Mœnum fluvium, ab *oriente* habentes *Bohemiam*, à *meridie Alemanniam*, ab *occidente Rhenum & Moguntiam*, ab *aquilone* verò *Thuringiam & Saxoniam*. In eorum autem introitu omnes Thuringi Regis sui Heroli mandato retrocesserunt in Thuringiam, & dispositas sibi mansiones receperunt, alimenta Francis ad integrum annum sufficientia jussu Regis dimittentes. Franci autem novi advenæ, in terra jam sua consederunt, primò in eo loco qui olim dictus est, Lunau / ubi nunc est urbs Francorum nomine Würtzburg. Exinde omnem inter se regionem diviserunt, per familias singulas distributionum gradus sortes, mittentes unicuiq; per ordinem gentis suæ.

Genebaldus verò Dux Francorum *in orientali Francia*, primus ab illo tempore *genti præfuit*, sub nutu & Imperio Regum inferioris Franciæ annis XXX. *& brevi tempore nomen ejus innotuit multis, ita ut* etiam *Romanis* jam *esset formidabile*, *quibus* valde *displicuit, quod Franci terram illam inhabitare cœpissent*, scientes illos esse feroces, quietis impatientes & ad bella promptissimos. Nec tamen poterant eos prohibere propter multa prælia quibus, eo tempore in aliis mundi provinciis plus consueto fuerunt nimium occupati.

Dux Genebaldus consentiente Clodomero Rege Francorum, qui regnavit in Francia occidentali circa mare Mosam & Rhenum, *fœdus iniit cum Alemannis & Thuringis, quo fortior esset, ad impugnandum Romanos, & Gallos*, qui finibus Franciæ, ab alia Rheni parte imminebant apud Moguntiam, & Argentinam, contra *quos Rheno transmisso sæpius dimicavit, & plures eorum occidit.*

Genebaldus autem Dux *genuit Dagobertum*, qui præfuit genti annis XXI. *Dagobertus* autem genuit *Clodium*, qui præfuit annis XXIII. *Clodius* autem genuit *Marcomerum*, qui præfuit annis XX. *Marcomerus* autem genuit *Faramundum*, qui anno Ducatus sui II. in Regem Francorum fuit electus, ut ordine suo inferiùs est scriptum. Prædicti IV. Duces Francorum Orientalium per annos XCIV. populo præsidentes, terminos acceptæ possessionis, usq; ad Rheni flumen dilatarunt, & magnum Gallis atq; Romania damnum fecerunt. Sed jam nunc quæ restant de Regum Francorum successione continuanda sunt. Rex autem Clodomer obiit anno Regni sui XVIII. Domini CCCXXVII.

Richimerus Clodomeri filius post Patrem regnavit annis XIII. & *cunctis regni sui diebus cum Romanis, & Gallis in contentione fuit*, & multa cum eis prælia commisit. *Hic* etiam tempore patris sui *cum Cæsare Constantio* patre Constantini *dimicaverat*, anno videlicet Domini CCCVIII. Constantius enim Britanniam Romanorum jussu ingressurus, Francorum gentem in finibus Rheni ad Mare & Mosam commorantem hostiliter invasit, & retrocedere compulit, multis eorum in bello peremptis. *Quo tandem* in Britannia mortuo *Franci pristinos* confestim *terminos receperunt*, & Romanorum præsidium fugere compulerunt. Postremo tamen Constantinus Imperator Constantii, & Helenæ filius Richimerum in bello peremit. Anno Regni ejus XIII. Domini autem CCCXL.

Theodomerus filius Richimeri post Patrem regnavit annis X. qui & ipse cum *Romanis multa prælia gessit.* Eo tempore Francorum habitatio Regum fuit in regione Tungrorum, non longè à Mosa flumine in castro, quod Dispartum nuncupabatur. A termino autem Francorum usque ad Ligerim fluvium Galli morabantur, & ultra Ligerim Gothi. Eodem tempore Dux Francorum orientalium *Dagobertus* Rheno transmisso *Galliam vastavit, & Trevirorum urbem spoliatam incendio cremavit.* Rex autem *Theodomerus* unà *cum Asila matre à Romanis Galliam occupantibus captus est, & gladio peremptus.* Anno regni sui X. Dominicæ autem nativitatis CCCL.

Chlogio *Theodomeri* filius Patri succedens, in Regno Francorum, regnavit annis XVIII. cujus *tempore Constans* filius Magni Constantini Cæsar *multa cum Francis prælia commisit, plures victus, quam victor.* Nam Clogio Rex Magno Francorum adunato exercitu, anno Regni sui I. Cameracensem urbem expugnavit, & plures Romanorũ in vindictam paternæ necis crudeliter occidit, inde progressus Galliam usque ad Sunnam fluvium regno Francorum subjecit. Contra quem *Constans*, qui cum Constantino, & Constantio fratribus imperavit Romanorum *Legiones duxit, sæpiusq; atrociter pugnavit, sed Francos superare non potuit.*

Interim verò dum hæc agerentur in Gallia, *Dagobertus Dux in Francia orientali* Rhenum transiens ponte fabricato, apud vicum Altripensem inter Spiram, & Wormatiam, *Gallos & Romanos hostiliter devastat.* Gothi etiam Hispaniam eodem tempore incursantes lacerabant. Videns ergo *Constans* quod *in medio periculo* constitutus omnibus resistere non posset, *cum Francis pacem fecit.* Nec moratus *Constans* in Hispaniam ducit exercitum contra Gothos quos retrocedere compulit, & non multo postea *Chlogiomus anno* III. *peremptus est*, anno ætatis suæ XXX. imperii autem XIII. *Republica Romanorum in turbatione relicta.* Chlogio Rex Francorum moritur anno Regni sui XVIII. Dominicæ autem nativitatis CCCLXVII.

Marcomerus filius Chlogionis post Patrem regnavit annis IV. Contra quem Romani bellum in primo ejus anno moverunt, quod annis IV. duravit. *Valde enim moleste ferebant Francos inhabitare Galliam. Franci autem fortiter steterunt.* Postremò tamen Marcomerus Rex anno regni sui IV. à Romanis in bello fuit occisus. Anno Dominicæ nativitatis CCCLXXII.

Franci autem Rege suo perempto considerantes, quod Romanis illa vice non possent resistere, *pacem ab eis postularunt, quam illi sub tali conditione dederunt, quod Franci deinceps Regem non haberent, sed regno in provinciam redacto, Ducibus regerentur, & quotannis tributum Romanis solverent, & fidem servarent.* Et licet nimis grave Francia dare tributum videretur, qui semper eatenus liberi fuerant, malitia tamen compulsi temporum aliter, quam maluissent fecerunt.

Anno

Anno igitur DCCCXI. à primo Francorum adventu in Germaniam gens ipsa eatenus semper invicta, & cunctis nationibus metuenda, Regibus amissis, & Ducibus commissa tributum Romanis pendere compellitur, annis XX.

Dagobertus Dux Primus, frater erat Marcomeri Francorum Regis, & filius Clogionis, permissione Romanorum primus *super Francos occidentales Ducatum accepit*, quem annis XIII. tenuit. Eo tempore apud Francos orientales Ducatum tenuit *Clodius* annis XX. *Vir strenuus, quem Romani nunquam sibi potuerunt subjugare, sed ipsi potius, ab eo victi, sæpius fugati sunt multis eorum occisis.*

Anno ejusdem Ducis Dagoberti V. *Valentinianus* suscepit Imperium, & Imperavit annis XIII. quo *tempore fuerunt horrendi terræ motus per totum mundum*, Eodem anno Burgundionum octoginta millia, à meridie versus Aquilonem descenderunt, ad Rhenum, & ibi sedes novas in finibus Alsatiorum receperunt, ubi & manent.

Anno Ducis Francorum *Dagoberti* VIII. *Romani* Duce Gratiano, non longe ab Argentoraco *bellum cum Alemannis committentes*, eorum triginta millia peremerunt. Dux autem Dagobertus *tres* filios habuit. *Genebaldum, Marcomerum & Suimonem*, quibus cùm adhuc sanus viveret, favente omni populo Principatum divisit.

Anno Ducis Dagoberti XI. mortuus est Clodius Dux Francorum orientalium, cui *Marcomer filius* ejus succedens, *Francos superiores, annis XX. gubernat.*

Dagobertus verò Francorum occidentalium præfatus moritur, annò Ducatus sui XII. Anno autem Dominicæ nativitatis CCCLXXXV.

Genebaldus Dux II. primogenitus Dagoberti Ducis primi, *Principatum a Patre sibi deputatum tenuit*, annis XIX. Porrò duo fratres ejus Marcomerus, & Suimo Duces erant in locis sibi à genitore præsignatis, alter videlicet, ab ea parte Rheni, quæ Saxones respicit, alter verò ab alia, quæ Mare & Galliam dividit, & Hollandiam. Genebaldus autem Tungros, & magnam Galliæ partem, cum Brabantia tenuit.

Non placuit Proceribus Francorum ista Principatus divisio, per quam se quotidie infirmiores, non dubitabant esse futuros, *Romanis tamen satis complacuit.* Dominabantur eo tempore Francis orientalibus Marcomerus Clodii filius quartus in ordine Ducum à tempore, quo Franci sedes à Thuringis in eo acceperant loco, & extendebatur ejus dominium, à finibus Bavariæ, & Bohemiæ, ab oriente, usque ad Rhenum, habens sub se *Hogeos, Menegansos, Caragonsos*, usque ad termas *Alsacianas. Hunc Ducem Romani subjicere nunquam potuerunt, licet sæpius tentarunt.*

Anno Genebaldi Ducis II. qui fuit Dominicæ nativitatis CCCLXXXVII. *Maximus de genere Imperatorum*, qui originem ex Britannia traxerat, quem Octavius tunc Rex de Roma vocaverat in Angliam, feceratque generum suum, & regni successorem, *per seditionem militum Imperator factus est, contra Gratianum.* Nam postquam in Britannia V. annis, in bona pace regnasset, in superbiam elatus, à militibus Romanis quos secum adduxerat, Imperatorem se fieri mandavit, & mox navigavit cum omni militia sua, in Galliam contra Gratianum, ut eam suo Imperio subjugaret.

In primis itaq; *Regnum Marmoricum*, quod nunc *Britannia nova seu minor dicitur* invasit, & cum Francis, qui illud inhabitabant sub jam dicto Genebaldo Duce bellum commisit. *Dux* belli F ancorum à Genebaldo *fuerat* constitutus *Jubalchus*, qui obviam factus Maximo cum toto exercitu Francorum, quem habuit, *cum eo pugnavit & victoria Maximo contigit.* Ceciderunt in eo prælio Francorum quindecim millia, sed & Dux ipse Jubalchus interiit. Cæteri fugerunt. Deinde *mulieres, cum parvulis* cunctas, *senes* quoque, & *juvenes* omnes, quotquot per totam Marmoricam reperit, crudeliter *occidit.* Regnum verò illud novæ Britanniæ dedit Junano, qui nepos fuerat Octavii Regis Anglorum, relictas cum eo militia magna, postquam videlicet sibi totam Galliam fecit subjectam.

Postquam enim *Maximus* omnem *Galliam sibi subjugavit*, & Gratianus, ex Parisio fugiens apud Lugdunum captus fuerat, & occisus, *imperii sedem posuit in civitatem Trevirorum*, ubi & Victorem filium Imperii consortem fecit adhuc puerum, quem deinde profecturus in Italiam Nannetio, & Quintino commendavit,

Interea *Conanus Marmoricorum, Britonum Rex*, volens militibus suis dare conjuges qui non habebant, & qui suas in Anglia reliquerant, cum liberis adducere, ut nullam commixtionis causam haberent cum Gallicanis, *nuncios misit in Angliam ad Dionotum Regem Cornubia, qui fratri suo Coradoco successerat in Regno, & petiit ab eo filiam ejus Ursulam nomine speciosam virginem sibi dari, & transmitti uxorem.* Item petiit *secundò*, & navibus impositas uxores tum liberis militum, & N. bilium, qui tunc erant in Marmorica, similiter ad se transmitteret. *Tertiò* petiit, ut pro militibus, qui necdum habebant uxores mitteret virgines.

Rex autem Dionotus satisfacere cupiens precibus Conami, ex tota insula collegit filias Nobilium, undecim millia, de inferioris autem generis prosapia sexaginta millia, hoc est, in summa LXXI. inter quas, & Nobilium, & militum uxores fuerunt similiter cum liberis imputatæ. Naves quoq; ex diversis littoribus jussit adduci, in quibus omnia pro navigantibus necessaria imposuit. Et licet navigatio multis in illo mulierum cœtu placeret, multis tamen displicebat, quæ parentes, & patriam majori affectione intentius amabant, Sed Regis Imperium prævaluit.

Paratis navibus, mulieres cum virginibus ingrediuntur, circa Tamensem fluvium, & dum classem versus Marmoricam dirigunt, grandis in mari tempestas oritur, & naves ab invicem separantur. *Major totius congregata illius multitudinis nubibus in mari perüt, & collisit navibus descendit in profundum.*

Reliqua autem mulieres & virgines, quæ tantum periculum evadere potuerunt, *in Barbaras nationes appulsa, ab ignota gente, vel trucidata sunt, vel in servitutem perpetuam mancipata.* Magna earũ pars incidit in exercitum Gnanii Regis Hunorum, & Melgæ Regis Pictorum, qui mercede conducti partesque Gratiani tuentes contra Maximum, maritimas regiones ab Hispania, usque ad Angliam miserabili cladè terra marique vastabant. Quorum libidinem recusantes omnes juxta litus, & in navibus occisæ sunt, & usque ad unam deletæ. Fuerunt enim omnes Christianæ.

Anno

Anno Genebaldi Ducis Francorum VI. *Maximus tyrannus* tertio, ab Aquilegia lapide spoliatus indumentis Regiis a Valentiniano, & Theodosio Imperatoribus, *capite truncatus interiit*, cujus *filius nomine Victor*, non diu pòst, ab Arbogasto *perimitur*.

Eodem anno postquam Francis innotuit Maximi interitus, mox adunati fortem *instituerunt exercitum*, & Genebaldo Marcomero, atque Sunnone Ducibus *omnem terram, quam illo sæviente amiserant*, sive in Germania, sive in Gallia *recuperaverunt*, multis Gallorum, Romanorum, ac Britonum millibus hostiliter peremptis. Britones namque post egressum totius Nobilitatis, cum Maximo penitus fuerunt infirmati, & ideò Francis, jam non metuendi. Galli atque Romani mutuis collidebantur seditionibus, quæ res Francis summam dedit spem vendicandæ patriæ libertatem.

Anno igitur Dominicæ nativitatis CCC.XCII. *Franci conspirantes*, in unum *tributa Romanorum subjacere amplius contempserunt*. Romanorum eo tempore Imperium tenuit *Valentinianus* junior, quem à Maximo expulsum de Italia Theodosius restituerat, qui *nuncios mittens ad Francos, tributum exigebat promissum*. *Franci* autem *venientes* ad se Valentiniani *Legatos, pro tributo cum ignominia expulerunt, dicentes se liberos natos, etiam pro defensione libertatis mori esse paratos*. Moxque arma corripientes, in Romanos, & Gallos movent, & sicut dictum est, multis crudeliter occisis de adversariis, omnia quæ amiserant recuperaverunt, & anno XX. postquam Romanis tributum persolverant libertatem pristinam armis vendicantes fortiter dimicando receperunt.

Ducibus enim *Genebaldo Marcomero, & Sunnone*, cum ingenti exercitu, *de inferiori Francia*, quæ circa Rheni ostia est, & mare *procedentes*, mox omnia *quæ sunt inter Mosam, & Rhenum* Gallis habitatoribus, aut occisis, aut fuga pulsis *occupant*, spoliis ad sedes patrias transmissis. *Inde* ascendentes *fines Coloniensium devastare cœperunt*, magnum urbanis metum incutientes qui adhuc erant cum Romanis.

Ut autem *Francorum excursus apud Treviros fuit audiunt*, qui & ipsi cum Victore Maximi filio senserant, & quod Coloniensem devastarent agrum, *Nannenus & Quintinus*, magistri militum, quibus Maximus in Italiam profecturus Victorem filium suum, & Galliæ defensionem commiserat, *contractis copiis descendunt in auxilium Coloniensibus adversum Francos*, si daretur occasio, *pugnaturi*.

Sed priusquam illi venirent ad Coloniam, Franci jam præda onusti Rheno transmisso in sua redierant. Dimiserant tamen, non paucos, ab alia parte fluminis eo quod redire, & ipsi ad eos animo conceperant, & ulterius in Galliam procedere. *Erant autem primæ Francorum sedes, ut dictum est, primo intra Rheni ostia tria, ubi nunc est Hollandia, & ab orientali parte Rheni versus Saxoniam Phrisiam, & ubi nunc est Westphalia pars interior simul & Phrisia. Ad occidentem quoque ultra Rhenum usque ad Mosam similiter habitabant aliquando, ubi nunc Geldrenses & Juliacenses, aliquando etiam ulterius, ad Morinos, & regiones maritimas procedentes.*

Nannenus & Quintinus cum exercitu venientes *reliquias Francorum*, quæ in Gallia remanserant, *adoriuntur, & pugnam committunt atrocissimam, in qua sæpius victi aliquando etiam victores extiterunt*. Postremo tamen Franci superantur apud sylvã carbonariam, quorum alii perempti, alii fuga salvati fuerunt.

His peractis Quintino visum est utile, ut exercitum omnem traducerent in Franciam & imparatos ... ptione præoccuparent. Sed Nanneno hujusmodi consilium non placuit, qui Francos in solo proprio non dubitabat esse fortiores.

Nanneno itaque ad Moguntiam reverso, *Quintinus circa Nusium* castellum Rheno transmisso traducit exercitum, & *Francis bellum inferre contendit*. At *Franci* non segnes *Gallos viriliter exceperunt*, in quo prælio multa Gallorum & Romanorum millia per Francos perempta sunt paucissimis fuga salvatis. *Cecidit* in eo prælio *Heraclius Legionis Romanæ Tribunus & cum eo penè omnes, qui militibus præerant, gladio & jaculis Francorum gentis interierunt*. Namq; *paucis exceptis*, quibus nox alia nemorumq; latibulum condensa præbuerunt, *Quintini exercitus fuit extinctus*, vel Francorum gladio vel paludibus.

Anno Genebaldi Ducis Francorum XII. *Valentinianus Imperator* apud Viennam urbẽ Galliæ dol... & austeritate Arbogasti Magistri militum *laqueo interiit*, & *Eugenius* machinatione Arbogasti *Rex Galliarum declaratus* triennio regnavit. Morte Valentiniani Cæsaris *Franci* audita Rhenum transire *Galliamq; invadere statuunt*, quod priusquam ad effectum perducerent, *consilium eorum Arbogastus præveniens*, & apud Coloniam Agrippinam ultra Rhenum traducto exercitu hyeme rigente, *Bafteros* Rheno *proximos Chamavos & alios subjectos Francis devastavit*.

Contra quem Genebaldus, *Marcomerus & Duces Francorum* procedentes *prælium commiserunt* in quo XII. *millia Gallorum sunt occisa, & reliqui in fugam conversi*. Facta sunt hæc anno Dominicæ nativitatis CCC.XIV.

Sequenti anno *Eugenius Rex Galliæ* qui Romanum ambibat Imperium, cum didicisset Theodosium Imperatorem Orientis de Constantinopoli contra se venturum in Galliam timuit, *veniensq; ad Rhenum Francorum tam orientalium quàm occidentalium simul & Alemannorum contra Cæsarem auxilium invocavit*. Eodem anno fuit occisus à Theodosio, quia Francorum auxilium non meruit. *Arbogastus* Princeps militorum *proprio se gladio interemit*. Theodosius obiit Mediolani, cujus cadaver Constantinopolim relatum sepelitur, & duo filii ejus in Imperio succedunt, *Arcadius* in oriente, & *Honorius* apud Romanos in Occidente.

Anno Genebaldi Magni Ducis Francorum occidentalium XVIII. qui fuit Dominicæ nativitatis CCCC.III. *obiit Marcomerus Dux Francorum* orientalium in monte, qui dicitur Franckenberg more gentilitio sepultus. Post quem *filius* ejus, *Faramundus* in *Ducatu successit* annis II. & in Regem omnium Francorum electus est.

Eodem anno *Marcomerus & Sunno* Duces & fratres Genebaldi Franciæ inferioris *mortui sunt sine liberis masculini sexus* & apud Neopagum sunt sepulti.

Anno sequenti, qui fuit Dominicæ nativitatis CCCC.IV. obiit *Genebaldus* Dux Magnus Frãcorum occi-

Occidentalium, anno Principatus, sui XIX. *duos relinquens filios Sunnonem & Richerum*, quorum *major* natu pedibus erat claudus *minor* verò ad Regnum non satis idoneus.

Eo tempore *Franci* multum dilataverunt terminos suos, & *multis Ducibus subjacebant, qui* tamen omnes majori *uni*, ut *Regi obtemperabant. Visum est* autem *eis quod ea Principatus divisio non esset bona pro gente Francorum*, sed melius fore judicantes, ut contemptis Romanis *Regem sibi proprium instituerent* sicuti ante annos XXX. habuerant, *consiliati sunt*.

Anno igitur Dominicæ nativitatis CCCC. V. indictione Romanorum tertia, *omnes Duces, Proceres & Nobiles* Francorum in Mense Martio *convenerunt* apud Neopagum *pro novi Regis electione facienda*, inter quos isti fuerunt cæteris præstantiores. *Dux Faramundus* Francorũ Orientaliũ & duo fratres ejus *Marcomer & Sunno* cum filiis eorum. *Clodio, Dagoberto, Nicanore, Faraberto & Richimero. Dux Anthenor* Princeps Francorum apud Hogios & Franckenfurt Mœnipolitas cum fratribus suis. *Priamo & Dagaberto. Dux Bertherus* Gallicanus. *Dux Heribertus* Insulanus. *Dux Sunno & Richer* fratres filiique Ducis Genebaldi. Inter proceres multos fuerunt, *Salagast Philippus*, à secretis Gaßhald/ Herhald/ Vnisogasthald Nuttwich/ Adelhardet/ Richerus. *Hi omnes* cum cæteris uno consensu *Pharamundum* de Regio genere ortum ac Ducem apud Marcopolim Francorum Orientalium *unanimiter in Regem elegerunt*.

Pharamundus Rex filius Marcomeri Ducis, qui fuit *Clodii*, qui fuit *Dagoberti*, qui fuit *Genebaldi*, qui fuit *Dagoberti* Francorum Regis, qui ut supra dictum est, obiit anno Domini CCC.VII. *Pharamundus* igitur *ex Duce in Regem electus*, regnavit annis XVII. *vir fortis, magnanimus, & pugnator audacissimus*, qui Romanas legiones bellando contrivit.

6 *Ducatum* verò *Franciæ Orientalis Marcomero fratri suo commendavit*, anno Domini supra scripto CCCC.V. *& ipse cum Francis Occidentalibus Galliam vastavit*. Marcomerus autem postquam annis X[illegible]I. Francis præfuisset moritur anno Dominicæ nativitatis CCCC. XXI[illegible] in monte Franckenberg sepultus.

7. *Priamus Patri successit in Ducatu* Francorum Orientalium annis XII. & moritur anno Dominicæ nativitatis CCCC. XXXV.

8. *Genebaldus* Patri successit annis XX. qui *Alemannos bello superavit & Rhenum transivit*, Moritur autem anno Domini CCCC.LV.

9. *Sunno* Patri successit annis XXIII. qui *castrum in* Sunnenberg *construxit*, & *aliud* quod Suntheim appellavit *juxta Mœnum*, obiit autem anno Dominicæ nativitatis CCCC. LXXVIII.

10. *Clodius* frater Clodovei Regis Francorum successit annis XVI. qui *cum Bavaris bellum gessit victor, in venatione apro percussus interiit*, anno Domini CCCC.XCIV.

11. Clodomer filius Ducis Sunnonis Ducatus apicem tenuit annis XX[illegible] cujus frater *Dietlebus castrum* suo nomine Dietlebach *construxit*, obiit autem anno Domini D.XV.

12. *Hugbaldus* Patri successit annis XXVI. Hic *Moguntiam & Wermaciam Regno Francorum subjecit*. Urbem suo nomine ad Mœni flumen haud procul à Franckfurt/ ædificavit. Moritur anno Domini D.XLI.

13. *Helenus* Patri successit annis XXX. qui Rheno transmisso *terras Gallorum*, qui relicti fuerant in Westfalia *obtinuit*, *& Gallos in deditionem accepit. Hic & Pater ejus primi ex Ducibus fuerunt Christiani*. Obiit anno Dominicæ nativitatis D. LXXI.

14. *Gothofredus* Patri successit annis XXIV. Hic fuit pius Princeps, sed tamen *ad fidem Christi non omnes subditos suos convertere potuit. Erant enim dura cervicis eo tempore Franci ad fidem suscipiendam, majorque pars eorum adhuc fuit gentilis in Ducatu*. Obiit autem Dux Gothofredus an. Domini D.XCV.

15. Genebaldus Patri successit annis XX. cujus tempore *Sanctus Papa Gregorius prædicatores misit in Angliam*. Obiit iste Dux anno Dominicæ nativitatis DC.XV.

16. *Clodomirus* in Ducatu Francorum Orientalium *Patri successit* annis XXIII. *cujus anno I. Anastasius Persa Monachus martyrizatus est*. Obiit anno Domini DC.XXXVIII.

17. *Heribertus* Clodomiri Nepos *in Ducatu successit* annis XXX *cujus tempore sanctus Fursens Abbas in Hibernia claruit*. Moritur Dux iste anno Dominicæ nativitatis DC.LXVIII.

18. *Clodoveus* Heriberto *Patruo successit* annis XII. *cujus tempore Clodoveus Rex erat Francorum in Gallia*. Moritur Dux Clodoveus anno Dominicæ nativitatis DC LXXX.

19. *Gosbertus* Patri successit annis XXVI. cujus anno VI. Canon Papa sanctum *Kylianum* natione *Scotum* professione Monachum *Episcopum ordinavit, & misit eum in Franciam Orientalem ad Evangelizandum fidem Christi. Biennio* apud Herbipolim in prædicatione peracto una cum Colonato Presbytero & Tothnano Diacono ministris suis *jussu Geilana uxoris Ducis martyrizatus est*, an. Domini DC LX[illegible] X[illegible] I:I. Dux autem Gosbertus *obiit* anno Domini DCC.VI.

20. *Gosbertus* junior *Patri successit* in Ducatu annis XIV. cujus tempore sanctus Ægidius Abbas in Gallia claruit. Dux iste *moritur* anno Dominicæ nativitatis DCC.XX.

21. *Hetanus* Patri successit in Ducatu annis XX. qui sine filiis moritur. Anno Domini DCCC. XL. *unicam relinquens filiam nomine Imminam, quæ Monialis erat & sanctæ conversationis*. Itaque Pippinus Major domus postea Rex Francorum Ducatum vacantem ad se recepit, & filio suo Carolo procurandum decennio commisit. Deinde anno Domini DCC.LII. cum jam Rex esset Pippinus Ducatum sancto Burckhardo Episcopo Wurtzburgensium I. & ejus successoribus de consensu Caroli filii sui & omnium Procerum totius Regni Francorum donavit in proprium sempiternum.

22. *Burckhardus* igitur Dux & Episcopus Francorum orientalium institutus à Pippino præfuit annis XL. Moribus integer, conversatione sanctissimus *ex Monacho Sancti Benedicti Episcopus ordinatus à Bonifacio Moguntino Archiepiscopo. Burckhardus resignavit Episcopatum* cum Ducatu Francorum Ecclesiæ & successori suo. Anno Principatus sui XL. Domini autem DCC.XCI. & eodem anno idem sanctus Burckhardus moritur.

23. *Megengaldus* Præsul & Dux Francorum præfuit annis IV. qui & ipse *Monachus* fuit, Quem alii Hollandinorum more, *Vertentium* in u, *Megingaudum* vocant, vir sanctus. Moritur anno Domini DCC.XCV. Principatus sui quarto incompleto.

24. *Ber[illegible]ol[illegible] Præsul & Dux Francorum, præfuit* annis VI. & *moritur* III. Kalendas [illegible]bris anno Domini D. C[illegible] sub *Carolo Rege Francorum Magno Pippini filio.*

25. *Luderscus Præsul & Dux Francorum fuit* annis III. mensibus V. Et *moritur* anno Domini D.CC.IV. tertio Kalendas Martii sub *Carolo Imperatore Magno.*

26. *Agilvvardus Præsul & Dux Francorum præfuit* annis VI. mense I. diebus XX[illegible]. & *moritur* VIII. Kalendas Maij, anno Domini D. CCC X. sub *Carolo Imperatore.*

2[illegible]. *Wolffgerus Præsul & Dux Francorum præfuit* annis XXII. mensibus VI. diebus XXI. & *moritur* pridie nonarum Novembris, anno Domini D. CCC. XXXII. sub *Ludovico.*

28. *Hunibertus Præsul & Dux Francorum præfuit* annis X. mensibus tribus, diebus VIII. & *obiit* VII. idus Martii, anno Domini D. CCC X[illegible]. sub *Lothario Imperatore.*

29. *Gosvvaldus Præsul & Dux Francorum præfuit* annis XII[illegible]. mensibus V. diebus XVIII. & *obiit* XII. Kalendas Octobris. Anno Domini D.CCC LVI. sub *Ludovico Imperatore II.*

30. Arno *Præsul & Dux, Francorum præfuit* annis XXXVI. mensibus VI. diebus X[illegible]. *Moritur* autē miraculis clarus, I[illegible]I. idus Julii. An. Domini D.CC[illegible] XCII. sub *Arnulpho Rege apud Saxones*, tempore belli inter missarum solennia occisus.

31. *Rodulphus Præsul & Dux, Francorum præfuit* annis XVII. duobusque diebus, & moritur tertio nonarum Augusti, anno Domini D. CCCC. VIII. sub Ludovico III.

32. *Dracolfus Præsul & Dux Francorum, præfuit* annis V. mensibus IV. Hic missus à Conrado Imperatore primo in Græciam, *obiit* in itinere. Anno Domini D.CCCC.XI[illegible].

33. *Theodo Præsul & Dux Francorum, præfuit* annis XIX. mensibus duobus, & diebus XIV. *Obiit* XV[illegible]I. Kalendas Decembris. An. Domini D.CCCC.XXXII. *sub Henrico I.*

34. *Burghardus II Præsul & Dux Francorum, præfuit* annis IX. mensibus tribus, diebus XXIII. & *obiit* VIII. Kalend. Aprilis. An. Domini D.[illegible]CC[illegible].XLI. sub *Ottone Imperatore I.*

3[illegible]. *Poppo [illegible]ancorum Præsul & Dux, præfuit* annis XXI. me[illegible]bus X. diebus XIV. & *moritur* XV Kalendas Martii. Anno Domini D. CCCC. LX. sub *Ottone Imperatore I.*

36. *P[illegible]ppo II. Præsul & Dux Francorum præfuit* annis XX[illegible] men[illegible]ibus IV. diebus XXI. *Moritur* X. Kalen[illegible]as Augusti. An. Domini D.CCCC.LXXXIII. sub *Ottone* [illegible]I.

37. *Hugo Præsul & Dux, præfuit* annis VI. mensibus VIII. qui *monachos posuit ad san[illegible]um Burghardum. Obiit* I[illegible]I. Kalendas Septembris. Anno [illegible]omini D.CCCCLXXXIX. sub *O[illegible]tone* [illegible]I.

38. *Bernvvardus [illegible]æsul [illegible] Dux præfuit* ann[illegible]s V. men[illegible]b[illegible] V[illegible]I di[illegible]bus XIX. [illegible] *moritur* anno Domini D.CCC[illegible].X[illegible] sub *Ottone* I[illegible]I. X[illegible] Kalendas Octobr[illegible]s.

39. *Henricus Præsul [illegible] Dux*, qui *Eccl[illegible]nsi[illegible] Stephani fun[illegible] præfuit* anni[illegible] XX I. me[illegible]us V diebus X[illegible] Ka[illegible]en[illegible]as Decembris. Anno Domini [illegible].XVI. [illegible]ub *Henrico Rege* I[illegible].

40. *Megenhardus I [illegible] & D[illegible] præ[illegible]* XVII. diebus XX[illegible]. & *mori[illegible]* [illegible]das O[illegible] Anno M. XXXI[illegible]. [illegible] *Conrad[illegible]*

41. *Meselinus Præsul & [illegible]ux Francorum* [illegible] anno uno tantum & *moritur* an[illegible] Do[illegible] tivitatis, M.XXXIV. sub *Conrado Imperat[illegible]*

4[illegible]. *Bruno Præsul & Dux Francorum, præ[illegible]* nis XI. mense uno, diebus XIV. qui major[illegible] clesiam construxit. *Obiit* III. Kalendas Jun[illegible] sub *Henrico III.*

43. *Adelbero Præsul & Dux, præfuit* [illegible] & in ea dissensione quæ [illegible]t inter He[illegible] IV filium ejus, per seniorem I[illegible]perato[illegible] sua fugata est, anno Domini M.[illegible]XX[illegible] & M[illegible] hardus ei substitutus ab ip[illegible]o Cæsare. *O[illegible]iit* au[illegible] delbero pulsus in Bavaria pridie nonarum O[illegible] anno exilii sui V Domini autem M.[illegible]C[illegible] sterio Lambach quod Pater ejus co[illegible]stru[illegible] sepultus.

44. *Megenhardus II. Præsul & Dux A[illegible]* ne vivente *præfuit* annis tribus [illegible] XX[illegible] XII. Kalendas Julii anno M LXX[illegible]. sub *[illegible]co IV.*

45. *Emehardus Præsul & Dux Francorum* [illegible] natus Adelberone in exilio, apu[illegible] am[illegible] adhuc vivente, *præfuit* annis X[illegible] tr[illegible]bus diebus. *Moritur* autem [illegible]V. K[illegible]ndas Marti[illegible] Anno Domini M.C.I[illegible]I. sub *He[illegible]ico IV*

46. *Erlungus Præsul & Dux Francorum [illegible] peratore institutus præfuit* annis [illegible]. *quem* anno D[illegible] M. C. V. filius *Imperator Henricus* V [illegible]o[illegible] quod eius Patri Henrico IV. adhærebat, *iterum fuit, & Rupertum in ejus loco ordinari fecit* [illegible] Pater mox subsequens Erlungum W[illegible]tzbu[illegible] restituit, & Rupertum fugavit. *Verum* [illegible] *postea Erlungus a [illegible]io Cæsaris deponitur* [illegible] *pertus ad Episcopatum restitutus est* Anno [illegible] M. C. V.

47. *Rupertus Præsul & Dux Francorum* [illegible] annis non plene duobus, [illegible]ui dum ad gent[illegible] lium in Lombardiam tenderet in mense S[illegible] *obiit* VIII. Kalendas Octobris, An. Domin[illegible] sub *Henrico* IV. & V.

48. *Erlungus* iterum Præsol & Dux omn[illegible] [illegible]n[illegible]su assumptu[illegible], præfuit deinceps anni[illegible] X[illegible] XI. *Qui annis* IV. ante mortem suam *cont[illegible] phantino morbo vexatus*, tandem *obiit* I[illegible] Ka[illegible] Januarii. Anno Dom[illegible]i M.[illegible] sub [illegible] co V. & [illegible]hismate vetante, non [illegible] urbe, sed in m[illegible] sterio Schwartzach sepelitur.

49. *Gebehardus pro Episcop[illegible] & Duce Franc[illegible] contra voluntatem* omnium *institutus est*, *per Im[illegible]ratorem*, cum adhuc Laicus esset, & minus [illegible] neus [illegible] quia juvenis. *Clerus* autem & *Procere[illegible]* puli *Rugerum* Diaconum *sibi Ponti[illegible]cem ele[illegible]er[illegible] quem Gebehardus* de civitate *fugavit*, Anno [illegible] *M*.C.XXII.

50. *Ruger ele[illegible]us Præsul & Dux [illegible]anc[illegible] contra intrusum Gebehardum jure præ[illegible]lnit & [illegible]* nasterio Schwartzach per ma[illegible] A[illegible] guntini *conse[illegible]atus fuit in præ[illegible] in Le[illegible]at[illegible] Apostolica, & quorundam P[illegible]incipum* [illegible] [illegible]em Episcopatus, quæ Neccaro fluvio [illegible]iac[illegible] pr[illegible]

[illegible] Gebhardus [illegible] Herbipolenses ... ciuitatem [illegible]burg & qu[illegible] fuerant, [illegible] pol- [illegible] Ruger[illegible] annis 4. mensibus [illegible] anno Domini M. C. XXV[illegible].

[illegible] *Herzelinus Præsul & Dux Francorum præfuit* annis XI. mensibus 4. *obiitq.* Bambergæ sepultus, anno Domini M. C. XXVIII. sub *Lothario II.*

52. *Embricho Præsul & Dux præfuit* annis XI. hic monasterium sancti Jacobi [illegible] Herbipolensibus trans pontem fundavit, *Moritur autem* V. Idus Novembris, anno Dominicæ [illegible] M. C. X[illegible]X. sub *Cæsare* III.

53. *Sigefridus Præsul & Dux præfuit* [illegible] mensibus VI. & *moritur* anno Domini M. C. [illegible] sub *Friderico Imperatore I.* indictione [illegible]

54. *Gebehardus II. Præsul & Dux præfuit* annis VI. mensibus V. diebus X[illegible]. & *obiit* anno Domini M. [illegible] LXI. sub *Friderico Imperatore* [illegible]

55. *Henricus* II. *Præsul & Dux Francorum præfuit* annis VI. mensibus IV. & *obiit* anno Domini M. [illegible] LXVII. sub *Friderico Imperatore* I.

5[illegible]. *Heroldus Præsul & Dux præfuit* annis [illegible] mensibus V. diebus XI. & *moritur* anno Domini *M.* [illegible] X[illegible]. sub *Friderico Imperatore* [illegible]

[illegible] *Reinhardus Præsul & Dux Francorum præfuit* annis IV. mensibus X. diebus XV. & *obiit* anno Domini M.C. LXXIX. sub *Friderico Imperatore* I.

58. *Gothofredus de Pistenberg Præsul & Dux Francorum, præfuit* annis V. mensibus VIII. diebus [illegible] XI[illegible] *qui* Hierosolymam profectus *in exercitu Christianorum obiit, in Antiochia sepultus*, Anno Domini M. [illegible] LX[illegible]X[illegible]. sub *Friderico Imperatore* I.

59. *Henricus* de Biebelrieth [illegible]jus nominis III. *Præsul & Dux Francorum præfuit* annis VI. mensibus VIII. diebus totidem. *Moritur indictione Romanorum* X. Anno Domini M [illegible] X[illegible]. sub *Henrico* VI.

6[illegible]. *Gothofredus* de Hoenlo *Præsul & Dux*, amator cleri, *præfuit* annis V[illegible] mensibus [illegible] diebus [illegible]. *Obiit* anno Domini M. C. XCV[illegible]. sub anno *Henrici* Regis ultimo.

[illegible] *Conradus, Præsul & Dux* Cancellarius Regis [illegible] *præfuit* annis V. [illegible] diebus XII. [illegible] publice [illegible] per Bodonem [illegible] & Henricum [illegible] milites de Rabensburg Heroldum que & Conradum servito[illegible]s eorum, tertio iduum Decembris. Anno Domini M. CC. [illegible] sub *Philippo Imperatore.*

[illegible]2. *Henricus* IV. doctor Parisiensis dictus de Tasco, *Præsul & Dux Francorum, præfuit* annis [illegible] mensibus [illegible]II. diebus [illegible]II. *Et moritur* anno Dominicæ nativitatis M. CC [illegible]X. indictione XIII. sub *Ottone Imperatore* IV.

[illegible]. *Otto* de Lobenburg *Præsul & Dux præfuit* annis X[illegible]I. [illegible]sibus V. & *obiit* quinta die mensis Decembris. Anno Domini M C [illegible]. sub *Friderico Imperatore* II.

[illegible]4. *Theodoricus Præsul & Dux Francorum præfuit* anno uno, mensibus duobus, diebus XIV. & *obiit* anno Domini M. C. XX[illegible]. sub *Friderico Imperatore* I[illegible]I.

[illegible]5. *Hermannus* de Lobenburg *Præsul & Dux* [illegible] annis XVI. & *mortuus* est anno M. CC. XL. [illegible] *Friderico* I[illegible]. indictione Romanorum X[illegible]I.

6[illegible]. *Er[illegible]gus* de Reinstein *Præsul & Dux præfuit* annis [illegible] & *moritur* anno Domini M [illegible] LXXVI. sub *Rudolpho Imperatore*, indictione IV.

6[illegible]. *Bertholdus* de Sternberg *Præsul & Dux præfuit* an. XII. *mortuus est* an. Domini M. [illegible] C. LXXXVIII. *sub Imperatore Rudolpho*, indictione I.

68. *Manegoldus Præsul & Dux præfuit* annis XV. & *obiit* anno Dominicæ nativitatis M. [illegible]CCIII. sub *Alberto Rege* I. indictione I.

69. *Andreas* de Gundel[illegible]gen *Præsul & Dux Francorum, præfuit* annis XV. & *obiit* anno Domini M [illegible] XV[illegible]I. sub *Ludovico Imperatore* IV.

[illegible]. *Gothofredus* [illegible]I. de Hoenlo *Præsul & Dux præfuit* annis [illegible]. & *moritur* an. Domini M. [illegible] C XXII sub *Ludovico* IV. [illegible]tione [illegible]II.

[illegible] *Hermannus* de Grunbach *Præsul & Dux præfuit* annis X[illegible]. & *obiit* anno Domini M. CCC. XXXIII. in [illegible]tava Apostolorum sub *Ludovico* IV.

72. *Otto* [illegible]stetl *Præsul & Dux Francorum præfuit* annis [illegible]I. mensibus [illegible] & 3. diebus. *Contra quem Hermannus* de Lichtenberg canonicus [illegible]nsis ab Imperatore promotus *Episcopatum primis IV. annis violenter occupavit.* O[illegible] *moritur* X. Calendas Septembris, anno Domini M. CCCXLV. sub *Ludovico Imperatore* IV.

73. *Albertus* de Homburg *Præsul & Dux præfuit* annis IV. *non electus, sed per Papam* Clementem VI. contra Albertum de Hoenlo canonice electum, *institutus. Verum postea informatus Papa* [illegible] causa, *Albertum suum ad Ecclesiam F*[illegible]*em*, Anno Domini M. CCC. XL[illegible]X. *transtulit*, [illegible]*bertum* de Hoenlo [illegible]um canonice *prius electum ad* [illegible] *fiam suam confirmavit.*

74. *Albertus* de Hoenlo *Præsul & Dux præfuit* annis XXIII. & *moritur* Dominica post nativitatem sancti Joannis Baptistæ, Anno Domini M. [illegible]CC. LXXII sub *Carolo Imperatore*, IV. indictione X. post quem unanimiter electus [illegible] a capitulo Albertus de Hesberg canonicus, sed [illegible] Gregorius Papa XI. ad [illegible] cassavit & G[illegible]hardum de Swarzenburg [illegible].

[illegible]. *Gerhardus* de [illegible]purg *Præsul & Dux præfuit* annis XXXI. & *moritur* in Mense Novembri circa festum sancti Martini, Anno Dominicæ nativitatis M. CCC [illegible]I. sub *Ruperto Rege Germanorum*, indiction[illegible] XI.

76. *Johannes* de E[illegible]lstein *Præsul & Dux Francorum præfuit* annis IX. & *veneno* apud Forchaim *interiit.* Anno M. C[illegible]C X[illegible]I. sub *Sigismundo* Rege.

[illegible] *Johannes de Brunn Præsul & Dux præfuit* annis XX[illegible] & *moritur* anno Domini M. [illegible] CCXL. sub *Friderico* [illegible] Rege [illegible]. Indictione Romanorum I[illegible]I.

78. *Sigismundus* ex Ducibus Saxoniæ *Præsul & Dux Francorum præfuit* annis II[illegible] & regnavit, Anno Domini M [illegible]. sub *Friderico II*[illegible].

79. *Gothofredus II.* de Limpurg *Præsul & Dux præfuit* annis XIII. & *obiit* feria I[illegible]I. post palmas, Anno M. CCCC LV. sub *Friderico Imperatore III.*

8[illegible] *Johannes de Grunbach Præsul & Dux præfuit* ann[illegible] & *moritur* anno Domini M. [illegible] LX[illegible]I sub Friderico Imperatore II[illegible] indictione XIV.

81. *Rudolphus II.* de Sherenberg *Præsul & Dux Francorum præfuit* annis XX[illegible]. m[illegible]us uno die:

qui [illegible] gravat[illegible] relevavit. *Moritur* in [illegible] *gia* ultimis IV Calendas Maij. Anno Domini e nativitatis, M. CCCC. XCV. *sub Maximiliano Rege Germaniæ.*

8. *Laurentius de Bibra* electus IV idus Maij, anno prænotato *Præsul & Dux Francorum* pacificus, hodiè principatur in annum XIX Sed jam nunc post hanc necessariam digressionem ad Regem Francorum superi dictum Pharamundum revertamur, pro continuatione Historiæ, quam incepimus.

Anno *Pharamundi* Regis IV. ultima die mensis Decembris, *Wandali & Alani* sub Duce Mod[illegible]co Rhenum transeuntes congregat im, *in Galliam duxerunt exercitum cum liberis & uxoribus ulteriusq; in Hispaniam transierunt*

Anno *Pharamundi VIII. Gothi* sub Alarico Rege *Romam capiunt & subvertunt*. Eodem anno *Pharamundus* Rex sub Ducatu Clodii filii sui *magnum exercitum Francorum misit in Galliam contra Romanos*. Francis intrantibus Galliam, Romanorum alii salutem fuga quærentes, alii a Francis sunt interempti. Et sic Franci magnam Galliæ partem obtinuerunt, Romanis omnino extinctis.

Hoc *audiens Godegisilus Rex Wandalorum* & metuens se aliquando [illegible] llendum de Gallia per *Francos, bellum contra eos instituit*. Unde prælium atrox commissum est, *in quo Franci victores* plus quam viginti millia Wandalorum peremerunt. *Et nisi Rex Alanorum Respendial*, qui jam tunc regnabat in Hispania *se tempestivè interposuisset, omnes Wandali* a Francis *fuissent occisi*.

Sunt autem *Wandali ex Insula Scandia orti sicut & Gothi*, manserunique post acceptam a Francis cladem in Hispania annis XXII. & post hoc navigaverunt Africam. Franci autem numero & potentia valde creverunt. Et Rex *Pharamundus obiit* anno regni sui XXVI. Domini autem CCCC XXXI.

Clodius Crinitus Pharamundi filius eodem anno Patri succedens, *regnavit* annis XX. *Cujus anno I. Ecius* morte Pharamundi Regis audita, *exercitum Romanorum duxit in Galliam*, & multis Francorum occisis amissa recepit.

His temporibus claruit Salagastus, sapiens & Philosophus Francorum, & *de antiqua Regum progenie, ducens originem, qui jussu Clodii Regis*, cum esset in omni literatura doctissimus, *Francorum leges conscripsit*, quas suo nomine *Salegas* nuncupavit [illegible] *leges Clodoveus* postea Rex conversus ad [illegible] dem *ampliare* fecit.

Idem Salagastus permissione Clodii Regis, urbem ad litus Mœni haud longe à Franckfurt novam constituit, quam suo nomine *Salagast* nominavit, quam hodiè corrupto vocabulo ignari auctores *Selgenstat* appellitant. In hac ipsa urbe sua Salagastus mortuus & combustus urnæ imponitur, anno Clodii XVI.

Anno Clodii Regis I. qui fuit Dominicæ nativitatis CCCC.XXXII. *Wandali* navigantes in Africam *Hipponensem civitatem obsederunt & ceperunt*, in qua obsidione II. Augustinus [illegible] urbis episcopus V. Calendas Septem[illegible]

Anno Regni [illegible] XI. *Clodius Rex* [illegible] cernens R[illegible] vale[illegible] *expa-*

rati [illegible] *am, qua* [illegible] *terra* [illegible] *tis, & urbium custodiam, secrete* [illegible] *plorarent*. Eo tempore Burgundi habitav[illegible] gione Lugdunensi, & Gothi in Aquitania.

Reversi exploratores nunciaverunt regionem optimam, gentem invalidam, & Romanorum [illegible] *e custodiam*. Rex igitur *Clodius* magnum [illegible] cum congregavit exercitum, & movens in [illegible] *Cameracum obsedit & cepit*. Inde movens [illegible] bonariam sylvam ad [illegible] nacum [illegible] quæ urbs Romanorum fuit præsidio munita *Aut tes ergo milites Romani, Regis Clodii adventum* [illegible] *eum præcesserunt ad bellum & omnes ab eo fuerunt cisi, nec unus remansit*.

Clodius autem jam secundo *magnam* [illegible] *tem Franciæ subjecit, quam Romani* [illegible] *perare nunquam potuerunt*, usque in [illegible] *tem*.

Clodius autem Rex Francorum postea quam [illegible] *nos Regni sui mi*[illegible]*i et dilatavit* [illegible] Gallorum, quæ est inter Rhenum [illegible] sub Occidente, item q; a [illegible] nam versus meridiem, hoc est, [illegible] *Tungros, Tarabanos, Morinos*, [illegible] *racos, Atrabates, Belvacos, Crusi*[illegible] *Hollandros, Geldrenses, Brabantinos* [illegible] *dres, Picards, Lovanis, Traje*[illegible] *muses, Beluacenses, Noviomen*[illegible] *cet Francorum subjecisset imperio*. Mort[illegible] sui XX. Dominicæ autem nativitatis CCC[illegible] dictione Romanorum IV

Meroveus Clodii filius in regno Francorum succedens regnavit annis X. [illegible] *Heleus* D[illegible] corum orientalium *adjutus suffragio* anno [illegible] III. in Mense Junio *civitatem Treverorum* R[illegible] adhuc illo tempore subjectam obsedit *ipsi* [illegible] *& fundi*[illegible] *subjugavit*. [illegible] mine Sabinum [illegible] & omnem [illegible] sellanam a Mediomatrico, quæ nu[illegible] ad Rhenum potentes [illegible] terræ, in rebellionem con[illegible] lia Mosellanorum [illegible] & rebus eorum in Francia [illegible] ec H[illegible] eno in quorum locum X[illegible] rum orientalium [illegible] urbes, quam in castella & villas

Et ex illo tempore [illegible] usus quod [illegible] Francorum, apud Mosellanos *pri*[illegible] *Franci* namque vini cultores, *ad M*[illegible] id genus vitium secum de oriental[illegible] tulerunt.

Anno *Regis Merovei* VII *Huni devastabant* [illegible] *liam*, contra quorum insole[illegible] *Rex ipse Mer*[illegible] *grandem Francorum duxit exercitum, &* [illegible] in campis Cathalau[illegible] bello Franci H[illegible] *centum octoginta millia peremerunt*.

Ejus tempore Franci pene totam Galliam [illegible] *adjecerunt*, Romanorum jam v[illegible] ac deficientibus, præsertim post [illegible] Val[illegible] tanus ex invidia occiderat. *Franci* [illegible] *lis commixti de ipsorum filiabus* [illegible] *acceperu*[illegible] *genuerunt filios & filias, qui omnes didic*[illegible] *eorum simul & mores, cum quibus sunt* [illegible] *ad usque* [illegible] *præsentem diem*.

[illegible] *in Francia orientali*, Mosellani quoque & Chattimani Würtzburgenses, Moguntiacenses, Wangiones, Nemetes, Argentoraces, Helvetii, Allatii, Westerali, [illegible], Agrippinates, Hogii, Batavi, Menapii, Hollandi, & Brabantini, solis idiomatibus differentes, *Germanica lingua omnes utuntur.*

Rex autem *Meroveus* regno Francorum vi [illegible] ampliato *gentilis moritur*. Anno [illegible] X. [illegible] autem CCCC LXI. indictione XIV.

Hildericus Merovei filius patri succedens regnavit annis VI. Deinde *regno pulsus*, & [illegible] *in Thuringia exulavit* annis VIII. *Ægidio* [illegible] *Romano* interim *Regnum* [illegible] *occupante.* Annis VIII. revolutis, *Ægidius* a [illegible], *de regno ejicitur*, *& Hildericus revocatur*, [illegible] regnavit [illegible] annis X. Et [illegible] suum omnis anni [illegible] gnavit X[illegible].

Nam anno *Regni sui* VI. conspirantes contra eum *Principes*, *& Proceres* Francorum [illegible] quod insolentior & nimis luxuriose vi[illegible] *filias Nobilium plures* [illegible] *violentius cum* [illegible] quod eum ei innotuisset, cum paucis [illegible] in Thuringiam ad B[illegible] Regem, & ibi mansit annis VIII. Fugit autem anno Domini CCCC LXVII. indictione Romano [illegible] V.

Hilderico fugato, & apud Basinum Thuringiæ Regem, qui ei larga manu [illegible] pro[illegible] *Franci Romanorum quendam nomine Ægidium*, qui Siccessio [illegible] *constituerunt in Regem*, qui regnavit annis VIII. *quem* [illegible] autem [illegible] & Proceres quidquam [illegible] *tolerare diutius non valentes* [illegible] *uxorum turpitudinem* [illegible] *mutationem judicantes*, *quam a Tyranno tam crudeli* [illegible].

Anno [illegible] Domini incarnationis CCCC LXXV. [illegible] Romano [illegible] XIV. *Hildericus* [illegible] Wimbaldi [illegible] *in Galliam* [illegible] Thuringia [illegible], *& Ægidio* fugato, *in regnum* [illegible] [illegible], regnavit [illegible] vit.

[illegible] *Basina uxor* [illegible] *uxorem* [illegible] *Regno* [illegible] *oblitus & mala vi* [illegible].

Prima nuptiarum [illegible] *Hildericum* [illegible] *re, & quæ* [illegible] *in atrio ad eam re* [illegible]. Credidit Rex mulieri [illegible] eam reversus est di[illegible] *imo vidit in atrio Palatii rhinocerontas, id est, unicornes, leones, leopardos* [illegible], *ac lupos furentes* [illegible] *mutuo comminantes. Tertio exiguos canes alteris* [illegible] *ineptientes, & invicem lacerantes.*

Ad hæc multa [illegible] Regi prædixit, prolituram ex eorum concubitu [illegible] variis moribus [illegible] eum [illegible] diversam. *Primam*, quæ naturæ foret generosa, [illegible] tas [illegible] es, Nobilitate imitatur[illegible]. *Alteram*, quæ [illegible] lupo [illegible] con[illegible], rapinis [illegible] *Tertiam* [illegible] quæ [illegible] rabidis [illegible].

Anno post hæc [illegible] *Hildericus exercitum duxit in Alemannos*, qui nunc [illegible] *subjecit*, *& Francis tributarios constituit*, in ea videlicet regione, quæ proxima Italiæ, quam prius invaserant Alemanni seu Suevi.

Anno regni ejus resumpti III. Odoacar genere Rugus, Turcilingorum, Scyrorum ac Herulorum turbis [illegible] ab extremis Saxoniæ finibus egressus, in [illegible] valida suorum intravit Galliam, & urbem Andegavensium occupavit, contra quem Hildericus sequenti die adveniens, Paulum Comitem peremit, Odoacarum fugavit cum Saxonibus, & civitatem sibi [illegible]. Inde movens Odoacar, cedere cum Hilderico [illegible] exercitum versus Italiam [illegible], Orestem [illegible] Romanorum, in Liguria bello congressus [illegible] Papiam & omnes in circuitu munitiones Romanorum obtinuit, & brevi [illegible] Italiam suo dominio subjecit. Imposito [illegible] regnavit in Italia annis XIV [illegible].

Hildericus autem Rex Francorum post multa fortiter gesta [illegible] & patres ejus *mortuus est*. Anno Domini CCCC LXXXIV. indictione Romanorum VII.

[illegible] *regem* Hildericus [illegible] post Patrem regnavit annis [illegible] X[illegible] qui [illegible] ex Regibus Francorum [illegible] ut dicemus. Erat autem [illegible] & animi magnitudine præ[illegible] *in principio regni sui Seagrium Ægidii* quondam Regis [illegible] *Suessionem* [illegible] *& civitatem obtinuit*, [illegible] *Remensem*, [illegible] *Christianorum Ecclesias* [illegible] gentilis, & [illegible] Christo, *ubique spoliavit.*

[illegible] *tem habuit* Rex Clodoveus, nomine *Crothildem* filiam Hilderici, [illegible] Rex Burgundiæ [illegible] *Christiana*, *quæ maritum* [illegible] *& idolorum* [illegible] Prius [illegible] in [illegible] habuit nomine [illegible] Burgundiæ [illegible] *ar habuit* [illegible] Crothildi [illegible] Igitur [illegible] [illegible] matrem Crothildis [illegible] cujus duas filias Mucu[illegible], & [illegible] condemnavit. Sed [illegible] Clodoveo, ab avunculo in Gal[illegible].

Anno regni sui X. Rex *Clodoveus exercitum movit in Thuringiam*. [illegible] Clodomeri [illegible] cum X II. pugnatorum. *Causa belli* [illegible] *quod Basina quondam* uxor Basini vadens in [illegible] ad Hildericum, ut paulò prius dictum est. *Plura clenodia in auro, argento, & margaritis, secum abstulerat, quæ repetens Regu Basinus, cum non impetraret, bellum Clodoveo denunciavit.*

At ille non segnis Thuringum Regem in suo regno præveniens vicit, & [illegible] tributarium fecit.

Anno Clodovei XI. *Theodericus Rex Gothorum* orientalium a Zenone Imperatore [illegible] *in Italiam*. *Odoacarum de Saxonia Tyrannum interfecit*, *& ipse Imperium* de [illegible] Romanum per annos XX[illegible] *occupat*

Clodoveus Rex Francorum Alaricum Regem Gothorum Occidentalium, Arrianum decimo lapide ab urbe Pictavorum, *cum multis in bello peremit, civitatem Pictaviensem* cum omni terra, & thesauris ejus, *in suam potestatem accepit.*

Cum Alemannis Rex bellum habuit. Factum est autem, ut confligente utroque exercitu Franci vehementer cæsi, valde inciperent deficere. *Quod* ubi *Rex Clodoveus animadvertit, elevatis oculis in cœlum, cum lachrymis oravit*, dicens: *Domine Jesu Christe, quem uxor mea prædicat esse Filium Dei, si dederis mihi victoriam de his hostibus meis, in te credam, & Baptisma in nomine tuo suscipiam. Cumque hæc orans diceret, Alemanni* mox convertuntur in fugam, qui ubi Regem suum viderunt occisum à Francis, *Clodoveo se subjiciunt*, dicentes. *Ne amplius persequaris populum oramus, jam tui sumus, & tibi fideliter perpetuò serviemus.* At ille prohibito bello Alemannos in deditionem accepit, & tributum eisdem imposuit.

Reversus in Galliam ad se *vocavit sanctum Remegium* Episcopum Remensem, à quo plene instructus, de fide Christiana, *cum magna se humilitate, ad suscipiendum Baptismatis sacramentum præparavit.* Cui ingresso ad Baptismum Sanctus Remigius, inquit, ore facundo. *Mitis depone colla Sicamber, adora quod incendisti, incende quod adorasti.* Baptisati fuerunt illo die Francorum tria millia & sequentibus diebus etiam reliquorum, de populo complures.

Regnabat eo tempore in finibus Galliæ apud Agrippinam Coloniam *Sigebertus homo senex & dives. Hic habuit filium* unicum nomine *Ludovicum, qui regnandi cupiditate seductus Patrem* in quodam nemore *fecit occidi, propter quod scelus*, & ipse paulo post *a quodam Franco* sub ordinatione Cloduvei occulta *peremptus est.* Quo interfecto Rex Clodoveus, de omnium consensu Coloniæ & toto regno Sigeberti potitus est.

Rivacharium quoque apud Cameracum regnantem, *Caracum* quoq; alium Regem, cum fratribus & filiis, qui omnes erant de genere Francorum, aut bello, aut dolo, deceptos *fecit occidi, & Regnum Francorum totum sibi subjugavit.*

Omnes per Galliam regnantes, sive Franci essent, & de ejus prolapia, *sive alienigena, habuit suspectos*, ne forte ab eis interficeretur. Unde multis Regibus interfectis etiam consanguineis suis, de quibus timuit, ne ei Regnum auferrent, per omnem Galliam triplicem, Celticam, Aquitanicam, & Belgicam, regnum suum dilatavit. Residens die quodam inter aulicos suos dixit. *Væ mihi qui tanquam peregrinus inter extraneos solus remansi, & nemo vivit de parentela mea, qui me juvare possit in necessitate. Hoc non dixit ea intentione*, quod vel pœniteret de sua crudelitate, quam commiserat in consanguineos, vel condoleret interfectis, sed in dolo si forte adhuc aliquis de sua lateret prolapia incauta alicujus audientium revelatione traderetur.

Multa Clodoveus bella commisit, quæ illic brevitatis causa non scripsimus, quoniam ... in Hunnibaldo continentur libro XVI. *Multas* quoque *gentes regno Francorum* ..., regnum ... cum injuria plurimorum valde ampliavit. Ætatis annorum ... V. fuit cum regnare cœpit, ... regnavit annis XXX.

bona fecit plura, similiter & mala, nomen matris ejus Basina, uxor legitima Basini Regis Thuringorum, ipse in adulterio natus.

Hildericus enim Rex Francorum, *in Thuringiam fugiens*, & apud Basinum Regem consanguineum suum hospitatus annis VIII. *cum uxore* ejus *Basina secretos habuit concubitus, quæ ab eo concepit, & peperit filium prædictum Clodoveum, anno fugæ ejus* ... qui fuit Dominicæ nativitatis CCCC. LXIX. indictione Romanorum VII. Postea verò anno fugæ suæ ... in Galliam reversus est, quem Basina, cum filio secuta ad eum venit anno Domini CCCC.LXXVI. cum puero jam septenni, supervixit Hildericus Rex annis VIII. & mortuus est.

Successit patri Clodoveus cum esset annorum ... *regnavit* annis XXX. *obiit* autem anno ætatis XLV. *Regni* XXX. Dominicæ vero nativitatis anno D.XIV. indictione Romanorum V... Pari... in Ecclesia sanctorum Petri & Pauli Apost... quam ipse cum Crotbilde conjuge novam co... rat.

Reliquit autem filios IV. *Lotharium, Theodericum, Clodomerum & Hildebertum*, qui regnum ... se paternum amica portione diviserunt. ... qui ... res deinceps ex his processerunt Reg..., ne o... confundamus, prosapiæ principalis incœptu... cipalis intentio nostra erit in recta ... ca p... continuando seriem generis ad H... icum ul... cum minio.

Huc usque *Hunnibaldus* continuavit hist... Francorum, ab excidio Trojanorum p... ann... septingentos. Quæ sequuntur de gestis Francoru... *Hodnardo, Richero & Hermanfredo* aliisque au... bus sumpta sunt.

Lotharius *Clodovei* filius per quem recta con... tur linea, post patrem *Suessionis* regnavit anni... un... & quinquaginta. Cujus fratres singuli suis ... regnaverunt. *Theodericus* enim Clodovei e... cubina filius regnavit apud *Metenses* annis X... post quem filius ejus *Theodibertus* regnavit apu... *strasios*, id est, *Metim, quæ Campaniæ superi... tem continet, per Alsatiam* quoque & Al... m... Rheno conterminos annis XIV. cui Theode... filius succedens regnavit annis IX. quo anno ... mini D. LX. sine liberis mortuo Regnum A... Lotharius accepit.

Clodomirus III. Clodovei filius regnavit A... relianis, qui *fuit in bello peremptus*, à G... Rege Burgundiæ, relinquens tres filios ... *baldum, Guntherum & Clodoaldum*, q... mortuo Crothildis avia penes se habuit ed... dos.

Nec multo post *Hildebertus & Lotharius patrui puerorum duos occiderunt propriis manibus*, tertius autem Clodoaldus auxilio pr...cerum *fuga lapsus evasit, & Clericus factus, bene vixit.*

Hildebertus jam dictus IV. Clodovei filius ... *regnavit* annis XLV. *Moritur* autem anno D... D. LIX. Parisiis in Ecclesia sancti Vincentii ... cujus regnum una cum Thesauris ejus omnibus ... tharius frater ejus accepit. *Eodem tempore m...* est etiam *Theodobaldus* nepos, qui regnum Austrasiæ avi sui Theodorici habuerat, quod ad Lotharium e... devolutum. Et sic *Lotharius solus totum regnum Francorum obtinuit.*

A...

Anno Lotharii Regis Francorum X. *Ermenfridus* Thuringorum Rex instantiam Amalbergæ uxoris suæ, *Bertharium & Baldericum fratres suos, quasi regnum ejus affectarent, dolo occidit*, qui erant sicut & ipse, de nobili sanguine Regum Francorum. Quod ubi Theoderico Regi innotuit valde commotus est, & statuit in animo suo necem consanguineorum ulcisci. *Morabatur* enim *Theodericus apud Austrasios* in urbe M tensi, ubi sedem regni posuerat, & *dominabatur Austrasiis*, hoc est, *Metensibus, Leodiis, Agrippinis, Treveris, Westrasiis, Alsatibus, Cisrhenisq; Alemannis.*

Aliam belli causam Fortunatus assignat, quam breviter dicemus. *Amalberga Ermenfridi Regis Thuringiæ uxor, filia fuit Clodovei, & Crothildis, quæ nimis ægre tulit maritum suum sub tributo constitutum Regis Theoderici, quem regno censebat indignum, propterea, quod concubina Clodovei patris, & non Regina esset filius. Unde causata, quod regnum Austrasiæ sibi* [illegible] *jure deberetur, quæ esset egnita a Rege ac Regina justa, quam Theoderico illegitime nato.* His & multis verbis, mulier continuè molestavit Ermenfridum, & importunitate nimia tandem impulit, ut nimis literis, & nunciis ad Theodericum, Austrasiæ ab eo regnum tanquam sibi [illegible] uxore [illegible], [illegible] & contumeliosis imp[illegible] tor ibus requirit.

Hinc motus Rex Theodericus, [illegible] le [illegible] in Austrasiam, cum exercitu pugnatorum Ermenfridus minaretur, *statuit illum prævenire. Vocatis* igitur in auxilio filio suo *Theodeberto*, & fratre suo *Lothario* Regibus cum magno Francorum exercitu *intravit Thuringiam, Regem Ermenfridum cum ax[illegible] e [illegible]q, [illegible]pit, & occidit omnem regionem Thuringorum sibi subjecit.* Ab illo tempore Thuringi Reges defecerunt usque in præsens.

Cum prædam inter se Reges dividerent, Radegundis *virgo speciosissima*, quæ filia fuerat Bertharii Regis ab Ermenfrido fratre occisi *Lothario Regi* [illegible] *te obvenit, quam ille secum in Galliam abduxit* [illegible], *& in uxorem accepit*, quæ magna san[illegible] [illegible] [illegible], & post obitum Lotharii Regis Monialis facta est.

Lotharius Rex Francorum *prælia* [illegible] *a* con[illegible] tuit. Cum Saxonibus *bis* pugnavit, *primò* victor, [illegible] victus, multis Francorum occi[illegible] [illegible] fuga lapsus cum pauc[illegible] [illegible] Suessionas regressus est. Causa b[illegible] fuit negatio tributi.

Filios habuit septem, quorum *unus* nomine *Granus*, à quo thermæ sunt dictæ ad Aquas *Grani*, Coloniensis d[illegible] occ[illegible], patri suo [illegible] bellis, quem postremò captum, cum uxore duobusque liberis [illegible] cinari jussit, mul[illegible] is Francorum peremptis.

Tandem *Lotharius obiit*, anno *Regni* [illegible] I. Dominicæ verò nativitatis D.LXIV indictione Romanorum XII. filios relinquens IV. Heribertum, qui natu major apud Parisios regnavit post obitum patris annis paucis, nihil aliud memoratu relinquens *non, ajo, dignum, nisi quod ibidem dedisset, turpitudinis extitit servus, & brevi sine liberis obiit.*

Secundò genitus Lotharii fuit, Guntramus qui Aurelianis, & in Burgundia *regnavit* annis XXXII. & *obiit* anno Domini D.XCIII. *duos* [illegible] *ns* filios, *Theodobertum* & *Theodoricum*. Uxor ejus fuit nomine Aostrigildis dicta, mulier [illegible] quissima, quæ ad mortem infirma, cum se non posse convalescere aspiceret, medicos duos innocentes jussit interfici.

Theodobertus major natu genuit *Sigebertum*, *Sigebertus* autem genuit *Odobertum*. *Odobertus* autem genuit *Odobertum*, *Gunthramnum & Adelbertum* fratres. *Odobertus* autem junior genuit *Luifridum & Udalricum* Comites, quorum in Habspurg alter, in Hohenburg residebat alter, jam regno in quatuor Comitatus *Helvetiorum*, *Alsatiorum & Alemannorum CisRhenum ortum* diviso.

De *isto Luifrido genealogia* Comitum de Habspurg, usque ad Rudolphum Regem Germanorum & ulterius *in Maximilianum continuatur*, à Gunthramno Francorum per annos DCCCC.XVII. usque ad vicesimum octavum annum regni Maximiliani. Sed lineam ejus genealogiæ rectam in præsenti loco non potui continuare.

Sigebertus Lotharii III. genitus filius *regnavit in Austrasia*, hoc est, *Metis, Treveris, Leodii, Coloniæ, Moguntiæ, super Thuringos & Saxones* annis XIV. *quem Hilpericus frater persecutus*, Anno Domini D.LXX[illegible]. *occidit.* Uxorem habuit nomine Brunihildem, quæ peperit ei filium nomine Theodobertum, qui post mortem patris regnavit annis XXI, & mortuus anno Domini D.XCIX. Post quem regnavit filius ejus *Theodoricus* annis XVI. *qui* sanctum *Columbanum* [illegible] ctu Brunihildis aviæ suæ, *de regno expulit.* anno Christi DC.XIV & paulo post mortuus est, *tribus filiis relictis spuriis, Sigeberto, Corbo & Merovio. Sigebertus* a Lothario filio Hilperici frequentis, in bello fugatus nusquam comparuit. *Corbus* ab eodem Lothario tum occisus. *Meroneam*, quem de sacro fonte elevaverat in vita reservavit. *Brunihildem* vero X Regum interfectricem occidit.

[illegible] *Ja*[illegible] Lotharii filius, à quo Regum Francorum [illegible] descendentium linea continuatur mortuo Patre [illegible], *apud Suessionas* regnavit annis XXIV. [illegible] autem regnare anno Domini D.LXII. Biennio [illegible] patrem oreretur. Uxorem habuit nomine *Andoveram*, quam dolo Fredegundis con matrem sibi [illegible] bj[illegible], & ipsam Fredegundem deceptricem Regina[illegible] [illegible] eandux[illegible]. De *Andovera* prima uxore duos habuit filios, *Clodoveum & Meroneam*, qui dolo [illegible] ambo in[illegible] [illegible] runt. Fredegundis autem peperit Lotharium, qui patri suo successit in regno.

Anno regni sui XV[illegible] qui fuit Dominicæ nativitatis DLXXVIII. *Hilpericus Rex fratrem suum Sigebertum*, post multas persecutiones tandem *interfecit*, *cujus uxorem* Brunihildem *Meroneus* Hilperici filius *duxit* infaustam uxorem. Porrò Sigeberto [illegible] quiter perempto, Theodebertus filius succe[illegible]it annis XXI.

Hilpericus autem Rex tandem Fredegunde *uxore sua procurante occiditur*, anno *Regni* sui XXIV. Domini vero DLXXXVI. indictione Romanorum IV.

Lotharius ex Fredegunde Regis Hilperici filius regnavit post patrem annis XLIV. [illegible] *plures habuit uxores*, & genuit *Dagobertum ex Berchtrude* qui ei successit in regno, & *Heribertum, qui Tholosæ re*gnavit in Aquitania. Paulo ante hæc tempora, cum Sigebertus Rex frater Hilperici adhuc viveret, anno videlicet Domini DLX[illegible]VI. *cum Saxones* ad preces *Winulorum*, qui nunc sunt *Longobardi* de finibus Scandianis exeuntium cum eis [illegible] [illegible] tam, & post aliquot annos ibidem exactis, *viderent se contemptos a Longobardis cum liberis ex ux*[illegible]*ibus per Galliam conductu Sigiberti Regis in Saxoniam sunt reversi.* Alemanni autem Saxoniam inhabitabant, quam incolis recedentibus mox occupaverant. *Venientibus Saxonibus Alemanas tertiam eis partem re-*

[illegible] *dari* [illegible] *ad* [illegible] *recusantibus accipere partem Saxo*[illegible] *terram repetebant, Alemannis mediam obtulerunt. Verùm Saxones paternum solum repetentes* [illegible], *ubi contradixerunt Alemanni, res ferro committitur, pugnantibus* [illegible] *Saxonum* [illegible] *res, qui Alemannorum* CCCC [illegible] XXX. *in eo prælio peremerunt.* De Saxonibus autem [illegible] ceciderunt [illegible] mille ac XX. viri, & sic terram recuperaverunt avitam.

Anno Lotharii Regis [illegible] *moritur Gunthramnus Francorum Rex Aurelianus*, & [illegible] B[illegible] *duos relinquens* [illegible] *Theodebertum & Theodoricum, contra quos Lotharius* instinctu Fredegundis uxoris suæ *bellum movit.*

Verùm Sanctus Abbas Columbanus Lotharium monuit, ne se nepotum nece pollueret, fore denique futurum quo hæres eorum fiat, & Monarcha totius Regni.

Sed Brunihildis avia nepotes ipsos, in mutuum bellum sine intermissione concitabat. *Theodebertum* singulari *odio persequebatur Avia, & ob id fratrem contra illum sedulo provocabat.* Unde postremo *Theodoricus exercitum movit adversus Theodebertum fratrem, & commissum est atrox bellum*, in quo multa Francorum millia ab utraque parte ceciderunt. *Tandem inferior* factus *Theodebertus fugit, & se intra muros Coloniæ Agrippinæ urbis recepit.* Quem frater insecutus Coloniam obsidione vallavit. Cives autem rogabant pacem a Theod[illegible], quibus ille [illegible]: *Non habebitis a me pacem, nisi projeceritis ad me de muro caput fratris mei Theodeberti.* Cives ergo amputatum caput Theodoberti Domini sui Theodorico fratri sicut jusserat per murum projecerunt.

Factus itaque victor en sanguine fratris Coloniam ingreditur pacificus, bellatoribus [illegible] p[illegible]s, *totumq; Austrasiæ, quod* [illegible] *frater possederat, sibi subjugavit.* Habebat autem Theodobertus tres filios, *Sigebertum, Gunthramnum & Lotharium*, [illegible] filiam unam speciosissimam. Sigebertus major natu fuga lapsus, usque ad mortem Theodorici secretissime latuit apud avunculum suum Genebaldum Ducem Francorum orientalium, qui post mortem Theodorici procerum interventu regnum accepit Helvetiorum, ut dicetur post hæc inferius, non tamen permittebatur sibi Diadema imponere, vel Regiam habere dignitatem. *De hoc* Sigeberto natus est, Odobertus, per quem Comites in H[illegible]bspurg, ut paulo diximus ante, cum multis aliis in superiori Alemannia [illegible] Helvetiæ provenerunt.

Memorati autem Sigeberti *duos fratres, & sororem*, qui adhuc parvuli erant *Theodoricus Rex* [illegible] *cum duxit ad Metim. Cui occurrens Brunihildis statim, ut vidit nepotes parvulos quasi furens leana super eos irruit, & propria manu crudeliter inte*[r]*fecit*, & sic Theodoricus Austrasiam obtinuit.

Nec multo post hæc [illegible] *tempore*, anno [illegible] licet Domini DC XVIII. qui [illegible] XXXI [illegible] *Theodoricus Rex ve*[illegible] *diem* [illegible], anno regni sui XXI. post cujus [illegible] Lotharius juxta prophetiam sancti Columbani Abbatis totius Regni Monarcha [illegible], de[illegible] regni vir solus super Francos, & [illegible] Brunhildem X. Regum interfectricem [illegible] pro[illegible] morte [illegible] ec [illegible].

Lo[illegible] IV [illegible] orum Monarcha factus, [illegible] p[illegible] Co[illegible] u. Palati [illegible] constit[illegible] Garnerium [illegible] rum

Nobil[illegible] [illegible] unde majores [illegible] [illegible] iu eod[illegible] post [illegible] tes.

Burgundiam verò commi[illegible] *cuidam Fla*[illegible] & ipse C[illegible] de ve[illegible] Re[illegible] [illegible] stirpe procreatus, & mul[illegible] fo[illegible]

Radoni autem N[illegible] *Francorum* [illegible] *strasiam* commendavit, [illegible] *Leodium* [illegible] *Treverem*, & q[illegible] interjacet

Moguntiam, Wormatiam Spiram & omnem [illegible] *strasiam*, una cum [illegible] *davit* [illegible]*odomiro*, qui Dux erat Francorum orientalium apud Wur[illegible], & de Reg[illegible] stirpe descenderat.

Inferiorem autem *Franciam sive* [illegible] *A*[illegible] *rem* Pippin[illegible] commendavit, in q[illegible] Civitates, *Turnacensis, Morinensis, T*[illegible] *bate*[illegible]*sis, Camer*[illegible]*sis, Trajectensis* & q[illegible] qu[illegible] [illegible].

Alia[illegible] Al[illegible]manniam C[illegible] Rh[illegible] Constantiam, B[illegible] Argentinam [illegible] erat Francorum [illegible] Burgundiorum, & R[illegible] Longobardos, [illegible] Sigeberto [illegible] Theodoberti Regis Austr[illegible] quem Theodoricus frater [illegible] Iste Sig[illegible]bertus qu[illegible] [illegible] patruum, & sororis, [illegible] Duces Francia orientalis [illegible].

A *Lothario* au[illegible] [illegible] *Comes in* [illegible] *Gunthramnum, & Theodobertum*, [illegible] Heriberti Ducis Fran[illegible] provinciæ [illegible] patre mortuo *Comitatus* [illegible] *vorum*, [illegible]

Guntramnus Comes [illegible] ricum patre [illegible] nialis. *Theodobertus Comes* [illegible] *Ran*[illegible]*rum.* [illegible] multi Comites [illegible].

Eo tempore quo Lotharius regnare cœpit [illegible] in G[illegible] *ariba dus* [illegible] *Ba*[illegible] nomine *Theodolindam Autharis* R[illegible] runt *habuit uxorem.* [illegible] ad quam beatus P[illegible] rum [illegible] [illegible] tempore Bavariæ Reges [illegible] sub [illegible] Francorum, d[illegible]

Anno autem Domini DC [illegible] indi[illegible] Ro[illegible] rum V, qui [illegible] annus Lotharii X[illegible] *moriens* [illegible] *ribaldus prædictus Rex Bavariæ*, in [illegible] memoratus Francorum Lotharius T[illegible] tui Regem.

G[illegible] *uxor Lotharii* Re[illegible] F[illegible]rum *peperit* [illegible] *bertum*, [illegible] pe[illegible] perit H[illegible]bertum, de quibus [illegible] D[illegible] bertum pater sancto Arnulfo Metensi [illegible] nutriendum, & instituendum [illegible] his temporibus m[illegible] fuit [illegible] A[illegible] de genere Fran[illegible] Nam [illegible] C[illegible] te factus Episcopus M[illegible]sis, & ex[illegible] chus Eremita, [illegible] cunctorum [illegible] genealogiam [illegible] repetere [illegible] me a[illegible] quod & Regum d[illegible] guine venit, & ex [illegible] ad regnum fuc[illegible]

Anno [illegible] Domini CC[illegible] *Rex* F[illegible]

... & Dagobertum ... Dagobertus autem genuit Genobaldum, Genobaldus autem Marcomerum, & Sunnonem genuit ... autem genuit Diocles, Diocles autem genuit ... Meroneus autem genuit Leontium. Leontius autem genuit Heribertum. Heribertus autem genuit Priamum. Priamus autem genuit Sigebertum. Sigebertus autem genuit Nicanorem. Nicanor autem genuit Ansegisum. Ansegisus autem genuit Arnulfum Comitem Namurci in Austrasia postea Episcopum Metensem, & eremitam, de quo ... quimur.

Arnulfus autem genuit Ansegisum Namurci Comitem, & majorem domus Francorum sive Palatinum Comitem. Ansegisus autem genuit Pippinum majorem domus, & Ducem Brabantiae patrem Sanctae Gertrudis, cujus uxor Ida monasterium Nivellense, ad ... sancti Amandi construxit in Brabantia, sive ... habet in Brabantia, qui Pippinus obiit anno Domini DCXLVII. sub Dagoberto Rege Francorum, ut dicam. Pippinus autem genuit ... & Carolum cognomento fortem majorem domus. Carolus genuit Pippinum Carolomannum ... Pippinus autem ex Comite Palatino ... domus Francorum Rex, ... depositione ... factus, genuit Carolum Magnum, de quibus postea dicetur.

Anno Domini DCXI. Dagobertus, quem Lotharius pater jam antea Regem Austrasiae constituerat, Bertholdo Saxonum Duci neganti tributum solvere Francis, bellum indixit, ... que ... Rhe... cum eo pugnavit ... & primo ... graviter vulneratus est. Quod ... ante audiens Lotharius pater, qui tunc erat in Arduenna sylva ... Coloniensi ..., in auxilium filii properavit, R... apud Novesium transmissum ... bellum committitur. Berthold, sive ut volunt alii Berthu... Dux Saxonum occiditur, Saxones Duce perempto fugiunt quo ... Rex Dagobertus omnes quos gladio ejus ... excedebant masculini sexus occidit, gentemque tributum D. boum solvere ... it.

Post hac anno Domini DCXXI. indictione Romanorum IV. ... & pa... moritur ...

Sigebertus ... Magnus ... Lotharii post ... Patri ... anno XX ... nomen Matris ... Beredudis. ... duas filias habuit Sigebertum ... Clodoveum, ... ut alii scribunt Lodovicum, quem nos Ludovicum hodie Germanice potius dicere mus.

Cum Sigebertus ipse puer ... dierum baptizaretur ab Episcopo, & ... orandum Amen a ... circumstantibus ... respondente ..., & omnes ... cogitationibus tacerent, ... Amen clara voce respondit.

Hunc Herbertus frater Dagoberti, qui Tholosae regnabat in A..., de ... vixit, qui ... cet Heribertus ... jam ... post ... Lotharium obiit cum Hilperico ..., & Monarchia ad Dagobertum rediit.

Saxones ... fratribus Dagobertum ... abant, quatenus eis tributum ... dignaretur, quinque ... videlicet oves, quod ... Francorum Regibus cogebantur. ... Rex, sub ea conditione ad tempus, ut ... Saxones ... debellare ... quod & fecerant.

Rex Dagobertus ... dictum Sigebertum Regem Austrasiae, id est, ... Leodiensium constituit, imposito illi diademate, commendans eum sancto Chuniberto Coloniensium Archiepiscopo, & Adelgiso Namurci Palatino Comiti, ut ... prudentia regeretur.

Clodoveus autem Rex Nanthildis Regis Dagoberti filius Neustriae ac Burgundiae Rex a patre declaratus est, quem adhuc parvulum Pippino Duci Brabantiae, & Againo Comiti educandum, & instituendum in moribus commendavit.

Iste Clodoveus Dagoberti filius, uxorem habuit nomine Bathildem Saxonum gentis, illustrem foeminam, quae peperit ei Lotharium, Hildericum & Theodoricum, de quibus per ordinem, suis in locis breviter dicendum.

Dagobertus Rex Francorum Magnus, obiit anno regni sui XXXV. Dominicae verò Nativitatis DCLXV... indictione Romanorum VIII.

Clodoveus filius Magni Dagoberti, succedens Patri regnavit annis XVI. ... nomen Matris ejus Nanthildis. Major domus sive Comes palatii fuit sub eo ... filius sancti Arnulfi Metensis Episcopi filius, vir strenuus, atque magnificus, qui Comes fuit Namurcensis, cujus filius Pippinus Dux erat Brabantia.

Regnavit autem Clodoveus, ut dictum est, in Neustrasia & Burgundia, hoc est, Parisius, Beluaci, Ambianis, Blesis, Remis, Lugduni, Tholosa, & in omni regno Gallicano, usque ad mare & Hispaniam, per Alemanniam, Franciam orientalem, Bavariam, ... Thuringiam, & alias provincias ... & ... Duces erant deputati, & Comites de ... sanguine antiquiorum Regum Franciae, qui eas sub Rege ... us administrabant.

Sigebertus autem f... Clodove... sicut diximus, regnavit in Austrasia, per ... inferiori Campania jungitur apud Metenses, Coloniens..., Leodienses, Treverenses, Atosienses, Tulenses, Moguntinenses, Nemetenses, Vangiones.

Clodoveus Rex moritur anno regni ... XVI. Dominicae verò ... DCLXXXI. indictione R... IX. relinquens ... dictam ... Bathilde uxore, Lotharium, Hildericum & Theodoricum.

Lotharius Clodovei major natu filius patri succedens regnavit annis IV. tantum cujus major domus Ebrowinus fuit, vir impius, qui sanctum Leodegarium Pontificem oculis eruit, & eum Christi martyrem fecit. Moritur autem Rex Lotharius anno Domini DCLXXXV indictione XII.

Theodoricus frater Lotharii, & filius Clodovei moriens fratri succedens regnavit annis fere VI... etenim R... ctus est. Primo namque fratri succedens, otiis, & inertia deditus, omnia negotia Regni, per Comitem Palatii, quem majorem domus nuncupabant, disponere coepit, semel in anno, ad Kalendas Maji se populo videndum salutandumque, ostendens, reliquum tempus omne in otio consumebat. Unde res Francorum publica non parum detrimenti accepit. Omnia enim majorum domus arbitrio gerebantur. Cujus major domus fuit Eberwinus, quem alii Ebr... malè scribunt, quia Germanicum est nomen, homo scelestus & impius, qui multa fecit mala, quibus commoti Proceres Francorum Theodoricum a Regno dejeciunt, & tam ipsum quam Ebrowinum ... ab invicem ad duo monasteria intrudunt.

Hildericus duorum Regum praedictorum frater medius,

medius, & [illegible] Regno Francorum Theod[illegible] juniore, *Proc[er]um electione ad Regnum de Austrasia vocatus* regnavit annis paucis, qui *cum esset moribus asper & multis Nobilibus Francorum od[iosus], in venatione occi[sus] e[st].*

Theodericus, fr[atre] in venation[e] un[a c]um Ulcid uxore prægnante occiso, *ad Re[g]num a Francis restituitur*, & regnavit deinceps an[nis] [illegible]. Et *moritur* anno Dominicæ *Nativitatis* D[illegible] [relin]quens ex [C]lo*thilde* Regina *filios duos. C[l]odoveum & Hildebertum* qui post eum regnaverunt.

Clodoveus major natu Theodotic[i filius] Patri succedens in Regno Francorum, anno Domini prænotato DCXCII. *regnavit annis I[I]. cum fratre suo Hildeberto.* Major domus Regni F[r]ancorum illo temp[o]re fuit Pippinus Ansegisi filius Namurci Comes, & Brabantiæ Dux inclytus. Ejus *C[l]odovei Re[g]is anno ultimo Sanctus Wilbrordus*, qui & Clemens [a] Sergio Papa Romæ, in die sancti Clemen[t]is ordinatur Epi[sc]opus, *& i[n] Galliam Belgicam, Austrasiam quoque & Phrisiam, ad prædicandum mi[tti]tur.*

Clodoveus autem *R[ex]* [illegible] *[Fr]ancorum moritur*, anno Dominic[æ] Nativita[tis] DC XCVI. ind[i]ctione Romanorum IX. cui [illegible]

Hildebertus mor[tuo] [C]lodoveo *fratri succedens, regnavit* p[o]st eum ann[is] X[V]. *cujus anno V. Sanctus Lampertus Episcopus Leodiens[is] [o]ccisus est.*

● *Rex* autem *Hildebertus moritur* anno Dominicæ Nativitatis DCX. i[n]dictione Romanorum VIII. Dagoberto relicto filio.

Dagobertus junior Patri succedens in Regno Francorum, regnavit annis V *parva authoritatis, & momentis Reges* Francorum *hu[j]us[c]e temporibus, sed omnia per majores domus fiebant, enter quos etiam varii motus, & seditiones c[r]ebro extiterunt. Eber[w]ino* enim sub Theodorico *mortuo Franci Garaconem Palatii Comitem faciunt quem* non mult[o] p[o]st [Gu]*illemarus ejus filius a Magistratu dejecit.* Hic post [be]lla adversus Pippinum Brabantiæ Ducem, quem Franci, de majoritate domus ejecerant, *repentina morte interiit, & Garacon Pater dignitatem recepit.* Illo etiam brevi mortuo Bertharius major domus constituitur homo inutilis.

Francorum dissidium intelligens Pippinus Brabantiæ Dux, contractis [c]opiis *exer[cit]um contra Theodericum, & Bertharium duxit.* Pugn[a]tum [e]st ac iter, Th[e]odoricus fuso exercitu fuga[m] p[etit], Bertharius oc[c]ius[u]s [e]st. *Pace* tandem *firmata, cum Theodorico Rege Pippinus magistratum recepit*, [&] *obiit* anno Domini DC[C]XV indictione Romanorum X[III] [illegible] relinque[ns] nomine *Carolum Martellum cognomento fortem, quem Plectrudis* no[ver]ca novissima Pippini uxor *apud Coloniam in custodiam posuit*, & *Theobaldum* majorem *domus Franci constituunt.* Non multo post *Franc[i] Theobaldum Magistratu dejicientes* bellum committitur, Regis Dagoberti partes infirmantur. Pulso enim magistratu Theobaldo, Franci Procere[s] Rangafredum majorem domus faciunt. Interea Car[o]lus Martellus Pippini f[il]ius de novercæ custodi[a] evasit.

Dagobertus autem [F]rancoru[m] Rex junior tandem *obiit*, Anno Do[m]ini [D]C[C]V. indi[ct]ione X[III] *relicto [fi]lio nomine T[h]eodorico.*

Post m[o]rtem Dag[o]berti Regis Franc[orum] *Danielem* quendam [P]re[s]b[y]t[e]rum *majorem domus constituunt, quem postea erigentes in Regem*, Helperici nomen ei imponunt, [illegible] *gnavit.*

Verùm *Carolus* [illegible] nov[illegible] *psus, summo laborabat studio, ut prin[cipatum]* [illegible] *cuperare posset.* [U]nde cum ell[illegible] quendam [e]regio femin[e] contra D[a]nielem [illegible] Reg[em] Francorum, [q]uo & ipse major do[mus] [illegible] est. *Plura* cum Dani[ele] Carolus *prælia g[essit]* [illegible] *[vi]ctus, sæp[i]us tamen victor*

Conspiraverant cum Daniele c[o]ntra Lot[harium] [illegible] Carolum Regen[f]ridus *Dux P[ari]sinorum, & E[udo Aquitanorum] [illegible] stenum Princeps sed omnes [illegible] & Lot[harius]* [illegible] *xilio Caroli Regnum potenter obtinuit* annis [illegible]

Moritur autem *Lotharius* int[e]r R[illegible] Dominicæ Nat[i]vitatis DCCXX [illegible] anno, ind[i]ctione Romanorum VI [illegible] *niel*, qui & *Hilpericus Presbyter, in Re[g]num* [illegible] *tus, qui* non diu [s]upervixit, [sed] *anno seque[n]ti* [illegible] DCCXXIV. *obiit.*

Theod[e]ricus Da[g]oberti Re[g]is [illegible] *hostium, in quodam cœ[no]bio Mon[ach]um* [illegible] *catus* p[o]st mort[e]m duorum int[er] [illegible] R[illegible] Daniel[is], consilio [m]ajoris [d]omu[s] C[aroli] [illegible] jam potenti[ss]imus er[a]t, *in Re[g]em a Fr[ancis]* [illegible] & regnavit ann[is] XIII. [S]*ed omni*[illegible] *rem domus erat in toto Re[g]n[o]* [illegible] *Re[x]* [illegible] *tus esse ce[ns]ebatur.*

Carolus ille major domu[s] [illegible] Comes, & Brabantiæ Dux, *R[eg]num* [illegible] desolatum *in integrum restaur[avi]t*, [illegible] *fecit. Multa cum gentibus* [illegible] *fit victor.* Inprimus g[r]ande[m] [illegible] Rhenum atque Dan[ubium] [illegible] *varoiq, ad Bavare[s]* [illegible] *Rhe[ti]s & eas gent[es]* [illegible] die nom[in]amus *Australes* [illegible] Dan[u]biu[m] [illegible] *rum re[g]no potenter subjicient*, [illegible] in spoli[is] m[illegible] [G]alliam redit

Suevus a fide sub[illegible] [illegible] Francorum [illegible] bus [C]*arolus bellum ind[i]xit contra* [illegible] *cum eis dimicavit.* Pugn[a]t[u]m [e]st a[illegible] utraque part[e] ceciderunt, plu[res] [illegible] quàm *Francis. Unde* noviss[ime] [illegible] *& occiso* Duc[e] Suevo[rum] [illegible] *Lens[i]* [illegible] regione Francis *su[bj]u[g]avit*

Anno Theodori[ci] R[e]gi[s] [illegible] Dominicæ Nativi[t]atis DCC[illegible] C[arolus major] domu[s] *bellum* [illegible] *cum* [illegible] [illegible] *lum atrox committitur, & P[l]ri[mi]* [illegible] *corum perempto superantur*

Anno [se]quenti *Car[o]lus movit* [illegible] *ni im.* Nam *Edulo Princeps* [illegible] R[e]gem Abdiramum [illegible] cum in[illegible] p[r]i[v]atorum haberet auxiliantem, [illegible] *et Fran*[illegible] *irrupit, positaq;* apud Burdegal[a]m [illegible] *civit*[illegible] *p[u]gnavit, Ecclesiis omnibus spoliatis* [illegible] *progrediens simili clade P[ict]avie*[illegible] *Hilarii templum [in]cendit.* D[e]ind[e] [illegible] nicam movit ex[illegible] tum, quàm pars [illegible] orsus expugnare v[illegible].

S[ed] *Carolus cum suis occurrens ho[stibus]* [illegible] p[illegible] *lum commit[tit]ur* [illegible] [illegible] *sed C[ar]o[l]o Deus* [illegible] [illegible] CCC[illegible] [illegible] de F[ra]ncorum [ex]ercitu qu[illegible]

[illegible] *Eudo*, [illegible] *rnitam*, *& sano* [illegible] *tioni subjecit*, [illegible] ientes *compl*[illegible]

Anno *Theoderic*[illegible] *Wandali* rel[illegible]is fe[illegible], cum [illegible]imos sibi [illegible], non [illegible]arum inq[illegible]e-ssent, *in Franciam tandem* [illegible] *irrumpentes, usque ad Senones pervenerunt*. [illegible] eos facti, urbis Antiſ[illegible]es Eppo ſoluta obſidione [illegible]vertit [illegible] fugam.

Gothos a finibus Hiſpaniarum in Franciam irrumpentes, *Carolus bell*[illegible] *excepit* [illegible] *avit*, & [illegible] *ignominia maxima* [illegible] *compulit*. *Populos* de [illegible]que *Cis Rhenanos*, *Moſellanos* quoque *Cenomanos*, [illegible] *Neomeses* [illegible] hoſtes anti[illegible]uos etiam *perdomuit*.

Theodericus Rex Francorum *moritur* anno [illegible] XV[illegible] qui [illegible] Dominicæ Nativitatis DCCXXXV[illegible] [illegible]one V.

Hildericus Theodorici Regis filius genitori mortuo ſucce[illegible] *nomine regnavit* annis XIV. *Tam & opes, & potentia Regni penes Palatii Præfectos, quos majores domus dicebant*, & ad quos ſumma totius Regni pertinebat *tenebantur*. *Nec aliud quicquam Regi permittebatur, quam ut regio tantum nomine contentus, crine profuſo, barbaq; ſubmiſſo, in ſolio reſidere, ac ſpeciem dominantis effingeret. Legatos undecumq; venientes audiret, eisq; abiturus reſponſa, quæ doctus erat, vel juſſus, quaſi ex ſua poteſtate redderet, cum præter inutile Regis nomen precarium vitæ ſtipendium, quod ei præfectus aulæ pro ſuo arbitrio adhibebat, nihil aliud poſſideret.* Un[illegible] tantum & eam perparuam reditus [illegible] in qua dom[illegible], & ex qua [illegible] ſibi neceſſaria miniſtrantes, atque obſequium exhiben[illegible], pau[illegible] nume[illegible] habebat, fuit[illegible] neceſſario pauc[illegible] co[illegible].

Quocunque eundum fuerat carpento ibat, quod junctis bobus, [illegible] bubulco, more ruſtico agente trahebatur. Sic ad [illegible]atium, ſic ad publicum conventu[illegible] qui [illegible] Kalendas Maji annuatim celebrabatur ire [illegible]bat, & [illegible] tota gente in ſolio reſiden[illegible], omn[illegible] ſalutabat, [illegible]tatus ab ei[illegible]em, ſicq; ſe domum ut ven[illegible] [illegible] [illegible] dom[illegible] ad ſequentem a[illegible]. *Ad Regni admini*[illegible] & omni[illegible] q[illegible] [illegible], vel for[illegible] ag[illegible], vel [illegible] po[illegible]nda erant, *Præfectus aulæ, qui & major domus procurabat.*

[illegible] *Hilderic* [illegible] qui fuit Dominicæ Nativitatis DCCXXXIX. *Wandali cum Saracenis* iterum facta irruptione, *Galliam vaſtaverunt* & in pr[illegible] *Aralatenſem urbem ceperunt*. Carolus autem Martellus, major domus, miſit ad Luitprandum, ut veniret ad eum cum toto Longobardorum exc[illegible]. Quod audientes Sa[illegible] mox omnes fugerunt.

Anno ſeque[illegible] *Carolus exercitum movit in Saxoniam* [illegible] lem & *Francis ſolitum pendere tributum* [illegible] llov[illegible] *ſubjectionem* [illegible] inde [illegible] totam [illegible] maniam u[illegible] Sarmata bello ſuperat[illegible] rum dominio [illegible].

[illegible] multa fo[illegible] *Carolus Martellus*, id eſt, *malleus*, major d[illegible] orum Namurci C[illegible], & [illegible] bantiæ Du[illegible], *obiit* anno [illegible] Regis Franc[illegible] V[illegible] Nativitatis DC[illegible] [illegible] R[illegible] [illegible]ens [illegible] *Pip*[illegible] [illegible] *em.* [illegible] *nomine* [illegible] *bildem.* O[illegible] Duc[illegible] nept[illegible]

[illegible] *ultra om*[illegible]

[illegible] em mox anno [illegible] m Patris *Pippinus & Carlomannus* fratres [illegible] *Francorum accipiunt*, quem [illegible] annis quatuor adminiſtr[illegible]. *Poſtea Carlomannus Romæ* [illegible] *Monachus*, *Pippinus* dein[illegible] Major Domus, manſit ſolus annis VI. quibus evolutis omnium conſenſu Procerum, *Rex Francorum conſtituitur* [illegible] dicimus.

Gripho autem dolens ſe contemptum à fratribus [illegible] matris, *Laudunum civitatem occupat ac bellum* [illegible]. Qui celeriter exercit[illegible] contra Laudunum [illegible] urbem, & [illegible] *acrem c*[illegible] *unt*, [illegible] Carlomannus in N[illegible] caſtell[illegible] q[illegible] juxta Ar[illegible] nu[illegible] [illegible] elt [illegible] in qua cu[illegible] M[illegible] Carlomanni annis quatuor detent[illegible].

Anno [illegible] Regis Francorum VI. *Pippinus & Carlomannus* Namurci Comites, ac B[illegible] Duces, [illegible] obitum Pat[illegible] [illegible] *Majores Domus*, ſive Palatii [illegible] ad ordinandum Regnum atque *Provincias*, [illegible] mortem Patris, a ſubjectione Francorum [illegible] *recuperandas animos* ſtudioſi[illegible] *intendunt*.

In primis ergo *ad recuperandam Aquitaniam* communi animoſitate ſublati, contra Hunoldum, [illegible] Provinciæ Ducem, exercitum ducentes *bellum Principi indixerunt*. *At ſ*[illegible] vi[illegible] [illegible] poteſtati Francorum non poſſe reſiſtere, [illegible] & [illegible] *voluntati* [illegible].

[illegible] *dem tempore*, cum adhuc [illegible] in Aquitania conſiſt[illegible] *Pippinus* [illegible] *mannus* in c[illegible] dicitur Lucali, priu[illegible] inde di[illegible] derent, *Principatum totius Francorum R*[illegible], cujus adminiſtrationem ſub miſerabili Re[illegible] [illegible] derent ſtatuerunt. *Diviſerunt* ergo, ſicut voluerunt, Regni Provincias omnes, Procerum in provincia, & Regis Hilderici neque conſ[illegible] ne[illegible] requiſit[illegible]. *Erat enim Hildericus*, [illegible], *non R*[illegible] *ſed umbra potius Regalis* [illegible] *juſ*[illegible] *ima* [illegible] ſer[illegible] [illegible] [illegible] Complac[illegible] R[illegible] [illegible] ipum, ut [illegible] poſſ[illegible]bat.

Itaque communi Decreto, Pippinus & Carlomannus *diviſerunt* inter [illegible] omnes totius Regni Fra[illegible]orum Provincias, *in eo loco, qui nuncupatur* [illegible] *vis*. In qua diviſione *Carlomannus Auſtraſiam, Alemanniam & Thu*[illegible] *ſortitus eſt* [illegible], quarum Provin[illegible] per pagos [illegible] urbes iſta ſunt nomina. Treveris cum Moſ[illegible], Metis [illegible] Auſtra[illegible], Leo[illegible] cu[illegible] Namurcis B[illegible] H[illegible] ma[illegible] & Rhenum, Co[illegible] Tungren[illegible], Bata[illegible], Me[illegible] H[illegible] qui nunc ſunt Weſtphal. Moguntia cum C[illegible] R[illegible] Vangionibus, Nemetibus Weſtraſiis & [illegible], Argentina cum Alſati[illegible], Conſtantia cum Alem[illegible] Helv[illegible], Rauraci, Curienſibus, & qui hodie nu[illegible] V[illegible] leſii, Würtzburg cum Suevis Francis, [illegible] quib[illegible] oppida & urb[illegible] [illegible] Forchheim/Winsheim Hallue & [illegible] Schweinfurt Rotenburg Franckenfurt [illegible] [illegible]aſtein/Wichersheim [illegible]rdheim & [illegible] [illegible] urbi[illegible] V[illegible] Dr[illegible] & [illegible] *Turingia & Saxonia cum* [illegible] *Germania Carloma*[illegible] *in quibus* [illegible] *aut Du*[illegible]*, aut* [illegible] *Re*[illegible]

potest [illegible] *ad* [illegible] *pum unius anno* [illegible]

Pip[illegible] ea di[illegible] *cui est Burgundiam*, [illegible] *aniam* [illegible] *Campaniam*, [illegible] & [illegible] interjacet, quarum Pr[illegible] per [illegible] sta sunt nomi[illegible]

In Burgundia [illegible], Vienna, Avt[illegible]n, [illegible] Losanna, [illegible] Massilia, & [illegible] hodie [illegible]ia, & [illegible] continetur [illegible] P[illegible] Cabilona, Tull[illegible]um, Cathalaunia, [illegible]osa, [illegible]omagus, & [illegible]quid per totam [illegible] Gallia n, Remi, Au[illegible]anis, Su[illegible]onis, Belvacus, [illegible], Ambianis ab [illegible]pan usque ad [illegible] eadem fluvium.

Hac [illegible]ione [illegible] facta, Pippinus & Carlomannus domum sunt reversi. Eodem tempore, mox ut *Aleman*[illegible] mortem Caroli Martelli audiverunt, *a* [illegible] *jectione Francorum* [illegible] *edentes, in rebe*[illegible]*ionem unanimi*[illegible] *re* [illegible]*spirarunt.* Quæ Suevorum r[illegible]bellio, mox, ut Carlomanno innotuisset, contractis copiis, exe[illegible]itum movit in Alemanniam, quam ferro devastavit & igne. Verum ce[illegible]nentes Alemanni *quod Francorum impares essent viribus denuo se illis subjiciunt & annuum tributum, ut prius consueverunt,* [illegible].

Anno H[illegible]ici Regis VII. qui fuit *Dominica Nativitatis DCCX*[illegible] *Carlomannus & Pippinus*, junctis copiis, *cont*[illegible] [illegible]*ilonem Ducem Bavariæ*, qui & ipse d[illegible] erat [illegible] [illegible]ione Francorum, *processe*[illegible] *ad bellum. Imposuerat* enim [illegible] *sibi Regium Diadema*, [illegible] Regem auctoritate propria jussit appella[illegible], *quod Francorum Decreto fuerat illicitum, quia omnia Regna sua Ditioni subjecta, in Provincias redegerant, unam ex omnibus Monarchiam constituentes, cui Rex unicus Francorum præesset*, & solus. *Odilo* autem Dux venientes ad se Francos bello excepit, sed ab eis *superatus & fusus est*, & Bavaria denuo in deditionem Francorum subacta.

Eodem tempore a fide Francorum etiam *pars Saxonum*, post mortem Caroli Martelli, *defecit. Unde Carlomannus* a cæde Bavarorum reversus cum suis, expeditionem *movit in Saxoniam, captoq; castello*, quod incolæ Osnabruck nuncupant; & est hodie C[illegible]itas Episcopalis, *Theodericum illius pagi Comitem* primarium *in deditionem accepit*, qui fidem non se[illegible]vavit,

Quocirca *Carlomannus & Pippinus* conjunctis exercitibus, *anno* sequenti qui [illegible]uit *Dominica Nativitatis DCCXLV. Saxoniam iterum ingressi sunt*, & captum Theodoricum toties fidei transgressorem capite truncari [illegible] un[illegible] Iterumque, *Saxones compulsi Francis subjacere*, tributum dare cœperunt

Anno Hilderici Regis Francorum nominati Otiosi IX. *Dominica* verò *Nativitatis DC*[illegible]*XLVII. Carlomannus* Princeps Francorum Nobilissimus, Major domus, Comes Namurcensis & Brabantiæ Dux natus, ac Vice Rex Germaniæ, Trevirorum quoque, Metensium, Leodiensium, Coloniensium, Moguntinensium, Wormatiensium, Spirensium, Argentinensium, Basiliensium, Con[illegible]antiensium, Alemannorum, Suevorum, Bavarorum, [illegible]ium, B[illegible]hemo[illegible]m, Australium, Fran[illegible] [illegible]entalium, Thuringorum, [illegible]onum, & Saxonum Præfectus & principali [illegible]ominus u[illegible]us [illegible] potens & metuendus, *omnia fratri suo dimisit.*

[illegible]m [illegible] *amore* [illegible] postp[illegible]to tam la[illegible] [illegible] patu, qu[illegible] omnium simul [illegible] el [illegible]uodecim [illegible] ie at R[illegible]b[illegible] te [illegible] us mundi [illegible]

charia [illegible]

factus [illegible]

se [illegible] *am*[illegible]

F[illegible] *etiam* [illegible]

servivit.

Verùm *post annos* [illegible] *qu*[illegible]

Nobilis Romanus ex de[illegible] ut olim Dom[illegible]um suum, [illegible] t[illegible]tium, quo maxime del[illegible] pere[illegible] locum mutare co[illegible] *cum Roma cœnobio ad Mon*[illegible] [illegible]o est in *monte Ca*[illegible]*no*, [illegible] *tulit*, & Monachus inter M[illegible] [illegible]m Deo serviens permansit.

Post cujus conversionem Pippinus [illegible] domu[illegible], *omnem Principatum* totius Regni [illegible] *solus administravit* con[illegible]uenter, *adhuc an*[illegible] *bus e*[illegible]*olutis in Regem est sublimat*[illegible] & [illegible] XVI. F[illegible] factum est omne temp[illegible] post Patrem annorum viginti sex.

Anno Hilderici Regis Francorum XV [illegible] verò Principis IX. *Dominica* aut[illegible] *DCCLI.* indictione Ro[illegible]an[illegible] [illegible] *Burckhardus* natione A[illegible] chus, *Würtzburgensis Ecclesiæ prim*[illegible] *est*, & præfuit in m[illegible]gna [illegible]

Eodem anno Proceres totius R[illegible] in unum, super abrogatione R[illegible]s [illegible] cœp[illegible] habere consilium. [illegible]*acuit* [illegible]m muni omnibus, *ut Regem Hilderi*[illegible]*um*, [illegible]m di[illegible] pertiam, vel potestat[illegible] [illegible] *Pippinum*, pene quem [illegible] R[illegible] bat auctorit[illegible]s, *in Regem sub*[illegible] *Sed* [illegible] in h[illegible]nc rem *consentire non* [illegible] *Romani Pontificis Zacharia*[illegible] *qui* [illegible] gans se moventes.

Communi ate igitur consi[illegible], *mittuntur* San[illegible]s *Burckhardus, Wurtzburgen*[illegible] *Volradus* Abbas ad Zach[illegible] [illegible] *lerent* cum super memorato Re[illegible] videlicet [illegible] melius, justius [illegible] *Utrum nomen Regium cum Diademate* [illegible] *manere, qui semper otiosus nihil* [illegible] *dignum, an potius alter sit* [illegible], *id est P*[illegible] *qui cuncta Regni disponat negotia*, [illegible] *rem.*

R[illegible] *dit Papa Leg*[illegible] : *Justum sibi* [illegible] *Regni pe*[illegible] *labores, & cuncta* [illegible] *omen portet Regium & Diadema*, [illegible]ericus, qui semper oti[illegible]sus [illegible] a R[illegible] [illegible]atem *Scripsit ergo Episcopis & P*[illegible] *F*[illegible] [illegible] & consuluit, *ut Hilderico abr*[illegible] & [illegible]om detruso, *Pippinum faceret Regem* [illegible] *Bonifacio Archiepiscopo Moguntin*[illegible] per Ap[illegible] scripta *mandavit, quatenus eundem Pippinu*[illegible] *gem ungeret Francorum.*

Pippinus [illegible] jussu Zachariæ Papæ, *in Regem* [illegible]*corum, in civitate Suessionum, unct*[illegible] *& coro*[illegible] *per manus sancti B*[illegible] *Archiepi*[illegible] *A*[illegible]*censis, anno Dominica Nativitatis* [illegible] ne Romanorum [illegible]. & regnavit an[illegible]s XVI. *E*[illegible] [illegible]*nus* Namurc[illegible] Co[illegible]es, Brabant[illegible] [illegible]ux, M[illegible] [illegible]e Comes [illegible], *de anti*[illegible]*ma stirpe* [illegible] *corum* [illegible] *ater* fuit [illegible] *A*[illegible] [illegible] *ppino* [illegible] *qui fuit An*[illegible] [illegible] *A*[illegible]

[illegible] *usque ad Francorum* [illegible] Pippinus [illegible] nos juxta Papæ [illegible] Mo [illegible] Regni Francorum [illegible] de [illegible] um.

[illegible] *anno* quo Pippinus R[illegible] fuit corona- [illegible] *& transtulit corpus* [illegible] *Tertium* [illegible] Dionysii [illegible] ad [illegible] [illegible]

[illegible] *ipse quoque anno Pippinus Rex ad* [illegible] *Magnum* [illegible] & fanct [illegible] Wu [illegible] hard [illegible] diane [illegible] cancer [illegible] rat [illegible] tus, & quod [illegible] jus a [illegible] tali [illegible] us non [illegible] prov [illegible] m [illegible] suo [illegible] ine [illegible] [illegible] Proce [illegible] Regis [illegible] [illegible] quod [illegible] Regem [illegible] tat [illegible] & co [illegible] at [illegible] *itatem Wu* [illegible] *burg* [illegible] *bus eventibus* & [illegible] bus [illegible] *Ecclesia Cathedrali* [illegible] *Wurtzburgensi* mem [illegible] & [illegible] in [illegible] propter [illegible] tem. [illegible] juxta [illegible] tur, [illegible] Rex Pippinus.

[illegible] *quoque* [illegible] tatem, *cum emolumento* [illegible] *um* [illegible] *alium*, idem Rex Pippinus [illegible] *Wurtzburgensi* & [illegible] [illegible] *catem dedit* [illegible] & [illegible] Franco [illegible] *unoquoque* [illegible]

[illegible] ma no [illegible] ne [illegible] né [illegible] Regi [illegible] Rex Pippinus [illegible] anno [illegible]

[illegible] ex [illegible] *ipsi* co [illegible] *Franc* [illegible] *tum* [illegible] m.

[illegible] *ad hoc* [illegible] *& omit-* [illegible] *equos* [illegible] *tributo* [illegible] ion [illegible] Sa [illegible] tis Rex Pippi [illegible]

Anno Domini [illegible] Rex [illegible] K [illegible] pa [illegible]

gni autem [illegible] Sanctum Dionysii [illegible] nomine Bertam, & [illegible] C[illegible] mannum.

Carolus Magnus Pippini [illegible] major filius post [illegible] *cum fratre suo Carolomanno annis tribus*, quo [illegible] us regnavit annis XLIII. Cum [illegible] re cœpit [illegible] ætatis agebat XXVI. [illegible] prælia multa confecit, & *Regnum Francorum valde amplavit.* In primis [illegible] Hunoldum, qui Aquitaniam invaserat, du [illegible] cium, qui statim [illegible] ejus ad [illegible] Wasconum Ducem. At Carolus [illegible] legatione [illegible] m in Walconiam, [illegible] uxor [illegible] pit, ipseque Lupo, [illegible] Walconiæ [illegible] obtemperan[illegible] [illegible] ssus [illegible].

Anno [illegible] *Carolus Rex habuit Conventum Principum* Regni [illegible] neralem, *in Wormatia civitate*, [illegible] Regum, [illegible] Carolomanno, mi[illegible] apud Sc[illegible] onilt [illegible] pacis causa [illegible] [illegible] & [illegible] Sanctis Apostolis [illegible] suos re[illegible]

Eodem anno corpus Sancti Othmari quondam Abbatis [illegible] Di [illegible] alli, in [illegible] Rhe[illegible] qua Stein [illegible] tur [illegible] qua [illegible] ncans est per [illegible] *reperi ur incorruptum*, *ablatumque* [illegible] *Sancti Galli sepelitur*. Qui cum [illegible] Monasterii Abbas bonæ ac [illegible] gi [illegible] ræ [illegible] quo [illegible] perversorum [illegible] & [illegible] Ste [illegible] us [illegible] tur [illegible] Domini DCC [illegible] X[illegible]

Anno Domini [illegible]. Car[illegible] Rex moritur, cujus uxor cum [illegible] is fugit in [illegible] ad Desiderium Regem Longobardorum [illegible] Caroli Regis, propterea quod erat [illegible] in [illegible] arum in eum ma[illegible] arum, c[illegible] eum aliis [illegible] qui [illegible] x parte Carlomanni [illegible] discor [illegible] habant. Jam deinceps Magnus Carolus Regnum Francorum [illegible] tenuit [illegible] XLI[illegible]

Anno [illegible] *Carolus* [illegible] *Francorum* [illegible] *communi* [illegible] *m* [illegible] *nibus* [illegible] *xit*. Con[illegible] [illegible] orum [illegible] Saxoniam intravit, [illegible] & [illegible] *Eresburg* [illegible] *od* [illegible] *lum Saxonica* [illegible] ptum [illegible] ux[illegible]. Inde discedens ad W[illegible] proc[illegible], ubi convenien[illegible] Saxon[illegible] promit[illegible]. At Rex ac[illegible] pacem con[illegible]

Anno Domini [illegible] *Adrianus Papa* [illegible] Rege [illegible] *Langobardorum* [illegible] *opem imploravit.* [illegible] Longobardorum [illegible] *Desiderium* [illegible] *dit.* Longa [illegible] *civitatem ad deditionem compulit*, [illegible] Rex Carolus [illegible] prout tem[illegible] [illegible] A[illegible] Desiderium [illegible] Im[illegible] quod Rex Carolus [illegible] [illegible] imp[illegible] [illegible] *Mag*[illegible] [illegible]

R [illegible] *æpe*

supprimus [illegible] *navent, Eccles* [illegible] lacius quoniam [illegible] Erant enim Saxones [illegible] rum. Cumque multa vi [illegible] dere c[illegible] quibus [illegible] ex pagis, quam [illegible] juv[illegible], [illegible] vel [illegible] omne [illegible] Saxon[illegible] [illegible] persequente [illegible] *Anno Domini* [illegible] [illegible] us de [illegible] barb[illegible] do n[illegible] prius quam [illegible] um Saxones [illegible] terram in eorum terram mis[illegible] ex[illegible] & incendiis cuncta vastantes, omnibusque [illegible] rum [illegible] funt, in[illegible] ctis, cum ingenti præda reversi sunt. Et hæc *secunda fuit expeditio Caroli Regis in Saxoniam.*

Anno Domini DCCLXXV. *Carolus* Rex Magnus [illegible] de[illegible] Saxoniam ingredi, & tam diu in ea perseverare, donec aut fidem Christi susciperent, aut omnes exterminarentur. Toto igitur Francorum impetu *Saxoniam petens* primò incursu *Sigaburgum munitissimum castellum*, quod ex opposito Rheni duobus a Bunna distat milliaribus, in quo Saxonum erat præsidium, *cepit*. *Eresburgum* a Saxonibus destructum *restituere* [illegible], in [illegible] oque Francorum præsidium posuit, multaque strage facta obsides ab eis, & à Westphalis acceptis pacem dedit petentibus & recessit.

Anno Domini DCCLXXVII. *Carolus* Rex Magnus *habito* Principum Regni Francorum *Concilio in loco Padelbrunna*, in finibus Saxoniæ, ubi nunc est Civitas Episcopalis, iterum jam *quarto exercitum duxit in Saxoniam*, omnesque sibi fallaciter devotos invenit. Cuncti enim ad eum venerunt præter *Wittekindum* unum ex Primoribus Westphalorum, *qui* multorum sibi conscius facinorum Regem [illegible] & cum paucis *ad Sigefridum Regem Danorum profugit.* Cæteri autem, qui convenerant in [illegible] um se Regis potestati submiserunt, ut [illegible] veniam tunc mererentur, quatenus, si eius statuta ulterius violarent, patria & libertate privarentur. *Multi ad instantiam Regis baptizati sunt* quorum tamen pauci veri Christiani [illegible] terunt.

Anno Domini DCCLXXVIII. *Rex Carolus movit in Hispaniam*, & urbe quadam [illegible] Diuoni subegit, *atque a Sa*[illegible] *accepit. Interea Saxones* comperto, quod [illegible] ex longe abesset, sumptis armis, *usque ad Rhenum profecti sunt.* Sed cum [illegible] transire non possent, quicquid a Tuitio vico, quæ est in opposito Coloniæ, usque ad Confluentiam, [illegible] Mosella influit Rhenum, vicorum [illegible], igni & ferro depopulati sunt, nullum sexus vel ætatis discrimen facientes, [illegible] cum matribus occiderunt.

Quod cum Rex [illegible] po[illegible] Orientales Franc[illegible] A[illegible] dos eos con[illegible] S[illegible] audientes conf[illegible] illos insecuti [illegible] juxta fluvium A[illegible] vad[illegible] [illegible]

[illegible] DCCLXXX [illegible]

multitudo [illegible] *Re*[illegible] *pit.* In[illegible] [illegible] grant, & Ostphali obsides [illegible] [illegible] unt, quibus peractis R[illegible] est.

Anno Domini [illegible] *movit in Saxoniam*, [illegible] [illegible] arium Sax[illegible] *zati sunt.* [illegible] R[illegible] Fr[illegible] & hab[illegible] oratio[illegible] præfectus est, N[illegible] Papæ celebravit [illegible]

Hoc anno Dominicæ Nativitatis [illegible] *rolus Rex Francorum* [illegible] in R[illegible] regni sui annis XXXII. A[illegible] *est Imperator Romanorum*, & im[illegible] Cum enim Romæ esset p[illegible] Papæ [illegible] nimis injuriæ fa[illegible] & ibidem celebraret, in ipso die [illegible] solennia ven[illegible] Apostol[illegible], ab oratione, nihil [illegible] sperans, quam Imperium [illegible] natus, capiti ejus coronam im[illegible] Romanum pronunciavit. [illegible] Romano conc[illegible] *coronato Magno, & Pacifico* [illegible] *vita & victoria.* [illegible] st [illegible] camaru, & [illegible] an[illegible] tus [illegible] Papa, & ab [illegible] insignitus, Imp[illegible] & A[illegible] tarum favore gentium

Anno Domini DCCC[illegible] Aquisgrani hyemavit. Æ[illegible] in Saxoniam, *omne*[illegible] *Saxone*[illegible], *in Franciam transtu*[illegible] anos ab O[illegible] pop[illegible] ab[illegible] sub tributo annuo [illegible]

Anno Domini DCCCV. *Imp*[illegible] suum Carolum, cu[illegible] *in* [illegible] pulati [illegible] n[illegible] *Ducatum R*[illegible] [illegible]

Anno Domini DCCCXI. [illegible] natu [illegible] us, pri[illegible] N[illegible] Decem[illegible]

Anno Domini DCCCXI[illegible] *habito generali c*[illegible] *Ludovicum Regem* A[illegible] *impone*[illegible] *Imp*[illegible] *tem fecit.* B[illegible] hardum [illegible] Regem Italiæ [illegible] *anno* [illegible] [illegible]

Anno [illegible] R[illegible] R[illegible]

[illegible] *Ducem* [illegible] Mogunt. [illegible] & [illegible] Agrippina, [illegible] & [illegible] X. [illegible]

Anno Domini [illegible] *ac eidem* [illegible] *um Rege* [illegible] Re- [illegible]

Anno Domini [illegible]

S [illegible] S [illegible]

ne [illegible]

Anno Domini [illegible]

[illegible] nog [illegible] & *Im-* [illegible] *orientem sibi* [illegible] la- [illegible] Aquisgranum Bavariæ [illegible], Re- [illegible] Francorum [illegible] Imperio [illegible]

Anno Domini [illegible] omniorum [illegible] Roma- [illegible] M [illegible] P [illegible] *cum nomine Imperatoris tenuit* [illegible]*am*, [illegible] *Aquitaniam*, *Carolus Galliam*, & [illegible] *Germaniam* [illegible] *est.*

Regnum Francorum divisum in duo Regna, in Germaniam & Galliam.

[illegible] DCCCXLI. ab in- [illegible] CLX X [illegible] R [illegible] qu [illegible] Carolus [illegible] & [illegible] Aquita- [illegible]

[illegible] R [illegible]

[illegible] Unni, [illegible] qua & [illegible] Brit- [illegible] thavin [illegible], Atreba [illegible] na, Traj- [illegible], Colonia, [illegible] Moguntia, [illegible] Wolra- [illegible] Alanis, cæte- raque [illegible] Germaniæ Regnum [illegible] *Regni Germanici*, [illegible] *Imperii Romani*. [illegible] *Germania tota huic subest Regno* [illegible], Hassiæ, West- [illegible] *Hassia* [illegible] *Wederavia* [illegible], Marchia [illegible] Norwegia [illegible], P [illegible] & [illegible] Bohemia [illegible], & Sclavonia [illegible] Austria, Carinthia, [illegible] roli, Bavaria, R [illegible] & *Ita- liam* [illegible] *ad Regnum* [illegible] *jure* [illegible]

Regnum [illegible] P [illegible] & [illegible] *ad Imperium* [illegible] R [illegible] *Regnum* [illegible] *Germanicum* [illegible] *Impe- rium* [illegible] C [illegible] M [illegible] R [illegible] R [illegible] urbes [illegible], [illegible] Re [illegible]

Nam *si aliquando* [illegible] *Germaniæ Imperium auferri, maneret tamen* [illegible] ut nunc est liberum omne [illegible] & Civitates per omnia loca [illegible] ipsa sibi habe [illegible], ut hodie habe [illegible] subjecta.

Ludovicus [illegible] Imperator [illegible] vic [illegible] Se- [illegible], R [illegible] X X. [illegible] J [illegible] Rex [illegible] Germaniæ, & Imperator Romanorum, annis XI. [illegible] R [illegible] inter fra [illegible] divisum Nam [illegible] Germaniam habe [illegible]. Ludovicus [illegible] Caro [illegible] Alemanniam, & Carlomannus [illegible] Arnulfus postmodum totius Regni Germanici [illegible], & Imperii Monarchiam [illegible]. Ab h [illegible] *cum* [illegible] *Regibus* [illegible] excepti [illegible] *mani* [illegible] autem Galli [illegible]

I [illegible] I 4.

Compendii JOHANNIS TRITTENHEMII, *Abbatis Divi Jacobi Wurtzburgensis, de origine* [illegible] *Francorum, de Regno quoque,* [illegible] *&* *Regibus eorundem*

FINIS.

EPITOMA

GERMANICARUM RERUM,

JACOBI WYMPHELINGII SELESTADIENSIS

[illegible]

[illegible]

probabunt, nec te propterea laboris pœniteat. Novi quosdam in hoc orbe pene dixissem in hac urbe, qui tametsi initiati sunt, & … classe Ecclesiastica Antesignani habentur, magis tamen ludo … ssertario, aut chartulis lusoriis delectantur, quàm Hieronymi aut Cypriani scriptis. Sunt qui dum in æde sacra horarias preces p…llunt, intus & in cute torquentur, quid vernula domi agat, & an piperatum egregiè conditum sit, an bene salitum assabulum, an lucanicæ crassæ sint, & delicatæ, an satis pisces fricti. Et hi nihilominus quando nec generoso sanguine, nec moribus, nec doctrina sunt spectabiles, … literarum Proceres conveniunt, quod cum summo dolore refero, primi accumbere nolunt & subselliis honoratioribus sedere, quasi locus ille eminentior splendorem ipsis afferat, quum e diverso locum homo, non locus hominem exornet, quod & Damonidas apud Cheronensem Plutarchum non ignoravit, & Canonica Decreta testantur. Volui hæc obiter dicere, ne illi qui fortuna duce, quæ semper cæca est, vel offi…io vel dignitate præditi sunt, plus nimio sibi blandiantur & arrogent. Impurissimis viris, quod nemo ignorat, sæpè honores committuntur. Inde Græcanicum illud ac elegans adagium, *Asinus mysteria vel sacra portat.* Vale mi doctissime Jacobe, & successivis temporibus conde ac compone, quæ mox in tempore sis depromturus, ut si … agas negotium posterorum, teque vixisse testeris. Vale iterum: Argentinæ cursim ex ædibus nostris, Anno Christi M.D.IV. pridie Kal… das Januarii.

CAPUT PRIMUM.

Germanorum quinque esse genera.

G*Ermanos quinque constant generibus. Vindelico*, … uorum pars *Burgundiones* è quibus profecti hi, q… …allias obtinent … seu apud Eduos & Ararin fluvium …edes habent, qui Germanorum coloni in ritus mo…esque …allicos deformati sunt. *Alterum* genus *In…avones*, quorum pars Cimbri, Theutoni, ac Chau…corum gentes. *Tertium, Ilævones* Rheno proximi, quorum pars Cimbri me…iterranei. *Quartum Hermiones*, quorum Suevi Hermunduri, Chatti Cherusci. *Quintū* genus, *Peucini* d… …astarnę cōtermini Dacis.

CAP. II.

Cimbri Germanorum vetustissimos vicêre Græcos, Bojos, Illyricum, Romanos Consules & Legatos plurimos atque Hispanos.

EX his *fama vetustiores Cimbri*, sive illi Theutoni, sive mediterranei fuerint, *Homeri celeberrimi Poetarum ætate*, vel paulo supra ejus ætatem, *militiam agitavère usq; ad Mæotida paludem*, suæque expe…itionis mo…imenta, Cimme…ium Bo…phorum …liquere. Nam Græci Cimbros κιμμε…ους vocant, audacterq; trajecto Bosphoro ad Ioniam usq; … rram d… cursarunt, Sardibus captis, & Magnetum g… …Treribus fund…us deleta, quæ gens …immer… a… …is secundis rebus usa est. Cimbrorum climaipse Poeta in…nuans, quod tenebrosum esset, sic memorat. Aere & nebula cooperti sunt.

Illis sol nunquam Phaeton sua lumina spargit,
Perniciosa super nox semper tenditur istis.

Habitant autem in G…rmaniæ ora *Cimbricum Chersonesum* ab eis appe…atum, *inter Albis & Chalusi fluminum ostia, & inter Germa…icum Sarmaticumq; Oceanum.* Hi sunt qui ad P…nt… …xt…am, m…dite raneam Regionem habitantes u… in …onium excurrebant: Hos Scythæ ex h… sedibus p…pulerunt. Scythas autem Græci, qui Panticapeum, & … in Bosphoro urbes ha…tant. De his nostris popul… …ita ap… … …m… …osque Græcos Histor…os, apud … …chum Aristotelemque Phi…sophos legimus. Utinam tantum animi nostris Germanis …incipibus hodie inesset, ut quas Cimbri olim ob bellicam solùm gloriam subegerunt, hi pro Christi fide & charitate, eas sedes ex Turcarum manibus eriperent, quorum hodie servituti Ionia, Pontus, Græciaque omnis, non absque magna omnium Christianorum Regum ignominia, miserabiliter & fœdissimè subjecta est. Hæc commemorare libuit, ut nosceres, quanta nostratea gloria floruerint ante urbem Romam conditam, Sylviis Albæ regnantibus, anno CLX. Hac enim ætate Homerum Hesiodumque Poetas inveni…u… claruisse. Romanis autem rebus florentissimis, post Punica bella omnia, interq; sociale bellum, quod fuit anno urbis conditæ DCLXII. *Bojos* Gallorum populos, qui Hercyniam sylvam inhabitárunt, *Cimbri agmine facto invasère*, à quibus ejecti Istros & Scordiscos Gallicas gentes petiêre. Tum Theuriscas & Thauriscos, & hos quoque natiutus Galliæ, deinde Helvetios adierunt, viros tum plurimo lo…plctes auro, cæterùm in pace vitam agitantes: quumque cor flatas hi bellicis arti…us opes longè suis ampliores esse viderent, Helvetios secum solicitasse, præcipuè Tigurinos & Toygenos, quos universos delevere Romani, non tamen impunè. *Primo* enim *Cimbri* gens vaga, popul… b…di *in Illyricum*, hodie *Sclavoniam venerunt ab …is Papyrius Carbo* Consul cum exercitu *fusus est.* D…inde *M. Junius Syllanus*, etiam Consul *adversum Cimbros infeliciter pugnavit.* *Post* id bellum Cymbri per Legatos a Senatu populoque Romano sedem & agros p…stulaverunt, quorum petitione spreta, Cimbri cum Tigurinis, quos ex Helveti… secum in militiam solic…asse retul…mus, *in Galliam migravere, in fines Allobrogum*, bique cum L. Cassio Consule manus conserunt, cumque eum exercitu trucidant. Milites qui ex clade superaverant, datis obsidibus, & rerum omnium dimidia parte, ut incolumes dimitterentur, cum Cimb… … pacti sunt. *M. Aurelius Scaurus* Consulis Legatus, a Cimbris fuso exercitu captus, & in consilium ab his ev…atus, quum deterreret eos, ne Alpes Italiam pet…tu… transiri…nt, eo, quòd diceret, Romanos vinc… …n poss… …a… …o *Cimbrorum Rege occisus est.* Tum *ab iisdem* b… …us *C. Manlius, & …Servilius Capio*, qui Pr… …tum in G…llia ag…bant, v…i prælio, binisque cast… …xuti sunt, octoginta millia militum occisa, calonum ac lixarum (hi sunt militum ministri) quadraginta m…llia. Cimbri *post eam victoriam* omnibus agris vicisque juxta Rhodanum ac Pyrenæum vastatis, *in Hispaniam transgressi sunt* ibique multa loca populati, a Celtiberis fugati, revertentes in Galliam b… …issimis Theutonis se conjunxerunt. Atque C. Mar…, qui jam Jugurtham devicerat, summa vi castr… a Theutonis Ambronibusque oppugnata sunt. Marius enim secund… & tertio absens Consul creatus, quartò Consulatu cōtra Cimbros missus post defensa castra, duobus prælia circa aquas Sextias Theutonis Ambronibusq; deletis, Marius absens quintum Consul creatus triumphum oblatum distulit, donec …imbros vinceret, t…tum roboris in Germanis fuit. Cimbri repulso ab Alpibus fugatoq; Q. Catulo Proconsule, qu… …uces Alpium obsiderat, & ad …lumen Atesim castellum editū insederat …liqueratq; … Virtute sua explicata … …entem Proconsulem, exer…tumq; prosequuti … …iam trajece… …nt, verùm *junctis* ejusdem *Q. Catuli, & C. Marii exercitibus, prælio victi sunt*, in quo cæsa traduntur Cimbrorum …ctum quadraginta millia, capta LX. Hæc sunt quæ Germani ad ea usque tempora gesse…

CAP. III.

De Ariovisto primo Germanorum Rege, qui contra Julium Cæsarem pugnavit.

POstes *Ariovistus* Germanorum Rex primus propter bellicas Virtutes *amicus Populi Romani à Senatu salutatus est.* C. Julio Cæsare Consule, deinde Provinciam Galliam administrante, quum Helvetiis bellum inferret, Ariovistus *cum Cæsare manus conseruit,* victusque in Germaniam rediit. Crebra deinde bella cum Suevis, Cæsare trans Rhenum agente, nihil tamen memoria dignum actum invenio, quàm quod ponte Galliam Germaniamque conjunxit. Germani Equites ex Nobilioribus, Cæsaris virtute, Virique integritate moti ei se conjunxerunt, quorum opera reliquis in bellis sæpè usus, eorum etiam fortitudinem in Pharsalo contra Pompejum expertus est, præcipuo enim eorum auxilio Pompejanum Romanorumque militem superavit. In Philippicis etiam campis certatum est inter exercitum Cæsaris & Pompeji æquo Marte. Quum autem jussu Pompeji fusus à cornu erupisset equitatus, repentè hinc signo dato, Germanorum cohortes tantum in effusos equites fecêre impetum, ut illi esse pedites, hi venire in equis viderentur. Et ipse Cæsar in commentariis suis, de Germanis, quod ad bella imperterriti fuerint, dum cum eis bellum gerere constituisset, hanc eorum ad se fuisse orationem scribit: *Germanos neque priores Populo Romano bellum inferre, neque tamen recusare, si lacessantur, quin armis contendant, quod Germanorum consuetudo hæc sit à majoribus tradita, quicunque bellum inferant, resistere, neque deprecari, hæc tamen dicere: venisse invitos ejectos domo si suam gratiam Romani velint, posse his esse utiles amicos, vel sibi agros attribuant, vel patiantur eos tenere, quos armis possederint, sese unis Suevis concedere, quibus ne Dii quidem immortales pares esse possint, reliquum quidem in terris esse neminem, quem non superare possint.*

CAP. IV.

Germani Cæsaris custodes eliguntur, Quintilium Varum, Drusumq́ Germanicum superant.

OB singularem quoque peculiaremque Germanorum fidem & integritatem, C. Cæsar corporis sui custodes Germanos delegit, qui & Octavii Cæsaris simili curæ præfecti, usque ad Varianam cladem permansere. Quintilius enim Varus, cujus Horatius meminit, cum tribus legionibus, à Cheruscis obtruncatus est. Salas fluvius Germaniæ est, inter quem & Rhenum Drusus Germanicus, quum bellum gereret, victor oppetiit, tam arduum est nostrates vincere, id quoque bellum ante Quintilii Vari cædem gestum est. Unde & cum Cornelio Tacito concludamus: *Sexcentesimum & quadragesimum,* inquit, *urbs nostra agebat annum, quum primum Cimbrorum audita sunt arma, Cæcilio Metello, ac Papirio Carbone Consulibus, ex quo si ad alterum Imperatoris Trajani Consulatum computemus, ducenti fermè & decem anni colliguntur, tamdiu Germania vincitur, medio tam longi ævi spatio multa invicem damna non Samnites, non Pœni, non Hispania Galliavé, ne Parthi quidem sæpius admovêre:* & subdit: *Nec impune C. Marius in Italia, Divus Julius in Gallia, Drusus ac Nero Germanicus in suis eos sedibus perculerunt. Mox ingentes C. Cæsaris minæ in ludibrium versæ. Inde otium, donec occasione discordiæ nostræ & civilium armorum expugnatis Legionum hibernis, etiam Gallias affectavere, ac rursus pulsi inde proximis temporibus, triumphati magis, quàm victi sunt.* Quæ laus major dici potest, quàm quod homo Romanus linguaque Romana de Germanis triumphos actos esse, verè autem nunquam victos fuisse asseverat? nisi quantum benevolentia, ac benignitate in fidem Romanæ Nobilitatis adducti sunt,

CAP. V.

Germani externos etiam Reges pepulere.

REges etiam externarum gentium Germani non timuerunt. Quum enim *Magnus Alexander* domuisset Triballos, Bœotiam, Thraciam, Spartanos, Thessalos, Achaiam, Peloponnesum, Ioniam, Lydiam, Lyciam, Ciliciam, Cappadociam, Cariam, Paphlagoniam, majorem & minorem Armeniam, Syriam, Ægyptios, Persas, Thauros, Hircanos, Medos, Sagas, Indos, *deterritus* tamen *est aspectu & fama Germanorum,* ad Danubiique ripam substitit, & qui omnem Orientem feliciter calcaverat, ejus vim una Germania repressit, impetum compescuit, audaciam retardavit. *Darius & Cyrus* potentissimi Asiæ Reges, trajecto Danubio, *Germanos non ausi sunt attingere.* *Lysimachus* Rex Maximus, quum ingenti coacto exercitu Danubium trajecisset, *à Romochate Rege, non modo victus, sed etiam captus est.* Tanta fuit Germanorum victoria, tantæ eorum clades, qui Germaniam armis petierunt, ut natum sit inter finitimos proverbium: *Male qui velit pugnare, cum Germanis pugnet.* Quumque Germani omnium victores invictissimi haberentur, veteres Romani Imperatores illud certatim enixissimeq́ contenderunt, ut sicut Scipio ab Africa Africanus, & alter ab Asia Asiaticus, ita ipsi propter splendorem provinciæ Germani cognominarentur. Tiberius etiam Cæsar filium sibi natum, cupiditate eximiæ gloriæ Germanicum appellavit. *Domitianus ac Nerva* Cæsares *titulis cæteris,* quos Senatus detulerat, *repudiatis, solum Germanicum recepêre,* in quo uno plus ornamenti esse, quàm in cæteris Provinciis positum arbitrabantur.

CAP. VI.

De armatura fœminarum & puerorum Germanorum ab ipsa natura.

MEmoriæ proditum est, *fœminas quoq́ Germanas* sumptis aliquando pro patriis armis, *ex integro Virorum pugnas instaurasse,* & ad studia bellica prolem suam à primis incunabilis auspicatas esse, veluti armis initiati & addicti, Martem singulare & præcipuum belli Numen coluêre. Enimvero *Peritis astrorum constat, vim atque influxum Martis,* hoc est, appetitum quendam armorum, *ardoremq́ bellandi Germanis inesse,* ut non solùm artibus ad arma sint idonei, sed natura ipsa ad rem militarem disciplinamque bellicam geniti esse videantur. Eam ob rem Germanos à natura bellicosos, Dionysius vocat. Inde etiam corpora eximia ac procera, vultus etiam, quamvis pace lætos, tamen bello terribiles, & oculos in pugna minaciores atque incensos, & vocem, ad terrorem plenissimè incutiendum, naturam dedisse, videmus. Hujus non ignarus ætate nostra Baptista Mantuanus, Poetarum facilè Princeps, ad Robertum Severinatem Veneti exercitus Ducem, à Germanis victum atque fugatum, inquit:

Sed neque te imbelles Indi mollésve Sabæi,
Pygmæive breves rapiunt, verùm accola Rheni,
Gens durata gelu, genus insuperabile ferro,
Quod toties Romana tuum, cùm ditione premebat
Europa, Lybiaq́ urbes, Asiamq́ minorem,
Terruit: hi superans Parthos, Thracumq́ furores
Quos Martem genuisse ferunt, hi spicula torquens
Penthesylæa non inferiora secuti.

CAP.

CAP. VIII.

Germani Romanos Imperatores multos vicēre.

OCtavii *Augusti* fortissimæ quondam *Legiones* contra Germanos missæ, apud Cheruscos *a Germanis* concorditer arma capientibus, *ad internecionem sunt deleta*, & quæ reliquum orbem usq; ad solis ortum perdomuerunt, uni Germanorum exercitui pares esse non potuerunt. Ipseq; Octavianus omnes graves ignominias, cladesque non alibi, quam in Germania accepit, sed præcipuè Varianam penè exitiabilem, tribus Legionibus, cum Duce, Legatisque, & auxiliis omnibus cæsis. Hac nunciata, Augustum adeò consternatum ferunt, ut per continuos menses, barba capilloq; submisso, caput interdum foribus illideret, vociferans. *Quintili Vare, Legiones redde*, diemque cladis quotannis mœstum habuerit. *Lugubrem hanc Romanorum cladem*, & insignem Germanorum victoriam *apud Augustam Vindelicam contigisse epinatum est*, *eumq; locum Perleg, appellatum*, eò, *quòd illic perierint Legiones*, commemorat Otho noster Frisingensis. *Tiberius*, Augusti successor, armis Vindelicos aggressus, Germanis insurgentibus, *brevi è Germania discedere coactus est*. *Vespasianus* Summus postea Imperatur, à Claudio Cæsare contra Germanos missus triginta & duabus pugnis *vincere Germaniam nequivit*. *Antonius Aurelius*, *& Alexander Cæsares*, *postulavēre à Germanis auxilium*, coactiq; se sunt præsidia, & copias omnes ex oppidis concordis Germaniæ deducere, & nationem Germanicam æquis conditionibus in amicitiam societatemque recipere. *Trajanus* suscepto apod Coloniam Agrippinam Imperio, non vi aut armis *Germaniam* coëgit, sed *Mansuetudine*, *Liberalitate*, *& Justitia mandata*, incredibiliq; que eam *mitigavit*. Hæ res igitur laudi Germaniæ fuēre, usque ad salutis nostræ initia. Tu autem, ut religioni Christi addictum Theologumq; decet, qoid fidei, quid moribus humanis, artibus deniq; ac disciplinis humano cōtulerimus generi, à me jam explicari postulas. Fateor me tantis imparem rebus, sed quantum lectione percepi, memoriaq; suggeret, ad te perscribam. Tacebo autem quo pacto Rhetö, Noricique, Valeriano Imperatore salutato, per Transalpinam Galliam, Lombardiá vulgo dicunt, discurserunt flammis populabundi omnia vastantes, Ravennam usque, aut quas deoiq; expediónnes cum Gothis, Wandalis, Hunnisq; gessēre, inter quos Suevi, Herulíq; militarunt, & ex Germanis Alani: sunt enim alii Pontica natio, ex quibús Gothialani dicuntur Tarraconensem Hispaniam incolentes, quos vulgo Cathelanos dicimus. Fuēre & Germani Longobardi, ut nomen sonat, licet ex diversis Germanis gens collectitia, quæq; ex fortuna Duces sortiretur, auspiciis Narsetis militantes, Totila Theiateq; Gothorum Regibus oppressis, nomen Gothorum Regnumq; ex Italia pepulēre. Utinam verborum barbariem ut Regnom sustulissent.

DE ANTIQUITATE BAIOARIORUM.

CAP. IX.

De Carolo Magno primo Germanorum Imperatore post Græcos, & de in humano facinore Gallorum Modernorum.

QUid de Pippinis, Carolis dicam, qui Germanorum ductores, Longobardorum potentiam, quæ collectitia, ut diximus, gens, toti Italiæ dominata est, comprimentes, Desiderio & Aistulpho eorum Regibus domitis victisq;, ac in Germania custodiæ traditis, Romanis Pontificibus sæpius rebelles, tandem sub jugum misēre, ducentesimum quartumq; post annum, quo in Italiam venerant: Anno autem Christi DCCLXXVI. *Carolus* enim Magnus, cui Franconia natale solum fuit, Platina teste in Hadriano primo, Romam petiit expectatus ab Hadriano cum Clero suo in gradibus Sancti Petri, *pedes Pontificis exosculatur*, *omnes Basilicas piè & religiosè invisit*, *ac muneribus quibusdam ornavit*, quæ dono pater Pippinus Gregorio III. dederat, eadem ipse amplioribus privilegiis confirmavit, Desiderium Ecclesiæ Romanæ persequutorem in exilium misit, Cassinum Religionis causa divertens omnia Monastarii dona, ab aliis Principibus Divo Benedicto data, confirmavit. Mox deinde Carolus nulla interposita mora, in *Saxones idololatras*, qui ob ejus in Italiam discessum rebellaverant, movet, atq; eos *postquā à primo in eos bello triginta cum hac gente annos bellaverat*, *victos*, *jugum Christi subire coegit*. Id eò spectat, ut Carolum Germanum esse intelligas, nam trans Rhenanus est, ideoque *magnificè res per eum gesta*, *nequaquam Francis modernis*, *sed Francis Germanis sunt assignanda*, *à quibus* hi Galli, qui Francorum Regni titulo designantur, *olim descivēre*, *uti & hodierna die* à Maximiliano, Christianissimo Romanorum Rege, contra jus gentium, humanam societatem integritatemque, defecerunt. Nam Maximilianus ex ea Domo ac familia genitus est, de qua Caroli Magni stirps propagata fuit. Carolus is est, qui Leonem III. à populo Romano fraude Paschalis Primicerii & Campuli Presbyteri captum & cæsum, in Germaniamque usque ad Saxonica (contra quos tum bellum Carolus gerebat) profectum, egregio comitatu, Romam remisit. Mox deinde Carolus non diu moratus, per Moguntiacos in Belgis positos, Noricumque montem in Forum Julii descendens, Romam expectatus proficiscitur. Urbem ingredienti, omnia certe, & meritò quidem, honoris genera adhibita sunt. *Octavo* autem *die* postea, quàm urbem ingressus fuerat, *in Basilica Petri astante Populo & Clero*, *Episcoporum omnium* qui eò ex tota Italia & Francia convenerant, *sententias de vita & moribus Pontificis rogat*: *verum ab omnibus* una voce *responsum est*: *Sedem Apostolicam omnium Ecclesiarum caput*, *à nemine*, *Laico præsertim*, *judicari debere*: omissa autem ob tam grave responsum à Carolo quæstione, Leo Pontifex, qui id judicium maximè expetebat, suggestum conscendens, ac Evangelia in manibus retinens, jurejurando affirmavit, se omnium rerum, quæ sibi objicerentur, insontem esse. Fuit is dies idibus Decembris, Salutis anno DCCC. Dum autem hæc Romæ agerentur, Pippinus, mandato patris, Beneventanos Duce Grimoaldo, finitimos suos vexantes, aggressus, magnis cladibus ita perdomuit, ut ægrem se mœnibus tuerentur, cui bello Vinigisinum Spoletinum Ducem præficiens, ad patrem revertitur, Imperii coronam brevi sumpturum. Nam *Pontifex* Carolo optimè de Ecclesia Dei merito, aliquam gratiam relaturus, *quum videret Imperatores Constantinopolitanos agrè id nomen tueri*, ac ob eam rem urbem & Italiam ipsam magnas calamitates passam, in Basilica Petri, post solennia sacra Populi Romani scito & precibus, ipsum *Carolum magna voce Imperatorem decernit*, ac diademate donat, eoq; acclamante populo Romano, CAROLO

AUGU-

AU[illegible] [illegible]OLO C[illegible]R[illegible]NATO, MA[illegible] [illegible]ICO IMP[illegible]RATORI V[illegible] [illegible]T [illegible]ORIA. Pontifex item hominem [illegible] Pippino filio, quem Italiæ Regem [illegible] pronunciavit. Quid gloriosius, quid [illegible] dignius Germanis unquam accidere potuit, quam propter præclaras belli Sacerdotiique defensi[illegible] virtutes, supremi Regni & totius Orbis Monarchiam, summique Principatus habenas & gubernacula meruisse, ac quoad sæcula stabunt possidere? Id certè constat, propter ignaviam Imperatoris Constantinopolitani a Græcis in Germanos Romanum Imperium translatum esse.

CAP. X.

Carolus Magnus filiis suis Regna distribuit, Imperiiq; [illegible]ines decernit.

CArolus autem jam senio gravis, quum intellexisset Pippinum, quem, ut diximus, Italiæ Regem præfecerat, Mediolani mortuum esse, *Ludovicum* filium minorem natu, *Aquitaniæ Regem & Imperii successorem*: *Bernardum* verò nepotem, *Italiæ Regem declarat*, [illegible]que mandat, ut Ludovico rebus in omnibus obtemperet. *Fines Imperii hos esse voluit, in Gallia: Rhenum ac Ligerim*, qui in C[illegible] [illegible] oriens, eos à Bit[illegible] d[illegible]vidit, *in Germania* verò, *Danubium & Saum* fluvios. His autem [illegible]ovinciis, Aquitaniam, Ga[illegible] [illegible] magnam partem Hispaniæ, Cisalpinam G[illegible], Sa[illegible]iam, utramque Pannoniam, Istriam, [illegible] addidit. Maritima verò Dalmatiæ Imperio Con[illegible]tinopolitano subjecta erant, quæ nunc pro magna parte Turcis serviunt, in dedecus Principum Christianorum, qui dum pro sua libidine decertant, magnam Europæ partem Mahumetanæ perfidiæ subjectam esse, permittunt. *Rebus autem ita compositis*, dum *Aquisgrani* esset valetudinis causa, propter aquas calidas, quæ ibi scaturiunt, febre ac dolore laterum *moritur*, ætatis suæ anno LXXII. quinto Kalendas Februarii, Salutis verò anno DCCCXV. Ejus autem corpus nullo non genere honoris adhibito, in templo Beatæ Virginis, quod ipse magnis sumptibus Aquisgrani extruxerat, sepelitur, hoc ad[illegible]to Epigrammate: MAGNI CAROLI REGIS CHRISTIANISSIMI, ROMANORUM IMPERATORIS CORPUS HOC SEPULCHRO CONDITUM JACET. Fuit autem Carolus (si ejus res gestas tum domi tum foris inspicis) tantæ Amplitudinis & Integritatis Imperator, ut postea neminem superiorem, nedum parem habuerit. Adeò autem quum ei per ocium liceret, *studiis literarum delectatus est, ut* primus, suadente tamen Albino *Gymnasium Parisiense instituerit.* Non dubito à te & Abbate Spanheimensi Catalogo Germanorum, de quo mihi scripsisti, consignatum esse Bonifacium Archiepiscopum Moguntinum, qui Germanos ad Christi fidem convertit. Neque prætereas Rhabanum illustrissimum Theologum atq; Poetam, Strabumque, & Haymonem, Viros in studio Sacratissimarum Literarum præstantes.

CAP. X[illegible].

De Ludovic[illegible] Pio.

LUdovicus *Pius* Imperator, ubi intell[illegible]it Stephanum IV Romanum Pon[illegible]ificem in Gallias pro[illegible]cer[illegible] ad [illegible] in Aurelianis adventare, statim honorati[illegible] et quemque obviam misit. Ipse v[illegible]ò ad primum lapidem prodiens, cum h[illegible]inem [illegible]idisset, ex e[illegible] [illegible]endit at[illegible]eum [illegible] data acceptaque salute) cum maxima veneratione [illegible] tatque Pont[illegible]em Imperator, propter impe[illegible] titudinis, studio videndi concurrentis, cruc[illegible] ponderis magn[illegible] æstimationis sua impensa Bea[illegible]tro dicavit, *ded[illegible] dicitur Paschali liberam el[illegible]rum Episcoporum potestatem, quæ antea ex Imp[illegible]rum voluntate pendebat.* Ludovicus enim nat[illegible] mens & humanissimus fuit, Ecclesiæ jura & dignita[illegible] semper tutatus est. *Instituit etiam, ne Christi ser[illegible] servituti humanæ subjecti essent, & ut u[illegible]aqu[illegible]clesia suos proventus haberet, unde Sacerdotes v[illegible] ne ob inopiam rerum, cultum [illegible] vinum desereren[illegible] ob necessitates [illegible]astus se[illegible] dederent.* [illegible]dem præt[illegible]dovicus DCCC. XXX. nostræ redemption[illegible] *synodum* multorum Episcoporum *habuit, in* [illegible]*nitates vestium, luxusq; gemmarum, auriq;* [illegible] *nimia pompa* [illegible]*cclesiastici interdi*[illegible]. [illegible] stris temporibus Ludovice vive[illegible] S[illegible] q[illegible] [illegible]ogatu Ludovici *Gregorium Sanctorum omnium* [illegible]*brietatem* Kalendis Novembris *instituisse.* Lud[illegible] Bernardum fratrem, Italiæ Regem, qui ab Im[illegible] defecerat, capitali supplicio affec[illegible]t: Episcopos vet[illegible] jus factionis autores, qui Bernardum inf[illegible]igav[illegible] Monasteria relegavit. Filium suum primogeni[illegible] Lotharium, Imperii socium sibi delegi[illegible] in [illegible] apud Aquisgranum habito. M[illegible]ue ad P[illegible] Paschalem, a quo in Basilica Petri [illegible]nu[illegible]ur & Au[illegible]stus appellatur. Moritur autem Ludovicus I[illegible]p[illegible] anno XXXVI. Sepeliturque Metis in Basilica Be[illegible] Arnolphi.

CAP. XII.

De Lothario primo.

INter filios Ludovici exortum est odium, propter I[illegible]perii divisionem.* Cumque Ludovicu[illegible] & C[illegible] contra Lotharium fratrem suum acerrimè d[illegible] misit Sergius Papa II. Georgium Archiepi[illegible] Ravennatem, componendæ rei causa. [illegible]tat[illegible] Regni calamitatem mis[illegible]ratu *fœdera* i[illegible]hun[illegible]*eneunt, ut pars illa occidentalis Regni*, quæ a B[illegible] Oceano usque ad Mosam flumen pertinet[illegible] *ar*[illegible] *temperaret*, in eaque etiam Francorum non[illegible]neret, utque *Ludovico Germania contin*[illegible]*eret* ad Rheni fluenta, & trans Rhenum quicq[illegible] possedisset. *Lotharius autem cum Imperii titu*[illegible] *Romam obtineret cum Italia, & ea pa*[illegible]*te G*[illegible]*ia olim Narbonensis*, nunc Romana Provin[illegible] Huic autem addidêre *eam quoq; partem* [illegible] *qua* Scaldim & Rhodanum fluvios *Lotharingia* [illegible]o *nomen accepit.* Leo IV. Pontifex [illegible] ferendo Imperio ad Constantinopo[illegible] inisse, Lothario [illegible]e purgans satisfecit, qui ob[illegible]tione quorundam impulsus, Romam venerat [illegible] nonnulli Lotharium jam grandem natu sump[illegible] nachorum habitu, filium Ludo[illegible]icum I[illegible]per[illegible] reliquisse. Vixit his temporibus *Nod*[illegible]*erus* [illegible]nus primum *Abbas Sancti Galli*, dei[illegible]e E[illegible] Leodiensis, in Sacris & Genti[illegible]bus literis e[illegible]u[illegible]mus, quiq; *Ecclesiasti*[illegible] *prosas composuit*, *ua*[illegible] *mania ante Evangelium in sacrificio M*[illegible]*le*[illegible] eas enim ut legi in re divina possint, Ni[illegible]laus [illegible] approbavit.

CAP. XIII.

De Ludovico secundo.

LUdovicus II. Lotharii pr[illegible]mi [illegible]ius, quem [illegible]gni [illegible]ocium Pater asciverat, & [illegible] I a[illegible] cu[illegible] genti exer[illegible]itu mi[illegible] erat [illegible] cum urb[illegible] a[illegible] [illegible]uiq[illegible]

[illegible]

CAP. XIV.

De [illegible] Primo.

M[illegible] *olim* [illegible] *Primo*, [illegible] *Imperi* [illegible] peratu [illegible] *memoria* [illegible] m v[illegible] F[illegible] inval[illegible] *per[illegible] R[illegible] Rex, accens patere & [illegible]* m Imperator [illegible] bap[illegible] *H* [illegible] *am* [illegible] M[illegible] L[illegible] A[illegible] M[illegible] a ac om[illegible] S[illegible] erdam n[illegible] R[illegible] compof[illegible].

CAP. XVI.

De Ar[illegible] Ro[illegible] Imperatore.

A[illegible] *mortuum, q[illegible]* [illegible]

CAP. XVII.

De [illegible]

L[illegible]

CAP. XVII.

De [illegible] Primo.

H[illegible] R[illegible] ob hac ignavia [illegible] Alemanniam Saxo[illegible] ulabantur *apud Meresburgam ingente* [illegible] Eodem [illegible] tempor[illegible] Rud[illegible] bus [illegible] Rex Berengarium secundum ex Ita[illegible] pepulit. Quo mortuo Berengarius tert[illegible] nepos, It[illegible] Regno pot[illegible] DCCC.XXXV

CAP. XVIII.

De Othone Primo.

HIS [illegible] us, [illegible] *Germania* [illegible]

[illegible]

[illegible] ita [illegible] He [illegible] aliquandiu d[illegible] Clero, [illegible] Ecclesiæ [illegible] autem, post [illegible] & p[illegible] suo, R[illegible] locu[illegible] idque ab [illegible] e at [illegible] mari [illegible]. At I[illegible] Romanos tanquam injuste positum ante [illegible] pulit, e[illegible] ro & flamma omnia circum urbem posita vastans, *compulit, ejecto Benedicto*, q[illegible] m in [illegible] maniam exulem duxerat. *Leo* [illegible] *ada* [illegible] *ramento, vel* [illegible] *carum* [illegible] *quas ipse Imperator in re P*[illegible] *constitui*[illegible] R[illegible] manorum [illegible] eligendi [illegible] cis autoritatem a Clero P[illegible] Romano [illegible] Imperatorem transtulit. Leo [illegible] mortuo [illegible] nes XIII. Pontifex, R[illegible] bus [illegible] ugatur. Accersito [illegible] J[illegible] Comite Lateranenses [illegible] Joannem capiunt, [illegible] quam Sancti Angeli [illegible] mox in Campaniam exulatum [illegible] ita Pontificis calamitate cum Otho [illegible] ingentibus [illegible] copiis Romam pervenisset, Consules & præfectum cum *De*[illegible]*rchontibus*, quales sunt *qui regionibus urbis Romanæ præsunt*, in vincula conjecit, scriturus conjurationis capita. Quæstionum autem re cognita Consules in Germaniam in[illegible]untur. Decarchones vero laqueo suspensi, pœnas statim dedere. Petrus aut[illegible] urbis Præfectus, malorum omnium fons & origo, diu [illegible] um ignominia per publica urbis loca tract[illegible], ac virgis cæsus, in Germaniam vinctus [illegible]itur. M[illegible]t Otho filium suum cum exercitibus in Italiam, ut Saracenos ex ea pelleret. *Nec contentus erat Otho* [illegible]ius, *Sarracenos cædere, sed Græcos quoque* qui [illegible] in Mauris fœdera inieraot, *gravissimis prœliis ita perdomuit, ut eos fere omni Calabria & Apuliæ ejecerit*. Otho *deinde* egregius adolescens, *Nicephorum Constantinopolitanum Imperatorem pepulit*, & Joannem filium in Imperio confirmavit. Theophaniamque sororem [illegible] uxorem accepit, quam Joannes XIII. una cum Othone marito apud Lateranensem Basilicam [illegible] na Imp[illegible] ornavit, antiente Othone sene, qui [illegible] consortem Imperii fecerat. Otho ver[illegible] Pa[illegible] in Germaniam pr[illegible] confectus [illegible] Princeps, & ac[illegible] Ecclesiæ Romanæ de[illegible] Viennæ moritur.

CAP. X[illegible]X.

De Ot[illegible] undo.

O*Tho II.* [illegible] O[illegible] *II* [illegible] *rumDucem* re[illegible] m, *perdomuit*, & in Lothar[illegible] Romani Imperii [illegible] Aquisgranensem, agrum p[illegible] ut in supe[illegible] chari[illegible] agri[illegible], ac [illegible] Par[illegible]rum [illegible] pat[illegible] op[illegible] eit a[illegible] A[illegible]nam [illegible] *unde* [illegible] parat[illegible] *a* [illegible] *& C*[illegible] *acorum* [illegible] n [illegible]

[illegible] apud [illegible] tur paulo [illegible] Otho [illegible] Pe[illegible] vocant [illegible] a[illegible] c introeuntibus ad [illegible] ime epel[illegible]

CAP. [illegible]

De Othone [illegible]

G*Ermani* [illegible] *tum* in urbe [illegible] *Imperatorem eligunt.* [illegible] Ex Saxonum genere [illegible] R[illegible] Gregorio [illegible] nom[illegible] um [illegible] G[illegible] as [illegible] te, C[illegible] m[illegible] cl[illegible] te a[illegible] manis C[illegible] tum [illegible] nnem [illegible] tendam, n[illegible] c[illegible] gor[illegible] re[illegible] Oth[illegible] pius [illegible] c[illegible] olem H[illegible] Sancti Angeli [illegible] qui [illegible] um C[illegible] o c[illegible] Tandem sub [illegible] c[illegible] niæ [illegible] &ta, ad Imperator[illegible] tudine multi [illegible] ficatu dejicitur [illegible] eg[illegible] c[illegible] Imper[illegible] c[illegible] u[illegible] q[illegible] dignitate [illegible] *sonem* [illegible] ne, *de Imperatore de*[illegible] quam usque ad no[illegible] a tempora [illegible] *videlicet* [illegible] *Germanis* [illegible] *Cæsar & Romanorum Re*[illegible] *ap*[illegible] *perator & Augustus* [illegible] *tifex* [illegible] h[illegible] [illegible] *lectibus* deinceps *Rom*[illegible] *est.* [illegible] *R*[illegible] *gendi pot*[illegible]*atem*, [illegible] *Jus &* [illegible]

CAP XX.

De de[illegible] *C*[illegible] *ind*[illegible] *ne alterum* [illegible] [illegible]*tutionem.*

QUamvis autem, magna [illegible] populo, nati[illegible] c[illegible], & ve[illegible] Ec[illegible] Romanum [illegible] [illegible]mo Fran[illegible] O[illegible] Car[illegible] ru[illegible] [illegible] imperiu[illegible] *a Ca*[illegible] *Germa*[illegible] *em habuit* [illegible] *ta* [illegible] *pe*[illegible] [illegible] em [illegible] *mis* [illegible]

[illegible] cognat[illegible] gavit, [illegible] qui [illegible] Carolus genus ducit. Om[illegible] a Trojana stirpe p[illegible] ilium [illegible] progeni[illegible] [illegible] un, & [illegible] ex A[illegible] [illegible] ondo placet, R[illegible] Gagu[illegible] qui & apud Reges [illegible] M[illegible] p[illegible] exstat [illegible] R[illegible] M[illegible] apud [illegible] Beatus A[illegible] Me[illegible] XIX [illegible] Magn[illegible] & A[illegible] C[illegible] An[illegible] ab A[illegible] Æ[illegible] a Troja in Italiam [illegible] de[illegible] Anchisus genuit Pippinum, [illegible] audacior, ex [illegible] Carolus [illegible] conferens [illegible], qui [illegible] præcipue Saracenos [illegible] diem, gens illa [illegible] & [illegible] arma formid[illegible] Pippinus [illegible] sapientia [illegible] Principe suo Vaisario per[illegible] [illegible] debellavit.

CAP. XXII.

[illegible] & Patrem suum [illegible] Germanus.

HUius [illegible] Germanorum [illegible] conjugum [illegible] nomina, [illegible] non solum vo[illegible]. *Carolus ex Hilde*[illegible] *procreavit*, [illegible], ex Himel[illegible] [illegible] num. Nato [illegible] Secu[illegible] qui cum [illegible] ap[illegible] apud [illegible] ked Ge[illegible] Arn[illegible] [illegible] *marum* [illegible] *in Germania natus in ea* [illegible] *am* [illegible] ella [illegible] *Germania quoque sepultus.* [illegible] *per* [illegible] *vocabula.* Multaque [illegible] Sa[illegible] rum [illegible] cœnobia, [illegible] in [illegible] & [illegible] apud [illegible] O[illegible] & [illegible] & Art[illegible] cedat, Gallos, ut F[illegible]

[illegible] B[illegible] joan, [illegible] gna[illegible] Rh[illegible] adv[illegible] Julius, neque Augu[illegible] re [illegible] Franci Transrhenani, qui [illegible] Galli[illegible] dominati sunt, arcesque & [illegible] an[illegible] bus suis tenu[illegible]. Dum [illegible] Rex [illegible] Occidental[illegible] Regno [illegible], a Pontifice [illegible] neretur, Pippinum Caroli Magni Imperatoris Patrem, ex Aust[illegible], [illegible] Germaniæ par[illegible] ortum, in ejus locum substituit [illegible] res Sacri Canones, & Baldus acutissimus Juris [illegible] Interpres, [illegible] & mul[illegible] doctrina [illegible] excel[illegible] [illegible] unt. Itaque *Germani* [illegible] *cum* [illegible] *ab* [illegible] Ad[illegible] qu[illegible] no[illegible] *Germanum* [illegible] *Germa*[illegible] [illegible] hcì [illegible] om[illegible] [illegible] *im*, [illegible] *a The*[illegible] *latinitas*, a[illegible] R[illegible] [illegible] *um*, [illegible] Regnu[illegible] *tur*. Aut [illegible] mus, nec finam[illegible] G[illegible], quod nostrum est, legen[illegible] *nititur* enim *Gallicus* [illegible] *jus &* [illegible] *usurpare*. Memoriæ [illegible] & Æneas Sylvius palam scrib[illegible] *nullum* [illegible] *ambitionem*. Scribi[illegible] quod non præter[illegible] Cap[illegible] jam [illegible] [illegible] [illegible] ere.

CAP. XXIII.

De H[illegible].

PRimus igitur [illegible] us ex Ducibus Ba[illegible] [illegible] ndum [illegible] Ex [illegible] aut[illegible] ratus [illegible] um [illegible] Iste [illegible] di[illegible] um assumo, [illegible] enim [illegible] cum [illegible] vitæ in [illegible] us [illegible], & ne solum [illegible] ag[illegible] igas [illegible] nus etiam Otth[illegible] M[illegible] [illegible] thonis [illegible] E[illegible] fuissimam [illegible] tur, [illegible] Germani[illegible] ac[illegible] [illegible] rones [illegible] ac B[illegible] [illegible] cum quoque T[illegible] ndam A[illegible] [illegible]

castra [illegible] Rune [illegible] peri[illegible]

CAP. [illegible]

De Conrado [illegible] Imperatore.

POst hujus Sa[illegible] *tale* [illegible] *rum* [illegible], [illegible] co[illegible] quem [illegible] *tandem* [illegible] fragi[illegible] *Conradum Imperatorem* cr[illegible]ave[illegible] qui [illegible] & Su[illegible] & [illegible] quispiam cr[illegible] *exp[illegible] atum est*, [illegible] *Rhenus ac* *Francos* [illegible] nostros. Q[illegible] nonem. [illegible] *Francus* *liberum de*[illegible] S[illegible] *ere* [illegible] cadus [illegible] & [illegible] s qui apu[illegible] Dux [illegible] Imperiu[illegible] *em tene[illegible] le[illegible] fancivit.* [illegible] post [illegible] multæ [illegible] tes Italiæ [illegible] prius [illegible] *Italiam* [illegible] *mo* [illegible] ex[illegible] Su[illegible] autem C[illegible] Divo Am brosi in[illegible] vit, *p*[illegible] *Romam ac*[illegible] *Imperii c*[illegible], [illegible] *movit*, [illegible] de[illegible] at eo q[illegible] brev[illegible] nuit. *Ea tempestate Rudolphus Burgundionum Dux*, suorum [illegible] ditionibus ve[illegible] *fide patrociniòque C*[illegible]*radi* [illegible] *qua de* [illegible] *pro*[illegible]*cia Bur*[illegible]*deinceps Imperialis aliqua ex par*[illegible] *est*, [illegible] ea quæ ad Py[illegible] C[illegible] tatum inte. Dubid[illegible] est. *P*[illegible] *deinde* [illegible] *Lupoldum Comitem* [illegible] *Kalbe*, quò ab eo initium [illegible] batæ pacis, aliquoti[illegible] ortum fuerat, cujus [illegible] H[illegible] ricus, Patr[illegible] rusticamque vitam du[illegible], Co[illegible] filiam ux[illegible] duxit, [illegible]ivino nutu, [illegible] ad Imperi[illegible]m [illegible] quamvis bis ab o[illegible] *pervenit* *manus etiam* [illegible] *exitum* [illegible] *terminatus* [illegible] mo[illegible]um cœpe[illegible] Mo[illegible]ur[illegible] us ann[illegible] M. XX[illegible]X. [illegible] templo Sp[illegible], q[illegible] fundarat [illegible] dota verat [illegible]tu[illegible].

CAP. XXV.

De Henrico Secundo Imperatore.

HEnricus [illegible] gener[illegible], [illegible] tivit[illegible] *mo*[illegible] *ium* [illegible] *nomine* [illegible] v[illegible]rum [illegible] vu[illegible] *D*[illegible] a [illegible]tans. *M*[illegible] *de*[illegible] c[illegible] [illegible] R[illegible]x [illegible] cce transp[illegible] islao deinde [illegible] [illegible]

[illegible]

Gentem [illegible] in Germaniam [illegible] debere [illegible] bus [illegible] in Germaniam [illegible] Pontifice venen[illegible] Cleri po[illegible] Ponti[illegible] *ad Imperatorem mi*[illegible] *ibi daret.*

CAP. XXV[illegible].

De [illegible]cone IX. [illegible]

HEnricus [illegible] *modo* Ge[illegible] gun[illegible] [illegible] *entia em* [illegible] L[illegible]A[illegible] rom Argento[illegible] go[illegible] gi[illegible] [illegible]ei[illegible] [illegible] *dactique* [illegible] Multæ [illegible] reliq[illegible] [illegible] arces *juxta Mar*[illegible] in quarum una *Deus* [illegible] *tur*, pe[illegible] Papa Leo in [illegible] Allatia[illegible] natu[illegible] nostra[illegible] tra hæ[illegible] Græc[illegible] P[illegible] tate, M[illegible] Deni[illegible] *apud Deum* [illegible] [illegible] *in pauperis* [illegible] In R[illegible] [illegible] Imperat[illegible] [illegible]

CAP. XX[illegible].

[illegible] Simoniac[illegible]

[illegible] *Romani* [illegible] [illegible] *Imp*[illegible] [illegible]

[illegible] & Bruno [illegible] bo [illegible]
Herman [illegible]

CAP. XXVIII.

De Henrico Tertio [illegible]

Henrico III. adn[illegible] ol mato, cum [illegible] *quae* mi[illegible] *ovirclarum* [illegible] offi [illegible] Imp[illegible] Stephano [illegible] Germani [illegible] cto succeffe[illegible] con- ra Ecclefi[illegible] Nequaquam hic [illegible] externbo *Step*[illegible] *memorabile* [illegible] *tum*. Is [illegible] tatum *Mediolanen*[illegible] R[illegible] ducentis [illegible] *ut* [illegible] *obtemperaret*, tam [illegible] Romanus [illegible] Clemen[illegible] Beat[illegible] M[illegible] Hæc eft [illegible] *Roma*[illegible] Romana [illegible]

[illegible]

CAP. XXIX.

De Henrico Quarto.

SUB *Henrico quarto* Imperatore, Urbanus [illegible] arum montem concilium [illegible] bra- [illegible] ad recupera[illegible] cupatam [illegible] *Baldovi*[illegible] *Duces* [illegible] Anno CCCCXC [illegible] imp[illegible] Saraceni [illegible] *Hier*[illegible] [illegible]

[illegible] *mundum*, [illegible] *qua olim* [illegible] *fuit.* [illegible] Apuliæ [illegible] una cum Ta[illegible] in capite [illegible] [illegible] cus IV [illegible] Idus Augusti, in sacro templo Spirensi sepultus.

CAP. XXX.

De Lothario Saxoniæ Duce Imperatore, & Innocentio Papa.

Urbani [illegible] Petrum [illegible] Romani civis, [illegible] Antipapa [illegible] Ecclesiæ [illegible] Romæ templis, tamen [illegible] factiosum quem [illegible] cives cum Innocentio [illegible], pecuniaq; multos corrumpi [illegible] dimov[illegible], sibique conci[illegible], & quo [illegible] magis stabiliret, Rogerium Comitem [illegible] acit, [illegible] utriusque [illegible] [illegible] Innocentius [illegible] bell[illegible] [illegible] cædem [illegible] Pisis [illegible] apud C[illegible] montem [illegible] Antipapa damnavit. [illegible] Francorum R[illegible] quamvis [illegible] tamen ei auxilium [illegible] Duci [illegible] eodum [illegible] statim [illegible] Pont[illegible] magno [illegible] exercitu in Italiam [illegible] [illegible] Imperatori [illegible] perducitur. Lotharius [illegible] *monte* [illegible] *qui Ons [illegible] hodie dicitur* [illegible] nusquam [illegible] ut minus [illegible] tamen ben[illegible] ne meritum. Abit[illegible] bona P[illegible] absentiam [illegible] Antipapa [illegible] cornu [illegible] Italia [illegible], R[illegible]

[illegible]

CAP. XXXI.

[illegible]

E[illegible] Conradus [illegible] Sueviæ [illegible] *ex Germaniæ P*[illegible] [illegible] Conradus [illegible] munita [illegible] *Imperator Romæ* [illegible] cum [illegible] armis [illegible] Conradus & Lu[illegible]vicus [illegible] X[illegible].

CAP. XXXII.

De [illegible] *ex [illegible] Sue*[illegible]

S[illegible]

[illegible], Populi [illegible] pontem [illegible], Theutonic [illegible] tamen es pas- cædit. Imperat [illegible] in- misso exercitu, [illegible] Nerniams con ede- Romanos ex Va [illegible] urbem ret udit, multis [illegible] is cæsisque. Mole [illegible] ferebant Romani [illegible] atorem, & Theutonicos cum Pont [illegible] entire. [illegible] autem tum clementiæ, Imperator, tum [illegible] tatis [illegible], ut captivos, Pontific [illegible] len [illegible] olu- [illegible] dim [illegible] teret. Interim Tiburtini [illegible] Imp [illegible] tes, se ac urbem omniaque [illegible], [illegible] m *Fridericus* [illegible] tuit, ne [illegible] us [illegible] ratus in G [illegible] maniam red [illegible] C fal- [illegible] nam Gal [illegible] Cremonam ob [illegible] per [illegible] os *ab Alex and* [illegible] *ogatur, ut* [illegible] *Im- ratis autoritate editionem* [illegible] *at, quæ ob P* [illegible] *tum ter Octavianum Romanum civem, & Alexan rum* [illegible] *um exo ta* [illegible] *at.* Respondit tum bo [illegible] cep, [illegible] in que [illegible] piam [illegible] debe [illegible] qu [illegible] & ipse [illegible] ceremoni, co [illegible] ndæ d [illegible] cept [illegible] o [illegible] Alexand [illegible] vir [illegible] pr [illegible] o tam salubr [illegible] ponso, Anagniani [illegible] Imperator hon [illegible] c [illegible] ps d R [illegible] ben [illegible] a A- lexandum [illegible] Concilium [illegible] Hi ab Al xan [illegible] o [illegible] ue [illegible] pe [illegible] &, ad Octavianum [illegible] nt, [illegible] ap [illegible] perdu- cunt. *H* [illegible] *to deinde* C [illegible], *Fridericus* [illegible] *m con* [illegible] *mat.* Alexander hac [illegible],O- [illegible] & Fr [illegible] ieum anathemat [illegible] co [illegible] lem [illegible] hac [illegible] Titus, [illegible] em [illegible] æ duxi. & [illegible] m [illegible] Magn am omn [illegible] At [illegible] anser in Fran [illegible] Dert [illegible], M [illegible] xqua- vit. [illegible] *trium Magorum corpora* [illegible] *ip- sam translata* [illegible] *Rudo* [illegible] *Coloniensi* [illegible] *pr* [illegible]. Vastata tum [illegible] Friderici [illegible] piam se rec piens Imp [illegible] Regem [illegible] adhortatur, ut tollendi schism [illegible] A- lex [illegible] um [illegible] ad Co [illegible] ucat [illegible] ita enim O [illegible] ano nonen [illegible] at P [illegible] [illegible] potu [illegible] Ad [illegible] tur [illegible] Italiæ [illegible], cum [illegible] ad [illegible] Ger- [illegible] O [illegible] tur. [illegible] A [illegible] ad [illegible] advent [illegible] anno C [illegible] M. C. XV [illegible] arma [illegible] bus [illegible] unt. At [illegible] citu, [illegible] ve- [illegible] , cop [illegible] L [illegible] q [illegible] bus [illegible] a- [illegible] A [illegible] ali [illegible] [illegible]

[illegible] Fridericus A [illegible] Romam move [illegible] ue in pratis [illegible] castris, Pa [illegible], [illegible], saltem Al [illegible] quam bonus past [illegible] cond [illegible] al [illegible] acceptare velle. Ponti- fex [illegible] non [illegible] in Laterano consistens, cum irrupturos Germanos videret, ni boni Principis mo- del [illegible] obstitisset, in ædes Fregepanum ad palladium divertentes confugit. Instabat cum Populo Ro- mano cui pacem promittebat, Fridericus ut Cardi- nales de duobus Pontificibus digniorem eligerent, altero [illegible] nimato rejecto [illegible]. Quam rem [illegible] um Pon- tifex respueret, nocte abiens navigatione, salutem [illegible] quæsivit. Moritur interim Guido Cre- mensis [illegible] papa in B [illegible] ca Beati Petri, quam magno [illegible] præsidio adhuc obtinebat. F [illegible] mox [illegible] pe [illegible] m ex urbe in Germaniam pro [illegible] cto subjicitur [illegible] Guidoni [illegible] Jo [illegible] es Sirmicensis Abbas ex Pannonia. Fridericus per mo [illegible] m C [illegible] m in Ita- liam [illegible] red [illegible] dirui [illegible], Astenses in d [illegible] ionem ac [illegible] A [illegible] quam civitates [illegible] gravi obsidione p [illegible] m [illegible], san- [illegible] Omnipotens Dei [illegible] p [illegible] chatis [illegible] ta [illegible] v [illegible] ubi de p [illegible] æ est actum. V [illegible] nes a [illegible] [illegible] rvare [illegible] Frideri [illegible] de [illegible] en [illegible] pr [illegible] S [illegible] civitat [illegible] C [illegible] sib [illegible] Imperat [illegible] cum [illegible] mot [illegible] [illegible] Po [illegible] A [illegible] pa [illegible] [illegible] A [illegible] compo [illegible] causa, [illegible] *Fridericus* [illegible] Sancti Marci, *Pontifex pedi* [illegible] *ur,* [illegible] altare majus protect [illegible] fœderi- bus pacis inter [illegible] quæ postea [illegible] Abiens dem de Imperator [illegible] Ponti [illegible] Ro- nain [illegible] mo [illegible] [illegible] um [illegible] A [illegible] [illegible], ro [illegible] Alexan [illegible] *O* [illegible] *tur tum* [illegible] C [illegible]. *Deinde* [illegible] *a* [illegible] qui [illegible] Af [illegible] t [illegible] Principes [illegible] R [illegible] & T [illegible] M [illegible], quorum cum [illegible] cu [illegible] *qui in prælio e* [illegible] *unt, de pe-* rant [illegible] pu [illegible] LXXVIII, anno postea quam [illegible] ot- trido [illegible] Duce capta [illegible] rat. *H* [illegible] *mam hac conditione dedi* [illegible] *, ut ea tum abeunti* [illegible] *re li- ceret,* [illegible] *us* [illegible] *ere p* [illegible] *set.* [illegible] in Fride [illegible] Imperat [illegible] in Chri [illegible] facit [illegible], in Thraciam; [illegible] & C [illegible] nopo [illegible] pervenerat. quam [illegible] Impe [illegible] cius potentiam veritus, [illegible] Bosphorum [illegible] ur. *Frideri* [illegible] cop [illegible], *P* [illegible] *am* urbem [illegible] Turcicam, *agrum,* [illegible] *Iconio adhære* [illegible] *depopulatus,* [illegible] *Armenia* [illegible] *minorem in potestatem* [illegible] *redi* [illegible] præclari [illegible] ho [illegible] ibu [illegible] *can- sa* [illegible] *apidum amnem* [illegible] *itur, in undis p* [illegible] *it* [illegible] im [illegible] xima Christianæ Reipublicæ [illegible] P [illegible] Saladinus in [illegible] potius admirer Pont [illegible] superbiam [illegible] Impera- toris contumaciam? vel [illegible] um [illegible]

 diam

diam ignaviamque [illegible] cum tanto Reipublicæ Christianæ detrimentu, a [illegible] occuparint [illegible] tamdem destantiam ex [illegible] ibusque Pontificum Imperatorumque discordiam par [illegible] omnium [illegible] malorum fontem inde, usq; ad nostra tempora profluxisse, arbitramur. Imperavit tamen hic [illegible] nu[illegible] imus & victoriosissimus Fridericus, ex inclyta & Nobilissima Suevorum domo progenitus, magnificè annis [illegible] & triginta.

CAP. XXXIII.

De Henrico Quinto Friderici primo filio.

SUccessit Patri optimo & maximo Principi, *Henricus* filius, qui accepta in matrimonium Constantia, Rogerii Normanni Siciliæ Regis filia, statim [illegible] *Regnum dotis nomine repetit a Tancredo*, qui [illegible] illi suffectus fuerat: Obsessaq; [illegible] Neapoli, [illegible] solvit tandem obsidionem pesteco [illegible] ctus, quæ exercitum populabatur, mortuo tandem Tancredo Regnum occupat, *adjecit tamen animum bello Asiatico*, misso ad id bellum fratre Philippo Duce, & Archiepiscopo Moguntino, cum magnis copiis. *Germani* igitur [illegible] is Imperatoribus in Asiam trajicientes, *Berytum munivere à Saracenis destitutum, & Ioppen obs[illegible]am a Saracenis liberavere.* Oritur tum ob mortem Ducis, qui in castris exti[illegible]us fuit, ingens tumultus, ut Germani bellum Asiaticum relinquere cogerentur, tum etiam ob mortem Henrici Imperatoris, qui vita functus est ann. Virginei partus, M. CLXXV. 10. Kalendas Maij in Ecclesia Spirensi tumulatus.

CAP. XXXIV.

De Othone Quarto & Philippo Suevia Duce in controversia electis.

MOrtuo *Henrico* strenuo & aspero, *pars Electorum Othonem* Saxoniæ Ducem, *pars Philippum* Sueviæ & Hetruriæ Ducem, Henrici Germanum (quem Henricus tutorem filii sui Friderici infantuli testamento reliquerat) *Imperatorem optarunt*. At vero Innocentius Pontifex (ut omnia tumultu complerentur) Othonem confirmat. Et [illegible] quid mali ad perturbandum Asiaticum bellum deesset, Rex Franciæ Philippo; Angliæ Rex Othoni favebat. Indignatus igitur *Philippus* se à Pontifice spretum neglectumque, Hetruria Suev[illegible] præsidio mu[illegible], *in Othonem magnis copiis movet*, prius multis [illegible] Principibus in sua verba jurare [illegible], quos omnes bello devicit, inter quos Argentinum Episcopum, Othoni faventem, igne ferro oppidis vicisse; exul[illegible] is inferiorem (ut dicu[illegible] *Alsatiam omnem depopulatus eò* redegit, ut vi[illegible] m[illegible] mis castris se contineret, *obsedisse tum civitatem A[illegible]tinam* eum constat, quæ in partibus Othonis erat. Deinde *Moguntia curia* de more *celebrata, Principibus privilegia confirmavit*, tum Otho Coloniæ Agrippinæ se continebat, quam Philippus obsidione [illegible] ingens, brevi coëgit ad eruptionem Colonie[illegible] cum quibus & Otho erum[illegible] [illegible] truderetur, min[illegible] bu[illegible] ceptus, [illegible] da sibi fuga (ut sæp[illegible] prius [illegible] [illegible] cum Archiep[illegible] in faciem, tandem Philippus Bambergæ [illegible] a quodam Comite Palatino [illegible] us anno salutis nostræ M. [illegible] X[illegible] Ju[illegible]. [illegible] mortuo res ad Saxon[illegible] Othonem [illegible] appellarunt; quô Romæ ab Innocentio coronato [illegible] co[illegible] pi[illegible] q[illegible] um dixe[illegible] at, occupati Montesflascone [illegible] multis [illegible], aliis Romanæ Ecclesiæ o[illegible] tanum movet id adolt[illegible]

co II. ablatum [illegible] b ætatem tutore[illegible] huc gerebant.

CAP. XXXV.

De Friderico Secundo Suevia Duce & Sicilia [illegible] magnificentissimo Imperatore.

HAnc ob rem *Principes Fridericum* [illegible] *Siciliæ Regem vicesimum agentem an[illegible] ratorem de[illegible]* Quo audito Oth[illegible] niam redit, Ditioni paternæ con[illegible] paraturus exercitum, qu[illegible] enim *Fridericus* quamvis legitimus [illegible] *coronam* [illegible] *ab Innocentio consequi* [illegible] do quidam o[illegible] in Germaniam [illegible] ni in proficiscitur *Diademate a Moguntino episcopo accepto*, in Othonemq; mov[illegible], qu[illegible] obvium h[illegible] s, cum F[illegible] possit, cum exercitu fugientem [illegible] persecutus est. Tum eo Aq[illegible] *vexillum crucis erexit*, ut Asia[illegible] Saracenos pugnanti[illegible] us aux[illegible] rius III. *Papa* pessimo Chr[illegible] anathemate notat, & *Imperii d[illegible] nunciat.* Ob quam rem Soldanu[illegible] q[illegible] citia Pontifi[illegible] Imperatorisq; co[illegible] ingenti milite, fortissimoq; ex[illegible] exc[illegible] licentia, nostris insolita, adj[illegible] pacem inirent, ea condition[illegible] ptivis utrisq; dimissis [illegible] Christianis Aconem T[illegible] ta itaque barbaris r[illegible] a est, ipso [illegible] Virginis, cum eam inc[illegible] nis bello cep[illegible]ent anno salutis M [illegible] dem anno Ta[illegible] venêre Tum [illegible] Hierosolymitani Regis, qui cum C[illegible] liam venerat [illegible] A[illegible] mulgatoq; [illegible] Henrico filio Alemanniæ R[illegible] statum [illegible] avit [illegible] Brundi[illegible] cum armi[illegible] ad[illegible] C[illegible] Germanorum multitud[illegible] tabe perierunt, præcipue Langravi[illegible] *Fridericus* in Cyprum usque navig[illegible] tandem pervenit, nunciis *ogat P[illegible] absolveret anathemate quoniam in* [illegible] *deinceps semper sit ma[illegible]* V[illegible] n[illegible] solum eum non absolvit [illegible] Hierosolymitanum Regem [illegible] F[illegible] Rainaldum cum magnis copiis [illegible] lem Columnam in Sancti [illegible] eæ au[illegible]piciis [illegible] antem, e[illegible] tavit [illegible] mots qui in Umbria & P[illegible] bant, [illegible] ictis quæ oc[illegible] p[illegible] ve[illegible] R[illegible] Interea *Fridericus* belli A[illegible] dit cum Gregorio IX. Pont[illegible] quam tandem *ægre obtinuit* [illegible] *gentis millibus* [illegible] *a, ob* [illegible] inde *cum Romanis non* [illegible] *legemq* [illegible] *pida E*[illegible] *ta, Romanis ve*[illegible] tionibu[illegible], Po[illegible] ad sanitatem derie[illegible] R[illegible] atæ [illegible] em conv[illegible] [illegible] ut pr[illegible] o [illegible] jun[illegible] is copi[illegible] R[illegible] de Friderico in Germania [illegible] tisi ejus co[illegible] uxerunt tan[illegible]

quaquam ausi fuerint aperto Marte cum Ecclesiæ piis congredi. *Recuperavittum Gregorius* Pontifex *Romanæ omnis patrimonium Sancti Petri, Sabinumq;* ... *Ea* tempestate *Ecelinus Patavinus* (cujus avus ... eutonicus sub Othone copias duxerat) acceptis à ... iderico militibus, *magnum sibi in transpadana Ita...* ... *Potentatum comparavit*, in suam potestatem reda... is Tarvisio, Patavio, Vincentia, Verona, Brixia. ... um Fridericus in Italiam rediens, Mediolanenses so... asque civitates apud novam curtem (ita enim lo... us appellatur ubi pugnatum est) aggressus, ingenti ... ade superat trucidatque. Tum *Fridericus iterum à* ... *ontifice imperio privatus, in Venetos mo...*, qui Pon... ... icis partes tuebantur. *Eos tum, veluti ranas, palu... ibus conclusos, vehementer oppressit*, maximisq; cala... mitatibus afflixit.

CAP. XXXVI.

De Guelphis & Gibellinis.

INterim verò *conspirantibus omnibus transpadanis civitatibus*, Duce Gregorio de Monte longo, Bononiensia civitatis Legato, anno salutis M.CC.XL. *Imperator*, qui tum Pisis erat, *cum non satis* sibi *confideret, qui partes suas, quæve Pontificis sequerentur*, civitates Italicas *in duas factiones* tum primum *divisit*, nam *qui Pontifici favebant, Guelphi, qui* verò *Imperatori Gibellini appellati sunt.* Hæc quidem duarum factionum nomina, bella plusquam civilia Italiæ pepererunt, primum apud Pistorienses audita sunt, cum Cancellarii Panfaticos Gibellinos ab urbe ejecissent, cumque alteri factioni, Gut lphorum alteri Gibellinorum Teutonici fratres faverent. Florentini præterea Nobiles suos, Pisanis, Gibellinarum partium, faventes, in exilium ejiciunt, pelluntur & Guelphi ab Aretinis Seriensibusque. Tanti constat Italis ab Imperio Germanorum Romanoq; desciviste. *Fridericus* deinde in Samnites movet, Beneventum vi cepit diripuitque, ac mœnia circumquaque evertit, Soramque quondam Samnitium civitatem, ad Lirim fluvium sitam ferro flammaque vastat, Ravennam in potestatem suam denique redegit. Tum Picenum percurrens in Flaminiam usque Faventiam & *Bononiam* aliquantulum resistentem vi *occupat*, *schola eorum Patavium translata.* Cum Fridericus suis suarumq; partium cognitis, omnibus eorum, qui aut diversarum censerentur partium, aut qui neutris consentire vellent, expugnata oppida locaque populatus est. Accepit tamen in suam potestatem Fulginates, Viterbiensesque, quos statim secuti sunt eò filio Encio cum parte copiarum misso, Ortam, Tuscanium, Cornetam, ac Montem Faliscum inhabitantes, qui corruptè Montefiasconenses. Defecissent tum Romani, si celeriùs Fridericus urbi copias admovisset. Tum Pontifex humanis destituros auxiliis, ad rem Divinam supplicationesque animum divertit, quibus (Deo agente) Fridericum avertit hostem. Movet deinde in Campanos, Beneventum vi captum vastans, diripiendum militibus concessit. Tum delatus in Picentes Asculum obsedit. Inde in Romandiolos ducens, Encium Sardiniæ Regem filium agitandis sibi de Piceno, adversantibus subigendisque dimisit, à quo ... lescente Patri simillimo, direptiones, incendia vastitatesq; sunt commissæ, & quicquid resistere ausum est, ad calamitatem maximam est perductum. At Fridericus statim Ravennam populo frequentem ditissimamque tum diu Imperio rebellem subegit.

CAP. XXXVII.

De Obsidione Parmæ à Friderico Secundo deq; Encio filio & Innocentio Quarto.

MOrtuis demum *Gregorio Pontifice Cælestinoque suffecto*, *vacat* tum *sedes XXI. mensibus*, detinebantur enim multi Cardinalium à Friderico, quæ res Comitia distulit. Valuit tum apud Fridericum Balduinus precibus autoritateque, ut Cardinales aliosque Ecclesiasticos, quos captivos detinebat, dimitteret incolumes, qui statim Anagniæ conventum habuêre, in quo *Innocentius* patria Genuensis, familia Flisca, ex Lavaniæ Comitibus, *Pontifex* creatur, qui cum Friderico antea aliquando familiarissimè vixerat, multisque beneficiis eam familiam affecerat Fridericus. At Pontifex *beneficiorum immemor, vel*, ut verius dicam, *potentatus avidior, mutato cum fortuna animo, acerrimus Friderico hostis effectus est.* quod divinasse Fridericum ferunt, cum nuncii Friderici exaltationem familiarissimi ex Cardinalium cœtu denunciarent. Instabat tum annus M.CC.XLVI. salutis nostræ. Pontifex in Galliam proficiscitur, Concilium Lugduni celebraturus, quod contra Fridericum indixerat. Seduxit tum Pontifex amicos consanguineosque suos à Friderico, clam monitos, ut vel nundi ad Placentiam commigrarent. Quod quàm primum est factum, *sententiam excommunicationis in Fridericum, depositionis privationisq; pronunciat*, omnibus juramento absolutis, quo illi tenerentur, *potestate Electoribus tradita, alium*, quem vellent, *Principem deligendi.* Quo nunciato Fridericus Pontificis necessariorum ædes Parmæ, & villas speciosissimas funditus evertit. Imo deinde foedere cum Duce Burgundiæ, proficisci Lugdunum statuit; movitq; Parma, comitatum ducens non ar...atorum magis quam togatorum, qualem quantum que post illatis Romani Imperii tempora, nullus aut domi habuerat, aut itinere duxerat Imperator. Dimissa igitur Italicarum rerum administratione, Encio filio, cui injuncta conditione, ut sese apud Parmam continens, ea quæ acciderent, que remotius ingruerent, gerenda per Legatos administraret. Pervenerat jam ad Taurinos Fridericus, cum ei nunciatum est extorres Parmensium (superato Henrico quem Parmæ Encius præfecerat, cum ipse contra quam à Patre in mandatis habuit, in Brixianos movisset) Parmam ingressos urbeque potitos esse. Hanc ob rem Fridericus timens cæterarum urbium rebellionem (omisso itinere) Parmam obsidere pergit, quam statim Pontifex misso eò Gregorio Montelongo sedis Apostolicæ Legato (quem Innocentius Pontifex Aquiliensi Patriarchatu ornatum apud Mediolanenses, Placentinosque jusserat permanere) Bononiensium, Ferrariensium, Reginorum, Mutinensium præsidiis munivit. Continuatum est postea per XI. annos bellum atrox variumque, & Lombardiæ omniq; Italiæ perniciosissimû. *Fridericus* castra in urbis modû, vallo fossaq; munierat, eo animo, ut direpta Parma, eo loco ubi stativa habuerat, *Victoriam urbem* conderet, inditumque est castris nomen Victoriæ, sanctusq; Victor martyr tutelaris, de more Christiano, in cathedrali Ecclesia nuncupatus est. Et fuit planè urbs Victoria (ut Blondi verbis utar) vario gentium & rerum gestarum commercio, ac multitudine frequentata, quod per singulos pene dies ex Africa, Mauritania, Asia, Ægypto, novi homines, nova vestes, novis moribus sunt visi. Animalia etiam vidit urbs Victoria, quæ post theatrales stantes Romani Imperii

ludos Itala non viderat, elephantes, dromedarios, pantheras, leones, pardos, lynces, & ursos albos, cum canes tunc vidisse asserat noster Theologus, hinc magnitudine aspectu que horribili, inde extrema pusillitate. Aves quoq; & rapaces & cicures Fridericus curavit, præter usitatas in Italia multas, in quibus falcones, chilonesque astures & girfalchi albi, & quod eum decuit Majestatem Imperialem, immensæ magnitudinis *barbati bubones* fuere perspicui. Hæc Blondus. Velim ego has copias tum Pontificis, tum Friderici, in Tartaros conversas fuisse, qui anno antè tertio in exercitum coacti in numerum, bipartito agmine in Asiam Europamque descenderant, & qui in Asiam duxêre, Georgianam Thamithanorum olim Regionem primum, pòst superiorem Armeniam pervagantur, Iconium usque Turcorum Regiam pervenêre. Alia manus Duce Batone Poloniam & Hungariam excursionibus populati, ad Mare Ponticum deflexerunt, ubi Russiam sive Ruthenam & Garam amplissimas Regiones vastitate maxima afflixêre. Eodem quoq; tempore *Grossonis* gens Arabica Soldano Babylonis impellente, *Templarios Hospitalariosq;* aggressi eos *fundunt*, *ac Hierosolymam facile capiunt*, mœnibus carentem, Christianos, qui tum in ea erant, trucidant, sepulchrum Christi quovis genere turpitudinis fœdantes.

CAP. XXXVIII.

De Henrico Thuringo contra Fridericum Innocentii autoritate electo.

ET ne in Germania res quietæ essent, *Electores Imperii Innocentii autoritate* innixi *Henricum Landgravium Thuringiæ, Alemannorum Romanorumq; Regem designant*, & Conradus adolescens Alemanniæ Rex à Friderico genitore pridem institutus, Thuringum Regni ingressu, & possessione prohibet, sed prædicata in Conradum Fridericique fautores, jubente Pontifice, crucis signatim multos in novi Regis Landgravii præsidia fautoresq; concivit. Brevi tamen Landgravius victus apud Francofurdiam fugatusque mortuus est. Postea cum Fridericus Parmæ vi expugnandæ spem abjecisset, fame illam in deditionem cogere est annixus, tandem anno obsidionis XI. propè exacto, Gregorius Montelongus cum præsidio sociarum civitatum eruptione facta, Fridericum nil tale metuentem fundit fugatque castrisque exuit. Reparavit tum brevi exercitum in Hetruria movens: Encio filio cum parte copiarum Faventiæ relicto, ut Ravennam proximaque in potestate retineret. Nam Foroliviensis, Ariminenses, Urbinates ac totum Picenum Friderico parebant: in Umbris præterea defecerant omnes à Pontifice præter Tudertinos, Perusinos, Asinates, Etruria pariter tota præter Florentinos, quorum major pars factionis Guelphæ, quos certè adeò bello Fridericus vexavit, ut tandem eos coëgerit Guelphos ex urbe pellere, sinereque factionem Gibellinam rerum potiri. Ejecti, pars in exilium abiit, pars vaga & dispersa in Friderici potestatem redacta est, pars in qua Nobilitas præcipua fuit, Comitem Rudolphum de Ursaria & Reynerium Bondelmontem secuta, concessit in Ursariam. Quos insecutus est Fridericus, & castello vi capto Rudolphus in aqua enectus, Reynerius cum Nobilibus quibuscunque excæcatus, & sub custodia in Apuliam relegatus est. Statimque Fridericus Panormi mortuus est, ad eum diem, quæ diei respondet, in qua secundò ante tricesimo anno Romanorum Imperator fuerat designatus.

CAP. XXXIX.

De laudibus Friderici secundi.

FUit Fridericus ille *secundus potentissimus Imperator*, Italiæ, Siciliæ, Sardiniæ, Hierosolymæ, & Sueviæ Rex, quo nullus potentior Romanum tenuit Imperium à Carolo Magno, fuit armorum strenuus, linguarum peritus, fuit *vir* haud dubiè *dignus* *maxima bellica laude*, non animi solùm vigore, sed etiam corporis viribus excellens. Haud dubio illa ætate [illegible] nulla virorum fortium feracior fuit, nemo un[illegible] vir, quo magnis innixa fides Christi stare po[illegible] si arma quæ in Italos debacchata sunt, in re[illegible] A[illegible] versa fuissent. Sed nescio quo malo fato actum [illegible] *rebelliones Italorum toties Christianæ Reipublicæ* [illegible] *exerint* noceantque. Conferamus cum Frid[illegible] Hannibalem Pœnum, qui sedecim annorum p[illegible] ac Italiam tenuit. Hic noster Germanus duplu[illegible] supergressus, non à patria (ut ille bello) avocat[illegible] quæ sub Conradi filii præsidiis tuta fuit, Patris a[illegible] cis militantis, sed morte surreptus. Quid de Alexandro Macedonum Rege? dixerimne eum Friderico [illegible] periorem? nequaquam, cui cum Dario res fuit, q[illegible] mulierum ac spadonum agmen trahentem, inter [illegible] puram atque aurum ornatum, fortunæ suæ appa[illegible] bus prædam potius quàm hostem intuenti[illegible] de[illegible] longè alius Italiæ quam Indiæ situs est. Apuliæ Lucaniæque montes ac Apennini saltus, [illegible] victoriam Pelleo juveni præstitissent. [illegible] d[illegible] niensibus, Lacedæmoniis, Thebanis [illegible] qui [illegible] in Græcia rerum potiti sunt, dicemus: [illegible] manis, Friderico Duce, comparandi? qui [illegible] nibus potius ac dissidiis inter se certasse [illegible] quàm ob Principatum in posteros descensu[illegible] gessisse. Quidam enim ex Græcis in Siciliam [illegible] ob alterius spem Imperii, victori caruer[illegible] quippe *potentia* etsi maximis consi[illegible] præl[illegible] *quam ultra Græciam firmiter progre[illegible] est*, v[illegible] tentes duntaxat extitere inter se liberos aliq[illegible] & invictos se præstando. Fridericus [illegible] Italis deficientibus debellatis, Guelphi[illegible] tiens devictis, omnibus bellis vix unam a[illegible] tunæ adversitatem perpessus, victori[illegible] imus [illegible] rator vita functus est (quem multo pòst te[illegible] mortuum quidem creditum est, cui [illegible] ma [illegible] C[illegible] hostes ferre Itali impedimento non fui[illegible] nus Pontifices invasisset, jure maximè I[illegible] nomen apud Asiaticas gentes obtin[illegible] et, im[illegible] o[illegible] que gloria dignissimus censeretur.

CAP. XL.

De filiis Friderici Secundi, & Manfredo filio ejus e nobili concubina genito.

REliquit autem *Fridericus* tantæ gloriæ suc[illegible] res, *Manfredum filium* acerrimi ingenii [illegible] que spiritus adolescentem, forma speciosi[illegible] lueris exornatum, quem non minus ipse d[illegible] quam si eum ex legitimo matrimonio [illegible] fuit enim *ex nobili concubina* progenitus [illegible] tem eundem partem suam habere, in qua [illegible] tute sua dignam duceret, *Tarentinum* cum *P*[illegible] *instituens*, *multis illi oppidis & castellis additis* [illegible] *Principatus titulo prius non continebantur.* Ad[illegible] radum enim legitimo matrimonio editum, q[illegible] x Jole Joannis Hierosolymitani Regis fi[illegible] a sus[illegible], Regnorũ potentatusq; omnis successio devolvebat[illegible].

Qui

ai primo quoque [illegible] ore Ecelini de Romano amicitia fretus, in Italiam Veronam venit, traductoque in Apuliam exercitu amplissimo paratissimoque, Neapolitanos primo per Oratores aggressus est, eos ad deditionem compellans. Læsæ eum Majestatis eos reos arguit. Cumque legitimam defensionem adversus ambitionem Manfredi, non rebellionem, adversus legitimum Friderici successorem quæsitam, ostendentis minimè audire vellet, eos obsedit, fameque ad deditionem nono mense obsidionis compulit, murum urbis evertit, tum meliores quasque urbis ædes. Inde in Capuam conversus, quæ Neapolitanos ante ipsius in Italiam adventum fecerat, eam quoque muro diruto diripi fecit, pariter Aquinum nobile oppidum vi captum spoliatumque, et incendit, tandem secundo quo advenerat anno, omni potitus Trinacria & Siciliæ Regno, obiit. Testamento autem Conradus Conradinum ex fratre Henrico nepotem Regnorum instituit hæredem, datis illi ex Germania tutoribus, quibus Regni Siciliæ administratio demandatur. Fuitque is Henricus, quem ex Constantia Regis Castellæ sorore, uxore sua, Fridericus susceptum in carcere interfecit. Manfredus vir vigilantissimi ingenii tres potentissimas Italiæ Provincias, Etruriam, Galliam Cisalpinam, & Transpadanam, mortuo Friderico in suis partibus retinere summa diligentia annisus est, adeoq; id egit, ut plus in illis certo tempore, quam in Neapolitano tanto Siciliæ Regno potuerit. Nam post Friderici mortem factio Guelphia, Florentia in libertatem vendicata, omnibus Gibellinarum partium ejectis, cæteras Etruriæ civitates, Senenses, Pistorienses, Aretinos, Pisanos eo perpulere, ut conciviibus Gibellinis expulsis, fœderibusque factis pepigerint, illicitum esse alterius partis extorres fovere, ob quam rem cum Senenses, tum Florentinos, qui eos fœderum fractores dixerant, statim misit. Quibus copiis *Senenses*, extorresque Florentini cum adversæ factionis copiis congressi, *Guelphos tanta clade vicère*, ut ordines relinquere coacti sint, post ingentemque fugam, deditionem fecère, *ingenti Guelphorum cæde facta*, qu[illegible] vis ex Germanis plerique desiderati, t[illegible]en *quatuor millia captivorum, cum Carrocio spoliis [illegible] militaribus Senas fuerunt perducti.* Qui prælio superati in pa[illegible] reversi sunt, magnam animorum consternationem Etruriæ Guelphis fecere, sed apud Florentinos maximam, quibus nec extorres expectandi consilium, nec urbem defendendi spes erat. Itaque undecimo post pugnam die, quàm Septembris 16. anni salutis M.CC.LX. fuisse constat, omnes Florentini Guelpharum sectatores partim, pars Lucam, pars Bononiam migravere, ubi inque Florentinam paucis habitatam venimus, Jo[illegible] extorresque patente porta ingressi, in Manfredi dominatum subjectionemque ceperunt. Qua item tempestate Octavianus Cardinalis gente Ubaldinus te Neapolitana & illius admin[illegible] Manfredo relicta, ad Pontificem Alexandrum Viterbii agentem, est rev[illegible]. Cujus Pontificatus nil [illegible] vidit, quam Ecelini Albricique fratris excid[illegible], quibus mortuis proditorieq; trucidatis, Ci[illegible] libertatem sunt secuti, quam tamen ægre retinue[illegible] Gibellinis factionem Guelpham ubique opprimentibus. *Redegit tum Manfredus penè omnem Tusciam Picenumq; [illegible]rum in suam potestatem*, Jordano & Guidone novello [illegible] suarum copiarum ductoribus. Tandem Manfredus acerrima pugna cum Carolo Andegavensi, quem Urbanus Pontifex Siciliæ Regem dixerat, decertans, ab Italia in secunda acie desidentibus deri[illegible], strenuè pugnans oppressus est. Mortuo itaque Manfredo, *Gibellini* Duce carentes, *Conradinum*, Friderici nepotem, avitum Regnum Imperiumque repetiturum, *in Italiam vocant*. Qui cum aliquandiu Veronæ desedisset, interim Carolus Bonicio deditione ab oppidanis facta, potitus in Pisanos duxit, & populationibus incendiisque latè commissis, castella aliquot expugnata diripuit, turresque communientes Pisanum portum dirutas solo æquavit, majora perpetraturum nuncii in Regnum revocarunt. Fridericus Hispanus namque omni penè Sicilia (Panormo, Syracusis & Messana duntaxat exceptis) pro Conradino potitus erat. Quàm primum verò Carolum movere, ut se in Regnum reciperet, est conspectum: Senenses omnium primi post Pisam, deinde Romanus Senator Conradinum nunciis ad iter ineundum epistolisque compulerunt, qui per Papiam in Liguriam movens, Pisas classe Pisas deductus, confluentibus undique Gibellinis exercitum in Lucenses expoluit, vastitatem & incendia undique committens, tandem juxta Aretium cum Marescallo (ita enim *Galli copiarum Ducem dicunt*) congressus est Conradinus, ubi facta in Guelphis *Marescallum* comitantibus, ac Gallico milite ingenti cæde, Marescallus quoque suis copiis omnino superatis occubuit. Confluxerunt per id tempus ad Conradinum alii a Lombardis Romaniolis Etruscisque Gibellini, major militum pars ea, quam a Germanis eduxerat. Nec fuit tunc dubium, quin si moram ibi vel parvam fecisset, Conradinus Aretio primum, post omni Etruria fuerit potiturus. Victoria potita deflexit Senas Conradinus, aliquot ibi moratus dies, inde recta in Viterbienses campos quartis castris se contulit. Propinquanti Romæ Conradino, Senator Henricus pompam educens, Imperatoribus introducendis adhiberi solitam, illum ad pontem Milvium excepit, selectique ex omni ordine & dignitate Primores quique Romani, Conradinum circumfusi in equo sedentem pedibus sunt secuti, & præcedens ac subsequens longo & composito agmine populus in Capitolium usque deduxit. Movet Deinde magnis à Senatore acceptis copiis per Tyburtinos in olim Equiculorum, nunc Tallacotii montes, & inde in Marsorum campestria pervenit exercitus. Congressus itaque (eo loco prius insidiis à Carolo occupato) Conradinus ex victore victus, cum Austriæ Duce fuga elapsus est, *dum enim nostri post victoriam avidius spolia legunt, ab hoste ex insidiis prodeunte sternuntur, fugantur, dissipanturq;*. Octava post die Conradinus Austriæque Dux recogniti ad Carolum perducti, publico judicio capitibus resectis interfecti sunt. Hunc finem Rex Suevorum in Italia habuit. Commissum est hoc prælium V. Kalendas Septembris, Anno salutis nostræ M.CCLXVIII. Gloriosissimi magnificentissimique Sueviæ Duces divino & occulto judicio, miserabilem hunc exitum sensere. Poterat gloriam & magnificentiam Illustrissimæ domus, sua virtute resuscitavisse Eberhardus, quem Barbatum vocabant, multis pòst annis Teccensis & Würtebergensis Dux, in Regione Suevorum à Maximiliano Rege nostro apud Vangionea institutus, si diutius illi vivere côtigisset, sed fata (ne Germanorum gloria altius emergeret) hunc è medio susta-

fustulerunt. De Virtute hujus Principis non multa loquor, quia Marsilius Ficinus maximus ætate nostra Platonicus, in epistolari volumine hunc Eberhardum speciosissimis laudibus, non minus verè quam graviter & eruditè exornat.

CAP. XLI.

De Rudolpho de Habsburgo Romanorum Imperatore.

CUmque res Germanica post Friderici filiorumque ejus interitum, diutius sine Rege certo fuisset, tandem Gregorio X. Pontifice, Lugduni concilium celebrante, *Rudolphus Comes de Habsburgo*, Alsatiæ superioris Landgravius, *ab Electoribus in Regem Romanorum electus est.* Qui statim accepta de more Aquisgrani corona, Principes in sua verba iurare coegit, collectoque ingenti exercitu, *in Otocarum Bohemorum Regem movet*, qui inter Bohemiæ Reges quintus Wenceslao fratre defuncto Regnum acceperat. Fuit autem Otocarus suapte natura vir belli appetens, & cui ad res gerendas magnus esset animus: extenditque Regnum a mari Baltheo (quod Sarmatici Germanicique Oceani sinus est) usque ad Danubium, & ad internum mare, quod Adriaticum dicimus. Nupserat Otocaro Margarita Friderici Austriæ Ducis soror, quæ prius Henrico Friderici II. filio nupta fuit, quo mortuo sine sobole, in patriam reversa, fratri superstes Austriæ Duci sine liberis vita functo, in hæreditatem successit. Principatum igitur Austriæ consecutus *Otocarus* (more humano) *quo plura possedit, eò majora concupivit.* Ulricus eo tempore Carinthorum Principatum tenebat, qui cum virili prole careret, Carinthiam illi, Carniolam, Marchiam Sclavonicam, & Portum Naonis pecunia accepta tradidit. Tum Veronenses, Feltrini, Taruisini, & multi Foriuienses, sese Otocaro submiserunt. Bellum Hungaris indixit, commissoque prælio victor Stiriam Provinciam illis ademit. Rudolphus *repetens provincias tanquam juris Imperii, cùm Austria nequaquam muliebre feudum* (ut dicunt) *esset, nec Ulricus injussu Cæsaris Provinciam venundare potuisset*: cumque semel interventu amicorum res compositæ fuissent, ut acceptis datisque filiabus affinitas utrinque jungeretur, provinciæ, de quibus lis esset, dotales fierent: *Rudolphus Austriam adeptus, Otocarum in verba sua jurare* (more majorum) *exposcit.* Indignatus autem Rex id à se postulari, ab eo præsertim qui Magister curiæ suæ fuisset, id superbo animo tulit, exortæ sunt rursus novæ lites, tandem Otocarus veritus Rudolphi potentiam, in verba sua juravit. Quod cum ægrius ei conjunx Kunigunda (quam, Margarita vivente, insolenter desponsaverat) sæpius objiceret, Rudolpho bellum indicit. Convenêre exercitus in campis Austriæ juxta Danubium atrox prælium dubio Marte commissum est, cum Bohemi multitudine ac robore, Suevi Alsatesque, quibus Rudolphus fidebat, ordine ac arte superiores essent, ceciderunt quàm plurimi ex utraque parte, major tamen Bohemorum strages, ad extremum Otocarus relictus a suis, dum fortiter pugnat, occiditur. *A[illegible]gnat tum Rudolphus Austriæ Ducatum Alberto filio*, qui postea & in Imperio ei sufficitur. *Bohemis devictis*, Rudolphus *in Helvetios movet, qui tum Comitis Sabaudiæ subditi erant*, quibus subjugatis in quendam Pse[illegible]icum arma [illegible]git, cui jam multi Principes civitatesque adhæse[illegible] Constans enim fama fuit Fridericum mortuum [illegible]mè fuisse, ideò in spem dominationis adipiscendæ quidam Fridericum simulaverat, quo devicto N[illegible]que igni consumpto, Principibus civitatibusque [illegible] Pseudo Friderico faverant mulctatis, primo quo[illegible] tempore in Suevos tumultuantes, ob de[illegible] familiæ Ducum Sueviæ copiis ductis, *Eberhar[illegible] Wurtenbergium reliquosque Dynastas ac Re[illegible]ulos [illegible]rum perdomuit.* Gessit tum multa bella, o[illegible] tum qui ferè tota Germania frequentissimus fuit. [illegible]do equidem illis temporibus teterrimam fa[illegible] labem non solùm Italiam, verùm etiam Germ[illegible]m invasisse, quæ res sine bono Principe haud fac[illegible] tirpari potest, qualem Rudolphum fuisse certum [illegible] Fuit enim Pietate, Clementia, Religione, Hu[illegible] Modestia, Humilitate, insignis, *In Italiam non ve[illegible] quamvis Bononiam*, amplissimam Italiæ civitat[illegible] *totamq; Flamminiam Ecclesia Romana dederit*, [illegible] multuantes *Guelphos per Lucinum Vicecomitem* [illegible]perii Vicarium, missis ad eum Germanis equi[illegible] bellis *attrivit*, tum *misso* ad Italiam *Epistolarum [illegible]rum Magistro, pacem civitatibus pecunia accepta [illegible]didit, ut tamen Imperio fideles essent.* Statueratque b[illegible]nus Rex, milites in Asiam mittere, obs[illegible]æ [illegible]dæ opitulaturos; verùm orta inter Chri[illegible]s Principes, qui in ea civitate erant, discordia, quor[illegible]m mu[illegible] partim captatis abeundi causis, partim [illegible] noctem fuga, desertores eff[illegible]cti sunt, manse[illegible] ex Primoribus, Rex Cypri, Patriarcha Hierosol[illegible] & Hospitalis Templariorumque Magistri, n[illegible] ne prius emissa, quam statim. Rex Cypri [illegible] per fugam est consecutus, fuitque ex[illegible]mplo, ut om[illegible] quibus navigiorum facultas esset, Ptolomaida [illegible]m[illegible]grarent. Qui postea cum Patriarcha primum pr[illegible]ra usi navigatione, tandem sub ipsam Cyprum na[illegible]gio periêre, eadem die qua Soldanus Ptolo[illegible] malè desensam vi cepit, mortalibus in ea repe[illegible] unum cæsis, mœnibus inde & urbis parte[illegible] solo æquatis, tum fundamentis ita conf[illegible] tisque, ut nullum urbis, nullum post hac [illegible] gium appareret, *annus erat salutis M.C[illegible] qua[illegible] reliquias amisimus victoria illius celeberrima*, [illegible] *anno ante C.XCIV. Conradi Franco[illegible] auspiciis* [illegible] *tute Christianorum expeditio inchoaverat.* Sa[illegible] *mansêre Cyprus* insula *& Armenia minor*, priùs [illegible]cia dicta, *quæ ejusdem expeditionis occasione* [illegible] *stianorũ manus devenêre.* Moritur deinde Rudo[illegible] anno quarto Nicolai Romani Pontificis [illegible] minis IV. anno Regni sui XV[illegible]I, an[illegible] C[illegible] M.CC[illegible]XXXXI. Mense Julio in die divi [illegible] stolorum, sicut & sepulchro suo in nobilissi[illegible] plo Spirensi inscriptum est. [illegible]ixit his temporibu[illegible] *bertus Magnus totius literaturæ absoluti[illegible]mum* [illegible] *& quo majorem in Philosophia & literis* [illegible] *orbis non genuit, & qui Thomam* [illegible] *Aqui*[illegible] *tantum quantus est, effecit*, extat celebris oratio, a[illegible] lippo Beroaldo Præceptore tuo, Bononiæ h[illegible] quum Rector Germanicus iniret Schola[illegible] fecturam, ubi Germanos a studiis literarum ne[illegible] abhorrentes neque [illegible]etorridos conten[illegible]t *quo*[illegible] *reliquos*, inquit, *prætercam*, [illegible] *unus Albertus abun*[illegible] *demonstrat, omnifaria doctrina refertissimus qui me*[illegible] *ritò Polyhistor & multiscius ac Aristoteles alte*[illegible] *Latin*[illegible]

[illegible] *loquuntur* [illegible], [illegible] nominatus *a magnitudine* [illegible] *narum* potius, quàm [illegible] emannus. Hic [illegible] *bertus* cognomento Magnus, dum *esset Ratisponensis Episcopus* huc Argentinam venit, a[c] *in Æde S. Petri* [illegible], in qua in [illegible] cus extitit, *aram quandam in honorem S.* [illegible] *lumba* [illegible] *rginis & Martyris consecravit* manibus propriis, anno Christi M.CCLXVIII. Præterea [illegible] & alii [illegible] vers[is] tempestatibus etiam Germani *Theologi* præstantissimi, *Thomas & Udalricus* [illegible] *gentinenses. Marcus de Ingeln Hugo de* [illegible] *ctus* Bon[illegible] lector, *Johannes Theutonicus* [illegible] rector [illegible] interpres elegan[illegible], Præpositus Halberstatensis obiit anno M.CC.XLV. ibidem.

CAP. XLII.

De Adolpho de Nassau Romanorum Rege, deq; Baronibus de [illegible] *olstein.*

ASsumptus de [illegible] est [illegible] Imperii [illegible] ulum, *Adolphus Comes a Nassone*, vulgo Nassau, qui [illegible] exerci[illegible] comparato *in Colmarienses movet*, qui Alberto Austr[iæ] Du[ci], [illegible] Rudolphi, favebant, quem adversum [illegible] Adolphus habuit, ob Ty[r]anni[de]m in quam pr[illegible] bebatur. *Capto igitur* [illegible] *oppido*, una cum generoso Anselm[o] de Rap[illegible] Item oppidi Prætore ac [illegible], *ablatoq; dominatu eorum*, a[gr]os & castella H[e]nrico [illegible] An[illegible] addidit. [illegible] tebatur tum Adolphus Albertum à [illegible] Ducatuque deturbare, cui [illegible] atque a[illegible] struit Alberti. Albatum [illegible], qui [illegible] in Adolphum [illegible] ceperant, ob avaritiam [illegible] demque. Nam quos Imperii Vicarios in Al[illegible] constituit, provinciam cit[r]a transque Rhenum [illegible] ædibusque [illegible] tum Argentinam [illegible] præsidem. Ob quas res *Principes* [illegible] *Albertum* [illegible] *Ducem Regem delegere*, [illegible] *abrogato*, [illegible] *agris depulso*. Comparato [illegible] exercitu ex Austria, [illegible]. *Albertus* [illegible] Germaniæ Metropolim [illegible], [illegible] *Adolphum movens* [illegible] eodem in [illegible] *monte* [illegible] ope [illegible] grum Spi[illegible] prælio [illegible] A[illegible] occubuit, [illegible] Marte inc[illegible] victo a [illegible], anno [illegible] M.CC.XCVIII, [illegible] Julii [illegible] VII [illegible] sultus. [illegible] prælio [illegible] inter quos & [illegible] Adol[illegible]. [illegible] V[illegible] um [illegible] *Albertus* [illegible] *minus le*[illegible] *imam* [illegible] *imaret, præter Tre*[illegible] *Pr*[illegible] *em & P*[illegible] *ium C*[illegible] *tem*, [illegible] *comitiis non* [illegible] *jure* [illegible] s eum elegerc, [illegible] A[illegible] tan[illegible] am [illegible] mum Re[illegible] *deinde* [illegible] *in Bohe*[illegible] Ru[illegible] *dit, de*[illegible] o, *quem* [illegible] *Imperat*[illegible] *erant*. Mortuo de[illegible] o anno R[illegible] o, F[illegible] ricum [illegible] in Al[illegible] homi[illegible] R[illegible] ans, magnis copi[illegible] [illegible] cessus R[illegible] ge[illegible] afflixit [illegible] tamen [illegible] vir, [illegible] uod [illegible] alis b[illegible] militurus [illegible] ex Philippus à Pon[illegible] Bonifacio [illegible] *Regnumq; Franciæ Alberto Pontifex assignavit.* Qui [illegible] exercitus comparat, [illegible] Johanne [illegible] Rysam Aru[illegible] lamque Elvetiorum flumina Rh[eno] proximus, anno Ch[risti] M.CCC.VIII. Kalendas [M]aii interi[m]itur, *Fog; loci per Reginam Hungariæ Monasterium Sanctimonialium Ordinis Sanctæ Claræ constructum nomen retinet Regis campi.* Alberti corpus juxta Patrem suum Rudolphum, in ornatissimo templo Spirensi sepelitur.

CAP. XLIII.

De Henrico Lucelburgio.

ANno [illegible] itur M.CCCVIII. *Henricus ex* [C]*omitibus Lucelburgensium* ad Imperium deligitur, quem Aquisgrani Principes corona & tosulis decoravere. Qui statim præmissis in Italiam Oratoribus, & ad vicina Germaniæ propinqua alpibus loca, sciscitaturus, qui suas secuturi essent partes, *comparatisq; tribus ingentibus exercitibus, unum adversus W*[illegible] *enses*, sacro Imperio rebelles, *quibus ex octoginta castellis & munitissimis oppidis*, quæ obtinebant, [illegible] *expugnata ademit. Alterum in Bohemiam* ex [illegible] Orientalibus & Bavaris coactum, Duce P[illegible], Mo[illegible] Archiepiscopo, misit, [F]ilio Johanni [illegible] qua[illegible], cui Elisabeth Wenceslai soror denupserat. *Tertium*, cui ipse præfuit, *in Italiam movet Gibellinis auxilio futurus.* Transgresso alpes Henrico [illegible] popularitet obviam facti sese & urbem ejus ar[bit]rio permi[sere]. Pa[illegible] paulo post secere [illegible] enses. Philippus Papiæ Comes, [illegible] C[illegible] lubianus V[illegible] llarum A[illegible] us Vi[illegible] [illegible] urbium primarii [illegible] ves ve[illegible] porsus Tyrannu[s] Henrico occurrentes, datos ab eo [V]icarios qui que in suam urbem excepere. *Mediolanensium res tum in potestate* Tyrannorum & *Vicecomitum erat, qui de potentatu contendentes potius civitatem premebant, quam ut ipsi gubernarent, aut à populo gubernari permitterent.* Mapheus [illegible] Vicecomes ad Lupoldum Austriæ Ducem, diu [illegible] notum, init[illegible] Henrico spem [f]ecit urbis potiundæ, quorum conatibus cum Guido Turianus re[illegible] Henricus pacis avidior [illegible] ionis capi[illegible] urbem accepit in suam potestatem, imposito urbi præsidio, cui L[e]opoldus cum Germanis cohortibus præficitur. Orta [illegible] de civium rebellione, cùm p[illegible] Germani fœd[illegible] rentur, Du[illegible] productis [illegible] quæ in sub[illegible] urbi[illegible] co[illegible] derant, Gibellinis auxilio fuit [illegible] ejectique Turiani Vercellas se contul[e]runt. Ad quem tumultum nonnulli Lombardiæ populi a prom[illegible] Henrico fide rec[illegible] sserunt, primique Cremonenses, in quos statim [He]nricus coactum exercitum du[x]it, cujus urbis [Gu]elphi re[si]stere diffisi, Brixiam cum uxoribus, pueris, & as[p]ortata leviore suppell[ectile] emigrarunt. *C[r]emona* [illegible] *tz, mœnia portasq; & Guelphorum domos* [G]*ermani evc*[illegible] *terunt. Duxit paulo post in* [Br]*ixiam Henricus*, [illegible] itaque est in agro omnium, quæ excindi, uri ev[e]rtique potuerunt vastita[s]. Fugientibus in montana Guelphis, *urbs dedita murorum portarumq; munitiones amisit.* Placentini, pulso Alberto Scotto, Guelphorum Duce Imperial[e]m Vicarium admisere. Interea Veneti classem Henrico spondent, qua ad Regiones urbi Romæ vicinas transportaretur: Veronenses, Vicentini, Patavini, nec non Tarvisini Vicar[ios] ab Henrico ad se missos acceperunt. Robertus [int]erea Neapolitanorum Rex Mar[e]scallum su[um] in Etruriam misit, ubi

uti Ferr [illegible] ntinos [illegible] tius co [illegible], at Hen [illegible] [illegible] las petiit, equitatu erra [illegible] Romam à Pont[illegible]ce missis [illegible] is habitabat, ob tumultum deinde patri [illegible] studiosus esset, Tybur [illegible] gravit. Agentem Tyb[illegible] Henricum, nuncii F[illegible] Aragonum Regis adiêrunt, cum quibus prom[illegible] apud Ger[illegible] fœdera con[illegible] Regi Siculo honestamam [illegible]. Paulo post Tybure profectus Imperator, per Sab[illegible] Umbrosque Perusium, & inde A[illegible] tium amici[illegible] tunc sibi delatos, vallis Arni superioris oppida & caste[illegible] nemine resistere auso, cepit. Ductum [illegible] Florentiam, quibus Lucenses, [illegible] que & [illegible] pias mi[illegible] rant, à Bononiensibus, R[illegible] erat equitatus. Obsidione igitur in[illegible] bi sqiß vex[illegible] tis F[illegible], Imperator [illegible] C[illegible] moppidum via Senensi, o[illegible] ntia mil[illegible], & P[illegible] ex Gibellin[illegible] apud Scarpariam alt[illegible] lio loco, [illegible] m G[illegible] anorum copiis rel[illegible], capta de Florenti[illegible] [illegible] & sim[illegible] urbem incursionibus infestare curarunt, [illegible] oque [illegible] entinos fame oppressos [illegible] egi[illegible] unt, ut deditionem facere cogitarent. Contulit se deinde P[illegible] as, ut Rob[illegible] tum Majestatis re[illegible] m citaret, quem [illegible] no edi[illegible] atum, [illegible] tem, Regno privatum d[illegible] I[illegible] tem[illegible] lesque tan[illegible] la[illegible] s, ut [illegible] s amissis agri o[illegible] idis, appa[illegible] Potent[illegible] in deditionem [illegible] venit[illegible] s. [illegible] r Pi[illegible] majori [illegible] statis parte, [illegible] per S[illegible] agr[illegible] ubique [illegible] tatem [illegible] se Aret[illegible] qua in urbe cum maximi honore [illegible] s, R[illegible] um Regem privat[illegible] m R[illegible] o [illegible] n[illegible] ciavit, quam tamen sententiam C[illegible] lt[illegible] impro[illegible] bat, plus Im[illegible] d[illegible], quem [illegible] p[illegible] nti[illegible]. Incidit tamen in [illegible] Imperator, [illegible], ut convalesceret con[illegible] ntibus Medicis ad *A*[illegible] *rati balnea* [illegible] ont[illegible] dit, à quo [illegible] ltro imbecillior [illegible] B[illegible] onventum, quod op[illegible] lum XII. à Senis m[illegible] tar[illegible] stat, o[illegible] dete pergit, ubi veneno intoxicatus moritur, n[illegible] vo, inaudito ac vix credibili ausu, quod n[illegible] à F[illegible] um e[illegible], nemo [illegible] *misceq*[illegible] *d*[illegible] *veneno in Eucharistia, dum ac a Christi communione* [illegible] *utitur optimus Princeps anima pa*[illegible] *ulum,* [illegible] *exitium sumpsit, subornato ad tam crudele veneficium, pe*[illegible] *iciatis nobus* [illegible] *ramus Prædicat*[illegible] *um Ordinis Frat*[illegible] *quodam* ut P[illegible] æus Lucensis scribit. At ne ea[illegible] m[illegible] multa ma[illegible] g[illegible] uti e[illegible] tes [illegible] i [illegible] rico mili[illegible] H[illegible] guci[illegible] em H[illegible] gio[illegible] m [illegible], L[illegible] a[illegible] ri[illegible] m[illegible], p[illegible] m[illegible] qui [illegible] n[illegible] u[illegible] a[illegible] o ac[illegible] pere c[illegible] ge[illegible], ag[illegible] ucen[illegible] is I[illegible] n[illegible] is & [illegible] b[illegible] in urbe [illegible]

CAP. [illegible]

De Ludo[illegible] *a* [illegible] *Friderico Austria* [illegible] *c*[illegible] *cl*[illegible] *u.*

IN[illegible] *res* [illegible] o[illegible] venientes [illegible] *duos in c*[illegible] *Lu*[illegible] *icum Bavaria*, n[illegible] [illegible] Habspurg, *& Fridericum* [illegible] pri[illegible] apud Fr[illegible] k [illegible] m [illegible] M[illegible] ad pugnam [illegible] v[illegible], compo[illegible] tim [illegible] exercitu, [illegible] Di[illegible] [illegible] tandem [illegible]

[illegible]

fa[illegible] fluv[illegible], qu[illegible] fluvius [illegible] lem Argentinam ducti, ibique longius [illegible] prælium utrique pepigêre. Videns [illegible] Bavarum peditatu abundare, statuit & [illegible] equitatu dimissis pedes pugnare, quo [illegible] mate Ludovicus Bavarus in fugam v[illegible] riam se recepit. Tandem Ludovicus F[illegible] Leopoldo ab[illegible] nte) a[illegible] gressus vincit cap[illegible] tamen m[illegible] us Leopol[illegible] us B[illegible] var[illegible] m bell[illegible] quo tandem Argent[illegible] æ def[illegible], *Lu*[illegible] *potitur*, vi[illegible] riaque [illegible] tus pro [illegible] rator[illegible] fit, ardentiusque b[illegible] is diffid[illegible] ue *Italia* [illegible] *Vicarios Imperatorio* ei[illegible] *nomine* [illegible] Vicecomi[illegible] Mathæum ali[illegible] M[illegible] tiumque, tum [illegible] arcum L[illegible] cl[illegible] m [illegible] num ejus [illegible] f[illegible] it ut Medio[illegible] po[illegible] eo fecit, quo [illegible] us Ro[illegible] us [illegible] ream acciperet. Sub idem [illegible] pu[illegible] R[illegible] bert[illegible] Genua Savon[illegible], par[illegible] is [illegible] o[illegible] ra[illegible] o [illegible] Johannem XXII. P[illegible] suadente tum [illegible], Ca[illegible] [illegible] ppi[illegible] um [illegible] aliam cu[illegible] Lo[illegible] bardiæ V[illegible] cellis apud [illegible] gregati, auxi[illegible] o affuturum [illegible] tolus dominium ubi[illegible] quo[illegible] retinu[illegible] ac[illegible]. Coactis [illegible] xiliaribu[illegible] copiis, q[illegible] bant. Vercell[illegible] at [illegible] o[illegible] statim commeatus [illegible] p[illegible] simu[illegible] um C[illegible] cr[illegible] g[illegible] oio [illegible] o l[illegible] t, [illegible] de [illegible] nis per Ac[illegible] m C[illegible] litat[illegible] m, u[illegible] bat. [illegible] Johan[illegible] cui f[illegible] C[illegible] gi at[illegible] vit a lat[illegible] am. [illegible] m[illegible] nerat, stat[illegible] m [illegible] l[illegible] os opp[illegible] c[illegible] .U[illegible] P[illegible] ip[illegible] cum re[illegible] v[illegible] u[illegible] c[illegible] [illegible] u, [illegible] T[illegible] c[illegible] xi[illegible] m, [illegible] m [illegible] p[illegible] rveni[illegible] *se donata* [illegible] *c.* [illegible] *Re*[illegible] *ubl*[illegible] *a* [illegible] *amis* [illegible] *P*[illegible] *imm* [illegible] [illegible] I lacat[illegible] natis, ob C[illegible] carc[illegible] rem [illegible] L[illegible] st[illegible] uc[illegible] u[illegible] rator[illegible] s [illegible] in[illegible] d[illegible] [illegible] m [illegible] u[illegible] [illegible] e[illegible] For[illegible] n[illegible] ia [illegible] eg[illegible] R[illegible] man[illegible] [illegible] onation[illegible] p[illegible]

[illegible]

CAP. XL[illegible]

[illegible]

CAP. XLV.

[illegible]

M[illegible]

[illegible]

tate, apientia, [illegible], Prudentia, [illegible] te Re[illegible]one, [illegible] amore. [illegible] populo [illegible] quiquam [illegible], veris & [illegible], pantomimis, [illegible] minatus, adulatoribus, Ecclesiasticæ liberta[illegible] um bonarum literarum in[illegible], [illegible] gravi[illegible], g an[illegible], prud[illegible]ntibus, veraci usque magna [illegible], [illegible], docti, sapientibus & [illegible] a [illegible] recommotus, [illegible] hæ pau[illegible] nunc ad institutum [illegible] everta[illegible]

CAP. XLVI.

De Roberto Bavaro Rege Romanorum.

DEposito W[illegible] R[illegible] Bavara [illegible] Rh[illegible] pr[illegible] mu[illegible] ut Johannes [illegible] que [illegible] ta [illegible] m [illegible] m ret. C[illegible] [illegible]

[illegible]

S[illegible]

[illegible]

Anno [illegible] CCCC.XXXVI. ab ortu Salvatoris nostri, [illegible] summis honoribus exceptus est, quem paulo ante Bohemorum hostem censebant. Hic Sigismundus [illegible] cum mœrore dicebat, *se erubere propter ignorantiam* [illegible] *ipum Electorum, qui* [illegible] *atinas literas neque legere* [illegible] *intelligere possent.* Habuit semper in precio li[illegible] *natos quos supra illos, qui genere tantum sunt* [illegible] in sua curia *honorabat & locabat.* [illegible] quid faceret, Nobilitatemque & multis natos [illegible] contemptui haberet, Respondisse fertur. *Jure* [illegible] *os celo, & cæteris mortalibus præfero, quos natura* [illegible] *& Deus singulari donavit ingenio*, subjiciens: [illegible] *solos a natura & Deo procreari, in sua autem po-* [illegible] *ate situm, ut* [illegible] *& pradus faceret, quocun-* [illegible] *placeret momento.* [illegible] etiam Sigismundus, quod prætereire nolo, in [illegible] Constantiensi reprehensus à Cardinale Placentino, quod contra Grammaticorum præscripta verba quædam pronunciasset, non minus [illegible] quam festivite r ait. Placentine *si supra le[illegible] sumus, quare supra Grammaticam esse non possumus? Placentine, placentinis quibus places, placeas, mihi non places.* [illegible] autem [illegible] stile, & [illegible] Cancellarius, Johannes [illegible], qui inter alia de Sigismundo [illegible] loquitur. *Serenissimus Rex Romanorum semper* [illegible] *nunquam recederet ab* [illegible] *Concilio ad locum conventionis cum Rege Ar-* [illegible] *Petro de Luna orationem ad Deputatos* [illegible] *sua Pietate* [illegible] *vera* [illegible] *Romana* [illegible] *Romanorum Regem* [illegible] *Davis* [illegible] *devotionis habere compertum* [illegible] *devotas usque ad* [illegible] M[illegible] [illegible] omnia [illegible] nt. Q[illegible] pibus [illegible] ant [illegible] & [illegible] Timent [illegible] Principem [illegible] Non [illegible] plenis [illegible] co[illegible] iros [illegible] o, [illegible] Imperatorem Im[illegible] *imperarent, aut imperatores [illegible] phantur.*

CAP. XLIX.

De Alberto Austrio Bohemia & Hungaria Rege, in Romanorum Regem electo.

MOritur tandem Sigismundus, morbo ætateque confectus: Albertum Austriæ Ducem generum suum, Virtute præstantem, & Nobilitate sublimem, Regnorum relinquens hæredem, quem statim Nobiles Hungariæ Bohemorumque Regem salutavere. Postquam verò Sigismundo parentatum erit Albertus in Alba Regali, cum conjuge [illegible] Elisabetha, summo consensu applausuq́ populi coronatus est. Inter hæc *Electores Imperii* apud Francofordiam cōvenientes, *rem Romanam Alberto demandant, quam sine Hungarorum consensu ei acceptare non licuit*, id enim eis promiserat, cum se Regem suscepit. Postremo multis utrinque habitis consultationibus, Proceres Hungarorum [illegible] Friderici [illegible] Austriæ tunc adolescentis, [illegible] imperantis, pr[illegible] præstitere: Imperium summa [illegible] norum congratulatione, ab Alberto est susceptum. [illegible] interea [illegible] hæreticæ Caput, Polonorum Regis fratrem XIII annos natum Regem appellat, qui acceptis [illegible] auxiliaribus copiis, Alberto Bohemiam ingre[illegible] aliquandiu restitit, nunquam ausus tamen pugnæ facere copiam. [illegible] to tandem Ulrico Ciliæ Comite, qui Regnum gubernaret, Albertus [illegible] Slesiam pervenit. Vra[illegible] us verò [illegible] ea est civitas nobilis ac potens & Slesiæ Caput [illegible] Albertum Marchionem Brandenbu[illegible] pe[illegible] be[illegible] Ducem [illegible], qui Poloniam [illegible] longe lateque prædas [illegible]. Per idem tempus Despotus Serviæ cum Sacerdotibus & Nobilibus [illegible] Hungariam profugerat. Turcorum impetum veritus, uno tamen filio relicto, qui Synderaviam castellum in ripa Danubii situm, & à Turcis obsessum tueretur. Albertus ab Hungaris [illegible], obsessis opem laturus Budam petiit, adversus Turcos [illegible] qui jam castello capto [illegible] quo res [illegible] ex[illegible] citu Bu[illegible] [illegible] vehementiorem [illegible] contraxit, tandemque in Austriam [illegible] Longum dicitur, [illegible] testamento VI. Kalendas Novembris decessit Princeps Clementia, [illegible] ac [illegible] clarus, & qui cæteris rebus [illegible] Religio[illegible] [illegible] R[illegible] Regina Elisabetha [illegible] V. H. Kalend. M[illegible] jam [illegible] Alberto pepererat Ladislaum nomine, cui postea utrunque Regnum paruit.

CAP. L.

De Ladislao Alberti [illegible] Alberti [illegible]

ALberti [illegible] *de Rege* [illegible] [illegible] Regnum [illegible] nonnullis [illegible] & Alberti Reginæ meminerint [illegible] Ladislaum oe respuant, [illegible] hæreditatem [illegible] cum [illegible] violent, [illegible] orphani [illegible]. At in contrarium [illegible] Alb[illegible] Regem [illegible] propo[illegible] *Regem a* [illegible] *vocari* [illegible] *hac* [illegible]. *Albertus itaque Bavariæ Dux major* [illegible] *Rex declaratur,*

 quâ

qui apud [illegible] lium quondam nutritus, Bohemicæ linguæ non ignarus erat. Mittuntur primores R[egni] ad A[lbertum], inter quos Ulricus Rosenlis, homini tempori accommodans, prius enim partes Alberti Regis fovebat. Albertus vero Bavariæ Dux ea Virtute atque animi moderatione usus est, quæ postquam Reges esse cœperunt, rara una semper fuit. Nam venientibus ad se *Bohemorum Legatis, amplissimum & nobile Regnum offerentibus, gratias e[git]*, qui suum unum ex omnibus Regem elegissent, multa se idcirco Bohemis debere. At *cum Regis Alberti filius extet, inde eorum esse cum alterius jactura Regnum quærere, paternam hæreditatem nulli auferendam quæ pupillo suo jure spolient, Deo atque hominibus in[visos].* Quæ præclara sententia justo atque optimo Principe digna. Hic Albertus Bavariæ Dux, Bohemorum Rex esse potuisset, sed quia jure non potuit assumere, recusavit. Si idem nostri hodie Principes efficerent, ut nulli suum contra Deum & præter justitiam auferrent, dominandi libidine incitati, pax vigeret, justitia crescerct, charitas servaretur, pauperes non interirent, pacta & fœdera manerent illæsa, Christiana Virtus in Turcis augeretur, *Principibus ad superos pateret ascensus, qui sua violentia, & injusta Principatuum & Dominiorum amplificatione, seipsos in [Stygiam] paludem præcipitant atque demergunt.*

CAP. LI.

De Friderico Austrio tertio Romanorum Imperatore.

FRidericum Austrium Ducem, Electores Cæsarem decernunt, qui & tutorem Ladislao se præstitit, magnaque cum integritate ei muneri præfuit. Tandem [Ladislaus] de [illegible] exceptationibus multis bellis etiam Bohemicis, Hungaricis, & Austriacis fatigatus, adolescentem [illegible] [illegible] sanctissimæ [illegible] dolis Regnis [illegible] trad[itis] qu[em] nondum Principatus [illegible] tantem, Bohemi per Georgium Podiebratium & Rochezanam hæresiarcham [illegible] Fridericus Vir integerrimus semper veritus [illegible] tecto, qui solus patriæ spes, & fide[illegible] defen[sor] [illegible] sperabatur. *Fridericus* ad Imperium [illegible] tinis suffragiis suffectus, compositis Italiæ Austriæque rebus primo quoque tempore *legem pro omnibus, qua cum [illegible] sub Imperio de[illegible] entes ad pacem [illegible] compedis [illegible] animum [illegible] apuicat ad [illegible] nem [illegible], quæ inter Eugenium Pontificem, & Concilium [Basiliense] laborta [illegible], in quo [illegible] Amadeus Sabaudiæ Dux reprobat[illegible] [illegible] em pe Patres declaratus fuerat, qui ad [illegible] finali [illegible] Ducis M[illegible] hosti[illegible] ind[illegible] *Amadeum ipsum, Felicem vocatum, [illegible] cem [illegible] re.* Eugenio tamen vivo, res [illegible] [illegible] potuit, quamvis [illegible] Legat[illegible] [illegible] [illegible] que de[illegible] Principum [illegible] ibus [illegible] pius ab [illegible] lutio[illegible] [illegible] [illegible] Su[illegible] quod [illegible] per [illegible] um [illegible] Re[illegible] [illegible] qui [illegible] eunt, qui [illegible] A[illegible] Re[illegible] *Basilee* [illegible] per Sequ[illegible] *traduxit* in Germaniam, [illegible] p[illegible] haud [illegible] [illegible] Sui[illegible] Ba[illegible] [illegible] omnibus Suitium pag[illegible] subsidio m[illegible] fuit [illegible] oc[illegible] *[illegible] jactantes* [illegible] *tamen Suiten*

ses qua[illegible] per [illegible] exercitum [illegible] dunt, iterumque *& non in [illegible] victoria, ed [illegible] tionem pu[illegible]* non tam victi quam vincendo [illegible] [illegible] octo [illegible] Armeniaci [illegible] ceciderunt. Quatuor Armeniaci [illegible] usque [illegible] m, cum [illegible] & in corpus exanime grassa[illegible] venus hu[illegible] comes erepta bipenne [illegible] est [illegible] Gallos [illegible] cavit, alios vero [illegible] ac [illegible] de [illegible] corpus lup[illegible] & [illegible] portavit ad suos. Quæ [illegible] victoria [illegible] qui non Virtute [illegible] superarun[illegible] solent, & de eis Vegetius [illegible] *Mirer* [illegible] sive *Suitenses paratiore[s]* [illegible] *[illegible] Gallorum [illegible] quam Romanas aquilas [illegible] tanta [illegible] mitate*, tanque lugubri & cruenta strage [illegible] *Gallorum Reges*, absque justo bello, sine causa [illegible] *[illegible] entes eorum patres*, & avos, patruos, & av[illegible] fecerint & *obtruncarint. Mirer* [illegible] *stratibus, qui cupiunt* [illegible] quos ego admonitos velim, ut qu[illegible] rentur, diligenter cogitent, [illegible] stult[illegible] ssimum esse C[illegible] affirmat [illegible] N[illegible] taramus [illegible], quod crebro fata re [illegible] consilium quærere & acta ag[illegible] *nostra persuadens*, gravam [illegible] *tum externis Regibus*, si nih[illegible] *efficiunt, ut nunc cit & Oratores* [illegible] deant, vultum solatio tædium lev[illegible] tan lecum asportent. Optarem [illegible] pitui anon laborare, sed mutuam [illegible] diam fovere, quo solo patri[illegible] [illegible] ilernitati [illegible] ac [illegible] [illegible] uarcum [illegible] N[illegible] utilius [illegible] licius [illegible] tus Romanis optari [illegible] ter sese dissi[illegible] *Al*[illegible] Cornel us, *quasi, dureique* [illegible] *at certe odium sui, quando* [illegible] *hil jam præstare* [illegible] *disco diam*. M[illegible] hæc Ga[illegible] quum Delphi[illegible] is cum suis [illegible] gen[illegible] ibus *[illegible] Allati* [illegible] & [illegible] tes, dolo, prod[illegible] *xgi* [illegible] A[illegible] [illegible] *rum, puerp* [illegible] *ma templa* [illegible] M.CCCC.L.V. [illegible] Iter [illegible] fi[illegible] tertia [illegible] qui[illegible] [illegible] fua[illegible] Allati [illegible] qui [illegible] pro[illegible] oras aud[illegible].

CAP. LII.

De Triumpho & [Victo]ria [illegible]

CUm enim *Delphinus* [illegible] livitis tamen exer[illegible] *tisset, ultimaro* [illegible] quæ [illegible]

[illegible] A [illegible] ibus direptas, [illegible] rabatad [illegible] am infest [illegible] Selestftadien [illegible] & magna præte [illegible] m eorum [illegible] qui [illegible] nullam sperare [illegible] se [illegible] us & præcip [illegible] nemoribus abd [illegible] Duce & [illegible] vocabant [illegible] ac spolia quæcunque [illegible] cum Imper [illegible] R [illegible] mani Selet [illegible] gloriose [illegible] erunt. Belli quoq [illegible] plurima magnificè per nostros conci [illegible] Gallis capta [illegible] Paro [illegible] ut omnibus videri [illegible] pateant [illegible] riam [illegible] Hi [illegible] rebus [illegible] ctoque [illegible] Nicolao V. Pont [illegible] Romæ a Cardina [illegible] Senatu electo, [illegible] Religio [illegible] eis amore tum [illegible] Germani ingenio [illegible] tum io Theologi [illegible] in Mathema [illegible] scientia, Humanitati que [illegible] Latinis, [illegible] Græcis, qu [illegible] Treveren [illegible] Cardinalis Sancti [illegible] ad vincula [illegible] opus [illegible] cujus do [illegible] omnia [illegible] quentiam singularem, ingenium perspicacissimum, [illegible] hann [illegible] s Andreæ Aleriensis [illegible] pistopus [illegible] epistola, laudavit & extulit. [illegible] multa in Mathem [illegible] ticis, [illegible] conscrip [illegible] Cardinalem [illegible] Tuderti, [illegible] die [illegible] Augu [illegible] adve [illegible] m advectum, & in Eccle [illegible] ad [illegible] Horuit & ea [illegible] Jacobus [illegible] Carthusien [illegible] Scripturarum [illegible] studiosissimus, dub [illegible] ita & conversatione de [illegible] multa [illegible] opuscula: de [illegible] de moribus [illegible] hominum [illegible] multa [illegible] Qui [illegible] elo [illegible] Divum Pau [illegible] aug [illegible] Carmes pate [illegible] haberit [illegible] Colonien [illegible] Theologus atque [illegible] maximus, disputator ac [illegible] disputando ae [illegible] [illegible] pat [illegible] on [illegible] præceptis [illegible] & multa [illegible] Cano [illegible] anus [illegible] dusque in [illegible] commentaria [illegible] in Leviticum

[illegible] gius Purbachius Viennæ Math [illegible] & in [illegible] sophiæ genere pulc [illegible] Johannes de Monte Regio, Georgii Purbachii discipulus, Vir & Græca & Latina lingua [illegible] pritus, cujus ingenium in Mathematicis & Astronomicis dictis [illegible] etiam doctissimi [illegible] orum extollunt & laudant, ut Picus Mirandulanus Comes in libris contra Astrologos. Is multa scripsit in Gerhardum Italum natione Cremonensem, quæ & [illegible] sunt [illegible] Scripsit præterea Ephemerides. Mortuus est Romæ a [illegible] tus a Sixto IV. Pont. Max ut emendaret paschalem [illegible] computum. Johannes de Wesalia Sacerdos, Theologus, & Philosophus acutissimus E [illegible] phordiæ [illegible] variis libris a se editis, & [illegible] decoravit. In eodem etiam studio, & eodem tempore floruit Lutrea Doctor insignis. Rudolphus de [illegible] natione Frilo, vulgo Agricola cognomen [illegible] sophus fuit & Rhetor atque Poeta eminen [illegible] Latinæ, atque [illegible] linguæ non imperitus [illegible] & [illegible] onem, & summam [illegible] innocentiam [illegible] laudaverunt. Extat [illegible] Barbari [illegible] eloqu [illegible] in eundem Epitaphium Rudolpho nostro [illegible] notuum præbens, quod hic subnotatum est,

Invida clauserunt hoc marmore fata Rudolphum

Agricolam, Frisii spemq; decusq; soli,

Scilicet hoc vivo meruit Germania, laudis,

Quicquid habet Latium, Græcia quicquid habet.

Illustravit [illegible] legendo & docendo G [illegible] delberg [illegible] obiit Anno [illegible] Hebræo [illegible] autem quædam Platonis opera, D [illegible] gitam quo minus [illegible] Composuit & alia multa. Petrus [illegible] patria Argent [illegible] conterraneus [illegible] bus Rudolpho Agri [illegible] Bononiæ Pontificias & Cæ [illegible] eas Leg [illegible] In Academia Parisiensi Ph [illegible] didicit. Fuit [illegible] ignoravit. Scrip [illegible] Anno ætatis suæ [illegible] X. Sepultus [illegible] Mihi quoq [illegible] summa amicitia junctus [illegible] & meum [illegible] Wolf [illegible] Juniorem ex [illegible] matis fonte levavit. Con [illegible] Zabernæ oppido [illegible] quinque lapidibus ab Argentina distante, ipsum Amphionem in Musica superavit. Scripsit de Mono [illegible] librum unum. De [illegible] cantandi librum unum, & Sermones [illegible] quæ [illegible] & ingenii [illegible] doctrinæ [illegible] præ [illegible] unt. [illegible] Sacer [illegible] magnæ R [illegible] & ex [illegible] Carth [illegible] scripsit Chronica [illegible] stione, de vita Ch [illegible] & multa alia. Nicolaus patria [illegible] Philosophus ac Theologus fuit clarissimus [illegible] inam, [illegible] rico Augusto [illegible] commen [illegible] taria in [illegible] fur [illegible] Jacobus [illegible] & Theologus [illegible] us sc [illegible] Composuit [illegible] Apo [illegible] magni [illegible] ngensis [illegible] bros Senten [illegible] tiarum, & [illegible] Cano-

[illegible] missæ. Et [illegible] paucos ex multis numerasse sufficiat. Ut [illegible] ad Fridericum Cæsarem redeamus, fuit is Imperator pacificus, quietus, admirandæ patientiæ & mansuetudinis, Clero & Ecclesiasticis nequaquam inimicus.

CAP. LIII.

De prudentia rei militaris.

UT ad rem, de qua scripsimus revertar, sine controversia quæ sentio dicam. *Administratores bellorum* (quos veteres Imperatores appellavêre) *Germanos pure optimos esse [illegible] fuisse dijudicandos.* Si enim exercituum copiam, metandorum castrorum peritiam, signorum collationem acierum, instructionem, ordinum pertinacem observantiam, oppidorum solertem oppugnationem consideres, ac commeatuum facilitatem frugalitatemque, & stratagematum, insidiarumque [illegible] endarum, & vitandarum occasionem, neque Athenien[illegible] Miltiadem Cononis filium, neque Themistoclem Neocl[illegible], neque Aristidem Lysimachi, neque Cononem Miltiadis, Alcibiadem Cliniæ, neque Thrasibulum, Cononem, Iphicratem, Chabriam, Timotheumque Germanicis Imperatoribus comparabis. Cedant Lacedæmonii, [illegible]onidas inclytus Rex, Pausania magnus homo, sed in omni genere vitæ varius, L[illegible]er qui Atheniensium Rempublicam destruxit, tyrannidemque Athen[illegible] induxit, Ag[illegible] optimus Rex, [illegible] cæteris Scriptoribus, tum a Musa Attica, Xenophonte Socratico collaudatus, quod Thebanum Epaminondam, quem & Musicen didicisse [illegible]que saltasse comperimus, quod multis à persona Principis alienum videtur, qui alienos mores ad suos referunt, & quæ eis levia videntur, pari modo apud [illegible] a barbaris [illegible], sed Græcanicum est etiam in Olympia vincere, Epaminondam dico, Pelopidamque num Germanis comparabimus? Q[illegible] de Philippo Amyntæ filio, Alexandroque, Antigono, Demetrio, S[illegible] Lysimacho, Ptolemæo, innumerisq; aliis, qui ab Alexandro veluti ex equo Trojano prodierunt. Habeant Pœni, Hamilcares, Hannibales, Asdrubalesque, relinquant nobis Henricos, Othones, Carolos, Conrados, Fridericosque. De Al[illegible], Persis, Parthisque non est quod dicam, cùm Principum nostrorum servi libertique ill[illegible] praestare queant. Possem hic mille numerare Germanos, qui humili loco nati, nullis opibus, sed sola militari peritia & fortitudine [illegible], apud exteras [illegible] immortalem gloriam sunt consecuti. Sic noster ætate *Martinus Schvvartzius* novus homo, sed [illegible] Marti in armis acer fuit bellicosus, cujus pugnæ & victoriæ in conviviis Britannorum quorum tamen hostis [illegible] creberrime ad lyram cantantur.

CAP. LIV.

De triumphis [illegible] manorum, [illegible] eorum auxilio Romani quoque triumpha[illegible], & quod ipsi quandoq; Romanis dominati sunt.

DIcam [illegible] quod sentio, *Germanos omnium gentium [illegible]es, ut bricem [illegible]entem, nedum a [illegible] Romanis [illegible] om[illegible] n[illegible]tium [illegible] antiquitus vi[illegible] triumphatore [illegible] fuere, victos* & si partem aliquam Germaniæ vic[illegible], non tamen sine [illegible]rmanis victoria potiti sunt. [illegible] *Germanis militibus totius mundi populos devicê[illegible] gentem victricem dixe[illegible]* cujus aux[illegible] florentissimam Romanorum Rempublicam aggressi,

quod [illegible] totius O[illegible] M[illegible] litas vera[illegible] bur, [illegible] do, C[illegible] *florices mirari [illegible]* novos, qu[illegible] quibus cum sex primis [illegible] deinde nequidem [illegible] tacuant, ne qua suspicio in scribendo, n[illegible] *scribunt, vana narrare [illegible] virtutem vero quasi [illegible] bua laude pronunciant,* [illegible] Quare optime Alexand[illegible] Achillis sepulchrum [illegible] adolescens, qui Virtutum tuarum præcon[illegible] rum inv[illegible] nisti. Si Germanis ea copia Scriptorum [illegible] fuisset, quæ fuit Imperatorum, non Scipione [illegible] non Metelli frequentiu[illegible] Orat[illegible] tur, quam Germanorum [illegible] & [illegible] que maximarum urbium [illegible] copia, tanta multitudo fu[illegible] dom[illegible] eas solum res bellicas narrare inciperet, Li[illegible]ianum dicem scriptis [illegible] exæquaret.

CAP. LV.

De Friderico Bavariæ Duce [illegible] M[illegible] patruo & tutor[illegible]

SOla Friderici Bavarorum Ducis [illegible] facinora, propriam Historiam [illegible] lippi Principis Comitis R[illegible] trius, raptore & præ[illegible] eorumque arces [illegible] æquavi[illegible] toribus [illegible] hostes [illegible] vicit, prim[illegible] M.CCCC[illegible] inter Rh[illegible] hari uno [illegible] Dietherus [illegible]urg[illegible] pus [illegible] & catholice [illegible] que ejus [illegible] ipso extructo apud Cor[illegible] Cuju[illegible] sepulchro [illegible] inscriptum est *Frider[illegible] ni Palatinus, Sacri Romani Imperii [illegible] trix, prædonum fulmen tres [illegible] cipatum auxit, & p[illegible] Idus Dec emb.* Fu[illegible] jus vi[illegible] tus conue[illegible]

CAP. LVI.

De aliis quibusdam Du[illegible] rum.

FUit eidem F[illegible] Pater [illegible] pius, qui C[illegible] Teutoni orum [illegible] *Latinas literas* Cato[illegible] audierat *Sen*[illegible] *mundum Im*[illegible] *affici ob Principum* [illegible] *rum inertes* [illegible] *deberent.* Fuit h[illegible] inter Romanorum R[illegible] ejusdem nomi[illegible] *Rupertus* [illegible] Heidel[illegible] [illegible] *Proventi*[illegible] *simum* [illegible] *petravit.* [illegible] vicum Principem pacificum. [illegible]

pus.

pus. Patruelem habuit Fridericus Roberti Regis nepotem, Albertum Argentinensem Episcopum, qui nostra ætate non solum cum pace & mansuetudine terras suas gubernat, sed etiam Ecclesiæ, cui præest non modica jura, quondam aliis obnoxia restituit. Quod ego, monitis Cancellarii suæ Illustrissimæ Clementiæ redegi in sequens carmen:

Ex Ducibus Bavaris Albertus Episcopus istam
Instaurans arcem nobile fecit opus,
Mansuetusq; Pater patriæ, multo ære redemit
Vallem, cui nomen perflua Prusca dedit.
Et quæ pro voto poterant intrare Trebotes
Oppida cum pagis libera restituit.

Hoc idem soluta oratione hortatu meo ita expressisti.

Albertus ex Illustri Bavarorum familia procreatus, Argentinensis Antistes hanc arcem carie, & vetustate, inter rudera *pene obrutam, pristino decori* magnificentius *restituit. Vallem ejus fluminis, quod incola Pruscam vocant, gravi ære redemit. Arces ac oppida, quæ civibus Argentinensibus servitutem fervebant,* veluti alter Brutus *libertati reddidit,* Anno à natali Christi mo MDII, Alexandro VI. Pont. Max. & Maximiliano Augusto regnantibus. Valete posteri. Operis violator infelix esto.

Ad Ludovicum Patrem Friderici redeo, cujus ætate ex Germania supra quadraginta millia peditum, ad Bohemicam sectam expugnandam convenisse traduntur. Aberat autem *Ludovicus Palatinus,* qui *Comiti Videmontensi contra Lotharingos opem tulit,* missis ab eo in ejus auxilium electissimis ex universo Palatinatu militibus, qui miseranda levium quorundam Gallorum, sive fuga, sive proditione circumventi sunt, deserti sunt, occisi sunt, anno Salutis nostræ M.CCCXXXI. sexto Non. Quintiles. Ad id bellum Videmontanum Johannes Wimphelingius patruus noster adolescentem forma & Nobilitate insignem, de Hohensteln nuncupatum, jussu amicorum secum duxit, horrendamque prodiionem pro sua prudentia sentiens, innocentissimum ephebum à strage feliciter eripuit, incolumemque in terras nostras reduxit. Fuit ille adolescens ex Nobilioribus patriæ nostræ familiis satus, licet & aliæ quoque sint altissimo stemmate fulgentes, qui & Principes avos possint referre, sicut est mi Thoma, Albertus ex familia Ratsamhusen in Stein, Theseus tuus, quem Tu ubique concelebras, utpote hominem & literis, & ingenio, & armis clarissimum. Magnam mihi voluntatem affert mirum hoc Tetrastichum Baptistæ Mantuani, ubi in amicitiam vestram ita suaviter olim Bononiæ cecinit:

Fallor? an hi duo sunt, pluresq; duobus
Hi duo, & hi plures, sunt tamen unus homo:
Corporibus duo, corde unus, cum viribus addat
Unio, tres, sic sunt, tres duo, & unus homo.

Ausim hoc affirmare, me nihil in Lingua Latina reperisse, quod his versiculis sit tersius, qui vel soli sufficiunt ad vestri nominis immortalitatem. Sed nunc de bello Burgundico paucula dicamus.

CAP. LVII.

De bello Germanico cum Carolo Burgundionum Duce.

POstem hic *bellum* affert *Germanicum cum Carolo Burgundionum Duce* magnanimo & potenti, Maximiliani Regis nostri, socero, qui Romani Imperii loca sitiens, *Nussiam expugnare, Lotharingorum Ducem vincere, & Alpinates, Alsaticosq; supprimere moliebatur.* At illi *Nussia* constantissime *multis mensibus restitit.* *Duce ac patrono gavisi Hermanno, Hassiæ tum Landgravio, hodie Archiepiscopo Agrippino,* tandemque Friderici Imperatoris tertii adventu, absque bellorum periculis, & absque humani sanguinis effusione prudenter erepta. *Carolus autem paulo post à Germanis, tum Leopontus* aut Alpinatibus, *tum Alsaticis potissimum vero Argentinensi Republica,* ex consilio & ductu Petri Schotti prudentissimi Senatoris, (is est ille Petrus Schottus, qui postea filium habuit ejusdem nominis, cujus editiones & ingenii monumenta ubique expetuntur.) *Reinhardo Lotharingorum Duci auxiliantibus, à Nansensi civitate pulsus, victus & occisus.* Ignorabat enim Carolus (licet antehac persæpe fugatus) non tam facile Germanos atque leves Gallos (quos pro nutu suo usq; ad Parisiorum urbem vexaverat) bello vel abilte rem vel superari posse. Verùm Constantiam, Magnanimitatem, rei militaris exercitationem, intrepidasque Germanorum Virtutes crebra sua fuga, thesauri maximi direptione apud Gransiam, terribilique suorum strage apud Murtham expertus est, & tandem apud Naoleon miserrimè occisus Anno Christi super M, CCCC, LXXVI. nonis Januariis. Cecinit de hac re trinum disthichon Ludovicus Dringenbergius Præceptor meus:

Oppida trina tibi Dux Carole dura fuere,
In rebus Gransen grege, Murthem, corpore Nansi.

CAP. LVIII.

De Constantia Germanorum.

NEc solum Nussia Carolo constanter restitit, sed aliæ quoque *Germanorum civitates, hostibus sese obsidione prementibus, animosè reluctatæ* sunt, adeò ut exercitus, moræ impatiens desperata expugnatione sæpè castra solvere videretur. *Hanc constantiam videmus in Waldshuda à Leponsis, in Wi[illegible]burgo a Friderico Bavarorum Duce, in Metensibus à Lotharingorum Ducibus, in Brunsuiga ab ejusdem nominis Principibus in Bopardia à Treverorum Pontifice occupata* & afflicta. Non enim solent Germani, cum obsidione premuntur, facile hostem admittere, aut se in deditionem offerre. Quippe qui proverbium illud exterorum apprimè detestantur & abhorrent Vivat qui vincit.

CAP. LIX.

De bellis Maximiliani.

MAximilianus Augustus, *ipso Alexandro Magno* verè dici potest *militarior.* Qui dum adhuc ephebus esset & imberbis, cum Gallis, Sicambris, Batavis, Morinis, Eburonibus, nunc eques, nunc pedes, in prima acie congressus, de eisdem etiam gloriosissimè triumphavit. Sub hoc Cæsare felicissime degimus, quo uno nemo in suos benignior, in hostes atrocior. Cujus præclaras victorias, Hennolaus Barbarus, & Marullus Constantinop. litanus, hic verlu, ille prosa laudavit. *Fortitudinem* Cæsaris nostri *ipsi quoque Pannonii,* mortuo Matthia Corvino eorum Rege, cum magna calamitate (quod nemo ignorat) *experti sunt.* Sed quid vetera memoramus? quid illud est? quod superiore æstate feliciter confecit? *Vicit Bohemos,* & in ipsa acie primus hostium telis se objecit, omnesque occidione occidit. Præterea

quosdam Germaniæ Principes divitiis & copiis militaribus instructissimos, Romano Imperio rebelles, penè funditus delevit. Fuit profectò gloriosissimus triumphus, quem ex hac Bohemica strage reportavit. Huic præclaro facinori & plusquam memorabili, non sine gloria interfuit *Caspar Wolphius*, qui ut Cæsari suppetias ferret, *à S.P.Q. Argentinensi cum quingentis peditibus in Bavariam missus*, & illic strenui Ducis officio fungens, perinde ac alter Furius Camillus pro patriæ libertate fortiter depugnans, *ex Bohemis opima spolia reportavit, quatuor militaria vexilla*, vi & armis ex hostibus cepit, ea in hanc urbem Argentinam magno totius populi applausu advexit, *nunc in templo maximo* urbis nostræ *affixa visuntur.* Hujus in re militari peritiam, Fortitudinem, Fidem, Agilitatem, Constantiam, in bello Cimbrico, Gallico, Britannico, Burgundico, Pannonico, Bohemico, sæpiùs Germana Nobilitas experta est. Itaque in ipsis castris, ab Alberto Saxonum Duce, non semel militari cingulo donatus. Anno autem proximè transmisso, qui fuit à Natali Christiano M.DCIV. à Maximiliano Cæsare invictissimo, haud procul à Ratispona, unà cum Philippo de Reebbergk Eques auratus designatus est, & *insignia gentilitia* sibi, & liberis, & suis extra tre nepotibus, hoc est, Tibi charissime Thoma Wolphi, fratribusque tuis, ac omnibus ex ejusdem legitimè descendentibus, pro Cæsarea liberalitate, liberaliter *decreta sunt*, non ita ut *multis, qui nunquam in acie steterunt, nunquam castra viderunt, nunquam denique tubarum sonum* (nisi in spectaculis) *audiverunt.* Ab Imperatore nostro non fuit molestum, ad Casparem Wolphium patruum tuum divertere, quòd is Romanas aquilas, & tyro & veteranus sequutus, de Imperatore, de Republica nostra, de literis ac Literatis bene meritus, mihique amicitia non vulgari conjunctus.

CAP. LX.

De bello Sigismundi Archiducis Austriæ contra Venetos.

TAceo *memorabile bellum Sigismundi Archiducis Austriæ, in quo* Veneti Germanicam Virtutem experti sunt. *Dux exercitus Venetorũ* Robertus Sanseverinas, Italorum Achilles, unà *cum magna exercitus sui parte, in flumine Athesi submersus est, cæteri partim vel caesi, vel occisi, vel capti sunt, partim sibi salutem pedibus quæsiverunt, propè arcem Bisenum*, quod Nobiles, cognomento Tuppi, incolunt. Facta est hæc strages die Laurentii, anno M.CCCCLXXXVII. Senserunt tum Veneti (ut aliâs sæpè) quam periculosum sit cum Germanis ferro ac armis decernere. Multi Itali à nostris parva manu fusi sunt. Hoc memorabile bellum Burckhardus de Anweil Germanus, Vir nobilis & egregius, versu Heroico complexus est. Extat quoque Baptistæ Mantuani, ad Andream Bentivolum, de eadem re elegans carmen. Roberti Sanseverinatis cadaver paucis post diebus inventum ab Udalrico de Frundsperg, tunc Pontifice Tridentino, & ejus civibus in æde Divi Vigilii honorificè tumulatur. Est in eum tale Epitaphium:

Italia victor Severina stirpe Robertus,
Sigismundum Austriacum sensit in arma Ducem.
Ter Proceres Veneti bello petiêre Tridentum,
Ter victi, hic victus ecce Robertus adest.

Filius quoque Roberti Sanseverinatis, Antonius Maria, quem Bononiæ & Mantuæ sæpissime vidi, cum nepote Principis Camerini captus fuit. Post singulari certamine congressus cum Johanne Comite de Sonnenburg, ab eodem quoque victus. *Ita sæpè Veneti in omni re Virtute nostra inferiores extitere.*

CAP. LXI.

Solas quinque Germanorum gentes exercitum victorem in Turcos suppeditare posse. Et de Ordine Theutonicorum.

QUid verbis opus est, cùm *ex quinquaginta & eo amplius Germanorum gentibus quinque* duntaxat, *Bavari, Suevi, Lepontii, Saxones & Cymbri*, quoscunq; hostes, quodvis Regnum, ipsos etiã *immanissimos Turcos* & Sarracenos, auspicante Deo aggredi & *superare possent?* Ideoq; mirum & monstro simile est, atque solius dæmonis inventum (qui inter Germanos discordiam seminat) quòd universi Christianæ Religionis Principes & populi somno pressi, Constantinopolim non eripiunt, finitimisque Christianis non succurrunt, Illyricos, Dalmatas, Styrios, Croatos, Lyburnos, Pannonios, Austrios ab impiissimis perfidissimisque Turcis, & ab eorum miseranda servitute in quam indies abducuntur, non liberant, non protegunt, neque cogitant, rem quoque eorum agi, proximus cùm paries ardeat, & neglecta vires incendia sibi cumulare. Posset nimirum huic bello magnas præstare suppetias *Ordo Teutonum a Teutonibus*, ex pietate Christianæque Religionis amore, *apud Sarracenos cœptus, proq; incremento ac defensione fidei nostræ laudabiliter institutus.*

CAP. LXII.

Ad universos Germaniæ Principes.

QUid non speratis vos facturos, posita priùs simultate, cùm exigua quondam Germanorum portio, ex incognita insula collecta manu, brevi omnem Europam & Africæ atque Asiæ partem subjugarint. An non universi vos nunc non poteritis, quod tum Gothi exigua pars vestrûm potuêre? An erit minus in universo corpore, quàm in uno digito virium? Quousque igitur finetis, ô vos saltem magni Germaniæ Principes, Fidem Catholicam negligi? *Constantinopolim Orientalis Imperii caput, ac totam Græciam tamen enjastè occupari, urbes incendi, Christianum sanguinem effundi, altaria everti, sanctorum reliquias canibus objici, Dei & sua matris imagines lanceis effodi, lutoq; deturpari, Christianos in servitutem abduci.* Justa forsitan inter vos geritis bella. At justius est pro Christo pugnare, majorque necessitas est Christi hæreditatem, quàm vestram defendere. Cogitate de communi periculo, majora minoribus anteponite. Ne gravemini pacis causa, & Dei Redemptoris vestri amore, æqualibus deferre. Sumite Sapientiam, quæ furori Temperantiam, arrogantiæ Humilitatem, duritiei Mansuetudinem, objiciat. Ponite tandem latens odium. Sit finis Germanicæ discordiæ, ut quorum consuevit in armis esse invicta Virtus, unitis jam viribus ac concordibus animis, in Turcos militaria signa feratis. Redimite, liberate infelices Christianos, qui à Turcis in compedibus retenti, misere servi-

servitutem serviunt. Byzantium Regiam Urbem, quæ nunc Constantinopolitana dicitur, quo pacto recuperetis cogitate. Id vester honor, id vera Christi Fides, & Religio, id Christianæ Reipublicæ salus exposcit. Nobiles estis, insignia militaria palàm geritis, & cervices torquibus auratis, & digiti vestri annulis, enlesq; & calcaria auro resplêdent: Christiani, Christiani estis dici & censeri vultis, agite Nobilitatem, militiam Christianam, Religionem atq; fidem reipsa & facto ostêdite. Ne sinite gloriam vestram à vobis transferri. Cavete ne vobis æmuli, socordiam, ignaviam, otium, ebrietatem, luxum, choreas, spectacula, Venerem, furorem, pusillanimitatem, delicias, aucupium, venatum, objectare possint. Nolite calamistrati & mulierosi videri. Attendite gloriam vestram, respicite Christum, pensate salutem patriæ. Moveant vos exhortationes jamdudum in conventionibus vestris Ratisponæ, Nurenbergæ & Francofurdiæ factæ, a Bessarione Cardinale Græco, à Joanne Antonio Campano, ab Ænea Sylvio Senensi. Moveant vos aspera, sed vera verba, Francisci Petrachæ, quæ vobis in vita sua solitaria facit. Discite quid hi vobis loquuti sint. Movebitur cor vestrum, si saltem ulla Christiani sanguinis gutta vobis inhæserit.

CAP. LXIII.

Ad Maximilianum Romanorum Regem.

QUid opus est, invictissime Rex Maximiliane, adhortari Majestatem tuam, cùm ipse pronus sis ad bellum cõtra Christi hostes suscipiendum, ad succurrêdum fidelibus, ad Christi fidem amplificâdam, ad eripiendam Constantinopolim, ad comprimendam Turcorum rabiem, ad ulciscendam Christi suæque Matris injuriã, ad honorem sacratissimis locis restituendum, ad recuperandam terrã, in qua Christus pro nobis natus & mortuus est, in qua simul omnes astabimus ante tribunal ejus judicandi, ad reparandas terras avitas & paternas, ad illustrandam Austriæ domum, ad latis faciendum Regali titulo, quo decoratus es. Tu Ecclesiæ Patronus es, tu Fidelium defensor, Dux & ut caput militiæ Christianæ. Surgat igitur tua Majestas, & Christianæ Religionis periculo remedium adhibeat. Cæteri Principes in te suos oculos torquent, neque à Carolo Magno unquam fuit Rex, de quo sibi omnis ordo, sexus, ætas, vel majora vel plura spoponderit. Tu etenim Regnorum terrarumq; potentia, militari gloria, experientia rerum, diversarum linguarum notitia, Sapientia, laborum & vigiliarum tolerantia, omnes Imperatores, quantumvis egregios vincis, superas, excellis.

CAP. LXIV.

De machina oppugnatoria, quam vulgo Bombardam vocant, a Germanis inventa.

ANno Domini M. C[illegible] LXXX. *inventum est bellici tormenti genus à Germanis nostris, quod* vulgo *Bombarda dicitur, a sono*, ut opinor ac tonitru. Hac una re nihil solertius, nihil terribilius esse contendit Philippus Beroaldus Præceptor tuus. Quod enim teli genus, quæ tormenta, majorem formidinem, terrorem, jacturam ipsis hostibus afferunt, quam majores, minoresq; Bombardæ, quæ, non modo rumpi muros, sed cœlum etiam quati posse, docuerunt. Ita non solum Germani nostri (vel ipsis ext[illegible] is testantibus) bellatores semper fuisse acerrimi [illegible] instrumentorum quoq; bellicorum inventores subtilissimi videntur.

CAP. LXV.

De inventione celeberrima Artis impressoriæ.

ANno *Christi M. CCCC. XL.* Friderico III Romanorum Imperatore regnante, *magnum* quoddam ac penè Divinum *beneficium collatum est universo terrarum orbi a Joanne* Gutenberg Argentinensi, novo scribendi genere reperto. *Is enim primus Artem impressoriam* (quam Latiniores excusoriam vocant) *in urbe Argentinensi invenit. Inde Moguntiam veniens tandem feliciter complevit.* Interea *Joannes Mentel id opificii genus incipiens*, multa volumina castigatè ac politè Argentinæ imprimendo, *factus est brevi opulentissimus*. Huic *successit Adolphus Raschius*, mox *Adolpho Martinus Flaccus* qui & ipsi Argentinenses in natali solo cum laude & gloria hanc artem exercuerũt. Is est ille Martinus Flaccus, qui dum in humanis esset, junctus affinitate fuit nostro Matthiæ Schürer, homini sanè docto, probo ac integro, cujus quotidiano convictu, assidua familiaritate ac consuetudine, charissime Thoma, & valde recrearis, & mirificam voluptatem capis. Nec solùm ostis in hac arte Argentinæ floruerunt, sed eandem etiam alii tractantes, & decus & emolumentum sunt consecuti. Ita *Sixtus Rusinger Argentinas, Neapoli* an. M. CCCC LXXI. *libri quomodo imprimi possint, primus monstravit.* Ob quod factum Ferdinando Regi, & Neapolitanæ Nobilitati, charissimus extitit. Huic sæpe ab ipso Rege Episcopatus, & amplissimæ Dignitates oblatæ sunt. His omnibus patriam Argentinam præferens, ad nos concessit, estque hodiè vita superstes, *Vir ob dignitatem sacerdotalem* & senium *reverendus*. Præterea *Udalricus* cognomento *Han*, sub idem ferrè tempus *formas librarias*, rem in auditam, nec unquam Romanis visam, *Romam attulit*. Fuit is natione Germanus, *cui cognomentum (ut dixi) erat Han*, id latinè gallum gallinacium significat. Hoc ideo scribo, quia *Campanus & aliquot docti existimaverant, hunc Udalricum natione Gallum fuisse*, quod planè falsissimum st. Is tamen *error* ideo *emanavit*, *quod cognomen familiæ traductum fuit in latinum*, quod Hermolao Barbaro Auctore nunquam fieri debet, nomina enim & cognomina, oppidorum, propria, sicut hominum, quacunque lingua retineri solent. Itaq; Udalricus Han, cùm hoc Divino opificio, rem literariam ex inopia ad ingentem ubertatem perduxisset, Antonius Campanus in illum jocatus hoc Tetrastichon edidit.

Anser Tarpeii custos Jovis, unde quod alis
Constreperes, Gallus decidit, ultor adest.
Ulricus Gallus, ne quem poscantur in usum,
Edocuit pennis nil opus esse tuis.

Non est prætereundus *Johannes Prus* municeps noster, qui hanc artem hodie mirè Argentinæ diligenter excolit, qui infinita volumina literarum studiosis legenda dedit. Multi summi & celebres viri *hanc impressoriam munus laudaverunt*, ut *Polydorus Urbinas*, ut *Beroaldus* Præceptor tuus. Is in quadam oratione sua: *Quod*, inquit, *ingeniosissimum inventum, quàm literaria Impressoria, vel ut latinius loquar, excusoria, qua nihil utilius.* Et alibi idem Beroaldus in quodam hendecasyllabo:

O Germania muneris repertrix,
Quo nil utilius dedit vetustas,
Libros scribere qua doces premendo.

Non piguit in præsentia eos qui Chalcographiam, vel invenerunt, vel in illustrârunt, memorare. Non sunt enim tantæ rei Autores sua laude fraudandi, præsertim ut posteritas sciat, quibus hoc divinum & immortale munus acceptum referre debeat.

CAP. LXVII.

De Architectûra Germanorum.

IN *Architectura Germani excellentissimi fuit, quorum ædificia* Æneas Silvius *mirari se potuisse*, scribit, *non commendare. Sunt meo*, inquit, *judicio Theutonici mirabiles Mathematici, omnesq; gentes in Architectura superant.* Hoc homo Italus de Germanis r. statur, nec falsa loquutus est, quod ut cætera ædificia (quæ passim in Germania magnificentissimè extructa sunt) omittam, *Argentinense templum, & turris in eo ædificata, abundè demonstrant.* Hac una structura nihil in universo Orbe contenderim esse preciosius, nihil excellentius. Quis satis mirari, satis laudare potest, Argentinensem turrim, quæ cælatura, statuis, simulachris, variarumq; rerum effigie, omnia Europæ ædificia facile excellit, *cujus altitudo excedit numerum CCCCC. & XV. cubitorum.* Miraculum est, tantam molem in tam altum attolli potuisse, quid si isti à laudatis Autoribus laudati artifices reviviscerent, Scopa, Phidias, Ctesiphon, Archimedes, profecto in Architecturæ disciplina devictos esse à nostris, vel palàm faterentur, atque hoc opus Dianæ Ephesiæ templo, & Pyramidibus Ægyptiacis, atque his omnibus quæ inter septem spectacula numerantur, longè anteferrent.

CAP. LXVIII.

De Pictura & Plastice.

NOstrates quoque *pictores esse* omnium *præstantissimos, vel ipsa experientia* (quæ rerum magistra est) apertissimè *docet.* Icones *Israelis Alemanni* per universam Europam desiderantur, habenturque à pictoribus in summo precio. Quid de *Martino Schon Colmariensi* dicam, qui in hac arte fuit tam eximius, ut ejus depictæ tabulæ in Italiam, in Hispanias, in Galliam, in Britanniam, & alia mundi loca abductæ sint. Extant Colmariæ, in templo Divi Martini, & Sancti Francisci, præterea Selestadii apud Prædicatores in ara, quæ Divo Sebastino sacra est, imagines, hujus manu depictæ, ad quas effingendas exprimendasque pictores ipsi certatim confluunt, & sibi bonis artificibus & pictoribus fides adhibenda est, nihil elegantius, nihil amabilius, à quoquam depingi reddiq; poterit. Ejus discipulus *Albertus Durer* & ipse Alemannus hac tempestate excellentissimus est, & Nurenbergæ imagines absolutissimas depingit, quæ à mercatoribus in Italiam transportarentur, & illic à probatissimis pictoribus non minus probantur, quam Parrhasii aut Apellis tabulæ. *Joannes Hirtz Argentinensis* non est omittendus, qui dum in humanis esset, *apud pictores omnes in magna fuit veneratione*, cujus in pictura peritiam clarissimæ ac speciosissimæ imagines tum alibi, tum Argentinæ in natali solo depictæ testantur. *In Plastice* (hoc est figulina arte, quæ ex terra similitudines itidem fingit) *Germani præstantes sunt* quod ipsa figulina vasa, & plurima vasorum fictilium genera, quæ modò humanæ vitæ usui sunt, indicant & demonstrant. Hic sunt, quos vel *Corebus Athenensis figulinæ artis inventor*, admirari possit & laudare.

CAP. LXIX.

De fortitudine Germanorum.

MUlti Græci & Latini Autores fortitudinem Germanorum extulerunt. Brevitatis tamen causa, multis omissis, Philippi Beroaldi Præceptoris tui ex quadam oratione verba subnotabo. *Germani*, inquit, *quos & vulgus, & Historici luculenti, Alemannos appellant, in universum animosi, liberales ingeniosi, Scriptores prisci Germanos extollunt, quod a parvulis duritiei & labori studentes, in venationibus, atque in studiis rei militaris consisterent, quibus arma tractare ludus fuerit, feras excipere voluptas, quam acres forent bellatores, & libertatis retinentissimi, sæpe Romani experti sunt, & quidem infeliciter, quorum exercitus quinque Consulares, sub totidem Ducibus, per intervalla temporum, fusi profligatique. Nec impunè Cajus Marius cum pugnacissima gente conflixit. Divus quoque Julius magis arma Germanis ostentavit, quam intulerit. Augustus Cæsar Virtutem Germanicam duabus cladibus expertus, Lolliana scilicet, & Variana. Sed Varianam adeo exitiabilem sensit tribus legionibus cum Duce cæsis, adeoque consternatus est, ut barba capilloque promisso, caput interdum foribus illideret, vociferans, Quintili Vare, Legiones redde. Quid multa? Germani ob unicam fortitudinem ac vim bellicam, Herculem, Martemque perinde ac Virtutis Præsides in primis coluerunt, nihil neque publicæ rei, neque privatæ, nisi armati agentes, præditi proceris corporibus, & statura prorsus militari. Nec apud nos Germanos soli viri pugnaces, & egregii sunt bellatores, ipsæ fœminæ, cùm res postulat, ad arma paratæ sunt, studia bellica tractantes. Proditum est memoria, fœminas quoque Germanas, sumptis aliquando pro patria armis, ex integro virorum pugnas instaurâsse, & sicut Cornelius Tacitus Autor est, nullam aliam dotem afferre consuevisse in maritorum domos, quam frenatum equum, & scutum, & frameam.*

CAP. LXX.

De Nobilitate Germanorum.

JOannes Teutonicus ille egregius Decretorum Interpres in quadam glossa dist. XXXIV. *Germania*, inquit, *à germine dicitur, est enim verum germen Nobilitatis.* Atque hunc Teutonem dice[re] suæ genti blanditum. Alterius igitur nationis hominem afferam, Germanorum alioquin hostem, & detractorem Antonium Campanum, qui de Germanis loquens sic ad verbum ait. *Illi domi concordes, foris strenui, & acquisivêre Imperium, & tantam illustrium virorum multitudinem pepererunt, ut per reliquum orbem veluti coloniis Nobilitatis usquequaque deductis, familias nobilissimas & Regias propagaverint, nec ulla sit familia in Galliis, ut Regia quidem, nulla in Hispania, aut in Italia paulò illustrior, quæ si antiquitatem repetat suam, non statim è Germania esse prædicet, & veluti è seminario quodam veræ Nobilitatis à nobis venisse glorietur.* Nam quis obsecro *familiam Gallorum Regum* tam *celebrem*, tam laudatam *protulit? Germania*, *Pippino* Germano *Autore.* Quis *Hispaniæ domum* tam insignem, quæ nunc Regnum obtinet, & prope ad Lybiam usque protenditur? Germania, *Richardo Visigotho* Germano *Autore.* Quis tot *Nobilissimas Familias per* universam *Italiam*, tanquam excusso [se]mino Nobilitatis fudit, sparsit, *seminavit Germania*

Henrico

Henrico Germano autore, qui Ordelaphos, Varanos, Malatestas, Manfredos, Gallassos, Feretranos, Vicecomites, Gonzagas, alias q; innumerabiles & instituit Nobiles, & locupletavit: ut verè dici possit, *fontem Nobilitatis vivum & perennem fuisse Germaniam*, aut mare potius, quod omnes Provincias Europæ suo splendore, velut æstu quodam Nobilitatis, inundavit, cum in Galliam, in Hispaniam, in Italiam nationesq; alias propagavit Imperium. Non ergo a Romanis Germania traxit, sed Romanis potius Germania Nobilitatem immisit, quam majores nostri Virtute gloria, rebus gestis magnificè pepererunt. Si enim a Virtute Nobilitas nascitur, Germani profecto Romanis Virtute minimè inferiores extiterunt, utpote qui Fidem Integritatem, Justitiam, Liberalitatem, Veritatem semper coluerunt. Si magnificentia rebusque gestis Nobilitatem adipiscuntur homines, quæ pars magnificentior, minusque invicta Germanis? Quod si ex antiquitate & longo ævo nobilem quempiam judicabimus, fuere Germani longè vetustiore Romanis, Roma enim Christum antecessit annis [illegible] pene nis & quinquaginta duobus. At nobilissimam urbem *Treverim*, quæ, Ammiano Marcellino Autore in Germania sita est, constat *duobus annorum millibus Christi ortum excedere diuturnitate*, id quod nec ipsi Romani inficiantur.

CAP. LXXI.

De Liberalitate Germanorum.

G*Ermanos comes [illegible] ciles, & pecunia liberales* esse, nemo unquam [illegible] quum non solum in- ter [illegible], sed etiam [illegible] & peregrinos hospitalitat [illegible] corum Liberalitatis genus) observent, *quorum domus ho[illegible] non modo facile patent*, sed etiam [illegible] ibus comit [illegible] vias demo [illegible] tamen in quo Virtute suam cæt[illegible] pend[illegible] muniur, & in quo lau[illegible] mete [illegible] debeat, in eo ig ominiosam vi[illegible] labem sibi compara[illegible], *gula enim & ebrietatis arguuntur ab his, qui suam avaritiam & odiosam tenacitatem simulata [illegible] rusticitate norunt obumbrare.* [illegible] non esset, [illegible] Imperi[illegible] ab Ar[illegible] ac duobu[illegible] *apud Germanos fidei symbolum* cæterisque *con*[illegible]. Ge manorum [illegible] & [illegible] mu[illegible] Comi[illegible] *bus*, [illegible] *& ho*[illegible] *non a* [illegible] *indul ges* [illegible] *tur*. Q[illegible] Hen[illegible], postesquam Ch[illegible] Divi[illegible] eam tan[illegible], q[illegible] nostri nondu[illegible] C[illegible] Re[illegible] n[illegible] solum ra[illegible], in ad[illegible] b[illegible] & perlibera es. V derint q[illegible] ad[illegible] bunt, [illegible] Virtutem nostram in vitiu[illegible] calumniatores verant.

CAP. LXXII.

De fertilitate Alsatiæ.

UT multas Germaniæ Regiones omittam [illegible], *Alsatiæ* fertilitatem prot[illegible] c[illegible] *Germaniæ portiunculae*, *tamen aeris* [illegible] *te*, *aquarum copia*, *nemorum salubritate*, *Cereris ac Bacchi abundantia*, *ac omnium rerum ubertate est effluentissima*, *quæ merito cella penuaria & Germaniæ nutrix nominari potest*. Ægyptus, Sicilia, Italia, Hispania sicut recepti [illegible] Autores prodiderunt, sunt quidem Regiones uberrimæ ter[illegible] æque frumenta tamen & vina quæ illic colliguntur, cralla sunt & pinguia, & secui saporis, ominimè tamen duratura, quæ tamen apud nos ad 60. usq; annum incorrupta, [illegible], sincera, pura, & ad mo[illegible] talium usum accommod[illegible] permanent. Hi[illegible] adde, quod *Alsatici divitia in*[illegible] *fortunatur ex aeris lociq; temperie*. Multos pro[illegible] p[illegible] nostri a[illegible] claros doctrina [illegible] viros. E[illegible] hodie [illegible] in quocunq; disciplinæ gen[illegible] peritissimi. Si Theologum desideras, ad manum est *K*[illegible] *Jur*[illegible] consultum, *Bernardus Wurmser* [illegible] promptu est, qui [illegible] una Bononiæ D[illegible] humani Juris Professoribus operam dedit, & in Legali Doctrina ita acutus, ita disertus evasit, ut meritò dici possit nostri temporis Papi[illegible]nus. Is quanquam ætate juvenis, tamen eruditione veteranus est, quod & ill[illegible] Responsa & Consil[illegible] testantur. Sed heu succurrit nunc *Amandus W[illegible]*, tuus Germanus frater Jureconsultus egregius qui sup[illegible]ri ætate morbo intercutis aquæ per[illegible], cu[illegible] si vitam prorogasset Deus, exornasset seculum [illegible]strum. Sunt in Medicina, sunt in Mathematica, Oratoria, Poetica, qui nec spernendi sunt, nec [illegible]ndi. L[illegible] quæ de Thoma nostro Aucupario, ob brevitatem [illegible] quis omissis, qui [illegible] quid magni ac alti de [illegible] pol[illegible] qui [illegible] proculdubio no[illegible] Alsatiam quam Germaniam Poematis suis illustrabit.

Conclusio per Epilogum.

DEnique ut ad calcem properemus, *exploratum* esse non dubitamus [illegible] *in toto orbe Germaniam cæteris præstare nationibus Virorum* [illegible] *fæminarum pudicitia*, *Ducum*, *Principum excellentia*, *eorumq*; [illegible] *cera ac pura Nobilitate*, [illegible] *ritate*, *atque* [illegible] *ubertate*, [illegible] *opatuum* [illegible] *immer*[illegible] *ate*, [illegible] *ac studi*[illegible] *insta*[illegible], *Romana* [illegible] *obe*[illegible] *&* *eleem*[illegible] *arum la*[illegible] *salubritateq*; [illegible] *sima*. Præte[illegible] *ma*, *bene* [illegible] *ve*[illegible] *torum afflatu*, [illegible] *viorum & Ther*[illegible] *pia*, *nemorum &* [illegible] *jucunda utilitate* [illegible] *animalium carenti*[illegible] *& ma*[illegible] *Principatum obtinet*. *Quicquid est*, *quo vita* [illegible] *a ca*[illegible] *non potest*, *id omne* [illegible] *Germania* [illegible], *pabula*, *lienes*, *fruges*, *venena*, [illegible] *vina* [illegible] *Alsatia multis exteris abun*[illegible], *vellera* [illegible], *vestes* [illegible], *metalla* [illegible] *argentum*, [illegible], *ferrum*, *non solum montes*, *sed & flumina Rhenus*. *Da*[illegible] *pro ferunt*, *ut nec Pactolo*, *neque Ta*[illegible] *cedat Germania*, longè a mari distans, quod P[illegible] mag[illegible] strum appellat. Sunt denique *Germ*[illegible] *Christi Religioni deditissimi*, *ac observantissimi*, qui nec vinculis, nec carcere, nec ipsa dei[illegible] morte divelli possunt, sicut, neque a verit[illegible] quam [illegible] Persis sanctius colunt [illegible] recedere videntur quod profecto sanctissimum & omnium præstantissimum est dijudicandum.

FINIS.

SERMO.

SERMONES CONVIVALES

CLARISSIMI VIRI

CONRADI PEUTINGERI,

In quibus

Quamplurima ad illustrationem Germaniæ spectantia continentur.

UDALRICUS ZASIUS LEGUM DOCTOR

Friburgensis,

THOMÆ WOLPHIO, JUNIORI JURIS

Pontificii, Literarumq; humanarum, & integritatis Assertori celeberrimo, Felicitatem.

Quos Sermones convivales, Clarissime Thoma, ingenio, & vigiliis omnium nostra ætate absolutissimi Viri Conradi Peutingeri elucubratos, mihi ostendisti, dici non potest, quantum mihi placuerint. Est enim in eis non solùm eruditio rerum Germanicarum remotior, utpote quibus & rara & in hunc diem [illegible] prodierint, sed etiam copiosa summoq; an[illegible] elaborata traditio. Quantum, Dii boni Germaniæ non quota portio doctissimo huic Viro debeat. Quæ (mensoribus ante hac, nescio quem [illegible] modum dicentibus) frustrata amplissimis & finibus & territoriis fuit. Nunc Conrado judice peritissimo, in re præsenti, & velut manu conserta, agitatam litem dirimente, sit restituta. Error vulgaris, Triboces, Nemetes, Vangiones, Ubios, & bonam C[illegible] partem Galliæ tribuit: At Conradus [illegible] id quod ante eum Jacobus Wymphelingus communis amicus noster Vir doctrina, moribus, ætate, integritate, virtute venerabilis, & conspicuus, non mediocriter attigi[illegible] suo loco, suæ conditioni, suæ origini ita r[illegible], ut Germania nostra (quod a quadringentis annis, & eo amplius non potuit) in corpus solidum coiisse jure optimo glorietur. Mira est hujus Viri exquisitio, ingenii promptitudo [illegible]mparabilis, memoria tenacissima, qui infinitis propé [illegible], ut Regiæ Majestati apud quem potiore parte agit, tum etiam suæ Urbis Augustensi, quæ ab ejus auspiciis non modicé pendet, tum denique amicorum suorum quibus omnia se debere putat, [illegible], tam variatam a communi cognitione recedentia, & quæ anxiissim[illegible] labores [illegible] studia, mult[illegible] m[illegible] quirant colligere potuerit. Quis itaq; nostræ ætati non [illegible]labitur Q[illegible] Suevorum inclytam nationem? Quis Augustenses præcipué, non maximi [illegible] qui [illegible] de[illegible]rantur Viro, quem unum vet[illegible] quam ver[illegible] agnoscamus. Taceo [illegible] ex inde [illegible] inter [illegible] humanitatem, qua & vocare [illegible] derantes recipere [illegible] suam amicitiam [illegible]uevit. Mitto suam affabilem comitatem, mun[illegible] c[illegible]imam [illegible] talitatem, qua ædes suæ, non quidem a[illegible] ctata elegantia conspicuæ, [illegible] d Heroica dignitate venerabiles, Literatis omnibus, [illegible]ndam Cymonis possessiones peregrinis pat[illegible]. Prætereo alias suas virtutes plurimas, quæ v[illegible]ulæ singulos claros efficerent, in Conr[illegible] agmentatim splendentes. Eas, inquam, tam [illegible]rio e[illegible]rumento, d di[illegible], vi[illegible], novi, mitto tamen q[illegible] do[illegible]laris bre[illegible]itas tam diffusa non patitur, & satius est de magnis Viris [illegible] quàm m[illegible] dicere. Tu igitur, mi Thoma, nihil p[illegible] tuli[illegible] ce[illegible] consultius, vel quod virum bonum [illegible] eam desumere operam, qua Sermon[illegible] vi[illegible] faceres [illegible] mai[illegible] R[illegible]m Germ[illegible] in Wympl[illegible]gi nostri operibus [illegible] d[illegible] sè, nedum luc[illegible] adjuvi[illegible] istiusm[illegible] c[illegible] publicandis ita demerebere, ut cum ipsa omni[illegible] splendorem, dominatum [illegible], a[illegible] C[illegible] stro maxime, nec minus Wymp[illegible]ingo d[illegible] b[illegible] proximas beneficii partes sit co[illegible]ur[illegible]. A[illegible] ratorum omnium vicem [illegible] quibu[illegible] la[illegible] commodabis. Facis quidem pro in[illegible] bus [illegible] dotibus, quas et ingenita[illegible], ex[illegible] tamen[illegible] mis disciplinis, jam ab adolescentia [illegible] illustrasti [illegible] & Italiam u[illegible] per[illegible] ceptoribus in toto Orbe [illegible]lun[illegible] B[illegible] mæo Socino, Vincentio Paleot[illegible] J[illegible] bus, præterea Philippo Beroald[illegible] m[illegible] genero, Antonio Codro Reipub[illegible] cipibus, operam impendisti, præcla[illegible] maximiq; nominis discipulis, Joann[illegible] Bap[illegible] lippo Beroaldo Juniore, Henrico Caja[illegible] Mutiano Ruffo Germanorum doctissim[illegible], [illegible] qu[illegible] ter Varro in omnigena sit Doctrina per[illegible]. Ad hoc etiam Theodoric[illegible] Gresm[illegible] campiano Academiæ Moguntinæ [illegible] mari s. T[illegible]us stu[illegible] c[illegible] u[illegible] on[illegible] riculo te[illegible] u[illegible] ce[illegible], ut [illegible] igno[illegible] vetustatis monumenta, quæ prop[illegible] em[illegible] ramus, eruen[illegible] post [illegible]ratico [illegible] e[illegible] rum fecerim [illegible] omnem [illegible] ope[illegible] omnem laborem, in eo absumas [illegible] qu[illegible] & Literatos præcipué adjuves: homo[illegible] ma quæ [illegible]natus, quid nisi benefacias? D[illegible] cipua quibus velut ali[illegible] in veram [illegible] otiam [illegible] vehuntur: Literatura & Liberali[illegible]: Quæ in T[illegible] admiramur, ut periculum sit, ut o exc[illegible] quippe inge[illegible] tui opulent[illegible]ma [illegible]ra, c[illegible] Erudit[illegible]one [illegible]uc [illegible]. Hæc vero [illegible] comprobata est, & quoti[illegible] comproba[illegible] ciscus Picus Comes Mirandulan[illegible] omnium [illegible] narum lumen [illegible] cum Conrad[illegible] P[illegible] nostro, Collaurio[illegible] Viris spl[illegible] ptus hospitio S[illegible]ium sapien[illegible] d[illegible] te[illegible]ue Philosophorum esse ho[illegible] [illegible]obat[illegible] non domesticorum m[illegible] concursus, [illegible]ta Mantu[illegible] nul[illegible] m[illegible] stenor, f[illegible] operibus ce[illegible]brat. W[illegible]m[illegible]

tibi est conjunctissimus, Gallinarius, Acuparius, Philesius literarum humaniorum sacramentarii adsertores, te ut patronum observant. Quid dicam quantum in te momenti collocet Mutianus Ruffus nostræ ætatis Cicero? Quid Maternum Pistoriensem hominem ex asse formatum? Quid Petrum Eberbachium Erdfordiensem adolescentem, supra quam sua ætas ferat, eruditum, qui acceptam a parentibus optione [illegible] potissimum pestis tempore cohabitaret, te ante omnes elegit? De me vero quantulas in te [illegible] habeam (neque enim in tuo sum albo) quid loquar? qui tot à te sum officiis affectus, ut omnia tibi me debere putem. Quæ cum ita sint, non possum non jure optimo detestari & velut lues quandam abominari seneciones quosdam, extrema jam ætate confectos, quos nutu significo, et non tibi & sint gentiles quodque, dum cognomines, provectibusque opulentissimis provisi, utpote nunc solis Præbendis, Canonicatibus, Sacerdotiis, quæ beneficia vulgus vocat) consarcinati, te tamen virum optimum, justum, humanum, & doctissimum, odisse, rebus tuis insidiari non cessent. Habet hoc avaritiæ sordes, ut numinos tanquam idola colat, in eosque solos, spem, vitam, quin & humana Divinaque omnia ponat, virtutem oderit, bonos laceslat, persequatur pios, & præcipuè consanguineos eviscerare, velit. Sed exitus acta probabit.

Illos pernicies, te manet ampla salus

Hæc tamen aliquando pluribus. Tu sicut cœpisti perge, Convivalesque hos sermones à viris peritissimis approbatos, & proinde pro Platonis sententia luce dignissimos, fac formulis exprimas. Sicut nunc Augustam conscribentem immortalis laus ita te publicantem magnifica gratulatio comitabitur. Vale

Ejusdem UDALRICI ZASII ad Auctorem pro liberata Germania.

Rhenus utrumque latus Germana gente vetusta
Cinxit, & ... migeris se extulit usque viris,
Perfidus abstulerat fines tibi Rhene refectus
Iulius, ... audaque & corripit ... manu.
Germanam solus ... renadis restituit ... em,
H... ibus oppre... pulsa trophæa ... .

PETRUS EPISCOPUS TERGESTINUS.

Reverendo Patri Domino

MATTHÆO Lang Præposito Augustensi, Cæsareæ Majestati Consiliario.

S. P. D.

Legi nudius tertius libellum tibi dicatum, quo Conradus Peutinger, nostri aevi tuus multiplicis Eruditionis vir [illegible] divini vestri sermones varios, luculenter fine complexus est. Ubi etsi pleraque tua obscura prius, & non nisi in lucem edidit, quæ paucis admodum nostri temporis hominibus cognita lucerant. Itaque tamen in primis apud immortales gratiam consequi merito debet, quod dum communis Sympolii salutationes, scriptum refercit studet, non modò Te, ac [illegible] recentissimam hospitalitatem tuam, posteritati memoriæ commendavit; Sedquod deb... esse dignoviro justum visus, Patriæ ac nativi soli g... que velut... no... ssimæ absentiam ad sertoribus propriæ vel... laciniam, acerrimus assertor occurrens, ita vindicavit, ut nemo posthac... trahere quidpiam possit, quin oculis quamprimum omnium manifeste furtum appareat. Pro quo quidem beneficio neque quam mihi dubium est, quin his laboribus suis Conradus Peutinger, si minus apud præsentes (qui plerunque vitio malignitatis humanæ viventium scripta, etsi ... placeat, assidio tamen quodam prætereunt) apud posteros non parvam laudem & gloriam sit adepturus. Non accedo Operis hujus adulator apud Te, qui ingeniorum nostri temporis es solertissimus censor, perpendes ipse inter legendum, quo studio, qua industria, quot citatis, & nostri, & prisci temporis Auto... quot inquisitis Marmoribus & vetustis Nomismatis, Germaniæ partem non ignobilem ultra Rhenum, quam sibi Galli quidam seu potius Germaniæ desertores adscribere ausi sunt, Imperii & ... nostro restituerit. Dignus prolectò ... minus Germania tota debeat, occupatæ Regionis assertori, quam iis obnoxia est, qui fines suos ultra prælixos a natura terminos in Gallias antiquitus protulere. Videbit igitur Dign... tua ex scriptis Conradi nostri, quibus indubitatis argumentis occurrit ... iis, ... aliquando ... ora ... Nemeter, Vangione, Moguntiacum, Agrippinenses & pleraque loca aliacum Rhenum, ... Galliæ ... populos ... ausi. Nihil enim omnino, quo ... attinet, quo summo labore, ... ouma diligentia, & fide non ... erit, in parvo hoc libello suo. Neque id protectò mirari satis possum, quomodo vir arduis ac con... in Reipublicæ suæ negotiis occupatus, ... narum literarum studiis tantum operæ impenderet. Autores volumina evolvere potuerit, quæ ... fingula ... tamen ... ita præstat ... noster contingeret, ut in maximis etiam Reipublicæ occupationibus, veterum semper Scriptorum quidpiam legat, & ne in aliquo de patriæ commodis, cum sibi exiguis ... ne... gotii otium suppetit, immortalis ... Iuis, patriæ de us tutatur & excolit. Hanc brevem epistolam, Reverende Præposite ... ... amicissime hominis ... amplectaris & ... lacrat ... a ... maxim ... pondere dep... bonibus ... nihil tamen ... est nihil fuas vius, quam cum Viris doctis ... & literas ... amatoribus ... plurimum. Inter ea ... rum pac... dixisse liceat, primam ... posside re videris Vale nostri ... mor... Oeniponte XV. Kalendas Januarii M. D. IV.

Reverendo in Christo Patri ac Domino

MATTHÆO Lang

Ecclesiarum Gurcensis Administratori, Augustensis Præposito Sacræ Cæsareæ Majestatis Consiliario, Domino ... optime observando, CONRADUS Peutinger, S. D.

S. P. D.

URBS Augusta Vindelicorum, unde nobilis origo est) gaudet plurimum, & hac præcipuè voluptate afficitur, sibi Te cum ... ... te civem natum, atque datum esse, ... patriæ bonis omnibus refertissimus, continu... apud Imperat. Cæsarem, Maximilianum Augustum, Patrem patriæ, degeres, & Universitati tui nativi soli, & Ecclesiasticæ & secolari præstes. Obtines quidem post Reverendissi-

dissimum Episcoporum dignitatis gradum primum, primus [illegible] Patriæ Patronus, utriusque honor atque decus, quibus potissimum accedit, singularis illa tua bonarum literarum eruditio, atque humanitas, si enim circa te fortuna mutavit nihil, nec (ut plerique solent) quicquam superbè, tumidéve, nihil denique cupidè vel libidinosè agis, sed omnes ad te ingredientes benevolentissime excipis, comitaris, propè eos subsistis, omnibus & occurris, hæremus lateri tuo quique accedimus, quod etsi eminens [illegible] tamen inter nos, quasi pares tibi essemus. De insignis militaribus ordinisque equestris tibi parti, omnes gratulantur, dum pridiè Idus Septembris noster invictus Cæsar, Bohemorum [illegible] Milia in campis Noricis, non longè à Ratispona Danubiana, sua, & Imperii Rom. libera civitate, primus ante suos hasta congressus, fudit, profligavit, occidit, & plerisque captivis vitam elargitus, sarcinis atque armis universis eorum impedimentis in prædam concessis, cum exercitu, ovans atque triumphans Ratisponam est reversus: Ubi tu etiam una, tuis stipatus justum Sacri Imperii bellum fovens, armatus insidens equo, quid Marte fremente, valida manus possit, conflictu facile expertus es. Admirandum & illud profectò, quod invictus Cæsar tam incunctanter celeritateque nimia apud Rhenum sita oppida, arces, gentas, & provincias subjugaverit. Danubium deinde petens Bohemica victoria potitus, ad fauces alpium tandem Rheticarum oppidum Kuefsteinium munitissimum, super Oenum flumen, ab accolis Inum appellatum, in Bojoarico Ducatu non longè ab illustris Comitatus Tirolensis finibus situm, per dies continuos decem, quibus id, & arcem ejus, obsidione cinxerat, tormentis minacissimis (quas à sono Bombardas nuncupant) adeò conquassavit, ut muris solo æquatis, facilem sibi ingressum aperuit, oppidoque V idus Octobris in deditionem coacto ad XVII. Kalendas Novembris ipsam [illegible]que arcem quasi inexpugnabilem muris lacerans atque fractis cepit. Deo itaque Maximo Optimo adjutore, Majestatem ejus indies majora aggressuram speramus. Sed ut tandem ad te redeam, qui Virtutibus tuis perpollentibus, eam tibi famam conquisivisti, ut omnes in amore tuo, quotidie devincas, & ne splendori (qui tibi acumul[illegible]me accedit) quicquam deesset, ad VI. Idus Octobris, Joannem Caprum Divinarum Humanarumque rerum Interpretem doctissimum, Nobiles & V[illegible] nos Ecclesiæ tuæ Canonicos, Bernhardum Walkirchium, & Hieronymum Zodler simul quoque Sebastianum Ilsung è Patricia domo Augustensi natum, Jureconsultos disertissimos, Joannem Jung Seniorem, & Joannem Orhonem, artis Medicæ, & Sydealis Scientiæ expertissimos professores, & etiam me prandio tuo præsentes esse voluisti, ad convivium invitati convenimus, rectè [illegible]icet instructum, atque lu[illegible]num, & accumbentibus nobis, severitate omni postposita, de variis & admirabilibus ipsius Naturæ, & aliis rebus, inter nos [illegible] jucundissimus, plenusque voluptatis, & ut Seneca ad Lucilium scribit: Nullam rem usque ad exitum adducens, sed aliunde aliò transiliens, Sermo habebatur.

Ossa Divi Dionysii non in Gallia, sed Ratisponam translata, ibique ad sanctum Emmerannum condita esse.

Optimo evenit, ut de Divo Dionysio Atheniensium Episcopo diceremus (eo enim die festum ejus agebatur) *qui unà cum Apollophane Sophista in Ægypto, Heliopoli, quando Christus crucifixus est, solem vidit præter naturam obscuratum, &* noctem subitò terris obductam, *cognovitque motorum omnium Deum* [illegible] eodem Sophista respo[illegible] (ut ipse ad Policarpum scribit) rerum ha[illegible] rum vicissitudines esse. Tunc Caper no[illegible] bat, Gallos tunc, ut eorum Apostolum, ven[illegible] credere, ossa ejus, ad secundum lapidem à Pa[illegible]um urbe, ad ædem sacram sepulta esse, contrà t[illegible] vitate [illegible]ebas, te atque R. D. Epi[illegible] Comitem Tergestinum, Petrum Bonomum [illegible] rum literarum studiosissimum, compertum hab[illegible] ossa hæc ex Gallia Ratisponam *ad sanctum Emmeranum* trãslata, ego ut ea comprobarem, exemplar [illegible] rum Apostolicarũ, mihi à Monasticis, ejusdem Monasterii, datum, Capro postea perlegendũ misi, in eo *Leo IX.* Pont. Max. Bruno antea vocatus, Tul[illegible]um Episcopus, procurantibus Gallorum Legatis [illegible] ratore Cæsare Henrico [illegible] Augusto præ[illegible]nte *beatum Wolfgangum in Divos retulisset) dec[illegible] Divinum Dionysium Areopagitam, Rati[illegible] quiescere*, & hæc acta esse anno Christianæ salutis M[illegible] Anno Pontificatus sui IV. Indictione V No[illegible] Octobris.

De Conjugio Pauli Apostoli ex Ignatio Antiochia Episcopo.

SErmo noster sequens erat de Conjugio, domesticaque rixa, atque pugna, multæ tunc Apo[illegible] lorum Principis sententiæ afferebantur, tum [illegible] rem nobis omnibus penitus incognitam a[illegible] *Ignatium Martyrem, Marci Evangelistæ* [illegible] *referre, Divum Paulum conjugatum* [illegible] Ego postea domi considens, epistolas ejus di[illegible] spexi, & in una quam ad Philadelphenses ex [illegible] dedit, ita scriptum comperi: *Non detraho autem cæteris beatis, qui nuptiis copulati fuerunt* [illegible] *nunc meminis, opto enim Deo dignus, ad* [illegible] *rum in Regno ipsius invenire, sicut Abra[illegible] Isaac, & Jacobus, sicut Joseph & Isaias, & c[illegible] pheta, sicut Petrus & Paulus, & reliqui* [illegible] *nuptiis fuerunt sociati, qui non libidinis cau[illegible] sterilitatis subrogandæ gratia, conjuges habuerunt.*

De Lusitanis nautis qui in Indiam navigant.

NON unus, sed varius nobis [illegible] collucutione ulteriori ad ipsum [illegible] num, cujusque recessum atque refluxum & Lu[illegible] ci Regis fortunatissimi navigationem, I[illegible] sus competiam devenimus, qui ex Indis arom[illegible] terasque merces ad nos advehunt, *sperimus* [illegible] *diem* auspicio invicti Cæsaris nostri, & ad Lusitani Regis, nostros *Augustenses, navibus atque mercibus Indiam petituros.* Res p[illegible] miranda eundem Regem ea gratia divi[illegible] ut solus illuc primus nostro seculo ex o[illegible] bus penetraverit: ego [illegible] mihi fac[illegible] pe[illegible] eam transfretationem, vel etiam similem [illegible] nostris penitus incognitam, & priori ætati [illegible] tam fuisse, nisi C. Plinii Secundi verba me [illegible] guum parumper reddidissent, inquit enim ip[illegible] cap. 69. *In Sinu Arabico Cajo Cæsare Au[illegible] gerente, signa navium ex Hispaniensibus* [illegible] *runt agnita.* [illegible] *Hanno Carthaginiensis* [illegible]

tergum

circumvectus à Gadibus, ad finem Arabiæ navigationem eam prodidit scriptor. Præterea Nepos Cornelius auctor est, *Eudoxum quendam sua ætate cum Lathyrum Regem fugeret, Arabico Sinu egressum Gades usque pervectum*: Multoq; ante eum Cœlius Antipater *vidisse se ait, qui navigasset ex Hispania in Æthiopiam commercii gratia.* Idem Nepos de Septentrionali circuitu tradit: *Q. Metello Celeri, C. Afranii in Consulatu Collegæ, sed tum Galliæ Proconsuli, Indos à Rege Suevorum dono datos, qui ex India commercii causa navigantes, tempestatibus essent in Germaniam abrepti.* Pomponius Mela libro III. post descriptionem Germaniæ, non Suevorum, sed Bohemorum Regem refert. Pliniana tamen lectio similior vero, Hermolao Barbaro placuit & nobis placet, quia navigationes, per alium fieri commodè non poterant, nisi per eum Oceanum, quem Lusitani nautæ hodie transfretant. Idem Mela: *Unde in eas terras devenissent, requirendo, cognosce, vi tempestatum ex Indicis æquoribus abreptos emensosq; quæ intererant, tandem in Germaniæ litora exiisse.* Pius II. Pontifex Maximus in sua Asia præmissis subjungens ait: *Nos apud Othonem legimus: Sub Imperatoribus Teutonicis Indicam navim & negotiatores Indos in Germanico littore fuisse deprehensos, quos ventis agitatos ingratis, ab Orientali plaga venisse constabat.* Verùm propter nitorem ferculorum varium, non dico trivialem, abundantesq; vinorum propinationes, sermonibus proximis non contenti; sed tua convivali comitate acrius admoniti, ad alia provocati sumus fabulandum.

Quòd Cisrhenanæ Civitates ab Agrippina ad Argentinam, & aliæ, à C. Cæsaris Julii Dictatoris, & superiori tempore, non Gallis, sed vel Germanis, vel Romani Imperii Cæsaribus Augustis vel Regibus semper paruerint.

AT quia Rhenus Oceano ipso miscetur, pro Germaniæ nostræ laude Ammianum Marcellinum referre dixi, ambas Germanias primam & secundam, eas ita appellat, inter Belgas & Rhenum sitas esse, tunc Sebastianus noster Jacobi Wymphelingi Germaniæ illustratoris memor factus est, is enim contra Germanos quosdam Patriæ desertores, pugnam subiit, & una cum suis peritissimis commilitonibus Thoma Wolphio Juniore & aliis vicit. Tu vero pro solita tua mansuetudine, injunxisti mihi, ut si quæ huic rei conducibilia scirem, adnotarem tibique transmitterem, quibus faciliùs non solùm iis desertoribus, sed etiam Gallis (si qui essent) Germanias hasce affectantibus, obviam ire possemus. Sed quia eruditione tua & rerum experimentis excellis, quinimo apud invictum Cæsarem nostrum, affluentibus quotidie ex omnibus Nationibus disertissimis Viris, singula comprehendis, prout tenes uberrimè, non video quomodo ex vacuo, in plenum calicem aqua influere debeat. Verùm tibi nihil denegandum, imò verius Patrono atque Ductori optimo esse obtemperandum censeo, præstareque obsequium debebo, facio quantum possum. *Mola* enim *salsa litant, qui thura non habent.*

Cæsar Dictator Commentariorum *libro II. de bello Gallico*, refert: Remos Belgas vicinos Germanis Cisrhenanis, per primos civitatis sibi renunciasse, eùm Belgæ contra P. R. conjurassent, cæteros in armis esse Germanos, qui cis Rhenum incolunt sese cum his conjunxisse. Belgas idem plerosque à Germanis ortos, Rhenum antiquitus traductos, propter loci fertilitatem ibi consedisse, Gallosque, qui ea loca incolerent, expulisse. Quod M. Antonius Sabellicus libro V. Enneadis 6. apertius (ut mihi videtur) declarat. Inquit enim: Ex his cognitum est, à Germanis Belgas ortos, qui soli feracitate allecti, alii alio tempore Rhenum trangressi, eam terram, quæ Belgica diceretur, occupassent. Idem etiam Cæsar eodem libro: Condrusos, Eburones, Ceresos & alios uno nomine Germanos appellat: Præterea Rhenus non ex omni loco Gallos à Germanis, verùm (si Claudio Ptolemæo credimus. Germaniam Magnam à superiori & inferiori, à prima & secunda separat, superi & inferi Germani Belgas à Rheno dividunt. Idem Regionem circa Rhenum à Mari usque ad Obrincam fluvium, in descriptione sua, Germaniam inferiorem appellat, & ab Occidentali parte locat, post alios, Aggrippinenses, Bonnam, Moguntiacum, & suprà versus Meridiem, Germaniam superiorem, ubi Vangiones, Nemetes, Tribochi, Argentini & alii. Cajus etiam Plinius Secundus qui bellorum Germaniæ XX. libris, quibus omnia, quæ cum Germanis Romanis gesserunt collegit, inchoavitq; eùm in Germania militaret, ut C. Cæcilius Plinius de avunculo illo suo *ad Marcum* scribit *libro IV. cap. 17. Naturalis Historiæ*, ita ait: *Rhenum autem accolentes Germaniæ gentium in eadem provincia, Nemetes, Tribochi, Vangiones, Ubii, Colonia Agrippinensis, Guberni, Batavi, & quos in Insulis diximus Rheni, hi sunt Batavi, Cannefates, Frisii, Chauci, Frisiabones, Sturii, Marsatii*, eodem libro capite 14. & 15. enumerat etiam Germanorum genera quinque, Burgundiones, Varinnas, Charinos, Guttones, Vindelicorum partem. Germaniæ unum genus asserit, *proximos Rheno Istævones* appellat, quorum pars Cimbri mediterranei, Hermiones quorum Suevi, Hermunduri, Chatti, Cherusci. Cæsar ergo & Plinius & Ptolomæus Cisrhenanos non Gallos, non Belgas, sed Germanos Rheno proximos dicunt.

Et quia Rheno proximos Plinius Istævones appellat, non incongruum erit de Istævonibus, & aliis plerisque Germanorum nominibus latius evagari. Cornelius Tacitus de situ Germaniæ ita inquit: *Celebrant carminibus antiquis, quod unum apud illos memoriæ & annalium genus sit, Tuisconem Deum, terra editum, & filium Mannum originem gentis conditoresque Manno tres filios assignant, è quorum nominibus proximi Oceano Ingævones, medii Hermiones, cæteri Istævones vocentur.* Quidam autem licentia vetustatis, pluresi Deo ortos, plurésque gentis appellationes: Marsos, Gambrivios, Suevos, Vandalos affirmant; verùm *Berosus* (ut Josephus Mathatiæ filius, contra Appionem Grammaticum refert) *Genere Chaldæus* fuit, notus autem eis, qui doctrinæ eruditionique congaudent. Quoniam de Astronomia, de Chaldæorum Philosophia, ipse Græcas conscriptiones exposuit, antiquissimas secutus Historias de facto diluvii, & hominum in ea corruptione, sicut mos est, conscripsit. Is libro I. Historiæ suæ, ita ait: *Ante diluvium unus inter gygantes erat, qui Deorum venerantior & prudentior*

cunctis in Syria, Noa nomine cum tribus filiis Semo, Japheto, Cham, ex uxoribus Titea Magna, Pandora, Noela & Noegla, & cum omne genus aquis suffocatum esset, ipse cum familia sua qua navi erepta est, in Gordyæ montis vertice quievit. Idem quoque II. libro: Siccato ab aquis orbe non fuisse nisi dictos octo homines in Armenia Saga, & ab his omne genus hominum in terris seminatum, atque ob id Scythas rectè dicere & appellare *Noam omnium Deorum Patrem* majorum & minorum, & gentis humanæ auctorem, & chaos & semen mundi, Tyteam verò Aretiam, id est, terram, in quam semen & chaos posuit; & ex qua tanquam ex terra cuncti prodierunt. Ipseque *Noa* ut idem libro III. refert, *Janus* ob vitis inventæ beneficium, quod Arameis sonat, quod vinifer sive vitifer, item *Cœlum & Ogyges cognominatus est.* Genuitque post diluvium filios plures, inter quos Tuisconem Germanorum & Sarmatarum patrem, & cum partitus esset terram omnem, eundem in Europa Sarmatiæ præfecit, ut libro IV. docet. Ipsius quoque termini erant, Tanais atque Rhenus. Tuisconi etiam juncti sunt filii Histri, & Mœsæ cum fratribus suis, ab Adula monte Mæsembriam usque Ponticam: Adulam autem à filio Histri sic cognominatum, Moses Aduram vocat. Tuiscon autem Beroso docente, apud Sarmatas, populos multos fecit. Mœsa cum filiis Histri Priscos Mœsios ab Adula ad Mœsembriam protendit. Idem Tuiscon Gygas anno Nini IV. apud Rhenum Sarmatas leges docuit, genuitque Mannum, qui Semiramidis anno VI regnavit apud Rhenum, non ergo improbamos *à Tuiscone* Teutschen *nuncupatos. Manno* autem successit *Ingævon filius*, unde prædicti *Ingævones*: Alterum à Plinio Germanorum genus, continens Cimbros Teutonesque quos *Ingævones* Annius super Berosum ex Talmudistis ædiculum incertum interpretatur, *quasi* ex genitore Scythico more edocti, *ædes vagas habitaverint.* Cornelius Tacitus ait: *Nullas Germanorum populis urbes habitari, satis notum est, nec pati quidem inter se junctas sedes, colunt discreti, atque diversi, ut fons, ut campus, ut nemus, placuit, vicos locant. non in nostrum morem connexis & cohærentibus ædificiis, suam quisque domum spacio circundat, sive adversus casus ignis, sive inscitia ædificandi. Ingævoni* apud Tuiscones ut idem Berosus refert, *successit Istævon, à quo Istævones. Istævone defuncto filius* ejus *Hermion subrogatur,* unde *Hermiones*, de quibus dictum est superius. *Post Hermionem*, Marso filio ejus relicto, Tuisconum Regnum delegatur. A verbo Arameo Maresus quod Principem sive Ducem consiliorum, ut Divo Hieronymo placet, significat, *Marsus* vocatus, *unde Marsi* populi, de quibus Strabo Cappadoces, sive Gnosius Amasinus lib. VII. sic inquit: Quædam verò in profundam Regionem transmigrans pervenit, ut Marsi. Postea Tuisconibus præfuit *Gambrivius*, id est, coronatus, *à quo Gambrivii*, genuitque filium Suevum, cujus Regni tempore Osiris & Isis ad Germanos nave per Rhenum portati sunt *à Suevo appellati Suevi.* Idem Tacitus libro XIX. Historiæ Augustæ: *Trahuntur in partes Sydo atque Italicus Reges Suevorum, quibus vetus obsequium erga Romanos, & gens fidei commissa patientior.* Cæsar quoque libro IV. *de Gallico bello* inquit: *Suevorum gens longe maxima & bellicosissima Germanorum omnium:* Horum pars, eodem Tacito Autore: Isidi sacrificabat, ea causa mihi persuadeo, nostrates *Augustenses, falsò Cisam Deam appellare, templumque hoc, quod fuisse credunt, ubi nunc Augusta Prætorium* conspicimus, *non Cisæ, ut quidam dixerat:*

Quem male polluerat cultura nefaria dudum:
Gallus monticulum hunc tibi Cisa tulit.

Sed Isidis fuisse, collemque ibi publicum, *non Cisen, sed Isenberg, quasi Isidis montem* appellant. Nec ego apud Doctos legi, *nisi fortè pro Cisa Cererem* putaveris, noster Adolphus Ortho Frisius *Augustam* prius *Cisroim, à Vinda & Lici confinentia dictam* credidit, nostri *Cisaram* à Cisa, *antequam Vindelica* diceretur fuisse cognominatam asserunt. Inter scribendum hæc, advenit sororius meus Christophorus Welser, Linguæ Latinæ non ignarus, & me super illa effigie lapidea vetustissima ædibus sacris Divi Udalrici Augustensiom Patroni affixa, admonuit, eam non esse Cisæ, ut vulgus credit, sed Medusæ. Sculptos enim habet crines grossos vipereos, collum ejus plectentes, & in ejus gemmam, quàm nobis monstravit, hoc epigramma protuli:

Exemptum media de Pallados Ægide dicas,
Gorgona, quam parvo claudit in orbe lapis,
Quin & monstrifici præstant miracula vultus,
Vidit & innumero palpitat angue caput,
Tam similis non ipsa sibi est, se forsitan illa
Vidit, & à speculo saxea facta suo est.

Hanc eandem refert. M. Ann. Lucanus Cordubensis, Pharsaliæ libro nono.

Finibus extremis Libyes, ubi fervida tellus
Accipit Oceanum demisso sole calentem,
Squallebant latè Phorcynidos arma Medusæ,
Non nemorum protecta coma, non mollia sulco,
Sed Domina vultu conspectis aspera saxis,
Hoc primum natura nocens in corpore sævas,
Eduxit pestes, illis è faucibus angues
Stridula fuderunt vibratis sibila linguis,
Fœminea qui more coma per terga solutæ,
Ipsa flagellabant gaudentis colla Medusæ.
Surgunt adversa surrecta fronte colubræ,
Vipereumque fluit depexo crine venenum.

Item P. Ovidius Naso Metamorph. libro IV.

—— —— tamen excipit unus
Ex numero procerum quærens, cur una sororum,
Gesserit alternis immixtos crinibus angues.
Hospes ait, quoniam scitaris digna relatu,
Accipe quæsiti causam, clarissima forma,
Multorumque fuit spes invidiosa procorum
Illa, nec in tota conspectior ulla capillis
Pars fuit, inveni, qui se vidisse referrent.
Hanc pelagi Rector templo vitiasse Minervæ
Dicitur, aversa est, & castos Ægide vultus,
Nata Jovis texit, neve hoc impune fuisset
Gorgoneum crinem turpes mutavit in hydras.
Nunc quoque, ut attonitos formidine terreat hostes,
Pectore in adverso quos fecit, sustinet angues.

Et quia Germania vitibus, tunc inepta erat, docuit Osiris ex hordeo potum fieri, haud multum virtute gustuque vini inferiorem, ut Diodorus Siculus libro I. attestatur. & idem Tacitus ait: *Potui humor ex hordeo, aut frumento in quandam similitudinem vini corruptus est.* Domitius Ulpianus

nus Jureconsultus ait: Cervisiam Zerznfum, quod in quibusdam Provinciis ex tritico, vel ex hordeo, vel ex pane conficitur, non continebitur. Simili modo nec Camum, nec Cervisia. Virgilius tertio Georgicorum.

Et pocula læti fermento atq; accidis imitantur vitea sorbis.

Suevo deinde *successit Wandalus, à quo* idem Johannes Annius certis argumentis *Vindelicos* esse ortos docet, quod *non satis probo*, cū Wandali & Vindelici longe differant. *Wandalum* postea in Regno Tuisconium *secutus est Teutones, qui Mercurius Germanorum traditur fuisse.* Hic sacrificos ritus indidit, de quo Lucanus:

Et quibus immitis placatur sanguine diro
Teutanes, horrensq; feris altaribus esus.

Ab eodem Teutonicos dictos esse illimus, ret fert etiam Berosus, *Herculem Almannum regnavisse apud Tuiscones.* Hic est ille Hercules, de quo Tacitus ait: *Germane apud eos Herculem fuisse commemorant, primumque omnium virorum fortium ituri in prælia canunt.* Annius putat *hunc Almannum dictum, vel quòd Manni filius fuerit, vel ei in Regno successerit.* Noster Ladislaus Regius Capellanus me certiorem reddidit, *ædem sacrum* Insulæ Rhenanæ *Augiæ majoris, à Deo ipso Alman, ab accolis cognominatam.* Hinc Suevos Alemannos dictos credunt, hos Fl. Vopiscus in Proculo commemorans ita inquit: *Nam Alemannos, qui tunc Germani dicebantur, non sine gloria splendore contrivit, nisi Alemanni* (ut plerique credunt) *à Lemanno lacu nomen habuerint,* quodcunque sit, diutius in Germanorum nominum vetusta conquisitione evagati, ad rem redeamus. *Germania vocabulum recens esse dicunt, libro VII.* Strabo & Tacitus *nuperque additum, quoniam qui primi Rhenum transgressi sunt, Gallos expulerint, ut nunc Tungri, nunc Germani appellati sunt, ita nationis nomen, non gentis evaluisse paulatim, ut omnes primùm à victore ob metum, mox à seipsis invento nomine, Germani vocarentur.* Ego autem id magis vetustum credo. Prisco enim Tarquinio Romæ, & Ambigato supra Gallos regnante, in Italiam Gallorum transitum T. Livius *libro V. I. decadis* describit, & de Belloveso Ambigati sororis filio, cui augurio quodam Dii lætiorem in Italiam viam dabant, ita inquit: *Alia subinde manus Germanorum Elitovio Duce, vestigia priorum secuta, eodem saltu favente Belloveso, cum transcendisset alpes, ubi nunc Brixia ac Verona sunt.* Retuli etiam prius, *Belgas à Germanis pleroeque ortos Rhenum antiquitùs traductos*, ut Cæsar Dictator ait. Habet autem ab Oriente Germania Dacos, à Meridie Italiam, ab Occidente Gallos à Septentrione Sarmatiam prope Oderam. Idem Strabo libro IV. *Post Helvetios Sequani & Mediomatrici Rhenum incolunt, in quibus Tribochi natione Germani relicto natali solo Rhenoque trajecto sedes posuerunt.* Tribochos autem noster Cæsareus Poeta Conradus Celtis Protucius, *à tribus quercubus antiqua religione Nymphis consecratis, nuncupatos affirmat, Tribotesque, vocabulo corrupto, cognominatos, nunc Argentinenses,* de quibus etiam postea Suetonius Tranquillus scribit: *Germani ab Augusto Cæsare ultra Albim fluvium submoti, ex quibus Suevi, & Sicambri dedentes se, traducti in Galliam, atq; in proximis Rheno agris collocati sunt.* Idem Strabo libro VII. *Germaniæ portionem quandam ad Galliam traduxêre Romani.*

Sic igitur Belgæ, ut plurimum è Germanis orti, Germani etiā ante Cæsaris Dictatoris tempora cis Rhenum habitârunt, & inter Belgas ac Rhenum medii sunt, Gallos quoq; expulerunt, ipsisque imperaverunt, *non video, quomodo antiquius Gallis Germani fuerint.* Ammianus Marcellinus, Historiæ Augustæ conscriptor diligentissimus, qui & sub imperatore Cæsare F. Claudio Juliano August. F. Constantii, fratris Constantini Maximi filio militavit, diuq; in Gallia atq; Germania fuit, *libro suo XV. sic inquit: Superiorem & inferiorem Germaniam, Belgasq; duæ jurisdictiones iisdem temporibus rexêre, at nunc numerantur Provinciæ per omnem ambitum Galliarum, secunda Germania, prima ab occidentali exordiens cardine, Agrippina & Tungris munita civitatib. amplis & copiosis, deinprima Germania ubi præter alia municipia, Moguntiacus, Vangiones, Nemetes, & Argentoratus Barbaricis cladibus noen: Post has Belgica prima Mediomatricos protendit, & Treviros domicilium Principum clarum. huic annexa est secunda Belgica, qua ambiani sunt, urbs inter alias eminens fuit.* Ex illa divisione dilucidè comperimus, *Germanias cisrhenanas olim fuisse*, & hodie esse, quod Strabo eodem lib. IV. confirmat inquiens. *Post Mediomatricos & Tribochos Trivisgri Rheno adjacent, apud quos Rom. Imperatores contra Germanos belligerantes hac tempestate pontem adjiciant, loca hac trans Rhenum incolebant Ubii, quos ad interiorem ripam traduxit Agrippa, nec invitos quidem. Contigui Trivisgris sunt Nervii & hi quoq; natio Germanica: novissimi ad utrumq; fluminis ripam habitant Menapii, hi per paludes & nemorum domus sunt, non procera quidem materia, sed densa & dumosa. Secundùm istos & Sicambri Germani consistunt, huic fluviatili Regioni toti supereminent Germani aliis quos suevos appellant, qui potentia & hominum frequentia cæteros antecellunt.* Credebam verbum Vibii supra positum, in Strabone minus emendatè impressum esse, sed cum Hermolai Barbari castigationes Plinianas perlegissem, cōperi eū referre. Strabo Vibios appellat, credo tamen Ubios dici, ipse quoq; dicit oculum esse cōtrà Coloniā Agrippinam, sem ultra Rhenum Ubium cognominatum, sed de Ubiis alia subjungemus. Id. Tacitus ait: *Ipsam Rheni ripam haud dubie Germanorum populi colunt, Vangiones, Tribochi, Nemetes. Ubii quidem Rom. Coloniæ esse meruerunt, ac libentius sui conditoris nominè vocantur, origine erubescunt, transgressi olim, & experimento fides super ipsam Rheni ripam collocati sunt, ut arcerent, non ut custodirentur.* Tranquillus in Othone Cæsare inquit: *Sub idem verò tempus Germanicianus exercitus in Vitellii verba juravit, quod juramentum factum esse constat, Agrippina per Fabium Valentem, quem secuti sunt exercitus superioris Germaniæ.* Idem Tacitus libro XII. *Sed Agrippina Augusta Claudii Cæsaris conjunx, quo vim suam sociis nationib ostentaret, in oppidū Ubiorum in quo genita erat veteranos Coloniamq; deduci impetrat, cui nomen inditum ex vocabulo ipsius, ac forte acciderat, ut eam gentem Rheno transgressam avus Agrippa in fidem acciperet.* Unde Julius Paulus Jureconsultus, qui unà cum Domitio Ulpiano Assessor Papiniani fuit, ab *Antonino Heliogabalo* Cæsare (*qui se invictum & summum Solis sacerdotem appellavit*, ut clarè ex ejus nomismatis perspectum habui) vel à Marco Aurelio Severo Alexandro Cæsare Præfectus factus, ita scribit: *in Germania castris Agrippinensis, dedititi sunt fures,* adhuc oratio apud Tacitū libro XX. Hi-

ftoriæ Augustæ, qua Tencteri Rheno discreta gens, missis Legatis, mandata apud Concilium Agrippinensium edi jubent, quam ferocissimus unus è Legatis in hunc modum protulit. *Rediisse vos in corpus nomenque Germaniæ communibus Diis, sed præcipuè Deorum Marti grates agimus, vobisque gratulamur, quod tandem liberi inter liberos eritis, nam ad hunc diem flumina ac terras & cælum quodammodo ipsum clauserant Romani, ut colloquia congressusque nostros arcerent, vel quod contumeliosius est, viri ad arma nati inermes, & prope nudi sub custode & precio coiremus, sed ut amicitia societasque nostra in æternum rata sint, postulamus à vobis, muros Coloniæ munimenta servitii detrahatis, etiam fera animalia si clausa teneas, Virtutis obliviscuntur. Romanos omnes in finibus vestris trucidetis, haud facile libertas & Domini miscentur, bona interfectorum in medium cedant, ne quis occulere quicquam, aut segregare causam suam possit, liceat vobis nobisque, utramque ripam colere, ut olim Maioribus nostris, quomodo lucem diemque omnibus hominibus, ita omnes terras fortib. Viris natura aperuit, instituta cultumque patrium resumite, abruptis vectigalibus, quibus Romani plus adversus subjectos quam armis valent. Sincerus & integer, & servitutis oblitus populus, aut ex æquo agetis, aut aliis imperitabitis.* Agrippinenses consultandi spacio sumpto in hunc modum responderunt. *Quæ patriæ libertatis facultas data est, avidius quam cautius sumpsimus, ut vobis cæterisque Germanis, consanguineis nostris jungeremur, muros civitatis congregantibus se tum maxime Romanorum exercitibus, augere nobis quam diruere tutius est. Si qui ex Italia aut Provinciis alienigena, in finibus nostris fuerant, eos bellum absumpsit, vel in suas quisque sedes refugêre Deducti olim & nobiscum per connubium sociati, quique mox provenere, hæc patria est, nec vos adeò iniquos æstimamus, ut interfici à nobis parentes, liberos nostros velitis. Vectigal & onera commerciorum resolvimus, sint transitus incustoditi, & diurni, & inermes, donec nova & recentia jura, in vetustatem & consuetudinem vertantur, arbitrum habebimus Civilem & Velledam, apud quos pacta sancientur.* Velleda autem, qui fuerit, Tacitus ibi declarat. Hanc orationem & Agrippinensium responsionem ideò referendas censui, ut etiam ex iis *Agrippinenses Germanos esse* cognoscerem*, sic de Moguntiaco late constat, de quo Divus Hieronymus, & etiam alii, ad Geronciam [illegible]bit: *Moguntiacum nobilis quondam civitas capta atque subversa est, & in Ecclesia multa hominum millia trucidata. Vangiones longa obsidione deleti. Remorum urbs præpotens, Ambiani, Atrebates extremique hominum Morini, Tornacum, Nemetes Argentoracum translata sunt in Germaniam.* De Nemetibus Sebastianus Brand optimæ Eruditionis Vir & communis amicus noster ad Marcum:

Inter Germanos, Nemetum celeberrima Spira
Quondam erat, a nobis nomen habere studens.

De Moguntia Celtis noster ad suam Ursulam cecinit:

Moguntiaca quæ stant in mœnibus urbis
Sollicitas oculos, unica cura meos,
Inter quæ Drusi stant ardua busta Neronis,
Cura à Germanis nomina primus habens.

Idem Celtis ad Rhenum.

Argentoracos, Nemetes & Vangionasque,
Abluis irriguo fons tuus ille vado,
Jamque Moguntiacam vastus [illegible] ad urbem,
Quæ prima impressas tradidit [illegible].

[illegible]

De hac arte impressoria idem Brand.

Nuper ab ingenio Rhenanæ gentis, & arte
Librorum emersit copia larga nimis,
Et qui divitibus, vix Regi obvenerat olim,
Nunc liber in tenui cernitur esse casa,
Gratia Dis primum mox impressoribus æqua
Gratia, quorum opera hæc, prima reperta via est
Quæ doctos latuit Græcos, Italosque peritos,
Ars nova, Germano venit ab ingenio.

Movit mihi stomachum Præceptor meus, rerum vetustarum alioquin solertissimus inquisitor, Pomponius Lætus, voluit enim nobis Germanis [illegible]ventæ artis impressoriæ laudem præripere, ad [illegible]ssimum Maphæum scribens, ita ait: *Imprimendi [illegible]cultatem, multis seculis intermissam, paulo ante revocatam esse.* Unde hoc diceret, ego plurimum cun[illegible]tus sum, tandem ex Francisco Cardulo Narn[illegible] didici, eum Divi Cypriani sententia innixum [illegible]is enim de Idolis scribens inquit: *Saturnus lit[illegible] imprimere & signare nummos in Italia primus in[illegible]tuit.* Qui licet ratus, apud Pomponium, [illegible] investigandæ, Christianus testis est, fidem non facio, Divum Cyprianum de ea im[illegible] arte (qua nunc utimur) locutum fuisse, [illegible]turni tempore calami vel pennæ usus non erat [illegible]ras forte ferro vel lignis impressit, cæterosque [illegible]erit, non conjunctim, verum singulas particu[illegible] imprimendo debito ordine locare: Velut idem [illegible]ster Episcopus Tergestinus opinatur, *Saturnum [illegible]cuisse literas imprimere eas quæ in nomismatis exp[illegible] sunt, non quæ nunc papyro imprimuntur. Sig[illegible] enim is primùm in Italia cum Jano monetam, [illegible] impressit literas.* Sic Deus etiam verus apud [illegible]miam capite XXXII. ait: *Agri ementur pecunia & scribentur in libro, & imprimetur signum.*

Reditum facio, ad utramque Germaniam. I[illegible] Tacitus *libro XII. Historiæ Augustæ iis temporibus in superiore Germania trepidatum, adventu Catt[illegible] latrocinia agitantium. Deinde L. Pomponius [illegible] auxiliares Vangiones & Nemetes, addito equite[illegible]rio, monuit, ut anteirent populares.* Idem l[illegible] *Spreto Flacco inferiorem Germaniam petivere [illegible] Claudio Civili jungerentur, erat enim Regia [illegible] Batavorum Princeps, Herennius Gallus Bonnam [illegible]tinuit.* Titus Livius lib. CXXXVII. L. Floro [illegible]tomate referente: *Civitates Germaniæ cis Rhenum [illegible] trans Rhenum positas, à Druso oppugnatas fuisse.* [illegible] Florus libro III. Epitomatum de bello Gallico [illegible] *sus missus in Germaniam provinciam, primus dom[illegible] Usipetes, & Marcomannorum spoliis insignib[illegible] dam editum tumulum, in trophæi modum [illegible] inde validissimas nationes, Cheruscos, Suevos [illegible]cambros pariter aggressus est. Dermani postea, [illegible] talis Vari libidinem & superbiam, haud secus [illegible] vitiam, odisse cœperunt, & Arminio Duce, armi[illegible]reptis occisæ sunt Vari tres Legiones. Nihil ea [illegible] paludes, perque sylvas cruentius, nihil insu[illegible]tatione [illegible]barorum intolerantius, præcipuè tamen in cau[illegible] Patronos, aliis enim oculos, aliis manus amputab[illegible] unius os consutum, recisa prius lingua, quam [illegible] tenens Barbarus, tandem, inquit, vipera sibilare [illegible] Ipsius quoque Consulis corpus quod militum pietas [illegible] abdiderat, effossum, aquilas etiam duas Barbari p[illegible]sederunt, tertiam signifer, priusquam in manus hostium veniret, evulsit, mer[s]aque inter baltei sui latebras gerens, in cruenta palude latuit.* Hac clade fa[illegible]

[illegible]

[illegible] ut Imperium Rom. quod in littore Oceani non [illegible] in ripa R[illegible] [illegible] staret. Tunc [illegible] Vari clade, sive T[illegible] E[illegible] [illegible] cæde, Legion etiam Martia am[illegible] O[illegible] *nostra plurimum nobil [illegible] [illegible] publicum* apud nos [illegible] *a perdita [illegible] cognominatum*, ubi aliq[illegible] [illegible] fuit.

Induat [illegible] Romanam nomine classem,
Martia [illegible] Legio [illegible] perius.

Ceciditque ea[illegible] [illegible] eum equi[illegible] Macedonico Avar Gr[illegible] [illegible] *rusus ex eo demus,nomin[illegible] ab An[illegible] [illegible] Or [illegible] appellantur.*

His nomen terr[illegible] [illegible] R[illegible] prolis
Gratus A[illegible] pecudis de [illegible] more [illegible].

Ex urbis tunc P[illegible] [illegible] [illegible], *Habino à quo collis* Habinber, [illegible] [illegible].

Præsi[illegible] Habino [illegible] [illegible] pultum
Pe [illegible] nomine [illegible].

Et *Cacchus* qui villæ [illegible] nomen d[illegible] aux thanc [illegible] nostra [illegible] [illegible] tatem. *Decimus Drusus* T[illegible] N[illegible] Cæsaris Augusti ex Livia Dru[illegible] [illegible] *urbem ædificus, & arce contra l'annon [illegible] munus [illegible]* cujus vestigia in campo Burg[illegible] suburbiis portæ Virgineæ adhuc conspicimus. Ampl[illegible] [illegible] ab invicto Cæsare Maximiliano Au[illegible] [illegible], F[illegible] Patre patriæ. Supra scripto[illegible] [illegible] auctores testes inculpatæ vitæ summæ doctri[illegible], & experi[illegible] fide nulla vacillantes referre volui, ut tua Dominatio aperte perspiceret, Germani[illegible] ambis, in[illegible] rem & superiorem, primam & [illegible] Belga & Rhenum antiq[illegible], etiam [illegible] Cæl[illegible] Dicta oris tempor[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] sedes suas, & qu[illegible] R[illegible] [illegible] easdem [illegible] magna Germania separaret.

Contra [illegible] forte Germa[illegible] [illegible] testes eosdem prof[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] mus. Dicunt[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] lico ait *Bel[illegible] proximi sunt [illegible] quitrans Rhenum incolunt* Item [illegible] *[illegible] Gallus Rhetus, [illegible] Pannoni[illegible] [illegible] Danubio fluminibus [illegible] [illegible] montibus separatur [illegible]* [illegible] ranquillus in [illegible] *[illegible] novem annis, quibus in Imperio fuit hac fere [illegible] P[illegible] venas Alpibus, [illegible] & Rhodano, continet* Item Pl[illegible] [illegible] te 17 *Agrippa [illegible] Ca[illegible] inter R[illegible] & Pyrenæum, at[illegible] [illegible] bennam & Juram, qui[illegible] [illegible] Galliam [illegible] longitudinem* C [illegible] *M. pa[illegible] latitudinem* C[illegible] CA[illegible] Et So[illegible] [illegible] mundi mirabilibus [illegible] *Gallia inter [illegible] [illegible] inter O[illegible] & mont[illegible], ac Liren porrigunt* [illegible] Paulus O[illegible] *Gallia Belgica habet ab Oriente fluminis Rheni Germ[illegible].* [illegible] Eutrop[illegible] [illegible] [illegible] Romano [illegible] *[illegible] Juliano Cæsare [illegible] orori [illegible] atque pa[illegible] [illegible] apud [illegible] Calliarum inventes Alemannorum [illegible] [illegible] sunt* Paulus [illegible] D[illegible] acon[illegible] [illegible] E[illegible] pium [illegible] pite 3. *Gratianus apud Argentariam, oppidum Gal-*

liarum [illegible] bellum incredibili felicitate [illegible]. F[illegible] Au[illegible] [illegible]que testibus G[illegible] [illegible] [illegible] volunt, *Provinciasomnes Cisrhenanas ad Gallos spectare debere*, quod in[illegible] volumus. Et id [illegible] probamus *Vetustissimo Galliæ terminos aliquando ad Rheni fluminis partem protensos fuisse, ex coque* [illegible] Germani C[illegible] Rhenani, ad Gallos non pertinent, *sed Gallis repulsis, Germanis cis Rhenum sedes proprias fixerunt*, ib que G[illegible]niæ, superior atque inferior, appellatæ nunquam Gallis, sed vel Romanis, vel Cæ[illegible] tribus Augusti, vel etiam Regibus vera or[illegible] Germanis parruerunt, & multo e[illegible] t[illegible]pore [illegible] [illegible], *præscripti [illegible] ut [illegible] [illegible] duc[illegible] cum de Rheno loquuntur, non pro[illegible] [illegible] hunc terminum, sed [illegible] [illegible] [illegible].* [illegible] tamen non nego, *veteres He[illegible] [illegible] Rauracos ad Nantuates [illegible]* quos [illegible] pel[illegible] Constant[illegible] *[illegible] Gallo [illegible] nunc autem Germa[illegible] [illegible] [illegible]* Rhenus quidem Na[illegible] nonnulli [illegible] Raur[illegible] Cæsare Rauracos di[illegible]. Pt[illegible] [illegible] bochorum, ad Germaniam Cisrhena[illegible] [illegible] porrigitur [illegible] Orosius Galliam eo loco [illegible] Rhe[illegible] describi[illegible] ad Germaniam Rh[illegible] flu[illegible] in[illegible] hoc est, cis Rhenum, ut Ammianus docuit. Præterea si Gallia Be[illegible] aliquando usque ad Rhenum, non tamen in o[illegible] [illegible] flum[illegible] [illegible] protensa fui[illegible] quod fa[illegible] docet Strabo [illegible] [illegible] ad cujus initium ita inqui[illegible] *Re[illegible] [illegible] reliquos Oceano confines, [illegible] Rheni & Alpium vicin[illegible]* [illegible] per[illegible] [illegible] constare non po[illegible] [illegible] manos C[illegible] hen[illegible] [illegible] paruisse, nisi [illegible] victo paruerit. Galli enim sunt victi à Germanis atque expulsi.

Quod autem Helvetii antiquitus fuerint Galli, & quod [illegible] Germ[illegible] [illegible] dat Rhenus, do[illegible] C[illegible] *I de bello C[illegible]* & Cornelius T[illegible] [illegible] *[illegible] in armis.* Nonne [illegible] ab [illegible] [illegible] & Rhenum [illegible] [illegible] [illegible] C[illegible] lib. IV. inqu[illegible] oriatur [illegible] Rhætos [illegible] Au[illegible] & N[illegible] [illegible] idem [illegible] prædicto libro [illegible] *Et Na[illegible] laconique Pe[illegible] per quem Rhodanus [illegible], & fluminis [illegible] fontes, non longe autem ab istis [illegible] R[illegible] mon[illegible] Adulla, ex quo in [illegible] Rhenus excurrit & diversa ex parte [illegible] lacum [illegible] inturans.* V[illegible] [illegible] A[illegible] *He* [illegible] [illegible] [illegible] noster C[illegible]

Pulcher Hel[illegible] [illegible] [illegible] quit uvas
C[illegible] [illegible] [illegible]

Rursus [illegible] [illegible] [illegible] ciunt [illegible] Germani [illegible] [illegible] *de Francia* R[illegible] [illegible] *rate*, ut audio Ecc[illegible] *[illegible] Da[illegible] libertus* C[illegible] Cisrhen[illegible] Monast[illegible] [illegible] non Lanno, non etiam G[illegible] mine, anno Christ[illegible] [illegible] CX. [illegible] die XI. Maj, anno Re[illegible] [illegible] W[illegible] burg appellavit, inseruitque eisdem fundationis literis

H alia

[illegible] vocabulis [illegible] *novum, prope* [illegible] [illegible] [illegible] *caeterisq;* [illegible] *paruit &* [illegible] *tuntur libo, in* [illegible] *Francia,* [illegible] *jubet* [illegible] *cent* [illegible].

[illegible] *sponde* [illegible] Caesar [illegible] Rex [illegible] [illegible] & Germa [illegible] Occi [illegible] Rex [illegible] [illegible] habet [illegible] *tunt* [illegible] non [illegible] Germa [illegible] al- [illegible] cessis [illegible] I. [illegible] in- [illegible] *una* [illegible] *e alii* [illegible] *autem primus* [illegible] *num Ducum do-* [illegible] *stantini Imp.* [illegible] *clad* [illegible] *usque* [illegible] *Hon* [illegible] *& Arca* [illegible] *temp* [illegible] *in patria* [illegible]. *Eorundem verò Imperatorum anno se-* [illegible] *mutandi melioris soli gratia, patriis sedibus relictis Rhenum transmiserunt, & apud Treviros Mediomatr*[illegible] *& Metenses, ac Leuc*[illegible] *qui & Tulle*[illegible] *edimens*[illegible] *que, confederant quos* [illegible] *multatis instigantibus, Vandalis, Burgundionibus, atque Alanis, per vim & arma, in* [illegible] *coniam se recipere compulerunt, Francis ultra Rhenum pulsis, Vandali, Alani & Suevi ad di*[illegible] *end*[illegible] *astandamque Galliam sunt profecti, Burgundiones autem* [illegible] *les illico capere constituerunt, easque de*[illegible] *egerunt apud Heduos, Helvetios,* [illegible] *Cabilonens*[illegible] *& M*[illegible] *sconenses, in* [illegible] *bus pr*[illegible] *xim* [illegible] *ne* [illegible] *adhuc usque tempora* [illegible] *pars eius Regionis qua prima Gallia Be*[illegible] *jam mille Bur*[illegible] *undia nominetur.* [illegible] *Vandali autem, Suevi & Alani interea* [illegible] *tem, que Aquitania appellatur* [illegible] *a* [illegible] *aum, Britannicum* [illegible] *mare,* [illegible] *populationibus* [illegible] *disqu* [illegible] *Barbari animus* [illegible] *rumpere, sed ab* [illegible] *monti* [illegible] *mediterranea* [illegible] *ibus deturbatis,* [illegible] *& Alanis, pl*[illegible] *Lusitanos* [illegible] *qui* [illegible] *Vandali* [illegible] *po-* [illegible] *he* [illegible] *m,* [illegible] *Romano-* [illegible] in- [illegible] ma- jo [illegible] que [illegible] & [illegible] obruimur [illegible] ad [illegible] redeo. Etias

P[illegible] us [illegible] li [illegible] E[illegible] Ro [illegible] [illegible] prima [illegible] libro II. [illegible] *Fr*[illegible] *sita est ne ex Franconia* [illegible] *Vandalis, Bu*[illegible] *nibus & Alanis* [illegible] *ab* [illegible] *temporibus* [illegible] *dia filii Caesar* [illegible] *um. Im* [illegible] *vatum* [illegible] *Du*[illegible] *ibus* [illegible] *Pr*[illegible] *m ap* [illegible] *perunt* [illegible] *e, anno* [illegible] *nibus Germani* [illegible] *um* [illegible] *libris.* M. [illegible] *prater* [illegible] *altera Ge*[illegible] *um* [illegible] *Franconia* [illegible] *lib.* I. [illegible] 8. [illegible] at S[illegible] C. [illegible] ad I[illegible] nu [illegible] C[illegible] M[illegible] R[illegible] Rheno [illegible] C[illegible] rhe [illegible] rant. [illegible] R[illegible] A[illegible] q[illegible] ur, [illegible] O [illegible] ut R[illegible] Aust [illegible] os & [illegible] R [illegible] bus B[illegible] P[illegible] gno [illegible] A[illegible] rio [illegible] et [illegible] runt [illegible] nctionem nol[illegible] Sebastianus Bra[illegible] vi Germani [illegible]

Tempore quo Francus Dagobertus Re[illegible]
Pra[illegible] *usteri* [illegible] *&* [illegible]

[illegible] quia [illegible] G[illegible] a [illegible] er [illegible] C[illegible] Quorum [illegible] bus [illegible] R[illegible] [illegible] ad T[illegible] n C[illegible] *fl*[illegible] *lons A*[illegible] *acies trian*[illegible] *Ma*[illegible] *Al*[illegible] *unt* [illegible] *em al*[illegible] *amp*[illegible] *am ru*[illegible] *campo a*[illegible] *album* [illegible] *medium* [illegible] & [illegible] S[illegible] a [illegible] *Ma*[illegible] *rum Du*[illegible] *A*[illegible] *appellant, apud Sung*[illegible] ge [illegible]

brev [illegible] omnal condinis est. *E* [illegible] *hardus* [illegible] *Dux Ecclesiam M rba-ce* [illegible] *Alsatia* [illegible] *Reb* [illegible] *dedicavit* [illegible] on omni Rh nan [illegible] it. [illegible] L [illegible] fl nuno [illegible] o Ch [illegible] XI. & [illegible] us Merov [illegible] Franci pr [illegible] R x qu [illegible] O [illegible] P [illegible] um [illegible] D [illegible] Re [illegible] Germ [illegible] qu [illegible] us R [illegible] ce- [illegible] dei [illegible] P [illegible] Pr [illegible] & Austr [illegible] Germanu [illegible] F [illegible] e- [illegible] pal [illegible] p P [illegible] R d laratur [illegible] et G [illegible] us- que ad Ludov [illegible] A [illegible] h Cæ [illegible] supr [illegible] allos re [illegible] ut p st [illegible] ra- bimus.

Francorum mul origin [illegible] : Pro [illegible] M [illegible] op [illegible] quit: *Franci quidem T* [illegible] *Priam* [illegible], *Priams ex sorore ne* [illegible], *Per* [illegible] *Eu* [illegible] *m ond derunt* [illegible] *ad* [illegible] *impera, cujus* [illegible] *ejus* [illegible] *ut inde* [illegible] *muta-* [illegible] *mine Fran* [illegible] *ingum* [illegible] *in ermaa-* [illegible] *, Thu* [illegible] *unt* [illegible] *Pl. amnu-* [illegible] *comedi* [illegible] *em, upra se* [illegible] *iter* [illegible] *ius,* [illegible] *F* [illegible] *o R* [illegible] *o Romanos fu-gaverunt,* [illegible] *Mo* [illegible], *Treveri, A* [illegible] *ina,* [illegible] *C* [illegible] *fona* [illegible], *R* [illegible] *A* [illegible] *usque in Ba ariam* [illegible] *Me* [illegible] R [illegible] h nc [illegible] d [illegible] fu- gu nepr po [illegible] non possum nec etiam [illegible] V [illegible] C [illegible], Sicambros p [illegible] ma- [illegible] amque prol [illegible] cu [illegible] m [illegible] aguinum Fr [illegible] non mirand [illegible] pl xus est. [illegible] Cæ [illegible] D [illegible] p [illegible] ud [illegible] no [illegible] bue- [illegible] IV [illegible] b [illegible] : [illegible] Si- [illegible] prà Rhenum [illegible] me [illegible] d [illegible] M [illegible] ad Dom [illegible] Cæsar in.

Crinibus in nodum [illegible] *Sicambr*
[illegible]
Tanquam de [illegible]
[illegible] C lus noster a Rhenum [illegible]
Ad [illegible] *obricas arce mox recip* [illegible] *ornis*
Cum trifido scindens flumina [illegible]

[illegible] *as* [illegible]
[illegible] *m* [illegible] *em habea.*
[illegible] *am*
[illegible] *aut.*
Holland [illegible] *ibitant* [illegible],
[illegible] *en dubi pe* [illegible] *amem.*

S [illegible] Val [illegible] num Cæ em [illegible] & [illegible] F [illegible] G [illegible] Frar [illegible] qu [illegible] Ro no- rum [illegible] in [illegible] us [illegible] Vopiscus ait in A [illegible] *m apud* [illegible] *untiacum Tribunus* [illegible] *Francos irrumpentes, cum va arentur* [illegible] *CCC.* [illegible] *capti* [illegible] *dederit. Un-* [illegible] *na A e* [illegible] *mata-* [illegible] *mus m.* [illegible] *Pe si-que* [illegible]. Et in [illegible] *Re* [illegible] *num est ab Aurel* [illegible] *Cæsaris fratr* [illegible] *Imperatorem Romanum futurum, semper* [illegible] *qui det judices Parthis ac Persis, qui Francos & Alemannos sub Romanis legibus habeat.* Et id m in M Aurelio P b. *Enim* [illegible] *ero* [illegible] *mun* [illegible] *quam ille* [illegible] *cendo non di-* [illegible] *F* [illegible] & [illegible] Franc [illegible] p [illegible] Q [illegible] Blondus, [illegible] est [illegible] optimo *Francos Germanos* [illegible]. S [illegible] Eutropius libro X in- quit [illegible] *Constantinus Maximus Maximians Her-cul* [illegible] *& Provincialium in* [illegible] *& A manns,* [illegible] C [illegible] nbus [illegible] *em autem* [illegible] *in p* [illegible] *, que & Ba* [illegible] *erant* [illegible] *depul* [illegible] *adduxit.* Ammianus præterea Marce [illegible] F [illegible] *pe* [illegible] *Sal-i* [illegible] *appe* [illegible] *R* [illegible] *apud Toxan-driam* [illegible]. [illegible] Toxandris [illegible] IV. [illegible] autem po- [illegible] nod [illegible] to, o [illegible]

Fran ia [illegible] *mih* [illegible] *P ta*
He [illegible] *catae n,*
Quam [illegible] *perlamb* [illegible]
Cujus [illegible] *unda* [illegible]
P [illegible] *ua* [illegible]
[illegible] *adu t,*
[illegible] *occ* [illegible] *um F* [illegible]
[illegible] *A* [illegible]
E [illegible]
[illegible]

Inde *Salicam legem à Salatiis dictam*, quæ incipit: M[illegible] Judæorum, & [illegible] Theodoricus Rex [illegible]orum [illegible] C[illegible], [illegible] te, [illegible] m Francorum, Alamannorū, B[illegible] unicuique [illegible] q; quæ [illegible] ejus potest[illegible] erat, secundum consuetudinem suam addidit, quæ addenda erant & sequitur Quicquid Theodoricus Rex propter vetustissimam [illegible] gorum consuetudinem emendare non potuit, post hæc Ildebertus Rex inchoavit, sed Lotharius Rex perfecit. Hæc omnia Dagobertus Rex glo[illegible]ssimus per Viros Illustres, Claudium [illegible] Codonium Magnum, & Agilulfum renovavit. E[illegible] verum sequitur: Dictavit [illegible] Salicam, Proceres [illegible] gentis, qui tunc ader[illegible], Rectores, id est [illegible]ogaste, Salegaste, & Widogaste, Aro[illegible]ste, Bedogaste, [illegible] in loco cognominato, S[illegible]lechamne, Bodecamne [illegible] Widocamne [illegible] nescio cur Gaguinus hanc Sal[illegible] quam appellet. Verum si supputabis Cæsares à V[illegible] leriano usque Valentinianum III. sub quo *Franci [illegible] Regnum suum in Gallos extenderunt* inventes illo non [illegible] m sub Valentiniano; sed [illegible] am antea *Francos Salatios Germanos dictos fuisse*, possumus conjectura admittere, eum Sicambrorum p[illegible] ad Germani[illegible] m [illegible] eriorem [illegible] ntenderit, etiam ante Cæsaris Dictatoris tempus, reliquos in Germania ubi nunc Franconia est) consedisse, quorum reliquias Cæsar Augustus, ultrà Albim adhuc constitutas, Sicambros Germanos submovit, & ad Rhenum collocavit, sic Francis Germanis, Gallis in ded[illegible]ionem coactis, Regni sui auctis finibus ab Occidente à Rheno, Ligeri atque Oceano, ultra Danubium & ad Salam, Sorabes à Thuringis d[illegible] dentem. Carolus Martellus, Magni Caroli avus, Eutonicus Alsatiæ Du[illegible] nepot[illegible], Lunfridum & [illegible]berhardum expulit. *Magnus* verò *Carolus paterno Regno adiecit* H[illegible]spanos penè omnes, Aquitanos, Valcones, Briton[illegible], & Italiæ partem, quæ [illegible]ongobardorum erat: Item Saxones qui flumine Albi Veteram usque à ventorum nominibus, quæ idem M[illegible] nu[illegible] C[illegible] ia sua nativa Germanica primus [illegible] *[illegible]valdi, hodie* etiam *Saxones*, & à flumine V[illegible] a Rhenum *Westveldi, nunc Westvali* appellati quasi Saxones Ostrocampestres, & V[illegible]ocampestres. Bilcos suo nomine Veletabos, Normannos nunc Nortvvegios dictos, Danos, A[illegible], Bohemos, utrosque Pannones, [illegible], Liburnos, Dalmatiam terrestrem, & [illegible]maniam omne[illegible] intra Rhenum V[illegible] & Oc[illegible]num situm: Qui re latius perspeximus, *[illegible]ermanorum Franciam duplicem fuisse Regnum*, [illegible] *et, Orientale & Occidentale, quod & multo tempore apud Francos Germanus conjunctum fuit.* V[illegible]n Ludovico seniore, Ludovici [illegible] fil[illegible] M[illegible]ote, avitum paternumque R[illegible]num c[illegible] videnite, Lotharius prim[illegible] Cæs[illegible] & [illegible]uus Rex Carolus, pòst Cæs[illegible], Oc[illegible] fuerunt. Ludovicus senior, & [illegible] Ludovi[illegible] junior supra Orientales regnaveru[illegible] quod [illegible] is erectionis Ecclesiæ Wys[illegible]nsta[illegible], Augusten[illegible] diœc[illegible]is, comp[illegible]bainus, in quarū [illegible] scriptum est. *A[illegible]a est hæc traditio in ipso loco [illegible]ontusteiga sub die. VII. Idus [illegible]ecembris, Anno ab [illegible]carnatione Domini D[illegible] I. indictione [illegible] re[illegible]nante Domino Ludov[illegible] super Orien[illegible] Regiones, Anno XXVIII. Regni ejus. Præfuerunt tunc Imperio & Francia Occidentali [illegible] II. Lothar[illegible] primus Cæsar[illegible] & Caro[illegible] II. Cæsar Lud[illegible]ici [illegible] præd[illegible] ex Pio Cæsare [illegible] ator.* [illegible] nis Monasterii Sanctarum F[illegible] Turr[illegible], ita conti[illegible] etur. *L[illegible] favente clementia Rex, qualiter pro S[illegible] ratoris avi Caroli & præstant[illegible] Ludo[illegible] Domini & Genitor[illegible] non [illegible] memorati ne, ac pro co[illegible] nobis [illegible] mæ perpetua merce[illegible], Curtim nostram [illegible] Ducatu A[illegible]manico in pago Tur[illegible] X[illegible] XII R[illegible], in Orientali Francia [illegible] Datum Re[illegible], civitate Regia.* Licet p[illegible] Ludovicus junior hujus senioris filius Bajo[illegible] gno contentus fuerit, ut ex literis Gotz[illegible] A[illegible] bati Monasterii Altacensis, cognovi, quibus [illegible] Ludovicus junior ita scripsit. *Ludovicus [illegible] Rex Bavarorum, ex quo regalis dignitas &c. [illegible] Heligbrun in nostro palatio R[illegible] ab [illegible] Christi Anno D. CCCL. die XVIII. August[illegible] nostri 7.*

De hac Orientali Francia *Otho* [illegible] *polds Austriæ Marchionis* [illegible] *& Fris[illegible] scopus* [illegible] bit. *Per idem tempus* [illegible] *Orientalium, Occidentalia R[illegible] vocatu[illegible] Principum Regnique termin[illegible] progreditur.*

Pr[illegible] sed eodem tempo[illegible] *Re[illegible] Francia Regno diversum erat.* C[illegible] m [illegible] ob corporis proceritatem Gro[illegible] Cæsar Augustus in literis suis in Mon[illegible] tioni R[illegible] ponæ datis ita inquit: *In nomine [illegible] & individuæ Trinitatis Amen. Carolus [illegible] vente clementia Imperator Augustus [illegible] Christi, &c. data XIV. Kal. Martii. An[illegible] incarnationis D. CC[illegible] X[illegible] XVI. in[illegible] Anno Imperii [illegible] Imperatoris in It[illegible] Francia V. in Gallia II. actum in villa quæ [illegible] vocatur.*

Item Ar[illegible] Ludovici S[illegible] Carolomani [illegible] illustri [illegible] mina [illegible] mum C[illegible]rentaniæ Dux [illegible] mox Cæsar Augustus dec[illegible] om[illegible] rient[illegible] & post [illegible] m Oc[illegible] ditionem suam [illegible] cepit, regn[illegible] supra plures annos. Unde id[illegible] *[illegible] totam Orientalem Franciam quod Theutonicum Regnum app[illegible], Sueviam, Saxones T[illegible], L[illegible] gam re[illegible] ritate b[illegible]* [illegible] ea D[illegible] gi[illegible] C[illegible] fuisset, [illegible] R[illegible] literæ apud Mon[illegible] stantur q[illegible] inqui[illegible] *D[illegible] bruarii Anno incarnat[illegible] D[illegible] Henrici gl[illegible] Re[illegible] Re[illegible] indi[illegible] one prima, ac[illegible]* Car[illegible], & p[illegible] supra C[illegible] fu[illegible] ne[illegible] nost[illegible] B[illegible] and de[illegible] cecini[illegible]

Tr[illegible]

Translato Imperio à Græcis, Germana repente
Natio suscepit Regia sceptra, & opes.
Germanus, quia nam, nostro quoq; natus in orbe
Carolus, & vero semine Teuton erat,
Nempe orientalis Francus fuit, unde recepit
Francia Gallorum, quod modo nomen habet.

Defunctis autem Carolonis, & pleris que per ignaviam Regno Franciæ abdicatis, *Henricus I.* Rex, Augustus, Magni Otthonis Pater, ob frequentem animi aucupationem *Anceps* appellatus, primus item libera potestate in Saxones usus, suasu generi sui Gisberti Belgici Ducis, *cum Francis Orientalibus, à Carolo Occidentalis Franciæ Rege descivit*, eoque adsentiente, Galliam Belgicam quasi universam, cum palatio Aquisgrani, Regno Burgundionum excepto: *omnem* scil. *Austrasiam*, quæ Franconibus Germanis Regibus Occidentalis Franciæ huc usq; paruerat, *Germaniæ Imperio adjecit*, & in signum perpetui pacti atque fœderis, Divi Dionysii Areopagitæ manum dono accepit: ea causa *Lotharingia ipsa*, atque Lothariæ Regnum, *cæteraq; Provinciæ Belgarum, cum Germania cis Rhenum superiori & inferiori, in hunc usq; diem sub Romanorum Imperatoribus, Cæsaribus Augustis fuerunt. Otho Magnus Ludovicum* Caroli prædicti filium Belgas *repetentem*, arce Brisacensi capta, *fugavit, & Provinciam eam iterum subjugatam Germanico Imperio pacatam reddidit: Primumq; Alsatiæ superioris Provincialem Comitem creavit, Kiburgensem Comitem*, cujus familia pòst deficiente, invicti Cæsaris nostri Majores *Hapspurgenses, in ea dignitate successerunt.* Sic idem Otho in prædicto Henrico Aucupe ait: *Othonem Magnum in Decretis Pontificum primum Regem Theutonicorum vocatum*, quod Regnum modò Romanum esse cernitur, partem esse Regni Francorum, denique ut ostensum est, *tempore Caroli Regnum Francorum, tota Gallia, id est Celtica, Belgica, Lugdunensis, totaq; Germania à Rheno ad Illyricum usque terminus fuit.* Dehine diviso inter filios filiorum Regno, aliud Orientale, aliud Occidentale, utrumque tamen Regnum Francorum dicebatur. In Orientali ergo, quod Theutonicorum dicitur, deficiente Caroli stirpe, manente adhuc in Occidentali Francia, ex successoribus Caroli, Carolo, primus ex gente Saxonum, successit Henricus, cujus filius Ottho, qui etiam Imperium à Longobardis usurpatum, reduxit ad Theutonicos Orientales Francos: forsan dictus est *primus Rex Theutonicorum*, non quòd primus apud Theutonicos regnaverit, sed *quòd primus præter eos qui à Carolo Caroli vel Carolingi*, sicut à Meroveo Merovingi dicti supra, *ex alio, id est, Saxonum sanguine natus, Imperium ad Theutonicos Francos revocaverit*, sicut Merovingis deficientibus, & Carolis succedentibus, Regnum tamen mansit Francorum, sic & Carolis decedentibus, ex alia familia in uno tamen Regno Othones subintroiêre, quæ varietas humanarum rerum defectum prodens, ab utero mundi usque in præsentem diem alternatur. Præterea Imp. Cæsar Fridericus I. Augustus Suevus, prosapiæ Hohenstauffen, scripturis & monumentis suis publicis, quibus (obtentu, ut vulgò appellant canonisatione) Carolum Magnum Cæsarem in Divos retulit, Aquisgrani datis, Anno Dominicæ incarnationis M. CL[illegible]V. indictione XIV. sexto idus Januarii, Anno Regni ejus XIV. Imperii vero XI. Ejusdem Caroli, de Aquisgrani restauratione, documenta inseruit, inter cætera referentis: *Noscitis, qualiter ad locum qui Aquis, ab aquarum calidarum aptatione traxit vocabulum, egressus solito more, causa venandi & perplexione sylvarum, erroreq; viarum, à sociis sequestratus, inveni thermas calidarum fontium, palatiaque reperi, quæ quondam Granus, unus de Romanis Principibus, frater Neronis & Agrippa, à principio construxerat, nunc vero vetustate longa, frutetis & vepribus occupata renovavi, & ibidem Monasterium Sanctæ Mariæ, matri Jesu, cum labore & sumptu, quo potui ædificavi, pignora quoque Sanctorum Apostolorum, Martyrum, Confessorum ac Virginum a diversis terris & Regnis (& quæ præsertim Græcorum) ibidem recollegi, ut eorum suffragio Regnum Romanorum firmetur, ac peccatorum indulgentia condonetur. Præterea à Domino Leone, Romano Pontifice, hujus templi consecrationem & dedicationem fieri impetravi præ nimia devotione quam erga idem opus habui, præsentibus unà nobiscum Romanis Cardinalibus, multis Episcopis quoq; Italiæ ac Galliæ, Abbatibus, Clericis & Principibus diversis, ut sunt Romani Duces, Marchiones, Comites, Principesque Regni Italiæ, Saxoniæ, Bavariæ, Alemanniæ, Franciæque, utriusque tam Orientalis quam Occidentalis in omnibus voto & desiderio meo obsequentes. Obtinuique ab omnibus, ut in loco præfato Regia sedes locaretur, ac esset caput Galliæ trans Alpes, quod ab omnibus est annutum, & hoc a Domino Papa Leone præfato confirmatum, &c.* Ecce Carolus Cæsar noster, Romanum Regnum & ejus sedem Regiam, etiam in Galliis trans Alpes, & citra Rhenum, Aquisgrani constabilivit, si saltem concedimus, quod cis Rhenani Galli fuerint, necessariò eos etiam tunc, sub Germano Cæsare fuisse. De Aquisgrano, Celtis 3. Amorum:

Urbs ubi fumat aquis Chraneo ab Apolline dictis,
Corpora quæ morbis tincta liquore levant,
Quaque patent celsa Genetricis templa tonantis,
Sanctius in nostro queis nihil orbe micat.
Hanc caput Imperii statuit Rex Carolus olim,
Dum Gallos nostro subderet Imperio.

Ottho præterea II. Cæsar, Magni & Divæ Adelheidis filius, *Lotharium* Ludovici filium, *Regem Franciæ, iterum in Austrasios nova molientem, eam Provinciam jurejurando abdicare coëgit. Gotfridus* Bullionus Eustachii senioris Comitis & Idæ filius, Soceri sui in Ducatu Regni Lotharii successor, & primus ex Germanis Hierosolymitanus Rex, eundem *Comitatum Bullionis*, ut scriptor Coloniensis refert, *Sperto Episcopo Leodiensi M CCC. Marchis argenti vendidit. Unde* ejus *successores, se Bullionis Duces*, sive Comites, ab Imperatoribus Germanis investitos *appellant.* Tunc *Henricus IV.* Rex, Cæsar Aug. II. *Henrico Limburgii Comiti, Regni Lothariæ Ducatum contulit*, sed postea eodem capto, ab *Henrico V.* Rege, Cæsare Augusto, *idem Ducatus, Gotfrido Barbato Bruxellarum & Lovaniæ Comiti*, ex prosapia Caroli Magni, & Geburgæ Othonis Ducis Brabantini sorore progenito *datus fuit.* Ex eo scil. certo comperimus, quod utraque Austrasia & superior & inferior, (quibus pleræque civitates Cisrhenanæ comprehensæ erant) à Carolo Magno usque in hunc diem, sub Cæsaribus Germanis & ditione Germanicæ

nicæ

nica fuit. Item: *Archiepiscopus Trevirensis Sacri Romani Imperii per Galliam & Regnum Arelatense Archicancellarius, ex eo est, quod illa Gallia & Arelatense Regnum, Imperio subesse debent.* Præterea quot Episcopi, quot Principes, quot alii Ecclesiarum Prælati, Comites & Barones cis Rhenum, Cæsarem & Sacrum Romanum Imperium, verissimam suam dominationem venerantur, observant, & eidem fidelitatem præstant, quod per annos plures supra DC. ita observatum est. Si publica auctoritas & memoriæ vetustas causa eadem ambulant, ut inquit Paulus Jureconsultus, Cassium referre, nec etiam video, si Germani Franci imperaverunt Gallis, quomodo Germania cis Rhenum ipsis subesse debeat. Si invicti Cæsaris nostri nepotes, Carolus super Gallos, & Ferdinandus super Hispanos regnarent, propterea Archi-Ducatus Austriæ, cæteræque Provinciæ hujus Nobilissimæ Domus, à mari Adriatico, ad Oceanum usque Germaniæ inferioris protensæ, sub jugo Gallorum vel Hispaniensium non essent. Sed Illustrissimi Austriæ Archi-Duces, Gallis & Hispanis, imperarent. *Quod de lilio Argentinensium, in eorum nomismate, referunt* Patriæ Germaniæ desertores, *non ex hoc Argentinenses, quod Gallis parere debeant, convinci possunt*, quia *non omnes subjecti Gallis, liliis utuntur*, & *non omnes utentes liliis, Gallis subjecti sunt. Florentini habent lilium in nomismate, & tamen de jure Gallis parere non debent.* Cætera urbis Argentinensis argumenta contra blaterantes, noster Jacobus Wimpfelingus, accommodatissimè expressit. Hæc sunt quæ Dignationi tuæ referre volui: *Gallos nunquam fuisse dominatos Germaniæ*, quod ne in posterum fiat, Germani Majorum suorum exemplis, animorum magnitudine, simultatibus intraneis longè sepositis, innata fortitudine militari, & ut jure naturæ patriæ astricti sunt, conatu omni, studere, eniti, & efficere atque curare debent. Valeat tua Dominatio, cui me plurima humilitate commendo. Datum Augustæ in taberna nostra libraria XIV. Kalendas Novembris, Anno salutis M. D. IV.

Venerando & Nobili Viro Domino Matthæo Marescalco Jurisconsulto Augustensis Ecclesiæ Canonico Domino suo imprimis observando, Conradus Peutinger S. P. D.

Legi nudius tertius eum Juniani Maij locum, quem tu, tuique Canonici Nobiles & Doctissimi Viri Bernhardus & Conradus Adelmanni, mihi de Brenno ostendistis, ubi inquit, Bergomum Gallicum verbum à Sennonibus Brenni Militibus condita, quorum lingua Montis urbs significatur, inde Bergomenses, quod etsi auctorem non nominet, ego tamen diligentius investigando compertum habui, ad eandem Bergomi interpretationem Johannem Tortellium Polycrattum referre, nobisque ex vocabulo Germanico Berg, quod montem significat, ea interpretatio placet: *Fortissimum* enim *ex vocabuli nomine argumentum*, etiam si id in Latinam linguam effluxerit coalueritque, *Bergomum non à Gallis: verùm à Germanis conditam vel restitutam fuisse.* Refert enim Strabo de Orbis situ lib. VIII. *Sennones Suevorum natio, ut superius dixi, partim intra, partim extra sylvam habitant, Getarum contermina genti.* Et Cornelius Tacitus de Germaniæ situ; *vetustissimos se nobilissimosq; Suevorum Sennones*, sed credo Sennones Suevos sicut alios Germanos, in Galliam concessisse antiquitùs. Reddit tamen me ancipitem Cæsar Dictator, qui de bello Gallico lib V. ait: *Sennones civitas firma & magna inter Gallos auctoritatis*, quam Plinius in Lugdunensi Gallia locat. Item *Brennum* Plutarchus in Cam[illo] *Regem*, Titus Livius *Regulum*, & ex Trogo Po[mp]ejo Justinus, Valerius quoque Maximus, *Ducem Gallorum appellant, qui posteaquam Galli Celtici* (P[r]isco Tarquinio supra Romanos, & Ambigato supra Gallos regnantibus) sive ex intestinis discordiis, & [assi]duis domi dissensionibus, sive Bellovesi Ambigati sororis filii augurio, sive optimi vini admiratione allecti, *in Italiam venissent, Romanos integros & nondum tactos apud Alliam flumen victoria insigni [fu]gavit.* Urbem Romam captam incendit, & [p]ut idem Justinus ait, unà Gallorum portione [...] ha dimissa *per Illyricos penetrans, Pannonios domuit & divisis agminibus, per Belgium Ducem Macedoniam depopulatus*, Ptolomæum ejus Provinciæ Regem interemit, ipse Græcia devastata, & cæteris Regibus ultro non lacessitis, pecunia pacem mercari coëgit, victoria tamen insolenter usus, in Macedoniam contendens, *Delphos civitatem & templum Apollini dicatum ob spem prædæ ingentis, oppugnare constituit*, scurriliter tunc in Deorum cultum *jocatus* ait: *Locupletes Deos largiri hominibus oportere, ipsosq; op[ibus] nullis egere, cùm eas præstare aliis soleant.* quare *per Delphos Deo supplicantes, viribus etiam minores, repulsus, & montis portione ex terra motu abrupta, cum suis stratus, dissipatus, & etiam saucius, vulnerum d[o]lore* (quem ferre non poterat) *oppressus, pugione [si]bi mortem conscivit*: hic Brenni exitus. Strabo quoque lib. IV. eundem Delphos incursavisse, & à pl[eri]sque *Pransum appellatum*, quodque tunc sacrilegio contaminatos, & etiam sequenti tempore, casibus adversis jactatos fuisse. Idem Maximus: *Brennus Gallorum Dux, Delphis Apollinis templum in[gressus], Dei voluntate in se manus vertit.* Refert idem [Li]vius, solum Elitovium cum manu Germanorum, favente Belloveso, cùm transcendisset Alpes, G[al]lorum vestigia secutum, eo [loci] (ubi nunc Brixia atque Verona sunt) in Italiam venisse. Præterea Justinus ait: *Tuscos à Gallis ejectos, avitis sedibus am[issis] Alpes occupavisse, & eorum Ducis nomine Rhæti [g]entem Rhætiorum appellâsse, condidisseq; Gallos, Mediolanum, Brixiam, Veronam, Bergomum, Tridentum, & [Vi]centiam.* Sed ad Bergomum revertamur, quam Plinius refert & Comum, & Licimforum, ex Catone, & Cornelio Alexandro, Orobiorum stirp[is] d[icit]. [Ori]ginem ejus gentis Cato se ignorare fatetur, Al[exan]der verò esse è Græcia docet, nominis interpreta[tio]ne, vitam in montibus degentibus. Ego rel[iquum Ca]tonis de originibus fragmentum, quod in man[ibus] habeo, quo ait: *Qui cum Orobiis colonis, ibi primus insedit, quorum origo incerta, uti Comi, Bergomi, Licimforii, & aliquot circà populorum, vocabul[um] ergo advenientium. quod non solum unam, sed linguas diversas recipit, incertum est.* Alexan[der] id[...] eo argumentatione negata; de ortu incerto modestius locutum fuisse Catonem, commentator ejus credit. Græcæ quidem Oros mons & bios victus sive vivens dicuntur, quasi in montibus viventibus. Verùm non solùm Græcum; sed Orobium, Sagum Arameum, vocabulum est, quarum linguarum idem commentator, Sagos.

Lange-

Lanigenas, usos existimat, apud quos & Hebræos Talmudistas, Oros etiam mons dicitur, Bit filius vel filia, hinc Orobii filii montis quem incolunt. Orobii ergo Comenses & Bergomenses, convenæ Tuscorum Alpium incolæ, quod si tum Catoni vel etiam Alexandro credendum, *nec Galli, nec Germani Bergomum condiderunt*, *sed* conjiciendum erit, cum oppidum Orobiorum Barra interiisset, ut Plinius scribit, nomine editissimi montis retento, *Germanos Suevos Semnones*, tunc sub Brenno militantes *Bergomum restituisse* potius, & a verbo suo Germanico vocabulo Berg eam Bergomum cognominavisse. Cæterum tuæ D. officium erit, si quid habes, unde Brennus conjectura saltem, Germanus comprobetur, me doceas, quod ut facias non solum efflagito, sed diligentia ea qua possum, rogo. Vale & me tui obsequentissimum dijudicato, ex taberna nostra libraria IV. Nonas Martii, Anno Christianæ Salutis M. D. V.

IN PRÆSTANTISSIMI ILLUSTRATORIS GERMANIÆ

DN. CONRADI PEUTINGERI,

Augustensis Sympoſiarchæ,

Convivales Sermones,

SEBASTIANI BRANT.

Multa Peutingero debes Germania nostro,
Vindelica imprimis, Rhetica terra, simul
Qua quondam in tenebris latuisti terra beata,
Nunc per eum illustri tramite carpis iter.
Perge liber felix, fausto pede, porrige frontem,
Italicis, Gallis, omnigenisq; viris.
Omnia Theutonicam cernant modo secula gentem:
Quam vetus, & quàm sit pollicitis illa tenax,
Artibus, ingeniis, armis, rebusq; probatis,
Belligerisq; viris Theutona terra vales.
Ergo Peutingero grates, Lycus, Ister & Oenus,
Obrjncus, Rhenus, Neccarus, Isar, agat.
Claudius assiduo, vel quant a Vitellius usu,
Sergius aut Galba prandia quanta dabat.
Quæ putrida sensus hebetant pinguedine, mentem
Extenuant somno, turgida membra gravant.
Ista sed Ambrosia dulci perfusa sapore,
Largifluo sacri nectaris imbre madent.
Qualia Plutarchus, vel Asellius ille Sabinus,
Qualia divino condidit ore Plato.
Pierides ubi discumbunt Dryadesq; Camœnæ,
Magnus & aurata ludit Apollo lyra.
Quæ celebris decorant animum convivia laude,
Et faciunt vita nobiliore frui.

THOMAS AUCUPARIUS

Poeta Laureatus,

In convivales Sermones Conradi Peutingeri

EPIGRAMMA.

Splendida Germani nitida convivia mensa,
Hæc nova festivo Peutiger ore parat.
Gurgite non turpi veterem redolentia luxum,
Quanta vel Antonius vel Cleopatra dedit.
Quantaq; Regali posuit splendore Lucullus,
Quanta vel Albini cœna superba fuit.

RINGMANNI PHILESII

Vog. Jambicum Sen. Hyp. ad Lectores

EPIGRAMMA.

C *onradus hæc Peutingerus docta man* V
O *pem ferens Germanica scripsit re* I
M *andavit eadem Wolphius post Junio* R
I *nsignibus caicographi ut typis preman* T
T *anti precemini ut Viri vivant di* U
E *t vos amatores beatè vivi* TE.

SERMONUM CONVIVALIUM CONRADI PEUTINGERI,

FINIS.

ARMINIUS DIALOGUS ULRICI HUTTENI,

Quo homo Patriæ Amantißimus, Germanorum laudem celebravit.

IN HUTTENI ARMINIUM

Eob. Hessus.

TOt sua stat populis gestarum gloria rerum,
Salva suæ tot adhuc secula nomen habent:
Audet adhuc veteres reminisci Roma triumphos,
Et mortis quadam vivere parte suæ,
Quæ nequit ipsa suas ostendere Troja ruinas
Mæonio clarum carmine nomen habet.
Invida non totas merserunt funera Thebas,
Vivit adhuc Sparta non moriturus honor.
Nondum Palladiæ prorsus cecidistis Athenæ,
Quicquid & eximiæ Græcia laudis habet.
Integra floret adhuc Pellææ gloria gentis,
Persarum nomen fama superstes habet.
Innumeræ gentes aliæ sua nomina servant,
Quasq; supervacuum, quasq; referre mora est.
Una sua meritò fraudata est laudis honore
Semper, & incelebris Teutonis ora fuit.
Cur ita? quæ nobis rerum hunc invidit honorem?
Fido alibi, cur hic fama maligna fuit?
An quia non rebus clari, non Marte potentes?
An quia nos victos sæpe fuisse pudet?
Non ita, nam rebus nec clarior ulla per orbem
Gens fuit, aut nullo tempore victa minus.
Cur igitur? quia non rebus, sed nomina rebus,
Quæ facerent scriptis nos caruisse liquet:
Præcipue cum floreret Germanica Virtus,
Et nondum hic nostras luxus haberet opes.
Tunc memoranda aliis nostri gessêre parentes,
Tunc rerum Virtus unica causa fuit,
Tunc quia Scriptorum nos defecêre labores,
Gloria Lethæas nostra subivit aquas.
Nondum tota tamen, quoniam (licet invida) nostrum
Non potuit totum fama tacere decus,
Et sparsim Romanis suis ea littera rebus
Inseruit, quæ nunc pauca, sed apta, vides.
Atq; ea si quæras quæ sint & qualia, debes
Hutteni patriæ vindicis esse memor.
Is quæsita suis patriæ monumenta libellis
Edidit, & lucem jussit habere novam.
Nam quia sparsa alius incognita quæq; latebant,
Qui legeret rarus, quisq; teneret, erat.
Ille suas patriæ laudes, atq; eruta passim
Nomina digna legi, fecit ubique legi.
E quibus unus hic est, quem condidit ipse, libellus,
Sed non auspiciis edidit ipse suis,
Namque immatura præreptus morte, reliquit
Hunc quoq; ceu partem funeris esse sui.
In quo si quæ legas non qualia forte requiras,
Parte bona veniam quo mereatur habet.
Condidit Huttenus, non edidit, ergo futurum
Quod fuerat melius conjice quicquid erat.
Hunc tibi Mauritius gentilis Huttenus honori
Fidus, ab æternis noctibus adseruit.
Hic ferus Arminius patriis qui victor in armis
Afflixit vires Martia Roma tuas.
Qui nisi adhuc juvenis periisset fraude suorum
Tu Dominus Tybri Rhene futurus eras.
Hunc quod habes patria Lector studiose libellum,
Hutteno debes munera prima tuo,
Altera Mauritio, Joachimo tertia, nobis
Quarta, aliquis nobis si locus esse potest.

ULRICI HUTTENI EQUITIS GERMANI ARMINIUS DIALOGUS.

INTERLOCUTORES:

Arminius, Minos, Mercurius, Alexander, Scipio, Hannibal, Corn. Tacitus, Arminius:

HOc tandem iniquum est, ô Minos, judicium, si fuit ullum unquam tuum. *Min.* Bona verba quæso Armini. Nam quæ hæc nova est calumnia, quicquam justissimum injustè Minoem statuisse? Quod illud verò est judicium? dic agedum. *Armin.* Dabis hanc mihi veniam primum, si te offendit dicendi libertas mea: *Germanis est peculiare* hoc, *minus blande loqui, cùm loquuntur liberè & seriò.* Queri me verò decet, quod, cùm honorem habes, & veluti præmia statuis Imperatoribus, qui ubique fuerunt, optimus, ipsum me, quasi qui non vixerim, sic præteris. Jampridem enim sententiam ferente te, Imperatorum primus, toto Elysio campo, & beatorum hac regione, pronunciatus est Alexander Macedo, ab eoque secundus honore Romanus Scipio, & tertius Carthaginensis Hannibal.

Hannibal. Solus in nullo ego habitus sum numero, qui tamen, si certandum mihi cum illis unquam putavissem, equidem in nullo posuerim dubio, quin, te judice, principem locum obtinuissem. *Min.* Causam profectò habes Germane. Sed cum hoc illi certamen apud me inirent, quid non admonebas tu ipse quoque? *Armin.* Quia neque putavi quicquam licere ulli hic ambire, neque unquam dubitavi, quòd in vita bene aut male quis meruerit, summa in omnes æquitate abs te distribui. *Min.* Neque non fit hoc sedulo. Sed judicamus secundùm confessa plerunque hic, fitque copia dicendi, quod in rem suam quilibet arbitratur. Cætera facilè transimus occupati. Præsertim ad ambitionem quæ sunt otii postulati, negligentes. Vides enim negotiorum quæ sit moles, quod judiciorum onus, quàm varium & multiplex, deinde otii quam arcta sint tempora. Quanquam si recordatus fuissem, quod nunc redigis in memoriam mihi, vocassem ultrò, & cum aliis audissem. *Arm.* Et non audies nunc, revocans huc de quibus nuper judicâsti? *Min.* Quid ni audiam? Accerse huc ad nos Imperatores Mercuri, qui de præstantia, in re militari & bellica, contenderunt paucos ante dies. *Merc.* Tres illos? memini; En adsunt. *Min.* Hic ille est, Optimi, vetus Germanorum Dux Arminius, qui pro libertate cum Romanis certavit olim, & vicit, cumque vos audiat de Imperatoris præstantia contendisse, ac sententiam ea super retulisse me, indignè asserit se præteritum ibi. Habet enim, quæ cum afferet, ostensurum se putat, neminem rectius hanc ad palmam pervenire. *Alex.* Igitur dicat. *Scip.* Valde. *An.* Haud moror. *Min.* Dic Armini. *Arm.* Prius sisti velim huc Tacitum ex Italia quendam, ut is dicat, quid mihi tribuerit in Historia. *Min.* Etiam ipsum voca Mercuri. *Merc.* Huc tè Tacite, huc te, huc ad me, ut loquaris tandem. Eccum hominem; *Arm.* Operæ pretium est, ô Itale, Elogium illud meum, quod in Historiis tuis est, recitare hic te. *Tacit.* Eo loco, ubi de interitu quoque tuo commemoratum à me est? *Arm.* Eo ipso. *Tacit.* *Cæterum Arminius, abscedentibus Romanis, & pulso Marcbodno, regnum affectans, libertatem popularium adversam habuit, petitusque armis, cum varia fortuna certaret, dolo propinquorum cecidit. Liberator haud dubiè Germaniæ, & qui non primordia populi Romani, sicut alii Reges Ducesque sed florentissimum imperium lacessierit, præliis ambiguus, bello non victus. Septem & triginta annos vitæ, duodecim potentiæ explevit, caniturque adhuc Barbaras apud gentes, Græcorum Annalibus ignotus, qui sua tantùm mirantur, Romanis haud perinde celebris, dum vetera extollimus, recentium incuriosi.* *Arm.* Fuit alicujus iste in vita fidei Minos? & Vir bonus fuit? *Min.* Profectò fuit; sed tu melius nosti Mercuri, qualiter vixerit, coluit te enim peculiariter. *Merc.* Sanctè verò. Nam *candidus in primis fuit, & quo nemo sincerius scripserit Historiam, minusque affectibus tribuerit.* Etiam autem Germaniam viderat, & gentis ejus mores descripsit, ac rerum ibi gestarum fuit perquam studiosus. *Arm.* Igitur talis iste cùm fuerit, & rerum mearum haud ignarus, sic de me scriptum reliquerit, ut taceam deinceps ego, dubitari non potest, quin maximi esse momenti jure debeat, hoc ab hoste perhibitum nobis testimonium. Principiò liberatorem Germaniæ vocat, quod est aliquid credo, eripuisse vi, ac armis Provinciam Romanis, ut tunc fuerunt, & iisdem invitis summoque contrà nisu conantibus, vindicâsse in libertatem, quos servire illi decreverant. Deinde, quod rectè maximi fit, illud me Imperium, non cùm adolesceret & incrementum acciperet, sicut alii Reges Ducesque, Pyrrhus, autumo, Antiochus, & iste Hannibal, sed cùm consistebat jam, & maximè florebat, non bellum inferens sustinuisse, verùm ultro lacessendo armis impetiisse, unumque ex omnibus, invictè bellum contra Romanos transegisse, dicit. Quare etiam dignissimum arbitratur, quem Græcorum pariter, & Latinorum Annales celebrent. Quod si omnium consensu, nulla fuit unquam major quàm Romanorum potestas, nullum amplius à condito ævo Imperium, & hos ego vici, cùm in flore essent, ac vigerent plurimùm, rectissimè summum Imperatorem, & in re bellica omnibus præstantem me, judicandum arbitror, infinitam potentiam, maximas vires, summum Imperium qui bello superaverim. Etsi minus nihil velim, quam alienam defraudare gloriam, aut rerum ab istis gestarum, famam premere. Nam æquissimo semper animo feram, quantus quisque est, tantum haberi ab omnibus, de meque cum dicam, sive invidia dicam: Fuit hoc semper studium mihi, *propter se Virtutem colere.* De gloria curavi haud multùm. Quippe satis esse conscientiam factis existimavi. Neque nunc jam ea est arrogantia, ut præ me alios Duces contemnam, nec illud quidem mihi sumo, ut esse nullum me superiorem contendere velim. Potius si quis est, æquum censeo, ut ipsius quoque habeatur hic ratio. Sed dignus venia sum, si eorum, qui de hac laude certaverunt adhuc, ex conscientia negavero, ulli à me concedi oportere. Idque haud temerè sentire me ostendam, si audient isti, ut audituros pollicentur, bona arbitror ratione. *Min.* Audient, pro ipsis spondeo. *Armin.* Primùm igitur, quia plurimùm ferunt, in hoc ponere te Hannibal, quòd à parvis initiis, ad amplissima incrementa progressus sis, docebo, si hæc gloria sit, quanto debeatur mihi rectius, quàm aut tibi, aut ulli. Nam eorum, qui res præclaras gesserunt, nemo majoribus difficultatibus enisus aut gravioribus circa impedimentis eluctatus est. Cui potentia quidem esse quæ potuit, rebus sic perditis, & deploratis? Authoritas verò ut esset, ipsa non sinebat ætas. Quare, solus non fuit Alexander, qui immatura ætate gerendis rebus accesserit. Etiam ego quartum & vigesimum, haud dum egressus annum, cùm multa prius miles fecissem strenuè, Dux esse incepi exercitus, quem nondum habebam, qui nondum coierat, quemque conscribi celerrimè cum oporteret, an existere posset, à tanta dispersione, dubium quoque fuit. Nam pecunia haud vereor, ne quis suspicetur valuisse me, quæ tum Germanis nulla erat. Itaque *in summa rerum, atque hominum inopia, misera egestate, desertus ab omnibus, impeditus undique, tamen ad recuperandam Libertatem, viam mihi communivi,* citraque omnem extra opem, omne adiumentum, & auxilium, hoc solo præditus & suffultus animo, à meipso rerum initia petivi, & bellum extremè periculosum, non antea cœptum, prosequutus sum, sed ab omnibus desperatum, & à cogitationibus quoque hominum jampridem relegatum, provocavi, me dignum arbitrans, nihil fortunæ intentum, destinatam mihi sortem, alacriter movere potius quam exspectare so-

licitè. Nam quemadmodum audivistis, ultrò bellum intuli, & denunciavi, obstante etiamnum domestica Segestis, & Igviomeri perfidia, ac fratre Flavio, magna apud hostes vi adversante, cum milite omnis disciplinæ ignaro, nec ullius in re militari scientiæ, armorum verò habitu penè inutili, & apparatu belli adeò non suppetente, ut ne ferri quidem ad telorum fabricam satis esset. At hæc omnia, animi consilio, & alacritate correxi & sarcivi. Cumque esset permagnus mei contemptus, in hostium eum calamitatem verti, ac tanta celeritate irrui, ut prius pugnam conseruerim, quàm bello ausurum me homines crediderint, ante cædem fecerim, quam conflati exercitus fides fuerit. Nec levibus verò momentis tantæ molis initia auspicatus sum. Tres primo statim impetu Legiones, & in iis Martiam, cum auxiliis omnibus fortissimum exercitum, & quo non alius disciplina magis, ac rei militaris experientia, vique & Virtute, Romanos inter milites tunc valebat, ipsumque simul Ducem & Legatos, ad internecionem usque occidi & delevi. Quo tempore in unius mea persona, patriæ incolumitas constitit. Ut dicere non debeat Scipio, tam consternatam se rem Romanam, tamque accisam restaurâsse, quàm ego penitus proculcatam, & discerptam brevi Germaniam restitui. Quanquam rei ipsius magnitudinem, non est quod verbis ego assequi studeam, ipsi quotidie hic veteres Romani loquuntur hoc, quantæ eis calamitati fuerim tunc, quàm miserè potentissimam civitatem, Imperium florentissimum confuderim, & quòd non alius magis illos rerum dominos, gentemque togatam, metu & trepidatione consternaverit. Certè enim quod tu non effecisti Hannibal, ad urbis usque portas obequitans, ego in ultima constitutus Germania, tanto intervallo, tot mediis fluminibus, ac paludibus, tot interpositis montibus, ac locis, nullo dum itinere hominum exploratis, aut cognitis, ipsis etiam dirimentibus, montium altissimis Alpibus, eò desperationis adegi civitatem Romanam, ut ille Augustus Imperator, quem solum alioqui perpetuò felicem vocant homines, & quo nemo potentior, quod omnes sciunt, Imperio illi præfuit, ita obstinati primùm non decreverit, ne videret puto, quod mihi in mentem nunquam venerat, Romam capi à me, ut caput foribus illisisse eum memoriæ proditum sit, tandem excubias tota urbe, in portis stationes, extra præsidia disposuerit, Rectoribus Provinciarum Imperium prorogaverit, Jovi Opt. Max. si in meliorem statum vertisset Rempublicam magnos ludos voverit. Breviter, ita de rerum summa consultaverit, ac in suprema necessitate fieri solet, neque alio tempore solicitius cautum illud Romæ sit, ne quid detrimenti Respublica caperet, pavor ubique confusissimus hominum mentes perculerit. Fuit enim gravissima hæc Romanis clades, penè exitiabilis etiam. Et hoc cœptum atque perfectum, à me est, conciso atque pervulso penitusque deposito Germaniæ statu, illius verò Reipublicæ florentissimis rebus, fortuna secundissima, maximis incrementis, cùm neque, ut Alexander à Patre Regnum, neque ut isti à Senatu exercitum cum Imperio accepissem. Deinde alios, atque alios continuè domi motus compressi. Omnes undique defectionis authores postulavi, & nonnullos quidem assensu popularium punivi, aliis verò veniam petentibus dedi. Qui transfugerant, reprehendi. Qui in deditionem erant, recepi. Omnia flagitiis perpurgavi. Neque pro Germanis habui, qui tributa exteris penderent, aut aliis conditionibus obnoxios teneri se paterentur. Summumque nefas proclamavi, quòd inter Albim & Rhenum, virgæ & secures, ac Romana illa toga conspecta semel essent. Ibi tum excitatis iterum ad capessendam libertatem popularium animis, promisi, fore paulo post, ne ullæ in Germania Romanorum saltem reliquiæ superessent, penè memoria aboleretur. Nec id multo pòst præstiti, quamvis haud segnius omnia contrà hostes conarentur. Nam ut maximè strenuus quisque, & primæ in juventute spei Romæ fuit, ita Germanicum illi bellum, ulciscendi Varianam cladem studio, demandatum est. Missi haud contemnendos bello Vir Tiberius Nero, & in paucis connumerandus illius frater, egregiè cordatus homo Drusus, atque alii, sic mecum certaverunt, ut Romam reversi, ipsi quidem triumphârint, ego verò gliscente indies Libertate, immunem & sui juris Germaniam obtinuerim. Tunc & vigentem animi alacritate Imperatorem Germanicum, & longo militiæ usu pollentem illius Legatum Cæcinnam, cùm mille etiam naves, tanquam ad expugnandam Trojam, adversùs me agerentur, magnis ac miseris cum populi Romani cladibus sustinui ac repressi, & Cariovaldum Batavorum Ducem, inter auxilia Romana multis cum Nobilibus cecîdi, Cattos ac Frisios, à diversa & ipsos parte, vindice bello contudi. Interea machinante illinc fratre Flavio, Igviomero domi connivente, flagitiosa facta à Segeste transitio est. Qua nefarius proditor, ne filiæ quidem suæ, uxori meæ, & eidem gravidæ pepercit, sed & hanc, & alias quasdam nobiles fœminas, in pudendam secum captivitatem, & ad triumphum Romam abduxit. Item, Segimerus cum filio perfugit ad hostes. Multi domesticorum pecunia corrupti, insidias vitæ meæ construxerunt. Popularium nonnulli hostilia omnia machinati sunt, Adgandestrio Catto inprimis adeò nihil non pertentante, ut inaud[illegible] illa tempestate Germaniæ scelus, venenum [illegible] manis, quo me conficeret, petierit. Ipse nihil motus verò, constantissimè cœptis institi, neque aliquid prius habui, quàm fas patriæ, & avitum German[illegible]e decus. Cumque esset efficacissim[illegible] una permovendi Germanorum animos causa, si cujus uxor apud hostes teneretur, neque alio magis nomine captivitatem timerent homines, meamque ego amarem ardentissimè, & ab ipsa præstanti invicem fide redamarer, quodque omnium dolentissimè afficiebat, gravidam amisissem, tamen vel sic immotum me præstiti, neque passus sum privatum dolorem patriæ in me charitatem minuere. Quin verò miram versus dolor, alacrius omnia conari impulit, quàm conatus antè essem. Ubi & mihi testes esse oportet inferos, quantam quotidie Romanorum multitudinem hûc demiserim, vehementi ac varia in patriæ proditores cæde pergrassatus, funestumque & atrox per adversarios bellum circumferens. Planè ostendi Romanis ibi, magno injecto pudore, non proditione me, neque adversus fœminas gravidas rem gerere, sed palam armatos deposcere mihi, in quos dignæ ultionis aculeos defigerem. Qua re factum brevi est, ut Romanos Germania penitus ejecerim. A quo deinde tempore, usque in hunc puto diem, nullum

fuit illorum ibi Imperium. Restabat Maroboduus Suevus, qui cum mihi ex fœdere, quod cum Romanis ipsi fuit, adversaretur, tota à me belli mole petitus est. Gravissimum id difficillimumque certamen fuit, cum Rege potentissimo, ac bellicæ omnis rei scientissimo, bellicosos Suevorum populos, ingentem sociorum vim, immensa auxilia post se trahente, cum interim à Romanis juvaretur pecunia, & Inguiomeri perfugio, magnam mihi manum, abrupisset. Tamen vel sic variè, ultro citroque tentata Fortuna tandem inclinante ad æquioris caussæ partes, Deorum voluntate victum atroci prælio, in ultimos Hercyniæ secessus propuli. Unde paulo post de ulteriori cavens periculo, in Italiam confugit, ibique pulchrè, fallentibus Romanis, qui liberaliter omnia promiserant, & spe frustratus sua, inglorius consenuit. Ego Germaniam intra se conjunctam reddidi, & unanimem, ac olim jam optato libertatis bono, tandemque adsecuto, frui cœpi. His oportet, ampliora gesserit, qui me sibi secundum esse velit, aut quo præ ad priorem ego palmam venire non debeam. Sed quia de rei militaris peritia, & imperandi scientia, ac ducendi exercitus industria, certamen est, præferat aliquis ibi se mihi, ac neget affuisse hæc illi, qui tantas in hujuscemodi difficultatibus, talem contra hostem res gesserit, easque ad finem vitæ, bello invictus continuaverit. Nihil alienam æmulor gloriam; sed isti, absit dicto invidia, mediocrem quisque potentiam, & dispertitas ut plurimùm vires, aggressi sunt. Ego terrarum orbis Imperium, idque ut dictum est, valentissimum tunc, tot iniquum coactas nationum vires, ac renascens ab omni clade bellum, & diutissimè, nulla intermissione succedentes sibi vices, ultrò audensq; in me concitavi, & ad ultimum, quod ne hostes quidem negant, vici ac profligavi, patriam externo decusso jugo, ex omnium propè mundi gentium, in communem servitutem consensu, immunem, & libertatis memorem retinui. Neque ulla hoc siverit ratio, Judex, ut persuadeat Alexander tibi, tam facile debellaturum se fuisse, vel ut illa fuerunt tempestate Romanos, quàm aut *molles Asiæ populos*, quibusve postea ex Romanis quidam nullo negotio ab se devictis, memorabile hoc triumpho suo prætulit, Veni, Vidi, Vici: aut *inermes Indiæ nationes*, quas bellorum insolentes, commessabundus iste ebriolorum & bacchantium circa se militum exercitu, quà[illegible]ius adire potuit, in fugam & deditionem coegit. Nam quos magnifacit Scythas, vidit tantùm. Certè [illegible] suus avunculus, clarus Epirotarum Rex negat, qui non cum Romanis quidem, sed in Italia tamen bellum gerens, dicere solitus est, *se in viros, nepotem suum in fœminas incidisse*. Præterea, summum fuit semper Virtutis studium mihi, nulla gloriæ sitis aut avaritiæ. Neque enim ita erexi trophæa mihi, ut Romanis dejeci, aut pro opibus, vel Imperio decertavi; sed fuit mihi scopus, ad quem direxi omnia, re[illegible]ere vi ademptam patriæ libertatem. Egique totam in summis Virtutibus ætatem, donec premente domestica invidia, & propinquorum dolo facinus patrante, liberum, & omnium victorem hunc animum, ex conscientia optimorum in patriam meritorum, ac vitæ per omnia bene actæ, transmisi. Jam tuum Minos est, considerare, quem mihi præferre velis, *qui vel ex graviori angustia, ad tantam sua Virtute amplitudinem emerserit, vel majora bella gesserit, vel scientius rem militarem tractaverit, vel æquabilius Imperium administraverit, vel meliore pro caussa arma sumpserit, vel majores vires contriverit, vel minus ibi vita cupiditatibus dederit, vel constantius in bono perstiterit.* In summa, *quis sit omnium, qui his laudibus excelluerunt, ad quem in primas optimo jure referat.* *Min.* Generosam profectò, & non summo tantùm Imperatore, verum bono etiam Viro dignam habuit Orationem iste. Atque ita esse ut narravit, omnia, neque aliquid affinxisse eum scio. Equidem memini, admiratum me tunc, istiusmodi ferre industriam barbarum. Quamobrem, cùm & optimam iste conatus sui caussam habuerit, & tantum animo ac virtute, militarique scientia valuerit, neque aliter quàm ad patriæ commodum periclitatus sit, minimum que vitiis cesserit, non video, per Jovem, quis rectius Imperatorum summus haberi debeat. Nec dubium est, quin, si primo statim vobiscum, ô Alexander, contendisset hic, palmam ei ultrò addixissem. Nunc jam, quia quod judicatum semel hic est, rescindere illud fas prohibet, neque constitutum ante ordinem movere licet, satis habere decet te Armini, hoc in animi sententia esse mihi, quod verbis quoque pronunciâssem, si eum istius ambitiosus tu esse voluisses.

Quia vero fuisti Liberator Germaniæ, & bello pro libertate suscepto invictum omnes confitentur, neque ibi vel periculi plus exhausit quisquam, vel commodi in publicum assecutus est, placet cum Brutis ponere te, & inter patriæ libertatis vindices, primo loco. Mercurio autem huic negotium do, ut in foro, plateis, circo, triviis, & ubi hominum ac Deorum frequentia est, pronunciet *Arminium Cheruscum liberrimum, invictissimum & Germanissimum*, sicque jubeat passim ab omnibus acclamari tibi. Id quod decretum & constitutum esto, neque ulli posthac refragari liceat. *Alex.* At servivit aliquando hic. Ego semper Rex, semper fui liber. *Arm.* Ego minimè verò mente obnoxius ulli unquam fui. Semper enim Libertatis memor, cum aliud nihil agitarem animo, nisi quomodo possem, oblata occasione, juvare patriam, in illa popularium servitutis patientia, donec facta præstare non potui, consilium quoque dissimulavi, & clausam intra me Libertatis curam tenui. *Alex.* Hoc est, quod ferunt illi, non licuisse tibi desciscere ab iis, quorum semel jugum accepisses. *Armin.* Atque hoc est, quod ego contrà respondeo, neque accepisse jugum me, vel animo in servitutem consensisse, neque si eo necessitati iniquo aliquo tempore coactus, me impedivissem, non licuisse per occasionem, quandocunque e[illegible] se dedisset, inde rursus expediri. Nam quod jus habere potest, qui naturæ beneficium alteri eripit? Vel quæ injuria est, suum sibi violenter detractum, pati violentia recuperare? *Alexan.* At fidem dederas. *Armin.* Ut indignè aliquid paterer, non dederam. Potui tamen honestè & liberaliter patere, si modestè illi & civiliter imperare voluissent. Sed ut dedissem, extortam vi & injuria, communis hoc vita sancivit, *fidem non esse, quam raptores exigunt, ab eis, qui necessitate coacti ea concedunt facile, quibus nec ipsi carere debent, nec uti, qui rapiunt.* Porrò, qui alteri jugum injicit, nonne eatenus sibi obnoxium habet, quatenus vi teneri potest? Aut non *licet armis per injuriam adempta, armis per occasionem repetere?* Neque puto, contra naturam cùm sit, ex libero ser-

 vum

vum fieri, contra leges esse debere, ad naturæ donum respicere. Ea demum fides est, qua damus quod debemus. Age autem, quis tam injuriæ patiens esse debet, ut ea ferat, quæ in Germania faciebant Romani tunc, quæque Varus, homo omnium poto, quos terra protulit avarissimus, & iniquissimus? Qui cum Syriam ante spoliando circumrasisset, Germanos ex toto consumere peculando instituerat. Ibique ea fuit superbia & animi impotentia, ut mente conciperet, *bestias esse Germanos, & ratione carentia bruta, non homines*, neque ullam tantam esse indignitatem, quam aversari nos deceret, aut contra quam resistere. Itaque nihil amentiæ suæ temperavit, omne flagitium, & omne ausus est scelus. Quapropter ego, illud cùm coonscivi facinus, non erga legitimos Dominos fidem fefelli, sed contra iniquissimos Tyrannos, jus patriæ, & commune fas obtinui. *Min.* Ingenuè causam tutatus est, & sic ego existimo, neminem ita alteri pace obstrictum esse, ut talibus percitus causis, mutandæ jus non habeat. *Scip.* Et tamen perfidiam objiciunt huic nostri, ac nimis crudeliter videtur Varianam exercuisse victoriam. *Armin.* Eadem Scipio ratione perfidi fuerint tyrannicidæ ubique omnes, & patriæ libertatis adsertores, vestri præsertim, qui Tarquinios ejecerunt, & Cæsarem interfecerunt, ac summam ob id laudem, sempiternam inter vos gloriam consecuti sunt. Denique eorum est perfidia, qui ad fortunæ motus spectant & mutabilem ad hos fidem circumferunt. Me causæ æquitas, contra adversos quosque casus niti perpulit. Dicat iste vero Minos, talem tamque importunam Quintili atrocitatem, an non licuerit mihi, cum occasionem Dii tribuissent, alia invicem atrocitate punire. *Min.* Censeo, licuit Hannibali. Ecce autem qui jactas, nihil tam necessarium tibi visum, quin patriæ studium perviceris, tamen Regnum affectâsse diceris, & qui alienum gloriaris amolitum te jugum à popularibus, tuum iisdem intentâsti, quod nefas in meum animum nunquam cecidit, ut vel hujus ergo præponi ipse tibi debeam. *Arm.* Minimè tu quidem hanc ob causam, si quando apud se esse volet hic Minos. Nam Regnum capessendi nunquam mihi cupido incessit. Sed fuit inimicorum ea invidia, quæ suspicionem hanc hominibus injecit. Omnes autem intelligimus sic humanitus comparatum esse, ut *quorum plurimæ sunt Virtutes, eorum par contra sit invidia.* Nam *solis invidiam non sentiunt, quorum in conspicuo Virtus non est. Eos maximè illa petit, quos altissimè evexit hæc.* Necesse est autem multùm in commune possit, cui rerum summa procuranda est. Quàm facilè pessum redisset publica libertas, si ad unius cujusque pravam de me opinionem, vires, quibus tuenda ea fuit, dimisissem. In hoc propositum cùm potentiam retinerem, gratumque id bonis facerem, in affectatæ tyrannidis calumniam apud malos incidi. Quod si Regnum occupassem etiam, cui id magis conveniebat, quam ei, qui ab externa servitute redemerat, quos sub patrium Regnum collecturus erat? Mihi nondum parem retulisset gratiam patria, si pro restituta sibi libertate, seque ab interitu propè vindicata, Regnum ultrò detulisset. At verò languescente post temporis intervalla, accepti beneficii memoria, passa est impeti calumnia primùm, deinde opprimi scelere. Quod nec primo mihi, nec ultimo reor contigit. Tuis enim bene meritis grati fuerunt Carthaginenses? Aut non fuit quæ te premeret, immò quæ oppressit tandem inimicorum domi insectatio? *Hann.* Fateor, fuit. *Armin.* Nam Scipioni, credo, vicem reddidit patria, in qua ab so amplissimè decorata, post tot edita præclara facinora, ne mori quidem permissus est., Certè Alexandro domestica invidia mortem concinnavit. *Min.* Etiam hoc expedivit. Ita enim est: *Nemo clarus unquam fuit, cui non aliquando fraudi sua esset Virtus.* Necesse est verò, hunc qui norunt Arminium, præclaram ob indolem, valde ament. Proinde, auctum honore decet esse te Germane, neque nos tuarum Virtutum fas est, unquam fieri immemores. Sed jam ipsum jube sequi te Mercuri, ac facesse actutum jussa. Vos ad vestra hinc redite. *Merc.* Sequere.

LIBER-

LIBERTAS GERMANIÆ,

qua Germanos Gallis, neminem vero Gallum à Christiano natali, Germanis imperâsse, certissimis Classicorum Scriptorum testimoniis probatur.

ENCOMIUM SACRÆ ROMANÆ REGIÆ ac CATHOLICÆ MAJESTATIS ILLUstrium Romani Imperii Principum Electorum.

NANTVANTES, HELVETIOS, RAVRACOS, Tribotes, seu Alsatas, Nemetes, Vangiones, Moguntiacos, ac Vbios, non Gallos, sed verè Germanos esse, haud proletariorum Scriptorum attestatio.

HIERONYMO GEBUILERIO AUTORE, in singulare totius Germaniæ, & Alsatiæ præconium congesta.

CAP. I.

Origo Francorum Germanorum, ac eorundem victoria in Germanos, & Gallos.

DUbia, & Gordii nodis intricatior, jamdudum plerisque vel Doctis suboritur contentio, *imperârintne Galli unquam Alsatis, Argentinensibus, cæterisq́; Rheni accolis.* Quibusdam omnem Rheni tractum, imò totam ferme Germaniam, Thuringiam, Sueviam, Saxoniam, & Bavarorum fines, Francorum Regibus obedivisse, pertinaciter contendentibus: Aliis verò, quasi Germanicæ gloriæ id notam quandam inureret, Teutones & Alsatas Gallis nunquam fuisse subditos; verùm Germanos ultra quinque secula ei genti & Reges, & Principes dedisse, certissimis argumentis probare adnitentibus. Illis relictis, Classicorum Scriptorum testimonio convictus, iis facilius subscribo. Nam *si Gallorum Regum* (quos nunc ex usu Francigenas dicimus) *originem, & stemmata oculatius inspexeris, Germanos, quos tunc communi vocabulo Francos appellabant, quingentos quinquaginta annos Regio fastigio Celtis præfuisse, clarius luce reperies.* Sed ne fabulam dixisse videamur, à Francorum Orientalium exordio negotium altius repetendum duximus.

Destructo jam Ilio, Trojanorum reliquiæ Patria orbatæ, *novas quærere colonias coactæ, pars Italiam petentes,* Ænea Duce, *urbi Romæ initia dedêre: Alii ad Mæotidas paludes navigio delati,* subductis navibus *Sicambriam civitatem, à qua & Sicambri dicti, extruxerunt,* ubi usque ad Valentiniani Cæsaris tempora degentes, in magnum crevêre populum. Qui, ut cæteræ Provinciæ *Romanis vectigales,* annuum censum exolvunt, *donec Valentiniani jussu Alanos* populos tunc *Romanis rebellantes,* ac tributum dare negantes, bellica Virtute, *pristino censuali jugo subdidissent.* Qua victoria contra Alanos obtenta, *Valentinianus* Imperator Sicambris, Trojano sanguine natis, *in laborum compensam, ad decennium tributarium onus remisit, unde & Franci,* hoc est, liberi *appellati fuerunt, etsi hoc nomen à* quodam *Francone,* Hectoris, seu Priami filio *ei genti inditum nonnulli adstruant.* Quo non solvendi census *decennio completo,* Quirites decennali tributariæ libertati satisfactum esse contendentes, Francos de solvendo censu denuo solicitant, qui dulcedine concessæ immunitatis illecti, vectigale jugum omninò renuentes, *se prorsus nihil daturos pertinacissimè constituunt,* alacriorem propositi sui fiduciam capientes, quòd Romanorum potentiam provinciatim in occidente, ob Imperatorem segnitiem jam torpescentem cernerent. Unde consilio inito, ad Istri fluminis ripas per Pannoniam irruentes, *Germaniam copioso milite invadunt,* complures civitates trajecto Danubio capiunt, *demum Franconis vadum,* clarissimum Germaniæ emporium *extruunt.* Sunt qui, Gratiano Imperatore, nonnulla contra hos præsidia Germanis auxilio missa fuisse, ac propè Argentarium Galliæ oppidum, perniciosam iis Francis cladem intulisse asserant. Alii Theodosio Imperatori hanc pugnam adscribunt: quòd is Nanne & Quintino militum Præfectis, Francos Germanos invadentes, adoriri præceperit. In qua pugna cum ad Francos inclinasset victoria, tot cùm Romanorum, tum Germanorum desiderata fuisse millia, *ut ex eo tempore Franci omnibus finitimis terrori esse cœperint,* eoque facilius collimitias Germaniæ ad Galliæ Regiones suæ di-

tioni subjecerint. Ordinatis igitur *Ducibus*, quibus cæteri auscultarent, *Simone Genebando, & Marcomiro, utramque Rheni ripam suo Potentatui adjiciunt.* Unde *magna Germanorum parte illorum jugo subjecta, qui prius Germani seu Teutonici, nunc per Francorum admixtionem Franci dicebantur, nomine profectò ei genti congruentissimo, qua libertatem auro, & gemmis hodie præferens, tyrannidem morte duriorem judicat:* quocirca Francus & Germanus solo nomine (cùm res eadem sit) discrepabant. *Ea tempestate Triboces seu Alsata, ipsaque Argentinensium* clarissima civitas, à Divi Julii temporibus, Romanis tributaria, *Francorum dominatui* ac nomini *sese subjecerunt.* His finibus Martialis *Francorum populus* non contentus, *Principatum suum ampliorem reddere cupiens. Treverim urbem Belgarum,* tunc quoque Romanis subjugam, cujusdam *Lucii* Patricii Romani (*cujus uxorem Lucius Gallia Præses stupraverat*) *proditione cepit.* Qua capta, cùm angustiores sedes haberent, proferre terminos statuentes, trium & viginti millium copias, *Hybro Duce, in penitiorem Galliam transmittunt*, qui *ad Sequanam usque Parisiorum Lutetiam circumfluentem, percurrentes*, ex animo quoque obtinent. Ubi amœnitate loci, agrorum fertilitate, aërisque salubritate permoti, & ad Sequanæ videlicet ripas subsederunt. Erat autem ante hanc Francorum Germanorum irruptionem tota Gallia Romanis etiam tributaria. Francis itaque Germanis magnam & Galliæ, & Germaniæ portionem occupantibus, *Marcomirum Ducem*, cujus nunc meminimus, *Francum Germanum*, quem longa propagine à Trojanorum Rege Priamo satum, summa observatione colebant, *Principem*, cui omnes obedirent, *constituunt*, qui præterquam vallo, & mœnibus urbes cingere, præclari gessit nihil. *Huic erat filius*, corpore ac animo præstans, *cui Pharamundo nomen, quem* Patris consilio *Franci communem sibi Regem*, plenaria regendi potestate illi permissa, *humanæ salutis anno quadringentesimo vigesimo eligunt.* Quæ Francorum seu *Germanorum progenies ad annos fermè quingentos & quinquaginta Gallis Reges*, sine ulla interruptione *protulit.* In duabus namque stirpibus, Meroveorum videlicet, & Carlingorum, usque ad Hugonem Capetum perstitit. Longè igitur *hallucinantur, Gallorum quempiam Germania, Argentinensibus, seu Alsatia, post Divi Julii tempora imperâsse credentes*, cum certo certius Francos Germanos ad aliquot sæcula Gallis dominatos fuisse probetur. Cujus rei veritatem, (ne fabulam recitâsse videamur) clariorem fieri cupientes, Francorum Regum originem ac nomina à Pharamundo usque ad Hugonem Capetum, quem Gallum fuisse asserunt, strictim oculis subjiciemus.

CAP. II.

Francorum Germanorum Regum series à Pharamundo usq; ad Chilpericum.

PHaramundus Marcomiri Ducis filius, *natione Germanus, primus* (ut dixi) *Francorum Rex constitutus*, cùm undecim annis regnâsset, vitam morte commutans, *filium reliquit Clodium*, cognomento *Capillatum*, seu Crinitum, *qui* Patri hæres succedens, *augendi Regni desiderio*, cùm adhuc in Germania angustis finibus arctaretur, *Thuringos finitimos ditioni suæ adjecit*, occupato Turchburgo oppido, quod Tuisconis, primi Teutonum Regis, olim Regia fuit. Ubi Regni sede constituta, Gallos postea invadens, quatuor lustris Francorum Regni habenas moderatus, sine liberis diem clausit extremum. Quocirca *Meroveus Princeps & Francogermanus*, illi sanguine conjunctior, *Regio Diademate insignitur*, in cujus progenie fasces Regii usque ad Pipini Pusilli tempora continuantur. Hic Meroveus etsi ab Hunis, Gallias tunc depopulantibus, gravissima perpessus fuerit pericula; Ex tamen patricii Romani præsidio, in campis Cathalaunicis adversus Attilam Hunorum regem felicissimè pugnavit. In eo namque prælio centum & octuaginta millia occubuisse traduntur. Horum *Clodis & Merovei ductu, Francos Germanos Rhenum transgressos, Gallias occupâsse, ac temporis progressu Francorum nomen tota Gallia auctum fuisse*, Sabellicus testatur. Quare *Meroveus*, pro genuina Germanici sanguinis indole Regno commodissimus, decennio Principatus sui complero, naturæ debito satisfaciens, unicum filium *Childericum Regni reliquit heredem. Qui* à paternis moribus *prima adolescentia* declinans, *libidine ac adulterio apud suos penitus* [illegible] *bat; maturiore tamen accedente ætatula*, lubricum & petulans ingenium bellica Virtute permutans, *clarissimis nobilitatus victoriis*, Basinum Thuringiæ Regis uxorem (quæ invita marito discesserat) consorté thori accipiens, *Clodoveum primum*, non citra portentosorum insomniorum apparitionem *suscepit*, qui, ob corporis elegantiam Pulcher cognominatus, Pareon suo post vigesimum quartum administrati sceptri annum fatis sublato, hæres successit. *Hic* ut egregia forma erat, ita & magnanimitate, præclarisque moribus facilè gratiam omnium sibi comparans, ethnicus adhuc, *Crotildim Burgundionum Regis filiam, Christo initiatam, conjugem duxit, cujus persuasu à Beato Remigio* Remensi Archiflamine ipse quoque lustrali *baptismatis unda emaculatus, oleo vasculum, quo Francorum Reges inunguntur, pannum item sericum, quem auriflammam dicunt* peculiare contra hostes Francorum præsidium, *& tria lilia divinitus cœlo sibi demissa videre meruit.* Quare iis donis supernè missis, Gallia nihil gloriatur, cùm Germanorum Francorum Regi Clodoveo hæc prærogativa contigerit, *qui fides lumine illustratus*, in Divinum honorem *templa erexit, quibus primarium Christiparæ Virginis Mariæ Argentinensium adis connumeratur, quam ligneam à suis initio, non vivo marmore, ut nunc cernitur, extructam fuisse* [illegible]. Quo Clodoveo post trigesimum optime administratum Regni annum, morte sublato, quatuor [illegible] stirpis superstitibus liberis, *in Francorum Regno* [illegible] *tharium seu Lotharium primum habuit succ*[illegible], cæteris tribus aliorum Principatuum gubernamine ac emolumento provisis. *Lotharius* patriæ V[illegible] imitator, quum quinquaginta fermè annos Regio solio consedisset, naturæ satisfaciens, quatuor [illegible] masculei sexus relictis hæredibus, *Chilpericum Francorum Regno præfecit.*

CAP. III.

Francorum Germanorum Regum series ab Hilderico usque Pipinum Pusillum.

CHilpericus seu Hilpericus successionis Jure & Francorum Regno potitus, *insidiis ac dolo Fredegun-*

degundis uxoris suæ, adulteriis nota diffamatæ, à venatu domum rediens *crudeliter trucidatur*, post viginti trium annorum Regni sui moderamen, *Lothario secundo* ex se genito *Regios fasces relinquens.* Hic Lotharius Martis, ac bellorum studiosissimus, compluribus victoriis nobilitatus, consortis Regni impatiens, fratribus suis Regia administratione vi repulsis, solus dominabatur. Tandem ex duarum uxorum connubio totidem filios suscipiens, ex priore Berendruda *Dagobertum Magnum*, ex altera verò Richtilde *Haibertum genuit*, mortuus anno Regni sui quadragesimo quarto. Cujus *Regalis tiaræ Dagobertus ille Magnus. legitimus hæres, primùm Austrasiæ, hinc Burgundionum ac Francorum Monarchiam adeptus est.* Quem, dum soli Austrasiæ Regio moderamine præesset, Alsatiam crebrius, veluti cæteris Regiis suis gratiorem, inhabitâsse legimus. *Arcem* præcipuè *Issenburg oppido Rubeaquensi adjacentem, extruxit, & aliam prope Marlen, quam Trojam novam dici voluit, vulgo Kircheim* appellatam, cujus duntaxat diruta hodie videntur mœnia. *Quo zelo Divinum cultum prosecutus fuerit, Benedicti Ordinis diversa* & in Germaniis & Gallus magnificè extructa *Cœnobia facilè arguunt*, quæ annuis censibus, nemoribus, pascuis, curtibus, ac decimis in Deo illic famulantium sustentationem reddidit locupletissima. *Testimonio sunt Wissenburgense, Sarburgense, Haselocense, & Erdfordiensium Scotorum Cœnobia*, quorum nonnulla Summi Præsulis indulto postposita cuculla, in secularis Cleri collegia transmutata sunt. *Hic* insignem *Argentinensem Ecclesiam Episcopali sedis fastigio sublimans, redditibus*, emolumentis, villarum, pagorum dominiis *dotavit magnificentissimus. Tunc* quoque præclara *Argentinensium civitas*, intemeratæ *Virgini Mariæ dono tradita* creditur, *sub cujus numine, si dignè colatur, periclitabitur nunquam.* Francorum igitur Reges, si Episcopia, seu Cœnobia per Germanias erexisse legeris, tales non Gallos, verùm Teutones, ac Germanorum Francorum Reges exstruxisse suspiceris. Usus est hic Dagobertus familiarissimè Sacerdotibus, sanctimonia vitæ, ac doctrina celeberrimus, Amando, Arbogasto, & Florentio, quos Argentinensi Ecclesiæ pastores præfecit. Tandem sedecimo Monarchiæ suæ anno, spiritum exhalans, Divorum rationario inscriptus habetur. Quem filius *Clodoveus II.* in Francorum Regno *secutus*, sedecim annis sceptra gubernans, mortem oppetiit, *Regium Diadema filio suo Lothario III commendans, qui* nulla prole auctus, quarto sui principatus anno extinctus, *Theodoricum fratrem* suum natu juniorem *habuit successorem*, cui etiam sine prole mortuo, *alius fratrum Childericus* Austrasiæ Rex Francorum *Regni hæres instituitur. Quem citra sobolem è vivis excedentem, tertius fratrum Clodoveus in Regio solio subsequitur*, qui liberis carens, naturæ debitum exolvens, *Childeberdum Regni Francorum habuit hæredem.* Qui nihil clari gerens, *Regno exauctoratus*, unicum *filium, cui Dagoberto II. nomen* erat, *Principatus sui reliquit successorem*, quem ejus stirpis ultimum Regem fuisse asserunt. *Præfati* sex ultimi Francorum *Reges*, quanquam Germani ac Germano sanguine essent geniti, divitiis tamen, *voluptatibus. & otio* quibus præclaro ingenio perniciosius nihil) *infecati*, omnem *Regni sui administrationem Majoribus Domus permittentes, ad id contemptus devenêre, ut* totius populi solicitatione *Regale sceptrum ab illorum*, Meroveorum videlicet *gente penitus* (ut sequenti capite dicetur) *sublatum sit.*

CAP. IV.

Qui Majores Domus dicebantur, & qualis fuerit sub illis Regnum Francorum conditio, ac quo pacto, Meroveorum stirpe deficiente, Pipinus Pusillus Francorum Regno primus in Carlingorum stirpe potitus est.

MAjores Domus appellabantur, quos ex nobilioribus Regni *Primatibus*, palatiique præfectis, seu cubiculariis *eligebant, omnem liberam Regni administrationem illis permittentes.* Hinc Principum permissione ac ignavia evenit, ut Regibus titulo tenùs honoratis, vel nulla, vel modica esset imperandi potestas. Nam opes & Regni potentia penes Majores Domus constitutæ, *nihil* reliqui *fecêre Principes, quàm ut Regio tantùm nomine contentus, crine profuso, barbaq; submissa solio resident, dominantis vultum præ se ferendo, Legatos undecunq; venientes audiens, abeuntibus responsa, quæ vel ipse doctus, vel jussus erat, veluti se ipso autore, redderet.* Siquidè *præter inutile Regis nomen*, ac precarium vitæ stipendium, quæ Præfecti aulæ ministerio exhibebatur, *nihil aliud possidebat, præter perexigui reditus villam*, qua & domum, & paucissima obsequia famulitio habebat præsentia. *In Regiam*, quod palatium dicitur, *semel duntaxat in anno Calendis videlicet Maji admissus, congregato illic populo videndus producebatur*, mox in villam suam redire jussus, inertia torpebat. *Regni* etenim *gubernacula*, & omnia, quæ vel foris, vel domi agenda, seu disponenda erant, Præfectus aulæ, *Major*, inquam, *Domus procurabat. Quo honore Pipinus Pusillus* hæreditario jure sub Hilderico in Austrasia, & demum sub Theodorico *in Francorum Regno functus*, desidia, torpore, ac otio Regum attentus, totius populi consensu, Zachariam primùm tunc Romanæ Ecclesiæ Antistitem literis consuluit: *uter illorum Regio fastigio dignior habendus, isne qui Regio nomine gaudens, nec consilio, neque opera subditis quicquam prodesset, an qui omnem Regni administrationem occupans, præter Majestatis nomen, & pacis, & belli conficiundi plenarium jus possideret?* Zacharias hunc potius Regem habendum decrevit, penes quem summa Regiæ administrationis citra nomen constitueretur. Quare *Childerico detonso*, ac Monasterii clausura septo, *Pipinus Pusillus in Francorum Regno ex Carlingorum stirpe primus Rex eligitur*, quem ex nobilissima Francorum Germanorum stemmate ortum traxisse sequenti capite deducemus.

CAP. V.

De stirpe & origine Pipini Pusilli, & Caroli Magni.

L*Othario I.* Francorum Regno *præsidente, Ansbertus* Vir nobilis *Francogermanus*, divitiis, ac Virtute in Austrasiæ finibus celebris, *præfati Regis filiam, Blydilt nomine, uxorem ducens tres filios* & unam filiam *genuit, quorum Arnoldus*

juventutis annos adeptus, conjuge accepta, *Arnolphum, postea Metensem Episcopum procreat*, qui adultior factus, & pubertatis annos egressus, maritali capistro frenatus tres filios propagavit. Tandem thori delicias pertæsus, mundo renuncians, eremi secessu carnis & mundi illecebras pervigilio, jejuniis, ac perpetua corporis flagellatione domitans, in Mediomatricum Præsulem electus sanctimonia vitæ & doctrina, commissum gregem uberrimè pascens, mortuus cœlitum albo inscribitur. *Cujus filius Anchisus* ex Begga uxore *Pipinum* majorem seu *grossum generat*, virum ob excellentem audaciam, prudentiam, ac consilium, *Dagoberto Magno gratissimum, ac Majoris domus honore eo nomine sublimatum. Huic Pipino duos fuisse filios* nonnulli *asserunt, Carolomannum & Carolum Marcellum. Marcellus* ferreâ & robustâ naturâ homo, *defuncti parentis Præfectura Palatii honorem*, compluribus etiam cruentosis prælus, candidatos & competitores retundendo, *forti manu obtinuit*. Longè lateque bellando gentis gloriam auxit, *Saxones, Suevos, & Alemannos Francis rebelles vicit. Sarracenis Pictavorum fines irruentibus*, cum Eudone occurrens Principe, non citra funestissimam cædem *hostes profligavit*, eo quippe prælio trecenta & septuaginta Sarracenorum millia desiderata sunt ex Francis mille duntaxat & quingentis occisis. Hic *Marcellus*, cùm Francorum rem per annos viginti quinque feliciter administrâsset, obita morte in Divi Dionysii templo conditus est, antè tamen *liberis distributo Imperio Carolomanno concessit Austrasiam, Sueviam, Alemanniam, & Lotharingiam. Pipinum Galliis præfecit, Gryphonem natu minimum testamento præteriit, quocirca fratribus maximum bellum*, Saxones in eo solicitando, Grypho intulit. Quibus Marte contritis, *Carolomannus gloria fortiter ac præclarè gestarum rerum satiatus, secessit in Cœnobium ad Soracte, quod & ipse construxerat*, Religioni ac Divino cultui mancipatus, *omni rerum cura Pipino Pusillo fratri relicta. Pipinus Pusillus*, Francorum Regno *Major domus*, in Patris locum *constitutus, Imperii sui limites paterno more amplians*, hostesq; singulos victoriosissimè conterens, visa Francorum Regum, qui ex Merovea gente descenderant, inertia, *Samuelem* quendam *olim cucullatum, ac in Dagoberti II. demortui locum*, mutato nomine à Regni Proceribus *Regio solio intrusum & Chilbericum appellatum*, Pontificis Zachariæ (ut diximus) decreto totius Cleri, ac populi consensu *dejiciens*, & ad Monasterii clausuram denuò tonsum redire compellens, *Regio insignatus Diademate à Divo Bonifacio Moguntino Archiepiscopo, unctione* (ut moris est) *consecratum*. Hinc transcensis Alpibus laboranti *Stephano Romano Pontifici contra Longobardos opem ferens* navantissimam, *primus Francorum Regum Christianissimi cognomentum adeptus est. Tantum* præterea singularis *prudentiæ Germani huic suo Pipino tribuere, ut sagacissimum* ac solertissimum *quemq; nunc etiam* Pipinum, Teutonicè Kunig *Pipis appellent*. Quem procul dubio Germanum fuisse genus indicat, atque Patre Teutonico Carolum Magnum editum, fidelissimi Scriptores in literis retulerunt. Tandem 17. Regni sui anno vita functus *duos Principatuum suorum legitimos habuit successores Carolomannum & Carolum Magnum, qui ambo Reges Procerum decreto designati, sed paucis exinde diebus Carolomanni fabula vita exacta, summa rerum ad fratrem Carolum relata est.*

CAP. VI.

De Carolo Magno, Imperiique in eum à Græcis translatione.

CAROLUM ex magnificè rerum gestarum superabundantia Magni cognomine decoratum, Germano Patre Pipino inter Germanos in Re[gi]o palatio Ingelnheim duobus à Moguntia civitate milliaribus distante, *genitum*, Lupoldus de Imperat. juri. cap. 5. testatur. Hic à Stephano Pa[pa] in Francorum Regem Parisii consecratus, Ad[ri]ano Pontifice Maximo per Legatos implorante, copias in Italiam duxit: *Desiderii* ultimi *Longobardorum Regis, in Pontificem tumultus reprimens*, omni bel[li]ca Virtute destitutum, tandem in deditionem coëgit. Hinc *tota fermè subjugata Italia, Romam petit*, Resurrectionis festum cum Pontifice celebratur[us], Platina in Adriani Pontificis vita, Franconiam Caroli Magni natale solum fuisse asserit, quocirca eos Teutones nemo dubitabit. Urbanus item Papa II. in Concilio Claremontensi hunc Carolum M[a]gnum Germanum fuisse commemoravit cui Æneas Sylvius in Europa sua adstipulatur. *Carolus* (inquiens) *quamvis Gallia potiretur Imperio, Germanus tamen fuit, in Germania natus, altusque, cujus sedes plerumq; Aquisgrani fuit, quæ civitas Teutonica est*. Leone præterea III. impiè verberibus affecto, ac Pontificio pallio spoliato, Carolus indignitate rei permotus, Romam cum maximo exercitu revertitur, *Leoni sedem, & honorem restituit. Quare ipsi* de Ecclesia meritissimo, Pontifex aliquam *gratiam relaturus*, cùm videret Imperatores Constantinopolitanos ægrè id nomen tueri, & eo omine urbem Romam, ac totam Italiam multis torqueri calamitatibus, *Populi Romani scito, & precibus*, universi Cleri consensu, in Divi Petri Basilica i[llu]m *Carolum* Stentorea voce *Imperatorem decernens, Imperiali Diademate donat*, ter acclamante Populo Romano *Carolo Augusto a Deo coronato, Magno & Pacifico Imperatori, vita & victoria*. Hinc [...] solvens, ad Francos repetebat: *Saxones* C[...] pietatis hostes *manu forti debellans, Hispanos* tunc fidei lumine carentes *ultimos devicit, cujus sin[gula]rem pietatis zelum*, magnifica ipsius expensis [co]n*structa cœnobia*, complurium item *Ecclesiarum dotationes* magnificentissimè liquidò *comprobant, præcipue* nobilissimum *Christiparæ Parthenices templum Aquisgrani extructũ*. Quo thesauris & auri & ar[gent]i, Divorum quoque reliquiis liberalissimè locup[leta]to, mortuus sepeliri voluit. Nec in hujus Caroli [per]sonam duntaxat *Imperium a Græcis translatum* [ar]bitremur, verum & *Caroli Teutonicam posteritatem, ac eo deficiente in solos Germanos, quod Franci Germani oppressam Ecclesiam, non citra sanguinis sui pro[fusi]onem crebrius erexerint*. Quocirca nemo G[alli]s Imperii Romani fasces unquam possedit [...] igitur haud parum gratuleris Inclyta Germania, Martialium Virorum fœcundissima, tot clari[ssi]mis Illustrium, ac Generosorum Principum & Comitum stemmatibus refertissima, è quibus v[a]canti Cæsareæ sedi prudentem & pacificum Au[gu]stum, largiloqua Gallorum Gente procul r[epul]sa præficias, ne quæ cæteris hactenus imper[...] quamve exteræ nationes cum tremore quodam [...]

spexe-

spexerint, extorri quopiam, non Germano sanguine progenito, hoc insigni adornato, veluti mancipium servire cogantur. Sed ad Caroli Heroica gesta revertamur, quæ tot, tantaque fuisse fido testimonio percepimus, ut hunc Germanorum Numam, Herculem, ac Hectora meritò appellemus. Quorum legendorum desiderio si quisquam capiatur, Turpinum, & alios Historicos revolvat, hæc in re exactissimos. Exuit hominem Carolus septuagesimo secundo ætatis suæ anno, Regni quadragesimo secundo, Imperii Romani decimo quarto, Salutis verò humanæ octingentesimo, & quinto decimo, Ludovico Pio Regni & Imperii ipsius potiente.

CAP. VII.

De Ludovico Pio, Caroli filio, Lothario, Carolo Calvo, & Ludovico Bavarorum Rege primo, & Ludovico Secundo Lotharii filio.

LUdovicus à clementia morum, & Religione *Pii cognomentum adeptus, etsi multa præclara* liberaliter, & sanctè *gesserit, haud tamen ad eandem vita amussim filios traducere potuit*, singulare inconstantis & lubricæ fortunæ ludibrium. Nam sub Patris mortem ab Aquitania Aquisgranum contendens, diversarum gentium Legationibus auditis, Concilium ibidem congregans, Episcopos novarum rerum autores, mitius cum eis agendo, ecenobiis inclusos vita donavit. *Tandem à filiis captus*, tanquam in Catolom natu juniorem propensior esset, *Imperium ejurare cogitur.* Sunt qui prodigalitatem illius in causa fuisse dicant. Alii Judith uxoris suæ impudicissimæ adulterium incusant. Quicunque igitur novercantis fortunæ insultu concuteris, hujus Regis calamitate attenta, patientiæ facilius studebis, quem maximum Imperatorem & Regem omni Virtute nobilitatum, cum conjugis adulterium, tum filiorum summa impietas immodicè sugillavit. Verùm quod ignis auro, id tribulatio præstat viro justo. Virtus etenim in infirmitate perficitur. Eveniunt item plerumque maximi æstus, ut gratior subsequens habeatur serenitas. *Tandem* tumultuante optimo quoque, *Ludovicus à filiis factis pœnitentibus, è custodia liber dimissus, honori & autoritati restituitur.* Quibus non multò post functus, partito prius filiis Imperio & Regno, anno Imperii 27. Moguntiæ vita migravit, Metis sepultus, cujus mortem solis deliquium, ac cometes, præcessisse dicitur. Tres superstites liberi huic Ludovico fuêre, LOTHARIUS natu maximus, quem vivens adhuc Pater, Imperii socium sibi deligens, *præter Italia & Romanum Regnum, ea Austrasia Regni portione, qua Mosa ac Vosage interiacet, potitur, quàm à suo nomine Lotharingiam vocavit.* CAROLUS natu minimus *à Mosa flumine usque ad mare Gallicum Francigenis imperat*: LUDOVICO *tota Germania*, Suevia scilicet, Bavaria, Carinthia, Styria, Austria, Carniola, Misnia, Thuringia, Hassia, Moravia, Bulgaria, Saxonia, & Selandia, usque ad mare Lybizense *hæreditati cesserunt.* Neve ullus ipsorum Regio titulo careret, *conventum est inter eos, ut Lotharius Romanorum Imperator, & Carolus Francorum Rex, Ludovicus verò Germanorum, seu Bavarorum Rex diceretur*: item *quòd posthac futuris temporibus, qui Gallia Celtica dominaretur, Francorum Regio nomine gauderet.* At eam quippe ætatem soli Francorum, id est, Teutonicorum ac Germanorum Reges eo titulo gloriabantur, quod Francorum & Germanorum voculæ re ipsa nil discordabant, idem enim Germani, qui & Franci. *Celta* præterea, si exactius rem intueri voluerimus, *non Franci, sed & Francigenæ nominentur.* Unde legentes, Sigebertum Francorum Regem, Divi Galli Monasterium erexisse, Gallum quendam id egisse arbitrantur, cùm tamen is Germanus, & Germanorum Francorum Rex fuerit. *Ludovicus* primus & ultimus *Rex Bavarorum*, nulla prole auctus moriens, *Lotharium Regni sui instituit heredem, qui in complures Principatus, Marchionatus, Landgraviatus, & Comitatus eas terras* (ut hodie cernitur) *dividens*, divortio ab uxore sua Himelgarde in pago Erstein sepulta separatus, *Monachalis habitu*, tædio rerum adversarum (ut opinantur) affectus *diem clausit extremum.* Ludovicus II. Imperator, Lotharii filius, viventi Patri consors Regni Imperiique efficitur, quare desuncto genitore cum fratre suo Lothario, cui ex Patris testamento Austrasiæ pars, quæ Lotharingia dicitur, obediebat, Imperii gubernacula administrantes, quum sine liberis discederent, Carolum Calvum patruum, Francorum Regem habuêre Imperii successorem.

CAP. VIII.

De Carolo Calvo Imperatore, Ludovico Pii Calvi filio, Balbi cognomento, Ludovico nil faciente. ac Carlone, Carolo Grosso Imperatore, Carolo Simplice, Ludovico fine prole, illius filio, Lothario, & Ludovico Francorum Regibus.

LUdovico II. mortuo, *summa Imperii ad Carolum Francorum Regem*, minimum Ludovici Pii natum, *redierat* quanquam Ludovici Bavarorum quondam Regis filii, hunc bello lacessentes, sibi Imperium vindicare conarentur. Quibus contritis, Carolus Calvus à Joanne Pontifice coronatus, veneno à Sedechia Medico Judaici sanguinis dato, obiit anno Regni Francorum 34. *Nobilitatur hic Carolus multorum extructione Monasteriorum, qua* in Divini cultus augmentum (partim in Galliis & Italia sumptuosè erigi curavit. *Ludovicus Calvi filius*: Patrefatis sublato, *Francorum Regni habenas obtinuit, qui Balbus* à linguæ impedimento *dictus est.* Is apud compendium naturæ concedens anno salutis octingentesimo octogesimo, relictis duobus filiis, Ludovico nil faciente, & Carlone, quos ex honesta puella, sed non ex justo matrimonio susceperat. Hujus Ludovici interitum secuta est varia Francorum, seu Francigenarum mutatio, tumultuationibus hinc atque illinc diversarum partium studiosis. Ludovicus etenim & Carlon Ambiani convenientes, paternum Regnum inter se partiuntur: Ludovico Francorum Regnum cum omni Neustria, Carloni Burgundia cum Aquitania concessa est, Ludovicus post aliquot bella Turonis morbo correptus, sine liberis moriens, fratrem Carlonem Regni habuit successorem. Quo regnante Normanni ex Germaniis Campaniam invadunt, multis urbibus ac templis direptis ac incensis. Quibus incommodis indignatus *Carolus* Imperator ejus nominis *tertius*, *cognomento Crassus* adversus hos barbaros & Christianorum nominis hostes, *ex Wormatia, ubi Palatium Regium habebat, insurgit, & egregio nixu prælians, Normannos sternit*, occidit, fugatque. Carlone ab humanis exempto, filius ejus *Ludovicus paternum decus accepit, hunc ab inertia, nihil facientem appellabant.*

Nulla

Nulla enim re insignior habitus est, quàm quod Vestalem Virginem, cujus amore deperibat, ex cœnobio quodam abductam, uxorem accepit. Cujus inertissimi Regis ætate, Normanni denuò Franciam crudeliter invadunt, quæ causa fuit plerisque Sacerdotibus, & Viris religiosis oratoria sua relinquendi, & aliò transferendi. Hoc Ludovico mortuo, *Carolus Simplex* Regio Francorum Diademate insignitur, quem nonnulli jam dicti Ludovici filium fuisse asserunt, alii ex Ludovico Balbo genitum affirmant, qui, *quum sine fuco & fallacus viveret, Simplicis cognomentum meruit.* Hic Algiuam, Anglorum Regis filiam, uxorem ducens, ex ea Ludovicum suscepit. *A Rollone Normanno* Deorum cultore *bello lacessitus, obtulit ei Stellæ filiæ matrimonium ea conditione, ut ab armis discederet, & dogma Christianum susciperet. Accepit Rollo conditiones pacis, & in dotem Neustriam, quæ mox a Normannis colonis, Normannia dicta est.* Francorum Regno tot, tamque atrocibus incursionibus desolato, *Proceres Regni* Regis inertiam, ac pusillanimitatem accusantes, ac ab eo deficientes, quasi Regem non haberent, *de alio eligendo consulunt. Eligitur Radolphus Burgundiæ Ducis filius.* Carolus Simplex ab Heberto in vincula conjicitur. Ludovico Caroli Simplicis filio, cum Algina matre ad Anglos confugientibus, Carolus Simplex in carcere moritur: *Radolpho* item, postquam duodecim annos regnâsset, *è vita migrante, Franci Ludocum, Caroli Simplicis filium, ad Regni gubernacula revocant,* redeuntem Regiis fascibus adornant. Qui Ottonis Romani Imperatoris primi ejus nominis, filiâ uxorem ducens duos ex ea *suscipiendo liberos, Lotharium & Carolum* variis bellorum agitatus procellis, raro prosperam fortunam sentiens, *Remis extremum diem clausit,* Anno Salutis humanæ 1460. superstitibus, quibus dixi filiis. Quorum Carolus privatam vitam Bruxellis egit. *Lotharius, qui nihil illa persona dignum gessit,* nisi quod contra Normannos, & Ottonem avum profectus, reduxit exercitum parum decorè, moritur nulla prole auctus, ac Remis in eadem æde, qua Pater, sepelitur. Robertus Gaguinus Lothario filium fuisse, Ludovicum nomine, adstruxit, Patrique in Regno successisse, brevi tamen sine liberis mortuum. Quocirca *Carolus,* jam dicti Lotharii frater, *Regni gubernacula, tanquam legitimus hæres, recuperare tentavit; sed ab Hugone Capeto custodia mancipatus, proposito frustratur,* nec aliquis post Lotharium ex Carlingorum stirpe, Regio Francorum sceptro admittitur: Hugone Abbate, cum cæteris Regni Proceribus, in Nobilium Francorum Germanorum stirpem, quæ ad annos fermè quingentos & septuaginta bellicosissimos, ac victoriosos, Divini honoris cælatores Reges & Principes Gallis ediderat, conspirantibus. *Hic Hugo* animi magnitudine, & rebus potens, & natione Gallus *(quem Parisiorum Comitem fuisse aiunt)* quum nemo conatus suos reprimeret, animo tumens, ut peculiare Gallorum ingenium est *vi atque armis Regni se Diademate insigniri extorsit, primus Francorum Regum natione Gallus.* Quotquot enim hunc præcesserunt, ex Francorum Germanorum stirpe originem, veluti diximus traxêre. *Hunc Hugonem, quidam Abbatem cognominarunt, quòd cum Roberto Parisiorum Comite, primus relicta Monachis & Sanctimonialibus prædia, proventusque occupaverint, ea sibi, suisque militibus attribuentes, seque Abbates appellantes, atque impertientes Monachis, prout volebant, adhibito victus ac vestitus, moderamine.* Quod ingenium in G[allis] quibusdam, nec hodiè deesse audivimus, cum aureis & argenteis Divorum statuis, calicibus, cæteris præterea preciosis vasis, sacro usui deputatis, b[e]lli tempore parcatur nusquam, omnia in æs conflantur, quo Martialis populi stipendiis satisfiat. Absit procul hæc tyrannis ab inclyta Germanorum natione, quorum invictissimi Impe[ra]tores, ac Reges, Dei cultum potius augere, quam diminue[re] [s]tagentes, Magnificentia, Pietate, Clementia, Æ[qui]tate, ac Fortitudine Romanum Imperium a G[ræ]cis translatum, posthac perpetuò habere [...] ruerunt. Quod suæ ditioni nemo Gallus armis, auro, seu favore adipisci confidat. Sit Galliarum Rex suis limitibus contentus, ne plus æquo petenti, quemadmodum Æsopico cani contigerat, quod habuerat, auferatur. *Liberum namque & fero Germanorum ingenium servitutis impatiens, Regiam Gallorum tyrannidem sustineret nunquam.*

CAP. IX.

Testimonia pro supradictorum approbatione.

SEd ne Siculis gerris, aut Persicis nugis va[...]ora scripsisse videamur, dictorum nostrorum testes citabimus haud repellendos. Favet in primis sententiæ nostræ Lupoldus in eo quem de Imperii juribus scripsit, libello, Franco[r]um Reges G[er]manos fuisse, testimoniis persuad[ens] luc[u]l[ent]issimis. N[e]c desunt opinioni nostræ Eus[e]bius, Rhegino Abbas, Gotefridus, Francorum annales, Platina, Sab[elli]cus, Robertus Gaguinus, & quotquot Fran[cor]um Germanorum meminere. Firmissimo demum [m]unimento nobis futurus Christianus ille Mar[...] Mantuanus Baptista, quem Cyclopediam absolvisse nemo dubitat, cui quoque nihil non Historiarum perfectissimum fuisse liquidò constat, qui in Divi Dionysii vita de Francorum Germanis Regibus ita [...]cinit:

Postquam Roma diu Gallos possederit, arma
In nova jurabunt Franci, Germanica proles,
Si genus inficias hominum, Trojana propago:
Regnaq; transmisso venient in Gallica Rheno.
Hos inter Regale decus Pharamundus habebit
Primus, & hinc veniet series longissima rerum.
Quintus ab hoc Clodoveus erit, qui falsa relinquens
Numina, nostrates primus libabit ad aras.
Hic erit ille, Deus cœli cui mittet ab alto
Caruleo breve vas olei, quo tempora Regum
Gallia profundas, Pater hoc dignabitur illos
Munere præ reliquis venturi Regibus ævi.
Quartus ab hoc magna sibi religione superbum
Ponet opus, nomen Regi Dagobertus, & amplis
Sumptibus educet cœlo sublimia templa.
O quantos olim, qualesq; habitura triumphos
Ista sub Imperio Christi Germanica proles,
Semper clara quidem, sed dum clarissima, quando
Regia Pippinus sumens insignia, priscos
Excludet Regnis Ephoros, & liber habenas
Pacis & armorum plena ditione tenebit.
Carolus hinc, cui Majestas non Regia solùm,
Sed titulis augusta novis, cui nomine Magno
Major erit Virtus, cui summa potentia, & ingens
Relligio, qua res hominum clementer, & æqua
Lance gubernabit.

Et

Et reliqua carmina, quæ in Caroli Magni laudem eadem pagina scribuntur, sedulus Lector requirat. *Libro* item III. ejusdem carminis Hugonem Capetum Gallorum stirpe creandum, electum iri prædicit:

Sed tamen hac Regum series infecta redibit
Ad Gallos tandem, cum sceptra receperit Hugo,
Non genus à Francis ducens, sed origine Gallus,
Illuc usq; dabit tellus Germanica Reges.

Quid hoc carmine proposito nostro accommodatius? quo manifestario omnes Francorum Reges usque ad Hugonem Capetum Germani fuisse perhibentur. Nec suspicionis alicujus Mantuanum facilè argues, cum Italus Gallo & Germano æquè faveat, nudæ veritatis assertor.

CAP. X.

Encomium Sacræ Romanæ Regiæ, ac Catholicæ Majestatis, Illustriumque Romani imperii Principum Electorum.

QUis igitur tam secors, adeoque consilii inops, qui Illustres & Nobilissimos *Sacri Romani Imperii Electores*, non habere aurum, sed habentibus imperare petentes, Germanæ libertatis amantissimos, ea vel impudentia, temeritate, aut inconsideratione *arbitretur, ut ullis pollicitationibus, pecuniis, aut favore corrupti, jurisjurandi sacramento posthabito, quempiam Gallum suffragiis suis vacanti præficiant Imperio?* Genuinum certè Alemannorum in Gallos odium vehementius renititur. *Nobilis* insuper *Germania*, multo cruore jampridem assertæ libertati assueta, *servile Gallorum jugum subit nequaquam. Quantam* etenim *crudelitatem hæc Gallorum gens in victos exerceat, Alsatia olim, sub Ludovico Delphino experta oblivisćetur nunquam.* Qua insuper injuria victores Galli victos afficiant, multi Germanorum sub ejus gentis stipendio militantium perdidicere. Sunt prætereà Germaniis Illustrissimæ, ac Generosæ Domus Principum, ac Comitum fœcundissimæ, è quibus Romani Regni vacantis Regem deligere queant, quas & prioribus seculis Augustos non pœnitendos dedisse, Germanorum ephemerides indicant. Quis Archiducalem Austriacorum Principum sobolem hac Majestate indignam censebit? quæ à Rudolpho ex Comitibus de Habspurg, ejus familiæ primo Romanorum Rege, non paucos Teutonibus augustissimos, & Imperatores & Reges proferens, Divum quoque Maximilianum nuper, non citra totius Germaniæ singularem luctum, terris ereptum, ad triginta fermè tres annos Romani Sceptri Gubernatorem eruxa est, cujus obitum gravius ferendum censeremus, ni Illustrium Principum, Sacri Romani Imperii Electorum, Germanæ Reipublicę optimè consulentium, solerti prudentia & integritate, divino inspirante Numine, Potentissimum Dominum Carolum Archiducem Austriæ, &c. dum hæc scriberemus, in avi paterni Regium decus electum, accepissemus, cujus Regnorũ, Potentatuum, ac divitiarum amplitudini nemo Christianus Rex conferatur. Quem toto Christiano orbe pacato, & Romanæ Ecclesiæ monstroso statu in meliùs reformato, ferocissimam immanium Turcarum gentem oppressurum, ac Christianæ Religionis suavissimo jugo facilè subditurum dubitamus minimè, modò nec veneno, nec alio quovis morbo immatura morte (quod Dii prohibeant) inimicorum insidiis hominem exuat. Cui procul dubio Caroli Magni vestigiis innixuro, totus Orbis olim acclamabit: Carolo Augusto à Deo coronato, magno & pacifico Imperatori vita & victoria, cujus in Romani Regni solium sublimationi nemo Germanorum non congratulatur, quòd ab avita probitate ipsum nequaquam degeneraturum speremus. Magno itaque præconio Sacri Romani Imperii, Illustrium Principum Electorũ adamantina fidei integritas toto Orbe extollatur, qui ambientis Gallorum Regis, auro, & pollicitationibus posthabitis, Germanæ libertatis memores, Teutonici sanguinis Principem, Romano [ut decuit] præfecerunt Imperio, cujus nutu, auspiciis, & remigio Christianæ Ecclesiæ, jam aliquot annis variorum fluctuum procellis agitatæ, tutissimo nunc portu succursum iri nihil hæsitamus.

CAP. XI.

Nantuantes, Helvetios, Rauracos, Tribotes seu Alsatas, Nemetes, Vangiones, Moguntiacos ac Ubios, non Gallos sed verè Germanos esse.

NOn deerunt scio Germaniæ mastiges, nasum Rhinocerotis in morem torquentes, cur Gallos Reges tam procul à Romani Regni fascibus abigendos clamitemus oblaturi, primariis trium Archiflaminum Sacri Romani Imperii Electorum sedibus, Nantuantibus item, Helvetiis, Rauricibus, Tribochiis, Nemetibus, Vangionibus, Moguntiacis, & Ubiis satis ampla Romanæ ditionis portione Galliarum nomini subjectis. Indignum quippe videri, Gallum Regem usque adeò à Gallis contemni. Quorum frigidiuscula argumenta, probatissimorum Scriptorum testimoniis circumsepti, facilè diluentes, *præfatos Moguntiaces, Ubios & cæteros non Gallos, sinò vere Germanos esse* ostendemus, quando *omnes Germanica lingua utentes, semper Germanos fuisse*, apertissimè indicat Agathius, asserens illos Galliarũ maximã possedisse partẽ, non propriã, sed vi, & in posterũ occupatã. Transtulerunt igitur Teutones Galliam in Germaniam partim submotis, partim occisis habitatoribus, quod Divus quoq; Hieronymus in epistola ad Gerontiam iis verbis testatur: *Remorum*, inquiens, *urbs præpotens, Ambiani, Atrebates, extremique hominum, Morini, Tornacus, Nemetes, Argentoratus, translati sunt in Germaniam.* Adstipulatur Divo Hieronymo Eutropius, qui Atrebates, Ambianos, Menapios, Veromanduos, Conduenses, Eburones suo ævo Germanos fuisse affirmans. Augustum quadringentas captivorum chiliades ex Germania transtulisse, & supra ripam Rheni in Gallia collocâsse, testatur. Cui rei majorem fidem conciliavit, quæ *in II. belli Gallici libro* Cæsar in literas retulit: *Germanos, dicens, cis Rhenum Belgis vicinos, & plerosque Belgas ortos esse à Germanis, Rhenum antiquitùs traductos, propter loci fertilitatem ibi consedisse, Gallosque, qui ea loca incolerent, expulisse.* Subscribit opinioni nostræ Strabo IV. Geographiæ suæ libro: *Tribochi* inquiens, *natione Germani, relicto natali solo, Rheno trajecto sedes posuerunt.* Imperator præterea Agrippinenses, qui & Ubii, in Germania inferiori dicit Italici juris esse, ut est apud Jurisconsultos *l. 1 ff. de censibus.* Amianus item Marcellinus Coloniam Agrippinã ampli nominis urbe esse in Germania refert.

Hoc

Hoc item de Treveris, quam domicilium Principum appellat. Insuper & in prima Germania, præter alia municipia Moguntiacos, Vangiones, Nemetes, & Argentoracos locat. Deinum Cornelius Tacitus de situ Germaniæ, Tribotes, qui & Alsatæ, Germanis interserit, quibus Nemetes, hodiè Spirenses, Vangiones, hodiè Wormatienses, Ubios quoque, nunc Colonienses annectit. Quod si minus apud quosdam verba mea habuerint locum, Doctissimorum ac Integerrimorum Virorum Jacobi Wimphelingii, Præceptoris nostri Germaniam, sermones item convivales de mirandis Germaniæ antiquitatibus Conradi Peutingeri pellegant, proculdubio nisi desipiaor, scriptis nostris assensuri.

CAP. XII.

Unde primum Gallia dicta: Germanos quoque Gallorum nomine olim comprehensos fuisse.

NOn nescimus *veteres Romanos, communi Gallorum nomine, cum Germanos, tum Gallos comprehendisse, ad Galatæ Regis dominatum fortasse respicientes, quem Hercules Ægyptius* aliquot seculis ante Trojanum excidium bello adversus Gerionem moto, *in Celticam veniens Alesia civitate ibidem condita, genuit, qui Galata* adultior jam factus coævos suos tàm animi Virtute, quàm viribus excedens, virilem ætatem ingressus, *paterno Regno suscepto plures, propinquas oras sibi subdidit,* sicque præclaris rebus gestis, *omnes à suo nomine Galatas appellavit: Unde & omnis ea Regio illi subjecta, Galatia dicta est, quam Romani* figuratè, at, syllaba intercepta, *Galliam dicere.* Testis est Diodorus Siculus *lib. VI.* ubi & magnos fluvios per Galatiam id est, Galliam labentes enumerans, nominatim Danubii ac Rheni meminit, quasi in Galatiam profluvium. Hujus Galatarum Regis Berosus quoque in *XV. libro* mentionem facit. Herodotus præterea Danubium in Celtis oriri scribit, quem tamen ex supremis Hercyniæ sylvæ montibus derivari constat, *quòd Græci Celtarum vocabulo Germanos, & Gallos indiscriminatim nominaverint*, quæ tamen contra nos contorta jacula, ut minus valida, re[...]mus, quod in nostris lucubratiunculis, ve[...] & abolita illa Galliarum appellatione rejecta, [...] ea duntaxat loquamur, quæ Rheno flumine, cæt[er]isq; limitibus, à Divo Julio præscriptis contenta, [Ger]maniam à se discretam habens, in tres part[es], Aq[ui]taniam videlicet, Celticam, & Belgicam seca[ta], pro vulgi opinione, quoquot Gallias inhabita[nt], ac illorum duntaxat lingua utuntur, Gallos appellando quorum neminem Germanis unquam im[...] se jamdudum probavimus. Studeat igitur summo conatu hæc Gallia, bellicosum Germaniæ po[pu]lum, sine quo nihil gloriosæ victoriæ unquam ex hoste retulit, maxima benevolentia suscipere n[u]lla verborum contumelia, veluti & hactenus Sac[r]æ Cæsareæ Majestati, felicissimæ recordation[is] & Germanæ plebi, mendicitatis probrum creb[ri]us objectum fuit, exacerbare, seque de illorum [...]perio, vel Regno nihil prorsus ingerere, ne oc[...]tissimi pavonis, invictissima Jovis alite obumbran[te], ductu, & auspiciis, tota denuo in Germanias tra[ns]feratur. Hujus quidem potentissimæ Sacræ Rom[a]norum Regiæ, ac Catholicæ Majestatis victric[is] aquilæ signis, nihil est, quod obstare possit, m[...] Divina Providentia trisectis Socratica valetudi[n]e nobis superstit.

CONRADI CELTIS
DE
SITU ET MORIBUS GERMANIÆ,
PRÆFATIO.

PEr *Demogorgonenm memorantur cuncta tumultum*
Ex veteri prodisse chao, dum ventre tumeret
Forte senex, totumq; ferens in corpore mundum,
Distendit gravidam maturi ponderis alvum,
Quod fuit æterni conceptum ab origine mundi,
Impatiensq; oneris, cupiduq; reponere tandem
Pondus iners, molemq; rudem se ventre prementem,
Indignatus ait: vacuas te profer in auras
O mundi deforme chaos, superisq; pudendum,
Et vos cunctarum discordia semina rerum,
Ignava in nostris quæ tanto tempore membris
Delituistis, acres facientia sæpe dolores,
Visceribus tumulata meis, dum bella movetis,
Ite ite actutum jubeo, pulchroq; decore
Condite lucifluis rutilantia sidera cœli,
Et me jam vestro vacuum præstate tumultu,
Dum mundi fabricetis opus, quod pace perenni
Alliget æternus concordi fœdere mundus.
Dixit, & excutiens uterum, mox terra polusq;
Et mare fluctivomum liquidusq; & turbidus aër,
Quiq; subest gelidæ lunæ nunc proximus ignis,
Exierunt: propriis spacio & disjuncta figuris,
Atq; locunosas ventris liquere cavernas,
Moxq; per octavam simulacra micantia sphæram
Ignifluis radiata comis, per quinq; patentes
Zonas se totum subito explevêre per orbem.
Hinc vervex & libra pares facientia noctes,
Et Caper & Cancer, quæ maxima tempora luci
Et tenebris referunt, & quæ prolata sub axis.
Signa micant, cursum peragunt mox fixa diurnum
Bisq; duodenas redeunt reducta per horas,
Donaq; per teneras cœperunt fundere terras,
Et variis radiis lucero per aëra deorsum
Infusa Virtute nova, quæ semina rerum
In terra tumulata sinu cacoque in acervo
Digessit, jussitq; suis distare figuris.
Hinc tellus variis florum redimita coronis,
Arboribusq; suis fructus frugesq; creavit,
Atq; homines, pecudesq; simul produxit in arvis.
Hinc volucres, aër, piscesq; receperat æquor.
Per mare squamigeris ducentes corpora pinnis.
Hinc etiam octavo quæ sunt contraria mundo
Astra suis variis cœperunt currere cyclis,
Saturnus, totumque regens qui Jupiter orbem,
Et Mars, qui miseras immittit sydere clades.
Et Phœbus Veneris socius, cytharaq; repertor
Mercurius, gelidæ Lunaq; novissimus orbis
Quæ nunc retrogrado properantia tempora motu
Impediunt, traduntq; vagas procedere causas,
Et rursus statione sua finitura morantur,
Ut stabili fixoq; meent sua fata tenore,

Dum

DE SITU GERMANIÆ ET MORIBUS.

GENS invicta ma[illegible] et tota not[illegible] ima mundo
Terra nb[illegible] dextra [illegible] ob demissus in Arcton,
Sole [illegible] pati [illegible] duri ne[illegible] ris
In[illegible] quietem.
Indi[illegible] primordia gente,
Sed cælo pr[illegible] Dem[illegible] ergum [illegible]
Protulerat patulas [illegible] cuncta creata [illegible]
Germanos [illegible] stant Ita[illegible] Graji sed adelp[illegible]
Quod [illegible] leant inter se vivere m[illegible]re,
Nomen nobilibus [illegible] hunc venerabile nostris
Patribus, [illegible] entes corporis artus,
Prodiga cui natu[illegible] per [illegible] excelsa.
Candida proceris [illegible] entes corpora membris.
Flava coma est [illegible]
Temperie justam re[illegible] na membra staturam.
Vos habitum me[illegible] gestu, & pect[illegible]ra prodit,
Vox quasi[illegible] sed tota virilis,
Martia cra[illegible] loqu[illegible] corda palam.
Commune [illegible] venari [illegible] re, vagari,
Atq; [illegible] varias [illegible] per artes.
Vel Ba[illegible] crescentem [illegible] ere palis:
Arvaq; quad[illegible] pr[illegible] pinguia aratro.
Nec patrio tepui[illegible] juventus [illegible] tinnis,
Sed mox [illegible] Minerva,
Vel vaga vel[illegible] per aquora [illegible]
Atque suis terri[illegible] merces,
Nec conserere nefas animum intend[illegible] rapinis,
Dum [illegible] Martis
[illegible] aulas,
Quattuor ad [illegible]
[illegible] per Hercyn[illegible]
Dentatos prosternere apros [illegible]
[illegible] cervos [illegible]
[illegible]
[illegible] plumas.
Hinc animus dubiis [illegible] cedere [illegible]
Nec [illegible] crus em
Pro patria [illegible] amicis,
Atq; avidus [illegible]
[illegible] dem [illegible] servae.
Re[illegible] amans [illegible] onestis,
Et [illegible]
Picta color[illegible] men [illegible] gna.

De Sy[illegible] is Germa[illegible]æ.

QUalia ab H[illegible] memor[illegible] r[illegible] stellis
[illegible] o Andr[illegible] me[illegible] nd[illegible] re O[illegible] mpe,
For[illegible] a nerv[illegible]
Quiq; sub extremo [illegible] atur cardine C[illegible] phem,
Ultimus algentis [illegible] torquet [illegible] circulus orbe
Axe carens, [illegible] dum [illegible] dere [illegible]
Et Bacchi Phœbi [illegible] decus [illegible] tes,
Enioch[illegible] q; jus [illegible] per [illegible] currum,
Ursa minor major [illegible] tru[illegible] volu[illegible] Dra[illegible]
Nunquam [illegible] Thetyos undas,
Sydera Germani[illegible] radios jaculantur in oras.

De quatuo[illegible] Lat[illegible] Germaniæ.

PUlcher ab occidu[illegible] limite Rhen[illegible]
[illegible] pulchra [illegible] præterit urb[illegible]
[illegible] sub æquor

Nosque a Sequanicis dirimit flumine Gallis.
Vistula purpureo sed terminum [illegible] ab ortu,
Vistula Sarmaticus qui famos[illegible] oris
In Codanum tristis effundens [illegible] ora,
Hic ubi Pruteno clara est Germania portu,
Et caput innumeras Codonta per æquora naves,
Qua glessum eiiciunt, quod [illegible] ore Latino
Dicitur, & nostris tantum reperitur in oris.
Danubius; rapax & amicta nubibus Alpes,
Australes faciunt fines, metamq; resignant
Italicæ Illyrica Scythica [illegible] gentes,
Solus Germanus a[illegible] er sed desertis [illegible]
Lata peregrinis [illegible] flumina terris,
Germano concepta [illegible] quaq; Ungarus acri
Barbarus ore bibit, Metanast[illegible] Teutonius haurit,
Hic ubi nunc pulchre stat [illegible] vasta tractu,
Septeme tandem qua [illegible] ostibus exit in æquor,
Non [illegible] do nec Ga[illegible] minor, qua maxima toto
Orbibus ex aliis [illegible] morantur [illegible] umina mundo.
Sed mare Codonenni G[illegible] mano & nomine d[illegible]
Oceanus, fines [illegible] natura sub Ar[illegible] on.
Quos [illegible] manent [illegible] Britannum
Orcadibus [illegible] Thyle. Et glacialis
Nuper Hyperboreo qua inventa est insula Regi
Norvvegos Dacos[illegible] Suedos[illegible] bibaces
Ultima [illegible] sydera cœlo
Æstatis [illegible] inopes, hyememq; perennem
Perpetuamq; [illegible] patiuntur inertes.
Inter quos [illegible] nomine dict[illegible]
Qui vitam speluncis ducunt, [illegible]
Venantes, [illegible] Sabellos,
Et nostris fugiunt [illegible] commercia mundi,
Congressumq; hominum, nec [illegible] bentes ore loquelas,
Horrida barbaries rigido damnata sub axe.
Atq; feris similes, quorum cognoscere mores
Et ritus qui forte volet, petat ille libellos,
Quos de Germanis nuper conscripsimus oris.
Talis ab Arctoo nostrum [illegible] Germania tractu,
Sauromatis vicina [illegible] potentis,
Hic ubi se Tanais sinnoso littore volvit
Impetuosus aquis rigidis, vastamq; paludem
Et matrem marium ditat glacialibus undis,
Interiora rigat terra sed maximus Albis,
Qui rapidus medium [illegible] peragitur oram,
E quantum Rhenus [illegible] Vistula distat ad ortus,
Tandem & Cimbriacum vagus exoneratur in æquor
A Cimbris quod nome[illegible] habet [illegible] proxima Dacis
Chersonesus [illegible] porre[illegible] sub axem.
[illegible] panditur in æquor
Ocean[illegible] dives
Halecis totum [illegible] per [illegible]

De tr[illegible] Germaniæ.

SEdnemus H[illegible] tes & ab [illegible] orti
[illegible] ero[illegible]
Jamq; inbocc[illegible] rachia[illegible]
Hinc Austrum [illegible]
Donec in [illegible] vertice pontum,
Quaq; Bizanti [illegible] undas.
Sex [illegible] Germani[illegible] terra
Verticibusq; suis [illegible] sydera cœli,
Imposit[illegible] montibus arces,
Et [illegible] latebris [illegible] undunt.
Primus [illegible] in Arcton
Germanos Gallosq; videns Italosq; potentes,

Quod

Quod Rheni Rhodaniq; parens Etiā sonantis,
Quod veteres prisco dixerunt nomine Adulam
Atq; suis lon[illegible]is ramis nunc procreat Alpes,
Hic ubi cum rapidis Athesis seconcitat undis
Adriaco mi[illegible]cere salo, Venetisq; superbis
Dicere, Germano quo dedant colla tyranno.
Ast aliud Carpathus habet, qui [illegible]ectat in Eurum,
Auspicium nostris niveo dans vertice terris.
Quem Suevum in priscis memini dictum esse libellis,
Qui cuproq; auroq; scatens variisq; metallis,
Pannoniam largo locupletat munere gentem,
Hercyniumq; iugum medio Germania tractu
Erigit, & multis dispergit cornua terris,
Ex quibus ingenti dorso stans Pinifer, atrum
Tollit in astra caput, liquidoq; a vertice stillans
Quattuor ad mundi [illegible]undis vaga flumina partes.
Mœnus in occiduum festinat currere Rhenum,
Et Sala qui Drusi [illegible]estat praclara trophea,
Algentes petit albis aquas, ut Nabus in Austrum,
Egra sed Loos flectit sua cornua in ortus,
Et secum Hercynium trahit alto vertice sylvam.

De tractu Hercyniæ Sylvæ per Germaniam.

QUe variis porrecta plagis, nunc vasta sub Arcton
Inq; Eurum Zephyrumq; suis cum saltibus errans,
Explicat immensos annoso robore lucos
Relligione sacros veteriq; ex more verendos,
Qui Druidum densa per opaca silentia sylva.
Plurima magnificis servant cœnobia tectis,
Qua diti nigris operantur sacra cucullis,
Vallibus irriguis constricta ubi murmure blando
Unda sonans placidos inducit corpore somnos.
Sed transrhenanas ubi sylva relinqueris oras,
Tendit ad innumeras Germano sanguine gentes,
Per Suevos Chancosq; feros madidosq; Sicambros,
Algionesq; truces, Rhenig; ad [illegible]nminis ortum,
Perq; lacus geminos candentes praterit Alpes,
Elvetiis porrecta iugis, durisq; Cheruscis.
Vindelicos Rhetosq; petens & Norica rura,
Perq; lacus plures capientium ab alpibus undas
Bojorum deserta petit, rursusq; sub Arcton,
Brachia longa iacit, Suevos Francosq; Turegos
Circuit Abnobios, montes, qui particula alpium est,
Saxonicisq; reducta plagis Frisiiq; bubulcis,
Vissegothis, Ostroq; Gothis, Cimbrisq; vetustis,
Donec Germanum prope tangat saltibus aquor.
Ast ubi spumiferi fontes contexerit Istri.
Austriacas aditura plagas, Cecinumq; comantem,
Qui dum nubigeras radicem accepit ad Alpes
Quas Carnus Stiriusq; tenet, Sclavusq; bilinguis.
Hic ubi Danubius positurus nomina Ponto
Proxima Dalmatic tradit confinia terra.
Sed longum Austriacas dorsum protendit in oras
Quod tandem rapido calva fronte imminet Istro
Unde sibi totum sunt nomina nota per orbem
Hunc sylva ob iquis ramis & co[illegible]ibus atris
Integit, atq; feris foliosa cubilia sternit,
Sylviferum caput nemoroso vertice [illegible],
Sylva prius late Bavaras sed sparsa per oras
Ante sub Austriacas quam tendat brac[illegible]ia terras,
Obliqua ad [illegible]s protendens cornua ri[illegible]as,
Visus in Il[illegible]rin[illegible] qui tandem perditur undis.
A[illegible] ubi per Ba[illegible]ros ingentia cornu[illegible]is,
Mox Francos Tur[illegible]sq; petit Bemosq; [illegible]eroces,
Tanquam nativo c audit quos undiq; mu[illegible]
Quo medio nutrit bellax [illegible]ermania [illegible]
Pingue solum [illegible]ugnumq; ferax [illegible]
Plurima G[illegible] emittit flumina t[illegible]
Albim, Oderam [illegible] navigia fuit memorat[illegible]
Quos ubi [illegible]nit, [illegible]arpathi culmina [illegible]
Marcomannos [illegible]epidusq; petit [illegible]
Hic ubi nunc cu[illegible]
Moribus Alman[illegible]entem lin[illegible]
Inde iterum v[illegible] undis co[illegible]
Visbur[illegible]s ab[illegible]sq; petens dui[illegible]
Quaq; manet pu[illegible]
Sarmaticis [illegible]
Angulus ab[illegible]
Ad Tanais [illegible]
Diffusa [illegible] Europa [illegible]
Diver[illegible]
Per Ma[illegible] truce [illegible]
Proinde metall[illegible]
Argentiq aurig; ferax [illegible]
Plurima perpetuis e[illegible]
Fornacesq; cavas rap[illegible]
Quem fovet excussis v[illegible]
Quis c[illegible]
Quem rapidis lezat unda rotis [illegible]
In[illegible] cuti [illegible] fert astra volantia c[illegible]
Brontis [illegible]
Extendit [illegible]

De qualitate telluris per [illegible]

TEr[illegible] ominum pecudumq; ferax [illegible]
Spic[illegible]eram Cererem multo cum [illegible] novo reddit
[illegible]
Ingentesq; lacus, varias vastasque [illegible]
E[illegible] fluvi[illegible]s vari[illegible] [illegible]pido qui p[illegible]
Collibus apricis agrisq; [illegible]
Plurima vitiferi qui[illegible]
V[illegible]ino jam [illegible] nov[illegible] [illegible]dere [illegible]
Proximior nostro [illegible]ndit [illegible]mina t[illegible]
Hinc varii cultus, cult[illegible]
Mitior & po[illegible]
Explosa [illegible]
Sylvico [illegible]
Illa sup[illegible]
Qua mihi bis [illegible] annos
[illegible]
E variis p[illegible]
Syderibusq; suis Deus [illegible]

F [illegible] N I S.

ÆNEÆ SYLVII GERMANIA,

EXCERPTA EX EO LIBRO, QUO GRAVAMINA NATIONIS GERMANICÆ, à MARTINO MEREO JURISCONSULTO MOGUNTINO, *SEDI ROMANAE OBIECTA, DILVIT.*

In qua Urbes, Civitates, Ecclesiæ, Episcopatus, Principatus, & Nobilissimæ Familiæ Germanorum describuntur.

CAP. I.

De Antiquis Germaniæ moribus, ubi Sueviæ ritum particulatim ad[illegible]rt, ejus gentis feritatem describens, ac eam sub Adriano Cæsare, miseo[illegible]rem [illegible]am esse ostendens.

NUnc tempu[illegible] est, ut [illegible]d id tr[illegible]feamus, quod tu secund[illegible] loco a[illegible], hoc est, *de paupertate Germanicæ [illegible]entis, quæ licet olim dit[illegible]ma & potentissima fuerit, [illegible] is tamen Rom. Curia moribus seu rapinis ad inopiam summamq; impotentiam deductam esse videri cupis.* Ad[illegible]ertamur in hac re [illegible] nô minus quam in cæteris. Nam neque p[illegible]upe[illegible] est Germanica natio, neque imp[illegible]tens, neque [illegible]ut tu te ais ancilla, neque si sit, Romana Curia culpanda est, tanquam ejus inopiæ causa. [illegible]uod ut mani[illegible]estius declaremus, ostendend[illegible] [illegible]imi[illegible] est, quænam fuerit olim Germania, & q[illegible] hodi[illegible], quo f[illegible] liquebit, *nunquam Germani[illegible] nominis eas fuisse vires aut opes, quales sunt hodie.* Repetamus igitur v[illegible] [illegible]tempora, non dicimus aut Jani, aut S[illegible], aut Jovis. Nec rursus aut Romuli, aut C[illegible], vel Alexandri Magni. Quibus regnantibus incompertum nobis est, [illegible] talis fuerit Germaniæ facies. *C[illegible] Cæsaris ætatem in[illegible]scere libet*, cum [illegible] mil[illegible]ar[illegible] in Gal[illegible], cum jam [illegible] st nova per[illegible] in nat[illegible]itas militaret, cum ple[illegible]do temp[illegible] pen[illegible] a[illegible]. *Quænam tum* (ora[illegible]) *Germanorum [illegible]pes fuere qua[illegible] v[illegible]res erant, quæ p[illegible]ne[illegible]* I[illegible]ut[illegible] & armis exercit[illegible] Te[illegible]s ha[illegible]antur. C[illegible]rum vitam eorum [illegible] in commentariis, Cæsar, *Germanos omnes ait in[illegible] [illegible]ibus atque in studiis rei militaris a parvulis instit[illegible] [illegible]e labori ac duritiei studentes. In fluminibus promiscue se perluisse, pellibus animalium pro vest[illegible]bus [illegible], magna corporis parte nuda, agriculturæ non [illegible]du[illegible]e, ma[illegible]rem parte [illegible] [illegible]orum in lacte, cas[illegible] & carne [illegible] quenquam a[illegible] modum certum aut fines habu[illegible]e proprios. [illegible]ed Magistratus ac Princip[illegible] in ann[illegible] sin[illegible]os gentibus cognationibusque hominum, qui [illegible]cum una [illegible]e[illegible]unt, quantum e[illegible] loc[illegible]um est, a[illegible] [illegible]ibus[illegible], at[illegible] anno post ali[illegible] tr[illegible] [illegible]oe[illegible] [illegible] a[illegible] a[illegible]ne[illegible] evitandos non ed[illegible] [illegible]e ac[illegible] ra[illegible], C[illegible]itatis [illegible] maximam fu[illegible]e laudem [illegible]am lat[illegible]ime cir[illegible]um se vastatis finibus solitud[illegible] m[illegible], v[illegible] [illegible]sum apud eos incognitum fuisse.* S[illegible] C[illegible] g[illegible]av[illegible]nus Auctor Strabo quoque, qui situm orb[illegible] [illegible] in el[illegible]gant[illegible]mè conscripsit, cum [illegible] *Statim igitur Regionem trans Rhenum ad[illegible] [illegible]tum [illegible] [illegible]entem [illegible] [illegible]lunt, nationem [illegible]icam p[illegible] [illegible]er imita[illegible] ve[illegible]itis abundantia, & proceritate corporum [illegible] colore [illegible].* Postea tamen cum interiora Germaniæ di[illegible] scriberet, sic inquit: *Suevorum quidem gens amplissima, a Rheno siquidem usque ad Albim pervenit fluvium, eorum portio etiam trans Albim loca depascitur, quemadmodum Eumunduri & Lancofargi. Nunc autem isti trans fluvium, in fugam compulsi excidetunt. Commune autem est omnibus, qui hunc tractum incolunt, ut alio facile migrent, & propter victus tenuitatem & propter agrorum ignaviam colendorum, & propter pecuniarum inopiam. Cùmque in tuguriis habitent in diem habent suppellectilem, plurimam è pecoribus trahunt alimoniam, sicut & Nomades, eorum instar, qui domesticum in carris colentes instrumentum, quocunque fors tulit, & opinio, suis cum armentis convertuntur.* Is igitur fuit Germanorum status Strabonis tempor[illegible] quem usque ad Tiberium Cæsarem vixi[illegible]e constat. His ferociora de Germanis scribit Cornelius Tacitus, quem in Adriani tempora incurrisse perhibent. *Parum quidem ea tempestate, à feritate brutorum majorum tuorum vita distabat. Erant enim plerumque pastores, sylvarum incolæ, ac nemorum. Cujusmodi vitam inertem ac pigerrimam esse Aristoteles Auctor est. Nec munitæ his urbes erant, neq; oppida muro cincta, non arces altis innixa montibus, non templa [illegible] structa lapidibus visebantur. Aberant hortorum ac villarum de[illegible]iciæ, nulla viridaria, null[illegible] [illegible]consitiones, nulla tempe, nulla vineta colebantur: præbebant largo flumina potus. Lacus & stagna inserviebant lavacris, & [illegible] quas natura calentes produxerat, aquæ. Parum apud eos argentū, rarius aurum, margaritarum incognitus usus. Nulla gemmarū pompa, nulla ex ostro vel serico vestamenta. Nondū metallorum investigata minera. Nondū miseros in viscera terræ mortales truserat auri si[illegible]is. Laudanda hæc & nostris anteferenda moribus.* A[illegible] [illegible] vivend[illegible]u, nulla fuit [illegible]te[illegible]arum cognitio, nu[illegible] leg[illegible]m d[illegible]sc[illegible]ina, nulla bona[illegible] ar[illegible]um stud[illegible]a, ipsa quoq; rel[illegible] barbara, i[illegible]epta &[illegible] ut [illegible]rus utamur vocabulis, [illegible] ac b[illegible]s. Ta[illegible] [illegible]ua Germania fuit, u[illegible] q[illegible] Adrianum Cæsarem. Quamvi[illegible] jam cæteræ o[illegible] provinciæ, excultæ artibus ac moribus essent. Sub illo autem Imperatore tota Germanica natio [illegible]n potestatem Romanorum facta est, post anno[illegible] d[illegible] [illegible]quàm Romano primum milite debell[illegible] cœpta esse. Ex[illegible]nde mitior f[illegible], civilem cu[illegible]tum accepit. Erat[illegible] tunc longe angustior [illegible], quàm modo sit. Siquidem Germ[illegible]n[illegible]a univers[illegible], inter Rhenum & Albim, sive ut ali[illegible] [illegible]olunt, Oderam, sive ut alii rursus autumant, Viscellam ab Occidenti ad Orientem protensa, solū ab Austro Danubii flumine à Septentrione, Britannic[illegible] Oceano & mari, quod Balthicum vocant, undiq; claudebatur. Hæc de veteri Germania[illegible] [illegible]gnorasse putamus.

CAP. II.

Veterem cum nova Germaniam comparans intra Rhenum Danubiumq́; antiquam contentam asserit. Quæ ad Germanos defecerunt Regiones ennmerat, eamque potius à germinando quam à Gallorum fraternitate sortitam nomen contendit.

COmparemus ergo eum veteri novam, & in-mum de amplitudine dicamus. *Danubius ac Rhenus qui quondam Germaniæ limites claniere, nunc medios Germanorum dilabuntur agros. Belgica Regio*, quæ Galliæ prius portio tertia fuit, nunc *majore ex parte Germaniæ cessit*, lingua & moribus Teutonica. *Helvetii* quoque gens, antea Gallica, in [illegible] manos transivere. *Rethia tota & ipsum Noricum*, & quicquid *Vindelici* nominis inter Alpes Italas ac Danubium fuit, *ad Germanos deficit*, ita ut etiam A[illegible]es ipsas cœlo vicinas, & perpetua nive rig[illegible] nomen Germanicum penetr[illegible]ans, in Italia quoque sedes po[illegible]uerit. Brixione, Merane, Bubranoque in valle A[illegible] oc[illegible]upato. *Austria*, quæ apud pri[illegible]cos Pannonici ju[illegible] fuit, & Norici portio in[illegible] m[illegible] m[illegible] quam nomen [illegible] ve[illegible]ta est. *Stiria, quam vet[illegible] Valeriam vocavêre*, Teutonicum morem atque imperi[illegible] bi[illegible]. *Carni* quoque, *quos modò Carinthianos, Carniolo*sque *nominant*, idem fecere, ita ut fontes D[illegible]vi Sa[illegible]que nominatorum fluminum, Teutonicæ juris existant. Neque Alpes ullæ inter Itali[illegible]m atque Germaniam sunt, quarum summa cacumina non possideant. *Teutonici*, qui ad Orientem non modo Albim, sed Oderam ac Viscell[illegible]m t[illegible]ansmisêrunt, & in ipsa quidem occidentali Sarm[illegible]tia Ul[illegible]gerorum, & Gepidarum agros invasêre Nam & Austria trans Danubium, & Moravia & quidquid Slesitæ ultra Oderam possident, Sarma[illegible] quondam fuit soli, quin & in Oceano & b[illegible]ltico sinu, medias insulas sui juri[illegible] fecere Teutones. Adeoque vestra natio germinavit, ut *nomen vestrum veri[illegible] à germinando tractum putemus*, quã Strabonis consennamus, qui *Germanos quasi Gallorum fratres dictos* arbitratus, *vos forma & moribus & vivendi rationibus parcis illis esse asserueras*, sed tota aberrat via, quando *neque similitudo morum neque ulla vos invicem bene[illegible]olentia conciliet*, *qua fratres appellari possitis, & vetustis utrinq; certetis odiis*, quamvis ci[illegible] Rhenum in vestitu tantummodo conformi[illegible] quædam existat. Verum ne longè vagarer, ampl[illegible] est vestra natio, quàm unquam fuerat, quæ . deomagna est, ut nulli genti cedat, meritoque illi[illegible] affirmare possit, quia deest gens tam g[illegible]nos, quæ habeat Deos appropinquitantes f[illegible]i, sicut adest [illegible] manico populo Dominus Deus noster ac tantum de magnitudine nationis recen[illegible]uisse velimus.

CAP. III.

Faciem Germaniæ præstantiorem multò quàm quondam, omnem amœnitatem etiam in rure Germanis surrep[illegible]e, nonnulla ejus oppida & urbes nominatim describendo dicit.

FAcies au[illegible]em *ornatum quis ignorat longè præstantiorem esse quam olim fuit?* Nam agros ubique cultos videmus, novalia, vineta [illegible]ridaria, violaria, pomaria rustica & suburbana, ædi[illegible]cia plena delitiis, villas amœnissimas, arces in montibus sitas, oppida muris cincta, splendidissimas urbes, quasque rumque maxima præterlabuntur flumina, aut amnes ambiunt limpidi[illegible]imi [illegible] lapideis aut li[illegible]is pontibus permeabiles. P[illegible]curramus p[illegible] Germani[illegible] omnis memora[illegible]les urbes & q[illegible] sit [illegible]us nationis gloria, qui nitor, qui spl[illegible] nife[illegible]us elucebit.

CAP. IV.

De Colonia Agrippina ubi trium Magorum [illegible] sunt sepulta.

QUid ea *Colonia* quæ de conjuge Claud[illegible] t[illegible]i Neronis Agrippina dicta est, *& t[illegible] rum ossibus illustrata?* Nihil magni[illegible]en[illegible] ornatius, tota Europa reperias. *Templis, e[illegible] bilis, populo insignis, opibus cl[illegible]ra plumbo tecta [illegible] toriis ornata, turribus munita [illegible]mine R[illegible]en[illegible] circum agris [illegible]ens.*

CAP. V.

De Gandavo et [illegible] Gali[illegible] vi[illegible]tur [illegible]er[illegible] tamen sermonem mor[illegible]que am[illegible] ur[illegible] bantia urbes se præter in[illegible]m ait.

TRansimus *Gandavum* pop[illegible] bem, & omu Occident[illegible] h[illegible] frequentis[illegible]i[illegible]m emporium. [illegible] *esse videantur, Teutonico tame[illegible] vestris utuntur.* Trans[illegible] tates, Bruxellam, Mec[illegible]hlin[illegible] An[illegible] Lovanium. Ad Rhenum rev[illegible].

CAP. VI.

De Moguntia.

M*Oguntia urbs vetusta, [illegible]ariana [illegible]* templorum magnific[illegible] cis ædificiis exornata *nihil habet quod [illegible] queas, nisi vicorum ar[illegible]tudinem*

CAP. VII.

De Wormatia.

DE *Wormatia* quoque *etsi non ma[illegible] nis est, nitidam tamen [illegible] amæ[illegible] ma[illegible] esse, nemo ne[illegible]averit.* In qua ille [illegible] ventus [illegible]b[illegible]us est, qui Romanæ E[illegible] secundo in [illegible]estituram [illegible]pi[illegible]c[illegible] poru[illegible] *ab Ottone primo usque in ea tempora, [illegible] scopos ipsi Cæsar[illegible] investirent.* In [illegible] positiuram cum P[illegible]latio nobili ob[illegible]em[illegible] causa in Schola Hei[illegible]bergensi Cancel[illegible]

CAP. VIII.

De Spira.

NEC *Spiram* [illegible]mpleri p[illegible] *nam & magnificis ad[illegible]us or[illegible]am [illegible] temp[illegible]um, quamvis anno [illegible] ubi [illegible] men p[illegible]ra[illegible] e[illegible]tanr[illegible] um est* ur[illegible] fu[illegible]e vid[illegible] *In h[illegible]c tem[illegible] rus, inter qu[illegible] Rud[illegible]lphus [illegible] milia auct[illegible]r* habetur

CAP. IX.

De Argentina.

A*Rgentina v[illegible] tantus splendo[illegible]*, t[illegible] *non abi re id nomen est inditum [illegible]eris. multitudinem Venetiarum exhibet* mu[illegible] visa canali[illegible]us, quæ naves in omnes [illegible] teas vehu[illegible], eo salubrior atque amœn[illegible] Venetas [illegible]æ & grave ol[illegible]tes A[illegible] dulces & perspicuæ perlabuntur aquæ [illegible] bra-

brachio, inde tribus aliis fluminibus urbem interfluentibus, & triplicem murorum ordinem ambientibus. *Ecclesia Pontificalis*, cui Monasterio nomen est, *secto lapidem magnifice constructa*, in amplissimam fabricam assurrexit, duabus ornata turribus, quarum altera quæ perfecta est, mirabile opus caput inter nubila condit. Sunt & alia Sanctorum Delubra, & Monachorum Cœnobia, & amplitudine & ornatu splendidissima. Prætorium excellens, & civium ac Sacerdotum ædes, quas nec Reges incoluisse piguerit.

CAP. X.

De Aquisgrano, ubi Teutonicorum Cæsarum statua visuntur, Indusium Beatæ Virginis ostenditur: Ubi & Caroli Magni caput reliquiis adjectum.

OMisimus *Aquisgranum*, *Germanici Regni sedem* ubi *Palatium* illud tota Germania nobilissimum, *Cæsarum*, qui ex Teutonicis verè perfecti sunt, *egregias ex lapide statuas ostentat*, & Delubrum insigne in quo Reges unguntur, *singulis decenniis Beatæ Mariæ Virginis* interiorem vestem, quam *camisiam* vocant, venerabile sacrum *populo visendam exhibet*, & *Magni Caroli caput inter* reliquias servat.

CAP. XI.

De Treveri, quæ Roma vetustior est, Basilea, quia de ea antea mentio facta est, hic mentionem non facit, pariter & Constantia, cum utraq; à Conciliis clara censeatur.

OMisimos & *Treverim Metropoliticam sedem*, *cujus auctorem Atrebam asserunt*, Nini & Semiramis filium, & *Roma seniorem trecentis & mille annis* affirmant. *Sedente* autem Beato *Petro* salutiferam *Christi Religionem imbibisse*. De Basilea non est cur verba fiant, quando ejus regendi modestia, & gravitas apud omnes peræquè gentes in notitia sit. Cum nostra illic tempestate, generale Concilium coactum fuit, quod totam tremefecit Ecclesiam. Pari modo & propter Synodi receptionem nec Constantia prætereunda est, inter duos lacus constituta, quos Rhenus implet atq; exonerat.

CAP. XII.

Enumerat Helvetiæ oppida, quæ à splendore summopere extollit, & primo de Berna.

ESt memorabile *oppidum in Helvetiis, quod Bernam vocant*, cujus Cumulatus, *quot es in bella progreditur* facilè in armis, *viginti millia pugnatorum exhibet*. Turegum quoq; & magnum & splendidum oppidum, ad lacum si uatum est, quem *Lemannus fluvius* patrem habet. Unde Alemannos dictos nonnulli autumant. Hunc *hodie* fluvium *Limachium appellant*, qui *propter balnea* tota Germania *illustris*, in agro Suitensium effluens, non longè ab oppido Lauffenbergio in Rhenum exonerat. Transimus Campidonam, & Memmingam illustria oppida, *Augustam Vindelicam* (S. Udalricus huic præsidet, qui Papam arguit de concubinis) ad Licum fluvium jacentem. *Haud facile invenies quæ civitas altera superet, sive nitorem urbis, sive populi & Cleri divitias, & Reipublicæ formam contempleris.*

CAP. XIII.

Enumerat Bavariæ oppida, quæ à splendore summoperè extollit.

IN Bojaria vix oppidum reperias cujus munditias non magnopere admirère. *Salzburga* quæ de fluvio dicta est cui adjacet, *olim Arvinia nomen fuit*, Metropolitica sede, & Divi Roberti vetustissimo templo insignis, nihil est, quod ad splendidissimæ civitatis magnificentiam desideres, sive publica spectes, sive privata opera.

CAP. XIV.

De Ratispona, ubi Divi Dionysii corpus quiescit, & aliis quibusdam urbibus.

MAjor tamen ea est *Ratispona*, Beatissimi Apostoli Petri Delubro & *ponte*, *quo Danubius transmittitur*, lapideo, & *pluribus* Sanctorum *Ecclesiis memoranda*. Atque *in primis S. Emerammi Monasterio, in quo* Leo Pontifex maximus *Beatum Dionysium ex Parisiis pro furto deductum*, *jacere* affirmat. Et in hac urbe sæpe Teutonici Cæsares habuere conventus, & Conradus cùm iturus esset in Asiam Maximus certè Monachiinitor, nec minus Strobingæ, Lantzhutæ quoque, & Burckhusen haud facile platearum munditias, atq; ædium magnificentias retulerimus.

CAP. XV.

De Patavia ubi Danubius Oenusq; confluunt.

PUlchra est & *amœnissimo sita loco Patavia*, *hic Oeno, & inde Danubio perfusa*. Nam ibi maxima hæc duo flumina invicem conjunguntur, tam pari magnitudine, ut non facilè judices, cui victoria cedat, quamvis judicio veterum superior Danubius Oeno auferat nomen.

CAP. XVI.

Describit Civitates Austriæ, inter quas Novacivitatis primas tribuit. Quanquam clariorem Viennam quæ quondam Flaviana dicta mirabile turris sancti Stephani ædificium adfert, prænominatasq; oppida in nova contineri Germania, per Epilogum concludit.

IN *Austria* complura sunt oppida *digna nomine*, inter quæ *Novacivitas* non infima est, incolatu Divi Friderici Cæsaris illustrata. Sed omnium *præclarissima est Vienna, priscis Flavianam appellavêre, & hic credimus aras fuisse Flavianas*, de quibus Ptolomæus commemorat. Hæc Ducum Austriæ vetusta sedes, & palatia digna Regibus habet, & templa quæ mirari Italia possit. Ex quibus *Divi Stephani Delubrum* admirabilius est, quàm nostris exprimi verbis queat. *Cujus turrim* cum aliquando inspexissent *Bosnensium Legati*, & tum artificium, tum altitudinem admirati essent, in eam sententiam verba profuderunt, ut turrim illam *pluris constitisse dicerent, quàm Regnum Bosnæ venundari posset.* Tacemus privatarum ædium splendorem & amplitudinem, quarum non paucas invenias ad excellentiam fastigiatas. Cæterum *hæc urbs, & quæ memoravimus oppida* extra Germaniam illam suam veterem *in nova Germania continentur.*

CAP. XVII.

Procedit ad enumerandas Germaniæ veteris urbes. Primoq; de Vratislavia, Gentanorum miram potentiam & mari & terra enarrat. Toronense oppidum hic adjungens.

Atque neque *Germania ipsa vetus*, non *illustrata est præclarissimis civitatibus* atque oppidis. Quippe ad Orientem super Oderam *Vratislavia* jacet, *Urbs* latericia, *non minus decora quam potens, cujus olim Episcopatum aureum appellavêre*. Brunna in Moravia nobilior Olomuntio est, quamvis ejus Pontifici pareat. *Inter Prutenos notissima Gedani fama est*, terra marique potentis oppidi, *cujus populum* ad prælium ex ens, *haut minus quàm quinquaginta millia bellatorum educere ferunt*. Naves ejus in Balthico pelago complures negotiatorum navigant. Est & *Tornetis oppidi haud vulgare nomen, quamvis* supra Viscellam *ad Sarmatas olim pertinuerit*.

CAP. XVIII.

Bohemiam Imperio Germanorum subesse, ejus urbes describendo probas.

Bohemia *quamvis Sclavonico sermone utitur, sub Imperio tamen Germanico sese continet*, & moribus utitur Teutonicis, & pauci sunt inter Bohemos saltem nobiles, qui non utramque noverunt linguam, & undique cincta est ea terra Teutonicis plebibus: Illud quoque *Germanicam esse Bohemiam palàm ostendit, quòd inter Ecclesias Teutonico tamen sermone instruere populum sacerdotibus permissum est* modò in cæmeteriis autem Sclavonico.

CAP. XIX.

De Praga capite hujus gentis, & aliis quas nominatim refert, & de arce Thabor.

In hac provincia *Praga* est gentis, *maxima & pulcherrima urbs*, nec Hetrusca Florentia minor, nec difformior, verùm *flumine interfecta, cui Muldavis nomen* est, multo majori quã sit Arnus, cujus Regia inter opera Germaniæ admodum excellens: sunt & Colonia & Broda & Lithomericia, & Biliana & Litomes, Licia & Pudewitsa (aliàs Pudicea) inter Bohemos insignes urbes. Præterimus Thabor arcẽ hæreticorum munitissimam, & Novam domum, & plurima illius gentis populosa & præstantia oppida: propè Oceani ripam, haud paucas civitates memoratu dignas invenias.

CAP. XX.

De Lubeco & insigni hujus urbis authoritate.

Sed omnibus præstat *Lubecum*, altissimis ædibus, templisque munitum ornatissimis, *cujus urbis ea authoritas est*, hæ opes, *ut ad ejus nutum tria maxima Regna, Dacia, Suecia, atque Norvegia, vel admittere, vel excludere consueverunt Reges*.

CAP. XXI.

De Lunenburgo, Rostochio, Werdia, & Brunsvvega, unde Ottones Imperatores orti, & aliis.

Lunenburgum salinis quondam dives, nunc adò - gestatem redactum, nam dum Clero bona affectat & dilexit sua amittit. Est Rostchavia, & Magnopolis in mediterraneis, civitas Hildesemensis haud contemnenda: Werdia quoq; & Brunsvvicum nobile, Saxonum sedes atq; Ottonum quondam Cæsarum patria. *Bremis* vetus metropolis, & *Danorum gentis in Christo mater*, ooo sine laude nomen habet.

CAP. XXII.

De Virginopoli ac Martinopoli, ubi Frideric [illegible] *fit mentio.*

Virginopolis quoque magna & *insignis habetur*, & ipsa inter Saxones Archiepiscopalis [illegible] *Nec Martinopolim quisquam contempserit* [illegible] ex loco Fridericus Barbarossa duos fratres de R[illegible]no Bulgariæ dissidentes, cum se arbitrum uni elegi[illegible], & ad eum in Saxoniam venissent, concordes dom[illegible] remisit. Quis enumeret vel Frisiæ, vel Hollandiæ, aut Westphaliæ, quot sint memorabiles urbes.

CAP. XXIII.

De Trajecto & aliis Frisia, Hollandia, Westphali[illegible] oppidis, ubi Susatem, urbis obsidionem adfert.

Trajectum quidam *è Frisiis* tradunt, pot[illegible]tem & splendidam urbem. Dodratum ex[illegible] oppidum, Hollandini suum dicunt. *Westphali* [illegible] *nasterio gaudent, & Osnabruga & Minden* [illegible] *delberna*, civitatibus numine par[illegible] & *oppido Susatensi, quod tempestate nostra cum* [illegible] *Coloniensi rebellasset magnus obsessum c*[illegible] Saxoniæ Dux Wilhelmus; cum po[illegible] hemorum, inter obsessores dies no[illegible]q[illegible] pacisceretur, *nulla vi superari flectiq; potuit*.

CAP. XXIV.

De Erdfordia maxima Thuringia civitate, & E[illegible]*a peramœno Terra advocatorum oppido. Quæ I*[illegible] *potheca Bohemorum facta, Casparem Sch*[illegible] *hominem magna fama celebrat.*

In Hassia quoque non p[illegible]uca oppida co[illegible] veri, sed plura in Thuringia quorum [illegible]mum & famosissimum est *Erfordia, populo* [illegible] *plena*. Nec *Advocatorum terra* suis laudibu[illegible] *in qua Egra est* urbs peramœna, *à flumine*, qu[illegible] luitur, *nominata*. *Quæ quamvis juris Imperii* [illegible] *potheca tamen Bohemorum facta, ad Sch*[illegible] *miliam devenit*, cujus caput fuit *Caspar S*[illegible]e nobis (ut nosti) optimè meritus, Vir rar[illegible] dis. Nam *trium Cæsarum*, qui sibi invicem [illegible] re, *Cancellarius*, & quidem accepti[illegible] conjugio Ducali illustratus.

CAP. XXV.

De Franckofordia ubi Rom. Imperatores [illegible] *guntur.*

In Franconia supra Mœnum *jacet Franc*[illegible] *inter inferiores & superiores Teutones c*[illegible] *emporium*, & urbs quamvis magna ex pa[illegible] pluribus tamen palatiis ornata lapideis [illegible] Reges haud indignè recipi[illegible]ntur. Temp[illegible] sacra ex secto lapide superbissima vi[illegible]tu[illegible] saxeus initæ longitud[illegible]is p[illegible]rtem urbis tr[illegible]num minorem majori conjun[illegible]it. Hic [illegible]rium nobile, in quo sæpe Principes Ele[illegible] veniunt, de rebus acturi communibus, & [illegible] *vacat Imperium*, *Cæsarem eligunt*: Postponi[illegible]us Aschenburgiam Moguntini tui refugium, & [illegible]mnium molestiar[illegible]n laxamentum.

CAP. XXVI.

[illegible]. Herbipoli & Bamberga, in qua S. Henr[illegible]*us quiescit.*

Herbipolis ad ejusdem fluminis ripam [illegible]st, *Ducalis & Pontificialis sedes*, tem[illegible] nobilibus memoranda, & arce munit[illegible]*mberga* quoq; *illustris civitas*, Delubro & insigni & per-

perveturto, *in quo S. Henricus Imperator* ejus nominis Secundus *reconditus*, & miraculis claret. Transimus *Forcheim, niveo pane famosam*. Et Onspachium & Rotenburgam, & alia penè infinita Francorum oppida, quorum neque munitiones, neque ædificia quisquam contempserit.

CAP. XXVII.

De Noriberga, & ejus urbis magnificentia.

NOricorum oppidum *flumine Pegnesia interfectum*, nam hodie Francombus datur, prætenire non possumus: Dic rogamus, nam hinc uxorem duxisti castissimam, æquè ac pulchram, *quanam facies hujus urbis, quis splendor, quæ amœnitas, quæ deliciæ, quis cultus, quæ forma Regiminis, quid illi ad civitatem omni ex parte perfectam desiderare quisquam poterit*. Quis venientibus Francoma inferiori & procul spectantibus ejus urbis aspectus, quæ Majestas, quod decus ab extrà videntibus, quis intus nitor platearum, quæ domorum munditiæ. Quid Sancti Sebaldi templo magnificentius, quid splendidius Divi Laurentii Del ... Quid arce Regia vel superius vel munitius, quid fulla, quid mœnibus, illustrius: Quod ibi c... æ... inve... es, Regibus dignas. *Cuperent tam ... Scotorum Reges, quam mediocres Nurnbergæ cives habitare.*

CAP. XXIX.

Ulmam Sueviæ Reginam nominat, nonnulla Bavariæ oppida à splendore laudat. Quasdam Italiæ urbes nostris anteponit. Si tamen nationi nationem conferatur non est unde po... Germanis civitatibus Italicæ antepons.

HAbent Suevi trans Danubium *multas urbes*, *Reginam tamen omnium Ulma* est, & ipsa potens, & non immuda civitas. *Bajoarii* quorum Danubio transmisso Aichstatum & Amberganì & Novum *incolunt* Forum, & alia *non pauca* oppida, *in queis multa munditia, multus nitor*, quod si quis ad verum loqui voluerit, nullam esse in Europa nationem, cujus urbes mundiores, aut aspectu lætiores. Quam in ... ermania ... nt. Po... s forsitan ex *Italicis urbibus nonnullas prafer...* ...um Venetiam. Genuam Flor...tiam, Neapolim, quibus summus inest splendor atque ornatus. *At ... nationem nationi conferas, non est quod urbes Ita... Germanicis anteponas. Nova quodammodo Germania facies, & urbes ipsa veluti undiquaque constructa*, atque erectæ videntur, quibus ex rebus ...onst... nationem tuam non esse inopem, nequ... nim pauperes æ... ficare magnificè possunt. Quod si ... erum est, quod ajunt, ibi opes esse, ubi negotiatores, fatearis necesse est, opulentissimos esse Germanos, quorum pars maxima lucris inhians, mercaturis intenta, alienas longè lateque provincias ... et vagatur. Ac sicuti Flaccus ait: Per mare pauperiem, per saxa per ignes, fugiens, non nisi dives domum revertitur.

CAP. XXIX.

De montibus & fluviis in quibus auri venæ reperiuntur, differit. E... hoc Germaniæ paupertatem tollere nititur.

ADde venas auri, atque argenti (quas ignoravêre prisci) apud vos reperias. *In Bohemia montes Buthni, in Saxonia Ranskbergii, in Misnia Friberg, vulturni nivales que montes inhaustas ostenderunt argenti mineras*, Dinces Austriæ *in Oeni & Anasi vallibus, & in Stiria apud S. Leonhardum, non longe à Wolfpergia argentum effodiunt. Rhenus aureas evolvit arenas.* Et *in Bohemia fluvii sunt, in queis ad magnitudinem ciceris aurea grana Thaboritæ reperiunt*: Ferrum & aurichalcum & æris, magnam vim domi reperitis. Ungaria quoque *aurum*, quod *apud Cremeciam reperitur*. Ipsi plerunq; contracti magnasq; demum refertis opes, quod suppellectiles vestræ demonstrant & onustæ auro argentoque mensæ. Nam quod diversorium apud vos est, in quo non argento bibatur, quæ mulier non dicimus generosa; sed plebeia, non auro nitet? Quid torques equitum, & equorum frena ex auro purissimo referamus, & tot calcaria & vaginas gemmis tectas, & annulos, & balthea, & thoraces, & galeas auro fulgentes. Quanta in Ecclesiis pretiosa suppellex? Quot reliquiæ, margaritis & auro vestitæ, quis ornatus altarium ac Sacerdotum? Quid sacrarius vestris inveniri ditius potest. *Pauper ipse ingenio fuerit, qui Germaniam pauperem, affirmaverit*, etsi vobis non quæ cupios omnia suppetant, nam ea paupertas animi, & avaritia potius appellanda est, quam rerum indigentia. Hac de opibus parce dicta sint. De potentia nationis paululum differamus.

CAP. XXX.

Triplicem Germanorum potentiam Principes, & si unum habeant caput, suis tamen liberè imperare. Tres primos Archiepiscopos, quid unicuiq; officii dignitatisq; sit, describit. His Saltzburgensem confert, ejus suffraganeos inserens.

POtentia Germanorum trifariam divisa est. Nam & *Prælati*, & *Principes* & *civitates*, *quamvis unum habent caput*, in cujus verba jurant, Imperatorem Romanum, *suo tamen arbitrio plerumq, moventur, & quasi libertate potiantur, suis imperant subditis*: Inter Prælatos tres sunt, opibus & potentia excellentes, atque inter Electores Imperii honoratiores. Archiepiscopi & Archicancellarii per Germaniam Moguntinus, & per Gallias & Regnum Arelatense Treverensis, per Italiam Coloniensis: Et *Moguntinus* quidem *Electorum Decanus* habetur, qui ubi necessitas ingruit, eos convocat. *Treverensis* verò *in Electione* Imperatoris *primam habet vocem*. *Coloniensis* autem *non modo Electoratus honore fungitur, sed etiam Dux Westphaliæ appellatur*. His maximæ civitates parent, opulentissima oppida, multi & potentes Nobiles. *Nec minor his Saltzburgensis Episcopus* est *in sua Provincia Legatus* (ut ajunt) *natus*, qui ut latam diœcesin suam melius regeret, *quatuor Episcopatus suo are fundavit*. *Gurcensem*, *Secoviensem*, *Clemensem*, & *Lavantinum*, iisque curam plebium & sacramentorum committit, quos ipse sibi assumere & conservare consuevit. Sed *Gurcensis ei subtractus* est, *quem Romana Sedes* (nostra tempestate) *assumpsit*. In *Provincia* verò *suffraganeos habet*, *Saltzburgensem*, *Ratisponensem*, *Pataviensem*, *Frisingensem*, & *Brixionensem*, ex quibus Episcopatibus, *Pataviensis ditior*, *Ratisponensis dignior*, *Frisingensis antiquior*, *Brixionensis tutior* ... beri consuevit. Possident tamen omnes munitas arces, & oppida plena populis, plurimosq; Vasallos habent.

CAP. XXXI.

Primatem Germaniæ cum cæteris Archiepiscopatibus describit.

NAtionis verò Germanicæ *Primatem Magdeburgensem Archiepiscopum esse* tr... unt, & ipsum potentem

potentem atque opibus abundantem. *Bremensis sextus Archiepiscopatus Germanorum*, & ipse temporali dominio validus. *Septimus Germanicæ nationis Archiepiscopus inter Bohemos Pragensis* est, qui cum esset olim suffraganeus Archiepiscopi Moguntini, instante Carolo Imperatore, Sigismundi Patre, à Diœcesi Moguntina, ad ejus Metropoliticum sublimatus est. Sed hic *nutante Regno, & Hussitarum heresim admittente, ad inopiam deductus*, jam pluribus annis pastore caret. Inter Germanos *Episcopatus florentissimi sunt Leodiensis, & Trajectensis, quorum si alter in bellum exeat, non minus quadraginta millibus pugnatorum*, à subjectis sibi populis, *in armis habebit.*

CAP. XXXII.

Herbipolensis Ecclesiæ potentiam, Rudolphi de Scherrenberg, de ea optimè meriti, mentionem faciendo, palam facit.

FUit & *Herbipolensis quondam ditissimus, quem Francones Ducem suum appellavere.* Hodie verò per Rudolphum Episcopum de Scherrenberg ibidem ditatus & gloriosus, *qui ultra viginti mille bellatores* in armis bellicis, *ad prælium ducere potest.* Provincia multis Nobilibus, civitatibus, oppidis, castellis, castris ingentibus, villis ornata. Mœnus flumen, navigiis Regiis per medium rigans, quæ Francia orientalis nuncupata est, magnis & potentibus Vasallis Comitum, militum, plurimorum Nobilium, quasi sine numero, circumsepta est.

CAP. XXXIII.

Bambergensis Episcopatum celebrat: Ultra quinquaginta apud Germanos Episcopatus esse, quibus si Italici comparentur, parochia nuncupanda venient, quasdam Ecclesias à susceptione extollit.

BAmbergensis quoque dives Ecclesia quamvis inter Francones sita est, in Carinthia tamen haud parvi momenti oppida possidet. Villachum ac Valspergam omittimus, Augustensem, Constantiensem, Hildesemensem, Hestaviensem, & alias complures Ecclesias, ne tædium longitudo pariat. Nam *supra quinquaginta Pontificiales Ecclesias, Germani possident.* In quis divites & potentes Episcopi præsident, *quibus Itali nostri comparati, plebani potius, quam Pontifices dicendi* videbuntur. Adde *Canonicatus, & Prælaturas* Ecclesiarum, quot Præpositurae, Decanatus, Archidiaconatus, quot in his Viri Nobiles, quot Juris interpretes, quot Theologi resident. In Colonia & Argentina, ad primas præbendas non admittuntur, nisi genere illustres. In Moguntina vetusta & magna ei nobilitas probanda est, qui Canonicatum expetit: In Leodio supra septuaginta præbendas in majori Ecclesia numerant, in collegiatis Delubris multo plures. *Uratislaviensem Episcopatum* aureum quondam appellavêre, sed hunc quoque *Hussitarum vesania extenuavit.* Hic Canonici, dum canonicas horas canunt, rubeis cappis ornati, Cardinalium Romanæ Ecclesiæ morem tenent.

CAP. XXXIV.

Præterit Monasteria, Abbates & Abbatissas Principum fungi honore, Teutonicorum Ordinem Regibus parem dicit.

PRæterimus opulentissima Monasteria, in queîs & Monachi ubertim aluntur, & hospitalitas cujusvis generis hominum magnificè observatur: Scimusq; *nonnullos Abbates adeò* in Germania *potentes esse, ut Principatus honore fungantur, qualem & Fuldensem & Erberdensem.* Quid dicimus? Abbatissas quoque ejusdem honoris participes novimus, [illegible] ut in Stiria & Colonia, ad undecim millia Virgin[illegible]m, in quo Monasterio solùm illustres fœminæ admittuntur. Prætermittimus ditissimas Præposituras, opulentissimos Archidiaconatus, uberrimos Decanatus, & parochiales Ecclesias, Italicis Episcopat[illegible]us præterendas. Tacemus *Ordinem Teutonicorum Fratrum, quos Beatæ Mariæ vocant*, qui nunc Po[l]onico bello vexantur, *quorum potentia par Regibus est.*

CAP. XXXV.

Nusquam Illustriores reperiri familias quam a[pu]d Germanos, præcipuas enumerando testatur, imm[illegible]ram Ladislai Ungariæ Regis mortem mira vehem[illegible]tia describit, gentis Venetæ inconstantiam in Franciscum Volscarum collatam ingratitudinem manifestando, deducit.

AD Principes laicos imperius [illegible] n. 1 o[illegible] Nam *quæ natio sub cœlo est, tot clarissimis [illegible] bus, tot Illustribus exornata Principibus, ut i[illegible] inventas aut nobilitatem aut armorum [illegible]loriam [illegible] apud Germanos.* Relinquimus *militar[illegible] & quæ torneamento digna censentur*, quorum bene *[illegible] est numerus, quamvis nulli ad id genus [illegible] mittantur, nisi vetustissimi Nobiles, quorum prog[illegible] tores supra memoriam hominum, & opibus & pote[illegible] tia claruerunt.* Eas recensere prosapias longum est, quæ idcirco dici Imperiales queunt, quoniam ex his sæpè lecti Imperatores fuere, inter eas cla[illegible] sunt Australes, ac Bajoarica, vetustissima Br[illegible]censis mater Ottonum, de Romana Eccl[es]ia o[illegible]mè meritorum. Suecia jam defecit, & Luc[illegible]gensis. Quæ cum Romano Imperio, diu [illegible]hemiæ, Regnum, Stiriensibus inde pulsis ad [illegible]pit, & ferocissimis Europæ gentibus U[illegible] imperavit, insuper ex hoc sanguine nobi[illegible] adolescens Ladislaus ex filia Sigismundi Cæ[illegible] Alberto Imperatore natus. Sed hunc er[illegible] lues VIII. Kalend. Decembris, anno Imperio [illegible] Pragam, Bohemiæ Metropolim imm[illegible]tura [illegible]bissima morte præripuit, quo moriente, & [illegible]mul & multis gentibus obtenebratus est [illegible]. [illegible]ctabamus felices nuptias, & orbe toto nob[illegible] Jam enim Legati Margaritam accersitu[illegible] Christianissimi Regis Franciæ Caroli gen[illegible] filiam, sed dum altissimi sanguinis conjugi[illegible] stolamur, immaturum (prohdolor) funus [illegible]mus. Eumq; Regem sepelivimus, in quo [illegible] miseriarum unicum solamen, & Ungari & [illegible] & Australes & Slesitæ, & M[o]ravi reposuera[illegible] Christianus erat, qui non fidelium Rerpub[illegible]ta & magna de tanto Rege promittere[illegible] S[illegible] mors vita fuit, qui ex obscurissimis tenebr[illegible] didam lucem migravit. Nobis ejus obitus [illegible] est, & deflendus, qui tot Regna, tot geore[illegible] minia, suo privata Domino in bello ce[illegible] & crudeles strages, sed levius fit patientia, q[illegible]d corrigere est nefas. Nec nos potuimus e[illegible] R[illegible] ba nun consecrare, quo cum puero diu v[illegible], & a quo fuimus supra meritum dilecti [illegible] scribendum ejus obitus enunciaretur. I[illegible] annus fuit, ex tanti Regis interitu. & Johan[illegible] tugalliæ infantis filii, qui à Rege Cyprio gener[illegible]tus, & in spem Regni assumptus, non sine opinione

erepti

erepti veneni diem obiit, simulque *Francisci Foscari Venetiarum Ducis*, qui cùm quinque & triginta annos magna gloria patriam gubernâsset, tandem *ut sunt inconstantes populi & nihil nisi præsentem utilitatem pensitantes grandævus senex abire magistratu jussus est*, qui ea per motus suorum civium ingratitudine, & Palatium simul & vitam reliquit.

CAP. XXXVI.

De Sacri Rom. Imperii Primatibus, Electores & sacros & seculares describendo, Marchionum item adserendo dignitatem, Comites quoque Imperii habenias gubernâsse ex quibus Morsatenses præcipuè celebrat.

Sed jam reliqua prosequamur, quandò & in Regem & in æratorem [illegible] est mortis imperium. Diximus tres Archiepiscopos in Electione Imperatoris vocem habere; sed [illegible] his quatuor [illegible] concurrunt ex Principibus secularibus. Qui [illegible] est, *Rex Bohemorum*, secundus *Comes Palatinus Rheni*, qui & unus est ex D[illegible] Bavariæ tertiũ *Ducem Saxoniæ* faciunt, & [illegible] *Marchionem Brandeburg*. Et in Curia quidem *Cæsaris*, *Rex Bohemiæ*, *Pincerna officium implet*, *Comes Dapiferi*, *Dux* [illegible] *Marchio Camerarii*. Præter has, Ducales Domus quam plurimæ Silesiæ, Pomeraniæ, Magnipoles, Montenses, [illegible], Geldri[illegible]. [illegible] Marchiones post Brandenburgensem clarissimi Badenses & vetustate [illegible] & opinione justitiæ. Comitum quoque claritudo inventa est, ut ex his quoque Imperatores legimus inveniamus. Siquidem *Comites de Nassau*, *& de Nigra civitate imperaverunt*. Landgravius Hassiæ, qui hodie vivit (ni recusâsset) Imperium obtinuisset. Sunt & Comites Morsatenses admodum insignes, ex queis ætate nostra quatuor præstantissimi Principes claruere, Johannes qui Patris Comitatum administravit, Theodoricus qui Coloniensi Ecclesiæ jam supra sex & quadraginta præsidet annos, & contra Susatenses quia se desciverant) multa & magna prælia [illegible] gessit. Henricus qui longo tempore Monasterium gubernavit Ecclesiam & Walramus, qui cum electus [illegible] Episcopatum Trajectensem non admitteretur, [illegible] bello eam Regionem afflixit:

CAP. XXXVII.

Primas Comitum Germanorum Würtenburgenses tenere, defecisse Chiensos, Principum, et Gallos, tamen Germanorum oppida obtinere, [illegible] Civitatum Imperii effert, quæ proprio Marte Principibus resistere queunt.

Sed omnium *Comitum*, *qui hac tempestate*, *apud Germanos clarent*, *potentissimi sunt Würtenbergenses*, nec [illegible] nec ma[illegible] Du[illegible] res. *Ciliensis Comites* [illegible] *tempore defecerunt*. [illegible] quoque Ph[illegible] *Burgundionum Dux*, [illegible] Franciæ Regi [illegible] ortus, latus [illegible] tamen & divitiis in Germania provinciis obtinet, quorum [illegible] *Imperii Vasallum sese fatetur*. Quam igitur & [illegible] esse horum potentiam Principum, quam [illegible] dabilem, quam terribilem putas, si uno in loco [illegible] ostenderit. *Civitates* etiam *quæ* [illegible] *liberæ*, *quomodo Imperatori solum subjiciuntur*, cujus jugum instar est libertatis, nec profectò [illegible] gentium tanta libertas est, quanta [illegible] Civitates. Nam *populi*, *quos Itali vocant liberos*, *hi* potissime *serviunt sive* [illegible] *sive Florentiam aut Senas*, *in quibus cives præter paucos qui reliquos ducunt*, [illegible] *mancipiorum habentur*. Cum nec rebus [illegible] [illegible] quæ velint, & gravissimis opprimantur pecuniarum exactionibus. *Apud Germanos omnia læta sunt*, *omnia jucunda*, *nemo suis privatur bonis. Salva cuique sua hæreditas est*, *nullis nisi nocentis Magistratus nocent. Nec apud illos* [illegible] *sicut apud Italas urbes grassantur*. Sunt autem *supra centum civitates hac libertate fruentes*. Nam & in Rheno & in Danubio multæ sunt, & *maxime proxime*, *quas appellant Stagnales*, quàm plurimæ, & in mediterraneis aliæ, quæ simul fœderatæ injuriæ Principum propriis armis propulsant:

CAP. XXXVIII.

De Germanorum militari disciplina, & ab eis inventa bellica arma describit. Trium præcipue qui omnium Capitaneorum primates dici merentur mentionem adfert. Tres apud Germ. quibus exercitum in Turcas movendum provinciæ tradi potest.

Quanta insuper vel Principum, vel civitatum armorum peritia est, quantus usus, quanta Reipublicæ disciplina? *nati in Germania pueri*, *prius equitare quam loqui discunt*, currentibus equis immobiles hærent sellis. Lanceas dominorum longiores ferunt, [illegible] gore ac sole durati, nullo labore vincuntur. N[illegible] [illegible], aut Suevus aut Franco ingreditur, eques. Tam leviter arma quàm membra fert Germanus miles, non solum Nobiles, sed cives quoque ex plebe nao, armamentaria in domibus habent, & ad quosvis inopinatos incursus sive rumores, armati continuò prodeunt. Stupenda res est, ac fermè incredibilis, *quanta peritia est equos erigere*, *flectere*, *atque in gyrum ducere*, *quanta sagittandi ars*? *quanta lancearum usus*? *quæ clypeorum agilitas*? *quæ stringendi versandique gladiorum scientia*? *quæ machinarum*, *& tormentorum experientia*. Rideant necesse est, reliquas armorum officinas, qui publica Teutonicorum armamentaria viderint, tot ibi majores balistæ, tot catapultæ, tot arietes, tot insolitæ magnitudines ænea tormenta visuntur, quas vocant bombardas, quarum & ipsi Teutones repertores habentur. Adde singularum copiarum Duces, quos nostra ferunt tempora. Quot apud vos claræ militiæ ductores? Quanta est *Alberti Marchionis Brandenburgensis gloria*, sive fortitudinem hominis, sive prudentiam exigis. Is, ab ipsa pueritia in armis educatus, pluribus interfuit bellis [illegible] fort[illegible] legerint Mil[illegible] in Polonia, Silesia, [illegible] russia, in Bohemia, in Austria, in Ungaria, in Saxonia, in omni fermè Germania, nullus est angulus, quem non calcavit armatus: Duxit exercitus copiosos, prostravit ferocissimos hostes, *cum Nurnbergensibus novem bella gessit*, *in octo victor*, *in uno victus*, in quo proditione deceptus, quamvis penè captus [illegible] fortuitum tamen periculum subita superavit [illegible] industria, primus in congressibus init pugnam, [illegible] tot ulinius excessit. De prælio ad singulare certamen sæpius invitatus, nunquam non stravit hostem, in ludo, quo soli tecti clypeo, acutis sese lanceis impetunt, septies & decies cucurrit, semper victor, & in oppugnationibus urbium sæpe primus murum ascendit. Qui *ex rebus non injuria Teutonicus appellatur Achilles*, nec profectò quenquam no[illegible]

vimus, quem nemo sibi præferat, at ne dicamus, æquet. Neque enim in hoc homine tantùm militares artes, & Imperatoriæ Virtutes, singulari quodam modo relucent, sed Nobilitas generis, pr ce tas corporis, venustas faciei, facundia, & vi um robur, admirabilem eum efficit. Sunt W s Saxoniæ Dux, & Georgius P obrac us Bohemiæ Gubernator, quos laborem aut tempus um experientia multarum, oculus in rebus lu per- spicacissimus, incredibilis di genna, fo ertissima cura, animus inquietus, & nu us ignarus artis, quas bello necessarias ducunt. Alberto proximos faciunt. Nec minor his Joann Gisc'ka Bohenius, qui Gubernatorem Ungariæ Joannem Huniatem fama clarum, & magnis fultum copiis, sæpe cum parva militum manu fudit. Incipit & nunc nomen sibi assumere Joannes Comes de Pulchro monte, qui P norum causam Fr um defendens, ma nas per hos d es Polonis strag s tulit. Lon um quoque omnia ejus gloriosa facta recent e. Post Saxoniam, Sueviam rancomamq;, Viri clari fuit, numerosos exercitus ducere, idonei. Siquidem & Fridericus Palatinus Princeps Elector, & Albertus Germanus Imperatoris, & Carolus Marchio Badensis, digni omnium judicio existimantur, qui copiis in Turcos educendis præfi erentur. Hæc Germaniæ tuæ potentia est Martine, qu am t vel parvam, vel contemnendam dix n on d ri, quite contemnant potius, & parvi ex ment esse judicii. Sed quoniam de pot ntia fat dictum est.

CAP. XXXIX.

In veteri Germania Deo nullum exhibitum cultum, rapinas laudi fuisse dicit, quæ etsi unica ex pri ca Barbarie remanserint, nullatamen libertate, sed acerbissime rotatum puniri, a Insticiariis omnia ve e ductu legum commeudat administrari.

DE *moribus ac doctrina* nonnihil dicendum occurrit, ut liqueat in hac etiam parte *novam Germaniam, veterem illam* (quam tantopere laudas) *haud parum superare.* Et mores quidem hominum, duplici via consideramus. Nam & quales homines inter se ipsi sint, animadvertere solemus, & qualem Deo c tum exhibeant, utramque superius vi am apud veteres Germanos, anctoritate Majorum ostendimus, monstravimusque in natione tua, nec Deo verum cultum exhibitum fuisse nec *Teutones* ad civilis ti utum exercitationem habuisse, qui & *(...) na simulacra colebant, liberos suos dæmonibus immolantes, & rapinis cædibusq; gaudentes, injuriari vicinis eorumq; bonis spoliare, in laudem trahebant.* Nunc verò vos legitima Dei nostri Sacra de ucta sunt, & num cum sancta Romana Eccl ia verum & unicum Deum Christum colitis. Et quamvis adhuc veterum nonnulla rapinarum vestigia manent (nam hoc unum est ex pr ca barbarie vitium, inter nos relictum) non tamen ea præd m l.ber as est, quæ olim fuit, nec civitates vestræ r dor s si quando in potestatem earum veniunt, v m æbent, sed eos acerbissimo rotarum supp io enecant. Vidimus *judicia vestra,* & conci us vestris, quæ de Republica gerebantur ut antè diximus sæpius interf imus, omnia & *prudenter & graviter administratione facil a recto tramite de lectimus,* nec vobis sc le Leges nec J defunt ontificalia, literæ quoque & omnium bonarum artium studia apud v

CAP. X[illegible]

Germaniam a publicis literarum Gymnasiis dans, in ea nihil præter sermonem patrium man e barbari, hoc dicit.

SCholas quoque & in qui bus Ju & l iberal s adiscut Ar, *in Germania p bes habent, ut Colonia Agrippina, Heidelber Ertfordia Lipsiza, Vienna, Rostavia, Ba* bus doctissimi Viri claruerunt, & nost tate non inferiores latent *Suscipiuntur pud vos lato vultu & meliore corde.* E bium ei es hospital em c null u li s p ssi onv nisse omn us, usque min v & i p fe em pa uni nih ante *Quod* qu *apell: Barbar a verum barb di verum e Græ c Latini* A ra M. cede a, h A ptrus, l Ir ora q am qmm q za et. Pro non e quovi ou præ V lle us d mo al sing t, aut G n ta J Ba n s, Cancho um gen Vann us qui Drusi C praefuit, aut Vangio & du orum Regem Reg pepul Malonges.

CAP. XLI.

Frisiorum ad Neronem L attonem comm Priscos, si reviviscerent nequaquam ha Germanorum esse, am suam d natale lum.

F*Risi q legati nem renti nm intra ut Pomp que quosdam cultu exte no inter intellexissent, ul honor earum gentium beri e erman ; esse, e averu inter Pa onsedere* vitate don vit. Nam t q pos et audieremus eum etero esse asper a am terram, qu t videret. Ne aret enim qui h naturam, ue so t tuin atque human an & in probatu it in Civi e q V siano res G ma s m o tuin b es, cum ll. cet ei astris q terra in hominu & rum cer as n picere triam, cuju fac m non reco nof s int, a d ete tation op am e ac am, & ancil x quæ domi e ttum fuit & n spretam qu ntem a n *maniam probavimus, n tens*

lis, quæ tam lon[illegible] lateque dominatur, quæ tot clarissimis urbibus illustrata est, quæ tot Principes habet, armorum gloria p[illegible]tens a sublimes.

[illegible]P. XLII.

Imperii vires non parum defecisse, etsi omnia facilè recuperari po[illegible]nt, nonnihil auri quanquam Romani mittatur, ad nos tamen redire [illegible]scit. Non illic potentiam, ubi auri abundantia lat[illegible], exemplariter deducit.

E Schitia Turcarum originem exiisse dicit.

SEd replicabis *sub [illegible]olo Magno*, vestri generis Principe, *non G[illegible]rmaniam [illegible]lum, sed Galliam atq; Italiam, Hispaniam [illegible]ntoni[illegible] paruisse*, sub Ludovicis, sub O[illegible]tonibu[illegible] sub Henricis, sub Fridericis, altissimè domin[illegible] [illegible]. *Nunc extra Teutonicam linguam nihil obtinemus* [illegible] do nec Italia Juris Imperi[illegible] ce[illegible] minima P[illegible] [illegible] facit, fatemur Imperium vest[illegible]um [illegible], quod [illegible]b Carolo fuit, & [illegible]otenti[illegible] [illegible] non parum d[illegible]ecisse. Sed nihi[illegible] Apost[illegible]licæ Sedi po[illegible]sis impu[illegible], ne[illegible] [illegible] impediri potest, quin [illegible] [illegible]. Tibi p[illegible] su[illegible] fu[illegible] [illegible]st *natum [illegible] [illegible] malum, quod [illegible]rum vestrum ad Sedem Ap[illegible] [illegible] referatur.* Nolumus d[illegible]ferere quantum [illegible] & quomodo Germani hodie Roman[illegible] curiam [illegible]ctantes, magnam eju[illegible] [illegible] in patri[illegible] [illegible] referunt: Testes sunt, Joann[illegible]s Jovianu[illegible] [illegible], & H[illegible] Roscopius [illegible] [illegible] R[illegible] [illegible] [illegible]mptuo[illegible]mè [illegible]omos [illegible] [illegible]verunt. [illegible]ud te m[illegible] pe[illegible]tè [illegible]rbit[illegible] [illegible]ius, quod *in auro Pr[illegible]inciarum excellentiam [illegible]statem [illegible] locas & ubi aurum e[illegible], ibi credu[illegible] potentiam, [illegible]que Imperium.* Quod si ita esset, neque *Philippum*, neque *Cyrum opulentissimos* Reges S[illegible]harum, *pauper [illegible]uperasset exercitus.* Neque *ditissimum P[illegible] Græci* profli[illegible] *inopes.* N[illegible]que *Darium [illegible]ram* profl[illegible] *Alexander divitiis [illegible] ferior.* N[illegible] *Pe[illegible] Paulus Æmilius* [illegible] ptivum abduxisse [illegible] *[illegible] cipio Africanus* [illegible] [illegible] [illegible] Stabant Falcati cu[illegible], ebo[illegible] [illegible]tes, & [illegible]quo[illegible]um [illegible] [illegible]. Nulla equitus gal[illegible], no[illegible] [illegible] baltheus, non auro [illegible] [illegible] Hannibal, satis hæc, [illegible]quit, Ro[illegible] [illegible] avarissimi. Significans aurum [illegible] expositum esse. Nec mentitus est, [illegible] A[illegible] omnis gaza in Rumanoru[illegible] [illegible] d[illegible]du[illegible]a est, nec magnum & opulen[illegible] [illegible] Re[illegible] d[illegible] [illegible]ete aurum potuit. *Virtu[illegible] [illegible] non pecunia Provinciam nobilitat, ubi [illegible] [illegible] opes ancillantur.* Sunt tamen necessariæ pec[illegible]æ, & nervi Reipublicæ ap[illegible] [illegible]. M[illegible] [illegible] Romani hom[illegible] dictum, *qui Roman[illegible] non auro imperare velle, sed hominibus aurum p[illegible]identibus* [illegible]. Q[illegible]d [illegible] annales repeta[illegible] [illegible] *eas* [illegible] *Provincias*, atque urbe[illegible] *imper[illegible], quæ minus auri possederunt.* Nam Ro[illegible], & A[illegible] [illegible], & Spar[illegible], & Carthag[illegible] [illegible]pibus, [illegible]ed armorum peritia & an[illegible] fortitud[illegible] imperia paraverunt. Atque [illegible] co Europæ g[illegible]tibus, Asiam semper inhabit[illegible] [illegible] h[illegible]bita sunt. *Neque Turci*, quos hodie [illegible], *ex divitis pro[illegible]* emersêre, cum A[illegible] [illegible]unt. *Sed [illegible] & pauper Scythia, illis patria fuit*, unde & f[illegible]ssimus ille Tamerlanes erupit, qui [illegible] Armeniam, Capadociam, Asiam, B[illegible], [illegible] Syriamque vastavit, & no[illegible] [illegible] incendit Dam[illegible]cum, *Viri [illegible]rtibus, &* [illegible] excellenti præditis, *sæpius [illegible] copia, quam inopia nocuit.* Siquidem magn[illegible] [illegible], & deliciæ & voluptat[illegible] consequuntu[illegible], quæ viros alioqu[illegible] præstabiles emasculant, & vim omnem Virtut[illegible] [illegible]lidunt.

CAP. XLIII.

Duas Germanorum impotentia causas [illegible], voluptatum exaberantiam & Principum copiositatem, unde ne Cæsare Fridericum tertium ad[illegible] [illegible] obediatur exoritur. A Græcis ad Germanos translatum imperium. Quo pacto apud nos servare queat, hoc dicit.

AT[illegible]que hæc fortasse causa est, quæ vestrum Imperium exinanivi[illegible]. Nam *cum* vestri *Majores* agendo, instando, vigilando, res præclar[illegible]s egissent, [illegible]nasque Provin[illegible] *ac robu[illegible]ssimas & ditissim[illegible] [illegible] Germani [illegible] Re[illegible]o subjecissent, quo fortuna [illegible] impulit, eo & [illegible] & di[illegible]tias intul[illegible], communes hominum pestes. Videmus* [illegible] *Germaniam* (ut [illegible]) a[illegible]nto & auro plenam, omnibusque del[illegible]s affluentem, *sua se ipsa contentam esse, ut arma foris nusquam afferat.* Quod si mos Majorum in hanc usque diem mansisset, vestrosque [illegible]requentes exercitus subactæ gentes in oculis habu[illegible]ssent, non esset minor v[illegible]ra, quàm illorum potentia fuit. Siquidem *Imperium* (testante Crispo S[illegible]lustio) *iisdem artibus retinetur, quibus ab initio partum est.* At *Patres* [illegible] *R[illegible] finis armis*, non pecunia *propagârunt. Armis igitur retinenda Majestas fuit*, quibus etsi plurimum valet vest[illegible] *juventus*, ut antè relatum est, *illecta* tamen *domesticis voluptatibus, extra Germaniam prodire non audet.* Sed est alia major ratio, quæ vestrum Imperium comminuit & ad nihilum rediget, nisi occurreti[illegible], *pluralitatem Principum Phi[illegible]lo[illegible]phi abhorrent*, [illegible] ea gaudetis. Nam quamvis *Impe[illegible] & R[illegible] & Domi[illegible]um* vestrum *[illegible] fateamini [illegible] p[illegible] [illegible] tamen ille imperare videtur*, nulla ejus potentia est, *tantum ei paretis quantum vultis, vultis autem minimum*, libertas omnibus in communi lac[illegible], neque civitates, *neque Principes quod suum est, Imperatori præbent, nulla s[illegible] vectigalia, nullum ærarium quisque suæ rei moderator & arbiter esse vult.* Hinc d[illegible]ordiæ inter vos c[illegible], & assidua bella grassantur, ex quibus rapinæ, incendia, cædes, & mille malorum eme[illegible] [illegible]nera, quemadmodum [illegible]bi intervenire n[illegible] [illegible]ecess[illegible], ubi plura dominan[illegible]tur [illegible] nam quo p[illegible]cto aliis dominentur, qui sibi ip[illegible] [illegible]nt imp[illegible]are. *Nulla unquam c[illegible], nulla ca[illegible] [illegible] in aliam protraxit Im[illegible]rium, nisi prius imperium [illegible] [illegible].* Disc[illegible] [illegible] Princip[illegible] servire, [illegible] q[illegible] [illegible]lius cupitis im[illegible]re. Quod [illegible] [illegible] Friderico C[illegible] obe[illegible]retis, ut v[illegible] pro[illegible]enitores primo Carolo paruerunt, [illegible] d[illegible]b[illegible]m [illegible] p[illegible]ca ad vos [illegible] Quando [illegible], & [illegible] tatis pe[illegible]tia [illegible] q[illegible] ete abundatis. At vos [illegible] tu[illegible] [illegible] pistol[illegible], [illegible] m Impe[illegible]rato[illegible] [illegible] ju[illegible] co[illegible] [illegible] Apostolicæ Se[illegible] [illegible]uum au[illegible] [illegible]legium [illegible] nemo[illegible] jo[illegible] [illegible] qu[illegible] [illegible] acres del[illegible] ho[illegible] [illegible]mus, [illegible] est osten[illegible] [illegible] Romanam [illegible] Germ[illegible] cu[illegible] [illegible]perium [illegible] odi[illegible] *[illegible] semper videbantur [illegible].* *Nam primo sedet*

(ut

(ut po[illegible] loco monstrabimus) *Imperium ex Græcis ad Germanos transtulit.* Quod si quo[illegible] m[illegible] conaretur evertere, suam opus ipsa d[illegible] ret & [illegible] iqueageret, ei natio[illegible] nocens, quæ non[illegible] maximis obsequiis id honoris emeru[illegible]. Vos [illegible] en [illegible] priorem cupitis [illegible] vendicare, p[illegible] Virtutes, pri cos re[illegible] mor[illegible] ignaviæ opponite, lib[illegible] av[illegible] ræ, solici[illegible] nem deli[illegible], Justitiam in[illegible]. Et (quod est inprimis necessarium) Un[illegible] divisioni præferte. Et capiti vestro, tam sp[illegible] quam temporal[illegible] os honores, suam obedientiam re[illegible]te. Quod si feceritis, haud dubium, quin veterus nomen recuperantes, multis & magnis gen[illegible]bus [illegible]es diceris.

CAP. XLIV.

Tres causas inopiæ Episcopatuum Germaniæ assignat.

Verum quinonnul[illegible] esias in Al[illegible] suis d[illegible] po[illegible] atas possessio[illegible] us, & *ad mendicitatem pene deductos*, non ignoramus, ut *Herbipolensem, Uratislaviensem, [illegible] autsen[illegible]*, & alias. Respon[illegible] [illegible] dum nullis est, qui hujus culpam, in Apostolicam Sedem rejiciunt, quæ mediu[illegible] fructus primi anni exigere solet, quod si verum esset, omnes[illegible] mutas o[illegible] et, ex omnibus enim [illegible] modo re[illegible] r. Sed [illegible] unt *tres potis[illegible] macan[illegible] & Monasteria & Ecclesia Germaniæ [illegible] fortuna exciderunt.*

P[illegible] mac[illegible] quoniam bell[illegible] rum turbinib[illegible] quenti[illegible] me[illegible] stantur, in q[illegible] us, si quid [illegible] at [illegible] mo[illegible] estio es [illegible] stituere compe[illegible] luntur. Si quid amittunt [illegible] pud hostem manet.

S[illegible] nnda causa est, quod amicis & nece[illegible] quam multa Prælati [illegible] tur, qu[illegible] aut, ill[illegible] uopte inge[illegible] bo[illegible]

Ter[illegible] est, quod omne [illegible] [illegible] ne [illegible] ea unt, & [illegible] ones [illegible] qu[illegible] ma[illegible] constatu[illegible]. [illegible] qu[illegible] Re[illegible] libu[illegible] conv[illegible] Omnibu[illegible] loco [illegible] erimus quo Habu[illegible] corum [illegible] venire, cui [illegible] corum [illegible] Virtutum [illegible] *Germani as E[illegible] Romana*

GERMANIÆ

ATQ. ALIARUM REGIONUM, QUÆ AD IMPERIUM USQUE CONSTANTINOPOLITANUM PROTENDUNTUR,

Descriptio,

PER SEBASTIANUM MUNSTERUM

ex Historicis atque Cosmographis,

PRO TABULA NICOLAI CUSÆ INTELLIGENDA

Excerpta.

Item

EJUSDEM TABULÆ CANON

CONRADO PEUTINGERO JCto, AUGUSTANO, HISTORICO atque Cosmographo doctiss[illegible]mo, Sebastianus M[illegible] S. D.

Qum nuper Andreas Cartander in Studiosorum utilitatem, publicare statuisses Tabulam Germaniæ, ab insigni illo Mathematico N[illegible] co[illegible] de Cusa de[illegible] iptam, a te vero, V[illegible] ornatiss[illegible] me, pro Germaniæ n[illegible] re illustratione redemptam, non inutile visum fuit, canones quosdam, aut si mavis, succinctas adjicere declarationes, quæ simplicio[illegible] es adiuts, aut vertiut siecli[illegible] avidio[illegible] nobi[illegible] simum Cosmographiæ complect[illegible] ntur [illegible] ndum, qu[illegible] ego in mundo desiderabilius non [illegible] quod scilicet [illegible] oris animum plus capias, & quo[illegible] um medioc em afferat fru[illegible] tum verum ne pereitum, & imprimus Historicorum lectoribus sit necessarium. Sunt hodie multi qui etiam in Eruditorum habentur numero quibus domi tam curtain Mathe[illegible] rebus est supel[illegible] ut etiam fere ignorent quanam parte cœli natiuor mundi con istam pla[illegible] a, aut unde a[illegible] idat [illegible] A[illegible] nari [illegible] æstivi dies long[illegible] fi[illegible] Au[illegible] al[illegible] ibus. Quibus ha[illegible] parum con[illegible] itum fuit dum[illegible] n[illegible] sa[illegible] m Geographiam[illegible] ura in lucem p[illegible] dierunt sed nulla linearum, circu[illegible] rum, numerorum at[illegible] ne aliarum ul[illegible] entis rerum, quibus d[illegible] tabulæ velut [illegible] cane[illegible] llantur ex[illegible] plicaret rationem. E[illegible] iderunt qui[illegible] lem de[illegible] re [illegible] tamos & ni[illegible] l bros Sebo[illegible] erus [illegible] A[illegible] ianus sed qui nullam adinu[illegible] m habe[illegible] uum tabulam [illegible] ob [illegible] ne [illegible] lus dato[illegible] m nullus Mathem[illegible] a[illegible] rum rerum expers, hunc [illegible] surum fi[illegible] ari. Proinde [illegible] pr[illegible] sem, tua ele[illegible] ant [illegible] me t bula [illegible] tum qui[illegible] et Regiomuns[illegible] masa [illegible] paralel[illegible] dierum [illegible] duntaxa[illegible] e p[illegible] aret, mox ai[illegible] d [illegible] litim nempe non parum me[illegible] nd[illegible] lut[illegible] manu eos ducerem [illegible] em [illegible] rem quam[illegible] el quom[illegible] rexerit vel in Comit[illegible] um [illegible] I nc[illegible] m in Regnum, qui[illegible] do popu[illegible] us [illegible] Regno [illegible] ce[illegible] st R[illegible] num [illegible] ne [illegible] ru, aut quo[illegible] cu[illegible] are tur[illegible] Hac enim Historiarum [illegible] ur [illegible] & [illegible] liters [illegible] emo [illegible] men[illegible] o, & d[illegible] prolixa[illegible] ta[illegible] r[illegible] corc[illegible] C[illegible] terum [illegible] clas[illegible] tabulam [illegible] maxi in [illegible] part in qu[illegible] lam [illegible] li ente [illegible] usarum [illegible] rem[illegible] ne Geo[illegible] à to editus [illegible] inque[illegible] liu afferat. Vale, Basileæ, mense Aug.

GERMANIÆ UNIVERSALIS ET PARTICULARIS

DESCRIPTIO.

Et primò qualis olim facies ejus fuerit.

Mirari non debes Lector, si hodie Germaniam nostram videas tam variis efferri atque celebrari præconiis,& aliis atque aliis Geographicis depingi figuris. Olim cùm ager ejus incultus & squalidus jaceret, agrestiumque hominum patria esset, civitatibus & amœnioribus destituta habitaculis, à paucis [illegible] quippe quæ *magis ferarum,quam hominum habitaculum* [illegible] donec Romanorum libid[illegible] ut,totum fere [illegible] orbe [illegible] Provincia, [illegible] quod multum [illegible] devicta sibi sperârint accessurum,quum a [illegible] culta, ut diximus,& vasta jaceret [illegible] quod universorum dominium,etiam Barbararum nationum,usque adeò ambibant,ut parum [illegible] tui,nisi totum ad[illegible]ent. Quanquam autem Ptolomæus, & alia quidam,quos ille sequutus est, nonnulla in Germania signârint loca, cui am[illegible] suis temporibus scribant, ident[illegible] mihi mera esse commenta, è suis conficta cerebris, quùm hodie nec unum extet in vera Germania oppidum, quod vetustum illud suum retinu[illegible] vocabulum, quin & apertum sit in Historiis,*omnia insigniora urbis. & quæ vetustiores censentur,citra Caroli Magni evum extructas,paucis demptis,quæ a Sicambris, seu Francis, in partibus Saxoniæ, & juxta Moganum, ante Carolum extructa feruntur*. Adde quod nec inter Scriptores ipsos convenit de po[illegible]ulorum,quos ol[illegible] Germania habuit, nomin[illegible] imò ut au[illegible] quædam dicam,non fa[illegible] ex antiquorum numeris [illegible],ubi nam ge[illegible] olim Suevorum nominatissima natio hab[illegible]t. Sunt qui solum illud quod hodie incol[illegible] semper eos habitâsse affirment, cædemque [illegible] Augusti Cæsaris contigit tempo[illegible], juxta Licum in Augustensi commissam agro. Alii verò ex Cæsaris co[illegible] & Taciti Strabonisque [illegible] contendunt Suevos tunc juxta Al[illegible] ibique Va[illegible] stravisse Legiones. Atque [illegible] fere nihil certi de Germania, & eorum habita[illegible] olim Scriptores, quod annotarent,habuerunt, donec tandem a Romanis Imperio subacti fuerunt, quantumlibet quidam libros de Germania conscripserunt. Flagrabant Romani [illegible] desiderio, scire cupientes, quænam hujus incognitæ & inaccessæ nationis essent mores, qui ritus, quæ vivendi consuetudo, qui habitaculorum appar[illegible], qualis terræ interioris cultus, qualisque hominum illarum convictus; sed ingredi Regionem prohibebantur,partim metu te[illegible] populi, partim intricatis & densis sylvis, quibus includebantur. Atque hunc modum tota [illegible] est,& oppugnata Germania à Romanis P[illegible]us,at interiora ejus non cognita. Circa littora Rheni,Danubii & maris Septentrionalis [illegible] hi sunt tres veræ Germaniæ termini [illegible] Germani à Romanis in pugnaba[illegible] & aliquando quidem hostibus superiores fuerunt sæpe etiam ad loca deserta & paludinosa fugientes [illegible] illos post se trahentes ingressum patefecerunt. Et ut hujus rei aliquando clariorem habeas notitiam, Imperatores illos,& facta eorum tibi brevissimè describam, qui Germaniam ipsam maximis viribus adoriri conati sunt,sibique subigere satagerunt.

Julius primus Cæsar, Germanos sæpe oppugnavit, sed non expugnavit. *Augustus verò licet multos Germaniæ populos perdomuerit*, idque per Drusum, multa etiam millia in Galliam transmiserit, *tamen Germaniam non subegit*. Gessit quoque post Drusum bella, nempe per Tiberium & Varum; sed quid profecerit,indicat casus Vari, qui cum tribus cohortibus succubuit. *Tiberius* post Augustum *duobus exercitibus Germaniam impugnavit, sed non vicit*. *Vespasianus* primum sub Claudio, & deinde ipse [illegible] Cæsar, *fere semper in Germanos bella gessit*. Post hunc *Domitianus* gloriam [illegible] Germanorum,ob quod & sibi nomen Germanici imposuit, *juxta Rhenum Cattos domuit,sed non totam Germaniam*. *Trajanus* quoque *per Rhenum descendens, Germanos debellavit*, gessit *& apud Danubium* bella, ultra quem fluvium pontem lapideum extruxisse fertur. Post eum *Antoninus Pius Marcomannos*, & multas gentes *vicit*. Deinde *Antoninus Commodus* feliciter contra Germanos pugnavit. Hunc subsequutus *Pertinax*, [illegible] fuit trophæis Germanorum. Deinde *Maximinus* Imperator feliciter & ipse contra Germanos pugnavit,multa millia occidit, prædam abduxit,domos incendit, & nisi Germani in sylvas & paludes fugissent,subegisset totam Provinciam. Postea *Aurelianus* Germanos armis intactos non dimisit. *Probus* etiam Imperator Germaniam ditioni Romanorum penè subegit,unde literas scripsit Romam hujusmodi: *Dii,Patres Con[illegible] gratias habeo,quod subacta est omnis Germania. Habui quoque multos Reges novos ante pedes meos, imo verius*. Occidit deinde *Constantinus* etiam multa millia Germanorum, qui rebelles fuerunt, & Galliam vastaverunt. Stravit & *Julianus* Germanos juxta Rhenum apud Argentinam, & Germaniam Romano Imperio iterum restituit. *Valentinianus* denique Saxones devicit, & post eum *Gratianus* Imperator in Germaniam profectus, juxta Argentinam occ[illegible] triginta millia Alemannorum, ut scribit Hieronymus in Supplementis. Itaque *du[illegible] & decem fere annis Germania tandem victa est a Romanis*, qui & ob nullam gentem tanto dispendio [illegible],quàm Germanico bello, de quibus etiam gloriabantur, volentes vocari Germanici,etc. [illegible] partim quid egissent contra Germanos. At Germani ipsi interim non segniter,nec unquam Romanis incruentam reliquerunt victoriam. Et nam Romani Scriptor[illegible] Cæsaribus non adeò adulati fuissent. N[illegible] è solum [illegible]ripserunt, quæ Cæsares egerunt, Germanorum vero egregia facta plerumque tacu[illegible]. *[illegible] autem Cæsarem bis a Germanis [illegible] mortuum [illegible]. Augustus duas graves clades [illegible]mania [illegible]*. Harum gravior fuit,quando apud [illegible] ut quidam putant) tres [illegible] amisit, una cum Varo

Quin-

Quintilio Duce [illegible]. *Tiberius in tribus annis quinque Legiones amisit. Antoninus Pius Germanos fregit*, sed *tanta jactura, ut ærarium pene exhauserit*. Quam viriliter putas lector, pugnaverunt fortissimi illi Germani, Majores nostri, ducentis illis & decem annis, contra infatigabilem illam Romanorum constantiam, antequam perdomarentur? nullis defensi aut castris, aut mœniis, aut muratis urbibus, quas nullas aut rarissimas habuerunt; sed ultimum Regium in sylvis, quæ ferè totam obduxerant Germaniam, præsertim nominatissima illa sylva, quam Hercyniam Cosmographi vocant, constituentes, hostes non rarò in ipsorum perniciem in tam retrusa illexerunt loca, ut non citra grandem jacturam illis reditus pateret. Certè nullibi legis Germanorum aliquas urbes à Romanis tractas, aut castra diruta, sed solùm populos in sylvis pentos. Et hinc est, quòd Cornelius tot enumerat Germaniæ populos, nullas autem urbes. *Non enim tunc in urbibus, sed pagis habitabant, quorum pleraque nomina usq; in hunc durant diem*. Vocant enim Germani *pagum* in vernacul[illegible] lingua Gew/ ut est, Nortgew/ Allgew/ Brisgew/ Kreichgew/ Mennigew/ Hegew/ etc. sed temporis succe[illegible] a Romanorum moderatione c[illegible]liores facti, insignes urbes extruere cœperunt, ut hodie visuntur Ulma, Nürnberga, Bamberga. Herbipolis, Erdfordia, Lipsia, Parthenopolis, utraque Franckfordia, & aliæ multæ, quæ omnes recentiores sunt, quàm ut vetustatem aliquam insignem præ se ferant. id quod alio quodam vernaculo libro fusissimè tradam, in quo Geographiam cum succinctis locorum Historiis describam. Hæc itaque olim Germaniæ nostræ fuit facies. *Carebat urbibus, inculta & squalida jacebat, vinum nullum ferebat, ferè tota dumetis & sylvis obducebatur, erat tristis cœlo*, ut Tacit[illegible] utar verbis, *vivebant incolæ ejus caseo & lacte, hu[illegible] dormiebant, vilia tuguria contra aeris intemperie [illegible]gebant, nullus luxus in vestibus & cibis erat, cu[illegible] extraneis nulla commercia habebant*, & ut semel d[illegible]cam, *simplicissimam vitam vivebant*. Excitabatur p[illegible]opterea multorum curiosus animus, novarum re[illegible] inexplorandarum nunquam non cupidus, qu[illegible] [illegible]mna[illegible]ens hæc duceret vitam, quæ usque adeo ab al[illegible]is sequestrata erat nationibus, quales haberent mores, leges & ritus, qualesque possiderent solum, und[illegible] [illegible]ant[illegible] corporibus proceritas, & intrepidus animus. Erant jam satis cogniti Gallorum, H[illegible]spanorum & Britannorum mores vivendique ritus, tan[illegible]um de Germanis nihil ferè cognosci poterat, quum exterorum non admitterent quenquam. Indicabat septentrionalis maris litus, provinciam multis, hisque egr[illegible]giis & amœnis irrigari amnibus, quùm illic omnia Germaniæ flumina, præter unum Danubium, in mare sese effundant, unde facile arguere licuit, Reg[illegible]onem ipsam fœcundissimo patere solo, quamquam Tac[illegible]tus longe aliud sequutus est judicium, qui ex hominum habitu terram sterilem, horridam, trist[illegible] [illegible] cœlo scripsit, aut certè ex infimarum partium dispositione, quæ in Ba[illegible]a, Frisia, & interiori Saxonia, palud[illegible]osæ plerunque & vastæ inveniuntur, & non rarò mari alluvio[illegible] patiuntur, totam G[illegible]maniam inc[illegible]s[illegible]at. [illegible] putas, hodie scriberet, si Germ[illegible]niam ipsam [illegible]et, videretque tam cultam, tamque [illegible], *ut nulla nunc Re[illegible] sub sole sit cum qua non certare in fertilitate & [illegible]nditate possit* [illegible]uid etiam spectare velis,

quod [illegible]manæ vitæ [illegible] [illegible] [illegible]omentum vinum [illegible] p[illegible]cor[illegible] [illegible] [illegible]lvestres [illegible] & lapide[illegible], urbe[illegible] [illegible] & castella. [illegible] b[illegible] tam[illegible] [illegible] [illegible] [illegible], nec tant[illegible] Italia ca[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] peratum [illegible] bu[illegible] [illegible] multis & [illegible]ub[illegible] [illegible] [illegible]bus. quis. Qu[illegible]ntum arg[illegible] [illegible] [illegible] ex [illegible]moniæ montibus erutam putas? Ub[illegible] [illegible] arboribus coll[illegible]gitur quàm in Germani[illegible]. *No[illegible] [illegible]minem* non lon[illegible]è ab Argento[illegible]to in N[illegible] habitantem *qui singulis annis ducentas ab[illegible] [illegible]na collegit massas, quas centenarias ponderas[illegible] [illegible]cant*. Et quid dicam de by[illegible] Sueviæ, & tem[illegible] apud Divum Gal[illegible]m H[illegible] [illegible]pidum annu[illegible]tim ex te[illegible] [illegible]nd[illegible] colligit[illegible] [illegible]erulit mihi [illegible]per, quum ssem *apud [illegible]lum*, VADIANUS, homo q[illegible] [illegible] [illegible] am suam Erud[illegible]nonem i[illegible] Pompon[illegible] Me[illegible] quique hoc tem[illegible] [illegible] ger[illegible] M[illegible] *annuatim* [illegible]x [illegible] ul[illegible] [illegible]lo, [illegible] tergo Alp[illegible] [illegible] [illegible] *[illegible]gi & parar[illegible] [illegible] [illegible] ducentis an[illegible]rum* id quod [illegible] [illegible]ies illust[illegible] [illegible]tem [illegible] horrorem [illegible] [illegible]to oc[illegible] tam ducto & [illegible] [illegible] prosequi, cùm [illegible] sit [illegible] quàm dissimili[illegible] [illegible]odi[illegible] sit G[illegible] ex squalida erem[illegible] [illegible]us [illegible] sterili agro [illegible] [illegible]m [illegible] [illegible]ut [illegible] cant fertilissim[illegible] magrum. [illegible] bulam, quæ ubi [illegible]ima[illegible] a [illegible] culos ponit & vi[illegible]b[illegible] [illegible]uem [illegible] di[illegible] antiquam illam d[illegible] [illegible]tate [illegible] [illegible]viis & rivulis [illegible] [illegible], [illegible] P[illegible] catibus [illegible] Comita[illegible]bu[illegible] h[illegible] [illegible] urbibus adornatur, q[illegible]m [illegible] [illegible] & [illegible] montibus [illegible]ue [illegible]ecorat[illegible] [illegible] mum obtiou[illegible] [illegible] A S pren[illegible] [illegible]ri, à Merid[illegible] A[illegible]bus ab Oc[illegible] [illegible] Oriente [illegible]ca sylva[illegible] qua[illegible] [illegible]m cumsemp[illegible] [illegible]imitib[illegible], qu[illegible] hodie, sed mon[illegible] & flumina Regionem [illegible] [illegible]tabant [illegible] Regione.

Quos terminos olim, & qu[illegible] [illegible]die habeat Germania.

CONvenit inter antiqu[illegible] præter [illegible] Ptolemæum & [illegible]ac[illegible] [illegible] *Germania[illegible] [illegible]dente R[illegible]no a[illegible] alliadisjunct[illegible]*, [illegible] [illegible]cidentale a[illegible]ulti temporibu[illegible] [illegible] [illegible]bibus, præsertim Mogunt[illegible] Ar[illegible] [illegible]onum, Nemetorum & Rau[illegible] [illegible] co[illegible] *Oriente verò quidam magnam Germaniam [illegible] usq; Euxinum extendunt* [illegible] q[illegible]od [illegible] multis ostiis sese effundit, quos & [illegible]ul[illegible] hac Germaniæ tabula sequimur. *A[illegible] [illegible]stula voluerunt Germaniam ab [illegible] [illegible]a[illegible] [illegible]matia, quæ hodie est Polonia*. [illegible]orr[illegible] *a Mer[illegible] [illegible]rum Scriptorum consensus [illegible] [illegible]nubio Germ[illegible] [illegible]paravit à Rhætis, Vindelicis [illegible] Noricis* q[illegible] partes Romani multis annis [illegible]ubacti[illegible] [illegible] priusquam Germaniam ipsam [illegible]ntare po[illegible] bentes circa Ratisponam mult[illegible] & a[illegible] cum Marcomannis, qui Bohemi vel Mora[illegible]

[illegible] *A Septentrione* [illegible] *Germania ad mare aquilonare patebat* [illegible] *Dacos & Sel*[illegible]*dios quos olim* [illegible] vocabulo *Cimbros* voc[illegible] Romani non sin[illegible] [illegible] runt Ho[illegible] hodie habe[illegible] nisi [illegible] R[illegible] est, *ac*[illegible] *ona par*[illegible] *ultra R*[illegible]*num, quam* [illegible] *Be*[illegible]*am, & deinde Regnum Austrasie* [illegible] *tam hodie* [illegible] est *Alsatia, linea Rheni E*[illegible] *Brabantia, Geldria atque Hollandia.* Sed [illegible] *ultra Danubium* [illegible] *ad Alp*[illegible], *includens Rhætiam, Vind*[illegible] *Noricum quas partes* [illegible] *L*[illegible] *Bavariam,* [illegible] *Pannon*[illegible] *quæ jam* [illegible] *stria atque Stiria.* [illegible]

[illegible] *um D*[illegible] *VI.* [illegible] *Mora*[illegible] [illegible] lingua B[illegible] Polonorum, & S[illegible]vo[illegible]

De antiquis Germaniæ populis.

UT fin[illegible] *Germania olim non* [illegible] *Regiones & Provincias seu Ducatus* [illegible] *habuit mult*[illegible] *& populos,* [illegible] *Suevi, qui centum* [illegible] [illegible] de[illegible] au[illegible] an[illegible] bo[illegible] P[illegible] Gh[illegible] du[illegible] *Germania* [illegible] *Romano*[illegible] *In a*[illegible] *vum.* [illegible] *Teutanem.* [illegible] *sunt Rut*[illegible] [illegible] *Germ*[illegible] *tempore.* P[illegible] G[illegible] po[illegible] *Bruleri Su*[illegible] *Marcomanni,* [illegible] *Bur*[illegible] *nes, Mu*[illegible] *Senones Sicambri, Catti Gambri*[illegible] *Cimb*[illegible] [illegible] *Hermunduri Boii.* [illegible] verò po[illegible] *Cattos,* [illegible] *etes, Ten*[illegible] *Bru*[illegible]*eros Frisos, Cheru*[illegible]*cos, Cimbros, Lon*[illegible]*ob*[illegible]*s, Marcomannos, Quados & alios multos* [illegible] omitto. [illegible] Plinius quinque enarrat Germanorum [illegible]. *Primum* ponit *Wandalos, sub quibus continentur, Burgundiones, Varrini, Carini &* [illegible]*nes. Alterum Ingævones, sub quibus Cimbri & Teutoni comprehenduntur. Tertium Istævones, qui juxta Rhenum consedisse memorantur. Quartum Hermiones, sub quibus fuerunt Suevi, Hermunduri, Catti & Cherusci. Quintum genus fuerunt Peucini & Basternæ.* En quam varios & multos olim Germania habuit populos [illegible] quam civitas aliqua insignis in ea conde[illegible]tur. Et quis non miretur horum omnium nomina usque ad[illegible] abolita ut præter Suevos & [illegible]rios [illegible] nullus populi hodie extet nomen[illegible] [illegible] torquentur hi [illegible]rum in modû & Historiographi, & Geographi indicaturi, quamquis populus Germaniæ obtinuerit partem, & in quod aliud vocabulum prist[illegible] m[illegible] abierit. Et quidem conjecturis li[illegible]bit propemodum deprehendere, qui populi moderni p[illegible] illis succ[illegible]erint fa[illegible] *Cimbri* [illegible] *sunt* [illegible] *sunt Holsatii. C*[illegible] *succeserunt Fri*[illegible] *Bruct*[illegible] [illegible] *ambris Geldrenses, Suvabes W*[illegible]*andali* [illegible] *Tenkter &* [illegible] *Baden*[illegible] *inferiores, Cheru*[illegible] *Krench*[illegible] *senses, velut alii putant,* [illegible] *sco habita*[illegible] *A*[illegible] *Sunt etiam qui* [illegible] *Ott*[illegible] *am sylvam* [illegible] *puta*nt. *Cattos* [illegible] *Hassones Boji olim, hodie sunt Bavari, qui* [illegible] *Avares a veteribus vocantur. Tauri*[illegible] *identur esse Stirii, & Harelunge Brisgavi. Sclavi* [illegible] *sunt Bohemi* [illegible] *Vandali. Winos* [illegible] *sunt esse Pomeranos sicut* [illegible] *Prutenos, unde Longobardi olim prodiisse* [illegible]*runtur. Obetritos* Albertus K[illegible] [illegible] *kelburgenses & VVagros Holsatios. Bat*[illegible] *sunt Hollandi, & olim Norici hodie sunt Bavari.* [illegible] *successerunt Colonienses, & Menapiis Geldrenses vel Clivenses, qui & pro Sicambris aliquando computati sunt. Rauraces habentur pro Basiliensibus, & Helvetii pro Suitensibus seu Confœderatis.*

De fluviis Germaniæ.

I[illegible] E[illegible] p[illegible] est natio [illegible] creditur quæ [illegible] gatur fluviis [illegible] simus. Primus atque præcipuus est *Danubius*, u[illegible] [illegible]rarum nominatissimu[illegible], qui & *in Walachia* per aliquantum terræ spatium *Hister* à Græcis appel[illegible]tur. *Hic originem ducit ex Suevia, fontem habens in* [illegible]*gra sylva, in villa qu*[illegible] Doneschingen vo[illegible]tur, [illegible] longè à Rotwil oppido no[illegible] to[illegible]ns, fluv[illegible] solus versus Orientem, in Ponticum seu Euxinum mar[illegible] exonerans, quum o[illegible] [illegible] al[illegible] Septentrion[illegible] m ver[illegible] ùs cursum suum incli[illegible] n[illegible] *maximus inter omnes totius Europæ* [illegible] *tur* [illegible] *pe quæ sexaginta alios insignes amnes priusquam ma*[illegible] *ditur, in se recipit*, [illegible]nde & merito [illegible] mo[illegible] [illegible] perpetuo [illegible] aquosior redditur donec cu[illegible] [illegible] quod tibi tabula [illegible] ostendit. *Sunt ex veteribus qui* [illegible] *rrore lapsi hujus fluvii originem ju*[illegible]*ta Rheni fontes constituerunt*, q[illegible] ille a[illegible]ud extremos Rhætos, h[illegible] [illegible] Su[illegible]os, ut d[illegible] [illegible] T[illegible] ol[illegible] [illegible] uidam [illegible] hujus cel[illegible] fluvi[illegible] fo[illegible] aliquos insignes viros, qui & [illegible]is nou[illegible] [illegible] ac[illegible] edere liceret, Abnobam montem, e[illegible] quo h[illegible]nc prodire credebant flu[illegible]um, & præsertim [illegible] Tiberio legimus, quum semel ad lacum venisset Podamicum nol[illegible]bat aliò divertere, nisi priu[illegible] Danubii featuriginem suis conspexisset oculis. Alios insignes Germaniæ flu-

 vios

vios, apud veteres quoque celeb[illegible]imos, *est Rhenus, qui ex [illegible]urinsibus Alpibus originem suam trahit.* Veteres montem originis hujus Aduam vocant. Hic duos ma[illegible]s lacus mox postquam ab Alpibus in planitiem [illegible]e effuderit, efficit. Primus hodie vocatur *Constantiensis & Brigantinus* quod hæ & multæ aliæ civitates, nempe Landoja, [illegible]chhurna, & Uberlinga in litore ejus extructæ [illegible]nt [illegible]ulgò verò vocatur Bodem-See/ hoc est *Lacus Podmicus, a dominis Podmen*, qui ditionem [illegible]m & prædia olim illic habuerunt, sic vocatus. A Pomponio verò, *Acronius* nominatur, qui [illegible]nunquam, vel rarò frigore constringatur. Sunt qui & *mare Germanicum* ipsum voc[illegible]t, quum longitudine [illegible]rè sex milliaria contineat Germanica, & in ma[illegible]a latitudine, duo. Alius verò lacus, qui mox infra Constantiam [illegible]teincipit, *Cellensis a Cella* oppido vocatur, & est [illegible]oti multo minor, tri[illegible]onam ferè habens figuram, [illegible] quem medio illo [illegible]nsignem insulam, quam di[illegible]item vocant, circumscribens. Hinc Rhenus Basileam versùs cursum instituens, continuo ex Helvetiorum, quos recipit, fluviis *augescit*, nempe *Tura, Reussa, Limata, Arari* [illegible] *Bersa*, q[illegible]imol jun[illegible] majorem efficiunt [illegible]um [illegible]quam sit Rhenus ipse Constantiæ, aut juxtà Schaffhusen. Proinde apud Argentoratum adhuc tumidior redditur ex insignibus quibusdam amnibus, qui utrinque accurrunt, nempe *Kintziga*, qui ex Nigra sylva: *Illa*, qui ex Alsatia: & *Brussa*, qui ex Vasto Regno & Lotharingiæ profluit montibus. Non longè ab Heidelberga *Neccarus* quoque in Rhenum sese effundit, cujus origo modico intervallo à Danubii fontibus distat, alluitque medium Wirtenbergense solum. Moguntiæ *Moganus* ex Franconiæ extremis montibus stillatus, atque mediam perlabens Franconiam, eamque plurimùm fœcundans Rheno miscetur. Bingæ *Naha* fluvius ex Hunorum præsidio vulgò Hunsruck prolabens, Rhenum intrat. Confluentiæ verò *Mosella*, insignis etiam fluvius, à Lotharingia per Treviros currens, quem olim Obrincam ex Ptolomæo vocatum constat, Rheno incorporatur. Cæterùm *apud Clivenses Rhenus* profundissimis turgens aquis, *in duos scinditur rivos, unus*, qui Occidentem versùs labitur, *Wala vocatur, alius* verò *pristinum retinet vocabulum*. Interjecto deinde *exiguo loci intervallo*, Rhenu[illegible] *rursum in alios duos secatur rivos*: quorum *unus Isella* nomen habet, *alius* autem *Rheni vocabulum usq; ad mare nunquam amittit*. Post Rhenum, si Germaniam ingrediaris, occurrit *Amasius* fluvius per Frisiam currens, & antiquos Saxones à Westphalis secernens. Hinc venitur ad *Visurgim*, qui & alio nomine *Wesera* vocatur, per antiquam fluens Saxoniam. Hunc deinde sequitur *Albis*, insignis fluvius, qui ex Bohemiæ montibu[illegible] filum sui cursus ducit. Rursus ex eisdem montibus scaturit *Suevus*, quem vulgò Spre vocant. Et si longius Orientem versùs progrediare, traji[illegible]entib[illegible] est *Viadrus*, qui hodie *Odera* appel[illegible]r, cel[illegible]ber hodie ab urbe Francofordia, litori ejus incumbente. Porrò extremus fluvius est *Vistula*, qui *olim Istula*, hodie verò Weixel vulgò appellatur [illegible]natiam à Germania dirimens. En hæc sunt Germ[illegible]iæ [illegible]igniora flumina. Consultò prætereo hic pa[illegible] minores amnes, quos penè innumerabiles Germania h[illegible]bet [illegible] quales sont *Licus* apud Vindelicos, *Isera* apud Monacum, *Ænus* apud Patavium, *Anisus* apud superiores Pannonios.

Item *Nabus, Savus, Egra & P*[illegible] vios, q[illegible]n[illegible]es ex uno scaturiunt monte qu[illegible] vulgò [illegible]ichtelbe[illegible] vocant, & pro[illegible]emo[illegible]um inter Bohemiæ mon[illegible]onnumer[illegible] [illegible] *Lana* apud Hassones, *Cochera* & [illegible]*xtus* at[illegible] *Tubera* [illegible] Ottonicæ [illegible] colon[illegible] [illegible]*emannus*, [illegible] mnj apud R[illegible]nos, *quo nullus [illegible]ermaniæ [illegible] signior habetur optimorum & maximorum [illegible]an[illegible] propagatione.*

Germanica Natio hodie in mu[illegible] & varias est taxata Provincias atque Principatus.

Nesciebas *olim Germania sectionem ali[illegible]nam [illegible] quod quidam superiores, alii vero in [illegible]re[illegible]* secus quam hodie *vocati sunt Germani.* [illegible] nia, [illegible]horin[illegible]ia, Hassia, Francia, W[illegible] Misnia, Slesia, atque aliis Provinciis tum [illegible] bator, quanquam certi quidam populi & [illegible] his Regionibus tunc residebant, ut supra [illegible] mus. *At postquam Germani imites suos e[illegible] runt*, trajectoque Rheno G[illegible]ni [illegible] giones occu[illegible]are contenderunt [illegible]em tra[illegible] Danubio V[illegible]n[illegible]iam, R[illegible]oam, [illegible] atque Panno[illegible] superiorem [illegible]a tunc German[illegible] a ip[illegible] *en, im cœpit in Provi[illegible] distrahi*, tametsi certo sciri n[illegible] q[illegible] & q[illegible] modo id evenerit. Constat equ[illegible] ap[illegible]d ve[illegible] Galliam usque ad Rhenum protra[illegible]ni, co[illegible] Julii Cæsaris temporibus Gallicum illud R[illegible] tus à Germanis, hab[illegible]tatum. Idem sent[illegible]u[illegible] Regionibus ultrà Danubium sitis Qu[illegible] veteres à Germania secreverunt, verum [illegible] legimus Germanicam linguam [illegible]is in usu [illegible] Hæc duo litora Romani facile sibi [illegible]b[illegible]e[illegible] que insignibus orbibus & castris, quorum [illegible] adhuc hodie visuntur, contra German[illegible]um [illegible] tum munieru[illegible]t, ex quibus & longo temp[illegible] Germaniam ipsam impugnaverunt, & tan[illegible] pugnaverunt, sed non diu [illegible]b[illegible] Nam quùm paulatim à sua de ice[illegible] pot[illegible] joaru, proprium constituerunt Re[illegible]m, & [illegible] xones extran[illegible] repudian[illegible] gu[illegible]ulu[illegible] bi ipsis Principem elegerunt. Sic & [illegible] cuit sub proprio vivere moderatore, [illegible] esse volebant. Interim autem *gens Sue*[illegible] sui nomin[illegible] non oblita, & ipsa [illegible]uoqu[illegible] pulo subjici voluit, sed *terminos suos u[illegible]ue[illegible] ringos extendens, pacificè cum illis vivere ne[illegible] quapropter Thuringi* Legatione ad *Sicam*[illegible] *quistum a Duce Franco Franc[illegible]cari cœperant,* [illegible] *vocarunt illos, & veluti murum in M[illegible]onico*[illegible] *ter Sueviam & Thuringiam [illegible] collocarunt* [illegible] *plumque locum concesserunt, quem & hodie Herbipolim*, vulgò Wirtzpurgum hab[illegible] Metropoli. *Tandem* verò quum *sub Car[illegible]lo* [illegible] tota ferè Germania ad fidem Christia[illegible] verteretur, Imperiumque ab Italis [illegible]el[illegible] Thracibus in Germanos transferret [illegible] G[illegible] *varios distracta est Principatus, in Ducatus*, [illegible] *tus, Marchionatus, Landgraviatus Epi[illegible]patus alia dominia*, ut est [illegible]die hæc. Ultra Rhen[illegible] *Hollandia, Brabantia, Geldria, Lothar[illegible]gia V*[illegible] *Regnum, Alsatia & Hel[illegible]etia*, quam vul[illegible]ò [illegible] vocant. Et hæ ferè om[illegible] *R[illegible] qu[illegible]dam* [illegible] *berti Regis tempore, erant unum Regnum*, [illegible]

stra-

strasiam vocabant. Alsatiam sic vocari putant ab Alsa fluvio, quem hodie illam vocant. Hæc Regio ab Ottone Tertio Imperatore in Landgraviatum est subvecta, cujus superior pars, nempe Sundgavia, & bona pars Helvetiæ pervenit ad Comites Habspurgenses. Et quum sub Rudolpho Comite Habspurgensi, atque eodem Imperatore, Austria seu Pannonia superior legitimo vacaret hærede, Electorum Principum consensu Imperator filio suo Austriæ Ducatum, una cum Comitatu Habspurgensi concessit: sicque hæc duo dominia in unum coierunt, licet postea ob Præfectorum duritiam multæ Helvetiorum civitates ab Austriorum Ducum desciverint obedientia, quibus & Imperiales quædam civitates paulò pòst adhæserunt. Vastum Regnum, vulgò Westrych / sic vocatum quidam putant à Neustria, quæ aliquando in Francia distinctum & proprium fuit Regnum. Verùm hi toto errant cœlo. Mihi potius probatur ab Austrasia Westrych denominari cujus pars aliquando fuit, licet Germani non Austrasiam, ut Galli, quibus illud Regnum ab Oriente fuit; sed Westrasiã, vulgò Westrych vocabant, quùm Occidentem versùs Regionem illam contuerentur. Idem habetur judicium de Westphalis & Ostualis, & item de Ostrogothis, & Visigothis. Geldria anno Christi DCCCCXXXV. facta est Comitatus, nomen illud ab oppido Gellern sortita, vel ut alii putant, à Comite Gerlaco: sicut & Brunsvicum, seu Brunonis vicus, à Duce denominatur Brunone. Deinde Anno Christi M. CCCXXIX. factus est ex Comitatu Ducatus, idque per Imperatorem Ludovicum. Terra Juliacensis quondam Comitatus. Anno Christi M. CCCXXIX. erecta est in Marchionatum, & deinde post triginta annos in Ducatum. Terra Montensis quondam Comitatus. Anno Christi M. CCCLVI. per Carolum IV. facta est Ducatus, habetque Benselberg præcipuum oppidum. Terra Clivensis anno Christi M.CCCCXVII. per Sigismundum Imperatorem in Ducatum promota est. Ducatus Limpurgensis ab Imperatoribus Henricis olim erectus, citò defecit, pervenitque partim ad Comitatum Celdrensem, & partim ad Ducatum Brabantinum. Comitatum Hollandinum putant sub Carulo Calvo, Anno Christi DCCCLXIII. institutum. Hæc terra olim Battavia vocata est. Nostro verò ævo Hollandiam putant vocari, quòd cavum seu cavernosum habeat solum. Cæterum citra Rhenum in vera Germania invenies hodie ferè innumeras Regiones & Provincias: ut sunt Frisia, Westphalia, Saxonia, terra Brunsvvicensis, Hassia, Thuringia, Misnia, Franconia, Suevia, Palatinatus, Marchia Badensis, Marchia Brandenburgensis, Pomerania, Meckelburgum, Schlesia, Nortgavia, Voitlandia, Moravia, Nigra sylva, & ultra Danubium Algavia, Vindelicia, Bavaria, Stiria & Austria. Omitto hic ex industria minores Regiones, ut sunt Ottonica sylva, Westerwaldia, Brisgavia, Noricum, & multæ his similes, quæ tamen insignibus ornantur oppidis, ut Brisgavia Friburgo, Noricum Nüruberga & Amberga, Hegavia Schaffhusena, &c. Marchiam Badensem Otto III. instituit, oppidisque Badenia, Stolhofena & Etlinga dotavit. Postea Fridericus II. & alia quadam adjecit oppida. Suevia ab antiquo, nempe Julii, Augusti & Tiberii temporibus dicitur habuisse Reges, præsertim Ariovistum, Moravinum, & alios quosdam, sed Caroli Magni temporibus habuit Duces, pervenitque ad ejusdem posteros is Ducatus. Quibus deficientibus multos & varii generis habuit Duces, donec tandem Anno Christi M. CCLXVII. ultimum amisit Ducem, Conradinum nomine. Tunc civitates quædam illius Ducatus ad Imperium devolvebantur, & Comes VVurtenbergensis plurima quoque oppida sua adjecit ditioni. Anno Christi M. CCCCXCV. Comitatus VVurtenbergensis surrexit in Ducatum. Palatinatus ab Ottone III. primùm putatur institutus, vocatusque est primus Palatinus Elector Henricus, qui Anno Christi M I. electioni Divi Henrici Imperatoris interfuit. Et quoniam hujus posteritas citò defecit, pervenit Electuræ dignitas ad Ducem Sueviæ Conradum nomine, cujus unica filia Agnes nomine, Principatum hunc ad Henricum Saxonem, cui nupsit, transtulit. Et quia hic quoque nullum filium, sed filiam, Gertrudem nomine reliquit, pervenit cum ea Palatinatus ad Duces Bavariæ, Anno scilicet Christi M. CCXXV. Accepit enim maritum Ducem Ottonem, qui simul Dux fuit Bavariæ, & ob uxorem Palatinus Rheni, Post quem Ludovicus filius ejus, & Ludovicus nepos ejus utrique Ducatui præfuerunt, Domini scilicet Bavariæ existentes, & Palatini Rheni. Nam usq; ad Ludovicum posteriorem Palatinatus conjunctus fuit Ducatus Bavariæ. Et quum is duos genuisset filios, Ludovicum & Rudolphum, accepit senior, nempe Ludovicus, Bavariæ Ducatum, & reliquit Rudolpho Palatinatum, qui tum non admodum ampla pollebat ditione. Ex Ludovico descenderunt hodierni Duces Bavariæ, & à Rudolpho Palatini Duces. Hæc multo fusiùs descripsi in vernaculo libro, quem de hujusce rebus omnibus, quos potui habere, collegi Historicis & Cosmographis. Bavaria, ut suprà memoravimus, olim Noricum vocata est, deinde Bajoaria, habuitque tempore Christi, & aliquot annis post Reges proprios. Nam legimus apud Julium, Ariovistum Teutoniæ Regem, quem alii Suevorum faciunt Regem, duxisse in uxorem sororem Regis Norici. Referunt etiam Historiæ, Garibaldum Regem Bajoariæ Anno Christi DXC. filiam suam Theolindam locâsse in uxorem Regi Longobardorum. Huic Garibaldo successit Tassilo, post quem Bavaria aliquandiu habuit Duces. Deinde Cacanni Regium fastigium iterum aliquandiu assequuti sunt usque ad Tassilonem, qui in perjurio deprehensus, à Carolo Magno depositus est, & in Monasterium Laurisiinam detrusus, anno scilicet Christi DCCLXXXVIII. Quos verò publicos moderatores Bavaria habuerit, post hunc Tassilonem usque ad tempora nostra, explicabo in libro vernaculo. Franconia, seu Francia Orientalis, quondam sub Thuringorum existens ditione, Sicambris habitanda offertur, Anno Christi CCCXXVI. Venerunt autem Sicambri cum Rege suo Marcomiro, anno ante Christum natum, CCCXXXII. ex Scythicis exterioribus partibus, & primum quidem consederunt ad Rhenum inhabitantes Regionem illam ultra & citra Rhenum, quæ hodie Geldria vocatur. Quumque ibidem multos Reges & Duces habuissent, assequutus est tandem super eos Imperium Dux quidam Francus nomine, qui ob integerrimam vitam suam, & laudabile Regimen, usque adeò illis placuit, ut maluerint deinceps ab eo Franci, quàm Sicambri denominari. Hæc nominis mutatio contigit ante Christum

natum anno circiter XXIV. Ab illo tempore & deinceps magno conatu laborárunt pro Galliæ adeptione quam & tandem pro majori parte obtinuerunt, Romanos expellentes, & à se Franciam denominantes. Interea verò temporis, quum Thuringi à Suevis non parùm molestarentur, pacificèque in confiniis vivere nequirent, invitati Franci ab ostiis Rheni, venerunt cum Duce Genebaldo, qui Regis Francorum nempe Clodomiri frater fuit, & Moguntiæ pagum, ubi jam est Herbipolis, possidendum & colendum acceperunt. Scribit autem Humbaldus Francorum Historicus, venisse cum Duce Genebaldo triginta millia agricultorum, & duo millia, DCLXXX. artificum, unà cum uxoribus, familia & jumentis, qui omnes veluti mutuus fuerunt inter Thuringos & Suevos. Contigit autem hæc profectio anno Christi CCCXXVI. Habuit proinde hæc Francia successivè XXI. Duces, & ultimus Hetanus nomine, quum migrâsset sine hærede, Pippinus Franciæ, seu Galliæ Rex donavit Ducatum Burchardo Episcopo, & omnibus suis successoribus, anno scil. Christi DCCLII. Legimus tamen post illud tempus & alios Duces fuisse in Franconia, inter quos Conradus quidam appellatus est, qui in Romanorum Regem electus fuit. Non igitur tota Provincia Franconia primùm Episcopo data fuit, sed temporis successu ambitiosi Episcopi ditionem suam mirum in modum ampliaverunt, & præsertim quùm ultimus Dux Voitlandiæ sine virili decederet prole. Austria & Stiria olim fuit Pannonia superior, cujus Metropolis est Vienna, quæ olim Flavianum à Flavio ejus restauratore fuit dicta, sicut & Stiria à filia Diocletiani aliquando Valeria dicta fuit. Hujus Stiriæ populi pro magna parte sunt agrestes & strumosi, adeò quidem ingentis struma, ut ipsis loquelam impediat, & mulier lactans post tergum perinde atque saccum rejiciat, ne infanti impedimento sit. Strumæ causam aqua aërique quibus vescuntur incolæ tribuunt. Fuit autem olim Austria Marchia, vocataque est Marchia orientalis, sed Anno Christi M. CLXX. facta est per Fridericum I. Ducatus, nonnihilq; ademptum est Provinciæ Bavariæ, & additum ditioni Austriæ. Deinde anno Christi M. CCLXXXII. quùm Duces Austriæ virili destituerentur prole, Rudolphus Romanorum Rex, Comes Habspurgensis, filium suum Albertum fecit Ducem Austriæ, cujus posteri usque in hunc diem Ducatui illi præsident. Hassia à monte Hasso, vel ut aliis placet, à Cattis sic vocata, olim fuit Comitatus, Thuringorum subditus ditioni, at postea, ut ferè omnibus contigit Provinciis, ad altiorem subvecta est dignitatem, factus Landgraviatus, ut vulgò vocant. Thuringia, vel ut alii scribunt, Doringia, olim habuit populos, qui Sorabi vocabantur, factiq; sunt adeo potentes, ut proprium sibi delegerint Regem, extenderintque fines suos usque ad Mogonum. Ubi dum Suevorum vicinorum quotidianas molestias ferre nollent, vocârunt ex inferioribus Germaniæ partibus Francos, illisque circa Mogonum locum concesserunt habitationis, quod brevi pòst tempore illis exitii causa fuit. Nam anno Christi DXXIV. redactum est à Regibus Franciæ, qui & bonam Germaniæ partem sibi jam subdiderant, Regnum ipsorum in Provinciam. Cæterum Imperator Lotharius primùm Thuringiæ Landgravium creavit Ludovicum, cui & filiam suam in uxorem locavit. Deinde, Anno Christi M. CCXLI. quùm ex Landgraviis nulla superesset virilis proles, Fridericus Secundus Thuringiæ dominium tradidit Marchioni Misniæ. Marchia Misniæ ab Ottone Tertio instituta putatur, vocaturque Misnia à Metropoli ejus Misna, tametsi hodie Lipsia in opulentia & celebritate singula Misniæ excellat oppida. Saxonia olim latissima Provincia, comprehendebat Brunsvvicum, VVestphaliam, & eam terram, quæ hodie Saxonia appellatur. Hanc Carolus Magnus triginta annis impugnavit, antequam eam posset subdere fidei Christianæ, usque adeo addicti erant Saxones cum Principe suo Widekindo superstitionibus idolorum. Cæterùm temporibus nostris Saxonia dividitur in superiorem & inferiorem. Superior Saxonia vocatur ea terra, quæ est circa VVittenbergam, quæ & insignior habetur propter Electuræ dignitatem. Inferior verò est circa Luneburgum & Leoburgum cui & Holsatiam annumerant, quæ olim VVagaria vocabatur, eratque Comitatus, at hodie Ducatus, cui Regis Daciæ primogenitus præsidet non secus, quàm propinquior Regis Galliæ hæres Delphinatui. Brunsvvicum, seu Brunonis vicus, Anno Christi DCCCLXVIII. exordium sumpsit. Hujus urbis prima fundamenta jecit Comes Bruno, patruus Henrici Primi Regis Romanorum, brevique tempore urbs mirum in modum crevit in divitiis & potentia. Anno Christi M. CCXXXVIII. Fridericus Secundus ex Comitatu Brunsvvicensi fecit Ducatum. Luneburgum primò fuit Comitatus per Ottonem primum institutus, atque bonis Meckelburgensibus locupletatus, postea verò, Anno Christi M. CCXXV. Fridericus Secundus ex Comitatu fecit Ducatum. VVestphalia olim pars fuit, ut diximus, Saxoniæ. At postquam hæ gentes cum Longobardis in Italiam profecti fuissent, & postliminio in patriam rediissent, barbaro vocabulo Westwalen vocati sunt, ut quidam scribunt. Vocant enim Germani Italos Walen. Hos quùm Carolus Magnus ob[illegible] in officio Catholicæ Fidei continere non posset, qu[illegible]a toties susceptam iterum relaberentur, subornavit quosdam secretos judices, qui fidefragos & alios facinorosos homines extra omnem præviam accusationem, excusationem & citationem suspenderent, aut alio mo[illegible] interficerent genere. Sed autoritatem istam non levibus, & qui eâ abuterentur, concessit personis, ut hodie judicium illud in abusum venisse videmus, sed probis & integris. Terruit hæc res non parùm Westphalos atque Saxones, & in fide perseverantes atque constantes continuit. Nam sæpe in[illegible]runt in sylvis magnos quosdam, & etiam mediocres viros, suspendio sine prævia excusatione exanimatos. Quumque mortis scrutarentur causam, deprehenderunt eos vel à fide descivisse, aut fa[illegible]s aliquod admisisse. De hoc judicio fusius in vernaculo libro mentionem faciam. VVestphalia pro majori parte hodie paret Episcopo Coloniensi, id[illegible] à tempore Friderici Primi, qui Ducem Hen[illegible]n Leonem hinc & ex tota pepulit Saxonia. Frisii putantur olim fuisse Cauchi, qui & postea à Duce quodam Franco Grunes appellati sunt, qui [illegible]polim illius Regionis extruxit, & à se Gruningam [illegible]nominavit. Parent hodie, quanquam ægrè Episcopo Bremensi. Anno Christi M. CCXXX. inundatio maris penè totam submersit Frisiam. Nam perierunt in illo diluvio supra centum millia hominum.

Mar-

Marchia Brandeaburgensis anno Christi DCCCCXX. per Henricum Primum Romanorum Regem *instituta est: qui* & urbem Brandenborgom gladio obtinuit, & *populos ultra Albim habitantes vi ad fidem Christianam coegit.* Nam ad tempus usque illud, *populi ultra Albim* habitantes *infideles erant, vocatique sunt* omnes uno vocabulo *VVandali*. Christianis infestissimi. Scribunt Historici *Brandenburgum extructum* ante Carolum Magnum, nempe *circa annum Christi* CXI.. *à Brandone Duce* quodam Franco, quando Franci partes Rheni interioris adhuc habitabant, sicut & *Franckfordiam iuxta Oderam fluvium eadem tempestate* ab alio quodam Franco *ædificatam volunt.* Habuit hæc Marchia intra ducentos annos multos & varii stemmatis Principes. Nam quùm *anno Christi* M. CCCXIX. virili destitueretur hærede *pervenit ad Duces Bavariæ, qui* rursus eam pro magna summa pecuniæ *vendiderunt Carolo Regi Bohemiæ. Cuius successores eam* etiam *vendiderunt*, nempe *Marchioaibus Moraviæ. Qui* & ipsi *paulo post eam impignoraverunt* pro magna vi pecuniæ *VVilhelmo Marchioni Misniæ.* Tandem *in Concilio Constantiensi obvenit Friderico Burggravio Nurubergensi, qui Comes erat à Zollern*: cujus successores eidem usque in hunc diem præsident.

Meckelburgum, seu *Magnopolis*, & *Megalopolis*, *olim* fuit *magna civitas, unde tota Regio denominabatur*, hodie vero oppidum est cum munitissimo castro. *Anno Christi* M. CCCXLIX. *Carolus IV.* Albertum & Johannem *Dominos hujus terræ creavit Duces. Pomerania sub Henrico V.* per Ottonem Episcopum Bambergensem primò *ad fidem Catholicam conversa est, anno* scilicet Dominicæ incarnationis M. CXX. Bugslaus unà cum fratre suo Casmiro *sub Friderico I. primi creati sunt Duces. Prussia*, sive secundùm alios *Borussia*, quæ *olim* vocata fuit *Hulmigeria*, est tam *fertilis terra*, ut si Jovi è cœlo esset cadendum, fertiliorem & cultiorem, in quam sese demitteret, vix invenire posset. Haud procul ab ea est *insula* quædam *Glessaria* nomine, quam *vulgò Sudau* vocant, *ubi mare generat succinam seu electrum. Anno* à Christo nato M. CCXX. quum Prussi nondum agnoscerent Christum, & Polonis maxima inferrent damna per ignem & gladium, Dux verò Poloniæ, qui nondum erat Rex, illis citra externum auxilium resistere nequiret, *Fratres Teutonici Ordinis Ptolemaida per Sarracenos pulsi*, in armis exercitatissimi, quippe *qui terram sanctam multis defenderant annis, à Friderico Imperatore obtinuerunt, ut si gentem Prussorum* per arma *à sua ferocitate cohiberent, atque Christo lucrarentur, perpetuò illius terræ futuri Domini essent.* Venientes igitur Fratres Teutonici una cum Duce Poloniæ contra infideles Prussos, tamdiò contra eos pugnaverunt, donec tandem pervicaciam eorum confregerunt, atque vi subjecerunt suæ obedientiæ. Hæc de Germaniæ Regionibus breviter dicta sufficiant. Civitatum & oppidorum, quorumcunque potui, originem in vulgari libro descripsi.

Quomodo & quando Imperium in Germanos translatum sit.

QUùm Itali Romanum Imperium ferè usq; ad annum Christi CCCXXX. tenuissent, *translatum est in Græcos per Constantinum Magnum*, qui Bizantium, Thraciæ insignem urbem, quæ postea ab eo Constantinopolis est appellata, Imperii sedem constituit, *possederuntque Græci orbis Monarchiam annis circiter* CCCC. Nam *anno Christi* DCCLXXVI. *Aquila Imperii biceps facta est.* Interea verò temporis *quum Imperatores Constantinopoli residerent, & solis Græcis Regionibus gubernandis intenderent, malè habere cœpit Occidentalis Ecclesia*, & præsertim Italia. Nam undique irruebant acerrimi hostes & lupi rapaces, qui gregem Domini dissipabant, urbes subvertebant, terras in solitudinem redigebant, & multa mala passim nemine resistente perpetrabant, seque ipsos Italiæ Reges faciebant, inter quos *Odoacer Hunnorum Rex* primus fuit, qui *anno Christi* CCCCLXXVI. *Italiam intravit, & Augustulum*, qui solùm per annum & duos menses utcunque regnaverat, *expulit. Contra quem missus est* ab Imperatore Constantinopolitano *Theodoricus Gothorum Rex, devictoque Odoacro factus est ipse Italiæ Rex*, & perversus Arrianus hæreticus, qui Catholicis multa irrogavit mala. *Post Gothos venerunt Longobardi in Italiam*, à quibus totum Romanum Imperium tremuit, præsentiens futura mala, quæ à gente illa feroci passurum erat. Non habebat tunc Italia publicum aliquem Rectorem, nec exercitum aliquem Imperatorium, sed quælibet civitas quantum valuit hostium tyrannidi resistebat. *Misit tamen Imperator ex Græcia Longinum* quendam, *qui tutaretur Ravennam* contra Longobardorum insatiabilem cupiditatem, *quique Imperatoris loco esset in Italia*, & ablato Regis atque Augustuli nomine, *Exarchus vocaretur.* Hæc *Exarchatus potestas cœpit anno Christi* DLXX. *& duravit usq; ad annum Salutis* DCCLVI. Interea verò temporis quum Italia multifariam à Longobardis vexaretur, pertæsi Itali, & præsertim Ravennantes & Venetiani, Imperatoris segnitiem & negligentiam, qui usque adeò Italiam perire sinebat, tractare cœperunt cum Leone Papa de Imperatore Constantinopolitano deserendo, & novo, qui Ecclesiæ Occidentali præesset, eligendo. Solicitabantur interim & aliæ multæ Italiæ civitates ad hoc ipsum atque facile consentiebant, videntes quàm nihil curarentur & defenderentur ab Imperatore, qui passim omnibus extraneis nationibus prædæ essent. Imperator verò audito hoc rumore indignatus, misit alium Exarchum, nomine Eutithium, qui Italiæ compesceret seditionem, ulcisceretur injuriam suam ubi posset, de Papa & Romanis: Longobardos verò ut amicos tractaret. Itaque *Itali videntes Longobardis jam grassandi apertam fenestram*, maturandum sibi putantes negotium, *mittunt pro Carolo M. qui miseræ succurrat contra Longobardorũ & Imperatoris tyrannidem Italiæ*, atq; in suum confugiunt tutamen. Erat a. Carolus jam paulo antè Franciæ & Germaniæ factus Rex, Vir magnanimus, fortis, bellicosus, prudens, justus & Christianissim⁹, *qui quum aliquot annis Palatio Regis Franciæ præfuisset*, & Regnum illud felicissimè gubernasset, *Regis* ve-

rò omninò ignavi & effœminati facti, *præter Regium nomen nihil, quod Regis esset, haberent, sed totum gubernaculum à Carolo Majore Domus* (sic enim vocabatur) *penderet*, indignum rati *Majores Regni* ipsum Regio privari nomine, accedente Papæ consensu, *Carolum Regem salutant*, detruso in Monasterium legitimo, sed inutili Rege. Quo facto, vocatur Carolus in Italiam contra Longobardos, qui pro libidine sua cuncta vastabant, ut insolentia illorum repressa, Romanæ Ecclesiæ pacem & tranquillitatem procuraret, quæ tot annis, tantis & tam variis subjacuerat calamitatibus, & exterarum nationum incursionibus. *Carolus* igitur, qui jam aliquoties feliciter in Hispania contra Sarracenos pugnaverat, *cum fortissimo exercitu in Italiam profectus*, brevi tempore *Longobardorum fregit pervicaciam*, sedavitque omnes, quos excitaverant, tumultus, *& reddita Ecclesia Romana pristina libertate, pro tanto beneficio accepit à Papa Imperialem coronam, assentientibus omnibus, quorum intererat, Italiæ* Primoribus. Hoc itaq; pacto Romanum Imperium, quod jam CCCXXX. annis collapsum in Italia jacuerat, restauratum & innovatum est, *anno sc. salutis DCCCI*. Quod quū audisset Imperator Constantin. iratus se à Romano exclusum Imperio, multis annis contendit amissum recuperare Imperium, sed incassum laboravit. Hic itaque *mira exorta est inter Gallos & Germanos contentio, dum illi Carolum suum esse volunt, Imperiumq; in suam translatum nationem, hi verò* contra *Carolum ex sua ortum velint natione, & sese Imperii putent donatos dignitate*. Certè referunt omnes ferè historiæ, *Carolum M.* in Ingelheim/patria mea dulcissima, *natum*, ubi & in hunc usque diem conspiciuntur mira quædā vetustatis monumenta, licet antiqua illa ædificia plerumque jam sint collapsa, & recentia, quæ Carolus IV. in memoriam Caroli Magni instauravit, adhuc supersint, præsertim Monasterium quod ex Caroli palatio fecit. Abductæ sunt meo ævo à Principe Palatino fusiles quædam lapideæ columnæ, quas Carolus Magnus aliquando è Roma adduxit, unà cum multis aliis columnis, quibus Aquisgrani ornavit templū. Constat præterea ex Historiis, *Carolum M. duodecim mensibus & idē duodecim ventis nomina Germanica imposuisse*, id quod non potuisset, si Germanus non fuisset. Taceo quòd omnia verè *Imperialia Comitia in Germania celebravit*, puta Wormatiæ vel Ratisponæ, vel Aquisgrani, aut in Ingelheimensi Palatio. Quomodo igitur sub Ottone primo, ut Franci ajunt Imperium jamprimùm ad Germanos devolutum est? *Fuit* quidem is *Carolus Franciæ Rex, fuit* autem *& Germaniæ Rex*, quum & Sueviam & Thuringiam, atque Franciam Orientalem, tandemque & Saxoniam audientes haberet. Accessit ultimò & Bavaria, quum Rex Tassilo in Ingelheimensi Principum conventu morte dignus judicaretur. Sed quoniam hic *Carolus originem è Sicambris, seu Francis illis Rhenensibus duxit, & illi sese partim Galliæ, partim Germaniæ insinuaverant*, & ob virtutes eximias, quibus conspicui erāt, ad Principiatus gerendos rapiebantur, hinc est, quòd tam Galli, quàm Germani hunc virum suum esse volunt, qui utrorumq; Principem egit. *Manserunt autem* Imperii *fasces apud Divi Caroli posteritatem usq; ad annū Christi DCCCCXIII. tunc deficiente Carolino semine*, nova contentio de Imperii usurpatione nascitur, dum *Itali id ad se trahere moliuntur*, *& item Galli* sibi id deberi putant; *Germani* verò, in quos jamdudum translatum fuit, *id nequaquam alteri Nationi permittendum arbitrantur*, quin & Imperator Constantinopolitanus novas excitat in Italia tragœdias, ut Imperium illud Occidentale postliminio ad se reducat, immissis etjam Sarracenis, qui terram perderent. Et *Itali* quidem *Berengarios Reges in Italia creant, Germani* verò *Henricum, Aucupem* dictum, Saxoniæ Ducem eligunt in Romanorum Regem, *qui quùm Imperii coronam à Papa non recepisset, ab Italis in catalogo Imperatorum non recensetur*. Porrò *Galli* Germanis Principibus obedire recusantes, *proprium instituunt Regem*, nempe *Hugonem Capetum*, anno videlicet Christi DCCCCLXXXVIII. Succedens verò Henrico Romanorum Regi filius suus *Otto I.* cognomento *Magnus* omnibus aliis prævaluit, *& Imperium* quod exteræ nationes ad se trahere conabantur, *potenti manu apud Germanos retinuit*. Profectus præterea in Italiam, *Berengarium tertium*, qui se pro Romanorum Rege gessit, *cepit*, secumq; Bambergam duxit, ubi & mortuus est. *Italiam* verò ipsam, *Longobardiam, Siciliam, Calabriam & Apuliam*, quæ Berengarius obaudierunt, *iterum Romano subjecit Imperio*. Deinde *cum Gallis pugnans, qui omnes transrhenanas Provincias Imperio abstulerant, recuperavit* iterum *Lotharingiam, Brabantiam, & Burgundiam, perpetuoq; Romano subjecit Imperio*. Gessit & magna prælia contra *Ungaros*, inimicos Christiani nominis, quos *& insigni clade fudit apud Vindelicorum Augustam*, quapropter & Otto Magnus appellatus est. Firmato itaq; per hunc Ottonem Imperio *apud Germanos, adhuc Canonica Imperatoris Electio non fuit, sed quem Imperio dignum prior Cæsar moriturus designabat, hunc Regni Principes plerumq; instituebant, & hoc pacto filio* ut plurimum *quasi hæreditario jure Patribus successerunt*. Qui eligendi *modus à Carolo I. duravit usq; annum Christi* DCCCCXCII. Nam quùm eo anno Otto II. moreretur, *moliebantur Romani Imperium iterum ad se revocare*, turpe ducentes, quòd Romanum Imperium potius apud exteram esset nationem, quàm in Italia, ubi primo ortum fuisset, & incrementa tanta accepisset, ut etiam toti dominaretur orbi. Volebant igitur *deinceps habere pro Romanorum Rege vel civem Romanum, vel Principem aliquē ex Italia*, qui universo præesset Imperio. At *Germani* contra nulla intercedente mora, *elegerunt Ottonem III.* Secundi Ottonis filium, in Regem Romanorum, *postergatumq; est* & hac Roman. consilium. Et *defuncto Papa* Johanne, *Imperator Otto propinquum suum* Gregorium V. *in locum ejus suffecit, legemq; tulit*, seu *formam Electionis Cæsaris præscripsit, quam & Papa confirmavit*, nempe *quod deinceps nulli liceret eligere Romanor. Regem, nisi Germanis Principibus, qui ex seipsis, aut extera natione Imperio idoneum eligerent, & electus vi electionis mox Cæsar & Romanorum Rex appellari deberet, non ante Imp. Augustus, nisi coronam prius à Romano suscepisset Pontifice*. Et antequam hanc Electionis formulam publicavit, *convocatis Principibus & Primoribus Germaniæ, qui Imperatoris Electioni interesse consueverant, indicavit* multos in Electione sæpenumero inveniri, qui vel seipsos aut suos permoverent ad Imperii dignitatem, & nisi huic ambitioni via præcluderetur, futurum esse, ut aliquando grandis hinc emergat dissensio & periculosa simultas, & ob id *præstare paucos interesse Electioni, qui omnium nomine* deinceps *vota sua in idoneum*. & imperii fascibus dignum *conferrent. Videri sibi* quoq; ajebat *opera precium, si Principes Electores constituerentur ex Imperii*

Offi-

...s libro, quibus potissimum nota essent Regni negotia & consuetudines. Quum autem *hoc Caesaris consilium Principibus non displiceret*, omnium consensu *statutum est, quod deinceps septem dantaxat Principes Romanorum eligerent* R[egem], nempe tres Imperii Cancellarii: *Episcopus Moguntinus*, Germaniae Cancellarius: *Episcopus Treverensis*, Cancellarius Provinciarum, quas Imperium ultra Rhenum in Gallia habet: *Episcopus Coloniensis*, Cancellarius Italiae: *Palatinus Rheni*, Imperii summus Dapifer: *Dux Saxoniae* Imperii summus En[sif]er seu Marscalcus: *Marchio Brandenburgensis*, R[eg]ni Camerarius: *Rex Bohemiae*, Imperii pincerna, *qui ille tempore*, nempe anno Christi M. I. quum haec sanctio fieret, *adhuc Dux fuit*. Fiebant tunc & sequentibus temporibus & aliae quoque Constitutiones & Ordinationes in Imperio, *variique Dignitatum gradus statuebantur*: nempe quod *Imperium* pro sua Majestate & [...] *quatuor haberet Duces, quatuor Marc[hi]ones, quatuor Land[gra]vios, quatuor Bur[gr]avios, [quat]uor Comites, quatuor liberos, quatuor milites, qua[tuor] civitates, quatuor villas, & quatuor rustic[os]* omnes[que] [...] [...]or explicuissem, ut ve[...] tus fu[...] haec tibi manifesta e[ss]e. In vern[a]culo libro haec omnia fusius expectabis, in quo etiam scribam, per quos Caesares Imperium usque adeo imminutum est, ut hodie ferè nemo eid[em] pareat, sed omnes passim conentur Romanam deplumare A[q]uilam, & suam privatam augere ditione. Nunc ad alias transeamus Regiones.

A[liarum] Regionum, quas praeter Germaniam continet Tabula Cusana, succincta enarratio.

HActenus Germaniae nostrae Provincias, quoad potui, succincto descripsi stylo, nunc ut reliquarum quoque Nationum adeamus terr[a]s, quas Tabula complect[i]tur Cusana, ordo ipse expostulat, visum [est l]icet eas quasi per transennam, & annotatum, quam brevissime [...] ft ea qu[ae] [...] editae [...] [...]tio H[ist]oricor[u]m [...] [...]ographi[...], pr[...] [...] ea quae no[...] [...] & lectione jucundiora videbu[n]tur. [...]tur post Germaniam, Orie[nt]em versus [...] Sarm[atiam] [...] descripserunt una cum Pannoni[a] inferior Jazigo, Dacia, Moesia inferiori & Moesia superiori, Dalmatia, Epiro, Graecia, Macedonia, & Thracia. Sarmatia hodie est Polonia, Litvania, Livonia, Ru[ss]ia, Podolia & Moscovia. Pannonia inferior est Ungaria atque Transylvania. *Jazigum hodie putant esse Septem Castra*. Dacia est Walachia, B[...] atque Rascia, sicut & Moesi[a] inferior, in qu[a] Danubius labitur in mare. *Moesia superior est Bosna* & Servia, seu Sirfia, quae & Sagaria [...] vocatur. Al[i]qui annumerant etiam Muldaviam [...] [...]riae. *Dalmatia, Illyricum, Corvatia, Croacia, Carinthia, & Liburnia, hodie fere uno nomine Sclavonia appellantur.* In Thraciam hodie quidam extendunt Bulgariam, tametsi à quibusdam etiam Graecia appelletur. Macedonia quoque nostro aevo aliquid de Albania habet, sicut & Epi[ru]s. Verùm de his nunc singillatim aliquid scribem[us].

Bohemia.

BOhemia olim habuit populos Quados, vel Marcomannos, fuitque pars Germaniae, a Rege Bohemo sic denominata, vel ut alii putant, à Croatino quodam viro, q[ui] hanc Provinciam in possessionem [...] cepit, & Sc[la]vonicam in[tro]tulit linguam. Fu[it] [...] mul[...] tis an[n]is Ducatus, voc[a]tus [...] [pri]mus Dux Zechius, licet a[lii] Primislaum [...] [...]orem, primum velint esse Ducem. *Anno Christi M. LXXXVI Dux Uratislaus factus est* [a] He[nri]co *Quinto primus Rex, additis Bohemiae Regno Slesia, Lusatia & Moravia.* Postea *Carolus* Bohemiae Rex [fac]tus Romanorum Rex, *quartus* scilicet nomine, *supra modum istud ditavit Regnum*, non sine detrimento Rom[an]i Regni. *Anno Christi M. CCCLX. idem Carolus fecit ex Episcopatu Pragensi Archiepiscopatum.* Deinde *An. Salutis M CCCLXX. in [...] Praga publicum literarum studium*, quod il[...] [...] que *ad annum Christi M.CCCCVIII.* Tunc *ob H[u]s[s]iticum dogma*, quod novum videbatur, *supra duo millia Do[cto]rum, & Studiosorum adolescentum ad Lipsiam*, Mi[sniae] oppidum, *sese transtulerunt.*

Ungaria.

UNgariam *olim Pannones inferiores*, qui & *Pannonii*, *inhabitarunt* d[e]i[n]de *Gothi quoque aliquandiu eam incoluerunt* post Gothos *Huni*, post Hunnos *Longobardi, & rursus* post Longobardos *Huni*, post Hunos *tandem Ungari, populi Scythici*, Provinciam hanc usque in hodiernum diem inhabitant. Sicque Regio ista ab antiquis temporibus diversarum nationum diversorium fuit. Gotho[s] depulerunt Hu[ni], & Hunos excluserunt [L]ongobardi. Qui quum XL[I]. annis eam Provinciam poss[e]dissent, anhelantes pro Italiae acquisitione, Hunos iterum intromiserunt. Creantes igitur *Huni* Attilam Regem, ferè *totam Europam* ex Ungaria *pervaserunt, habueruntque in uno exercitu decies centena millia armatorum* virorum. Attilae verò hic erat titulus: *Attila filius Bendeucum, nepos magni Nimbroth, educatus in Engaddi, gratia Dei Rex Hunnorum, Medorum Gothorum, atque Dacorum, pavor orbis & flagellum Dei.* Q[uu]m igitur *Huni* per multos annos omnes in circuitu spoliassent Provincias, & *Ungariam* supra modum exterarum Nationum rapinis ditassent, *circumdabant* terram suam *novem circulis*, quos hagas Germani vocant, *ex magnis* scilicet *quernis stipitibus* sive fagineis, *distantesque erant hi circuli viginti milliaribus* Germanicis, unus ab alio propinquiore. *Intra hos aggeres erant vici villaeque ita constituta, ut ab una ad aliam vox hominis audiretur*, aedificia validissimis muris praemunita. *Tubarum clangore unus circulus alteri cuique rescerta signa dabat.* Hunc *immanissimum populum* tandem *Carolus Magnus* octo annis impugnavit, & *expugnavit*, non sine immensa humani sanguinis effusione. Interiit enim in illo bello omnis Nobilitas Hunorum, & indicibilis thesaurus auri & argenti intra hos circulos, praesertim in Regia ipsa inventus est, quem di[re]pti [Ge]rmania, Gallia, Italia, Macedonia, Ill[yr]ico, atque aliis Nationibus, illuc congesserant. *Deleti* [...] [a] Carolo Magno *Hunorum Nobilibus, & fortissimis* quibusque; *venerunt ex Scythia partibus* [s]ub Arno[...] Imper[ato]re, anno [...] Christi DCCCC [...] *Ungari, & reli[qu]is in Pannonia Hunis sese junxerunt* [...] propinquis suis, ut aliqui putant [...] praedece[ssorum] [...] vestigiis inhaerentes, multis in [...] vastaverunt Germaniam, praesertim Ba[var]iam, Thuringiam, Alsatiam & Saxoniam, donec ab Henrico pu-

pr[illegible] nere [illegible]. S[illegible] T[illegible]m fluvium *in Scythia* [illegible] *unde* [illegible] *nostris illis prodierunt Ungari*, ha[illegible] utrinque u[illegible] & eandem linguam, *vocant* [illegible] *hodie Pr*[illegible] *ram*, qua M[illegible]scovi[illegible] bur[illegible] d[illegible] noscitur [illegible] pretiosis anim[illegible] p[illegible] sæpa[illegible] occupata. Caret enim [illegible] arg[illegible]nto, at[illegible] frugif[illegible] solo. *Anno Chri*[illegible] *D*[illegible] *I*. quum *Ungari* non cel[illegible] *fusi sunt apud Augustam Vindelicorum* [illegible] Ot[illegible] M[illegible] cæde. P[illegible] p[illegible], *anno* [illegible] D[illegible] *M VI* D[illegible] *Henricus Primus Impe*[illegible] *Ungarorum Princ*[illegible] *uxorem* [illegible] hac spe, [illegible] vir [illegible] Chr[illegible] sto [illegible] *est cum toto Regno* [illegible] *que Stephanus*. [illegible]to hic quanta damna & in[illegible] & Turcæ intulerint usq; ad [illegible]pora nost[illegible] Ungariæ, quum hæc passim in H[illegible] legenda occurrant.

Polonia.

POlonia olim Sarmatia, *Regio est vasta & plana, atq; nemorosa*. Est [illegible] *pas*[illegible] *idonea*, atque *venatione dives*. *Habet equos* [illegible] *stres*, & boves feros, Romani *Uros* vocant. *Mellis copia* est illis atque Ruthenis tam *ingens*, ut no[illegible] satis loci [illegible] quibus illa recondant. *Arbores* namque *omnes & sylva alvearibus nigricant*. Habent *& salis maximam copiam*, quod maximum toti R[illegible]ni præstat emolumentum, quo nulla Regi ipsi major in toto Regno gaza extat. *Nam sub terra exciduntur ingentia salis saxa, & extra terram aliud* [illegible] *ex aqua decoquitur*. Regni Metr[illegible]polis est *Craco*[illegible] quam scribunt *a Craco Rege quinqua*[illegible] *annis p*[illegible] *Christum natum fundatam. Anno* [illegible] *DCCC*[illegible]*XCIV, erudivit Adalbertus Episcopus Pragensis* [illegible] *Bolislaum Ducem* Poloniæ in F[illegible] Cathol[illegible] *convertitq; ad Christum. Otto Secundus sublimavit Ducatum Poloniæ in Regnum*. Sed *quum Rex* ejus [illegible]aulò post *rebellaret Imperio* Romano, iterum *degradatur*, & ex Reg[illegible] [illegible]bito serviens. Et quùm *circa annum Christi M. LXXVII*. omnes ferè Germaniæ [illegible]ncipes contra Imperatorem Henricum IV. tumultuarentur, *Dux Poloniæ* mente elevatus, atque contemnens Imperii jugum, pr[illegible]pria autoritate *sibi coronam imposuit*, inunctus à sui Regni Episcopis. Est autem hodiè Regnum un[illegible]ersum in quatuor velut Regiones divisum, quas in orbem Rex quotannis invisit. *Singula tertiis mensibus alunt Regem Reginamq; comitatum. Et si casu is in una Re*[illegible]*one diutius*[illegible] *ma fuerit, nihil debetur ipsi* ampli[illegible]. *In Cracov*[illegible] [illegible]ebri & amplissima urbe Regia, *est totius Regni* [illegible]. Cæteræ civitates parum [illegible]cidæ sunt, ex macerie domus ferè omnes compositæ, pleræq; luto collinitæ.

Litvania.

L[illegible] Poloniæ [illegible]nocxa, *magna sui parte palustris & nemoros*[illegible], & ob [illegible] dific[illegible] ad [illegible] *Hyeme commercia cum Lituan*[illegible] *sunt habiliora, paludibus & lagunis alta* [illegible]*lacie concretis*, [illegible] insula h[illegible] M[illegible] Q[illegible] ut uelut al[illegible] quan[illegible] femi[illegible] *sidera* [illegible] A[illegible] *sunt pecora pellesque* [illegible]

mellis abundans est terra. Inter se [illegible] *concubinos habent* virorum per[illegible] voc[illegible] *adjutores* [illegible] *pellicatus* [illegible] *tur. Solvuntur* facilè *matrimonia* [illegible] & iterum [illegible]ue iterum nubunt [illegible] Polonis. *Caput Re*[illegible] *Vilna* est, [illegible] tas [illegible] & [illegible] tantæ magnitudinis, q[illegible] cum suburbus omnib[illegible] Domus [illegible] non sunt in ea, sed [illegible] in rure horti [illegible] & pomaria. Tartari quidam c[illegible] assignatis pagis habitant, qui agros [illegible] ce[illegible] hu[illegible], Mahumetum & Sarracen[illegible] tam, atque Tartarica loqu[illegible] *Lituania ampl*[illegible] *Ducatus*, pl[illegible] em verg[illegible]. Nam eleva[illegible] Vilnæ L V I I. [illegible]ibus. *Fuerunt* [illegible] *Lituani sub Principe* [illegible] lebi conteutu & auxilio [illegible] fecit & Ruthenis p[illegible]rvicaci a[illegible]mo [illegible] nuum n[illegible] imò [illegible] quo [illegible] tributario fecit. P[illegible] inoa ab hujus Duci[illegible] qu[illegible] *Christi M.CC*[illegible]*LX*[illegible] *bapti*[illegible] *& Vlad*[illegible] dam Episcopis, & [illegible] *omnes ad fidem Christi* [illegible] *nemo a & serpentes adoraverunt*. [illegible] *filia Regis* [illegible] *in uxorem* [illegible] R[illegible] *tradito Lituania Ducatu* [illegible] nomine. *Qui* quum vir[illegible] b[illegible] yi tempore *adjecit Ducatui* [illegible] *Ducat*[illegible] *sem, Ducatum Nov*[illegible]*rods*[illegible] *em*, [illegible] vocant Nu[illegible] & *Ducatum* [illegible] vero [illegible] Regio[illegible]bus [illegible] sont [illegible] illique [illegible] *Novigrodum urbs*, quæ hodie [illegible] b[illegible] *pau*[illegible] *amplior Roma dicitur* [illegible] *in suo circ*[illegible] *habet sex Alem*[illegible] *& dimidium* [illegible] *dum* vero [illegible] *ptem Germanica mi*[illegible]*aria*. Han[illegible] vit Juvan[illegible] hoc est, Joannes M[illegible] Chr[illegible] M. CCC[illegible] XXIX & [illegible] currus, auro, arg[illegible]nto, g[illegible]mmis, & alii p[illegible] ratos incremoniis.

Livonia.

LIvonia non dissimilis est [illegible]tuaniæ [illegible] quibus contermina est. Est enim [illegible] *stris & nemorosa*. Patiuntur incolæ e[illegible] Tartaris incursiones & [illegible]reptiones. *M.CC. quidam religiosi* [illegible] docti [illegible] huc Christo non credentem adeuntes [illegible] *runt illis Fidem Catholicam, novum* [illegible] *tes Ordinem*, *& vest*[illegible]*um* suum [illegible] *unde* & *Ensifers dicti* [illegible]*unt*; verum q[illegible] proficeretur, adjunxeru[illegible] Teutoni[illegible] in Prussia morantibu[illegible] & [illegible] quod perfecerunt.

Russia.

R[illegible] *a & Ruthenia, quæ* [illegible] *Podo*[illegible], [illegible] *ana. Regio est fert*[illegible]*ma, ut ob* [illegible] *culto frumentoque insperso*, [illegible] *annis* [illegible] *ferat*. Nec opus est [illegible] sed inter [illegible] ex-

excussis, alia in sequentem annum sua sponte crescit. *Gramen adeo procerum producit, ut perticam transcendat.* Unde *ibi apum tanta est copia, ut mella nedum in alvearis & arboribus, verùm & rupium atque terræ cavernis reponant*, ex quibus optimus medo, & grandes cerarum fiunt orbes. *Non impiscantur ibi piscina & stagna, sed, ut ajunt, pisces ex cœli successunt influentia.* Versus Tanaim & Mæotim *calamo aromatico & reupontico abundat*, pluribusque herbis & radicibus aliis alibi non visis. *Solo vino carent Rutheni*, sed quod aliunde advehitur, nempe ex Ungaria, Moldavia, & Walachia. Quædam Russiæ pars protenditur ad Sarmaticos usque montes, cui dominantur Poloniæ Nobiles, & hujus Russiæ Metropolis, insignis urbs. *Majores* verò *Ruthenia Metropolim* ajunt *esse urbem Moscoviam* ad amnem Moscum sitam, sed hæc regia est Moscovitarum, quorum Regi Russia paret. *In Russia inveniuntur varia hominum secta.* Nam sunt ibi Christiani, Armeni, Judæi, & Græci.

Mos[illegible]ovia.

M*Oscovia Regio la[illegible] m[illegible]æ, à Mosco fluvio sic denominata, extenditur in longum quadringentis fere milliaribus*, habetq; proprium Regem cui multi subsunt Ducatus potentissimi, nempe Ducatus Tuveritzka, Ducatus Celmski, Ducatus Rzesen, in quo oritur fluvius Tanais, & provincia Rozanska, quam inhabitant Tartari, parentes tamen Regi Moscovitarum. *Utitur Moscovia lingua Sclavonica, & est terra plana, nemorosa, & paludinosa, plena piscibus & feris* non secus quàm Lituania; sed est frigidior, quum magis in Septentrionem porrigatur, quàm Lituania: Unde & *pec[illegible] minora sunt, carentque cornibus. Frumentum* ob nimium frigus *rarò maturescit, sed manip[illegible]latim in hypocau[illegible] torretur.* Nutrit terra va[illegible] animal[illegible] ge[illegible] sicut in Prussia, Litvania, & Livonia, q[illegible] buntur [illegible], & præ[illegible]tim *habet [illegible], qu[illegible] vocant, A[illegible] ervis [illegible] ormes, n[illegible] quod habent carneam promu[illegible] He-lendo[illegible] H[illegible] nigros lupos,* post [illegible]. Regia ejus est urbs M[illegible] M[illegible] vocant, habens po[illegible] VII. graduum, distat [illegible] C.C[illegible] m[illegible]ibus à Cracovia. *Caret hac R[illegible] m, præter cerasa. Melle* verò & *cera [illegible] m[illegible] a undat. Sequuntur incola ejus, R[illegible] nem & [illegible] Græcorum, credentes* exutis anima[illegible] nih[illegible] u[illegible] vivo[illegible]um bona opera. *Purgatorium* quoq; ceu humanum fig[illegible] entum *irrident.* De [illegible] vide Paulum Jovium. Suprà Mo[illegible] sunt m[illegible] aliæ gentes Scythicæ, sed quæ Regi M[illegible]rum parent nempe Perm, Bask[illegible] d[illegible], Juhra, unde Ungari prodiisse [illegible]buntur, Co[illegible]a & [illegible]emska, qui omnes ferè in Christiana fide à Moscovitarum Principe c[illegible]ntur. Aliæ [illegible] *nationes paul[illegible] septentrional[illegible] et manent obstinata in suo errore, adorantes solem, [illegible] & feras,* quicquid d[illegible] is occurrit. *Hi agros non c[illegible], non seminant, nec metunt, nullo ve[illegible] untur pane, nec habent usum pecunia, satiantur carne [illegible], bibunt aquam, & habitant in de[illegible] sub tuguriis, [illegible] animalibus non multo prudentiores.* V[illegible] eorum sunt variæ animalium pelles. Qui verò Mari viciniores sunt, ut Corel[illegible] ve[illegible] tur piscibus & vitulis marinis, quos [illegible] vocant. Sed longius expatior quàm T[illegible] nostra sese extendat. Si de his nationibus, & incol[illegible] m moribus, plura legere te delectat, consule Matthiam à Michau Polonum, & mirabilia invenies. Nos igitur è Septentrione regredientes, proficiscemur ad Regiones meridionales, præsertim ad eas quas Tabula continet Cu[illegible]ana, ut sunt Illyricum, Dalmatia, & tota Græcia cum suis provinciis.

Sclavonia.

E*Rant olim inter Pannoniam & mare Adriaticum* seu V[illegible]tianum *dua insignes Provincia*, nempe *Illyricum & Dalmatia*; sed [illegible]stris temporibus *Illyricum in multas abiit Re[illegible]unculas*, nempe *in Carinthiam, Corb[illegible]iam, & Croaciam.* Sunt qui etiam Bosnam Illyrico a[illegible]umerent, imò quidam dicunt *Illyricam generale [illegible] vocabulum, atque complexam non tam memorat[illegible] R[illegible]ones, quam Stiriam, Serviam, Mæsiam atque Dalmatiam.* Ajunt quoque Liburniam [illegible]od esse Croaciam. *Carinthia* plurimùm *est montosa & [illegible]gnosa*, abundatque aquis fluvialibus, inter quas Dravus primas tenet. Imperium ejus Austriæ Principes obtinent. Est hujus Provinciæ *consuetudo in oppido Klagen[illegible] furibus durissima*: Si quis in fu[illegible] suspicionem venerit, è vestigio suspendi[illegible] P[illegible]e d[illegible] suspicione judicant: Si sontem inventi[illegible]dere sinunt, donec per partes [illegible]d terram defluat [illegible] adav[illegible]ons verò [illegible] pertu[illegible] sepelitur, & exequiæ ex publico persolvuntur. *Utuntur Carinthii lingua Sclavonica, sicut & Dalmata, Bosnita, Croaci, Carni, Bulgari, Servii, Mæsi, Poloni, Bohemi, Moscovita, Cassubi, Russi, & aliæ multa nationes.* Unde multi putant, non latiorem esse linguam in terris, quàm Sclavonicam, quam alii Wandalicam vocant. *Bosna olim* fuit *superior Mæsia*, vocaturq; *Regia* seu M[illegible]trop[illegible]lis *ejus Iaica*. An. Christi M.CCCCLXI. subegit, T[illegible]urca hoc R[illegible]um, & in hunc usq; possidet diem. *Dalmatia olim nomina[illegible] & potentissima fuit provincia*, cujus et[illegible] incolæ invictis audebant rebellare Romanis, qui[illegible]quaginta elegantium castellorum & civitatú freti fiducia, quæ tamen C[illegible]r Augustus [illegible]ne combussit & subvertit. *Transit per Dalmatiam mons* quidam *oblongus, Adrius* vo[illegible]tus, *à quo mare* putant *Adriaticum* appellari, *qui [illegible]rovinciam* ipsam *in duas partitur medietates*, unum versùs [illegible]nnon[illegible]m, & alteram versus mar[illegible]que[illegible], in[illegible] ejus fine Orientem versùs, est *cryneas* [illegible]da[illegible], *Apo[illegible]onia* nom[illegible]ne, juxta mare h[illegible]um, *ubi [illegible]tur quadam petra ignem spirans, & [illegible]i petram sunt fontes, calidas evomentes aquas, at[illegible] ne[illegible] bitumen*, [illegible] qua[illegible] lopetra igne rurat. Non longe [illegible]h eo loco *foditur e terra as & metallum*, & s[illegible] *vacua r[illegible]cta*, post [illegible] quod tempus *iterum are replentur. Quod si mox terra oppleantur, crescit ibidem pro are bitumen.*

Dacia.

R*Egio illa quæ olim Dacia* [illegible] vocata, hodie *in varias est divisa Pr[illegible]ias*, [illegible] in *Transsylvaniam, Rasciam, [illegible] Septem Castra, & Bulgariam. Tran[illegible]* v[illegible] ano occatur, habetque trans sylvam situm suum. S[illegible] quæ

Getas

Getas olim putant Transsylvanos fuisse, & Triballos atque M[illegible]os Rascianos, qui *vulgo* die Reten/ appellantur. Ante paucos annos *Regiones istæ omnes fuerunt sub corona Ungariæ. Jam vero Turcæ obedire coguntur.* Sunt præterea qui dicunt, *Dacos populos septentrionales olim urbes occupâsse Regiones. & ab ipsis Daciam nuncupatam.* Hodie verò possidentur à Germanis, Siculis & Walachis. *Germani olim ex Saxonia per Carolum Magnum illuc sunt destinati,* vocanturque ab isto tempore *Septemburgenses, a septem castellis,* quæ ibi extruxisse feruntur.

Walachia.

W*Alachia* à meridiè terminatur ad; Danubium & à Septentrione ad Roxanes, qui hodie sunt Rutheni, *possederuntq; olim eam Regionem Getæ,* populi in Historiis notissimi. Sed *posteaque à Romanis fuerunt devicti, appellata est Regio* ipsa *à Flacco Duce exercitus Flaccia, quod vocabulum* nonnihil *sequentibus temporibus immutatum est, dum pro Flaccia Falachia, & a Germanis Walachia legitur.* Incolæ ejus *usque in hodiernum diem utuntur Romana lingua, quanquam plurimum immutata sit,* ut etiam cum magna difficultate Italus; Walachum intelligat.

Macedonia.

E*st hodie Macedonia pro magna parte Albania,* quæ in Epirum quoque porrigitur: *vocabaturq; ab* antiquissimis temporibus *Emathia*, à Rege Ematho. Fuit autem *Macedonia primò angustum & parvum Regnum, sed Regum Virtute, & vulgi prudentia latissime propagatum est*, dum non modo vicinas Regiones suæ subdiderunt ditioni, verum & quæ longissimè semotæ erant, sibi audientes fecerunt. Quum enim Græciæ civitates inter se præliis maderent, & quædam Regem Philippum Macedonem in Ducem elegissent, quo aliis potentiores essent, brevi factum est, ut Philippus tam has, quàm illas urbes suo subjiceret Regno, variis usus insidiis & astutiis. Deinde Epirum quoque sibi audientem fecit, expulso ejus terræ Rege. Sed & Regi Scythiæ, cujus ditio protendebatur ab Aquilone usq; ad eum locum, ubi Danubius in mare sese effundit, inæstimabilem abduxit rapinam, tantasq; equitum & militum copias in unum collegit, ut etiam Persiæ Rex sibi timeret, qui Imperium suum ampl[illegible]verat usq; ad Ponticum mare. Et quùm brevi pòst tempore percussus moreretur, filius ejus Alexander Magnus Regnum illud Macedonicum propagavit ferè u[illegible] ad Indiam. In Macedonia est Thessalonica, Metropolis Philippensium, quæ modo Salonica vocatur, quàm Divus Paulus olim epistola sua honoravit. Est quoque in Macedonia *mons Olympus, cujus vertex usq; adeò in altum erigitur, ut putetur cœlum contingere.* Scribit Solinus, *in hujus montis cacumine nullam aeris esse commotionem, quippe qui mediam aeris pertranseat regionem,* & ob id nullis affici tempestatibus, id quod probant characteres cineri inscripti, qui post anni revolutionem sub divo adhuc illæsi reperiuntur. Porrigitur autem secundum quosdam hic mons decem stadiis in altum.

Thracia.

T*Hracia hodie Romania* vocatur, & sequitur Macedoniam, à Septentrione Istrum habens, & ab Oriente Pontum ac Propontidem. *Regio est* ut Pomponius scribit, *nec cælo, nec solo fœcunda satis & temperata*, nisi ubi mari vicinior est. Fr[illegible] est id quæ seruntur malignè fert. Rarò usquam [illegible] ratio habet arborem. *Vites habet sed fructus ejus maturescunt, nisi frigora frondium objectu per cult[illegible] arceantur. Homines habet feros & asperos, & numerosos,* adeò *ut si unius imperio regerentur,* & id tirent, ut dicit Herodotus, *inexpugnabiles* [illegible] & omnium gentium validissimi. Sed *quia ardu[illegible] hoc illis est, ideo imbecilles sunt. Thraces olim quan[illegible] tonabat & fulgurabat, in cælum sagittas excut[illegible] Deo minitantes.* Otiari & ex rapto vivere, pr[illegible] honesta habebant, contra agros colere, pro d[illegible] sima. Corporum magnitudine omnes h[illegible] Thraces antecedunt, truci visu, terrifico oc[illegible] annosa ætate. *In Regis electione non Nobilitas pr[illegible] let, sed suffragium universorum:* populus [illegible] *git spectatum moribus, & inveterata clementia* [illegible] *annis gravem, sed qui filios non habeat. Et* [illegible] *regnat pignus sustulerit, pot*[illegible] *exuitur,* enim ci[illegible]toditur nec R[illegible]um hæredit[illegible] Urbes insigniores olim in Thracia fueru[illegible] phania, Enos, Nicopolis, Calio[illegible], P[illegible] *Zantium*, quæ postea *a Constantino Const*[illegible] dicta est, & facta Imperii sedes, totius; Or[illegible] pitt. Hæc *primum à Pausania Spartan[illegible]rum Re*[illegible] *structa creditur*, & per septem annos [illegible] de variante victoria, nunc [illegible]acedæmonior[illegible] Atheniensium fuit: demum à Constantino [illegible]mo in novam ampliato, & in regiam urbem [illegible] translataque est in eam omni[illegible] Romanæ di[illegible] gloria, & dedicata in sedem Romani im[illegible] quæ Nova Roma appellata. Sed evolut[illegible] citer CCCCLXVII. divisum est R[illegible] perium [illegible] Constan[illegible]nopolitano, ut [illegible] memoravim[illegible] & p[illegible]mus Im[illegible]rator C[illegible] gnus [illegible] est. quod male habu[illegible] G[illegible] ditantes malu[illegible] im[illegible]ratoribus L[illegible]nis. U[illegible] tigit Othonis Secundi tempore, qu[illegible]nd[illegible] bant Imperatorem oc[illegible]ipatum mul[illegible] bant in Italiam cum mul[illegible] Sarracen[illegible] perator occurrens cum multis [illegible] rum & Beneventanorum. init[illegible] q[illegible] p[illegible] Romani primùm, deinde Beneven[illegible] dedecore. & occisæ sunt ferè omnes c[illegible] toris, ut facilè Græci tota Italia & Roma po[illegible] tiuissent, si victoria uti scivissent. Imperato[illegible] fugit ad littus, & quum [illegible] scaphæ om[illegible] piratis non cognoscentibus eum interc[illegible] ciliam ductus est, ibiq; cog[illegible]tus, & inge[illegible] Siculis promissa, ut Romam perducer[illegible]tur. Transtulit autem Constantinus Roma [illegible] dem in Orientem, quo Parthorum comp[illegible] cursiones. Amplivit propterea antiqua[illegible] bem, nova mœnia erexit, tur[illegible]ibus urb[illegible] in[illegible] adeòque ornavit, ut magis Deorum h[illegible] quàm hominum videri posset. Nomen urb[illegible] vam Ro[illegible]am indidit, sed vicit obstin[illegible]tio ut à conditore Constantinopolis vocaretu[illegible] [illegible] quæ imperatores mirum in mod[illegible] [illegible]ria erunt. Erat triangularis fo[illegible] rum [illegible] alluit mare. Hanc u[illegible]be postea [illegible] Venetis quinquagintaquinque annis po[illegible] deinde P[illegible]cælogo[illegible]um clara familia G[illegible] quod hac occasione accidit. Anno [illegible] ...

Alexius filius Isacii Imperatoris Constantinopolitani, fugiens insidias patrui sui, venit ad *Venetorum Ducem, orans, ne se pateretur Imperio fugari*, pollicens, si in avitum restitueretur Regnum, magnum auri pondus bona fide persolvere. *Motus Dux* precibus Alexii, *& cæteri Galliæ Duces*, qui jam contra Turcam exercitum movebant, *venerunt* navigio *contra Byzantium*, quibus juncti sunt Cretenses, *& oppugnant urbem terra mariq;*. Tunc Alexii patruus, rebus desperatis, fugam occupat, & Alexius Imperator salutatur. Et quum idem Alexius animum intenderet, ut Ducibus gratificaretur muneribus, oritur tumultus in civitate contra Alexium, quod pueriliter profunderet pecuniam avaræ genti, quæ inimica esset Græco nomini. Puer timens sibi, mittit ad Bonifacium propinquum suum, pro auxilio in vitæ periculo, ipse verò curaret, ut porta qua intraret, ad tempus pateret. Fuit in his, qui ejus consilii participes erant, *Myrtilus, ex infima sorte per Alexii Patrem ad dignitatem evectus homo ambitiosus*, & proditor, qui *Alexii consilium aperit, & persuadet multitudini*, quòd in his periculis non opus esset puero, sed viro prudenti & forti, qui res Imperii Virtute & consilio erigeret, & alia blanda verba loquens, obtinuit, *ut una pars multitudinis eum Præfectum urbis, alia belli Ducem, tertia Imperatorem declarârit.* Tunc ipse confestim stipatus satellitum & propinquorum caterva, proripuit se in Alexii domum, & puerum propria manu jugulavit, deinde constituit Gallos & Venetos armis pellere, sed victa est acies ejus. Tunc *Galli & Veneti fœdus ineunt, ut quicquid* urbium, insularum & locorum *ex illo Imperio quæreretur, inter se dividerent.* Inde urbs est impugnata sexaginta octo diebus, & quum vicina esset captioni, Myrtilus cum uxore & pellicibus, magnaque vi auri fugit nocte. Quod videntes cives urbem dediderunt, & veniam supplicabant atque pacem. Tunc *Veneti & Galli Byzantium recipientes, creaverunt Balduinum Flandrensem Imperatorem, & Veneti dederunt urbi Episcopum.* Deinde *omnia loca, præter Adrianopolim, cesserunt Gallicis & Veneticis armis*, & omnia subjiciuntur Balduino. *Venetis data sunt insulæ* præsertim *Creta, Eubœa, quæ jam* est *Nigropontus*, & aliæ multæ parvæ insulæ in toto Ægeo mari. Deinde anno LVIII. postquam *Byzantium à Gallis & Venetis* captum fuit, *iterum amittitur*, & à Palæologo possidetur.

Quomodo & quando fœdissimus Turca imperium Constantinopolitanum sibi subjecerit.

TUrca *dicuntur ex Scythis primò venisse*, idque circa annum Domini DCCLV. sensim illabentes in Pontum & Cappadociam, *habueruntq; initio multas pugnas cum Saracenis*, donec tandem aliquas terras illis abstulerunt. Et ut quieti ab eis essent, Mahumeticam superstitionem assumpserunt. Horum *primus Dux* fuit *Ottomannus*, *à quo omnes* posteri *Turcarum Imperatores Ottomanni* appellati sunt, *homo infimæ sortis & abjectus, sed* qui apud Tartarorum Imperatorem *bellis exercitatus & animosus* factus, ob levem injuriam sibi illatam *cum quadraginta equis fugiens, cepit montes Cappadociæ*, & multos sibi adjunxit raptores, quibus stipatus, *& indies perditorum hominum adhæsione fortior factus, subegit Cappadociam*, deinde *Pontum, Bithyniam, & Asiam minorem.* Alii dicunt in Natoliam Armeniæ confinium fugisse, Ottman nomine, ubi perditorum illorum hominum colluvies primò collecta fuerit, cœperuntque primùm Græcorum villas exurere, terras diripere, & homines abducere: ac inde potentiores facti, etiam regiones sibi subditas fecerunt, *ita ut Persarum quoq; Regnum Saracenis abstulerint, quanquam postea illos secum regnare permiserint*, quo quietius alias infestarent Regiones. Huic *Ottomanno*, postquam XXII. annis imperavit, *successit filius* ejus *Archanes*, qui patrum Regnum non minuit, sed auxit. *Tertius Imperator fuit Amurates*, Archanis filius. Hic notandus lector, quod quum *Imperium Constantinopolitanum* longissimè in Orientem extenderetur, nempe *usq; ad fluvium Tigridis*. qui terminus erat Occidentalis Imperii Persici, & limes Orientalis Regni Byzantini, & *Imperator Constantinopolitanus* ubique Regnum suum tutari non posset, *posuit Ducem seu Rectorem* quendam *in urbem Trapezuntinam Cappadociæ*, qui gubernaret provincias illas orientales, idque fecit annuatim, ut scribit Haytonus Armenus. *Accidit autem ut quidam ex illis Ducibus Imperatori rebellis factus, retinuerit dominium* illud *pro se, feceritq; se nominari Regem, & postea Imperatorem*, quemadmodum etiam usque *in hunc diem Turcarum Imperator, vocat se Imperatorem Trapezuntinum, postea quam urbem illam, & totam Ditionem orientalem sibi subjecit*, sicut & Imperatorem Adrianopolitanum, & item Constantinopolitanum se scribit, de quo postea. Quum igitur Imperator Constantinopolitanus oppugnaret Trapezuntinum Ducem, qui se in Regem elevaverat, *vocat Trapezuntinus* dictum Amuratem *Turcarum Imperatorem*, transmittique ultra Hellespontum in Thraciam, promittens magnam pecuniam, si Imperatorem Constantinopolitanum à se liberaret. *Turca verò insidiis plenus, non tantum studuit Trapezuntino suppetias ferre*, quàm suam Ditionem suam ampliare, adeoque *majorem partem Thraciæ sibi subjugavit. Post hunc* regnavit filius ejus *Bajazeth, qui expugnavit Macedoniam, Thessaliam, Phocidem, Bœotiam & Atticam. Bulgariam quoq; & Bosnam oppugnavit.* Deinde *Constantinopolim* quoque *obsedit* & coangustavit. Interea verò temporis Tartarorum Imperator irruens in Turcam omnia vastabat, & apprehendens Bajazeth, ligavit eum aureis catenis, quem tamen post aliquod elapsum tempus, liberum dimisit. Alii vero sic scribunt hanc Historiam. Circa annum Christi M. CCCC. *Tamerlanus Rex Tartarorum*, transito Euphrate, cum CCCC millibus equitum, & DC. millibus peditum in Asia minori *Regem Turcarum superavit*, & interfectis aliquot suorum millibus, *ipsum cepit, & catenis aureis vinctum inclusit in caveam in modum feræ, & circumduxit per omnem Asiam.* Ad spectaculum humanarum rerum, *prandens verò quasi canem sub mensa sua comedere jussit: & ascensurus equum eo tanquam scabello usus est.* Huic *successit Alpinus*, contra quem profectus Sigismundus Imperator, juxta Danubium in fugam vertit. Post hunc regnavit *sextus Turcarum Imperator Mahumetes*, qui non parum armis suam ampliavit Ditionem. Et hic mo-

tiens *reliquit filium Amuratem* nomine, *qui* celeberrimam *Thessalonicensium urbem subvertit*, & *Cyprum atq; Ætoliam expugnavit*. Hic Triballos, seu *Mœsios*, qui sunt *Servii, Sclavos & Ungaros* apud Varnensium lacum, non longè à Bosphoro, cum multa Nobilitate *devicit*, anno scilicet Christi M. CCCCXLIIII. Fuerunt in exercitu Christianorum Ungari, Walachi, Poloni, Rex Poloniæ, Cardinalis Julianus, & multi Pontifices Ungariæ, & circiter triginta millia equitum. Occubuit autem Rex Poloniæ, & Julianus insidiis Christianorum latronum interfectus est. Ex qua victoria elatus, *Peloponnesum* maxima vi aggressus *oppugnavit*, & murum Isthmi Corinthiaci dejecit, quem unicum Peloponnesiorum putabatur esse præsidium. *Post hunc* regnavit *filius suus Mahumetes*, octavus imperator, qui Christianis innumera & maxima intulit damna. Nam anno Christi M. CCCLIII. *Constantinopolim* urbem diu florentissimam quinquaginta diebus obsedit, & terra marique *oppugnavit*, habuitque in exercitu trecenta millia pugnatorum. Et quum Græculus Imperator posceret auxilium ab Ecclesia Pôtifex Romanus exprobrat ei discessum ab unione Ecclesiæ. *Habuit autem urbs formam triangularem, duas partes alluit mare, & tertia pars, quæ est ad terram, post altos muros ingenti clauditur fossa.* Et dum Turca neque interdiu, neque noctu intermittit oppugnationem, pars muri bombardis disjecta, fossam magna ex parte oppleverat, ita ut Turcæ per ruinas scandentes pervenerint ad antemurale. Tunc *Imperator Palæologus, non ne Regem decuit pugnando, sed fugiens in ipsis porta angustiis cadens, calcatus pedibus obiit.* Et quoniam pauci aderant qui Turcarum impetum sustinerent, qui autem sustinuerunt, tandem victi occubuerunt, tum subitò capta orbe in rapinas itur, & omnia miscentur cædibus & stupris, & prænimia avaritia rapiendi, hostes in mutuam perniciem grassantur: dum quisque pecuniam vel dona templorum attraheret majore vi. Coacti sunt servi verberibus & tormentis abdita scrutari ac eruere, inventique sunt non pauci thesauri, quos cives à principio belli foderant, quibus si pro defensione urbis usi fuissent, suam fortasse vitam & patriam servassent. Sed avaro in aurum nulla potestas. Paulò pôst jussit tyrannus Principes & Optimates civitatis captos decollari, & defectum Imperatoris câput hasta suffixum in castris circumferri in contumeliam victorum. Potitus itaque hac urbe & capite Græciæ, omnes alias civitates facile in suam redegit potestatem. Nam *Peloponnesum, seu Moream* postmodum *armis devicit*, sic *Achaiam, Acarnaniam, Epirum, Bulgariam, Rasciam, & Serviam devicit, Lesbon* quoque, *quæ & Mitylene*, nobilem *Genuensium insulam*, cum m[illegible] humani sanguinis effusione cep[illegible] [illegible]c idem tyrannus anno Christi M. CCC[illegible] *pergit* cum CL. millibus pugnatorum *ver[illegible] Albam. quæ olim Taurinum* dicta est, *hodie* vero *Belgradum*, vulgò Griechischweissenburg castrum munitissimum, dispositisque tormentis maximis, priores muros dejecit, inter quos, & alios interiores muros, magnum spacium erat, ubi Christiani milites tyrannum expectabant. Ingressi igitur Turcæ per ruinas, pugnatum est summa utrinque alacritate, donec pulsi Turcæ extra mœnia; sed instigante Mahumete Imperatore, Turcæ iterum irrumpunt & acriter pugnant cum Christianis, quousque à Christianis in fugam cæduntur, quos nostri insecuti sunt tandiu, donec cunctæ machinæ & tormenta sunt nudata custodis, & capta. Multi Principes Turcæ occisi, tyrannus quoque ipse graviter [illegible]ciatus, cogitur cum magno dedecore redire in suum Regnum. Ceciderunt autem ex suo exe[illegible]tu quatuor millia Turcarum. *Anno Domini M. CCCCLXXI.* Idem *Mahumetes cepit Eubœam*, sive *Nigropontum, Venetorum insulam*, & p[illegible]mam cædem in ea fecit. *Deinde occupavit Athenas, qua nunc Sethina* dicitur, & alias multas p[illegible]ras urbes. *Diripuit* quoque *Sinopem* urbem [illegible] stam *& Trapezuntiam*, atque earum Im[illegible]rem cum incolis captivum abduxit. Et *ab hac urbe debellata* deinceps *se Imperatorem scripsit Trapezuntinum, & à Constantinopoli Constantinopolitanum*, sicut primò *ab Adrianopoli Adrianopolitan*[illegible] *prædecessores sui centum circiter annos ante* [illegible] Constantinopolim *sedem Imperialem constituerant*. Est autem *Adrianopolis*, quam *a* [illegible] *vocant Andronopolim*, urbs præclara Macedoniæ. Dici n[illegible] test quanta damna hæc teterrima & in[illegible] pestis intulerit Ecclesiæ Dei. Nam præter d[illegible] loca, quæ Christianis vi abstulit, *obtinuit* qu[illegible] munitissimum *castrum Smederovv*, juxta D[illegible]bium situm, ex quo postea plurimas excur[illegible] fecit in Sclavoniam, Croaciam & Stiriam [illegible] *pugnavit* etiam urbem *Caffam* una *cum tota* [illegible] *Taurica*, *quæ Genuensium tunc erat*. Jac[illegible] tem *hæc insula*, ut vides in tabula Cusana *in Mæotidis paludibus*, *quam hodie incolunt Tartari* [illegible] *ni* dicti, habetque tres civitates, videl[illegible] Kirkel, Caffam, & duo castra, nempe M[illegible] kup & Azau. *Solat vocant Tartari Chrim.* [illegible] *sa prius vocata fuit Theodosia*. Porrò *insulan*[illegible] *appellant Precop*, & *Princeps* ejus vocatur *Imperator Precopensis*, cuj[illegible] subditi ferè sin[illegible] in Russiam vel Lituaniam, vel Walach[illegible] Poloniam, vel Moscoviam irruunt, & p[illegible] abducunt. *Anno Christi M. CCCCLX*[illegible] sæpè dictus *Mahumetes* maxima vi *aggreditur* [illegible] *dum* insulam. cum classe scil cec [illegible] rum, & *cum centum millibus militum*. S[illegible] actis LXXXIX. diebus *cum magna* [illegible] & ignominia *domum revertitur*, & præmœ[illegible] in illo anno moritur. *Reliquit* autem du[illegible] *Bajazeth & Zyzimi*, quem alii Zelab n[illegible] Et quum ambo regnare vellent, prævalu[illegible] suffragiis populi, & juniorem exturbav[illegible] Qui fugiens ad Soldanum, obtinuit ab [illegible] citum: sed qui facile à majore fratre fu[illegible] est. Tunc desperatis omnibus rebus, [illegible] *fugit ad Christianos*, nempe ad Rhodios, [illegible]os Pater suus paulò ante acriter impugnaverat. [illegible] sceptus igitur honorificè à Magno Magistro, [illegible]titur Romam ad Papam, qui etiam gaudet, [illegible] elesiam talem nactam virum, per quem am[illegible] Regiones recuperandas passim cuncti sp[illegible]bant. Sed & Frater suus Turcarum Imperator n[illegible]rum sibi metuit, sciens plurimos in suo [illegible] perio, qui fratri potius quàm sibi optabant Regnū. Papa igitur quum misisset Zyzimi ad Regem [illegible]lbæ,

tit. Ille rursus eum misit Romam, ubi aliquandiu detentus moritur, non sine suspicione dati veneni. *Bajazeth* vero mortuo fratre suo, Christianos ubique oppugnat, præsertim in Moldavia Album castrum, & nominatissimam urbem *Modonam*, quam & *obtinuit*, *quæ tunc ad Venetos spectabat*. Huic *successit filius* suus Zelembeg, qui proprium jugulavit fratrem, ne æmulum pateretur Regni, conminatusque est Christianis multa mala; sed à Sopho Rege Persarum hostis ter invasus propositum suum exequi non valuit. Hunc *alii vocant Selymum*, qui Sultano infestus, Hierosolymam & Ægyptum in sua potestate [illegible]. *Reliquit* antem *filium Selymanum*, *qui anno Christi M.DXXIII Rhodum* insulam *expugnavit*, & paulo [illegible], *anno* scilicet *salutis M.DXXVI. Hungariam diripuit*, Regemque ejus Ludovicum occidit. [illegible] tyrannus *anno Christi M.DX[illegible]I. Belgradum*, Ungariæ unicum præsidium, *expugnavit*, [illegible] magna Christianitatis jactura. Hæc de T[illegible] um regibus, & imperii C[illegible]nstantinopolitani [illegible] brevi ter annotata sufficiant.

Civitatum quarundam & locorum, quæ continet Tabula, ocularis demonstratio.

AGe, veni nunc mecum, si placet, & lustremus primò lineam Rheni & loca a[illegible], quo [illegible] aliquanto familiarior [illegible] tibi fiat Tabula. Plurimum enim tibi proferent, si [illegible] gulorum [illegible] exploraveris locorum situs, distantias, & mutuos aspectus, hoc est, quam hæc civitas illam respiciat ab Occidente vel Meridie, &c. & in his perquirendis, & contuendis egregie te exercueris.

Rhenus igitur, ut vides, *originem suam ducit ex Helvetiorum montibus*, parum [illegible] Cur[illegible], quam vulgò Chuor vocant. [illegible] tur oppidum Feldkirch & *lacus* [illegible], *olim lacus Podamicus* vocatus, in cujus [illegible] Lindoia, & [illegible] nutia, [illegible] vero Hegenoia [illegible] Merspurgum. Ubi [illegible] Cella, [illegible] ad [illegible] non [illegible] duntaxat [illegible] untur. Porro ultra lacum [illegible] & situm Divi Galli, ubi Turgidia [illegible] tur, quod vulgo Thurgeu vocant. Exp[illegible] quoque Tabula insigniora Helvetiorum oppida, quæ sunt, Friburgum, Berna, Lucerna, Solodurnum, T[illegible] juxta ipsum Baden, ubi salubres [illegible] ntur thermæ, Laurana, q[illegible] Uriam, [illegible] Uri, legendum [illegible] apud Uranenses [illegible] Lucernensis [illegible] ex eo progrediens Reuss vocatur, Seur & [illegible] lacus ex Lin[illegible] tur fluvi[illegible] *Rhodani fluvi[illegible] ex Alpibus* [illegible] *qui* [illegible] *Losanna* [illegible] opatr[illegible] *ad Gen[illegible]* urbem, vulgo Genff [illegible] *efficit lacum*, quem [illegible] *Lemannum* [illegible] unde aliqui Germaniam [illegible] nominavere. Qu[illegible] Rodani ulteria sequntus [illegible] urbes nempe [illegible] um, quod v[illegible] vocatur, Vienna [illegible], Valen[illegible], A[illegible]ion, Tarascon, *Ar[illegible]*, vulgò Arle, *à quo* [illegible] *Arelatense Regnum* denominatum [illegible].

redeamus ad Rhenum, unde digressi sumus, occurrit nobis *Basilea*, *ad dextram habens Brisgaviam*, *& ad sinistram Sundgaviam atque Alsatiam*. Insigniora [illegible] Sundgaviæ sunt D[illegible], Imperiale oppidum, & Einsheim. Alsatia vero has habet præcipuas civitates, Colmariam, Seletstadium, Cæsaris montem, Argentinam, Zaberniam, & Hagenoiam. In Brisgavia autem sunt Novumburgum, Brisacum, & Friburgum, quibus annumerari potest Offenburgum, quanquam illud sit in Ortnau. Ad dextram Hagenoæ per tria milliaria est *Badena* inferi[illegible] ubi Marchio residet Badensis & *ubi thermæ habentur exquisitæ*, contra varios morbos salubres. Post Hagenoiam sequitur W[illegible]enbu[illegible]um, deinde Lan[illegible] Spir[illegible]. Parum *infra Spiram miscetur Neckarus Rheno*, qui & ipse [illegible] aliquot [illegible] oppida [illegible] ripa sua sita. Primum itaque est eidendo est, *Heidelberga*, *insignis* quidem *ab uni[illegible] studio*, *& Principis Palatini residentia*. Post [illegible] sequitur Wimpina, & deinde Heilprunna, [illegible] Imperialia oppida. Hinc Eslinga, Imperiali quoque oppidum, & *Stutgardia*, *locus Residentia Principis Wirtenbergensis*, à quo super tria milliaria [illegible] *Tubinga*, *oppidum universali doctorum studio*. Hinc unius milliaris spacio eminus, venimus ad Rotenburgum, ubi Neccarus originem suam non trahit, ut hæc Tabula indicat, sed potius ascendendum est ad oppidum Horbam, & deinde fere usque *ad Rotweilam*, Nigræ [illegible] præcipuum oppidum, & ibi *oriuntur prima Neccari fluenta*. Porrò si a Spira per Rhenum descendas, occurrit Wormacia, & deinde per Oppenheim eundo, venies ad Moguntiam, vulgò Mentz *ubi Moganus fluvius absorbetur à Rheno*. Hic *Moganus* originem suam *ducit ex Bohemiæ montibus*, habet que insigniora loca, [illegible] ordinum celeberrimum Germaniæ [illegible] Mil[illegible]bergam, W[illegible]m, Herbipolim vulgò Wirtzburg, [illegible]um, Kitzingam, Hasfurdiam, & B[illegible]am, ubi alium *recipit fluvium*, nempe *Pegnitzum*, qui ab Amberga Norico per mediam labitur Nurnbergam alluitque mœnia Furchemiæ & B[illegible]gæ, priusquam Moganum ingreditur [illegible] tumitaque est in [illegible], ubi Bamberga [illegible] tes usque Bohemiæ collocata est quum ipsa & Nurnberga juxta unius Pegnitzæ ripam fundata sit. Sed redeamus ad Moguntiam. A Moguntia, quæ ad Bingam in dextra parte Rheni est, R[illegible]a, seu Rheni pagus, terra ab optimo vino quod producit [illegible] apud Britones celeberrima. *Apud Bingam vides ingredi Rhenum Naham fluvium qui ex Hunnorum pr[illegible] prorumpit*, unum [illegible] eus insigne oppidum, Creutznacum nomine, in littore suo situm. Post Bingam [illegible] Bacharacum, Wesalia superior, Divus [illegible] varus, vulgò Sant Goar, Boparta, Landstein, [illegible] exmedia Hassia *amnis Lana profluens* [illegible] *Rheno*, habetque multa oppida & villas in ripa sua sitas. Proximum Rheno oppidum [illegible] & magis præcipuum est Limpurgum. Est & alius quidam [illegible] juxta hunc [illegible], Ems vulgò vocatus, *qui ob salubres thermas etiam à remotis partibus est cognitus*. Post hujus

[illegible] Confluentia [illegible] *Mo ellam misce-[illegible] Rheno.* [illegible] venies *Trajanum*, [illegible] *conditam* [illegible] *Treberis* [illegible] Rege [illegible] Sylvas [illegible] annis *vetustiorem* [illegible] *Romanâ*. Inter hanc [illegible] & Confluentiam [illegible] rivulum Mosellæ ha-[illegible] nonymum [illegible] scilicet autoris hujus [illegible] Verrortu celebris facta est. Hab[illegible] quum fere in Eiffia, ubi tamen tabula [illegible]. Moxà Confluentia d[illegible] Anderna[illegible] um, inde [illegible] Agrippinam [illegible] Coloniam, Hæc [illegible] Julia [illegible] est [illegible] Ardenna, [illegible] ex [illegible] Mo[illegible]. Sub Coloniâ est *Ansia*, [illegible] os *Carolus* [illegible] *Bur* [illegible] *inato oppugnavit animo.* [illegible] *Wesalia* [illegible] *Lipia*. seu [illegible] cujus flu-[illegible] A Wesalia [illegible] dentem versus h[illegible] Rhe-[illegible] Rhenum. Su-[illegible] W[illegible] Ducis, [illegible] Her[illegible] Wa-[illegible] Emricham eft [illegible] licet [illegible] CLIVIS, [illegible] sequitur oppidum Swol. Hi[illegible] insulis & civitatibus, [illegible] brevitatis gratia [illegible]. Nunc, [illegible] prosequamur etiam [illegible] Danubii, ab origine sua usque ad mare Euxinum, ubi fluendi finem facit. *Danubius* igitur [illegible] seu *in Hegavia* (ubi fal[illegible] primum eft [illegible] *initium sumit*, non, ut T[illegible] perpetuam hab[illegible] V[illegible] [illegible] oppida S[illegible], Reid[illegible], & E[illegible]lingen auge-[illegible] *venit Ulmam* Sueviæ, ib[illegible] *cepto Blavianne*, p[illegible] quitur cursum suum, alluens mœnia oppidorum [illegible], Laujngæ, Tillingi, W[illegible], *Raina*, ubi *recipit Licum*, qui ex Alpibus [illegible] Augustam Vindelicorum descendit. Hinc [illegible] *stadium*, [illegible] *propter publicum* [illegible] *ssimum orbe cognitum*, & d[illegible] pervenit [illegible] oppidum exiguum quod *Aelheim* vocatur, *ubi ex* [illegible] amnis *Altmola*, quem [illegible] Alemannum appellant, *augetur. Hic amnis* [illegible] *ginem suam trahit à Rubro castro*, vulgò Roteburg, Impe[illegible] civitate, quæ *juxta amnem Tuberam* situm hab[illegible] Sc[illegible] nem nitens, *a Mo-* [illegible] Porrò insigniora loca, qu[illegible] Altmol[illegible] inveniuntur, sunt, G[illegible], H[illegible] um, [illegible] K[illegible] D[illegible] [illegible] *Danubium* [illegible] *Isara* & *Oenus* [illegible] Monac[illegible] Lans[illegible] & [illegible]. Oenus vero d[illegible] ab [illegible] Insprug, [illegible] Schwatz [illegible] burgum [illegible]

nam & Scherdingam [illegible] Batav[illegible] Danubio. A B[illegible] ad [illegible] ab utraque ripa Danubii multæ [illegible] tes & am[illegible] ostia, præter [illegible] Lintza, Ens, Melc[illegible], Ipsa & Krem[illegible] inde à Vienna descen[illegible] ad Budam [illegible] decurrit primò insigni[illegible] vitas *Polonium* [illegible] Presburg, deinde *Laurinam*, vulgò [illegible] *Strigonium*, Archiepiscopalis civitas, quæ [illegible] Gran vocatur, ad cujus dextram eft [illegible] ga[illegible], aliquantulum à Danubio semot[illegible] vulgò Stulweissenburg appellatur, *ubi* [illegible] *Rege Ungariæ electi coronari solent & inan*[illegible] *da verò*, [illegible] Ofen, *Regia eft Ungar*[illegible] pam, [illegible] Danubi[illegible] ca[illegible] ostium fluvii [illegible] ad [illegible] Ludovicus Rex [illegible] Christi M. DXXVI. gladio impiorum [illegible] oc[illegible]. Cæterum in confluentia S[illegible] que Danu[illegible] oppidi cujusdam d[illegible] tam, quæ indica[illegible] fortissimi [illegible] quod vulgò *Albam Græcam vocant*, [illegible] res verò vocatur vel *Taurianum* [illegible] *etiam Noaderalba*. Hoc [illegible] gariæ *propugnaculum Turca* maximis viribus Christi M. CCCCLVII. oppugnavit [illegible] mè expugnavit. *Anno vero Salutis M.* [illegible] ipsum *obtinuit*, non [illegible] imò & Germaniæ. Post Belgradum seq[illegible] lombecium, oppidum [illegible] stianorum strage, qua anno C[illegible] sub S[illegible] Impe[illegible] Turca cæsi sunt. Hinc venitur ad *urbem* [illegible] *lim*, B[illegible] metropolim [illegible] pestate [illegible] *mandas* maximo exer[illegible] rum *obsedit* [illegible] *à fortiore* [illegible] *piter repul*[illegible] N[illegible] occubueru[illegible] millia C[illegible] rum. Consimil[illegible] Christ[illegible] um, qui hodie [illegible] distans p[illegible] ubi [illegible] biturSegora, ibi e[illegible] garia Rex mortem o[illegible] dinali, anno [illegible] M. CCCCXLIIII. [illegible] bello su[illegible] millia C[illegible] tantæ [illegible] nem p[illegible] [illegible] Franci[illegible] Cor[illegible] mus Du[illegible] navalis [illegible] tus terrestris summus [illegible] Duc[illegible] Turcarum Imperat[illegible] armatorum trajicere au[illegible] ævo Brachium sancti Ge[illegible] impie[illegible] Christianorum dem præm[illegible] eos d[illegible] Turcic[illegible] tu. Sed [illegible] nunc perve[illegible] relicta terra & terrestribus habitacu[illegible] quoque aliquantisper vagemur, & q[illegible] sunt, commemoremus.

Unum & idem mare diversa habet nomina.

N[illegible] *ipsa terra*, qu[illegible] *dividitur per ma*[illegible] in multas partes [illegible] *in Eur*[illegible]

am & Africam, & deinde qualibet pars in varias provincias: ita quoque *mare quum unum sit*, & una aquarum collectio seu congregatio, ut sacra docent; *tamen propter varias, quas alluit terras, propter varios sinus, stagna, paludes, figuras angustias, influxus, & etiam ob quosdam eventus, alia atq; alia sortitur vocabula: quanquam prima divisione duo principalia habeat nomina.* Est enim *vel Oceanus, vel mare mediterraneum. Oceanus circumscribit terram* ab Occidente, Meridie, Oriente & Septentrione. *Mediterraneum* verò efficitur ab Oceano, qui *in Betica*, quæ *hodie* est *Granata, apud Gades* per angustas fauces *quasi hominum industria intromissus, irrumpit*, & mox in maximam diffunditur latitudinem. Fauces introitus vocant *Herculis columnas.* Nam *sunt ibi duo sublimes montes*; *unus* in Mauritania, *quem Abilam vocant*, *alter* ex opposito in Granata, *qui Calpe nominatur*, quos Herculis fortitudine dissectos Gentium fabulosa prodidit antiquitas. Alii verò ajunt insulas Gaditanas, quæ propè sunt, Herculis vocari columnas, quas aliquando invisit. Mihi verò magis probatur, *per diluvii universalis aquas*, quæ ipse atque redisse describuntur, *Oceanum* primum *in terram irrupisse, atq; mare mediterraneum constituisse*, quùm ab initio creationis aquas omnes ad locum unum convenisse Scriptura commemoret. Quanquam contentiosus aliquis aliud ex verbis illis, quæ mox sequuntur, & ad collectionem aquarum vocavit maria, arguere posset. Sed aliis id discutiendum relinquamus. Mare itaque illud mediterraneum Europam disseparat ab Africa, & in utroque litore, præsertim in Europæo, multos & varios efficit sinus, in quibus & plurimæ inveniuntur insulæ: quarum aliquas videre licet in Tabula Cusana, & ab illis varias quoque sortitur mare ipsum denominationes: ut est mare *Siculum*, mare *Creticum*, mare *Rhodium, &c.* sicut & à solidis terris, quas alluit, vocatur mare *Hispanicum, Gallicum, Africum, Germanicum, &c.* In Tabula nostra partem exiguam habemus maris mediterranei, id quod apud Massiliam Provinciæ (ubi Tabula perperam habet Masilia) vocatur *mare Gallicum*: & apud Ligures, qui sunt Januenses, *Ligusticum*: apud Romanos, seu Latinos & Hetruscos vocatur *Tyrrhenum* à Tyrrheno, qui ex Lydia coloniam illic collocâsse dicitur. A Sicilia verò sinum maximum efficit, qui usque ad Venetos extenditur, & dirimit Italiam ab Illyrico, Dalmatia & Epiro, vocaturque *sinus Adriaticus, a monte Adria*, qui per Dalmatiam extenditur, *vel* ut aliis placet, *ab oppido Adria*, quòd non longe à Venetiis in solida terra situm est. Hic sinus hodie propter Venetorum celebritatem, & ingens dominium, plerunque vocatur *mare Venetianum.* Si hinc versus Græciam procedas, invenias apud Macedoniam alium sinum, quem facit mare mediterraneum, vocaturque *mare Ægeum*, cujus aliquam partem in *Tabula* videre poteris. Hinc verò per angustissimas terræ fauces penetrat ad Aquilonem, vocaturque ibidem *Hellespontus*, sive Græciæ pontus: & mox sinum quendam exiguum efficiens, qui *Propontis* appellatur, quòd pontum ipsum præcedat, apud Constantinopolim iterum in meatum arctissimum constringitur, quem hodie, ni fallor, *Brachium Sancti Georgii* vocant, & rursum egressum has fauces, in latissimum diffunditur sinum, quem *Pontum* vocant, & *mare Euxinum*, in quod Danubius multis ostiis sese exonerat. Sciendum quoque hic est, quòd angustiæ illæ maris apud Byzantium antiquo nomine vocantur *Bosphorus Thracius* (est enim & alius *Bosphorus*, nempe *Cimmerius*, per quem mare ponticum in paludes Mæotides apud Tauricam insulam transmittitur) ubi scilicet os pontici maris contrahitur in angustias quatuor stadiorum, angustè fluens per centum & viginti stadia longitudine in Propontidem Euxinum, qui in latò habet circiter quingenta stadia; sed in longitudine triplo est major. Deinde iterum mare angustiis excipitur, & vocatur Euripus, seu Hellespontus, septem scilicet existens stadiorum. Habet autem stadium centumviginti quinque passus, & octo stadia faciunt unum milliare Italicum. Sunt præterea qui dicunt, *circa ponti ostium in ora Asiæ fuisse locum, quem incolæ Bovem dixerunt, & hinc angustiam illam maris Bosphorum vocatam.* Alii verò dicunt mare illud sic vocatum *a transitu bovis, qui ab uno litore ad aliud natare posset.* Est enim ibi, ut diximus omnium angustissimum. Per hanc angustiam Darius Rex Persarum & Medorum fecit pontem per naves, & exercitum DCC millium equitum & peditum in Europam transmisit. Quod ideo [illegible] commemoro, ut videas quantum patrocinetur Cosmographiæ studium Historicæ lectioni. De angustiis Cimmeriis hîc nihil dicendum statui, quum in hac Tabula videri nequeant, quanquam Tauricam insulam, quæ hodie est Tartaria, ferè integram videas, juxta quam est Bosphorus alius Cimmerius, per quem mare transmittitur in paludes Mæotides, vel ut alii dicunt, paludes Mæotides per Bosphorum transmittuntur in pontum. Cæterum mare illud quod in partibus Aquilonaribus, hoc est, circa Daciam, Sueciam, Selandiam vides diffusum, & varias constituere insulas, non est aliud ab Oceano, qui illic in tot secernitur particulares sinus, id quod in typo orbis universali dilucidius videre poteris.

CANON TABULAE

Quomodo Scalæ Tabulam includentes exprimant Regionum longitudinem & latitudinem.

QUUM terra sphæricæ sit figuræ, unaque superficie convexa contenta nulla potest in ea signari Regio, quæ quadratum constituat rectangulum, sed alterum latitudinis latus alterò semper minus est, nisi sub æquinoctiali circulo malueris ponere Regionem, cujus medius limes sit æquator. Nam quum omnes circuli, quos meridianos vocant, ejusdem sint magnitudinis, intersecentque sese in utroque polo; necesse est [illegible] hi circuli eo arctiore intervallo sibi jungantur, quo huic

vel illi appropinquant polo. Imaginamur autem æquè in terreno globo, ut in cœlesti orbe, polos, æquatorem, meridianos, parallelos, & alia id genus puncta, lineas & circulos. Verùm quum paucissimi sint, qui sciant quid sit Regionum longitudo atque latitudo, per figuram id aliquanto clarius explicabo. Intelligas autem oportet per figuram hic descriptam, globum seu sphæram, molem terræ repræsentantem, quæ cœlorum & totius mundi occupat meditullium, in nullum deflectens latus, sorsum aut deorsum, dextrorsum aut sinistrorsum, aut aliò quoquò versum, sed cœlorum concen[illegible] corum ipsissimum est centrum: & propterea [illegible] circuli, puncta, paralleli, & lineæ, ut sunt pol[illegible] tor, tropici, axis, meridiani, in terra corre[illegible] ter cœlo signantur, & ut stellarum loca in c[illegible] longitudinem & latitudinem investigantur [illegible] civitatum, aliorumque locorum situs & [illegible] stantiæ in terra deprehenduntur, per m[illegible] latitudinem & longitudinem. Quæ ut o[illegible] luculenter intelligas, adverte figuram seq[illegible] tem.

In primis autem per circularem hanc figuram necesse est, ut imagineris corpus aliquod solidum & sphæricum, seu globum quendam in plano projectilem, per cujus medium transeat filum aliquod ferreum, in quo globus ipse circumrotari possit cujus utrumque foramen, ubi scilicet filum intrat & exit, sint literæ a b. Et hæc puncta in terra vocantur *poli terræ*, *sub polis cœli directè consistentes*. Linea verò quam ab a ad b transire imaginamur, vocatur *axis terræ*: quæ si per medium dividatur, erit punctus ille divisionis centrum terræ, per quod axis transit. *Æquinoctialis* verò *circulus* est, qui globum terræ in duo æqualia dividit, una scilicet medietate ad Septentrionem relicta, & altera ad Meridiem. Nam æquator ubiq; æquidistat ab utroque polo, unde si posito uno circini pede in utrolibet polo, alium in medium sphæræ extendas & circumducas, æquinoctialem describens circulum. Hic verò in nostra figura circulus ille non potest nisi per depressam signari lineam; quum in plano linea curva elevari nequeat. Tu igitur per jacentem illam lineam imagineris circularem lineam, quæ in medio per semicirculi arcum sit erecta. Huic lineæ seu circulo ad utrumque polum multos circulos *parallelos* seu æquidistantes Astronomi imaginantur, & præcipuè *tropicum Cancri*, & *tropicum Capricorni*, quorum uterque 23 gradibus & 30. minutis ab æquinoctiali distat, vocaturque hæc distantia *in terris*, *latitudo in cœlis* verò *declinatio*. Hinc *latitudo Regionis aut civitatis alicujus*, *nihil aliud* est, *quàm certa distantia ab æquinoctiali*. Capitur autem *latitudo* Regionis, *& elevatio poli pro eodem*. Nam quanta est elevatio poli in aliqua civitate, tanta est distantia ejus ab æquinoctiali. Ut hîc Basileæ attollitur polus Septentrionalis 47 gradibus & ferè 30 minutis supra horizontem, & totidem eadem urbs removetur ab æquinoctiali. Unde duæ civitates dicuntur differre latitudine, quando una est meridionalior alia: ut Basilea & Mediolanum differunt latitudine tribus gradibus, & decem minutis, quæ faciunt ferè 47. milliaria Germanica. Nam latitudo Mediolani est 44. graduum, & 20. minutorum. Illa verò loca dicuntur habere eandem latitudinem, quæ præcise æquè distant ab æquinoctiali circulo, & sub eodem jacent parallelo: ut sunt in tropico cancri duo asterisci, duas repræsentantes civitates. Utraque enim distat ab æquinoctiali circulo 23 gradibus & dimidio, id quod ex numeris utrinque ab æquinoctiali versus polum ab uno ad 90. auctis advertere poteris. Nunc igitur intende Tabulam Cusanam. Habes in ea ad dexteram & ad sinistram scalam numerorum,

qui utrinque ab 41. usque ad 41. asc[illegible] repræsentantque integros gradus, quorum [illegible] bet primò in tres dividitur vi[illegible]esimas. & una [illegible] sima in quatuor quintas. Facit autem un[illegible] q[illegible] quinque minuta, quando quidem 60 min[illegible] constituunt gradum. Porrò unus gradu[illegible] communia milliaria Germanica. Igitur d[illegible] terales scalæ indicant quorumlibet l[illegible]um [illegible] tudinem, seu elevationem polarem, quam l[illegible] genio licebit invenire.

Trahe filum ab una l[illegible]terali scala ad al[illegible]m [illegible] ut utrinque unum & eundem absc[illegible]d[illegible] & simul locum, cujus latitudinem h[illegible] contingat: tunc numerus per filum [illegible] indicat tui loci latitudinem, seu poli elev[illegible] Ut pro Basilea invenies 47. grad. & 3[illegible] Praga verò Bohemiæ ferè 49. grad. pr[illegible] Ro[illegible] grad. & 40. min. Hæc te scire oportet [illegible] muro, aut plano, erigere stylum aliquem ho[illegible] indicem. Sic igitur vides tot ab una scala a[illegible] posse trahi lineas parallelas (quæ tamen [illegible] sunt circuli paralleli) quod singuli gr[illegible] bent minuta. Sed inter illos parallelos q[illegible] cæteris in Cosmographia sunt insignior[illegible], scilicet climata distinguunt & m[illegible] dierum quantitatem ostendunt. Est v[illegible] *ma*, *Zona quædam terram ambiens*, hoc [illegible] spatium terræ inter duos parallelos int[illegible] in quo maximè diei ab initio clim[illegible] us a[illegible] usque est dimidiæ horæ variatio. [illegible] autem à veteribus septem climata, quæ [illegible] mina ab insigni aut urbe, aut fluvio, aut [illegible]

fortita sunt: quorum per ordinem hic adjicere libuit nomina, tametsi Tabula nostra hæc non omnia complectatur. *Primum* transit *per Meroen Africæ civitatem*. Secundum *per Syenem Ægypti* urbem. Tertium *per Alexandriam, Ægypti quoq; urbem*. Quartum *per Rhodum insulam*. Quintum *per Romam, quod* in Tabula nostra habetur. In hujus principio maxima dies habet 14. horas, & 45. min. estq; ibi poli elevatio gradium 39. minuti nullius. Et terminatur ubi attollitur polus gradibus 43 minutis 30. ubi maxima dies habet horas 15. minuta, 15. Sextum clima transit per Borysthenem, cujus initium sumitur à fine quinti climatis. Porrò finis ejus est, ubi poli elevatio est graduum 47. min. 15. Septimum verò incipit à prioris fine, transiteque dicitur per Riphæos montes, desinens ubi polus elevatur super horizontem gradibus 50. min. 30. Et hic maxima dies 16. horas, & 15. min. Hæc tamen paulò aliter signata sunt in Tabula. Posset autem præter hæc septem climata terra ultra partiri. Latitudo tamen semper magis magisque decresceret. Ad modicam quippe distantiam versus polum dies sensibiliter augetur. Unde in parallelo, qui transit per gradum 56. habet maxima dies horas 17. & semis, differtque ab æquinoctiali (ubi dies perpetuò duodecim constat horis, & nocti semper æqualis est) quinq; horis & dimidia. In parallelo verò qui transit per gradum 61. porrectissima dies habet horas undeviginti, differens septem horis ab æquinoctiali. Porrò ubi polus attollitur 70. gradibus, Sol in media æstate conspicitur duobus mensibus antequam occidat. In parallelo qui per 72 grad. transit, dies una erit trium mensium Sole à medio Tauri ad medium Leonis vagante. Crescent itaque dies paulatim donec ad polum perveniatur. Sub ipso quippe medietas sphæræ mundi semper suprà horizontem relinquitur, altera jugiter occultatur, & æquinoctialis cum horizonte concordat. Quum igitur Sol est in medietate suprà horizontem, continuus dies est dimidii anni. Sic Sol si movetur in medietate sub horizonte, continua nox est dimidii anni. Veruntamen cum ibi Sol ultra signum unum sub horizonte nunquam demergatur, radiis suis superiora semper aliqualiter illustrat, & sic quasi semper dies est ibi, nisi quantum aëris grossities, & nebulositas inturbat. Hæc de latitudine Regionum: nunc de longitudine. Longitudo Regionis attenditur ab Occidente in Orientem, ut duo asterisci supra in figura signati solum differunt in longitudine, & non in latitudine, nam æquidistant ab æquinoctiali, sed non ab Occidente. Notandum igitur, quòd æquinoctialis circulus dividitur in 360. partes, quas gradus vocant, respondentq; uni gradui æquatoris quindecim milliaria Alemannica communia. Haud dissimiliter omnes alii paralleli dividuntur in tot gradus, sed qui eo minores fiunt, quo paralleli viciniores polo existunt. Unde in parallelo sexagesimo duo gradus unum faciunt gradum æquatoris. Et ut sub æquatore uni gradui respondent 15. milliaria Germanica, ita sub memorato parallelo uni gradui respondent duntaxat septem milliaria & semis, nam proportio est subdupla. Id igitur est quod ad sinistram Tabulæ vides signatum alium & alium numerum milliarium. Sunt autem illa milliaria Italica, quorum sexaginta unum faciunt gradum æquinoctialis, & triginta unum gradum paralleli sexagesimi. Longitudinem itaq; duplicibus vides signatam numeris, sed correspondentibus, in basi scilicet ferè Tabulæ & in capite. Gradus incipiunt à 24 & desinunt usque ad 61. Quorum initium statuit Ptolemæus paulò ultra litora Hispaniæ, quum illic alia terra non appareat, alioqui licuisset initium sumere vel à Pyrenæis montibus vel à Rheno, vel à Græcia, aut alio certo loco, nisi quod commodius visum fuit ibi primum statuere meridianum, ubi terra initium habere putabatur. In cœlis verò Astronomi initium longitudinis statuunt in capite Arietis. Ut autem suprà diximus, per singula minuta graduum latitudinis posse describi parallelos, qui locorum distantias indicant ab æquatore, ita quoque per singulos gradus æquatoris & graduum minutias possunt trahi circuli, qui memoratos parallelos ferè ad angulos rectos intersecant, vocanturq; circuli meridiani, & concurrunt omnes in utroq; polo, per quos Regionum addiscimus longitudines, hoc est, quantum distent à primo meridiano, quem Ptolemæus in extremis collocavit Hispaniæ finibus. Exemplum. Vis scire quanta sit longitudo urbis Basiliensis: intra Tabulam, & quære situm ejus & mox videbis eam habere 27. grad. & ferè 30 min. hoc est, dimidium gradum. Item, vis scire longitudinem urbis Constantinopolitanæ. Quære eam in Græcia, ubi scilicet majusculis, literis scribitur, PROPONTIS MARE & illicò docebit te scala longitudinum, Byzantium distare à primo meridiano ferè 56. gradibus. Sed dices: *Ad quid prodest scire quorumlibet locorum longitudines*? Dicam. Quando duo loca longitudine differunt 15. grad. illa in tempore differunt una hora, hoc est, quum in occidentaliori loco est Meridies, in orientaliori jam ante unam horam fuit Meridies: & eclypsis, sive solis sit, sive lunæ, quæ in occidentaliori loco contingit hora secunda, apparet orientaliori loco hora tertia. Idem sentiendum de conjunctionibus & oppositionibus luminarium, & aliorum planetarum. Vis nunc scire quantum Meridies Constantinopolitanus præveniat Meridiem Basiliensem: Subtrahe longitudinem minorem à majori & relictum, nempe 28. gradus, 30. min. quæ sunt differentia illorum locorum, indicabit tibi Constantinopolitanos propemodum duabus horis nostrum præoccupare Meridiem. Id autem accidit ob terræ rotunditatem, & continuum solis motum. Vocantur autem hi *circuli, qui æquatorem & utrumq; polum intersecant, meridiani*, quòd *quum sol suo motu unum illorum apprehenderit, omnes sub eo habitantes simul habent Meridiem*. Ut, sub meridiano Constantinopolitano invenies has urbes, Cyzicum in Bithynia, Grossēam & Lycostoam juxta ostia Danubii, Rigam in Livonia, omnes uno temporis momento simul habere Meridiem atque omnes horas diurnas pariter & nocturnas, præterea eclypses, oppositiones & conjunctiones. Nec refert quòd circuli meridiani versus polum semper arctiores inter se fiunt, quia paralleli quantumlibet contracti, per quos transeunt meridiani, æquè pro sua diurna revolutione opus habent 24. horis, ut æquator maximus circulus. Gradus quidem minores fiunt minoribus parallelis, sed tempori ob id nihil decedit. Ut autem omnes qui sub eodem habitant meridiano, simul habent luminarium eclypses (præsertim Lunæ) conjunctiones & oppositiones, non autem easdem per annum dierum quantitates: ita vicissim qui sub eodem habitant parallelo, sive eandem habent latitudinem,

 ha-

habent per totum annum æquales dies & noctes, hoc est, quantum æstivo tempore in uno loco crescunt singuli dies, & rursum decrescunt hiberno tempore, tantum quoque in alio loco augescunt & minuuntur, habent eandem poli, planetarum, & stellarum fixarum elevationem; sed ortum & occasum diei, atque omnes horas diei & noctis difformiter habent. Nunc ubi Tabula nostra, seu potius Germania nostra, locum habeat in terræ globo, tibi ostendam. Adverte igitur superiorem figuram, quæ typum dimidii globi terreni gerit: in hac vides meridianos circulos à polo in polum per æquatorem traductos, quindecim gradibus à se invicem distantes, quorum primus in Occidente à Ptolemæo, ut suprà quoq; diximus, constitutus est. Parallelos verò ex transverso meridianos secantes, nullos præter æquatorem & utromque tropicum inscripsimus: quamvis facile inscribi potuissent officio duorum quadrantum seu semimeridianorum, quos vides ab æquatore ad polum arcticum in nonaginta divisos gradus. Germania itaque secundum longum arctatur inter meridianum vigesimum quartum, quem literæ c e demonstrant, & sexagesimum, qui notatur literis d f. Secundum latum verò clauditur à Septentrione per parallelum c d qui sexagesimus est ab æquatore, & per parallelum meridianum e f. qui quadragesimus primus est ab æquatore. En vides nunc *quem locum in terreno globo nos Germani sortiti sumus*, quam longè removemur à medio cœli, hoc est ab æquatore, quam vicini sumus polo arctico, sive septentrionali, & quam propinqui extremitati terræ ab Occidente, ut *ferè angulum mundi in terra divisione sortiti* videamur. Sed si eam zonam conferas cum habitatione, quæ est sub æquinoctiali, quam *torridam* vocant *zonam*, multò temperatiorem, & humanæ habitationi commodiorem invenies. Nam non habet tantos æstus, ut illa, *ubi etiam hominum sanguis exuritur & pellis in nigredinem commutatur, & omnia ferè terra nascentia sicciora sunt, quam quæ commodè nutrire queant hominum corpora: & propterea* tota *illa zona minus populosa est* nostro climate, multas & vastas habens solitudines, quas dracones non homines inhabitant. Sed de his alibi. Ultimò canon quoque ponendus est de locorum distantiis, ex Tabula inveniendis, isque hic est juxta Geometricam rationem. Quum duorum locorum, quæ continet Tabula, distantiam scire volueris, extende ab uno ad alium circinum, aut filum aliquod, & acceptam intercapedinem applica uni ex lateralibus scalis, quæ vice duorum extremorum sunt meri[illegible]anorum, & interceptos gradus multiplica per q[illegible]decim, & prodibit distantia in milliaribus [illegible]nicis. Quòd si ultra integros gradus adhuc aliq[illegible]a supersint minuta, accipe pro singulis quatuor [illegible]nutis unum milliare, & adjice prioribus milliaribus, quæ ex gradibus elicuisti, & habebis totam [illegible]stantiam. Exemplum. Cupio scire quanta distantia à Basilea sit usque ad Romam Italiæ Metropolim, & juxta jam expressum modum invenio gradus octo, atque minuta vigintiquatuor. Redigo ig[illegible]ur primò gradus in milliaria, & invenio centum & [illegible]ginti. Deinde ex vigintiquatuor minutis col[illegible]go adhuc sex milliaria, quæ prioribus adjecta constituunt centum viginti sex, quæ Romam usque pro[illegible]ni via sunt. Item, volo scire quot milliaribus [illegible]manicis Constantinopolis distet à Venetiis. & p[illegible]mò quidem invenio intercipi gradus sedecim, qui faciunt milliaria Germanica ducenta & quadraginta, & insuper minuta decem, quæ resolvuntur in duo milliaria & semis. Est igitur tota distantia à Venetiis usque ad Byzantium, ducentorum [illegible]dragintaduorum milliarium, atque semis. [illegible] arithmeticam verò rationem majori opus est [illegible]re, quando duarum civitatum vel quorum[illegible] duorum locorum intervalla investigantur. T[illegible] enim primò animadvertendum an illa loca d[illegible]ferant vel latitudine tantum, vel longitudine [illegible]tùm, aut longitudine & latitudine (ut pl[illegible]que fit) simul. Quando latitudine tantum [illegible]ferunt, tunc illa differentia solum redigenda est in milliaria, & habes distantiam. Sin long[illegible]ne tantum differant, differentia longitud[illegible]mò vertenda est in gradus æquatoris [illegible] nam [illegible]dus parallelici minores sunt gradibus æqu[illegible] & meridianorum) & deinde hi gradus re[illegible] in milliaria. Quòd si longitudine & l[illegible]udine [illegible]rant, differentia longitudinis juxta me[illegible]am [illegible] locorum latitudinem accepta, vertenda pr[illegible] in gradus æquatoris, & deinde in se mul[illegible]pli[illegible] Similiter autem differentia latitudinis in[illegible]da est, & productum addendum, numero q[illegible]diit ex multiplicatione differentiæ lon[illegible] atque totius aggregati quærenda radix q[illegible] quæ multiplicata per 15. ostendet locorum [illegible]tiam. Et ista quidem aliquando tibi clarior[illegible]mus. Hæc pro declaratione Tabulæ Cu[illegible] sufficere putamus.

HISTORIA
ARMINII GERMANORUM CONTRA ROMANOS DUCIS,

EX FIDE DIGNIS HISTORICIS ANTE ALIQUOT ANNOS

A GEORGIO SPALATINO,

LINGUA POPULARI CONSCRIPTA, NUNC IN SERM[illegible]N[illegible]M EORUM, EX QU[illegible]BUS D[illegible] SUMP[illegible]A FUIT, TRANS[illegible]USA

PETRO KENLERO AUTORE.

CAPUT I.

QUA OCCASIONE ARMINIUS BELLUM ROMANIS MO[illegible]ERIT

OCTAVO *Augusto Cæsare rerum Romæ potiente eam partem Germaniæ, quæ nunc Ducatus Bergensis dicitur*, ab o a Rheni [illegible] ad [illegible] usque. [illegible] *Se*[illegible] bel[illegible]ca virtute Clar[illegible]us & [illegible] ex [illegible] Ile[illegible], *antiquorum Saxonum Dux. a R*[illegible]*man*[illegible] *Arminius a suis vero Hermannus vocatus*, [illegible]. Cum verò I[illegible]peratores Romāi contra Germa[illegible] Che[illegible], ad Rhenum, Amisam, Lu[illegible]m & Visurgim [illegible]o Druso, & Germanico Duc[illegible] ut ex fide di[illegible] [illegible]torus Corn[illegible] Taci[illegible], V[illegible] Paterculi. O[illegible] Strabonis cla[illegible] vide[illegible], *Arminii Virtus præ cæteris* [illegible]*em*[illegible]*t, ut* [illegible] non [illegible] libertatem suæ patriæ, [illegible] & [illegible] defenderit, ac Romanis pl[illegible]num n[illegible] con[illegible]o armisque [illegible]erit, *Paterculus eum dignum titulo Liberatoris Germaniæ censuerit*, cum hac commemorati[illegible], q[illegible]d[illegible] ma[illegible] uoo [illegible]us arma contra Roman[illegible] unt qu[illegible] m horum poten[illegible] nat[illegible] cœpert hic Romanos inva[illegible] e[illegible] cius cædere, cùm ipsoru[illegible] pot[illegible] ium omnium latissime [illegible] *Tempor*[illegible] n[illegible] *Augusti, Imperium Romanum* [illegible] *amp*[illegible] *potentissimumq; fui*[illegible] [illegible]. At eum, ut Sue[illegible]onius & [illegible] concordi voce testantur *Augusti* [illegible] tempore, quod ad quinqua[illegible]nta tres an[illegible] sese ext[illegible]. omnia bell[illegible] secundo Marte g[illegible]it, atque [illegible] suos feliciter ac gl[illegible]riolè d[illegible] *duplicem* tamen *cladem* [illegible] *Germania accepit*, al[illegible] sub D[illegible]e Lollin, [illegible]teram sub Varo Qui[illegible] con[illegible] Cheruscos, quæ tant[illegible] fuit, [illegible] P[illegible]us *libro VII. naturalis historia cap.* 4[illegible] inter maxi[illegible]as Au[illegible] adversitates hanc [illegible] tecen[illegible] [illegible]mque ejus Majestati fœ[illegible] sugg[illegible]latiom[illegible].

S[illegible]bo [illegible]us Au[illegible], *lib. VII* [illegible], [illegible] cau[illegible] comm[illegible] *Sic*[illegible] *nunc* [illegible] instinctu D[illegible] Meloni rupta pac[illegible] ac fide vio[illegible]ta bellum [illegible] Romanos m[illegible]verun[illegible] *Cherusci* [illegible]os adjunxerunt. Nam in *Cheruscorum terra*, quæ partim *Marchia Juliacensis*, *partim Ducatu Brunsvicensis, cum* [illegible] *Lippe*, *fuit* [illegible] eodem [illegible]abone, hæ cl[illegible]des acc[illegible], scrib[illegible]te, e[illegible] gua[illegible] [illegible] atque [illegible] suæ ratio[illegible] a Ch[illegible] habitam Arminio ad [illegible]acinus co[illegible] qua narrat [illegible] nec [illegible] T[illegible] tamen Vel[illegible]jus [illegible] & [illegible] s me[illegible] did[illegible]unt, Ro[illegible]ano[illegible] ducem [illegible] *Quem* [illegible] non penitu[illegible] culpa ejus [illegible] [illegible] *homi*[illegible] *em avarum* [illegible] *inhumanum ac rude* [illegible] *cum Romanis Imperator* [illegible] *ne*[illegible] *opibus* [illegible] *te* [illegible] *e atque* [illegible] Pat[illegible] [illegible] *fsimo*[illegible] *um hominem* [illegible] Arminium contra Ro[illegible] commove[illegible] affirmare non habeo. Ipse sane, ut Tacitus, Patercu[illegible] & Strabo c[illegible]memorat Cheruscos eò impul[illegible] rebellione fa[illegible] contra Romanos arma caperent, eosq; publicè invaderent.

CA[illegible] II.

Quomodo Arminius Varum Quinti[illegible]um Romanorum Du[illegible]em cum omnibus copiis pr[illegible]fligarit,

HA[illegible] cl[illegible]des Dru[illegible] Cæs[illegible]re, & C[illegible]jo Norban[illegible] C[illegible]nsulibus acc[illegible]t. Nam et [illegible] Germanico o[illegible] dev[illegible]os nonnul[illegible] G[illegible]manos tri[illegible] jam decretus esset, t[illegible] en[illegible] umore R[illegible]mam allato de di[illegible]sensi[illegible] e Armi[illegible] socer[illegible] ej[illegible] Segest[illegible] Roman[illegible] oc[illegible] ejus [illegible] indubit[illegible] n[illegible], spem de ipsis [illegible] fugar[illegible], c[illegible]ncipiebant [illegible] enim Arminius S[illegible]gesti [illegible] hic, q[illegible] jam suam [illegible] al[illegible] d[illegible] [illegible]tam, se invito, rap[illegible] ac [illegible]et Segestes V[illegible] Qu[illegible] [illegible]bicav[illegible], admonuerat, Tacito & P[illegible]o Au[illegible], n[illegible] tamen profecit. N[illegible] [illegible]um eorum hic tradit, V[illegible]us eam ad [illegible]ionem p[illegible] n[illegible] [illegible] f[illegible] cred[illegible] e agent, q[illegible] a Ro[illegible] amica fuisset, infesti quid agitari. Quæ iesum[illegible] &c.

maniam, veluti inter viros pacis gaudentes dulcedine, jurisdictionibus, agendoque pro tribunali ordine, traxisse æstiva. At Germanos in summa feritate versutissimos simulâsse fictas litium series, & nunc se provocasse mutuis injuriis, nunc gratias egisse, quòd eas Romana justitia finiret. Cùm ergò solita armis discerni, jure terminarentur, in summam socordiam Varum prolapsum fuisse, usque eò, ut se Prætorem Urbanum in foro jus dicere, non in mediis Germaniæ finibus, exercitui præesse, crederet. Id Arminium, *virum sensu celerem, ingenio promptum, Romanæ militiæ assuetum, ac Civitatis Romanæ jus, Equestremq; gradum consecutum*, animadvertisse, ac segnitia Vari in occasionem sceleratæ rebellionis usum, haud imprudenter speculatum, *neminem celerius opprimi, quam qui nihil timeret, & frequentissimum initium esse calamitatis securitatem.* Primo igitur ipsum paucos, mox plures in societatem consilii recepisse, suadendo, Romanos opprimi posse, deinde decretis facta junxisse, ac tempus insidiarum constituisse. Hisce idem Paterculus subjungit, exercitum omnium fortissimum disciplina, manu experientiaque bellorum inter Romanos principem, marcore Ducis, perfidia hostis, iniquitate fortunæ circumventum, ad internecionem trucidatum esse. Duce plus ad moriendum, quàm ad pugnandum animi fuisse, quippe paterni avitique successorem, seipsum transfixisse. Cejonio quoque castrorum Præfecto crimini dat, quòd cùm longè maximam partem exercitus amisisset, auctor deditionis supplicio, quàm prælio mori maluerit. Similiter Volumnium, vel ut alii legendum arbitrantur, Valerium Numerium, Vari Legatum, cætera quietum ac probum, turpe exemplum in eo prælio prodidisse. Nam ipsum suos, qui à Germanis spoliati erant, reliquisse, ac fuga cum aliquot alis Rhenum petiisse. Quod ejus factum Divina ultio exceperit. Non enim deseruis superfuisse, sed desertorem in Rheno occidisse.

CAP. VII.

Quam inhumaniter in Vari cadaver sævitum sit,

PRæter hæc Paterculus tradit, Germanos tàm efferæ atque immaniter in Vari cadaver sævisse, ut corpus semiustum lacerârint, caput ejus abscissum, latumque ad Maroboduum, & ab eo missum ad Cæsarem Tiberium, qui id Gentilitii tandem tumuli sepultura honorarit.

CAP. VIII.

De Tiberii profectione in Germaniam post cladem Varianam, & rebus ab eo gestis,

PRæterea Paterculus Historiam hanc prosequens, subuc[?]: Cæsarem Tiberium, hisce in Pannonia auditis, ad Patrem Octavianum Augustum, tanquam perpetuum Patronum Romani Imperii revolasse. Missum igitur ab Augusto Tiberium in Germaniam. Et *quamvis Germani* post hanc cladem Cymbricam Teuthonicamque *Italiæ minitatæ fuerint, nihilominus Tiberium in interiora Germaniæ, ultra Rhenum, penetrâsse, limites aperuisse, agros vastasse, domos ussisse, obvios ac resistentes fudisse*, maximaq; cum gloria incolumi omnium, quos transduxerat, numero in hyberna revertium.

CAP. IX.

De virtute quorundam Romanorum in prælio Variano,

ULterius Paterculus *L. Asprnati*, *hoc testimonium tribuit, quod* Legatus sub avunculo suo Varo militans, gnava viriliq; opera duarum Legionum, quibus præerat, exercitum immunem tanta calamitate servârit, maturèq; ad inferiora hyberna descendendo, *vacillantium etiam cis Rhenum sitarum gentium animos confirmârit.* Quibus idem *addit*, nec *L. Ceditii* Romanorum Præfecti *Virtutem* silentio prætereundam. *Eum* enim cum suis *Alisone* (quæ in Palatinatu inter Wurmatiam & Ebenburgum arcem olim Francisci Sickingii sita est, & *hodie Alsheimium* dicitur) *immensis Germanorum copiis circumdatum*, omnibus difficultatibus superatis, quas inopia rerum intolerabiles, vis hostium fecerit inexuperabiles, nec temerario consilio, nec segni prudentia usum, *ferro sibi ad suos peperisse reditum.* Ex quo apparet, Varum gravem ... & bonæ voluntatis Virum, magis defectum Imperatoris consilio, quàm Virtute destitutorum militum, se magnificentissimumq; perdidisse exercitum. Celerique; *Elogio* Paterculus *ornat Caldum Cælium*, vetustate familiæ clarissimum, *qui* cùm a Germanis in captivos sæviretur, *complexus catenarum seriem, quibus vinctus erat, ita illas illiserit capiti suo, ut protinus pariter sanguinis cerebriq; profluvio expirarit.* Id quod abundè satis testatur Romanos cladem Varianam per quàm acerbè tulisse. Nec dubitandum, quin multa memorabilia de Armi... & Germanorum Virtute referri possent, nisi Historiæ ab Auctoribus conscriptæ, singulari Germanorum odio à Romanis suppressæ fuissent. Mihi etenim neutiquam fit verisimile, omnia quæ Plinius, Livius, Paterculus, & alii Classici Historici, non tanquam gregarii milites, sed Duces bellorum Præfecti ... legati, verè fideliter ac diligenter literarum monumentis ... signarunt, absque dulo & fraude deperdita esse. Veruntamen cùm illa interciderint, Germanis fragmenta veritatis extantia, atque honorifica testimonia exterorum ante mille quingentos annos, de Majorum suorum Virtute conscripta, amplectenda erunt. Ac potius *ea exempla Nobilitas Germanica tanquam in speculum quodam intueri, eaq; imitari debebat, quam dies noctesq; helluando continuare, nec dignum quid Nobilitate tentare vel audere.* Cladis Varianæ quoque *Paulus Orosius*, licet brevibus verbis, meminit *Historiarum suarum libro VII. capite 21.* qui natione Hispanus, *adeo studio addiscendarum Sacrarum literarum flagravit, ut ex Hispania* ab Oceani usque littore *ad Divum Augustinum in Africam, & inde ad Hieronymum in Syriam properârit.*

CAP. X.

De expeditione Cæsaris Germanici contra Arminium,

POst Tiberii in Germaniam reditum & abitum, *Cæsar Germanicus*, Auctore Tacito, *contra Arminium ejusq; socios profectus est*, & quatuor Legiones, & quinque auxiliarium millia, cum tumultuariis catervis, Germanorum cis Rhenum colentium, Cæcinnæ tradidit, ac totidem Legiones, duplicemq; sociorum numerum ipse duxit. *Cæcinnam contra Mar-*

Marsos, qui hodie Bergenses esse existimantur, mittens quos is congredi ausos prospero prælio cohibuit, *ipse expeditum exercitum in Chattos rapuit*, L. Apronio ad munitiones viarum & fluminum relicto. Fuerat animus Cheruscis juvare Chattos, sed exterruit Cæcina, huc illuc ferens arma.

CAP. XI.

De defectione popularium Segestis soceri Arminii, hoc eos ad ipsam impellente,

INterea populares Segestis instinctu Arminii ab ipso deficientes, ipsum circumsidebant, validiore apud eos Arminio bellum suadente, quàm Segeste Romanorum amicitiam spectante. Quare *Segestes filium Seigmundum, una cum aliis Legatis auxilium oratum, ad Germanicum misit*, etsi conscientia cunctaretur, quippe qui anno, quo Germani descivêre, Sacerdos apud aram Ubiorum creatus, vittis ruptis, ad rebelles profugerat. Adductus tamen in spem clementiæ Romanæ, patris mandata pertulit, atque *a Romanis benigne exceptus est.*

CAP. XII.

Quomodo Cæsar Germanicus, Segeste obsidione liberato filiam ejus, Arminii uxorem gravidam, captivam abduxerit,

GErmanicus Legatione Segestis audita, Seigimundum filium ejus, cum præsidio [Gallicam in ripam misit, ipse agmine converso in obsidentes Segestem pugnavit, eumq; magna cum propinquorum & clientium turba, eripuit. Inerant feminæ nobiles, inter quas Arminii uxor, eademq; filia Segestis Thuanelda, uterum ex Arminio ferens, mariti magis quàm parentis animo, neque victa in lachrymas, neque voce supplex, compressis intra sinum manibus, gravidum uterum intuens. Ferebantur & spolia Varianæ cladis, plerisque eorum, qui tùm in deditionem veniebant, prædæ data. Simul Segestes ipse, ingens visu, & memoria bonæ atque constantis societatis, ad Germanicum deductus, verba in hunc modum fecit: *Non hic mihi primus erga populum Romanum fidei & constantiæ dies, ex quo a Divo Augusto civitate donatus sum, amicos, inimicosq; ex vestris utilitatibus delegi, neq; odio patriæ (quippe proditores etiam eis, quos anteponunt, invisi sunt) verùm quia Romanis Germanisq; idem conducere, & pacem, quàm bellum probabam. Ergo raptorem filiæ meæ, violatorem fœderis vestri Arminium, apud Varum, qui tùm exercitui præsidebat, reum feci. Dilatus segnitia Ducis, quia parum præsidii in legibus erat, ut me & Arminium & conscios vinciret flagitavi. Testis illa nox, mihi utinam potius novissima. Quæ secuta sunt defleri magis, quam defendi possunt. Cæterùm & injeci catenas Arminio, & à factione ejus injectas perpessus sum. Atq; ubi primum tui copia, vetera novis, & quieta turbidis antehabeo, neq; ob præmium, sed ut me perfidia exolvam, simul genti Germanorum idoneus conciliator, si pœnitentiam, quam perniciem maluerit. Pro juventa & errore filii veniam precor. Filiam necessitate huc adductam fateor. Tuum erit consultare, utrum prævaleat, quod ex Arminio concepit, an quod ex me genita est.* Cæsar clementi responso, liberis, propinquisque incolumitatem, ipsi sedem veterem in Provincia pollicetur. Hæc fama dediti benigneque excepti Segestis vulgata, ut quibusq; bellum invitis aut cupientibus erat spe, vel dolore accipitur. Arminii uxor in Italiam abducta, Ravennæ virilis sexus stirpem, quam Strabo Thumelich vocatam scribit, edidit, quæque ibidem Cornelio [illegible] ste, educata est.

CAP. XIII.

Quantopere Arminius captivitate uxoris commotus sit, & ejus invectiva contra Romanos, & Segestem socerum,

ETsi Arminius natura vehementis ac incitati ingenii esset, tamen super insitam violentiam, rapta uxor, servituti subjectus uxoris uterus magis vecordem transversumq; agebant, [illegible] propter per Cheruscos volitabat, arma in Segestem, arma in Cæsarem poscens. Neque a probris temperabat. *egregium Patrem, magnum Imperatorem, fortem exercitum, quorum tot manus unam mulierculam avexerint. Sibi tres Legiones, totidem Legatos procubuisse. Non enim e proditione, neq; adversus fœminas gravidas, sed palam adversus armatos bellum tractare, cerni adhuc Germanorum in lucis signa Romana, quæ Diis patriis suspenderit. cole et Segestes victam ripam, redderet filio Sacerdotium, hominem Germanos nunquam satis excusaturos, quod inter Albim & Rhenum virgas, & secures & togam viderint, aliis gentibus ignorantia Imperii Romani inexperta esse supplicia, nescia tributa. quæ quando Germani exuerint, irritusq; discesserit ille, inter Numina dicatus Augustus, ille delectus Tiberius, ne imperitum adolescentulum, ne seditiosum exercitum pavescerent: Si patriam parentes, antiquam mallent, quàm dominos, & novas colonias, Arminium potius, gloriæ ac libertatis, quàm Segestem flagitiosæ servitutis ducem sequerentur.*

CAP. XIV.

De gentibus per Arminium contra Romanos concitatis.

COncitis hac oratione non modo *Cheruscis*, sed & conterminæ gentes, *tractusq; in partes Inguiomerus* Arminii patruus, veteri apud Romanos auctoritate. Unde major Cæsari metus, & ne bellum mole una ingrueret, Cæcinam cum quadraginta cohortibus Romanis distrahendo hosti per Bructeros ad flumen Amisiam mittit. Equidem Pedo Præfectus finibus Frisiorum ducit, ipse impositas navibus quatuor Legiones per lacus vexit, simulq; pedes, eques, classis apud prædictum amnem convenêre. *Chauci*, cum auxilia pollicerentur, *in commilitium asciti sunt.* Bructeros sua urentes, expedita cum manu L. Stertinius missu Germanici fudit, interq; cædem & prædam reperit undevicesimæ Legionis Aquilam cum Varo amissam. Ductum inde agmen ad ultimos Bructerorum, quantumque Amisiam & Lupiam amnes inter vastatum.

CAP. XV.

Quàm honeste Cæsar Germanicus interfectorum in Variana clade corpora sepulturæ mandari curarit,

HAud procul *Theutoburgensi saltu (is paucis milliaribus Dusseldorpio* oppido, Duci Juliacensi,

ũensi, in Marchia Bergensi, subdito *distat*) reliquiæ Vari Legionum quæ insepultæ dicebantur. Igitur cupido Cæsarem invadit solvendi suprema militibus Ducique, permoto ad miserationem omni, qui aderat, exercitu, ob propinquos, amicos, deniq; ob casus bellorum, & sortem hominum, præmisso Cæcinna, ut occulta saltuum scrutaretur, pontesq; & aggeres humido paludum, & fallacibus campis imponeret. Incedunt mœstos locos, visuq; ac memoria deformes. Prima Vari castra lato ambitu, & dimensis principiis, trium Legionum manus ostentabant, dein semiruto vallo, humili fossa accisæ jam reliquiæ consedisse intelligebantur. Medio campi albentia ossa, ut fugerant, ut restiterant, disjecta, vel aggerata. Adjacebant fragmina telorum, equorumq; artus, simul truncis arborum antefixa ora. Lucis propinquis barbaræ aræ, apud quos Tribunos, ac primorum ordinum Centuriones mactaverant, & cladis ejus superstites pugnam, aut vincula elapsi, referebant, hic cecidisse Legatos, illic raptas aquilas, primum ubi vulnus Varo adactum, ubi infelici dextra, & suo ictu mortem invenerit, quo tribunali concionatus Arminius, quot patibula captivis, quæ scrobes, utq; signis & aquilis per superbiam illuserit. Igitur *Romanus qui aderat, exercitus, sextum post cladis annum, trium Legionum ossa nulla noscente, alienas reliquias, an suorum, humo tegeret, omnes ut conjunctos, ut consanguineos, aucta in hostem ira, mœsti simul & infensi condolebant. Primum extruendo tumulo cespitem Cæsar posuit gratissimo munere in defunctos, & præsentibus doloris socius.* Quod Tiberio haud probatum, seu cuncta Germanici in deterius trahenti, sive exercitum imagine cæsorum insepultorumq; tardatum ad prælia & formidolosiorem hostium credebat. Neque Imperatorem auguratu, & vetustissimis ceremoniis prædi-tum, attrectare feralia debuisse.

Cap. XVI.

De levi prælio inter Germanici & Arminii copias commisso.

CUm ergo Arminius in avia recessisset, *Germanicus* eum insecutus, ubi primum copia fuit, *evehi equites, campumq; quem hostis insederat, eripi jubet. Arminius* colligi *suos*, & propinquare sylvis monitos, *vertit repentè, mox signum prorumpendi dedit eis, quos per saltus occultaverat.* Tunc nova acie turbatus eques, missæq; subsidiariæ *cohortes*, & fugientium agmine impulsæ, auxerant consternationem, *trudebanturq; in paludem gnaram vincentibus, iniquam nesciis*, ni Cæsar, productas Legiones instruxisset, inde hostibus terror fiducia militi, & manibus æquis abscessum. Mox reducto ad Amisiam exercitum, Legiones classe, ut advexerat, reportat. Pars equitum littore Oceani petere Rhenum jussa.

Cap. XVII.

Quid quantumq; negotii Arminius Cæcinnæ regredi volenti exhibuerit.

POstea Cæcinna *suum militem per pontes longos*, quam maturimè idq;, monitus, *ducebat*. Augustus [illegible] trames, vastas inter paludes, & quondam à L. D[illegible] tio aggeratus, cætera limosa, tenacia gravi cœno, aut rivis incerta erant, circum sylvæ paulatim acclives, quas tum Arminius implevit compendiis viarum & citò agmine, onustum sarcinis armisque militem cum antevenisset: *Cæcinnæ dubitanti quonam modo ruptos vetustate pontes reponeret, simulq; propulsaret hostem, castra metari in loco placuit, ut opus & alii prælium inciperent.* Germani perfringere stationes, seq; inferre munitoribus visi, lacessunt, circumgrediuntur, occursant, miscetur operantium bellantiumque clamor, & cuncta pariter Romanis adversa, locus uligine profunda, idem ad gradum instabilis, procedentibus lubricus, corpora gravia loricis, neque librare pila inter undas poterant. Contrà, Cheruscis sueta apud paludes prælia, procera membra, hastæ ingentes, ad vulnera facienda, quamvis procul. *Nox demum inclinans tum Legiones adversa pugna exemit.* Germani ob prospera indefessi, ne tùm quidem sumpta quiete, quantum aquarum circumsurgentibus jugis oritur, vertêre in subjecta mersaq; humo, & obruto, quod effectum operis, duplicatus militi labor.

Cap. XIIX.

Quomodo Arminius Cæcinnam cum suis in fugam compulerit,

QUadragesimum stipendium Cæcinna parendi aut imperandi habebar, secundarum ambiguarumq; rerum sciens, eoq; interritus. Igitur futura volvens, non aliud reperit, quàm ut hostem sylvis coërceret, donec saucii, quantumque gravioris agminis, anteirent. Nam medio montium & paludum porrigebatur planicies, quæ tenuem aciem pateretur. Deliguntur Legiones, quinta dextra lateri, unde vigesima in lævum, primani ducendum ad agmen; vicesimanus adversum secuturos: Nox per diversa inquies, cum Germani festis epulis, læto cantu, aut truci sonore subjecta vallium, ac resultantes saltus complerent, apud Romanos invalidi ignes, interruptæ voces, atque ipsi passim adjacerent vallo, oberrarent tentoriis, insomnes magis quàm pervigiles, Ducemq; terruit dira quies. Nam *Quintilium Varum sanguine oblitum, & paludibus emersum, cernere, & audire visus est, velut vocantem, non tamen obsecutus, & manum intendentis repulisse.* Cœpta luce missæ in latera Legiones, metu, an contumacia locum deseruête, capto propere campo humentia ultra. Neque tamen *Arminius*, quanquam libero incursu, statim prorupit; sed *ut hæsere cœno, fossisq; impedimenta, turbati circum milites, incertus signorum ordo, utq; tali in tempore, sibi quisq; properus, & lenta adversum imperia aures, erumpere Germanos jubet*, clamitans: *En Varus, & eodemq; iterum fato, victa Legiones.* Simul hæc, & cum delectis scindit agmen, equisque maximè vulnera ingerit. Illi sanguine suo, & lubrico paludum lapsantes, excussis rectoribus disjecere obvios, proterere jacentes. Plurimus circa aquilas labor, quæ neque adversum ferri ingruentia tela, neque figi limosa humo poterant. Cæcinna, dum sustentat aciem, suffosso equo delapsus, circumveniebatur, ni prima Legio sese opposuisset, juvit hostium aviditas, omissa cæde, prædam sectantium, enisæq; Legiones vesperascente die in aperta & solida.

Cap. XIX.

In quantam consternationem Romani fortuito casu conjecti sint.

NEc is miseriarum Romanarum finis, struendum erat vallum, petendus agger, amissa magua

gna ex parte, per quæ egeritur humus, aut exciditur cespes. Non tentoria manipulis, non fomenta sauciis, infectos cœno, aut cruore, cibos dividentes, funestas tenebras, & tot hominum millibus, unum jam reliquum diem lamentabantur. *Fortè equus, abruptis vinculis vagus, & clamore territus, quosdam occurrentium obturbavit. Tanta inde consternatio, irrupisse Germanos credentium, ut cuncti ruerent ad portas*, quarum decumana maximè petebatur, aversa hosti, & fugientibus tutior. *Cæcinna* comperto vanam esse formidinem, cùm tamen *neq; auctoritate, neq; precibus, neq; manu quidem obsistere, aut retinere militem quiret, projectus in limine portæ, miseratione demum, quia per corpus Legati eundum erat, clausit viam*, simul Tribuni & Centuriones falsum pavorem docuerunt.

Cap. XX.

Quomodo Romani Germanos, castra ipsorum oppugnantes repulerint.

POsthæc Cæcinna Romanos contractos in principia, jussosq; dicta cum silentio accipere, temporis ac necessitatis monet. *Unam in armis salutem, sed ea consilio temperanda manendumq; intra vallum, donec expugnandi hostes spe, propiùs succederent, mox undiq; erumpendum, illa eruptione ad Rhenum perveniri. Quod si fugerent, plures sylvas, profundas magis paludes, sævitiam hostium superesse, at victoribus decus, gloriam, quæ domi chara, quæ in castris honesta memorat, reticuit de adversis.* Equos dehinc, orsus à suis, Legatorum Tribunorumq; nulla ambitione, fortissimo cuiq; bellatori tradit, ut hi, mox pedites, hostem invaderent. Haud minus inquies Germanos, spe, cupidine, & diversis Ducum sententiis agebat. Arminio, sinerent egredi, egressosq; rursum per humida & impedita circumvenirent, suadente, atrociora Inguiomero, & læta Germanis, ut vallum armis ambirent, promptam expugnationem, plures captivos, incorruptam prædam fore. Igitur orta die, proruunt fossas, injiciunt crates, summa valli prensant, raro super milite, & quasi ob metum defixo. Postquam hæsère munimentis, datur cohortibus signum, cornuaq; ac tubæ concinuère, exin clamore & impetu tergis Germanorum circumfunduntur, exprobrantes, non hîc sylvas, nec paludes, sed æquis locis æquos Deos. *Hosti* facilè excidium, & *paucos cogitanti*, sonus tubarum, fulgor armorum, *quantò inopina, tantò majora offenduntur, cadebantq; ut rebus secundis avidi, ita adversis incauti.* Arminius integer, Inguiomerus post grave vulnus, pugnam deseruère. Vulgus trucidatum est, donec ira & dies permansit, nocte demum reversæ Legiones, quamvis plus vulnerum, eadem ciborum egestas fatigaret, vim, sanitatem, copias, cuncta in victoria habuère. Pervaserat interim circumventi exercitus fama, & infesto Germanorum agmine Gallias peti, ac ni Agrippina, Cæsaris Germanici uxor, mater Caligulæ impositū Rheno pontem solvi prohibuisset, erant, qui id flagitium formidine auderent. Sed fœmina ingens animi, munia Ducis per eos dies induit, militibusq;, ut quis inops, aut saucius, vestem & fomenta dilargita est. Tradit C. Plinius Germanicorum bellorum Scriptor, stetisse apud principium pontis, laudes & grates reversis Legionibus habentem.

Cap. XXI.

De discrimine, in quo Romani adversus Arminium missi, Oceano fluctuum tempestate tumescente constituti fuerunt.

POstea Germanicus Legionum, quas navibus vexerat, secundam & quartam decimam itinere terrestri P. Vitellio ducendos tradit, quo levior classis vadoso mari innaret, vel reciproco sideret. Vitellius primum iter sicca humo, aut modicè allabente æstu, quietum habuit. Mox *impulsu Aquilonis, simul sidere æquinoctii, quò maximè tumescit Oceanus, rapi, agiq; agmen. Et opplebantur terræ. Eadem freto, littori, campis facies.* Neque discerni poterant incerta ab solidis, brevia à profundis. Sternuntur fluctibus, hauriuntur gurgitibus jumenta, sarcinæ. Corpora exanima, interfluunt, occursant. Permiscentur inter se manipuli, modò pectore, modò ore tenus extantes, aliquando subtracto solo disjecti aut obruti. Nec vox, & mutui hortatus juvabant. Adversante unda, nihil strenuus ab ignavo, sapiens à prudenti, consilia à casu differre, cuncta pari violentia involvebantur. Tandem Vitellius in editiora enisus, eodem agmen, subduxit, pernoctavère sine utensilibus, sine igni, magna pars nudo aut mulctato corpore, haud minus miserabiles, quàm quos hostis circumsidet. Quippe illis honestæ mortis usus, his inglorium exitium. Lux reddidit terram, penetratumq; ad amnem Visurgim, quò Cæsar classe contenderat. Impositæ deinde Legiones, vagante fama submersas, nec fides salutis, antequam Cæsarem exercitumque reducem videre. Jam Stertinius ad accipiendum in deditionem Segimerum fratrem Segestis præmissus, ipsum & filium ejus in civitatem Ubiorum perduxerat. Data utrique venia, facilè Segimero, cunctantius filio, quia Quintilii Vari corpus illusisse dicebatur.

Cap. XXII.

De æmulatione Tiberii adversus Germanicum, & colloquio Arminii cum Flavio fratre.

GErmanico tertium jam annum in Germania belligerante, ac rebus in Armenia turbatis, *Tiberius Germanicum suetis Legionibus, perquàm libenter abstraxisset.* At hic quanto altiora in eum studia militum, & aversa patrui voluntas, tantò celerandæ victoriæ intentior, tractare præliorum vias, & bellum contra Arminium continuare, ita ut ad Visurgim perveniret: Quò cùm appulisset, ejus in ripa, cum cæteris primoribus, *Arminius* astitit, quæsitoq; an Cæsar venisset, postquam adesse responsum est, *ut liceret cum fratre colloqui, oravit.* Erat is in exercitu cognomento Flavius, insignis fide, & amisso per vulnus oculo paucis antè annis Duce Tiberio. Tum permissum, progressusq; salutatur ab Arminio, qui amotis stipatoribus, ut sagittarii Romani pro ripa dispositi abscederent, postulat, & postquam digressi, unde ea deformitas oris interrogat fratrem. Illo locum, & prælium referente, quodnam præmium recepisset exquirit. Flavius aucta stipendia, torquem, & coronam, aliaq; militaria dona memorat, irridente Arminio vilia servitii pretia. Exin *diversi ordiuntur.* Hic magnitudinem Romanam, opes Cæsaris, & victis graves pœnas, in deditionem venienti paratam clementiam, neque

conjugem & filium ejus hostiliter haberi. Ille fas patriæ, libertatem avitam, penetrales Germaniæ Deos, matrem precum sociam, ne propinquorum & adfinium, denique gentis suæ desertor & proditor, quàm Imperator esse mallet. Paulatim *inde ad jurgia prolapsi, quominus pugnam consererent, ne flumine quidem interjecto cohibebantur*, ni Stertinius adcurrens, plenum iræ, armaq; & equum poscentem Flavium attinuisset. Cernebatur contra minitabundus Arminius, prœliumque denuncians. Nam pleraque Latino sermone interjaciebat, ut qui Romanis in castris Ductor Popularium meruisset. Postero die Germanorum acies trans Visurgim stetit.

Cap. XXIII.

De levi prælio Germanorum, cum tribus Romanorum Præfectis.

CÆsar *Germanorum* acie ita *instructa*, nisi pontibus præsidiisque impositis *dare in discrimen Legiones haud Imperatorium ratus*, equitem vado transmittit. Præfuere Stertinius & è numero primipilarium Aemilius, distantibus locis invecti, ut hostem deducerent. Qua celerrimus amnis Cariovalda Dux Batavorum erupit. Eum *Cherusci, fugam simulantes, in planitiem saltibus circumjectam traxêre, deinde coorti, & undiq; effusi trudunt adversos, instant cedentibus, collectosq; in orbem, pars congressi, quidam eminus proturbant.* Cariovalda diu sustentata hostium sævitia, hortatus suos, ut ingruentes catervas globo fringerent, atque ipse in densissimos irrumpens, congestis telis & suffosso equo labitur, ac multi Nobilium circa. Cæteros vis sua, aut equites cum Stertinio Aemilioq; subvenientes, periculo eximêre.

Cap. XXIV.

De pugna inter Arminium & Germanicum commissa.

CÆsar *transgressus Visurgim*, indicio perfugæ, cognoscit delectum ab Arminio locum pugnæ, convenisse & alias nationes in sylvam Herculi sacram, ausurosq; nocturnam castrorum oppugnationem. Habita indici fides, & cernebantur ignes, suggressiq; propius speculatores audiri fremitum equorum, immensiq; & inconditi agminis murmur attulere. Igitur propinquo summæ rei discrimine, *explorandos militum animos ratus, quonam id modo incorruptum foret, secum agitabat. Tribunos & Centuriones læta sæpius quam comperta nunciare, libertorum servilia ingenia, amicis inesse adulationem, si concio vocetur, illic quoq;, quæ pauci accipiant, reliquos adstrepere, penitus noscendas mentes, cùm secreti & incustoditi inter militares cibos, spem aut metum proferrent.* Nocte cœpta, egressus augurali, per occulta, & vigilibus ignara, comite uno, contectus humeros ferina pelle, adit castrorum vias, adsistit tabernaculis, fruiturq; fama sui, cum hic Nobilitatem Ducis, decorem alius, plurimi patientiam, comitatem, per seria, per jocos eundem animum laudibus ferrent, reddendamq; gratiam in acie faterentur, simul perfidos, & ruptores pacis, ultioni & gloriæ mactandos. Inter quæ unus hostium Latinæ linguæ sciens, acto ad vallum equo, voce magna, conjuges, & agros, & stipendii in dies, donec bellarentur, sestertios centenos, si quis transfugisset, Arminii nomine pollicetur. Incendit ea contumelia Legionum iras, veniret dies, daretur pugna, sumpturum militem Germanorum agros, tracturum conjuges, accipere omen, & matrimonia ac pecunias hostium prædæ destinare. Tertia fermè vigilia adsultatum est castris sine conjectu teli, postquam crebras pro munimentis cohortes, & nihil remissum sensêre. Nox eadem lætam Germanico quietem tulit, *viditq; se operatum, & sanguine sacro respersa prætexta, pulchriorem aliam manibus aviæ Augustæ accepisse.* Auctus omine, addicentibus auspiciis vocat concionem, & quæ sapientia prævisa, atque imminenti pugnæ disserit: *Non campos modò militi Romano ad prœlium bonos, sed si ratio adsit, sylvas & saltus. Nec enim immensa Germanorum scuta, enormes hastas inter truncos arborum, & enata humo virgulta perinde haberi, quam pila, & gladios, & hærentia corpori tegmina, densarent ictus, ora mucronibus quærerent: non loricam Germano, non galeam, ne scuta quidem ferro nervoq; firmata, sed viminum textus, vel tenues & fucatas colore tabulas: primam utcunq; aciem hastatam, cæteris præusta, aut brevia tela, jam corpus, ut visu torvum, & ad brevem impetum validum, sic nulla vulnerum patientia, sive pudore flagitii, sive cura Ducum, abire, fugere, pavidos adversis, inter secunda, non divini, non humani juris memores, si tædio viarum, ac maris finem cupiant, hac acie parari, propiorem jam Albim, quàm Rhenum, neq; bellum ultra, modò se patris, patruiq; vestigia prementem, iisdem in terris victorem sisterent.* Orationem Ducis secutus militum ardor, signumque pugnæ datum. Nec Arminius, aut cæteri Germanorum Proceres omittebant suos quisque testari. *Hos esse Romanos, Variani exercitus fugacissimos, qui ne bellum tolerarent, seditionem induerint, quorum pars onusta vulneribus tergum, pars fluctibus & procellis fractos artus infensis rursum hostibus, adversis Diis objiciant, nulla boni spe classem quippe & avia Oceani, quæsita, ne quis venientibus occurreret, ne pulsos premeret, sed ubi miscuerint manus, inane victis ventorum remorumve subsidium, meminissent modo avaritiæ, crudelitatis, superbiæ, aliud sibi reliquum, quàm tenere Libertatem, aut mori ante servitium?* Sic accensos, & prœlium poscentes in campum, cui Idistaviso nomen, deducunt, is medius inter Visurgim & colles, ut ripæ fluminis cedunt, aut prominentia montium resistunt, inæqualiter sinuatur. Ponè tergum insurgebat sylva, editis in altum ramis, & pura humo inter arborum truncos. Campum & prima sylvarum Germana acies tenuit, soli Cherusci juga insedêre, ut præliantibus Romanis desuper incurrerent. Romanus exercitus sic incessit auxiliares Galli, Germanique in fronte, post quos pedites sagittarii, dein quatuor Legiones, & cum duabus Prætoriis cohortibus, ac delecto equite, Cæsar, exin totidem aliæ legiones, & levis armatura cum equite sagittario, cæteræque sociorum cohortes. Intentus paratusque miles, ut ordo agminis in aciem adsisteret. Visis Cheruscorum catervis, quæ per ferociam præroperant, validissimos equitum incurrere latus, Stertinium cum cæteris turmis circumgredi, tergaque invadere jubet, ipse in tempore adfuturus. Interea *pulcherrimũ augurium*: Octo

aquilæ petere [illegible] as & intrare vidit, Imperatorem advertere. exclamat, irent, sequerentur Romanas aves, propria Legionum numina. Simul pedestris acies infertur, & præmissus eques, postremos ac latera impulit: Mirumq; dictu, duo hostium agmina diversa fuga, qui sylvam tenuerant in aperta, qui campis adstiterant, in sylvam ruebant. Medii inter hos Cherusci, collibus detrudebantur, inter quos insignis *Arminius, manu, voce, vulnere sustentabat pugnam.* Incubueratq; sagittariis, illa rupturus, ni Rhætorum, Vindelicorumq; & Gallicæ cohortes signa objecissent, *nisu tamen corporis & impetu equi pervasit, oblitus faciem suo cruore ne nosceretur.* Quidam agnitum à Chaucis inter auxilia Romana agentibus, emissumq; tradidere sunt. *Virtus seu fraus eadem Inguiomero effugium dedit. Cæteri passim trucidati.* Et plerosque [illegible] tranare Visurgim conantes, injecta tela, aut vis fluminis, postremò moles ruentium, & incidentes ripæ, operuère. *Quidam turpi fuga in summa arborum nisi, ramisq; se occultantes, admotis sagittariis per ludibrium figebantur*, alios prorutæ arbores adflixère. *Magna ea victoria, neq; cruenta Romanis fuit.* Quinta ab hora diei ad noctem cæsi hostes, decem millia passuum cadaveribus atque armis opplevère, repertis inter spolia eorum catenis, quas in Romanos, ut non dubio eventu, portaverant. Miles in loco prælii Tiberium Imperatorem salutavit, struxitque aggerem, & in modum trophæorum arma, subscriptis victarum gentium nominibus imposuit.

Cap. XXV.

De alia pugna inter Germanos & Romanos in sylva commissa,

Haud perinde Germanos *vulnera, luctus, excidia, quam ea species dolore & ira adfecit.* Qui modò abire sedibus, trans Albim concedere parabant, pugnam volunt, arma rapiunt, plebes, primores, juventus, senes, agmen Romanum repentè incursant, turbant, postremo *deligunt locum flumine & sylvis clausum, arcta intus planicie, & humida, sylvas quoq; profunda palus ambibat*, nisi quòd latus unum Angrivarii lato aggere extulerant, quo à Cheruscis dirimerentur. *Hic pedes adstitit, equitem propinquis lucis texère, ut ingressis sylvam Legionibus, à tergo foret. Nihil ex iis Cæsari incognitum:* consilia, locos, prompta, occulta noverat, astusq; hostium in perniciem ipsis vertebat. Sejo Tuberoni Legato tradit equitem, campumq;. Peditum aciem ita instruxit, ut pars æquo in sylvam aditu incederet, pars in objectum aggerem eniteretur, quod arduum sibi, cætera Legatis permisit: Quibus plana evenerant, facile irrupère, queis impugnandus agger, ut si murum succederent, gravibus superne ictibus conflictabantur. Sensit Dux imparem cominus pugnam, remotisq; paulum Legionibus, funditores libratoresq; excutere tela, & proturbare hostem jubet, missæ è tormentis hastæ. Quantoq; conspicui magis propugnatores, tanto pluribus vulneribus dejecti. Primus Cæsar cum Prætoriis cohortibus capto vallo, dedit impetum in sylvas collato illic gradu certatum. *Hostem à tergo palus, Romanos flumen, aut montes claudebant. Utrisq; necessitas in loco, spes in Virtute, salus in victoria.* Nec minor Germanis animus, sed genere pugnæ & armorum superabantur, cum ingens multitudo, arctis locis, prælongas hastas non protenderet, non colligeret, neque adsultibus, & velocitate corporum uteretur, coacta stabile ad prælium: contrà miles, cui scutum pectori adpressum, & insidens capulo manus, latos Germanorum artus, nuda ora foderet, viamq; strage hostium aperiret, in promptu jam Arminio ob continua pericula, sive illum recens acceptum vulnus tardaverat. Quin & Inguiomerum volitantem acie, fortuna magis, quam Virtus deserebat. Et *Germanicus, quo magis agnosceretur, detraxerat tegumen capiti, orabatq; insisterent cædibus, nil opus captivis, solam internecionem gentis finem bello fore.* Jamque sero diei subducit ex acie Legionem, faciendis castris: cæteræ ad noctem cruore hostium satiatæ sunt. Equites ambiguo certavere. Laudatis pro concione victoribus Cæsar, congeriem armorum struxit, superbo cum titulo DEBELLATIS. INTER. RHENUM ALBIMQUE. NATIONIBUS. EXERCITUM. TIBERII CÆSARIS. EA. MONUMENTA. MARTI ET. JOVI. ET. AUGUSTO SACRAVISSE. De se nihil addidit, metu invidiæ, an ratus conscientiam facti satis esse.

Cap. XXVI.

Quomodo classis Germanici in Oceano Germanico periclitata sit.

Aestate jam adulta, Legionum aliæ itinere terrestri in hybernacula remissæ, plures Cæsar classi impositas, per flumen Amisiam Oceano invexit. Ac primò placidum æquor mille navium remis strepere, aut velis impelli, mox atro nubium globo effusa grando simul, variis undique procellis, incerti fluctus prospectum adimere, regimen impedire: milesq; pavidus, & casuum maris ignarus, dum turbat nautas, vel intempestive juvat, officia prudentium corrumpebat. Omne dehinc cœlum, & mare omne in Austrum cessit, qui tumidis Germaniæ terris, profundis amnibus, immenso urbium tractu validus, & rigore vicini Septentrionis horridior, rapuit disjecitq; naves in aperta Oceani, aut insulas saxis abruptis, vel per occulta vada infestas. Quibus paulum ægreq; vitatis, postquam mutabat æstus, eodemque quò ventus ferebat, non adhærere anchoris, non exhaurire irrumpentes undas poterant, equi, jumenta, sarcinæ, etiam arma præcipitantur, quo levarentur alvei manantes per latera & fluctu superurgente. *Quanto violentior cætero mari Oceanus, & truculentia cœli præstat Germania, tantum illa clades novitate & magnitudine excessit, hostilibus circum litoribus, aut ita vasto & profundo, ut credatur novissimum ac sine terris mare. Pars navium hausta sunt, plures apud Insulas longius sitas ejecta, milesq; nullo illic hominum cultu, fame absumptus, nisi quos corpora equorum eodem elisa toleraverant.* Sola Germanici triremis Chaucorum terram appulit, quem per omnes illos dies noctesque apud scopulos, & prominentes oras, cùm se tanti exitii reum clamitaret, vix cohibuère amici, quo minus eodem mari oppeteret. Tandem relabente æstu, & secundante vento, claudæ naves, raro remigio, aut intentis vestibus, & quædam à validioribus tractæ, revertere, quas raptim refectas misit, ut scrutarentur insulas, collecti ea cura plerique. Multos Angrivarii nuper in fidem acce-

receptı, redempti ab interioribus reddere. Quidam in Britanniam raptı, & remissi à Regulis. Ut quis ex longinquo revenerat, miracula narrabant, vim turbinum, & inauditas volucres, monstra maris, ambiguas hominum & belluarum formas, visa, sive ex metu credita. Sed fama classis amissæ, ut Germanos ad spem belli, ita Cæsarem ad coërcendum erexit.

Cap. XXVII.

Romani defossam Varianæ Legionis aquilam recuperant,

POst tale tantumq; periculum *Germanicus C. Silio cum triginta peditum, tribus equitum millibus ire in Chattos imperat, ipse majoribus copiis Marsos irrumpit*, quorum Dux Malovendus nuper in deditionem acceptus, propinquo loco defossam Varianæ L[egionis] aquilam, modico præsidio servari indic[at]. M[issa] extemplo manus quæ hostem à fron[te] [eli]ceret, alii qui terga circumgressi recluderent humum, & [utris]que adfuit fortuna. Eò promptior Cæsar introrsus, populatur, excindit, non ausum congredi hostem, aut sicubi restiterat, statim pulsum, nec unquam magis, ut ex captivis cognitum est) paventem. Quippe *invictos, & nullis casibus superabiles Romanos prædicabant, quia perdita classe, amissis armis, post constrata equorum virorumq; corporibus littora, eadem Virtute, pari ferocia, & velutı aucti numero irrupissent.* Reductus inde in Hiona m[ilit]es, lætus animi, quod adversa m[ar]is, expeditione prospera pen[sa]visset, addidque munificentiam Cæsar, quantum quis damni professus erat, exolvendo. Nec du[bium] habebatur, [la]bare hostes, petendæq; pacis consilia sumere, provisa æstas adjiceretur, posse bellum patrari, sed crebris epistolis *Tiberius monebat*, rediret ad decretum triumphum, satis jam eventuum, satis casuum, prospera illi & magna prælia, eorum quoque meminisset, quæ venti & fluctus nulla Ducis culpa, gravia tamen & sæva damna intulissent. *Se novies à Divo Augusto in Germaniam missum, plura consilio, quam vi perfecisse, sic Sicambros in deditionem acceptos, Suevos Regemq; Maroboduum pace obstrictum, posse & Cheruscos, cæterasq, rebellium gentes, quando Romanæ ultioni consultum est, internis discordiis relinqui.* Precante Germanico annum efficiendis cœptis, acrius modestiam ejus aggreditur, alterum Consulatum offerendo, cujus munia præsens obiret. Simul adnectebat, si foret adhuc bellandum, relinqueret materiem Drusi fratris gloriæ, qui nullo tum alio hoste, non nisi apud Germanias nomen Imperatorium, & deportare lauream posset. Haud cunctatus est ultra Germanicus, quanquam fingere [ea] [s]et invidiam parto jam decori abstrahi [intelli]geret.

Cap. XXIIX.

De Triumpho Germanici ob dictos Germanos,

C. Cælio, L. Pomponio COSS. *Germanicus Cæsar ad VII. Kalendas Junias triumphavit de Cheruscis, Chattisq; & Angrivariis, quæq; aliæ nationes usq; ad Albim colunt, vecta spolia captivi, simulachra montium, fluminum, præliorum, bellumq; quia conficere prohibitus erat, pro confecto accipiebatur, augebat intuentium visus eximia ipsius species, currusq; quinque liberis onustus. Et quidem Strabone Auctore, *libro VII. Germanicus in triumpho duxit aliquot Germaniæ Principes*, utpote *Sigemundum* Sigestis filium, Cheruscorum Ducem, *Thusneldam* Arminii, eo tempore adhuc contra Romanos belligerantis uxorem. In triumpho quoque ductum [re]fert Strabo, *Arminii filiolum* triennem, nomine *Thumelich*, & *Sesitaach* filium Segeneri, & *Ramim* conjugem, Vetomeri Duc[is] B[ructerorum] avorum filiam. Adhæc *Segestes socer Arminii* quoque in triumpho ductus est, etsi per honor[em]... cæteris, quòd cum genero non consensisse, [ab] initio belli Romanorum partes secutus esset.

Cap. XXIX.

De bello Arminii contra Maroboduum Suevorum ac Longobardorum Regem,

DEinde novum *bellum in Germania exarsit inter Maroboduum Suevorum & Longobardorum Regem*, etsi tunc [u]t tradunt, anno Christi nati XIIX. Imperii Tiberii III. Drusio Romanorum Duce, conciliatore pacem inter ipsos factam. Nam Suevi prætendebantur auxilium adversus Chaucos orantes. Nam discessu Romanorum, *ac vacui externo metu gentis adsuetudine & tum æmulatione gloriæ arma in se verterant*. Vis nationum, Virtus Ducum in æquo; sed Maroboduum Regis nomen invisum apud populares. Arminium pro libertate bellantem favor habebat. Igitur non modo Cheruscis sociisque eorum, vetus Arminii miles [sumps]ere bellum, sed è Regno etiam Marobodui Suevæ gentes, Semnones ac Longobardi defecere ad eum. Quibus additis præpollebat, ni *Inguiomerus* cum manu clientum *ad Maroboduum* perfugisset non aliam ob causam, quàm *quia fi[li]us fratris juvenem, patruus senex parere dedignabatur*. Diriguntur acies, pari utrinque spe, nec, ut olim apud [Ger]manos, vagis incursibus, aut disjectas per c[aterva]s. Quippe *longa adversus Romanos militia* [assu]e[v]erant *sequi signa, subsidiis firmari, dicta Imperatorum accipere*. Ac tunc *Arminius* equo collustrans cuncta, ut quosq; advectus erat, *recuperatam libertatem, trucidatas Legiones, spolia adhuc, & tela Romanis direpta, in manibus multorum ostentabat, contra fugacem Maroboduum appellans, præliorum expertem, Hercyniæ latebris defensum, ac mox per dona & Legationes petivisse fœdus, proditorem patriæ, satellitem Cæsaris, haud minus infensis animis exturbandum, quam Varum Quintilium interfecerant, meminissent modo tot præliorum, quorum eventu, & ad postremum ejectis Romanis satis probatos penes utros summa belli fuerit.* Neque *Maroboduus* jactantia sui [a]ut probris in hostem abstinebat, sed *Inguiomerum tenens, illo in corpore decus omne Cheruscorum, illius consiliis gesta, quæ prosperè ceciderint, testabatur Vecordem, Arminium, & rerum nescium, alienam gloriam in se trahere, quoniam tres vacuas Legiones, & Ducem fraudis ignarum, perfidia deceperit, magna cum clade Germaniæ & ignominia sua, cum conjunx, cum filius ejus servitium adhuc tolerent. At se duodecim Legionibus petitum Duce Tiberio, illibatam Germanorum gloriam servavisse mox conditionibus æquis discessum, neq; pænitere, quod ipsorum in manu sit, integrum adversus Romanos bellum, an pacem incruentam malint.* His vocibus instructus exercitus, propriæ quoque causæ stimulabant. Cum e Cheruscis Longobar-

[illegible] re [illegible] cor [illegible] aro dnus castra [illegible] cui fuit, & [illegible] arcomai [illegible] *missis, m[illegible] L[illegible] ad [illegible] berium oratur[illegible] aux* R[illegible] *Nam [illegible] eum adver[illegible] arma Romana [illegible] nam in eundem [illegible]tem R[illegible]* [illegible] ame [illegible] sus, ut [illegible]. Ad [illegible] vero *Mar[illegible]b[illegible]du[illegible]* [illegible] *dium, quam mise[illegible]* [illegible] mum, qu[illegible] *[illegible]sit Tiberi[illegible] ut [illegible] ant sup[illegible] ede ex memoria prioris [illegible] clar[illegible] mum quondam Re[illegible]m ad [illegible] ant[illegible] R[illegible]ma[illegible] ami[illegible]tiam p[illegible]* [illegible] *ut m et honorat[illegible] in Ita[illegible] maneret [illegible] ebus al[illegible]* [illegible] *popul[illegible] Romano* [illegible] Ra[illegible] [illegible] uasi [illegible] mosst [illegible] ex *[illegible] Italia per duode[illegible] ann[illegible] senuitq; multum imminuta claritate, ob nimiam vivendi cupiditatem.*

Cap. XXX.

[illegible] Adgandestrio [illegible]um, Arminium [illegible] Romanis pro[illegible].

A[illegible] m[illegible] in [illegible], prout Cornelius Tacitus ab [illegible] temporum scriptoribus me[illegible] refert, *Adgandestrius Chattorum* [illegible] *literas scripsit, quibus mor[illegible] omittebat patranda neci venenum* [illegible] m vero esse: *Non fraude, neq; [illegible] armatum Populum Romanum* [illegible]

Cap. XXXI.

[illegible] Arminius [illegible] flumen [illegible] quibus eum Romanis [illegible]rum.

A[illegible] d[illegible] b[illegible] ex Germania Romanis, & pulso [illegible] ob [illegible] duo, *Arminius Regnum adfectans, li[illegible] populariam adver[illegible] am hab[illegible] petitusq; ar[illegible] fortuna certaret [illegible] propinquorum [illegible] haud dubie Germania*, & [illegible] on [illegible] Romani, [illegible] R[illegible] es[illegible] Imperi[illegible] accessere, prae[illegible] ambi[illegible]us, bello non v[illegible] tectus est.

Cap. XXXII.

[illegible]

S[illegible] *a Armi[illegible]* [illegible] quod [illegible] *exempl[illegible] brevi [illegible] rebus maximis con[illegible]* Graecorum [illegible], Tacito perhib[illegible] tus, qui [illegible] mis[illegible]: Roman[illegible] ud [illegible] d[illegible] an, [illegible] inc[illegible] ver[illegible] habeat, [illegible] nam [illegible] el [illegible] P[illegible] m[illegible] ap[illegible] d[illegible], [illegible] quoque de ea con[illegible]turu[illegible]e.

Cap. XXXIII.

De Fa[illegible] [illegible]

I*Rme[illegible] ne*[illegible] p[illegible] nec [illegible] e Ku[illegible] & A[illegible] s K[illegible] *Id[illegible] lum*, qu[illegible] *mar[illegible] Me[illegible] co[illegible] Petro consi[illegible]* [illegible] Saxon[illegible] p[illegible] *di[illegible] Irme[illegible] tuam qui H[illegible] dicitur:* V[illegible] est, *commune pro[illegible] & A[illegible]minium: Batavam[illegible] oppido [illegible] M[illegible] berge* sten[illegible] tam [illegible] is M[illegible] ma Saxon[illegible] p[illegible] anos subv[illegible] te[illegible] sic & ipse [illegible] statuere nequi[illegible] *[illegible]phalia an de alio a[illegible] lam* [illegible] m[illegible] id [illegible] el [illegible] M[illegible] H[illegible] Ar[illegible] coep[illegible] esse *videtur, quasi Armini statu[illegible]* q[illegible] norem mo[illegible] Ro[illegible] erecta[illegible] *initio q[illegible] am [illegible] postea t[illegible]pore [illegible] ecem[illegible] Irmen[illegible] statam.* [illegible] quod Arminius [illegible] citer [illegible] b[illegible] manos esset t[illegible]. *Fra[illegible]* K[illegible] bit, *armat[illegible] pore [illegible] militar[illegible] rosam, cujus breve m[illegible] facilis ortus [illegible] interitus [illegible] pra[illegible] a[illegible] ram expandit, dubiam p[illegible] facile hunc [illegible] praeferebat [illegible] tam [illegible] in [illegible] peo qui be[illegible] imp[illegible] impetum mo[illegible] bat, quo[illegible] in acie [illegible]* nem de[illegible] libelli o[illegible] Deo o[illegible] atque ae[illegible] laus

HISTORIAE DE ARMINIO, FINIS.

De

DE PRISCA AC VERA ALPINA RHÆTIA,

Cum

CÆTERO ALPINARUM GENTIUM TRACTU,

Nobilis ac erudita ex optimis quibusq; ac probatissimis Autoribus Descriptio,

AUTORE

ÆGIDIO SCHUDO CLARONENSE,

VIRO Apud Helvetios clarissimo.

ÆGIDIO SCHUDO CLARONENSI,

VIRO Apud Helvetios Consulari clarissimo, omnibusq; modis ornatissimo,

SEBASTIANUS MUNSTERUS.

D [illegible]

Mittendi, H[illegible] iman[illegible] opus tuum tab[illegible] Re[illegible] num, cum [illegible] libello, [illegible] non sine f[illegible] [illegible] tulerem fœtus [illegible] Herculea audacia A[illegible] montesq; illos h[illegible] perp[illegible] [illegible]centes fri[illegible]ore, [illegible] nunquam [illegible] audi[illegible] [illegible] humer[illegible] mundum [illegible] extremi[illegible] B[illegible] & [illegible], ap[illegible] lpe[illegible] gant[illegible]um illum animi tui conatum [illegible] qui potueris tantorum montium molem, tot [illegible] amnes, tot populos, tot [illegible] tot [illegible] & loca in tam ext[illegible] nam trans [illegible] At [illegible] & vere scio, in [illegible] erendis & [illegible] oporte[illegible] digerendis tibi non tantum [illegible] tum exegit indefessum [illegible] per[illegible] pe[illegible] [illegible] Au[illegible]res & Histo[illegible] eorum [illegible] [illegible] [illegible] aut certe [illegible] [illegible] dem, circumspicis: & [illegible] tabulis [illegible] [illegible] prabeas, [illegible] pro gratia convitiari possis. Spero hoc pulcherrimũ tuum studium, quo patriam suam & [illegible] nam Rhætiam, sic cum perpetua & nunquam intermoritura nominis tui laude, illustr[illegible] plurimos in[illegible] citaturum, ut sui exemplo [illegible] quo[illegible] merere de patria sua conentur. C[illegible]terum quem ego in has tabulas tuas edendas exan[illegible] laborem [illegible] est [illegible] [illegible] eram. C[illegible] d[illegible] [illegible], dum [illegible]gerer nunc [illegible] nunc [illegible] [illegible] hoc quodq; ma[illegible] cum [illegible]. Re[illegible]uebat [illegible] hunc [illegible] meus HENRICU[illegible] GL[illegible]RE[illegible] quere[illegible]batur, [illegible] elegantem illam el[illegible] Latina versione assequi non posse. Neque alii hunc laborem subire volebant, quem vir talis ac tantus assumere detrectavit. In his autem [illegible] tabulis [illegible] jam cœpta excudi, & nihil de[illegible] quam libri versio. Adductus [illegible] ma[illegible] audacia quam debueram [illegible] illes artus huic labori, quem alii recusarunt, [illegible] & pro me [illegible] librum verti, ut etiam ab Italis, Gallis [illegible] aliis exteris nationibus legi po[illegible]. Notius est hodie in Orbe Munsteri nomen quam ut ob meam infantiam a studio [illegible] veniam petere anxie contendam. [illegible] velit tibi meu[illegible] labor non disp[illegible] Vale Vir ornatissime. Basileæ, XXV. Martii.

ÆGIDII SCHUDI CLARONENSIS V. C. APUD HELVETIOS,

In Librum Alpinarum Gentium, præfatio.

NOn multis retroactis temporibus, amice lector, egregia illa facta, memorabiliaque annorum gesta, quæ in variis Regionibus apud Rhenum & Danubium per Helvetios, Rauracos, Suevos, Vindelicos, Rhætos, Sedunos, & confines eorum atque Gallorum & Germanorum contigerunt, tanta oblivione hodie deleta constat, ut etiam nomina ipsa [illegible]m insignium Virorum per quos, verùm & locorum apud quæ hæc gesta sunt, interciderint, planeque nobis incognita facta sint. E hinc factum, ut terrarum illarum indigenæ vanis plerunque motu conjecturis, fabulisque intenti, varias de sua origine conceperint opiniones, ineptas insulsasq & a veritate alienas de sua prognatione cudentes Historias. Id autem hinc adjecti potest, certaque probari ratione, quod *Germanorum lin[gua] intra 750. annos cœpta est scribi, & in literarum complexionem coarctari.* Quid ergò vetustum apud illos inveniri poterit, quando nemo fuerit, qui ante memoratum tempus res præclare gestas, annotarit, imò nec annotare potuerit, & nihil, quantumlibet egregiè factum, in mortalium memoria diu manere queat nisi literis mandetur? Quòd si dixeris, à Latinis Historicis Germanorum antiqua facta conscripta, nun te audiemus, certi de hoc, quod apud illos nihil [ce]rtum de eorum gestis inveniri possit. Somnia ergo sunt, vana & mera figmenta, quæ sub Historiarum specie passim circumferuntur, qualia sunt quæ de Hildprando & similibus, vana loquacitas excogitavit, posteaquam apud nos *Germanos omnis bona Eruditio sic extincta fuit, ut & optimi Autores, qui passim in Bibliothecis repositi fuerant, ab idiotis neglecti [m]ucalore corrosi & carie vitiati perierunt.* Nec obstat apud exteros, puta in Italia, fuisse Viros egregia præditos Eruditione, qui nedum, quæ à suis gesta sunt, annotarunt, verùm & quæ apud exteras nationes, cùm nullus [e]orum Regiones nostras unquam ingressus, quicquam lustrare aut videre potuerit, ut taceam labores propter eas subiisse. Non ergo immeritò prima laus datur summæ Eruditionis Viro *Henrico Glareano* Poetæ, Præceptori meo colendissimo, atq; affini dilecto, qui primus apud nos, quod sciam, vetusta nomina in lucem revocavit, quæ tunc ferè omnem humanam exciderant memoriam, & veluti obsoleta inusitataque nemini cognita erant. Qua in re pulchro exhibito exemplo, plurimos bonos Viros, & felici pollentes ingenio, excitavit, qui vestigia ejus sectantes, profundius vires ingeniorum suorum hujusmodi exercuerunt, p[ro]ffiusque acri suo judicio omnia rimantes, non pauca ex tam multis relictis vestigiis, Majorum nostrorum facta, veluti ex tenebris in lucem revo[carun]t. E [q]uibus [su]nt *Beatus Rhenanus* Selectstadianus, Vir incomparabilis doctrinæ & eruditionis, *B[ili]baldus Pir[ck]eimerus, Gerardus Noviomagus, Ioachimus [Vadianus?], [Iohann]as a Sancto Gallo,* & ego novissimus, qui [i]p[se] q[uo]dam antiquorum gesta [&] locorum verisimilibus conjecturis & probans Autoribus atque Historicis, pro incolarum [uti]litate excerpsi & in unum collegi, postissimum, quæ hujus superioris Germaniæ & Alpinarum Regionum, mentionem facere, visa sunt,

AUTORUM,

à

Quibus sequens Rhætiæ Historia est excerpta, Catalogus porrò sub quo Imperatore, & quo tempore ante vel post Christum natum, quisque vixerit, suis nominibus & numeris expressimus.

POlybius Græcus. *Hic fuit Scipionis A[fricani] Præceptor, qui vixit ante Christum, annis 439.*

Cajus Iulius Cæsar, qui floruit ante Christum annis 43.

Horatius Flaccus Poeta, qui fuit ante Christum, annis 8. sub Augusto.

Titus Livius Patavinus.

Strabo Amasianus Græcus.

Publius Velleius Paterculus.

Trogus Pompejus, cujus Historiam Iustinus in epitomen redegit.

Hi floruere sub Augusto & Tiberio, eo tempore quo Christus in humanis egit.

Pomponius Mela.

Cajus Iulius Solinus — *Sub Vespasiano, anno*

Cajus Plinius Secundus. — *à Christo nato 80.*

Publius Cornelius Tacitus, sub Trajano.

Cajus Suetonius Tranquillus, sub Trajano.

Claudius Ptolemæus Alexandrinus, sub Marco Antonino. 175.

Iulius Capitolinus. }

Æ[lius Spa]rtianus. } *Sub D[iocle]tiano. [2]92.*

Flavius Vopiscus Syracusius }

Eusebius Cæsariensis sub Constantino Magno.

Ammianus Marcellinus sub Constantio & Valentiniano. 36[0].

Eutropius, sub Valentiniano. [3]80.

Antoninus [Augu]stus, qui in [s]ua tempora Constantini Magni, qui By[zanti]o nomen imposuit cujus ipse mentio[nem f]acit annis 40[0] vel circiter.

Claudius Claudianus Poeta sub Honorio. 412.

Sidonius Apollinaris Poeta, sub Valentiniano III. 459.

Agathias Græcus, sub Iustiniano. 560.

Paulus Diaconus Aquileiensis sub Constantino VI. 742.

E[g]inhartus Caroli Magni scriba & Notarius. 809.

Ratpertus Sa[ng]allensis 880.

Regino Abbas Prumiensis. 907.

No[t]kerus S. Galli, sub Ottone primo. 950.

Luitprandus Ticinensis Levita. 970.

Ekkardus Sangallensis. 1036.

Her-

Hermannus Contractus sub Henrico II. 1040.
Abbas Urspergensis sub Philippo Imperatore anno Domini 1202.

CAP. I.

Quomodo Thusci, qui deinde Rhæti, hodie verò Churenses, ex Italia venerunt ad Alpes cum Duce suo Rhæto: item de quibusdam familiis eorum,

ANno ante Christum D.LXXXVII. regnante apud Romanos Tarquinio Prisco, *Galliæ populi primam in Italiam fecerunt profectionem*, id quod certò constat, sub Duce Bellovesio, *paucisq; elapsis annis, urbes Mediolanum, Comum, Bressiam, Veronam, Bergomum, Tridentum atq; Vincentiam construxerunt*: quo tempore *Thusci in Italia magnum habuerunt Imperium*, quod ab infero mari usque ad superum extendebatur, magnaque fertilitate exuberabat. Habet autem Regio illa has inclytas civitates, Pisas, Senas, Lucam, Florentiam, &c. & usque in hunc diem cultores Regionis illius Thusci appellantur, quorum dominium aliquando ultra Padum fuit propagatum. *Postquam autem Galli Italiæ penetralia ingressi sunt, Thuscos bello vicerunt, patriisq; sedibus pepulerunt.* Et quanquam *Thusci* armatis viris, locisque natura & arte munitis plurimum valerent, victi tamen à Gallis, cedere potentioribus coacti sunt, amissaque patria, *Duce Rhæto ad Alpes concesserunt, & montana loca incolentes, Ducis sui nomine & posteritatem & Regionem illam toto orbe memorabilem reddiderunt.* Ve[illegible]ntes autem in asperis illis montibus, & Regione illa squalida atque inculta, temporis successu [illegible]acti sunt & ipsi efferi & inculti, nihil ex priori retinentes civilioris vita, præter linguæ aliquantulam modulationem, sed quæ & ipsa plurimum apud eos vitiari cæpit. Hæc hactenus recitata, con[illegible]bunt Livius, Justinus & Plinius. Livius *decad. I. lib. V.* sic scribit: *De transitu in Italiam Gallorum hæc accepimus: Prisco Tarquinio Romæ regnante, Celtarum, quæ pars tertia Galliæ est,* &c. Et paulò post: *Fusis acie Thuscis haud procul Ticino flumine, cum, in quo consederant, agrum Insubrium appellari audissent,* &c. Idem in eod[illegible] lib. *Thuscorum ante Romanorum late terra marique opes patuere, mari supero inferoq;.* Idem de Th[illegible] expulsis eodem lib. *Alpinis quoq; ea gentibus haud dubie origo est, maxime Rhætis, quos loca ipsa efferarunt, ne quid ex antiquo præter sonum linguæ, nec eum incorruptum retinerent.* Justinus lib. XX. *Thuscos expulerunt, & Mediolanum, Comum, Brixiam, Veronam, Bergomum, Tridentum, Vincentiam condiderunt.* Idem eod. lib. *Thusci quoq; Duce Rhæto avitis sedibus amissis, Alpes occupavère, & nomine Ducis gentem Rhætorum condiderunt.* Plinius lib. III. cap. [illegible]. *Rhætos Thuscorum prolem ar[illegible]trantur a [illegible]allis pulsos Duce Rhæto.*

Thusci itaq; isti avitis pulsi sedibus, & intra Alpium asperiora co[illegible]idente, loca, haud vulgares infimiq; sortis homines fuère, sed omnium Thusciæ incolarum & genere & opibus præstantissimi. Id enim ubi venire cognovimus, cum Regio a[illegible]liqua expugnata fuerit, ut plebs infima terè semper victoris gratiam obtineat, atque ca[illegible]m & prædiolum suum retineat, quippe quæ nec potestate ulla aut opulentia [illegible]icitur, potentiores verò, & quibus facultates suppetunt uberiores, viresque rebellandi non desunt, longè à patria arceantur sede, quòd hi vi[illegible]torem ante assecutam victoriam sua infestarint fortitudi[illegible]e, habeantque opes multas & prædia amplissima, quæ hostis in suam rapit potestat[illegible]m. Unde cùm [illegible]ius hic dicat, *loca ipsa hosce Rhætos efferos reddidisse, ne quid ex antiquo retinuerint* satis indicat, *extorres illos Thuscos non vulgares & rusticis moribus præditos, ut nunc sunt, sed potentes & spectata Virtutis Viros fuisse.* Quin & in hunc usque diem Rhæti, incolæ Alpium, jactitant sese descendisse à Nobili familia, qui tamen hodie passim habitant in vallibus asperis atque aliis agrestioribus locis, [illegible]uæ etiamnum Nobilitatis ostentantes insignia, antiquitatis suæ monumenta.

Istæ familiæ olim floruerunt, & hodie quoque quædam adhuc inveniuntur.

	Comes à Metsch.	*De Amasia*	*Amasius*
Barones a	*Rhatzuns*	*De Rhætio*	*Rhætius*
	Bell mont	*De Bello monte*	*Bellus mons*
	Montals	*De monte alto*	*Mons altus*
	Vatz	*De Vatio*	*Vatius*
	Saz	*De Sacco*	*Saccus*
	Comes à Monfort	*De Monte forti*	*Mons fortis*
	Comes à Sargus	*De Sarunegauno*	*Sarunetius*
	Baro à Flumbs	*De Flumine*	
	Baro à Valarren	*De Valerius*	*Valerus*
Nobiles de	*Emps*	*De Amisio*	*Amisius.*
	Emps supra Curiam	*De Amedeo*	*Amedius*
	Capell	*De Capello*	*Capellus*
	Suns	*De Sanzo*	*Sontius*
	Castels	*De Castello*	*Castellus*
	Castris	*De Castritio*	*Castritius*
	Valendans	*De Valendiano*	*Valentinianus*
	Bellfore	*De Bello forte*	*Bello fortis*
	Bisson	*De Bissis*	*Bisius*
	Buvrix	*De Bovviga*	*Bovitius*
	Balckain	*De Balcono*	*Balconus*
	Pansgada	*De Pansio*	*Panitius*

Nobiles de	*Trimis*	*De Trimontib*	*Trimontius*
	Plantairo	*De Plana terra*	*Plana terra*
	Marschlintz	*De Marsilino*	*Marsilius*
	Fontenain	*De Fentenasto*	*Fentenatius*
	Marmels	*De Marmoreo*	*Marmoreus*
	Ment	*De Monte*	*Montanus*
	Lumbarins	*De Lemareno*	*Lumbarinus*
	Juvalt	*De Iuva alto*	*Juvaltius*
	Castelmur	*De Castelmuro*	*Castremurus*
	Tumben	*Tumba*	*Tumba*
	Pessellen	*Passelle*	*Passellus*
	Planten	*Planta*	*Planta*

Sunt & aliæ plurimæ hujuscemodi familiæ, ex quibus nonnullæ penitus in exterunt, quædam adhuc superstites inveniuntur, quas tamen hic brevitatis causa omittendas ceusui. Sunt proinde *in valle Lugnitza* multi talium Nobilium, id quod clarum indicium est avitæ posteritatis, alioquin si vallis illius proventus spectes, vix ibi nutriri possent duo *Nobiles*, more Nobilium impensius vitantes. Isti verò laboribus gravioribus assueti, jam *occalluerunt ad quæcunq; opera quantumlibet difficilia, nec pudet illos laborum, minimeq; arbitrantur ob labores ipsorum obfuscari Nobilitatem*, & rectè quidem: *Non enim inopia aut victus manibus partus, sed morum perversitas & facinora, infamem atq; degenerem reddunt Nobilitatem.* Gloriantur autem isti pauperes Nobiles, quorum jam in minimus, quod ex Nobilissima descenderint prosapia, quodque Majores ipsorum è Roma aliquando fuerunt pulsi; sed in hoc errant, quandoquidem originem à Thuscis, ut jam diximus, traxerunt, qui illo tempore clariores Romanis fuere, quorum vicini extiterunt. Loquuntur ut inexperti, & qui neque antiquitatum neque Historiarum cognitionem habent, hoc tantùm verè scientes, Majores ipsorum advenas fuisse ex Italia. Ob ista tamen non inferiores se judicant Germaniæ Nobilibus, etiamsi illis longè impares sint, si phaleras caballorum & cataphractorum spectes, aliorumque ornamentorum luxum, quibus hodie Nobiles exornari solent; isti autem ea nec habent nec facile habere poterunt, ob Regionis eorum infœcunditatem. Atpropter istorum defectum, non putant quicquam decedere Nobilitati suæ. *Hoc in primis curant, ut piè & justè vivant, execrantes omne id, quod iniquum est*, quippe qui nunquam non cogitant *à quam Magnificis Viris originem duxerint, id unica illis est gloriandi ratio, non obstante incivilitate eorum, quam ab inculto agro, vel ut labem quandam, contraxerunt.* Præterea est & id obiter hic commemorandum Rhætos, tempore Livii, haud secus quàm hodie moratos fuisse, id quod ex verbis ejus adverti potest, quando scribit *Rhætos nihil ex antiquo præter sonum linguæ, nec eum incorruptum retinuisse.* Hac *Rhætica lingua utuntur usq; in hunc diem Rhætiæ incolæ potissimum quicunque circa Curiam habitant*, quos nos Germani Churwelschen/ id est, *Curenses Italos*, ipsi autem Romanos sese appellant, fortassis ob istam rationem, quòd Romani & Thusci olim una usi fuerunt lingua, *hodie* autem *Thuscana lingua* communiter *pro Italica habetur.* Cæterum *Rhætica lingua* intra 150. annos *plurimùm* apud Rhætos *interiit.* Germanica indies invalescente, ut hodienedum Curenses, verùm & qui remotiores sunt Germanicè loquantur, qui haud longè supra ævum nostrum Italicè loquebantur, si modò corruptissima eorum lingua Italica est censenda, quæ & olim tempore Livii, & hodieque adeo depravata est, ob hominum illorum cam & incompositam vitam, ut Thuscani, qui adhuc sunt in Italia, eos loquentes minimè intelligant, quantumlibet unius sint Nationis & ab una descenderint prosapia. Sic si horum Nobiles conferas Thusciæ Nobilibus, rectius rusticos esse, quàm Nobiles dixeris.

CAPUT II.

Quare Rhætica lingua scribi non possit.

R*Hætica lingua tam perplexa* & impedita est, *ut scribi nequeat: unde omnes literæ ab antiquis confecta, Latinè scripta sunt, & quas hodie parant, Germanicè scribi procurant.* Ratio alia hujus perplexitatis afferri nequit, quam quæ data est de moribus, in tantam rusticitatem depravatis. *Cum enim ab initio sua ex Italia fuga, asperiores & agrestiores terras longo tempore manuum suarum indefessis laboribus mitiores reddere cogerentur*, unde sibi necessarium pararent victum, *pueros autem literis instituendos minimè curarent*, unde usum legendi & scribendi acquirerent, *sed perpetuò tractarent ligones, furcas ferras & alia rustica instrumenta*, quibus sylvestrem & lapidosam terram repurgarent & pastinarent, tandem *factum est, ut cum rustico labore, rusticos quoq; induerint mores, neglectoq; cultiori sermone suam linguam suam depravârint*, id quod in hod[ier]num usque diem, in Germania fieri videmus q[uo]n[iam] hi qui solitarii in sylvis extra frequentiam hominum habitant destituti scribendi & legendi [eru]ditione, rudes & inculti evadant, linguam nativam corrumpant, & cæteris ejusdem Regionis hominibus prorsus dissimiles efficiantur.

CAP. III.

Situs verus antiquissimorum Rhætorum.

V*Era & antiqua Rhætia locum habet in Lepontiis Alpibus, juxta utrăq; Rheni originem*, includens omnes circumjacentes valles & montes, quorum multi descendunt & procurrunt usque ad eum locum, ubi uterq; Rheni rivus in unum coalescit fluvium. *Est* autem *inter hos duos Rheni rivos*, haud procul ab eo qui posterior vocatur Rhenus, supra verò utriusq; mixturam, *spatio pedestris itineris, quod media hora confici potest, campus* quidam pulcher, *cui imminet collis in suo vertice arcem gestans* celebrem & pervetustam, *nomine Rhætium*, quod hodie *Germanicè* vocamus Rhäzuns; & *conjectura* prægnans est, *illud olim à primis extructum Rhætis*, sicut & intra sexaginta annos adhuc aliqui fuerunt ejus arcis *possessores, ex clara Ratzuns familia descendentes, Barones potentes*, quippe qui à parentibus suis in illa Regione, quam vulgò vocant Ober Graubund/ id est, superior Grisea, aut Canitiei Confœderatio, amplissimam acceperunt ditionem, habentes subjectos homines, possidentesq; Castra & Regalia. *Ultimus ejus familiæ Dominus fuit Udalricus à Ratzuns*, & is obiit anno

De

Domini 1459. Sabbatho ante Matthiæ, & *successio eo in hæreditatem Comes Iodocus à Zollern, & Baro à Lympurg. Memoratam verò arcem* cum ditione ejus *possident* jam *pignoris loco Domini à Marmels. Vulgus* tamen *Regionis illius* ex coosuetudine *appellat possessores* dominii illius, *quantumlibet extra familiā sint, Dominos à Ræzuns.* Fuit & alia pervetusta *arx* io Regione illa, sed quæ modò in ruinis jacet, appellata olim *Rhætia alta*, hodie autem corrupto vocabulo vocatur Realt / distatque à Rætzuns itinere pedestri duarum horarum & dimidiæ, sita juxta posteriorem Rhenom, in ulteriori fluminis ripa, in edito loco, *supra villam* Germanicè Tussis appellatam, quam Rhæti barbara sua lingua vocant *Tuscianam, quæ villa una est ex præcipuis Grisea illius Liga* villis, & verisimile est *nomen illi contigisse à primis Rhætis, posteaquam Tusciam reliquerunt* (est eoim vocabulorum magna allusio Thusciæ & Tussis, sicut & arcium Realt atq; Rætzuns) à primo Duce Rhæto: ut hîc taceam quid incolæ Regionis illius veluti per manus acceperint, ut ipsi aiunt, à majoribus suis, quod olim Rex quidam aut Priuceps Regionum illarum habitârit in arce Realt. Hunc ego puto Dominum fuisse Rhætorum, qoi tunc adbuc Rhætiam sibi subjectam habuit. In ista arce adhuc videntur reliquiæ quædam fortissimarum turrium & murorum Præterea inter memoratas duas arces Realt & Rætzuns, iotercipitur *campestris quadam vallis*, quam nostrates *Tumlesch*, Barbari autem Tomiliascam appellant, supra illam est Realt, & infra Rætzuns, intermedia verò vallis mediocriter frugifera, potissimum in pomis, frumento & vino, etiamsi supra Regionem illam, oullum crescat vinum. Hunc ita jue ego arbitror Rhætiæ esse ambitum, unà cum adjacentibus vallibus, quæ plurimæ sunt in utraque Rheni ripa, etiam ultra juga Alpium, quales sunt Clavena, Brigella, Mesaucum, Ursella, &c. His annumero populos habitantes juxta originem Oeni, labentis in Danubium, & habitantes juxta fontes Athesis, alluentis mœnia Veronæ, & tandem in mare Adriaticum delinentis. Porrò *populi juxta Oenum sedentes*, hodie *appellantur Engadini & Vinstermuntii, qui* autem *ad Athesim, Vinstgoii & Munstetalenses*, pertingentes usque ad Oeni vallem & Athesis Regionem. Apud ipsos enim initium sumunt memorati duo amnes. Hi semper & ab antiquo sociati & confœderati fuerūt cathedrali Ecclesiæ Curiensi, existentes de natione eorum usq; in hunc diem. Loquuntur barbara illa & vitiata lingua, quam vulgò Churwälsch vocant, non Italica, id quod evidens indicium est, illos quoque descendisse à Thuscis, & ex Rhætis prognatos.

CAP. IV.

Historicis, qui hic citantur plurimi, confirmatur Rhætos ab initio in Alpibus juxta Rhenum consedisse.

Livius, qui fuit eo tempore, quando Christus Servator noster vixit homo inter homines, scribit de Thuscis expulsis decad. 1. lib. 5. *Alpinis quoq; ea gentibus haud dubie origo est, maximè Rhætis.* Strabo, qui illo etiam tempore vixit, lib. IV. scribit: *Supra Comum ad Alpium radicem Rhæti jacent.* Idem eod. libro: *Rhæti ad Italiam usq; extenduntur, quæ supra Veronam & Comum est.* Et lib. VII. in huoc modū scribit. *Helvetii & Vindelici in montibus campos inhabitant, Rhæti vero & Norici ad Alpium summa tenent.* Horatius lib. IV. Ode 4. sic Rhætis scribit:

Videre Rhæti bella sub Alpibus
Drusum gerentem.

Trogus Pompejus, qui illo quoque tempore floruit, Autore Justino lib. XX. sic scribit de Thuscis expulsis: *Alpes occupavêre, & nomine Ducis gentem Rhætorum condiderunt.* Plin. qui tempore Vespasiani vixit, in natural. Hist. lib. 3. c. 19. numerat Rhætos inter Alpinas gentes. Cornelius Tacitus, qui fuit tempore Trajani, scribit in lib. de situ & moribus Germanorum, in hunc modum: *Rhenus Rhæticarum Alpium inaccesso ac præcipiti vertice ortus* Paulus Diaconus Aquileiensis, qui anno Domini 742. vixit, asserit: *Dukes esse Rhætios, & seipsum declarans, ast veros habitare in Alpibus.* Sunt autem hæc verba ejus lib. II. cap. 21. Hist. Longobardorum: *Inter Mediolanenses & Sueviam Alemannorum Provinciam, quā Septentrionem versus sita est, duæ provinciæ, scilicet Rhætia prima & secunda inter Alpes consistunt, in quibus propriè Rhæti habitare noscuntur* Ex his vetustis Historicis satis probatum arbitror, *Rhætorum nationem in Alpibus juxta fontes Rheni consedisse*, atque in asperis illis vallibus construxisse arces & turres, atque alia id genus propugnacula, ad suī defensionem, quæ in vasta illa solitudine usq; adeò aucta fuerunt, & quædam in tam inviis locis sita, ut vehementer mirandum sit, quomodo ibi vel ædificium extrui, vel homines habitare potuerint. Id ausim affirmare, neque in Italia, neque in Gallia, aut Germania ullum esse locum, in quo tot arces & præsidia, ut in isto, inveniantur, præsertim, ubi fundus est tam asper & infœcundus. Quædam præsidia in ipsis Alpium radicibus locata inveniuntur, tametsi pleraq; ruinosa hodie jaceant, & solùm indicium veteris ædificii ostentent. Necessariò proinde fatendum, *extraneam aliquam & divitem gentem, hæc tam multiplicia ædificia fundasse, in locis tam squalidis*, non autem indigenas & ibi educatos, qui id minimè facere potuissent, cùm Regionis illius proventus tanti non sint, ut expensas hujusmodi ferre possint. Aliunde igitur suppetiæ illæ ministratæ sunt, nempe ex Thuscia. Nam procul dubio postquam homines illi discedere coacti sunt, qui divitiis abundârant, secum tulerunt qoicquid corradere potuerunt, & ex his quæ necessaria non erant, munitiones in asperis illis locis coodiderunt, ubi prius nulla humana fuit habitatio, exceptis Lepontiis, qui itinera occupabant, quæ ex Germania & Gallia ultra Alpes in Italiam ducunt, de qua reinfrà latius dicetur. Jam enim facta, imò tuta erant itinera per Alpes, aliâs Thusci eas minimè transcendissent. Ptolemæus, Claudianus, & alii quidam qui longè post memoratos Historicos vixerunt, in quorum sententiam eunt doctissimi Viri B. Rhenanus & Bilibaldus Pyrckheimerus, mentionem faciunt alterius cujusdam & majoris Rhætiæ, sed de qua nos hîc non loquimur, infrà autem suo loco ejus recordabimur, ubi quoq; dicemus quomodo Rhæti ditionem suam amplaverint, & indies majora acceperint incrementa.

CAP. V.

Rhæti quomodo amplaverunt terminos suos.

P*Ostquam Rhæti in memoratis* asperis *locis aliquandiu consederunt, facti sunt posteri eorum ex locī asperitate bellicosi, gnavi & animosi*, deposita Majorum suorum ignavia, virilem induentes animom, quo robore *propagârunt suam ditionem ultra Alpes, usq; ad Comum, Veronam & Tridentum*: citra autem Al-

Alpes, usque ad *lacum Rivanum*, quem vulgò Walsensee vocant, & ad Brigantium, ubi initium est Podamici lacus quo ab utraque Rheni ripa Alpes extenduntur. Non tamen videtur mihi verisimile, totum hunc tractum Rhætos occupâsse, sed vallem Rheni Germanoi possidentes, extero populo locum non cesserunt, nisi fortè ditiores & potentiores ex Rhætis squalida refugientes loca, & fertiliorem quærentes terram, sese in demissiora insinuarint loca, & ibi emerint commodiora habitacula, aut aliàs obtinuerint, ut jam commemoravimus. *Castrum Manfort & Comites ejus ex Rhatis* initium habuerunt. Item *duo alia castra*, haud longè à se distantia, *qua vocantur Amisum excelsum, novum & vetus*, vulgò hohen Emps / *ex Rhatis* quoque originem acceperunt, & eorum familia adhuc extat. Horum meminit quoque Nauclerus in sua Chronica, in hunc modum scribens: *Anno Domini* 1195. *Henricus Imperator VI. misit ex Neapoli aliquos captivos Nobiles, præsertim Regis Tancredi filium, ad Curiam Rhatorum & exoculatum conjecit in carcerem in castro quodam Amisi nomine, quod est* Emps *ubi & tota vita sua captivus mansit*. Est & in alio latere Rheni, è Regione Montfurt, villa quædam monticulo rotundo imposita, quam Germani corruptè vocant, *Montiglen*, *Rhati* vero *Monticulum* quæ pristinum retinuit vocabulum & præter ipsum pauca alia in descensu illius lateris invenias Rhætica vocabula: nam ferè omnium oppidorum, villarum, vicorum, montium & vallium nomina, quæ in tota Rheni valle visuntur, Germanica sunt, qualia sunt Grünenstein / Wartensee / item Altstetten / Rineck / Marpach / Balgach / Berneck / Rosenberg / Monstein / Buchberg / & alia multa nomina, quæ hic superfluum duximus recitare. Hæc procul dubio à Rhætis ortum non habuerunt, fieri tamen potest, quòd illorum locorum habitatores temporis successu Rhætis subjecti fuerint, sicut & hodie Helvetiis subjecti sunt habitatores Bellizonæ & Lugani, vulgò Lowertz / & alii multi, qui alia, quàm Helvetii loquuntur lingua: Unde colligitur eos ab Helvetiis non descendisse, sed dominio eorum spontè, protectionis gratia, sese subjecisse.

CAP. VI.

Quomodo Rhati devastaverint Comum, & terminos suos extenderint versus Tridentum & Veronam.

ANno circiter 86. ante Christum natum, cùm Romanorum Consules essent Cn. Pompeius Strabo, Magni pater, & L. Portius Cato, & Rhæti jam annis 50. Alpium Regiones occupassent, & Comum devastassent, fuit oppidum illud rursum per Pompejum instauratum, de quo Strabo lib. V. sic scribit: *Comum mediocris erat colonia. Caterum Pompeius Strabo, Magni pater, colonos in eam restituit, quam incumbentes Rhati vastaverant.* Hinc conjicere licet eo tempore Rhætos terminos suos propagâsse, usque ad terras Tridentinorum, Veronensium atque Comensium. Fieri autem potest quod initium hujus belli fuerit eo tempore, quando Helvetii pugnantes contra Romanos, perculserunt Lucium Cassium Consulem eorum, & tunc Rhæti quoque, qui vicini erant Helvetiorum, cristas contra Romanos erigere ausi sunt. Sed & Cimbri illis temporibus bellum gesserunt contra Romanos, idque juxta fluvium Athesim, haud longè à Rhætorum terris, quod fortassis Rhætos quoque animosiores fecit. De bello Cimbrorum & Romanorum vide Florum super LXVIII. libro Livii, ac aliquot præcedentibus.

CAP. VII.

De oppidulo Wallenstat, & lacu ejusdem, & quomodo Rhati, succumbentibus Helvetiis Imperium suum dilataverint usq; ad Regionem Gastern. Item de confinibus Curensis & Constantiensis Episcopatus, at de Regione Helvetiorum, quam Marcham, vocant.

RHæti, ut jam diximus, *ditionem suam extenderunt usque ad lacum Rivanum, & lacum Podamicum* id quod factum videtur eo tempore, quando Helvetii relictis terris suis, incensisque habitationibus, animum in Galliam direxerunt, ut [illegible] occuparent. Sed postea à Cæsare victi, & ferè interfecti fuére, paucis salvatis, de quibus Strabo sic scribit lib. IV. *Cæsar reliquos ad millia [illegible] salvos emisit, ne Germanis finitimis desertum agrum teneret*: hoc est, ne Germani occiduum Rheni latus quoque occuparent. Scribit tamen Cæsar reliquias majores superfuisse. Illo tempore *Rhæti* prædia sua steriliora, quæ habuerant in Alpibus, relinquentes, inque subjecta loca se demittentes, quæ longè uberiora erant, & jam *vacua possessoribus suis Helvetiis, occupare cœperunt omnia aut majorem eorundem partem*. Cumque victi *Helvetii* ex Gallia redire cogerentur, non satis virium fuit eis, ut excluderent ab antiquis sedibus suis, quas jam occupaverant Rhæti, aut certè, quod verisimilius esse videtur, *spontè illis donarunt Regionem suam*, præsertim cum plurimùm in Gallia imminuti essent, nec sufficerent pro colenda tota terra. In hunc itaque modum arbitror, *Rhætos primùm extendisse limites suos versùs Galliam, idq; ante Christum natum annis 55.* Oppidum *Wallenstat*, in superiori parte lacus Wallenstatù situm, *non appellatur Rhaticè Walhestadium*, ut Vadianus putat, *ob id, quòd locum habeat in valle littoris illius laci, sed obtigit huic oppidulo nomen* illud olim, *quod occupatum esset [illegible] habitatum a Rhatis.* Tunc etiam Helvetii, qui inferiorem laci illius tenebant partem, utebantur lingua Germanica, & dederunt nomen Wallenstat memorato oppido, quod habitatur à Rhætis, barbara, hoc est, aliena à Germanica utentes lingua. Vocant enim Germani extraneas gentes, quæ non communicant cum eis, in vernacula lingua, Walen & Walschen / potissimum Italos & Gallos. Eadem ratione *lacus ille* cum in potestate esset Rhætorum, à Germanis appellari cœpit, Walenstatius lacus, quod nomen usque in hunc diem retinet, sed secus quàm Regio Wallengöw / Walchengöw / à Rhætis illis nomen accepit, de qua infrà quoque dicetur. Sciendum præterea quod Rhæti lingua sua memoratum oppidum Walenstat nominarunt *Rivam*, id est, *Ripam*; *lacum* autem *ipsum*, *Rivanum*, id, quod testantur antiquissimæ literæ fundationis Curiensis. Quo pacto verò Rhæti ejusdem laci ulteriora loca occupârint, adverti potest ex nominibus oppidorum, præsertim *Terzen*, *Quarten*, & inferiùs ab alio latere, Sewes *Quinten*, *in quibus locis custodia fuerunt* atque vigiliæ,

per

per quarum stationem … onem suam ampliârunt, quousque terram ultra Sewen / wesen, id est, Velenium, Schennis, & terram Domini Windeck obtinuerunt, ubi castra sua fortissima locârunt. Hinc Regio illa ad hunc usq; diem vocatur Gastern *quod usq; ad eum locum Rhæti castrametati fuerint.* Hoc ergo pacto Rhæti obtinuerunt & denominârunt Regionem illam, quod scilicet in tractu illo castra sua locâssent & limitem Regionis suæ contra Helvetios posuissent: unde & barbaram appellationem Gastern retinuit, quod castrorum limitem significat, sicut & Helvetiorum confinium, qui Germanicè loquebantur, Germanicam retinuit appellationem, nam limes ille terræ eorum ad Gastern usq; pertingens, lingua eorum March fuit appellatus, quod latinè Regionis alicujus aut agelli limitem significat. Limes autem ille Rhætorum, Gastern ab Helvetiorum Marca secernens, est Limagus amnis ex … arona descendens. Est & usque in hunc diem vera Marca, quam inferiorem vocant, diœcesim Constan… nsem separans a diœcesi Curiensi & est efficax argumentum vetustæ illius Regionum distinctionis Nam Marca illa & … stonenses, exceptis Kyrensen / Niderurnen & Bi… n quod etiam ab antiquis temporibus Schenne illum in Gastern est ad Constantiensem diœcesim pertinent, & è diverso lacus Walensee & tota Regio Gastern / excepta inferiore parochia, quæ Oberkilch appellatur, & ubi Rhætorum Regio finem habet, totum pertinet ad Curiensem diœcesim. Fuit & *tota Regio Gastern* etiam intra 500. annos *annumerata Curiensi …*, ho… Rhætis, id quod testantur privileg… … farea templo Sc… nins, quod est in Gastern / con… lla quorum tenor hic est:

In nomine Sanctæ & individuæ Trinitatis. Henricus divina favente clementia Re… . Si dignis petitionibus fidelium nostrorum benignum auditum adhibere studuerimus, apud Dominum & homines condignam remunerationem habere non dubitamus. Quapropter omnium Dei nostrique fidelium, præsentium scilicet & futurorum noverit industria, qualiter fidelis noster …dalricus Comes, postatie nostra clementiam adiit … humiliter rogavit, ut Monasterium quod Sk… nnes dicitur, à parentibus suis & à se … undotenus constructum, in honore quoque Sanctæ Sebastiani Martyris dedicatum, situm in pago Churvvalacha, in Comitatu Eberhardi Comitis, & sanctas Monsales ibi Deo sub Canonica regula servientes, in nostrum mundiburdium, tuitionem, defensionemq; acciperemus, cujus petitioni piam assensum prabentes, ob interventum ac petitionem dilectæ conjugis nostræ Agnetis Reginæ, præfatum Monasterium cum Ecclesiis decimis Ecclesiam N… olun, cum curte, cæterisque appendiciis, Ecclesias Chnonovva … Vila, Reiniovva, cum curtibus Ecclesiam verò Mellingen, nec non cætera bona quæ videntur habere in villa Ranchvvila, K…, Frovvines, …, Finines, Eslones, decimationem in Zizn… ,Thesteres, cum omni utilitate in Beneduro, dimidia pars curtis & Ecc… sia Falere … Pindenes, Slines, Walastade, Marga, F…a, Mura Winchelen / Chal… *Mundolne… volare: in Rieta,* Smarinhoven / … uchoven Buinchoven / *Barra, Columbari,* … Goltbach / *Sustes, & cum omnibus utilitatibus vel utensilibus ad idem Monasterium … ert inentibus, seu inacunque adhuc Divina Pietas illuc augeri voluerit, in nostrum mundiburdium, tuitionemq; suscepimus, nostraq; autoritatis præcepto roboravimus, eo quoq; tenore, ut præscriptum Monasterium & … Moniales eandem libertatem quàm cætera Regalia habeant, & perpetualiter in eadem consistant. … evimus autem atq; constituimus, ut eadem sanctæ Moniales inter se liberam potestatem habeant eligendi Abbatissam, cui a Regia potestate ipsum committeretur officium. Et ut hæc nostri mundiburdii vel tuitionis autoritas stabilis & inconvulsa omni tempore perseveret, hanc chartam inde conscriptam, subtusq; manu propria roboratam sigillare jussimus.*

Signum Domini Henrici Regis III. invictissimi. R.

Theodericus Cancellarius vice Bardonis Archiepiscopi & Archicancellarii recognovit.

Data III. Calendas Februarii, indictione X… anno Dominicæ incarnationis M.X… Anno autem ordinationis Henrici Regis tertii XVI. Regni vero VI. Actum Turegi feliciter, amen.

CAP. VIII.

De Rhætorum versus Podamicum lacum limite.

HAbet præterea Rhætorum Regio juxta Rhenum & hunc limitem, ut extendatur per Rheni descensum usque ad lacum Podamicum & non ultra, ubi Rheni nomen unà cum Rheno ipso … absorbetur. Unde Strabo libro IV. de Rhætis sic habet: *Ipsi autem ad ea usque loca, quæ Rhenus secat, extenduntur.* Scribit quoque lib. VII de lacu Rheni in hunc modum: *Ad eum lacum Rhæti paululum adsunt, amplius Helvetii* (qui hodie sunt *Svvitceri*) *& Vindelici, quos jam vocamus* Linggower *& deserta Bojorum Regio usque ad Pannonios*; magis autem Helvetii, & Helvetii in montibus campos habitant, Rhæti verò & Norici ad Alpium summa tenent. Hinc patet, eo tempore, quo Strabo vixit, tempore scilicet Augusti & Tiberii, ditionem Rhætorum extensam fuisse usque ad initium laci Podamici, & ad Brigantium, & non ultrà.

CAP. IX.

De Vindelicis, & quomodo Rhæti atq; Vindelici Helvetios & alios populos obruerent, itemq; quando Rhæti Romanis subditi fuerint.

QUod autem post infortunia Helvetiorum Rhæti … ditionem suam ampliaverint, subindicat jam memoratus Strabo in libro IV sic scribens: *Isti … timas Italiæ partes omni tempore, & Helvetiorum & Sequanorum, & Bojorum & Germanorum incursitabant. Porro Vindelicorum Regionum habet inter lacum …damicum, Hercyniam silvam, quam hodie … gram … vam vocamus, Danubium & Lycum.* Restat autem … ro ævo parvus quidam te… nomen … pristinum … ptum, nempe … / qui à Lindaugia versus Marchdorff & ulterius porrigitur, constituens … pitulum in diœcesi Constan… nsi, quod vocant Capitulum Lingg… In una Vindeliciæ extremitate juxta Lycum fluvium locatur Augusta, & in opposita Lindaugia, quæ ut videtur, olim insula Vindelicorum appellata fuit, de qua Strabo quoq; scribit, ut infrà commemorabimus. Vindelici itaq; olim … incur-

incursio[illegible] aut in vicinum q[illegible] los, præsertim [illegible], quos Sunggo[illegible]es esse putant, Boj[illegible] & al[illegible] adjacentes Germ[illegible]os, simul & Rhæti [illegible] starunt [illegible] nos suos Italos & Helvetios. Po[illegible] [illegible] *tempore Augusti*, annos circ[illegible] [illegible] ante [illegible] incarnationem, sunt & *Vinde[illegible] at[illegible] Rhæti mult[illegible] impugnati, & magna pars ditionis e[illegible] Romanis subjecta*, [illegible] per [illegible] suos illos fratres Tiberium [illegible] Drusum Cæsaris privignum. Un[illegible]bius in C[illegible]n. Olympiade 19[illegible] anno 2. *Tiberius Vindelicos R[illegible]nam provinciam facit.* Et V[illegible]lle[illegible]s Paterculus lib. 1. *Tiberius Cæsar Rhætiam & Vindelicos ac Noricos, Pannoniamq; & Scordiscos, novas Imperio Romano subjunxit provincias.* Idem lib. II. [illegible] *Au[illegible] [illegible] haud mediocris belli molem per [illegible] Neronem expertus sta[illegible], adjutore operis [illegible] Dr[illegible] [illegible] que diversis partibus Rhæ[illegible] urbium [illegible] quoque a[illegible] difficillimas, numero [illegible] eum per[illegible]lo, [illegible] damn[illegible] rum plurimum [illegible] per[illegible]* Hæc [illegible] videre p[illegible] a[illegible] in hæc [illegible]pta. Suetonius in August[illegible] *Rhætiam*, inquit, *& Vi[illegible]cos ac Salassos gentes Alpinas coercuit.* C[illegible]n[illegible] canus. Indomitum [illegible]heni caput &c. [illegible]lo[illegible]us in [illegible] 6. librum Livii prioribus [illegible]ludens, sic scribit: *Rhætia a Tiberio Nerone & Druso Cæsaris privigno domita.* Causa hujus be[illegible] ignoratur, nisi quòd conj[illegible]tur, Romanos movisse bellum contra Rhætos & Vindelicos, eò quòd ipsi bellum intulissent Helvetiis & Sequanis Romanorum Provinciis. Strabo lib. IV. hanc signat rationem, quod Rhæti superioribus annis inopes lat[illegible] ocinat[illegible] uissent, & nemini tutum iter permisissent per Alpes [illegible] oam inopia acti, rapinis operam dederunt. Quapropter Cæsar Aug[illegible] [illegible] eorum vo[illegible] compescere lævitiam, misit privignum suum, qui [illegible]mata manu illos reprimeret. E[illegible] hunc modum [illegible]lorum conatibus repressis, itinera rursum tuta [illegible]a sunt. Quod autem Drusus bellum gesserit contra [illegible]h[illegible]tos, testatur Horatius lib. IV. Od. 4. in hæc verba: *Videre Rhæti bella sub Alpibus Drusum gerentem.* Et Suetonius in Claudium capite 1. *Drusus Dux fuit Rhætici belli.* Hinc valli[illegible] Wa[illegible] per descensum amnis Illi usq; ad Rhenum & paulo ulterius, olim vocata fuit V[illegible]ulliana, id quod testantur antiqua monumenta, quæ habentur in cathedrali Curiæ Ecclesia. Antea vero coloni ejus dicti fuerunt Estiones, de quibus infrà. Fieri etiam potest, quòd Drusus cum ex[illegible] [illegible] suo aliquantam mora fecerit in [illegible]la Regione [illegible] nec Rhætiam devicit. Interim autem Tiberius Drusi frater & coadjutor, suppressit apud Podamicum lacum Vindelicos, hoc est L[illegible]otzgoios, commodissimè utens insula Podamici laci [illegible] enim nav[illegible] [illegible]os concussit. Unde Strabo l[illegible] V[illegible] lacu [illegible]heni *I[illegible] habet [illegible] insulam, qua velut arce ad[illegible] aden[illegible] Vindeli[illegible] [illegible] usus in navalibu[illegible]* [illegible] [illegible]anc insul[illegible] [illegible] fuisse eam q[illegible] [illegible]ugiam, q[illegible]æ adhuc [illegible] [illegible] [illegible]). B[illegible]atu R[illegible] [illegible] vis[illegible] per annum equo & pe[illegible]de[illegible] cebu[illegible] ngr[illegible] [illegible] [illegible]qua Beatus loquitur. Cæte[illegible]um [illegible] bello [illegible]turtur, [illegible] [illegible] [illegible] at [illegible] maluerunt m[illegible] [illegible]am Romanis c[illegible] vicem [illegible] [illegible]m. [illegible] Horatius libro IV. O[illegible]

M[illegible]jor Neronum mox [illegible] prælium
[illegible] immane[illegible], R[illegible]tos
Au[illegible] [illegible]pu[illegible] secundis
S[illegible] [illegible] [illegible]amine Martio
I[illegible] mo[illegible] [illegible] a[illegible] libera
C[illegible] [illegible] gar[illegible]
In[illegible] mita[illegible] pe[illegible] undas

[illegible] R[illegible] do[illegible]. S[illegible] cum in [illegible] & cæter[illegible] hom[illegible] qu[illegible] amp[illegible] suppe[illegible] ram, c[illegible], m[illegible] ant, quorum eis [illegible] larientiam qu[illegible] [illegible] lic[illegible], A[illegible] is ac Pan[illegible] tan[illegible]um *Romanos pe[illegible]sump[illegible] stem solum strat[illegible] & non[illegible]* id quo[illegible] id[illegible] rel[illegible] cet in Livio *de a.* [illegible] Romani Cisalpinos vocarun[illegible] Autoris. Sic aliqui putant ac[illegible] Nam in Suetonio, qui magnæ [illegible] autoritatis, non scribitur d[illegible] dicat, coh[illegible]buit aut retr[illegible]git. [illegible] L[illegible] nus insign[illegible] Poeta, & [illegible] æstiman[illegible] [illegible] homin[illegible] [illegible] esse. [illegible] verbis memo[illegible] *superiorem[illegible] basia Legam unquam [illegible] aut indomitam ab eis, [illegible] habitatio[illegible] locis Rh[illegible] les[illegible] Ro[illegible] & [illegible]*, nem[illegible] [illegible] [illegible]ssimi[illegible] tiendam. [illegible]s quoq; temporibu[illegible] Plan[illegible]us, qui sub Imperator Aug[illegible] Consul [illegible], victoriam [illegible] & ob i[illegible] Romæ [illegible] phum h[illegible] facit [illegible] m[illegible] lapi[illegible] in [illegible] aject[illegible] u bem arium a,

INSCRIPTIO [illegible]

L. MU[illegible]A[illegible]S.L F L.N [illegible] RO[illegible] CUS. COS. CENS. IM[illegible] [illegible] R[illegible] E[illegible] TR[illegible]UM H. [illegible] RHÆTIS. SATU[illegible] [illegible]. DE M[illegible] A[illegible] VI[illegible]T IN. ITAL A. B[illegible] L. A. C[illegible]NIAS. D[illegible] ET. RAU[illegible]AM.

[illegible]

Lucius Munatius [illegible] Lucii pron[illegible], [illegible] Septum[illegible] [illegible] ex [illegible] æde [illegible] hanc Sat[illegible]o [illegible] [illegible]ultat[illegible] par[illegible]s. A[illegible] [illegible] & in [illegible] [illegible]itate L[illegible] [illegible]ac[illegible]m est prope B[illegible]am. [illegible]

[illegible]

Des[illegible]ptio [illegible] [illegible]sum.

C*laudius Ptolemæ[illegible]* qu[illegible] [illegible] ab [illegible] *cap.* [illegible] *no limite[illegible]* [illegible] hodie vu[illegible]atur [illegible] nus, & [illegible] quæ est inter capita amnium [illegible]

Danubii. Latus septentrionale terminatur parte Danubii, quæ est à fontibus usq; ad Oeni fluvii scissionem. Orientale verò latus ab ipso Oeno terminatur. Meridionale, Alpium montibus supra Italiam extensis apud Grajas Alpes & apud Pœnas, qui sunt juxta principium Lyci amnis, qui in Danubium exit, & mœnia urbis Augustæ alluit, Rhætiamq; a Vindelicia dijungit. Secundum hunc Cosmographum, *Augusta in Rhætia, & non in Vindelicia locū habet*, & limites quos ipse statuit, comprehendunt Rhætiam, Vindeliciam, & bonam partem Helvetiæ, potissimum superiorem & inferiorem Thurgoiam, quam fortasse Rhæti suis temporibus, post cladem Helvetiorum suprà memoratam, jam tum obtinuerant. Alioquin secundum hanc Ptolemaicam descriptionem, Helvetii & Vindelici nusquam attigissent lacum Podamicum, cum tamen Strabo scribat: suo ævo totum lacum fuisse intra terminos horum populorum, Rhætos autem modica Regionis suæ parte illum contigisse. Unde patet, *Thurgoiam seu Durgeam tunc fuisse Helveticam Rhætiam, quippe quæ à Rhætis devicta fuit*, haud secus quam hodie Lowers/Lucarus, Mendris in Italia, usq; ad urbem Comum, item Schaffhusia, Eglisow/Stein & Rotwila in Germania, Basilea apud Rauracos, Mulhusen apud Sequanos, qui hodie Sunggoienses appellantur, omnes Helvetii appellari poterunt. Quapropter *Rhætia illa subacta, quam campestrem vel inferiorem vocant, non habenda est propriè pro Rhætia ipsa, cum non sit vera Rhætia, quasi sit non habet intra, & non extra Alpes, unde & in hunc usq; diem appellantur Cani populi, & ob percussum fœdus, Confœderati cani*, quo vocabulo datur intelligi, illos esse seniores in natione illa, præsertim cùm Autores Ptolemæo vetustiores testentur, antiquos Rhætos in Alpibus habitâsse, summaq; juga occupasse, & id nedum juxta Rhenum, verum & ultra Alpes versus Italiam valles inhabitasse, quarum limitum Ptolemæus in sua descriptione nequaquam meminit, sed discriminari ait Rhætiam ab Italia Alpium cacuminibus, quæ tamen utrinq; Rhætorum sunt. Sed fieri potest, quod eo tempore Rhætia nonnihil fuerit alterata, & per Romanos, exigentibus ita Provinciarum Præfecturis: propterea verò Ptolemaica limitatio in hac & similibus descriptionibus non videtur imitanda: *nec Ptolemæi insignis illius Cosmographi propositum fuit, quamlibet parvam Regionem aut civitatem per suos limites & terminos præcise describere, sed totum mundum delineare, & simul ostendere situm cujuslibet loci, limites verò non exactè observare.* Unde factum est, ut nonnunquam civitatem aliquam tribus aut quatuor Germanis milliaribus locaverit à vero suo situ, quem in terra habet. Sed illud nequaquam est curandum, præsertim cum tam mirabile fecerit opus totum mundum comprehendens in circulo, mare, & terram per suos terminos metiens & conscribens, & præterea omnium celebrium gentium & civitatum nomina commonstrans. Quod autem prima & antiqua Rhætia terminos & situm habuerit in Alpibus, ut supra ab initio ostendimus, adverti potest ex suprà memoratis antiquis Historicis, qui Rhætorum mentionem faciunt, & omnes testantur, Rhætos fuisse Alpinos populos, & incoluisse Alpes ipsas. Cæterum Regio, quæ est inter Podamicum lacum & ortum Danubii, usque ad commistionem Lyci & Danubii, nullas habet Alpes aut solitudines: ad hoc superior Thurgoia à lacu memorato usque ad ostia Thuri fluvii, ferax est vini atq; frumenti, & utrumq; littus laci decoratur multis oppidis, civitatibus, feracitate vini & frumenti, & amœnitate, & tamen non sunt Alpinæ gentes, sed optimam terram possident. Strabo verò scribit lib. VII. in hunc modum: *Ad eum lacum Rhæti paululum absunt, amplius Helvetii & Vindelici* &c. *Rhæti ergo inhabitarunt excelsos vertices Alpium, Helvetii verò & Vindelici habuerunt planicies in montibus atq; juxta prædictum lacum.* Idem Strabo lib. IV. sic scribit: *Rhenus magnum in lacum effunditur, quem Ceretes & Vindelici propius attingunt.* Et lib. VII. *Lacus Rhenus habet insulam, qua veluti arce ad invadendos Vindelicos commodissime usus, &c.* Hæc omnia clarè demonstrant, majorem partem laci Podamici & attingentium Regionum, Rhætorum non fuisse, sed portionem aliquam. Nam si illorum terra lacum non contigisset, quomodo Tiberius ex lacu illos invadere potuisset? Præterea si juxta mentem Ptolemæi hæc omnia ad antiquam Rhætiam pertinuissent, habuissent Rhæti majorem & populosiorem Regionem in planicie quam in Alpibus, immerito; à Livio appellati fuissent Alpini populi in asperis habitantes locis, & ex asperitate locorum efferi facti, ut suprà diximus: alioquin quomodo potuissent Nobiles illi, quales ab initio fuerunt, in bona terra, degenerare in tantam feritatem? Loquor autem de Thurgoia, Constantia, Lindaugia, Buchhorn/Ravenspurg/Marchdorff/Mersburg/Uberlingen/Mindelheim/Pfullendorff &c. ubi semper & in hunc usq; diem fuerunt & sunt homines prudentes, negociationibus intenti, industrii, bonis moribus imbuti, & alieni ab omni rusticitate atque feritate. Unde colligimus, hanc planam & exteram Regionem nunquam sub Rhætorum dominio fuisse, quippe qui asperas duntaxat Alpes, & earum valles inhabitârunt, & inde feritatē illam, quam adhuc habent, contraxerunt. Dicit præterea Livius Rhætos linguam suam Thuscanam retinuisse, licet plurimùm corruptā. Non autem invenitur, nec unquam est auditum Regiones inter Danubium & Podamicum lacum atq; Thurgoiam usas lingua extera, & alia à Germanica, & ob id minime Rhætiæ sunt accensendæ. Nec obstat, si dicas, barbaram illam & externam linguam in civitate Curiæ, & aliis multis locis abolitam, & Germanicam introductam, cùm ibi & huc usq; ad lacum Wallensee/ ferè omnes villæ, montes, sylvæ, valles, Alpes, flumina, agri & prata, nomina habeant barbara, peregrinæ illius linguæ certa vestigia. Similiter licet invenire quædam oppida in descensu Rheni usq; ad initium laci Podamici, quæ id restantur. Hinc autem ad Thurgoiam & versus Danubium nullum penitus tale deprehendes [illegible] cium, excepta quibusdam locis, quæ per Romanos fundata, belli occasione aut castrorum locatione, nomen accepe [illegible], ut est Arbona, seu Arbor felix, Constantia, &c. In summa, *latera Constantiensis lacus termini sunt Helvetiorum & Vindelicorum*, juxta apertum Strabonis testimonium, *& non Rhætorum*, etiamsi non abnuamus, tempore Ptolemæi aut etiam ante, Helvetiam & Vindeliciam Rhætiæ subjectas fuisse, sed non diu subjectam tenuerunt, quia Alemanni ex utroq; latere Podamici laci Rhætus expulerunt, & Regionem sibi vendicarunt. Fuerunt etiam Rhæti ab initio populus à patria expulsus, & absque dubio non multum bellicosus, alioquin non permisissent se tam facilè per Gallos à patria sua expellere, & eadem ratione non valuerunt optimam aliquam terram

Hermentine, qui specialis terminus est, & exceptis nemoribus, id est, Cobolo, Thiorpoldesowa/Ibirinesowa *&* Palaaa. *Et præterea grege procerum testificati sunt de Monasterio dicto, in eodem saltu pastum habere debuisse. Eodem quippe juramento & Comitatus diviserunt terminum inter* Durgen & Ringen / *asserentes de* Schwarzeneck/ *ubi aquæ adhuc ad nos vergunt usq; ad* Mauen/ *in medium gurgitem Rheni, & inde usque ad lacum Podamicum. Acta sunt hæc in loco supradicto, III. Calend. Septembris, anno incarnationis Domini 890. Indictione VII. regnante Rege nostro Arnolfo gloriosissimo, præsidente Salomone Episcopo, & Abbate venerabili.*

Isti verò sunt qui hoc testificati sunt.

De Durgen.

Otbero	*Folcheras*	*Eskwich*
Waldpert	*Luto*	*Reginger*
Ruadpert	*Milo*	*Hildeger*
Wilchero	*Immo*	*Winidhero*
Adolf	*Woluene*	*Tietpold*
Wolffkier	*Reccho*	*Wolfrid*
Item Willehero	*Werinhero*	*Lantfrid*
Pato	*Witto*	*Adalbert*
Item Witto	*Kotesthegan,*	*id est, Gotzdegen*
Horsolf	*Kozpert*	*Item Adalbert.*
Engilram	*Nanker*	

DE RHÆTIA.

Merold	*Ursicinus*	*Dominius*
Andreas	*Wanzo*	*Vigilius*
Item Merold		

DE Ringen.

Ruadman Sigibrecht	*Indo*	*Waldpert*
Sigibrecht	*Hadabert*	*Willehelm*
Wichero	*Adalbert*	*Kerhart*
Adalolt	*Alto*	*Liutpert*
Richolf	*Meginhero*	*Bernhart*
Item Kerhart.		

CAP. XI.

Situs Rhætiæ juxta Strabonem.

STrabo *lib. IV.* breviter complexus est limites Rhætiæ quibus tempore Augusti & Christi includebatur. *Supra Comum,* inquit, *ad Alpium radicem Rhæti jacent, & Vennones ad orientem versi. Alia ex parte Lepontii & Tridentini & Stoni & alii complures populi parvi, Italiam tenentes.* Idem *libro IV.* sic scribit: *Montana pars in Orientem & in Austrum vergens à Rhætis Vindelicisq; tenetur, Boiis Helvetiisq; confinibus, nam eorum campis imminent. Cæterum Rhæti ad Italiam usq; pertinent, quæ supra Veronam & Comum est. Ipsi autem ad ea usq; loca quæ Rhenus secat, extenduntur.* Idē *libro VII. Ad lacum Rheni Rhæti paululum adsunt, amplius Helvetii & Vindelici. Magis autem Helvetii & Vindelici in montibus campos habitant. Rhæti verò & Norici usq; ad Alpium summa tenent, & Italiam versus inclinant, hinc Insubribus, inde Carnis propinqui, & Aquileja tractui.* Patet hinc, Rhætos occupare Alpes juxta Rhenum, & extendi eorum terram usq; ad lacum Podamicum, quibus confines sunt ab uno latere *Lepontini,* qui sua lingua *hodie* vocantur *Livener*: postea *Insubres,* & hi *hodie* sunt *Ducatus Mediolanensis atque Comensium terra.* Idem *Verona & Tridentini,* quos *hodie* vulgo vocamus, *ab Athesi* fluvio Etschländer. *Norici verò sunt qui ad Oenum jacent.* Tridentinos & Noricos, *Vennones* contingunt, *qui etiam inter Rhætos numerantur, apud quos Oenus & Athesis oriuntur.* Porrò hi *hodie* sunt *Engadini, Vinstermuntii, Munstertalenses & Vinstgoii.* A Vennonib. denominata est Munstertal/ Latinè *Vallis venusta,* idq; in antiquis literis quæ habentur in Cathedrali Ecclesia Curiensi. Item secundum descensum Rheni usq; ad initium laci Podamici contigerunt Rhæti ab uno latere Vindelicos, & ab altero latere Helveticos, & istud latus ascendit usq; ad Lepontinas Alpes. Scribit & Plinius *lib. III. cap.* 23. Rhætos junctos Noricis.

CAP. XII.

Diœcesis Curiensis ferè complectitur Rhætiam, ut à Strabone est descripta.

SI *conferas Diœcesim Curiensem & limites ejus cum Rhætia,* ut à Strabone est descripta, *invenies circuitū ejus omnino respondere descriptioni Strabonis.* Extēditur enim ista Diœcesis ultra Feldkirch ad Brigantium atq; lacum ipsum, ab uno Rheni latere & ab alio latere ad Montiglen/ id est, Monticulum in Rintal & hinc ad Turtal in Gastern. Item ab Urseren/ quæ in Curiensi Diœcesi est, descendendo ad Gestinun / quæ est in terra Ur. Hoc enim tempore Urseren & Gestinun ad Uros qui & ipsi Helvetii sunt pertinent. Hic itaq; tractus, ut suprà quoq; memoravimus, distinguit Diœcesim Curiensem à Constantiensi & antiquo Helvetiorum limite. Sed & nomina oppidorum clarè ostendunt ibi desiisse linguam Rhæticam atq; Germanicam, ut *Ursella Hospitale Rhætici,* & paululum descendendo, ubi initium est Constantiensis Episcopatus, est *Gestinum,* Germanica vox, & significat *diversorium hospitum,* alludens Hospitali Rhætorum. A Gestino descendendo ad Urorum Regionem, omnia locorum nomina sunt Germanica, ultrà autem hospitale sunt Rhætica. Item ascendendo à lacu Brigantino, sunt omnia ferè nomina Rhætica, ut sunt, Brigantz Brigantium, Emps Amisium, Montfort Monsfortis, Ranckwyl Ranguila, Frastentz Fraxinum, Montafol Montaniculus, Bendurren Beneturum, Eslimen Estiones, Schan Scana, Badutz Vallisdulcis. Item in valle Rheni, Montiglen Monticulus, & in dominio Vorsteagk Saletz Saletium, Sar Saxum, Gamps Campsum. In Werdenberg / Graps Quadrabitum, Buchs Bougum, Sevola Sevola. In Sanganus, Gretzins Greciuium, Fontenaus Fontenatium, Agmans Alcimonis, Vill Villa, Ragatz Ragatium, Vilters Vilis terra, vel Filtris antiquitus, Plunß Plontium, Flums Fluminis, Berschins Persinium, Prat Pratum, Parnidia Pernidia, Paschara Pascuaria, Pascalia Pascualia, Bellfriß Beltrisium, Matug Matugium. Tscherlach Cernelacum, unde videri potest lacus Walen in Gastern seu Castris, Mols Mellum, Terzen Tertium, Quarten Quartum, Quinten Quintum, Murg Murgum, Fin Flia, Mur Murum. In summa, totus Curiensis Diœcesis circuitus habuit olim usum Rhætici sermonis, id quod testantur memoratorum oppidorum nomina, & major pars nominum montium, agrorum, pratorum, fluminum, Alpium, &c. Idem asserunt incolæ à majoribus suis sic instructi. Agnoscunt præterea hanc Diœcesim hi qui habitant ultrà Alpes, ut sunt Engadini, & versus Italiam Masoxertal usq; ad Bellizonam: item Brigellertal / Vinßgen / & inferius usq; ad Regionem Athesis, item multæ valles & oppida, quæ pertingunt usque ad Diœceses Tridentinam, Veronensem & Comensem. Quicquid itaque est intra circuitum hujus Episcopatus, totum est Rhætia antiqua, juxta veram Strabonis descriptionem. Colligitur denique ex aliis

rationibus, quas jam commemorabo, *Diœcesim Curiensem complecti veros limites antiquæ Rhætiæ*, nempe ex Metropoli ejus Curis, quæ ut in Episcopatu, ita quoque apud veteres Rhætos, summum inter oppida tenuit locum, ubi & Dominus totius Regionis illius, suam habuit residentiam, unde &, sermo vulgaris Churwelsch/ & terra ipsa Rhætia Curiensis appellata fuit. Ab initio enim propagati Christianismi, quælibet Regio quàm latè potuit, unum habuit Episcopum, per quem ad fidem incolæ ejus convertebantur. Cùm autem olim Rhæti & supremus terræ eorum Dominus Fidei Catholicæ sese submitterent, procul dubio tota Regio illa cœpit parere suo Episcopo, in his quæ de suo erant foro. Quin & *ultimus Rhætiæ Dux* seu Comes migrans hinc sine legitima prole, *assignavit Ecclesiæ Curiensi magnam terræ illius portionem*, deditq; arma sua atq; insignia, quibus posteris uteretur temporibus. Duravit autem hic Episcopatus circiter mille & quinquaginta annis, id quod colligitur ex descriptione vitæ sancti Fridolini, in Seckingen sepulti, cujus descriptionis Autor fuit Noggerus Abbas sancti Galli, qui vixit ante 650. annos. In ea autem Legenda sic scriptum habetur: Anno Domini 495. venit sanctus Fridolinus ad Episcopum Curiensem, tempore Ludovici primi Francorum Regis, qui etiam Clodoveus magnus vocatus fuit: Hinc arguitur Episcopatum aliquot annis antea fuisse, cum jam ibi Episcopus esset, quem sanctus Fridolinus perhibetur adiisse. *Utuntur* etiam *Rhætii populi choreis singularibus*, quas nostri vocant Churwalisch/ & absque dubio majores eorum ex Thuscia hoc saltationis genus olim in eam induxerunt Regionem. Nunc de Rhætico vino dicendum. Quamvis in terra eorum altissimi & invii sint montes, crescunt tamen in radicibus illorum montium, atque in vallibus, *vina optima & præcipua*, potissimum *in valle Rheni, prope* Veldkirch/ Vaduz/ in Sarganser Regione, juxta Meyenfeld/ Curiam, Thumlesch/ Veltlin/ Cleven/ &c. Unde Strabo libro IV. Vinum Rhæticum inter Italica egregiè commendata, non sanè inferius in montanis illorum radicibus nascitur. Item Suetonius in Augustum capite 77. *Augustus Cæsar maximè delectatus est Rhætico vino. Idem scribit* Plinius *lib. XIV. cap. 1. 2. 6.*

CAP. XIII.

Quas terras illi, qui sunt de Cana confœderatione, quos & Churwalhen vocant, hodie desiderent ex antiquis Rhætiæ limitibus.

A*Memorata antiqua Rhetia, quam Cani confœderati hodie possident, avulsa sunt*, Brigentiū, Veldkirch/ Bludenz/ Walgeu/ Estnerberg/ Vaduz/ quæ intra limites domus Austriæ sita sunt. In valle Rheni, Sax/ Werdenberg/ Turtal/ Sarngenser Regio, Gastern/ Briseren/ quæ sunt in Helvetiorum ditione. Item ultra Alpes in Vennonum Regione infra Engadinos Vomstermunz/ & infra Munstertal/ major pars Vinstgoiæ & Malserheid/ quæ loca Austriæ Dominis parent. Reliquam terram occupant Curienses, præsertim ultra Alpes, superior & inferior Regio Engadinorū, Münstertal/ Mals/ Fürstenberg juxta Athesim. Est quoque Churberg feudum Cathedralis Ecclesiæ. Item Bergell/ Veltlin/ ab origine Adæ usq; ad Comensem lacum, Cleven/ & vallis superior, Masor/ Rustee & Galacken/ quæ loca sunt ultra Alpes. Citra verò per descensum Rheni usq; ad Vadutzensium Dominium & usque ad terram Sarnganser.

CAP. XIV.

De oppidis quæ hodie occupant Rhæti, qui Graubünder/ *id est, Cani confœderati appellantur.*

M*Oderna Rhætia, quam Germani vocant* Churwalhen & Graubünd/ ipsi autem sese sua lingua appellant, *Grisones*, quàm latè patet, sacramento est conjuncta, *dividiturq; in tres confœderationes*, quarum *primam Cathedralem ligam* seu confœderationem appellant, eò quod Cathedrali Ecclesiæ sit devincta. *Altera* vocatur *superior liga. Tertia, liga decem judiciorum.* Cathedralis Ecclesiæ liga maxima est in numero hominum; sed quæ constat decem judiciis, minima est. *Harum* trium *ligarum qualibet habet multas privatas communitates, & ferè qualibet parochia proprium judicii Consistorium.*

Prima liga quæ est Curiensis Ecclesiæ, decem & novem habet Communitates seu Civitates.

1. *Curia* præcipua est hujus fœderis civitas, *cujus Præses* vocatur Burgemeister/ hoc est, civium Magister, & hæc prima est communitas.

2. *Secunda* communitas *complectitur has villas*, Zizers/ Yis/ Trimis/ atq; inferior Vaz/ *quarum Gubernator* vocatur Vogt/ id est, Præfectus.

Hæ duæ communitates *loquuntur Germanicè sequentes* verò quæ sunt de Fœdere Episcopali, *utuntur lingua Rhætica*, quam ipsi Romanam vocant, ex Thuscia huc allata.

Est & *communitas* quædam in Regione Thumlesch/ Ortenstein/ appellata, & hæc quoq; Cathedrali Ecclesiæ est obligata, alioqnin *libera*, quippe qui pecunia sese redemerunt à Domino suo. & *Præses eorum* vocatur Amman/ quasi Ampkman/ ut infrà dicetur.

3. *Tertia* communitas est Fürstenau/ sita in Thumlesch/ & *horum Moderator* vocatur *Præfectus*. Porrò hæ tres communitates jam enumeratæ locum habent in planicie, idq; juxta Rhenum.

4. *Quarta* communitas est superior Vaz/ & *hujus Moderator* vocatur Amman/ & in sua lingua *Ministral.*

5. *Quinta* communitas est Reambs/ haberq; locum supra Stein: *Moderatorem* suum *vocant Præfectum*, & ad ipsam pertinet Tinzen.

6. *Sexta* communitas est Tieffencasten/ olim *Imum castrum* vocata, *cujus Præses* vocatur Amman.

7. *Septima* communitas est Grysfenstein/ *cujus Moderator agit Præfectum.*

8. *Octava* communitas est Stalla/ *quæ* & *ipsa habet* Amman *pro Gubernatore*: hæc haud procul abest à monte Settmer. Porrò *olim* dictus fuit locus iste *Bivium*, eò quòd ibi duo itinera divaricentur ultra Alpes, præsertim ultra Settmer in Bergel/ & ultrà Julien in superiori Engadino, Rhæti ipsi usq; in hunc diem vocant Bivium corruptè *Bevio*.

9. *Nona* communitas est Wels/ *habens Præfecti loco* Amman.

Hæ novem jam commemoratæ communitates locum habent citra juga Alpium, versus Germaniam, & ultra juga versus Italiam, locum habent subnotatæ communitates, Episcopali Ecclesiæ confœderatæ.

10. *Decima* communitas est Bregallen/ Underport/ & Oberport/ versùs Cleveo extensa, *habet* ista *judicem Præfecti loco*, quem sua lingua vocant *Potestat.*

11. *Undecima* communitas est Zug in superiori Engadino, & hæc quoque *habet Præfectum* quem Amman vocant.

12. *Duodecima* communitas est Sinnada in superiori Engadino *gubernaturq́ per* Amman.

13. *Decimatertia* communitas est Postlaaf/ *olim Perclavium* dicta, sita è Regione Veltlin/ & hi *habent judicem.*

14. *Decimaquarta* communitas est Steinsperg/ in inferiori Engadino, *quibus præsidet* Amman.

15. *Decimaquinta* communitas est Schuls & inferius Engadinum: *habent* autem & ipsi Amman.

16. *Decimasexta* communitas est Remuß/ *olim Heremuscia* dicta, & Märgnyen/ *quorum Præses* est Amman.

17. *Decimaseptima* communitas est Münsterthal/ in Athesis Regione, *subditi Præfecto* Amman.

18. *Decimaoctava* communitas est Mals infra Galfen in Vinstgoia propè Athesim, & *hic quoque Præfectus* est Amman.

19. *Decimanona* communitas est Schangen in Vinstgoia, etiā infra Galfen/ *& habent* quoq; Amman.

Est præterea *arx* Churberg *juxta Athesim* in Vinstgoia, feudum Curiense.

Item Fürstenberg alia *arx* juxta Athesim in Vinstgoia supra Glurens sita, quæ & ipsa annexa est templo Curiensi.

Altera Rhætorum Confœderatio, quæ Superius Fœdus *nuncupatur, habet XIX. Communitates.*

1. *Prima* communitas est Disentis Monasterium unà cum Tavetsch/ Camps/ Suwigx/ Models/ &c. *habent Ammanuum pro Præfecto.*

2. *Secunda* communitas est tota Engniger vallis, & hi *habent Præfectum* quem Vogt vocamus.

3. *Tertia* communitas est Ilantz oppidulum, quod ipsi sua lingua vocant Jantz/ una cum loco Grub/ *habentq́ Præsidem* Amman.

4. *Quarta* communitas est superior Sax/ loquunturque ibi Germanicè, *subjecti Ammanno.*

5. *Quinta* communitas est Waltersburg unà cum Audest/ Rubis/ Sept/ Schiantz/ &c. *parentes Ammanno.*

6. *Sexta* communitas est Schlöwyß/ *vivunt* autem *sub Ammanno*, & dominium habet ille, qui est à Monte.

7. *Septimam* communitatem habent *Liberi supra sylvam*, nempe qui sunt in Laax/ Sinth/ & per circuitum istorum locorum, *habent Ammannum.*

8. *Octava* communitas est Flymß/ *gubernaturq́ ab Ammanno.*

9. *Nona* communitas Trumbs *&* *Taminus*, *habentes Ammannum.*

10. *Decima* communitas est Räguns/ Bonaduß/ Empß/ superior Veldsperg/ &c. *præsidet illis Ammannus.*

11. *Undecima* communitas est Heingenberg unà cum Tusis & Kaz/ *habentq́ Præsidem Ammannum.*

12. *Duodecima* communitas est Schams/ & *præest eis Ammannus.*

13. *Decimatertia* communitas est Rhinwalt in Splugen/ & posteriori Rheno, *habentq́ Ammannum, & loquuntur Germanicè.*

14. *Decimaquarta* communitas est Masor/ & tota Masocensium vallis, unà cum tota Galancker valle, & hi quoque *habent Ammannum.*

15. *Decimaquinta* communitas est Rufflee *præsidetq́ eis Ammannus.* Hæ duæ Jurisdictiones sunt ultra Alpes, reliquæ citrà.

16. *Decimasexta* communitas est Safien, *olim Stussania* dicta, *habent Præsidem Ammannum, loquunturq́ Germanicè.*

17. *Decimaseptima* communitas est Thännen, & hi quoque *habent Ammannum, & loquuntur Germanicè.*

18. *Decimaoctava* communitas est Schopina, *habent Ammannum & loquuntur Germanicè.*

19. *Decimanona* communitas est Fals/ *& præsidet eis Ammannus, loquunturq́ Germanice.*

Summa XIX. Judicia seu Jurisdictiones.

Inter has sex loquuntur Germanicè, nempe superior Sax/ Rhinwald/ Safien/ Thännen/ Schopina & Fals/ reliquæ Rheticè.

Tertium Canum fœdus apud Rhætos vocatur Liga decem Judiciorum, *vel Jurisdictionum, habetq́ novem has subscriptas communitates.*

1. *Prima* jurisdictio est Tafaas/ amœna quædam solitudo, quæ & caput existit illius Fœderis.

2. *Secunda* jurisdictio appellatur zum Klösterlin/ idest, ad Monasteriolum, cujus situs est in Brettigoia.

3. *Tertia* jurisdictio appellatur Jenas/ habens situm in Brettigoia, vocatur etiam Castelser Judicium, propter arcem scilicet Castelli.

4. *Quarta* jurisdictio appellatur Schiers/ & est in Brettigoia. In ea quoq; est Salaveis, Burgum fractum.

Hæ autem quatuor enumeratæ communitates, *partim loquuntur Germanicè, & partim Rhæticè.*

5. *Quinta* jurisdictio est Churwald Abbatia & Porpon, & reliqui Convallenses, qui olim fuerunt de Dominio Strasberg/ arcis dirutæ sic appellatæ.

6. *Sexta* jurisdictio est Alvenau/ *olim Alvum novum* dictum ob thermas illic existentes. Ista jurisdictio fuit aliquando ab arce hodie diruta appellata dominium Beelfort.

7. *Septima* jurisdictio est ad S. Petrū in Schanfick.

8. *Octava* jurisdictio est apud Longum pratum, etiam in Schanfick.

Loquuntur autem jam *memorata quatuor Jurisdictiones Rhæticè.*

9. *Nona* jurisdictio est Malans & Jenins.

10. *Decima* jurisdictio est Meyenfeld oppidulum, & Flesch.

Et hæ jam *memoratæ duæ Jurisdictiones* haud procul absunt à Rheno, *loquunturq́ Germanicè.*

Trium Confœderationum, Communitatum & Jurisdictionum finis.

SEQUENTES TERRÆ ULTRA ALPES versus Italiam sitæ, sunt sub dominio trium Confœderationum, parentque eis.

T*Ota vallis & terra* Veltlin *usque ad Cumanum* lacum, in qua sunt Tyran oppidum, Sunders/ Morbing/ & alia multa oppida.

Item *oppidum* Cleven/ unà *cum valle & Regione descendente usque ad Cumanum lacum.*

Item *Plurs, olim Plurium* dictum, situm inter Cleven & Bergell

Item *Dryplevens*, nempe Chiera, Domas, Surg/ Gravedona/ & Thina/ juxta Cumanum lacum, *quæ à Duce Mediolanensi occupata detinentur.*

CAP. XV.

Urbs Curia per quem fundata, item quare Rhæti Cani vel Grisei Confœderati dicantur, Lombardice Grisoni, ab Ammiano autem Marcellino Canini.

CUria civitas Rhætæ *fuit aliquando Metropolis totius illius terræ, à qua* postea tota Rhætiæ Provincia *Rhætia Curiensis* fuit appellata. *De fundatione hujus civitatis obtruduntur multæ fabulæ*, quæ etiam libris impressis evulgatæ, nihil præter figmenta quædam & nænias habent, nempe *quod Imperator quidam Romanus nomine Curio, à Romanis expulsus, huic urbi nomen dederit.* Id certum est apud omnes qui Historiarum vel mediocrem habent peritiam, nunquam fuisse Imperatorem Curionem vocatum, & ab Imperio repulsum. Mihi proinde videtur, *civitatem istam temporibus Constantii Cæsaris*, qui regnare cœpit anno à Christo nato 354. & præcessit Julianum, *primæ accepisse initia.* Antea enim duæ duntaxat munitæ arces ibi supra montem extiterunt, ex quibus una hodie Episcopali Curiæ dicata est, satis munita fortibus turribus & propugnaculis: *altera verò supra eundem sita montem, ruinosa jacet*, cujus crassissimi muri adhuc ostendunt, quàm fortis olim fuerit. Sola autem intermedia fossa hanc ab illa distinguit. *Ruinosa appellatur* Rhæticè *Spinoela*, quod Latinè sonat spinam oculorum. *Altera* verò quæ adhuc inconcussa & integra manet, vocatur Rhæticè *Marsoila*, quod latinè sonat Martem seu bellum in oculis. Hæ duæ arces Spina & Martia, ad terrendum hostem, ut videtur, per Rhætos aut Romanos extructæ sunt, atque sic appellatæ, antequam Curia fundari cœpisset. Postea verò in subjectam planiciem urbs collocata est, in cujus medio priusquam urbs conderetur, vetusta quædam constituta erat munitio, *Inburg* nominata, in loco ubi jam domus mercatoriarum consistit, appellabatur verò à Rhætis *Plantatra*, hoc est latinè, plana terra, sita enim est plana terra. Ex familia hujus Burgi fuerunt aliqui Nobiles & Barones citra centum annos in Rhætis, dicti *Nobiles de Plantatra, nati ab Inburg:* hodie tamen omnes morte interierunt. Porrò memoratam fundationem urbis Curiensis, tempore Constantii factam, colligo ea his quæ sequuntur. Ammianus Marcellinus *lib. XIV.* qui floruit tempore Constantii Cæsaris, filii Constantini Magni, & multis sua persona interfuit gestis, scribit in hunc modum de quibusdam bellis, quæ dictus Imperator gessit, anno post Christum natum CCCLVII. contra Alemannos. *Postquam Cæsar VII. Consul Romæ factus, pugnasset contra Alemannorum Reges Condoundum & Vademarum, facta cum eis pace concessit Mediolanum, hyematurus ibi, atque optata fruiturus quiete, &c.* Et prosequens Ammianus Historiam, dicit: *Constantium continuò illo tempore egisse Mediolani:* & tandem subnectens quomodo rursum bello petierit Alemannos, scribit lib. XV. *Paulo post Lentiensibus Alemannicis pagis indictum est bellum, collimitia sæpè Romana latius irrumpentibus (magna enim Rhætia pars eo tempore subjecta erat Romanis) ad quem procinctum Imperator egressus, in Rhætias camposq; venit Caninos, (digestis & diu consiliis, id visum est honestum & utile omnibus, ut eo cum militis parte Arbetio Magister equitum, cum validiore exercitus manu relegens margines lacus Brigantiæ, pergeret. Protinus barbaris congressuris, &c.* Item Sidonius Apollinaris de irruptione Alemannorum in Italiam sub Majoriano Imp. sic scribit:

—— Conscenderat Alpes,
Rhætorumq; jugo per longa silentia ductus,
Romano exierat populato trux Alemannus,
Perq; Cavis dictos quondam de nomine campos,
In prædam centum novies dimiserat hostes.

Describit etiam jam memoratus Ammianus in dicta Historia ortum Rheni, figuram & situm lacus Brigantini, sed ex aliorum relatione, ut mihi videtur, nam aberrat plurimùm à vero. Tandem refert quomodo Constantius post hujus belli finem redierit Mediolanum, reliquam hyemis partem ibi transacturus. Hæc propterea induco, quòd Beatus Rhenanus Vir insigniter doctus, putârit *per campos Caninos* (quos ipse Cavinos appellat) in eo Ammiani loco, intelligendum *oppidum* Kauffbeyren / quod tamen longè aliter habet, id quod ex ipsis Ammiani verbis adverti potest. Quis enim rectè pergens è Mediolano per Rhætiam ad margines Brigantini lacus, faceret hunc circuitum, prius adiret Kauffbeyren / quàm lacum ipsum attingeret? cùm oppidum, ipsum longè extra iter rectum sit. Is perinde faceret, ac si quispiam à Basilea Lutetiam petiturus, Saxones prius adiret. Ad hoc nulla Regio propinquior est urbi Mediolanensium, unde Constantius profectus est, quàm Rhætia Curiensis, sive Canorum Confœderatorum, sicut & Strabo attestatur lib. VII. sic inquiens: *Rhæti & Norici usque ad Alpium summa tenent & Italiam* versùs inclinant, hinc Insubribus, inde Carnis propinqui & Aquileja tractu. *Per Insubres intellige Mediolanenses.* Inter hos & Brigantinum lacum medium locum occupant Rhæti, unde si quis rectà à Mediolano ad Brigantinum lacum proficisci velit, is æstivo tempore eques, duorum dierum spatio attingere poterit Rheni fontes, & inde una die Curiam, atque à Curia, magna sibi opus erit diæta usque ad Brigantium, ubi initium est laci. Nec est aliud iter compendiosius à Mediolano ad initium Brigantini lacus quàm istud, quòd nedum æstate, verùm & hyeme frequentatur. Extra verò istud iter Kauffbeyren / longissimè abest, quippe quod non in Regionibus intermediis, sed ad ortum solis respectu laci situm est, ut magnus circuitus sit faciendus, & penitus à recto deflectendum itinere, & tandem regrediendū, si è Mediolano per Kauffbeyren ad Brigantinum transitus fiat. Et cum ista tanquam veritati consona tueri velim, ob id nequaquam gloriæ D. Beati Rhenani quicquam decerpere cupio, aut illam obfuscare, quem scio feliciter plurima vetusta & obsoleta nomina ex antiquis Historicis in lucem protulisse, & consonis cōjecturis rationibusque apertis explicâsse, in magnam commoditatem eorum quibus Historicorum arridet lectio, id quod hactenus nemo eo felicius tentavit, quantum attinet ad nostram nationem: Quod autem ipse Caninos legit, habet ex Sidonio Apollinari, qui prior erravit, quemadmodum ex Latino metro id adverti potest, cum sic scribat:

Perq; cavis dictos quondam de nomine campos.

Habet enim cavus primam brevem, canus autem primam longam: deinde facilè error committi potest inter n & u, canus & cavus, quæ ferè eandem scribendo recipiunt formam. Significatio autem eorum diversissima est. Porrò quando Ammianus de campis Caninis mentionem facit, habet hunc sensum. Postquam Constantius ex Mediolano profectus contenderet ad lacum Brigantinum, ut Alemannos oppugnaret, propiori via venit in Rhætiam atque in campos Caninos, hoc est, in Curiensem agrum, sicut etiam *incola illius* terræ

olim

olim vocati fuerunt *populi Cani*, & jam ob initum fœdus, *Cani confœderati*, & in *sua Rhætica lingua Grisons*, quorum terra in rectissimo itinere inter Mediolanum & lacum Brigantinum jacet, & *quam occupat urbs Curia, unà cum Regione superiori & inferiori, quæ omnes Canæ Confœderationes hodie appellantur.* Cum autem terræ illius habitatores è longo tempore usque in hunc diem Rhætica lingua appellati fuerint Grisones, fieri potest quod Ammianus vocabulum illud fugerit tanquam ineptum & latino sermoni incongruum, locoq; ejus Canini posuerit nomen. Nam Thusci, unde Rhæti descenderunt, habuerunt olim in usu multa vocabula Latinæ linguæ inconsueta. *Quare autem populi illi Grisons seu Canini vocati fuerint, ratio ista* datur. *Cùm multas occupassent terras, fuerunt plurimi victi, ob victoriam & dominium Rhætorum, se quoque Rhætos appellabant, abnegantes nomina sua,* quales fuerunt quidam Helvetii, Vindelici, Norici, & aliqui ultra Alpes in Italia. Et hinc quoque factum est, ut Ptolemæus & quidam alii Rhætiam tam amplam fecerint. Fieri etiam potest ut dilatatio ista facta fuerit per Romanos, auferentes ab aliis terris & Rhætiæ addentes, quo ex illa majorem facerent provinciam, in majorem Præfecturæ illius commoditatem, quatenus scilicet populosior esset atque bellicosior. *Et cum ista obtenta, & aliunde adjecta terra non essent ex vera & prima Rhætorum, ac eorundem posterorum natione, retinuerunt antiqui & veri Rhæti peculiare sua vetustatis nomen, appellati Cani, quòd ipsi a vera & antiqua Rhætorum origine descendissent,* haud secus quam *hodie aliqui Cantones Helvetiorum, vocantur antiqui confœderationis Cantones,* quòd ipsi primi fuerint hujus fœderis sollicitatores & inchoatores. *Memorata verò Rhætiæ partes aliunde acquisita fuerunt Inferior, Secunda, & Campestris vocata.* Cum autem Constantius in campis Caninis cum exercitu suo maneret, non fuit in tota Regione illa locus aliquis commodior ubi castra ponerentur, quàm fundus ille quem hodie occupat Curia, juxta duas suprà memoratas arces, ubi & terra vini cæterarumque necessariarum rerum satis ferax est. Et certe videtur, *Cæsarem illic aliquantulum traxisse moram, amœnitate loci allectum, curiam suam ibi interim habuisse,* quo militiam exercuit contra Alemannos. *Quare nomen fuit civitatis Curiensis,* quæ postea ibi condita fuit, & antiqua illa Rhætia hinc Curiensis appellata. Interim autem cum idem Constantius in campis Caninis, & forsitan in isto loco, cum multitudine populi quiesceret, misit Arbetionem unà cum majori parte exercitus contra hostes, & non in propria sua persona illos adortus est, finitoque bello rectà rediit Mediolanum ad diversorium suum hybernum. *Propè Curiam* inter Rhenum & civitatem *est collis quidam rotundus in prato,* qui etiam ævo nostro habet priscum Rhætìcum vocabulum, nempe *Tumba de Cavalli,* quod Latinè sonat tumbam equorum, & indicium est olim in planicie illa, ubi hodie Curia collocatur, magnum exercitum quieti operam dedisse, & *fortassis ex Alpium superatione, plurimos equos defecisse, ex quo eminenti colliculo hoc contigit nomen.* Est quoque *infra Curiam* itinere pedestri mediæ horæ, antiquæ cujusdam *maceriæ vestigium,* à Rheno usque ad montana ascendens, muris & fossis olim diligenter munitum, ut satis adhuc apparet sed jam penè totum concidit, & *hæc maceria tempore suprà memoratæ munitionis loco videtur extructa fuisse.* Facit proinde Antoninus Pius mentionem de hac urbe Curia in suo Itinerario, scribens 50. milliariis Italicis eam distare à Brigantio. Hæc autem distantia hodie computatur pro sex & dimidio magnis milliaribus, quæ continuò pedestri itinere confici possunt 16. horis. Nam à Brigantio duo milliaria & dimidium, quæ confici possunt sex horis, sunt ad Veldkirch/ computantur quatuor milliaria ad Curiam, pro quibus superandis opus itinere decem horarum. Porrò inter omnes antiquos Scriptores nullus est, qui Curiæ mentionem faciat, præter unum jam memoratum Antoninum, qui ut mihi videtur, proximis temporibus post Constantium Cæsarem vixit. Hujus enim Constantii Pater, nempe Constantinus, denominavit à se Byzantium in Thracia situm, Constantinopolim, quod nomen antea non fuit, & Antoninus illius Constantinopolitanæ urbis sæpè meminit, unde colligitur, eum aliquot annis vixisse post illius urbis novam denominationem. Est etiam *Curia post suis conditionem mox ad Christianismum conversa,* habens suos Episcopos, id quod colligi potest ex Sancti Fridolini conscripta Legenda, quæ ita habet: *Eo tempore quo Clodoveus Magnus Rex Francorum, qui & Ludovicus Primus vocatus est, regnavit in Gallia & Alemannia, atque ut mihi videtur, etiam in Rhætia, venit Sanctus Fridolinus in Rhætia Curiam, & adiens urbis illius Episcopum, mansit ibi donec extruxit Ecclesiam in honorem Sancti Hilarii, quæ jam ad S. Martinum appellatur, &c. Post hæc rursum descendit & ædificavit monasterium* Seckingen *juxta Rhenum, anno scilicet a Christo nato* 495. Hactenus ex dicta Legenda. Ex his patet, à memorato ultimo Constantii bello usque ad constructionem Ecclesiæ quam Fridolinus condidit, intercessisse annos circiter 138. quo tempore non Romani, sed magis Franci rebus potiti sunt in Gallia, Alemannia, Germania atque Rhætia. Contra ista est rumor quidam popularis. *Curiam conditam fuisse eo tempore, quo Sanctus Lucius Rex Britanniæ,* quæ nunc est Anglia, vixit. Hic autem Rex anno Domini 176. tempore Eleutherii Papæ, & Imperatorum Marci Antonini atque Lucii Veri, *relicto Regno suo, amore plantandæ Christianæ fidei, venisse dicitur in Bavariam, eamq; ad fidem convertit.* Post hæc secedens in Rhætiam, transcensoque colle qui est supra arcem Gutenberg/ unde & usque ad tempora nostra clivo illi nomen mansit, Sancti Lucii clivus, venit in Regionem, ubi jam est urbs Curia, unà cum sancta Emerita, quæ in Trimis, loco scilicet à Curia unius horæ spatio distante, ob Christi fidem prædicatam, supplicium extremum passa est. At Sanctus Lucius continuit se aliquandiu in quadam montis caverna supra Curiam, prædicans Christi fidem, sed qui tandem quoque ab infideli populo & Præfecto Regionis illius, in arce Martiola juxta Curiam interfectus est. Ubi tamen non indicatur, Curiam illo tempore conditam fuisse,

CAP. XVI.

De Ætuatiis Rhætiæ populis.

STrabo insignis ille Cosmographus, scribit de Ætuatiis lib. IV. in hunc modum: *Rheno autem vicini omnium primi colunt Ætuatii, quibus fluminis origo vicina est in Diaduella monte, quem alii Adulam vocant, & est Alpium pars.* Retinent *in hunc usque diem* nomen illud incolæ loci illius, præsertim qui superiora habitant loca Rheni prioris, qui corrupto vocabulo *appellantur Taveter vel Tayetscher. Habet* autem *Rhenus duos diversos fontes,* & uterque rivi appellantur Rhenus, in unum convenientes supra Curiam spatio unius Germanici milliarii. In Ætuatiorum tractu

propè

prope post [illegible] Rhenum locum habent Rhinwald, Schamser Tal & Ragins. Juxta antertorem vero Rhenum habitant Taverscher supra memorati, Abbatia Disernis, Tran, Ilanz, Grub/id est, fovea, Rhæni Lauoppa appellata, Flymß atque in locis intermediis Grussasien/ vallis zuqu g & superior Sax; Porro Regio ista pro majori parte tandem appellata est Tuverasca, id est, Tuveratis, corrupto, ut videtur, Æ uatiorum vocabulo. Notandum præterea, ab origine prioris Rheni ad originem Rhodani, si Alpium juga & præcipitia recto tramite superari possent, non esse spatium longius, quàm quod itinere pedestri in tribus horis conficiatur. Rectè autem inter has origines ponitur mons Gotthardt, olim Summa Alpes nominatus, ex quo prorumpit Ticinus fluvius in meridiem labens, currensque per Lepontinos in Italiam. In opposito verò hujus montis latere oritur Ursa fluvius, quem vulgò Rüß vocamus, transiensque Regionem Bry/ labitur in lacum, quem rursum egrediens apud Lucernam, rectà Septentrionem petit, donec Rheno misceatur. At Rhodanus à sui primordio fluit in occasum, & Rhenus anterior ab origine sua usque ad Curiam, plagam Orientalem petit, diffunduntur q, hi quatuor amnes per modum crucis in quatuor plagas mundi. ut non ineptè montes illi summæ vocatæ fuerint Alpes. Indicat quoque lib. IV. ubi scribit de origine Rhodani, fontes Rheni non longè esse ab ea, nec montem Adulam, ex quo in Septentrionem Rhenus excurrit. Porrò Rheni fluxus hunc tenet tramitem: Ab origine sua currit versus ortum solis, idque donec attigerit Curiam, hinc continuo curvat se instar lunæ, ut etiam lacus Podamicus, quem intrat, & rursum exitus Rheni usque dum attingat oppidum Rhinfelden/ plagam occidentalem respiciat, continuetque cursum illum donec alluerit mœnia urbis Basileæ, deinde cursum reflectitur in Septentrionem, illoque tenore cursum suum tenet donec mare ingreditur, etiamsi in toto cursu suo nonnihil à Septentrionis linea ad Occidentem deflectat. Quod autem Rhenus anterior à suo fonte per Rhætiam fluens, ac deinde Helvetiam separans a Germania, usque ad Waldshut aut Rhinfelden semicircularem instar quartæ lunæ habeat rivum seu cursum, deprehenditur ex diametrali itinere ab ejus ortu ad Waldshut ducto: nam numerantur à fontibus ejus usque ad Bry quatuor milliaria, ac inde usque ad Zug triamilliaria, à Zug ad Vindonissam, vulgariter Windisch/ ubi Ursa Arolæ, miscetur, tria milliaria, ac inde ad Confluentiam, quæ proximè est supra Waldshut/ ubi Arola Rhenum ingreditur, unum milliare, & sic totum illud iter recto limite extensum habet undecim magna milliaria Germanica, quæ mediocri pedestri gressu confici possunt triginta horis. At Rhenus ipse à suo fonte longum describit circuitum, & multum esset deflectendum à recto tramite, si illius fluxum velles sequi Basileam usque. Nam ab ortu ejus ad Curiam sex computantur milliaria, inde ad Brigantium rursum sex numerantur cum dimidio, hinc per lacum ad Constantiam, ubi rursus lacum exit, quatuor sunt milliaria & dimidium, hinc per lacum Inferiorem usque ad Schaffhusen quatuor milliaria, & hinc rursus ad Confluentiam & Waldshut tria milliaria, quæ omnia simul collecta efficiunt 23. magna Germanica milliaria, quæ pedestri itinere non facilè superari possunt citra 66. horarum spatium: tantù exorbitat Rhenus à recta linea. Amnis Rusa oritur apud Rhætos in solitudine Urseren, scaturitque ex monte Gotthart, in Regione Uriensium. Hæc solitudo & habit[illegible] habent pro armis & insignibus ursum qui Rl[illegible] catur infelia, & inde amnis illis exoriens vocatur [illegible] Ursa, licet hodie per metathesin literarum [illegible] & u[illegible] sive Rusa appelletur.

CAP. XVII.

De his qui Stopffern id est, punctores vocantur.

IN jam memorata Regione Æ tuatiorum, apud [illegible] tium, Lagnitium & in Fovea durat adhuc [illegible] tilis superstitio, quod certis quibusdam anni [illegible] ntunt, & larvis operiunt facies suas, induentes arma [illegible] neris arma bellica, accipiuq; quilibet baculum [illegible] tum, & sic turmatim proficiscuntur ab una [illegible] saltant sursum & mirabiles exercent gesticulationes Jurant denique sanctè & asserunt, se post armorum positionem tales, & tantos saltus non posse edere. [illegible] currunt & forti impetu congressi mutuo sese fustibus [illegible] contis percutiunt impelluntq;, ut fragor quidam [illegible] resonet. Ob punctiones autem illas vocantur R[illegible] illa Stopffer/ id est, punctores, faciuntque illud ho[illegible] perstitioso animo, ut majori umenta proveniat copia.

CAP. XVIII.

De Contuantiis.

HAbitarunt olim inter Æ tuatios Contuantii vel Corvantii, de quibus Strabo lib. IV. sic fer[illegible] Ferocissimi inter Vindelicos Licatii, Cantenatii & [illegible] nones censebantur; Rhætorum autem Rhuc [illegible] & Contuantii, vel ut quædam exemplaria habent, [illegible] tvanti[illegible] qui & magis relictis vestigiis respondere vi[illegible]ent Certè Longobardi & moderni barbari Rhætos, lo[illegible] & appellant civitatem Curia sua lingua Cyre, id est rium. Sic enim Paulus Diaconus lib. I. cap. 6. de Longobardorum scribit: Aspraudus per Curiam [illegible] torum civitatem venit ad Theodebertum Bajoariorum Ducem. Hinc conjicere quidam possent, Curiam à Coriantiis deductam, sicut & Monasterium Churwald in valle supra Curiam versus Tal[illegible] Corvantiorum vallis seu Corievallis di[illegible] Verum aliis sic putent, mihi aliud probatur, qua[illegible] libet in dictis nominibus allusio quædam [illegible] Mihi inquam arridet ea opinio quam de [illegible] curia suprà recitavi, præsertim cum antiqua [illegible] lis sedes, Curiæ nomen semper habuerit. A[illegible] denique Augustus, qui Paulum Diaconum [illegible] præcessit, etiam Curiæ mentionem facit. Et qua[illegible] certa hujus nominis ratio haberi nequeat, [illegible] men, conjectura ad hoc motus, urbem Curiæ [illegible] Contuantiorum terminos collocare, unà cum [illegible] periori Regione, usque ad summa Alpium fastigia, [illegible] illo Rheni latere, donec pervenias ad limitem [illegible] alpinarum populorum Bregelletium & Engadinorum Intra hunc ambitum continetur [illegible] h, in qua [illegible] Ortenstein [illegible] item [illegible] Curbwald/ Po[illegible] pon/ Burgunn: Schanfick/ [illegible] Alvenau [illegible] fencasten/ Gryffenstein [illegible] Stalla/ [illegible] Wels/ &c. Potest etiam Tafaas & totus desertus vallis illius juxta Bag usque ad Rhenum, Æ tuat[illegible] signari, id enim allusio nominum Æ tuatiorum & Bag arguere videtur. Est autem intra vallem illam [illegible] quidam albedictus, qui in Tumleleh Rheno miscetur. Porrò Domini & Barones oppidi Bag seu Vatti, celebres olim fuerunt, possidentes majorem ejusdem vallis partem, & nonnihil quoque de terra Tumlesch usque ad Rhenum, quod Dominium hodie appellatur Ortensteinensium Dominium. Ultimus illius ditionis Baro vocatus fuit Donatus à Vatio, vixitq; anno Domini 13[illegible]o.

Regio-

R[illegible]quens autem *duas filias, cum illis* tota *possessio* ejus *ad aliud translata est dominium.* Una enim, Kunigundis nempe, nupsit Comiti [illegible]rico à [illegible] avo C[illegible]tis Friderici, [illegible] & quæ circa il[illegible] lam sunt, jure hære[illegible] venerunt ad To[illegible]en[illegible]. Altera [illegible] ulam nomine, dux e Co[illegible] Rudolphus a Werden[illegible] Dom[illegible] qui abavus [illegible] Comi[illegible] Et hoc [illegible] ditione Ortenst[illegible] & [illegible] Comi[illegible] pervenerunt. [illegible] possedit [illegible] la[illegible] demerunt [illegible] jurisdi[illegible] ejus, liberi [illegible] Domini 152[illegible]

CAP. XI[illegible].

[illegible] Rhucantiis.

A Ragatio profic[illegible] a Rhenum [illegible] Regio [illegible] seu Sarunetum, [illegible] Rhætorum [illegible] Lupmum, & non Magavel [illegible] annqua [illegible] na[illegible] Meienfelden[illegible] *[illegible] loco ho[illegible]* locum [illegible] Supra [illegible] itinere p[illegible] unius ho[illegible] Langarus, ex Brettigoia in Rhenum de[illegible] & ultra eu[illegible] fluvium [illegible] pedestri trium ho[illegible] Curiæ, infra autem Curiam ab utroq[illegible] Rheni latere usque montem [illegible] qui est R[illegible] trans Rhenum, & ubi est [illegible] vius [illegible] paul[illegible] supra oppidulum [illegible] & juxta [illegible] in Rhenum labitur, ibi in[illegible] *Rhucantiorum* [illegible] *tractus*, quorum Strabo me[illegible] V. in hæc verba. *Ferocissimi inter Rhætos* [illegible] *Rhucantii & Cotvantii, &c.* Cotvantio[illegible] [illegible] sæpe ius menti[illegible] fecimus. Extant ad[illegible] [illegible] quædam in ruinosis locis, quæ Rhucan[illegible] rum nominis meminerunt, præsertim à [illegible] Rheni, [illegible] Germani habitant. Nam *[illegible] Curiam est arx* quædam diruta, quæ superior [illegible]chenberg ap[illegible] rursum alia arx non diruta, sed integra, quæ [illegible] vocatur, Item [illegible] Langarum fluvium, oce[illegible] ulterius arcis demo[illegible], cujus situs est supra [illegible] monte nemoroso, & [illegible] quoq; vocata fuit [illegible]chenberg. Est præterea in loco illo, sed paul[illegible] demissiori, [illegible] integra arx, locata supra [illegible], quæ ipsa [illegible] Aspermont nominatur, habens villas [illegible], quæ una cum arce ipsi vocatur [illegible] Aspermontis, sicut & dominium adhuc extat superio[illegible] [illegible]huchenberg. Cum itaque dominia communiter nom[illegible] tibus pop[illegible], & me[illegible] occ[illegible] vertices montium, videtur mi[illegible] montis [illegible] constatumq[illegible], quod nedum arcem ipsam, verum & pop[illegible] dominio subjectum exprimeret. Sic itaque R[illegible] rata & incolæ [illegible] Rhucanni di[illegible], in ar[illegible] suæ appellati[illegible] reliquerunt vestigium. E[illegible] vallis ipsa adeò frugifera, ut etiam [illegible] ber pot[illegible], *quod ante* Rhæto ruma ven[illegible] *vallem illam inhab[illegible]* [illegible] Regio [illegible] *[illegible] & supervenientes [illegible] arces ibi [illegible] vant, illis similia nomina, sed in sua [illegible] dederunt, pro* [illegible]chberg *Aspermont transferentes.* Supra Langarum est arx una *Mar[illegible]*, & duæ villæ *[illegible]*, Rhætica habentes nom[illegible]. [illegible] arces [illegible] haspe[illegible] berg est villa quædam [illegible] ticulis & diruta arce ill[illegible] vocata. Est propè urbem Curiæ locus qu[illegible] forum æde[illegible] sunt *Ma[illegible] ani* non [illegible]. Cæterum [illegible] Curiæ & R[illegible] ipsam est, versus [illegible] versus P[illegible] cum, ad Rhætos [illegible] hodie [illegible] Germani [illegible]. In Sarunetum [illegible] *R[illegible]* [illegible] *Sara* fluviolus, [illegible] E[illegible] quæ [illegible] Rheni [illegible] rum [illegible] tur, fuerunt [illegible] Rhucantio[illegible] rum [illegible] ipsa [illegible]chenberg superior, [illegible]alper[illegible] [illegible]huchenberg [illegible] sùm [illegible] *Rag[illegible]* [illegible] & pro[illegible] [illegible] Saram [illegible]tingentes, [illegible] cant [illegible] habent tamen [illegible] cu[illegible] Sarunetum [illegible] & [illegible] sed [illegible] multis [illegible] tran[illegible] de m[illegible] rel[illegible] hab[illegible] bab[illegible] fee[illegible] runet[illegible]. Rhucanti[illegible] [illegible] occu[illegible] R[illegible] cantii [illegible] per[illegible] scensum Rheni per[illegible]

CA[illegible]. XX.

Fabarium intra Rhucantiorum [illegible].

F*abarium* vulg[illegible] *Monasterium* [illegible] R[illegible] in mon[illegible] R[illegible] rum, [illegible] ab eo[illegible] barath[illegible] Pfeffers [illegible] *Monasterium* illud [illegible] una *initia sump[illegible] P[illegible]*, anno circiter 676. a C[illegible] [illegible] quando [illegible] Rex fuit [illegible] que Alemanniam, [illegible] Rhætiam. [illegible] Pfeffers [illegible] Rhæti appellatus [illegible] Fabarium [illegible] privilegia ab Imperatoribus [illegible] Ludovico, Lo[illegible] [illegible] Domini [illegible]10. Po[illegible] fuit *Abbas* [illegible] *apud Fabarias, quod* [illegible] pa[illegible] Ut [illegible] rium illud [illegible] tabiles contribu[illegible] tiorum, id quod [illegible] judicii minoris forum [illegible] circuitum [illegible] *trecentos annos* [illegible] quiex fami[illegible] pul[illegible] corvor[illegible] [illegible] descend[illegible] tum, invenit aquas ca[illegible] rum thermarum Abbati[illegible]

CAP. XXI.

De Rhaeticone monte, unde vallis Brettigoia appellationem accepit. item de amne Langaro, quem hodie Lanquart vocant, qui sunt in Rhucantiorum terra.

Vallis Brettigoia in Rhætia, Rhucantiorum quoque est, in qua amnis Lanquart oritur, descenditque per totam vallem illam. Et D. quidem Vadianus in hac opinione est, ut putet incolas illius vallis habitare juxta montem Rheticonem, unde illa vallis denominata est Brettigoia, nec inepta est allusio. Cum enim Mela mentionem faciat hujus montis, necesse est eum alicubi esse. Scribit autem sic Pomponius lib. 3. cap. 2. *Montium altissimi Taunus & Rhetico.* Nec est alius locus in Regione illa, qui magis alludat monti Rheticoni, quam dicta vallis. Sunt præterea ibi altissimi montes, & facile fieri potuit populi incuria, ut additione literæ p. *ex Rheticone fieret Prettigoia*, cum enim Rhæticum sit vocabulum, & vallis illa jam inhabitetur ab hominibus *Germanicæ loquentibus*, quorum *consuetudo* est, *ut Rhæticis & Latinis dictionibus præponant literam* p. cujusmodi sunt, *undament* pfummiment fenestra pfenster & supradictum Monasterium Fævarium Pfäfers, & alia hujusmodi, videtur mihi idem accidisse in Rheticone. Cæterùm amnis Lanquart qui ex Prettigoia fluit, fuit olim Rhætice Langarus appellatus. Unde cum parochiæ Curiensis diœcesis olim distribuerentur in Capitula, usque in hunc diem inferiora amnis Lanquart titulum hunc habent, Capitulum sub Langaro. Est proinde in Prettigoia arx quædam Rhætica, sed diruta, Solavers nominata, in qua superioribus annis Fridericus ultimus Comes de Toggenburgensis natus fuit, qui & defunctus est anno 1436. ultima die Aprilis.

CAP. XXII.

De Sarunetibus.

Sarunetum Regio satis frugifera est, habens etiam æris fodinas. Ex valle quadam laterali descendit fluvius parvus Seg appellatus, lustransque Sarunetum Regionem ruit in Walensee, id est, lacum Rhæticum, exordiumque illi facit. Hi populi qui hodie *Sarganses* appellatur, *olim Sarunetes* nominati fuerunt, à Sara fluvio dicti, manente eos à Rhucantiorum populo, de quibus supra. Facit autem Plin. lib. [illegible] cap. 9. mentionem Sarunetum, ait ritque eos habitare juxta fontes Rheni, etiamsi non ignoremus, hanc Historicos plerumque leivare consuetudinem, ut omnes populos adnumerent originibus fluviorum, qui vel tridui spatio ab ipsis dissident. Non igitur hæc discrepantia [illegible] magni æstimanda est, potissimum cum à Sara fluvio ad usque Rheni fontem non sit ultra unius diei atque dimidii spatium. Siquidem Strabo eos qui inter cunctos populos vi[illegible] [illegible] Rhenus, vocat Æstuatios, quorum supra meminimus. Videtur ergo [illegible] eos populos, qui infra Saram fluvium habitant [illegible] exprimere nomine Sarunetum [illegible] Walenstat / & quicquid Rhe[illegible] hab[illegible] lacum Walen & in [illegible] à [illegible] descendendo per Rhenum ultra Co[illegible] usque ad Norsteg. Por [illegible] denberg [illegible] arx Vadus unde olim tractus [illegible] appellatus [illegible] Vallis dulcis. Citra centum [illegible] annos [illegible] Regio Sarnganserorum [illegible] Werdenberg [illegible] etiam in hunc usque diem appellatur superior [illegible] tio, habens nonnulla ditionis suæ jura. [illegible] olim per duos fratres in duas secta partes. [illegible] *oppidulum* Sargans *pro* C[illegible] *anfere*, quàm Germani vocant Gans / *à quo* [illegible] *flumio conflatur terra illius nomen* Sar[illegible]ans. [illegible] stiores tamen literæ, quas ego videre p[illegible] mentionem faciunt Dom[illegible]orum à Sarngans [illegible] mitumque Werdenbe[illegible] [illegible] gensis duas voces, Sa[illegible] ne gans: & qua d[illegible] tiores in unam contrahunt, [illegible] curis scilicet quadam omi[illegible] [illegible] [illegible] eò est vox ipsa depravata, ut [illegible] Sargans & Sangans. *Sunt tam[illegible] qui* [illegible] Sarngans *Rhæticum* [illegible] *vocabulum, olim* [illegible] *appellatam* [illegible] *casam*, [illegible] sententiæ [illegible] subscribo, cùm id nul[illegible] lite[illegible] [illegible] Lat[illegible] Germanice scriptis probari p[illegible] [illegible] [illegible] mas legi anno Christi 15[illegible] & [illegible] quo [illegible] egimus prætorem in Sanganserorum R[illegible] deputati a Septem Confœderatorum [illegible] [illegible] in vetustioribus literis non aliter inveni, qu[illegible] [illegible] rnnegans, ut jam scripsi. Unde colligitur [illegible] tis genuinum nomen extitisse Sarunet[illegible] Sara sic appellati. Notandum præterea, ante al[illegible] quot nos *incolas* Gastern *expectas*[illegible] *se cum Dominus Sar*[illegible]*fis terræ, arbitrantes, se quoque liber*[illegible] *à vectigalibus & telonio pendendis in terra San*[illegible]*ensi.* Ab [illegible] enim temporibus nemo obliga[illegible] ad t[illegible] qui habitavit inter Saram & [illegible] nec suo tempore exactum a quo[illegible] [illegible] argumentis nihil profecerunt [illegible] Fruitur autem ad jam memor[illegible] [illegible] sis Curiensis, & ultra ripam par[illegible] [illegible] mine Oberstich / quæ Gasterns[illegible] sub Episcopatu Constantiensi, & [illegible] est ab exactione vectigalium. Hæc au[illegible] dicium est, olim utrumque dominium [illegible]

CAP. XXIII.

De Scala monte.

Inter Sangans & Werdenberg j[illegible] R[illegible] *mons* quidam qui Rhætice *Scala*, [illegible] Schalberg appellatur, ubi aliquan[illegible] transitus ob acclivem ascensum, unde [illegible] nomen. *Septem Helvetiorum Cantones* qu[illegible] tur huic Regioni, *fecerunt* [illegible] *per saxosam hujus montis basim*, anno [illegible] 1503. Supra Scalam mon[illegible] ortalit[illegible] Sarngans obti[illegible] [illegible] Regio in duas abit val[illegible], qua[illegible] prop[illegible] Rheno & altera ve[illegible] ad lac[illegible] W[illegible] m atque lacum Tigurinum. Montes [illegible] talium imminet, & quibus [illegible] gans habent ibi in sui init[illegible] tius angustum rectum [illegible] duo extenditur latera; unum desc[illegible] gurinum, & alterum [illegible] Rheni [illegible] lacum Podamicum & [illegible] inter [illegible] tes sunt magni, & [illegible] genburgensis, [illegible] & alia [illegible] inter ea com[illegible] ho um mon[illegible] *vel Durias*, alluens [illegible] nuscetur Rh[illegible]. Por[illegible] penses, & absorbetur à [illegible]

CAP. XXIV.

De Campo, de Rhætico pago, de Alemannico pago, atque de Eſtionibus, quæ hodie ſunt Feldtirch/ Walgeu/ Algeu/ & Eſtnerberg.

Feldkirch oppidum in Rhætia ſitum, Germanicum habet vocabulum, & *non vocatur Romana lingua Vall* circum, ut doctiſſimus Joachimus Vadianus in commentariis ſuis ſupra Melam, unà cum Ladiſlao Suntheimenſi ſentit, *propterea* ſcilicet, *quòd montibus circumſcribatur, & intra vallem collocetur.* Quin *magis* olim *à Rhætis (campi nomen accepit*, & poſtea *cùm Chriſtiani fierent, extructa eſt in campo illo Eccleſia* in honorem Divi Petri, *& inde obtinuit nomen* Feldtirch/ quod ſonat Latinè Campi Eccleſiam, *à Curienſibus* verò *& Italicis* Mercatoribus *appellatur S. Petro, vel campo S. Petro.* Quin & literæ Curienſis Eccleſiæ vetuſtiores, proventuum, qui illic levantur, mentionem facientes, vocant quoque locum illum Campum, Sancti Petri, in his enim ſic ſcriptum inveni: *De Eccleſia Sancti Petri ad Campos, id eſt, Feldkircha, beneficium ad terram, &c.* Eſt autem Feldtirch *oppidum parvum, ſed elegans, abundans vino, & plures habens Negotiatores, ſitum juxta amnem* Yll, qui ſub Eſtnerberg ruit in Rhenum. Porrò ſupra Feldtirch ſunt Rhæticæ valles, Walgeu appellatæ, quæ quidem à Bludenʒ & deinceps divaricantur, una vocatur Cloſterthal/ id eſt, vallis Monaſterii, & extenditur uſque ad Algoiæ montana, & ad montem Arlenberg appellatum. Alia verò to Montafun vocata, attingit montana Brettigoiæ, & uterque tractus *Walgoia* habet denominationem. Per Bludenʒ & vallem Monaſterii itur ultra Arlberg in vallem Inthal appellatam, ad oppidum Hall/ quod iter præcipuè frequentant ſalis vectores. *In Montafun plurima* & commodiſſimæ inveniuntur *ferri Fodinæ.* Cæterum *Walgoia non habet appellationem ab Alemannis, ſed à Rhætis*, ut nos exteros Walen appellamus, haud ſecus quàm Walaſtat/ de quo ſuprà diximus. Nam *cùm Feldkirchenſes & alii exteri Rhætis olim validè cederent Rhætica lingua, uſurparentq́; Germanicam, & illi qui valles habitabant, aliquandiu retinuerunt Rhæticam ſuam linguam, & propterea à vicinis, Germanica utentibus lingua, appellati ſunt* Walen/ *& vallis eorum* Walgeu/ ſed hodie quoque loquuntur Germanicè. Haud ſecus *Algoia* in Vindelicia citra montes Walgoiam contingens, *primùm propter Alemannos illic ædificantes, vocata fuit Almangoia*, id quod Vadianus probabili ratione oſtendit. Et Montafun per Walgoiam juxta Bludenʒ & Feldtirch deſcendit amnis Yll/ ortus in Brettigoiæ montibus. In vallibus iſtis nomina locorum pro majori parte ſunt extera atque Rhætica, quippe quarum incolæ à Rhætis deſcenderunt. Habent tamen quædam caſtra nomina Germanica, reliĉta fortaſſis ab antiquis Germanis habitatoribus, qualia ſunt Sunnenberg/ Blumeneck/ &c. Porrò ad latus Feldtirch jacet *monticulus* quidam *admodum frugifer*, Eſtnerberg/ id eſt, *Eſtionum mons appellatus*, & eſt ſub ditione Comitis Sulzenſis à Badus/ quanquam & peculiari vocabulo nominetur *ditio Eſtnerbergenſis.* Haud procul à monte illo juxta Rhenum eſt villa quædam hodie Bendern/ olim verò Rhæticè Benedurum appellata. Eſt & aliud ibi oppidum quod olim ævo Eſthens appellatur. Meminit autem & Strabo lib. IV. horum locorum, nam appellat habitatores eorum Eſtiones. Sed & antiquæ Latinæ literæ, quæ in monaſterio Schennis adhuc inveniuntur, mentionem faciunt Beneduri & Eſtionum, in quibus ſcilicet locis dictum Monaſterium annuos levavit cenſus & proventus. Certè mihi *videtur Eſtionum primum & ſummum locum fuiſſe* Feldtirch/ ac deinde circumjacentia loca, & valles Bludenʒ atque Walgeu/ omnia ad Eſtiones pertinuiſſe. In his partibus, nempe Rangwyl/ Feldtirch/ Walgeu/ &c. *pugnavit* olim *Druſus contra Rhætos, ac inde factum eſt, ut tota Regio* à Rheno uſque ad fontes Yli, mutato nomine Eſtionum, *vocata fuerit vallis Druſiana.* Germani verò poſtea appellaverunt eos, qui ultima vallis tenuerunt loca, Walgeuer/ eos autem qui priora incoluerunt loca, nempe verſus Ranquil, vocarunt Nebligener. Cùm oppidum Feldtirch incrementa acciperet, aboleri cœpit nomen Eſtionum, ſucceſſitque ei Comitatus Feldkirchenſis. Porrò *oppidum* ipſum unà *cum Comitatu pervenit ad ditionem Auſtriæ anno Domini 1375.* vendente ipſum Comite Rudolfo à Werdenberg. Longè ante tempus illud, Eſtnerberg pars Walgoiæ, una cum aliis oppidis, hæreditario jure, nuptiarum copula & donatione diverſimodè jactata eſt atque diſtracta, quin & *Comites à* Feldtirch *ante multa tempora penitùs interierunt, relictaq́; eſt ditio eorum Comitibus à* Werdenberg/ Sarganß/ *atque Monforte*, qui hæredes eorum fuerunt. Notandum præterea quod moderna Strabonis exemplaria ſic habent, quaſi Strabo annumeraverit Brigantinos & Eſtiones Vindelicis, & tunc quidem Rhæti nulla ex parte attigiſſent lacum Podamicum, cujus tamen contrarium Strabo ponit, ut ſuprà memoravimus. Nam Brigantii ſupremum lacus tenent lucum, quibus ad Meridiem in Rhætia ipſa adjacent Eſtiones. Unde facilè credendum, Strabonem lib. IV. in fine malè verſum, niſi fortè aliorum illic recitaverit opinionem. Fieri etiam poteſt ut Græcum exemplar, quo Latinus interpres uſus eſt, corruptum fuerit, atque ex tranſcriptione originalis exemplaris depravatio aliqua irrepſerit, & Regionum illarum nomina tranſpoſita fuerint ex negligentia aut ignorantia Scriptorum, id quod in multis adverti poteſt dictionibus, ut pro Helvetii Lucii, pro Adula mons Aduas & Diaduella, pro Juraſſus mons Ocuraſius, pro lacus Lemannus Palamena, & alia quædam ſimilia errata, in quibus aliquid vel adimitur vel additur dictionibus. Item lib. IV. aperta quædam invenitur tranſpoſitio, ubi ſcribit, ex lacu Verbano fluere Aduam, & ex Lario lacu Ticinum, cum contrarium fiat, ut ipſemet in aliis tradit locis. Et hæc quidem arbitror accidiſſe ex depravatione exemplarium, atque ex inſcitia Scriptorum, non autem ex ignorantia aut oſcitantia Strabonis. Meo certè judicio Strabo lib. IV. ſic ſcripſiſſe videtur. Ferociſſimi inter Vindelicos Licatii, Thunicates & Bennones (Aventinus legit Sennones) cenſebantur, Rhætorum autem Rhucantii & Cotvantii. Eſtiones verò & Brigantii Vindelicos attingunt, eorum oppidum eſt Brigantium & Campus (Feldtirch) & Licatiorum veluti arx quædam Damaſia. Hæc videtur mihi fuiſſe Strabonis mens, quia Brigantii attingunt Vindelicos, & ſimiliter Eſtiones in montibus Walgoiæ illis confines ſunt. Nam Algoia pars Vindeliciæ citra montes attingit Eſtiones. Quando itaque in tali caſu etiam Autor ille aut alii Hiſtorici confuſi deprehenduntur, id quod non rarò fit, incolarum illius Regionis judicium expetitur, quippe qui certius in talibus erratis juvare poſſunt Autorem, veluti qui experientiam certam habent & de ſingulis rectè judicare

Dd poſſunt.

poſſunt. Sic ego non temerè mihi arrogavi deſcriptionem Rhætiæ & oppidorum ejus atque Alpium, ut qui & enutritus ſim in hac terra, & deinde luſtrârim & perambularim eam ab utroq; latere, verſus Italiam ſcilicet, Galliam & Germaniam. Non tamen volo mea ſic jactare, perinde quaſi alicubi non potuerim hallucinari, ſed ſi quis certiora atque veriora poteſt tradere, hunc libenter patiar cenſorem. Ut autem *vetuſtiora nomina*, quorum olim in his terris uſus fuit, & quorum nos ſuprà meminimus, elucidentur, *opera precium viſum fuit, aliqua hic aſſignare*, quæ expiſcati ſumus ex vetuſtioribus Curienſis Eccleſiæ literis, confectis ſuper reditibus, obvcotionibus atque proventibus levandis in diverſis terris, locis & pagis, ſecundùm officiorum & miniſteriorum diſtributionem. Et primùm quidem ponemus nomina, quæ in terra Walgoiæ & circa Feldkirch / quæ Vallis Druſiana appellata fuit, adhuc inveniuntur.

Miniſterium quod habet Siſo in pago, qui dicitur Vallis Druſiana.

In	Puire	Puirs	In Walgoia.
	Pludono	Pludens	
	Nezudere	Nuziders	
	Lodaſco	Ludäſch	
	Turingis	Turingen	
	Pludaſſis	Pludäſch	
	Nanzings	Nanzingē	
	Baſmingus	Baſlengen	
	Seline	Schlyns	
	Fraſtinas	Fraſtens	
	Satagnis	Sadains	
	Segavio	Gävis	
	Campo S. Petri, id eſt, Feldkircha	Feldkirch	Infra Feldkirch.
	Rangwila	Rangwyl	
	Pontilles	Bancks juxta Rhenū	
	Tunia	Baldunnen ſupra Ranquil	
	Sulles	Sulz	
	Rantina	Röris	
	Cazzeſes	Gethis	
	Senunio	Schnuwis	
	Fralum	Fryſen monaſterium	
	Rauzenum	Ruti	

Miniſterium quod habet Otto in Planis, quod ſcilicet Rheni planiciem comprehendit, & extenditur ad Wallenſee.

In	Eſtones	Eſthens	In Ditione Vaducenſium.
	Scana	Schan	
	Palazoles	Balzers	
	Meilis	Minor Mels	
	Titulo S. Lucii	S. Lucis ſteig	Apud Cōfœderates Canos.
	Flaſcis	Fläſch	
	Lupino villa	Meienfeld	
	Genuinnes	Genins	
	Malanzes	Malans	
	Ciceres	Zizers	
	Tremontio	Trimmis	
	Amides	Emrs	
	Vazes	Inferior Baz	

In	Favares ubi cella eſt	Pfävers	In Sarganſerorum terra apud Helvetios
	Ragaces	Ragaz	
	Filtris	Viltres	
	Sarunegaunis villa	Sarngans	
	Meilis	Mels	
	Perſinio	Bertſchis	
	Fuminis	Flumbs	
	Riva villa	Walaſtat oppidum	
	Quarto	Biſchens juxta lacum	
	Ripa Walaſtat piſcatio	Quarten	
	Scvola	Sevelen	In Werdenberg apud Helvetios
	Revena,	Revis	
	Bougo	Buchs	
	Quadrabitis	Graps	
	Camplo	Gamps	

Miniſterium ſupra Curiam ſecundùm tractum Rheni prioris, in Ilantz, in Grub atque Lugnitz. Quod miniſterium habuit Mathratus in Tuveraſca, cum valle Legunitia.

In	Hilliande villa	Ilanz
	Vorce	Wurz
	Ramnenis	
	Sexamnis	Schams
	Scaneus vel Sigannes	Zegäns
	Supercaſtro	Oberkaſtell
	Flemes	Flyms
	Andeſte	Adeſt
	Fagonio	Feldſperg
	Cingiaco	Rinckenberg
	Rhætiunno	Rätzuns
	Superſaxo	Oberſax
	Caſtriſio	Käſtris
	Legunitia	Lugnitz
	Luvene	Schlöwis & Schluein
	Cumble	
	Pluteno	
	Lamarino	Lumarins
	Falaria	Välers
	Auna	
	Falaruna valle	
	Summo vico vel Sanavico	Sumwigs
	Ruſioa	Ruſſein
	Stuſlavia	Savien
	Spelues poſteriori	Splugen apud poſteriorem Rhenum
	Speluca, quod dicitur deſertum ubi cella eſt	Diſſentis monaſterium.

Reliqua miniſteria hic obiter recitabo, omiſſis oppidis eorum.

Miniſterium in Impediois, id eſt, in imo pedis Alpium, quod habuit Adhalgiſus, & eſt ſupra Stein per totum tractum uſque ad Curiam.
Miniſterium in Tumiliaſca hoc eſt, Thumleſch.
Miniſterium in Bergallia, hoc eſt, Bergell.
Miniſterium in Endena, quod habuit Richpertus.
Miniſterium in Curiſino.
Miniſterium Remedii.

CAP. XXV.

De Rugusiis & Rheguscis, qui ante aliquot tempora Rhingoii, hodie verò Rhinthal *&* Emps *appellantur.*

R*Hingoia fuit olim Comitatus celebris*, cujus suprà fit mentio in literis super inferiori Marca, quæ est è Regione Thurgoiæ, confectis. Et hæc est infima *antiqua Rhætia pars, ad latus Galliæ sita.* Attingit autem eo loco Thurgoiam, appellaturque *nostro tempore dominium* Rhineck vel Rhinthal / exporrecta à Comitatu Werdenberg usque ad eum locum ubi Rhenus ingreditur lacum Podamicum. Ab alio quoque Rheni lateri, nempe supra Brigantium, terra ipsa olim Rhingoiæ etiam fuit annumerata, potissimum Lustnau / & quæ circa eam sunt. Fuit autem hic Comitatus semper à Germanis habitatus, id quod communia indicant nomina. Populi ejus fuerunt olim à Plinio *lib. III. cap. 19.* Rugusci, & à Ptolemæo Rheguscæ appellati.

CAP. XXVI.

De Brigantiis.

C*Omitatus Brigantiorum*, quorum nomen & civitas adhuc manent, infimū antiquæ Rhætiæ, à latere Germaniæ tenet locum, *confinis apud lacum Podamicū Vindelicis*, hoc est, Lintzgoüs. Supra Brigantium est sylva quædam grandis, atque vallis plena oppidis & villis, vocaturque Brigantiorum sylva, & per eam descendit *amnis* Bregentz / labiturque juxta urbem ipsam in lacum. Populi per circuitum habitantes, fuerunt olim Brigantii appellati.

CAP. XXVII.

De Vennonibus & aliis vetustis Rhæticorum locorum nominibus.

V*Ennones seu Vallis venusta*, sunt hodie Vinstgöw / Vinstermüntz / Engadin / &c. Tridentini, Trienter & Tyrolenses. Apud eos est Æni ortus, atque Athesis, vulgò Etsch. Item *Larius lacus hodie* est *Cumanus* lacus. *Lepontini* sunt Liviner. *Bormium* est Wurms in Veltlin. Rhætica juga Germanicè vocantur Wurmser Joch / Rhæticè verò mont Brailio. *Abduas* vel *Aduas* fluvius, *hodie* vocatur *Aada*. Caput Æni est Engadina. Ticinus Tesin. Camuni est Vall Camunien, sive Camunierthal. Scribit autem Strabo lib. IV. in hunc modum: *Supra Comum ad Alpium radicem Rhæti jacent & Vennones ad Orientem versi, alia ex parte Lepontii, Tridentini, Stoni, & alii complures populi parvi Italiam tenentes.* Et rursum eodem libro: *Ferocissimi inter Vindelicos Licatii, Thunicates & Vennones.* Plin. quoque lib. III. cap. 19. sic scribit: *Caput Enganeorum Stones, Rhætorum Vennones Sarunetesq́, ortus Rheni amnis accolunt, Lepontiorum, qui Viberi vocantur, fontem Rhodani, eodem Alpium tractu.* Præterea quando recitat Alpinas gentes a Cæsare Augusto superatas, eodem loco enumerat sigillatim hos quoque populos suis nominibus, qui sunt Triumpilini, Camuni, Vennones, Venonetes, Hisarci, Breuni, Naunes & Focunates. Et Vindelicorum quatuor populi, Consuanetes, Virucinates, Licates, Catenates, Abisontes, Rugusci, Suanetes, Calluconet, Brixentes, Lepontii, Juberi, Nantuates, Seduni, Veragri, Salassi, &c. Ptolemæus verò *libro II. cap. 12.* numerat Vennones inter Rhæticos populos. De Vennonibus populis non per omnia convenit inter memoratos Autores: nam Strabo annumerat eos Vindelicis, etiamsi quidam in eo legendum putent Sennones pro Vennones. Id certum est. *Vennones esse in diœcesi Curiensi*, unde mihi satis probatur, eos olim Rhætis annumeratos, Dominus Beatus Rhenanus testimonio Plinii putat eos fuisse accolas ortus Rheni; sed secus mihi videtur. Nam Plinius eo loco vult ostendere, qui supremi sint incolæ Enganeorum atque Rhætorum, scribit enim sic: *Caput Enganeorum* (ego intelligo eos qui summum tenent locum) *Stoni, Rhætorum Vennones, &c.* Et cùm utriusque populi capita describat, mox indicat, qui populi ortum Rheni atque Rhodani teneant, dicens: *Sarunetes ortus Rheni amnis accolunt, & Lepontiorum, qui Viberi vocantur, fontem Rhodani, eodem Alpium tractu.* Strabo quoque, ut diximus, numerat Vennones inter Rhæticum populum, dicitque eos jacere in Alpibus ad Orientem ab opposito latere Italiæ, ubi & Tridentini locum habent. Illi *Vennones hodie* sunt *Engadini*, apud quos *Ænus ex Juliis Alpibus oritur*, fluitque per Vinstermüntz in vallem Inthal versus Æmpontem, Germanicè Inspruck / ubi finis est Curiensis diœcesis, & terminus Rhætiæ atque Vennonum, quam Rhætiæ Marcam vocant. Ad eum quoque locum extenduntur Norici & Vindelici, sed quos populos deinceps Ænus ipse separat usque ad Danubium. *Propter horum populorum confinia, puto accidisse, ut Historici quidam annumerārint Vennones Vindelicis*, præsertim cum Ænus & vallis ejus inferior à Vennonibus inhabitata respexerit Vindelicos. Et hæc quidem scribimus juxta ea Strabonis exemplaria, in quibus scriptum invenitur, inter Vindelicos Vennones censebantur. At Johannes Aventinus, ut suprà quoque memoravimus, censet ibi legendum Sennones, & non Vennones. Porrò ex alia parte vallis Æni quam Vennones inhabitant, Tridentini habitant versi ad Italiam, etiamsi in ea parte Vennones quoque juxta Athesim teneant tractum aliquem longum, ut infrà latius dicemus. *In Rhæticis jugis oritur fluvius Aduas*, quem *hodie* vocant *Aada*, labensque per Veltlin / ingreditur in Cumanum, olim autem Larium lacum. Porrò ab alia parte memoratorum jugorum, versus Athesis Regionem, est Münsterthal & Vinstgeu. Fluviolus qui per hanc vallem descendit, apud Glurentz jungitur Athesi. Oritur autem Athesis haud procul à Nauders / fluitque per Malserheid & Vinstgeu / versùs Glurentz & ultrà, ubi scilicet finis est diœcesis Curiensis. Sunt itaque Vennones juxta Ænum & juxta Athesim habitantes, extremi Rhætorum, versi ad Orientem, & ob id dicit Strabo, supra Comum ad Alpium radicem jacere Rhætos, & Vennones ad Orientem versos, ut scilicet Vennones confines sint Tridentinis, & Alpini Rhæti Lepontiis. Nam in prioris Rheni opposita parte juxta Ticinum habitant Lepontini, quos Germani Liviner / & Rhæti Levontinos appellant. A Cumano lacu ascendendo juxta fluvium Aduæ per Veltlin usque ad ortum ejus pervenitur ad Bormium, quod summum locum tenet in Veltlin / ubi mons est, quem Cornelius Tacitus libro 17. in Hist. Augusta appellat Rhætica juga, à Germanis verò propter vicinitatē Bormi, Wormser Joch / & à Rhætis mons Braulius vocatur, ubi scil. Aduas, ut jam quoque diximus, oritur. Per hæc juga Rhætica in hunc usque diem iter compendiosum & tritum est ex Italia atq; à Mediolano ad Danubium & ad Austriam. Proxima Vennonū vallis, ad quā à jugis Rhæticis pervenitur, vocatur Münsterthal atq; Vinstgew / ad cujus

latus sunt Engadini, & est sub Rhætorum imperio usq; ad fortalitium Churberg / & juxta tractum Athesis usque ad Fürstenberg. Diœcesis Curiensis indicat in eo loco, sicut & alibi, veros antiquæ Rhætiæ limites. *Habent & Duces Austriæ modicam terræ portionem juxta Ænum & Athesim* sibi subjectam, ex Vinstgöw & Vinstermüntz / alioquin tota ferè terra Rhætorum est, nempe superiora loca Vinstermüntz / tota Engadina, & in Vinstgöw / Fürstenberg / Malß. Inferior Galsen / Schangen / Tunfers / Latsch / Marienen / tota vallis Munstertalensis, & omnia loca quæ sunt supra Churberg & Glurentz. Cæterùm *nomen Engadin natum est ab Æno*, quem Germani Yn vocant. *Engadini* autem *habitant propè ortum illius amnis*, alioquin vocantur Vinstgoienses atque Vinstermuntzenses, hoc est, Vennones. *Rhætice* Engadin sonat *En coda ino*, hoc est, *in capite Æni*, quæ voces tandem degenerârunt in *Engadin*. Apud hos in summo loco oritur Ænus, & ex opposito latere in descensu vicini montis emergit Athesis, labunturque in diversas plagas: nam Ænus petit Septentrionem, fluensque per Vinstermüntz & Inthal / tandem exoneratur in Danubium. Athesis verò per Vinstgoiam & Etschland ruens, alluit mœnia Veronæ, & tandem defluit in mare Adriaticum. Item Münstertal & omnis superior Regio à Vinstgöw & ab Athesi usque ad Vinstermüntz / appellatur unà cum *Engadin* in vetustis Curiensibus literis, Vallis venusta, antiquum Vennonum nonnihil referens nomen. Errat proinde Strabo lib. IV. ubi sic scribit: *Rheni fluminis origo in Adula monte, à quo Aduas fluvius in contrarium fluit, lacum implens Larium.* Et eodem libro sic scribit: *Mons Adulas ex quo in Septentrionem Rhenus excurrit, & diversa ex parte Aduas in lacum Larium.* Hæc non satis quadrant veritati: quoniam distantia fontium utrinsque fluvii invenitur esse major, quàm quod ab uno scaturire queant monte. Nam si rectà ire posses per montium illorum, qui interiacent, præcipitia, opus tibi esset itinere pedestri unius diei & dimidii, hoc est, 24. horarum spatio, à fonte Rheni ad fontem Aduæ. Sed fieri potest quod Strabo eo loco voluerit loqui de amne Lyra, qui in contrariam à Rheno mundi partem fluit, descendens scilicet per Gampolschin & Cläven in Cumanum lacum, unde scilicet Aduas derivatur. Fuit autem antiquorum Historicorum mos, ut designaverint summorum fontium scaturigines, unde celeber aliquis emanavit amnis. Verus ergo *Aduas* labitur per Beltlin / oriturque *non in Adula monte, sed in jugis Rhæticis*, quæ hodie Rhæticè appellantur *mons Braulius*, ut paulò superius memoravimus. Tanta proinde est memoratorum fontium distantia, ut inter juga Rhætica, unde Aduas profluit, ad montem Adulam, unde Rhenus exit, sint Alpes Juliæ atque Septimæ. Sciendum præterea, Engadinos & Munstertalenses omnes loqui Rhætica lingua, qua & Rhæti Rhenani utuntur, & non Lombardica. Si tamen paululum ab eis te demiseris, occurrunt Intalenses, qui Germanicè, & Engadini, qui Lombardicè, & quidam Germanicè loquuntur. Sic & Plinius Vennones mox post Camunos ponit: confines enim fuerunt, sicut & hodie sunt. *Abundat* autem *vallis Camunorum æris fodinis, pareta, Venetis*, & in hunc usque diem appellatur *vallis Camunica, in qua Ollius fluvius* oritur. Strabo lib. IV. Camunos perperam vocat Camulos. Est & Beltlin in hoc terræ tractu, ubi Aduas sumit originem: item Engadin & Vinstgöw / qui Vennones sunt, omnes, inquam, hæ Regiones & gentes loca illa occupant, montibus duntaxat inter se distinctæ.

CAP. XXVIII.

De Alpibus Juliis, de Perminna monte, atq; Pede Falario.

A*Lpes Juliæ*, quarum Tacitus lib. XIX. meminit, *cæteris montibus in Rhætia altiores sunt*, summum juxta Engadin & Bregell versùs Italiam tenentes locum, citra verò ad jurisdictionem Stallen pertingunt. His quoque olim *Septimus mons* fuit annumeratus. Porrò tractus horum montium ab Occidente tangit tractum Adulæ montis, unde Rhenus oritur, ab Oriente verò est vallis quædam profunda inter Engadin & Bregell / jugis Rhæticis adhærens, unde Aduas egreditur fluvius, & à Septentrione est mons Albula, per quem rectum extenditur iter à Curia ad Engadin. Porrò *Septimus mons attingit Julias Alpes, in cujus sublimitate est villa, Stalla* vocata, sita in loco deserto, quæ olim Bivium appellata fuit, sicut & hodie à Rhætis Bevio nominatur, quòd illic duæ viæ ex una consurgant, trans Alpes ducentes, una ad sinistram vergens, & altera ad dextram. Sinistra ducit per Julias Alpes, & dextra per Septimum montem. Juliæ Alpes non semper possunt transcendi, ob nimiam earú celsitudinem & inviam solitudinem. In cacumine earum stetit aliquando columna lapidea, sed quæ modò fracta humi jacet, Putatur olim erecta per Cæsarem aliquem aut ejus Præfectum. In hoc etiam monte oritur Ænus juxta lacum quendam parvum, in supremo Engadinæ loco, ad quem ortum pervenitur, quando mons iste perambulatur. Porrò ultra Engadin versus Bregell / qui locus est illi contiguus, non sunt admodùm magni montes, sed vallis est ibi inter Julias Alpes & montem Perninnam. Hic autem mons jacet inter Engadin & Postlaaff / hoc est, Pedem Clavium, ubi scilicet iter ducit in Beltlin / & est mons ille valdè altus, tractui jugorum Rhæticorum annexus. Est rursum alius *mons* inter Engadin & Münstertal situs, quem Germani Pus Falor vocant, olim autem à Rhætis fuit *Pes Falarius* dictus. De Juliis Alpibus Livius sic scribit Decade I. lib. 5. *Ex Tricastinis per Taurinos*, hoc est, Permundt / *saltusq; Juliæ Alpis transcenderunt*. Et ibidem sic quoque scribit: *Alia subinde manus Germanorum Elitovio Duce, vestigia priorum secuta, eodem saltu, favente Belloveso transcendisset Alpes, ubi nunc Brixia ac Verona urbes sunt* (locos tenuere Libui) *considunt*. Videtur autem hic Livius sentire, quasi Juliæ Alpes jaceant in tractu illo, qui est inter Tricastinos & Taurinos, cùm mentionem faciat viæ vergentis in tractu illo per Julias Alpes, id quòd malè audit apud alios Scriptores, qui tractum illarum Alpium non Julias, sed Cotias atque Graias appellant. Fuisset præterea Germanis montes illos transcendentibus incommodissimum, sic à recta exorbitare via, cùm longè propinquiori & compendiosiori itinere potuerint superare Alpes, Alpes, inquam, Julias in Rhætia sitas, quæ rectà ex Germania in Italiam viatores transmittunt. Videtur igitur Livius hoc loco depravatus, id quod & doctissimus Beatus Rhenanus deprehendit, qui in sua censura, quam depravato Livio adhibuit, Juliæ Alpis hoc loco non meminit, sed legit, invias Alpes, quomodo & in aliis locis Livius quarundam Alpium mentionem facit, ut infrà dicemus. Deinde veritati quoque consonum est, in eo Livii loco non legendum Germanorum, sed Cænomannorum, id quod affinis noster Dominus Henricus Glareanus in suis Annotationibus

bus jam novissimè in Livium editis, pulchrè ostendit. Horum itaque duorum insignium Virorum testimonio satis puto constabilitam sententiam nostram, qua suprà scripsimus Julias Alpes positas inter Rhætiam & Italiam. Fuit mihi memoratus Livii locus semper suspectus, sed non fui sufus illum sine doctiorum Virorum subsidio immutare.

CAP. XXIX.

De Tinnettone, Muro, Summo lacu, atque Septimo monte.

INter Curiam & Bergell in summis & ferè inviis montibus jacet villa Rhæticè Tinnezon, & Germanicè Tingen appellata, cujus & Antoninus Augustus meminit in suo itinerario, scribens Tinnetionem M.p.XX.id est, viginti milliaribus Italicis plus minus-ve distare à Curia, quod itineris intervallum pedestri gressu confici potest sex horarum spatio. Collocatur autem ex villa in recto itinere, quo transitur à Curia in Bergellensium vallem, ubi scilicet superandus est *Septimus mons*, cum ultra in Bergaliam quis ire contendat, ad cujus montis pedem sita est Stalla, olim Bivium ob itineris sectionem appellata, ut suprà quoque retulimus. Meminit & Ekkardus Junior Cœnobita S.Galli hujus montis Septimi. Est autem is mons *portio Juliarum Alpium*, quibus scilicet adhæret. A memorata villa Tingen secundum Antoninum sunt 25, milliaria Italica ad Murum, in quo itinere superandus est Septimus mons. Oppidum Mur in valle Bergellensium situm, usque ad tempora nostra retinuit vetustum nomen, habens à tergo in monte castellum, quod & ipsum subjecti oppidi nomen habet, nam vocatur *Castelmuro*. Fuerunt etiam olim *Comites* qui titulum habuerunt *à Muro*. A Muro supputat Antoninus ad *Summum lacum*, *qui est lacus Cumanus* 20. mil. Italica: extenditur enim vallis Brigellia in Italiam versus hunc lacum. Est autem Brigellia hodie sicut & olim Rhætica, & terra ejus est aspera atque arida. Sunt qui putant illam olim appellatam *Vall Brunnam*.

CAP. XXX.

De Tarvesede, qui locus hodie vocatur S. Jacobus infra Gampolschin in Clavenna valle.

EST & aliud iter, quod à Curia transmittit ad lacum Cumanum. Nam à Curia itur ad Speluncam, vulgò Splugen/ qui locus non procul distat à fonte Rheni posterioris, & deinde ultrà montem Adulam, qui ibi Vrsiler vocatur, pervenitur in Gampolschin/ in vallem supra Clavennam sitam, ad villam quæ hodie *S. Jacobus* appellatur, *quam Antoninus* in suo itinerario *Tarvesede nuncupat*, scribens à Curia esse illuc 40. Italica mil. quæ faciunt quinque Germanica: & ultrà signat 15. Italica milliaria à Tarvesede usque ad Clavennam, quæ duo efficiunt Germanica milliaria. A Curia verò usque ad Clavennam supputantur 7. mil. Germanica, quæ itinere equestri continuo in 14. horis conficiuntur. Mansit autem apud Rhætos nomen Clavennæ, quod nos Cleven appellamus, distatque 10. mil. Italicis, hoc est, itinere pedestri trium horarum à lacu Cumano. Porrò memorata loca usque ad lacum Cumanum omnia sunt Rhætis subjecta. Est & hoc hic obiter notandum, *octo milliaria Italica facere unum Helveticum & Germanicum milliare*, *quod* scilicet *duabus horis equestri itinere confici potest*, *pedestri* autem *duabus & dimidia*. *Italicum* verò *milliare ab equite* mediocriter equitante, *quarta parte unius horæ superari potest.*

CAP. XXXI.

De Adula monte, qui secundum diversas sui partes vocatur Vrsiler/ Vogel/ & Luckmannier.

ADula mons inter *Julias Alpes*, *atque summas Alpes* ponitur, *& ex jugo ejus oritur utérque Rhenus.* In opposito latere posterioris Rheni in valle Gampolschin oritur amnis *Lyra*, *miscetur*q*, Maira fluvio*, *qui ex Bergella venit*, ac deinde alluit Clavennam, & tandem definit in Cumanum lacum. Hunc fluvium Strabo arbitratus est Aduam esse, scribit enim, ex monte Adula ab uno latere Rhenum, & ab alio Aduam, in Cumanum lacum desinente, initium sumere, quod tamen verum non est. Nam Aduas ex Veltlin ruit in Cumanum lacum, suntque fontes ejus in jugis Rhæticis, Wurmserloch appellatis, de quibus suprà. Consentiunt autem Strabo & Ptolemæus de ortu Rheni asserentes illum in Adula monte oriri. *Hic mons* aliquando *Deaduella*, *&* aliquando *Adualla appellatus fuit*, estq; per eum triplex via satis trita. Nam apud fontem posterioris Rheni duo sunt itinera, unum à Spelunca incipit, vergitque per Clavennam ad lacum Cumanum, & mons interpositus vocatur Vrsiler/ cujus suprà meminimus. Aliud in Spelunca in Masoxer/ seu Mesanciorum vallem ducit, per quam *Muetius amnis* fluit, quem nostri die Mösa/ Itali *la Muesa* vocant. Fluit autem paulò suprà Bell zonam in Ticinum præterfluentem amnem. Mons verò intereeptus appellatur vulgò der Vogel / & Italicè, *Culmen de Olcello*, vel *Culmen de sant Bernardino*, idque propter villam in initio vallis Masoxer ad basim montis sitam. Tertium iter est juxta priorem Rhenum, à Disernis scilicet per vallem Medels ultra montes in vallem Palensium, quæ Italicè *Vall Breunia* appellatur. Mons verò inter duas interecepta valles vocatur Luckmannier, id est, Lucumonis mons, & solùm per æstatem peragrari potest. In isto monte finitur Adula, incipiuntque Summæ Alpes.

CAP. XXXII.

Quando Alpes primùm perviæ factæ sint, & si qui ante Rhætos Alpes inhabitárint. De Lepontiis variis, Oscelanis scilicet, Salassis, & Rhætis. de Ugonta, Taurisco. Oscela, & Ocela.

CUm Rhætiam attigerimus, operæ precium visum est disserere, *num etiam mortales aliqui inhabitárint Alpes ante Rhætorum ingressum*, ac deinde, *an Alpes ante Gallorum profectionem*, *quam tempore Tarquinii Romani Regis fecerunt*, *perviæ fuerint necne.* Et certè Historici, Polybius, Livius, & alii quidam, in his quæstionibus non ejusdem sunt opinionis, etiamsi in hoc quidam eorum consentiant, *Galles* iu jam memorata profectione *tempore Tarquinii Alpes perviàs fecisse*, *quæ antea clausæ fuerant*, *ingressosq́, in Italiam*, *velutì in novum & incognitum orbem.* Sunt alii, qui ajunt Hannibalem Alpes primùm superasse, perviasq; reddidisse, sed qui à Polybio lib. III. confutantur. Et quanquam jam memorati Autores asserant, tempore Tarquinii primùm Alpes pervias factas, colligitur tamen ex scriptis eorum, si diligenter examinentur, illis nihil certi de hoc constitisse, quando per Alpes itinera inventa sint. Id facilè credimus eis, profectionem Gallorum tempore Tarquinii primam inviarum Alpium fuisse spectionem, de qua ipsi audierunt; sed ob id non obstat, quin

antea homines pertransire montes illos potuerint. Unde & Livius non contendit, Gallorum profectionem primam fuisse, sed ait, continentem memoriam sic esse. Scribit autem sic Dec. I. lib. 5. *Alpes opposita erant, quas inexuperabiles visas haud equidem miror nulla dum via (quod quidem continens memoria sit, nisi de Hercule fabulis credere libet) superatas. Ibi cùm velut septos montium altitudo teneret Gallos, circumspectarentq; quânam per juncta cœlo juga in alium orbem terrarum transirent, &c.* Quid putas certi habuisse istos Autores de Alpibus, quando Romanis Tarquinii tempore, Galli fuerint populus ignotus & inauditus, ut Livius scribit, etiam cùm utraque natio mutuam potuisset inire notitiam per mare absque Alpium trajectu, & unus aut alter maris sinus à Latinorum terra usque ad Gallorum littora fuisset superandus? Et certè eo tempore mortalibus non defuit navigandi usus. Unde igitur Galli fuerunt Italis, præsertim Romanis, incogniti? Ob id fortassis, quòd illo tempore Romani nondum erant magni nominis & potentiæ, neque dilataverant suæ Regionis pomeria, sed longè post Gallorum primum bellum incrementa accipientes, Alpes & istas Provincias domantes, cùm inter eos Historici emergerent, qui ipsorum egregia facta Alpium atque aliarum Regionum situm describerent, factum est, ut illis omninò ignotum esset, quando & quo seculo Alpes cœperint primum perambulari. Id nemo inficiari poterit, *cum olim populi ab utroque latere Alpium*, ab Italis scilicet & Gallis, *propinquarent montibus illis, & sedes sibi constituerent, adinvenerunt procul dubio vias ultra illos, idque longè ante memoratam Gallorum primam eruptionem.* Nisi enim Alpes illæ inviæ & horrendæ jam perviæ factæ fuissent, quomodo ausi fuissent Galli cum tantis copiis, atque cum tanto armorum strepitu & bellico apparatu sese immittere in tam implicatos, nivosos, & horridos montes? aut quomodo arripuissent iter tam perplexum, periculoque sese exposuissent, qui sine difficultate per mare Italiam intrare potuissent? Quin ex Massilis licuisset eis per Liguriam in Genuam venire, ubi nullæ sunt Alpes, nullæque inviæ solitudines, sed montes humiles, per quos facilè ex Gallia veniri potest in Italiam, quæ in confinio illo Gallia Cisalpina nominatur. Sunt & *Alpes Graiæ*, quæ *Minor Sanctus Bernhardus vocantur*, apud populos Ceutrones, quorum Metropolis hodie vocatur Tarentasia, & harum unum latus respicit Galliam, & præsertim Allobroges, alterum autem obvertitur Italiæ, contingitque Salassos, qui hodie Augstaler appellantur, & Alpes illæ non sunt altæ, nec habent nivem tempore æstatis, atque ideo semper patet per eas tutus transitus, imò *major Alpium pars*, per quas facta sunt itinera, *tempore æstatis est sicca & sine nive*. Id si verum est, quomodo homines in utroque montium latere habitantes, non transierunt Alpes, nec fecerunt itinera per eas usque ad tempus Tarquinii, præsertim cùm æstivo tempore, illis nives obstaculo esse nequierint? De hac itaque re nullus Scriptorum potuit certò pronunciare, sed quod illis visum est in re incognita scripserunt, supervenientesque posteri confirmaverunt opiniones priorum. Verùm his Plinius non subscribit, qui lib. XII. cap. 1. sic ait: *Produnt, Gallos hanc primam habuisse causam superfundendi sese Italia, quod Elico ex Helvetiis, civis eorum, Romæ commoratus, ficum siccam & uvam &c. remeans secum tulisset.* Si Elico prius in Italia fuit antequam Gallicus exercitus in eam sese fudit, constat Alpes antè pervias fuisse. Scribit item Plin. *lib. III. cap. 16, & 19. Herculem olim permeasse Alpes, & ex comitatu suo aliquos ibi reliquisse, qui sedem in Alpibus collocarunt:* nominat potissimum Lepontios & alios populos, qui in Grajis Alpibus mansionem fecerunt. Scio tamen Livium hanc Herculis profectionem habere pro fabula, quod hic excutere nolo. Hoc apud me certum est, *Alpes pervias fuisse longè ante Gallorum primam eruptionem*, id quòd vel ex hoc adverti potest, quòd in plerisque locis superari possunt spatio unius diei, ubi & utrinque optimum invenitur solum, quod etiam vinum producit, præsertim à *Tumleschg* Rhætiæ ad Clavennam, item à *Tumleschg* ad Bellizonam, à Martenaco, hoc est, Octoduro apud Veragros ultra Pœninum ad Augustam Prætoriam in Salassis, & in multis aliis locis. Hæc cum ita sese habeant, quid quæso obstare potuit, quin incolæ citra Alpes optimo habitantes loco, eos visitâsint, qui ultra Alpes etiam optimo loco habitabant, præsertim cum illis id licuerit tempore æstivo, & itineris distantia sese non extenderit ultra unam diætam? Non tamen ob id contendo, tot illo tempore fuisse itinera per Alpes, quot hodie inveniuntur. *An verò ante Rhætorum primam Alpium inhabitationem in iisdem Regionibus populi aliqui sedem collocaverint*, præsertim cum ante Rhætorum adventum Galli perfregerint Alpes, quando Rhæti scilicet adhuc Thusciam inhabitabant, *incertum est*: Fieri tamen potuit, quod aliqui Galli vel Lepontii in eisdem montibus commorati fuerint, præsertim juxta itinera in diversoriis habitantes, qui transeuntibus & redeuntibus victum suppeditarent, sed tam multos cultores Alpes tunc non habuerunt, quot hodie habent. Verisimile quidem est, Gallos & Germanos tunc in plerisque locis solitos transcendere Alpes propter commercia & negocia exercenda, habuisseque per itinera in vallibus & solitudinibus certas mansiones & hospitia, quæ propter commerciorum frequentiam, creverunt tandem in villas & oppida. Et fortassis castella illa, fortalitia, & turres quæ in Rhætia inveniuntur, & usque in hunc diem nomina habent Germanica, reliquiæ sunt antiquitatum illarum, à Celticis Germanicè loquentibus olim extructæ. Nisi magis tibi arriserit illorum opinio, qui asserunt, post dissipationem Romani Imperii per Gothos, Longobardos, aut Francos in illis locis fortalitia & castella memorata erecta. Sunt autem hæc dictorum fortalitiorum & arcium nomina: supra Curiam usque ad posteriorem Rhenum, Ortenstein/ Hasensprung/ Schowenstein/ Kletberg/ Fürstnow/ Baldenstein/ Erenvels/ Tarstein/ Berenburg. Item à Curia versùs Septimum montem, quod & unum ex antiquis itineribus est, Gryffenstein. Sunt & alia multa tam in superiori parte Regionis, quàm in inferiori, quorum nomina hîc omittimus. Hæc inquam fortalitia juxta publica & antiqua itinera locata, habent singula Germanica vocabula, id quod & vetustissimæ Latinæ literæ, quæ in illis Regionibus adhuc inveniuntur, testantur. Populus verò in vallibus illis & oppidis habitans, ubi fortalitia memorata Germanica habentia nomina inveniuntur, ab eo tempore, quo Rhæti loca illa occupârunt, usque in hunc diem loquuntur Rhæticè, hoc est, Italicè, si modò corrupta illa lingua Italica est vocanda. Quæ res satis ostendit, & alios homines ibi habitasse, nempe vel Lepontios vel Gothos, Germanicâ utentes lingua, idque antè vel pòst Rhætorum adventum. Scribit Cæsar lib. IV. Rheni

fontes

fontes esse apud Lepontios. *Lepontii* autem illi, qui habitant juxta Rhenum posteriorem, *hodie vocantur* Rhinwalder / loquunturque in medio extraneæ linguæ Germanicè, nec unquam ipsi aut Majores eorum alia usi sunt lingua. *Habitant in medio Æinatici populi*, qui & ipsi sunt Rhæti, habentque iter unius diei ad Curienses, qui propinquiores Germani sunt. Interpositi verò populi omnes Rhæti sunt, atque loquuntur Rhæticè. Isti itaq; Rhinvvaldenses seu Lepontii, procul dubio *Reliquiæ sunt Gallicorum Lepontiorum.* Potuerunt autem isti, reliquis exturbatis, manere in Regione illa, quòd inhabitarent summas solitudines, ac deinde, ut necessitas exigebat, itinera publica ne abolerentur, aut tempore nivis oblivioni traderentur, reficerent & conservarent, alioquin nemo tutò per hyemē Alpes illas transire potuisset, nisi illi pro publicarum viarum custodia & conservatione relicti in terra fuissent. Nec Romani facilè potuissent illuc locare colonos, nisi fundus terræ fertilior fuisset. Nunc autem sterilior & asperior est, quàm ut citra magnū laborem inhabitari possit. Sed *molestiā illā ferre possunt, qui ibi nati & educati sunt, id quod ex aliis nationibus nemo facilè toleraret.* Porrò Plin. lib. III. cap. 19. ostendit originem Lepontiorum, dissimilem quidem origini illi, quam fabulosè de Herculis comitatu prodiderunt. Scribit autem sic: *Lepontios & Salassos Taurisca gentis Cato arbitratur. Fuerunt autem Taurisci isti Galli, quorum natio in antiquissimis Gallorum præliis sedem collocavit ultra Alpes, de quibus* Polybius *lib. II. de bello Gallico* sic scribit: *In Alpibus ab utroq; latere loca montuosa habitant, ad eam partem, quæ versus Rhodanum & Septentrionem spectat, Galli qui Transalpini appellantur; ad eam verò quæ campis imminet, Taurisci, Agones, & alia pleraq; Barbarorum genera à quibus Transalpini non genere, sed differentia loco differunt, ideo Transalpini dicti, quòd trans montes colant, &c.* Illi *Taurisci* postea *emigrantes, alia quæsierunt loca, occupaveruntq; Regionem illam, quæ modo Comitatus* Gorz *appellatur, ac deinde profecti sunt in Stiriam, nomen suum illi terræ relinquentes*: significat enim Taurus Germanis Stier. Fuderunt se quoque in Austriam & Ungariam, de qua re hic non est locus disserendi. *Agones* verò usque ad moderna tempora sedem habent in initio Alpium, *haud procul à lacu Verbano*, inhabitantes magnam elegantem vallem, quæ adhuc *Vallis Agonia*, & lingua eorum *Vall Ugonia* appellatur, contingens vallem de Oscela, vulgò Eschental dictam, haud procul à Lepontiis illis sita, qui Uros attingunt. Siquidem omnes valles illæ usq; in Rhætiam, & usq; ad ortum Rhodani, fuerunt Lepontiorum. Refert Cæsar, ut suprà quoque diximus, Lepontios habitasse juxta ortum Rheni, qui hodiè Rhæti sunt. Plinius quoq; *lib. III. c. 19.* asserit juxta fontes Rhodani habitare Lepontios Viberos, qui hodie sunt *Seduni*, hoc est, *superiores Wallenses* in Brug & superioribus locis, loquunturque Germanicè, unde colligitur eos reliquias esse Celticorum, qui olim Germanica usi sunt lingua, alioquin tota inferior Valesia sermone utitur Gallico & Sabaudiensi. Ptolemæus ponit Lepontiorum civitatem Oscelam, quæ hodie est vallis Eschental / Italicè Vall de Oscela dicta, in qua amnis Tosa oritur & in cujus inferiori parte adhuc extat civitas *Oscela*, quæ modò propter collegiatam Ecclesiam, quæ ibi est, Germanicè Thum, Italicè verò Domon de Oscela appellatur. Cæterùm hæc Oscela non est oppidum Ocelum, quod aliquot diætis distat à limitibus Lepontiorum, & cujus mentionem faciunt Cæsar & Strabo, situm in Pemunde, è Regione montis, quem nos Montenova, Itali verò *Mont Geneve* vocant, à latere scilicet montis Cinesii, qui à Germanis vocatur Montanys. Totus hic tractus fuit olim *Alpes Cotia* dictus. Oppidum verò Ocelum collocatur juxta Duriam minorem, qui amnis ab Italis sua lingua vocatur Oulx, id est, oculus. Describit Strabo lib. IV. iter ex Gallia in Italiam Ocelum, nempe ex *Ebroduno*, quod *jam* Ambrun vocatur, ad *Brigantium*, quod *Brianson* appellatur: hinc ultra montes ad *Scingomagam*, quod *jam Sezaat* appellatur, ubi initium est Italiæ: inde ad Ocelum, ubi finitur Cotia regio. Descendendo ab Ocelo pervenitur ad *Sejusium*, quod *modò Sasa* vocatur, & hinc extenditur iter secundum Duriæ minoris cursum ad Thurin / *quod est Augusta Taurinorum.* Ptolemæus semet involuit, quando Lepontios & civitatem Oscelam ponit in Alpibus Grajis atque juxta Caturiges, sicut & in situ multorum lacuum, fluviorum & oppidorum hoc loco non rarò errare deprehenditur. *Alpes Grajæ* sunt *juxta Tarantasiam* Ceutronum civitatem, *atque juxta Salassorum populum*, quem *modò Ougstalensem* appellant. Porrò iter quod ultra Alpes Grajas extenditur, vocatur hodie Minor Sanctus Bernhardus. Ptolemæus recenset solam Oscelam Lepontiorum civitatem, quod tunc nullam aliam haberent civitatem, ut mihi videtur, quantumlibet latissimam occuparent Regionem. Proinde vallis quæ in hunc usq; diem Lepontiorum retinet nomen, locatur inter Uri & Bellenz / ubi scilicet superandus occurrit mons Gotthardi, paret Uris, appellaturq; à Germanis Liviner / à Rhætis verò *Vallis Levoatina.* Pertingit autem ad Meintal & Eschental / in qua ex summo quodā loco erumpit Ticinus amnis. Sic itaq; Lepontii occupaverunt valles ultra & citra Alpes, præsertim valles istas, Malox, Palens, Meintal / Eschental / Livinertal / ubi Ticinus oritur, Ursellam, ubi Ursa, vulgò der Rus / oritur, fluitq; per Urorum regionem. Item loca, ubi Rhenus & Rhodanus ex terra scaturiunt: hæc enim quatuor flumina originem trahunt à locis non multum à se distantibus. Nemo autem hic miretur & putet, Lepontiorum Regionem ob id confusam, informem & à commoda habitatione alienam, quòd induxerimus tot valles & tractus, fluviorumq; origines, ex quibus illa conflatur, quia dictorum fluviorum origines, præsertim Rheni anterioris, Ursæ, Ticini, Tosæ, & Rhodani, ab uno ferè inveniuntur procedere monte, ut si circulo illas circumscribere & comprehendere velles, nullibi distantia esset major duorum milliariorum Germanicorum: sed ab uno fonte ad alium rectus transitus fieri nequit, ob invias solitudines & horrendam montium præcipitia, quæ rectum ibi iter fieri prohibent, nos de vagis loquimur recessibus. Et ut semel & in summa dicam, Lepontii tenent summa Alpium juga, cum adjacentibus vallibus, siti inter Helvetios, Sedunos, Salassos, Insubres, & Rhætos, citra & ultra Alpium montes. Cùm itaque Cato, testante Plinio, putet Lepontios reliquias esse Tauriscorum, & eidem Polybius quoque non dissentiat, quando sic scribit: *In Alpibus ab utroq; latere loca montuosa habitant, ad eam partem quæ versùs Rhodanum & Septentrionem spectat, Galli qui Transalpini appellantur, ad eam verò quæ campis imminet, Taurisci, Agones, & alia pleraque Barbarorum genera, à quibus Transalpini non genere, sed differentia differunt, &c.* Cùm inquam Agones & Taurisci à Gallis descenderint, habitaverintque propè Alpes, ad eam

partem, quæ versùs Rhodanum spectat, & Agones ut supra diximus, incoluerint inferiora loca vallis Oscelæ, hi autem sunt Lepontii, & à valle Agonum, quæ hodie vocatur vallis Ugonia, modica sit distantia per vallem Oscelæ ad Rhodanum & Valesiam (attingit enim vallis Oscelæ superiorem Valesiam, in qua Rhodanus oritur, discriminante hanc ab illa Alpium monte) consequens est, Tauriscos quoq; ibi sedem habuisse, ad eam scilicet partem, quæ versùs Rhodanum est, hi antè Lepontii sunt, ni rectè Cato dicat *Lepontios reliquias esse Tauriscorum, habitantes passim in montibus & vallibus*, & cùm omnes isti populi, potissimum Agones & Taurisci Galli fuerint, atque ex Gallia primùm secedentes Alpes transcenderint, & novas sedes occupaverint, non autem inveniatur, ubi prius habitaverint in Gallia, licet colligere ex conjectura & locorum consonantia, *Agones ex inferiori Valesia, nempe ex Agaunis & Veragris venisse, ubi jam locus est S. Mauritii. Tauriscos autem apud Uras & alios vicinos populos in Helvetia consedisse.* Nam horum duorum populorum nulla fit mentio, ubi describitur Gallorum ultra Alpes profectio. Et fieri potuit, ut mihi videtur, Agones & Tauriscos longè post Gallorum primam profectionem trâsisse Alpes, præsertim cùm vidissent prædecessoribus suis Gallis, profectionem illam non malè cessisse. Fuerunt deniq; Agones isti Tauriscis vicini, nec longa illis erat ultra Alpes facienda profectio, & cùm trajecissent, occupaverant jam Galli priorea optima quæq; loca, nec permiserunt supervenientibus usurpare quæ ipsi voluerunt, atq; ob id sedem coacti sunt collocare in locis montibus vicinis, tametsi loca illa pro majori parte optimum habeant fundum, proferentia vinum & alia necessaria, potissimum in Rufflee/ Belleny/ Lucarn/ Thum/ & juxta Verbanum lacum. Consonat etiam nostræ sententiæ, *Uros seu Urnos descendisse à Tauriscis, quòd pro clypearibus armis utantur tauro*, quanquam non ignoremus, posteris temporibus, Gothos quoq; aliquos io pagis illis consedisse. Videtur præterea Regio illa hoc nomen *Uri* vel Uren sortita *à clypeari tauro*, à quo & Taurisci olim nomen suum adepti sunt. *Vocant* enim *Sybentalenses* & qui illis vicini sunt, *in hunc usque diem tauros*, Uren. Non igitur *habet Regio illa*, de qua hic loquimur, *nomen suum à sylvestribus uris, qui nunquam visi sunt in ea*, nec in circumjacentibus Regionibus, sed tauri, ut jam diximus, io his Regionibus vocantur Uren. Nec conformes sunt sylvestres *uri* taurino capiti, quod Uranus populus in suis pingit clypeis, non obstante quod Cæsar sic scribit lib. VI. *Tertium est genus eorum, qui Uri appellantur, ii sunt magnitudine paulo infra elephantos, specie & colore & figura tauri, magna vis est eorum & magna velocitas, neque homini neque feræ, quam conspexerunt, parcunt.* Præterea, *cùm populus Uranus ad bellum proficiscitur, utuntur symboli loco sono cornuo, & is, qui sonum illum reddit, vocatur Taurus ab Uri*, & officio huic deputatus, cogitur interesse bellis. De Gothis quomodo venerint ad pagum *Uri*, nonnihil colligitur ex Procopio, Agathia & Leonardo Aretino, sed oihil certum hinc haberi potest. Itaq; ex his omnibus tandem infertur, ante Rhætorum in Alpes adventum, aliquos Germanos, præcipuè Gallicos Lepontios, qui Rhætis longè antiquiores fuerunt, Alpes incoluisse, atque ab eis in hunc usq; diem quædam relicta in illa natione Germanica nomina. Alioquin nisi quidam illos montes antea incoluissent, Alpesq; pervias fecissent, quomodo fuissent Rhæti, qui tunc vocabantur *Tusci*, tam audaces, ut concederent ad locatam agrestia, aspera, & à nemine prius habitata? præsertim cùm fuerint *populus ignavus atq; imbellis, & ob ignaviam suam è patria sua per Gallos expulsi, coactiq; derelinquere terrã frugiferam & optimã, qualis fuit Tuscia, & secedere in loca solitaria, invia, atq; nunquam ab hominibus habitata.* Certè mihi sic persuasum est, illos primùm non parum horruisse ab Alpibus, vixque ausos fuisse illas transire aut intueri, etiamsi prius in eis habitaverint homines, itineraq; trita & parata invenerint. At posteri eorum bellicosi facti sunt, & viri graves, ex terræ illius squalore & horrida facie, dilatantes limites suos, & construentes in diversis locis multa fortalitia, quibus & nomina juxta suam extraneam linguam imposuerunt. Rectè igitur Pomponius Mela scribit: *Rhenum ab Alpibus & deinceps Germaniam dividere à Gallia, sicut & ante Rhætorum adventum divisit.* Sic Strabo lib. VII. scribit: *Prima Germanicæ Regionis partes sunt Rheno proxima, ab ipsius ferè fontis initio, quoad in pelagus funditur.* Quod autem illi limites hodie non inveniuntur, hoc accidit propter Rhætos, qui in Regionem illam introduxerunt aliam linguam, nempe Italicam, aut ab Italica degenerantem, atque ob id neque Germani dicendi sunt neque Galli. *Usi sunt* autem *Galli eo tempore Germanica lingua.* Credendum proinde est, quòd postquam Julius Cæsar Galliam domuit, non fuerint Rhæti alicujus magni & clari nominis, cum Cæsar nusquam illorum mentionem faciat, nisi malis per Nantuates, quorum meminit lib. IV. intelligere Rhætos. Videtur enim mihi suo tempore illud Rheni latus usque ad Alpes, Galliæ annumeratum. Appianus Alexandrinus in libro qui Illyrius appellatur, putat Rhætos à Cæsare quoque devictos & subjectos, cùm ille Galliam sibi subdidisset. Id quod alii sic intelligunt, quòd domuerit seu compescuerit eos, non autem devicerit aut subjecerit, ut supra quoque memoravimus. Adde quod Autores multa scripserunt in favorem Principum, quæ veritati non per omnia consona inveniuntur.

CAP. XXXIII.

De summis Alpibus, quæ vulgò der Gotthart *appellantur.*

L*Epontiorum altissimi montes*, unde amnes ipsorum scaturiunt fuerunt olim vocati *Summæ Alpes*, de quibus Cæsar scribit in principio lib. III. Videntur autem *propterea* sic vocati, *quòd omnes reliquos montes fastigiis suis, præcipitiis & asperitate excellunt. Publica via*, & quæ à pluribus frequentatur, quæq; ducit ultra Summas has Alpes, *vocatur vulgo* der Gotthart. Ducit autem ab Ursa & Ursellæ solitudine Ticinum, qui est in valle Lepontiorum. Est & altera via quæ ducit ab Ursa, ex Ursellæ solitudine, per alium montem, qui vulgò die Furcken appellatur, ad fontes Rhodani in superiorem Vallesiam, quæ & ipsa Lepontiorum est, ut præcedenti capite diximus. Sunt præterea & aliæ viæ ultra Summas Alpes in Italiam, nempe ex superiori Vallesia per montem Gierscher in vallem Dugstal: item ex Vallesia ad vallem Oscelæ, vulgò Eschental/ & in vallem quæ vocatur Vall Vechia, id est, vallis vetula. Porrò recentiores Scriptores, qui vetusta nomina in Cæsare elucidare studuerunt, asserunt Summas Alpes esse inter Sedunos & Veragros juxta Octodurum, quod hodie Martenach appellatur, comprehendentes simul montem qui Major Sanctus Bernhardus appellatur. Hujus autem opinionis

fuit

fuit Andreas Alciatus, *in annotationibus Taciti super XV. lib.* sed qui ibi toto errat coelo. Siquidem Cæsar ab initio lib. III. non refert Summas Alpes propè Octodurum sitas, sed ostendit ibi longitudinem tractus Ætuaticorum, Veragrorum, & Sedunorum, ab imo loco usque ad summum, dicitq; illos à lacu Lemanno, qui est Genevæ, extensos, per Rhodani alueum usque ad Summas Alpes: ubi Cæsar haud clarius potuisset nobis montem Gotthardi, & Regionem Lepontiorum accolarum per Summas Alpes exprimere. *Cui enim loco Alpium magis competit vocabulum istud, Summæ Alpes, nisi ei, unde in omnem plagam mundi prorumpunt & diffunduntur amnes?* Id autem fit in monte Gotthardi, *hinc enim emittuntur versus Meridiem* in Italiam *Ticinus, Madua, & Tosa: versùs Occasum* autem in Galliam *Rhodanus*, & *versùs Septentrionem* per Helvetios *Ursa & Arola*: item *versus Orientem* usq; ad Curiam *Rhenus anterior*. Ineptissimum itaq; est annumerare montem Sancti Bernhardi Summis Alpibus, qui in imo Vallesiæ loco apud Veragros jacet, tota autem Sedunorum Regio supra ipsum est, supra quos Cæsar summas ponit Alpes, longitudine Regionis à lacu Lemanno accepta, ut jam ex verbis ejus indicavimus. Proximè supra Summas Alpes incipiunt Alpes Pœninæ.

CAP. XXXIV.

Castigatio nominum Alpinarum gentium, ab ortu Æni & Athesis usq; ad Monteneva in Pemundi, quarum Plinius meminit cap. 19. lib. III. unà cum Germanica eorundem interpretatione.

IN Plinio lib. III. cap. 19. aut secundùm alios 20. *plurima nomina Alpinarum gentium sunt corrupta*, id quod ego arbitror factum ex multiplici transcriptione & exemplarium continua depravatione. Recensebo autem ordine nomina eorum usq; dum perveniam ad Cotias Alpes, annotaboque ea majoris distinctionis gratia majusculis literis. Et primo quidem *Plinius recenset octo Alpinas gentes*, habitantes à latere Italiæ apud Rhætos & Lepontios, & hæ sunt.

TRIUMPILINI. Qui, ut Plinius eodem capite scribit, *reliquiæ sunt Euganeorum, vocanturq; hodie* Triplever / sedem habentes juxta lacum Cumanum, quorum terra attingit terram Veltlin / atque Camunos, nisi quod interponitur mons quidam. *Oppida eorum* juxta lacum sunt, *Domasium, Massium, Glarea*, vulgò Tschara / *Glabedona*, id est, Grauedunen / & *Suricum*, vulgò Surg / & alia quædam quæ adhuc appellantur Tr:plenen.

CAMUNI. Apud istos oritur Ollius, & vocantur usque in hodiernum diem *Camunen*, ut suprà quoq; memoravimus. Asserit autem Plinius etiam eos ob Euganeis originem traxisse. Strabo lib. IV. appellat eos corruptè Camulos, & dicit eos natione esse Lepontios, Vindelicios, Noricos atq; Rhætios.

VENNONES. Hi *hodie* Vinstgöwer & *Engadiner* appellantur, ut supra quoque dictum est.

VENONETES. Hi fortassis *postea Ventonini, hodie* autem *Veltolini* appellati sunt. Sunt qui *vallem Telinam & Volturenam, Germanicè* velint esse Veltlin / Italicè autem Voltolinam. Tangit hæc Regio Vennones ab Oriente, Camunes à Meridie, & Triumpilinos ab Occidente.

MISAUCI. Hi in Plinio corruptè, ut mihi videtur, leguntur Hisarci, & sunt Lepontii, vocanturque *hodie* Masoxerthal: & *est Comitatus, in quo locantur* Russee / Latinè *Rogoretum*, & Galanckerthal. Fuit quoque olim ex Misaucis Bellenß / Italicè Bellizona, Latinè verò Bilitionum dictum. Vetustiores literæ quæ inveniuntur in Curiensi Cathedrali Ecclesia, vocant memoratum locum *Masox, Mesancum*, & vallem ipsam *vallem Mesaucam*.

BREUNI. Hi juxta vallem Mesaucam in Lepontiis habent sedem, inveniturque nomen illud in hunc usque diem. Nam vocantur sua lingua, *vallis Brenna*, Germanicè autem Palenserthal. *Ptolemæus mentionem facit Breanorum*, sed *qui in Vindelicia inter Lycum & Ænam sedem*, secundùm eum, *habent*; de illis autem qui in Italia morantur, nequsquam loqui videtur, cùm Plinius eorum sedem collocet in eo latere montium, quod Italiam respicit, & postea peculiarem mentionem faciat de Vindelicis superatis.

NAUNES & FOCUNATES. Hi inter Lepontios quoque, in tractu Italiæ habitantes, computantur; sed quis locus aut populus illis hodie respondeat, me latet.

Recensuit hactenus Plinius populos Cisalpinos, sedem habentes in latere montium Italiam respicien-te, nunc enumerat populos habitantes in opposito latere, incipiensque à Vindelicis scribit sic: *Vindelicia populi quatuor sunt*, nempe 1 CONSUANETES, quos Ptolemæus vocat Consuatas, & Florus Senones, ut Aventinus scribit, *habeatq; sedem inter Isaram & Ænum*, &, ut mihi videtur, *locus eorum fuit inter* Landshüt / Wasserburg / & Passau / aut circiter.

2. VIRUCINATES, vel, ut Aventinus putat, Thunicates, qui *hodie* die Tuncka appellantur, *habitantes* secundum eundem *inter Iseram & Ratisponam*, dicti à Ptolemæo *Rhunicates, apud quos & Frixinum* est, Germanicè Freysingen / inter Iseram scilicet & Ambrum fluvios, ubi sedes est Episcopalis in Vindelicis.

3. LYCATES vel LYCATII, populi sunt *juxta Lycum habitantes*, appellati Lechgewer / vel die Lechreiner.

4. CATTENATES. Hos quoque Strabo lib. IV. recenset *inter Vindelicos*, sed vocat eos *Clautenates*. Hactenus de Vindelicis.

ABISONTES. Ptolemæus appellat illos *Ambisontes*, ponitque eos ultra Ænum versùs Septentrionem, juxta Danubii fluenta. Hæc tantùm de Noricis. Enumerat ultra Plinius quatuor populos inter Lycum & Rhenum habitantes, qui suo & Ptolemæi tempore Rhætis annumerati erant. Horum autem nomina sunt.

1. RUGUSCI, hos Ptolemæus appellat *Rhigoscas*, tenentque Meridiem, & vocantur *hodie* Rhingöwer & Rhinthaler / de quibus supra diximus. Nostro tamen tempore locum habent citra Rhenum, sed ubi & Rhætii nonnihil terræ habuerunt.

2. SUANETES. Ponit Ptolemæus & hos versùs Meridiem, videnturq; mihi fuisse *Ducatus Suevorum, qui hodie Præfectura est*, vulgò Landvogty / coram Ravenspurg sita.

3. CALLUCONES, & secundùm Ptolemæum *Calucones*, populi mediterranei, intra memoratos limites, & *fortassis* suos Algoienses.

4. BRIXENTES. Hos Ptolemæus ponit versùs Aquilonem *juxta Danubium*. Hactenus de Rhætis Transalpinis, nunc audi quid Plinius scribat de Lepontiis Transalpinis.

LEPONTII, de quibus Cæsar scribit lib. IV.

morantur

morantur *juxta fontes utrinsque Rheni & in solitudine Ursella*, cujus supra quoque meminimus.

JUBERI. Hos eodem jam commemorato capite Plinius vocat quoque *Viberos*, & dicit eos esse Lepontios, habitantes juxta originem Rhodani, quorum & supra mentionem fecimus.

NAUTUATES. Hos Strabo lib. IV. vocat *Nantuantes*, & Cæsar lib. III. *Antuates*. Est autem *pagus quidam in Helvetia*, qui *hodie* die Waat & Uchtlandt appellatur, incipiens a Rhodano & desinens in Arolam.

SEDUNI. *Horum civitas hodie Sedunum*, lingua sua Sabaudiensi *Seon*, & Germanicè Sitten appellatur. & est *superior Regio in Vallesia.*

VERAGRI. Hi *hodie* sunt *inferior Vallesia*, quorum *Metropolis* fuit *Octodurus*, ut scribit Cæsar lib. III. *modo autem appellatur* Martenach. Pertractum illum fluit amnis quidam a monte Sancti Bernhardi in Rhodanum, sicut & Cæsar asserit, ibi duos confluere amnes. Sunt *qui putant locum Sancti Mauritii olim Octodurum nuncupatum*, sed hi *errant*, quandoquidem & Historia seu Legenda illius Sancti & sociorum ejus exprimat & clarè ostendat, hos Sanctos primùm à montibus descendisse ad Octodurum, & inde ad Agaunum pervenisse, suum in angustiis Rhodani, atq; ibi martyrii supplicium pertulisse. Oppidum *Agaunum nominatur nostro tempore Sanctus Mauritius*, locaturque in Veragris, & *est clausura quidam seu montium porta versùs Antuates*, qui ibi incipiunt, & extenduntur secundùm cursum Rhodani, & laci Lemannici, usque ad Jurassum montem & Arolam fluvium, de quibus suprà. Ab alio verò latere Rhodani & laci Lemannici, habitant *Veragri*, extenduntúrq; ultra Sanctum Mauritium, & *appellantur Pays au Gavot*, & illi pertingunt usque ad Regionem Jussenejet / qui Gallicè Fonteeny, & Latinè Vallia bona appellantur. Plinius verò lib. III. cap. 4. appellat eos Bodiontios, & civitatem eorum Dinam, quæ hodie *Donoy* vocatur, collocaturq; juxta Lemannicum lacum, infra quam Allobrogum Regio incipit. Scribit præterea Plin. lib. III. cap. 20. memoratos Octodurenses, qui hodie sunt Martenacenses Veragri, fuisse cives Romanos. Hi autem *omnes*, videlicet *Seduni & Veragri, fuerunt postea* uno nomine *vocati* Wallisser / sicut & libellus Provinciarum vocat Octodurum civitatem Vallensium. Est proinde Octodurus sita in provincia Alpium, quæ scilicet Pœninæ appellantur, nam *mons Pœninus apud Veragros est*, sicut & Livius dicit lib. I. dec. 3. *eos accolas esse montis Pœnini*. Scribit autem *in vertice illius montis olim honoratum fuisse Deum à montanis* illis hominibus, *quem Pœninum appellaverunt*, unde & *huic monti nomen* hoc relictum est, sicut & eadem ratione *à quibusdam* Latinis mons ille, *mons Jovis* vocatus est. Cùm autem incolæ illius Regionis ad Christianismum conversi essent, cœpissentq; detestari dæmonum culturam & idololatriam, quam *in montello* exercuerant, ubi scilicet *dæmonum oracula & responsa accipere consueverant*, advenit *Monachus* quidam, *Bernhardus* nomine, ex civitate Augusta, & *abegit per exorcismum humani generis inimicum, coegitq; in fœdam quandam illorum montium cavernam*, ut fama incolarum habet, atq; *inde* aiunt *montem illum dictum, Majorem Sancti Bernhardi* montem, *in cujus summo vertice* est extructum *Monasteriolum hospiti loco*. Sunt autem qui montem Pœninum alibi statuere conati sunt, quod tamen satis probare nequeunt. Pro mea sententia est Strabo *lib. IV.* qui claris verbis sic scribit: *Salassorum ager claudentibus rupibus utrinq; cinctus, Italiæ una per eam vallem via est.* Sunt autem *Salassi hodie in valle Augusta*, vulgò Augstaler appellati, inhabitantes vallem longam, ex qua multæ aliæ valles utrinq; in montes segregantur. Tota autem Regio ipsa cincta est rupibus, ut ex Italia seu Taurinis angusta quædam via in eam pateat, intrinsecus autem planicies quædam grandis invenitur, quæ Germanicè & Italicè Bart vocatur, sicut & olim quoq; Bardum appellata fuit. *In hac valle crescunt optimi fructus, vinum Apianum*, quod Muscatell vocant, & alia vini genera, vocaturq; Augstal / à civitate olim Augusta Prætoria appellata, quæ in medio hujus Regionis sita est, id quod indicant Plinius & Ptolemæus, nostro verò tempore est civitas Episcopalis. *Amnis Durias major*, quem *hodie* vocant, *la Dersa*, fluit per Salassos, ut Strabo quoque scribit. In hanc Regionem & vallem unum duntaxat iter ex Italia per angustias rupium transit, & postea cùm ad superiora Regionis loca ventum fuerit, dividitur hoc unum iter in duo itinera, ultra Alpes, ut Strabo quoq; scribit *libro IV.* in hunc modum: *Inde bifariam dividitur, una per Pœninum, per Alpium summitates, jumentis inaccessibilis.* Idem *eodem lib.* A Lugduno, &c. *Pœnino coverso, cùm Rhodanum trajeceris, lacumque Lemannum in Helvetiorum campos.* Rursum in eodem lib. *Super Salassos in cacumine Centrones, & Caturiges, & Veragri, & Nantuates, lacusque Lemannus, per quem Rhodanus effertur, &c.* Trajecto itaque Pœnino monte, in quo tantæ angustiæ sunt, ut nullum vehiculum illud transire queat, ducit iter versùs Septentrionem ad Rhodanum & ad Gebennensium lacum, atq; ad campos Helvetiorum, nempe ad locum die Waat dictum. Hæc satis probant Pœninum montem esse eum, qui hodie vocatur mons Major Sancti Bernhardi. Sed & vallis ipsa quæ est supra Augustam juxta hos montes, omninò astipulatur nostræ sententiæ, quippe quæ à monte ipso vocatur *Vallis Pœnina*, & in lingua incolentium *Vall Pelinna*. Porrò Augustam illam Cæsar Augustus primùm fundavit, transtulitque in eam tria millia Romanorum, qui urbem inhabitarent. Unde Strabo: *Tribus Romanorum millibus Cæsar Augustus missis, urbem Augustam habitandam tradidit, quo in loco Varro castra jam habuerat.* Domuerat enim Varro ille Terentius Salassos in eo loco. Cæterùm *Salassi originem duxerunt à Tauriscis*, ut Plinius dicit, potueruntq; octo millia armatorum militum ex se ad militiam destinare, ut Strabo scribit. Altera proinde via, de qua Strabo scribit, iter illud est priore multò tritior, quippe quæ & palustris permeabilis est, transitq; in Ceutrones per Alpes humiliores, quæ olim Alpes Grajæ fuerunt vocatæ. A Bardo quidem ascenditur per unam viam ad Augustam, ac inde dividitur illa via bifariam, ad dexteram & sinistram. Unde Plinius lib. III. cap. 16. *Salassorum Augusta Prætoria juxta geminas Alpium fauces, Grajas atque Pœninas, &c.* Ad dextram extenditur iter per Pœninum, qui major est mons Sancti Bernhardi, & ad sinistram itur per vallem, & tandem per Alpes Grajas, quæ modo appellantur mons Sancti Bernhardi minor, & hæc via ducit ad Ceutrones, quorum Metropolis est *Tarentasia civitas Episcopalis*, quæ lingua illius Regionis vocatur *Moster*, quod Germanicè sonat Münster / idq; propter Cathedralem ejus Ecclesiam. *Regio Centronum hodie appellatur Tarentasen*, idq; propter Metropolim ejus Münster. Unde & liber Provinciarum rectè explicat,

in

in Provincia Grajarum Alpium, Tarentasiam esse Metropolim Ceutronum sicut in Pœninis Alpibus Octodurus Valesianorum caput censetur. Ea Tarentasiorum valle itur rectà ad *Camerinum, quod* hodie *præcipua Sabaudiæ est civitas.* Notandum quoq; hîc, in Plinii exemplaribus, ubi recensentur Alpinæ gentes, depravata esse quorundam populorum nomina, ut sunt Calassi pro Salassi, & Acetauones pro Ceutrones.

MEDULLI. Meminit Strabo lib. IV. *Medullorum*, dicitq; *locum* eorum *esse juxta Isaram* infra Ceutrones, & quod termini eorum extendantur ad Vocontios atque Allobroges. Ptolemæus appellat eos Mendullos.

UCENNI. Hos Strabo vocat Iconios, vel ut quidam libri habent, Siconios, aut secundùm alios Ideonnos, suntq; confines Medullis.

CATURIGES. Horum populorum sedes est in Alpibus Cottiis juxta Ceutrones in tractu montis Cinesti, quem vulgò vocant Montanyß. Reliqua nomina intacta relinquo.

CAP. XXXV.

Valles quædam Alpinæ à latere Italiæ habent singularia negotia.

H*Abent valles illæ, quæ à Summis Alpibus in Italiam excurrunt*, præsertim quæ è Regione Vallesiæ, Suediæ, & Curiensium Rhætorum sitæ sunt, & quarum suprà mentionem aliquam fecimus, ferè *singula peculiaria quædam negotia*, quæ in diversis exercent Regionibus: ut, exempli gratia, *apud Salassos est* Ougstal / vallis scilicet quæ confinis est Vallesiæ, *in qua ferè omnes sunt institores.* In *Vall Sesia* ubi Sessites originem sumit, *communiter habitant latomi seu cæmentarii.* Item *in valle Oscela*, vulgò Eschental / *habitant Cuspiniani seu Cuspidum artifices, & qui per tornum fabrefaciunt scutellas. In valle* Vegez quæ locatur inter Luggaris & Eschenthal / quæque confinis est valli Meinthal / *sunt omnes incolæ fumarii & caminorum repurgatores*, ejusq; rei gratia Regnum Neapolitanum, Siciliam, Franciam, Germaniam, & totam Italiam peragrant. Item *in Galancka* propè Mesaucum, *omnes sunt resinarii & sportarum textores*; at hi plerunq; mendicant per Regiones, ubi reliqui suis artificiis sustentantur.

CAP. XXXVI.

Quibus literis olim Galli & Germani scribendo usi fuerint, & quando apud Germanos usus scribendi inoleverit.

P*Riscis temporibus, duæ duntaxat linguæ per Europam scribi consueverunt, Græca videlicet & Latina*, quam & Romanam vocant, *quapropter & duæ illæ nationes omnes alios populos, nempe Gallos, Germanos, Pannones, &c. illiteratos & barbaros appellaverunt*, quòd scilicet peritiam scribendi non haberent. *Postquam* verò *Græci ex Phocæa urbe* Æoliæ Asiaticæ *profecti in Galliam, Massiliam, Antipolim, & alias quasdam urbes condidissent, ibiq; sedem collocassent, instituerunt* succedente tempore *scholas, docueruntq; pueros linguam suam*, ut etiam posteris temporibus Romani illuc miserint filios suos, qui ibi discerent Græcam linguam. Sic enim scribit Strabo lib. IV. *Eo tamen tempore Romani nondum erant magni alicujus nominis & potentiæ extra Italiam, nec lingua eorum apud Gallos & alias exteras nationes erat cognita.* Cumq; Græci jam habitarent in Gallia, viciniq; essent Gallis, *cœpta sunt passim quædam Gallica voces scribi Græcis literis*, id quod Cæsar testatur lib. I. se tabulas reperisse in castris, in quibus *Helvetii scripserant Græcis characteribus omnia nomina sua, atq; numerum.* Similiter lib. VI. de Druidibus scribit, quomodo illi Græca lingua res suas annotare consueverant. Quin & Tacitus *in lib. de Germanorum moribus* indicat, quomodo *in Rhætia & Germania quædam epitaphia reperta fuerint, Græcis literis insculpta lapidibus. Usi itaq; sunt Galli* antequam Romanis subjicerentur, *Græcis literis*, quas proculdubio ab advenis Massiliæ habitantibus didicerunt; sed ob id non introductus fuit usus communis, scribendi totam linguam suam Græcis literis, quin potius *Cæsar domita & devicta Gallia, coegit indigenas derelinquere, nedum Græcas literas, verùm & nativam suam linguam.* Tenuerunt enim Romani hunc morem, *ut cogerent eos quos devicerant, uti lingua sua & Romanis literis, legibusq; suis conformes esse omnes gentes volebant.* Et *hoc pacto in majorem partem Galliæ introducta est lingua Italica*, quæ est lingua Latina, sed plurimùm corrupta, *quam cùm Galli homines barbari rectè sonare non poterant, eam usque adeò corruperunt, ut Gallus difficulter intelligat Italum, & è contra.* Vocatur tamen ab eis Romana, quòd à Romanis eam didicerint. Et cum Galli multò tempore sub Romanorum Imperio egissent, cœperunt quoque usurpare linguam Latinam in causis judiciariis atque literis conficiendis, & tandem ad hoc ventum est, *ut tota Gallia atq; vicina Germania cœperint scribere Latinè, & quicquid magni ponderis fuit, annotarunt lingua Latina* in schedis, voluminibus, atq; publicis instrumentis. Quin & *lingua Germanica*, quæ *antea nunquam fuit scripta, usq; ad tempora Caroli Magni* Romani Imperatoris & Regis Galliæ, qui natus fuit apud Germanos in Ingelheim pago, duobus Germanicis milliaribus distante à Moguntia, secundùm Rheni descensum, anno post Christum natum 801. *sub isto*, inquam, *Imperatore primum cœpta est, scribi lingua Germanica*, usum ejus introducente industrio illo Cæsare, & singulari Germanicæ nationis fautore. *Non tamen* mox *fuit Germanica lingua usurpata in causis judiciariis, privilegiis & aliis publicis atque arduis negociis* literis demandandis, quod ea tunc non satis idonea & efficax censeretur, *sed si quid efficax esse voluissent & perpetuum, usi fuerunt lingua Latina*, quæ jam per Romanos & à Romanis Imperatoribus fuerat introducta, duravitq; mos ille scribendi *usque ad annum Christi* 1200. *aut circiter, tunc primùm cœpta fuerunt negocia ardua scribi in Germanica lingua*: atq; *hinc est, quod pauca antiqua literæ inveniuntur scripta Germanicè.* At cùm usurpari cœpisset Germanica lingua in publicis condendis literis, paulatim relegata est lingua Latina ex foris & Consistoriis, ut etiam nostro ævo omnes judiciariæ causæ actiones, conventiones, libertates & privilegia in nostra Regione ab Imperatore Rege & Principibus, Germanicè conscribantur. Hic usus inolevit, ut jam diximus, ab anno Christi 1200. non obstante, quòd prius ante multos annos Germanica lingua per Carolum Magnum literis & scripturæ fuerit coaptata, quia nullius adhuc fuit efficaciæ, nec sigillum fuit ei adhibitum, sed solum profuit ad conscribendum rhythmicos libellos, & quæ quisquam domi atque privatim annotare voluit. Sciendum præterea, *Germanos non habere proprios characteres, sed utuntur pro lingua sua scribenda Latinis literis, tametsi earum figura*, ex abusu quodam, *nonnihil corrupta sint,*

sunt, & in aliam formam detorta, nemo tamen dubitare potest de eis, quin a Latinis sint mutuatæ. Literam k acceperunt à Græcis. Quemadmodum autem Germani conati sunt scribere linguam suam, sic Francigenæ idem tentaverunt in lingua sua corrupta: corruptam voco, quòd fex sit Latinæ linguæ. Sic quoque *Hispani, Angli, Ungari, Bohemi, Poloni, & reliquæ Europæ nationes conatæ sunt linguas suas Romanis & Latinis literis scribere*, cùm tamen olim Græcis literis tantùm Græca lingua, & Latinis Latina scribi consueverint. Notandum proinde hoc loco, *antiquam & primam Germanorum scripturam jam vix posse intelligi, non quòd lingua* ipsa usqueadeò *sit mutata, sed quòd Majores nostri* qui primùm linguam Germanicam scribere tentaverunt, *ægrè & cum magna difficultate, potuerunt quasdam difficiles voces & perplexas syllabas literis comprehendere, quæ veram & genuinam exprimerent prolationem*, quippe qui in ea re adhuc rudes & inexercitati erant, donec tandem ex continuo usu & longa experientia ingeniosiorum hominum diligentia adinvenit, quæ facilitati scribendi & proferendi voces conducerent. Certè *veteres Germani nunquam usi fuerunt litera f, sed loco ejus usi sunt consonante v*, ut pro Frau/ Fräuel/ Fried/ frölich/ &c. scripserunt vrove, vrævele, vride, vrovvellich. In Monasterio S. Galli est codex quidam Evangelicus in membranis ante sexcentos annos scriptus, eo scilicet tempore, quando paulò ante Germanica lingua cœpta est scribi: Est autem Latinè scriptus, habens è Regione Germanicam interpretationem, sed in qua ea quinq; aut sex dictionibus vix una à nostratibus intelligi posset, nisi collatio fieret Latini sermonis, quantumlibet à majoribus nostris, nostra utentibus lingua, scriptus fuerit. Hi qui Latinè sunt docti, poterunt utcunque ex verbis elicere sensum. Hanc linguarum immutationem parit tempus ipsum. Consonantem v nos Germani proferimus corruptè instar f, id quod Itali minimè faciunt, sed proferunt eam ut nos proferre consuevimus literam duplicatam w, quæ genuina esse videtur pronunciatio consonantis v. *Excogitaverunt* autem *Germani literam* w, quæ est v duplicatum, idq; *ex Græco & Æolico sermone, in quo fuit duplicatum* γγ, quemadmodum scribit Dionysius Halicarnassæus Historicus lib. 1.

CAP. XXXVII.

De Germanicis Cancellariis.

CUm itaq; nostro ævo Germanica lingua scribi commodè possit, & Latinæ linguæ characteres illam satis comprehendere queant, ad hoc tandem hominum curiositate ventum est, *ut Cancellariarum & Consistoriorum scribæ rursum nobis Latinam linguam in media Germanica lingua obtrudere conentur, vix unam lineam sine admixtione Latini alicujus vocabuli scribentes*, perinde quasi penuriam vocum habeant in Germanica lingua, sua confusione efficientes, ut multi boni viri Latinæ linguæ peritia destituti, nesciant quid in multis locis intelligere debeant, aut quid significetur per illam aut istam sententiam. Quid quæso isti aliud faciunt, quàm *quòd linguam nostram solidam, integram, impermixtam, & nulla alia inferiorem, corrumpere, imò contemnere student, aliena introducentes vocabula, cùm extraneæ nationes nostram celebrem linguam non tanti faciant, ut voces ejus suis intermisceant?* Hinc fit, ut post labentia tempora ignoretur, quæ vera sit Germanica lingua. Apud veteres Germanos nulla invenitur Latina vox, Germanicæ admixta linguæ, sed *modernorum scribarum turba hanc nobis confusionem facit, plus volentes quàm oporteat sapere*. Quare non magis scribunt, bezeugen/ quàm *protestiren*/ Gericht/ Zwang/ quàm jurisditio, Zug vel Beruffung/ quàm *appellatz*, ziehen vel beruffen quàm appelliren/ Kläger quàm appellant, Antworter quàm appellat, laden quàm citiren/ Vereinigung/ vel Vertrag/ quàm *concordatz*, Anstoß/ quàm *confin*, bewehren/ quàm probiren/ Grundvesti/ quàm Fundament/ widerlegen vel ersetzen/ quàm restituiren, verheffren/ quàm arrestiren/ Oberkeiten/ quàm Potentaten/ Verpflichtung vel Verschreibung/ quàm Obligation? & sic de aliis multis, ubi Latina miscentur Germanicis vocabulis, quandoquidem *rectius ageretur, si scriberentur vel solùm Latinè, vel solùm Germanicè*, quæ scribuntur.

CAP. XXXVIII.

Quòd Gallia olim usa fuerit Germanica lingua, potissimum Celtica, hoc est superiores Germani, ut sunt Helvetii, & inferiores, nempe Belgæ, qui sunt Colonienses.

MIhi *dubio non est, Gallos olim Germanicè locutos, sed quam linguam à Romanis coacti sunt derelinquere nisi quòd idiotismos adhuc retinent Germanicæ linguæ*, id quod in multis advertere licet sententiis, quales sunt: Que a tu fait, was hastu gethan/ quæ sententia Latinæ linguæ minimè, respondet: nam non dicitur, *quid habes fecisti*. Sic: Ie l'ay fait, ich habs gethan/ id est, *ego habeo feci*. Item: Ie l'ay veu, ich habs gesehen. Vien avec moy, komb mit mir/ id est, *veni cum me*. Meine vie, führs in Weg/ *duc viam*, pro *deducas*. Il a chevauché, er hat geritten/ id est, *ipse habet equitavit*, &c. In summa, *universa lingua tenet Germanicæ linguæ idiotismos, id quod probat, Gallos olim Germanicè loquutos*. Cumq; à Romanis ad Latinam cogerentur linguam, non poterant nativos & consuetos deserere idiotismos, id quod & Apostolis contigisse scimus, qui Græcè scribentes non poterant declinare Hebraismos. Sic itaq; Galli hodie habent linguam confusam, & ex multis consutam, constantem scilicet ex reliquiis Latinæ & Germanicæ linguæ. Ex Germanica lingua præter idiotismos habent quoq; adhuc multa vocabula in usu, ut sunt harnois, Germanicè Harnisch/ Latinè *arma*: item, bourgois, Burger/ *civis*: fia, laisse, laß/ *dimitte*: riche, reich/ *dives*: panciere, Pantzer/ *lorica*: heaume, Helm/ *galea*: curasse, Küriß/ *thorax*: esperons, Sporen/ *calcaria*: dague, Degen/ *gladius*: haye, hag/ *seps*: gerbe, Garben/ *manipulus*. bouc, Bock. *caper*: esprevier, Sperber/ *accipiter*: escreville, Krebs/ *cancer*: banniere, Banier/ *vexillum*: aucugle, ohn Augen/ *cæcus*: banc, Banck/ *scamnum*: trouble, trüb/ *turbidum*: emble, heimlich/ *secretè*: nonnes, Nonnen/ *moniales*: taillir vel tranchoir, Teller/ *discus*: scire, zerren/ *lacerare*: manquer, manglen/ *carere*: cuquelin, Küchlin/ *pastille*: tettin, Tutten/ *mamilla*: grater, kratzen/ *fricare*: gaigner gewinnen/ *lucrari*: laid, lei[illegible]/ oder ungeschaffen/ *deformis*: baçin, Beckin/ *pelvis* cuissin, küssen/ *pulvinar*: sablon, Sand/ *arena*: gloche, Glocken/ *campana*: tue, tödt. *occide*. Sunt & alia multa similia, omnino Germanicis & non Latinis alludentia vocabulis, *vulgus enim rude non potuit ab initio singulas Latinas voces capere, atq; ideo plurimas retinuit ab antiqua Germanica lingua, tametsi illas quoq; lacerent & corrumpant*, sicut Latinas, nullam in pronunciatione rectè sonantes. Nesciunt proinde illas Germanicas esse voces, usq; adeò ab antiqua Gallica exciderunt lingua. Sciendum quoque, *Romanos non potuisse* id *efficere, ut totam Galliam cogerent ad suam linguam, quia Helvetii pro majori parte usque in hunc diem retinent suam*

anti

antiquam Gallicam linguam [illegible] qua nunquam deflexerunt. Idem judicium est de tota linea R[illegible] usque ad inferiora Germaniæ loca, ubi boua pars Galliæ Belgicæ Rhenum connngit, ut sunt *Aquenses, Leodienses, Tungri, Coloniense, & alii populi his confines*, qui omnes *utuntur antiqua Galli. a lingua. quorum linguam nos superiores Germani vocamus* Wallländisch / ob id *quod communiter S commutant in T & aspirationem medi[illegible]* [illegible] was/wat/ das/dat/sprechen/sprecken/ obrest obret gestanden getanden/ &c. R[illegible] tinuit quoque G[illegible] a[illegible] ista [illegible] mina in lingua Romana, ubi [illegible] sunt Lati[illegible] seu Italicè oqui non valentes [illegible] nunciare suæ locution[illegible] roprietati, raro [illegible] ten[illegible] litera S, tamet[illegible] am scribere coga[illegible] propter Latinam linguam, unde vernacula [illegible] lingua est derivata, se[illegible] pronu[illegible] tant eam ex consuetudine antiquæ suæ Germanicæ linguæ, in qua rarò usi fuerãt, hac litera. Exempla [illegible] bunt hodie vol[illegible] e, & pronunciant votre. [illegible] not[illegible], pro maistre maitre, pro eitoit [illegible] toit, atque in aliis simi[illegible] us hunc t[illegible] nent modum. Hæc autem omnia huc t[illegible] dunt, probant [illegible] enores Germ[illegible] hud[illegible] e[illegible] re antiquam Bel[illegible] nam, & G[illegible] m locutos Ge[illegible] nanic[illegible] lingua. Ref[illegible] t Cæs[illegible] r lib. I *apud Heduos* suo tempore *summum Ma*[illegible] *tr*[illegible] *us officium dictum* Gallica lingua *Ve*[illegible]*obret* [illegible] n ve[illegible]. Germanicè veraggen/ qu[illegible] do [illegible] cet M[illegible] stra[illegible] causas exequitur & ab[illegible] lvit. Obret [illegible] inferiorum Germanorum apud nos [illegible] Obe[illegible] est, summus seu supremus. Huju[illegible] o v[illegible] Germanica est, & qui[illegible] dem genuina [illegible] ut & hod[illegible] *in multis locis apud Germanos Præses a*[illegible] *pe*[illegible]*tur* B[illegible] ger id est, *exerut*[illegible] *r* [illegible] sic Schaffi[illegible] *aliquod tractat* & Amman qui [illegible] & A[illegible] meister/ *offici ma*[illegible] *ter*. & [illegible] *magister civium*, & Schu[illegible] [illegible] *mperator* de bitorum seu obligationum: & Ve[illegible] mus executor, &c. Quod autem He[illegible] Gal[illegible] een[illegible] tur, aliter aut[illegible] mani[illegible] quàm Belgæ, differentia [illegible]. Deinde *Belgæ rar*[illegible] *utu*[illegible] *tur l*[illegible], [illegible] *Celtæ autem ea frequenter utuntur*, [illegible] *nam sibilatricem, sicut & qui* [illegible] vinciam, puta *circa Aven*[illegible]*em, qui* & [illegible] Celtæ sunt, & more suo scribunt at[illegible] que[illegible] t voltre, maistre, &c. id quod re[illegible] qu[illegible] Francig[illegible] næ non fac[illegible] unt, atque ideo inter hos & [illegible] aliquod in una & eadem lingu[illegible] & [illegible] lib. I. testatur, *Gallos habere di*[illegible]*erent*[illegible] *am in lingua sua, in legibus & consti*[illegible]*utionibus*. L[illegible] S[illegible] o [illegible] IV. scribit *Aquitanos*, qui una par[illegible] Galliæ partib[illegible], habitant [illegible] juxta mont[illegible] vulg[illegible] Run[illegible] ceval dictum, veri[illegible] p[illegible] mam *conformiores esse lingua sua & fo*[illegible]*ma Hispanis quam Gallis*. Se[illegible] *nec reliqui Galli ubi*[illegible] *corum æqualiter l*[illegible]*quuntur* [illegible] et omnia, *sed in mult*[illegible] *nonnihil inter se di*[illegible]*erunt* [illegible] *ut & in gubernatione, mori*[illegible] *& consuetudinibus ali*[illegible] *nantulum dissimiles deprel endantur*, [illegible] s qu[illegible] m *nostra Germanica lin*[illegible]*ua* [illegible] *odie multi*[illegible]*ariam per Germaniæ partes discriminatur*, tame[illegible] una sit lingua. Ubi notandum [illegible] Germanos [illegible] n *Sue*[illegible]*os, in lingua sua plus abundare liter*[illegible] *quam Gallos*, nam [illegible] ribunt, Teutsch/ und & Teuton[illegible] appellantur, Haus *domus*, grausen *horror*, theur *carus seu pretiosus* Fit[illegible] *industria*, mein *meum*, dein *tuum*, auß ex [illegible]

faust *pe*[illegible]*lus* bedeuten *significare*, Reuter *eques*, *&c. Helvetii* verò *utuntur paucioribus literis & inferiores* [illegible]*ermani*, id est, Belgæ, *adhuc paucioribus*, loquunturque cum tanta festinatione, ut Helvetii illos intelligere vix queant. Suev[illegible] vero & reliqui Germani longè difficiliùs illos cap[illegible] possunt. quòd utrorumque lingua plus inter se dissidii habeat in literis, quam n[illegible] a Celt[illegible] & istorum Belgica. Unde n[illegible] mirat[illegible] dum, *Ari*[illegible] *um*, [illegible] *R*[illegible]*em olim non potui*[illegible] *e bene intellige*[illegible] [illegible] *nam Belgicam*. [illegible] um trajecisset [illegible] Gal[illegible] N[illegible] m h[illegible] H[illegible] lu[illegible] iterint Celtæ, fie[illegible] tamen p[illegible] qu[illegible] n R[illegible], & in ulteri[illegible] pa[illegible] A[illegible] mus be[illegible] gelot [illegible] lu[illegible] lingu[illegible] Belgica quam nos Wa[illegible] m[illegible] qu[illegible] G[illegible] anicæ l[illegible] uæ [illegible] ut[illegible] *dilectu*[illegible] o[illegible] uff/ *super*, ucqt[illegible] *nox* h[illegible] *xi sum*. [illegible] Cæ[illegible] lib. I [illegible] A[illegible] [illegible] G[illegible] fu[illegible] næ prol[illegible] R[illegible] H[illegible] [illegible] Aust[illegible] gionum [illegible] ad supe[illegible] tem, prof[illegible] Germanicam l[illegible] m tarde, [illegible] dist[illegible]. Sicut [illegible] *Germanica lin*[illegible]*ua* [illegible] *rtum* [illegible] *nuo tar*[illegible] *orem* [illegible] *be* [illegible] *mam habuit olim*, [illegible] *bet, ubi a*[illegible] *ermanice* [illegible]*oquuntur*. P[illegible] *a communi*[illegible] *nem, nam olim habue*[illegible] *ermanis* [illegible] *Romani Teut*[illegible]*es* [illegible] xercitum in Su[illegible] Re[illegible] ultr[illegible] R[illegible] nun[illegible] es. *Germa*[illegible], hoc elt, fratre[illegible] *quod scilicet* [illegible] *lingua, mo*[illegible]*s & quibusdam* [illegible] *ritibus co*[illegible]*es e*[illegible]*t*. Beatus [illegible] Rhe[illegible] anu[illegible] putat, [illegible] *Germanos di*[illegible] *sa* [illegible] *totus* [illegible] *ri* [illegible] G[illegible] u[illegible] VI. [illegible] hoc modum [illegible] b[illegible] *ma*[illegible] *imita*[illegible] *los* [illegible] *llenti*[illegible] *a*[illegible] *magnitu*[illegible] *ne* [illegible] *orporis at*[illegible] *pa*[illegible] *colere* [illegible] *arum rerum* [illegible] *mor*[illegible], [illegible] *tudi*[illegible] *ita* [illegible] *ne, quapropter Romani juste illis nom*[illegible] *Germaniæ, perinde quasi vocarent eos* [illegible] *atres* [illegible] *Nam* [illegible] *es Romani vocant germanos* H[illegible] St[illegible] o N[illegible] obsta no[illegible] æ sententiæ q[illegible] per C[illegible] v[illegible] Su[illegible] & [illegible] s quæd[illegible] na[illegible] au[illegible] mulie[illegible] [illegible] quæ jam [illegible] g[illegible] on[illegible] ona, [illegible] propter quis[illegible] g[illegible] e pos[illegible] *Gallos* [illegible] *alia fu*[illegible] *lingua*, [illegible] *Germanica* hæc [illegible] b[illegible] hic[illegible] o tandum, dic[illegible] os *I*[illegible]*oricos omnes Ital*[illegible] *qui non* [illegible] *potuerunt nomina* [illegible] *bi Germanica juxta* [illegible] *am genuinam prolati*[illegible] *nem scribere* & pronun[illegible] re, adde[illegible] tes [illegible] per a[illegible] aut det[illegible] entes ut. si Germanus jub[illegible] Italum proferre Rorcht[illegible] dicet nta[illegible]. S[illegible] & *memorati Itali H*[illegible] *bri*[illegible] *aphi hoc unum curarunt in Germanicis dic*[illegible]*nibus ut terminationes earum formarent uxta morem Latinarum di*[illegible]*onum*, per quod [illegible] forin[illegible] su[illegible] natural[illegible] m amittente[illegible] obscuræ & impercep[illegible] ibiles redditæ sunt. Item hæc vox Rudprecht/ quæ

Germani [illegible] aliquo li le, ut e mo [illegible] Rebert sicut & nomen Ro[illegible] est. nam ille [illegible] poterit liter pronunciat [illegible] Rudprecht. Si ex *Adelprecht* [illegible]*tum*, ex E[illegible]cht le[illegible] *impertum*, [illegible] Wilprecht *Phil[illegible]tum* ex Humprecht *Hubertum*, [illegible] Lamprecht *Lampertum*, ex Trutprecht *Trupertum* ex Gotprecht *G[illegible]bertum*, & ta [illegible] nul[illegible] q[illegible] o[illegible] na sum is ortum [illegible] e manica l[illegible]ua. G[illegible] m autem Germa[illegible] nos[illegible] lingua tali & [illegible] proar[illegible] quent & [illegible] mant [illegible] o[illegible] Hinc est quod nec C[illegible] nec [illegible] o[illegible] fuerun[illegible] G[illegible]manica nomina & d[illegible] es secun[illegible] m & proprietatem e[illegible] & [illegible] os German[illegible] d[illegible] , co[illegible] mut co[illegible] q[illegible] verborum [illegible] pe[illegible] G[illegible] ca[illegible], Sed [illegible] Plin[illegible]. lib. XVIII. cap [illegible] *Galli adiunxere [illegible] formam aratri cum rotis*, [illegible] ua vocan[illegible] iam notate, quæ vo[illegible] et[illegible] m[illegible], [illegible] debet enim esse Plu[illegible] rat vel Pflugmetrad [illegible] voces Pli[illegible] us iu ta Germ[illegible] oqui n[illegible] Rur[illegible] idem Plin. lib. III. cap. 16. dicit pad[illegible] Ga[illegible] est, [illegible] piceam arborem quæ fer[illegible] fert pi[illegible] ubi ex Pech [illegible] vocat [illegible] pic[illegible] [illegible] des Ab hac q[illegible] que [illegible] fluvius [illegible] h. bet no men Padus, quod iux[illegible] [illegible] eius crefca[illegible] plu[illegible] mæ p[illegible] x arbo[illegible] Sed [illegible] men Pl[illegible] lem capite, Ligur[illegible], qui [illegible] Galli fuerunt, [illegible] e Gallos habuerunt, memo[illegible] *Padum* sua lingua, quæ Gall[illegible] *nomina Bodincum*, quod idem Polybius testa[illegible] e Latinè [illegible] carent m. Fu[illegible] & c[illegible] am [illegible] e [illegible] ta *Bodincomagus*, [illegible] ta flu[illegible] um Poy [illegible] do au[illegible] carere [illegible] Boden mann [illegible] quæ voces [illegible] habe[illegible] consonan[illegible] ci[illegible] um [illegible]. Ru[illegible] um te[illegible] lin. lib. XVII. [illegible] p. 6. Marga Gal[illegible] ce[illegible] esse [illegible] tinæ terræ ad[illegible] pen[illegible] Germanice Erden Marg seu Knm. E[illegible] lib. III. cap 16 idem sc[illegible] bit Eporedicas in G[illegible] ca[illegible] onate idem qu[illegible] Latinè bonos equo[illegible] um dom[illegible] es, quod [illegible] mani vo[illegible] ant, Abrechter der Rossen. [illegible] ista Abrechter voc[illegible] tur corruptè à Plin[illegible] [illegible] pro te Eporediker. Item [illegible] ni[illegible] bam [illegible] bit, Galbam [illegible] vocem [illegible], [illegible] Latinè præp[illegible]. Si[illegible] in [illegible] ne [illegible] d[illegible] p[illegible] ap[illegible] d no[illegible] e vo[illegible] Kob[illegible], vitulus. I[illegible] um Sueto[illegible] 18. scribit, Becco ess[illegible] voc[illegible] m Gal[illegible] m & Tolo[illegible] nam, [illegible] iateque La[illegible] è [illegible] strum [illegible], quod nos jam vocamus Schn[illegible] el [illegible] et iam a becco quoque dic[illegible] mus Beck[illegible] est, to troictum [illegible] re, quo [illegible] avium pro[illegible] è [illegible] S[illegible] quoque Po[illegible] us, populus Gess[illegible] [illegible] sic vocato[illegible], quod [illegible] de conductu in mi[illegible] sicut & [illegible] hûc usque d[illegible] m con[illegible] ucti servi vocantur Geissel seu Gisel qui [illegible] to cer[illegible] to precio ad ex[illegible] dum a[illegible] quide[illegible] nst[illegible] uu[illegible] ur. Ex hi[illegible] facile q[illegible] q[illegible] e [illegible] verte[illegible] poterit, *privatas voces omnes ex* [illegible] *ma*[illegible]*nico derivatas sermone, Gal[illegible] amq; linguam olim eandem fuisse cum Germanica.* [illegible] [illegible] enqu[illegible] a[illegible] ter[illegible] hu[illegible] [illegible] est tan[illegible] & [illegible] *in libello qui intitulatur de* [illegible] *rmanorum moribus* notavit qu[illegible] que nonnulla Germani[illegible] voca

bula, se[illegible] quæ pari modo, ut [illegible] manca [illegible] tur. Is enim p[illegible] usus, ut no[illegible] as voces [illegible] ec[illegible] ibere [illegible] valeant. Hic autem Tacitus scrib[illegible] brech/ nert[illegible] m [illegible] Erd[illegible] frameam pro [illegible] & . Præterea omnes Germaniæ urbes ha[illegible] procul du[illegible] o Germanica vocabula, sicut & [illegible] h bere inveniuntur, ut sunt [illegible] rtiberg, March[illegible] Bran[illegible] [illegible] agdenb[illegible] burg [illegible] runschir [illegible] H[illegible] esch[illegible] m Stu[illegible] art[illegible] lingen Franckfurt, Erdfurt Schw[illegible] ch [illegible] Ptole[illegible] us [illegible] G[illegible] maniæ cel[illegible] tans, p[illegible] na commem[illegible] v t[illegible] l m[illegible] [illegible] ipiant, n[illegible] od in q[illegible] fi[illegible] mutationem non mut[illegible], u[illegible] burg Asch[illegible] urg Berg/ T[illegible] Erpfurt [illegible] gart: at t[illegible] a nomina quæ ponit [illegible] unt germani[illegible] um. Sunt aute[illegible] ,l[illegible] r[illegible] da[illegible] cha, H[illegible] biranum, T[illegible] eva, Leu[illegible] an[illegible], Ma[illegible] tonis, Cœnognum, Cistina, Al[illegible] nitium, Virunum, Rhugium, Se[illegible] rgum, Eu[illegible] Navalia, Mediolanum, Tudenum, B[illegible] ad[illegible] reuntium, Amitia, Munitium, Mœ[illegible] um A[illegible] Galegra, Susudata, Col[illegible] neorum, &c. [illegible] puta[illegible], quæ omnia recentia & o[illegible] mum tesip[illegible] te debuerant, [illegible] & [illegible] ta [illegible] nici sermo[illegible] prop[illegible] tatem [illegible] sent. [illegible] telle[illegible] nec certe nec [illegible] pr[illegible] uit pronun[illegible] neque ius te[illegible] comp[illegible] he[illegible] re. Sed [illegible] hoc est atque [illegible] vo[illegible] cùm Gr[illegible] atque [illegible] Ea[illegible] l[illegible] benda[illegible] [illegible] ap[illegible], qui me[illegible] oner[illegible] [illegible] co[illegible] corum, civi[illegible] puto [illegible] quæ [illegible] iuxta Germanicæ linguæ pr[illegible] tem sunt [illegible] otata, id quod accidit ex [illegible] eju[illegible] [illegible] ut etiam p[illegible] aqu[illegible] sic sint co[illegible] lacerata, [illegible] nec Ger[illegible] ca sint, nec I[illegible] Gallic[illegible] Q[illegible] propter [illegible] *ermanicationem* [illegible] *na Germanica quæ passim inveniuntur* [illegible] *commendanda & in lucem producenda* [illegible] *niter versari ant occupari in* [illegible] *abul*[illegible] *ad Latini sermonis normam detortis, a*[illegible] *nico sen*[illegible] *in aliam vocem mut*[illegible]*tis.* S[illegible] genelnboegen [illegible] voc[illegible] adhu[illegible] vi[illegible] boco[illegible] B[illegible] tus R[illegible] us pu[illegible] e[illegible] icavit. S[illegible] tenberg [illegible] ve[illegible] Ba[illegible] ones Zer[illegible] *Carini* qui olim fuer[illegible] *Ducatus Carint*[illegible] *goia sitas*, [illegible] ce [illegible] id [illegible] eo pr[illegible] pter *à iam* [illegible] *arint*[illegible] *iam* [illegible] Kern[illegible] camus, & *olim habitatores e us Carni* [illegible] *vicini Pannoniis.* [illegible] ibu[illegible] cere quod *civitates & popu*[illegible] *mania* [illegible] *buerunt nomina Germa*[illegible] sicut & m[illegible] & nationibus, locis nomina fuerunt impo[illegible] eundem cu[illegible] ibet linguæ tenorem [illegible] Florenti[illegible] Bononia, [illegible] Alba, O[illegible] Sic in [illegible] cia te[illegible] ndum linguæ [illegible] us prop[illegible] & item in J[illegible] inveniens nomina locor[illegible] Græca & Hebraica. Idem iudicium est d[illegible] na[illegible] ti[illegible] bus. *Sunt tamen in Gallia &* [illegible] *mania* [illegible] *dam oppida, a Romanis vel reparata* [illegible] *ld*[illegible] *structa, quæ retinuerunt nomina R*[illegible] *ma*[illegible] Colo[illegible] Agrippina, [illegible]

[illegible], Augusta Vindelicorum, Augusta Rauraca, &c. Non autem est mirandum, quòd Græci vel Latini Germaniæ nostræ loca & nationes non genuinis suis nominibus expresserunt, cùm nos Germani idem faciamus in appellationibus suorum locorum. Nam Italica loca plerunque perperàm & corruptè exprimimus suis nominibus, ut Rhegium vocamus Ridg. Bononiam Bolongen/ Mutinam Moden/ Faventiam Fienz/ ad Puteolum zum Puzen/ Cæsaream Augustam Saragossam / Finem terræ inn finstern Sternen/ Apuliam Pullen/ Brutios Abruzen/ &c. plerunque detrahentes aliquid aut adjicientes nominibus. Porrò in nationibus nobis [illegible], Italica nomina sunt rectiora, quippe quæ consona sunt illi nationi & linguæ, nostra verò appellatio illis omnino est dissona, & è diverso in Gallia & Germania nomina Germanica sunt genuina, quæ verò à Græcis & Latinis Scriptoribus sunt data, corrupta atque depravata sunt, & ob id incerta, unde Germanica denominatio longè est præferenda Latinæ & Grææ denominationi, eo quòd antiqua Germanica & Gallica nomina, ab Autoribus non fuerint accommodata, locis & proprietati linguæ Germanicæ, sed magis ad [illegible] narum dictionum normam & terminationem detorta, ut verius depravata. In qua sententia mihi quoque subscribit doctissimus Henricus Glareanus præceptor meus [illegible]olendissimus. Sed adhibenda sunt exempla. Certè *Cæsar cùm reperisset Helvetiorum virorum nomina Græcis literis conscripta, quædam desinebant in* [illegible] *Græcam literam,* quæ facit ch, eò quod plurima Germanica nomina hâc habeant finalem terminationem, qualia sunt Friderich, Henrich, Dietrich, Adelrich, Ulrich, &c. *quam finalem syllabam Latinus sermo ferre non potest*, & propterea *fecit* Cæsar *ex Græco χ literam latinam* x, ut patet in his nominibus Orgetorix, Dumnorix, Cingentorix, Ambiorix, Vercingetorix, Eporedorix, quæ Gallica sunt nomina virorum [illegible] nam Orgetorix est Horderich vel Erentrich, Dumnorix, Dumerich, Cingentorix, Sünentrich, Ambiorix, Emberich, vel Heimrich, Vercinget[illegible] Ver[illegible] vel Seerinrich, Eporedorix [illegible]. Sed [illegible] proinde nonnihil Polybius [illegible] lib. I. de quodam Gallo, quem nominat A[illegible]aricum, ea autem vox Germanicè sonat Houptrich/ & hodie si cogeretur Italus proferre vocem Houpt/ pro ea sonaret ou. Scribit & Cæsar lib. V. de quodam Gallo, quem appellat Carivulc, quæ vox Germanica est, nam sonat Gotvolck. Item lib. *VII.* Cotus inducitur, quæ vox est Güto. Lib. 8. Curruatus, id est, Gunrat vel Cuntad. Cicero in Orationibus & Cæsar lib. V. mentionem [illegible] cujusdam qui vocabatur Induciomarus. Item Cæsar lib. *VII.* meminit Viridomari. Et Livius decad. *III.* lib. [illegible] vocat quendam Civismarum, & decade *IV.* libri 8. Combolomarum. Item Florus Epitome *II.* inducit quendam vocatum Britomarum. Omnes autem isti viri quorum nomina jam [illegible]rata, fuerunt Galli, & in eam terminationem apud Germanos multa quoque desinunt nomina, ut sunt [illegible]ehmarus, Volmarus, Colmarus, &c. Potat autem Beatus Rhenanus *syllabam marus significasse olim* mener / ut Dehmener/ Volmener/ Induciomarus Huffmar/ Viridomarus Stidmar / Civismarus Einsmar/ Combolomarus [illegible]elmar / Britomarus Baremar / &c. Cæsar lib. *VIII.* Livius dec. 4. lib. 8. mentionem faciunt L[illegible] [illegible], quæ vox est Germanica Luther/ [illegible] Lutharius. Livius dec. *I.* lib. V. [illegible] Bellovesus Baldurns/ Segoves, Siguers. Item dec. *IV.* lib. 8. Ortiago, Herdetag [illegible] hertuwig. Cæsar lib. I. Divico Duffwig/ [illegible] Gastwig: & lib. [illegible] Vertico Werdwig. [illegible] Olli[illegible] Allwig. Litavic Luewig/ & hodie Ludwig. Livius dec. V. Cincibilus Zinsube / Dec. *VII.* lib. 1. Biruit[illegible] est Büttwyt. Justinus in Pompejum Trogum lib. *XLIII.* Senanus Sunmann, Commanus Cunmann, Catomandus Gatma[illegible]n. Livius dec. *II.* Corolamus Curlimann. In hanc quoque syllabam desinunt Hermann/ Hartman Gu[illegible]man [illegible] Cæsar lib. *I.* Numeius Nuwmey, Verolocius Werdhoch, Caramantaledus Caltenman[illegible]. Scribit præterea Strabo lib. *II.* Celtas in [illegible] a [illegible] æstimat [illegible] hoc nomen, quod fortassis reliquis nationibus [illegible]ores æstimati fuerint, & ideò Celtæ appellati. Polyb. lib. *IV.* & Livius dec. *IV.* lib 8. scribunt de quodam Gallo, cujus nomen fuit Brenno est autem Brenno German cum vocabulum. Meminit quoque ejus Strabo lib. *IV.* asserens eum a quibusdam appellari Prausum est autem prüsen in Italica lingua idem quod brennen/ id est comburere, in Germanica. Item Livius deca. *III.* lib. I. Mœnicaptus. Manushoupt vel Menschen Kopff.. Deca *IV.* lib. 8. Lomnorius, Lonherr vel L[illegible]wenherr, unde postea natum est nomen *Leonhardus.* sicut ex Beruherr/ id est *ursorum Dominus*, olim dedu[illegible]um fuit nomen Bernar[illegible] quod modò nominatur B[illegible]h[illegible]us. Sic Er[illegible] Rot. putat *nomina ab ingenio dicta,* qui[illegible]us nos [illegible]p[illegible]tionis n[illegible] m[illegible]av[illegible], h[illegible] ap[illegible]us. ut,

Lowen art Rich art Er art
Beern art Gott art Rein art
Wolff art Engel art Geb art
Geyr art Eber art

Meminit præterea Polyb. IV. cujusdam Galli qui Cavarus fuit vocatus & Cæsar lib. V. etiam mentionem facit Galli, cujus nomen fuit Cav[illegible]nus & lib. [illegible]I. Ca[illegible]tillus, quæ [illegible]mnia u[illegible] um [illegible] nomen, quod in inferi[illegible] [illegible]a vocatur Ge[illegible] & [illegible] sup[illegible] [illegible] Ge[illegible]ett [illegible] hinc compositum est nomen Gebhardus. Cæsar lib. *I.* [illegible] de Ariovisto Germanorum Rege, & Polyb. lib *II.* [illegible] de Aneroeste Gallorum Rege [illegible] uterque Autor nequivit ex ignorantia Germanismi rectè proferre & etiam bene hunc Regem, qui absque dubio fuit *Ernestus* vulgare in Germania nomen. Antiqui deoiq; Galli cum olim in Italiam primam fecerunt profectionem, condiderunt juxta montem quendam civitatem, quam & [illegible] [illegible]o Bergomum vocaverunt. Et ut in summa d[illegible] [illegible]mnia *Gallica nomina* quæ à vetustioribus Au[illegible]b[illegible]s c[illegible]r *plurimum alludunt Germanicæ linguæ* & ob [illegible] [illegible]stra asserit Strabo, *Germanos Ga[illegible] e in moribus conformes, esseq; fratres eorum*, id quod probat nomen Germanæ, [illegible] ipsa [illegible] [illegible]onv[illegible]io, morumque conf[illegible], quæ t[illegible] olim inter utramque nationem fuit, ut parum [illegible] licuerit invenire inter hun[illegible] & istum populum, ut sup[illegible]ius declaravimus. Ostendimus quoque suprà, non omnes Gallos acceptasse linguam Italicam, sed quidam man[illegible] in lingua sua vetusta, puta Germanica, præs[illegible]m Helve[illegible] & [illegible]henani. *Ex Helvetiis tamen quidam olim acceptarunt linguam Romanam,* potissimum illi, qui habitant in *tractu illo, qui a Ge-*

Senna ex [illegible] *ad Friburgum & Bernam*, quæ [illegible] longe post [illegible] structæ fuerunt, & hi usque in hunc diem [illegible] linguam illam à Romanis introductam. Qui verò habitant e regione Vallesiæ superiori [illegible] longum terræ tractum usque ad Vespiam, & inde per Brig/Naders/Munster Gomsch/ usque ad Rhodani ortum, omnes adhuc tenent avitam suam Gallicam linguam, hoc est, Germanicam, quam nunquam abnegarunt, quantumlibet altissimis cincti montibus, à reliquis Germanis quodammodo sint sequestrati, nec eos facilè possint adire, nisi prius apices Alpium transcenderint, per quos illis aditus patet ad Uranos & Bernates. Habent alioquin ultra montes planiciem pulchram, & sunt in descensu Rhodani confines alii Vallesii, cum quibus quotidiana ferè exercent negotia: at illi omnes utuntur moderna Gallica lingua, ut sunt incolæ Bispach/ Raren/ Siders/ Louck/ Sitten & habitatores totius tractus Sedunorum, qui communiter hodie appellatur Vallesia, & vulgò Wallis. Et si ultrà processeris, venies ad inferiores Vallesios, qui olim Veragri appellati fuerunt, ubi sunt sunt oppida Gundis/ Martenach S. Mauritiu, &c. qui omnes hodie Gallica & Subaudiensi utuntur lingua. Scribit Livius decade *III* lib. I. quod suo tempore Veragri jam memorati fuerunt semigermani, quantum attinet ad linguam. At in eo loco nemo hodie intelligit Germanicam linguam, neque in superioribus, ut jam quoque diximus. Porrò in locis adhuc inferioribus, nulla alia præter modernam Gallicam intelligitur lingua. Elicitur ergò ex Livii verbis, *Romanam linguam in illis locis invaluisse, Germanicum autem sensim defecisse* quia tempore Livii populi infra Veragros in Galliæ partibus habitantes, jam pro majori parte acceptaverant linguam Romanam, eamque extenderant usque ad Veragros, qui sunt Vallesii inferiores, habitantes juxta montem Pœninum, qui hodie mons Sancti Bernhardi appellatur, ubi scilicet eo tempore Germanismus atque Romanismus commixti erant, & tandem ibi utriusque linguæ limes est factus. Cum itaque Livius Veragros appellet semigermanos, satis indicarit propter linguam eos sic appellatos, & quòd Galli atque Germani unam habuerint linguam, nempe Germanicam, quâ etiam in huncusque diem utuntur superiores & Præsides qui sunt in Vallesia, nec unquam illam ablegarunt. Præterea non invenitur, populos illos tanquam colonos illuc aliunde & extra Galliam translatos fuisse. Nec voluit Livius dicere, *Veragros natione fuisse Germanos*, quando eos vocat semigermanos, cum longe distiterint à Germania, nempe itinere quatuor dierum, [illegible] tum enim temporis opus est cursori, qui à Veragris rectà petit Rhenum Germaniæ limitem, interposita magna Galliæ Regione, puta Helvetia & Rauracorum agro. Sed nec usquam invenitur, tempore Livii, aut ante eum, *Germanos in illa Regione ullum habui se præd*[illegible] *aut posse*[illegible]*sionem.* Scribit Cæsar [illegible] *I I.* [illegible] *habui* [illegible] *exercitum in Veragrorum terra, nempe O*[illegible]*duri qui locus hodie* Martenach appellatur, qui & aliquandiu ibi perstiterit & p[illegible]. Item cum Cæsar Helvetios [illegible], m[illegible] equi[illegible] as dumum, hoc est, in [illegible] ne [illegible] veni[illegible] Germani & occuparent [illegible] rum loca. [illegible] Germani non fuit conc[illegible] um Romani habi[illegible] quærere in Helvetios [illegible] minus licuit

eis nidificare in Vallesia, loco distantiori. [illegible] nique à locis petere efficax & elegans argu[illegible] *Gallos olim usos Germanica lingua*, à locis, [illegible] & oppidis, quæ hodie locantur inter eos, q[illegible] quuntur vel Italicè vel Gallicè, oppidorum aut[illegible] illorum habitatores loquuntur sicut & semper [illegible] cuti fuerunt, Germanicè, ut sunt hi, qui habi[illegible] prope originem post riot Rheni, & q[illegible] circa fonte Rhodani Quin & ultra Alpes [illegible] subres, qui hodie Lombardi vocantur, in val[illegible] in qua amnis Sessites oritur, est magna parochia [illegible] mello appellata, quæ Germanica utitur [illegible] in valle Oscela, quæ vulgò appellatur Esch[illegible] est magna parochia, dicta Bonmat & p[illegible] dam est in valle Autegoriæ, ubi omnes habit[illegible] Germanicè loquuntur. In valle quoque quæ [illegible] Meinthal/ vocatur, est parochia quædam in [illegible] mines Germanica utuntur lingua, etiam eum u[illegible] ex parte limites attingat Germaniæ. Et certè h[illegible] omnes reliquiæ sunt antiquorum Gallorum, q[illegible] citra & ultra Alpes habitaverunt, & fortassis [illegible] à Romanis neglecti fuerunt, & ad Roman[illegible] guam minimè coacti, quòd solitudinibus eff[illegible] cti, & nullis publicis itineribus expositi, & propterea in tranquilla possessione dimissi, sicut & bo[illegible] pars Helvetiorum, qui omnes priscam & nativam retinuerunt linguam. Alioqui *unde putas Germanicam linguam ultra Alpes transatum, nisi per antiquos Gallos?* præsertim cum illarum vallium & locorum habitatores ignorent unde descenderint & constanter affirment, *se & majores suos semper Germanicè locutos*. Asserit etiam Polybius *lib. II. paucos olim, cum Romani Gallos ex Italia pepulissent, ema*[illegible] *fisse juxta Alpes Italia, atq; illic collocâsse sedem.* A Presnello vallis Sesiæ parochia, ubi omnes loquuntur Germanicè, usque ad Vercellam vel Nov[illegible] non est nisi unius dieri iter. Est proinde in Lum[illegible] dia non longè à lacu Verbano, *villa quadam nomine* Brnarasch *in qua incola* quoque *loquuntur* [illegible] *nicè, sed non sunt ex antiquorum Gallorum reliqu*[illegible] quin magis intra aliquot annorum centenari[illegible] [illegible] proscripti ibi sedem fixerunt, cum ici[illegible] q[illegible] dam Germanus Imperator limina visitar[illegible] Pauli, & illi [illegible] tiam ejus obtinuissent, [illegible] *fuit eis locus ille sub certis conditionibus & le*[illegible] *cessus idq; ab Imperatore Ottone*, si rectè m[illegible] quo & privilegia haben[illegible] locat[illegible] mihi retulerunt incolæ hius loci. Sciendum præterea, modernos Gallos int[illegible] pretem appellat [illegible] schemann [illegible] vox non est derivata à lingua L[illegible] na, cum nihil affi[illegible] habeat cum voce int[illegible] sed [illegible] esse Germanica, *significans* [illegible] schen Mann/ hoc est, *Germanicum* [illegible] *trum*, [illegible] inter Gallos à p[illegible] Germanica lingua. [illegible] cùm Romani aliquos h[illegible] it qui [illegible] Gallicam linguam, ut Cæsar [illegible] bit appel[illegible] procul dubio Galli talem interpretem Teutschen Mann. Habuerunt proinde Galli nomina [illegible] nica, ut sunt Teutomatus, de quo Cæsar lib. V[illegible] Teutomalius, cujus meminit [illegible] us in epitome [illegible] deca. L[illegible], quæ nomina Teutonismum præse[illegible] [illegible] *non* [illegible] *velim ex Gallis facere Teutones, sed quod usi fuerint lingua Teutonica*, sicut nec omnes Germani nati [illegible] ne Teutones c[illegible], sed [illegible] communio[illegible], cum Teuton[illegible] privatum qu[illegible] dam in Germania occupent tractum, haud

ficut

[illegible] Italia,& tam[illegible] tota Italia olim [illegible] lingua, atque propterea non omnes na[illegible]tur [illegible], sed lingua tantum. Scribit [illegible] lib. II. Venetos juxta mare A[illegible] habitantes, olim moribus & vestitu Gal[illegible] Italia habitantibus fuisse per omnia confor[illegible]to, quòd in Lingua cum eis non commu[illegible], unde colligitur, Gallos tunc aliam ha[illegible] linguam, ut in superioribus jam sæpius com[illegible]avimus.

Clarissimo atq; Doctissimo Viro,

DOMINO

BEATO RHENANO,

ÆGIDIUS TSCHUDUS

à Glarona.

S. D.

BIS redditæ sunt mihi literæ tuæ, Vir humanissime [illegible] libello gestorum A[illegible], sed [illegible] primas accepi[illegible]m non potui mox respondere, [illegible] alia legatione quæ & quad[illegible] tempore me[illegible]it. Reversus autem ne [illegible], volui brevibus respondere, qu[illegible] quibusdam locorum & populorum nominibus videretur. Et principio quidem [illegible] videatur *Lentienses non esse Lintzgoios, juxta lacum Podamicum habitantes, sed magis eos qui habitant circa oppidum Lenzkirch* [illegible] quàm mea arridet opinio, atque ob id libenter cedo. Deinde cum scribas, me nimium tribuere Straboni Viro Græco & [illegible]o, quando is dicit *Germanos sic dictos* [illegible] *morum* [illegible] am qui [illegible] ad [illegible] Autor ex [illegible]ue [illegible]. P[illegible] *Strabo* [illegible] *scripsit* Alpes, A[illegible] Rhenum [illegible], Lacum Podamicum, Helvetiorum, R[illegible], V[illegible]orum, Gallorum, [illegible] atque aliorum populorum R[illegible]es, *quam ullus ceterit Latinus Autor* [illegible] populorum loca & [illegible], [illegible] per[illegible]na has Regiones [illegible] man quidam [illegible] ver[illegible] qui bellorum [illegible] Regionis. V[illegible] ba[illegible]tum R[illegible] Rhætos apud qu[illegible] & [illegible] Podamicum quem [illegible] T[illegible] quoque & [illegible] illam faciunt m[illegible] hoc lacu [illegible] & M[illegible] biter meminit non [illegible] ejus. At Strabo singulariter eum describit, [illegible] quipopuli & Regione ad illum usque p[illegible] ant. Si ergo Vir ille in minutis his d[illegible] qu[illegible] ta[illegible] di[illegible] fuit, quis dubitet eum non diligentiorem fuisse in [illegible]usi-none in [illegible] Germanorum [illegible]s? Et hic qu[illegible] ex [illegible], [illegible] per Viri ei suggest[illegible]. Commen[illegible] d[illegible] est textus hujus Græci Viri diligentis, & magni præmiis [illegible]lenda, & neque [illegible]am tantus Autor contemnendus, quòd [illegible] nobis di[illegible]tus fuit. Si in minutis rebus v[illegible] reprehenditur, ut jam [illegible] cavimus, quis non credat [illegible] majoribus, præsertim in his, quæ de Germano [illegible] scripsit nomine? Dixit quidem an[illegible] Tacitum [illegible] ob [illegible] verismi[illegible] sunt verba ejus, quam Ta[illegible] qui scribit nomen Germaniæ vocabulum esse [illegible] ca[illegible], etiamcum Cæsar & alii quam[illegible] [illegible] enim [illegible] Ger[illegible] C[illegible] & Livius [illegible] se reperi[illegible] apud an[illegible] Autores, tempore Tarquinii Pri[illegible], Germ[illegible] Italiam profectos, &c. Unde [illegible] est [illegible] Tacitus e[illegible] Germania [illegible] nom[illegible] qu[illegible] d[illegible] capiti[illegible] bit, sicut & [illegible] g[illegible] Ju[illegible]æorum & ven[illegible] Christiano[illegible] mi[illegible] [illegible] ob id T[illegible] A[illegible] [illegible] cum r[illegible] nd[illegible], vec[illegible] *fabulam mendacem* [illegible] apud Str[illegible] ab antiquis Autoribus nunquam lectum legimus. V[illegible] le[illegible] videtur e[illegible], quod [illegible] Germanis, nempe *eos a Gallis Germanice loquentibus vocatos [illegible] atres* qui [illegible] apud Helvetios quoque hodie [illegible] *Et cum postea Romani Galliam obtinuissent* [illegible] *dedi erunt Galli nomen* [illegible], *transfuleruntq; in linguam suam, & vocaverunt* [illegible]*atres illos Germanos.*

Deind *Tacitus* [illegible] *apertè dicit*, [illegible] interpretatus sit, *nomen Germaniæ esse Germanicum vocabulum*, ut sit [illegible] quod Garman [illegible] est [illegible] *cum alioqui* [illegible] *manica vocabula verte*[illegible] *in linguam Latinam*, [illegible] brech [illegible] & *Quare* [illegible] *præcipuum vocabulum Germ*[illegible] *vertit in Latinam* [illegible]*nam*, si est [illegible] ? *N*[illegible] *in Ma*[illegible] & p[illegible] est [illegible] *præstitissent*, [illegible] Garman[illegible] Aido & [illegible], *vocabulum ipsum Germani* [illegible] *omnino* [illegible] *Germanis*, [illegible] *Germanica*, p[illegible] & præcipua [illegible] par[illegible] ud vulga[illegible] mine [illegible] qu[illegible] Friesen[illegible] S[illegible] Schwaben S[illegible] a[illegible] quedam, & [illegible] G[illegible] n, [illegible] antiqu[illegible] n[illegible] manica lingua. Quid [illegible] ut [illegible] mmum G[illegible] no[illegible] fuit compo[illegible] ex dictionibus G[illegible] & Mann[illegible] L[illegible] *hodie* [illegible] *qui in* [illegible] *Germanica* [illegible] *Germaniæ* [illegible] fidem apud [illegible] invenitur, hanc rationem G[illegible] [illegible] atam.

[illegible] lic[illegible] us, *qu*[illegible] *nomine Germani* [illegible] a S[illegible]bon[illegible] confirmant,

& n[illegible] *in hunc usq; diem hujus nationis con[illegible]* [illegible] Majo[illegible] [illegible]uti per manus trad[illegible] *[illegible] bellis, patres compellent*, ita ut etiam Duces exercitus, quando milites alloquuntur, eos fra[illegible]vocent, quos Romani olim cōmilitones appellabant. Et [illegible] nationes inter quoque ita vocant. Nam quum Romani olim [illegible] aut tympanis milites ad [illegible] am ad hort[illegible]tur, vel aliud quippiam intimare satageb[illegible] Aude * popule, vel commi[illegible]. Galli [illegible] clamant [illegible] compagnon, id est, heu [illegible]: & Helvetii hic [illegible] ihr Herrn [illegible] est, heus ô Domini [illegible] autem populi suos acclamant [illegible] ore suo. At Germani ab antiquo milites [illegible] acclamant Also ihr Brüder/ hoc est, [illegible] o[illegible] fratres. unde procul dubio ab exteris nationibus & ante multa tempora [illegible] datum est Germa[illegible] nomen. Et hic quidem mo[illegible] est Helvetiorum, ut Germani populos fratres vo[illegible]tent. Consonat quoque [illegible] Strabonis, quod *Romani vocabulum Germanorum populorum semper acceperunt pro fratribus*. Vell[illegible] Paterculus lib. II. ubi mentionem facit de [illegible] atione, quæ Consulibus Lepido & Planco triumphantibus [illegible] quorum [illegible] proscripti erant, ait il[illegible] ac[illegible] D[illegible] Germanis non de Gallis, duo triumphant Consules, ubi loquuntur obscure de [illegible] bus Consulum, & per jocum incessiint Consules ip[illegible], perinde quasi Germanorum populorum victores fecerint triumphu. Si itaque vox Germanus, fuisset vocabulum Teutonicum Garman / minimè quadrasset huic joco. Dicit proinde Tacitus, *Germaniam frugiferarum arborum esse impatientem*, & quidem fieri potest, quod suo tempore nulla talis arbor in ea [illegible] ta fuerit, nihilominus [illegible] ipsa semp[illegible] fuit, [illegible] est hodiem mul[illegible] frugifera feras[illegible] te vi[illegible], [illegible] ancona, juxta Nec[illegible] & alibi. Cum itaque prop[illegible] a[illegible]quos Autores non habemus, qui Germ[illegible] ipsi [illegible] scrip erint, sed confugere oporteat ad exteros, Latinos & Græcos, videtur mihi Strabo omnibus præferendus, qui diligentius cæteris quæque investigavit.

Johannes Aventinus, qui Bavariæ antiquitates descripsit, & vetusta numismata diligenter elucidavit, in hoc uno mihi non satisfacit, quando [illegible] *Augustam Vindelicorum non esse eam, quæ hodie locatur prope Licum, quodq; Vindelici citra Licum versus lacum Podamicum nihil dominii habuerint, sed m[illegible] Ptolemæi [illegible] habit[illegible] int inter Licum & Ænum*, id quod omnino est contra sen[illegible] am Strabonis, qui [illegible] *Vindelicos attigisse lacum Podamicum*. Fac[illegible] qu[illegible] *assentior* tempore Ptolemæi & an[illegible], *Vindelicorum tractum inter lacum Podamicum & Licum, jam Rhætorum Regionibus ass[illegible]um, & omnes has Regiones in unam redactas Provinciam* [illegible]ut [illegible] Helvetiis postquam [illegible] pars quædam Sequanorum P[illegible] [illegible]scripta [illegible] Ptolemæus [illegible] *Aventicum inter Sequanos*, quod tamen tempore Taciti *Helvetiorum Metropolis fuisse scribitur*, [illegible] alia fuit [illegible] adjuncta, [illegible] postea A[illegible] memora[illegible] qui sedem habuerun[illegible] ter Licum & lacum P[illegible] [illegible]it. Quod vero Aventinus [illegible] contra Strabonis mentem dicit perpetuam Rhætiam fu[illegible] & Au[illegible] ea sitam *Au[illegible] Rhætorum vult esse*, itaque inter[illegible] *Iseram aliam Augustam Vindelicorum* [illegible] ciri potest Autore. Hoc enim pacto [illegible] guere ex Ptolemæo. Aventicum nunquam [illegible] vetiorum fu[illegible], sed Cannodurum tantum [illegible] rum Julii juxta Rhenum atque int[illegible] orum limite [illegible] hic enim Ptolemæi [illegible] locata dep[illegible] ndi[illegible]tur. At ex Ant[illegible] rario [illegible] probatur, [illegible] eundem *Au[illegible] quæ juxta Licum collocatur, Augustam[illegible] licorum*, quæ & illo t[illegible] ore a[illegible] men Vindelicorum, *non [illegible] tante [illegible] cum in provincia Rhætorum sita [illegible] adhuc illius Regionis habitatores Vindeli[illegible] Rhætica Provincia accenserentur*. [illegible] Antoninus duo itinera, unum a [illegible] ca 20. M. p. Ambre 32. M. p. Au[illegible] corum 27. Aliud à Blodro [illegible] 24. Augustis 20. Regio 24. Abu[illegible] 20 V[illegible] Summuntorio 6. Augusta [illegible] Describit quoque itinera [illegible] gusta Vindelicûm ultra progr[illegible] [illegible] non juxta [illegible], sed juxta Licum [illegible] de nomine Germaniæ.

Emendanda in h[illegible] libro

Ubi sc[illegible] psi *de Octoduro Veragrorum*, q[illegible] *hodie* vocatur Martenach [illegible] est ca[illegible] nam *situs ejus non est juxta Rhodanum*, fo[illegible] hil elongantur ab eo, *locaturq; supra amnem quen[illegible] à monte Pænino derivatum*, qui postea quo[illegible] scetur Rhodano.

In probatione Pœ[illegible] om[illegible] c[illegible] rarii Antonini, quòd plurimum [illegible] ducit.

Disti[illegible] m seu di[illegible] m[illegible] ticorum in Mappa, fe[illegible] secun[illegible] inc[illegible] um Üchtland / Friburg [illegible] quicquid [illegible] rum est ju[illegible] Sa[illegible] & [illegible] olim pertinuerint ad Antu[illegible]. *Videntur mihi Antuates olim e[illegible] occupa[illegible] ca[illegible] cantur* die Waat. *Incipit* autem *tractus* [illegible] *juxta lacum Leman[illegible] um, & exten[illegible] dum eum lacum usq; ad Va[illegible] am, ac de[illegible] vatur ad lacum. Novvem[illegible] em, v[illegible]* ad Murten [illegible] Y[illegible] erd[illegible] fer/ Milden / Betterlingen / Wiflispurg [illegible] ten/ vo[illegible] *Pæ du aut.* P[illegible] tem G[illegible] [illegible] juxta lacum Le[illegible] & Waat [illegible] A[illegible] Galli [illegible] ucant [illegible] vocabu[illegible] aliquid [illegible].

De I[illegible] Co[illegible] scribit, [illegible] quoq[illegible] Plinius po[illegible] ur[illegible] nensis & Belg[illegible] Eque[illegible] te [illegible] toninus ape te [illegible] in suo Itinerario [illegible] ra[illegible] juxta lacum Lemannum. Ptolemæus [illegible] po[illegible] eu[illegible] ca, inter Sequanos sicut & A[illegible] ticum, & [illegible] Lemannum lacum [illegible]

Senori Narbonensi ... Belgicæ. unde infertur *Equestre sedem habuisse in latere illo Lemanni quod Juram respicit. L.* ... autem ille *conjicitur esse Nevidunum*, licet & ... Provinciarum meminit Nevidum Equestrium, quæ civitas *hodie vocatur Nevis*, in ... lingua *Nean.* Sunt autem a Nevis ad Losannam sex parvæ leucæ, quæ faciunt 22. M. p. ... equestri itiner ... superari tempore quinque h... & dim. hæ, rinere nunquam ... Antoninus ponit ab Equestribus lacu La... 20. M. p. qua distantia nihil fere differt ab ea, ... inter ... & Losannam. Hoc tamen me ... quòd Antoninus primum ... memor ... ac ... ad lacum ... per inde quasi ab Equestribus ... jecerit ... Lausannam, alioquin si prius ad lacum ... fecisset illius mentionem aut si per Gebennam & tertam ipsam profectus fuisset ... quoque ... commemorasset. Hac itaque ratione habita, Equestres sedem habuisse videtur ... lacum ... civitatem Dunoy. quæ vox nomini Nevid ... non malè respondet, & tunc nomi... Di... que Bodontii ... essent 10 tabul... expun... nda. Non enim parum ... provinciarum, qui nominat civitatem Nevid... tur locus esse Dunoy. ... magnificentiam & splendorem ... dignior est nomine civitatis quàm Nevis. Habet proinde R... titulum, *Pais du Ganot* vel *Pais du Chabeul*, & ... ipsa vocatur *Chablos*, ... *Chablais* ... est, *equus unde & incole Equestres sunt appellati* ... *poterit civitas Dunoy* ... *provincia*, quod ... situ ejus ... Lemannum, quandoquidem sub Archiep... fit *Episcopatus Bellicensis*, qui ... & qui adhuc longius in Meridiem ... infra Tarantasios ... *Possibile autem est quod Episcopatus ille olim a Dunoy translatus fuerit in Belley.*

Notandum quoque ... quòd ... Provinciarum ... Sequanorum, ... Metr... *Vesontium*, vulgò Bysanß *ubi est A... patus* ... dunum Equestrium Dunoy ... Aventicum Helvetiorum, Wifflispurg ... jam delet ... ordeno lex Aver... Mumensi ... juxta lacum Gebeonensem ... Losanna ... Episcopatus. Nam utraque ... habet ... limite ... Basilea, Basel / &c. ... Aventica ... Possit verò aliqui ... est in Verlon ... locus distat a N... M. p. Ne... unum dem ... Equestri... Q... Valerio ... Testamento ... a. Verum hæc tuo ... quo judi... quàm ... dissolvere queam. ... civitas ... habet juxta Rhodanum, inter Ge...nam & Lugdunum.

AUTHORES

E quibus Vetera Hæc Nomina desumpta sunt.

HELVETII populi, Schweitzer und oder Eydgenossschafft. *Cæsar*, *Strabo*, & ...

Forum pagi quatuor, ... I.

§ *Rauracus pagus* Turgöw. ... *Cæsar de ortu Hercyniæ* ... & Solinus cap. 18.

In eo continentur.

A... felix oppidum, Arbon. *Antoninus Augustus in Itinerario.*

Acronius lacus ex Rheno, der Bodensee. *Pomponius Mela lib. III.*

Cannodunum civitas Constens. Locus ... *Ptolemæus*.

Fines oppidum Pfin. *Antoninus Augustus.*

Vitudurum oppidum, Winterthur *Antoninus Augustus.*

Venetus lacus ex Rheno, der Undersee oder Zellersee *Mela.*

Forum Tiberii, Zurzach. Ptolemæus, sed potius ... Zurich esse

Eremus Helvetiorum, Kleckgöw / Schwartzwald ... Anfang und Hegow. *Ptolem. Tacitus.*

§ *Tigurinus pagus*, Zurichgow und darob gegen Alpen. *Cæsar, Strabo.*

In eo continentur.

Tugeni, die Zuger. Strabo.

Cimbrorum reliquiæ, Schweytz. ... ex Suecia ... ortos. Est autem Suecia Cimbrorum insula. *Cimbros in Helvetiis inter Tigurinos & Tugenos consedisse, ait Strabo lib. VII.*

Thauri corum reliquiæ, Bren. Thauri ... antiqui ... habuere non longe ab ortu Rhodani ait *Polybius lib. II.*

§ *Verbigenus pagus.* Ergöw. *Cæsar.*

In eo continentur.

Aquæ oppidum, Oberbaden ... ibidem ... ptione, & *Tacitus libro XVII.*

Vindonissa civitas, Windisch / ein gebrochen Statt *Tacitus Antoninus Augustus.*

Arola flumen, die Ar. R... *Ptolemæus*.

Salodurum oppidum ... Solodor ... & *Ki... no.*

Vo... mons ... *Tacitus lib. XVII.*

§ *Antuatius pagus*, die Wacund Schweid. *Cæsar, Strabo, Plinius.*

In eo continentur.

Aventicum civitas Wiflispurg in wälsch Aventi... *Tacitus, Ptolemæus.*

Urba, Orben. Re... no.

Lemannus lacus ex Rhodano, der Genffersee. *Cæsar. Strabo.*

Jura ... *Jurassus mons*, der Juteen ... *Cæsar Ptolemæus Strabo & alii.*

... *Lacum* ...

Insula laci die Insel in Lindau ...

Vindelicia, Ettsgöw ... *extenditur autem usq; ad Lacum & Danubium Strabo.*

Lycus fluvius. der Lech *Strabo Ptolemæus*

Suaneta populus, Schwaben bey Ravenspurg olim Ducat... *Plinius*

Tulingi populi, Stülingen ein Landgraffschafft & Nellenburg. *Cæsar*

Danubius flu... die Donau. *Cæsar Strabo.*

Montes Arbona, uff der Bar *Tacitus.*

Vargiones populi, Bar Landtgraffschafft.

Nicrus fluvius, der Necker.

Hercynia sylva, der Schwartzwald. *Cæsar.*

[illegible] Teck Hertzogthumb. *Cæsar.*
In[illegible] Wurtenberg Hertzogthumb. *Ptolem*[illegible]

[illegible] populus, [illegible]ärengen Hertzogthumim Brißgöw. [illegible]*lemæus.*

[illegible] Clet[illegible]w ein Landtgrafschafft [illegible] consilium, ut quondam mons erat, p[illegible] Cirdor[illegible] H[illegible] Chilpert[illegible] [illegible]ar El[illegible] &c. Erant enim [illegible]lingi, Latobrig & R[illegible] finitimi Helvet[illegible]rum, ait *Cæsar.*

¶ *Rauraci* populus, die Vl[illegible]cker am Rhinstrom zwisch[illegible]n Waldßhüt und Basel gelegen. *Cæsar, Strabo* [illegible]

Augusta Rauraca. Augst ein gebrochen Stadt. *Ptolem*[illegible]*us. Ammianus libro Pr*[illegible]*vinciarum.*

Ba[illegible]*ca.* Basel [illegible] Sequ[illegible] Rauraci sint

¶ *Sequani* populus, S[illegible]gäw und Burg[illegible]nd, was an der Du[illegible] ligt. *Cæsar, Strabo & alii.*

Abivaldubis, sive Dubis, fluvius die Dub in Burgun[illegible] *Cæsar, Strabo & Ptolemæus.*

Ve[illegible]*ntium* oppidum, Bysan[illegible] *Cæsar, Ptolemæus.*

Arar fluvius, die Sona [illegible]*sar, Strabo & alii.*

¶ *Sebusiani* populi, die Vl[illegible]cker im [illegible] und ob Lyon, zwischen dem Rhodan und der Son[illegible], jetzt die Herrschafft *Burg*[illegible]*resso* [illegible] Von diesen Sebusian[illegible] habe[illegible] [illegible] den Namen empfangen. *Cæsar libro I.*

All[illegible]*bro*[illegible] p[illegible]puli, Saffoy. *Cæsar & alii*

Geneva [illegible]p[illegible]lum, Genff. *Cæsar & alii*

Lugdunum civitas, Lyon *Ptolemæus, Tacitus.*

¶ *Bodiontii* populi, zwischen Genff und Niderwallis am [illegible]ee. *Plinius* [illegible] Val *Fonteney.*

[illegible] op[illegible]um Bodiontiorum *Donoy* am Genffer See. *Plinius.*

¶ [illegible]*entrones* [illegible]opuli, Tarentes[illegible]r Thal. *Cæsar, Antoninus Augu*[illegible]*tus.*

[illegible]*arentasia* [illegible] C[illegible]tronum, in ihr wälsch *Moutier*, da[illegible] ist Mü[illegible]ster genant, von wegen des Bischofflichen Gestifftes. *Antoninus Augustus.*

¶ *Veragri* populi, Underwallis. *Cæsar, Strabo, Plinius.*

Octodurus vicus, Martenach. *C*[illegible]*sar, Antoninus Augustus, Plinius*

[illegible]*gaunum*, Sanct Mauritzen *Regino.*

¶ *Seduni* [illegible] Oberwallis. *Cæsar, Plinius.*

R[illegible]*danus* flu[illegible]us, der Rhodan. *Cæsar S*[illegible]*abo.*

¶ [illegible] populi, Ougstal. *Strabo, Livius, Plinius.*

Gra[illegible] *alpe*[illegible], der klein Sanct Bernharts Berg. *Strabo Plinius.*

[illegible] der groß Sanct Bernharts Berg. [illegible] *Plinius, R*[illegible]

[illegible] J[illegible] [illegible]em [illegible]anct Bernharts Berg. *Luitprandus Ticinensis.*

[illegible]*ugusta prætoria Salass*[illegible]*rum*, Ougst. *Plinius, Strabo, Ptolemæus.*

Bardum Bart. *Luitbrandus.*

Durias [illegible]r fluvius, [illegible] Doria *Strabo, Plinius Ptolemæus.* Sunt au[illegible]us no[illegible] fluvii ait [illegible] lib[illegible]o *III.* cap. 15. Alter ex Cett[illegible] Alpi[illegible] labit[illegible]r

¶ *Le*[illegible]*ntii* p[illegible]puli c[illegible] & trans[illegible]lpini *Cæs*[illegible]*r*, *Strabo, Plinius Ptolemæus.*

C[illegible]

[illegible]*pontii* [illegible] V[illegible] Ursprung Rhod[illegible]

Lepontii [illegible]d[illegible] cum R[illegible]eni, Völcker bey [illegible] Rh[illegible]s. *Cæsar Ammianus*

Trans Alpes.

Lepontini nomen retinentes Livinerthal [illegible] Sprach: *Leventina*, sind bey Ursprun[illegible] T[illegible]

Lepontini Eschenthaler, quor[illegible] m oppi[illegible] la, in Welsch: *dom de*[illegible] *ela* zu Teutsch, [illegible] dannenher das Thal, *Val de O*[illegible]*ela*, ge[illegible] [illegible]*lemæus.*

Summæ alpes, der Gotthard. *Cæsar,*

Ticinus flu[illegible]us, der Tesin.

RHÆ[illegible]*II* populi cis & transalp[illegible], Chu[illegible] *Strabo, Plinius.*

C[illegible]*alpini.*

Rhenus fluvius, der Rhein. *Cæsar & alii,*

Bri[illegible]*antinus lacus* ex Rheno, *qui & Acronius*, [illegible] Bodensee. *Solinus, Ammianus.*

Bri[illegible]*antii*, die Bregentzer. [illegible]*trabo, Ptolemæus*

Brigantium oppidum Bregentz. *Ptolemæus*

Rugus[illegible] *Plin*[illegible]
Rhegus[illegible], *Ptol.* die Rhingöwer, jetzt Rh[illegible]

Estiones Eßnerberger *Strabo.*

Sarunetes, Sarnganserland *Plinius.*

Canini campi, Grauptindter land *Ammia*[illegible] [illegible]*cellinus.*

Rhucantii, Prettigöw und Al[illegible]ermon[illegible] [illegible]*bo*

Rhetico mons Pr[illegible]ttigöwer [illegible]

Æstuatii, Taneischer. *Strab*[illegible]

Curia o[illegible]idum, Chur. *Antoninus Augustus,*

Adula mon[illegible] [illegible]er Vogel. [illegible]*ab*[illegible] *Pt*[illegible]*emæus.*

Tinnetio vicus Tintzen. *Ant*[illegible] *Augustus.*

Juliæ alpes, der Julien. *Tacitus* [illegible] *XVII.*

Septimus mons, der S[illegible]ttmer. *E*[illegible]*dus* [illegible]

Ænus fluvius, der Yn [illegible]*trabo, Ptolemæus.*

Hi cis & transalpini sunt.

Vennones, Vinstgöw und Engadin [illegible] *bo*[illegible]*nius, Ptolemæus.*

Vennsta vallis, idem sunt. *Luitprandus lib I.* [illegible]

Trans Alpes

Athesis fluvius, die Etsch [illegible] in ihr Sprach [illegible] [illegible]*trabo, Plinius.*

Juga Rhætica, Wurmser Joch. *Tacitus.*

Vennonetes. Veltlin. *Plinius*

Triumpilini, Tripletien. *Plinius.*

Murum vicus Murin Br[illegible]alien *Ant* [illegible]

Clavenna opp. Cleven. *Antoninus Augustus.*

Aduas [illegible] *Strabo.*
Abdua [illegible]a, die Aada. [illegible]*ius*

Larius lacus ex A[illegible]ua, der Chumersee. [illegible] *nius.*

Tarvesede vicus. Sanct Jacob in [illegible] *toninus Augustus.*

Reliqua versus Italiam & apud Insu[illegible] *quæ hac continentur tabula*

Tridentini, Trie[illegible]ter [illegible]sch [illegible] *ab*[illegible] *nius.*

Benacus lacus ex Mintio, der Gardsee. *P*[illegible] *lem*[illegible]*us*

Mint[illegible] *uvius*, [illegible] M[illegible]in[illegible]o. *P*[illegible]*nius.*

[illegible] *fluvius* [illegible]o[illegible]jo *Plinius*

[illegible]*amuni* V[illegible] Camunier. *Strabo, Plinius*

[illegible]*evinus* [illegible] o. *Plinius.*

Lamb[illegible] *Plinius*

Eupo-

Eupolis lacus ex Lambro. *Lago de Busignano.*

Urbanus lacus ex Ticino. Lago majore, der lang See. *Plinius.*

Biblisianum oppidum, Bellenz. *Paulus Diacon. lib III. cap. 15 gestorum Longobardorum.*

Agones populi, *Ugonia. Polybius libro II.*

Sessites fluvius, La Sesia. *Plinius.*

De

ROMANORUM IN RHÆTIA LITTORALI STATIONIBUS,

Ac

EX IIS VICORUM, MUNICIPIORUM ET VILLARUM, QUI HODIE SUPERSUNT ORIGINIBUS:

JOHANNES HEROLDI HOCHSTATENSIS, COMMENTARIOLUS.

LOCORUM QUORUM ORIGINES EXPLICANTUR, ET NOVA ET VETUS NOMENCLATURA.

Nunc	Olim.
Laugingen	Leg. Aug. III. Præsidium.
Prenz	Bajeniæ.
Fenningen	Bajennæ præsidium.
Gundelfingen	Statio amnica Bajen.
Tillingen	Gentilium Cat. in Lit.
Weyssenhorn	Vena. Xman. agror.
Fayngen	Bajennæ specula.
Liezheym	Leg III. Statio V
Wittislingen	Vitalior. prædia.
Altenstatt	Cont. Naut. in Lit.
Hochstat	Littorale præsidium.
Werd	Confl. Brenitiæ.
Günzberg	Guntienn. transitus.

JOHANNES HEROLD CURIONIBUS, DECURIONIBUS AC MUNICIPIBUS HOCHSTATENSIBUS, S.

Si vel vitam omnem, causa Reip. Vestræ, Patres Optimi, effunderem, quam quòd eam à patria dulcissima atque communi acceptam tandem reddidissem vobis fortè tanquam nomen non omnino malum alia re verò nulla, commendare possem. Si gentis Palatinæ vera Francorum propaginis PPP. NNN. V[illegible], *Viro sene sanctissimo* FRI[illegible]NRYCHO. ÆTHONI HUNDRYCHO *bono*, WOLFFGANGO *pio, ingenii mei facultates quantulæcunque sunt obstrinxerim, quum acervum beneficiorum ingentem consumpserim, granum minimum & id vitiosum referre, reputabor. Ingratus tamen, ne me ipso iudice cadam, cùm jam Divinæ ejus stirpis successiones absolverim, aliud Opus aggressus, quæ per omnem Europam ac alias plagas, annorum mille spacio fortiter fecit, enumerare conor. Origines autem efflorescentis Germaniæ rimabor penitius. Hæc demum mihi causa fuit, ut Vos hoc Commentariolo, ac Vestri nominis inscriptione, Vobiscum unà certificarem. Viciniam illam vestram, de qua sub eo agitur quoque, quantum cupiam meam illam Historiam ornamentis Vestris expolitam, quam hanc meam voluntatem, probari vobis intelligam, cùm de rebus in fine libelli signatis per* GEORGIUM LÆTUM, *Virum elegantissimi iudicii, & alios doctos homines certior à Vobis omnibus factus fuero. Quod ejusmodi erit, ut beneficentia & liberalitatis vestræ cumulum rebus meis ingentem accedere, mihi persuadeam: Vobis etiam, Patres Optimi, cum omnia mea debeam, & id quod non possum, ut deberem me velim, efficies, Valete.*

Roma-

ROMANÆ SIVE PALATINÆ LEGIONIS III. ITALICÆ APPELLATÆ, *Ac* AUXILIARIS COMITATENSIS, QUAM AUGUSTÆAM VOCABANT, STATIVA UBI OLIM FUERINT, QUIQUE EX IIS VICI, QUÆ MUNICIPIA, VEL VILLÆ RELIQUÆ, IN RHÆTIA LITTORALI EXTENT.

PRÆFATIO.

QUI de Repub. Romanorum jam in Orientale ac Occidentale Imperium divisa, scripserunt, ii aperte ostendunt, orbis illas partes, quas florente Imperio, Provincias appellabant, inclinante eo limitum vocabulo has interstinxisse. Ad limites verò, Imperatores perpetuò exercitus alebant, ut defenderent, quæ bello occupata erant. Interdum autem contingebat, quòd ab hoste propinquiori profligati Romani, limites amitterentur, aut majori vi ingruente denudarentur, quos ut restituerent, Principes succedentes magnoperè laborabant. Sexta igitur fuit limitis Rhætici restitutio à Valentiniano & Gratiano F. AUG. contra Suevos tentata, clarisque triumphis obtenta. Hanc cùm Marianus suis munerib. ordinibusq; probè depingat, ex illius scriptis, quæ pertinere ad eas res, quas nosse percupio, pauca attingam, ab ipsius limitis vestigiis initium sumens.

Cap. I.

Langinga municipii monumenta, ac ejus origines.

CErtum est, Præfectum Prætorio Italiæ inter alias Provincias Rhætias duas di[illegible]posuisse, unde erat, quod Proconsul Rhætiarum i[illegible] parebat, qui & *Dux militaris aut Limitaneus*, dicebatur nostri Marckgraven appellant. Huic Ordines Legionis III. Italicæ Palatinæ, Legionis Augustææ Comitatensis, Leg. I. Pseudocomitaten[illegible]is auxiliariæ, inbæ: à Magistro præsentialium peditum [illegible]ubmitteba[illegible]tur, Pseudocomitatensium mentionem sequens inscriptio facit:

DEO M[illegible]RCURIO SIGN.
[illegible]X VOTO. JULIUS GALLICUS
ET AUR. SIBULLA. P. L. I.

Sic colligi posse suspicor, ab isto Julio Gallico Pseudocomitatensi Leg. I. Milite, Mercurii illud signum positum fuisse, quod a Langingen translatum, in ædibus Peutingeri Augustæ [illegible]etur. [illegible]a verò inscriptio, quæ cum signo in eisdem ædibus servatur.

MERCURIO,
CUJUS SEDES A TERGO S[illegible]T.
APIUS CL.'LATERANUS X[illegible]
SACR. FAC. COS. DESIG[illegible]. LE[illegible]
PR. PR. LEG. III. ITAL. US. L. M[illegible]

Hæc inquam anno à nato C[illegible]risto C[illegible] po[illegible] subindicat, florentibus Romanorum r[illegible]s, *L[illegible] nem Augustaam Comitatensem, auxiliariam, pr[illegible]dium eò loci condidisse* (ubi pri[illegible]r[illegible]lim inter Laugen & Gundelfingen si rectè memini, quadrat[illegible] pide, ingentis ædificii rudera me vidisse puto[illegible] ipsum Præfectum Legionis ibidem cons[illegible] cedit Primipili monumentum, quod apud [illegible] gen extare audio, cujus verba a[illegible]huc l[illegible]g[illegible] hunc modum

DEI APOLLINIS GRANNI. R[illegible]
P. P. DIONYSIUS LEG. AUG. PR[illegible]
AD KAL. JUN[illegible]AS.

Primipilum verò *tanquam caput Legionis, Pr[illegible]cto præsidii cohabitasse*, quid credere vetat [illegible] si is quoque Apollini Religionis ergò, vel signu[illegible] aliquid tale ho[illegible] in loco posuerat[illegible] mirand[illegible] est, quòd in Bajennibus forsan enutritus, que[illegible] gio III. Palatina colebat Deum, Comitaten[illegible] dem revereretur. At de Bajennibus postea. I[illegible] nante deinde Imperio, cùm ob loci opportun[illegible] tem, sedes præsidii Augustæ Legionis, ad Danubi[illegible] transferrerentur, *ex illa ipsa descrip[illegible] LEG. AUG. quæ in marmore ab q, distinct[illegible] gebatur, Municipio nomen inditum fu[illegible]* cert[illegible] [illegible]ersuadeo, *quod à vulgo cùm ob a[illegible] sonum difficulter proferreretur, elisis duabus [illegible] diis literis L AUG. retinuerunt incolæ, patriam [illegible] lam vernaculam terminationem, ut in aliis, [illegible] adjecerunt.* Sic ex L[illegible]onis Augustææ A[illegible] præsidio, Lauginqen habemus.

Hîc obiter mihi occurrit *fermè loca illa [illegible] quæ in* Ingen *terminari scimus, Romanorum [illegible] citibus [illegible]lim infesta fuisse*, ut fermè crediderim *illa syllaba L. E[illegible]. nostris* Ling *factum, ac ita* Lingen *primò deinde transposita litera* Lai[illegible] *pronunciatum esse.*

Ad

Cap. II.

Ad Prentium amnem & pagum Leg. III. Italicæ stationem IV. fuisse.

Bajenibus *sive Fajenibus* (uno namque interdum hæ duæ atque eodem sono pro... untur literæ) *stationem illam quartam Legionis III. Italicæ consedisse*, notum est ex Mariani codice, qui nomenclatura depravata, Fœtibus habet, id ... inscriptio aperte testari videtur.

IN. D.H.H. APOLLINI GRANNO BAIENIBUS. VICTOR, ET BAIENIBUS, VICTORINUS, FILII EJUS EX JUSSU SIGNUM CUM BASE.

Ex his siquidem elicitur, Legionem illam, cùm ex Gallia in Rhætiam traduceretur, eo in ipso loco, quo in hodiernum diem, ejus templi reliquiæ visuntur, prima signa ... e, quæ Bajennius ille præferebat. Cùm vero *tabernaculum in quo Aquilæ recondebantur, Asyli instar ab omnibus coleretur*, Legionarii quoque qui ad d... ndos limites sese deputatos scirent, d... morem intelligerent, positis jam st... vis, ne bello tempore cùm signa in aciem pro... da essent, loci ille primitus bono augurio cap... atus, prophana erat, imo ut major quædam Religio accederet, Bajennio ut Apollini signum ibidem ponat, injun... unt ... *ipsi statio*..., *Principis Bajenni benemeriti*, *appellationem induunt*: *sic Fajenibus, sive Bajenibus nomen crevit.* De Apolline verò Granno, ... ranio, C... nio ... Carnio disputare hujus loci non est, certe hu... festa agebantur Spartæ, quæ militaris vitæ im... em præ se ferebant, unde etiam *modulos ... annos* ... imus. At *Romani semper eo spectabant, ut castra ... orum ... inentis alluerentur*, ostendam igitur *Bajenni ad amnem Prentium posita fuisse*, quod quidem ex hac inscriptione prube convincam.

PRENTIUS A VE III L... G. CIVES BRIVINES VIXIT ANNIS LXX. MONUMENTUM ...

Principes milites constat, *eosdem fuisse*, *qui cum Principis vocabantur inter Prætorianos deinde legebantur etiam veterani* fieri ergò faci... potuit, ut inclinante Imperio, Aulus hic, veteranus, ac in stativis supremus esse ... m vocant, Aquilifer, *ideò etiam Princeps appellabatur*; sed corrupto vocabulo Prinz aut Prenz di... quo ... utimur. Claret enim, Barbatie totam hanc inscriptionem depravatam esse, nec inflexionibus aut constru... ionibus lu... inni... Aut Prentius civis, aut, Prentio cives fecerunt ... oportet. Verius ... tio colo pusitus, stare putest, sed dicam, quod forsan non sinistre intelligo. Im... inuto Imperio, quantum lingua Romana exsolescebat, tantum etiam mi... taris ille fastus evanescere cœpit. Aulus igitur ille forsan Vir Princeps Provincia... bus & colonis tunc præfuit, quem ex vita decedentem ad ripam amnis, juxta stativa *cives Bajennes*, qui *corrupte hic Brivines vocantur* tumularunt, elogioq; decorarunt patronum benemeritum, *ex quo innominato antea amni appellatio Prentii accessit*, ... tum viri memoria. Sic *ad vicum*, *pagum & amnem Prentium* qui adhuc extant, *Bajennæ stativa*, id est *Præfe...*, *quarti Legionis III. Italicæ castra constitisse claret*, quod etiam tem... veterustissimi, miranda elegantia, & operis celeb... structura testatur, adfirmant idem lapides abindè Langingen translati, item monumenta avecta, quæ Augustus in Monasterio Prædicatorum in ædibus Peutingeri visuntur.

Cap. III.

Prætorium stationis Bajennæ, ad vicum Fenningen extitisse.

Jam Bajenningen / vel ut nunc profertur, Fenningen *vicum*, nomenclaturæ huic prop... us accedere ... quis objiciet, *additis enim terminalibus duabus ... abis* Ingen ... ipsi primitiva ... ox vel d... pravat ... detorque ... non habet, ipsam *licet per diphthongum vel per diæresin pronunciès* Fän, *aut* Fa... *dicas*, Fajeningen ... Fän... ngen *habebis*. Astipulatur huic nostræ opinioni inscriptio, quæ, ut audio, ibidem habetur:

APOLLINI CRANNIO SABINUS PROVINCIALIS L. D. S.

Nihil dubito, Comitis vocabulum tempor... longitudine ex hoc lapide deletum esse, est autem *Comes provincialis Latinis*, *qui nobis* Landgrave dicitur, quemadmodum igitur *Dux limitis*, de quo nobis sermo fuit, *rei militari atq; defensioni limitum incumbebat*, sic *Comes juri dicundo*. *Legio integra Duci parebat*, *certus numerus Legionariorum militum Reip. Romanæ expensis inserviebat Comiti*, qui quidem *munia bellinon* ... *bat*, *at milites, ne pe... e... bus violentia aliqua molesti essent, præcavebat* ... *excipiebat quoq; querelas*, *quæ sub nomine Stationarii Magistratus, hinc inde ex castris*, *ad eum deferebantur*, tantæ quoque is ordo authoritatis erat, ut ad Palatina officia nonnunquam ex eo sublegerentur, imo ad Consulatum, ad Imperium usque provehere tur nonnulli. Librarius fuit, id est, scriba Cameræ fuere. Julius Amandus, qui etiam Consulatum ... anno à nato Christo. CCC. XXVII. V... tus facti ... spoliatoris titulo, distribu... præfuit Julius Victor. Januarius & Justus fratr... s. C. Julian Juli F. Amandi ex fratre Nepotes Consulatum inere anno Christi ... CCXXX. Pater autem Opilii Macrini COS. ... t anno Christi CLVII. cum ipso ad Imperium postea suffectus sit. Horum verò ... um elogia Augustæ ad Prædicatores, ad D. ... ad Peutingeri ædes, ex Fenningen translata ... idemus.

PERPETUÆ. SECURITATI.

C JULIANUS. JULIUS. DEC. MUN. ... VIRALIS. IBI ... T SECUNDIN... PR... NT... Æ. CONJUGI. CHARISSIM... E... GA. SE DILIGENTI... IMÆ. FOEM... NÆ RAR... Æ. SINGULARIS. EXEMPLI. PU... CITIÆ QUÆ. VIXIT. ANNOS. XXXX... MENS. VII DIES. X... ET. JULIANIS. JULIO JANUARIO JUCUNDO. ET. JUSTO. FILIIS. VIVIS. VIVOS. FECIT.

D M. JUL. AMANDO. MIL. LEG. III. ITAL LIBRARI COS. VIXIT. AN... XXX. JULIA. PATERNA. MATER. FECIT. SIBI. ET. FILIO. PIENTIS. VIVA. EX. PECUNIA. SUA. FECIT

JUL. VICTOR. SPOLIATORI. QUONDAM. VL T. STAMEN . EJUS. JUL. CLEMENS. AQUILIFER. LEG. III. ITAL. FRATER. EJUS.

F. F. D. D.

JULIO. MACRINO. QUONDAM. VETERAN. MIL. EX. BI. COS. CONJUGI. CLARISSIMO. SECUNDIA. SERVATA. ET. SIBI. ET. JULIIS. ET. ALPINÆ. FILIIS. BENEVALENTIBUS.

F. C.

Hos igitur in Bajennæ Prætorio honoratos exercitisse quæ recitavimus [illegible] testantur. Quia verò inter arma (ut ille ait) leges silent. Prætorium id præsidio propius, atque [illegible] ris remotius extitisse, ipsius vici Genningen situs [illegible] plicat. Cæterum memini me puero, de ne[illegible] io quibus subterraneis ædificiis, [illegible] monem fuisse multum, quæ thesauris repleta essent, temerarios atque [illegible] varos quosdam homines, æris emendi causa, specus illos horrendos pertepsisse.

Cap. IV.

Navalia sive stationem amnicam fuisse Legioni Ital. III. ubi hodie Gundelfingum oppidum.

HAnc autem Legionis stationem, transvectioni specierum deputatam fuisse, cùm Marianus apertè fateatur, ipsa verò stativa, ad X M. P. à Danubio remota extarent, præsidium in tumulo, prætorium in valle non admodum propinquo, videndum erit, commodè ea, quæ advehebantur, quomodo in castra perferri potuerint, aut inde transvehi quæ exportabantur? Scimus *ea loca, qua ad rivorum aut fluminum exitus, quibus se exonerant, ædificata sunt, Germanice* Gmünd *vocari*, quoniam verò *Prentzius amnis juxta oppidum* Gundelfingen *in Danubium egreditur*, tractumq; illum omnem in Bajennæ sedibus, Legionis collocatæ Stationes occupassent, facilè fieri potuit, ut ab incolis elisa M. litera, Gundsa[illegible]enningen Confluentes illi dicerentur, subsequentibus autem seculis interjecta L. litera, delicatiori sono Gundelfenningen, paulo pòst Gundelfingen pronunciari cœpta sit Statio illa amnica.

Cap. V.

Auxilia Gentilium Leg. III. Ital. Tilligensi municipio nomen dedisse.

ROmanos, etsi serò tamen Legionibus suis adjunxisse, constat. *auxilia* illa externa, quæ *Gentiles catervæ, vocitabantur* [illegible] *ligebantur* enim *ex Provincialibus, qui cum Romanis militibus diutius meruissent, ac promptitudinis & fides ostenderant experimenta*. Eos deinde in stativa, aut alia io loca collocabant, ubi pericula non adeò [illegible] equentia ingruebant, ius quoque ita in medio Legionum constitutis, machinari aut mol[illegible] novi aliqui[illegible] non li[illegible]bat, etiamsi ratione aliqua fidem eos mu[illegible]re c[illegible]tingeret. *Harum* itaque *Catervarum unam, cum suo Tribuno, ad littus D[illegible]nubii collo[illegible]atum invenio*, ad illud nempe [illegible] uod h[illegible] *diurno die a* Dillingen *us*[illegible] *ad fluvii illius* [illegible] *xum extenditur*, ac [illegible] im [illegible] der Lente *vocatur* [illegible] autem Mar[illegible] us c[illegible] de[illegible] *ersolis* habet, non c[illegible] emendo, et [illegible] tur ita[illegible] in T. mutata, a[illegible] jecta d[illegible] N. [illegible] ra [illegible] in[illegible] suum ordinem, quæ transpositæ erant collocatis reliquis, procul dubio genuina vox apparebit, ac IN LITTORE leges. *Sedem* igitur *sibi Tribunus Gent*[illegible]*um eo in littore fixit atq; delegit ad II M. P. a præsi*[illegible] *L*[illegible] *AUG. inferiorem.* Verum enim vero [illegible] multa etiam illud T[illegible] buni sit officium, ut [illegible] procursione, quam vocant, al[illegible] isque exercit[illegible] suos instruat sine dubio si um h[illegible] loc[illegible], a[illegible] lam Gentilium instruen[illegible]am, opta[illegible] muneri perspexit. *Militari igitur opere, exc*[illegible]*ioveripa & suffosionibus complanata, aditum* [illegible] *qui ad crepidinem arcis hodie visitur, atq; in* [illegible] *anciem eam campiq; spatium exit, quod oppidum* [illegible] *vium interjacet* [illegible] res deinde ludicra d[illegible] in foro illo prætorio defaugatos, fluvius, qui [illegible] in superioribus locis placidior influit natat[illegible] tes, benigniter excipiebat. Erat autem *natat*[illegible] *ud Romanos haud inter illiberales artes deputatum* [illegible] *ingenuis & militibus necessarium exercitium* [illegible] *batur atq; peculiare.* Monumenta autem [illegible] xt[illegible] vetustatem arcis, quòd nulla alia, quantum q[illegible] ego sciam, hic extant, mirum videri h[illegible] u[illegible] quum aut omnino nulli, aut certè perpauc[illegible] militum Romana lingua uterentur, quiq[illegible] e[illegible] lo[illegible] ti sint, depravatissimè eam pronu[illegible] iam id factum putem, ut *priori*[illegible] *a G*[illegible] *N*[illegible] *TILIUM aliquandiu stativa illa dicta, quoad* [illegible] *stratum more. mutata V in N.* [illegible] *a M*[illegible] *in posita terminali voce* GEN, *tandem* Zi[illegible] igen *vocari* [illegible] *pta sint stativa illa littoralia.*

Cap. VI.

Stipendiariam cohortem Leg. Ital. III. oppido Weyssenhorn nomen dedisse.

ERant præterea *Cohortes, quarum opera Romani usi auxiliariarum utebantur.* Ex stipend[illegible] Romano militabant, *has inter nominati*[illegible]*ma fu*[illegible] *torum*, quæ à L. Valerio Prisco [illegible] xto. Præf[illegible] cognomen traxerat, qui cum sepultura publ[illegible] coratus fuisset, tale habuit elogium qu[illegible] d[illegible] a[illegible] legitur.

L. VALERIO. PRISCO. V[illegible] EMEN[illegible] PRÆF. MIL. COH. DUAT[illegible] RT[illegible]Æ [illegible] SECUNDÆ. EQUITATUM TRIB. L[illegible]G. X. FR[illegible] T[illegible] NSIO. PRÆFECTUS A[illegible]Æ FLAVIANÆ. PRÆ[illegible]. FAB. LOR S[illegible] PULTUR. DD. PUBLICE DATUS.

Vocula una quantum ad nostrum argumentum pertinet, legitur inter alias, errore puto arth[illegible] depravata pro causaria etenim ipsius Missione[illegible] habet altera legitur saus novata, cùm pro [illegible] extæ, Duatertiæ positum sit. Sextæ autem Rhætorum cohortis aliud Moguntiæ exemplar extat [illegible]

ATTIO LANI F. MONTANUS A[illegible] RUM XLV. MIL. COR. RAITORUM. STIP. XIX. H.S.E.

Hanc igitur *cohortem cum suo Tribuno* M[illegible] us docet, *Venaxomodoro consedisse*, quo h[illegible] Weyssenhorn ex[illegible] t *Majores* te[illegible] m[illegible] Romanorum literi[illegible] uti jam cœpi[illegible] ent V. on[illegible] ræcæ illius literæ ß. proferebant quem nostrum [illegible] ud V V pulchrè efflare videtur. *Venaxam vocem non intelligebant, quid autem ODORO sibi vellet,* [illegible] *nare quidem nunquam potuere quapropter pro* [illegible] *ENAXAM*, Weyssen *ac pr*[illegible] *ODORO* [illegible] sermone blandiori Horn *prolatum est*, vel, quod mihi magis

arri-

arridet, Latinam aliquam eamque optimè distinctam inscriptionem invenerunt, quam in Mariano codice insertè depravatam legimus. Emendari autem ita eam posse non dubito, si scribatur.

VENA. XMAN. AGROR.

Tractum enim *illum omnem, inter agros Decumanos* sive Decumates, ut Tacitus habet, *consitum fuisse credo*, qui ut adhuc, inter sylvas, feris abundabat, ob id quoq; venationi aptissimus erat. Ut verò milites agrum illum publicæ Venationi deputatum ostenderent, Contubernio Venatorum, elogium illud indiderunt, quod ita:

VENATIO DECUMANORUM AGRORUM.

Legi potest, si Romanis solitæ illæ abbreviaturæ observantur, & X. numeralis litera conjungatur M & A transpositis, addita N quæ deperierat. Effecit siquidem temporis injuria, ut litera A inferiori ex parte exesa, ita Δ appareret, quam pro O interpretabantur qui legebant, accessit quod G ob affinitatem formæ, quam cum D habet, lectori imponeret & quæ sequebatur R litera superne tantum integra O magis quàm R referret. Inflexionis autem gratia, ultimum O adjecisse Authorem, nemo est qui neget. Est autem *inter Venationis species, etiam aucupium, quod nostri* Bengen *dicunt*, deinde *extremitates illas collium, ubi se in planicies extendunt* Horn *appellare solent*. Et mehercle *tumuli illi, quibus oppidum* Beñichorn *cingitur ad Danubii usq; fluenta protenduntur, leniterq; subsidunt*. Præterea cum hinc inde nemoribus obducantur, à pluribus frequentari solent, qui quæstus aut delectationis causa, vatis inventis, aviculis illis minoribus, aquarilibus quoque alitibus insidiantur. *Nomen ergo à Venatione illa, quam nostri* Beyssen / sive ut prius dixeram, Benzen *Stativis illis inditum esse* Germanica interpr⸗ atione, pene affirmarem. Accedunt ipsa *Comitatus & oppidi insignia, quæ buccinis tribus Venatoriis exornantur.*

Cap. VII.

Stablesianos Equites eo in loco, quo nunc Faygenoppidum situm est, consedisse.

Legionum inter membra etiam *Equitatus fuit, qui in ordines atq; discrimina distributus, Vexillationes habebat Comitatenses*, quarum unaquæque certum numerum aliquot centum equitum continebat. *Hos inter Stablesiani Italiciani censebantur*, qui *Juniores Bajennis, corruptè Fæbiani* appellabantur: *Seniores* siquidem *Augustanos vocabant. Juniorum* ... tu societas vel *Statio*, meo equidem videre, *in illa specula collocata fuit, quæ adhuc Fajenna nomen retinet* integrum, sed *addita* Jng *voce, atq; elisis superfluis literis* Fayngen *sive* Battngen appellatur. Alterius sit om..., quæ nonnulli de Bebenhusio hic adducunt, in disputationem admittere, ejusmodi enim ea existimo esse, qualia plerumque hominum conjecturis effingi solent, cùm monumentis veterum destituantur, aut in bonorum Authorum depravata scripta incidant.

Cap. VIII.

Lietzenheym vicum Leg. Ital. III. quintam fuisse Stationem.

Venio ad *Stationem illam quintam* hujus *Legionis Italicæ III.* quam *in littore Danubii locatam* *fuisse* idem Author ostendit. Eam autem *ubi jam vicus* Lietzheim *reperitur consedisse*, rudera illa quæ extant inter veptes & sentiecta ostendunt, nihil quoque dubito, si quis eo loci fodere vellet, plures laterum fictilium que inscriptiones erueret, cùm monumenta marmoribus incisa jam olim vel in calcem ab imperitioribus decocta, aut ab antiquariis redempta & ablata sint. Me puero autem, non memini, an ipse viderim, aut ab illis audiverim lateri inscriptum elogium, inter arandum ab agricola quodam erutum fuisse atque inventum, in quo hæ literæ legi potuerunt

LEG. ITALICÆ I. M.

Alia vice, nescio quem, inter occandum fragmentum lapidis offendisse, cui inscriptum erat, quantum legi poterat

L. ITALICIANÆ. I. M.

Harum ir scriptionum sensum elicies quàm primùm tibi occurrit. Legionem hanc & Italicam, & Italicianam (forsan rebus jam inclinantibus) appellatam fuisse, *in usu* quoque *Legionarios milites habuisse, lateribus sua Legionis titulum inscribere, deinde terræ infodere*, ut in humanarum rerum variatione, Stationum suarum memoria aliqua permaneret, eoq; diuturnior, quantò minus fictilia illa consumi solent, sed ad rem. Ex hujusmodi inscriptionibus vicus nomen conditum claret, cujus vocabulum à majoribus sic conflatum puto. Cùm Italicianam vocem literæ illæ conjunctæ effingunt, *proferre minus possent* (gaudent enim nostri vel monasyllabis) abjectis tribus literis A L I, *aliquandiu* Lettiandim *dixerunt tandem corruptam vocem ad meliorem sonum redigunt & breviorem*, Lietzim *enunciant*, *quoad literarum Latinorum potestas agnosci à nostris incepit, tunc T C in Z commutatis, præfixo E & addita aspiratione* Lietzhaim *prolatum est*. Sic tandem Legionis Italicæ III. vel Italicianæ III. milites, quam sententiam conficiunt fragmenta illa, duabus literis numeralibus deperditis, ut fieri solet, à Provincialibus in nomen vici conversa est, *quæ Stativorum prius erat indicium*. Fuisse autem in eo loco magnam hominum frequentiam conventumq; celebrem, illud ipsum arguit, quòd si qui ex Gentilium Stativis, superius à me recitatis, stemma deduxerunt Comites Tillingenses, lustrato templo, quòd Mercurio ibidem sacrum fuerat, Vestalibus id ritè captis dicarunt. Ejus verò templi mentio habetur, *in lapide illo, qui Augustæ ad ædes D. Stephani visitur, quas D. Udalricus ut manibus fratris Theobaldi parentaret, construxit, atq; hunc inter alios lapides, ex* Lietzheim *translatos, muro inseruit*, cui hæc verba insculpta leguntur, licet multa ex eo periisse videantur.

MERCURIO.
AUG. SACRUM M. BASSINIUS VITALIS.
U. S. L. M.

Ex Bassinii gente autem *superesse apud Hochstattos, quos posteritas Beyssinios ac gentilitia lingua* detruncatis posterioribus syllabis Beyssen *dixit*, non abnuerim: quam ad nostra usque tempora, ordines honoratos, & Reipublicæ gravissima munia obtinuerunt apud Municipales suos, inter quos ipse Andreas avus meus maternus, sanctæ memoriæ Vir, Curaturem egit, quem Burgimagistrum jam vocant, at hæc quàm pro re, jactantius dicta videre possent.

CAP. IX.

A Veteranis Vitalis, Leg. III. Italica vicum Witeslingen *ortum esse.*

QUod de Bassinio Vitali adduximus elogium, id me rei, quam fermè prætereram admonet, ejus tamen, cujus observatio non indigna existimanda est, *de Vitaliorum* scilicet *posteritate.* Gentem etenim hanc, satis numerosam in Germania, sive hujus Rhætiæ parte consedisse, multæ inscriptiones ostendunt, quarum una, in urbe Augustana ad ædes D. Udalrici, portæ Monasterii inserta, ita legitur.

VITALIUS VIGOR SIBI ET VITALIO
VIRILI, FRATRI VIVOS
FECIT.

Hunc autem lapidem ex *vico* Witeslingen Augustam deportatum affirmaverim, dubium enim mihi nullum est, addita terminatione Ingen/ Vitalsingen *loco primum nomen fuisse, quod usus deinde transpositis S & L in* Vitaslingen *sive* Vitalslingen *convertit*: hanc etenim literarum transpositionem frequentem Germanis, ipsum ULRICI nomen declarat, quod apud multos Ulrich exprimitur. Verisimile quoque est *Vitalios istos veteranos*, post exantlatam militiam honestam missionem accepisse, ac *ubi jam vicus ille* Witeslingen *extat, sedes suas locâsse*, retinuisse quoque cultum Mercurii, quem in Stativis Lietzheymensibus didicerant, quod affirmare videtur illud monumentum.

MERCURIO.
Q. VITALIS QUINTIONIS FIL.
V. S. L. M.

Extant verò alia quædam in vico ipso, quæ antiquitatem, atque memorandorum ædificiorum vestigia indicant.

CAP. X.

Contubernium nautarum V. Stationis Leg. Italica III. extitisse, quo in loco villa Altenstat.

A*Mnem* habebant Legionarii isti, qui sub quinto Præfecto Leg. III. Italicæ censebantur, juxta, aut certè haud procul à castris, quem ætas nostra Ferrenbach *corruptè* vocat. Torenbach enim dici deberet, *à littoreis illis stativis, nam ut detruncata prima syllaba Lit, non recenseatur, omissa est quoq; syllaba finalis, us, LITTOREUS quippe antea dictus fuit.* Bach autem idem esse Germanis, quod Latinis torrens aut amnis, quàm ut verbis opus habeat, notius est. Is se in Danubium evolvit, ad cujus exitum, quandoquidem *Legionarii* isti, transvectione specierum se deputatos noverant, *contubernium nautarum & piscatorum exædificârunt.* Hoc enim in loco, quum pro opinione Danubium profundiorem, expansum, satis pisculentum compererant, tutum quoque & amnicarum navium patientissimum. Sylvæ adjacentes magnam lignorum copiam suppeditabant ex quibus classem amnicam instruere in proclivi erat. Pontonibus igitur, speculatoriis ac cursoriis navibus, cymbisq; & ratibus exædificatis, annonæ canonem excipiebant, transvehebant, atque in inferiores partes secundo fluvio perferebant, dabant quoque operam piscationi. *Diuturnitate deinde temporis accesserunt alia ædificia, paulo post foci firmati, sic pedetentim locus in municipii formam excrevit.* Arridebat enim pratorum planities, glebæ ubertas, ac soli fertilitas, quam felicissimam viridaria illa, horti amœni, deinde aquarum viventium scaturigines summoperè commendabant, extant adhuc rerum harum omnium non solum vestigia, sed vivaria piscium, quorum unum in avitis hortis me puero extabat, supersunt piscatorum habitationes frequentes, molæ frumentariæ & alia, quæ in superiori Statione amnica, ad Gundelfingen aut deerant, aut non ita luculenter haberi poterant. Extant Opinatoris sive Administrationis Parochi vestigium apud vetustissimam illam D. Nicolai ædiculam, quotannis enim bis annona illa pistoria publicè dispertitur, sportulæ ac viscerationis veteris argumentum clarissimum. Municipium autem Romanum fuisse, idq; spacium omne, quod littoreũ amnem, ac littoris tumulum septentrionalẽ interjacet, occupâsse, vel puer interrogatus indicare poterit. Nam omnibus vocatur die alte Statt in quam deficiente Majestate Romana, Legionarii, qui in Stativis Lietzheymensibus supereant, se receperunt, translatis secum Sacris omnibus, Virginibusque Deo dicatis.

CAP. XI.

Prætorium sive præsidium littorale Leg. III. Italica, sub quinto ejus Præfecto oppido Hochstat initium fecisse.

PRæfecti prætorium, seu ut aliter dicam, hujus quintæ Stationis Præsidium, in dextro littoris cornu, ad flexum Danubii, de quo nobis dictum est antea, ac ubi modò ponte trajicitur fluvius ille, constitutum fuisse ex eo liquet, quòd postea ingruentibus bellis, qui amnicum illud contubernium incolebant cultissimis locis derelictis, ac benigniori solo commutato, in tumulum præsidio adjacentem se receperunt, cùm ab Oriente horrendis præcipitiis satis tutum locum viderent, quapropter ad reliquas mundi plagas excitatis aggeribus, fossisq; amplissimis profundissimisq; munitissimum reddiderunt, unica porta, quæ iam cæca est atque obstructa, tunc admissa, quæ ad Orientem spectabat, atque per clivum ad trajectum deducebat. Statum quoq; combinato gentilitio Latinoq; vocabulo, municipio nomen indiderunt, Hochstat/ad discrimen ejus, ex quo abierant, quod superius Altestat appellatum fuisse indicavimus. At obiter annotandum videtur, *vocabulum illud* Stat *à Romanis stativis derivatum esse atq; in usum Germanica lingua receptum*, nam illi voces suas plerumque abbreviatas scribebant, atq; *pro STATIVA, sive STATIONE syllabam illam STAT. exsculpere solebant*, quod ut assertionibus multis confirmetur, opus non habet, *pauca enim municipia reperies, paucas urbes, quæ in* Stat *desinant, quas non contingat esse antiquissimas, Romanorumq; incolatu nobilitatas*, sed de his aliâs. Cæterum *à situ altiori syllabam* HOH *huic municipio, sive Stativis illis, adjectam*, apertissimum est. Hic mihi genitale solum, ac quam nullibi libentius deponam, vitam ibidem vivere incepi. Patria est mea, inquam hæc, cui me omnia debere fateor. Deus autem reliqua providebit.

CAP. XII.

Barbaricorum Numerum, Legioni III. Italica deputatum, Insulam Bernicianam nobilitâsse.

N*Umeros* suos *Legiones auxiliaria habere coeperunt, inclinante jam Imperio. Erant* autem *Nume-*

Numeri societates (ut ita dicam) *verum militum*, qui *Legionibus non inerant, suos tamen habebant Præfectos*. Vocabantur etiam *Numerarii*, quòd per omnes castrensium munerum numeros, ad summa evasissent, hos autem Ciceroni publicanos vocari credo, qui pro Plancio his verbis utitur: *Flos equitum Romanorum, ornamentum civitatis, firmamentum populi, publicanorum ordine continetur.* His iis cognominibus distinguebantur, erant quoque inter Palatinas vexillationes recensiti, ex iis, *qui Duci Rhætiæ adjuncti erant, Barbaricarii vocabantur, quo cognomine Argentarii provinciales exprimuntur. Horum fidei*, disciplina illa veteri militari, jam olim extincta, *publica pecunia, credebatur. Vectigales agri locabantur, portoria aliaq; exactiones committebantur. Miles stipendia sua, prædas atq; pretiosiora omnia apud eos deponebat.* Ii verò invicem nonnunquam inopiam illam numariam, qua Respublica laborabat, sustentabant, exsolutis merentibus stipendiis, quæ tardius ex sacra largitione proferebantur, deposita, credita & permutata bona fide; securitate & celeritate optata, ad Urbem, ac in eos locos, quo quisq; sua destinâsset, ut perferrerentur magna industria procurabant, tanta quoq; ipsorum cura & solicitudine, & amicitias & clientelas, opesq; ingentes sibi parabant apud suos, apud extraneos nomen & famam, quæ cùm ad hostes delaberentur, reddebat eos insidiis opportuniores propter mercium & numorum copiam, quapropter in tutissima illos loca collocandos fuisse, nemo est qui ambigat. *Stativa* igitur *Barbaricariorum istorum* huic quidem Legioni deputatorum, *in illa ipsa insula quam Bernicus amnis* ut hodie extat, *fecerat*, constituta fuerunt, hoc quidem innuit Marianus codex his verbis.

PRÆFECTUS NUMERI BARBARICARIORUM, CONFLUENTIBUS, SIVE BRECANTIÆ.

Errorem corriges, *si sublato C transpositam literam R præposueris E postea cum B magnam cum nostro W affinitatem sonus habeat, illa vox eundem tibi fluvium indicabit, qui hodie* Wernitz dicitur, ac paulo infra insulam in Danubium sese effundit, quod per CONFLUENTES significari nemo nescit. Hominem verò Scotum, linguæ Latinæ studiosissimum, idiomatis nostri ignorantia decepit, quod particula illa SIVE, subindicare videtur. Cùm enim dicat, sive Brecanitiæ, Bergen quoq; villam vix CC. passus ab Insula illa abesse, atque in tumulo extare Wernitiæ imminenti videamus, ejus temporibus, Bergwernitz dici potuit, Portorium illic publicè institutum, atque nonnullos ex publicanis sive Barbaricariis istis consedisse. fidem facere potest vectigal, quod nostro hoc tempore ibidem solvitur. Nulla etenim difficultas erat in tanta opum abundantia, quin ditiores loca opportuniora occuparent, firmarentq; artificio & præsidiis, quæ situ amœniora, vel ampliora ipsis videbantur, imò maximo studio ipsos curavisse credendum est, ne hostibus, qui non procul aberant, aliquid sine pensione vectigali transmitteretur, vias igitur omnes & itinera obsidere necessum fuit. Similes origines habuisse credendum est, arcem illam vetustate & parricidio, firmitudine quoque celebratissimam; cujus rudera adhuc in Werd trans Wernitianum extant oppidum, quod insulæ ponte jungitur. Inani etiam opum ostentatione, *subterraneos illos aquæductus per plusquam V M. P. in monte tunc excavatos fuisse, crediderim*, visceribus montis, quem Rosenberg vocant, excisis, sive id factum fuerit in Insulanorum usum, qui fontanam aquam non habent, sive ut potui gratiores derivarentur fontes in oppidum, quod unam eamq; puteealm aquam publicè bibit, ac ex puteo illo omnem haurit domesticæ culinæ lympham. Hos verò cuniculos sive formas illas aquarum, cum puer sub Præceptore meo CONRADO SYBENHAR memoriæ sanctissimæ Viro, elementa literarum addiscerem, pygmæorum nescio quorum, atque Wichtelorum habitationes esse, vulgi fabula narrabat. In hac autem civitate, cum ingenii cultum primum hauserim, eidem, quicquid accessit, quod perexiguum sentio, me debere non illibenter fateor.

Cap. XIII.

Guntiensem transitum à militibus sive coherte Ursariensium inhabitatum fuisse III. Legionis hujus Præfecto subditæ.

INferiori Barbaricariorum Stativa, quæ ceu latus quoddam sive repagulum LEGIONIS hujus, & Bajennia & Littoralia castra clausisse videntur, nunc me admonuerunt, ut Stationum, quibus illa ex superiore parte cingebantur, mentionem aliquam facerem, *de Guntiensi* scilicet illo *Transitu* omnibus decantato, juxta hunc Ursarienses milites, quorum cohortem unam Comitatensia illa auxilia subinittebant, consedisse ipse Marianus testatur. *Amnis Guntia*, qui in Danubium ruit, cæteraq; ejus loci monumenta præclara, efficiunt, ut minus de situ ipsorum incerti simus, nec nomenclatura in ulla litera corrupta extitit, sed *n præsidio appellatione adjecta, quod ibidem erectum erat, atq;* Burg, ut *cæteræ Germanorum arces vocabantur* Guntzpurg sive Gunzburg *nomen retinuit*. Hæc de quarta & quinta Legionis Italicæ III. Stationibus earumq; appendicibus quibus Rhætiæ limites Littoralis defendebantur, dicta sufficiant, quæ ita interpretentur, cupio, magis ea ad excitanda hominum studiosorum ingenia scripta esse, quàm ut ulli detractum aut præscriptum us aliquid velim. Alterius autem negotii est de primaria, secundaria ac tertia quæ supersunt, hujus Legionis Stationibus disputare, quod quidem tum fiet, cum ipse Transdanubianum illum tractum peragravero, sive per amicos, & Viros doctos explorata & perspecta mihi communicabuntur. Supersunt quoque multa de Legionibus VIII. & XXII. in mediterranea Rhætia olim constitutis, quæ omnia, ut rimanora quàm cætera, in Commentarios nostros Efflorescentis Germaniæ conferantur, præcipua causa est, quòd Gentilibus Francorum Palatinorum nobilissimorum, cùm iis quæ ditioni eorum parent, fermè universa subjecta olim fuerint. Hunc autem certè quatriduanum meum laborem, studiisque meis interversum, etsi satisfacere nonnullis non posse sciam, tamen quæ observavi, non omnino vana, nec inania ubiq; existimo, atq; ejusmodi esse, ut origines ostendant earũ rerum, quæ ut diligentissimè discutiantur dignæ sunt. Permultum referat licet, scivisse,

quòd *Comites Dillingenses in* Laingen / Witteslingen / Ziegheim / Hobstat / & Werd *res administraverint* sub anno Christi DCCXL. Pulchrum sit quoque agnoscere *Fenningenses Comites Guntzburgio præfuisse*, vixisseq; eorum aliquos anno M. C XX. quæ omnia in Archivis Sacrarum Ædium Medingen / Anhausen / Witteslingen / Neresheim / Altenstat / & Echenbrun / si non fallor, asservantur & exprimuntur. Quàm fortiter fecerit Wernherus ille de Hobstat in Syria. anno M. C. L. memoriæ certè & gloriæ plenum est. Dulce admodum quoq; scivisse, quod *Ulricus* ille *Gundelfingensis* anno MCC. claruerit, quis verò ar rectissimis auribus non exciperet, *Laugingam* uno eodemq; tempore, Virum cujus doctrinam totus orbis admiratur *Albertum* illum *Magnum*, *fœminam* denique *Gyselam protulisse*, quæ totius continentis testimonio Venerem ipsam repræsentaret, Sibyllamq, XL (*Deo repleta*) aut Auriniam. Velledam Cambram, veteres Druidas æmularetur vaticiniis, ne dicam de equo, Alexandri & Cæsaris bucephalis longè anteferendo. Inciderunt hæc in annum M CC. L. & circa. Quæ omnia quanquam illustria, si quis in promptu habeat, origines autem veras & certas ignoraverit, rerum pulcherrimarum notitia carebit, æquè ac si ea, quæ insecutis temporibus gesta sunt, iisdem in locis nescierit, quapropter *Scriptori Historiarum, quæ maximè indaganda sint*, illa censeo.

Quæ de originibus rerum certiora inquiri possunt.

Antiquitates, locorum situs, monumenta, sedes majorum,

Quo tempore quæq; aut ampliata, aut destructa.

Quorum administrationi, quibus Legibus subjecta fuerint,

Quibus artibus, institutis, homines excellentes quamque Regio protulerit.

Tempora quibus pace floruerint, aut bellis sint afflictares.

Sacris persuasionibus, moribus quibus quoquo tempore usi atq; præditi incolæ.

Quæ loca celebriora extent.

His omnibus lucem maximam adferre Regionum & trajectuum diligentem & accuratam picturam.

DISPOSITIONEM HANC MARIANI, NE, QUOD SALTEM ALIQUO MODO AD HUJUS REI ILLUSTRATIONEM FACERET, OMITTERETUR, ADJECIMUS. CUM ILLA IPSA, DE RHÆTIA SCRIBENDI, NOBIS ANSAM DEDERIT.

SUB DISPOSITIONE VIRI SPECTABILIS DUCIS PROVINCIÆ RHÆTIÆ PRIMÆ ET SECUNDÆ.

EQUites Stablesiani seniores Augostanis. Equites Stablesiani juniores Ponteœni, nunc Febianis. Equites Stablesiani juniores Submontorio. Præfectus Legionis tertiæ Italicæ, partis superioris castra regina, nunc Vallato. Præfectus Legionis tertiæ Italicæ, partis superioris deputatæ Ripæ primæ Submontorio. Præfectus Legionis tertiæ Italicæ pro parte media prætendentis à Vimania Cassiliacum usque Cambiduno. Præfectus militum Ursarienlium Guntiæ. Præfectus Legionis tertiæ Italicæ transvectioni specierum deputatæ Fœtibus. Præfectus Legionis tertiæ Italicæ transvectioni Specierum deputatæ Teriolis. Præfectus Alæ primæ Flaviæ Rhætorum Quintanis. Tribunus cohortis Novæ Batavorum Batavis. Tribunus cohortis tertiæ Brittorum Abusina. Præfectus Alæ secundæ Valeriæ Singularis Vallato. Tribunus cohortis sextæ Valeriæ Rhætorum Venaxamodoro. Tribunus cohortis primæ Herculeæ Rhætorum Parrodimo Tribunus cohortis quintæ Valeriæ Frigum Pinianis. Tribunus cohortis tertiæ Herculeæ Pannoniorum Cælio. Tribunos Gentis per Rhætias deputatæ Teriolis. Præfectus Numeri Barbaricariorum Confluentibus sive Brecanitiæ. Præfectus Alæ Secundæ Valeriæ Sequanorum Vimania. Tribunus cohortis Herculeæ Pannoniorum Arbore

Officium autem habet idem, Vir spectabilis Dux, hoc modo.

Principem ex officiis Magistrorum militum præsent alium alternis annis. Numerarios duos ex utrisq; officiis præsentalibus singulos. Commentariensem ex utrisq; officiis alternis annis Adjutorem. Subadjuvam. Regerendarium Exceptores. Singulares & reliquos Officiales.

HELV-

HELVETIÆ DESCRIPTIO CUM IV. HELVETIORUM PAGIS AD XIII. URBIUM PANEGYRICO,

ET

OSWALDI MOLITORIS LUCERINI COMMENTARIO.

PER

HENRICUM LORITUM GLAREANUM, PATRITIUM GLARONENSEM, AC P. L.

D. HIERONYMO A ROLL SALODORENSI, NOBILISSIMO ADOLESCENTI GLAREANUS S. P. D.

Undequadragesimus nunc agitur annus, suavissime, ac in primis dilecte Hieronyme, quando juvenis ego elato scilicet (ut ætas illa habet) spiritu, patriæ nostræ descriptionem orsus, cum tredecim civitatum Panegyrico, sequente anno perfectum opus, Basileæ editum, ac typis excusum, concilio Helvetiorum, quod Tiguri tum habebatur, obtuli. Rem ea tempestate mirabilem, quando nemo antea, quod equidem sciam, apud nostrates quicquam tale tentaverat, imò fortassis, ne cogitârat quidem (nisi cantilenas vulgò decantatas commemorare libet) cessit tum feliciter quod cœperam, magnificè enim exceptus, liberaliter donatus, ac honestius dimissus ab Helvetiis, magnum momentum nostris hominibus, & facilem ansam majora commentandi dedisse videbar. Sed scilicet rerum humanarum alastores, bella inciderunt, & per seditiosos homines variæ in Religione opiniones ac sectæ, urbium ac principum dissensiones, quæ per totos viginti annos universam Germaniam pene perfudedêre, vicinos Germanis Helvetios rite afflixêre, ut sæpius propemodum pigeret, ac potius puderet operæ, quemadmodum putabam, probe navatæ. Nunc demum senex reviso, quod mihi olim juveni excidisse judicari poterat. Et totum quidem revisi Opus, quædam etiam retexui, maximè Geographica, imò ad regulam D. Ægidii Tschudi affinis nostri plurimum dilecti, plerosque locos emendavi, ex eo videlicet libro, quem ille de Rhætia doctissimè scripsit, quo intra mille annos vix melior in re topographica prodiit. In eo enim libro multiplex eruditio, judicium acutissimum, Celticæ linguæ, qua hodie Helvetii utuntur, proprietas egregiè expressa, ut qui eum in Latinam linguam vertere conati sunt, ridiculos se planè ostenderint. Sed de hoc alias. In hoc nostro Opere duo potissimum tractantur. In priore parte, est pura locorum descriptio ad Strabonis Geographi morem, qui Geographica cum Chorographicis sive Topographicis plerumque miscet. Ea ferè inconcussa maneut, lacus, flumina, montes, valles, viæ per Alpes, ac his similia. In posteriore parte, est panegyricon, quod cum temporibus mutatur, secundum illud:

Tempora mutantur, nos & mutamur in illis.

Atque Helvetii ita a nobis laudati sunt, quales eos esse vellemus: Majores suos imitarentur, maximè in iis quæ ad Religionem, mores, ac gesta inclyta pertinent, haud ignatus rerum mortalium, quàm sedulo diabolus tanquam leo rugiens obambulet, quærens quem devoret, ut divus Petrus admonuit. Cæterum, Commentarium in nostrum hunc libellum fuit Osualdi Molitoris Lucerini antè annos triginta editus, cùm ego Lutetiæ stipendio Regio fovebar: in quo multa mutanda fuêre ipsi, quòd versus in eo mutati sunt Opere, & res pleræq; ut jam diximus), lucidiores factæ. Sed illud nunc laboris in nos incubuit, postquam ille nuper fato functus, è vivis cessit, ne quis putet id odio magis, quàm ratione factum. Sed pluribus non est opus.: Ad te redeo, mi Hieronyme, qui dignus mihi visus es, cui hosce labores dedicem, tum ob tuos, ut apud me aliquot annos vixisti, probatissimos mores ac familiam è qua natus es, honoratam, tum ob amitam tuam Barbaram à Roll (nihil minus quàm barbaram) viduam à Sitternau nobilissimam illam Heroinam. Quæ quasi Helvetica Judith, quasique singularis pudicitiæ exemplum Susanna, inter alias inter fœminas, velut inter ignes Luna minores, ut est apud Flaccum. De qua non dixero, quod de Lucretia Valerius, cujus virilis animus, maligno errore fortunæ, muliebre corpus sortitus est. Quid enim hoc ad æternam vitam cum Christo possidendam retulerit? Illam cui Deus dedit tantas Virtutes, tanta naturæ ac gratiæ munera, ut nemo hodie mortalium privatus unus ferè vivat, quem vivere magis ad omnium salutem referat. In ea sanè matrona natura dedit Hippocrates aut Mithridates alquis, in noscendis herbarum Virtutibus. Quot hominum corpora salutaribus medicamentis pristinæ restituit sanitati! Cui ægro non illa vel consulit, vel succurrit! Idque non lucri, sed pietatis gratia. Veniunt è Germania in Helvetios ad illam tanquam ad Aesculapium, aut Oraculum Delphicum. O verè pauperum refugium, divitum solamen. Quid ego Christianum in ea animum prædicem, nulla hæretica pravitate inquinatum? Quid Heroicas Virtutes? Spiritus sancti dona? ... planè

sim

sim qui existimem epistolari angustia illius me, cùm corporis, tum animi dotes perscripturum. Itaq; desino de illa plura dicere. Unum hoc testatum volo apud posteros, urbem Salodorum, imò universos Helvetios, non minus verè gloriari posse de hac Heroide, quàm vel Scythæ de Tomyra, ut est apud Herodotum vel Romani de sua Lucretia, imò tanto justius gloriandum de illa nobis, quanto pluris facienda est Christiana pietas tragœdiis illis Ethnicis. Tuum est, mi Hieronyme, illius jussis parêre, ejus exemplo ac Majorum tuorum ad magna ac honestissima quæq; excitari. Vale felix, unà cum Johanne Rudolfo fratre tuo dilectissimo. Friburgi Brisgoiæ, anno à Jesu Christi natali M. D. LIV.

OSWALDI MOLITORIS LUCERINI, IN CLAREANI

De

HELVETIA CARMEN, COMMENTARIUM.

QUAM difficilem rem sit Poeta noster aggressus, in describenda Helvetia, vel hinc manifestum, quòd ducem cujus vestigia notaverit, habuit neminem. Hactenus enim (ut verum fateamur) parùm apud nostros tributum est literis, quocirca qui illis dederint operam fuerunt paucissimi. Eo modò res omnes, quas & Regio ipsa laudabiles continet, & quæ à viris Helvetiis tum Prudentia, tum Fortitudine non absq; ingenti gloria sunt gesta, usq; adhuc jacuerunt. Sed quod nulla ferme pars est hodie totius orbis Christiani, quæ non fertilis sit ingeniorum, edidit & nobis præter cæteros Helvetia Henrichum Glareanum Virum, de quo dubites doctiorne sit, an melior. Is, inquam, pro ratione Geographica, ejus terræ descriptionem suscepit, sed quod titulus indicat, adjunctis quatuor pagis, de quibus Cæsar meminit, atq; Panegyrico laudatissimo pariter & justissimi Helvetiorum fœderis. Cujus quidem descriptionis (ut breviter dicamus) hujusmodi Poeta retinet formulam. Invocat, materiam exponit negotii, Helvetiam à quatuor mundi partibus depingit, atq; totius Europæ locum editissimum esse demonstrat, naturam aperit Regionis, & fontes cum adnexis pagis, adjacentibusq; populis: concludens demum, sic Deum ab exordio mundi prudenter, ut omnia, disposuisse. Quid in Panegyrico contineatur, suo loco dicemus. Lector hic obiter admonendus, Helvetiæ vocabulum apud veteres nusquam inveniri, sed Helvetios. *Neoterici tamen eo utuntur non absurda analogia. Videntur enim nomina in ia, ferè à populorum pluralibus descendere, quemadmodum Italia ab Italis, à Germanis Germania, & mille hujusmodi, quanquam non minimè præterit, non ubiq; id servari. Verùm satis nobis est vel Erasmum hoc nomine usum, ubi dicit:* Jam Helvetia nobilior armis, quàm literis.

HELVETIÆ DESCRIPTIO PER HENRICHUM LORITUM GLAREANUM, PATRICIUM GLARONENSEM, AC POETAM LAUREATUM.

Pierides Nymphæ, Bœotia Numina, Musæ
Fundite Pegaseum per inertia membra liquorem,
Euge chelym Vatis, dulcesq; agitate Camœnas,
Helvetia est cantanda mihi, gens inclyta bello,
Gens aquilam, gens terribiles imitata leones.

Pierides Nymphæ) Invocatio. *Pieria apud Strab. lib. X, locus Musarum est in Macedonia*, quem olim habuêre Thraces, & à Pomponio lib. II. *Musarum parens, domusq;* vocatur, *hinc Pierides* appellatæ. Festus putat, *a Pierio monte* dictas. Non igitur *a Pieri filiabus* à Musis cantando victis, ut fabulatur Ovid. lib. V. Metamorph. *Bœotia numina*) à Bœotis dictæ. Appositione dictum. *Fundite*) Admin[...] Fundit autem dici, quia sequitur. *Pegaseum liquorem*) Refert Ovid. *Pegasum equum alatum*, e [...] tis ortum Medusæ capite à Perseo amputati, *fontem ungulis aperuisse in Helicone monte, quem Hippocrenem dicunt*. Hujus fontis aquam Poëta fla[...] tat, hoc est, scientiam, nihil enim aliud aqua significare videtur, ut etiam in Div[...] literis ubiq; [...] næ legis notitiæ cognitionem. *Inertia* indocta. At tenuatio est. *Euge*) Hortantis st. *Chelym*) Citharam. *Dulces agitate Camœnas*) Dulce carmen movete. *Camœna* Musæ dicuntur *à carminibus*, quod antiquorum laudes canunt. *Vel quod sint castæ mentis præsides*, ut Festus scribit. *Helvetia*) Ei[...] habet, quasi dicat, Regio tam nobilis, tam[...] tamq; eximia. *Gens inclyta bello*) Bapti[...] *contemptores animæ*, Erasmus Roter. *gentem be[...] tam appellat*. Illud adjiciendum: *Helvetios* h[...] modi *bellatores semper extitisse, ut quia justitiæ latum* (ut ajunt) *digitum abscesserint unquam*. Nec semel quidem (quod sciam) in hostes profecti, nisi dum pacem aliter impetrare nequiverunt (de mercede à Principibus conductis nihil loquimur) Confligentes cum hostibus tam acres se præstiterunt, ut cum quibus conferantur, non facilè reperias. Jam post victoriam in victos adeò non sævieruot, ut complures etiam saucios vulneribus ligatis, domum per suos dimiserint. In primis verò milites [...] verunt sacramento, ne rebus Deo sacris manus violentiæ afferrentur, senibus item, mulieribus [...] hq; virginum, viduarum ac puerorum [...] ceretur. Surda igitur aure tuum est [...] cand[...] Lector) prætetire eos, qui nescio quam truculentiam, quam impietatem, quam deniq; plus [...] uam [...] rinam naturam, Helvetiis tribunt. [...] n Veritatis ratio, [...] d invidia tales [...] nominibus [...] ter parco, modestiæ Poëtæ nostri memor [...] quæ, quò hominum genus plerumque impellet [...] omnium haud præterit. *Gens Aquilam*) Hæc [...] malia procul amoto pavore, omnia aggredi[...] *De aquila* namq; *scribit* Plin. lib. X. *Ipsam pugnare cum cervis & draconibus*. Erasmus quoque in S[...] rabeo suo, hujus avis naturam mirifice d[...] Leoni quanta insit generositas, nemini [...] pertum. Plin. de Leonum natura lege *lib.* 8 & Solin. *cap.* 36.

Causam ortus nostri, quis sit quoq; fœderis auter
Tantiq; Imperii, cur malum fronte pusilla
Invisum certa figis Gulielme sagitta
Quod studium, quæ sit populis nascentibus ergo
Non nostris puto carminibus celebranda [...] ptum
Officium id, maneat nostros ea cura minores.

Causam ortus nostri) Id est, *ur fœdus Helvet[...] ceperint*. Hujus rei causam fuisse pal[...] liqu[...] tantundem Nobilium, quos comites pri[...] H[...] spurgenses, dein Principes Austriæ, Suevi, Uri[...] Sylvaniæ incolis præfecerant, postquam vo[...] potestatem se illis dediderunt. Nam dum Nobiles illi à Principe Austriæ præfecti, sibi, non patriæ gerent

rent imperium, tamque superbè ac truculenter facerent, non quod jus erat; sed quod libuerat, penitusque incumberent ad hoc, ut sibi benè, suis autem esset malè, non poterat tolerari diutius insolentia, ita omnibus modis imperiosa, quapropter nonnulli, quæ non minima pars fuerant ejusmodi calamitatum, ceperunt consilium, quo & se & suos in libertatem assererent. Huc igitur deventum, ut tyranni exterminarentur, percuteretur que fœdus totius communitatis consensu, quòd velint libertatem adeptam, quoad valeant Dei subsidio defendere. *Autor*] Primus inceptor, liceat sic dicere. Is autem fuit *Guilhelmus Tell Urius*, de quo statim dicemus. Wilhelmus, vera scriptura, sed abusus Doctorum evicit Guilhelmus. *Tanti imperii*] Respectu originis. *Cur malum*] Apostrophe ad Guilhelmum. *Nosse hoc loco tyrannidem ejus, qui Urios & Suitos olim dominabatur, necesse* videtur. Eò namque vecordiæ processerat, ut pileum apud Urios publico itinere sublatum, tam venerari mandârit, quàm si ipse præsens consisteret. Guilhelmus ille mandatum, ut prorsus iniquum, aliquoties neglexit, quare comprehensus tyranno sistitur. Interrogatus temeritatis causam, imprudentiæ adscribit, petitque veniam. Tyrannus responsi negligens, jubet tacitus Guilhelmi liberos adduci, & hunc cogit inter hos lectissimo, ex vertice sagitta malum deturbare, hoc tamen prætextu, ut experientia sciret in illo sagittandi artificium, quod toties nutis laudibus vehi animadverteret. Jam re feliciter peracta, telum posteriore à Guilhelmo insertum humerali, tyranno suspicionem injicit; verùm causam non prius extorsit, quàm vitam pactus est. Tum, inquit ille, reservatum in tyranni exitium, si filiolum confodisset. Indignabundus tyrannus confestim præcepit ligatum conjici in navim, abducique Suitiam ad perpetua vincula. Et jam medium laci, qui quatuor civitatibus communis est, tenebant. Tunc verò tam ingens repentè oboritur tempestas, ut salutem desperarent omnes, acclamarentq; uno ore ad tyrannum pro Guilhelmo so[...]ndo, ut ipsos servaret. Jussu itaq; illius solvitur, apprehendit clavum, Vir alioqui robustus, ac nunc in magna constitutus necessitate. Jam navis in vado putabatur. Nec ita multò pòst, salutis spem concipit, saxo quod in lacum prominebat, & cui hodie adest sacellum conspicato, quamobrem famulos tyranni hortatur, remis insurgant, ita enim opus facto. Parent, tadi[...]tur saxum, Guilhelmus filiolo arcu & telis arreptis (hæc omnia navi cum eo fuerant injecta) in hoc ipsum repentino saltu infertur, & pedibus puppim quantis potest viribus in altum proculcat. Cursim festinat per Suitiam in vicum quendam cognomine Cavum à Kü[...]nach pago porrectum, ad lacum usque Tuginum. Ibi quærit insidias. Interim tyrannus tandem portum offendit. Transeundum erat illâc, ubi Guilielmus latitabat. Postquam igitur contra insidiarum locum pervenit, ille telo emisso ipsum trajicit, deinde revertitur ad suos, rem totam, ut erat facta, commemorans. *Post hæc non longo tempore primum fœdus à paucissimis initum* est. *Certa*] Malum enim tetigit. Sic certam dici[...]us manum, quæ quicquid destinat, jaculo contingit. *Quod studium*] Vindicandæ libertatis. Illud quidem quàm fuerit vehemens, apparebit facilè, superiorem considetanti tyrannidem, atque [...] ea, quam brevibus jam adjungemus. Fuere enim tyranni, qui uxores atq; filias civium violenter abstractas non prius remiserunt domum, quàm suæ libidini satisfactum esset, neque quisquam audebat contrà impunè, ne mussare quidem. Inter istos qui Sylvanis præerat, *Landenbergius* genere *oculos senis cujusdam eruit, omnibusq; bonis privavit, quòd filius ipsius digitum fregerat famulo Landenbergii*, qui jussu Domini conatus erat contra jus ex aratro jumenta abducere. At ille idem non multò postea secum in balneo percussus oppetiit, dum honestam Sylvani cujusdam uxorem adulterio contaminare pararet. Hæc quidem quàm maxima crudelitate perpetrata, quem non moverent ad libertatem quærendam? Sunt enim ex quibus alia poteris cognoscere, ceu leonem (ut dici solet) ex unguibus. *Celebranda*] Cantanda. *Nepotum*] Posterorum. Virg. *Seris factura nepotibus umbram. Maneat nostros)* Versus est Virgilii ex III. Æneid paululum immutatus, *Maneat nostros ea cura nepotes.*

Illius auspicia, & famæ immortalis honores,
Quis ve typus patriæ, quæ forma, quibus ve remensa
Limitibus, gracilicordi est mihi ludere versu.

Illius auspicia] Propositio est, quam invocationi postposuit, more Græcorum Poëtarum. *Auspicia*] Fortunam Virg. *Me si fata meis paterentur ducere vitam Auspiciis. Typus*] Figura, & ad quantitatem refert descriptionem. [...], formam [...], adumbrationem Græci dicunt. *Forma*] R[es]picit qualitatem seu naturam terræ. *Limitibus*] [Fi]nibus, terminis. *Ludere versu*] Secutus est eos, qui ita præcipiunt, *Ludimus minora, canimus majora* Virgil. *Ludere quæ vellem calamo.* Idem *Arma virumq; cano.*

Principiò antiquos solis contingit ad ortum
Vindelegos, & pugnacis fera castra Brigantis,
Tum Ceretos populos, spacioq; remota parumper
A Lepontiis Ætuatica rura colonis
Trans Rhenum molles ubi Rhætus pampinat uvas
Bellipotens, etiam si Suavica non regit arva.
Suavica, nostro avo Hercyniis habitata Suevis.
Hic primos fontes hic dat duo cornua Rhenus
Monte Diadnella, longeq; effusus in amnes
Acronium & Venetum, Romana ac barbara Regna
In Boream cursans, cursu crepitante diremit.

Principiò] Narrare incipit, primùm indicans *quid Helvetia habeat ab oriente*. Ponit omnia quæ secundùm Geographos limitum obtinent rationem, ut gentes, oppida, lacus, flumina, montes, & si qua sunt hujusmodi. Ubi hoc notandum, nomina quædam poni, quorum cognitio haberi non potest, nisi ex conjec[t]ura, [...] in causa est vetustas. *Contingit*] Helvetia. *Vindelicos*] Populos, de quibus Strabo lib. IV. sic scribit: *Rhenus quoq; magnas in paludes, latumq; magnum effunditur, quem Cereti & Vindelegi propius attingunt.* Hæc Strabo: Quidam putant Vindelicos in Strabone hoc loco esse legendum; De Ceretis nulla apud alios mentio. *Briganti*] Oppidi vetustissimi ad caput lacus Constantie[n]sis. Ptol. id adscribit Rhætis. Strab. verò *lib IV*. inquit: *Brigantes pertinere ad Vindelicos. Hodie Bregantium* dicitur. Lacus prædictus nomina quondam ab ipso oppido habuit, nam Solin. Brigantinum, Ammianus Brigantiæ lacum dixerunt. *A Lepontiis*] Populis Rhætiæ, teste Strab. *lib IV*. Cæsar *lib. IV. de*

bello Gallico Leopontios ad caput Rheni statuit. Ptolem. *lib. II.* Leopuntiorum civitatem Oscelam ponit in Alpibus ad lacum Larium. *Æt*uatica *rura colonis. Rheno autem vicina omnium primi colunt Æt*uatici, quibus fluminis origo vicina est, in Diadoella monte; hic Alpium pars est, à quo Abduas fluvius in contrarium fluit ad interiorem Galliam, lacum implens Larium, cui proximum conditum est Comum, dehinc in Padum confluit. Hæc iterum Strabo *lib. IV.* apud quem est diphthongus αἰτυάτιοι. Unde Poëta hic U pro consonante accipit, ut fit tetrasyllabica dictio. De illis Tschud. in Rhætia cap. 17. egregiè disserit: non sunt autem ultra Rhenum, ut putavit Poëta, sed citra utrique & Ætuatici & Leopontii in Cantonis hodie Rhætis. Rhætus] *Rhætos supra Comum ad Alpium radices* Strabo *jacere* dicit, & pertinere ad Italiam usque, quæ supra Veronam & Comum est, Tuscorum prolem, Plinio teste, quidam eos arbitrantur, à *Gallis è Tuscia pulsos, ac Duce Rhæto Alpes occupasse,* ac ita Livius *lib. V.* ab V. C. Ptol. Rhætiam Adula monte, Danubio, Æno, & Alpium montibus concludit. Vinum Rhæticum inde dictum, quod inter pretiosa vina numeratur. Virg. *Et quo te carmine dicam Rhætica.* Rhætiam uno libro de quo jam testimonium citavimus, elegantissimè descripsit D. Ægidius Tschudius, ut in mille annis nemo melius Poëtæ nostri judicio. Est autem Rhætia prima syllaba cum Æ dipthongo scribenda, ut habent Strabonis codices, & alludit vulgatum adhuc arcis Rhätung. *Pampinat*] Decerpit. *Molles*] Alludit ad vini pretium. *Suanicu*] Ptol. *Suanitus populos inter Rhætos* ponit. Sed Poeta alludit ad Schanatt. oppidum hodie non Rhætorum, sed Suevorum. *Hercynios habitata Suevis*] Hoc dicit quòd nonnulli Suevi intra eandê sylvam, aliqui extrà habitant, Autor Strab. *lib. VII.* Cæterùm in Suevis, diæresis est, ut apud Lucan. in I. *Hic primos fontes*) *Rhenus apud Rhætos oritur, & ab Alpibus decidens propè à capite duos lacus efficit Venetum & Acronium,* mox diu solidus, & certo alveo lapsus haud procul à mari huc & illuc dispergitur, testis Mela *lib. III.* eundem describit Cæsar *lib. IV. de bello Gallico. Duo cornua*) Duobus fontibus oritur, propterea hoc dictum est. At Virgilius aliter bicornem appellat propter ostia duo. *Monte Diaduella*) Strabo teste, ut supra diximus. Sed Poëta secutus Strabonis codicem, qui etiam in Græcis variat nomen. Multi existimant ubique Adulas legendum, nisi quis putet, eum montem plura habuisse nomina, Adulas, Aduallas, Diaduella: sicut hodie tres transitus per eum insignia nomina habent, Brsçler/Bogel Lucomonis mons. Vide D. Ægidium Tschud. in Rhætiæ descriptione c. 31. *Longeq; effusus in amnem Acronium & Venetum*) *Acronium lacum hodie Constantiensem* dicunt, *Venetum* autem *Cellensem.* Dubitatum est aliquandiu Acronumne tribus syllabis, an Actonium quatuor syllabis dicendum foret. Sed hanc dubitationem facilè depulit hodie Joachimus ille Vadianus multæ Do[illegible]næ Vir, & mihi quod in primis jucundum amic[illegible]imus, in epistola ad Agricolam suum. Ibi namque *Acronium* dicendum esse apposite doc[illegible] *aba pri[illegible]ativa particula & Cronium, id est, Saturnium* & tr[illegible]um, quod Saturnus, qui frigidus est κρόνος Græc[illegible] icatur significans *lacum sic appellatum, quod minus frigoris vehementia prematur, & glacie.* Ve[illegible] à [illegible] rino [illegible] is, qui cæruleus est. P[illegible] scribens carmen hoc loc[illegible] c[illegible] rexit, & [illegible] vocavit, non nisi quòd [illegible] tam lu[illegible] splendidi, ut amnes videri queant. L[illegible] us [illegible] amnis nomine posse dici [illegible] quis [illegible] rat? *Romana & barbara Re[illegible] na)* Roman[illegible] Imperio Rhenus olim terminus erat, [illegible] gna dixit, more Romano, intelligiturq[illegible] mania. *In Boream cursans* Septentrion[illegible] Boreas ventus est. *Diremit* [illegible] itum p[illegible] senti, quanquam ad præt[illegible] etiam t[illegible] inpo[illegible] ferri potest.

Insubres medium ad Solem, atq; Segusin præ[illegible]
Prospicit, & quas persecuit ferus Hannibal [illegible]
Tum montes Ursella tuos ubi spumifer exit
Cæruleo Rhodanus curru. qui turbidus arces
Helvetias olim Romanis movit ab oris.
Hinc arva Allobrogû, Rhodanoq; super Genev[illegible] pons
Atq; recursantes per inhospitat[illegible] na Sedun[illegible]
Et Veragri, gens undivomo ben[illegible] notu Leman[illegible].

Insubres medium] Qu[illegible]d *Helvetiam cir[illegible] at à [illegible] ridie,* demonstrat. *Insubres populi sunt [illegible] riores,* quorum civitates sunt, ut [illegible] Novaria, Mediolanum, Cumum & Tic[illegible]m. Addunt quidam Laudam, & [illegible] c[illegible] l[illegible]. [illegible] meminit Strab. *lib. V.* & Plin. *lib. I*[illegible] n[illegible] est Gallicæ linguæ qua etiam[illegible] um He[illegible] u[illegible]ntur unsuber/ ut pleraque alia Gallorum C[illegible] p[illegible] nomina Rünmanu Cœnomani, Mantow M[illegible] Bener Veneti. *Ad medium Solem* Ad Mer[illegible] *Segusia*) Segusianos Strab. *lib. IV* in Rhod[illegible] Dubidis fluviorum medio jacere dicit. Cæ[illegible] longè ab Allobrogibus collocat lib. I. Ptol[illegible] lix descriptione ita ait *Segusianorum in Graj[illegible] pibus urbes Segusium ac Bri[illegible]antium* Hæc [illegible] busiani autem inter Rhodanum ac Ararim, [illegible]d Cæs. *lib. I. de bello Gallico.* Seduni verò [illegible] populus est, ut apud eund[illegible] lib. I. *Persecu*[illegible] fregit. Allusit nimirum ad [illegible] quod est [illegible] tarchum: Hannibalem in superandis Al[illegible] ta incommoda perpessum, non solùm [illegible] montanis pugnando, sed etiam [illegible]bot[illegible] a[illegible] sus angustiis, asperitatesque viarum, hoc [illegible] quibus locis per ingentia saxa igni, acet[illegible]que [illegible] facto, sibi aperuerit iter. *Ferus Hannibal* [illegible] balem prorsus depictum, [illegible]de apud Li[illegible]ium [illegible] *Decad.* 3. Juvenalis quoque de eo sic meminit. *Sat[illegible] decima,*

Opposuit natura Alpemque ni[illegible]emque,
Diduxit scopulos, & montem rupit aceto
Jam tenet Italiam, tamen ul[illegible] peiger[illegible] te[illegible]
Actũ, inquit, nihil est, nisi Pœno milit[illegible]
Frangimus, & med[illegible]a vexi[illegible]lu[illegible] pono [illegible]

Ursella) Vocandi casus, & prosopopœ[illegible] *sella, seu Ursula* (utrumque enim Latinè [illegible] *vicus & vallis ad radices Gothardi,* stadiis ferè [illegible] ta distans à fontibus Rhodani. Q[illegible] *Ubi spumifer* Considerandus hoc loco l[illegible] in bona studia, considerandus labor [illegible] Legerat non pauca de Rhodano apud [illegible] ptores (ut est [illegible] s evolvendis m[illegible] d tamen hactenus [illegible]venerat un[illegible] fluminе veritatem referret. Qu[illegible] quæsivit, cursum ejus secutus Sedunum usq[illegible]

id autem quicquid est, brevibus adnotabimus. *Rhodanus, Sedunorum fluvius, ex Alpibus originem habet*, eo quidem loco, quo ex Ursellana valle per Furcam montem in Sedunorum Regionem iter est. Mons, sub cujus radice sunt fontes Rhodani, non saxis, non rupibus, non denique terra, sed perpetua glacie in altitudinem sexdecim penè stadiorum insurgit. Utrinque feros habet montes, abietibus, sylvestribusque arboribus virentes. Ipse suo candore iners jacet, horrendi (me Herculè) aspectus. Non gramen, non virgultum aliquod virescens, sed solam concretam, coacervatamque glaciei congeriem, ac si pluvia è cœlo illic coaluerit, ostentat. Porrò statim post fontes non ad Septentrionem (quemadmodum falsò antiqui crediderunt) sed ad Meridiem triginta stadiis labitur, deciditque deorsum stadiis 16. donec ad caput vallis Sedunorum, & ad Occidens hyemale conversus, pervenit. Tum centum penè stadia eodem tractu currens, ad Zephyrum sese declinat. Deinde per Sedunorum & Veragrorum terram labens, in Lemannum effunditur. Hactenus de Rhodano. *Helvetias olim Romanis)* Cæsar ab initio Commentariorum dicit: *Rhodanum dividere provinciam Romanorum ab Helvetiis. Allobrogum) Hi populi sunt Narbonensis Galliæ*, qui Viennam habent ad Rhodanum, Autore Ptol. Idem Strab. ait lib. IV. Partem ejus Regionis Duces Sabaudiæ habuerunt, nunc Franci omnia occupant. De Geneva oppido Cæsaris verba subscribam, inquit enim. *Extremum oppidum Allobrogum est, proximumq; Helvetiorum finibus Geneva, ex eo oppido pons ad Helvetios pertinet*: Hæc ille. *Geneva pons)* Quatuor hæc nomina *Genua, Geneva, Genabum & Gebenna* multum obscuritatis Lectori ingerunt, ac non attentos sæpè fefellerunt, quæ ipsa longè diversa sunt. Genua enim (non Janua) Ligurum caput in Italia ad mare mediterraneum. Geneva verò Allobrogum, ad ostia Lemanni lacus, ubi Rhodanus exit. De hac nunc Poëta loquitur. Genabum autem Carnutum oppidum ad Ligerim amnem, hodie, ut quidam putant, Aurelia, denique Gebenna mons, qui Helvetios (hodie Albim) ab Aruernis separat, ut *lib. VII. Comm.* Cæs. patet. *Per inhospita tesqua)* Loca inhabitabilia, aspera & difficilia. Talia nempe tesqua dicuntur, Cicerone teste. Sunt & loca augurio designata. *Seduni) Vallesiani dicuntur hodie*, & à Rhodani fontibus ad Lemannum lacum protenduntur, vallem habent amœnam, atque septam undique montibus. Rhodanus eam mediam dividit, patet in longitudinem 580. ferè stadia. *Veragri) Populi Sedunis finitimi* supra lacum Lemannum, *hodie inferior Valesia, eorum vicus Octodurus*, hodie Martenach. Cæsar de Sedunis & Veragris *lib. III.* Comment. meminit. Malè enim tractatus ab iis est. Ipse Poëta de iis multa in Commentaria Cæsaris scripsit lectu digna. *Undivomo Lemanno)* Rhodanus à *Lemanno* & recipitur & iterum evomitur, ideo dicit Undivomo. Volunt quidam *Alemannos inde traxisse nomen*; verùm Quadratus apud Agathium asserit *Alemannos dictos, quòd plerique Germaniarum populi in unum convenissent*. Vulgò allerley Mann/ atque id verisimile est. De Lemanno Strab. *lib. IV ad calcem*. Et Lucan. *Deseruère cavo tentoria fixa Lemanno.*

Deniq; ad occiduas umbras, Zephyrumq; tumentē
Burgundos acres habet, & discrimen utrinq;
Cervices ô Iura tuas, qui Sequana rura
Scindis ab Helvetiis nunquam sine gramine campis.
Heduus hinc latè regnat, Romana secutus
Imperia, & consanguineos imitatus amicos.
Lingonicus post horrisonis furor æstuat arvis
Nequicquam, & Leucos petit alta in fœdera fratres.

Deniq;) Quæ Regiones Helvetiam contingant ab Occasu, exponit. *Zephyrumq; tumentem*. Idem cum eo quod dicit, Occiduas umbras) Zephyrus namq; ventus ab Occidente flat, Latinè Favonius dicitur, testibus Gellio ac Servio. Frequens autem est Poëtis Regiones designare per ventos. Hunc tumentem dicit, nimirum quòd ejus naturæ sit post hyemis sævissima frigora relaxare vitem, atque producere flores. I Georg. *Burgundos acres) Burgundi origine Germani, olim occupârunt Sequanos*, populum Galliæ inter Rhenum ac Arvernos latè potentem, *quos mons Iura ab Helvetiis separat*. Ptol. his quatuor tribuit oppida, Diatomum, Visontium, Equestre, & Aventicum. Quanquam postremum hoc Corn. Tacitus præcipuam Helvetiorum urbem fuisse scribit. *Cervices)* Juga. A Poëtis & montes dicuntur habere capita, cervices, ventrem, & pedes μεταφορικῶς.

O Iura) Iura mons, ut modò diximus, Helvetios & Sequanos dividit, testis est Cæsar *lib. I.* & Strab. *lib. IV* Vulgò *hodie appellatur* Läberberg. Quamvis illud non nesciam, aliter quoque appellari, idque pro gentium, quas attingit, diversitate. A lacu Lemanno ad eum montem Cæsar murum perduxit una die, fossamque. Proinde error est dicere montem esse Alsatiæ. *Nunquam sine gramine campis)* Commendatio à fertilitate. Intelligit eos, qui sunt ad Lemannum. *Heduus hinc) Hedui populi trans Ararim & Rhodanum Romanis se*, apud Strab *lib. IV. consanguinitate conjunctos asserunt*. Primique ejus Regionis homines in illorum amicitiam, societatemque convenerunt. Cæsar quoque asserit lib. I. Heduos sæpenumero ab Senatu Rom. fratres consanguineosque appellatos. Quare Poëta etiam subdit: Romana secutus Imperia, &c. *Lingonicus)* Lingones Ptol. supra Helvetios ponit Strab. lib. V. inquit, *Supra Helvetios & Sequanos & Hedui & Lingones in Occasum vergentes habitant. Supra Mediomatricos Leuci, & quædam Lingonum portio*. Et Cæs. ait, in Lingones Helvetios cessisse, post pugnam cum ipso factam. Hi *hodie Langres. Leuci autem in Lotharingia*, id quòd antiquitates, & monumenta quædam certissimè indicant, quæ Glareanus meus vidit in itinere ad Parisios. Ptol. quoque civitates Leucorum dicit Tullium & Nasium. *Nequicquam)* Frustra, quid enim Lotharingi potuissent contra Carolum Burgundiæ Ducem, sine Helvetiorum auxilio? *Fratres)* Vicinos.

Postremò Arctoum, sævīq; Aquilonis ad axem,
Qua scindit placidus Basileia mœnia Rhenus,
Ultima Rauriacam portendit brachia ad urbem,
Sequanicum attingens Fridouini nobile busto:
Arietis hinc urbem, cum quorum sermo Latinus
Nomina non patitur, variorum rura locorum,
Donec ad Acronias, Venetasq; recircuit undas.

Postremo) Ultimò concludit *Helvetiam, qua ad Septentrionem respicit. Arctoum)* Arcticum. *Aquilonis*

lonis) *Aquilo* ventus Septentrionis, dictus *ab aquila vehementi volatu*, nam & ipse vehemens, & sævus, quemadmodum Poëta eum nominat. Et Ovid. attribuit sævitiam & vires, iramque animosq; minaces. Mela in 6. Græcè *Boreas* dicitur, ἀπὸ τῆς βοῆς, id est, *a boatu*. quoniam sit violenti flatus, & sonori, ut Gell. inquit *Ad axem*) Ad axem Arctoum, & ad axem sevi Aquilonis, idem: intelligit enim Septentrionem. Axis propriè illud est plaustri lignum, circa quod rotæ vertuntur. Ad cujus similitudinem linea medium sphæræ transiens, axis appellatur. Et axes pro polis accipiuntur *Qua sciu. pla.*) Notum est Rhenum placidissimo, pariter & amœnissimo lapsu insidiante tamen, Basileam interlabi. Unde Picus quoque, Hinc sumptis Basileam dividit urbem fontibus. *Rauriacum*) A Rauracis post excisam Augustam ipsorum, extructam, *Rauraci* apud Ptol. *habuerunt Augustam urbem in littore Rheni* Cujus hodie supra Basileam sunt plurima vestigia, hi *urbe deserta commutatisq; sedibus, sed non longo intervallo, Basileam condiderunt*. Quæ quidem hodie, ut tempore Cæsaris Rauraci, cum Helvetiis est in fœdere. Sed ipse Poëta *super I Com, Cæs.* ita disserit. *Rauraci supra Basileam habuisse sedes, atq; Augustam urbem maximam, cujus etiam hodie vestigia sunt, pertinuisseq; eorum imperium rectà ascendendo, sed in Rhenum ad confluentem usq; Rheni ac Arolæ ditionis hodie Helveticæ, satis consonum veritati est. Hi* Rauhacker *olim Germanica voce dicebantur, quasi diceres duri agri. Ejus tractus hodie quatuor sunt elegantia oppida*, Waldshut/ Louffenburg/ Seckingen/ und Rinfelden. Hæc ille, & plura alia lectu digna. *Sequanium*) Vulgò Seckingen *oppidulum* Rheni vig. iti sex millibus passuum supra Basileam in mediis Rauracis jacens. Sunt qui hujus incolas Sequanorum quondam fuisse dicunt colonos, & *Germanos a sacco putasse dictos*. Verùm nos credimus saccum posterius esse, ut Basileorum basiliscum, & arietem Scaphusianorum (ut postèa dicimus) atque subinde insignia posteriora, in quibus saccum, basiliscum & arietem publicè ferunt. *Fridolinus nobile busto*) Divus Fridolinus enim sibi sepultus jacet Sed de hoc postea. *Bustum* locus, ubi mortuus est combustus & sepultus, sic dictum, *quasi bene ustum*, nos sepulchrum dicimus esse. Inde *bustuarii, quos sandapilarios vocamus. Arietis hinc urbem; Scaphusin periphrasis.* Hanc *vulgus nominatam putat above* (quam opinionem hic sequitur Poëta, sed in Panegyrico alteram) cum tamen *antiqua Chronica* dicant appellatam Schiffhusen, *a frequenti navium statione*. Quicquid enim mercium ex lacu Constantiensi per Rhenum defertur, eo loci exportandum est, nam ultra navigio non potest pergi ad mille quingentos penè passus, Græca compositione hodie vocant *Probatopolim*, πρόβατον enim ovem significat, unde Probanca piscina in Evangelio. Arietis, pes est Proceleusmaticus pro dactylo. *Tum quorum sermo* Hoc dicit, multa adhuc esse loca, quibus Helvetia ad Septentrionem clauditur, sed nomina esse barbara, & proinde carmini inconvenientia, qualia sunt Waldshut/ Klingnow/ Steckborn/ Diessenhofen/ &c. Consultò igitur relinquuntur.

Hercynios saltus ... vam sine fine vagantem
(Ut Nili ignotam ... eferas longi agminis undam)
Prendit, Erythropolitanos curvo aggere muros.

Hic olim pugnax, regno Frenvestus avitò
Teutonicas rexit caulas, gentemq; superbam
Germanos, bello indomitos, suetosq; laborum
Semper, & in undo nudos sudescere campo.
Hi patriæ fines, hi sunt quos continet arcus
Helvetia, & quas comprendit vicinia gentes.

Hercynios saltus) *Hercyniam sylvam* ait Cæs. in 6. Com. lib *Tectosages occupârunt, cujus latitudo novem dierum iter expedito patet, non enim aliter ... potest. neq; mensuras itinerum noverunt. Oritur ab Helvetiorum, & Nemetum, & Rauracorum finibus, rectâq; fluminis Danubii Regione pertinet ad fines Dacorum & Anartium Hinc se flectit sinistrorsus, diversis à flumine Regionibus, multarumq; gentium fines propter magnitudinem attingit. Neq; quisquam est hujus Germaniæ, qui se aut audisse aut adiisse ad initium ejus sylvæ dicat, cùm dierum iter 60 processerit, aut quo ex loco oriatur acceperit.* Hæc ille. De hac sylva Strab. quoque lib 4. & 7 scribit. Et Pomp. lib. 3 de Germania. Multa etiam Poëta noster in Annotationibus super 6. librum Commentariorum Cæsaris, digna lectu, quia oculatus testis ea narrat. Porro *sylva Bacenis* (obiter enim hoc adnotandum erat) longè alia est, *introrsus Cheruscos a Suevis, Suevosq; a Cheruscis submovens*, cujus item meminit Cæsar in 6. Et quæ *hodie Nigra sylva dicitur, pars est Hercyniæ*. Caput ejusdem est *Rotvila*, aut Græcè *Erythropolis*, civitas Helvetiis amicissima. *Ut Nili ignotam*) Parenthesi carmen hoc integrum supplet. Comparat autem Poëta Hercyniam sylvam Nilo fluvio maximo Ægypti, eo quòd ejus origo pariter, ut Hercyniæ, apud veteres ignorata fuit. Unde Horatius:

Te fontium qui celat origines Nilusq; *Et Ovid.*
Nilus in extremum fugit perterritus orbem,
Occuluitq; caput, quod adhuc latet, ostia septem
Pulverulenta vacant, septem sine flumine v...

Nero centuriones duos misit ad investigandum caput Nili Illi verò retulerunt, se venisse ad immensas paludes, quarum exitum nec incolæ noverant. Dei de vidisse duas petras, ex quibus ingens vis fluminis excederit, verum an caput ibi fluminis sit, prorsus ignorare, propius enim videndi potestas non fuit. Autor Seneca lib 6 Natur. quæst *Agminis*) Cursu *Prendit*) Scilicet Helvetia, hoc est, attingit. *Erythropolitanos*) *Rotvilanos*, ita enim vulgò dicimus ἐρυθρὸν namque rubrum signat. Hujus civitatis mentionem Poëta his de causis maximè facit, quod à multis jam annis continuò Helvetiis adhæsit, atque in bellis etiam difficilimis semper præstò fuit suis præsidiis, animumque fortissimum nunquam non indicavit. Deinde autem, quòd Præceptor ejus primus, Michael Rubellus, qui bonas literas cum maxima laude multis annis Bernæ professus est, Vir, ut doctrina clarus, ita probitate conspicuus, inde natus sit. Denique quod illic per biennium Poëta literis incubuerit. Ejus urbis laudes ipse Poëta una cum Præceptoris Encomio celebrat *lib 2. cap 33. Dodecachordi*, ubi de connexione Æolii Hypoæoliique disserit. *Curvo aggere muros* Obsitum civitatis hoc dicit. *Erenvestus*) Hic Germanorum Rex fuit, testis est Cæs. *lib. 1. de bello Gallico.* Vox est Germanicæ linguæ Erenvest. Cæsar vocem, ut alia, corrupit, *Ariovistus*. *Avito*) Prisco. *Teutonicas rexit caulas*) Casas Germanorum. *Superbam*) Nobilem. sic Virgil.

Hinc

Hinc populum latè Regem, belloq; superbum. Bello indomitos) Libet verba Senecæ de Germanis adscribere. Ille enim, sic inquit, de Ira, lib. 1. *Germanis quid est animosius? quid ad incursum acrius? quid armorum cupidius? quibus innascuntur innutriunturque, quorum una illis cura est, in alia negligentibus, quid induratius ad omnem patientiam? ut quibus magna ex parte non tegumenta corporum provisa sunt, non suffragia adversus perpetuum cœli rigorem. Hos tamen Hispani, Gallíq;, & Asia Syriaq; molles bello viri, antequam Legio visatur, cedunt, ob nullam aliam rem opportunos, quàm ob iracundiam.* Hactenus ille. Præterea de Germanorum moribus, Pomp. *lib.* 3. Strab. *lib.* 7. & Corn. Tac. *de Germ. Hi patria)* Conclusio situs Helvetici. *Arcus)* Ambitus, circuitus.

Præterea caput Europes hanc esse probabunt,
Æternis Alpes nivibus, juga Olympica, quorum
Porgitur in cœlum caput, & sub tartara venter:
Et quòd ad Auroram, Boream, solemq; cadentem
Flumina perpetuo non deficientia cursu
Parturit, illa volant, & in omnia mẽbra redundant.
Ad Zephyrũ & Lybien Rhodanus, Rhenana furẽ-
Unda citat Boream, gelidas rotat Ister ad Eurũ (tem
Dirus aquas, Getico novus hostes & advena Ponto.
Ast alios sileo, quos Italia accipit amnes
Alpibus à nostris, quaq; alto à vertice montes
Agmina dispersibus fundunt latissima sulcis:
Ceu fluat Elysius Gangeticus humor ab oris,
Tigris & Euphrates, & non bene cognita fonte
Unda papyriferi semoto ex æthere Nili.

Præterea) Indicaturus *Helvetiam esse locum totius Europæ altissimum*, duobus id rationibus facit. Prior, *quòd Alpes editissima rupes sunt in Europa*, Autore Strab. Altera, *quòd quatuor aut quinq; flumina Europæ maxima oriuntur vel in Helvetia, vel propè, & ad quatuor mundi plagas decurrunt.* Nempe *Rhenus* ad Boream, *Danubius* ad Ortum, *Rhodanus* ad Occidentem, quamvis citra Lugdunum se ad Meridiem flectat. Adhuc sunt, quæ ex Alpibus defluentia Italiam irrigant, de quibus mox dicemus. *Caput)* Locum editissimum. *Æternis Alpes nivibus)* Una ratio. *Alpes* describuntur ab Herodiano Historico *lib.* 2. tum verò *lib.* 8 his verbis: Hi *sunt longissimi quidam montes, vice murorum Italiæ circundati, adeo in altum editi, ut etiam nubes superare videantur, itaq; in longum porrecti, ut universam Italiam comprehendant, læva ad Tyrrhenum pelagus, dextra ad Ionium usq; pertingentes, densis ubiq; nemoribus infessi, atq; angustissimis callibus, & rupium prærupta altitudine, scopulorumq; asperitate vix pervii, nonnullis tamen quasi semitis magno veterum Italorum laborum manu factis.* Hæc non potui non adscribere, cùm ob elegantiam verborum, tum quòd vix alium reperies, qui Alpium formam ita oculis proponat. Nives habent perpetuas, unde *nomen à nivium candore sortita* dicantur, ἄλφος enim *maculam significat albam.* Sunt tamen qui volunt inditum vocabulum *à Gallorum lingua, qui montes altos vocitent Alpes.* Quod est verisimile. *Juga Olympica)* Id est, tantæ altitudinis, ut est Olympus mons Thessaliæ, de quo Lucan. Nubes excedit Olympus. *Porgitur)* Syncope. *Et sub Tartara ven.)* Hyperbole, hoc est, superlatio secundum Ciceronem. *Et quòd)* Ratio posterior. *Volant)* Volare habentium pennas est. Transfertur ad ea, quæ cum celeritate fiunt, ut hic, volant, pro celeriter decurrunt. *Ad Zephyrum)* Id est Occidentem indicat, uti quodque horum fluminum ad suam tendat plagam. De Zephyro diximus *Lybyen)* Ad Meridiem. *Libya Africa Regio Ægypto contermina.* Plin. testis *lib.* 5. Quam quidam dictam volunt *ab Epaphi filia, Libya* vocata, procreata quidem ex Cassiotha uxore. Alii *à vento, qui Lybs* appellatur. *Rhodanus)* Diximus suprà, ab Ortu longissimo tractu hunc ad Occidentem labi, tandem verò post Lugdunum totum verti ad Meridiem. *Ister)* Danubius fluvius Germaniæ maximus, cujus originem & progressum hoc modo Picus descripsit.

Hinc & Danubius non magnas devehit ondas
Montibus Arbonæ vix fusus, plurima nondum
Flumina surripuit, nondum binomius, ingens
Alluit Elysios, Ariosque & Pœonis oram.
Et Lygios: tandem rapto tumefactus aquarum
Euxinum ingreditur bis terno gurgite pontum
Extremumque caput limosa perdit in ulva.

Verùm de hoc flumine & ejus, non uno, sed duobus fontibus Prygen & Pregen, ipse Poëta multa notatu digna scripsit in annotationibus Com. Cæs. *lib.* 6. *Ad Eurum)* Orientem. *Dirus)* Rapidus. *Getico)* Euxino. Danubius enim per Getas in Pontum delabitur, sed tum Istri nomen accipit, testis est Strab. *in* 7. *De ostiis Autores non admodum consentiunt.* Nam Corn. Tac. sex meatibus in mare Ponticum erumpere dicit, septimum os hauriri paludibus, initio de Germania. Mela totidem, quot Nilus, ostiis, sed tribus tenuibus reliquis navigabilibus, *lib.* 2. Strabo septem, & ex Autoritate Ephori quinque, *lib.* 7. Ptol. 6. &c. *Ast alio sil.)* Ut Abduam, Tosam, Mediam, Ticinum, Athesim, & nonnullos alios. *Agmina)* Flumina. *Sulcis)* Alveis. *Ceu fluat elysius)* Comparatio. Ut enim *è paradiso fluunt quatuor flumina* (ut proditur secundo Geneseos) *Ganges*, qui & Physon, *Tigris, Euphrates, & Nilus*, qui etiam Geon nominatur. ita ex Helvetiorum Alpibus in quatuor mundi plagas excurrunt quatuor flumina maxima Europæ. *Gangeticus hu.)* Ipse Ganges Indorum fluvius. Quem incertis quidam fontibus nasci, & Nili modo exundare perhibent. Ita Solin. *cap* 60. Strabo *lib* 15. scribit ex Artemidoro, *Gangem ex Hemodis montibus ad Austrum deferri*, & cùm ad Gangem urbem pervenerit, converti ad Auroram usque Palimbothra, atque in mare ingredi. Mela *lib* 3 eandem originem tradit. *In eo tanta longitudinis anguillas dicit esse Solin. ut ad tricenum pedum proceritatem accedant. Tigris)* Tigris oritur in Regione Armeniæ majoris, testante Plin *lib.* 6. fonte conspicuo in planitie. *Nomen obtinet à velocitate currendi.* nam Medi sic vocant sagittam. Strabo de Tigride & Euphrate, *lib.* 11. & 16. *Euphrates)* Euphrates similiter Armeniæ fluvius, Armeniæ Regiones à Cappadocia excludens, ut idem Plin. tradit. Mela originem ejus, atque cursum planè depingit *lib.* 3. Ptol. montem unde is fluit, appellat Periarden. Ammianus quoque ejus mentionem facit *lib.* 23. *Et non bene cog. fon.)* Suprà diximus Nili originem antiquis fuisse incognitam. Verùm id non mirum, cùm & Divinæ Scripturæ veritas immanifesta ipsis extiterit, quæ Nilum ex Paradiso (uti dictum est) erum-

pere

pere docet, cùm aliis tribus fluminibus. Quorum quidem originem illi tradiderunt, prout invenerunt ea primùm e terra prorupisse. Nobis itaque in his, sicut in aliis, puto sacris documentis accedendum, quæ mentiri haud noverunt. *Papyriferi*) Qui fert papyrum fruticem in palustribus Ægypti nascentem, aut quiescentibus Nili aquis, ex qua fiunt chartæ. Plin. *teste lib. XIII. cap.* 11.

Si verò Helvetia, quæ sit natura requiris,
Conditio est duplex, terræ natura biformis.
Namq; ubi ad Italiam vergit, solemq; calentem,
Montana est. sed enim ridenti fertilis arvo,
Fontibus irrigua & florentibus optima pratis:
Lucis & sylvis, pecori gratissima tellus.
Phæacum terras Corcyrea gramina vincit,
Et longè positos alio sub sole Britannos.
Sed contra Boream, ortumq; obitumq; astrorum
Plana jacet campis, fœcundoq; utilis agro:
Frumenti, viniq; ferax, & divite rure,
Collibus apricis, quos pampinus ornat, & uva.

Si verò Helvetia) Naturam describit Helvetiæ, duplicem eam esse demonstrans. Quà enim parte ad Italiam vergit, Alpes habet. In alias partes ferè plana est, producitque abundè, quicquid humana vita exigit. productura tamen omnia felicius, si pro soli fœcunditate coleretur. *Conditio*) Qualitas. *Vergit*) Tendit, porrigitur. *Solemq; calentem*) Ad Meridiem *Montana est; sed enim ridenti fertilis arvo*) Breviter adnotabimus, qualis sit Alpium natura apud nos (figuram nempe superius ex Herodiano retulimus) quo intelligatur, quid commodi liceat sperare ex reliquis partibus Helvetiæ, cùm tantus sit fructus ex montibus. Horum namque (ut hue primò dicamus) hi perpetuis nivibus albicant; Illi procul aspicientibus nihil promittunt, nisi saxa durissima, postquam inscenderis, prata pinguissima offendis. Alii verò & aspectu sunt amœni, & re ipsa. In iis, inquam, per æstatem menses tres ad summum pascuntur cùm greges, tum vaccæ, è quibus tanta emolumenta, ùt brevi oratione nemo possit consequi. Nam *serum* inde, *caseus, butyrum, aliaq; lactaria tanta fiunt copia, ut non tam Helvetia iis rebus expleatur, quàm finitimæ quaq; nationes.* Transvehuntur namque in Sueviam, ultra Juram montem, in Italiam, multaque alia loca. Atque tam ingens redit pecunia, ut vix credi possit. Illud mihi compertum, *ex viginti bobus fructum annuum esse centum coronatorum, præter sumptum omnem, quem in familiam, famulos & famulas distribueris.* Omitto fœturam copiosissimam, lac & liquidum & concretum, quæque ex lacte adhuc alia conficiuntur cibaria in quotidianum usum. Hinc est, quòd tantus populus in tam angusto circulo enutritur, quod adeò pauci ex Helvetiis ad mendicitatem adiguntur, quod tanta exterorum turba sedes apud nos quærit. Libet penè exclamare hodie cum Virg. *O fortunatos nimium, sua si bona nôrint, Helvetios.* Sunt enim quos pecuniæ nimia cupiditas tam angit transversos, ut hujusmodi bona non intelligant, ut tales opes prorsus vilipendant, quæ tamen ut sunt & stabilissimæ & honestissimæ, ita maximè Christianæ, uti Chrisost. docet. Sed hæc pluribus. *Fontibus irrigua*) Unde patet Helvetiæ fœcunditas. Nam dicit Strab. *lib.* 12. de patria sua, semper aquæ copiam meliorem esse, quàm siccitatem: fontibus, amnibus ac lacubus non est similis Helvetiæ natio sub cœlo, ut putat Poëta noster. *Corcyrea gramina*) Quæ in Corcyra insula Epiri crescunt, quam Phæaces inhabitârunt. Respicit ad hortos Alcinoi notissimos, de quibus Hom. *lib.* 7. *Odyss. Alio sub sole*) id est, climate. *Britannos*) *Hiberniam* intelligit. De qua Pomp. *lib.* 3. scribit, *tam esse luxuriosam herbis non latis modò, sed etiam dulcibus, ut se exigua parte diei pecora impleant, & nisi pabulo prohibeantur, diutius pasta dissiliant.* Idem pene Solin. *cap.* 31. Pomp. eam insulam Juvernam dicit, Strab. Jernam ἰέρναν. lib. 4. *Obitumq; astrorum*) Occasum Virg. *Nec frustra signorum obitus speculamur, & ortus.* Est autem versus spondaicus. *Jacet*) Helvetia. *Frumenti viniq; ferax*) Ager Bernensis, [illegible]burgensis, Salodorius, Herogea, item & Durgea frumento mirè exuberant. Colles autem Scaphusiani, Moretenses, Aventicenses, Bielenses, & Thermopolitani vino. Apud Tigurum & Basileam utrumque non mediocriter crescit. Sunt alia insuper loca per Helvetiam, quibus neutrum deest, sed minor copia. *Divite rure*) Divite neutro genere dixit quemadmodum Tibullus: Diviti hoc vitium est ruris. *Apricis*) Soli expositis. Hor. *Multa molo docendus aprico parcere prato.* Homo apricus, & aves aprica, sole gaudentes. *Pampinus*) Vitis synecdoche.

Quid liquidos referam fontes, rivosq; loquaces,
Muscososq; amnes, de vivâ rupe cadentes,
Cæruleos latices? ô murmura grata colonis,
O requies, ô lenimen prædulce laborum.
Num vestras laudes, summa & præconia adæquat
Pando aliquis? docto non est hac lingua Maroni,
Nec tibi Homere caput, licet omnia anteq; Poeta
Attigerit gremio quæ vastus continet orbis.

Quid liquidos referam) Fontium aquæ & Jovis, & optimæ apud nos nusquam deest copia. Fluminibus abundamus, his navigabilibus, utpote Limago, Ursa, Arola, & Sana; aliis navibus minus accommodis: ut Dura, Emmana, Rhodanu, ut [illegible] innumerisque talibus. *Liquidos*) Claros [illegible] liquidissimmisi fontibus aprum. *Loquaces*) R[illegible]nantes. Sic Hor. de fonte Blandusiæ. Unde loquaces lymphæ desiliunt tuæ. *Muscosos*) Obductos musco. Virg. *Muscosi fontes, & somno mollior herba.* *Viva*) Naturali. Virgil. *Vivoq; sedilia saxo Nympharum domus.* *Cæruleos*) Cæruleus color [illegible] viridis, Gell. teste *lib. II. cap.* 26. Est autem cæruleus perpetuum aquæ epitheton. *Latices*) Latex (ut Serv. inquit) aqua propriè est, ab eo, quod intra terræ venas lateat. Insuper autem & vinum laticem dicimus quod lateat intra uvam. Ovid. [illegible]tices Palladios, pro oleo dixit. *O murmura*) Admiratio. *Lenimen*) Refocillatio. Unde Hora. [illegible] laude vitæ rusticæ:

Libet jacere modò sub antiqua ilice,
Modò in tenaci gramine,
Labantur altis interim ripis aquæ
Queruntur in sylvis aves,
Fontesque lymphis obstrepunt manantibus
Somnos quod invitet leves.

Num vestras laudes) Quasi dicat minimè. Negationem enim, Num, in se habet, sicut affirmationem nonne. *Docto non est*) Scilicet ut vos pro meritis celebraret. *Nec tibi Homere caput*) Apostrophe. *Licet om.*) Quid Virg. quid Hom. scriptitârint, & quantam inde laudem sint meriti, vel sole clarius.

tius. *De Homero* n[illegible] Vatem esse Doctrinatum [illegible] ingeniorum Autorem, & Principem. *De L*[illegible]*io*, Tantum ipsum, ut laus nullius comin[...]tione crescat, nullius vituperatione minuatur. *Tremeo* Ambitu.

Quatuor Helvetia cœpi connexere pagos
At res obscura est, facit hoc longinqua vetustas,
Annorumq; acies aviq; volubile tempus
Sed sequar Autores, & qua ratio ipsa docebit,
Utq; illi scripsêre, hodie quoq; ita esse probemus.
Et Graci πηγήν, pagum fortasse Latini
Totius fluvii sulcos dixêre propinquos,
Et villas juxta positas, vicosq; casasq;,
Non etenim credo pro vico dicere pagum,
Scripta monent aliud, testisq; adducitur hostis,
Iulius, orbis apex, & tanti gloria belli,
Ille inquam Helvetia bissenas innuit urbes,
Et quadringentos vicos, hac omnia rursus
Quatuor in pagos, qua flumina quatuor, angit.
Hos igitur nostro placuit conjungere plectro.

Quatuor Helvetia) Helvetiam fuisse distractam in quatuor pagos, Cæsar his verbis scribit Com. I. *Is pagus appellabatur Tigurinus. Nam omnis civitas Helvetia in quatuor pagos divisa est.* Hæc ille. Dubitatum est aliquandiu etiam à doctis Viris, quid pagum Cæsar diceret. Si respicis rationem nominis, ablata est dubitatio. Nam ἡ πηγὴ ἡ κατὰ δωρικῶς ἡ παγὰ fons est. Unde *pagi sunt dicti, quod villæ circa fontes consueverant condi*, ut Servius inquit. Et *pagani, quasi ex uno fonte potantes.* Eadem itaque ratione pagum Cæsar, fluminis [...]actum esse voluit cum accolis: hoc enim pacto Helvetia distributa est quatuor his fluminibus, quæ Poëta [...]ic enarrat. Ea sunt prorsus in Helvetiorum ditione, & his quoque limitibus inclusi, quos Cæsar constituit. *Connexere*) Ad carmen nectere. *Acies*) Multitudo. *Sed sequar Autores*) Non caput incuni. *Et qua ratio*) Conjectura, quæ ratio[...]s utcunque fulcitur, haud rejicienda, cùm multa sint apud veteres Scriptores, quæ secus nemo, quantumcunque doctus, possit assequi. *Sulcos*) Tractus. *Dicere*) Quemque [...]batt[...]di[...]dum. *Testisq; adducitur*) Julium testem dictorum adhibet. Quem ob id hostem dicit, quòd adversus Helvetios veteres bellum gesserit. *Orbis apex*) Affirmat Sabellicus, *plures in uno Cæsare Virtutes extitisse, quàm in cæteris omnibus, quorum vitas Tranquillus scripsit.* In eo consilium, eloquentia, vigor, constantia, militaris disciplinæ, o[...]umque altissimarum artium studium: & quod ad gratiam conciliandam plurimum valet, mira quædam Liberalitas. Apicem igitur orbis meritò dixit Poëta. *Et tanti gloria belli*) Intellectio est. *Ille inquam*) Scribit in I. *Com. Cæs.* Ubi [...] jam Helvetii ad expeditionem paraverunt, oppida sua omnia numero ad duodecim, vicos ad [...]dringentos, reliquaque privata ædificia incendere. *Angit*) Distribuit. *Plectro*) Carmini. Plectrum propriè instrumentum est, quo fides pulsatur. *Mantuan.*

Fervida ne trito tibi pollice pustula surgat,
Exornent docilem garrula plectra lyram.

Primus adest Duras, pleraq; in parte vadosus,
Durus agris, pinosq;, & summo litore fagos
Evertens, caulasq; trahens, & ovilia secum,
(Terribilis lapsu) campos grassatur in omnes.
Hic ager Helvetius, quem ne Germanus haberet
Miles, & in Gallos rabiem [illegible] avitam,
Cæsar in Helvetiam proprios remeare colonos
Jussit, adhuc fluvii nomen terra illa reservat.
Doggius huic propior, Cella, Gallisq; beati
Imperia, & prope ad Acronios celeberrima fluctus,
Littoreq; in nostro Rheni Constantia fulmen.

Primus adest Duras) Aperit *primum pagum*, cum agri adiacentis bonitate. Hunc *Duras facit*, cujus quidem fluvii apud veteres nulla prorsus est mentio. Attamen *nomen ipsum arguit aliquid antiquitatis, & terra nomen* Durgöw. Quidam putant, *olim ur syllaba producta, dictam, & Celtice* die Ur *ac abjecta de articulo diphthongo* ie / Dur. *Sed postea ita mansisse nomen, quasi simplex. Oritur in* finibus diœcesis Curiensis, *valle quam Sancti Joannis vocant*, fluit per Doggios, & populum, quem denominat Durgöw / in Rhenum exit circiter bis mille passus supra Eglisow oppidum ditionis Tigurinæ. *Ab hoc fluvio multa nomina derivantur*, ut Dur ab Winchertur / seu Winterdur / & quædam alia. *Vadosus*) Habens multa vada. Vadum est aquæ fundus, in quo quisque constiterit, is jam effu[...] periculum ne mergatur. Hinc sumptum adagium, *Res in vado est*. pro eo quod est in tuto. *Durus*) Allusio ad nomen. *Caulasq;*) Ovium casas. Virg. *Cùm fremit ad caulas ventos perpessus & imbres.* *Grassatur*) Debacchatur, erit. Grassari dicuntur latrones vias obsidentes, unde grassatores. Apud Sallust. gradi significat. Animus ubi ad gloriam virtutis via grassatur. *Hic*) In Durgea. Cæsar in I. *Com.* scribit, *Helvetios à Cæsare reverti in suos fines jussos, ea maximè ratione, quod noluerit eum locum, unde Helvetii discesserant, vacare, ne propter bonitatem agrorum Germani, qui trans Rhenum incolunt, è suis finibus in Helvetiorum fines transiret.* Hunc agrum dicit Poeta, esse in Durgea, propter Germaniæ vicinitatem. Tametsi illud non semel ex eo audivimus, quanquam ita scripsit, sibi tamen videri Cæsarem loqui [...]m de agro Aventicensi & Moretensi, de quo ipse Cæsar fortassis audierat. Nam Cæsar Helvetiam non vidit. Id quod [...]am Falco Consul Friburgensis, Vir & doctus & eloquens me admonuit. *In Gallos*) Helvetios, qui verè Galli sunt, veteribus id Autoribus indicantibus. Verùm, de hac re fortè aliàs. *Rabiem avitam*) Furorem ex antiquo odio contractum. *Adhuc fluvii nomen*) Durgea nempe vocatur, a Dura, & γῆ terra. Hoc enim pacto Celtæ multa nomina componere solent, ut *Herogea, Durgea, Algea, Brisgea, Hegogea.* Quanquam ipsi *proferunt per* Gew / adeòque etiam in Durgeuw / Algeuw / Brisgeuw / Hegeuw. *Doggius*) Doggios lingua nostra Doggenburger appellamus, *Dog*, *vocabulo Anglico, quo canis significatur. Ferunt* enim *Doggii canem in insignibus.* Non nescimus quid de hoc nomine referat Historia Suevica. Deinde à quibusdam *Toconiam* Re[...]*unculam* ipsam nominant, [...] quàm aptè, videant ipsi. *Cella*) Scilicet Abbatis, sunt quibus magis arridet, ut dicatur Alpium Cella, quàm Abbatis Cella. Sed Poeta noster somnium putat. De oppido sancti Galli in Panegyrico postea dicemus. *Littoreq; in nostro*) Id est Helvetico. *Constantia*) Vide ut Poeta hic minimè invidus huic urbi suam tribuerit laudem, cùm nulla unquam vicina urbs rebus Helveticis magis obstiterit, non magno sanè suo commodo.

Deinde paludosus splendentis Limagus unda,
Ho[illegible]es Adulae, Claronaq; incolæ terræ
An[illegible] ni abis semperq; ca[illegible]s aptissimus alnis,
Vol[illegible]itur in gyros. & lenta volumina torquet.
Huic est ad lævam quo vix est sanctior usquam
Orbe locus, frondens Mariæ genitricis Eremus.
Vix alibi invenies tam mitia Numina Diva,
Propitiumq; Deum & præsentes Virginis aras.
Belliger has validis cognoscit Suevus in armis,
Contentusq; suis, aptusq; ad bella Sicamber,
Quiq; sub Arctoo pressatur Sarmata plaustro
Attingens Boream rigidissima littora Ponti.

Deinde) Exponit *secundum pagum*, quem *Limagus conficit fluvius*. cujus quoque mentionem non facile apud antiquos Scriptores reperies. Hodie tamen nomen satis clarum ac integrum est. Compositum namque dicitur ad imitationem Celticæ linguæ, quæ frequenter nomina in magus connectit, ut Rhotomagus, Neomagus, &c. Illud sanè adnotandum, eum *apud Claronenses oriri, & vocari Linthum*, deinde *ex lacu Rivaribalium effundi amnem, cui nomen Magus, eos confluere in unum, ac deinde Limagum vocitari*, intrare autem, posteaquam ab origine circiter decem millia passuum, Claronam, atque infra Claronam castra, & Marcam, duas Regiunculas irrigaverit, in lacum Tygurinum, huncque pertransiiteria & medium urbis Tyguri, post hæc autem cursu ad 200. stadiorum confecto in Arolam primum, brevissimo post spacio in Rhenum influere. *Paludosus*) Dixisset lacunosus, si lingua Latina haberet, aut si ea vox à lacu derivari potius videretur, quàm à lacuna. Limagus enim lacus excipit, ad minimum quinque. *Hospes*) Appositio. *Adulea*) Adulas mons à Ptol. *lib.2.* ponitur, incumbens & Helvetiis & Rhætis. Porrò Limagus oritur ultima parte Claronensis ditionis quæ attingit Ætuatios, quibus Adulas imminet. Ptol. valde latum hunc montem facit, ut sit verisimile etiam Urorum ac Suicorum Regionem contingere, ad lacum usque Tygurinum ubi adhuc nominis aliquid est, Etzel/ post quem lacum est Divæ Virginis templum, de quo noster Poeta, quod Christo Episcopo consecratum creditur, ac magnæ Europæ parti notissimum. *Semperq; cavis aptissimus alnis*) Id est, semper navigabilis est. *Volvitur in gyros*) Flexuosus est. *Huic est ad levam*) *Divæ Virginis Eremitanæ locum* significat. Qui *quàm sit sacer*, *arguit* perfacilè, *quòd Christo consecratus fertur Episcopo*. Postcaquam enim, ubi Divi Mentadi casula fuit, sacellum est extructum, *Sanctus Conradus Præsul tunc temporis Constantiensis, Vir omni genere Virtutis florens, accitus confestim ad ipsum consecrandum advenit. media autem nocte, dum preces Deo pro consuetudine funderet, audivit cum aliis devotis viris melos & dulce, & novum. Atq; diligentius perscrutanti, tale animadversum ab Angelis, Christo præsente, decantari, quo Episcopi vel hodie mos est, ut in templorum dedicatione. Prima statim luce rem auditam divulgat. Verum, qui rei fidem temere præstare nolebant, Conradum sunt adhortati, ut quod jussus erat, conficeret, postquam igitur incepit, vox continuo ter audita, Desine frater, cœlitus consecratum est.* Ex illo itaque, quod res erat, creditum. Deinde à summis Pontificibus, aliisque confirmatum, quorum testimonia in sacratissimo illo loco hodie conservantur. *Frondens*) Habet enim h[illegible] guissima. *Præsentes*) Quæ citius succ[illegible] in Buc. *Nec tam præsentes alibi cogn*[illegible] *Suevus*) *Belligerum Suevum* dicit, Cæ[illegible] tus, qui *eam gentem longe maximam &* [illegible] *mam Germanorum omnium* scribit, *lib. 4.* [illegible] bo, *potentia* dicit, *& hominum frequentia* [illegible] *antecellere. Aptusq; ad bella Sicamber*) [illegible] Sicambros feroces appellat, *lib. 4. Car* [illegible] puli sunt Germaniæ Transrhenani, hodie W[illegible] volos dicunt. *Sarmata*) Polonum dicit, q[illegible] Sarmatiæ hodie partem possidet. Mira de [illegible] pulis apud Scriptores commemorantur, le[illegible] *lib. 7. & 11. Metamorph. lib. 3. Sarmatas* P[illegible] *lib. 4. Sauromatas* à Græcis vocari. *Rigid*[illegible]) Frigidissima.

Tum ne sit pelagus, ne lentis sordeat undis
Explicat os patulum, Tigurinamq; abluit urbem
Thermopolimq; adiens, ad olentes sulphure t[illegible]as,
Arentesq; locos, Epicurea mœnia lambit.
Hic Stygio à flatu. mediaq; voragine terræ.
Aspice sanantes undas, laticesq; salubres,
Queis (ni nolis) languentia membra levabunt.
Utilia hæc utaro, præsentia balnea semper
Ad quemcunq; velis, in quovis corpore m[o]rbum.
Mitis aqua, & nostris non importuna periclis
Campanum superans stagnum putresq; liquores,
Baianumq; amnem, & Cydni felicior unda.
Sunt & qui fluvium dicant hunc esse Lemannum
Unde suum teneat pugnax Alemannia nomen.

Tum ne sit pelagus) Scilicet Limagu[s] cum l[a]cu. Id est autem, ne sit lacus continuus sine exitu. *Lentis*) Stantibus. *Explicat*) Aperit. *Os* Ost[ium]. *Abluit*) Perluit. *Thermopolim*, Aquas scilicet [illegible] vetiorum, vulgò Ober Baden hoc est *super*[illegible] *aqua*. Sunt enim & *Thermæ sive aqua inferi*[illegible] *quibus Marchiones Badenses* cognomentum [illegible] *Olentes sulph.*) Aquæ enim quæ hoc loco [illegible] nunt, sulphuratæ sunt. *Arentesq;*) Ca[illegible] *Epicurea mœnia*) Voluptatis plena. Secu[illegible] dam enim *Epicurus summum bonum in* [illegible] *corporis constituit. Sunt* tamen *qui ex proba*[illegible] *non corporis, sed animi voluptatem, ipsum* [illegible] *contendant*. Quòd Poëta dicit, non ad [illegible] ferendum, sed Thermas, quæ ab opp[illegible] ad trecentos passus. Hæ namque t[illegible] Pogius Florentinus patet, si volupta[s] vita[illegible] queat efficere, nihil iis omnino deesse [illegible] matam voluptatem. Ejus epistolam lege, [illegible] ad Nicolaum quendam, in qua tum bal[illegible] lavantium mores, voluptatem, ludo[s], joc[illegible] aquæ virtutem abundè invenies. *Lambit*[illegible] dat. Pers. Illis relinquo quorum imagines [illegible] Hederæ sequaces. *Stygio*) T[a]nquam ab inf[illegible] nientes. *Mediaq; voragine*) E medio terræ. [illegible] namque terræ meatus, tales *aquæ* [s]unt. Hæ [illegible] *sint calida*. Pontanus his verbis scribit:

Bajano sed ne fumare in littore Thermas
Mirere, aut liquidis fluitare incendia venis.
Vulcani fota sulphureis incensa camini[s]
Ipsa monent, latè multum tellu[r]e sub ima
Debacharī ignem, camposque exurere [a]pertos.
Inde fluit calidum referens ex igne vap[o]rem
Unda fugax, tectis fervent & balnea flamm[is].

Lan-

Languentia) Ægrotantia, infirma. *Utero*) scilicet fœminarum. Hæc enim singularis est *hujus laquæ virtus*, & propè divina, *quà sterilitati mulierum medetur Fœcundas autem fœcundiores, & prolis multiplicatione enervatas reddit fortiores. Præsentia*) Cito juvantia illud nempe præsens dicitur, quod quia non abest, citò operatur vel bonum, vel malum. Inde Numina dicuntur præsentia, ut superius, quòd citò juvent, & venena, quòd citò necent. *Ad quem.*) *Plurimum* enim *conferunt* prius medico consulto) *stomachicis. Prosunt cerebro, visui, & auditui plurimum, imo totius capitis dolores mitigant. Epati conducunt & spleni. Ilium dolorem tollunt, & renum lassitudinem restituunt.* Hujusmodi virtutes se centas habent, quas prudentes jam præterimus. *Non importuna*) Salubris. *Campanum superans stagnum*) id est, *balnea*, quæ *sunt permulta in Campania*, plaga (ut Flor. scribit Epit. 1.) pulcherrima totius orbis. Hic sunt repentes fontibus Bajæ, & ad sanandos morbos, & ad voluptatem commodissimæ: à Regionis feracitate sumptum adagium quod dici solet, *Plus apud Campanos unguenti, quàm apud cæteros olei fieri* Plin. *lib.* 3. & 18. præclarè de Campania scribit. *Puteresq́ liquores*) Balnea Puteolana. Alludit ad nomen, *a putore* enim *secundum aliquos aquarum Puteolos urbem dictam* volunt, *alii* verò *a puteorum frequentia.* Autor Strab. *lib* 5 *Bajanumq; amnem* Balnea quæ *Bajæ* dicuntur. Seneca eum locum devitandum monet, quòd habeat quasdam naturales dotes, quibus illum sibi celebrandum luxuria sumpserit. De Bajis Strab. *lib* 5. *Et Cydno felicior*) *Cydnus amnis Ciliciæ podagricis medetur*, ut Plin. inquit *lib* 3. Idem asserit Vitruv *lib.* 8. De Cydno alioqui & Sol. *c.* 47. & Curt. *lib* 3. *Sunt & qui* Sunt qui à Limago Alemanniam dictam putent, sed Poëta opinionem quorundam recenset, non suam sententiam.

> *Tertius Ursa celer, nunc verso nomine Rusa,*
> *Gothica stagna trahens, Tauriscas proruit undas*
> *Alpibus a summis, hoc est a monte Gothardo*
> *Usq; ad Luceriam, Tuginusq; amnibus auctus*
> *Labitur in patrios, quos nunquam contigit ortus.*

Tertius Ursa celer) *Ab Ursa flumine, hodie Rusa* inversa priore syllaba, *tertius conficitur pagus.* Id quidem flumen, *ex monte quem Furcam appellant, oritur*, fluit per loca confragula, donec *non procul à Vetere pago* (ita locus primus apud Urios nuncupatur) *in lacum quatuor civitatibus communem* ut dictum est, sed appellationem habentem a tertiis, quas alluit, *ingreditur.* Hunc inquam lacum *pertransit ad urbem usq; Luceriam*, qua secta in partes duas, denuò erumpit. In multos deinde circumductus gyros, *Rhenum intrat non multo sub Brugis Herogea oppidulo. Verso nomine*) Id est syllaba ur, in ru. *Gothica*) Suica. Est enim lacus parvus apud Suicos exiens in lacum Lucernum. *Tauriscas*) Uriorum. *Suici enim a Gothis, Urii à Tauriscis descendunt.* Porrò quanta sit prima de Gothis, incertum Autores faciunt, si respicimus etymon ejus à Germanico Güt/ diphthongo produceretur, sed eam nec Græci nec Latini agnoscunt. Ausonius corripuit. At bona pars Eruditorum geminat tt, unde & produci potest. Poëta utrunque & hic & alibi secutus in Gotthico ac Gotthardo. *Alpibus a summis*) *Summas Alpes* Cæsar vocat, qui nunc *mons S Gotthardi* dicitur, è quo 7. flumina ad quatuor mundi plagas profluunt. Nempe ad Ortum citerior ac ulterior Rhenus (qui postea tamen ad Septentrionem) ad Meridiem Ticinus, Madia, ac Tosa: ad Occasum Rhodanus: inter Occasum ac Septentrionem Arola denique ad Septentrionem Rusa sive Ursa. *Usq; ad Luceriam, Tuginusq;* Luceria inclyta urbs ad ostia lacus jam dicti, qui communis ipsi est cum Uriis, Suicis ac Sylvanis, de qua, sicut & de Tugio, postea in Panegyrico. Augetur autem Ursa Lucernæ ditionis fluvio, Emmana, & Tugini lacus ostiis circa vallem quam Manæ dicunt. *Labitur in patrios*) Hoc est fluit ad Septentrionem unde venerunt Gotthi, à quibus (ut suprà dictum est) Suici suam æstimant originem, quam Poëta hic sequitur ad vulgi opinionem.

> *Ultimus est Arola, is Rhodano contrarius exit,*
> *Thunum: & Arctopolim, fatis felicibus ortam,*
> *Auspiciisq; Deum, & plura in se flumina captat,*
> *Oppida multa ambit, Salodoria Regna peragrat,*
> *Regna sub Habramo tam fausto sydere nata.*
> *Pars hac Helvetiæ fluvii cognomina servat.*
> *Heroum tellus & adunci vulturis arces.*

Ultimus est Arola) *Arola* noster *ex montibus* erumpit, *unde fluit Rhodanus, per lacum Haslensem* (quem Avellanum dicere posses) *& Thunum labitur. Venit Bernam*, quam totam penè concludit, *Salodorum* alluit. Cursu longissimo deinde confecto *Rheno commiscetur cum Limago & Rusa. Et quartum pagum conficit.* Porrò de hoc flumine & oppido Salodoro in Divi Martini vita de Sancta Thebea legione ita legitur. *Ex eadem legione fuisse dicuntur etiam illi martyres Ursus & Victor, quos Salodori passos, fama confirmat. Salodorum verò castrum est super Arolam fluvium, neq; longè a Rheno positum.* Hæc ille. Quòd si, quod Valla docet *lib.* 4. *Eleg.* Castrum est locus muris munitus, & ut Ser. *in* 6. *Æn.* fatetur, etiam civitas certè hæc verba pulcherrimè in urbem Salodorensem conveniunt. Meminit autem & fluvii Arolæ Bocc. Flor, ubiubi legerit. Neminem enim ut solet, citat Autorem. *Rhodano contrarius*) Nam ad Boream, cum ad Austrum vergat Rhodanus *Thunum*) ad hoc oppidum Bernanæ ditionis. *Ortam*) Conditam. *Auspiciis*) Bona fortuna, feliciter *Flumina*) Ut Sanam fluvium Friburgensium. *Oppida multa ambit*) Bernam ut dictum est, ferè ambit, ac alia quædam oppidula *Salodoria Solodorum, non Salidurnum, nec Solodorum*, rectè dicimus. Hinc Salodurius deflexit Autor. Invenit namque apud eam civitatem in lapide antiquissimo Salodorum, *sic nimirum appellatum, quasi salis donum* ἅλς nempe sal, aspiratione in s mutata, & δῶρον donum significat *videtur autem ibi salis vectigal fuisse Romanis. Sub Abramo*) Antiquissimam enim esse constat, nam *exceptis Treveris, nulla urbs, vel Galliæ, vel Germaniæ antiquior.* In Habramo synæresis est *Nata*, Extructa, condita. *Pars hac Helvetiæ cognomina servat*) Nam terra adiacens vocatur *Argea*, à nobis Ergöw. Nonnulla etiam oppida inde appellationem sortiuntur, ut vulgari lingua proferimus Arow/ Arburg Nam *quod ab Arave, hæc oppida putant* tale est quale *Basileam a basilisco. Heroum tellus*) Interpretatio ejus, quod nos dicimus *Herogea.* Multi enim sunt, qui existimant *Heroum tellurem* Hergöw / *vetustatem*

propter Duces, Comites, Barones, Nobiles absq; numero, quo eam terram olim inhabitarunt. Et adunci vulturis) Vulturem ponit pro accipitre. Significat arcem, cui vulgò nomen Habspurg. Quanquam *duae ejus nominis* sint *in Helvetiis* arces, altera ad lacum Lucernum, hodie diruta, altera supra Brugas ad Arolam, quæ hodie Bernatium est, integra: *ab utra autem* 14. *Comites* (tot enim sunt hodie in Principum Austriæ genealogia) Historici certant, & adhuc sub judice lis est.

Quattuor hi pagi, quos à Regione Notorum
Impetus in Boream torsit, Rhenoq; remisit.
Ante tamen liquidosq; lacus sterilesq; paludes,
Et stagna alta creant, plus quattuor inclytus auget
Lamagus, & nautis portus, & piscibus antra.
Tres Arolæ & tres Ursa sedoblunctatus arenis
In circum Duras, immensa cataclyta fundit,
Omnia piscinis, non omnia navibus apta.

Quattuor hi pagi) Enumerat lacus & paludes proximas dictis quatuor fluminibus, non quòd ab his ille omnes adimpleantur, sed quia sint propè, & rivis interdum conveniant. Recensuimus ous superius plurimos lacus, per quos ea flumina transcurru[illegible]t. *Quos à regione Notorum*) Id est, quos cursus à Meridiei parte ad Septentrionem compulit, nam Rheno admiscentur, ut dictum est, qui ad Septentrionem defertur. *Ante tamen*) Scilicet quàm Rheno copulantur. *Sterilesq; paludes*) Ita Hor. in Poe. Regis opus sterilisque diu palus, aptaque remis. *Plus quattuor*) Nam qoinque Vesenium Clenium, Tygurinum, Phœbinium, & Gryphensem. *Antra*) Domicilia. *Tres Arolæ*) Neapolitanum, & Bielensem. *Et tres Ursa*) Lucerinum, & Tuginum. *Cataclysta*) Loca concava ab aqua cadente. Ambros. *Nilus fluvius maximus eo loco, ubi se ex altissimis montibus in cataclyta illa præcipitat, magnitudine fragoris sui, aures accolarum obstruit. Piscinis*) Locis ubi pisces conservantur. Gell. *lib* 2. *Lacus verò & stagna, quæ piscibus vivis coercentur clausa, suo atq; proprio nomine piscinas nominaverunt.*

Hæc Pater omnipotens, dum magnum conderet or-
Dispositit prudens, ne totum fortè per ævum (bem,
Staret inane chaos, penitusq; illunis abyssus,
Bella elementorum. & fera prælia voce diremit,
Ætheriasq; Alpes, juga summo proxima cœlo,
Esse caput jubet Europes sub sidere membra
Læta quod in planum fluvios habuêre receptos.

Hæc Pater omnipotens) Deum ita patriæ situm dispotuisse ait ab initio, dum crear[illegible] mundum, ne perpetuo chaos maneret. *Inane chaos*) Imit[illegible]o est, non mens vera Poëtæ Verg[illegible] in *Syleno*, & Ovid. *lib.* 1. *Transfor.* Hesiodum sequentes dicunt, *Chaum*, id est, *rudit. inordinataq; materia confusam* ut [illegible] Lact. *lib.* [illegible] *congeriem principium omnium fuisse rerum. Penitusq;*) Hoc [illegible]t, non abyssus, id est, i[illegible]formis & subjacens materia, quæ Græcis ὕλη & χάος dicitur, pe[illegible]maneret absque luce; alio qui ab[illegible]sum volunt [illegible]sse immensam quandam aquæ p[illegible]ofun[illegible]ditat[illegible]. *Bella elementorum*) Quatuor qualitates, quæ inte[illegible] se sunt contrariæ. *Voce*) Verbo, quia dixit [illegible] facta sunt. V[illegible]ba sunt ex 5 *Æneid.* [illegible] detorta Nam u[illegible] Æ[illegible]eas verbo dist[illegible] D[illegible] & Ent[illegible]m, ita Deus elemento um [illegible]ontu[illegible]nem. *Mem[illegible]ra*) Al[illegible]as p[illegible]es Europæ. Manet in Metaphora, quia dixit Esse caput jubet Europes. *Læta quod in planum* [illegible] membra hæc ob hanc causam læta sunt q[illegible] vios ab eo capite, quæ est Helvetia, in su[illegible] piunt superficiem.

PANEGYRICON

Hæc facies patriæ est, plectro majore sona [illegible]
Si populum aggrediar, mores studiumq; re[illegible]
Atq; tot excultas urbes, tot & oppida muris.
Quùm possis cedam casurus fasce sub isto,
Ponderéq; immenso, nostris hæc ardua moles
Viribus est impar. en nostræ sedia Musa,
En lyra blanda fide, & consona plectra repono.
Vix tamen exoro, bissena pangeret urbes,
Helvetia insignes, terraq; ac æthere notas
Metropoles, quibus una fides eademq; voluntas
Audiit, & mitis nec dedignata precantem,
Composito vultu tales dat pectore voces.
Vellem equidem, quæ sum parvi tua M[illegible]a,
Dignius orderer, possemq; sonare potentem
Sermonem, qui sit rebus bene congruus [illegible]s.
Audendum est veniant bissena hoc ordine p[illegible]
In numerum, quicunq; placet vix ipsa recuso.

Hæc facies patriæ) Sequitur Panegyricum [illegible] carmen laudativum *tredecim partium H[illegible]tia quas totum Imperium nostrum [illegible]t d[illegible]um. Ha[illegible] est administratio & cura totius Regio[illegible], pr[illegible]ert[illegible] cum aliquid evenit, quod ad universam He[illegible] pertinet. Alioqui c[illegible]m sin[illegible]ulas suas civitate [illegible]nant.* [illegible]oëta b[illegible] ac d[illegible]au[illegible] batis cellam addidi[illegible]t, postquam & ip[illegible]a c[illegible] numero capitum Helvetiæ, [illegible]ppo[illegible]t de[illegible] de socus Helvetiorum, & Hel[illegible]etiæ l[illegible]ud[illegible] mò perorat cum admonitione. In h[illegible]c [illegible] scriptione licet ingenium Po[illegible]tæ co[illegible] metri bellicæ gloriæ sin[illegible] appellant facit participes, tam [illegible] hoc a[illegible] gulari commendatione [illegible] hoc ip[illegible] celebret. *Facies*) Facies omnis [illegible] ma est. Virg. 5. *Æneid. Quibus* [illegible] *Visam oris species. Mores studiumq;* [illegible] cit. Nam si vitam Majorum v[illegible]le[illegible], des[illegible]bere, opus est [illegible] & longior [illegible] lo sublimiore. *Fasce*) Onere. V[illegible] *F[illegible] se levabo. Moles*) Materia d[illegible] *Vi*[illegible] logenii. *Tædia*) Ob rei magnitud[illegible] *F*[illegible] Chordas. Alioqui citharæ genu[illegible] d[illegible] Festus. *Exoro*) Scilicet Musam. *Pan*[illegible] *et* [illegible]neret, componeret. Ita Gell. *lib.* [illegible] S[illegible] sum pangis, aut orationem solut[illegible] stru[illegible]) *Capita Helvetia*, seu partes. *Barbare canto*[illegible] pellantur. *Quibus una fides*) Concordi[illegible] sine dubio & imperium auxit, & rem u[illegible] Ergo quibus una voluntas, id est, quæ [illegible] bat. Ita enim sorores mortalium *Audiit* [illegible] Musa. *Vellem equidem*) M[illegible]sæ verba sunt ducta, ut Poëta liberius loqui poss[illegible]t. *Potentem sermonem*) Imitatio Hom. In [illegible] m[illegible] [illegible]ρὸν δ' ἄλλοι μῦθον [illegible]. *Audendum est*) P[illegible]bium, admonens fortiter periclita[illegible]m[illegible] nam. *Ordine*) Ordo is est partim [illegible] deris, ut hodie Legatos mittunt [illegible] & n[illegible] giunt. Nam u[illegible] libertatis vindices [illegible] aliu[illegible]tur, de quo postea ad finem.

Salve

... a belligera celeberrima gloria gentis
O Tigurum, urbs orbi & pando notissima cælo:
Cui pro nominibus, meritisq; & fortibus actis
Nulla sat esse potest immensi gloria mundi.
Te mediam scindit vivens Limagus unda,
Et super incumbit squamosis piscibus ingens
Amne lacus, vitreoq; relucent gurgite ripa.
Nubiferas turres, quid tam sublimia fronte
Tecta, quid ablotas splendenti fonte plateas
Commemorem? fora quid dicā? quid templa recensēā,
Atria cælicolis, & dignas Regibus aulas?
Urbs cælo, & Superum Rectori chara supremo.

Salve) Initium commendationis sumit à *Tiguro urbe, quæ primas partes inter Helvetios obtinet. Hodie Turregum seu Duregum appellitant ineptius.* De conditoribus ejus, quod varia traduntur, libenter tacemus. *Urbs est vetustissima*, situ admodum amœno. Jacet inter duos monticulos, illo vitifero, altero faciem præbente silvestribus plenam arboribus. Ædificiis pollet, templis monasteriis, mœnibus & fossis. Superne lacus incumbit limpidissimus longus circiter 30. mil ia passuum. Is urbem dissecans in medio Limagum, quem infra Claronam excipit, effundit. Sternitur pontibus duobus, qui urbem dissectam denuò conjungunt. Tigurinorum meminit Cæs. *lib. 1.* Strab. *lib. 7.* & Florus *Epit. 65. Belligera celeb. glor.*) Periphrasis Helvetiorum. *Nulla sat.*) Res domi forisque Tigurinorum gestæ tantæ sunt, tamq; eximiæ, ut brevibus numer[ari] haud queant. Quas lector si scires, videres Poëtam nostrum hoc loco nihil minus egisse quàm Poëtam, quorum hominum est, pro [tem]pore res supra meritum ext[o]llere. *Viventi,*) fluenti, nullum vitæ cert[ius] signum (inquit Erasmus) quàm motus, unde flumina quoque dicimus viventia. *Vitreoq;*) Claro, liquido. *Gurgite*) Tapinosis. *Quid ablotas*) Mundicies vicorum in civitatibus & amœna est & salubris. *Recenseam*) Synæresis. *Urbs cælo*) Commendatio à Religione. Nam Deus non diligit, nisi se diligentes.

Accede ò memoranda meis Ursina propago
Carminibus, gens Andino bene digna cothurno,
Mæoniaq; lyra, & Phœbi laudanda Camœnis.
Urbs actis prudens, urbs tot regnata per annos,
Tot populis, tot castellis, tot & arcibus altis.
Unus qui nobis cunctando restituunt rem.
Hanc Arola undique, Rhodanoq; fugacior amnis
In circum lambit se pulsq; immurmurat unda.
Aspice Dædaleos circ[u]s. Rhodiasq; columnas,
Et labyrintheum mutatis vicinum astris
Templum horrendum, ingens: non illud Mausolæū,
Seduceq; Pyramide Memphitica marmora vincēt.

Accede) Berna, seu mavis *Arctopolis* (nam *Ursus illi nomen indidit*) *urbium Helveticarum potentissima propter latam iurisdictionem: sex enim & viginti habet extra muros conventus. Conditam ferunt a Bertoldo Duce Zerin[gio] ...* locum est porrecta bene longum, cui est imp[...] & ab Arola fermè tota concluditur, tanq[uam] [fo]ssa profundissima. *Ædificia habet mirabiliter extracta*, nam licet totum circuire sub porticibus [...]meratis totam ferè urbem etiam pluviosissimo tempo[re]. *Templum ornatissimum. Viros al[tos] robustos*, laboriosos, bello & paci accommodissimos. *Andino*) Vergiliano. Is enim Andinus vates dici[tur], à pago Andes, ubi natus perhibetur. Non longè distat à Mantua, ut Donat. inquit, in vita Virg. *Mæoniaq; lyra*) Carmine Homerico Mart. *lib.* , *Perlege Mæonio cantatas carmine ranas.* *Phœbi*) Apollinis, cujus epitheton Phœbus est peculiare, nam purum significat. *Urbs actis prudens*) Laus à prudentia, sine qua Virtute nemo quicquam probe agit. Quare meritò dicitur reliquis Virtutibus quasi lumen præferre, atque demonstrare viam. *Urbs tot regnata per annos*) Innuit urbis ætatem. I[ac]tunt aut[em] in fundamenta ejus jacta anno Salutis nostræ 1191. Mense Majo, Henrico Sexto Imperatore. *Unus qui nobis*) Ennii versus ad rem Poëtæ deflexus. Fuère enim *Bernates* olim *cunctatore*, minimeque temerarii, *unde tantum nacti sunt Imperium. Rhodanoq; fuga*) Oppositum Autores dicunt. Sed de Arari, non de Arola comparatio est apud illos. *Dædaleos*) Artificiosos, loquitur autem Poëta de templo & area ante templum, denique de universa urbe, quæ ex lapide quadro fere tota facta est, præbente materiam copiosè, qui ad imum urbis est, monte sectili: cæterùm non credo talem urbis situm esse terrarum orbe, qualis est Berna. Arola enim (ut dictum est) tam profundum habet alveum, ut locum, cui imposita est urbs, quisque ipsum flumen, à Meridie, Ortu, ac Septentrione circumdet, montem secent. Dorsum longum est ad mille plus minus passus, trium platearum, sed latissimarum, per quas ita amnis ab Occasu, nempe Isthmo, qui continenti adjungitur, immittitur ut per omnes non modò plateas, sed etiam domos fluet, omnes sordes abluens. *Rhodiasq; columnas*) Id est, moles t[a]les, qual[is] erat C[olo]ssus Solis Rhodii inter septem orbis m[ir]acula habitus, de quo Plin. *lib. 34. Labyrintheum*) Id est tam mirè effigiatum, ut labyrinthus credi possit. *Horrendum*) Venerandum. Virg. *in 7. Horrendum sylvis, & religione parentum. Mausoleum*) *Mausoli sepulchrum*, quod condidit Artemisia uxor, postquàm Regem oppetiisse cognovit. Opus id, ut esset inter septem miracula, ejusdem artifices fecêre. teste Plin. *lib. 36.* Versus est spondaicus. *Pyramides*) Pyramides, moles sunt maximæ, ita constructæ, ut è lato in acutum tendant. De quibus cur sint erectæ Plin. ita scribit *lib. 36. Dicant obiter Pyramides in eadem Ægypto Regum pecuniæ otiosa ac stulta ostentatio, quippe faciendi eas causa à plerisq; traditur, ne pecuniam successoribus, aut æmulis insidiantibus præberent, aut ne plebs esset otiosa.* Joachimus meus parum ab his distetre existimat turres, quas templis tantis quandoque sumptibus Christiani a[d]nectunt. *Memphitica marmora*) Regibus apud Memphim, quæ quondam fuit Ægyptiorum Regia, urbs magna & populosa, erigebantur Pyramides maximæ. Vide Diodorum Siculum *lib. 2.*

Tertia Lucernia est, summa dicenda Camœna,
Prima salus nostri Imperii, miserata labores
Suicia & Urorum, trepidantisq; agmina sylvæ.
Non Leopoldi iras timuit, non Suevica bella,
Pannoniisq; minas, vicos unitata superbos
Auxit opes, nomenq; suum, famamq; perennem.
Primaq; cum primis sua fœdera junxit amicis,
Quodq; à luce datum venerabile nomen haberet,
Non oblita, dedit vires, crescensq; levavit
Imperium, luxitq; suis & fœdere vinxit.
Ergo quæ tribus est vicisunda, hæc eadem illa est.
Et nomen commune tenent, quod sylva repingit.

Tertia Lucerna est) *Lucerna (cui nomen vel à luce vel antiquissima Samnitium urbe, quæ & ipsa à luce dici videri potest)* situm obtinet planum, collibus à tergo circumseptum & sinistra. Ab his mœnia sustinentur, & turres altissimæ. Frontem amplectitur lacus, dextram fossæ aquosæ cum planitie altissima. Prospectant hæ duæ partes montes tam altos, ut nubes videantur tangere. Lacus Ursam, nunc vulgo Rusam fluvium, initio statim oppidi fundit, à quo ipsum oppidum scinditur medium. Pontibus tribus, & longitudine, & quòd undique tectæ sunt, conspicuis, mirificè adornatur. Ex his longissimus ad superius collegium ducentos penè passus extenditur. Unus porrò nudus oppidum quàm brevissimè nectit. Viros edit animi magnitudine præstantes, ingenia verò non pœnitenda. *Summa)* Magna hoc loco, non ultima, ut apud Horat. unde hæc sunt verba. *Prima salus)* Hoc ideo dictum, quòd *Lucerini primi fuère, qui isto fœdere cum tribus pagis, ipsis opem tulerunt contra impetum Ducum Austriæ.* Cur autem id fecerint, causa fuit, quod malè defendebantur à Nobilitate ipsis præfecta. Habebant enim tunc temporis tres pagos maximè infestos. Argumento est turricula, hodie dicta Seburg/ ubi Lucerini continuas habuisse custodias dicuntur. Deinde pali in lacu, ne quis navigio posset adire, infixi, atque ab uno, in littus oppositum extensi. Vestigia adhuc videntur. *Non Leopoldi)* Ducis Austriæ. Is Lucerinos, postquam fœdus cum tribus civitatibus Sylvanis percusserant, bello aggressus cum quater mille equitibus, peditibus innumeris apud Sempachium oppidulum ditionis hodie Lucerniæ oppressus periit. *Vicos)* Uriam, Suitiam, & Sylvaniam. *Superbos)* Nobiles, præstantes. *Primaq; cum primus sua fœdera junxit)* Opinionem sequitur quorundam, qui putaverunt fœdus quatuor civitatum Sylvæ (ita nos appellamus) primum fuisse. *Quodq; à luce datum venerabile)* Poëta sequitur antiquam vulgi prolationem, qui Luceriam adhuc Luceri accentu in prima syllaba posito, pronunciant, cùm *nunc Lucernam* vocitent vulgò. Et sanè Lucerna abjectum vocabulum est, quod Virg. neutiquam dignatus est heroico versu, quia à primitivo defecit. *Sciolus* aliquis & Historiarum imperitus nobis *ex Lucerna nobili nomine Lucernam fecit ignobile*, indignum viculo vocabulum, nedum nobilissimæ urbi. *Levavit)* Juvit. *Ergo quà*. Lacus enim (de quo ante dictum est) tam patet, ut omnes has partes attingat, tametsi procul à sese distant. Sylvania namque abest à Luceria milliare Germanicum, Suitia tria, quatuor Uris. *Et nomen.* Nominantur enim lingua nostra die vier Waldstädt/ Latinè non ita absurde dicere potes, Civitates sylvanas.

Uria post ingens Taurisca gente creata
Progenies Gallorum antiqua, per ultima belli
Fortunaq; pericula in has compulsa latebras
Delituit multis annis, ignobile fessa
Ocium agens, donec claris Habspurgius Heros
Ductor in Helvetiis multa Virtute Rudolphus
Surgeret Ausoniis præcelsa in culmina Regni,
Ad veteres redit mores, sunt robora prisca,
Atq; eadem Virtus, eadem est audacia membris.
Nemo illa major bello, nemo acrior armis,
Hæc nost[illegible]s Imperii, quæ prima tyrannos
Corripere est ausa, & volitanti plectere ferro.

Uria post ingens) *Uria, nec urbs, nec oppidum, sed communitas est pagorum.* Inter quos primus [illegible] gus, Vetus appellatus, ita pollet ædificiis, [illegible] teis lapide stratis, ut ab oppido nihil di[illegible] quòd caret mœnibus. *Nominis origo est ab Uro* bove sylvestri, *cujus caput Taurisci, à quibus illi [illegible] initium sumunt, gesserunt in armis.* Interi[illegible] mo[illegible] tibus, ut non possit adiri vel certè difficu[illegible] aut navigio, aut per montem Gotthardi p[illegible] ssimum. Viros habet prudentes, acres [illegible] erè contemptores animæ, ubi pro Justitia dimic[illegible] um est. *Taurisca gente creata)* Sequitur Poeta opinionem D. Ægidii Tschudi Claronensis, civis ac affinis sui, qui *Urios Taurisca gentis reliquias* existimat. Sicut ii hodie, *qui ad Carnos sedent*, Steurmarcker *vocantur, pro* Steurmarck: *antiquissima in Gallis gens*, sed multis vexata calamitatibus, & in Italia & [illegible] lyrico, diversas in sedes, ut Boii, diversas temporibus dispersi sunt. Sic *Urios in Alpes has veni[illegible]* & lingua Gallica, & insignia, taurinum capu[illegible] menta esse possunt. *Habspurgius Heros)* N[illegible] mæ familiæ ab Habspurg xiv Comites fuere u[illegible] que ad Rudolphum hunc, qui Romanorum R[illegible] ex ea electus fuit, ac domum Austriæ [illegible] antam fecit [illegible] primus illexit in amicitiam Urios, Suitios, ac [illegible] vanos, porrò quamdiu ille vixit, bene [illegible] es habuit. [illegible] rùm eô mortuo, Præfecti ejus existim[illegible] verè [illegible] ditos, non fœderatos, tyrannide cœpe[illegible] etia premere, sed inde prorsus expulsi. Imp[illegible] cu[illegible] vitam amisêre, ut initio descriptionis dictum est. *Ad veteres redit mores)* Id est, rursus bellum lu[illegible] ut Majores ejus, sed jam Christiani facti à mul[illegible] is. *Audacia)* Fortitudo. Aliàs temeritatem sig[illegible], idque propriè. *Fons Imperii)* Wilhelmus enim fœderis Autor Helvetic, Urius fuit. *Volitanti p[illegible] ere ferro)* Alludit ad Wilhelmum, qui, ut diximus [illegible] lo Grisleterum tyrannum traje[illegible]t.

Suitia bellipotens, in magnis inclyta rebus.
Et bello & pace immensos perp[illegible]ssa labores
Semper in Alpinis toto ævo exercita lus[illegible]
Figit apros, certatq; ursis, cursuq; volantes
Prævertit damas, cogitq; in retia cervos
Otia nulla sciunt juvenes, nulla otia adulti,
Scandere in montes, & duo vincere castu
Otia quis dicat. studium hoc ô Gothica nobis
Terra dabas, quando Italicis te sustulit oris,
Horrendasq; subit Dux Byzantinus in Alpes.
Post quoq; difficilis omnino exosa tyrannos,
Arma secuta modis Uri Guilielmia miris.

Suitia bellipotens) *Suitia* sequitur [illegible] *unde* [illegible] *confœderatis commune* apud vulgum *hodie* [illegible] *men Suitenses, vel Suiceri. Pagorum est con[illegible] ut Uria,* interclusa montibus, longè tamen q[illegible] Uria, situs amœnioris, facilioris que aditus. D[illegible] autem *Suiti* (ut vulgi est opinio, quam [illegible] sequitur) *originem à Suedis*, qui in ext[illegible]em[illegible] trionem versus Europa sunt [illegible] alio nomine [illegible] appellantur) cujus rei testimonium non mo[illegible] stræ Historiæ adferunt, sed & ii, qui vel hod[illegible] diam inhabitant. Ex quibus sæpe quæsitum [illegible] catoribus nostris, quicquamne haberent in annalibus, quod argu[illegible]ret expulsos sanè ex sua p[illegible] nostras, uti apud nos creditur, sedes devenis[illegible] De conformitate Regionum, morum, naturæ, aliarumque rerum, ut solet, nihil minus inqui[illegible]m Al[illegible] verârunt omnia, illud adjicientes, mirùs se gloriari me-

modis tam laudatum apud omnes gentes populum originem sibi ferre acceptam. *Appellatio est à Susterno quodam populi Duce, qui pugna fratre superior plagæ nomen* (nam de hoc certamen erat) *imposuit.* Quod quidem picturæ jam diu apud Suitos antiquissimæ indicant, nedum libri. Mirum autem in modum pulchra corpora progignit. Poëta his attribuit ea, quæ Maro 9. *Æneid.* priscis Latinis, & Bapt. Mantuanus Helvetiis in exhortatione Principum Christianorum contra Turcas, ubi sic scribit:

Gens fera, contemptrix animę, consueta per Alpes
Figere apros, certare ursis, nive candida semper
Per juga veloces cursu prævertere cervos
Helvetii, tibi dura acuunt venabula, & enses.

Labores) Hos commemorare, librum postularet. *Otia nulla*) Magna laus. Omnem enim malitiam docuit otiositas, ut Chrysostomus ait. *Cæstu*) Cæstus clavam significat ex corio, quæ plumbum insutum habet, loris bubulis manibus brachiisq; adligabatur. Antiquitus erat durum [illegible] tamen cæstuum, raroq; sine cæde committebatur. *O Gothica*) Hic producit primam de Gothia, ut diphthongus Gốt exposcit. *Dicti enim Gothi* die Gốtten. *Qui cum Getis eosdem putant, totam errant cælo.* Getæ enim ad finem Danubii sedem habent. Gothi autem in Scandinavia Regione septentrionali, velut altero mundo, de qua natione Olaus Magnus Gothus Upsaliensis Episcopus Vir sanctissimus, elegantem nostra ætate descriptionem exhibuit. *Dux Byzantinus*) Narses Justiniani Imperatoris Dux. De hac re Leonar. Aret. sic scribit *lib. 4. de bello Goth. Inter hæc ad mille equites ex Gothorum castris aufugerant, magnisq; itineribus Papiam & alia trans Padum oppida petierant. Reliqui autem fœdere cum Narsete icto, sua privatim asportantes Italia excedere, ac nunquam adversum Romanum Imperium bellum gerere promiserunt. Libertate tamen retenta, sine ulla Romani Imperii subjectione.* Libro quoque 2. ait: *Gothos in Alpibus frequentia habuisse castella, & multas arces. Arma sec.*) Hæc ita habet hoc modo: *Agrianus* (quem Staufacher nominant) *domum contignatam pro more Suitorum sumptuosè extruxerat. Quam, Gr[illegible] eterus p[illegible]ætervectus equo, ubi diutius contemplatus esset, tandem rogavit, cujusnam esset? Respondit ille non ignarus tyrannici pectoris, Tua est optimè Princeps, & mihi conductitia.* Abiit tyrannus. Hic verò magis perculsus sollicitudine, ne in domum suam violenter, qua erat malignitate (prius namque non semel contra alios idem patraverat) impetum faceret, tristis egit tantisper, dum persuasus ab uxore concederet Uriam, inventurum iri fortasse, quos similis injuria premeret. Consilio approbato, reperit duos, conveniunt, conqueruntur tyranni injustitiam, & denique conjurant, se aut mortem obituros, aut patriam secum adserturos in libertatem. Quid actum sit, ita palàm est, ut pluribus verbis non egeat. *Uri Guilelmia*) pro Guilielmi Urii, figuratus sermo, [illegible] in synæresi Uri, pro Urii.

Sylvanam gentem, Romano a sanguine cretam,
Quam scindit geminam nemoroso robore sylva,
Quis digne satis extollat, cui luculus aer,
Lucidaq; amne loca, & fœcundo gramine campi:
Miles & in jaculis, & longa turbidus hasta.
Libertatis honos, & prisca gloria Romæ.
Sarnenses arces, infesto sydere nata,
Ipse tyrannus idem, tua jura Agriane perosus,
Ostendunt, huic est vasta prius incola eremi,
Nicoleos, qui uno & viginti sobrius annis,
Nil potus esusq; tulit, mysteria cœli
Edoctus, sacro vivebat corpore Christi.

Sylvanam gentem) Proxima nunc *Sylvania*, duplex quidem *superior & inferior, nomen sortita est à sylva interjacente* Underwalden *quasi dicas inter sylvas, non autem à centum sylvis*, ut quidam somniarunt, sic enim aspirationem acciperet. Multis pagis abundat montosa prorsus, latissimis tamen atque fœcundissimis pratis. A Romanis (ut fama est) inferior pars, quæ Stans vocatur, descendit, expulsis ab urbe per seditionem, quos quantum & cultu & fortitudine adhuc repræsentet, noverunt, quibus mores & gesta Sylvanorum sunt comperta. *Cretam*) Ortam. Verg. *Quo sanguine cretus, Hortamur. Geminam*) Duæ partes enim sunt (ut diximus) & duo conventus. Ad Concilia Helvetiorum duos mittunt Legatos, qui tantùm suffragium possunt reddere. In dividendis quoque vel stipendiis, vel aliis rebus superior, quòd major est, duas portiones, ubi inferior, unam accipit. Hujus pagis præcipuus Stans vocitatur, illius Sarnen. *Miles & in*) Indicat populum esse bellicosum. *Turbidus*) Pugnax, terribilis. Verg. *Et urnulo adversum se turbidus infert. Libertatis*) Helvetiæ pro qua paranda & conservanda, nihil non subierunt laborum. *Roma*) Ad h[illegible] referunt originem, ut dictum est. Nihil autem hactenus egerunt quo ab illa degenerâsse queant redargui. *Sarnenses arces*) Vicus est Sarnen, modo id quoque relatum, primus Sylvæ superioris, unde Sarnensis est deflexum, à quo non procul Landebergius tyrannus arcem habuit cùm arte, tùm natura sic munitam, ut de ejus expugnatione fermè desperatum esset. Tum verò succurrit exactio, quam tyrannus, qui Landenbergio successerat, statuit, *ad expilandum populum, ut videlicet singuli singulis diebus festis, quos quatuor per annum celebramus, pro facultate aliquid tributi sibi nomine adferrent.* Nam dum Divina tyranno audiente, censum Sylvani putarentur adferre, arcem intromissi occupant. Quæ res statim ut ad Dominum pervenit, omnibus posthabitis, paucisq; ex ministerio comitatus Sylvania excessit. Hæc obiter diximus. *Ipse tyrannus*) Landenbergius. De hoc ab initio penè dictum est. *Huic est vasta*) *Nicolaum* significat *eremitam.* Hic quidem *natione Sylvanus, Patre Henrico, matre Hemmanna progenitus, Divino monitu eremum intravit, uxorem cum decem liberis, quinq; maribus & totidem puellis relicta,* ubi absq; cibo & potu humano 21. annos transegit. Solitus fuit aliquando dicere: *Longè gratius, ibi fuisse, quod divina gratia potuerit penitus uxori suæ renunciare, quàm quod cibo.* Sepultus jacet apud Sylvanos in pago, cui nomen Sachslen. Vir fuit admodum procera statura, & formosa. Supra quàm erat satis, macie confectus, ut nihil aliud habere visus sit, quam cutem ossibus adhærentem. Color erat fuscus, capilli nigri, canicie sparsim interspersi. Barba non prolixa, nec multo pilo, sed in medio bifurcata. Oculi apprimè nigri, & quibus terreri quis potuisset, ob venerandum fulgorem, concuti. Colli, gutturisq; venæ, dum loquebatur, non sanguine, sed aere videbantur plenæ. Veste usus unica & simplici, ad talos usq; demissa. Ca-

pue [illegible], & nudipedes. Vocem edebat virilem, sermonem [illegible] dum Disputans de Deo, videbatur omnia Sacrarum Literarum secreta esse rimatus, cùm tamen ne lit[eras] tam quidem noverat. Illud addam: Cellulam ejus [fu]isse longam duobus pa[ssi]bus & semis, l[a]tam u[n]ius & dimidii, altam, ut capite ejus summitatem ta[n]geret. Fenestrenulas hæc duas habuit, palmæ latitudinem referentes. Nihil insuper videbas, præter humillima scabella, quibus haud dubiè pro cervicalibus utebatur. Hæc adscripsimus ob eam cau[s]am, quòd hactenus non vidimus adnotata ab hi[s], qui vitam ejus viri Literis mandarunt: quamvis Henricus Lupulus Canonicus Bernensis humo planè d[oc]tus nih[i]l penè omiserit, ejus libellum propediem in lucem dabimus. Nostri Poëtæ parens cum eo locutus fertur, cum avo Poëtæ ac ejus majoribus bello interfuit. Poëta eo anno natus est quando Nicolaus moritur, anno Christi 1488. Filium ejus Consulem vidit Poeta Sylvaniæ, anno à Jesu Christi Natali 1510. *In ipso sydere nata*) Qu[æ] paulo post tyrannidem dirutæ sunt. *I[n] ma jura Agriane*) Novam libertatem, quę alia adferebat jura, & Agnanum Sutcum de quo antea vulgò Stouffacher vult intelligi. *Nicoleos*) Atnea decim[a] [illegible]. Nam Nicolaus, dittochæus heroico versui [mi]nimus apta erat dictio.

Tugium ab antiqua Helvetiorum gente creatum,
Gens fer[t] i. populumq; acer. gens sueta laboris,
Semper in arentis juvenes exercet arena
Terra minor reliquis, sed non tamen infima Virtus,
Dura manus bello, nullo perterrita casu,
Stat, velut à rapido quercus non mobilis Euro
Vapulat, instructaq; ignara phalange revelit.
Facta Patrum ostendunt, & monstrant tempora nostra
Tuginos acres, & libertate celebres.
Solli[c]itosq; suis natosq; ad bella Camillos.
Huic sunt a tergo colles, sed dextera pingui
Rure virens, frontem nitida lacus abluit unda.

Tugium ab antiqua) *Tugium*, vulgò Zug, *oppidum est, cujus frontem cingit lacus, tergum & sinistram monticuli, dextram campi non mediocriter fertiles.* Memini à majoribus me audisse, *longè quondam fuisse amplius, quam sit hodie, sed unam ejus partem ob lacum in ulteriorem subsedisse.* Extra muros parum admodum habet Imperii. Homines producit mirè formosos, & acres. Tugnorum meminit Strab. *lib.* 4. & 7 ubi ait, de Cimbris loquens. *Cumq; conflatas latrociniis opes longe suis ampliores esse viderent, in Helvetios se contulisse. Et præcipue ex eis Tigurinos, & Tuginos sollicitasse. Universos vero delevêre Romani.* (*Sc Terra minor reliq.*) Eximia laus hujus urbis quod cùm e[i] viuni pauciores habeat cum maximis tamen civitatibus Helvetiorum nunquam detrectavit certamen, sive adversus exteros bellandum esset, sive civili bello opus fuit, unde & præturas exteras, suffragiumq; æquum cum maximis habet civitatibus, tanquam prima classis Romana inter cæteras. Hanc noster Poeta semper maximi fecit. *Acer*) Fortis. Verg. *Arma acri facienda viro.* *Stat*) Comparatio. *Euro*) Vento quovis. Species pro genere *Vapulat.* (Percutitur, impellitur. *Phalange.*) Ordine. Quid Phalanx propriè sit, his verbis Q. Curtii *lib.* 3. clarum videtur *Ipsi Phalangem vocant peditum stabile agmen. Vir viro, armis arma conserta sunt. Camillos*) Fortes, sicut erat Camillus, qui urbe à Gallis Senonibus capta [illegible] lium usque à tergo eos subitò aggressus ad[eo] [illegible] dit, ut omnia incendiorum vestigia [illegible] tam Urbem igne consumpserant G[alli] [illegible] inundatione deleret. Vide Liv. *lib* 5 *dec*[illegible] Flor. *epit.* 1. & Plutarch. Poeta eleg[i]t [illegible] numerum muravit. Quemadmodu[m] V[irg.] [illegible] *Georg. Extulit hæc Decios, Marios, magnos*[que] *[Ca]millos.*

Tu quoq; Limagiana gravis gens inclyta be[llo]
Et libertatis vindex, temeraria Rheni
Bella teris gladio, diroq; explosa tyranno,
Culmineq; eductas in sphæra dirnis arces.
Plurima majorum tibi sunt exempla tuorum
Aspice disjecta Vesania pergama muro,
Quid patres potuêre tui, se æquare labores
Majorum pulchrum est, demptaq; ulcisier [um]bras.
Sunt tibi in æthereo duo numina maxima cœlo,
Inclytus effugiens noctem Fridolinus opacam,
Hillarion Gallus, Pictona gloria gentis
Sæpe vocanda tibi, sæpe in tua vota vocanda.

Tu quoq; Limag.) *Clarona pagus totam ditionem [d]enominat*, inter muntana jac[et] [illigi]tissima, l[illegible] beisima profert. Quod quidem [illegible] ster comprobat. Et Arbogastus Strub civis eju[s] [illegible] dom in vivis esset, non mediocre decus fuit A[cade]miæ Viennensi D. Ægidius T[sc]hu[di] insigne [illegible] mentum hujus seculi, unà cum [illegible] ibus [illegible] familia Poetæ nostro favent[illegible]a. Adde [illegible] Henricum Schulium Nephelin[u]m Poetæ ex nepotem, in rebus Mathemat[icis] non me[diocriter] eruditum: sed ad alia transeo. *Limagiana*) C[laro]nensis à Limago, qui apud eos oritur. *Temeraria Rheni*) Oppositi sunt Claronenses Rheno ad[ja]netes ac vicinos populos Estiones. *Libertat[is vin]dex*) Explosit enim tyrannos, ac arces q[ua]s [illegible]em eminentissimas fortissimasq; habuit, d[ej]ec[it]. *[Edu]ctas in syd.*, Hyperbole est. Verg. *Fin[ibus]q; [ad sid]era tollit. Aspice disjecta*) Pugnam signific[at] [illegible] liniam, præcipuam in Helvetiorum prima l[iber]t[ate], in qua bi populi contra Claronen[se]s suos [illegible] exercitus. Dux Austriæ, Scaphusia, Wi[n]te[r]burg/Doggii, Cellani ad lacum Vene[illegible] tisch Domini ex Thorberg/Rapersch[wil] [illegible] gen/Bgna & Vesenium oppidum e[ju]s ob p[illegible] tatem [a]micissimum, quod quidem ho[illegible] b[illegible] exeitavit. Cæterùm in ea pugna tria mi[lli]um, præter eos qui in lacu Rivario subm[ersi] ceciderunt, qui decem millia contra min[illegible] viros commisit. Hanc pugnam Poet[a] ut v[illegible] bilem, heroico carmine juvenis olim [illegible]ar[illegible] certis de causis non edidit. Obi[ic]et autem h[illegible] dum Poetam nostrum Claronensem vo[illegible] tria. Glareanum autem à familia, atq[u]e [illegible] domo, à Glarea, am Steinacker. *Vese[ni]a p[illegible]* Mœnia oppidi *Vesenii* quo[d] [h]odie Wes[en] [illegible] tamen dirutum, est autem ad ostia [illegible] R[illegible] quem hodie Walenses nominant à Rh[illegible] olim eum occuparunt, sic dicti. Ut opp[illegible] le[illegible] ter differit D. Ægidius Tschu[di] [illegible] R[h]æt[iæ de]s[cri]ptione *cap.* 7 *Situs oppidi* Wesen *comm[o]d[illegible] amœnissimus olim fuit. At nostra tempestate* [illegible] *lum satis angustum vicus magnificus est*, a[illegible] formam, sed absq; muris. *Pulchrum*) Im[illegible] rimum. Non enim est quod magis dedeceat, q[illegible]

dege-

degenerare à suis, ubi quid ab eis optimè & cum Virtute gestum est. *Numina*) Patroni. *Inclytus effugiens*) Divus Fridolinus Claronensium, Patronus in Hibernia natus dicitur è stirpe generosa ac prædivite. patria relicta urbem petiit Pictaviensem divertens ad Divi Hilarii basilicam. Mansit illic tandiu donec visione monitus est ab Hilario, ut inde abscederet. Venit itaque longissimo itinere ad Insulam Rheni, in qua hodie Sequanum oppidulum est, à Sequanis, ut suprà dictum est, nominatum, quamvis ipsum in mediis Rauracis jaceat. Ibi plurimis annis in Dei servitio peractis obdormivisse Sequani videtur anno à Jesu Christi Natali quingentesimo. ut ibidem in magnifico templo, sacris Virginibus Consecrato legitur. *Noctem opacam*) Hiberniam aut Scotiam innuit. *Hillarion Gallus*) Præclarus hic fuit Theologus, & Episcopus Pictaviensis, de quo lege Hieronymum in Catalogo Illustrium Virorum. Poeta primam epenthesi produxit & λ. Et in on magis quàm in us, quia in Gallus sequebatur eadem terminatio us.

Rauracas arces, Augustaq; limina Rheni,
Helvetia muros, & inexpugnabile vallum,
Quo pede dicendo, quo plectro, quave Camœna
Sat digne extollam? non si mihi Tullia verba
Delius inspiret, Musisq; ad transtra vocatis.
Tantillum laudis possem: salve optima mater
Indigenis Basileatum, urbs inclyta fama,
Urbs Troja, Thebisq;, & multis notior astris:
Tota quidem splendes, & te tibi pulchrior ipsa es,
A planta usq; caput, in nostri portuq; apexq;,
Imperii in totius honos, non indiga laudis
Fucatæ, semper studiorum dulcis alumna,
Massiliam referens, doctaq; Academia Athenas.

Rauracas arces) *Basilea urbs Episcopalis præclara, & ampla, omnibus modis ita commendabilis, ut parem invenire facile, haud credam.* *Situs* est namque jucundus, longus & oculis mirifice blandiens undique prospectus, *ædificia* magnifica, *templa atq; monasteria* multa, dulcissimi fontes, cœlum [illegible] uberrimum, mira omnium rerum exuberantia, *Rhenus* urbem disterminans, ponte tamen iterum connexam, homines civiles, Respublica optime instituta. Et, quod erat imminendum, *Universitas* Viris eruditis plena, a qua non mediocrem laudem obtinet apud exteros. Sed nec minore eo abarte impressoria, ut ex qua innumeri tam boni libri, tam elegantes, tam repurgati ab omnibus mendis, tamq; Reipublicæ Christianæ conducibiles in lucem jam non multo ante prodierunt, & quotidie prodeunt. In qua quidem re Erasmus ille Roterodamus Vir ex omni ævo incomparabilis, & rei communi Christianæ (nihil enim dubito) natus, haudquaquam sua laude fraudandus est, utpote cujus opera effectum, ut plerique hi libri cum exlubiti sint, tum emendatiores, contextuq; magis exhibiti. Beatus autem Rhenanus quantum in hoc negotio laborum impendat, vel orbi cognitum. Hunc equidem hominem commendarem pro doctrina singulari, pro linguarum cognitione, pro instigandi studio ad bonas literas, & sacram Christi Philosophiam, pro candore, pro humanitate & probitate, ac deniq; pro exactissimo judicio in re literaria, nisi id fecisset jam olim fama, qua per totum penè Christianum circulum ejus nomen defertur. Habet hæc urbs etiam Indigenas, à quibus plus quàm illustratur, ut D. Ludovicum Berum Theologum. Amorbachios trilingues, [illegible] opum alterum nostri temporis (ut Erasmus inquit) Hippocratem. Percussit autem fœdus perpetuum cum Helvetiis ob defendendam & Justitiam & Libertatem. Superius quoque de hac diximus *Nomen habet Regnum*, βασιλεὺς enim Rex est, βασιλεία Regnum. *Augustaq; limina*) Allusio ad Augustam veterem. *Muros*) In Helvetiæ enim penè finibus est. *Non similis*) Hoc dicit etiamsi Apollo Ciceronis instar infunderet eloquentiam, & Musæ labori meo adsisterent, tamen ne minimum quidem laudis efferre possem, prout Basileæ requirit magnitudo. *Delius*) Apollo, in Delo insula maris Ægei: De qua Virg. *lib. 3. Æn. Ad transtra*) ad labores, ad opus nostrum. *Transtra* sunt *navium tabula in quibus sedent remiges* Virg. *Vigilate viri, & considite transtris. Indigenis*) Incolis. indigena opponitur advenæ, significatq; inde genitum. *Urbs Troja*) Trojam Hom. & Verg. cecinerunt. Thebas Statius. *Et te tibi pulchrior*) Superlatio. Ovid. *Jam se formosior ipse est*. De Adonide. *A planta usq; ad caput*) Adagium. Loquimur rem totam significantes. *Fucatæ*) id est, adumbratæ verborum lenociniis. *Massiliam*) Civitatem Narbonensis Galliæ. Respicit Poeta nimirum ad hoc, quod Strabo dicit *de Massiliensibus lib. 4. Eos* videlicet *rem urbanam per Optimates, & Aristocratiam regentes, omnes legum æquitate superâsse. Doctaq; Academia Athenas*) Unde Humanitas. Doctrina, Religio, fruges, jura, leges ortæ, atque in omnes terras distributæ putantur, inquit Cic. *pro L. Flac.* Ibidem Massilia commendatur magnopere.

Gentis Aventinæ decus, & suprema potestas
Gloriaq; illustris prædonum virga Friburgum
Ausim ausus tenui laudes tibi fundere filo?
Illotis manibus, citharaq; sonante ululatum?
Sed jubar excellens, magnarum curia rerum,
Parce humili plectro, belli memorabile fulmen,
In arcensq; aries muris, objectaq; moles
Ordinibus, volitansq; hosti catapulta furenti,
Sedula Berchtoldi Ducis alti cura Zeringi
Te velut Arcitopolim, fatis felicibus urbes,
Ædificârat, ubi hos squallenti viderat ora
Colliculos, loca nascendis aptissima muris.

Gentis) *Friburgum* nostrum *idem Princeps condit, qui & Bernam situm est in ultimis pene Helvetia Occidentem versus, urbs munita non tam hominum operis, quam natura loci.* In monte [illegible] radicem adsurgit, cui sub [illegible] domus Sana, superne cacumine montis protegitur, inprimis vere prudentium Virorum consilio, in quibus tamen F. [illegible] Eques auratus & ejus urbis [illegible], facilè primas, dum viveret, tenuit, cujus equidem mentionem eo facio lubentius, quòd & doctus erat, & eloquens, quodq; tam unice Glareanum nostrum amavit, omnesq; Doctos, ut vel hinc liceat hominis conjicere prudentiam. *Aventina*) Friburgum Aventicum dicitur hæc de causa, *quod sit* [illegible] *ntici oppidi, capite olim* teste Corn. Tacit. [illegible] *Helvetiorum veteri colonia.* Ejus & Ptol. *lib. 2.* meminit. *Prædonum virga*) Quia ea Helvetiæ pars, quæ inter Friburgum ac Genevam jacet sæpè infamis suis latrociniis a Friburgensibus ac Bernatibus, quantum ipsi fuit, virgata. *Illotis manibus*) Proverbialiter dicitur in eus, qui vel audacius, vel paratum in [illegible] rebus his, quibus oportuit,

... mvadunt. *Curia* Appositio *Curia locus est ... Senatus Reip. curam, a qua & nomen usurpat ... erat* Cicero: *Extra ... enim Senatu, de ... tuq, indictis, quid est quod de ... num nobis aut in curia, aut in ... ro agere possimus. Belli memorabile fulmen*] Ita Scipiones quoque duo, belli fulmina ab Ennio nuncupantur. Et Virg. *lib.* 6. *Æneid.* Duo fulmina belli Scipiades. *Irascensq, aries Aries machina bellica*, qua veteres muros diruebant. Tribuit rei inanimatæ affectum, cum dicit ... scens. *Catapulta* | *Catapulta jaculum celere, vel sagitta* secundum Nonium. *Loca nascendis apt... ima muris* | Locus enim is accom... udatus ... extruendis, quem natura etiam ad tuendum for... avit

Urbs, quam Romæ simul sociam, Treverq, sororem
Appellant, Salodorum ingens te scindit & ambit
Ipse Aro s, en tibi sunt sacra Thebæa sepulchra
Corpora, qua quodam e N... o Memphiticus Heros
Duxit in hoc Ursus cælum, dum vita manebat,
Martyrii ut palmam, & dignos Heroe triumphos
Acciperent omnes pro chari nomine Christi.
Accipe quod volui breviore dicere versu:
Ursinum morem servas morem fortissima bello
Pectora habens, nulloq, unquam perculsa timore,
Ut Romam sallis aques, vincasq, sororem.

Urbs quam Roma] Si ... vitatibu laudem parit vetustas, nullam vel Galliæ vel Germaniæ dicere ausim, exceptis Treveris, quæ parem cum Salodoro nostro commendationem mereatur. Feruntenim conditam esse, non multo post Abrahami tempora. Visuntur hodie argumenta antiquitatem planè indicantia. Situm est ad nostrum Arolam, contentum planicie, validissimis cinctum mœnibus. Viris præstat hujusmodi, ut a quibus in prælio animum concipias vel ... navissimus. Sororem | *Treverorum urbem, & Salodorum sorores* vocat, quòd ... nul fuerunt temporibus, cum nullæ adhuc aliæ civitates vel per Galliam, vel per Germaniam forent exstructæ. *Treveri* per secundam vocalem dnabus prioribus ... is, *à nominativo Trever*, & est diphthongus eu. Est enim Treuen/ *minari* Germanica lingua. *unde Treveri* dicti, *quasi minaces*. De his ac ... bus ... nominibus, multa Poëta noster in Annotationibus in ... ucanum ad illum versum ex primo Pharsaliæ, *Tu quoq, latatus converti in prælia Trever.* E... nim prima diphthongo longa ... quam quidam malè corripiunt. *Tibi sunt Sacra Thebæa*] Nam U... & sociorum ejus, qui ex Thebais Ægypti cum ... vo Mauritio proficiscentes, post Mauritii Martyr... in Salodorum venerunt Ibi ... Præses erat ... tyrtatu nomi... Huic à Maximiano Imperatore continuò mandatum ut Sanctos Viros vel ad idolol... æ cultum ad..., vel tolleret è medio. Verum hi firmati ... sto cum his præ ipso contemptis ma... tyrio coro... n sunt *E Nilo* | Ex Ægypto, c... fluvius est ... lus *Memphiticus* Ægyptiacus. De Memphi supra dictum. *Palmam*] Victoriam, cujus ... alma ... num est. Ratio datur à Gell. *lib.* 3. ... *num* ... *rsum morem* Apostrophe ad civitatem. *Æ... ne ... rem* Treveros. De qua civitate Auso... ba... bam

Arm... da ... in ... abete G... sis,
Trevericaq, urbis ol... ... uæ proxima ... eno
Pacis u... ... quie... t,
... q, Viros quòd alat, quòd vestiat & armat.

Læta per extentum procurrunt mœnia coll...
Largus tranquillo perlabitur amne Mo...
Longinqua omnigenæ vectans commercia ...

Subsiceamne tuas piscosa Scaphusia laudes
Conspicuum Helvetiæ ... dus, benè digna ...
Gloria Teutonicæ Germano in littore terræ.
Utilis & bello, vincendoq, utilis hoste.
Quam propius liquidi faciet nitidi ... ma...
Allint, hic rapidus refluente in gur... ...
Cernitur, Euripum referens, Scyllæ ... ...
Latratus, hic unda alti de vertice montis
Lapsa ruit praceps, sterilemq, eructat arenam
In circum, sursumq, volans portendere nu... em,
Aut nebula speciem, & cælum ... ... idet

Subticeamne ... *caphusiam* *a scapha* ... m ... *ab ove* (quamvis usus sic obtinuerit) sup... rei ... *Sita est ad Rhenum in littore Germanico, He... ... meu ponte conjungitur. Omnium rerum ... rans*, ... postrema in Helveticis urbibus ... sive bel... Fo autem territorio comple... ... jus nec Bacchum pœniteret, nec Cererem ... Vix alia est urbs ubi ditius est forum ... *Hic*, *Sub Scaphusia* circiter ... o. passuum *major Rheni cataractes est*, id est, ex alta de... aqua, magnum naturæ miraculum, ... cur Plin ac Coro. Tacitus ... didernnt, cum oculati, ut ... Germaniæ fuerint, *medius ... cataract... ... louffenberg*. *Tertius ad ...* ... 120 ... uni supra Basileam. *Euripum* ... uripum ... qui pons iuatis est inter Aul... ... Bœotiæ ... & Eubœam insulam, cujus meminit Strabo ... & Plin *lib.* 2. Et quorundam tamen, inquit ... natura est, velut Taurominitani Euripi sæpius & in Eubœa septies die, ac nocte reciprocantis, ... pida conversione, ut quemadmodum Aut... Pomp. Mela *lib.* 2. vento ac etiam ple... vigia frustretur. *Scyllaq, veracis* | Justino ... graphus *de Scylla* sic ... bit, *lib.* 4. *Undarum in se concurrentium tanta pugna est ... ut alias ... terga dantes verticibus in imum desidere, ali... ... victrices in sublime ferri videas, nunc hic ... ferventis æstus, nunc illic ... dentis exaudias. Hic unda* | Descriptio hæc ... ta est, atque dilucida, ut nulla penitus expla... sit opus.

Tarda venis sed grata meo Cellana ju... ... tus
Concentu, fidibus istis, plebs a peracultu,
Contemptrixq, animæ, molesq, objecta peri... lis
Suaviorum, cui quanquam alti sunt ardua ...
Per... ama, stat fortis pro duro dextera ...
Est tibi simplicitas prudens, moderata potestas,
Et quo nil ma... ... justo moderamine ... errum.
Te quoq, quis cultuve Dei, pietateve ma...
Claude meum carmen, potiusq, ... ultima ...
Inter majores, quàm prima minoribus ast...

Tarda venis Abbatis Cell... pagus ... op... omnibus repræsentans, totam ad se a... gam denominat. Intercluditur montibu... *Re... in numerum partium Helveticarum, anno* ... *antea socia fuerat, sed absq, suffragio publico ... gione Helvetiæ*. Porrò alius est ordo ... ut ... bus ... m habent. alius in anno ... rat ... Eos nunc ref... emus, *Suicia, Uria, S... mum ... dus interunt* anno Saluti 13... A... *bus Lucerna quarta pars* anno 1332. *Tigurum ...*

pars

pars 1351. Tugium & Clarona anno , *dein proximo* nempe 1352. *Berna octava* pars sequente item anno 1353. *Hæ urbes octo publice consilio durarunt sola usque annum Salutis 1501* Quo anno *quatuor urbes, ut concilio publico Principes creatæ sunt, Salodorum, Freburgum, Basilea, ac Scaphusia.* Quanquam longè antè sociæ essent & confœderatæ, sicut *Abbatis Cella quæ ultimo* anno 1514. *pars principalis facta est* , à Poëta vero addita est, posteaquam reliquas partes jam descripserat. Quare dicit, Tarda venis. *Cui quanquam*) Id est quanquam montibus altissimis est circumducta , tamen in his quasi parum confidens, dextra fortitudinem exercet. *Simplicitas prudens*) Nihil poterat aptius conjungere , quàm cum prudentia simplicitatem. In hac namque sinceritas est, in illa boni & mali, & inter se utriusque discretio. *Justo moderamine ferrum*) Res omnino *difficilis homini Christiano invenire causam, qua juste belligeret*, quòd tota Evangelica doctrina, omnis institutio Apostolica nihil aliud docet , quàm pacem & charitatem. Unde magnum tribuit Abbans Cellanæ juventuti laudem, quòd bellum non inear, nisi justum. Id quòd tum fecit, dum tyrannidis impatientia, non multos ante annos jugum insolentissimi domini excussit, justis causis moventibus , aliquot Imperialium civitatum copiis gravi pugna superatis apud viculum, quem Loch cognominant. *Potensque erit*) Eleganter concludit Abbatis Cellam admonens, velit potius esse inter Helvetii partes (quas angulos vulgo dictitant, nec sine ratione) præstantiores ultima, quàm inter inferiores prima.

S O C I I.

HÆc mea Musa humilis visa est prompsisse camœna
Historiam libans, summas vix tangit aristas.
Sed neque quid Veragri possint, acerque Sedunus
Et Lepontini gens Ægocerotide pelta
Bellipotens, eccinit, tria quæ per fœdera juncta est
Rhæticaque arva tenet, Sanctique potentia Galli,
Durgea quid felix possit, quid Do[illegible] castra
Fortia, quid vallis, quæ nomen ab ansere sumpsit.
Hæc mea posteritas celebret, charique nepotes:
Tum, quæ pinxi a fides, nostro non congrua plectro
Subnotet, & partes singillatim expliter omnes,
Tota mihi cantanda fuit, mea Musa recusat
Hoc onus immensum, volui tamen illa referre.

Hæc mea musa) Culpam omnem , quod non descripserit Sedunos & Lepontios socios Helvetiorum, Durgeos, oppidum ad S. Gallum, Doggios, & Saracasum [illegible] Helvetiæ, in Musam Poëta rejecit, posteris id qualecunque futurum sit negocium committens. *Prompsisse*) Deprompsisse, simplex pro composito. *Historiam libans*) Breviter attingens. Libare, est leviter gustare, Virg. *Et flumina libans. Summas*) Virg. *lib.* 7. *Nec teneras cursu læsisset aristas. Veragri*) De his superiùs dictum. Quidam eos appellant hodie Ad S. Mauritium. *Ægocerotide*) Patronimicum pro possessivo. Ea gens Capricornum habet in insignibus, qui Græcè dicitur *αἰγόκερως. Pelta* Pelta *scutum brevissimum est in modum Lunæ, jam mediæ*, inquit Ser. Poëta pro insignibus ponit. *Tria quæ per fœ.*) Allusio ad hoc quod vulgò dicuntur die dreý Bünd. *Sanctique poten. Gall.*) *Oppidum* vocant *ad S. Gallum* pulchrum, opulentum, & populosum, ob negociationem (*bysso* namque *victum quæritat*) multis cognitum gentibus. De quo, etsi propter res innumeras foret celebrandum, parcius dicam , quod Joachimus Vadianus ejus alumnus ipsum elegantissimo carmine illustravit, Vir talis in omni Doctrinarum genere, ut quem vel doctissimis quibusque opponeres, adeò humanus , ut nescio, an humanius quicquam senserim. *Doggia castra* Exprimit vulgatam appellationem Doggenburg. *Quid vallis*] Poeta vulgi opinionem secutus dicit vallem hanc nomen habere ab ansere, Garganß etenim vocant. Vide de oppido pulchrè disserentem D. Ægidium Tschud *in Rhætia, cap.* 22. Saruncetas enim olim eam possedisse vallem à Sara flumine supra oppidum Sargans. Et meminit Saruncetum, Plin. *lib.* 3. *cap.* 20.

Fœta armis Regio, fœcundoque inclyta partu,
Et semper crescens populus, patiensque laborum,
Formica velut Ægina, quas crescere in auras
Æacus aspexit, relevamen plebis adempta:
Myrmidonasque vocat nec origine nomina fraudat
Gens nimium potum exhorrens , gens dedita sacris,
Relligione viret, tota est affabilis, alto
Amne sitim levat, & victu contenta minuto est.
Fidum iter ostendit plebs officiosa, per Alpes
Tuta via est, atque à laqueis defensa latronum.
Nulla hic insidias raptorum, nulla tyrannos
Arx fovet & nullam timet hic mercator eremum

Fœta armis re[illegible] colunt Helvetiæ Ubi quidem candidum Lectorem volim admonitum, ne si quæ obvenient moribus hodiernis Helvetiorum contraria, statim mendacii Poetam insimulet, nam de veteribus, hoc est majoribus nostris rem potissimum vult intelligi, per quos Imperium nostrum adauctum est. Non enim nescit , quantùm hodie alienam ab illa priore vitam agant Helvetii, neque id semel apud nos deploravit. *Formica velut Ægina* Similitudine fabulosa, sed decentissima ad crescentem hunc populum indicat Fabulam lege apud Ovid. *lib.* 7. *Metamorph. Ægina*] Insulæ Atticæ ubi regnavit Aeacus. *Crescere in au.* Mutari in homines. *Plebis adempta* Scilicet peste à Junone immissa. *Myrmidonasque vocat* *Æginenses* , inquit Strab. lib. 8 *Myrmidonas appellatos non* quomodo in fabulis canitur, *ut ingente invalescente pestilentia formicæ Æaco precante in homines versæ fuerint, verùm quia formicarum more terram fodientes ad petras transportarent, ut agricolandi materiam haberent, fossasque incolerent ne lateritiam facere atque ædificare cogerentur.* Formicæ Græcè *μύρμηκες*, unde Myrmidonum appellatio. *Gens nimium po.* Scitus nimirum Plinianum hoc: *Cicuta venenum est hominis, cicuta vinum.* Quasi dicat vinum citra modum sumptum, venenum esse præsentissimum, quum veneni sit venenum: sic Politianus Plin. legit in Miscell. Inprimis autem illud Pauli, *μὴ μεθύσκεσθε οἴνῳ, ἐν ᾧ ἐστὶν ἀσωτία. Gens dedita sa.*] Mirum quantum simplicitas in homine Christiano commendetur, atqui tam simplices Helvetii ut etiam ab Erasmo sint ab ea Virtute commendati, consentaneum igitur vero, ipsos non admodum malè Christianos esse, & proinde Religioni quam maximè addictos, *Tota est affab.*] Humana erga peregrinos, sic enim intelligitur. Qua quidem in re nescio, an sit alia gens præcellentior. *Et vic. cont. mi.*] Pro labo-

labo[illegible] neque delicato, sed simplici de qua [illegible] Chrysost. [illegible] enim *mensa & tenuis, sanit[illegible] mater est, & eam propterea medicorum pueritia nominaverunt non aturari quidam vocantes [illegible]. Cibi namq; penuria sanitas est, minus vesci, sanitatis matrem ap[illegible] tes. Ostendit)* Scilicet peregrinis. *Tuta via est* Id quod non tam apud nostros est commu[illegible] [illegible] quàm apud exteros, quo [illegible] *Adeò tutam Helvetiam, ut auro ne publice quidem gestostruerentur insidia.*

O nimium felix patria, ô dignissima laude,
Si quod majores duro peperêre labore,
Imperium serves, libramq; æquare bilancem
Virginis Astraa, timeas sua dona Cupido,
Imperium pia simplicitas regat, & bona Virtus.
Jura ferat senior, venabula lata juventus
Dura acuat, subigatq; ferox in cote sarissas.

Papa tibi & Cæsar, duo lumina maxima mundi,
Ante oculos sunto, solem illum, hunc dicito lunam:
Papa caput mundi, cæli pater Urbis & orbis,
Sol veruti, reliquas stellas illuminat omnes
Præcipue lunam, qua cætera lumine vincit
Sydera, ac en superat reliquos molimine Regum
Magnanimus Cæsar, bellis inviolabile [illegible] men.
Totius urbis apex, hominumq; suprema potestas.
A Christo positus, cui lon[illegible]o ser[illegible] avo
Solertens, solq; occiduus, polus Auster & arctos,
Hos sequere Autores, rerum dominiq; patrerq;.

O nimium fe.) Perotino adhibita admonitione. *Libramq; eq. bil.)* Allusio ad Justitiæ imaginem, ut hodie pingitur. *Virginis Astraa)* Justi[illegible] anti quitus vocabant Ast[illegible] æam eamq; [illegible] ibuit, ut apud Ovid. le[illegible] *lib. I Metamorph.* terras reliquisse postquam a vitiis hominum sunt occupatæ, atque in cœlum migrasse. Quod quidem Lac[illegible] ille Firm. ait *lib.* [illegible] non protsus poëtica fictione, sed pro vero habendum, rationem licet ab eadem inquiras. *Cupido)* Optim[illegible] dicit, timeat. Nam nihil nostræ patriæ potest accidere pestilentius, quàm *pecuniæ nimia cupiditas.* F[illegible] hæc est *alterum e duobus, qua omnem Rempublicam subvertunt, alterum ambitio. Jura ferat sen.)* Id est Senior Rempublicam curet. *Venabula la.)* [illegible] est, juventus tractet arma, quemadmodum Romulus primus Rex Rom. Rempublicam suam instituit, ut videlicet *juventus in equis & in armis*, ut Flor. ait, *ad subita bella excubaret, senes penes Resp. esset, quos quidem ex autoritate Patres, ob ætatem Senatores vocabat* Innuit autem Poëta p[illegible] verbium, quod dici solet: *Facta juvenum, consilia mediocrum, vota senum. Subigatq;* Ita Virg. [illegible] Æn *Subiguntq; in cote secures. Sarissas* Hastas oblong[illegible], quales Macedone[illegible] terre olim [illegible] unt *Papa tibi* Papa vocabulum vix po[illegible] V[illegible] nu qui Po[illegible] dex ereticum [illegible] it, qui pes[illegible] roico ve[illegible] non c[illegible] uit, quod proximum fui[illegible], & Christianis usitatissimum arripui Sumpta est comparatio *ex capit. solita benignitatis, vers. præterea, Extra de Majoritate & obedientia* Comparatio non omnibus, præsertim hac ætate placens, quod vita Pontificum huic dignitati non omnino respondeat. Poëta putat se non esse Pontificum ju[illegible] licem, sed Christum, qui hanc dignitatem ded[illegible] t Petro ac ejus succe[illegible] oribus, Pontifices [illegible] [illegible] tionem suæ vi[illegible] licatio nis, se hoc scribere de Po[illegible] bus qual[illegible] esse debeant, non quales fint vel fuerint, quidam ex eis.

Hos sequere au.) *Sequendo eatenus* [illegible] *Cæsar, dum nihil nec jubent, nec imperant, quod [illegible] ceat Christo. Quod si secus fit, haudquaquam [illegible] quendum.* Imo vero semper haben[illegible] [illegible] *Plus nos debere Deo, quam hominibus* A[illegible] namque popul[illegible] simplicitas [illegible] hac t[illegible] seducit[illegible].

Omnia ad exemplum majorum pende tu[illegible]
Omnia per sui enda tibi, tu discito Roma
Crescentis mores, tetricos imitare Catones
Æneadasq; Duces, Decios fidosq; Camillos
Fabricium, Curium, & contracto poplite [illegible]
Innumerosq; alios, quos commemorare mole[illegible]
Brutus erat nobi[illegible] Uro[illegible] [illegible]helmus in[illegible]
Assertor patriæ, vindexq; ultorq; tyrannum
Sic re[illegible] Scipiada sint unus, fideiq; stupenda
Attilius [illegible] qui pacem Pyrrho esse negandum
Appius admoneat. in Regna Æneia fixo
Contemplare animo nec [illegible] inclyta tem[illegible]
Quin [illegible] pius sequere [illegible] [illegible]estitia sempe[illegible]

Tetricos [illegible]at.) Graves & [illegible] [illegible] Catonum, ter[illegible] oris cui nomen Censorio, [illegible] cognome[illegible] [illegible] *gravitas paritc at[illegible] tas vul[illegible] celebrati[illegible] ima quondam fu[illegible] [illegible] mo[illegible] dicerentur, & ut [illegible]llum cu[illegible]* quit Etatinu. Unde adag[illegible] *to*, in viros impendi tetrico[illegible] *Æneada q;* [illegible] nos ab Ænea descendentes. *Decios* [illegible] us pro salute publica se devovera[illegible] tib. Autore Liv. VIII de[illegible] [illegible] Umbros, Hetruscos & S[illegible] [illegible] tur *lib. X. ejusdem dec. Fabricium* Hic C[illegible] Ro. omnium suo tempore [illegible] maximu[illegible] in prim[illegible] *ngalitate commen[illegible] tenuissima namque suppelle[illegible]* Sam[illegible] hostes erant, *munera contempsit.* Et [illegible] vel (ut al[illegible] Nicium pr[illegible] *necando Pyrrh[illegible] Rege*, contra quem Fab[illegible] *cuniam petentem, Pyrrho [illegible]* De [illegible] *Max & Gell.* meminerunt. *Curium* D[illegible] telligit, qui hoc paravit [illegible] ominis ab[illegible] re dente. Exa[illegible] finia Frug[illegible] Fort[illegible] tudin[illegible] perspe[illegible] m spe[illegible] men De eod[illegible] *Plut.* & *Corn. Nep* [illegible] *Co.* [illegible] & Claudus fuit & [illegible] tia tulit ob fortitud[illegible] M[illegible] gna pro ponte sublic[illegible] o, ubi unus tot torum tamdiu resti[illegible] d[illegible] in Tyberim se dimisit, atque [illegible] d suo[illegible] lumis. Ejus Virtu[illegible] em mult Auto[illegible] tant, ut *Valerius. Cor. Nepos Livius,* [illegible] *Gellius. Brutus erat no.* [illegible] fuit Helvetiorum nam uti Brutus Rom[illegible] tis fuit vindex & cu[illegible] lege de Br[illegible] *Plutarchum. Val lib V* [illegible] *& Liv. lib.* [illegible] *& 2. dec.* [illegible] nes Romanum anx[illegible] unt Imperium. *A*[illegible] lius Regulus intelligitur, cujus f[illegible] superq; explicat [illegible] *& 3 lib Off. Sit qui[illegible]* Nepos in hæc verba scribit: Cûm d[illegible] ageretur, & gratia potentiom per Legatu[illegible] precio quæreretur, senex & cæcus le[illegible] tum latus, turpissimas conditiones ma[illegible] tione dis[illegible] *Quin propius* S[illegible] nem Thebaidos paulum immutatum. Concl[illegible]

autem Poeta monet Hel[illegible], ut semper in oculis habeant Romano[illegible]ticos, qui ferè nunquam bellum gesseru[illegible] nisi causam haberent justissimam, & cum hoc quicquid ad Virtutes attinebat, omnibus nervis observarunt, a recto rarissimè discedentes.

JOHANNI CÆSARIO JUliacensi, Physico, Mathematico, & Medicinæ Doctori, Græcæ Latinæq; linguæ apprimè docto,

Henricus Glareanus Helvetius, Poeta Laureatus S. D. P.

GAudere plurimum soleo, suavissime Præceptor, quoties in mentem venit[illegible] venit autem sæpe[illegible] tui memoria, cumq; a te, à te inquam homine doctissimo, Græcarum literarum elementa cupidissime didicisse recordor, incredibile est quantum [illegible] triumphem, quantum l[illegible]ter. Ut autem [illegible]squam tibi [illegible]as im[illegible], quemadmodum grato discipulo congruum e[illegible]at, ependerem, [illegible]oins tibi memm, de [illegible]saris Max. Æmiliani laude, carmen, quod Agrippin[illegible] in consp[illegible]ctu Principum [illegible]ermaniæ, coramque C[illegible]area Majestate non sine gloria ab[illegible]t verbo invidia) multorumq; [illegible]minum admiratione ante biennium ad Dorium tonum demodulatus sum, dedicare. Con[illegible]te[illegible] tamen ingenuè me[illegible]onge vinci a tali Principe, cu[illegible]e[illegible] ne umbram quidem confect[illegible] valeo scribe[illegible] e[illegible] qua potui feci, quid enim ultra, nam possum [illegible]ccrem [illegible] bonorum studiorum decus. B[illegible]a Anno Domini M. D. XIV

Ad Divum Max. Æmilianum Rom. Imperatorem semper Augustum, Henrici G[illegible] Pa[illegible]

INclyte Romulidum C[illegible]ar, quem summi tonantis
M[illegible]a ejstas mundo [illegible] piet[illegible] [illegible]erendum,
Præfe[illegible]q; unum Di[illegible]ina, potentia rebus,
Quicunq; ipso placi[illegible] [illegible]aci[illegible]jum semper[illegible] orbem.
Quòd tua me pietas [illegible] ma[illegible] [illegible]centia[illegible]cep[illegible]
Audi[illegible] en cerni[illegible] [illegible]sto tua[illegible] [illegible]umt[illegible]ia ju[illegible] lex.
Ar[illegible]a[illegible] Arsacides, & Acheme[illegible] ast[illegible] putabant
Astrol[illegible] Persa, Ptolem[illegible]os [illegible]ma per orb[illegible]m,
Sparsit in extremam [illegible] la septemplicis undam.
[illegible]aomedontea fortunatissimus urbe
In[illegible] [illegible]x Priamus, Pelopeja ad arva volabat,
Nomineq; & fama celebris, currenteq; vatum
Materia, quid enim non audet [illegible]racia me[illegible] dux
[illegible]pis & [illegible] bes[illegible] nam [illegible]arum nomen Athenis,
[illegible]q; Syr[illegible], nu[illegible] delebi[illegible]e c[illegible]lo.
Proinde hæc vana abeant, ne tempora perdere dicar
[illegible]erb[illegible]rum lon[illegible] ambage [illegible]ris [illegible]enti[illegible].
F[illegible]a[illegible] [illegible]annoni[illegible] celeb[illegible]rrima [illegible]ris gentis,
Rex Romane[illegible], cui lon[illegible]o ser[illegible]et ævo
[illegible]ol oriens, [illegible]ns, polus au[illegible]ter, & ar[illegible]os.
Namq; in hy[illegible]rois, Tanais qua fri[illegible]idus undis
In Mæot[illegible] abit [illegible] in venerabilis oris,
Famaq; mi[illegible]rantes [illegible]ris tua contigit Ind[illegible]s.
Extremosq; hominum [illegible]erm' aut si quid ibi ultra
Prisci[illegible] notum Soi[illegible] [illegible]erambuit ortum.
Ve[illegible] er ubi [illegible]idus [illegible]e[illegible] it [illegible]idus umbra,
Gurges [illegible]lanticus [illegible]arte [illegible] æquora Calpes,
Te celebrant ac commemoran[illegible] [illegible]ua Numina adorant.
N[illegible] atis hac tellure, alius tibi quæritur orbis
Sub pedibus, pene Antipodes nova [illegible]erra marino
Pronsa sinu, cycloq; sub æquatore retectus.
Ast ubi ab arctoo Boreas volat horridus axe,
Orchadas invadens, semotosq; orbe Britannos,
Cimmeriasq; umbras, agitataq; limina bello
Frustra Romulidis, ubi vasto barbara gyro
Gothia subjungit, cæcis abstrusa tenebris,
Tartareas resupina jacens procumbit in umbras.
Nota tua est pietas & nota verenda potestas,
Virtusque Imperiumque, & Maximus Æmilianus.
Deniq; Marmaricis ubi murmuras Auster in oris,
Imbriferas cogens nubes [illegible]asulia, Psylli,
Æthiopes, Elephantopha[illegible]i, & Garamantica proles
Ambigua, & Numida, Ma[illegible]yli, & corniger Hāmon
Sæpe tuas laudes, sæpe audivère procellas.
Atq; ut magna ma[illegible]is tua sint præconia Cæsar,
Extendit caudam L[illegible]ybia, penitu[illegible]q; sub aram
Tensa caput cœli, nescit quo sistere detur.
Sed satis ambagum, tibi nunc Germania pugnax,
Et Dominus rerum, & melior famulabitur orbis.
Burgundosq;, Morin[illegible]q; tenes, Athesisq; fluenta,
Indomitum Rhenum, Suicosq; binominis Istri,
Illyrios, Ubios, fulgentiq; ære Tribuchos,
Vangiones, hodieq; feros in bella Batavos.
Idq; unum adjiciam, quo nil mihi gratius orbe,
Helvetia æterno Cæsar tibi [illegible]dere juncta est,
Gens aquilam, gens terribiles imitata leones.
[illegible]ec tibi dedecori Suevi, gens prisca Deorum,
Et dura, & fortis, nulloq; exhausta labore.
Cætera subticeo longum cantanda per ævum,
Quæ [illegible]entes, quæ Regna tibi, quæ ser[illegible]et ætas.
Semper in Oenotriis sensisti acerrimus armis.
Pallas [illegible]nt sceptrum, di[illegible]inas e[illegible]omnulit artes,
Prudens eloquium, & in[illegible]na venerabile donum,
Tot variisq; sonare modis [illegible]mi[illegible]s lingua palato
Hæret, & albentes vix attigit arida dentes,
Cum nondum tibi gestorum numeravero partem
Tam illam, quid enim præclara omnia stirpis,
Quid reliqua enumerem? citius, quàm copia desint
Tempora, grandiloquo f[illegible]lum cantanda Maroni.
Nec m[illegible]i Smyrnæo [illegible]e[illegible]la enarranda cothurno.
Illi Parnasi fontes, & [illegible]ocides amnes
Hausti bis exorbe[illegible]t plenis, mihi gutta negatur,
Et cyathis versis[illegible]ticns ego pocula lambo.
Da veniam (dare namq; suum' justi[illegible]ime Cæsar,
Sitna facta minus, Majestatemq; verendam
Attigero, quis enim tam paucis exprimet autor!
Semper in ore meo Re[illegible]um veneranda potestas,
Tuq; caput mundi, lon[illegible] tibi det Deus annos,
Atq; Sybillinam duplicata ætate enectam,
Cum quo perpetuum re[illegible]is [illegible] [illegible]imus Urbem.

Max. Æmilianus Imperator [illegible]ideri[illegible]ici Imp[illegible]ris [illegible]us, C[illegible]li[illegible]nti av[illegible], perpetua me[illegible]o[illegible] [illegible]gnissimus P[illegible]eps maximi[illegible] C[illegible]sti nx[illegible] ut v[illegible] [illegible], cu[illegible], plu[illegible]nium bo[illegible] honest[illegible] sciplin[illegible] tavens, G[illegible]m[illegible]am mi[illegible]ll[illegible]em suo [illegible]culo fecit, ingen[illegible] t[illegible]vi, pau[illegible]eres juv[illegible], o[illegible] sionem ad honest[illegible] stu[illegible]a capessenda omnibus [illegible]dit. Id[illegible] Glareanum juvenem Coloniæ Agrippinæ [illegible]estorum V[illegible]rum Gymnasi[illegible] Montanie[illegible] m[illegible]one amplexus, laurea coro[illegible]vit[illegible] ann[illegible] eximio do[illegible] In qua [illegible]ne hoc [illegible]rme[illegible] Poeta ad Do[illegible]um Mod[illegible]on[illegible]t. Pro cu[illegible] exp[illegible]an[illegible]ione paucula l[illegible]xe[illegible] ho[illegible]ia[illegible] jecimus. *Ar[illegible]sacas Arsacides* [illegible] Lau[illegible] initium Regibus aliarum n[illegible]ionum f[illegible]ctu[illegible] ab sua cujusque natione inquit, At Max Æmi[illegible]ani Imperatoris nomen celeberrimum declarat totius orbis consensus. Licenter au

item Poeta Arsacas & Achemenas in quintam Græcorum declinatio[illegible]em torsit, cùm alii in prima inclinent. Unde qui accusativus longus erat, hic corripitur. Sed in barbaris fortassis hoc licet. Ordo igitur & sensus est: Arsacides, id est, Parthus Reges suos Arsacas, & Persæ Astrologi suos item Reges Achemenas astra putabant. Ita Ægyptii suos Ptolemæos, Syri Antiochos celebrabant, Trojani Priamum, Athenienses Thesea ac Cecropem. *Thesin,*] Vel synæresis est, vel [illegible]etricus pro spondeo. *Exorsisq; remotis* Virgil[illegible] lib. 2. Georg. *Non hic te carmine [illegible]cto, Atque per ambages, & longa exorsa tenebo. Pannonia* H[illegible]æ enim Rex fuit, quæ olim Pannoni[illegible]. *Namque in Hyberboreos*] Oriens descriptus. *Extremosq; hominum Seres*] Allusio ad illud 8. Æneid. *Extremiq; hominum Morini. Vesper ubi occiduus*] Occidens descriptus cum Portugallensium ac Castiliensium navigatione sub æquatore ad Indiæ extrema facta sub hoc Imperatore, ac magis nunc sub Carolo Quinto. *Ast ubi ab Arctoo*] Septentrionis descriptio cum indicio terræ septentrionalis Sueciæ (cujus pars est Gothia) Norvegiæ, Islandiæ. Quarum omnium nationum nostra ætate est Olai Magni, Episcopi Upsaliensis, excellentissimi Viri pulcherrima descriptio, Venetiis ex[illegible]a cum elegantissima expositione. Quæ nationes portentosæ magnitudinis ac miraculis fertissimæ, majore ex parte veteribus ignotæ fu[illegible]. *Denique Marmaricus*] Meridies descriptus [illegible]m cum Portugallensium navigatione per torri[illegible] zonam, qua Africa ad Tropicum usque [illegible] corni extenta, hodie navigatur, atque in Cal[illegible] eum nobile Indorum citra Gangem Em[illegible] pervenitur. *Pennisque sub Aram*] Ultim[illegible] in nostro horizonte visu cognitum, de quo P[illegible] & Higinius. *Fulgentique ære Tribuchos*] Mirum [illegible] nomen ita corrupte legi apud Autores, prox[illegible] ad veram denominationem accedit Strabo qui Græcè τριβόκχους vocat, Gallicæ linguæ est, Jum [illegible]eyen Büchen. Et Poeta Elsariam ac Brisgoeam [illegible]cari vult. In Latinorum codicibus jam Tri[illegible] jam Tribores, nonnunquam Tribones, per[illegible] quam variatum literas c t & n. reperias. Ut [illegible] de quantitate mediæ syllabæ pro cujusque [illegible] variatæ. Reliqua vocabula passim apud [illegible] obvia, ut Ubiorum, Attavorum [illegible] bentes transmittimus. *Helvetia æterno* [illegible] de fœdere quod hodie Hæreditarium [illegible] ctum inter Domum Austriæ, ac Hel[illegible] stantiæ d Max. Æmiliano Cæsare anno [illegible]ni 1508. quod adhuc per Dei [illegible]ennam [illegible]gna utriusque populi felicita[illegible] & ut po[illegible] petuum duret, faxit idem Deus in [illegible] nedictus, Am[illegible]

DE TUNGRIS ET EBURONIBUS ALIISQUE INFERIORIS GERMANIÆ POPULIS

HUBERTI THOMÆ LEODII COMMENTARIUS,

QUO QUAMPLURIMA AD COGNITIONEM RERUM GERMANICARUM SPECTANTIA ERUDITE EXPLICANTUR.

DE VETUSTISSIMÆ URBIS TUNGRORUM ET GERMANI NOMIN[illegible] ORIGINE.

GALLIÆ Belgicæ tractum, cum quem *ad Septentrionem porrectum*, M[illegible]a interfluit amnis & *urbs nobi[illegible]tas maxima, quam hodie Leo[illegible]um vocant*, olim ab initio indigena tenuit populus, d[illegible]n[illegible] *Tungri, qui Teutonorum omnium primi in Gallias irruperunt*, ut ait Cornelius Tacitus *transmisso R[illegible]eno in has terras venerunt, quas armis pul[illegible] incolis, occupatas, et [illegible]mnum hodie retinent ubi o[illegible]dum vel [illegible]erunt, vel antea conditum, de suo nomine T[illegible]* ampliss[illegible] [illegible] muro [illegible] huc veteres in[illegible] [illegible]tunæ, & agro fer[illegible] optimo, ad o[illegible] fluvi[illegible] L[illegible] [illegible] Trajectum [illegible] M[illegible] [illegible]tat. Hujus [illegible] & nonnulla [illegible] bat qui nu[illegible] remot[illegible] l[illegible]ngi[illegible] [illegible]uum [illegible] [illegible]uum suber[illegible] [illegible] venerunt, reliquit, adorandum equidem nonnullo nomine Germanis omnibus, quod [illegible] inter exteras nationes re[illegible] pri[illegible] om[illegible] rissimæ gestæ, vetustissimum cer[illegible]a[illegible] tum, quod toties propemodum [illegible] tum, linguam, nomenque parentum [illegible] lucrit, ubi denique nomen, quo velu[illegible] redigerentur, primùm invenêre Teuton[illegible] manique appellari cœpti sunt. *Ante* [illegible] *Tungrorum in Gallias irruptionem Germania*[illegible] *manorumque nomen inauditum erat* & [illegible] jam dudum hac appellatione [illegible] tissima est, *non uno sed diversis cens[illegible] bus.* Dicebantur enim *Teutones* *Cim*[illegible] *gri, Marsi, Gambrivii, Suevi, Vandali* [illegible] di *Tungris autem ob rem bene gestam* [illegible] *dentes jam di[illegible]a gentes* [illegible] *uno nomine ali*[illegible] *se Tungros appellarunt. Verum cum* [illegible] *tionis peculiare vocabulum diu omnibus militantibus non placuisset ut* [illegible] *numerati libro primo rerum Germanica*[illegible]

Beatus Rhenanus, *proprium aliud nomen sibi excogitârunt*, quo deinde universi appellarentur, insignem prorsusq; virilem audaciam significans, hoc est, *Germanos sese cognominârunt, quos postea imitatis superioris Germaniæ populi Alemannos dici voluerunt*, vocabuli duntaxat primis literis, significatione nihil differentes. Garman enim sive German Teutonorum lingua prorsus vir Alleman verò totus vir dicitur. Hæc eadem etiam subindicat Cæsar Commentario 1 dum ait. *Eburones, Pæmanos, Carasos, Condrusos omnis uno nomine Germanos appellatos fuisse* Nec quenquam moveat hic Dominus Ægidius Tschudius aliam ex Strabone adferens Germaniæ nominis originem, nisi idem præstet in Allemannia, Nortmannia, Marcomannia & hujusmodi aliis in Mann exeuntibus, quæ quàmplurima sunt, ita ut non possit singularitas in Germaniæ vocabulo allegari aut suspicari, etsi sit non parva aut indiligens Strabonis authoritas. Quis enim audivit Romanos gentibus nomina imposuisse, & non proprio & communi appellâsse. Hinc facilè Tungrorum antiquitas colligitur, hoc est *diu ante Christum natum Tungros conditos*, nam Germania nomen vetustissimum est, & multis ante Julium Cæsarem seculis auditum, licet in Commentariis quæ de rebus abs se in Gallia gestis disertissimè conscripsit, Tungrorum nullam faciat mentionem, quod forsan ea tempestate Eburonum nomen prævaluerat, & Tungri illorum parerent Imperio. Quod autem fuerit ampla & potens civitas Ammianus Marcellinus scribit in hæc verba: *Secunda*, inquit, *Germania ab Occidentali exordiens cardine Agrippina & Tungris munita civitatibus amplis & copiosis.* Plinius quoque cùm alibi, in describendis Galliæ urbibus, tum trigesimo primo, hujus urbis facit mentionem: *Tungri*, inquit, *civitas Galliæ fontem habet insignem, plurimis bullis stillantem, ferruginei saporis, quod ipsum non nisi in fine potus intelligitur, purgat hic corpora, tertianas febres discutit, calculorumq; vitia. Eadem aqua igne admoto turbida fit ac postremum rubescit.* Hæc ille: Extat etiamnum hodie inter urbis ruinas hic fons, eamque naturam habere & mihi probatus est, & vulgus Tungrorum credit. Verum nescio cur Medici illi hanc efficaciam abnegent, suæ commoditati forsan consulentes. Præstantes etiam bello Viros habuisse Tungros, veteres Historiæ non semel tradunt, præsertim Tacitus, qui Campanum & Juvenalem primores Tungrorum nominat, qui cum Civile Battavo adversus Romanos arma conjunxerunt. *Tungrorum* item *cohortes duas & quatuor equitum turmas in Italia militâsse*, scribit Vitellii & Ottonis temporibus. Julius Capitolinus item scribit, Tausiam quendam è Tungris cunctantes in necem Pertinacis Imperatoris milites, loquendo in iram & timorem adduxisse, & hastam in pectus Pertinacis obj[illegible]e. Nec alibi usquàm facilè plura victoriarum monumenta & trophæa reperies, atque in agro Tungrorum, quibus scilicet confecta sunt cæsorum corpora. Nihil etenim aliud sunt *terrei illi tumuli, qui oppido egressis, quà ad Centrones & Leodinum iter est, statim apparent, quam mortuorum sepulchra*. Romanis quandoquidem mos fuit ita sepelire, qui in acie conciderant, ut de clade Variana memorat Tacitus: *Romanus*, inquit, *qui aderat exercitus, sextum post cladis annum, trium Legionum ossa, nullo noscente alienas reliquias, an suorum humo tegeret, omnes ut conjunctos, ut consanguineos, aucta in hostem ira, mœsti simul & infensi condebant. Primum extruendo tumulo cespitem Cæsar posuit, gratissimo munere in defunctos, & præsentibus doloris socius.* Tungros sub Vespasiano in ditionem acceptos scribit. Tacitus lib. 20. *Fabius*, inquit *Priscus Legatus quartamdecimam Legionem terrestri itinere in Nervios Tungrosq; duxit, eaq; civitates in ditionem accepta.* Libet hic adscribere Historiam, quàm ponit Flavius Vopiscus in Numeriano, ut scias temporibus Diocletiani nondum Christianos Tungros fuisse: *Cum Diocletianus*, inquit, *apud Tungros in quadam caupona moraretur, in minoribus adhuc locis militans, & cum Druide quadam muliere rationem convictus sui quotidiani faceret, atq; illa diceret: Diocletiane nimium avarus, nimium parcus es, joco non serio Diocletianus respondisse fertur Tunc ergo largus cum Imperator fuero. Post quod verbum Druis dixisse fertur. Diocletiane jocari noli, nam Imperator eris, cum aprum occideris. Semper exinde Diocletianus in animo habuit Imperii cupiditatem. Cùm autem esset Augustus appellatus, & quæreretur, quemadmodum Numerianus esset occisus, educto gladio Arrium Aprum Præfectum Prætorio percussit, dicens: Hic est Author necis Numeriani, & ita Druidis dictum implevit.* Longè lateq; imperasse Tungros oppida ab illis condita declarant Tungerlo in Aduaticis, & Tungrina super Namurcam, item in Toxandria Tungerlo in Comitatu Lossensi, Tungerlo prope Blasaenm, Tangerlo juxta Graviam, nunc in villas abierunt. Visitur *Tungris sacellum vetustissimum Herculi sacrum*, ut illius suprà januam effigies ostentat. Hoc *fabulantur à Materno constructum in honorem Divæ Virginis, cum Materni ætate nondum delubra fierent*. sed constituebat Vir sanctus Ecclesias fidelium, uti Apostoli in Asia & alibi, quod non intelligentes indocti, existimarunt illum templa condidisse, qui ne obolum quidem habebat, nec pertulissent Romani eo tempore Tungrorum Domini, virum novam Religionem prædicantem, tanta pollere authoritate, ut e[illegible]am sacras ædes construeret, quod ipsum nemini, nisi Principibus Viris permittebatur. Hæc sunt quæ de primis Tungrorum exordiis, primaq; Germani nominis institutione, hoc loco referenda existimavi, plura subinde inter scribendum, cùm locus admonebit, dicturus: Quod autem Octavia nonnunquam fuerit nuncupata, vereor ne somnia sint eorum, qui ne oppidi quidem ipsius nomen rectè tenent, nunc Tungrum, nunc Tungarim appellantes, cum Tungri plurali numero, ut Philippi, Rhemi, Ambiani ab Eruditis omnibus & iisdem antiquissimis nuncupentur. Habes præterea *Tungros, non à Troianis oriundos*, ut audeant multi tradere, *sed verè Germanos & Germanici nominis primis Autores, ubi verò antiquas habuerint sedes, etsi nusquam reperio relatum, lingua tamen* Tungrorum *arguit, eos esse ex his populis, qui infra Ubios incoluerunt*, ubi vicus Tungernheim perdurat, quod Tungrorum patriam Latinè dixeris. Dialectus enim Sicambrorum, Tungrorum, Menapiorum, Bethasiorum & Malacorum una est, & à superioribus Germanis aliquantum discrepat. Est & alia mihi conjectura ex oppido Tungersee / quod est *in Francis Orientalibus*,

qui olim è Regione Coloniæ Agrippinæ habitarunt ultra Rhenum, deinde una cum Tungris eas terras, quas nunc tenent circa Herbipolim, occupârunt, & Tungernsee/ id est, *lacus Tungrorum* incoluerunt.

DE EBURONIBUS.

E*Burones* qui *nunc Leodienses* appellantur, *gente & numero Germanos fuisse*, *testatur* Cæsar. Quapropter *vel una cum Tungris è Germania*, *vel postmodum* Tuugrorum exemplo, quod illis emigrationem feliciter cessisse animadverterent, *ad Mosam armis sibi quæsisse sedes certum est, latissimosq́; fines occupâsse, utpote ab Aduaticis, & extremitate Arduennæ sylvæ, usq; ad Rheni & Mosæ confluentem, à Treveris item usq; ad Oceanum & fere quantum nunc est Leodiensis diœcesis*, tanta potentia, ut Tungrorum nomen aliquantulum obscuraverint, nihilominus tamen quo tutiores in aliena terra degerent, patrocinium Treverorum, qui Gallorum omnium bellicosissimi habebantur, volentes agnoscebant. Quomodo autem Germanicè appellati fuerint, conjecturam hanc adducere visum est non absurdum. E Germania in has terras irrupisse Eburones, jam dixi, *fuisse* autem *rusticam plebem opinor ex nomine*. Bur enim *rusticum*, & Buren pluraliter *rusticos*, Germanus dicit. *Fuit autem olim & est circa Westphaliam gens & terra vetus, hodie Comitatus titulo adhuc insignis*, Germanicè Die Ensive Hey. *Ex hac*, inquam, *terra rustici profecti* Enburen *sunt vocati*, *quasi Eyorum rustici, deinde expuncto y* Eburen *& à Romanis Eburones, quorum nonnulli in ea parte Arduennæ sylvæ consederunt*, *qua* Eyfelt/ id est, *Eyorum campus* nuncupatur, *longo post tempore iidem* Eylive Hey/ quum Suevi, Hessi, Franci, Cherusci superiorem Germaniam occuparent, *agrum*, *quem hodie* Hegau *sive* Egau *vocant, obtinuerunt*. Hæc de Eburonum nominis origine mihi est conjectura. In horum atque Condrusorum fines, C. Pompejo & M. Crasso Consulibus, hoc est, anno ab urbe condita DCC. ante autē natum Christum circiter LIII. annos Usipetes Germani, & item Tencteri magna cum multitudine hominum nempe CCCCXXX. millium exagitati à Suevis pervenerunt, hos Cæsar, qui tùm in Gallia agebat, non procul à confluente Rheni & Mosæ adgressus devicit. Deinde confecto Britannico bello Legiones in Hyberna misit, in Morinos, quorum caput est oppidum Teravana C. Fabium Legatum in Nervios, qui nunc Tornacenses dicuntur, Q. Ciceronem, in Essuos, qui circa oppidum Æt habitant, & pacatissimi Gallorum erant, L. Roscium, in Rhemis & confinio Treverorum, T. Labienum, in Belgio M. Crassum Quæstorem, L. Munatium Plancum & C. Trebonium Legatos, Q. autem Titurium Sabinum, & L. Aurunculeium Cottam in Eburonibus apud castellum Varucam cum una Legione, & quinque cohortibus, quas proximè trans Padum conscripserat, hyemare jussit. Est autem *Varuca* etiamnum hodie ejus nominis *castellum haud amplius medio milliari Germanico ab urbe Leodio distans*, *in mediis Eburonum finibus*, in summa planitie [illegible] ut ex hoc longè lateque prospectus sit, hoc vetustate corruptum, & gravi bello, quòd ejus Dynastæ circa annum nostræ Salutis millesimum tricentesimum adversus Avenneos gesserunt, ferè demolitum, intra paucos annos, Vir clarus Raso à Varuca suæ [illegible] liæ ultimus, restituit, turrim habet elegantem [illegible] & vicum proximum aquis, pro castrorum necessi[illegible]bus satis uberem, quem Alhoram vocant. *Commentaria* tamen *Cæsaris* communiter, sed *perperam & falso pro Varuca Vatucam habent*, quæ res causa [illegible] it, ut Varuca diu ab antiquitatis amatoribus quæsita, nusquam reperiri potuerit, donec nuper [illegible] in volumen manu scriptum incidi, aliàs quidem [illegible] ruptissimum, in hoc duntaxat fidele, quod Varucæ nomen integrum incorruptumq́; servavent. [illegible] præterea mihi liber eorundem Commentariorum ante triginta sex annos impressus, qui Varucam non Vaticam etiam habet, ut ostendi nuper [illegible] doctissimo D. Jacobo Spiegelio, cùm ab [illegible]berga ad Haganoam reditum pararet, & me, [illegible] lediceret, inviseret. Hæc modo annotâsse de Varuca satis visum, postmodum de ea latissime dicturus.

De Prima Romanorum clade apud Varucam.

D Iebus circiter quindecim [illegible] quibus in [illegible] a ventum erat, *initium repentini tumultus ac defectionis ortum est ab Ambiorige & Catrivulco Eburonum Regulis*. Ambiorigis Leodiorum ann[illegible] etiam mentionem faciunt, & vulgari voc[illegible] brim Germanicè Emrich nuncupant, & [illegible]lum Regem Tungrorum dicere malunt, pagum [illegible] ab *eo excultum ac denominatum haud procul à Varuca & urbe Leodio, Hambron ostentant*, Ca[illegible] verò subticent. Hi duo Reguli cum ad [illegible] gni sui Sabino Cottæq́; præstò fuissent, [illegible] tumq́ue in Hyberna compo[illegible] duo[illegible] Treverorum Principis nunciis impul[illegible] manos concitaverunt, subitoq; oppres[illegible] bus, magna manu ad castra oppugnanda v[illegible] cùm celeriter Romani arma cepissent, v[illegible] ascendissent, atque una ex parte equitibu[illegible] Hispanis, equestri prælio superiores fuisse[illegible] ratare, Eburones suos ab oppugnation[illegible] runt. Tum suo more conclamaverunt, ut[illegible] Romanis, ad colloquium prodirent, h[illegible] quæ de re communi dicere vellent, quibu[illegible] versias minui posse sperarent. Mittitur [illegible] loquendi causa C. Carpinejus Eques Ro[illegible] familiaris Q. Titurii, & Q. Junius ex H[illegible] dam, qui jam antè missu Cæsaris ad Am[illegible] ventitare consueverat, apud quos Ambio[illegible] hunc modum locutus est. *Sese pro Cæsaris [illegible] neficiis plurimum ei confiteri debere, quod ejus [illegible] a stipendio liberatus esset, quod Aduaticis finitim[illegible] pendere consuêsset, quodq́; ei & filius & fratr[illegible] ab Cæsare remissi essent, quos Aduatici obsidu[illegible] mero missos apud se in servitute, & catenis tenu[illegible] neq; id quod fecerat de oppugnatione castrorum [illegible] judicio, aut voluntate sua fecisse, sed coa[illegible] suaq; esse ejusmodi imperia, ut non minus haberet in se juris multitudo, quam ipse in multitudinem. C[illegible] tatis porro hanc fuisse belli causam, quod repentinæ [illegible] lorum conjurationi resistere non potuerit, id se [illegible] ex humanitate sua probare posse quod non adeo sit impo-*

imperitus rerum, ut suis copiis populum Romanum se superare posse confidat, sed esse Galliæ commune consilium, omnibus Hybernis Cæsaris oppugnandis, hunc esse dictum diem, ne qua Legio alteri Legioni subsidio venire posset, non facile Gallis Gallos negare potuisse, præsertim cùm et de recuperanda communi libertate consilium initum videretur. Quibus quoniam pro pietate satisfecerit, habere se nunc rationem officii, pro beneficiis Cæsaris monere, orare Titurium pro hospitio, ut suæ ac militum saluti consulat, magnam manum Germanorum conductam Rhenum transisse, hanc affore biduo, ipsorum esse consilium, velintne prius, quam finitimi sentiant, eductos ex Hybernis milites, aut ad Ciceronem, aut ad Labienum deducere, quorum alter millia passuum circiter L. alter paulo amplius ab his absit, et illud se polliceri, & jurejurando confirmare, tutum sese iter per fines suos daturum, quod cum faciat, & civitati sese consulere, quod Hybernis levetur, & Cæsari pro ejus meritis gratiam referre. Hac oratione habita discedit Ambiorix. Carpinejus & Junius, quæ audierant ad Legatos deferunt. Illi repentina re perturbati, etsi ab hoste ea dicebantur, non tamen negligenda existimabant. Maximè hac re permovebantur, quòd civitatem ignobilem, atque humilem Eburonum sua sponte populo Romano bellum facere ausam, vix erat credendum.

Libet hic paululum digredi & exspaciari, verbaque Cæsaris expendere, ubi ait *Civitatem Eburonum humilem fuisse*, id est vilem, & abjectam, *de tota gente intelligendum est*, nihilominus tamen secundo Commentario idem autor est, Condrusos, Eburones, Cæræsos, Pæmanos, qui omnes uno nomine Germani appellabantur, antea in communi Gallorum consilio pollicitos contra Romanos quadraginta hominum millia se missuros. *Oppidum* verò *Eburonum, & Ambiorigis Regia* eo loco *erat, ubi nunc est vicus Eburra* Germanico milliari ab urbe Leodio distans, obscurus & ignotus diu, sed nuper repertis sub terrâ sacris quibusdam, ut vocant, reliquiis, & hominum not[...] redditus, & factus venerabil[...]st, ca[...]sam autem inibi tunc constituti oppidi fuisse reor, quod inter [...]vas loco tuto erat, & fines Eburonum, Cæræsorum, Condrusorum, Pæmanorum, & Tungrorum, quibus imperitabant Ambiorix & Cativulcus, attingeret, Condrusi autem nomen adhuc retinent, *Caræsi* verò ii sunt, qui *nunc Ripenses* appellantur, *ubi arx Ceresium*, id est *Cerey*, quàm Cardinalis à Marka nuper restituit, & ab interitu vindicavit, è cujus Regione ultra Mosam vicus amœnissimus est, & admodum amplus Jemeppia. *Pemani* erant *Arduennæ sylvæ incolæ, ubi nunc vicum* Pâmont esse asserunt. Porrò non est quod quis apud Eburam murorum reliquias requirat, quandoquidem non muro lapideo, sed co[...] c[...]is [...]lvis, ut Autor est Cæsar, oppidum muniebatur, *nec Galli olim*, & *multo minus Germani*, qui non oppida, sed vicos inhabitant, *lapide & cæmento suas Civitates cingebant, sed trabes directæ perpetuæ in longitudinem, paribus intervallis distantes inter se binos pedes, in solo collocabantur, revinciebantur extrorsus, & multo aggere vestiebantur, ea autem quæ diximus intervalla, grandibus in fronte saxis effarciebantur. His collocatis & coagmentatis, alius insuper ordo adjiciebatur, ut idem illud intervallum servaretur, neque inter se contingerent trabes, sed paribus intermissa spatiis singulæ singulis saxis interjectis, arctè continerentur, sic deinde omne opus contexebatur, dum justa altitudo muri expleretur.* Qui quidem *muri in hunc modum compositi*, & si ea tempestate deformes non erant, & ad utilitatem defensionemque urbium *summam haberent opportunitatem, quod & ab incendio lapis, & ab ariete materia defenderet*, quæ perpetuis trabibus pedes quadragenos plerumque introrsus revincta, neque perrumpi, neque distrahi posset, *non tamen perpetuò durabilis erat, pluviis etenim & vetustate corrumpebatur*, & temporis tractu cariosa sæpe concidebat. Inde non mirum Eburæ nulla superesse murorum indicia, quæ oppidum illic fu[...]sse comprobent. Est autem & Buren oppidum in Brabantia nimirum, ab Eburonibus denominatum.

Sed nunc ad Varucam redeamus, ubi Romani Ambior[...]is ausu & oratione territi, quæ à Legatis audierant, ad concilium deferunt, magnaque ex his tot caussis inter eos controversia orta est, L. Aurunculejus compluresque Tribuni militum & primorum militum Centuriones, *nihil temere agendum, neque ex Hybernis injussu Cæsaris discedendum*, existimabant, *quando quis, magnas copias etiam Germanorum sustineri posse, munitis Hybernis*, docebant. *Rem esse testimonio, quod primum hostium impetum, multis ultro vulneribus illatis fortissime sustinuerint, re frumentaria non premi, interea & ex proximis Hybernis, & à Cæsare conventura subsidia.* Postremo *quid esset levius aut turpius [...] tam autore hoste de summis rebus capere [...]lium.* Contra ea Titurius. *Sero facturos clamitabat, cùm majores manus hostium, adjunctis Germanis, convenissent, aut cum aliquid calamitatis in proximis Hybernis esset acceptum, brevem esse consulendi occasionem, Cæsarem arbitrari profectum in Italiam, nec aliter Carnutes interficiendi Tasgetii consilium fuisse capturos, neque Eburones, si ille adesset, tanta cum contemptione Romanorum ad castra venturos esse, non hostem autorem sed rem spectare subesse Rhenum, magno esse Germanis dolori Ariovisti mortem, & superiores Romanorum victorias ardere Galliam tot contumeliis acceptis, sub populi Romani Imperium redactam, superiori gloria rei militaris extincta.* Postremo, *quis hoc sibi persuaderet sine certa re Ambiorigem ad ejusmodi consilium descendisse. Suam sententiam in utramque partem esse tutam, si nil sit durius, nullo cum periculo ad proximam Legionem perventuros. Si Gallia omnis cum Germanis consentiat, unam esse in celeritate positam salutem. Cottæ autem atque eorum, qui dissentirent, consilium quem haberet exitum. In quo si non præsens periculum, at certè longa obsidione fames esset pertimescenda.* Hac in utramque partem habita disputatione, cum à Cotta primisque ordinibus acriter resisteretur, *vincite*, inquit, *si ita vultis Sabinus, & id clariore voce, ut magna pars militum exaudiret. Neque is sum*, inquit, *qui gravissimè ex vobis mortis periculo terrear. Hi sapient, & si gravius quid acciderit abs te rationem reposcent, qui si per te liceat, perendino die cum proximis Hybernis conjuncti, communem cum reliquis belli casum sustineant ne rejecti & relegati,*

longè ab cæteris aut ferro, aut fame interéant. Consurgitur ex concilio, comprehendunt utrumque & orant, ne sua dissensione & pertinacia rem in summum periculum deducant, facilem esse rem, seu maneant seu proficiscantur, si modo unum omnes sentiant ac probent. Contrà in dissensione nullam se salutem perspicere. Res disputatione ad mediam noctem perducitur, tandem dat Cotta permotus manus, superat sententia Sabini, pronunciatur prima luce ituros, consumitur vigiliis reliqua pars noctis, cum sua quisque miles circumspiceret, quid secum portare posset, quid ex instrumento Hybernarum relinquere cogeretur. Omnia excogitantur, quare nec sine periculo maneatur, & languore militum, & vigiliis periculum augeatur. Prima luce sic ex castris proficiscuntur, ut quibus esset persuasum, non ab hoste, sed homine amicissimo Ambiorige consilium datum, longissimo agmine magnisq; impedimentis.

De Morte Cottæ & Sabini Legionisq; internecione eo loco ubi nunc est urbs Leodium.

POstquam ex nocturno fremitu, vigiliisq; de Legionis ex castris profectione senserunt Eburones, collocatis insidiis, bipartito in silvis opportuno atque occulto loco à Varuca millibus passuum circiter duobus, ubi Antium pagus nunc est, & Legia fluviolus ortum habet, Romanorum adventum expectabant. Et cùm se major pars agminis in magnam convallem demisisset, ex utraque parte ejus Vallis sese subitò ostenderunt, novissimosq; premere, & primos prohibere ascensu, atque iniquissimo Romanis loco, prælium committere cœperunt. Tum demum *Titurius, uti qui nihil antea providisset, trepidare & concursare, cohortesq; disponere, hæc tamen ipsa timidè, atq; ut eum omnia deficere viderentur*, quod plerumque his accidere consuevit, qui in ipso negotio consilium capere coguntur. At Cotta qui cogitâsset hæc posse in itinere accidere, atque ob eam causam profectionis author non fuisset, nulla in re communi deerat saluti, & in appellandis cohortandisque militibus Imperatoris, & in pugna militis officia præstabat. Cum que propter longitudinem agminis minus facilè per se omnia obire, & quid quoquo loco faciendum esset, providere possent, *jusserunt pronunciari, ut impedimenta relinquerent, atq; in urbem consisterent*, *quod consilium* etsi in ejusmodi casu reprehendendum non est, tamen *incommodè accidit*, nam & *Romanis militibus spem minuit, & hostes ad pugnandum alacriores effecit, quod non sine summo timore, & desperatione id factum videbatur.* Præterea accidit, quod fieri necesse erat, ut vulgò milites ab signis discederent, quæq; quisq; eorum charissima haberet, ab impedimentis petere, atque arripere properaret, & clamore ac fletu omnia complerentur. At Eburonibus consilium non defuit, nam Duces eorum tota acie pronunciare jusserunt, ne quis ab loco discederet, illorum esse prædam, atque illis reservari, quæcunque Romani reliquissent, proinde omnia in victoria posita existimarent. Erant & Virtute & numero pares pugnandi Romani, tametsi à Duce & à fortuna deserebantur, tamen omnem spem salutis in Virtute ponebant, & quoties quæque cohors procurrerat, ab ea parte magnus hostium numerus cadebat. Quâ re animadversa Ambiorix, pronunciari jubet, *ut procul tela conjiciant, ne propius accedant, & quam in partem Romani impetum fecerint, cedant levitate armorum, & quotidiana exercitatione nihil ab his nocere posse. rursus se ad signa recipientes, insequantur.* Quo p[illegible] cepto ab his diligentissimè observato, *cùm quæpiam cohors ex orbe excesserat, atq; impetum fecera*[illegible] *stes velocissimè refugiebant. Interim ea parte nudari necesse erat, & ab latere aperto tela recipi*[illegible] *Ru*[illegible] *cùm in eum locum, unde erant egressi, revert*[illegible] *rant, & ab his qui cesserant & ab his qui pr*[illegible] *steterant, circumveniebantur. Sin autem lo*[illegible] *nere vellent, neq; Virtuti locus relinquebatur ne*[illegible] *tanta multitudine conjecta tela a confertis vi*[illegible] *terant.* Tamen tam multis incommodis c[illegible] ctati, multis vulneribus acceptis resistebant &[illegible] gna parte diei consumpta, cùm à prima luc[illegible] a[illegible] horam octavam pugnaretur, nihil, quod esset i[illegible] dignum, committebant. Tum T. Baluentio [illegible] periore anno primum pilum duxerat, Viro [illegible] & magnæ Autoritatis, utrumque femur tragula trajicitur. Ab hoc puto summitatem monti[illegible] Petrosii nomen sortitam, ubi sunt ædes nunc Divæ B[illegible] uæ. Q. Lucanius ejusdem o[illegible] inis fortissimè pugnans, dum circumvento [illegible] subvenit, i[illegible] ter[illegible] tur. L. Cotta Legatus, omnes [illegible] ortes, ordinesq; ue adhortans, in adversom os funda vulneratur. [illegible] rebus permotus Q. Titur us, [illegible] n procul Am[illegible] rigem suos cohortantem conspexisset, inte[illegible] retem suum C. Pompejum ad eum mittit rogatum, ut [illegible] militibusque parcat. Ille appellat[illegible] respondit [illegible] *velit secum colloqui, licere, sperare a mul*[illegible]*udine impetrari posse, quod ad militum salutem pertineat* [illegible] *si verò nihil nocitum iri, suq; eam rem* [illegible] *se fuam* [illegible] *dem interponere.* Ille cum Cotta saucio com[illegible] videator pugna ut excedant, & cum Amb[illegible] colloquantur, sperare se ab eo iniam ac[illegible] lutem impetrare posse Cotta se ad arm[illegible] iturum negat, atque in eo perseverat. *Sabi*[illegible] *in præsentia tribunos militum circum se habebat primorum ordinum Centuriones, se sequi jubet & cùm propius Ambiorigem access*[illegible]*et, jussus arma ab*[illegible]*cere,* imperata, suisque, ut idem facia[illegible] imp[illegible] *Interim dum de conditionibus inter se agunt*, lo[illegible] consulto ab Ambiorige instituitur sermo [illegible] *tim circumventus interficitur, in via, qua ab*[illegible] *binia sive Savinia*, b. in u, ut sæpe fit, tr in[illegible] *dicitur, ea in Urbe Leodio apud ædem Sa*[illegible] *cis, in vallem declinans fermè usq; ad pontem* [illegible] *in insulam ducit, perdurat*, tum verò [illegible] o Eburones victoriam conclamant, atque [illegible] u[illegible] m tollunt, impetuque in Romanos facto, or[illegible] turbant, ibi *Lucius Aurunculejus Cotta* [illegible] interficitur, cum maxima parte militum, *casu*[illegible] *via nomen dedit Aurunculeja, apud portam q*[illegible] *in publicum montem ducit*, super Mosai flum[illegible] quidem, ea autem tempestate hunc locu[illegible] attingebat, sed longo pòst tempore cond[illegible] c Legia, ut pluribus partibus oppidum [illegible] neceret, ducta fossa derivatum est, & insul[illegible] t, occiso autem Cotta, reliqui Romani [illegible] recipiunt, unde erant egressi ex qui[illegible] *L. Petrosidius Aquilifer, à quo mons ille m*[illegible] *mus Petrosius in urbe Legia nomen habet* [illegible]

magno

cùm magna multitudine hostium premeretur, aquilam intra vallum projecit ipse pro castris fortissimè pugnans occiditur, alii ægrè ad noctem oppugnationem sustinent, noctu ad unum omnes, desperata salute, se ipsi interficiunt, pauci ex prælio elapsi, incertis itineribus per sylvas, ad T. Labienum Legatum in Hyberna perveniunt, atque eum de rebus gestis certiorem faciunt. *Hyberna* autem *Labieni*, quantum conjectura & dimensione adsequi possum, *Lobiense Monasterium nunc esse* opinor ex nominis allusione, distat à Varuca quinquaginta millibus passuum, quæ Germanica circiter quindecim milliaria conficiunt, ad Sabim fluvium loco excelso, uti scribit Cæsar, & postea latius declarabo.

De urbis Leodii nomenclatura & cur primum Legia nunc verò Leodium appelletur.

SI non puduit Romanos terrarum orbis Dominos originis suæ autores Æneam & Romulum non satis honesto, si figmenta Poëtica tollas, utrumque parente procreatum, atque hunc patria prodita, ut multi tradunt, illum verò fraterna cæde infamem citate, nescio cur mihi vitio verti possit, si in Ambiorigem magnanimum Regem, hac una dempta in Cæsarem ingratitudinis nota, urbis Leodii prima auspicia referam. Restituerat illi quidem Cæsar Regnum, liberaverat stipendio, remiserat & filium & fratris filium, quos Aduatici in catenis & servitute habebant obsides, sed quam appel[?]bis restitutionem, ubi gravius jugum quam in servitute feras? Romanorum imperia facere cogebatur Regia dignitas, comportare frumenta, Hyberna intra Regni viscera alere & perp[?]ti, male audire ab omnibus Germanis & Gallis, quòd solus volens, & non coactus, contra propinquas ac cognatas sibi civitates subsidia eo ministraret. Pudendum denique Tungrorum atque Eburonum genti, quæ ita à Majorum Virtute degeneravisset, ut sedes illorum sanguine quæsitas, & in nobili solo cunstabilitas, per vecordiam ab externa gente, in servitutem reduci pateretur, Cæsarem beneficiis victum, captumq; non restitutum habere Regem, quem mox, cum libuisset, minima occasione esset expulsurus, & Romam in triumphum ducturus. Ad hæc, non propria sponte, sed Induciomari ac Treverorum, quorum cliens erat, de invadendis Romanis, consilium sumpsit Ambiorix, non quidem ipse, sed Eburonum civitas, cujus importunitati parere cogebatur. Possem etiam allegare Cæsaris impudentiam, à nobilibus proditam Scriptoribus, qua nihil veritus est confingere, ad tegenda, vel sua, vel amicorum impudenter gesta, satis est mihi illius testimonio Legionem Romanam cum quinque cohortibus ab Ambiorige Eburonum Regulo, in ea valle ubi nunc est urbs Leodium, cæsam demonstrâsse, docebimus etiam paulò post, Q. Ciceronem cum altera Legione à Cæsare ad Varucam tentussum, atq; ibidem à Germanis interceptum, peneq; deletum. Et hinc *huic loco à Legione ibi cæsa & diu hybernante Legia nomen indictum constanter affirmo*, omnis enim Cæsaris descriptio ad amussim quadrat. *Distat Legia à Varuca vix amplius dimidio milliari Germanico, in magna convalle, & novum oppidum esse opinantur, circa Caroli Magni tempora, ab Huberto Aquitanorum Duce mœnibus cinctum*, non admodum amplis, ut veteres indicant ruinæ. Ostendi etiam vicos in illo quosdam de nomine cæsorum ibi Ducum Romanorum adhuc in præsentia nuncupari. *Interfluit Legia fluviolus* p[?]tis in urbe notus. Porro quæ de Varuca diximus, ne quis putet null[?] nos aliis conjecturis inniti, quàm iis quas ex libro illo manu scripto, de promsimus; sed sciat multa prætera, & alia nobis hæc in animum induxisse. *Romanæ adhuc hodie loqui dicuntur Leodienses, etiamsi sermo illorum ad Gallicam linguam magis inclinet.* Sunt non procul à Varuca vici complures Romanam originem nomine referentes. Visitur inde Latinus pagus, Volsci, Vercellæ, Pascasii, Bercelii Viri doctissimi patria. Item Annium, nimitum ab Anuationis in quo vico Legia fluviolus habet ortum, & *Cotta fons* limpidissimus, *quo, dum in Hybernis erat Cotta oblectabatur, aut propè illum funda trajectus fuerit*. Est & *Ciceronis fons* in urbe nonissimus, & aquis maximè uber, scaturit è monte Persolio retrò ædes Fratrum, quos minores appellant. Et hæc est vera nominis Legiæ ot[?]o, & tantæ urbis, dum adhuc sylva foret, d[?] pio, *non à Legeia nympha*, ut in carmine aliquando juvenis lusi, *neq; à Legiis Hungariæ populis*, ut nonnulli voluerunt, eò quod Gallica vox Liege confinat. Nunc autem *cur hodie Leodium* vocetur, quoniam ab omnibus ignorari, requiri tamen intelligam, aperiendum est Dico igitur, quod est. *Leodium oppidum à Gallis Legiam à legione ibi cæsa, & hybernante ab initio appellatum fuisse, à Germanis ve[?] non valentibus Romanam sive Gallicam exprimere vocem in Luydch / deinde Lüdich id nominis detortum. Dictiones autem hujusmodi Germanicè à Lud incipientes, quando Latinas facimus, in leo convertimus, ut:* Ludger Leodegarius, Luypolt Leopoldus, *hinc quoq;* Ludich *Leodium appellatum*, non video cur reformidem adserere.

Alia de urbis Leodii nomenclatura opinio.

QUum antiquiores urbis Leodii conditores fecere emallem, & diu ante Caji Julii Cæsaris atq; Huberti Aquitanici tempora Leodium fuisse adfirmarem, ajebam *Ithacensem Oenopa relicto Leodo filio domi, ad Trojam Vlyssem secutum, & ea expugnata, longè quoq; erroris illius comitem fuisse*, & cum illo Ascibutgium pervenisse, id erat oppidum infra Coloniam Agrippinam non procul à Xantho Cliviæ ditionis celebri municipio, quod in tenuissimum abiit vicum, cui Aichelburg hodie nomen est. Hujus rei testis est Cornelius Tacitus in libello de situ, moribus & populis Germaniæ. *Quoniam vero Oenops jam grandævus esset, longaq; ac diutina peregrinatione defatigatus & exhaustus adeò viribus, ut diffideret in Ithacam se posse redire, quamvis summo & penatium & filii teneretur desiderio, ab Vlysse impetravit, ut cum ut socius quos pari modo adsectos Ascibutgii relinquebat, dimitteretur. Et quum ipse Vlysses Ascibutgii nomen in Akrmeriston commutasset, quò socii, quia vero Nerito Ithaca promontorio frui non poterant, fili saltem oblectarentur, ipse Oenops, ut sibi carissimi filii Leodis desiderium leniret, ad Mosam condendæ urbis locum quæsivit, & conditam Anuidits, Leodium de filii sui nomine appellavit.* Hic Leodes iotetim Ithacæ inter Penelopes procos con-

versabatur, haudquaquā tamen eorum adprobans insolentiam, sed sæpè reprehendens & procos exosos habens in extremo loco apud pocula semper sedebat. Unde Hom. lib. Odysseæ. φ.

Λειώδης δὲ πρῶτος ἀνίστατο οἴνοπος υἱὸς
ὅσφι θυοσκόος ἔσκε, παρὰ κρητῆρα δὲ καλὸν
ἷζε μυχοίτατος αἰεί. ἀτασθαλίαι δέ οἱ οἴῳ
ἐχθραὶ ἔσαν πᾶσι δὲ νεμέσα μνηστῆρσιν.

Nihilominus tamen & ipse Penelopes conjugium ambibat, data enim spe illius potiundæ ei, qui Ulyssis arcum tenderet, primus periculum fecit, nec tendere potuit, aliosque dehortatus est, ne experirentur. Hom. ibid.

ὅς ῥα τότε πρῶτος τόξον λάβε καὶ βέλος ὠκύ.
στῆ δ' ἄρ' ἐπ' οὐδὸν ἰὼν καὶ τόξου πειρήτιζεν.
οὐδέ μιν ἐντάνυσε· πρὶν γὰρ κάμε χεῖρας ἀνέλκων
ἀτρίπτους ἁπαλάς· μετὰ δὲ μνηστῆρσιν ἔειπεν
ὦ φίλοι οὐ μὲν ἐγὼ τανύω. λαβέτω δὲ καὶ ἄλλος
πολλοὺς γὰρ τόδε τόξον ἀριστῆας κεκαδήσει.
θυμοῦ καὶ ψυχῆς, &c.

Quapropter ab Ulysse interfectus est, licet illum ita deprecaretur lib. 22.

γουνοῦμαί σ' Ὀδυσεῦ, σὺ δέ μ' αἴδεο καί μ' ἐλέησον
οὐ γάρ πώ τινά φημι γυναικῶν ἐν μεγάροισιν
εἰπεῖν, οὐδέ τι ῥέξαι ἀτάσθαλον, ἀλλὰ καὶ ἄλλους
παύεσκον μνηστῆρας, ὅτις τοιαῦτά γε ῥέζοι.
ἀλλά μοι οὐ πείθοντο κακῶν ἄπο χεῖρας ἔχεσθαι
τῷ καὶ ἀτασθαλίῃσιν ἀεικέα πότμον ἐπέσπον
αὐτὰρ ἐγὼ μετὰ τοῖσι θυοσκόος οὐδὲν ἐοργὼς
κείσομαι, ὡς οὐκ ἔστι χάρις μετόπισθ' εὐεργέων.

Hæc namque nihil remoratus Ulysses Leodemq; torvo respiciens vultu respondit.

εἰ μὲν δὴ μετὰ τοῖσι θυοσκόος εὔχεαι εἶναι
πολλάκι που μέλλεις ἀρήμεναι ἐν μεγάροισιν
τηλοῦ ἐμοὶ νόστοιο τέλος γλυκεροῖο γενέσθαι
σοὶ δ' ἄλοχόν τε φίλην ἕπεσθαι καὶ τέκνα τεκέσθαι
τῷ οὐκ ἂν θάνατόν γε δυσηλεγέα προφύγοισθα.

Et hæc dicens transfodit illi jugulum gladio. Hunc habuit Leodes exitum. Quæ si vera sunt, ut omninò nec adfirmare, nec refellere volo, *egregiè referunt & conditorum suum, & conditoris filium Leodienses. Ille* absque dubio non ab re *Oenops vocatus est*, id est, *vini custos, & habens vini colorem*, quo nomine etiam Bacchus appellatur, & nimirum bibulus fuit Oenops. *Leodes* verò *apud crateras & pocula*, ut inquit Homerus *semper sedebat.* Nemo enim crederet, *quam deditis sint poculis Leodienses, & quàm sint supra modum bibaces*, quòd ipsum libenter de gentilibus meis reticuissem, nisi scirem, *artem egregie bibendi hodie non inter vitia, sed inter primas virtutes annumerari, nec bonus Vir habetur, nisi qui pocula evacuare, & uno anhelitu multum vini ingurgitare noverit, quod qui egregie præstiterit ab omnibus amatur, colitur & hujus consortium appetitur. Contra frugi & modico vino utentem, aversantur omnes, fugiunt, irrident, & magni alicujus mali conscium clamant, qui se inebriari reformidet verearurq;* ne ebrius sua prodat flagitia. Verùm de his non est modò dicendi locus, ad nomenclaturam Leodii redeo, quam a Leode Ithacensi habere, ut non ausim affirmare, ita tamen dicere possum (si verum est Ulyssem Asciburgium pervenisse Akrinentonque vocâsse) procul dubio ex sociis aliquos reliquisse in eo municipio, alioqui frustra nomen immutâsset, quum nemo Gallorum aut Germanorum hoc nominis, vetere abjecto, usurpare voluisset. Deinde facilè fuit vel Oenopem vel Ithacensem quempiam Leodium condidisse, & [illegible] gari apud Ithacenses nomine Λειώδην app[illegible] *Supervenientes verò postea Trojani, sive Sicambri* [illegible] *erint, sive alii, veteri in Græcam gentem odio accensi Asciburgium & Leodium destruxisse Xanthu*[illegible] *condidisse.* Hæc conjectura, etsi non cert[illegible], [illegible] tamen consona, neque de suo Ænea vet[illegible] ut certiorem Roma perduxerit. *Leodium itaq; de*[illegible] *ctum* pristinam sylvæ faciem resumpsit, no[illegible] quidem, sed magna ex parte *usq; ad Huberti Aq*[illegible] *tanici tempora, qui* unus ex Proceribus Caro[illegible] gni, dum ille vel Lupillæ vel Harstalli ager[illegible] amœnitate, locique celebritate ac rerum ibi [illegible] starum fama permotus, & Divi Lambe[illegible] rio nobilis, *vetus Leodium reparavit, & hinc con*[illegible] *tor appellari cœptus est.*

Summaria urbis Leodii Descriptio.

REm non parum gratam patriæ meæ mi[illegible] videor, dum illi parentes suos, antiqu[illegible] que originem à nemine hactenus anima[illegible] sam sub oculos posui, ac veluti ex locupl[illegible] uno pr[illegible] batissimorum Autorum penu deprompta[illegible] cem primus produxi, qua in[illegible] quid gratiæ p[illegible] meruerim nescio, certè pietati satisfecisse pro vi[illegible] me parte juvat. Nūc verò exteris, qui tatæ u[illegible] b[illegible] mordia admirati, antequā ad Ambiorigē rev[illegible] in descriptione illius summaria, subveni[illegible] nd[illegible] *Legia* igitur (sive ut nunc vocant *Leodium*, *urbs Germaniæ inferioris*, quam & [illegible] ecundā voc[illegible] m[illegible] xima, *ad tertium à Tungris milliare, qua M*[illegible] *idi* [illegible] *spectant*, quæ *tanto murorum cingitur ambitu, ut a*[illegible] *tissimos amplexetur montes* vitibus pul[illegible] sitos. Deinde in latissimam excurrit & [illegible] dit in valle *planitiem*, in qua ex A[illegible] luen[illegible] *flumina Ута, Vesa, & Ambluaria* Mo[illegible] rant, & multas amœnissimas efficiu[illegible] gnificis ædificiis exornatas, ita ut ad vol[illegible] nè hic nihil desit. Sive enim quis montibus [illegible] tur, habet quocunq; se vertat, in quibus e[illegible] mus defatigetur. Si quem planicies & p[illegible] meditullium urbis hæc affatim dabit G[illegible] vigio urbem Venetam habebis, nisi quo[illegible] fluminis aqua jucundior est, quam apu[illegible] fœditum mare. Est aliquis Religioni & [illegible] vino deditus, exhibebit huic urbs Leo[illegible] primus *octo insignia Canonicorum Collegia* [illegible] *amplissimas Abbatias, triginta duas Eccle*[illegible]*as* parochiales vocant *quatuor mendicantium* [illegible] *num contubernia*, & ex his nonnulla co[illegible] ta, ut Franciscanorum. Quod si reliqu[illegible] *Monachorum & admirandarum Monialium ædi*[illegible] venuicula & sacella recen[illegible] e velim [illegible] libro opus esset, unde non mirum, si Fra[illegible] trarcha scribat se vidisse *Leodium insignem* [illegible] *cum*. Nec est quod quisquam exqu[illegible] *d*[illegible] *talitate* apud Leodium, cùm facili colli[illegible] to, nunquā tantā Clericorum multitudinem, & [illegible] eorum hominum turbā, qui in otio divin[illegible] omnium rerum copia opus habent, sibi l[illegible] u[illegible] delectui am fuisse, nisi omni ubertate age[illegible] abundaret & excelleret. Habet *ad Meridiem Arduennam sylvam* totius Galliæ maximam, ex q[illegible] innu-

nu-

numera proveniunt commoda, feræ, pecora, boves, atque ædificiorum materies, ligna præstantissima, & immensæ, ut ait Strabo, longitudinis. Ad alterum latus, Tungros & Centrones versus, est *ager Hesbanicus, usq; adeò gleba fertilis*, adhæc pomis & nucibus omnis generis, abundans, *ut cum Iudæa & Sicilia de præstantia certare posset.* Juxta civitatem *effodiuntur nigri lapides, qui modico ligno accensi, calidissimum ignem præbent.* Aer temperatissimus est, & saluber, licet enim ad Austrum civitatis bona pars spectet, illius tamen flatus Arduenna, quæ altior est, mitigat & frangit, & habent, qui ab ortu spirant venti, liberum accessum, & continui ignes ex ea, quam dixi, materia, crassiorem perpurgant & extenuant aërem. Cum nuper Cæsar Carolus in Brabantia ageret, missus est ad illum Orator à fratre Electore & Cardinale Moguntino Princeps Illustrissimus Fridericus Dux Bavariæ, Comes Palatinus Rheni, &c. cui pro excellenti humanitate, ut in reditu patriam meã Leodium inviseret, persuasi. Qui postquam ex Huio oppido flumine in medium urbis perductus, & magna populi multitudine exceptus esset, nemo diceret, quanta admiratione urbem circumspexerit, altissimos conscendit montes, nihilque prætermisit, quò totam videre posset. Verùm quia urbs ipsa ampla supra modum est, & subinde intra reductas valles absconditur, nec usquam tota ex uno loco conspici possit, spe frustratus est, adserens amœniorem civitatem, etiamsi tum hyems erat, nunquam se vidisse. De Palatio Episcopali ad Cardinalem rescripsit opere perfecto, in orbe Christiano nullum pulchrius futurum. Prætereo pontes solido constructos marmore ac reliquam urbis pulchritudinem, ne in volumen libellus excrescat, & ad Ambiorigem à quo digressus sum, redeo.

Vatucana victoria sublatus Ambiorix, statim cum equitatu in Aduaticos, qui erant ejus Regni finitimi proficiscitur, neque diem, neque noctem intermittit, peditatumque subsequi jubet. Re demonstrata, Aduaticisque concitans, postero die in Nervios pervenit, hortaturque ne sui in perpetuum liberandi, atque ulciscendi Romanos, pro his quas acceperint injuriis, occasionem dimittant, interfectos esse Legatos duos, magnamque partem exercitus interisse demonstrat, nihil esse negotii, subitò oppressam Legionem, quæ cum Cicerone hyemet, interfici, se ad eam rem profitetur adjutorem. Facilè hac oratione Nerviis persuadet, itaque confestim dimissis nunciis ad *Centrones*, quorum *oppidum satis amœnum in patria Leodiensi* tribus à Tungris milliaribus floret, & *a Sancto quopiam Trudone*, eo quòd nomen parum alludat, *quidam denominatum, audent confingere*, à quibus si ejus oppidi nomenclaturam ante illius Divi tempora requiras, magis mutos videbis, quàm pisces. Toxandrum enim, quod illi nomen Placentinus fuisse opinatus est, ad Mosæ ripam erat, ut suo loco indicabo, mittunt etiam ad Grudios, & ad Levacos, non procul à Centronibus, *Plenmosios*, quos *nunc Cortracum tenere adserunt*, Gundunos, hos Gandanos esse non dubitaverim, & melius Gondunos scribi, quàm Gordunos animadverti. Hi omnes sub imperio Nerviorum & Aduaticorum erant, & quàm maximas manus possunt, cogunt, & de improviso ad Ciceronis hyberna advolant, nondum ad eum fama de Titurii morte perlata. Huic quoq; accidit, quod fuit necesse, ut nonnulli milites, qui lignationis munitionisq; causa in sylvas discessissent, repentino equitum adventu interciperentur. His circumventis, magna manu Eburones, Aduatici, Nervii, atq; horum omnium socii & clientes, Legionem oppugnare incipiunt. Romani celeriter ad arma concurrunt, vallum conscendunt, ægrè is dies sustentatur, quòd omnem spem hostes in celeritate ponebant, atque hanc adepti victoriam, in perpetuum se fore victores confidebant. Mittuntur ad Cæsarem confestim à Cicerone literæ, magnis propositis præmiis si pertulissent, obsessis omnibus viis, missi intercipiuntur. Noctu ex ea materia, quàm munitionis causa comportaverant, turres CXX. excitantur incredibili celeritate, quæ operi deesse videbantur, perficiuntur. Hostes postero die multo majoribus copiis coactis, castra oppugnant, fossam complent, à Romanis eadem ratione, quâ pridie, resistitur. Hoc idem deinceps reliquis fit diebus, nulla pars nocturni temporis ad laborem intermittitur, non ægris, non vulneratis facultas aliqua quietis datur. Tandem Duces Principesq; Nerviorum, qui aliquem sermonis aditum, causamq; amicitiæ cum Cicerone habebant, colloqui sese velle dicunt. Facta potestate, eadem quæ Ambiorix cum Titurio egerat, commemorant, omnem esse in armis Galliam, Germanos Rhenum transisse, Cæsaris, reliquorumq; Hyberna oppugnari. Addunt etiam de Sabini morte, Ambiorigem ostentant, fidei faciundæ causa, errare eos dicunt, si quicquam ab his præsidii sperent, qui suis rebus diffidant, sese tamen scire hoc, esse in Ciceronem, populumque Romanum animo, ut nihil nisi hyberna recusent, atque hanc inveterascere consuetudinem nolint, licere illis incolumibus per se ex Hybernis discedere, & in quascunque partes velint sine metu proficisci. Cicero ad hæc unum modo respondit, non esse consuetudinem Populi Romani, ullam accipere ab hoste armato conditionem, si ab armis discedere velint, se adjutore utantur, Legatosq; ad Cæsarem mittant, sperare se pro ejus justitia, quæ petierint impetraturos. Ab hac spe repulsi *Nervii, vallo pedum XI. & fossa pedum XV Hyberna cingunt.* Hæc ex superiorum annorum consuetudine à Romanis cognoverant, & quosdam de exercitu nacti captivos, ab his docebantur, sed *nulla ferramentorum copia, quæ essent ad hunc usum idonea, gladiis cespites circumcidere, manibus sagulisq; terram exhaurire cogebantur.* Qua quidem ex re multitudo cognosci potuit, nam minus horis tribus decem millium passuum in circuitu munitionem perfecerunt, atque per aliquot dies acriter Hyberna oppugnare cœperunt, quæ Virtute Romanorum tamen defensa sunt, licet etiam Cicero tenuissima esset valetudine. Verùm cum nullum intermitteretur oppugnandi tempus, & magna parte Romanorum vulneribus confecta res ad paucitatem defensorum pervenisset, actum erat de Hybernis, nisi quidam Nervius nomine Veroco, qui à prima oppugnatione ad Ciceronem profugerat, servo suo persuasisset, ut literas ad Cæsarem deferret, has ille in jaculo illigatas effert, & Gallus inter Gallos sine suspicione versatus ad Cæsarem pervenit, qui apud *Samarobrinam*, quàm *nunc Cameracum appellant* repertus, & edoctus ab eo de periculo Legionis ac Ciceronis, quàm primum M. Crassum ex Bellovacis,

&

& C. Fabium ex Atrebatibus cum Legionibus ad se venire jubet, quibus cum magnis itineribus in fines Nerviorum, quo iter ad Ciceronem erat, pervenit, Nervii adventu Cæsaris per exploratores cognito, obsidionem relinquunt, & ad Cæsarem omnibus copiis contendunt. Eæ erant armatorum circiter millia LX. De quibus Cæsar literis Ciceronis certior factus, etsi vix septem hominum millia haberet, atque iniquissimo loco, magno tamen animo Nervios invasit, & primo congressu in fugam vertit. Hac re cognita, Eburonum copiæ quæ nondum advenerant, non ulterius progredi ausæ, ad sua retrò cesserunt. Induciomarus Trevir per eosdem dies cum Labieno congressus, infeliciter victus atque occisus est. Quæ jam dicta sunt forsitan satis à proposito quibusdam videri poterunt aliena, verùm quia res gestas ab Ambiorige Principe nostro scribere constitui atque hæc suasu ac ductu ejus contigêre, nolui prætermittere.

Post Aduaticam victoriam Cæsar de improviso Nervios, Senones & Carnutes aggressus, in deditionem venire atque obsides dare coegit. Deinde totus & mente & animo in bellum Treverorum & Ambiorigis insistit. Sed quod pro explorato habebat, Ambiorigem prælio non esse concertaturum, reliqua ejus consilia animo circumspiciebat. Erant *Menapii* propinqui Eburonum finibus, *perpetuis paludibus, sylvisq; muniti, infra Ubios, hoc est,* Colonienses *habitantes, ac nunc Iuliacenses, Geldrenses & Clivenses appellati* sunt, qui uni ex Gallia Belgica de pace ad Cæsarem Legatos nunquam miserant. Cum his hospitium esse Ambiorigi sciebat. Item per Treveros venisse Germanos in amicitiam cognoverat. Hæc prius illi detrahenda auxilia existimabat, quàm ipsum bello lacessendum, ne desperata salute, aut se in Menapios abderet, aut cū Trāsrhenanis congredi cogeretur. Hoc inito consilio totius exercitus impedimenta ad Labienum in Treveros mittit, duasque Legiones ad ipsum proficisci jubet. Ipse cum Legionibus expeditis quinque in Menapios proficiscitur. Illi nulla coacta manu loci præsidio freti, in sylvas paludesq; confugiunt, suaq; eòdem conferunt. Cæsar partitis copiis cum C. Fabio Legato & M. Crasso Quæstore, celeriterq; effectis pontibus, adit tripartito, ædificia, vicosque incendit, magno pecoris atq; hominum numero potitur. Quibus rebus coacti Menapii Legatos ad eum pacis petendæ causa mittunt. Ille obsidibus acceptis, hostium se habiturum numero confirmat, si aut Ambiorigem, aut ejus Legatos finibus suis recepissent. His confirmatis, Comium Atrebatem, cum equitatu custodis loco in Menapiis reliquit. Ipse in Treveros proficiscitur. Dum hæc à Cæsare geruntur, Labienus ingentes Treverorum copias, quas illi rursum coegerāt, iniquo loco adortus fundit fugatq;, & civitatem illorum recipit. Postquam hæc Cæsar rescivit, duabus de causis Rhenum transire constituit. Quarum erat altera, quòd auxilia contra se miserāt Treveris. Altera ne Ambiorix receptum ad eos haberet, tanto ardebat in Regem nostrum odio, ulciscendique injurias acceptas studio conflagrabat; pontem autem, quo exercitum traduceret, paulò infra Bonnam, nota atque instituta ratione, magno militum studio paucis diebus perficit, copiasq; & equitatum traducit, ubi non diu moratus est, sed cum maturescere frumenta inciperent, ad bellum Ambiorigis proficiscitur per *Arduennam sylvam, quæ est totius Galliæ etiamnum hodie maxima, atq; ab ripis Rheni finibusq; Treverorum, ad Nervios usq; pertingit, millibusq; amplius quingentis in longitudinem patet.* L. Minutium Basilium cum omni equitatu præmittit, si quid celeritate itineris atque opportunitate temporis proficere possit, monet ut ignes in castris fieri prohibeat, ne qua ejus adventus procul significatio fiat, sese cōfestim subsequi dicit. Basilius, ut imperatum est, facit, celeriter, contra omnem opinionem confecto itinere, multos in agris inopinantes deprehendit, eorum indicio ad ipsum Ambiorigem contendit, quo in loco cum paucis equitibus esse dicebatur. *Multum cùm in omnibus rebus, tum in re militari fortuna potest:* nam magno accidit casu, ut in ipsum incautum, atq; imparatum incideret, priusquam ejus adventus ab hominibus videretur, quam fama, ac nunciis afferretur. Sic magnæ fuit fortunæ, omni militari instrumento quod circum se habebat, erepto, rhedis, equisq; comprehensis, ipsum effugere mortem. Sed hoc quoque factum est, quòd ædificio circumdato sylva, ut sunt ferè domicilia Gallorum, qui vitandi æstus causa, plerunq; sylvarum ac fluminum petunt propinquitates, comites familiaresque ejus angusto in loco equitum Romanorum vim paulisper sustinuerunt, his pugnantibus, illum in equum quidam ex suis intulit, fugientem sylvæ texerunt. Sic ad subeundum periculum, & ad vitandum, multùm fortuna valuit. Ambiorix an copias suas judicio non conduxerit, quod prælio dimicandum non existimaverit, an tempore exclusus, & repentino equitum adventu prohibitus fuerit, cum reliquum exercitum subsequi crederet, dubium est. Sed certè clàm dimissis per agros nunciis sibi quemq; consulere jussit, quorum pars in Arduennam sylvam, pars in continentes paludes profugit. Qui proximi Oceano fuerunt, hi in insulis sese occultaverunt, quas æstus efficere suéverunt. Multi ex suis finibus egressi, se suaq; omnia alienissimis crediderunt. Cativulcus [illegible] dimidiæ partis Eburonum, qui una cum Ambiorige consilium inierat, ætate jam confectus, cùm laborem, aut belli aut fugæ ferre non posset, omnibus precibus detestatus Ambiorigem, qui ejus consilii Author fuisset, taxo, cujus magna in Gallia Germaniaque copia est, se exanimavit. Est autem *taxus arbor ex genere abietum qua arcus conficiuntur, & inter Hojum & Namuream abundat. Si quis sub ea dum floret dormiat, certum est mori. Si quis sub [illegible] das infirmatur, pocula ex illa inficiuntur.* T[illegible]nius, Dioscorides, & plerique alii, licet autem Dioscorides nullum illius in medicinis esse u[illegible]bat, Claudius tamen Cæsar, ut est apud Suetonium, edicto proposuit: *Nihil æque facere ad viperæ morsum, quam taxi arboris succum.* Segni, Condrusique qui sunt ex gente & numero Germanorum, qui sunt inter Eburones Treverosq; [illegible] Cæsarem miserūt oratum, ne se in hostium numero duceret, neve omnium Germanorum, qui essent citra Rhenum causam esse unam judicaret, nihil se de bello cogitâsse, nulla Ambiorigi auxilia misisse. Cæsar explorata re quæstione captivorum, si qui ad eos Eburones ex fuga convenissent, ad se ut reducerentur, imperavit. Si ita fecissent, fines eorum se violaturum negavit. Sunt autem *Segni qui oppidum* quòd *Signacum* in Condrusis vocant, *inhabitant,*

tani, exiguum quidem admodum illud *hodie*, *sed miram profectò vetustatem referens*, quare minimè verùm redarguitur, quòd scribunt Leodiorum annales, *oppido inditum fuisse nomen à quinq; Regiis pueris, quos muri ruina exanimatos. Divus Maternus in vitam revocaverit, vivosq; patri reddiderit, & hinc non ingratus Regulus Segnorum, fidem susceperit Christianam, & oppido de quinq; natis sibi suscitatis*, ita enim sonat vox Gallica *Siney*, *nomen indiderit*, cùm Cæsar, ut audis ipsam Segnorum civitatem nominet, qui multos annos Maternum præcessit. Dum hæc scribo, *non possum satis admirari eorum hominum, qui sanctorum Patrum vitas scribere ausi sunt, inconsideratam incircumspectamq; temeritatem in excogitandis, quæ illi magnifica putaverunt, miraculis, parum animadvertentes, vulgò tritum proverbium*, quod dicitur, *mendacem oportere multarum rerum habere memoriam, circumspectissimumque esse debere*. P[illegible]ere debebat nugator ille quisquis fuerit, nam Segnorum nomen ante Divi Materni tempora, us[illegible]uam prodiiss[illegible] & tum quandoquidem fingere ne dicam mentiri ipse volebat, dixisse Regem Segnorum erga Maternum gratum, & ut suscitatorum quinque natorum perpetuam faceret memoriam, oppidi nomenclaturam immutâsse & exemisse aliquas literas, pro Signey Ciney dicendo, ut facilius persuaderet. Ita *cum scribit eundem Beatum Maternum in die natalis Christi, tribus longè inter sese distantibus civitatibus Tungris, Agrippina, & Treveris missam celebrâsse*, non advertit, *Materni ætate m[illegible]arum usum nondum extitisse, ac longo post tempore constitutum à Summis Pontificibus*, non quidem ab uno totum, sed subinde temporis progressu à diversis, prout cuique ex pietate visum est, quare dicere potius conveniebat, Maternum tribus eodem die suprà dictis locis, verbum Dei concionatum, quòd officium illi, & non missarum legendarum, demandatum erat, quò melius persuaderet, etiamsi *ea tempestate, nec natalis Christi festum celebrari cœptum fuerat*. Nolim autem quisquam existimet, studio detrahendi Divi Materni gloriæ hæc me scribere, male enim illum mihi propitium habere velim, si non animo eximendi clarissimam vitam Sanctissimi ac egregii Ver[illegible] Divini detonatoris, ex nugis & d[illegible]rame[illegible]is plusquam puerilibus, hæc attigerim, quod equidem facilè admittet, quisquis hæc candido ac vero judicio perlegere voluerit. Sed de his satis. *Condrusi adhuc nomen retinent, horum caput est Hoyum oppidum ad Mosam arce munitissima nobile, quam Erbardus a Marca Cardinalis & Leodiorum Antistes, vetustate nimia nutantem, à fundamento restauravit, inexpugnabilemq; penè reddidit*, & inter præcipua ejus opera, quæ profectò multa & magnifica reliquit, annumeratur. Hanc *Benefa[illegible] quandoq; appellatam*, media ætate & *Antonius Pr[illegible] quidam adserunt*, verum *ego potius crederem ab [illegible]ntonino restitutam* ne diu no[illegible]um r[illegible]onuisse *nom[illegible]* maluisseque vetus quod *ab Hojo fluvio, qui oppidum interfluit*, habet, retinere. [illegible]st præterea [illegible]drusis insigne aliud *oppidum Di[illegible]nantum* [illegible] quoque in magna atque [illegible] valle, inter altissimos montes, quod veste *Condru[illegible]m emporium* appelles, habet enim ditissimo[illegible] qui in multis ac diversis Regionibus, & præsertim in Anglia, negotiari solent,

denominatum autem à *Deo Nano illic diu culto* adserunt annales. Hujus verò oppidi nusquam apud Veteres reperio factam mentionem. Quare opinor Cæsaris tempestate, vel ignobile fuisse, vel sub Segnorum ditione comprehensum, à quibus duobus magnis dunraxat distat milliaribus Germanicis. Memoria Patrum *Carolus Burgundus solo adæquavit*, verùm *nunc arce pulcherrima & à fundamento nova, in excels[illegible]ima rupe, quæ oppido impendet*, idem Antistes, *Erbardus decoravit*, & à civibus sumptuosissimis ædificiis penè totum restitutum est. *Effoditur hic marmor nigerrimum in Regum & Magnatum sepulturas*. Tota autem *Condrusorum Regio* sylvæ Arduennæ pars est, *inter Ducatum Luzelburgium, & Mosam fluvium*, is enim *Ducatus Cæsaris tempestate ad Treveros pertinebat*, & Rhenorum fines, qui long[illegible] lateque, hoc est usque ad Mosam patebant, attingebat. Scribit autem Cæsar & item Cornelius Tacitus *Condrusos & Segnos gente & numero Germanos fuisse, in Gallia tamen Belgica, unde & subinde Galli appellantur, quemadmodum Menapii, & reliqui C[illegible]s[illegible]henani Germani*.

De insigni Eburonum calamitate sub Cæsare, & Ambiorige persecutione.

Dimissis Condrusorum atque Segnorum Legatis, Cæsar copias in tres partes distribuit, atque [illegible] legionum impedimenta ad Vatucam con[illegible] [illegible]us[illegible]que Auruncul[illegible]us, ut diximus, hyemandi [illegible]sa consederant. Hunc cùm reliquis rebus lo[illegible]um probabat Cæsar, tum quod superioris anni munit[illegible]ones integræ manebant, ut militum laborem sublevaret. Præsidio impedimentis legionem quartam decimam reliquit, unam ex his tribus, quas proxim è conscriptas, ex Italia traduxerat. Ei Legi[illegible]ni castrisque Q. Tullium Ciceronem præficit, ducentosque equites attribuit. Partito [illegible]citu, T. [illegible]bienum [illegible] Legionib[illegible] bus ad Oceanum ve[illegible] eas p[illegible]te, quæ M[illegible]pios attingu[illegible]nt, [illegible]roficisci jubet. C. Trebonium cum pari L[illegible]gionum numero ad eam Regionem, quæ Aduaticis adjacet, depopulandum m[illegible]. Ipse cum tribus reliquis ad flumen Sabim, quod in[illegible] in Mosam, extremasq; Arduennæ partes [illegible] cost[illegible] quo cum paucis equitibus profectum Amb[illegible] audiebat. Discedens, post diem septim[illegible] [illegible]e revertitrum confirmat, quam ad diem ei L[illegible]gioni, quæ in præsidio relinquebatur, deberi frume[illegible] [illegible] Labienum Treboniumq; hortatur, si Re[illegible] pub. commodo [illegible]cere possent, ad eam diem revertantur, ut rursus communicato consilio, exploratisque hostium rationibus aliud initium belli capere possint. Notabit hic Lector, Ascaldem malè apud Cæsarem legi, non enim in Mosam influit, sed Sabis juxta Namurram, & in finibus Arduennæ percurrit, & hinc etiam conjecturam facio *Aduaticos, Gallica Brabantia populos fuisse, & eos qui inter Lovanium & Altenburg inhabitant*. Est ibi *Monasterium*, quod *Tungerlo* vocant. *Hoc ipsum esse reor*, quod Antoninus Pius in Itinerario suo *Aduatucum Tungrorum* appellat, nimirum à Tungris in Aduaticis conditum ad colligenda vectigalia. Erat ut suprà demonstravimus, manus certa nulla, non præsidium non oppidum, quod se armis defenderet, sed in omnes partes dispersa Eburonum mul-

multitudinis, ubicunque, aut vallis abdita, aut locus sylvestris, aut palus impedita spem præsidii, aut salutis aliquam offerebat, consederat. Hæc loca vicinitatibus erant nota, magnamque res diligentiam requirebat, non in summa exercitus tuenda (nullum enim poterat, universis perterritis ac dispersis periculum accidere) sed in singulis militibus conservandis, quæ tamen ex parte res, ad salutem exercitus pertinebat, nam & prædæ cupiditas, multos longius evocabat, ac sylvæ incertis occultisque itineribus confertos adire prohibebant. Si negotium confici, stirpemque hominum sceleratorum interfici vellet, dimittendæ plures manus, diducendiq; erant milites. Si continere ad signa manipulos vellet (ut instituta ratio, & consuetudo exercitus Romani postulabat) locus ipse erat præsidio Eburonibus, neque ex occulto insidiandi, & dispersos circumveniendi singulis deerat audacia, & in ejusmodi difficultatibus, quantum diligentia provideri poterat, providebatur, *ut potius in nocendo aliquid omitteretur* [illegible] omnium animi ad ulciscendum ardebant) *quam cum aliquo detrimento militum noceretur.* Cæsar ad finitimas civitates nuncios dimittit, omnes evocat spe prædæ ad diripiendos Eburones, *ut potius in sylvis Gallorum vita, quam Legionariorum periclitaretur*, simul ut magna multitudine circumfusa, stirps ac nomen civitatis tollatur. Magnus undique numerus celeriter convenit, & hæc in omnibus Eburonum partibus gerebantur.

De secunda Romanorum clade apud Varucam.

Dies appetebat septimus, quem ad diem Cæsar ad impedimenta legionemque reverti constituerat. Hic quantum in bello fortuna, & quantos afferat casus cognosci potuit. Dissipatis ac perterritis Eburonibus, ut demonstravimus, manus erat nulla, quæ parvam modo timoris causam afferret. Trans Rhenum ad Germanos pervenit fama, diripi Eburones, atque ultro omnes ad prædam evocari, *cogunt equitum duo millia Sicambri, qui ultra Rhenum e Regione Ubiorum aut paulo infra habitabant*, atque [illegible] ceteros & Usipetes ex fuga ad confluentem Rheni & Mosæ commissi, ut diximus, prælii [illegible] ceperant, *transeuntes Rhenum navibus ratibusq́;*, triginta millibus passuum infra Bonam, ubi pontem à Cæsare factum diximus, ac præsidium relictum [illegible] hoc est, duobus milliaribus Germanicis [illegible] Coloniam Agrippinam, primos *Eburonum fines adeunt, multo ex fuga dispersos excipiunt, magno pecoris numero*, cujus sunt cupidissimi barbari, *potiuntur, invitati præda longius procedunt*, non hos palus, in bello latrociniisque natos, non sylvæ morantur, quibus in locis sit Cæsar, ex captivis quærunt, profectum longius reperiunt, omnemque exercitum discessisse cognoscunt, atque unus ex captivis, quid vos, inquit, hanc miseram ac tenuem sectamini prædam, quibus jam licet esse fortunatissimis, tribus horis ad Varucam venire potestis, huc omnes suas fortunas exercitus Romanorum contulit, præsidii tantum est, ut ne murus quidem cingi possit, neque quisquam egredi extra munitiones audeat. Oblata spe Germani, quam nacti erant prædam, in occulto relinquunt, ipsi ad Varucam contendunt, usi eodem duce, cujus hæc [illegible] noverant. Cicero qui per omnes [illegible] dies præceptis Cæsaris summa [illegible]

castris continuisset, ac ne calonem quidem quenquam extra munitionem egredi passus esse, septimo die diffidens, Cæsarem de numero dierum fidem servaturum, quod longius eum progressum audiebat, neque ulla de ejus reditu fama afferebatur, simul eorum permotus vocibus, qui illius [illegible] tientiam penè obsessionem appellabant, si [illegible] è castris egredi non liceret, nullum ejusmodi [illegible] sum expectans, quo novem oppositis [illegible] maximoque equitatu, dispersis [illegible] Eburonibus [illegible] in millibus passuum [illegible] posset, quinque cohortes frumentatum [illegible] mas segetes misit, quas inter, & castra [illegible] omninò collis intererat. Complures [illegible] stris ex Legionibus ægri relicti, ex q[illegible] hoc spatio dierum convaluerant, cir[illegible] sub vexillo unà mittuntur: magna præt[illegible] titudo calonum, magna vis jumento[illegible] in castris subsederant, facta potestate [illegible] Hoc ipso tempore & casu *Germani eq*[illegible] *veniunt, protinusq; eodem illo, quo venera*[illegible] *Decumana porta in castra irrumpere c*[illegible] prius sunt visi, objectis [illegible] castris appropinquarunt, ut ne [illegible] tenderent mercatores, r[illegible] rent facultatem. Inopin[illegible] Ro[illegible] perturbantur, ac vix primum [illegible] in statione sustinet. Circu[illegible] ex reliquis partibus, si q[illegible] possent, ægrè Romani port[illegible] aditus locus ipse per se, muniti[illegible] dit, totis trepidatur castris, atque al[illegible] causam tumultus quærit, neque quo signa [illegible] neque quam in partem quisque conveniant [illegible] dent. Alius jam capta castra p[illegible] nunciat [illegible] to exercitu, atq; Imperatore [illegible] nisse contendit, pleriq; novas sibi [illegible] fingunt, Cottæque & Titurii [illegible] eodem occiderunt castello, ant[illegible] ulos [illegible] li timore omnibus perterritis [illegible] barbaris, ut ex captivo audierant nullum [illegible] præsidium, perrumpere nituntur, seque [illegible] tantur, ne tantam fortunam ex manibus [illegible] Erat æger in præsidio rel[illegible] *P*[illegible] qui primum pilum apud Cæsar[illegible] jam quintum cibo caruerat. H[illegible] *omnium salutis, inermis ex tabernaculo* [illegible] imminere hostes, atque in [illegible] mine, *capit arma à proximis, atq; in* [illegible] Sequuntur hunc Centuriones [illegible] statione erant. Paulisper *prælium una* [illegible] linquit animus Sextium, gravibus [illegible] bus, deficiens ægrè per manus tr[illegible] *Hoc spatio interposito, reliqui se con*[illegible] tàm ut [illegible] munitionibus consistere au[illegible] ciemq; defensorum præbeant interim [illegible] *mentatione, milites R*[illegible] clamorem [illegible] præcurrunt equites, [illegible] *res sit in pe*[illegible] *sciunt.* Hic verò *nulla munitio est, quæ perte*[illegible] *capiat,* modo c[illegible] atque [illegible] peri[illegible] Tribunum [illegible] convertunt, quid ab [illegible] stant. *Nemo tam fortis quin novitate* [illegible] *betur.* Germani signa procul conspicati ab [illegible] tione desistunt, sed ise primò legion[illegible] quas longius discessisse ex captivis cog[illegible]

posita

postea despecta paucitate ex omnibus partibus impetum faciunt calones in proximum tumulum procurrunt. hinc celeriter dejecti, se in signa manipulosque conjiciunt. Eo magis timidos perterrent milites, *alii cuneo facto, ut celeriter perrumpant, censent, quoniam tam propinqua sint castra, etsi pars aliqua circumventa ceciderit, at reliquos servari posse confidunt; alii ut in jugo consistant, atq; eundem omnes ferant casum.* hoc veteres non probant milites, quos sub vexillo unà profectos docuimus. Itaque *inter se cohortati, Duce C. Trebonio Equite Romano*, qui eis præpositus erat, *per medios hostes perrumpunt, incolumesq; ad unum in castra perveniunt omnes*, hos subsequuti calones, equitesque eodem impetu, militum Virtute servantur. At ii, *qui in jugo constiterant, nullo etiam nunc usu rei militaris percepto, neq; in eo, quod probaverant, consilio, permanere*, ut se loco superiore defenderent, *neq; eam, quam profuisse aliis vim, celeritatemq; vide ant, imitari potuerunt*, sed se in castra recipere conati, iniquum in locum demiserunt. Centuriones, quorum nonnulli ex inferioribus ordinibus reliquarum Legionum, causa Virtutis in superiores erant ordines hujus Legionis traducti, ne ante partam rei militaris laudem amitterent, fortissimè pugnantes conciderunt, militum pars horum Virtute, summotis hostibus, præter spem incolumis in castra pervenit, pars à Germanis circumventa periit, qui desperata expugnatione castrorum, quòd Romanos jam constitisse in munitionib. videbant, cum ea præda, quam in sylvis deposuerant, trans Rhenum sese receperunt, ac tantus fuit etiam pòst discessum Germanorum terror, ut ea nocte, cum C. Volusenus missus cum equitatu ad castra venisset, fidem non haberent, adesse cum incolumi Cæsarem exercitu. Sic omnium animos timor præoccupaverat, ut penè alienata mente, deletis omnibus copiis, equitatu se ex fuga recepisse dicerent, neque incolumi exercitu Germanos castra oppugnaturos fuisse contenderent, quem timorem Cæsaris adventus sustulit. Reversus ille, eventus belli non ignarus unum, *quod cohortes ex statione, ex præsidio essent emissæ questus, ne minimo quidem casu locum relinqui debuisse, multum fortunam in repentino hostium adventu potuisse indicavit*, multo etiam amplius, quòd pene ab ipso vallo portisque castrorum barbaros avertissent. Quarum omnium rerum maximè admirandum videbatur, quòd Germani, qui eo consilio Rhenum transierant, ut Ambiorigis fines depopularentur, ad castra Romanorum delati optatissimum Ambiorigi beneficium obtulerant. *Cæsar ad vexandos* rursus miseros *Eburones* profectus, magno coacto numero, ex finitimis civitatibus *in omnes partes dimittit, omnes vici, atq; omnia ædificia, quæ quisq; conspexerat, incendebantur, præda ex omnibus locis agebatur, frumenta non solum à tanta multitudine jumentorum atq; hominum consumebantur, sed etiam anni tempore, atq; imbribus procubuerant, ut si qui etiam in præsentia se occultassent, tamen iis deducto exercitu rerum omnium inopia pereundum videretur*, ac sæpè in eum locum ventum est, tanto in omnes partes diviso equitatu, ut non modo visum ab se Ambiorigem in fuga circumspicerent captivi, sed nec planè etiam abisse ex conspectu contenderent, ut spe illata consequendi, atque infinito labore suscepto, qui se summam à Cæsare gratiam inituros putarent, penè naturam studio vincerent, semperque paulum ad summam felicitatem defuisse videretur, atque ille latebris, aut sylvis, aut saltibus se eriperet, & noctu occultatus, alias regiones, partesque peteret, non majore equitum præsidio, quàm quatuor quibus solis vitam suam committere audebat. Tali modo vastatis Regionibus exercitum Cæsar duarum cohortium damno Durocordorum Rhemorum reducit, concilioque in eum locum Galliæ indicto, de conjuratione Senonum & Carnutum quæstionem habere instituit, duas legiones ad fines Treverorum, duas in Lingonibus, sed reliquas in Senonum finibus Agendici in Hybernis collocavit, frumentoque exercitui proviso, ut instituerat, in Italiam ad conventus agendos profectus est.

Anno sequenti nondum satiatus Cæsar, cùm videret nullam jam esse in Gallia civitatem, quæ bellum pararet, rursum ad devastandos depopulandosque fines Ambiorigis proficiscitur, quem perterritum atque fugientem cum redigi posse in suam potestatem desperâsset, proximum esse suæ dignitatis ducebat, adeò fines ejus vastare, civibus, ædificiis, pecore, ut odio suorum Ambiorix, si quos fortuna fecisset reliquos, nullum reditum propter tantas calamitates haberet in civitatem. Cum in omnes fines partium Ambiorigis, aut Legiones aut auxilia dimisisset, atque omnia cædibus, incendiis, rapinis, vastâsset, magno hominum numero interfecto aut capto. Hæc A. Hircius *lib 8. Commentariorum.*

Dum hanc insignem Eburonum calamitatem sub Ambiorige acceptam recenseo, vix à lachrymis contineor, & quos accusem Deos, nean homines, non satis scio, qui quod ab hac gente semel peccatum est, tam graviter semper puniverunt. *Cæsar, etsi non gentem totam*, ut cupiebat, *certè Eburonum nomen ita extinxit, ut postmodum Eburonem nemo se profiteri ausus fuerit; sed antiquo recepto nomine*, & odioso Eburonum rejecto, *Tungros se se appellarunt, proinde, quicquid postea ab hac gente gestum, Tungris applicuêre Scriptores, quorum etiam* summi fuit fatum, & internecio ab Hunnis, *qui urbem* præclaram & maximam *ita deleverunt, ut nunquam reparari potuerit, nisi in hanc quam videmus, oppiduli formam, qua vix* suum tuetur nomen. Ubi centum illa insignia templa, quæ Christum protessi, Religioni nostræ Tungri dederunt? ubi palatia? ubi portus & murorum ille ingens ambitus, nonne omnia in favillas abierunt, & vix ulla superfiunt vestigia? Quod si *urbes Leodii* condendæ *fata* nullam aliam invenêre viam, quàm deletis Ebura & Tungris, nihil, ô superi, quæ timur, dummodo non paribus auspiciis & calamitatibus subjaceat, quibus tamen paulò ante ætatem nostram *ab Carolo Duce Burgundionum ferè ad internecionem & urbis & nominis adjuctia est.* Huic non satis fuit supra centum puberum & impuberum hominum millia uno die, expugnata urbe, trucidasse, nisi rotam propemodum incenderet, mœnia disjiceret, navibus cives impositos, pertuso fundo submergeret, omniaque faceret, non in urbe solùm, sed per totam dinonem, quo nullæ gentis superessent reliquiæ. Sed Diis gratia benè habet, floret rursum & urbs Leodium & Leodiorum nomen, æternumq; Deo propitio florebit, dum ille Nancey hostili terra, captus adhuc & putridus jacet. Hæc ego de Carolo Divi Caroli Imperatoris nostri optimi

& mansuetissimi Principis proavo materno, libenter prætermisissem, nisi ostendere voluissem, quàm parum interdum Christiani à gentilium feritate distamus. poterat quis accusare C. Julii Cæsaris immanitatem in vindicanda Titurii propinqui & affinis sui nece, & cæsæ Legionis delendo opprobrio, nisi hic Carolus consanguineo Ludovico Borbonio, Episcopatum vi & armis quærens, omnem Cæsaris sævitiam exsuperâsset. Porrò de Ambiorigis morte nihil est traditum, credibile est tamen, ut Cæsar subindicat, in fuga incognitum occisum, vel alio modo interiisse; Suetonius Tranquillus scribit, Cæsarem audita clade Tituriana, adeò indoluisse, ut barbam capillumque summiserit, nec ante dempserit, quàm vindicâsset. Hanc Historiam diffusè scripsit Titus Livius, uti ex Floro colligitur, attigit & Lucanus in I.

Nimiumq́; rebellis, ———

Nervius, & cæsi pollutus sanguine Cotta.

Annotavit etiã Eutropius *lib.6* Plutarchus *in vita Cæsaris* Orosius Appianus *in Celtico* & pleriq; alii.

Post Ambiorigis & Cativulci mortem, nec Eburones nec Tungri Regem habuerunt, sed Præsidi Galliæ à Romanis imposito, & Magistratibus municipalibus, quemadmodum & reliqua Gallia, paruerunt, quod quidem patet ex Tacito, qui Campanium & Juvenalem primores Tungrorum nominat, deinde ex Marcellino & Flavio Vopisco, ut suprà visum est. Quare viderint *rerum Eburonicarum Scriptores*, qui Navitum *secundum*, Tungrorũ Antistitem Galliarum Ducis filium, & Tungrorũ Regis ex fratre nepotem *faciunt*. Deinde Metropolum *quartum* filium Ducis Lotharingiæ ex Ungariæ Regis filia Severinum, item *quintum* Comitis Lovanii filium: *Cum ea tempestate, nec Dux erat Galliæ, nec Rex Tungrorum, nec Lotharingia, aut Ungaria nomina erant, sed nec Lovanium Comitatus.* Viderint inquam, ne dum Historiam scribere se credunt, mera figmenta & nænias occinant, dum etiam Sanctis Episcopis Rerumpublicarum administrationes assignant, quas nec illi acceptâssent, nec pertulissent iis temporibus Romani Tungrorum Domini.

De Bethasiis.

DOcuimus suprà, Eburonum fines usque ad confluentem Rheni & Mosæ protensos fuisse C. Julii Cæsaris tempore, & *Bethasios inter Eburones annumeratos*, ii, ut plerisque placet, & mihi videtur, *circa Trajectum oppidum* ad Mosam *sedes habuerunt*, nomenque retinent, si *Bethasios, non Bethasios* legeris, sunt enim vici & arces hujus nominis complures, Bech/ Diepenbech/ Stonbech/ &c. à rivo denominati non procul à Tungris, quà ex Trajecto ad oppidum novum Hasselt iter est. Erant autē origine, lingua & Virtute pares Batavis, numero superabantur. Ni eos accipere malueris qui extra Batavorum insulam incolebant, juxta Caninefates, qui eam partem insulæ tenebant, quæ ad Bethasios vergit. Est enim *duplex Batavia, inferior & superior.* Unde Tacitus lib.20 Historiæ Augustæ: *Accepta,* inquit, *equitum peditumq́; modicâ manu, nihil apud Batavos ausus, quosdam Nerviorum Bethasiorumq́; in arma traxit.* Et paulo post: *occupatisq́; Sunicis & juventute eorum per cohortes composita, quo minus ultra pergeret Claudius Labeo Bethasiorum Tungrorumque & Nerviorum tumultuaria manu restitit, fretus loco, quia pontem Mosæ fluminis anteceperat.* Plinius *lib.4. Nat. Hist.* Tungri inquit, Rinuci, Sunici reponendũ ait Beatus Rhenanus, Vir cui non uno nomine multum debet Germania, quòd illi suos parentes ceu ab inferis revocatos, & æterna alioqui demersos caligine in lucem quotidie proferat, & sub oculos reponat. De cujus judicio dubitare, aut ultra quærere, hominis curiosi magis est, quàm diligentis. Is inquam *lib.1 t. rerum Germanicarum apud Plinium* pro *Rinuci Sunici* ex Taciti verbis paulò antè positis scribendum existimat, nec addit, qui sunt *Sunici*, quod ego anxius requirens opinatus sum aliquandiu, oppidum illud esse amplum & vetus in Westphalia è Regione Ubiorum, quod Susatum appellant, eo quòd nominis prima syllaba consonaret, sed quia illicò Mosæ mentionem facit Tacitus, & procul distet à Mosa Susatum, ambiguum me reddit, & item Ptolemæus, qui hoc oppidum Susudatam nominat. Rursum præponebam mihi aliud oppidum vetus quidem, & ubi, aut [illegible]tem non inde procul, plurima Romanæ antiquitatis cernuntur vestigia, ad Rhenum supra Rimaliam è Regione Lintzii oppidi, quod Sunßich vulgus vocat, à Carolo Burgundo dirutum, juxta Aræ fluvii ostium. Verùm quia animadverto Sunicos non procul à Mosa amne abfuisse, judicabit meus Rhenanus, num forsan nec apud Tacitum Sunicos, nec apud Plinium Rinicos, sed utrobique *Runicos* sit legendum, ut sint *Runici, gens & terra vetus inter Batavos, Frisios & Bethasios*, Runckenlandt/ *hodie vocitant*, accolæ, ita ut uno tractu benè à Plinio sint descripti & collocati Runici, nec Frisiabones, sed Frisios legerem. Judicabit inquam meus, imò bonarum literarum amatorum omnium Beatus Rhenanus, indicatum enim volui tantùm, nõ adsertum. Bethasiorum etiam mentionem facit Cicero *lib.14.* Epist. ad Atticum ex restitutione ejusdē Beati Rhenani *Redeo,* inquit, *ad Bethasios, Atuas, Vangiones.*

De Masacis sive Marsacis.

SUnt quoq; inter Eburones annumera[illegible] *Masaci*, ita enim lego ex veteribus libris, licet quid[illegible] M[illegible]rsacos habeãt, de quibus Cornelius Tacitus d[illegible] C[illegible]audio Labeone loquens *lib.20.* mentionem [illegible] in hæc verba: *Accepta,* inquit, *peditum equitumq́; modica manu, nihil apud Batavos ausus, quosdam Nerviorum Bethasiorumq́; in arma traxit, & furtim magis quàm bello Caninefates Masacosq́; incur[illegible]at.* *Hos* ego semper judicavi esse, *qui* non contemnendum profectò *oppidum* Maseck infra Traje[illegible]um [illegible]uperius, ut vocant, ad Mosam *incolunt*, licet *in Comitatu Hornensi atq́; Batavia* sit *pagus exiguus hodie non nomine* Masack.

De Castello ad Mosam & Menapiis.

FRancos Germanos *olim dextram Rheni ripam è Regione Ubiorum*, hoc est, Coloniensium, *supra Sicambros possedisse*, pulsis Tencteris, nemo non [illegible]te poterit, qui primum Beati Rhenani de rebus Germanicis librum legerit. Hi, ut scribit Ammia[illegible]us *lib.17.* cùm scirent Julianum Cæsarem bello A[illegible]emanico apud Argentoratum occupatum, depo[illegible]ulati sunt eum Galliæ tractum, qui est ad Mosam [illegible]upra Juliacum. Hac *Julianus* rei novitate perculsus, & conjiciens quorsum erumperet, si iisdem transisset intactis, *circumvallare disposuit Castellum oppidum* quod Mosa fluvius prætexam-bit. Et ad *usque quartum & quinquagesimum*

decem,

dium, Decembri scilicet & Januario mense obsidionales tractæ sunt moræ, *obstinatis barbarorum animis, incredibili pertinacia reluctantibus.* Tunc pertimescens solertissimus *Cæsar, ne* observata nocte illum *barbari gelu vinctum amnem pervaderent, quotidie à solis in vesperam flexo, adusq; lucis principium lusoriis navibus discurrentes flumen ultro citroq; milites ordinavit, ut crustis riparum diffractis, nullus ad erumpendi copiam facile perveniret.* Hocque commento, inedia & vigiliis, & desperatione postremò lassati sponte se propria dediderunt, statimque ad Comitatum Augusti sunt missi aliquot eximendo periculo. Multitudo Francorum egressa, quum captos comperisset & asportatos, nihil amplius ausa, remeavit ad sua castra, hisque perfectis acturus hyemem revertitur Parisios Iulianus. Advertendum autem quod non sine causa Castellum ad Mosam situm scribit Ammianus, quandoquidem aliud oppidum est eodem nomine ad Sabim fluvium, qui apud Namurcam in Mosam excurrit. Ptolemæus *Castellum Menapiorum* Metropolim, & rectè meo judicio facit, *hodie* Kessel appellatur.

De Toxandria quam nunc Visetum Francimonte, Chamavis & Stocchem.

Est ad Mosam inter Leodium & Trajectum oppidum, hodie non sanè magnum nomine *Visetum*, cujus veteres ruinæ sunt illius antiquitatis & amplitudinis evidens argumentum. Habuit pontem lapideum, quo iter erat ad Tungros, ut arcuum adhuc ostentant reliquiæ; qui in ea pugna quæ inter Henricos Imperatores, Patrem & filium commissa est, corruit, magna Leodiorum strage, qui Patris Henrici defendebant partes, *apud Trajectum* enim *olim* ut existimo, *non ponte, sed nave transmittebatur flumen, unde etiam nomen habet*, & fabula est, quæ dicuntur Cæsarem pontem illic extruxisse, quod ipse nequaquam reticuisset, qui tam diligenter, & exactè de his terris scripsit. *Visetum* inquam, etsi mutati nominis causam nusquam audiverim, *Toxandriam olim dictum* veteres Leodiorum annales testantur, conjecturis aliud fuisse oppidum consequi non possum. Circa autem Toxandriam in Romano solo, ut inquit idem Ammianus *lib.* 17 *Franci* quos Salios consuetudo appellavit, *ausi fuerunt* tursum habitacula præfigere licenter, & *eam Regionem occupare, qua ad Arduennam sylvam vergit*, *ubi* verisimile est illos quoque *arcem præclaram de suo nomine Francimontem* appellatam, quam inter reliqua innumera opera, Erhardus à Marca nuper reparavit, *construxisse.* Adversus *hos Iulianus Cæsar* ex Gallia quanta potuit celeritate, cum exercitu movit. Cùm autem Tungros venisset, occurrit illi Francorum Legatio opinantium reperiri Imperatorem in hybernis, pacem sub hac lege prætendens, ut quiescentes eos tanquam in suis, nec lacesseret, nec vexaret. Hos Legatos, negotio plenè digesto, oppositaque conditionum perplexitate, in iisdem tractibus moraturos, dum redeunt, muneratos absolvit Julianus. Dictoque citius secutus, Præfecto Severo Duce misso, *per ripam subito cunctos adgressus*, tanquam fulminis turbo perculsit, jamque precantes potius quàm resistentes, in opportunam clementiæ partem effectu victoriæ flexo, *dedentes se cum opibus, liberisq; suscepit. Chamavos itidem ausos similia,* eadem celeritate *partim cecidit, partim* acriter *repugnantes*, vivosque captos *compegit in vincula, alios* præcipiti fuga trepidantes, *ad sua septa*, ne militem spatio longo defatigaret, *abire* interim *permisit innocuos*, quorum Legatis paulò postea missis precatum consultumque rebus suis, humi prostratis, sub obtutibus pacem hoc tribuit pacto, ut ad sua tecta, hoc est ad Frisios quorum fuerunt vicini, redirent incolumes. Hæc Ammianus: Ex quibus conjicere potest Lector, quantum obfuerit semper Eburonibus soli sui bonitas, qui toties lacessiti, expulsi, ejecti & appetiti fuerint, nunc à Tungris, deinde ab Usipetibus & Tencteris, ab Aduaticis, à Romanis, à Sicambris, à Francis & Chamavis, toties à Brabantinis & Gallis, ut mirum sit ullam reperiri gentem, quæ in hoc tractu quantumvis feraci habitare velit, tam sæpè tot incommoditatibus & periculis abjecto, adhæc in Germaniæ & Galliæ confinibus. Unde non immeritò urbs Leodium exclamare posset:

O malè vicinis hæc mœnia condita Gallis,
O tristi damnata loco pax alta per omnes,
Et tranquilla quies populos: nos præda furentum,
Primaq; castra sumus ———

Habuit tamen, Diis gratia, sub Principe Erhardo à Marca Cardinale in trigesimum fermè annum jam pacem & tranquillitatem, quapropter multis nominibus illi patria multum debet, quòd non solùm subditum populum in summa quiete tanto tempore foverit, verùm etiam collapsa ferè omnia in pristinum restituerit statum, ut non injuria, non urbis modò, sed patriæ conditor & dici posset & mereretur, si pietatē, abjectis sordibus, magis coluisset. Subdit autem postea Ammianus Marcellinus de eodem Juliano Cæsare loquens: *Quod cunctis ex voto illi currentibus, studio pervigili properans modis omnibus utilitatem fundare Provinciarum, Munimenta tria recta serie superciliis imposita fluminis Mosæ, subversa dudum obstinatione barbarica, reparare pro tempore cogitabat, & illico reparata sunt.* E quibus unum fuisse credo multis conjecturis, *arcem* nobilem illam Stockheim/ quam idem quoque Præsul *Erhardus à Marca*, à fundamentis *penè novam & inexpugnabilem reddidit.* Verùm ad Toxandriam sive Toxandrum redeamus, de qua rursum Ammianus mentionem facit. *In limitem*, inquit, *secundæ Germaniæ est egressus Iulianus, omniq; apparata, quem flagitabat instans negotium, communitus, Toxandro oppido propinquabat. Rheno deinde transmisso, Regionem subito pervasit. Francorum, quos Ansuarios vocant, incertorum hominum licentius etiam perscrutantium extima Galliarum.* Circa Toxandriam plena antiquitatum sunt omnia. Extat supra oppidum in monte cumulus, vel Henricorum Patris & filii Imperatorum trophæum, vel Romanorum aut Francorum illic cæsorum congesta ossa. Non distat inde procul vicus Phoros, ubi adhuc vestigia castrorum more Romano extructorum, apertissimè visuntur. Reliquam vetustatem investigare, quia juvenis patriam reliqui, nunquam licuit, optarem alicui Leodiorum, cui otium suppeteret, aliquando ut hæc requireret, cordi esse.

De Covino.

Referuntur à Veteribus inter Eburones aliæ etiam gentes, ut sunt Caresæi & alii, quos quia nō mihi constat, quibus hodie nominibus cēsentur,

antiquitatis studiosis investigandos & describendos relinquo, prætereire tamen non possum oppidum *Covinum* videri à *Covinis*, hoc est, *vehiculis, quibus Galli olim in bellis utebantur*, esse denominatum. De quo Lucanus in primo.

Et docilis rector monstratis Belga Covini.

De Jupilla & Harstallo.

NOn procul à Leodio est *villa Regia Iupilla* & è Regione *Harstallum* pagus, cujus toties fit mentio in vita Caroli Magni, ac toties ibidem nunc natalem Christi, nunc Pascha celebrâsse memoratur. Fuit & Pipinorum illic arx & Regia, quæ bellorum calamitatibus extremam passæ sunt desolationem, & tantùm illarum visuntur ruinæ. *Regiam* autem *villam appellatam Iupillam* opinantur Leodiorum annales *de Rege quopiam Tungrorum*, cui nomen fuerit *Iupilla*, ego *potius* id nominis adsecutum crederem, *quia* à Pipinis, Carolo Martello, Carolo Magno & sequentibus *aliquot Imperatoribus atq; Regibus* ob loci amœnitatem & venationis copiam, *culta fuerit*. Subterlabitur Mosa, si usquam alibi, placidissimè, à Leodio ad dextram declinans paululum, ut villam Regiam salutet & irriguis illius fontibus aquas suas ferenet, quibus acceptis & velut hilarior factus, mox in sinistram revolvitur, ut Toxandros petat & Menapiorum fines. Hæc villa Regia, quæ olim ad Mosam tota erat, magna ex parte in amœnissimam convallem retracta est, & sparsim inhabitatur. Hinc vitiferis, illinc sylvulis septa montibus, vallis fauces juxta rudera arcis Pipinorum lætissima excipiunt prata, quæ usque ad Leodii mœnia perdurant. Nemo crederet, *quanta sit utriusq; pagi Harstalli & Iupillæ tum amœnitas, tum fertilitas*, quantaque sit omnis generis fructuum ibidem copia, quibus Leodium saginant, & Mosæ tractum à Namurra usque in Menapios & bonam Brabantiæ partem, ut quis dicere posset Tellurem matrem hûc sibi delegisse locum, in quem omnes dotes suas effunderet, de quibus omnibus si dicere vellē, justo libro opus foret. In villa Jupilla, & in ea quā dixi valle, tenuis labitur rivus ebullientibus undiq; fontibus, in eam quantitatem auctus, ut rotam agat molendini ad incolarum usus sufficientis, juxta quod olim domus fuit antiqua & nobilis, quæ mihi majores & proavos maternos ex Pipinorum familia dedit, qui bellorum calamitatibus in pauperem conditionem redacti fuerunt, præsertim bello, quod proavus cum Nobilitate Fleronum gessit, uti sæpè ex matre audivi.

De Lotharingia.

PAululum infra Jupillam & Harstallum in excelsa rupe, *ruina* visuntur *arcis Lotharingiæ atq; ejusdem nominis oppidi*, ut opinor, propter pontem quem supra Mosam habuit, cujus nonnullæ adhuc cernuntur reliquiæ, *opus* autem fuisse reor *Lotharii* ejus nominis primi Romanorum *Imperatoris, qui provinciam quoq; Lotharingiam de suo nomine appellavit, ea erat inter Mosam & Rhenum* à fontibus *usq; ad utriusq; amnis confluentem*. Lotharique Regnum appellabatur, *& item Austrasia & Metensis Ducatus*, Germanicè Lothrych, Gallicè Lothregne, & postea concisis literis *Loreine. Leodium quoq; sub se comprehendebat*, uti non semel r--e t Abbas Urspergensis in suo Chronico, præsertim ubi inquit: *Leodium civitas Lotharingiæ est, Beati Lamberti Martyris patrocinio satis inclyta, studiis etiam literarum præ cæteris apprimè famosa. In quo dum in vigilia Dominica Ascensionis anno MCXVII. universus Clerus, decem videlicet congregationem, intra matrem Ecclesiam ex more convenissent, ad vespertinalem synaxim concenturi, & jam primum psalmum complessent, subitò serenissimus aër in turbinem versus, tanta simul tonitrua terribiliter & fulgura cum sulphureis ignibus excussit, ut extremam jam ultimi judicii horam instare, nemo qui aderat, dubitaverit duobus nimirum Clericis & uno de Illustribus milite, hac tempestate intra ædes absumptis. Decimoquinto de hinc die ex vicino quodam ejusdem Episcopii monte, ubi nunquam aqua præter pluviam visa est, fluvius ingens erupit, non modicam civitatis partem diluens, & cum maximo Leodiensium damno Trajectensium se finibus infudit.* Et alio loco dicit idem Abbas: *Henricum Imperatorem in Lotharingiam contra Gisilbertum exercitum duxisse, & omnem Regionem ejus subiacentem Imperio, igni traditam, ipsumq; obsessum in castello* Krievermont/ *quod est Capremons, elapsum fuga inde profectum. Et cum obsidio difficultate locorum non procederet, vastata undiq; Regione, in Saxoniam reversum.* Et alibi de eodem Gisiberto Duce ex Lotharingia expulso loquens, dicit: *Carolum Regem restituisse illi, quæ supererant loca, circiter annum Domini DCCCCXII. Trajectum, Iupillam, Harstallum, Marsnam, Littam, Capremontem.* Ruinæ Capremontis uno milliari ab urbe Leodio in excelso, & undique prærupto monte apparent. Reliqua ad Mosam sunt pagi, seu vici, præter trajectum, quod est oppidum, ut paulo pòst dicam, nomina retinentes. *Capremontem* autem Nogetus *Leodiorum Episcopus* proditione *cepit*, & solo æquavit, *& ex manubiis* in templo vetustissimo, olim à Romanis condito, ut & forma docet & simulacrum spei in muro adhuc superstes declarat, *in honorem Divi Iohannis Evangelistæ*, in majore insula, *Collegium Canonicorum instituit*, dilatato templo circa annum Domini DCCCCLXXIII.

Tantum autem *floruerunt Leodii studia literarum, ut uno tempore legantur novem Regum, Ducum xxiiij. Comitum xxix. Baronum, & ex prima nobilitate innumeri filii apud Leodios literis operam navasse*, patrimonio Divi Lamberti alīti, & *Episcopi officium erat. atq; Canonicorum, sacris literas & bonas artes interpretari*. Nobilitas atque cives Reipoblicæ gubernacula tenebant, eratque Scabinorum amplissimus Magistratus, qui de litibus judicabat, quibus præerat ab Imperatore, uti & nunc est constitutus Scultetus. Si quid malè administrabatur ab iis, Imperator adibatur, qui perperàm acta reformabat, atque ita *in summa tranquillitate & paucitate Iudicum Respublica Leodiorum florebat, quæ nulla nunc est*, innumera eorum multitudine oppressa & obruta, quorum omnium nomina si perscriberem, integra pagina non satis esset, quibus lites non sopiuntur, sed excitantur, & populus ad litigandum ita assuevit, ut ad altercandum natus videatur. *Apud Leodios olim boni Viri nullo judiciorum strepitu discordantes cives conciliabant*, non effundebat in mille rabulas forenses substantiam suam plebs, *tum maximè abundans & dives, nunc verò, cum sit omnium pauperrima*, si nihil aliud sit, *sudorem dabit, quo se de verbulo a vicino male prolato jure vindicet, suadentibus confestim Advocatis & Procuratoribus*

tur, ut de ipsis Judicibus nihil dicam, qui nullo finiendarum litium amore, sed propter lucrum & fastum Jus dicentis officium ambiunt & exercent.

De Trajecto.

Relictâ Lotharingiâ, Toxandrorum oppidulum Visetum Mosa petit, deinde *Trajectum* Imperiale, ut ajunt, & nobilissimum municipium perlabitur, quod *Velburgum aliquando appellatum* Beatus Rhenanus annotavit, utramque fluminis ripam occupat, & ponte marmoreo conjungitur, non quidem à Julio Cæsare constructo, ut opinantur nonnulli, sed longo pòst tempore ab ipsis civibus repertò marmore Namurrano. Verum est Strabonis ætate ab Augusto vel Tiberio hoc loco sublicibus pontem ædificatum, ut conjecturam facio ex ejus verbis dum inquit: μετὰ δὲ τοὺς μεδιοματρικοὺς καὶ τριβόκχους παροικοῦσι τὸν ῥῆνον τούγγροι, καθ' οὓς πεποίηται τὸ ζεῦγμα ὑπὸ τῶν ῥωμαίων νυνὶ τῶν στρατηγούντων τὸν γερμανικὸν πόλεμον, πέραν δὲ ᾤκουν οὔβιοι κατὰ τοῦτον τὸν τόπον, οὓς μετήγαγεν ἀγρίππας ἑκόντας εἰς τὴν ἐντὸς τοῦ ῥήνου, τούγγροις δὲ συνεχεῖς νερούιοι, καὶ τοῦτο γερμανικὸν ἔθνος. Id est: *Post Mediomatrices autem atq; Tribocchos Tungri juxta Rhenum habitant, apud quos Romani nunc pontem ædificant contra Germanos belligerantes, trans Rhenum autem circa hunc locum, incolebant Ubii, quos ad interiorem Rheni ripam volentes traduxit Agrippa. Tungris verò contingui sunt Nervii, & ii quoq; natio Germanica.* Verba Strabonis ideò libuit Græcè adscribere, quia animadverti & in Græcis exemplaribus dictionem τρινάγροι esse vitiosam. Quis enim usquam legit Trivagros, aut ut habent veteres Latini codices Triusgros, gentem fuisse Germanicam? Reponendum igitur apud Strabonem pro τρινάγροι, τούγγροι, id est, Tungri, qui ut bene scribit, non procul à Rheno absunt, continui Nerviis, & Aduaticis finitimi, ne quis Treveros intelligere malit, qui procul ab illis distant. In Tungris igitur Strabonis tempestate *constructus est*, nimirum *apud Trajectum*, *pons* quem Græcè ζεῦγμα appellat, cujus formam & ædificandi modum apud Suidam reperies. De hoc ponte Tacitus quoque mentionem facit, cujus hæc sunt verba libro Historiæ Augustæ. *Quo minus ultra pergeret Claudius Labeo Bethasiorum Tungrorumq; & Nerviorum tumultuaria manu restitit, fretus loco, quia pontem Mosæ fluminis antè ceperat.* Ex quibus annotare potest Lector hos tres populos Tungros, Nervios, & Bethasios finitimos Trajecto fuisse; qui tumultuariè Labeoni adesse potuerunt. *Habet* præterea *Trajectum* à Romanis Latinum *nomen*, *quòd olim non ponte, sed navibus flumen hoc trajiciebatur*, Germanicè Trect *syncopatis* pro Traject literis. Superiores *Germani* Mastricht, id est, *Trajectum Mosæ* vocant, *ad differentiam Trajecti inferioris*, *quod tamen Ultrajectum* melius appelles. *Trajectum* inquam, de quo loquuntur nonnulli *volunt oppidum esse omni gaudens immunitate*, & *solum imperatorem debere agnoscere Dominum*, *quod* ipsum nuper publico Judicii Imperialis *Cameræ decreto declaratum est*, *reclamantibus* tamen *Brabantis*, *quorum Dux & Episcopus Leodiensis civitatis sunt protectores*. De Trajecto hoc à plerisque annotatum est, & idem mihi retulit Vir insignis Doctrina & Pietate Doctor Arnoldus à Tungris, *ejus civitatis adolescentes præcoces quidem esse plerunq; ingenio, sed nunquam ad literariam frugem pervenire*, atque hoc adeòperpetuum esse, ut quum innumeros ex patria Leodiensi juvenes sub se multos annos, quibus scholæ Coloniensi præfuit, literis operam navantes, habuerit, qui literariæ militiæ egregium fructum retulerunt, & in doctos Viros evaserunt, sola Trajectensis civitas semper steriles remansit. Leodium nostra tempestate, ut de præterita nihil dicam, quam soli Prumienses Monachi celebrem redderent, inter multa millia Arnoldum Ligonium tulit, Virum adeò solida Doctrina, ut Antiquitati illum objicere potuisset, verùm ante diem acerba mors illum nobis abstulit. Florenæ Remaclum insignem ediderunt Poëtam, & si quid honoris inde esse possit, mihi patrem, eodem, quo ego nomine, atque Doctorem Nicolaum Equitem auratum & Cæsaris Caroli Quinti Archiatrum, Vercellæ duos Bercellios quorum altero, qui Monachismum apud Divum Laurentium professus est, nihil doctius, si constantia literas adornasset, Masacum Rutgerum jactat Ressium, qui apud Levacos Græcas profitetur literas. Tungri contenti esse deberent antea nominato suo Doctore Arnoldo, qui Pietatem cum Doctrina ita conjunxit, ut in utra excellat, dubium sit, & cujus laudes & Virtutes si ultra prædicare pergerem, vereor, ne invidiosas & suspectas reddam, quod olim eodem institutore usus & hoc nomine illi plurimum debeam. Centrones Nicolao Nickmanno merito gloriarentur, qui per plurimos annos in schola Leodiensi summa cum laude literis & moribus civitatis formavit juventutem.

De Sicambris.

Sicambri *Menapiorum Regionem hodie occupant*, & Germanos indigetes fuisse non sine ipso deprehenditur, *Germanice* enim Sygemberger appellabantur. Unde & Sygambri in vetustis quibusdam codicibus scriptum reperitur. *Habitârunt ad alteram Rheni ripam paululum infra Ubios*, & ad Rurani fluvium, qui apud Duisburgum Rheno immiscetur, ubi adhuc turres urbis & arcis Sygemburg manifestissimè visuntur. Extat etiam *oppidum & arx olim, nunc Cœnobium* Sygember: *non procul à Colonia* Agrippina, nimirum à *Sycambris denominatum*. Item *Sygem oppidum & fluvius*, & Ducatus Bergensis. Hos *sæpe excurrisse in Gallias*, & *semper repulsos*, ex Cæsare colligitur. Octavius autem *Augustus*, ut est apud Suetonium, *dedentes sese traduxit in Galliam*, in eas terras quas toties excursionibus appetiverant, *in proximos*, ut idem ait, *Rheno agros*, unde non dubito hos esse, *quos modò Gelrenses appellamus*. Scribit Cæsar, ut suprà ostendimus, eos [illegible] duobus equitum millibus transmisso Rheno, oppugnatum venisse Romanos ad Vatucam, ubi erat Q. Cicero. Causa autem traductionis in Gallias fuit, ut excisis illis Sycambrorum nomen prorsus extingueretur, formidabile Romanis, ut ait Cornelius Tacitus. De iis etiam Horatius ad Antonium Julium:

Concines majore Poëta plectro
Cæsarem quandoq; trahet feroces
Per sacrum clivum merita decorus
Fronde Sycambros.

Feroces verò appellat eos Horatius, eò quòd *Centuriones Romanus ad colligenda stipendia missos crucibus affixerant.* Quare & alio loco idem Horatius:

Te cæde gaudentes Sycambri
Compositis venerantur armis. Et Martialis:
Crinibus in nodum tortis venere Sycambri, &c.

An Sycambri in Trojanos suam originem referre possint.

QUoniam plerique Galliæ populi originem suam in Trojanos referre malunt, ut Averni de quibus Lucanus:

Averni Latios ausi se fingere fratres
Sanguine ab Iliaco

Item *Franci Trecasses* Senones opinatus sum dicentibus illud ipsum Leodiorum annalibus, Tungros quoque Sicambros & Frisios à Trojanis oriundos, quibusdam adductus conjecturis. *De Tungris* autem Arduenna sylva me movebat, quam Galli Forestam Dardanæ appellant, in quâ est oppidum Dione quod Dionantum dicunt, ubi Veneris Diones templum à Tungari Trojano Duce & Tungrorum conditore constructum aiunt: quare in Eburonibus meis olim juvenis lusi.

Tungarus Idæa liquit juga sacra Dionæ,
Et rapidas Xanthi dux bonus amnis aquas.
Venit Eburronum densosque ad lumina lucos, &c.

Porrò de Sycambris opinionem augebat *Xanthum oppidum nobile* hodie in Cliviis, non procul ab Asciburgio, quod *veterà castra esse non benè opinantur*, nisi mutati nominis aliam causam, quàm ridiculam illam de Sanctis ibi cæsis, assignent. Unde rursum ego:

Sequeque Trojano jactat de sanguine cretum
Littora qui Mosæ curva Sycamber arat.
Atque equidem Xanthum antiqua vestigia gentis
Urbem Clivensis sub ditione docet.

Quem non in suspicionem traheret *Phrisia* quam olim Phrigiam Trojanus Grunius appellârit, Groningamque in Phrisiis condiderit, & *templum* in ea *mirandi operis undique quondam pervium, & columnis subnixum*, nunc vero muro con lusum. Nec obstaret Cornelius Tacitus, qui Germanos indigetes appellat, nam enim [illegible] nario, aut unius Regionis tractus à Romanis occupatus, protinùs Germanorum originem inverteret. Sunt & adhuc hodie indigenæ Germani, licet gens alia passim Germaniam inhabiter, ut Bojohemi, Poloni & alii. Et quid vetueris, *si primum a Troja profecti Trojani in Hungaria, ut fertur, consederint, deinde aucti numero ad Rhenum sedes quæsiverint, quibus non contenti uberstiliorem Galliam penetrare voluerint, quod equidem non adeò difficile factu fuit, Germania tum temporis urbibus carente.* Nonne ab Hunis per eum ferme tractum, ut quasi repetitum credas, factum idem legimus, quo tempore munitior erat Germania. Et quid non pervium fuisset generosis illis spiritibus?

Enumeratis qui sunt infra Leodium populis, non erit absurdum quædam loca recensere ad Mosam supra Leodium Romanam præ se ferentia originem. Et imprimis quidem, quia diximus *plerique vicos & montes in ipsa urbe nomina Romanorum Ducum, qui ad Varucam oppetierunt fortites, urbe* Leodio egressis per viam Auruncuseiam, & adverso flumine Huyum ire volentibus adextra *Publium* fl itum habent *montem*, qua parte ab radicibus ad summitatem usque vitifer est, deinde sylvosus. In apice, ubi Fanum Vulcani olim fuerat, Cœnobium nunc est Divo Ægydio sacrum, & non procul inde locus suppliciorum, unde Cæsi despiciuntur, ad sinistrum Mosæ latus, ultra pergentibus a[illegible] c in excelsa rupe *mons Jovis*, arx ita nominata & à Romanis ... murum constructa, quæ quidem hoc loco me admonet, ut *Gallis male intellectam Regum suorum exclamationem dum prælia ineunt, Mon Ioie sant Denis* declarem, quam protulisse fertur is Rex, qui primus inter Francos Christianæ Religioni nomina dedit, & posteri Reges in animandis suis ad fortiter præliandum usurparunt & utuntur. Interpretantur autem: *Meum gaudium sanctus Dionysius*, quod non ita sese habere vel fœminæ Gallicæ animadvertere debebent, cùm eorum lingua, Ioie, id est gaudium non masculini aut neutri, sed fœminini sit generis, & dicendum fuerat ma joie saint Denis. Nosatur jule hic gaudium significat, sed Iov in ... Galli Iove appellabant, propterea que Clodo... inclinara suorum acie, cùm invocando Iovem ... proficeret, ad Deum Christianorum, quem per... Dionysius, sive Areopagita ille. sive al... nunciaverat, conversus ad suos, qui magna ... te Christiani erant, exclamavit: Sistite vi... & fortiter pugnate. Mon Iove saint De... *meus Iupiter sanctus Dionysius erit*, hoc est, *cum Iovem relicto Iove cotam, quem Dionysius prædicavit ... vos aderatis.* Quo audito, Galli Chr... in pugnam reversi hostes fuderunt, & Clodom... à Divo Remigio sancto Baptismatis lavacro ab... est. Postmodum Reges hanc vocem usurp... re vo... lentes, pro Iove Ioie pronunciant te non bene considerata. Quod autem verum sit Gallo... Iov... Iove sive Ioie appellâsse, inde depreh... ndo, quod iidem ipsi lovios hodie Ioie appellitant. Sunt autem *Jovis lapilli*, quos peregrinantes per vias in cumulos conjiciunt, ut sint tecti itineris indices, quales multos per Galliam divum Jacobum petentes ubique videmus, quos Galli mont joie vocant. ... & in Eburonibus olim, nunc Iuliacensi Duc... parens arx in Arduenna sylva, qua parte ... atur mons Iovis dicta Mont Iove, ut hoc ... quoque annotârim.

Post Iovis montem Amantium occurrit, d... de Hnyum pervenitur, de quo oppido suprà di... modum ad ostium Sabis fluminis, ubi Namurra elegans sanè oppidum & marmote subcinct... nob... le hoc quidem *Namurcum* vulgariter vocant *Namur*, id est, *novus murus*.

Iterum de Varuca.

Ad Sabim, ut antea dixi Labieni castra erant ... co excelso in Rhemis & confinio Treverorum ubi nunc est Labiense Monasterium tam la... *Rhemi & Treveri dominabantur.* Refellenda ... est hic eorum opinio qui Varucam existim... quàm dixi loco fuisse, inter quos est D. ... tus Paschalis, uti ex insigni Poëta Henrico ... ano accipio, qui non Varucam, sed Ratucam legendum putat, ut sit oppidulum Hertzog Rode ... ter Aquisgranum & Juliacum nullas ... nim Legiones Cæsar cis Mosam collocavit, sed omnes ultra Mosam, ita ut altera alteri subsidio esse & venire intra duos dies posset, cùm inter sese plus quinq... ta millibus passuum nó distarent, & magno ... lo fuisset Legio una, si in Rode h... bern... propter Germanos & vicinum Rhenum ... octo milliaribus abest, & item propter T... & Menapios, in quorum finibus hic locus est ... Labieni autem hyberna non multum di... an... vus, qua propter ex Samobrina Cæsar ad ... bebat, & ad se accersebat, ut subveniret o...

Cico-

Ciceroni in Nerviis uno milliari Germanico ab oppido Oudenard, in pago, cujus nominis nunc non sum memor, ubi quotidie innumera Romanorum numismata & simulachra Deorum, quorum nonnulla vidi, effodiuntur & eruuntur, quod nequaquam fieri potuisset, si tam procul fuissent Labieni castra, hoc est cis Mosam in Treveris. Quod autem Labieni castra ab Sabim fuerint, iterum probatur eo, quod Cæsar scribit quinquaginta millibus passuum à Ciceronis hybernis in Nerviis abfuisse, & de Cæsaris victoria per Rhemos Labienum eodem die, imò paucis horis certiorem factum, sed libet Cæsaris verba adponere: *Interim*, inquit, *ad Labienum per Rhemos incredibili celeritate de victoria Cæsaris fama perfertur, ut cum ab hybernis Ciceronis millia passuum quinquaginta abesset, eoq; post horam nonam dies Cæsar pervenisset, ante mediam noctem ad portas castrorum clamor oriretur, quo clamore significatio victoriæ, gratulatioq; ab Rhemis Labieno fieret.* Porrò Labieni castra excelso & natura munito erant loco, ut est Labiense Monasterium hodie. Unde rursom Cæsar. *Labienus*, ait, *cùm & loci natura & manu munitissimis castris sese contineret, de suo ac Legionis periculo nihil timebat.* Et statim postea eodem libro: *Cum ex jussu Labieni omnes unum Induciomarum peterent, in ipso fluminis vado deprehensus interficitur, caputq; ejus refertur in castra.* Igitur non ad Mosam, qui hyberno tempore vadosus non est; sed ad Sabim Labieni castra erant, & distabant à Varuca quinquaginta millibus passuum, quemadmodum Ambiorix apud eundem Cæsarem dicebat iis verbis, quibus illis persuasit, ut sese suæ fidei committerent. Magnam manum Germanorum conductam Rhenum transisse, hanc affore biduo, ipsorum esse consilium, velint ne prius quàm finitimi sentiant, eductos ex hybernis milites, aut ad Ciceronem, aut ad Labienum deducere, quorum alter millia passuum circiter quinquaginta, alter paulo amplius ab his absit. Nobt quam Ratucam appellare vult D. Lambertus Paschalis distat à Labieni Monasterio, ubi diximus hyberna Labieni fuisse, fermè centum & amplius millibus passuum, à nostra verò Varuca non multum supra quinquaginta, à qua si ad Oudenard in Nerviis rectà proficiscatur paulo amplius erit. Non nego *maximam partem Eburonum inter Mosam & Rhenum fuisse, verùm etiam ultra Mosam terras possedisse, certo certius apparet*, ex quo Aduaticis vicini erant, imò & ad Sabim usque fines eorum protensos ex Cæsare non uno loco patet. Præterea Varucam in finibus eorum fuisse Cæsar declarat, dum dicit de Ambiorige & Carivulco loquens libro V. *Qui quum ad fines Regni sui, hoc est ad Varucam, Sabino Cottaq; præsto fuissent frumentumq; in hyberna comportavissent, &c.* Et si non ignorem fines quandoque pro Regione poni, volebat autem Ambiorix per fines suos ad Labienum vel Ciceronem ducere Legionem, quoniam usque ad Sabim ad Mosam dominabatur, ut patet ex Cæsare, dum à Varuca ad vastandos Ambiorigis fines ad extremitatem Arduennæ sylvæ, & ad Sabim proficiscitur.

DE SAMAROBRINA.

QUoniam audiam quàm plurimos de *Samarobrina* subdubitare & vereri ne non sit Imperialis illa & verè amœna civitas, quam *Cameracum hodiè* dicunt, errare eos vehementer, & nullum aliud oppidum esse confirmandum est. Primum non me movet Ptolemæus, qui Samarobrinam civitatem Ambianorum facit: nam etsi civitas Ambianorum Samarobrina fuerit, non propterea sequitur Samarobrinam esse *Ambianos oppidum Gallicè Amiens.* Potuerunt enim Ambiani alia quoque habuisse oppida quorum Ptolemæus non meminerit, nihilominus tamen Ambiani erant, id est, Amiens, non usque adeò tum magnum oppidum, uti nunc est, ut veteres muri docent. Sic etiam idem Ptolemæus civitatem Rhemorum, Durocorotum & Cæsaromagum Bellovacorum appellat. Cum ea tempestate & Rhemi & Bellovaci, sicut hodie oppida erant, & gentis caput. Item Suessones & gentis & oppidi nomen est, habuerunt autem sub se Suessones duodecim oppida, ut libro II scribit Cæsar, quorum *Bibrax* unum, *hodie Braine* quatuor milliaribus Gallicis à Suessonibus Comitatus titulo decoratum, & item Noviodunum, Noyon. Bellovacorum vero Bratuspantium erat oppidum. Quare nihil agunt, qui Samarobrinam Ambianos esse opinantur. Cum autem Cæsar esset Samarobrinæ, id est, Cameraci, ut nunc vocant, & certior esset factus, de oppugnatione castrorum Ciceronis in Nerviis, misit nuntium statim in Bellovacos ad M. Crassum, cujus hyberna aberant ab eo millia passuum viginti quinque. Ubi notandum Bellouacorum urbem paulo amplius distare à Samarobrina, sed hyberna Crassi, non in ipsa urbe Bellouacorum, sed in eorum finibus aliqua parte fuisse, ita ut dimensio non obstet. Alterum nuntium etiam in Æssuos ad C. Fabium misit, ut in Atrebatium fines Legionum adduceret, qua sibi iter faciendum sciebat, erant *Æssui qui circa oppidum Æs* habitant, quod superiores Germani *Æs* dicunt. Fabius autem ut imperatum erat, non ita multum moratus in itinere cum Legione occurrit, quod omniuò faciendum ex Æssuis in Atrebates ire volenti. Ad Labienum item ut veniret in fines Nerviorum scripserat, si Reip. causa & commodo facere posset. M. Crassum Samarobrinæ præficit: post liberatum Ciceronem Legiones circa Samarobrinam retinuit. Et profecto commodiorem locum habet, non poterat, neque enim putet quisquam *urbem Cameracensem novam esse, aut intra paucos annos in tantam amplitudinem excrevisse*, est certè nobilis illa Samarobrina, de qua ad Trebatium scribit Cicero: *Una collocutio nostra, pluris erit, quam omnis Samarobrina.* Et in alia epistola: *O præclara castra, quid tu fecisses, si te Tarentum, & non Samarobrinam misissem.* Et quodnam amplius dubium esse poterit, quum nomen ipsum indicet quod quærimus *Cambray* Galli, Itali vero *Samberey* dicunt, vide quàm facilè Samarobrinam inde fecerint. Si ex Amiens faciunt Ambianos, ex Beauuais Bellouacos, quid vetat ex Samberey Samarobrinam fieri.

DE HANNONIA ET BELGIO.

SAmarobrina & tractus Samarobrinensis, ut de vicina Hannonia nonnihil dicam, me admonent, de qua multi intra non adeò multos annos multa scripsêre, in Trojanos civitatum origines, referentes, & *ab Hannone Duce Hanniam denominatam* putantes, quæ quoniam fabulosa sunt, missa nunc facimus, & quod verius apparet ostendemus.

Nemini ex iis qui Historias paulo accuratiùs legerunt, non notum est, bonam partem Galliæ Belgicæ à Germanis & occupatam fuisse & adhuc hodie esse linguamq́; Germanorum retinere. Hannonia verò diutius habitata à Romanis propter situs commoditatem & terræ fertilitatem, Romanè loqui cœperunt, & hoc tempore Romanè loqui dicuntur, licet in linguam Gallicam degeneraverint. *Germani* igitur olim *terras incolentes, qua Hansa flumini adjacent*, quod apud oppidum Condatum influit in Scaldam, *totum* eum *tractum* etiam *hodie* Hanigau vocârunt, id est, si interpreteris, Hanæ ager. Postmodum Galli Hannones pro more suo concisis duabus literis i & g Hanau pronunciârunt, uti & adhuc pronunciant. Deinde qui Latinè eam dicere voluerunt *Hanaviam* appellarunt. *Indoctus* verò *quispiam legit Hanoniam* & prævaluit inscitia. Terra est amœna & fertilis, adhæc equitatu plurimum valens. His temporibus *Burgundus paret sub Palatinatus titulo*, eo quòd Comites Palatini eam nuper cum Zelandia & Hollandia possederunt. *Sub Hannonia comprehensa est bona pars Galliæ Belgicæ, præsertim* ea, quæ peculiari vocabulo *Belgium* appellabatur, in qua sunt reliquiæ maximæ quondam urbis Bellouacorum, non ejus quidem quæ est prope Rhemos & Suessonas, de qua superiùs dixi, sed hujus *quam Hannonii Bavais* appellant, truncatim omnia pronunciantes cum *Beanais* dicere deberent. *Bean* enim Gallicè, sive *Bau* Hannonicè, *Bellus Latinè* dicitur. A Germanis *Belgan* istud oppidum appellatum, puto & à Romanis Belgium, si quod fuit ejus nominis oppidum, dubitari enim posse videtur, an Cæsar Belgium pro Regione aut oppido ponat. Non existimo autem oppidum Belgium sive Bellouacos, sive ut hodie vocant, Bavacum Cæsaris temporibus admodum potens fuisse, sed media tempestate, sub Divo Constantino. Ad quod credendum conjecturam facio ex nu[...] natibus, quæ quotidie effodiuntur innum[...]a Constantini imagine signata, & vix à Brunehi de Regina stratæ. Mira de hoc oppido referunt Hannonii Scriptores, quæ quoniam fabulosa verissimè sunt, volens prætereo, neque enim Hannoniæ historiam texere est animus, unum reticere non possum, quoniam Belgii mentio ad hoc me rapit. Opinatus sum semper *Belgas sive Belgarum vocabulum esse Germanicum*, ideo *quia Germani Gallos & Italos* Wælhen & *nonnulli* Wælgen appellant. Scimus autem duplex hujusmodi W Germanicum, ab Italis vel simplex V vel B. mutari solere, neque al ter[...] exprimere posse, & inde pro Wælgen Bælg[...]xisse, & dehinc Belgas eam Galliæ partem, q[...] est inter Sequanam & Rhenum appellasse, q[...]mani incolæ illam ita nominârint. Hoc i[...]um confirmat Ausonius Poëta Gallus in Narbone u[...]nquit:

Usq; in Tectosages, Germanaq; nomina Bel[g]as.
Totum Narbo fuit.

Aquitaniæ nomen Galli mirum in modum hoc tempore abbreviant, Quienne sive Guienne dicentes. De Celtis nihil habeo modò, quod dicam.

Quoniam crebræ Germanorum in Galliam Belgicam transitiones factæ leguntur non abs re fuerit indicâsse, Osos reliquos Germanos imitatos, Eburones quoque appetivisse ex Osenburgo Westphaliæ oppido profectos, & oppidum Osenkirchen incoluisse, quod est nunc in Gugernis, sive Juliacensibus, non procul à Marcoduro. Addam & hoc *Gungernos* Romanos, quos *hodie* Gulchern nominamus, vocitâsse, & adverte quàm penè idem sonet utrumque nomen.

PETRI DIVÆI LOVANIENSIS,

De

GALLIÆ BELGICÆ ANTIQUITATIBUS

LIB. I.

STATUM EJUS QUEM SUB ROMANORUM IMPERIO HABUIT COMPLECTENS.

NOBILISSIMO AC OPTIMÆ SPEI PRINCIPI CAROLO PHILIPPO CROVIACENSI, DOMINO AB HAVRICH,

PETRUS DIVÆUS LOUANIENSIS,

S. P.

CUM varios Antiquitatum Scriptores subinde revolvens, Nobiliss. Princeps, pauca ab iis atq; ea obiter tantum de Belgica nostra attingi, neminem vero ex professo id egisse invenirem, existimavi operam meam non inutiliter collocatum iri, si eam pro virili parte Belgicis antiquitatibus in lucem revocandis impenderem. Hæc autem erat instituti mei ratio, ut Opere in duas partes diviso, primum Romanorum in Belgica res, & si qua antiquiora essent, in unum volumen conjicerem, mox altero Francorum in eam accessum constitutosq; ab ipsis Principatus, & originem Nobilium Familiarum describerem. Sed fuere quibus prior hic de Romanis libellus ita probaretur, ut nequaquam ulterius supprimendum sed omnino typis mandandum censerent, serò affirmantes, laborem nostrum & pergratum multis fore, & non parum lucis iis intelligendis quæ Romani de Belgica scripsêre allaturum. Quibus non ob-

tem-

temperare inhumanum credens, vela ventis commisi, non ignarus interim, quantis calumniarum perversorumq; iudiciorum procellis sese exponant, qui in latissimum hoc scribendi æquor temere procurrunt. Sed utcunq; hæc aliena opera obtrectatoribus æstimata fuerint, suaq; d. q; fero. Tuo autem nomini potissimum inscribere visum, Nobiliss. Princeps, quòd non ignorarem te, cum vehementer Historiarum quarumlibet, tùm maximè Antiquitatis, cognitione delectari. Id si ita est, confido te non modicam ex horum lectione voluptatem capturum, nec dubito lucubrationes meas tuis auspiciis in lucem prodeuntes, vel hoc nomine & gratiores & adversum æmulorum calculos munitiores fore. Vale Illustrissime Princeps, & exiguo hoc chartaceo munusculo feliciter fruere. Louanii XIV. Cal. Maji, M. D. LXV.

Lud. Carrion Brugensis ad Petrum Divæum suum.

Dum novus Historico scriptor monumenta recludes
Ordine Belgiadum, patrios de more triumphos,
Oppida, bella, Duces grandi referenda cothurno
Commemoras, amiq; sibus venientis honorem:
Omnia quæ longo fuerant consumpta veterno,
Quæq; olim infelix inhonoraq; subruit ætas
Restituis, Stygiamq; vetas sentire paludem.
Perge, age macte novis animis Virtutibus, & mox
Quod latet in lucem sese fac proferat illud,
Illud opus quo Flandrigenas cultosq; Brabantos,
Hannonas & Geldros certatim in prælia ducis.
Sic mage de patria Divæe merebere, quam qui
Aut armis Romam, & dextris, aut morte cadentes
Servàrunt Decii, Curii, Fabii atq; Camilli.

ANTIQUITATUM BELGICARUM SEU INFERIORIS GERMANIÆ,

LIBER I.

Statum Belgicæ, quem sub Romanis habuit complectens:

AUTORE PETRO DIVÆO LOUANIENSI,

Divisio Galliæ, & Belgarum Origo.

GALLIAM *Cisalpinam quadrifariam olim* à Romanorum Historicis *divisam legimus: in Aquitaniam* nempe, *Celticam, Belgicam, & Provinciam. Aquitani* à Rhodano, Garumnaq; in Pirenæos versi, cæterà Oceano, ac mari mediterraneo ambiuntur *Celtas*, ab his Garumna discretos, Matrona, eoque Lutetiæ Parisiorum in se recepto, Sequana ad Septentrionem à Belgis separat. *Belgarum* reliqua latera Oceanus Rhenusq; , & ab hoc ad Seqoanæ fontes distenta Vosagi juga claudunt. *Quarta Gallorum portio* Rhodano, & Vosago à reliquis seclusa, alia Alpibus conterminat & Tyrrheno mari, quæ multo ante C. Julii Cæsaris tempora, Provincia Romanorum facta, & mores Gallicos exuta fuerat. Reliquarum res, quæ ante Cæsaris adventum contigêre, difficulter à Romanis cognosci potuêre, pauca enim Cæsar ætate sua antiquiora commentariis suis inseruit. Qui post Cæsarem scripsere, cùm ipsorummet Gallorum relationi noo admodum fiderent, de primis Galliæ cultoribus, memoratu digna tradere nec potuerunt, oec admodum soliciti fuerunt. Ammianos Marcellinus varias *de origine Gallorum*, opiniones prodit lib. Hist. 15. *Aborigenes* (inquit) *his in locis visos firmarunt esse Celtas, nomine Regis amabilis, & matris ejus vocabulo Galatas dictos* (ita enim Gallos sermo Græcus appellat.) *Alii Dorienses antiquiorem secutos Herculem, Oceani locos inhabitâsse confines. Drasidæ memorant reverâ fuisse populi partem indigenam Sed alios quoq; ab insulis extimis confluxisse, & tractibus Transrhenanis, crebritate bellorum, & alluvione fervidi maris sedibus suis expulsos. Aiunt quidam paucos post excidium Troja fugitantes Græcos ubiq; dispersos, loca hæc occupâsse tunc vacua. Regionum incolæ id magis omnibus asseverant, quod etiam nos legimus in monumentis eorum incisum: Amphytrionis filium Herculem ad Geryonis, & Taurisci sævorum tyrannorum perniciem festinasse, quorum alter Hispanias, alter Gallias infestabat, superatisq; ambobus coisse cum generosis fœminis, genuisseq; plures liberos, & eos partes quibus imperitabant, suis nominibus appellâsse.* Hæc ille. Quod de Transrhenanorum confluxu dicit, ex Cæsare item liquet, qui Belgas pene omnes à Germanis ortos ipsorummet relatione cognovisse se scribit. *Belgæ* sanè quòd ab effœminatione vitæ cultu, & à Romanorum, Græcorumq; consuetudine longiùs abessent, & perpetuis cum Transrhenana gente bellis exercerentur. *Gallorum omnium fortissimè semper sunt habiti. Inter ipsos* verò Belgas, cæteros *præcellebant ii, qui Germanicæ originis affectatores erant,* ut Eburones, Treveri, Nervii, Batavi, Adnatici, Menapii Motini, cum quibus etiam Cæsari durissima fuere bella, & longè difficillima. Adeoque *deinceps ab his cæterorum Gallorum est spreta mollities, ut soli natalis penitus obliti, non alios quàm Germanos se dici paterentur.* De Treveris, Nerviisque Corn. Tacitus *Treveri,* inquit, *& Nervii, circa affectationem Germanicæ originis, etiam ultrò ambitiosi sunt, tanquam per hanc gloriam sanguinis à similitudine, inertia Gallorum separentur.* Hæc ille. Porrò *quanquam non constet, quo tempore quæque natio Transrhenana Belgicam invaserit*, ex Tacito tamen manifestum est, Tungros primos omnium in Belgica sedes fixisse. Cymbri quoque & Teutones, Mariana victoria postea celebres, Aduaticos posteritatem suam in Belgica reliquerunt. Transierunt Rhenum, ante Cæsaris tempora, Nervii, Motini, Menapii, Batavi quoque, Cattorum gentis pars, & Romana amicitia cogniti. Suevi quinetiam, & Sicambri ab Octavio Augusto in Belgicam traducti, si Suetonio credimus. Tiberius, Ubiis cis Rhenum

sedes

sedes assignavit. Subsequentes migrationes longum ac difficile esset in medium proferre. *Postremo omnium Franci*, inclinante Romano Imperio, *Belgicam Romanis extortam suam fecerunt*. De nomine verò Belgarum (ut nec id omittatur) Isydorus Etymologiarum lib. 14. cap. 5. *Belgis autem*, inquit, *civitas est Galliæ, à qua Belgica Provincia dicta est*: Nonnulli existimant hujus mentionem à Cæsare fieri *lib. 5.* ubi *Britanniæ*, inquit, *pars interior ab iis incolitur, quos natos in insula, ipsi memoriæ proditum, dicunt, maritima pars ab iis, qui prædæ, ac belli inferendi causa ex Belgio transierunt*, & infrà: *Tres*, inquit, *de* Legionibus locutus, *in Belgio collocavit*, moxque post pauca: *L.* inquit, *Plancum cum Legione una ex Belgio celeriter in Carnutes proficisci iubet*. Quo loco Marlianus, oppidum Belgii nomine designari asseverat, dubitavit Glareanus, uterque doctissimus. Verba Glareani sunt in V. lib. Cæsaris. *Alii*, inquit, *codices habent ex Belgis, quòd non displicet, qui inquam si Belgio legatur, ad eam formam dixisse videri potest, ut Livius Samnium pro Samnitium Regione, ita Belgium pro Belgarum Regione. Verùm pro urbe aliqua in Belgis videtur paulo inferiùs accipere, ubi exercitu in hyberna diviso, tres Legiones in Belgio constituisse dicitur*: hæc Glareanus. Neminem latet, quòd nec mediocriter doctus quispiam, in ... æ, & ad præpositiones civitatum vocabulis præponere consueverit, quis id Cæsarem fecisse credat, inter suæ ætatis Eruditos non infimum? ut mirum sit, quenquam Latinitatis peritum in re tam manifesta falli potuisse. Porrò, ut à Belgio, seu Belgis civitate, nationi nomen sit: Cæsar tamen à Barbarie vindicandus. *Bellovacis Marlianus Belgium civitatem attribuit, quos à* vetustis Historicis *Belgivacos appellari video. Eos* etiam *Cæsar omnium Belgarum nobilissimos facit*: ut *verisimile* sit *ab his, nomen Belgarum ad omnem nationem manâsse.* Hobertus Thomas Belgas die Belgen/seu Welgen vernaculè dictos, *quod vocabulum illorum lingua, extraneum, significâret.*

POPULI BELGARUM.

Cæsar in Commentariis *Belgarum populos* memorat: Remos, Suessiones, Bellouacos, Nervios, Centrones, Grudios, Leuacos, Pleumosios, Gordunos, Treviros, Eburones, Condrusos, Ambionos, Veromanduos, Atrebates, Menapios, Morinos, Aduaticos, Vellocasses, Caleccos, Essuos, Lingones, Leucos, Nemetes, Mediomatricos, Cæræsos, Segnos, Pæmanos, Ambivaritos. Eosdem penè *Strabo* memorat, Geographorum omnium Cæsaris ætati proximus, *sub Augusto* enim *floruit*, quo tempore, *Belgica in tres partes divisa est.* Ea enim, *quæ à Mosa Oceanoq; circa Rhenum ad Mosellam usq; protendebatur*, Germania inferior: *à Mosella ad Alpes Rhodanumq; vergens*, superior vocata est: *reliqua verò* Belgicæ *nomen servavit*: Testes Tacitus, & Ptolemæus, à quibus earum Regionum populi recensentur: à Tacito, Tungri, Treviri, Ubii, Mediomatrices, Lingones, Leuci, Sunici, Nervii, Bethasii, Menapii, Morini, Batavi, Caninefates, Marsaci, Grinnes, Gugerni, Mattiaci. A Ptolemæo, Batavi, Atrebates, Bellouaci, Ambiani, Morini, Tungri, Menapii, Nervii, Veromandui, Suessiones, Ulbanetes, Remi, Leuci, Lingones, Mediomatrices, Treveri, Ubii. A Plinio *lib. 4. Naturalis Historiæ*; Toxandri, Menapii, Morini, Oromansaci, Britanni, Ambiani, Bellouaci, Hassi, Castalogi (utrumque hoc mendosè, ut opinor) Atrebates, Nervii, Veromandui, Suecooi, Suessiones, Verum, Ulbanetes, Tungri, Sunici, Frisiabones, Leuci, Treveri, Lingones, Remi, Mediomatrices, Gugerni, Batavi, Caninefates, Marsaci, Frisii, Cauchi, Sturii, Bethasii. Ammianus Marcellinus qui circa annum Domini 400. floruit, Trevirorum meminit, Mediomatricorum, Catalaunorum, Remorum, Tungrorum, Vangionum, Nemetum, Ambianorum, Leucorum, Batavorum: apud Hieronymum & Panegyristas, Vangionum, Ambianorum, Nerviorum, Trevirorum, Remorum, Artrebatum, Morinorum, Batavorum nomen invenies. Hæc de Belgarum populis; à veteribus Latinis tradita reperiuntur. Extat *Itinerarium*, *a Christophoro Longolio* (ni fallor) *primùm in lucem editum*, quod quidem, ut antiquissimum sit, *Antonini* tamen *Pii cujus nomine circumfertur*, *esse non potest.* Constantinopolis enim meminit à Constantino Magno ita appellatæ, in hoc itinera per Belgicam describuntur.

A DUROCOTTORO, GESSORIACUM, LEUGAS 163.

Suessionas	millia plus minus	27	*Soissons.*
Noviomago	m. p. m.	27	*Noyon.*
Ambianis	m. p. m.	34	*Amien.*
Pontibus	m. p. m.	36	*Pontieu.*
Gessoriaco	m. p. m.	39	*Calés.*

A DUROCOTTORO, TREVEROS LEUGAS 99.

Vongo vicus	*leugas*	22
Epoissio vicus	*leugas*	22
Orolauno vicus	*leugas*	20
Audethannale vicus	*leugas*	20
Triveros civitas	*leugas*	15

A LUGDUNO CAPITE GERMANIArum Argentoratum. m.p.m. 342.

Albinianis	m. p. m.	19	
Trajecto	m. p. m.	17	
Maranitio	m. p. m.	15	
Carvone	m. p. m.	22	aliàs 25
Harenatio	m. p. m.	22	
Burginatio	m. p. m.	6	
Colonia Trajana	m. p. m.	5	
Veteribus			
Calone	m. p. m.	18	
Novesio	m. p. m.	18	
Colonia Agrippina	m. p. m.	16	
Bunna	m. p. m.	11	
Antonnaco	m. p. m.	17	
Confluentibus	m. p. m.	9	
Vinco	m. p. m.	26	
Nouiomago	m. p. m.	34	
Triveros	m. p. m.	13	
Dinodnro	m. p. m.	34	
Ponte Sarnix	m. p. m.	24	*Sarburg.*
Argentorato	m. p. m.	25	

A Tre-

A TREVERIS, AGRIPPINAM, LEUGAS, 151.

Beda vicus	*leugas*	12	
Aoſana vicus	*leugas*	7	
Egoregio vicus	*leugas*	12	
Marcomaco vicus	*leugas*	58	
*	*leugas*	28	
Belgia vicus	*leugas*	8	
Tolbiaco vicus	*leugas*	10	Zulpich.
Agrippina civitas	*leugas*	16	

A TREVERIS, ARGENTORATUM millia plus minus 129.

Baudobrica	m.p.m.	18	
Saliſſone	m p.m.	22	
Bingio	m p.m.	23	
Moguntiaco	m p.m.	12	
Bornitomago	m.p.m.	18	Worms.
Nouiomago	m.p.m.	18	
Argentorato	m.p.m.	18	

A COLONIA TRAJANI, AGRIPPINAM, LEUGAS 144.

	m.p.m.	72
Mediolano	m.p.m.	8
Sablonibus	m.p.m.	8
Mederiacum	m.p m.	10
Theudurum	m.p.m.	9
Cotionallum	m.p m.	7
Juliaco	m p.m.	12
Tibenacum	m.p.m.	8
Colonia Agrippina	m.p.m.	10

A PORTU GESSORIACENSI, BAJACUM LEUGAS 166.

	m.p.m.	83	
Taruenna	m p.m.	18	Terwaen.
Caſtello	m.p.m.	9	Caſſel.
Virouiacum	m.p.m.	16	Wertwick.
Tornacum	m.p.m.	16	Dornick.
Pons Scaldis	m p.m.	12	
Bajacum	m.p.m.	12	Bauay.

A CASTELLO PER COMPENDIUM, Tornacum, leugas 76.

	m.p.m.	38
Minariacum	m.p.m.	11
Turnacum	m.p.m.	27

A CASTELLO, AGRIPPINAM. millia plus minus 175.

Minariacum	11	
Nemetacum	19	
Cameracum	14	
Bajacum	18	
Vodogoriacum	12	
Geminiacum	10	Si vera ſit itinerario, hic locus
Perviciacum	22	
Aduaticum Tongrorum,	14	incidit in vicum
Coriouallum	19	Gallobrabantiæ
Juliacum	18	nomine Peru-
Colonia Agrippina	18	wetz.

A TARVENNA, DUROCORDORUM, m p.m 198.

Menetacum	22	Cameracum	14
Augusto Veromanduorum	12	Aginnum	23
Augusta Sueſſionum	12	Fines	13
Durocordorum	12		

A NEMETACO, SAMAROBRINAM millia plus minus 16.

A SAMAROBRINA, SUESSIONES, millia. p.m. 69

Curmiliacâ	12	Cæſatomago	13
Laranobrige	18	Auguſtomago	4
Sueſſiones	22		

A BAGACO Nerviorum, DUROCORdorum Remorum millia plus minus 63.

Duronum	12	
Verbinum	10	Bernin.
Cariſiacum	6	Creſſy.
Minancum	7	
Muenna	18	
Durocordoro	10	

Huic itinerario adjunctus eſt Provinciarum libellus in quo Provinciæ Belgicæ ita deſcribuntur.

BELGICA PRIMA, CIVITATES Num 4.

Metropolis civitas Treverorum
Civitas Leucorum. i. Tullum
Civ. Mediomatricorum i. Metis
Civitas Verodunenſium.

BELGICA II. CIVITATES 12.

Metr. civit Remonorum	Civ. Sueſſionum
Civ. Caralaunorum	Civ. Veromandorum
Civ. Atrebatium	Civ. Cameracenſium
Civ. Turnacenſium	Civ. Siluanectum
Civ. Bellouacorum	Civ. Ambianenſis
Civ. Morinorum. i. Ponticū	Civ. Bononienſium

PROVIN. GERMANIÆ CIVITAT. 4.

Metrop. civitas Mogontiacenſis
Civ. Argentoracenſium.
Civ. Nemetum i. Spira
Civ. Vangionum. i. Wormes.

GERMANIA SECUNDA. CIVITAT. 2.

Metrop. civit. Agrippinenſis i. Colonia.
Civ. Tungrorum.

Circumfertur & alius liber titulo Notitiæ Provinciarum, tam Orientis, quàm Occidentis, qui teſtatur Belgicam à quatuor Conſularibus gubernatam fuiſſe, & in quatuor partes diviſam, Germaniam primam, & ſecundam, Belgicas item primam & ſecundam, Batavorum, Tungrorum, Bethaſiorum ſeu Vethaſiorum, Morinorum, Menapiorum, Corteriacenſium, Valentianenſium. inter auxiliares Romanorum copias meminit. Officia præterea habet per Galliam Belgicam, Præfectum Cynegii Tornacenſis, Præfectos item Cynegii Treverorum & Remenſis. Verùm hunc mendoſè admodum editum habemus, ideoq; multa omiſimus, quæ non incommodè huc adferri poterant. Nec arbitror, vel huic Notitiarum libro, vel Itinerario Antonini, vel ei adjuncto Provinciarum catalogo, temerè fidem habendam, neque nos teſtimonio ipſorum uſuri fueramus, niſi in profeſſo eſſet, Beatum Rhenanum, & quicunque de antiquitatibus ſcripſerunt, id antè nos feciſſe.

De

ac Dionamo oppidis, celebris *Segnos* arbitrantur *illinc in Treveros verti, ubi ab eorum nomine oppidum Segny seu Chogny dicatur.* Lamberto Pascali Legnos legendum videtur, quorum etiam Ptolemæus meminerit, oppidum eorum Lupiam, ipsosque Batavis vicinos faciens. Extare etiam *oppidum Linnic* ad flumen Roram, haud procul Juliaco, quod Legnorum nomen servet. Sed castigatiora Ptolemæi exemplaria habent, Λεγίων λ' οὐλπία id est, Legio tricesima Ulpia, atque ita legendum Glareanus censet, cui eo libentius accedimus, quòd Legionis Ulpiæ, aut Castrorum Ulpiorum oppidi inter Batavos apud alios Scriptores mentionem inveniamus, quodque apud Tacitum nusquam Legnorum nomen sit, licet ibi reperiri Pascalis dicat. Eburonum reliquias, Eburam vicum Leodio propinquum Hubertus Thomas facit, pro Vatuca verò, Varucam legere mavult, ut sit celebris familiæ castellum *Varoux*. Quòd autem ex castris Labieni Lobiensis cœnobii originem deducat, viam Saviniam in urbe Leodio, item à Sabino Petrosium montem à L. Petrosidio aquilifero, demum fontibus, Cottæ & Ciceronis cognomina tribuat, Volscos quoque, & Vercellas, & Antium vicos Leodio propinquos à Latinis conditas, adque similitudinem Italicarum vocatas asserat, somnia sunt potius, quam conjecturæ. Id verosimile. *Eburones, quasi de* Heibûren/ seu Ebûren dictos. Porrò *Eburonibus deletis, Ubii imperante Augusto ab Agrippa in ea loca traducti*, de quibus infra. Tungrorum verò res exinde satis tenues fuêre, nec priscis illis comparandæ, nam circa Mosam tantùm habitâsse leguntur: & primùm sub Nerone illorum mentio fit à Romanorum Historicis: neque enim Strabo Tungrorum usquam meminit, licet id Hubertus Thomas asserat. Is enim Strabonis hunc mendosum locum allegans Μετὰ δὲ τοὺς Μεδιοματρίκους καὶ Τριβόκχους παροικοῦσι τὸν Ῥῆνον Τούγγροι, καθ' οὓς πεποίηται τὸ ζεῦγμα ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων νυνὶ τῶν στρατηγούντων τὸν Γερμανικὸν πόλεμον, πέραν δὲ ᾤκουν Οὔβιοι κατὰ τοῦτον τὸν τόπον, οὓς μετήγαγεν Ἀγρίππας ἑκόντας εἰς τὴν ἐντὸς τοῦ Ῥήνου. Τούγγροις δὲ συνεχεῖς Νερούιοι, καὶ τοῦτο Γερμανικὸν ἔθνος. pro τρηουΐροις & τρηουΐροι, Τούγγροι & Τούγγρους ponit. Sed malè, legendum enim τρηουΐροι v. l τρηουΐροις. Post Mediomatricos autem, & Triboccos, Treviri juxta Rhenum habitant, apud quos Romani nunc pontem ædificant contra Germanos belligerantes. Ulterius autem, circa hunc locum incolebant Ubii, quos ad interiorem Rheni ripam volentes traduxit Agrippa. Treviris verò contigui sunt Nervii, & ipsi quoque natio Germanica. Hæc Strabo de Treviris & eorum vicinis, repetit mox de Treviris & Nerviis: τῶν δὲ τρηουΐρων, καὶ νερουίων, σένονες, καὶ ῥῆμοι πρὸς ἑσπέραν οἰκοῦσιν. &c. Fuere autem non qui in restituendo Trevirorum nomine hæreant, quòd Treviros multum à Nerviis distare arbitrarentur. Sed confines eos fuisse, non unus Cæsaris locus manifestum facit. *Aduaticum*, seu Atuatucum Ptolemæo memoratur *Tungrorum oppidum*. Idem Antonini itinerario (quod tamen apud Eruditos multis de causis fide caret) cognitum. Id oppidum, an ad Leeoram fluvium præclara illa Tungrorum Metropolis fuerit, an verò eo loci, ubi nunc Antverpia est, non liquidò constat. Sanè si aliud à Metropoli sit, mirum esset, hanc id temporis procul dubio famosissimam, Ptolemæo cognitam non fuisse. Romanos cum rerum in Gallia potirentur, jam inde à Neronis Imperio, semper Tungrorum cohortes sub signis habuisse, Tacitus non uno loco testatur. In Gallia Narbonensi, & in Italia pro Vitellio contra Ottonianos fortiter pugnârunt, ubi profligato Vitelliano milite, Tungrarum cohortium Præfecti, sustentata diu hostili acie telis obruti sunt. Subsecutum mox Batavicum bellum, quod Cl. Civilis Battavus, primùm quasi à Vitellio ad Vespasianum defecturus, mox in universum concitata inferiore Germania, jugum Romanorum excussurus movit. Hic ipso belli initio, Tungrorum cohors ac Civilem Romana castra oppugnantem transfugiens, non parvo ad Victoriam momento fuit. Publicè tamen Tungrorum civitas perdiu in fide perstitit, adeò, ut Cl. Labeonem ex Batavis Civili adversum, & Nervios Bethasiosque pro Romanis cogentem, copus instruere non dubitârint, Campano ac Juvenali Primoribus ad expeditionem missis. His fretus Labeo pontem Mosæ occupat. Civilique ee ad Nervios, Tungros, Bethasiosque debellandos eunti se objecit. In ipso prælio, cum Civilis Tungris illatus, quòd id bellum pro universæ Galliæ ac Germaniæ libertate susceptum esset, edocuisset, persuasit facile ut relicto Labeone, ad ipsum transirent. Tungri mox Civili dediti, ac paulò post a Fabio Prisco recuperati, Titi Imperio, duæ Tungrorum cohortes sub Julio Agricola in Britannia fortiter operam navarunt. Mox Stipatores ab Imperatoribus asciti, quorum unus Taustus, teste Capitolino, cunctanteis in Pertinacis optimi Imperatoris necem milites accendit, primusque pectori ejus hastam injecit. Porrò constans penè omnium Chronographorum opinio est, *Tungros, jussu D. Petri, per Maternum Religione Christiana publice imbutos*. Quod vero Tungros maritimos faciunt, nescio an loci natura patiatur, ut eò aliquando mare pertigisse credibile sit. Id verosimilius fuerit, Molam aliquando muros Tungrorum alluisse, neque enim frustra illic appulsarum Navium vestigia conspiciuntur. Est & alia *de Tungris fabula*, nempe *a Trojanis eos ortos*, hactenus tam constanter affirmata, ut Regum genealogiam ab ipso usque Priamo non omitterent, eamque ad Francorum tempora perducerent, Pipinorum, Carolorumque propagine, usque ad Philippum præsentem Hispaniæ Regem, seriem continuantes: quæ jam dudum Doctis, anilia deliramenta habentur. *Non recens tamen, ejusce modi de Gallorum origine opinio*, cujus etiam Ammianus Marcellinus loco suprà *cap. I.* allegato meminit. Esto, sit à Trojanis orta Gallorum pars, sint & Tungri. Sed commentitia illa Regum nomina, ut etiam Vespasianum Romanorum Imperatorem Titi Turingiæ Regis filium facere non verentur, quia sanæ mentia toleraret? Tungros demum inclinante Romano Imperio, varias Francorum infestationes pertulisse, ex Ammiani Marcellini scriptis colligas, *libro XVII.* ubi Julianum Imperatorem frequenter Tungris versatum, & Salios Francos illac Romanum solum invadentes propulsâsse tradit. Tandem *circa annum CCCCXL. penitus in Francorum potestatem concessêrunt, Episcopum tum agente Servatione, quem Christi cognatum fabulantur.* Hunc in *Episcopatu Tungrorum* Materni successores *præcesserant Navitus, Marcellus, Metropolus, Severinus, Florentius, Martinus, Maximinus, Valentinus. Tungri* ante Servationis obitum, *ex nimia opulentia, in omnia vitiorum genera prolapsi, gentilitatem respicere cœpisse feruntur*, atque ea de causa Servatio Trajectum migravit, cum Tungros ab Hunnis evertendos cognovisset. Est autẽ *Trajectum, magnæ antiquitatis oppidum*, & ejusdem Servationis

 obitu

obitu celebre, ut puto *quod illic pons Mosæ esset, à Romanis ita appellatum.* Anno à morte Servationis LXIV. Hunni in Gallias effusi, Tungros exciderunt, non quidem decennali obsidione reseratos, ut nugatur Placeotius, Troiæ parenti scilicet suæ hac in re pares efficere conatus. Nam Hunnis turbinis instar, cuncta verrentibus (biennio enim omnem Galliam pervastarunt) nec spacium obsidendi, nec obsessis animus sese tuendi fuerat. Nec Tungri unquam ab Hunnica vastatione pristinam dignitatem recuperare potuerunt, humile postea oppidum & Hasbaniæ annumeratum. Retinent Tungrorum nomen vici aliquot: Tongrenheim haud procul Colonia Agrippa, cis Mosam Tongerloo in Brabantia, Tongerloo in Pelandia, Tongren in Comitatu Namurcensi.

IV.

DE ADVATICIS, SEU ATVATVCIS.

Aduaticos Cymbrorum, Teutonumque propaginem esse, Cæsar libro II. tradit. *Ipsi*, inquit, *erant ex Cymbris, Teutonisq; prognati, qui cum iter per provinciam nostram in Italiam facerent, his impedimentis, quæ secum agere, ac portare non poterant, citra flumen Rhenum depositis, custodia e suis ac præsidio VI. M. hominum reliquerunt, hi post eorum obitum multos annos à finitimis exagitati, cum alias bellum inferrent, alias illatum defenderent. consensu eorum omnium pace facta, hunc sibi domicilio locum delegerunt. Aduaticorum* sanè *tanta fuit aliquando potentia, ut Eburones tributarios facerent* obsides dare compulsos, & se in Trevirorum clientelam tradere, quod ipsum oratio Ambiorigis apud Cæsarem lib. V. testatur. Depulsi ab Eburonum cervicibus, unà cum Nerviis, finitimisque Belgis Cæsarem multùm exercuerunt. Nam Nerviis, antequam ipsis arma consociassent Aduatici, à Cæsare devictis, *Aduatici* omni suorum robore in unum oppidum collato, *non cesserunt oppugnantibus Romanis, nisi insolito machinarum apparatu consternati*, nec id sine dolo, nam *pactis cum Cæsare conditionibus, arma tradere jussi, parte eorum, quam caute abdiderant, noctu in Romanos non opinantes eruperunt.* Excepti à Romanis animosius, ad 4000. trucidati. Et Cæsar duplicatam perfidia rebellionem acerbius ultus, direpto oppido, capita hominum ad 55000. hastæ subjecit. At nihilo demissiores, Ambiorige Eburonum, & Piduciomaro Trevirorum Regulis communicatis armis, Cæsarem perdiu acriter sustinuerunt, quem verò finem habuerint, nemo prodit. Ptolemæus meminit oppidi Tungrorum Aduatici vel Atuatuli, id ego suspicor ab Aduaticis, quo tempore Eburonibus dominabantur, conditum. Quantum ex Cæsaris descriptione colligi datur, Aduaticorum habitacula fuere inter Nervios, Menapios, Eburones, ac Treviros, in eo tractu, ubi nunc Gall a Brabantia est, Sonia sylva, pars item Hannoniæ, Hasbaniæque, & Comitatus Namurcensis, ad utramque Sambræ fluminis ripam. Nec locorum distantia patitur Duacenses, Aduaticos dici. Locus admonet, ut quoniam de Aduaticis sermo est, insigne *mendum apud Cæsarem*, quod hactenus omnes latuit, dispungamus. Apud hunc *autem lib. II.* ubi numerum Belgarum in se conjuratorum recenset, nemo legendum dubitet, Catuacos, 29. aut ut alii habent, 19. millia. Aduaticos tamen reponendum, ut in eodem loco apud Eutropium, Orosium, & Adonem leges. Catuacos autem nullos unquam nec ante, nec post Cæsarem, in Belgica cognitos crediderim, nam ut Cæsarem, hoc loco exactius examines, nonne mirum videbitur, Aduaticos nusquam inter conjuratos le... constet, eos tantum copiarum contuli... Cæsar maximi momenti duxerit, ante ipsorum adventu... cum Nerviis confligere? Jam si priscam le... [Catuacos] servare jubeat, quis usquam alibi apud Cæsarem, Catuacorum nomen legisse se meminit ... qua pœna à Cæsare affecti, aut quando dev... quibus tantum virium fuerat, ut 29000. hominum in aciem producerent? non tacet Cæsar quid ipsi R... quid Suessiones, quid Bellovaci, Morini, ... Nervii, Eburones, & cæteri quique negotii, ... quemq; exitũ habuerint, solosne Catuacos ... præterierit? *Aduaticorum ergo nomen, expuncto ... tuacis* (cum venia dixerim eorum, qui *Dua... hoc nomine applaudentes, vanam antiquitatem ... gunt*) nemo sanæ mentis *restituendum* dubite...

V.

DE NERVIIS, CENTRONIBVS, GR... LEVACIS, PLEVMOSIIS, ... CORDVNIS.

Nerviorum fines latissimos fuisse, ex C... & Strabone liquet, à Schaldi enim, ac propè ... b... Oceano ad Treviros usque imperabant. Clientes ... rum Cæsari memorantur Centrones, Grudii, Levaci, ... mosii, Gorduni. Ambianis ad Occidentem co... nabant, ad Meridiem Treviris. Eadem re Cæsar lib. ... *Ab eo*, inquit, *loco in fines Ambianorũ pervenit, qui ... junge omnia sine mora dediderunt*, eorum fines Nervii attingebant. Et Strabo: Τριβίροις δὲ συνεχεῖς Νέρβιοι. καὶ τοῦτο Γερμανικὸν ἔθνος, id est, *Treviris verò contigui sunt Nervii, & hi quoque natio Germanica.* Nervios Germanos originitus esse, Tacitus non solum Strab... astipulatur, sed ambitiosè, ut tales dicerentur, aff... se etiam scribit. Oppida eorum memorantur Ptolemæo Baganum, Antonini Itinerario (modò ci... ut non commentitio) Tornacus, & Bagacum. ... nacus hucusque priscum servat nomen. *Baganum, Bagacum*, id *esse volunt, quod Hannonii Bavai* appellant, ubi monumenta reperiri antiquitatis con... asserunt. Propinquam Bagaco ad Scaldim est o... Valentianæ, cujus nomen haberi videtur in libro ... Notitia Provinciarum inscribitur. Sanè anti... se constat, nunc Valencinnes dicitur. Qu... Nervios attinet, omnium Belgarum diffic... Cæsare vinci potuêre, adeò ingenita Virtute ... præcellentes, ut *nihil ad se quod luxus esset, aut ... ra molliret, importari paterentur.* Cesseran... nis armis Remi, Suessiones, Bellovaci, Ambia... A... Nervii persuasis simul arma capere Veromandu... Aduaticis, Eburonibus, Atrebatibusque, ... Aduatici, & Eburones ad præscriptum non ad... cum hoste tamen ad Sabin Duce Boduognat... xere. Varia sorte dimicatum, captis utrinque ... Cæsar ipse in magnum discrimen conjectus. *Vi... dem ad internecionem Nervii, nemine fugam mo...* mox vulgus latebris sylvarum, quo pugnæ in ... o abditi fuerant, egressum, deditionem fecit. Quarto post hoc bellum anno, cùm Cæsar in Britannos iret ... per Ambiorigem expugnatis Romanorum hy... Nervii Q. Ciceronem apud se hybernantem o... gnarunt. Advenit è Morinis Cæsar, hostemque ... gredi ausum, magna clade attrivit. Post quam ... riam Nervii obsidibus claris, nihil vivo Cæsare ... runt: multos eorum Cæsari in Pompejum ... tradunt. Sub Augusto floruêre T. Senectius, & Anectius, quorum forti opera Romanos contra Germanos

manos usque Florus *lib. CXXXIX. Epitomatum T. Livii* scribit. Bello Batavico quod Civilis sub Vespasiano movit, Nervii ductu Cl. Labeonis, Civilem transitu Mosæ arcentes, ac ab eo victi, victoris aliquando arbitrium secuti sunt. At paucis interjectis diebus, à Fabio Prisco recepti, sponte se pro Romanis, sed infeliciter armarunt. Caninevates enim multos eorum straverunt, teste Tacito. Multo pòst tempore, Maximianus Herculeus Imperator Nervios à Francis pressos liberavit, Francumque in leges Romanas receptum, unà cum Nerviis agros colere voluit. Qua de re Panegyrista: *Tuo*, inquit, *Maximiane Auguste nutu, Nerviorum, ac Trevirorum arva jacentia, laetus, postliminio restitutus, ac receptus in leges Francus excoluit.* Nerviorum sagittariorum, ac tractus Nervi cani mentio fit in libro Provinciarum. Non desunt nostro seculo, qui oppidi Flandriæ *Altenarde etymon à Nerviis* deducant, quasi *Oude Merven* dicas. Quicquid sit, constat non solum Aldenardum, sed omnem cis Scaldim Flandriam, Hanoniæ, ac Brabantiæ maximam partem Nerviis paruisse. Nescio tamen, quàm probabile sit, ut quis Centronibus, Grudiis, Levacis, Pleumosiis, Gordunisque Nerviorum clientibus certas assignet sedes, de quibus tamen præter nomen, nihil apud Cæsarem traditum reperies. Grudios nonnulli Brugenses, alii Lovanienses faciunt. Gordunos, Gandenses: Levacos Glareanus, Lovanienses. Centrones quàm temerè Hub. Thomas, Trudonenses esse contendat, cap. 11. retulimus. Lovaniom quidem, & Gandavum, & Corteriacum multum antiquitatis habent, ut quis suspicari possit, Levacos pro Lovacis aut Lovanis, Gordunos, pro Gandunis suppositos. Corteriaci nomen, ni fallor, liber Provinciarum habet, nec ob id tamen, vel Pleumosios, vel Centrones illic habitâsse temerè asserendum, nulla nominis similitudine patrocinante. Porrò ut nec id omittatur, Nervii imperante Diocletiano, primum Christi fidem agnovêre, docentibus Piatone, Chrisolio, Victoricio, Fusciano, Quintino, Luciano, Viris sanctissimis, quos Rictionarus Nervici limitis Præfectus variis sustulit suppliciis. Anno CCCCXLV. *Nervii, capta Tornaco urbe primaria Regionis, à Clodione Francorum Rege subacti fuerunt.*

VI.

DE AMBIANIS.

Hos nemo unquam dubitavit eos esse, qui ad Somonam habitant, urbem clarissimam *Amiens* vernaculè dictam, *Somonam priscis Samarobrinam vocatam esse* contendunt, oppidoque nomen dedisse, cujus apud Cæsarem frequens mentio. Id etiam nonnulli Cameracum falsò faciunt, quasi Sambreñ, utriusque meminit Antonini itinerarium. Ego primarium ipsum Regionis oppidum ita nuncupatum crediderim: ut ex Ptolemæo liquet, Μεθ᾽ ὃς ὁμοίως ἀμβιανοί, καὶ πόλις αὐτῶν σαμαροβρίνα. Nemetocerna, cujus Cæsar meminit, videtur non procul Ambianorum Metropoli abfuisse, idem fortè quod Antonino Nemetacum inter Cuneracum, & Castellum ponitur. Porrò *Ambiani facillime fuere deditioni Cæsari faciendæ*: & ab omnibus deinceps in Romanos conspirationibus penè integri, nisi quod universali Gallorum in Cæsarem conjuratione, cujus Cæsar lib. VII. & Hirtius lib. VIII. meminit, Comio Atrebati, & Corbeo Bellovaco arma sociarunt. Posterioribus Imperatoribus Constantino, Constantio, Juliano, Valentiniano, Gratiano, Theodosio domicilium præbuere, ut Appianus tradit, qui in Galliarum descriptione Ambianos urbem inter alias eminentem vocat.

VII.

DE BELLOVACIS.

Post Ambianos hi collocati, Belgarum omnium nobilissimi, ad Oceanum usque protendebantur. Oppidum eorum *Cæsaromagus* Ptolemæo, vernaculè *nunc à gentis nomine Beauvais* dicitur. Cæsar *Bratuspantium Bellovacorum oppidum memorat.* Mediæ ætatis Chronographis Gregorio Turonensi, Adoni Viennensi, Reginoni, Aimonio, *Belgivacos* appellatos video oppidumque ipsis Belgicum attribuunt, *ut ab iis Belgarum nomen ortum videri possit.* Divitia cum quondam Regem habuerunt, qui in Belgas latissimè, ac in Britannos imperium exercebat. Galba ætate Cæsaris regnabat. Et licet oppida numero duodecim haberent, & centum armatorum millia conficere possent, unico tamen adverso prælio fracti, pacem à Cæsare supplices, & Heduis precatoribus paratis rogarunt. Iterata post defectione, Corbeo Duce amisso, ad officium reducti: Tertio rebelles, D. Brutus Cæsaris Legatus repressit, ut *in Epitoma lib. 114. Livianæ Historiæ* Florus.

VIII.

DE VELLOCASSIBUS.

Hos nonnulli *Bellocasses* appellant; potaruntque *Cassetanos* designari. Verùm ad Sequanam sunt, Vellocasses, & priscum nomen servant, *le Vengassin*, aut *Vexin*, oppidum Regionis primarium, *Gisortium* dicitur, ad Heptæ fluminis ripam situm. Angli, Francique ante multos annos de Vellocassium possessione dimicarunt, testibus Annonio, Gilleo, Gaguino, & P. Æmilio Francorum Historicis.

IX.

DE ULBANETIBUS.

Plinius, ac Ptolemæus horum meminêre. Ptolemæus *Ratomagum Ulbanetum oppidum vocat*, unde eorum habitacula facile colligas, à Vellocassium, Bellovacorumque finibus, ad Oceanum usque extensa fuisse. *Ratomagus nunc Rouen* dicitur. Porrò, nec hi, nec Vellocasses quicquam per se contra Cæsarem moliti sunt; sed à finitimis concitati, ut belli, ita victoriæ appendix plerumque fuere.

X.

DE ATREBATIBUS.

Finitimi Ambianis ad Meridiem Atrebates, nomen servant paucis literis immutatis *le pais d'Artois*, *Rigiacum* eorum opp. Ptolemæus appellat, seu *Metacum*, ut nonnulla habent exemplaria, id esse crediderim, quod *nunc Arras* vocant. Hi ubi cum Nerviis, Bellovacis, Venetisque diu & variè contra Romanos bellâssent, sub jugum missi Regem Comium accepere, fidum Romanis, & bellis Britannicis postea expertum. Tandem pacatis reliquis omnibus, ipsi privatim negotium Romanis exhibuerunt. Dux belli Comius ipse erat, bis cum Romanis, equestri prælio, & ambiguè conflixit. Tertio victus, trans Rhenum aufugit. Et quanquam Cæsar Atrebates omnes in gratiam recepisset, ipsique Comio ignovisset, nunquam tamen adduci potuit, ut Romano cuiquam se concrederet, insidiis impetitus, ac dolo vulneratus, dum publica fide in Labieni colloquium prodiisset. Porrò Atrebates quoad Romanis paruere, in gentilitate permanserunt, primumque Francis rerum in Gallia potitis, Christum agnovêre, docente Vedasto, anno CXXXI.

XI.

DE CALECIS, OROMANSACIS, ESSVIS, ITIO PORTV, ET GESSE RIACO.

Calecos nomen oppido dedisse, quod nunc Angliæ oppositum *Cales* dicitur non video quenquam dubitare, fines eorum apparet olim latos fuisse, qui 10000. hominum ad bellum Cæsari faciendum misere. Morinis & Essuis contigui erant, illic & Itium portum fuisse volunt, alii *Itio, Bononiam designari malunt.* Bononia sanè antiquum est, & Romanis Historiis notissimum oppidum, in eodem tractu Gessoriacum, eique proximi Oromansaci Plinio ponuntur. Id Ptolemæus Gessoriacum navale vocat. Ego arbitror Calecos Sequanæ ostiis vicinos fuisse, (ut & Strabo asserere velle videtur) ubi eorum nomen Regio, *le pais d'Eaux* vulgò dicta & nunc Normanniæ connumerata servat, Essuos verò ipsis finitimos *la Comté d'Eu* vocant, ni fallor. Ptolemæus Caletos ad Sequanam ponit (ut nos) Julio Bonam eorum oppidú vocans, nunc *Honnefleur.*

XII.

DE VEROMANDVIS.

Nihil hac gente notius, eandem Regionem, eodem adhuc nomine appellati inhabitant, *Augusta* eorum oppidum Ptolemæo, idem *nunc* (ut quibusdam placet) *S. Quintinus dicitur, à Quintino Patricio Romano, qui* imperante Diocletiano illuc transgressus, *Veromanduos Christi Religione imbuit.* Antonini Itinerarium *Verbinum* habet, *nunc Vervin.*

XIII.

DE REMIS, ET SVESSIONIBVS.

Horum multa apud Cæsarem memoria. Remi primi omnium Cæsarem receperunt, voluntaria deditione. Suessiones unico superati prælio; oppida eorum recensentur: Remorum, a Cæsare Bibrax, & Durocortorum: idem hoc Ptolemæo. Suessionum à Cæsare *Noviodunum, quod nunc Noyon* dicitur, à Ptolemæo *Augusta, nunc Soisson*, in Itinerario *Carsiacum, nunc Cressy*. tantùm de his, finitimisque eorum Francorum Regi nunc parentibus in præsentia dixisse sufficiat, reliquas eorum antiquitates Francis perscrutandas relinquimus.

XIV.

DE MORINIS, ET MENAPIIS.

Mirum nonnullis videbitur, quòd de his populis conjunctim tractem: putant enim, qui veterem perscrutantur Historiam, magna eos terrarum intercapedine discretos fuisse. *Morinos* nempe, *ad Oceanum Gallicum*, eos qui *nunc Tervanenses* dicuntur. *Menapios vero ad Rhenum, qui nunc Gelri, & Clivenses vocantur.* Ut etiam Glareanus, ubi videret eos conjungi à Cæsare, mendosam putaret esse lectionem. Ejus verba sunt in fine scholiorum ad III. lib. comment. Cæsaris. *Morinos, inquit, & Menapios Cæsar hoc loco conjunxit, quasi vicini sint hi populi. Rursus lib. sequente ubi iturus in Brittanniam, Q. Titurium, & L. Arunculeium in Morinos ac Menapios misit. Ad finem autem ejusdem libri eos ex Menapiis venisse dicit, quum ipse Morinos domuerit per T. Labienum illuc missum. Verisimile est, aut latum habuisse Imperium, vel Morinos, vel Menapios, aut hic inepte librariorum errore conjunctos, vel alium quempiam populum alterutrius loco suppositum, quod equidem lectori dijudicandum relinquo.* Hæc Glareanus. Miror sanè quòd in veterum Historicorum lectione versatissimus, non animadverterit, Menapios, Morinosque, si de iis mentio fiat, ubilibet conjungi. Præter Cæsarem [illegible] & Dion Cassius libro Romanæ Historiæ XX[illegible] *Ipse*, inquit, *de Cæsare locutus, in Morinos, eorumque* [illegible] *timos Menapios, arma convertit*, & Strabo lib. [illegible] μεταξὺ δὲ οἰκοῦσιν ἐπὶ τῷ ὠκεανῷ... [illegible]. Tacitus quoque lib. XX. *Et alia*, inquit, *manu Mosam amnem transire jubet, ut Menapios & Morinos & extrema Galliarum quaterent.* Et Plinius. *A Scaldi*, inquit, *colunt externa Taxandri pluribus nominibus, dein Menapii, Morini, Oromansaci juncti pago qui Ge*[illegible] *vocatur:* hæc illi de Morinis, Menapiisque. [illegible] bus, in Cæsare hoc loco nihil mendi inesse [illegible] Erant autem utrorumq; fines proculdubio lat[illegible] at non instar reliquæ Belgicæ culti. *Menapii* [illegible] dem *ab ulteriori Rheni ripa*, qua Sicambris [illegible] erant, *usque ad Oceanum Gallicum*, qua Scaldis [illegible] quis meatibus infunditur, *habitabant, in quo tr*[illegible] *nunc Gelriæ pars, Brabantiæ quicquid ultra Tim*[illegible]*am*, seu Demerum fluvium est, *& nonnihil ex* [illegible] *trans Scaldim*, comprehenduntur. Quod utra[illegible] Rheni ripam accoluerint haud procul Ocean[illegible] Cæsar initio lib. IV. *Ea*, inquit, *quæ secuta e*[illegible]*me, Cn. Pompejo, & M. Crasso Coss. Usipetes Germ*[illegible] *& item Tenteri magna cum multitudine hominum Rhenum transierunt, non longe a mari, quo Rhenus* [illegible]. Et post pauca de Menapiis locutus: *Hi* [illegible] *ad utramque fluminis ripam ædificia, vicosque habebant* & Strabo lib. IV. novissimos ea in parte Gallorum [illegible]cit Menapios: πλησίον... τῶν ἐκβολῶν, ἐφ' ἑκάτερα τοῦ ποταμοῦ. Quæ tamen suprà ex Tacito, hoc eodem capite allegavimus, ostendunt, quòd ejus ætate Cismosani fuerint Menapii, ubi etiam Ptolemæ[illegible] collocantur, qui cis *Castellum* oppidum post Mos[illegible] tribuit, cujus Ammianus Marcellinus meminit a [illegible]ancis occupati, & a Juliano Cæsare longa obsidione recepti. *Kessel* id esse contendunt, exiguum nunc ad Mosam oppidum. Posteriori seculo, tum Franci r[illegible] rum in Gallia potirentur, *Menapiscus pa*[illegible] interioris Germaniæ Regiones celebratus, q[illegible] teriori Scaldis ripa, ad Morinorum fines, u[illegible]va fossa Flandros à Teravensibus tueri sol[illegible]t, ext[illegible]a-tut: testantur id Cœnobiorum Gandensium arch[illegible] leges item Caroli Magni ab Ausegis[illegible] Monach[illegible]o lectæ, ejus pagi meminêre, procul dubio *à Menapiis* ita dicti. Quod enim Menapii olim inter Scal[illegible], ac Mosam possederant, Taxandri tum habitabant. C[illegible]a Menapios igitur variæ mutationes conti[illegible] mùm *vivo Cæsare e trans Rhenanis pulsi, ab* [illegible] *bus, & Tencteris, hinc sub Augusto cu*[illegible] *redu*ti, *trans Mosanis eorum sedibus Sicambrorum* [illegible] *signatis, postremo planè trans Scaldim a Taxan*[illegible] *moti. Morinorum sedes* non admodum muta[illegible] quod *versus Scaldim magis protensos fuisse, credamus.* Multos enim *pagos* habebant teste Cæsare [illegible] dem *vicos* (ut nunc pagi nomen accipiunt) *sed R*[illegible]*nes*, in qua significatione, Cæsari vocabulum ho[illegible] miliare est. Nominis autem Morinorum origi[illegible] paludibus esse non dubito: quas *Mouren* ap[illegible] etiamnum. *Tervana* eorum Metropolis, Ptolemæo cognita, nostro tempore sub Carolo V. funditus di[illegible]ta. Meminit Itinerarium in eo tractu, Viroviaci, Castelli & Minariaci, quorum prius nomen servat. Castellum, Cassel. Minariacum, minorem villam c[illegible] volunt. Liber Provinciarum cujus supra cap. [illegible] meminimus: Civitatem Morinorum Ponticum v[illegible] Antoninus verò, aut quis alius, in itinere a D[illegible]

toro,

toro, Gesoriacum, Pontes habet, ut ibidem allegatum. Constat autem bonam *Morinorum partem* postea *le Pontieu* appellatam, *Comitatus nomine, ante aliquot secula insignem*, cujus caput est *Abbevilla* oppidum. Porro utraque gens, & Morini, & Menapii difficillimè a Cæsare devinci potuere, non enim contenti Belgico bello Romanis adversa sensisse victis, subactisque Belgis, in Celtarum conjurationem nomina dederunt. Veneti, Osismi, Lexobii, Nannetes, Ambiliates, Diablintæ, atque in universum omnes Armorici defecerant. His se soli ex Belgis, Morini, Menapiique junxere, inaccessis paludibus, sylvisque invii nihil à Cæsare magnopere metuentes. Adeoque nec D. Bruti de Venetis navalis, nec Q. Titurii de Unellis, Lexobiis Eburonicibusque terrestris victoria, eorum animos fregit, ut etiam Cæsari cum victore exercitu advenienti se opponerent, naturali Regionis quam incolebant, munimine freti. Et Cæsar sylvas cædere aggressus, difficultate rei perpensa, & hyemis supervenientis necessitate compulsus, abstitit, non mediocre detrimentum ea expeditione perpessus. Gestum mox à Cæsare in Usipetes ac Tenchteros bellum, quos in ipsa Menapiorum Regione, haud procul Rheni ac Mosæ confluente superavit, dein Rheno ponte juncto, cùm arma Germanis, tantùm ex ipso limite ostendisset, Britannos adortus est. Quo tempore a T. Labieno Morini, per extremam ejus æstatis siccitatem nullo à paludibus præsidio, in potestatem redacti. Vastati à Q. Titurio Menapiorum agri, gente ipsa in sylvas abdita. Bello Eburonico, cum Eburonibus deletis, Ambiorigem ad se fugientem Menapii recepissent, Cæsar eos ad iii, jurejurandoque adegit, Ambiorigem deinceps in finibus suis non passuros. Morinos dein perpetuo iteratæ rebellionis odio, Atrebatum hostium quondam internecivorum jugo subjecit. Imperante Augusto C. Carinas Morinos domuit, teste Dione Cassio. Bello Batavico, quod sub Vespasiano gestum est, C. Civilis Batavus, Morinos Menapiosque immisso Batavorum exercitu allexit. Auctor Tacitus. D. quoque Hieronymus Morinorum meminit, Vandalis, aliisque Barbaris nationibus devastatorum in epistola ad Geruntiam. Libro Provinciarum Menapii inter pedites locantur. Utrorumque nomen usque ad annum 882, duravit, in cujus anni rebus gestis Sigebertus Gemblacensis, *Normanni*, inquit, *adjunctis sibi Danis, Frisonibus, & Lotharingiam pervagantes, Ambianos, Atrebatas, Corbeiam, Camaracum, Tarvennam, fines Morinorum, Menapiorum, Brachbantensium omnemque circa Scaldim terram, Monasteria Sanctorum Ludovici & Richarii, ferro & igni devastant.* Porro Morini, imperante Diocletiano, Christum edocti fuerant per Victoricium & Fulcianum. Menapiis vero Amandus Tongrorum Episcopus; circa annum 640, sacra nostra indidit, cœnobiumque in monte Blandino pagi Menapisci castello condidit, quod nunc S. Petri Gandensis est.

XV.

DE TAXANDRIS.

Plinius inter Belgas Taxandros habet Scaldis accolas. *A Scaldi*, inquit, *incolunt exteri Taxandri pluribus nominibus.* Quod externos dicit, difficultate non caret, cum ægrè deprehendi queat, quænam Plinio exterior, aut citerior Scaldis ripa fuerit. Communis tamen opinio, *Brabantiæ eam partem tenuisse, quæ nunc Campania dicitur*, quamque Menapii multo ante incoluerant, ut suprà dictum. Extant enim ejus nominis præclara monumenta, vicus nomine *Tessenderloo* Brabantiæ contiguus. Prætereà Otto Imperator Gandensibus Monachis vicos Nord-Wick & Itegem donavit in pago Testandrensi, anno 974. Sunt Herentalensi oppido vicini, haud remoti a vico *Tessenderloo*. Taxandrorum sane ea fuit feritas, ut Germanorum interiorum postremi, indomita colla Christi jugo subderent, idque partim D. Lamberti concionibus mitigati, partim Pipini Herstalli vires metuentes, accidit id circa annum 714. Porro quoniam Taxandrorum nomen, postea in Campanos mutatum, id prætereundum non est, Campaniæ nomen recens Belgii non esse, quoniam ex Primoribus Tungrorum unus, Tacito lib. IV. Campanus vocatur. Quid verò Kempen ex quo Campanum Romanus inflectit, Belgis significarit, incompertum. Ammianus Taxandriæ meminit, loci a Francis occupati, & à Juliano Cæsar recuperati, & Taxandri oppidi, *Taxandriam* fane *appareet* ex ejus descriptione, *si non trans Mosam, saltem in ripa Mosæ fuisse*, cùm enim Julianus Lutetia Tungros venisset, Saliorum Francorum, qui Taxandriam tenebant, Legatio accessit, Taxandrum Hubertus Thomas, Vegelatum in ulteriori Mosæ ripa, quod nunc Bercet dicitur esse, autumat, illic pontem antiquitùs fuisse, qui Henrici IV. Imperatoris vitam scripsere, tradunt, ad quem Henricus Dux Lutharingiæ, Henricum V. Patri Imperium eripere parantem, devicit, is idem est, cum eo, quem Tacitus scribit a Cl. Labeone Batavo occupatum, ut Cl. Civilem averteret. *Fretus*, inquit, *loco quia pontem Mosæ fluminis anteceperat.* Pons hic jamdudum vetustate collapsus est. Ego puto Taxandrum Cismosanum fuisse, & nunc *Tessenderloo* dici.

XVI.

DE AMBIVARITIS.

Cum Usipetes Tencterique Transrhenanis Menapiis pulsis, Cisrhenanorum domicilia occupassent, tradit Cæsar lib. IV. uno eodemque tempore, & Eburonum terras eos depopulatos, & partem equitatus trans Mosam, frumentatum in Ambivaritos misisse. Consederant hi inter Mosam ac Rhenum, tam Cæsar, quam Germani. Ambivariti igitur, qui tum Cæsari Transmosani, Cismosani nobis erunt, & *non procul a Rheni ac Mosæ confluente ad fuisse*, reor, ad eundem enim tum Germani castra habuere. Unde conjicias eos tractum illum incoluisse, in quo nunc Boscum, Gravia, Breda, & Bergæ sunt oppida ditionis Brabanticæ, & fortè etiam Antverpiam, quam non absurda fuerit conjectura ex nomine Ambivarorum in *Amptuarten* aut *Amptuarpten* detorto ita appellatam. cum utique constet Antverpios vocabulo plurali numeri, olim populum vetustum quam oppidum significasse, quod testatur Audoenus Historicus in vita D. Eligii. *Multum*, inquit, *in Flandris laboravit, jugi instantia in Antverpis pugnavit*, floruit hic ante annos 900. antiquissima autem est *Antverpanum gens*, & ante annos mille & centum Francorum Chronographis cognita, & *ab Eligio Religione Christiana imbuta.*

XVII.

DE BETHASIIS.

Bethasios inter Cismosanos ponit Tacitus, finitimos Tungris, Nerviisque. Verba ejus sunt hæc. Civilis, inquit, societate Agrippinensium auctus proximas civitates affectare, aut adversantibus bellum inferre statuit, occupatisque Sunicis, & juventute eo-

rum [illegible],quo minus ultra pergeret. [illegible] Tungrorumque, & Nerviorum [illegible] manu restitit, fretus loco, quia M[illegible] fluminis pontem anteceperat. Pugnabaturque in angustiis ambiguè donec Germani tranantes terga Labeonianis invaderent. Simulque Civilis, ausus, an ex composito, intulit se agmini Tungrorum, & clara voce: non ideo, inquit, bellum sumpsimus, ut Batavi & Treviri gentibus imperent, procul hæc a nobis arrogantia, accipite societatem, transgredior ad vos, seu me Ducem, seu militem mavultis. Movebatur vulgus, condebantque gladios, cum Campanus, & Juvenalis ex primoribus Tungrorum universam ei gentem dedere. Labeo antequam circumveniretur aufugit. Civilis Bethasios quoque & Nervios in fidem acceptos copiis suis adjunxit. Hæc ill. Meminit & Plinius Bethasiorum quanquam non libenter ad conjecturas venio admonendum tamen duxi, vicum esse haud procul Halis Brabantiæ oppido, incolis quoodam frequentem, nomine *Beets*: qui an Bethasiorum nomen referat, ut asseverare nolim: ita indubitatum habeo, Bethasios illic habitasse. Sane quod Bethasios scribendum dicat Hubertus Thomas, argumento propemodum ridiculo inductus, quod nonnulla illic vicorum nomina, in *Beke* exeant, ut *Diepenbike*, *Sconbeke*, non placet: eadem enim ratione, omnem inferiorem Germaniam Bethasios nuncupes, cujus vicorum permagna pars in *Beke* terminetur.

XVIII.
DE RHENI INSULIS.

Rheni insulas Plinius describit lib. IV. cap. 15. in hæc verba. In Rheno, inquit, ipso prope centum millia passuum in longitudinem, nobilissima Batavorum Insula, & Caninevatum, & aliæ Cauchorum, Frisiabonum, Frisiorum, Sturiorum, Marsacorum: quæ sternuntur inter Helium, & [illegible]vum, ita appellantur ostia in quæ effusus Rhenus à Septentrione in lacus, ab Occidente in amnem Mosam se spargit, medio inter hæc ore modicum nomini suo custodiens alveum. Hæc Plinius. Batavorum, & Caninevatum plenæ sunt omnes Romanorum Historiæ. Marsacorum & Tacitus meminit. Frisii, Cauchique proculdubio, ut Germanorum Batavis proximi, parte insulæ occupata, fortè illic habitacula fixerant. *Frisii sanè aliquando omnem Bataviam armis obtinuère.* De Frisiabonibus, & Sturiis nihil extra nomina compertum.

XIX.
DE BATAVIS.

Inter Belgarum, ac inferioris Germaniæ *populos, nulli magis Batavi à Romanis celebrantur.* De eorum origine Tacitus lib. XX. *Batavi*, inquit, *donec trans Rhenum agebant, pars Cattorum, seditione domestica pulsi, extrema Gallica ora vacua cultoribus, simulque insulam inter vada sitam occupavere, quam mare Oceanum a fronte, Rhenus amnis tergum ac latera circumluit.* Idem lib. de Germanorum moribus. *Batavi*, inquit, *non multum ex ripa, sed insulam Rheni amnis incolunt, Cattorum quondam populus, & seditione domestica in eas sedes transgressi, in quibus pars Imperii Romani fierent.* De iisdem & Cæsar lib. IV. *Mosa*, inquit, *parte quadam Rheni recepta, qua appellatur Vahalis, insulam efficit Batavorum.* Nominantur *Batavorum oppida* Ptolemæo Batavodurum, Lugodunum caput Germanorum, Vetera & Legio trigesima Ulpia. Tacitus Batavoduri meminit, & Vadæ, Geldubæ, Grinnium, Arenaci, & V[illegible] ipso Bataviæ aditu fuisse appparet, Romanorum [illegible] insignem locum. Ammianus Tricesimæ, ex [illegible] nulli Utricesium fabricarunt. in Antonio[illegible] Trajectum, Castra Ulpia, Colonia [illegible] Burtinacum, Caruo, Arenacum, Albian[illegible], & M[illegible]tium leguntur. Ex his Batavodurum omnes [illegible] tum, *Lugodunum* Leiden/ *Vadam* Wageni[illegible] *dubam* Geldre/ *Grinnes* Kenen/ *Arenacum* [illegible] esse putant. Batavorum sanè genti omnes [illegible]rum Historici summam laudem attribuunt. [illegible]rit non piguit Tacitum integras, de Ba[illegible] Romanos bellis Historias contexere. D[illegible] A[illegible] est, *stipatores corporis ex Batavis Augusto* [illegible] *equitandi arte pollerent*, lib. Histo. 55. Q[illegible] etiam a Plutarcho in Ottonis vita comm[illegible] Tiberio imperante, Germanicus Varianam [illegible] Cheruscos ulturus, Batavorum Virtute V[illegible] aperuit, ubi Cariovalda Dux Batavorum [illegible] *Apud Suetonium* in Caligula cap. XI.[illegible] *me*[illegible] *est lectio.* Nihil autem amplius, quam A[illegible]mocino Bellini Batavorum Regis filio, qui pul[illegible] cum exigua manu transfugerat, in deditionem [illegible]o, quasi universa tradita insula, magnificas Romam [illegible]ras misit. Legendum esse Britannorum. A[illegible]or autem typographum, aut correctorem, [illegible]ptum fuisse, quòd supra Suetonius scripserit, [illegible]am pro supplendo numero Batavorum, hanc [illegible] expe[illegible]tionem misisse. Paulus Orosius legit, Minucinobel[illegible] Britannorum Regis filio. Frobeniana exem[illegible] Suetonio habent, Adminio Cynobellini Britannorum Regis filio. Ad institutum revertamur [illegible] mortem Neronis, cùm Imperium Roman[illegible] Galbam, Ottonem ac Vitellium scinderetur, Batavi in Italia contra Ottonem pro Vitellio sæpenum[illegible] fortiter pugnarunt. Mox Ottone cæso, rum [illegible]sianus Vitellio exortus esset adversarius, [illegible] Batavus primum prætextu Vespasiani amic[illegible] tellio defecit. At Vitellio Romæ a Vesp[illegible]bus necato, omni Batavia jugum Roman[illegible] cussit, nec hoc contentus, vicinos omnes tam [illegible]nos, quàm Gallos eodem convolvit bello. [illegible] à Tacito luculentè describitur. Posterior [illegible] ejus Historiæ pars, quæ exitum continet, magn[illegible]orum damno periit. Constat nihilominus [illegible] Batavos rursum in potestatem Romanorum venisse. Su[illegible] enim (ut Tacitus in vita Agricolæ recenset [illegible]rum, Tungrorumque Virtute Romanus [illegible] debellavit. Sub Adriano Batavus equitatu[illegible] morum pondere gravis, cum Danubium [illegible] Sarmatas hoc miraculo perterre[illegible]ctos, Adrian[illegible] quentes fecit, Auctor ex Dione, X[illegible]nu[illegible]ue paucis rem fiotam, Romani Batavos tanti f[illegible] ut amicos ac fratres Romani Imperii dici pa[illegible], Tradit Gerardus Noviomagus, sua ætate eruta [illegible] Leidam marmora cum hac inscriptione [illegible],

CÆS. L. SEPTIMIUS. SEVERUS. AU[illegible] M. ANTONINUS. CÆS. CON. V[illegible]R. MAMENTARIUM. VETUSTATE [illegible] LAPSUM. RESTITUERUNT. SU[illegible]A PUDENTE LEG. AUG. PR. PR. [illegible]A TE CÆCIL. BATONE. PRÆ. GENS [illegible]A[illegible]VORUM. AMICI. ET FRATRES. RO[illegible]MANI. IMPERII.

C[illegible]

Cæterum circa annum 270. cùm triginta tyrannorum Imperio Romanus orbis confunderetur, *Bataviam Franci occupârunt. Hos inde Constantius Chlorus Imp. deturbavit*, ut Nazarius & Mamertinus produnt. Juliano Cæsari (cui id seculum Apostatæ postea nomen dedit) *memorabili illo Argentoratensi prælio*, Batavi multum profuere, de iis Ammianus lib XVI. *Batavi*, inquit, *venêre cum Regibus formidabilis manus.* Novissimè inclinante Romano Imperio *Batavos* male defensos, *Vulta* qui & Wiltz / *seu Veltabi subjugarunt, ab iis condita Vultaburgus* seu Wiltdrecht / vel cum antea Drecht vocaretur, Wultdrecht / ab iis nomen accepit. Drecht enim *lingua Gallica*, ut Beda & Sigebertus tradunt, *oppidum significat, quod Latini in Trajectis nomen mutant*. Trajecti autem mentionem facit Itinerarium Antonini. Aliqui, & in his Lamb. Hortensius, putant Utricesium Ammiano Marcellino initio libri XVIII. celebrari, ubi scribit: *Civitates occupatæ* sunt septem, castra Herculis, Quadriburgum, Tricesimæ, Novesio, Bonna, Antennacum, & Bingio, audentq; Utricesium, pro Tricesimis supponere, nescio quàm bene. Opinor Tricesimæ scribi debere, quod Ptolemæo Legio Tricesima Ulpia dicitur, quo nihilominus an Ultrajectum designetur, nolim contendere. Lamberto Hortensio Antoninam hanc aliquando vocatam fuisse videtur. Sed ut ad Bataviam revertamur. *Frisii tandem pulsis Vultis, eam sui juris fecerunt. Batavis in citeriorem insulæ partem, quæ Vahalim, ac Mosam interjacet, contrusis.* Huic ab aliis Bataviæ nomen permansit, vernaculè de Betuwe. *Postremo Franci Frisiis in potestatem redactis*, circa annum 734. *Bataviam Regno suo adjecerunt. Priscum tamen nomen omnia Frisia deinceps appellari maluit, Hollandiæ postea appellationem, addito Comitatus titulo, consecuta.* Sunt qui *ab Arboricis, quasi* Holtlandt *hujus Regionis nomen deducunt.* Arboricorum verò nomen apud Procopium inveniri putant lib. I. de bello Gothorum. Ubi scribat: *Arboricos Francis finitimos, at Romanorum stipendiarios, tandem cum Francis societatem iniisse, ac una cum ipsis Gallias invasisse.* Abodritos illic legere malim, quos constat semper Francis confœderatos fuisse, & pro iis contra vicinos Saxones Danosque bella gessisse, qua de re Annonius in rebus Francorum lib. IV. cap. 86. *Nam*, inquit, *Abodritis auxiliares Francorum semper fuere, ex quo semel ab eis in societatem recepti sunt.* Hæc Annonius. Plura de Abodritis Eginartus aliique Francorum Chronographi.

XX.

DE CANINEVATIBVS ET MARSACIS.

Hi cum Batavis insulam Rheni habitabant, finitimi Belgis, *de Caninevatibus*, Tacitus: *Ea gens*, inquit, *partem insulæ colit, origine, lingua, virtute, pares Batavis, numero superantur.* *Marsacos* etiam insulam coluisse, Plinius, Tacitus, *Caninevatibus propinquos* tradit. Quare *Caninevates*, nostro modo ... esse possunt, qui nunc Kennemer landers ab Hollandis vocantur, *cum his ultimi pene Hollandorum ad Frisiam sint*, nimirum fluvium qui Rhijn vernaculè vocatur, & Alemariam alluit accolentes. Caninevates verò citeriores Batavis fuisse, ex Tacito manifesto convincantur, cùm scribit Cl. Labeonem, metu Civilis, nihil apud Batavos ausum, tumultuario Nerviorum exercitu Caninevates, ac Marsacos infestasse. Sanè si ulteriores Batavis fuissent Caninevates, qui crederet hominem nihil apud Batavos ausum, ulteriora petisse? aut terrestrem Nerviorum exercitum, per medium Batavorum, Caninevatibus invexisse? Et *Marsacos* cùm insulani sint temerè Hubertus Thomas, *in Masacos* vertit, ut Maesyck Mosæ oppidum eo vocabulo designaret.

XXI.

DE ARENACO, GRINNIBUS, BATAVODURO, ET VADA.

Grinnium vocabulum, *Groninga nomen dedisse*, quod Frisii vernaculè Grӧningen dicunt, *videri poterat, nisi locorum intercapedo obstaret.* Arinacum, Grinnes, Batavodurum, & Vada non oppida, sed modicæ villæ (modò sana sit lectio) à Tacito vocantur. *Tantum*, inquit, *belli superfuit, ut præsidia cohortium alarum, Legionum, modicis villis quadripartita invaserint. Decima legionis Arenaci, Secunda Batavoduri, Grinnes, Vadamq., cohortium alarumq. castra.* Et Arenacum quoniam ab omnibus Arnheim / Batavodurum Durstedem / Vada Wagemingen esse putantur: quæ inter se non ita magno spatio distita sunt, crediderim *Grinnes hisce proximum, aliquem vicum fuisse*, ac præ cæteris vicinioiem Vadæ. Vadam enim, cum Grinnibus unica oppugnatione, simulque adgrediebantur Civilis, Tutorq; & Classicus. Verba Taciti sunt: *Plus*, inquit, *discriminis apud Grinnes, Vadamq., Vadam Civilis, Grinnes Classicus oppugnabant, nec sisti poterant, interfecto fortissimo quoq., in quibus Briganticus Præfectus alæ ceciderat, quem fidum Romanis, & Civili avunculo infensum diximus. Sed ubi Cerialis cum delecta equitum manu subvenit, versa fortuna, præcipites Germani in amnem aguntur. Civilis, dum fugientes retentat, agnitus, petitusq. telis, relicto equo, transnatavit, eadem Germanis effugium. Tutorem Classicumq. appulsæ lintres vexere.* Gerardus Noviomagus *Rinnes* legendum arbitratur, *aut Renos*, ut Renen oppidum Ultrajectino Præsuli parens designetur. Ex Taciti verbis colligas, inter Vadam Grinnesque nullam penè distantiam fuisse, aut enim in eadem ripa erant, aut dirimente flumine invicem opposita.

XXII.

DE GELDVBA, ET GVGERNIS.

De Gelduba Gerardus Noviomagus, *Gelduba*, inquit, *olim Rheno imminens, Geldriæ nomen dedit.* Ex Tacito sanè colligi nequit Geldubam in Rheno fuisse. Nuvesium propinquam constat, itaque nihil repugnat, ut Geldam oppidum, ita olim appellatum credatur, nisi Glareano accedere, mavis, qui Glarpach seu Glabbecke *Nussia vicinum oppidum, Geldubam significari*, ait, in scholiis libri VI. Commentariorum Cæsaris. *Geldubæ propinqui erant Gugerni*, de his Tacitus. *Adductus*, inquit, *Vocula, in partem curarum, Herennius Gallus Legatus, nec ausi ad hostem pergere, loco cui Gelduba nomen est, castra fecere. Ibi struenda acie, & muniendo, vallandoque, ac cæteris belli meditamentis militem firmabant.* Utq; præda ad Virtutem incenderetur, in proximos Gugernorum pagos, qui Civilis societatem acceperant, ductus à Vocula exercitus, hæc ille lib. *XX.* Hub. Thomas, & Gerardus Noviomagus, *Juliacenses*, qui vernaculè Gulchern dicuntur, *his notari asserunt.* Julisci sanè Ammianus Marcellinus meminisse videtur *lib. XV.* quod nunc Gulich vocant.

XXIII.

DE VBIIS.

Ubii ætate Cæsaris *ulteriorem Rheni ripam obtinebant*, at continuis Suevorum, Usipetum, Tencterorumque infestationibus exagitati, *cis Rhenum mi-*

[illegible] Augusto. Transgressos Agrippa [illegible] receptos inque ea Ripa, quam Eburones [illegible]dum possederant, collocavit. *Agrippina* [illegible] Agrippæ [illegible] mater Neronis, *colonia eo deducta, oppido eorum Coloniæ Agrippinensi nomen dedit.* Suspecti deinde, Germanis æque & Gallis, quasi affectatis origine ac nomine Romanis. Bello Batavico sub Vespasiano, a Julio Tutore Treviro armis subacti, compulsiq; Romanam ejurare amicitiam, discrimen adiere, Treviris Transrhenanisq; deleri inauspicati nominis oppidum annixis: Cl. Civilis, ne id fieret obstitit. Itaq; recepti in fœdus, haud ita multo pòst, Petilio Cæriali deditionem fecerunt. Memorantur & alia Ubiorum loca Tacito: *Tolbiacum* quod nostro tempore Zulpich vocant: *Bonna* Romanorum clade nobilis, & *Marcodurum* vicus procul a ripa Rheni, quod nunc Düren esse volunt. *Novesium* quoque, vulgò Nuis.

XXIV
DE ASCHIBURGIO.

Tacitus libro de Germanorum moribus. *Cæterum,* inquit, *& Ulixem quidam opinantur longo illo ac fabuloso errore, in hunc Oceanum delatum, adisse Germaniæ terras, Asciburgiumq; quod in ripa Rheni situm hodie incolitur, ab illo constitutum, nominatumq; ἀσκιπύργιον.* Hæc ille. Apparet autem ex Taciti verbis libro XX. *Asciburgium Cisrhenanum fuisse oppidum, non ita procul Novesio,* ubi Julius Maximus, & Cl. Victor Batavi, jussu Civilis, Voculam Ducem cohortium Romanarum oppugnantes, novo Vasconum adventu victoriam alioqui certam amisere. Arbitrabantur enim omnem Romanorum exercitum Novesio adesse. Novesium igitur non procul aberat.

XXV.
DE SUNICIS.

Sunici Tacito *Transmosani, & Agrippinensibus confines.* Eosdem Plinius habet, [illegible] enim Sunici pro Runici. Beatus Rhenanus restituit. Duns oppidum ad Rhenum infra Coloniam, idem nomen servat. Hubertus Thomas utrobiq; & apud Tacitum, & apud Plinium *Runicos* legit, *ut Regio inter Hollandiam, Frisiamq; sita, designetur* Runckenland. Rhenano accedere malim, cujus opinionem Taciti verba confirmant. *Civilis* inquit *sociata Agrippinensium antea [illegible], proximas civitates afectare, aut adversantibus bellum inferre statuit, occupatisq; Sunicis, & juventute eorum per cohortes composita, quo minus ultra pergeret, Cl. Labeo Betasiorum, Tungrorumque, & Nerviorum tumultuaria manu restitit, fretus loco, quia pontem Mosæ fluminis anteceperat.* Ex quibus manifestum, quod propinqui Agrippinæ fuerint.

XXVI.
DE LEUCIS, ET CLABIS.

Leucorum gentem juxta Treviros, Mediomatrices, ac Lingonas habitasse indubitatum. Oppida eorum Tullus, ac Nasium Ptolemæo celebrata nomen servant Toul & Nancy. Ver[illegible]derim appellato, De[illegible]en & lat[illegible] ut *ab iis Leucoburgi celebris oppidi nomen* o[illegible]tum sit quasi der [illegible] d. *Pro[illegible] quos Leucis Clabos,* eorumque oppidum Virdunum [illegible] ediæ ætatis Chronographi faciunt, cujus etiam l[illegible]r Provinciarum meminit. Verùm *quinam hi Clabi fuerint,* aut unde venerint, *nemo prodit.* Frequens autem est Romanorum Scriptoribus Chattonum nomen, me[illegible]um fortassis ac pro Clabis suppositum, quorum fortè reliquias à se devictas Diocletianus, in [illegible] proxime Leucos collocârit. De Tr[illegible]is, [illegible] matricibus, cæterisque ad Rheni fontes [illegible] populis Belgarum, satis superque à Germa[illegible] Antiquitatum Scriptoribus, laboratum, ita [illegible] hic de rebus eorum repetere visum, ad flumina [illegible]garum stylum convertam.

XXVII.
DE RHENO.

De Rheni fontibus, cataractisque, [illegible] a recentioribus Germanis tractatum [illegible] de [illegible] non item. Nonnulli, ut Mosam influere dicat [illegible] tolerant. Et scientiarum corrosor [illegible] nelius Agrippa, Plinium carpere non veretu[r] *Plinius,* inquit, *Mosam fluvium in [illegible] perare tradit, cum se non Oceano sed [illegible]* Et Glareanus [illegible] olio [illegible]. lib. Comm. Cæ[sar] *partem Rheni, qua Mosam excipit, Va[hal illegible] sane plura confluat fuisse olim [illegible] ac eo etiam horum unum, Vahalis, testibus Romanis [illegible] bus, qui de Rheno scripsere M[illegible] a infunditu[r] de re Cæsar. Mosa* inquit *part[illegible] recepta, quæ appellatur Vahal[illegible] insulam [illegible] Batavorum.* Et Tacitus lib. XI. *Nam [illegible] uno alveo continuus, aut modicas [illegible] nions, apud principium agri Batavi [illegible] amnes dividitur, servatque [illegible] ut [illegible] sui, qua Germaniam prætervehitur, donec [illegible] misceatur, ad Gallicam ripam latior, & placid[illegible] ens, verso cognomento (Vahalem ac[illegible] dicunt [illegible] que id quoque vocabulum mutat M[illegible] que immenso ore eundem in Oceanum [illegible]* Et Plinius lib. IV. cap. 1[illegible]. *In Rheno autem [illegible] ipso prope 1[illegible]000. passuum in longitudinem [illegible] sima Batavorum insula, & Cannenefatum, & a[illegible] rum, Cauchorum, Frisiabonum Sturiorum, [illegible] quæ sternuntur inter Helium & Flevum, ita [illegible] tur ostia, in qua [illegible] ab [illegible]epte[illegible] lacus, ab Occidente in amnem Mosam e[illegible] medio inter hæc ore, modicum nomini [illegible] cu[illegible] venio.* Hæc illi de ostiis Rheni jusque [illegible] M[osam] influxu. Et quis ignorat *M[os]am usq; ad [illegible] num, nomen servare,* ut etiam v[illegible] lo[illegible] inde Maesl[illegible] appelletur? Arbitrantur m[illegible]n Rheni os, haud procul Lei[da] quæ veteri [illegible] dunum erat, caput Germaniarum fu[iss]e, [illegible] ante aliquot annos visa in ipso Oceano [illegible] Catuici vestigia, nimirum primæ Cattoru[m] [illegible] tionis, quæ à Rheni ingressu vicino arc[illegible] lium autem occidentale ostium, [illegible] put[illegible] Vahalis Mosam influit. Flævum v[illegible] septentrionale, quod nunc Vechtam di[illegible] ta ab [illegible] [Traj]ecto, Mudam usque ex[illegible]rrit, at [illegible] australe mare, vulgo de [illegible] olim mare non erat, sed lacus ing[illegible] in [illegible] Plinius Rhenum à Septentrione in lacus [illegible] bit. Porro haud procul hoc ostio *Fl[illegible] lum* fuisse credo, cujus Tacitus [illegible] IV me[minit] *cohibendis a rebellione Frisiis, per Romanos [illegible] tum.* Frisonum vernaculæ leges, [illegible] vi m[illegible] videntur, in iis enim ita scriptum reperitur. [illegible] stoende test is / dat fre en th[illegible]ren [illegible] heer[illegible] ta fara [illegible] dan aester toe da wesere [illegible] toe dat flee : ex quibus co[llig]itur [illegible] *dentem Flevo, ad Orientem Visera [illegible]* [illegible]

terminatur. Est & quartus Rheni alveus Lecca dictus, qui à Batavoduro seu Dorestaro, ex ipso Rheno derivatus, per Vianam Sconhoviamq; in Mosam inter Dordracum & Roterodamum illuit. Tantum de Rheno.

XXVIII.
DE MOSA.

Mosam Vosagus mons emittit, inter Hollandiam, ac Selandiam Oceano infunditur. Latissimum autem est hoc Mosæ ostium, trium nempe maximorum Belgicæ fluminum gurges, Mosæ, Vahalis, ac Scaldis: nam & hujus pars Mosa excipitur. Quod autem *Mosam potius, quàm Masam Cæsar appellat,* non aliam puto fuisse causam, quam *quod eum accolæ,* ut nunc die Moes *nuncupârint,* hoc enim commune populis à Lovanio io Mosam vergentibus ut oe pronuncient, ubi nos ae. Woer/ pro waer/ doer pro daer/ Joe pro Jae/ Moes pro Maes. Pontus Mosæ supra cap. III. memioimus.

XXIX.
DE SCALDI.

Ptolemæo *Tabuda, vel Tabulla* hic dictus videtur, incertum qua ratione tam diversum, à cæteris Historicis hujus fluminis nomen edente: Non tam ampla ejus est apud Romanos memoria ac Rheni & Mosæ, cùm enim in ipso Belgicæ meditullio sit, post Cæsaris tempora rarissimè in tractibus ei circumvicinis memoratu aliquid dignum contigit. In Commentariorum belli Gallici lib. VI, circa finem, vetusti codices habent. *Ipse cum reliquis tribus* (Legionibus) *ad flumen Scaldim, quod influit in Mosam, extremasque Arduennæ partes ire constituit, quò cum paucis equitibus profectum Ambiorigem audiebat.* Robertus Stephanus, Marlianus, Glareanus, *Sabin pro Scaldim* legunt, *quod flumen* (modo Sambra sit ut omnes consentiunt) *apud Namurcum Mosam ingredi,* ubi olim Aduatici habitabant, *notissimum est,* poterat nihilominus vetusta lectio defendi, cum constet *Scaldim etiamnum per complures Selandiæ insulas diffusum, partim in Oceanum, partim in Mosam labi.* Juxta Scaldim verò ac Mosam Menapii tum habitabant, apud quos verisimilius est Ambiorigem præsidium fugæ quæsivisse, ut oculatissimi Caji Julii Cæsaris Romanorum Imperatoris vim & arma, quæ non ipse tantùm cum suo maximo malo expertus erat, verùm etiam alii senserant, effugeret, quàm in locis Sabi vicinis? Et ne quem moveat quod additur, extremasque Arduennæ partes. Quis enim tam pravi judicii, tam vecors, aut denique tam rerum & Historiarum imperitus, ut nesciat ætate Cæsaris, ad confluentem Sabis & Mosæ non extremas partas Arduennæ fuisse, sed ipsum sylvæ meditullium? Ut enim alios silentio Authores transeam, unde id non obscurè colligi potest, etiam ipse Julius Cæsar, & Strabo quorum fides in Historiis maxima est, testantur *tetius Galliæ maximam fuisse sylvam Arduennam,* à ripis Rheni usque ad Nervios, Eburones, Menapios, Morinos, Atrebatesque protensam, *ut credibile sit, sylvarum quidquid in Brabantia, Gelria, Hasbania, Clivia, Hannonia, Flandria, Hollandiaque visitur, Arduennæ connumeratum fuisse.* Cujus rei Strabo apertissimus testis, qui libro IV. ἐμφερὲς δ' ἐστὶ τῇ τῶν μορινῶν, ἥ τε τῶν ἀδριβατίων, καὶ ἐβουρώνων, καὶ τρηβίρων, καὶ μηνάπιων, ὕλη γὰρ ἐστιν ἐξ ὑψηλῶν δένδρων, πολλὴ μὲν, οὐ τοσαύτη δὲ, ὅσην οἱ συγγραφεῖς εἰρήκασι, τετρακισχιλίων σταδίων, καλοῦσι δ' αὐτὴν Ἀρδουένναν. hæc Strabo. Quid mirum igitur si C. Julius Cæsar Scaldim Mosam influere dicat, idque etiam ad extremas Arduennæ partes?

XXX.
DE LINGUA BELGARUM, ET VARIIS IN BELGICA MUTATIONIBUS.

Primævi Belgarum idiomatis vestigia extare puto admodum pauca, nam quo Cæsare vivente utebantur, nonnullorum plane Germanicum erat, aliorum ex Gallico & Germanico corruptum, quòd propria nomina, eadem penè ipsis, quæ Germanis commonstrant. Et verisimile est, *secundùm quod nova indies Germanorum transmigrationes in Belgicam fiebant, ita etiam Belgarum linguam variare solitam.* Aliam enim Tungri, aliam Cymbrorum Teutonumque proles Aduatici, aliam qui Nerviis Trevirisque originem dedêre, loquebantur. Constat etiam *Romanos* mira dexteritate *non tantum mores, sed & linguam suam devictis a se provinciis indere consuevisse.* Hinc *evenit, ut dum Romani rerum in Belgica potirentur, tertia idiomati Belgico accederet corruptela, ut ex vernacula, Germanica, & Romana misceretur.* Verùm alii aliis magis vel vernaculè Germanicè, vel Latinè sooabant. Nec Franci Romanorum successores Romanum idioma, adeò radicitùs extirpare potueruot, *quin apud nonnulles Belgarum Romana lingua, quam Romans vocant, perseveraret,* ita tamen corrupta, ut in Scriptura tantum appareat, quod omnibus notum est. Hanc loquuntur ex Belgis, qui nunc Gallobrabanti dicuntur, Hasbaniorum, Hannoniorum pars, Flandriæ pars, Namurcenses, Lucemburgenses, Arduennates Atrebates, & quicunque ultra eos in Franciæ Regnum vergunt. Cæteri verò Belgæ prorsus Germanicè loquuntur, Flandriæ, Hannoniæ, & Brabantiæ pars, Hollandi, Selandi, Gelri, Cliviani, Hasbaniorum pars, Juliacenses usq; finitimi. Quorum lingua sola pronunciatione à Transrhenana differt, præsertim Transmosanorum.

Queruntur nonnulli de Romanorum Historicorum, circa externorum ac præcipuè Gallorum, Germanorumque res indiligentia. Cæsar, inquiunt, Strabo, Plinius Tacitus aliique Historici, qui res gestas scriptis suis posteritati reliquerunt, sicubi *vocabulum Belgicum* necessariò proferendum esset, id *seu in linguam Romanam contortum ediderunt, ut vix apicem in eo Belgici idiomatis reliquerint,* atque inde evenisse, ut nominum populorum, quæ ipsi produnt, nullas etymologias invenire queamus. Mihi semper contrarium visum fuit. Nam *in Celtarum nominibus describendis, quis a Cæsare majorem requirat diligentiam?* cum omnes penè ab ipso descripti, adhuc eadem servent nomina. Parisii *Parisis,* Senones *Sens,* Eburonices *Eureux,* Turones *Touraine,* Pictones *Poictou,* Sanctones *Sanctonge,* Limovices *Limosin,* Petrogorii *Pierregort,* Tolosates *Tolousans,* ex Belgis quoque, Atrebates *Artois,* Ambiani *Amiens,* Suessiones *Soissons,* Bellovaci *Beauvais,* Veromandui *Vermandois,* cujus causa est, quod circa hos raræ, aut nullæ contigerint mutationes. *Belgæ* verò Rheno propiores, *varia semper sorte jactati, nomina sua sæpius mutârunt, & linguas.*

Porrò *si continuas haberemus Romanorum Historias*, usque ad inclinationem Romani Imperii, *tum demum videre esset, qua cura & diligentia singuli Romanorum Historici suorum temporum res gestas, in litteras retulerint*, nihil etiam omittentes, quod externos populos concerneret. At nunc quotam Titi Livii, quotam Cornelii Taciti, quotam Ammiani Marcellini, Scriptorum partem non desideramus? Menapiorum igitur & Morinorum, Eburonum, Condrusonum, Pæmannorum, Cæresorum, Nerviorum, Grudiurum, Gordunorum, Segnorum, Levacorum, Pleumosiorum, Aduaticorum, & Ambivaritorum vocabula ex vernaculis Latina Cæsarem fecisse credibile est, nõ temere; at servata ut in cæteris suprà enumeratis vernaculi idiomatis proprietate, quantum potuit, adeò ut etiam pluralia pluralibus redderet. Vernacula fortè nomina hæc erant, aut his non multum absimilia: Menapischen/ Mouren/ Heyburen/ vel Eburen/ Coendroesen/ Peemannem/ Ceresen/ Neruen/ Grudigers/ Gordumen/ &c. quorum etymologias, curiosius scrutari, non video, quù pertineat, cùm nec Celtarum mox edita vocabula nec recentia Regionum, qualia sunt, Brabant/ Gelderland/ Cleve/ Haspengouwe/ Namen/ Flandern/ Walleren/ &c. invenire potuerint, qui rectam eorum etymologiam ostenderent. *Stultum igitur in iis se torquere, in quibus exactissima etiam diligentia nihil effeceris.* Primùm enim investigandum foret *Menapische*, Gallicum, an Germanicum esset vocabulum: si Germanicum, à Cattisne an à Suevis, an ab alia aliqua gente derivatum, & sic in cæteris.

Proxima huic, est eorum querela, quos malè habet, apud Cajum Julium Cæsarem, Cornelium Tacitum, Plinium, Ptolemæum, Ammianum Marcellinum aliosq; id genus veteres Scriptores, diversa semper videri Belgarum nomina, nam ubi unus Menapios constituerat, alter Taxandros, alter Sicambros ponit, ubi ille Eburones, hic Ubios, Gugernos & Sunicos, omnia demum ita mutata conspiciuntur, ut diversorum penè populorum Historias scribere existimari possint. Verùm hoc omne mutationi temporum, & continuis Transrhenanorum in Belgicam migrationibus imputandum est, & eorum invidiæ, qui nobis Livium, Dionem, Plinium de rebus Germanicis, Cornelium Tacitum, Ammianum Marcellinum aliosq; complures suppresserunt. *Romanorum* autem *Historicis usitatum est, in suorum temporum gestis rebus, populos quibus tum appellabantur nominibus appellare*, quod nullam difficultatem pareret, si integra ipsorum scripta haberemus. Nostri *recentiores, studii antiquitatis affectatores, contrarium conantur.* Si enim de Gelris sermo sit, Menapium illic, & Sicambricum nomen audies, Leodinos, Eburones, Lovanienses, Grudios, Gandenses, Gordunos, Hollandos, Batavos, Colonienses, Ubios: Suiceros, Helvetios: Burgundos, Sequanos vocant, Latiniùs tam prisca nomina sonare arbitrati, ut puto.

Quis porrò credat, Cæsarem si hoc tempore viveret, non ex Löven Lovanium, Gend Gandam, Lüdich Leodicum, Hasbam Hasbanium, Gelres Gelrum, &c. facturum? imò, non admiraturum vel maximè, ubi Eburones aliosq; nonnullos à se deletos adhuc superesse videret? Quis verò Clivensium Ducem, quem Jovius ac nonnulli alii Sicambrorum vocant, videndi desiderio flagrans, si Sicambrorum Ducem quærere se dicat, non Galliam omnem, non Germaniam oberraturus sit, incassum quærendo, dum nemo futurus sit, cui Sicambricum nomen vel in somnis obversatum aliquando fuerit? Vide quæso, *quas tenebras antiquitatis hi affectatores, Historiis offundant.* Proinde *Belgicam nunquam majorem mutationem subire contigit, quam adventu Francorum.* Tum enim non modò privatim quæque natio nomen mutavit; verùm *ipsa Belgica, & inferior Germania, in Austrasiam abiit.* Aut sita tum etiam nova nomina singularum Regionum Bracbbantum, Hasbanium, Carabantum, Testrebantum, O[illegible]bantum, Flandræ, Haginonia, Ribuaria, C[illegible], Valaeræ, &c. quæ Romanis cognita non fuerant. Verùm quoniam de Austrasia, Francorumque in ea gestis rebus secundum hujus operis librum data opportunitate conscribere decrevimus, primo huic finem imponemus.

F I N I S.

CHRONI-

CHRONICON HISTORICUM APUD GERMANOS,

Ubi auspicia, ornamenta, Imperatorum successio & res memorabiles bello & pace & gestæ ab HENRICO IV. Imperatore, breviter referuntur

Authore Monacho quodam Herveldensi.

Optimo & Doctissimo Viro

D. MARTINO CRUSIO, Amico suo singulari,

IOH. IACOBUS GRYNÆUS, S. D.

ITA comparatum est æterni Numinis providentia, humanissime Vir, ut in pervestigatione rerum præclarissimarum, quæ in hujus vitæ τῇ τραγικωμῳδίᾳ sese oculis hominum spectanda offerunt, non tam magnitudo & præstantia rerum, quam earum usus præcipuè sit spectandus. Est quidem Historia, testis temporum, lux veritatis, vitæ memoria, magistra vitæ, nuncia vetustatis: sed tum demum, cùm prælucente mentis judicio (quo vera à falsis, honesta à turpibus secernuntur) in rerum maximarum administratione ac totius vitæ διοικήσει, ad usum prudenter & commodè transfertur, ut non tantùm intelligant legentes, quænam fortiter, justè & juxta officii normam ab aliis dicta factaq; sint, sed etiam Fortitudinem, Justitiam & alias Virtutes imitando, exprimant. Etsi autem nobis omnibus, qui Christo Servatori nomina dedimus, lucidissimum innocentiæ & Virtutum omnigenarum speculum in Jesu Christo crucifixo, propositum est; nihil tamen vetat, quo minus inæstimabili Historiæ beneficio, selectissima Virtutum exempla, velut e specula quadam sublimi & tuta, intueamur, & ex aliis discamus, sine periculo, nobis quod ex usu sit. Præclare in hanc sententiam differuit, infibus eclectus & Historiæ veteris gravissimus interpres Plutarchus, cujus hæc verba sunt in vita Pauli Æmilii: Ἐμοὶ μὲν τῆς τῶν βίων ἅψασθαι γραφῆς, συνέβη δι᾽ ἑτέρους, ἐπιμένειν δὲ καὶ φιλοχωρεῖν ἤδη, καὶ δι᾽ ἐμαυτόν, ὥσπερ ἐν ἐσόπτρῳ τῇ ἱστορίᾳ πειρώμενον, ἁμῶς γέ πως κοσμεῖν, καὶ ἀφομοιοῦν πρὸς τὰς ἐκείνων ἀρετὰς τὸν βίον. οὐδὲν γὰρ, ἀλλ᾽ ἢ συνδιαιτήσει καὶ συμβιώσει τὸ γινόμενον ἔοικεν. ὅτ᾽ ἂν ὥσπερ ἐπιξενούμενον ἕκαστον αὐτῶν ἐν μέρει διὰ τῆς ἱστορίας ὑποδεχόμενοι καὶ παραλαμβάνοντες ἀναθεωρῶμεν. ὅσσος ἔην, οἷός τε, τὰ κυριώτατα καὶ κάλλιστα πρὸς γνῶσιν ἀπὸ τῶν πράξεων λαμβάνοντες. φεῦ φεῦ, τί τούτου χάρμα μεῖζον ἂν λάβοις, πρὸς ἐπανόρθωσιν ἠθῶν ἐνεργότερον; Δημόκριτος μὲν γὰρ εὔχεσθαί φησι δεῖν ὅπως εὐλόγχων εἰδώλων τυγχάνωμεν, καὶ τὰ σύμφυλα καὶ τὰ χρηστὰ μᾶλλον ἡμῖν ἐκ τοῦ περιέχοντος, ἢ τὰ φαῦλα καὶ σκαιὰ συμφέρηται. λόγον οὔτ᾽ ἀληθῆ, καὶ πρὸς ἀπεράντους ἐκφέροντα δεισιδαιμονίας εἰς φιλοσοφίαν καταβάλλων. ἡμεῖς δὲ τῇ περὶ τὴν ἱστορίαν διατριβῇ, καὶ τῆς γραφῆς τῇ συνηθείᾳ παρασκευάζομεν ἑαυτοὺς τὰς τῶν ἀρίστων καὶ δοκιμωτάτων μνήμας ὑποδεχομένους ἀεὶ ταῖς ψυχαῖς, εἴ τι φαῦλον, ἢ κακόηθες, ἢ ἀγεννὲς αἱ τῶν συνόντων ἐξ ἀνάγκης ὁμιλίαι προσβάλλουσιν, ἐκκρούειν καὶ διωθεῖσθαι, πρὸς τὰ κάλλιστα τῶν παραδειγμάτων ἵλεω καὶ πραεῖαν ἀποστρέφοντες τὴν διάνοιαν. *Agnosces, opinor, mihi illud Senecæ cordi esse. Quod ab alio bene dictum est, nostrum est. Volui autem Plutarchi verbis, judicium meum de ratione cum fructu legendi Historias, διὰ βραχέων exponere, in eorum gratiam, qui hosce libros de rebus Germanicis, in unum volumen congestos forte lecturi sunt. Prodest autem extare talia scripta, quæ testantur singulari Patris cœlestis benedictione & cura, & alias Politias in orbe terrarum, & Germanici Imperii ἀξίωμα inter tot rerum exitiales motus, & bella adversus gentes exteras, & intestina, servatum esse. Ex hac autem Historia colligere poteris prudens Lector, quibus inclinationem Imperii debeamus, qui auctores dissidiorum & bellorum civilium in Germania fuerint, quorum perfidia & scelere res Germana sit labefacta. Ejus Author Monachus fuit Herveldensis, qui tempore fortissimi Principis Henrici IV. vixit. Libellum D. Philippus Melanchthon ante quadraginta annos excudi jussit, cùm unicum exemplar extaret in Bibliotheca vestra Augustiniana. Fui autem hortator, præstanti viro D. Henrico Petri, ut eum una cum aliis ejus generis libris quasi postliminio restitueret, & veteris Historiæ Germanicæ cupidis Lectoribus communicaret. Judico enim luce dignissimum esse, & te oro ut hanc Historiæ & χρονολογίας εἰκόνα, veluti nostræ amicitiæ publicum μνημόσυνον, boni consulas, donec per gratiam Domini pretiosius aliquod κειμήλιον, literarum tibi offerre possimus. Servet te Jesus Christus. Basileæ Kal. Augusti.*

M. D. LXIX.

PRima ætas ab Adam usque ad Noe, continens generationes 10. Annos vero 1656. Quæ tota periit diluvio, sicut infantiam mergere solet oblivio.

Secunda a Noe usq; ad Abraham, generationes similiter complexa 10. Anno autem 292. In qua linguarum facta est divisio. A pueritia namque homo incipit loqui posse, post infantiam, quæ & indé nomen accepit, quia fari, id est, loqui potest.

Tertia ab Abraham usque ad David, generationes 14. Annos quoque 942. continens. Et quia ab adolescentia incipit homo posse generare, Matthæus ab Abraham generationum sumpsit exordium.

Quarta à David usque ad transmigrationem Babylonis, generationibus æquè juxta Matthæum 14. Annis autem 483. porrecta. De qua Regum tempora cœperunt. Quia dignitas juvenilis Regno est habilis.

Quinta deinde usque ad adventum Salvatoris in carne, generationibus & ipsa 14. porrò annis 588. extenta. In qua ut gravi senectute fessa malis crebrioribus plebs Hebræa quassatur.

Sexta quæ nunc agitur, nulla generationum vel temporum serie certa, sed ut ætas decrepita, ipsa totius seculi morte finienda. Secula generationibus constant. Inde dicuntur *secula, quod se sequantur*. Abeuntibus enim aliis, alia succedunt. Quorum decursus per generationes & Regna ita scribitur.

Prima ætas continet creationem mondi. Primo enim die Deus in lucis nomine condidit Angelos. Secundo, in firmamenti appellatione creavit cœlos. Tertio, in discretionis vocabulo speciem aquarum & terræ. Quarto, luminaria cœli. Quinto, animantia ex aqua. Sexto, animantia ex terra, & primum hominem Adam. Adam 130. anno genuit Seth, à quo filii Dei. Seth anno 105. genuit Enos, qui cœpit invocare nomen Domini. Enos anno 90. genuit Cainan. Cainan anno 70. genuit Mahalaleel, qui interpretatur plantatio Domini. Mahalaleel anno 72. genuit Jareth. Jareth anno 162. genuit Enoch. Hunc nonnulla Divina scripsisse, Juda Apostolo testante, comperimus. Enoch anno 65. genuit Mathusalem, post cujus ortum translatus est à Deo. Mathusalem anno 187. genuit Lamech. Gygantes nati sunt. Et concupierunt filii Dei, id est, Seth, filias hominum, id est Cain. Lamech anno 182. genuit Noe, qui arcam ædificavit. Noe anno 600. venit diluvium. Fuerunt autem ab Adam usq; ad cataclysmum, id est, diluvium anni 1656.

Secunda ætas continet annos 292. Sem anno 2. post diluvium genuit Arfaxat, à quo Chaldæi. Arfaxat anno 35. genuit Sela, a quo Samaritæ & Indi. Sela anno 30. genuit Heber, à quo Hebræi. Heber anno 14. genuit Faleh. Turris ædificabatur. Faleh anno [illegible]. genuit Reu. *Dii primùm adorantur.* Reu anno 32. genuit Sarah. *Regnum Scytharum inchoat.* Sarah anno 30. genuit Nahor. Regnum Ægyptiorum nascitur. Nahor anno 39. genuit Thare. *Regnum Assyriorum & Sicyoniorum oritur.* Thare anno 70. genuit Abraham. *Semiramis condidit Babyloniam, & Zoroastres Magicam reperit.* Fuerunt autem anni ab Adam usq; ad Abraham 1947.

Tertia ætas continet annos 942. *Abraham* anno 75. propter imperium Dei, *venit in terram Chanaan.* Abraham anno 86. genuit Ismahel, à quo Ismahelitæ. Abraham anno 100. genuit Isaac. Isaac anno 60. genuit Jacob. Jacob anno 90. genuit Joseph. *Memphis in Ægypto conditur.* Joseph annis 110. vixit. [illegible] *segetes habere cœpit.* Hebræorum servitus in [illegible] annis 147. & *Cecrops Athenas condidit. Mose annis 40. rexit Israel, sub quo Hebræas literas habere cœperunt.* Josue annis 26. rexit Israel. *Erichthonius in Græcia primus junxit quadrigam. Judices à Mose usque ad Samuel præfuerunt* annis 305. Othoniel annis [illegible] præfuit. *Cadmus Thebanorum Rex græcas literas invenit.* Loth annis 80. præfuit. *Amphion musicus claruit.* Debora annis 40. Primus Latinis regnavit Picus. Ex *Apollo Medicinæ artem invenit.* Gedeon annis 4[illegible]. Orpheus Linusq; musici claruerunt. Abimelech annis 3. Iste 70. fratres suos occidit. Thola annis [illegible]. *Priamus regnavit in Troja.* Jair annis 22. *Carmenta Latinas literas reperit.* Jepthe annis 6. Hercul[illegible] flammis se injecit. Abessa annis 7. Bellum decennale Trojæ surrexit. Aialon annis 10. Hic in 70. interpretibus non habetur. Labdo annis 8. Capta Troja. *Æneas venit in Italiam.* Samson annis 2[illegible]. Ascanius Albam condidit. Heli sacerdos annis 4[illegible]. Arca testamenti capitur, & Regnum Sicyoniorum finitur. Samuel & Saul annis 32. *Regnum Lacedæmoniorum exoritur*, & Homerus fuisse probatur.

Quarta ætas continet annos 462. *David* annis 4[illegible] *regnavit. Carthago à Didone conditur.* Gath, Nathan & Asaph prophetaverunt. Salomon annis 40. *Templum Hierosolymis ædificatur*, annis 480. egressionis ex Ægypto expletis. Ex quo apparet Samuelem & Saulem 32. annos, & non 40. præfuisse. Roboam 17. annis regnavit. Regnum Israel & Juda dividitur. Abia annis 3. Pontifex Ahimelech insignis habetur. Asa annis [illegible] Aggeus, Amos, Johel, & Jehu prophetav[illegible] & Azarias. Josaphat annis 25. Helias, Helisæus, A[illegible], & Micheas prophetaverunt. Juram annis [illegible] *recessit à Juda, constituit sibi Regem.* Ochozias an[illegible] Helias rapitur. Athalia annis 7. Jonadab filius Rechab sacerdos claruit. Joas annis 40. Zacharias filius J[illegible] lapidatur. Amasias annis 28. Amos propheta c[illegible] in Israel. Ozias annis 52. Olympias prima à Græci[illegible] stituitur. Joatham annis 16. E[illegible]ias, Oseas, & Johel prophetaverunt. Et Romulus nascitur. Achaz annis 16. Roma conditur. Et Israel in Medos transfertur. Ezechias annis 29. Romulus 100. Senatores con[illegible]tuit. Manasse annis 55. Numa 2. menses adjecit, & [illegible]bylla Samia claruit. Ammon annis 2. Tullus in Republica censum exegit. Josias annis 31. Thal[illegible] cus claruit. Joachim annis 11. Hujus tertio ann[illegible] [illegible]buchdonosor Judæam cepit. Sedechias an[illegible] Templum Hierosolymis incensum est. Fue[illegible] tem ab Origine mundi usque ad terminum [illegible] Regni III. 363.

Quinta ætas continet annos 580. *Hebræorum captivitas* annis 70. Judith Historia conscribitur. *Darius* annis 35. Hujus secundo anno *templum H[illegible]solymis construitur*, finitis 70. annis Judaicæ captivitatis. Xerxes annis 21. Herodotus Historiographus agnoscitur. Artaxerxes annis 40. Esdras Legem renovavit. Et *Neemias Hierusalem restauravit.* Darius qui & Nothus annis XX. Hæc ætas habuit Platonem Artaxerxes qui & Ochus annis 26. Demosthenes & Aristoteles prædicantur. Xerxes Ochi filius annis 4. Xenocrates claruit. Darius annis 6. Alexander Macedo

annis

annis 12. qui Hierosolymam cepit. Huc usq; Regnum Persarum, dehinc Græcorum. *Alexander* anno 5. *Asiam obtinuit* Ptolemæus Lagi filius annis 40. Machabeorum liber primus inchoavit. Philadelphus annis 38. 70. interpretes claruerunt. Evergetes annis 26. Jesus sapientiæ librum composuit. Philopater annis 17. Machabæorum Liber secundus inchoavit. Epiphanes annis 24. *Romani Græcos obtinuerunt*. Philometor annis 35. Hunc Antiochus superans Judæos oppressit. Et Scipio Africam vicit. Evergetes annis 29. Brutus Hispaniam subegit. Sother annis 17. Thraces Romanis subjiciuntur. Varro & Cicero nascuntur. Alexander annis 10. Syria per Gabinium Romanis subjicitur. Ptolemæus Cleopatræ filius annis 8. Salustius Historiographus nascitur. Dionysius annis 30. Pompejus Judæam cepit. Cleopatra annis 21. Ægyptus Romanis subditur. Huc usq; Regnum Græcorum, nunc Romanorum. *Julius Cæsar* annis 5. Hic *primus Monarchiam tenuit*, & ab hoc Cæsares appellati sunt. Octavianus annis 56. Hujus anno 42. Dominus noster JESUS CHRISTUS nascitur, completis ab Adam juxta Hieronymum annis 3999. Tiberius autem annis 23. Hujus anno 18. Dominus noster JESUS CHRISTUS crucifixus est. Gajus annis 4. Matthæus Evangelium scripsit. Claudius annis 14. Petrus Romam, & Marcus Alexandriam petierunt. Nero annis 13. Petrus & Paulus cruci, gladioq; traditi sunt. Vespasiani annis 10. Hujus anno secundo Titus Hierosolymam subvertit, templum solo stravit, post annos primæ ædificationis 1089. Dominicæ autem Incarnationis 71. Titus annis 2. Hic facundus & pius fuit. Domitianus annis 16. Johannes Apostolus in Pathmos relegatur. Nerva anno uno. Johannes Ephesum rediit, & Evangelium scripsit. Trajanus annis 9. Simeon Hierosolymorum Episcopus crucifigitur, & Johannes Apostolus requiescit. Adrianus annis 21. Aquila interpres oritur. Antoninus minor annis 19. Montanus Catafrigarum auctor oritur. Commodus annis 13. Theodotion interpres apparuit. Ælius Pertinax anno I. nihil Historiæ habet. Severus Pertinax annis 18. Symmachus interpres agnoscitur. Antoninus Caracalla annis 7. Quinta editio Hierusalem invenitur. Macrinus anno uno vel Marcus. Aurelius Antoninus annis 4. Sexta editio Nicapoli reperitur, & Sabellius infelix oritur. Alexander annis 13. Origenes Alexandriæ claruit. Maximianus vel Maximus annis 3. Hic persecutus est Christianos. Gordianus annis 7. Fabianus Episcopus Romæ claruit. Philippus annis 7. Hic primus Imperator Christianus fuit. Decius anno I. Antonius monachus oritur. Galienus & filius ejus Volusianus annis 2. Novatiana hæresis oritur. Valerius cum Galieno annis 5. Cyprianus & Cornelius martyrio coronantur. Claudius annis 2. Iste Gothos ab Illyrico expulit. Aurelianus annis 5. Hic etiam persecutus est Christianos. Tacitus annum unum. Probus annis 6. Manichæorum hæresis oritur. Carus annis 2. Iste de Persis triumphavit. *Diocletianus & Maximianus* annis 20. Isti Divinis libris exustis, vastari Ecclesias, *affligi & interfici Christianos jusserunt*. Maximinus filius Maximiani. Severus, & Galerius anno I. Constantinus annis 31. Cujus 16. anno Nicena synodus congregatur. Dominicæ incarnationis anno 318. Constantinus & Constans annis 27. Reliquiæ Sancti Andreæ, sanctique Lucæ Evangelistæ Constantinopolim transferuntur, & Antropomorphitarum hæresis oritur. Per idem tempus Athanasius & Maximinus Trevirorum Archiepiscopus, atque Hilarios doctrina & fide clari habebantur. Julianus annis 2. Hic ex Monacho paganus factus, Christianos persecutus est. Jovianus anno 1. Iste cum omni exercitu Christianus efficitur. Valentinianus annis 11. Qui à Juliano ob fidem Christi militia fuerat privatus. Et Gothi hæretici facta sunt. Gratianus cum fratre Valentiniano annis 6. Ambrosius & Martinus Episcopi claruerunt. Valentinianus cum Theodosio annis 9. Hieronymus in Bethlehem toto mundo claruit. Theodosius ann. 11. Sanctus Johannes Anachorita claruit. Arcadius cum fratre Honorio annis 13. Johannes Chrysostomus, & Augustinus Episcopi claruerunt. Honorius cum Theodosio minore annis 15. Cyrillus Alexandriæ Episcopus claruit. Theodosius minor Arcadii filius an. 26. *Ephesina Synodus*. Nestorium cum suis fautoribus Pelagianis damnat, sub Celestino Papa. Marcianus annis 7. *Chalcedonense Concilium* sub Leone Papa 630. Patrum agitur. Leo major cum Leone minore annis 17. Ægyptus ab errore Dioscori liberatur. Zenon ann. 17. Corpus Barnabæ Apostoli reperitur, & Acæphalorum hæresis oritur. Anastasius 26. annis. Fulgentius Episcopus claruit. Justinus major annis 9. Acæphalorum hæresis abdicatur. Justinianus annis 39. Hujus Sexto anno *primus cyclus Dionysii inchoavit*, Dominicæ incarnationis anno 532. Justinus minor annis 11. Armenii fidem Christi susceperunt. Tiberius annis 6. Ermingildus Rex Gothorum martyrio coronatur. Mauritius an. 21. Gregorius Papa Augustinum Archiepiscopum cum Monachis in Britanniam misit, ut genti Anglorum verbum Dei evangelizarent, Dominicæ incarnationis anno 596. Focas annis 8. Anglisaxones fidem Christi susceperunt. Eraclius annis 36. *Judæi in Hispania Christiani facti sunt*. Eradones cum matre sua Martina annis 2. Pyrrhus Regiæ urbis Episcopus à Theodoro Papa damnatur. Constantinus Eraclii filius menses 6. Paulus Pyrrhi successor, ob eandem vesanam doctrinam damnatus est. Constantinus Constantini filius annis 17. Hic sextam synodum congregavit. Cujus rogatu Agatho Papa misit in Regiam urbem Legatos suos, in quibus fuit Johannes Romanæ Ecclesiæ tunc Diaconus, non longè post Episcopus pro adunatione facienda sanctæ Ecclesiæ. Hæc sexta synodus Constantinopoli acta est. Ubi affuerunt Episcopi 150. præsidente Georgio Patriarcha urbis Regiæ, & Macario urbis Antiochiæ, & convicti sunt, qui unam voluntatem & operationem astruebant in Christo falsâsse Patrum Catholicorum dicta per plurima.

702. Anno Dominicæ incarnationis. Hucusque (Beda.

703.

704.

705.

706.

707.

708. *Cunrad Rex de Britannia* Romam perrexit, Ibique attonsus ac *Monachus factus*, in jejuniis & precibus ad diem pervenit ultimum.

709.

710. Pippinus Major domus Regni Francorum perrexit in Alemanniam.

711.

712. Mortuus est Heriberdus Rex Longobardorum.

713.

714. Mortuus est Pippinus Major domus, cui successit Carolus filius ejus.

715. Mortuus est Dagobertus Rex, fuitq; pugna Francorum.

716. Pugnavit Carolus contra Regem Ratbodum.

717. Pugnavit Carolus contra Francos in Dominica die ante Pascha.

718. Vastavit Carolus Saxoniam plaga magna.

719. Occisio Francorum ad Suessionis civitatem.

720. Pugnavit Carolus contra Saxones.

721.

722. Magna fertilitas facta est.

723.

724.

725. Carolus perrexit Andegavis.

726.

727. Sanctus Egbertus migravit ad Christum.

728.

729. Cometæ stellæ apparuerunt.

730.

731. Carolus vastavit ultrà Liguriam.

732.

733.

734. Carolus perrexit in Frisiam.

735. Carolus vastavit Valcones.

736. Beda nobilis & præclarus Doctor obiit. *Initium Herveldensis Monasterii.*

737. (thia.

738. Carolus pugnavit contra Sarracenos in Go-

739. Carolus Saxoniam iterum intravit, & fecit eos tributarios. (liam.

740. Carolus Provinciam intravit usq; in Massi-

741. Carolus obiit, Major domus Regni Francorum, cui successerunt Carlmannus & Pippinus filii ejus. *Initium Altahensis Monasterii.*

742. Carolus Magnus natus est.

743.

744. Initium Fuldensis monasterii.

745.

746. Sanctus Burchardus ordinatus est *Episcopus I. in Wurtzburg.*

747. Sanctus Wigbertus migravit à seculo. Carlmannus Romæ Monachus factus est.

748.

749.

750. Pippinus decreto Zachariæ Papæ per unctionem Sancti Bonifacii Archiepiscopi Rex appellatus est, qui antea Major domus vocatus est, & Hildericus Rex tonsoratus in Monasterium mittitur.

751. Zacharias Papa obiit, Stephanus electus est atq; occisus, & alter Stephanus electus atq; consecra-

752. (tus est.

753. Stephanus Papa ad Pippinum veniens defensionem petiit contra Haistulfum Regem.

754. Stephanus Papa duos filios Pippini Carolum & Carlmannum unxit in Reges.

755. Sanctus Bonifacius martyrio coronatur.

756. *Organa primùm missa sunt Pippino de Gracia.*

757.

758. Pippinus *Saxonibus superatis tributum imposuit, ut CCC equos singulis annis persolverent.*

759.

760.

761.

762.

763.

764. Pippinus magnum conventum habuit in Carisiago, fuitq; hyems durissima.

765. Ruotgangus Episcopus corpora Sanctorum Gorgonii, Naboris, & Nazarii de Roma advexit.

766. Victi sunt Sclavi in Weidababurg à Francis.

767.

768. Pippinus Rex acquisivit Aquitaniam totam, & inde revertens ad Sanctum Dionysium VIII. Kal. Octob. obiit. Carolo Magno & Carlmanno Regnum

769. (reliquens.

770. Bertha Regina venit de Italia, & Desiderii Regiis filiam adduxit in Franciam.

771. Carlmannus obiit, fratri Carolo Regnum relinquens.

772. Carolus in Saxonia Erelpurg expugnavit, & fanum eorum, quod vocabatur Irminful destruxit.

773. Carolus ab Adriano Papa invitatus, Desiderium Regem in Papia obsedit.

774. Carolus Papiam cepit, & Desiderium Regem in Franciam duxit. Eodem anno *Saxones Ecclesiam in Fradeslare, lignis & igne implentes incendere volebant, sed minime valebant.*

775.

776. Saxones Christiani effecti sunt.

777.

778. Carolus pugnavit contra Sarracenos & Saxones Loganabhi vastant.

779. Sturm Abbas Fuldensis Cœnobii obiit.

780.

781. Carolus Romam perrexit, ibiq; baptizatus est Carlomannus filius. Quem Adrianus Papa immutato nomine vocavit Pippinum. Ibi quoq; desponsata est Rudrut filia ejus Constantino Imperatori. Carolus divisit terram inter Episcopos in Saxonia.

782. Caroli Comites occisi sunt à Saxonibus in loco qui dicitur Suntal.

783. Hildigart Regina obiit, cui Fastrat successit.

784.

785.

786. Sanctus Lullus Archiepiscopus obiit, & Carolus ad Italiam venit. Multa quoq; visa sunt prodigia. Signum enim crucis in vestimentis hominum apparuit, & sanguis è cœlo terraq; profluxit.

787. Carolus Romam veniens Beneventum profectus est, & Monasterium sancti Benedicti adiit.

788.

789. Carolus subegit gentem Wilzorum.

790. Carolus perrexit in Pannoniam.

791. Carolus subegit gentem Avarorum, & *fundata est Ecclesia sancti Bonifacii in Fulda.*

792. Conjuratio Pippini contra Patrem suum, quæ per Fardolfum publicata est. Unde Pippinus attonsus in Monasterium mittitur, cæteriq; omnes perditi, alii decollati, alii suspensi, miserabiliter sunt mortui. Et ipsi Fardolfo datum est Cœnobium sancti Dionysii.

793.

794. Hæresis Feliciana damnata est in synodo Frankonfurt, & Vastrath Regina obiit.

795. Adrianus Papa obiit in nativitate Domini.

796.

797.

798. Balthart Abbas Herveldensis obiit.

799. Leo Papa lingua truncata, excæcatus, & de Pontificatu ejectus, videns & loquens in Franciam venit ad Carolum, in locum qui dicitur Heristelle.

800. Ca-

800. Carolus à Romanis Augustus est appellatus.

801. Amarmurmulus Rex Persarum, Elephantem unum cum aliis muneribus Carolo misit.

802.

803. Leo Papa iterum venit in Franciam, & Saxones transalbiani translati sunt in Franciam.

804.

805. Carolus Caroli filius Betheimos vastavit.

806.

807. Mortalitas maxima facta est in Fulda.

808.

809.

810. Hohenburg castellum impositum est Albiæ flumini, ab Imperatore Carolo contra Danos.

811. Depositio Luitgeri Episcopi.

812.

813. Richolfus Moguntiæ Archiepiscopus obiit, & *pons apud Moguntiam incendio periit.*

814. Carolus Magnus Imperator obiit, cui *Ludovicus* successit, qui *Episcopatum in Hildensheim construxit.*

815. Baugolfus Abbas Fuldensis obiit.

816.

817. Ludovicus Imperator Aquisgrani habuit synodum, ibiq; ordinavit vitam Monachorum.

818. Ludovicus Imperator in Britannia Nortmannum Regem vicit.

819. Ludovicus Judith filiam Welf, in uxorem accepit, & *in Fulda dedicata est Ecclesia.*

820.

821.

822. *Inchoatio Monasterii nova Corbeia.*

823.

824. Ludovicus contra Vivomarcum Regem pugnavit, & Britanniam vastavit.

825. Vivomarcus occisus est in domo propria, & Haistolfus Monguntiæ Archiepiscopus obiit, cui Otgar successit.

826. Hiltvvinus ossa Sancti Sebastiani in Galliam transtulit.

827.

828.

829. Ludovicus Imperator depositus est à filiis suis Luithario, Ludovico & Carolo.

830.

831. Bun & Raban Abbates, fundamentum Ecclesiæ Sancti Wigberti foderunt VI. Idus Julii, secunda feria.

832. Corpus S. Aurelii in Germaniam delatum est, & *Hirsaugia fundata.* Conjuratio Ludovici contra Patrem suum.

833. Regnum Francorum ad Lotharium est conversum.

834. Pippinus & Ludovicus Patrem suum restituerunt in Regnum.

835.

836.

837.

838. Conjuratio Ludovici iterum ad Francofurt, & conversum est Regnum ad Patrem ejus.

839.

840. Ludovicus insequendo filium venit ad Herolfesfelt Monasterium III. Idus April. Ludovicus Imperator obiit, cui filius ejus Ludovicus successit.

841. Luitharius bellavit contra fratres suos Ludovicum & Carolum, in quo prælio penè ad internecionem deleti sunt Franci, & Luitharius victus est, ubi & Adelbertus Comes occisus est.

842. Luitherus expulsus est à Regno, & Raban Abbas de monast.

843. Luitherus, Ludovicus, & Carolus pacem fecerunt.

944. Luitharius Rex, Regem Sclavorum Gestimulum occidit.

845. *Ludovicus venit ad Herolfesfelt.* II. Kal. Novemb. *& privilegia monachis dedit*, seq; sigillo munivit. Monachi quoque ejusdem Herveldensis Monasterii reconciliati sunt cum Otgario Archiepiscopo, de decimis frugum & porcorum ex terra Thuringorum per fideles Legatos Domini Ludovici, Augustenses Episcopos videlicet & Præsides.

846. Ludovicus filius Ludovici Pannoniam subegit, & Bohemos domum rediens vastavit. Bun Abbas Herveldensis obiit, cui Brunvvart successit.

847. Oggarius Moguntiæ Archiepiscopus obiit, cui Abbas Fuldensis Rabanus successit. Abbatiam Waldo suscepit.

848. Ad Moguntiam habito synodali concilio, Godescale hæreticus damnatus est.

849.

850. Dedicata est Ecclesia sancti Wigberti. V. Kal. Novembris, à Rabano Moguntiacensi Archiepiscopo.

851.

852. Translatio S. Lulli in cœna Domini.

853.

854.

855. Ludovicus Rex cum magno exercitu pervexit contra Ratzidum Regem Marahensium Luitharius etiam Rex tonsuram & Monachicum habitum suscepit moriturus in Promia.

856. Rabanus Archiepiscopus obiit, cui Carolus successit.

857. Carolus Archiepiscopus Moguntiæ magnam synodum habuit.

858. Ludovicus Rex Ludovicum filium suum misit cum exercitu magno ad Abitritos.

859. Ludovicus & Carolus, atque Luitharius filius Luitharii fratrum eorum cum juramento pacem fecerunt.

860.

861. Udo, Ernest, Berngerus Comites, & Waldo Abbas Fuldensis honoribus depositi sunt, Thiodo Abbas successit.

862.

863. Carolus Archiepiscopus obiit, cui Luitberus successit.

864. Ludovicus Rex Ratzidum Regem Marahensium sibi subegit.

865.

866.

867.

868.

869. Luitherus Rex à Benevento reversos Romam venit, ibique ab Adriano damnatus est. Qui domum rediens penè cum suis omnibus periit. Eodem anno Thiodo Abbas Fuldensis depositus, & Sigehardus electus est Vir religiosus.

870.

871.

872.

873.

874.

875. Ludovicus obiit, cui filius ejus Ludovicus successit. Brunvvart Herveldensis Abbas obiit, cui Druge successit.

876. Pugna juxta Andarnaha facta est, inter Carolum & Ludovicum, Ludovici Regis filium.

877.

878.

879. Ludovicus Rex filius Ludovici Regis obiit, cui frater ejus Carolus successit.

880.

881.

882.

883.

884.

885.

886. (electus.

887. Carolus de Regno est ejectus, & Arnoldus

888. Carolus obiit.

889.

890. Luitbertus Archiepiscopus obiit, cui Sunderolt successit.

891. Sunderolt Moguntiæ Archiepiscopus occisus est, cui Hatto successit.

892. Arn Episcopus occisus est. Et Drugo Abbas Herveldensis obiit, cui Harderat successit.

893. Prælium magnum factum est inter Bajoarios

894. (& Ungarios.

895.

896. Arnoldus Romæ Imperator factus est.

897.

898.

899. Arnoldus Imperator obiit, cui Lodovicus filius ejus successit.

900.

901. Harderat Abbas Herveldensis obiit, cui Diethart successit.

902. Sclavi vastaverunt Saxoniam.

903. Adelbrah, & Eberhart, & Henricus occisi sunt.

904.

905. Cunrad Comes occisus est ab Adelberto.

906. Ungarii vastaverunt Saxoniam.

907. Adelbertus Comes occisus est, jubente Ludovico Rege.

908. Luitboldus Dux occisus est ab Ungariis.

909. Burchardus Dux Turingorum occisus ab Ungariis.

910. Ludovicus Rex pugnavit cum Ungariis & victus est.

911. Ungarii vastaverunt Franciam.

912. Ludovicus Rex obiit, cui Cunradus successit. Hatto Archiepiscopus Moguntiæ obiit, cui Hereger successit.

913.

914. Otto Saxonicus Comes obiit.

915. Ungarii vastando venerunt usq; in Fuldam.

916.

917.

918. Cunradus Rex fuit in Herolfesfeld.

919. Cunradus Rex obiit, cui Henricus Saxo successit.

920.

921.

922.

923.

924. Herger Archiepiscopus Moguntiæ obiit, cui

925. (Hildibertus successit.

926.

927. Diethardus Junior Abbas Herveldiæ factus est cum Senioris Diethardi consensu.

928. Diethardus Abbas Junior Episcopus ordinatus, & Burchardus Abbas electus est.

929.

930. Diethardus senior obiit.

931. Henricus Rex Abotritos subegit.

932. Diedo Episcopus obiit, cui Burchardus Abbas Herveldiæ successit.

933. Megingoz Abbas Herveldiæ electus est.

934. Henricus Rex Wucronin cum exercitu

935. Magna synodus fuit in Erphesfurt. Eodem anno Henricus Rex obiit, cui filius ejus Otto successit.

936. Otto Rex fuit in Herolfesfelde. Eodem anno Ecclesia Sancti Bonifacii exusta est.

937. Eberhardus Comes Henricum filium Henrici Regis captum projecit in vincula.

938. Eberhardus & Gisilbertus occisi sunt. Hildibertus Archiepiscopus Moguntiæ obiit, cui Fridericus successit.

939.

940.

941.

942. *Dedicata est Ecclesia Sancti Maximini in Treviris.*

943. Synodus ad Bonnam congregata est.

944.

945. Nuncii Græcorum ad Regem Ottonem venerunt cum magnis muneribus in vigilia omnium

946. (Sanctorum.

947. Etheit Regina obiit, cui Adelheit successit.

948. Synodus ad Ingelenheim congregata est, cui Marinus Legatus Apostolicus præsedit.

949. Iterum nuncii Græcorum ad Regem Ottonem cum preciosissimis muneribus venerunt in memoria omnium Sanctorum, & Otto Rex dedit [illegible] suam Cunrado Duci.

950. Factum est magnum prælium inter Bajoarios & Ungarios.

951. Otto Rex perrexit in Italiam, & acqu[illegible] Adelheidam Reginam, & Beringerum Regem sub[illegible]

952. ([illegible]

953. Nimis crudelis dissensio exorta est inter Luidolfum Regis filium, & Henricum patruum suum. [illegible]odem anno obsessa est Moguntia, & Rossadal cast[illegible]m, Factaq; est in illo loco magna pugna.

954. Fridericus Archiepiscopus Mogu[illegible]iæ [illegible] cui Wilhelmus filius Regis successit.

955. Otto Rex Ungarios, cum magno per[illegible]lo sui, suorumque magna cæde *prostravit in* [illegible] natali sancti Laurentii. In quo etiam bello Dux Cunradus cum aliis multis est occisus. Henricus quoque Dux Bajoariorum obiit.

956. Rudbertus Trevirensis Archiepiscopus [illegible]it, cui Henricus successit, & Hadamarus Fuldensis Abbas obiit, cui Hatto successit. Eodem anno Lu[illegible]us in Italiam perrexit, eamque sibi subegit. Et Megi[illegible] Abbas Herveldiæ obiit, cui Hagano successit.

957. Luidolfus in Italia est mortuus, & inde ad Moguntiam portatus est, & ad Sanctum Albanum sepultus.

958. Signum crucis in vestimentis apparuit

959. Hagano Abbas Herveldensis potestatem suam reliquit, ob infirmitatem corporis sui, eoque vivente Guntherus electus est in locum ejus.

960. *Venerunt Legati Rusciæ gentis ad Regem [illegible]nem, deprecantes, ut aliquem suorum Ep[illegible]oporum*

trans

transmitteret, qui ostenderet eis viam veritatis. Qui consensit deprecationi eorum, mittens Adalbertum Episcopum fide Catholicum, qui etiam vix evasit manus eorum.

961. Venerunt Legati Domini Apostolici ad Regem Ottonem, invocantes eum Romam, in adjutorium Johannis Papæ. Filius ejus Otto Secundus in Regem ungitur Aquisgrani.

962. Otto Rex perrexit Romam, eumq; Johannes Papa gratanter suscipiens, honorificè super Cathedram Augustalem posuit, & benedictione atque consecratione sua Imperatorem fecit. Guntherus Herveldensis Abbas obiit, cui Egilolf successit.

963. *Magna synodus facta est Romæ, cui Otto Imperator præsidebat*, cum multitudine magna Episcoporum, Abbatum, Sacerdotum, Clericorum, ac Monachorum. Ibique dejectus est Benedictus à sede Apostolica.

964. Berngerus Rex obsessus est in monte Sancti Leonis, ibiq; captus atq; in Babenberg ductus est cum W[illegible] uxore sua.

965. Otto Imperator de Italia venit. Brun Archiepiscopus obiit, cui Volcmarus successit.

966. Otto Imperator tertia vice Romam venit.

967. Otto Imperator misit Legatos suos ad Wilhelmum Archiepiscopum & alios Principes, ut Ottonem filium suum cum omni dignitate Regali ad Italiam mitterent. Quem ipse suscipiens Romam perduxit, ut Papa Johannes posterior Imperatorem faceret, quod & libenter fecit.

968. Wilhelmus Archiepiscopus obiit, cui Abbas Fuldensis Hatto successit. Abbatiam verò suscepit Wernher.

969. Hatto Moguntiæ Archiepiscopus obiit, cui Rutbertus successit.

970. Egilolfus Herveldensis Abbas obiit, cui Gozbertus successit.

971. Exustum est famosum templum in Dornburg.

972. Ottoni Juniori Imperatori missa est Theophania ab Imperatore de Græcia. Eodem anno Otto Senior Imperator, cum Juniore Ottone de Italia perrexit in Franciam.

973. Otto Imperator Senior cum Juniore venit Quidilinbu[r]g, ibique celebravit sanctum Pascha. X. Kal. April. Illucque venerunt Legati plurimarum gentium, id est, Romanorum, Græcorum, Beneventorum, Italorum, Ungariorum, Danorum, Sclavorum, Bulgariorum atq; Ruscorum cum magnis muneribus. Eodem anno Otto Imperator Senior obiit [illegible] Nonas Maii, cui filius ejus Secundus Otto successit.

974. Henricus Dux Bajoariorum & Abraham Episcopus cum Bolislaione & Misichone inierunt contra Imperatorem pravum consilium. At Imperator tali nefando comperto consilio, congregavit omnes Principes suos, & quid inde faceret, consilium petiit. Qui dederunt ei consilium ut mitteret ad Ducem Henricum & [illegible]ponem Episcopum, & Gebehardum Comitem, eosque ad placitum invitaret per edictum. Qui sine dubio Deo donante dedit se in potestatem Imperatoris. Eodemque anno perrexit Imperator contra Haroldum in Sclesvvig.

975. Otto Imperator habuit magnum conventum in W[illegible]; Eodem anno Imperator Bohemos vastavit & concremavit.

976. Otto Imperator perrexit ad Bajoariam, atque Henricum Ducem expulit, Ottoniq; Duci Bajoariorum commendavit.

977. Imperator cum magno exercitu perrexit ad Bohemos, & maximam partem terræ illius incendit concremavit. Ipse quoque Henricus cum altero Henrico invaluerant Bazovvam. Quod Imperator ut audivit, festinatò exercitum illò movit, urbemq; obsedit, & Henricum Ducem ad suam gratiam recepit, atque in Franciam perrexit.

978. Ad Imperatorem Ottonem venit in Pascha Polislavvo. Qui honorificè susceptus, magnisque muneribus ab Imperatore oneratus redit domum. Aderat & Henricus cum altero Henrico, qui comprehensi in exilium missi sunt. Eodem anno Lutherus Rex cum electo numero militum repentè invasit Aquisgrani palatium, seditque ibi tribus diebus. At Otto Imperator festinatò cum exercitu insecutus est Luitherum usque in Sigonem fluvium, & usque ad Sancti Dionysii cœnobium, cumque non adprehenderetur, quia fugiendo evasit.

979. Gero Comes a Waldone quodam accusatus, dum eum in singulari certamine occidisset, ipse tamen ab Imperatore decollatus est.

980. Otto Imperator perrexit in Italiam, & Gozberdus Abbas Ecclesiam construxit in Ordorf.

981. Adelbertus Magdaburgensis Archiepiscopus obiit, cui [illegible]ius successit. Imperator natalem Domini Romæ celebravit.

982. *Destructus est Episcopatus in Mersiburg*, miræque magnitudinis exitium cecidit in Magdaburg. Eodem anno Otto Imperator valde periculosum habuit prælium cum Sarracenis in Calabria. In quo prælio occisus est Henricus Augustensis Ecclesiæ Episcopus, cum aliis plurimis Episcopis. In quo etiam prælio [illegible] Juli[illegible] occisi sunt milites fortissimi. [illegible] Udo, Gebehardus, Guntherus, Bertholdus cum aliis multis & Otto Dux atque Wer[illegible]her Abbas Fuldensis. Ipse Imperator [illegible] evasit.

983. Otto Secundus Imperator Romam post male gestas res regressus obiit, ibidem que sepultus est. Henricus Dux Bajoariæ Regnum invasit, sed à Principibus est reprobatus.

984. Filius Imperatoris Tertius Otto Patri [illegible] cessit in Regnum, unctus in Regem Aquisgrani à Johanne Ravennati Episcopo.

985. G[illegible]berdus Abbatiam reddidit, cui Bernharius successit.

986. Otto Rex puer Bohemiam vastavit, sed Misiconem cum muneribus obviam habuit.

987. Iterum Rex Bohemiam intravit, & eam ad deditionem coegit.

988. Æstatis fervor nimius. Rupertus Moguntiæ Archiepiscopus obiit, cui Willigis successit.

989. Theophana Imperatrix Romam pe[rrexit], omnemq; illam Regionem Regi subdidit.

990.

991. Theophana Imperatrix obiit. Ignis de Rheno ascendit, & villas proximas absumpsit. Godhardus Monachus factus est.

992. Otto Rex Brandenburg obsedit. Gerdach Hildesheim Episcopus obiit, cui Bernvvart successit.

993.

994. W[illegible]gangus [illegible] Episcopus obiit, cui [illegible]ardus [illegible] Henrici Comiti[illegible]. Henricus, Udo, Sig[illegible] contra piratas pu[gna]nt, quo[ru]m primus occisus, duo sunt capti.

99[5]. Majo[r]us Abbas obiit.

9[9]6. Otto Rex contra Crescentium Romam [v]enit, ubi & Brunonem in sede Apostolica constituit, à quo & ipse Imperator factus est. Gotchardus Abbas factus est in Altaha.

997. Johanoes Placentinus Episcopus sedem Apostolicam invasit consilio Crescentii. Adalbertus Episcopus martyrizatur.

998. Crescentius ab Imperatore decollatus, cum duodecim suis ante urbem suspenditur. Johannes pseudopapa cæcatur.

999. Brun Papa, qui & Gregorius obiit, cui Gebertus qui & Silvester successit. Adelheit Imperatrix obiit.

100[0]. Imperator ossa Caroli Magni Aquisgrani à pluribus eo usque ignorata invenit. Gaudentius frater Adalberti Martyris in Prago Archiepiscopus constit[u]itur.

1001. Imperator natalem Domini Romæ celebra[vit].

1002. Otto III. Imperator obiit, cui Henricus Bajoarius [s]ucce[ss]it. Eggihardus Marchio Regni usurpator Polon[iæ] occisus est.

1003. Plerique Principes à Rege deficiunt, sed post modicum correcti in gratiam recipiuntur.

1004. Mi[s]erandum Papiæ incendium. Brun frater Regis, qui electioni ejus aliquandiu restiterat, in gratiam ejus rediit.

1005. Bernharius Abbas Herveldensis obiit, cui Godehardus successit.

1006. Guntherus nobilis Vir de Turingia Monachus factus est Herveldiæ, sed postea ad Altaha transivit consilio Godchardi Abbatis. Fames valida.

1007.

1008. Notbger Leodiensis Episcopus obiit, cui Baldaricus successit. Guntherus Monachus eremum petivit.

1009. Ecclesia major Moguntiæ quam Willigisus construxerat, incensa est ipso d[ie] consecrationis suæ.

1[0]1[0]. Ansfridus Trajectensis Episcopus obiit, cui Adelboldus successit.

1011. W[i]lligisus Moguntiæ Archiepiscopus obiit, cui Erchenbaldus successit. Abbatiam Brantho suscepit.

1012. Ecclesia Major in Babenberg ab Eberhardo primo ejusdem sedis Episcopo cons[e]crata est. [G]otchardus Abbatiam Herveldensem reliquit, cui Arnoldus successit.

1013.

1014. Henricus Rex cum Cunigunda Regina Imperiale nomen suscepit.

1015. Imperator ad Polonos cum exercitu abiit.

1016. Grando magna fuit & multi fulmine exusti sunt.

1017. Megingoz [T]revirorum Episcopus obiit, cui Boppo successit. Imperator contra Polonos iterum exercitum duxit.

1018.

[1]019. Imperator [Pa]p[am] B[a]benber[g] suscepit hospitio.

1[0]20. He[ri]bertu[s] C[olonien]s[is] A[rc]hiepiscopus obiit, cui Pil[egrinu]s successit. [Erchen]bald[u]s Moguntiæ Archiep[isco]pu[s] [illegible] Aribo [suc]c[essit].

1021. [I]ngen[s] [illegible] in Bajoaria.

1022. Gotchar[d]u[s] E[pisc]opus fa[ct]us est Hildensheim.

1023. Gero Magadaburgensis Episcopus obiit, cui Hunfridus successit. Brantho Abbas F[illegible] pus factus est Halberstatensis. Richardus [illegible] Abbas successit.

1024. Henricus Secundus Rex, primus [Imperator?] tor obiit, cui successit Cunradus.

1025.

1026.

1027. Cunradus Rex Imperator factus est [illegible]scha. Gebehardus frater Imperatoris coa[ctus est] clericus fieri.

1028. Henricus Imperatoris filius R[e]x [illegible] Aquisgrani per [Pi]legrinum Coloniensem A[rchiepi]scopum.

1029. Bruno Augustensis Episcopu[s] ob[iit] [illegible] Eppo successit. Wer[n]her Argen[ti]næ Ep[isc]op[us] [illegible] cui Willhelmus successit.

1030. Cunradus Imperator Ungariam [illegible] citu intravit.

1031. Arnoldus Abbatiam [H]erveldens[em] [illegible] dit, cui Bardo successit. Sed is post dim[illegible] Ariboni Moguntino Archiepisco[p]o de[illegible] sit. Rudolfus vero Abbas H[erv]el[d]ens[is] [illegible]

1032. Arnoldus amissa Abbatia Herve[ldensi] [illegible] in Gellingen.

1033. Cunigund Imperatrix obiit. I[mperator exer]citum duxit in Burgundiam co[ntra] U[illegible]

1034. Albuwinus Præpositus H[e]rvel[densis] A[bbas] factus in Nuinburg.

1035. Rudolfus Abbas H[e]rveldensis [illegible]or [illegible] Episcopus Podelbronnon, cu[i] Megi[n]herius V[ir venera]bilis successit.

1036. Pilegrinus Coloniensi[s] Archiepi[scopus] obiit, cui Hermannus successit.

1037. Incensum est Monaste[r]ium Herv[eldense] [illegible] Gozelo Dux Udonem Comitem occidit, & [illegible] ad sex homines.

1038. Godehardus Hi[l]denshemen[si]s E[piscopus] obiit, cui Dietmarus successit.

1039. Cunradus Imperator obiit Traje[cti] [illegible] tecoste, cui Henricus filius ejus successit. R[illegible]dus Abbas Fuldensis obiit, cui Sigewar[d] [illegible] Regenbolt Spirensis Episcopus obiit, cui S[illegible] successit.

1040. Henricus Rex in Boemiam duxit [exerci]tum, ibique Werinherus Comes, & Reg[inhardus] [illegible] fer Fuldensis, cum aliis multis occi[s]i sunt. [Un]garorum Rex à suis expulsus, ad Regem [illegible] confugit, petens auxilium. Eberhard Episcop[us Ba]benbergensis obiit, cui Suitgerus succe[ssi]t. D[illegible] est crypta Herveldensis, atq; ibi eam [illegible] liquiæ Sanctorum confessorum Wigberti & L[illegible]

1041 Henricus Rex secundò Boëmiam [illegible] Ducem ejus in deditionem accepit Prenzlao [illegible] terramq; ejus tributariam fecit. Inde per B[illegible] regressus, Festum Sancti Michaelis Ratispo[næ cele]bravit.

Uban qui Ungariorum Regnum invase[ra]t [illegible] ptionem in fines Bajoariorum & Carentino[rum] [illegible] multamq; prædam abegit. Sed Bajoarii coa[illegible] ribus insecuti, prædam excusserunt, mul[illegible] reliquos in fugam coegerunt.

1042 Rex prima expeditione in Ungariam [illegible] prædictum Uban fugavit, usq; ad fluvium [illegible] venit, tres Urbes maximas cepit, acceptoq[ue] [illegible] cialibus jurejurando in pace remeavit.

Hermannus Mimigardevordensis Episcopus obiit, cui Rudbertus successit. Heriberdus Einstatensis Episcopus obiit, cui frater ejus Gezman successit. Cui post aliquod hebdomadas defuncto Geberhardus successit.

1043. Rex incarnationem Domini Goslariæ celebravit. Illuc Dux Boemicus adveniens, benignè susceptus à Rege, & honorificè aliquandiu habitus, tandem in pace est dimissus. Ibi inter diversarum Provinciarum Legatos, Legati Ruscorum tristes redierunt, quia de filia Regis sui, quam Regi Henrico nuptoram speraverant, certum repudium reportabant.

Ibi quoque Legati Regis Ungarorum pacem suppliciter orant, sed non impetrant, quoniam Rex Petrus, quem Uban per vim Regno expulerat, præsens erat, suppliciterque Henrici Regis auxilium, contra illius violentiam implorabat. Sigiwardus Fuldensis Abbas obiit, cui Rohingus [illegible] Imperatrix ob[illegible], & Spiræ sepulta est.

Rex secunda expeditione in Ungros [illegible] prædictum Uban ad placitum sibi [illegible] ab eo de pace juramentum & obsides [illegible] celebravit in Ingelheim, in [illegible] unctione Agnetis [illegible] Wilhelmi Comitis Pictavorum.

1044. Rex natalem Domini celebravit Treviris, ibique omnes qui in Regiam Majestatem deliquerant, crimine absolvit, eandemque legem per totum Regnum promulgavit, ut omnes sibi invicem delicta condonarent.

Gozelo Dux Lothoringorum obiit, cujus filius Gotefridus nobilissimæ indolis juvenis, atque in militari admodum exercitatus, quia Ducatum Patris non potuit obtinere, arma contra Rempublicam corripuit. Adelbertum Ducem, quem Rex [illegible] subrogaverat, prælio victum occidit, cædes hominum & depopulationes agrorum quam max[illegible], loca omnia usque ad Rhenum, præterea [illegible] vel murorum præsidio hostilem impetum [illegible] fugiebant, vel se data pecunia redemerant, in [illegible] redegit.

Rex tertia expeditione in Ungariam [illegible] prædictum Uban vicit & expulit. Petroque Regnum restituit.

Hazecho Wormatiæ Episcopus obiit. Cui Adelgerus successit, cui [illegible] paulo pòst humanis rebus exempto Arnoldus successit. Diotmarus Hildesheimensis Episcopus obiit, cui Æzelinus successit.

1045. Dux Gotefridus a Rege in deditionem acceptus, in Gibekenstein missus est custodiendus, sicque Regnum brevi tempore quietum & pacatum mansit. Petrus Ungarorum Rex Uban æmulum atque insidiatorem Regni sui captum decollavit. Brun Wirceburgensis Episcopus obiit, cui Adelbero successit. Cathelo Citicensis Episcopus obiit, cui Eppo successit. Albrandus Bremensis Archiepiscopus obiit, cui Adelbertus successit.

1046. Rex natalem Domini Goslariæ celebravit, ubi & socrus ejus de Pictavis cum Primoribus gentis suæ aderat. Petrus Rex Ungarorum ab Andrea propinquo suo dolo circumventus excæcatur. Eggihardus Marchio subitaneam morte præfocatus interiit. Drutmarus Abbas Corbeiensis obiit, cui Ruthardus successit. Dux Gotefridus custodia absolutus, dum videret nec intercessionem Principum, nec deditionem quam sponte subierat, sibi aliquid profuisse, & rei indignitate, & inopiæ familiari tædio permotus, bellum rursus de integro sumpsit. Inter alias, quas Reipublicæ intulit clades Neumago domum Regiam miri & incomparabilis operis incendit. Civitatem Verdonensem cepit, majorem in ea Ecclesiam concremavit. Sed post modicum facti in tantum pœnituit, ut publicè se verberari faceret, & capillos suos ne tonderentur, multa pecunia redimeret, lumptus ad reædificandam Ecclesiam daret, & in opere cæmentario, per seipsum plerumque vilis mancipii ministerio functus, deserviret.

1047. Rex natalem Domini Romæ celebravit, ubi tribus depositis, qui sedem Apostolicam contra Ecclesiasticas regulas invaserant, Suitgerum Babenbergensem Episcopum, Vicarium Apostolorum constituit. A quo in die sancto ipse vicissim, cum Agnete Regina, Imperialis nomine & honore est donatus. Inde Beneventum vicinasque Regiones peragrans, [illegible] Pascha in redeundo Mantuæ celebravit. A[illegible] nem [illegible] Augusta. Ubi Epponi Episcopo defuncto, Henricum subrogavit. Deinde exercitum navalem per Rhenum duxit in Frisiam contra Gotefridum, ejusque adjutorem Diodericum, ibique duas urbes munitissimas cepit, Rinesburg & Fleerdingen. Suitgerus Papa, qui & Clemens, obiit, & Babenberg sepultus est. Rohingus Abbas Fuldensis obiit, qui eodem anno Romæ in natali Domini consecratus fuerat a Suitgero Papa. Guntherus Eremita obiit.

[illegible] Imperator natalem Domini Polethæ celebravit. Ibi *Legati adrrant Romanorum, Suitgers Papæ obitum nunciantes, [illegible] florem postulantes* Quibus [illegible] Popponem Prixiensem Episcopum assi[illegible] avit Babenbergensem vero Episcopatum Hezekino Cancellario concessit. Festum sancti Michaelis Imperatoris [illegible] thæ celebravit. Ipso postero die [illegible] marus Comes frater Ducis Bernhardi, cum à [illegible] suo Arnoldo accusatus fuisset, de inito contra Imperatorem consilio, congressus cum eo, ut objectum crimen manu propria purgaret, victus & occisus est. Ecbertus [illegible] Abbas factus fuerat statim post natalem D[illegible].

1049. Imperator natalem Domini Frisingæ celebravit. Ibi *iterum [illegible] Romanorum Bopponis Papæ morte nunciata Re[illegible] Romana Ecclesia postulabant.* Quibus Imperator B[illegible] Tolosæ Episcopum [illegible].

105[illegible] *Leo Papa* propter componendum Statum Ecclesiarum, & pacem Gallis [illegible] Roma egressus, *Moguntiæ Synodum celebravit præsidente Imperatore* cum 42. Episcopis. Ubi Sibeche Spirensis Episcopus de criminibus, quibus ac[illegible] sabatur, sacra communione se purgavit. Et Dux Gotefridus interventu Papæ & Principum gratiam Imperatoris obtinuit. Expleta Synodo Imperator expeditionem movit super Balduvinum. Papa verò reditum ejus Aquisgrani expectavit.

1051. Imperator natalem Domini Wormatiæ celebravit. Ubi Leo Papa ei vale faciens, mediocriter compositis, & causis Ecclesiasticis, & Regni negotiis, Romam reversus est, abducens secum Gotefridum Ducem & fratrem ejus Fridericum, qui [illegible] postmodum in sedem Apostolicam successit. Item alios quàm plures tam Clericos quàm laicos in re militari probatissimos, quorum Virtute Nortmannis qui Apuliam occupaverant, obviam ire parabat. *Consecrata est Ecclesia in [illegible] ab Hermanno Coloniensi Archiepiscopo.* Imperator Pentecosten celebravit Podelbrunnen. Ubi Bardo Archiepiscopus ad missam habitu

habito sermone, obitum suum instare prædicens, orationi ... commendavit. Qui eodem mense decessit, eique Luitpoldus successit. Dietricus Constantiensis Episcopus obiit cui Rumolt successit. Hunfridus Magadaburgensis Episcopus obiit, cui Engelhardus successit. Natus est Imperatori filius Henricus IV. Rex, III. Id. Novembris.

1052. Imperator natalem Domini Polethæ celebravit. Ubi filio suo Henrico adhuc catechumeno Principes Regni sub juramento fidem promittere fecit. Pascha celebravit Coloniæ, ibique prædictus puer ab Herimanno ejusdem civitatis Archiepiscopo baptizatus est. Rudolfus Paderbrunnensis Episcopus obiit, cui Imaed successit.

1053. Imperator natalem Domini Goslariæ celebravit. Ubi & Immed consecratus est a Luitpoldo Archiepiscopo. Leo Papa profectus contra Nortmannos, contulit cum eis prope Beneventum signa, & fugientibus statim in prima congressione Longobardis, Teutonici omnes pene ad unum interfecti sunt. Ipse quoque ob essus est in Benevento, & vix tandem post multas tribulationes obsidione liberatus, cunctos dies quibus supervixit, tantæ calamitati in luctu & mœrore egit. Eo tempore Fridericus frater Gotefridi Romanæ Ecclesiæ Archidiaconus Constantinopoli Apostolicæ sedis functus legatione aberat. *Ubi indicta Synodo, cùm Imperatorem Constantinopolitanum & Patriarcham evocasset, ubi Primatum sui majestatem vindicantes, dicto obtemperare dedignarentur, regressus urbem, sandalia sua, more Apostolorum, publicè super eos extersit. Quo facto tantum terrorem omnibus Constantinopolitanis incussit, ut Imperator & Patriarcha, cum Clero & populo, sequenti die sacco & cinere obvoluti, ad eum procederent, & Apostolicam auctoritatem in eo, proni terram adorarent.* Ibi quoque per Gotefridum Ducem hæretici deprehensi sunt, & suspensi.

Marchio Italorum Bonifacius obiit, cujus viduam Beatricem Dux Gotefridus accipiens, Marcham & cæteras ejus possessiones conjugii prætextu sibi vendicavit. Quo comperto Imperator Henricus gravi scrupulo perurgeri cœpit, reputans ne fortè per eum animi Italorum semper avidi novarum rerum, ut a Regno Teutonicorum deficerent, sollicitarentur.

1054. Leo IX. Papa XIII. Kal. Maji, beato fine quievit in Domino, Romæque sepultus est. *Imperator interpellatus à Romanis, ut Antistitem seu Apostolicæ provideret*, Gebehardum ... instantem Episcopum misit, dantique clanculò ... res ad omnes, qui in Italia opibus aut Virtute maxima plurimum poterant, deprecabatur eos, ut Ducem Gotefridum, ne quid fortè mali contra Rempublicam machinaretur, observarent, promittebatque ipsum, ... comite, proximo anno affuturum, & quod facto opus esset, visurum.

Huic Subdiaconus toxicum in calicem misit. Quem cum ... post consecrationem levare vellet, ... Domino causam facti inquisiturus, cum populo ad orationem prosternitur, statim ... à dæmone arripitur. ... igitur causa ... Papa calicem cum sanguine ... includi, & ... in ... conservari. Deinde iterum cum populo ... orationem prosternitur, quousque ... mo ... liberaretur.

Fridericus Archidiaconus ... oli regressus, ubi comperit Leonem Papam humanis ... cessisse, & alium jam Ecclesiastici Regim... suscepisse, dona quidem, quæ ab Imperatore Constantinopolitano permagnifica deferebat, Ecclesiæ ... næ consignavit, & statim urbe excedens, ... rium Casinum se contulit, ibi deinceps ... sanctæ professionis titulo militaturus. Quod ... malè plerique interpretabantur. Sed eo modo ... sapiebat, aliter hoc eum ... ardore ... sæcularium negotiorum ... credebat ... cum eodem tempore & longa ... lab... ... s, & gravi corporis mole ... pulsatus ... vivere desperat ...

Azelinus Hildenshemensis Episcopus ... Hecelo successit. Sivico Spirensis ... cui Arn... us successit. Hezecken Bab... cum ... Episcopus obiit, cui Adelbertus successit.

Imperatoris filius *Henricus consecratus ... gem Aquisgrani ab Hermanno Coloniensi ... po, vix & ægrè super hoc impetrato consensu ... Archiepiscopi, ad quem propter Primatum ... sedis consecratio Regis, & cætera negotiorum ... spositio potissimum pertinebat. Sed Imperat... Hermanno Archiepiscopo hoc privilegium ... propter claritatem generis ejus, & quia intra ... ipsius consecratio hæc celebranda e...*

1055. Henricus Imperator nat... lariæ celebravit, statimque exacti ... in Italiam perrexit, vocat... Leg... runt qui nunciaverant nim... publicam esse ere opes & pot... & metu b... tis rebus matureconsule ... que Regnum propediem ab eo, ... occupandum fore. Sed ubi It... Gotefridus misit in occursum ejus nunc... vit nihil se minus quàm ... tum potius pro statu Reipublicæ, & Imp... te, extrema etiam omnia expe... quòd patriis finibus exto... ejectus, opibus saltem ... sustentaretur, quam nec d... cito, & celebratis solenni... sibi junxisset. Beatrix quoque ... peratori obviam processit ... & ... copia, ait, nihil se egisse præter quam ... tium sibi agere licuisset. ... deslatæ domui patronum parasset ... g... no ... nefariè ... nupsisse. Nec æqui, nec boni ... id sibi pace ejus non licere ... no fœminis Nobilibus semper ... itaque accepto a Primoribus ... crimine absolvit, non tam probans ... ejus, quam metuens ne malis recentibus ... Nortmannis infestantibus ... aliam, Du... præterea, & fierent novissima ... Beatricem tamen quasi per de... tion... abduxit, hoc illi culpæ ... nec non sulto nupt... hosti pul... sisset. Deinde anno ... regiot ... ratus, cun... quæ rei utilitas expo... gnificè pro loco & tempore o... navit.

1056. *Guntherus* tunc temporis *Cantella... ... dignam memoria dignam, Dominum in ... ... tu sua residere, & elevato in altum b... ... gladium magno nisu vibrare, & ...*

dicere. Reddam ultionem hostibus meis, & his qui oderunt me retribuam. Quam visionem protinus mortalitas subsecuta est Principum Regni. Eaque expleta vidit eodem rursus schemate *Dominum residere, & remisso jam in vaginam gladio, & super genua sua reclinato, dicere circumstantibus. Ignis succensus est in furore meo, & ardebit usque ad inferni novissima.* Hermannus Coloniensis Episcopus obiit, cui anno Goslariensis Præpositus successit. Imperator regressus de Italia, sanctum Pascha Podelbrunnæ celebravit, brevique commoratus in Goslaria, perrexit ad villam Civois, in confinio sitam Regni Francorum ac Teutonicorum, colloquium ibi habiturus cum Rege Francorum. A quo contumeliosè atque hostiliter objurgatus, *quòd multa sæpè sibi mentitus fuisset, & quòd partem maximam Regni Francorum dolo a Patribus ejus occupatam reddere tamdiu distulisset.* Cum Imperator paratum se diceret, singulariter cum eo conserta manu objecta refellere, ille proxima nocte fuga lapsus, in suos se fines recepit. Imperator nativitatem Sanctæ Mariæ Goslariæ celebravit, ibique Victorem Papam, qui & Gebehart, magnifico apparatu suscepit hospitio, collectis scilicet ad ornandam tantæ diei solennitatem cunctis penè Regni opibus & Principibus. Inde profectus Borfelden / cum ibi aliquamdiu venationi deditus moraretur, comperit Wilhelmum Marchionem & Diodericum Comitem cum infinita multitudine Saxonici exercitus, quos contra Luticios miserat, malè gestis rebus occubuisse. Nec multo pòst ipse corporis molestia correptus, cum VII. aut eo amplius diebus lecto decubasset, diem clausit extremum. Præsentes erant, quasi ad officium tanti funeris ex industria evocati, Romanus Pontifex, Aquilegiensis Patriarcha, Patruus Imperatoris Ratisponensis Episcopus, item aliæ innumerabiles tam Laici quàm Ecclesiastici ordinis Dignitates. Notatumque est nulla retrò majorum memoria, sine publica indictione, tot Illustres personas in unum confluxisse. Corpus ejus Spiram translatum est, & celebratis Regio more exequiis, die natalitio Apostolorum Simonis & Judæ, quo scilicet die etiam natus fuerat, sepulturæ est traditum. *Regnum* pro Patre *obtinuit* filius ejus *Henricus IV. annorum infantulus,* anno postquam in Regem unctus fuerat, tertio. *Summa tamen rerum & omnium, quibus facto opus erat, administratio penes Imperatricem remansit,* quæ tanta arte periclitantis Reipublicæ statum tuita est, *ut nihil in ea tumultus, nihil simultatis, tanta res novitas generaret.*

Arnoldus Spirensis Episcopus obiit, cui Cunradus successit.

Conradus filius Imperatoris, Dux Bajoariæ obiit. Ducatum ejus Imperator Imperatrici dedit, privato jure, quoad vellet, possidendum. Dedi Palatinus Comes à quodam Clerico Bremensi occisus est, quem à fratre suo Archiepiscopo susceperat, pro criminibus quæ ei objiciebantur, exilio deportandum, sepultusq; est, jubente Imperatore, in Goslaria. Wilhelmo Marchioni successit Udo Comes, Vir valde industrius, & Regi consanguinitate proximus.

1057. Rex natalem Domini Ratisponæ celebravit, præsente adhuc Victore Papa, qui, exinde compositis mediocriter, prout tunc copia erat, Regni negotiis, in Italiam regressus, V. Kal. Aug. migravit ad Dominum. *Eistatensem Episcopatum, quo se ille Papa factus, non abdicaverat,* Gunzo suscepit. Tum verò universi quicquid Principum, quicquid plebis Romanæ erat, uno animo, pari voluntate, in electionem consenserunt Friderici fratris Gotefridi Ducis, extractumq; de Monasterio Casino, ubi lucerna Dei ardens & lucens sub lecto monasticæ quietis delitescebat, super candelabrum extulerunt Sedis Apostolicæ. Nec quisquam sanè multis retrò annis lætioribus suffragiis, majori omnium expectatione, ad Regimen processerat Romanæ Ecclesiæ. Sed tantam spem (heu) frustrata est mors immatura. Udo Marchio obiit, cui filius ejus Udo Junior successit. *Principes Saxoniæ crebris conventiculis agitabant de injuriis, quibus sub Imperatore affecti fuerant, arbitrabanturq; pulchre sibi de his satisfactum fore, si filio ejus, dum adhuc ætas opportuna injuriæ esset, Regnum eriperent,* nec procul ab fide aberat, filium in mores, vitamque patris pedibus, ut ajunt, iturum esse. Accessit ex insperato, magnum turbandis rebus adjumentum. Otto frater Guilhelmi Marchionis, sed matrimonio impari, matre scilicet Sclavica natus, Vir acer ingenio, & manu impiger. Is apud gentem Boemorum jam à puero exulaverat; sed comperta morte fratris, magna spe obtinendæ hæreditatis regressus in Saxoniam, à cunctis illic Principibus benignè accipitur, magnisque omnium adhortationibus instigatur, non modò Marcham, quæ sibi jure hæreditario competeret, sed ipsum quoque Regnum affectare. Ubi alacrem paratumque negotio advertunt, sidem omnes dicunt, suas quisque manus, suam operam pollicentur, Regemque ubicunque fortuna opportunum fecisset, interficere constituunt. Perculsis metu omnibus, quibus rerum publicarum solicitudo aliqua erat, & magnopere intentis ad sedandam turbam, quæ oriebatur, placuit Regem ocyus in Saxoniam venire, & periclitanti Reipublicæ, quaquà posset ratione, consulere. Itaque natalem Sanctorum Apostolorum Petri & Pauli in Erfstburg celebraturus erat, eò quicquid Principum erat in Saxonia, ad colloquium evocari jussit. Quò dum pergerent pro sua singuli copia, magna militum manu stipati, contigit ut Brun & Ecberdus patrueles Regis, casu inciderent in multitudinem prædicti Ottonis, conglobato agmine ad cohortem Regiam proficiscentis. Hi præter causam publicam, privatis quoque inimicitiis infestissimi illi erant. Nec mora, dato militibus signo ad pugnam, equis subdunt calcaria, & pari utraq; pars audacia, paribus odiis, in mutua vulnera ruunt. Ibi in prima fronte Brun & Otto, ambo ... irarum, ambo sui tegendi immemores, dum hostem ferirent, tam concitatos in sese vicissim impetus dederunt, ut uterque alterum primo incursu equo excussum lethali vulnere transfoderet. Amissis Ducibus aliquandiu utramque aciem anceps pugna tenuit. Sed Ecberdus quanquam graviter saucius, dolore tamen interempti fratris efferatus, rapido cursu in confertissimos hostes præcipitem se mittit. Bernardi Comitis filium, egregium adolescentem, sed vix dum militiæ maturum interficit, cæteros languidius, quoniam Ducem perdidissent, pugnantes in fugam convertit. *Sic Respublica maximo metu liberata est, & Saxones adempto rebellionis signifero, nihil ulterius quod, ... esset contra Regem moliti sunt.* Cuno cognatus Regis Dux factus est Carentinorum. Frater ejus Henricus Palatinus Comes Lothariorum, instinctu dæmonis monasticam vitam professus est in Gorzial. Sed per paucos dies, vulgante se dæmonio, quo ... usus fuerat, Sanctæ conversationis habitum, quo se angelus satanæ in

ange-

angelum lucis transfiguraverat, abjecit, uxoremque suam & possessiones desertor Dei & transfuga recepit.

1058. Rex natalem Domini Merſinburg celebravit, aderatque ibi inter alios Regni Principes, etiam Hildebrant Abbas de Sancto Paulo, mandata deferens ab Sede Apostolica, Vir & eloquentia & sacrarum literarum eruditione valde admirandus. Ego N. vulgatam toto orbe Abbatis Meginheri placitam Deo conversationem æmulatus, rei familiaris curam, ne in via Dei prægravarer, abjeci, sanctamque vestem ab ejus sanctissimis manibus, Idibus Martiis, heu nimium impar tali armaturæ, suscepi. Piæ memoriæ Stephanus Papa, qui & Fridericus, cum in civitate Florentia moraretur, iv. Kal. Aprilis naturæ mortali debitum solvit, & verè (ut speramus) de hac convalle lachrymarum ad gaudium transiit Angelorum. Indicio sunt signa & prodigia, quibus sepulchrum ejus in eadem civitate usque hodie divinitùs illustratur. Sedem Apostolicam protinus, inconsulto Rege & Principibus, invasit Benedictus quidam Lateranensis, adjutus factione popularium quos pecunia corruperat. Otto de Suinfurde Dux Suevorum obiit. Ducatum ejus Rudolfus obtinuit, & ut Regi in dubiis temerebus ex affinitate devinctior fideliorque in Rempublicam foret, soror quoque Regis ei desponsata est, tenera adhuc ætate, traditaque est Episcopo Constantiensi nutrienda, dum thoro conjugali maturesceret. Cuono Dux Carentinorum, contractis ingentibus copiis, ad occupandum Ducatum suum, quem tanto tempore, metu rebellionis non inviserat, primam profectionem parabat. Sed morte præventus, cœptum iter non explevit. Ego N. Presbyter ordinatus sum à Scafnaburg in jejunio autumnali, à Lupoldo Archiepiscopo, statimque peregrinationem Hierosolymitanam aggressus sum, zelo Dei, sed utinam secundum scientiam. Ecberdus qui & Eppo Abbas Fuld. xv. Kal. Decembris obiit. Cui Sigisfridus ejusdem cœnobii Monachus successit.

1059. Natalem Domini in civitate Marovvua celebravit in confinio sita Hungarorum & Bulgariorum. *Romani Principes satisfactionem ad Regem mittunt, se servasse fidem, quam Patri dixissent, filio quoad possent servaturos, eoque animo, vacante Romana Ecclesia, Pontificem usque ad id tempus non subrogâsse, ejus magis super hoc expectare sententiam, orantque sedulò, ut quem ipse velit transmittat, nihil ejus ordinationi obstare, si quis, non per legitimæ electionis ostium, sed aliunde ascendisset in ovile ovium. Rex habita cum Primoribus deliberatione*, Gerardum Florentinum Episcopum, in quem & Romanorum & Teutonicorum studia consenserant, *Pontificem designat*, Romamque per Gotfridum Marchionem transmittunt. Ita *Benedicto qui injussu Regis & Principum Sacerdotium usurpaverat, reprobato*, Gerardus qui & *Nicolaus* Pontificatum obtinuit. Is eodem anno ab Abbate Meginhero interpellatus propter decimationes Saxoniæ, literas & *mandata direxit Burchardo Halberstadensi Episcopo, ne statutos Patrum terminos transgrederetur, neu Monasterium Herveldense superfluis concertationibus inquietaret*, si pergeret molestus esse, necessariò se Apostolicæ auctoritatis virga usurum adversus ejus inobedientiam, præsertim, *cum Monasterium illud sub Jurisdictione esse Romani Pontificis ejus prædecessorum ejus privilegia testarentur*. Abbati quoque epistolam scripsit verbis consolatoriis, quæ usque impræsentiarum in Chartario servatur Herveldensis Monasterii. Ego exacta peregrinatione Hierosolymitana, xv. Kal. Octob. ad Monasterium reversus sum, & quod in omni illa profectione mea præcipuum a Deo postulaveram, Meginherum Abbatem superstitem inveni. Timebam scilicet, quoniam sine benedictione illius profectus fuissem, si offensus inreconciliatusque decessisset, magni criminis reum me teneri apud Dominum. Sed non abfuit propitia Divinitas redeunti, quæ tanto illo itinere sæpe usque ad ultimam necessitatem periclitatum, misericordissimè texerat. Incolumem reperi, peccatum indulsit, & quasi ex inferis redivivus emergerem, sic obviis, ut ajunt, manibus me gratulabundus excepit. Mirum autem in modum diceres, vitam ejus absolutioni meæ ex industria servatam fuisse, eodem die quo me crimine absolverat, febre correptus est, & sic per octo dies gravi ægritudine decoctus, vi. Kal. Octob. feliciter consummato cursu, quievit in Domino, Vir magnarum in Christo Virtutum, & verè, quod omnium modernorum Abbatum pace dixerim, unicum sua ætate in Teutonicis Regionibus rectè ac monasticè vivendi exemplar. Is, ut prædictum est, *cum Burchardo Halberstadensi Episcopo diuturnam traxerat litem propter decimationes Saxoniæ, quas ille Herveldensi Monasterio ereptas, per occasionem Episcopalis Regiminis sibi vendicabat*. Contra cujus improbitatem cùm nec forenses, nec Ecclesiasticæ leges quicquam valerent, & *Abbas* sæpe querimonia in jus relata surdis tribunalibus fabulam narrasset, tandem brevi antequam vita excederet, *mandavit ei* per Fridericum Palatinum Comitem, *se quidem tanquam viribus imparem, causa cadere, Deo tamen vires ad tuendam æquitatem non defuturas esse, proinde parati ambo essent, ut intra paucos dies ad tribunal æquissimi Judicis Dei causam dicerent, ut utrum ibi esse, non qui plus posset, sed cujus causa justior esset.* Nec fefellit eventus. Nam *post dormitionem Abbatis pauci dies intercesserant*, & ecce *Episcopus* cum prædictæ rei gratia synodum indixisset, & *admoto jam equo* illuc properare vellet, repentè Divina animadversione ictus *corruit, reportatusque ad cubiculum, assistentibus ocyus Presbyteris suis, per Deum obtestabatur, ut decimationes suas Herveldensi Monasterio restituerent, atque omnem in perpetuum super hac re litem præc*[illegible]*r*, scirentque, cunctis qui eadem tentassent, sic infeliciter rem cessuram, ut sibi cessisset, qui injustæ exactionis tam acerbum vindicem ipsum experiretur Dominum. Cumque Magadaburgensis & Hildensheimensis Episcopi visitatum eum advenissent, cum magno ejulatu fatebatur, se juxta prædictum eximii Abbatis ad tribunal Dei jamjam abripi, & pro invasis rebus al[illegible]s rationem exigi, rogabatque obnixè, ut missis H[illegible]eldiam nunciis, veniam sibi pro admisso supplices precarentur. Nec multo pòst diruptis miserabili genere morbi visceribus expiravit. Udo quoque Archipresbyter ejus, quo ille potissimum incentore in hanc sævitiam inarserat, quique exactor atque administer hujus calumniæ vehementissimus exstiterat, eodem anno subitanea morte, sine confessione, sine sacra communione interiit, à diabolo (ut fama vulgatior loquebatur) suffocatus. Meginhero Abbati vi. Idus Novembris substitutus est Ruothardus Corbejensis disciplinæ Monachus, qui in Monasterio Corbejensi Abbas quondam fuerat ordinatus. Sed quorundam criminum postea falsò, ut creditur, insimulatus, Abbatia amissa, nonnullos per diversa Monasteria privatus jam

exege-

exegerat annos. Burchardo Epiſcopo ſucceſſit Bucco Goslarienſis Præpoſitus. Qui prædeceſſoris ſui recenti adhuc exitio conterritus, ab infeſtatione Herſeldenſis Monaſterii temperabat. Minabatur tamen plerumq; magna ſe facturum, ſed ultra verba non proceſſit *Luipoldus Archiepiſcopus Moguntinus* VII: Idus Decembris obiit, *relicto in monumentum ſui Monaſterio Sancti Jacobi, quod propriis impenſis extruxerat Moguntiæ,* foris murum, in monte qui dicitur Specioſus. Cui ſucceſſit Sigifridus, Abbas Fuldenſis. Abbatiam verò Wideradus obtinuit ejuſdem Cœnobii Monachus, ejuſdem quoque familiæ oriundus.

1060. Rex natalem Domini Wormatiæ celebravit. Ubi & Synodus indicta fuerat, ſed excuſantibus ſe Epiſcopis per infirmitatem & peſtilentiam, quæ tunc temporis vehementer graſſabatur in Gallia, ad effectum non pervenit. Sitto Verdenſis Epiſcopus obiit, cui Rucberdus ſucceſſit. Gebehardus Ratiſponenſis Epiſcopus obiit, cui Otto ſucceſſit. Cunradus Spirenſis Epiſcopus moritur, in cujus locum Einhart promovetur.

1061. Andreas Rex Ungarorum, videns Belem quendam propinquum ſuum, Regnum affectare, & Ungaros à ſe paulatim ad eum deficere, uxorem ſuam & filium Salomonem, cui Imperator filiam ſuam parvulo parvulam deſponderat, cum multis opibus, ad Regem Henricum tranſmiſit, petens ut & ſibi miſſo exercitu ſubveniret, & ſuos, donec rebus tranquillitas redderetur, ſervaret. Rex Wilhelmum Marchionem Thuringorum, & Epponem Citicenſem Epiſcopum cum Duce Boëmorum & exercitu Bajoarico illùc miſit. Sed Marchio & Epiſcopus priores Ungariam ingreſſi, non expectato Duce Boëmorum cum Bele ſigna contulerunt, atque infinitam multitudinem Ungarorum peremerunt. Deinde *cum ex omni parte Ungari ad ferendum ſuis auxilium frequentes confluxiſſent, videntes miſſi Regis tanta multitudini ſe numero & viribus impares eſſe, finibus hoſtium excedere volebant. Verùm illi loca omnia, per quæ exitus eſſe poterat, occluſerant, tum ne quid eis aut potus in via reperiretur, providerant. Cumq; inſuper abeuntes crebra incurſione infeſtarent, & illi ſemper periculum Virtute propulſantes, magnas hoſtium ſtrages darent, tandem diuturna cæde exhauſtis viribus,* Andreas equo fortè excuſſus, pugnantium pedibus eſt conculcatus, Epiſcopus captus, Marchio fame magis, quàm ferro expugnatus, ſe dedidit. Cujus *Virtus tanta admirationi apud Barbaros fuit*, ut Joas filius Belis pro illius cum genus motibus haud deſperatæ indolis adoleſcens, ultrò Patrem exoraret, *non modo ut eum jure belli intactum fineret, ſed etiam, ut affinitate ſibi jungeret, deſponſata ei filia ſua ſorore Jojade.* Imperatrix Ducatum Bajoariæ, quem poſt mortem Cunradi filii ſui uſque ad id tempus per ſeipſam adminiſtraverat, Ottoni dedit, videns eum Virum induſtrium & juvandis Regni negotiis ſatis opportunum.

Henricus Palatinus Comes Lothariorum uxorem ſuam manu propria interfecit, & ſic tandem publicata evidentius infeſtatione dæmonis, quàm diu diſſimulaverat, miſſus eſt in Monaſterium Eſdernachen, ibique diuturna vexatione conſumptus interiit.

1062. Wilhelmus Marchio reverſus in Thuringiam, dum redire in Ungariam, & ſponſam ſuam cum magna opum ſuarum oſtentatione adducere pararet, inter eundum ſecunda manſione morbo correptus obiit. Sponſam ejus Udalricus Marchio Carentinorum cognatus ejus accepit, Marcham Otto frater ejus obtinuit. Sed *is beneficia Moguntini Epiſcopatus aliter obtinere non potuit, niſi promitteret decimas ſe de ſuis in Thuringia poſſeſſionibus daturum, & cæteros Thuringos ut idem facerent, coacturum.* Quæ res multorum malorum ſeminarium fuit, *deteſtantibus omnibus Thuringis factum ejus, & aſſerentibus, mori ſe malle, quàm Patrum ſuorum legitima amittere.* Imperatrix nutriens adhuc filium ſuum, Regni negotiis per ſeipſam curabat, utebaturque plurimum conſilio Henrici Auguſtenſis Epiſcopi. Unde nec ſuſpicionem inceſti amoris effugere potuit, paſſim fama jactitante, quod non ſine turpi commercio in tantam coaluiſſent familiaritatem. *Ea res Principes graviter offendebat, videntes ſcilicet, quòd propter unius privatum amorem, ſua, quæ potiſſimum in Republica valere debuerat, authoritas penè obliterata fuiſſet. Itaque indignitatem rei non ferentes, crebra conventicula facere circa publicas functiones remiſſius agere, adverſus Imperatricem popularium animos ſolicitare, poſtremo omnibus modis niti, ut à matre puerum distraherent, & Regni adminiſtrationem in ſe transferrent.* Ad ultimum, *Colonienſis Epiſcopus*, communicatis cum Echerto Comite, & cum Ottone, Duce Bavarorum, conſiliis, navigio per Rhenum ad locum, qui dicitur Sancti Suitberti inſula, venit, ibi cum Rex erat. Qui dum quadam die poſt ſolennes epulas factus fuiſſet hilarior, hortari eum Epiſcopus cœpit, *ut navim quandam ſuam, quam ad hoc ipſum miro opere inſtruxerat, ſpectatum procederet.* Facilè hoc *perſuaſit puero ſimplici*, & nihil minus quàm inſidias ſuſpicanti. *Cumque navim ingreſſus fuiſſet*, ſtipantibus eum his quos Epiſcopus factionis ſuæ ſocios ac miniſtros paraverat, repentè remiges inſurgunt, remis incumbunt, navim dicto citius in medium fluminis impellunt. *Rex* nova rerum facie confuſus, incertusque animi, nec aliud quàm *vim & necem ſibi paratam arbitratus, in flumen ſe præcipitem dedit, citiusq; cum aqua violentior ſuffocaſſet, niſi Ecbertus Comes* dato poſt eum ſaltu, *periclitantem*, ipſe quoque non minimum periclitatus, vix & *ægrè morti eriperet & navi reſtitueret.* Exin blanditiis, quibus poterant delinitum Coloniam perducunt. Cætera multitudo per terram ſubſequitur, criminantibus plurimis, quòd Regia Majeſtas violata, ſuique impos facta foret. Epiſcopus ut invidiam facti mitigaret, ne videlicet privatæ gloriæ potius quàm communis commodi ratione hæc admiſiſſe videretur, ſtatuit, ut Epiſcopus quilibet, in cujus diœceſi Rex tunc tẽporis moraretur, ne quid detrimenti Reſpublica pateretur, provideret, & cauſis quæ ad Regem delatæ fuiſſent, potiſſimum reſponderet. Imperatrix nec filium ſequi, nec injurias ſuas jure gentium expoſtulare voluit, ſed in propriis recedens, privata deinceps ætatem agere propoſuit. Nec multo poſt tædium paſſa ærumnarum ſeculi, domeſticis quoque erudita calamitatibus, quàm citò & velociter ex ſufflante ſpiritu Dei exſiccetur fœnum temporalis gloriæ, cogitavit ſeculo renunciare, ſtatimque ad explendum quod cogitaverat præceps abiſſet, niſi in ea impetum ſpiritus amici maturioribus conſiliis inhibuiſſent.

1063. Rex natalem Domini Goslariæ celebravit. Ubi ipſa die, dum ad veſperam ſellæ Epiſcoporum locarentur, *inter Camerarios Hecelonis Hildenſhemenſis Epiſcopi, & Camerarios Wideradi Fuldenſis Abbatis, gravis concertatio oborta eſt*, & primò jurgiis, dein pugnis res geſta eſt, citoque ad gladios prorupiſſent, niſi

Ottonis

Ottonis Ducis Bajoariorum, qui causam Abbatis tuebatur, auctoritas intercessisset. Causa verò talis erat. *Consuetudo erat in Regno per multos retrò Majores observata, ut semper in conventu Episcoporum Abbas Fuldensis Archiepiscopo Moguntino proximus assideret.* Sed Episcopus ambiebatur neminem sibi, intra dioecesim suam, post Archiepiscopum debere praeferri, animatos ad hoc & opum gloria, qua antecessores suos longè supergrediebatur, & tēporis opportunitate, quia Rege adhuc in puerilibus annis constituto, singuli quod sibi animus suggessisset, facere impunè poterant.

Gerardus Papa qui & *Nicolaus* obiit. In cujus locum per electionem Regis, & quorundam Principum Parmensis Episcopus substitutus est, & *Romam per Bucconem Halberstadensem Episcopum missus. Cui redeunti pro praemio bene curatae legationis pallium dedit, & alia quadam Archiepiscopatus insignia.* Quod Archiepiscopus Moguntinus ad obfuscandum sui prioratus fastigium factum interpretatus, indignissimè tulit. Sed per Archiepiscopi Coloniensis interventum satisfactione acceptâ, quievit indignatio ejus. Rex Pentecosten Goslariae celebravit. Ibi dum ad vespertinalem synaxim Rex & Episcopi convenissent, rursus *depositione sellarum Episcopalium tumultus exoritur*, non fortuita ut prius conversione, sed praemeditata diu machinatione. Nam *Episcopus Hildensheimensis* acceptae prius contumeliae memor, *Ecbertum Comitem, cum expeditis militibus, retrò altare occultaverat.* Hi audito tumultuantium Camerariorum strepito ocyus advolant, *Fuldensium alios pugnis, alios fustibus cadunt, prosternunt, & de sacrario Ecclesiae inopinato periculo attonitos facilè proturbant.* Quibus illicò ad arma conclamantibus, *Fuldenses* quibus arma in promptu erant, *facto grege Ecclesiam irrumpunt, in medio chori psallentiumque fratrum manus conserunt, rem non jam fustibus, sed gladiis gerunt.* Pugna atrox committitur, atque *per totam Ecclesiam pro hymnis & canticis spiritualibus, vociferatio adhortantium & ululatus morientium exauditur. Super altaria Dei tristes jugulantur hostiae, passimque per Ecclesiam sanguinis currunt flumina,* non legali ut quondam Religione, sed hostili crudelitate profusa. Episcopus Hildensheimensis capto editiori loco, tanquam militari quodam classico, suos, ut fortiter praeliarentur, hortabatur, & ne loci Religione ab armis terrerentur, suae auctoritatis & promissionis titulum obtendebat. Multi utrinque vulnerati, multi occisi sunt, inter quos praecipui erant Reginbodo signifer Fuldensis, & Bero Ecberto Comiti charissimus miles. Rex inter haec vociferans, & sub obtentu Regiae Majestatis populum adjurans, surdis sibi fabulam narrare videbatur. Tandem monitus à suis, ut vitae propriae pugna excedens consuleret, vixque inter constipatam arctius multitudinem eluctatus in Palatium se recepit. *Hildensheimenses* qui instructi praemeditatique ad pugnam venerant, *superiores efficiuntur. Fuldenses* utpote quos inermes, inopinatosque subitò exortae seditionis procella contraxerat, fusi fugatique, atque *de Ecclesia expulsi sunt.* Fores illicò obserantur. Fuldenses qui primo tumultu ad arma tollenda paulò longius discurrerant, frequentes, armatique adsunt, atrium Ecclesiae occupant, aciem instruunt, ut de Ecclesia progressos statim adoriantur. Sed nox concertationem diremit. Postero die severissimè habita quaestione, Ecbertus Comes facilè crimen removit, non tantum juris, & legum patrocinio, quantum favore & indulgentia Regis, cujus patruelis erat. Totum accusationis pondus in Abbatem versum est. Hunc, inquiunt, omnium quae acciderant caput fomitemque fuisse, hunc ad disturbandam quietem Regiae curtis praemeditato furore venisse, argumento rei esse, quod tanta vi hominum, tanta bellici apparatus pompa instructus, nullo periculi metu urgente eò venisset. Tum verò urgebat & ille Apostolicae Sanctitatis ac Mosaicae mansuetudinis Episcopus, qui tanti sanguinis effusione manus suas Deo consecraverat, & violatae Ecclesiae injurias truculentius, atque immitius, quam Rex suas, persequebatur. In quorum corpora prius ferro debacchatus fuerat, ad perimendas horum animas gladio spiritus modo fulminabat, praecidens tàm defunctos, quàm eos qui caedi superfuerant, de corpore Ecclesiae. *Abbatem*, praeter acerbitatem rei, quae acciderat, *odium* quoque *gravabat nominis monachici, quod inveterata malitia homines seculi semper obfuscare atque opprimere conabantur.* Sic undique impetitus, oppugnatus, oppressus, post tot tantasque contumelias privatus abscessisset, nisi quem nec lex, nec innocentia tueri poterant, pecunia tutata fuisset. Nam *distractis ac dilapidatis rebus Fuldensis Monasterii, se suosque charissimo mercimonio redemit.* Quantum Regi, quantū auricularijs, quantum Episcopo datū sit, haud satis certò comperimus. Cautum enim fuerat, ne passim vulgaretur. Hoc haud dubiò constat, *sic ea tempestate exhaustas atque attritas esse illius Monasterii opes, quae usque adeò temporis florentissimae erant, cunctisque Galliarum Ecclesiis eminebant, ut modò ibi prioris opulentiae vix monumenta reperias.* Abbas post haec accepta licentia, Fuldam remeavit, amaro & confecto nimis super tantis calamitatibus animo. Et ecce ibi acerbiori penè rerum asperitate excipitur, & secundum Prophetae elogium, fugiens arma ferrea, incidit in arcum aereum. *Fratres Fuldenses à principio austerum ejus,* & minus quam decuit populare, *ingenium offenderant. Auxit ipse invidiam, & facem non minimam aemulationi subdidit, praedia Ecclesiae militibus improbè erogando, & victualia fratrum, priorum Abbatum liberalitate statuta, minuendo. Murmurabant de his quotidie, & intestinis simultatibus quatiebatur Monasterium.* Tolerabantur tamen timore magis quam amore, ne scilicet immaturè vulgata querimonia, favor Regis & Principum cum tuerentur. At ubi nuncius acceptae in Goslaria cladis Fuldam venit, tum verò & recentis vulneris dolore, & praeteritorum memoria accensi, fremere omnes, & se vicissim hortari, ut tantam temporis commoditatem divinitùs oblatam non negligerent, agendo negotio nihil praeter operam industriamque suam deesse, urgeri hominem propriis iniquitatibus ad interitum, agerent nunc singuli pro virili portione & se suumque Monasterium liberarent acerrimo non patre; sed hoste, qui Fuldense nomen, coelo priùs aequatum, probro nunc ludibrioque cunctis exposuisset. Sic inflammatae seditioni, tanquam oleum igni addidit injuria recentior. Reginbodo qui in illa Goslariensi congressione occubuerat, equum unum magni pretii fratribus Fuldensibus ob recordationem animae suae dedit, quem protinus Abbas ipsis inconsultis, laico cuidam dedit. Hunc efferatis animis, intemperantissimis clamoribus fratres repetunt, diu se tyrannidem ejus, magis quam dominatum, servili patientia tulisse, non ultrà laturos fore,

redde-

redderet ocyùs per vim erepta sibi alienæ liberalitatis beneficia, si cunctaretur, non jam clandestinis mussitationibus se acturos, sed palàm aditis tribunalibus Divinam & humanam opem contra violentiam ejus imploraturos. Abbati pondus malorum primò consilium respondendi ademerat, dein totus ad preces lachrymasque versus, orare & obtestari per Deum, ne juxta vetus proverbium, ignem gladio scrutarentur, ne Goslariensis contumeliæ vulnus, recens adhuc, & necdum in cicatricem obductum, novis doloribus exulcerarent, memorarentur, calamum conquassatum non conterendum, nec linum fumigans in favillas cineresque redigendum, parcerent si minus existimationi propriæ, at calamitati ejus & miseriæ, quæ tanta esset, ut hostibus quoque suis lachrymas excutere posset, se si Angelus Domini persequens eum paululùm remisisset, si ab tantis malis, vita comite, unquam respirâsset, non modo adempta redditurum, sed duplicatis quoque muneribus cumulaturum. His qui ætate & sensu maturiores erant, citò hæc verba satisfecerant; sed juventus more suo, nihil veniæ, nihil laxamenti admittebat, diu simplicitati suæ per mollia verba insultatum fuisse, fidem ejus tanto tempore, tot rebus spectatam ultrà fallere non posse, eos mores, eam improbitatem hominis esse, quicquid urgentibus in præsentiarum malis non fecisset, id nisi iterum vis adhiberetur, perpetuò infectum fore, proptereа se ab jure suo non cessuros esse, donec ad expugnandam animi ejus duritiam, omnia divinæ, omnia humanæ opis suffragia pertentassent. Abbas diu immoratus, ubi se videt nihil supplicando agere, nec copiam sibi esse ad reddenda, quæ exigebantur, præsertim exhaustis penè cunctis opibus Monasterii, nec sufficientibus tamen ad exsaturandam ingluviem avaritiæ eorum, qui in Goslariensi tumultu læsi fuerant, tandem Regis visione accersitus, ad cohortem Regiam proficiscitur, dato necessariis suis negotio, ut terroribus & blandimentis, quaqua via possent, efferatæ juventutis animos mitigarent. Sed hoc in irritum cessit. Denique post abscessum ejus Principes juventutis quibus potissimum incentoribus tantum malum exarserat, totam adeunt congregationem, indicant animo sibi fixum esse, ut eruptione facta de Monasterio, Regem ubicunque gentium reperiatur, perquirant contra sævitiam Abbatis ejus potentiæ patrocinium exposcant, orantque, ut quibus valetudo non obsistat, secum proficiscantur, qui verò ætate vel morbo prægravante id non possint, scripti sui astipulatione factum eorum corroborent. Res fœda & dictu quoque horrenda visa est senioribus, fusique in terram per Deum precabantur, ne se & ipsum Fuldensis spei exiguum quod restabat perditum irent, turbatam graviter Goslariensi clade rem Fuldensem, si ipsi Monasterii limen ea mente excessissent, non turbandam modo; sed omnino in præceps ituram. Nihil illi his sermonibus moti, jam enim pertinacia in amentiam atque in rabiem se verterat, concitè per Monasterium discurrunt, invicem se ad audendum facinus adhortantur. & sic tandem *adulta conspiratione sedecim numero, crucem sibi præferentes, antiphona imposita, claustris Monasterii erumpunt. Sequebantur eos omnes majores natu, qui tantum aliquid sapiebant, cum tanto luctu atque ejulatu, ac si eos ad sepulturam funebris pompa ultimum vale audituros efferret.* Itaque ne rei tam atrocis novitas repentè nunciata Regi stuporem incuteret, unum ex numero suo citato, quantum poterat, equo præmittunt, qui literas ad Regem tantæ calamitatis indices perferat, & qua vi, qua necessitate, ad hæc extrema experienda coacti sint, edoceat. Ipsi paulatim pedestres servatis ordinibus subsequuntur. Postquam nuncius eò pervenit, lectæque sunt literæ, horror quidam perculit omnes qui in Palatio erant super tam procaci facto, mirabanturque *inter eximios & Apostolicæ conversationis Viros, tantum flagitii potuisse reperiri, ut privatas injurias tam pessimo exemplo ulciscerentur*, nec filii patris in ea potissimum calamitate misererentur, in qua hostes quanquam suos ad miserationem & ad lachrymas provocare potuisset. Placuit itaque omnibus insigne hoc facinus insigni aliquo exemplo vindicari. Tum *Rex consilio usus Coloniensis Archiepiscopi & Ottonis Ducis Bajoariorum*, quorum tunc arbitrio Respublica administrabatur, *præcepit, ut ipse Bajulus literarum cum aliis tribus, qui auctores seditionis fuerant, per diversa Monasteria in custodia habendi mitterentur. Ad compescendam verò cæteram multitudinem, quoniam nec spiritu lenitatis, nec virga monasticæ correptionis sanari potuissent, Abbas militari manu uteretur.* Tunc Abbas missis obviam militibus sine vi & tumultu eos Fuldam reduci jussit, & extra Monasterium custodibus adhibitis suum præstolari reditum. Ipse quoque Regi vale facto, eos è vestigio est subsecutus. Ibi collectos fratres, & primos militum Fuldensium diu ea consultatio tenuit, *laicorum an Monachorum judicio in eos animadverti oporteret.* Vicit ea sententia, quæ *censebat, eos qui excusso jugo regulæ, contempto Abbate, per contumaciam egressi & nec dum in Monasterium recepti essent, laicorum potius lege judicandos fore.* Ita Abbas laicorum jurisdictionem secutus. *duos ex eis, alterum Presbyteratus, alterum Diaconii honore insignes, jussit publice virgis cæsos & attonsos expelli. Reliquos multis plagis maceratos, per vicina Monasteria alium aliò transmisit.* De singulis tamen non pro modo culpæ, sed pro natalium suorum claritate, vel obscuritate, mitius vel atrocius sumptum supplicium est. Viderit Abbas an vi doloris impulsus, injurias suas acerbius quàm decuit vindicando, modum fortè excesserit. Id constat inustam esse ea tempestate maculam Fuldensi Monasterio, quæ longa fortitan succedentium temporum serie ablui & extergi non possit.

Bel, qui Regnum invaserat Ungarorum, obiit, Joas filius ejus *satius putans moderatis opibus in pace perfrui, quàm immoderatas ambiendo calamitatem, atque excidium parere genti suæ*, mandavit Regi Henrico, si sibi apud Salomonem filium Andreæ Regis natalibus & meritis suis condignus honor haberetur, subditum se ei fidelemque futurum, & malle beneficiis cum eo quàm armis, fide quàm acie dimicare. Eadem Ungari omnes assidua Legatione pollicebantur. Ita Rex Henricus Ungariam cum exercitu ingressus Salomonem in solium Patris restituit, juncta ei in conjugium sorore sua, ablatisque omnibus, quæ Regi scrupulum movere, vel Regni statum labefactare poterant, in pace remeavit ad Gallias.

Educatio Regis atque ordinatio omnium rerum publicarum penes Episcopos erat, eminebatque inter eos Moguntini & Coloniensis Archiepiscoporum auctoritas. A quibus cum in partem consilii Adelbertus *Bremensis Archiepiscopus* assumptus fuisset, tum propter claritatem generis, tum propter ætatis atque Archiepiscopatus prærogativam, ille *sæpius colloquendo, ob-*

M m

do, obsequendo etiam atque assentando, ita sibi Regem brevi devinxerat, ut cæteris Episcopis posthabitis, totus in eum inclinaretur, & ipse in Regno communi penè Monarchiam usurpare videretur. Secundas post eum partes agebat Wercoher Comes, juvenis tam ingenio quam ætate ferox. *Hi duo pro Rege imperitabant, ab his Episcopatus & Abbatiæ, ab his quicquid Ecclesiasticarum, quicquid secularium dignitatum est, emebatur, nec alia cuiquam licet industrio atque egregio Viro spes adipiscendi honoris ullius erat, quàm ut hos prius ingenti profusione pecuniarum suarum redemisset.* Et ab Episcopis quidem & Ducibus metu magis, quàm Religione temperabant. In Abbates verò, quòd hi injuriæ obviam ire non poterant, tota libertate grassabantur, illud præ se ferentes, *nihil minus Regem in hos juris ac potestatis habere, quàm in villicos suos vel in alios quoslibet Regalis fisci dispensatores.* Et primo quidem prædia Monasteriorum fautoribus suis prout libitum erat distribuebant, & quod reliquum erat, crebra Regalium servitiorum exactione usque ad feces ultimas exhauriebant. Dein convalescente audacia, in ipsa Monasteria impetum faciebant, atque ea inter se tanquam provincias partiebantur, Rege ad omnia, quæ jussus fuisset, puerili facilitate annuente. Itaque *Bremensis Archiepiscopus duas occupat Abbatias, Laurensem & Corbejensem,* præmium hoc asserens esse fidei ac devotionis suæ erga Regem. Ne id invidiosum apud cæteros Regni Principes foret, persuaso Rege, dat Coluniensi Archiepiscopo duas, Malmendren & Endan. Moguntino Archiepiscopo unam, in Selechinstat. Ottoni Duci Bajoariorum unam in Altaha, Rodolfo Duci Suevorum unam in Kenbeten. Igitur Bremensis Archiepiscopus, ut totam tyrannidi suæ vacantem redderet Corbejensem Abbatiam, ridiculam commentatur fabulam. Disseminatis per Curiam Regiam rumoribus, divulgat, Episcopum civitatis cujusdam transalpinæ, cui Pule nomen est, humanis rebus excessisse. Huic successorem persuaso Rege subrogat Abbatem Corbejensem, jubetque ut destitutam Rectore Ecclesiam quantotius eat invisere. Verùm inter moras quibus ille itineri necessaria parabat, dum quidam de Italia venientes, Episcopum qui mortuus dictus fuerat, vivum & incolumem nunciâssent, irridere omnes & detestari fraudem Archiepiscopi cœperunt. Tum Otto Dux Bajoariorum ad prohibendum tantum nefas Divino spiritu animatus, multis conatibus circumquaque explicitis, vix & ægrè obtinuit, ut tam Abbati quam Monasterio Corbejensi suus honor, sua dignitas incolumis servaretur. Porrò cum in Monasterium Laurense satellites Archiepiscopi venissent, nunciantes, quòd Regia donatione locus ipse in jus potestatemque Archiepiscopi concessisset, juberentque ut Abbas constituto loco non pigritaretur occurrere, tantus dolor & indignatio omnes invasit, ut nec manibus in Legatos ipsos temperâssent, nisi jus gentium plus quàm ira valuisset. Contumeliosè auditi, contumeliosius multo sunt dimissi. Quòd postquam Regi nunciatum est, missis aliis nunciis, jussit Abbati sub interminatione salutis propriæ, ut Abbatia se abdicaret, festinusque Monasterio excederet. Ille *comperta priusquam Legati advenirent Regis sententia, benignè eos suscipi jussit, atque in diem posterum, eorum, quæ in mandatis habebant, audientiam distulit. Nocte paucis sibi adhibitis inde discedens, in loca tutissima omnibus, præter admodum paucos ignoratus se recepit, cum & prius omnes Ecclesiæ thesauros clanculò exportatos in tuto locâsset.* Ita Legati die postero cui jussa Regia exponerent non habentes, multumque Viri prudentiam admirantes, infecta Legatione redierunt. Tum milites ejus quos eo tempore & opum gloria & militaris rei industria clarissimos habebat, collatis viribus, montem qui proximus adjacet Monasterio occupant, castellum extruunt, præsidium imponunt, parati Archiepiscopum ab infestatione Monasterii, capitis quoque sui periculo arcere.

1064. Causabantur Romani Principes, *quod Rex eis inconsultis Romana Ecclesia Pontificem constituisset, & ob eam injuriam defectionem meditari videbantur.* Propter quod placuit Coluniensem Archiepiscopum Romam mitti. Qui veniens eò, *cùm aliud turbatis rebus invenire non posset remedium, judicavit ordinationem, quæ inscio Senatu Romano facta fuisset, irritam fore,* & sic amoto Parmensi Episcopo, per electionem eorum Anselmum Luccensem Episcopum pro eo ordinari constituit. Verùm ubi ipse peracta Legatione regressus est in Galliam, Parmensis Episcopus armata multitudine non modica, Luccensem Episcopum Sede Apostolica per vim deturbare aggressus est. E contra fautoribus illius ad arma impigrè concurrentibus, congressio facta est, multique hinc & inde vulneribus acceptis corruerunt. Sic *depravata Ecclesiastici rigoris censura, homines non ut quondam ut præessent Ecclesiæ Dei, injecta manu trahebantur, sed ne non præessent, armata manu præliabantur, fundebantque mutuò sanguinem non pro ovibus Christi, sed ne non dominarentur ovibus Christi.* Anselmus tamen, qui & Alexander, & virtute militum & favore Principem sedem obtinuit. Alter verò etsi per contumeliam repulsus, tamen quoad vixit, ab jure suo non cedebat, huic semper derogans, hunc adulterum Ecclesiæ Dei, hunc pseudoapostolum appellans. Missas quoque seorsum celebrans, ordinationes facere, & sua per Ecclesias Decreta & Epistolas more Sedis Apostolicæ destinare non desistebat. Verùm nullus attendebat, criminantibus universis, quòd in ultionem privatæ contumeliæ, Sedem quanquam Apostolicam, homicidio maculâsset.

Henricus Augustensis Episcopus obiit, invisus Regi, *invisus* Episcopis omnibus, *propter superbè administratam Regni gubernationem*, tempore Imperatricis. Embricho ei successit Præpositus Moguntinus, Vir Pontificalis Modestiæ & Gravitatis.

Werherus Comes villam Monasterii nostri, quæ dicitur Kirchberg / inconsulto Abbate à Rege petiit, & impetravit. Pro qua recipienda diuturnum agonem desudavimus, dimicantes adversùs tanti hostis sævitiam, non armis carnalibus, sed jejoniis & crebris orationibus. Unde ille mordaciter magis quàm facetè jocari solebat, magno munere dignum se esse apud Regem, *quo Monachos ejus languidos prius in opere Dei & tepidos, novis facibus adhibitis, exuscitasset*, invitosque ad jejunia & nudipedalia coëgisset.

Sigefridus Moguntinus Episcopus, & Guntterus Babenbergensis, & Otto Ratisponensis, & Wilhelmus Trajectensis Episcopi, item alii quàm plures columnæ & capita Galliarum, autumnali tempore Hierosolymam proficiscuntur.

1065. Rex natalem Domini Goslariæ celebravit, Pascha Wurmatiæ. Ubi *Archiepiscopus Bremensis inter sacra missarum solennia*, dum debitum tantæ festivitati sermonem faceret, *hominem ab infestatione*

dæmonis

dæmonio purgavit, fusis pro eo tam suis, quàm totius populi, qui præsens erat, precibus. Ea res grandi miraculo cunctis erat, *stupentibus* scilicet, *quòd Vir tam pessimæ in populo existimationis, qui vitam Virtutum non haberet, signa Virtutum faceret.* Sed æmuli ejus invidiosè hoc interpretabantur, non meritis ejus, sed præsentium populorum supplicationi adscribendum esse tantæ rei effectum.

Ibi per concessionem ejusdem Archiepiscopi, primum se Rex arma bellica succinxit, statimq; primam susceptæ armaturæ experientiam in Archiepiscopum Coloniensem dedisset, & ad persequendum eum ferro & igni præceps abiisset, nisi res turbatas Imperatrix tempestivo valde consilio composuisset. Inter cætera id potissimum invidiæ ei erat, quòd ante aliquot annos, dum Imperatrici jus Regni rerumque gubernacula eripere vellet, ipsum penè Regem in ultimum discrimen præcipitasset.

Hecelone Argentorati Episcopo paulò antè defuncto, successor substitutus est Werher propinquus Wernheri Comitis.

Interea prædicti *Episcopi* Hierosolymam pergentes, *dum magnitudinem opum suarum, gentibus per quas iter habebant, inconsultius ostentarent, ultimum sibi periculum consciverunt,* nisi rem humana temeritate prolapsam, divina misericordia restituisset. Nam Barbaros qui ex urbibus & agris ad spectandos tam illustres Viros catervatim profluebant, primò peregrini cultus ac magnifici apparatus ingens miraculum, dein (ut fit) non minor prædæ spes ac desiderium cepit. Itaque cùm transita Licia fines Sarracenorum introissent, & jam à civitate cui Ramulo nomen est, una vel paulò plus mansione abessent, proximo parasceve ante Pascha circa tertiam diei horam *incursionem passi sunt ab Arabitis, qui comperto tam insignium Virorum adventu, undiq; ad spolia diripienda frequentes armatique confluxerant.* Plerique Christianorum religiosum putantes, manu sibi auxilium ferre, & salutem suam quàm peregrè proficiscentes Deo devoverant, armis corporalibus tueri, prima statim congressione prostrati, vulneribus multis cuncti, & omnibus, quæ habebant à filo subtegminis usque ad corrigiam caligæ expoliati sunt. Inter quos Wilhelmus quoque Trajectensis Episcopus brachio penè plagis debilitato, nudus ac semivivus relictus est. Cæteri Christiani jactu lapidum, quod genus teli fortè locus ipse affatim ministrabat, non tam periculum propulsabant, quàm mortem quæ præsens urgebat, differre conabantur. Pedetem etiam paulatim subtrahendo, ad villam declinabant, quæ ab ipso itinere spacio mediocri distabat. Capernaum hanc fuisse ex similitudine vocabuli conjiciebant. Quam ut ingressi sunt, Episcopi omnes atrium quoddam occupant, humili septum maceria & & tam fragili, ut etiam si nulla vis adhiberetur, sola vetustate facilè corrueret. In cujus medio domus erat cœnaculum habens satis editum, & ad repugnandum quasi ex industria præparatum. Hujus superiora Episcopus Moguntinus & Babenbergensis cum Clericis suis, inferiora cæteri Episcopi sibi vendicant. Laici omnes ad arcendum vim hostium, & maceriam defendendam impigrè discurrunt, & primam quidem certaminis procellam lapidum jactu, ut prædictum est, sustinuêre. Dein cum Barbari magnam telorum nubem in castra conjecissent, & ipsi plerumque impressione in eos facta clypeos & gladios manibus eorum vi extorsissent, non solum jam maceriam tueri suffi-ciunt, sed portis etiam interdum erumpere, & pugnam cominus lacessere audent. Quorum impetum dum Arabes nullo jam loco, nulla acie sustinere possent, consilium tandem à tumultuaria congressione ad obsidionem vertunt, & inedia atque lassitudine conficere aggrediuntur, quos ferro expugnare non poterant. Itaque multitudinem, qua superabundabant, conglobatis scilicet circiter XII. millibus partiuntur, ut alii aliis vicissim ad oppugnationis studium succedentes, nullam illis vel pauxillum respirandi copiam facerent, suspicantes quod propter inopiam rerũ omnium quibus vita humana sustentari solet, dimicandi laborem non diu toleraturi forent. Ita Christiani toto parasceve, toto Sabbato sancto usq; ad tertiã ferè horam Paschalis diei sine intermissione oppugnabantur, nec eis hostilis improbitas vel modicũ temporis punctũ, quo saltẽ somni perceptione corpora recrearent, indulgebat. Nã cibum nec potũ, mortem præ oculis habentes, desiderabant, nec si magnoperè desideraretur, quid sumerent, omnium inopes habebant. Cumque die tertio labore & inedia exhausti ad extremum pervenissent, & fortia plerumque conatos Viriis jejunio infracta frustraretur, quidam ex numero Presbyterorum exclamavit, *non rectè eos agere, quod in armis suis plus quàm in Deo spes ac roboris ponerent, & calamitatem quam eo permittente incidissent, propriis viribus propulsare conarentur, propterea placere sibi, ut se dederent, præsertim cum triduana jam abstinentia militaribus robus eos inutiles prorsus reddidisset, non esse Deo difficile, ut deditis eis & ab hoste sub jugum missis, misericordiam præstaret, qui suos toties etiam in ultima necessitate conclusos, mirabiliter liberasset.* Ut hoc quoque interet, Barbaros nequaquam propter ipsos occidendos tanto molimine grassari, sed ut pecunias eorum auferent, quibus si potiti fuissent, liberos eos deinceps intactosque sine vi, sine molestia abire passuros. Placuit consilium omnibus, statimque ab armis ad preces versi, per interpretem, ut in deditionem reciperentur, orabant. Quo comperto Dux Arabum citato equo in primos advolat, & cæteros quidem longius summovet, cavens, ne remerè admissa multitudine præda confusò distraheretur. Ipse decem & septem honoratissimos gentis suæ secum assumens, castra ingressus est potentia, relicto ad portas præsidii causa filio suo, ne quis fortè prædæ avidus post se non vocatus, irrumperet. Cumque admotis scalis in cœnaculum, ubi Moguntinus & Babenbergensis Episcopi latitabant, cum paucis ascendisset, Babenbergensis Episcopus, cui licet Junior ætate esset, tamen propter Virtutum prærogativam & totius corporis admirandam dignitatem præcipuus à cunctis honor deferebatur, rogat eum accepit, ut omnibus quæ haberent usque ad novissimum quadrantem sublatis, nudos se abire sineret. Ille & victoria elatus, & præter ingenitam morum barbariem, accepta quoque tot congressionibus clade, nimium efferatus, ait, *se adversus eos jam triduo, non sine grandi damno, exercitus sui ea mente bellum gessisse, ut suis conditionibus erga victos uteretur, non quas ipsi constituissent,* ne ergo falsa spe eluderentur, *se omnibus quæ haberent sublatis, carnes eorum comesturum & sanguinem bibiturum.* Nec moratus, linteum quo caput more gentis obvolverat, expediens, facto vinculo, in collum Episcopi injecit. Episcopus, ut erat Vir liberalis verecundiæ, & maturæ admodum gravitatis, ignominiam non ferens, tanto nisu *pugnum ei dedit in faciem, ut uno ictu consternatum ad-*

 pavo-

pavimentum usque præcipitem daret, vociferans insuper, prius eum pœnas, p o impietate daturum, quòd impuras manus in Sacerdotem Christi, profanus & idololatra mittere præsumpsisset. Irruunt protinus alii Clerici & laici, & tam huic quam cæteris qui in cœnaculum ascenderant, adeò arctis nexibus manus à tergo constringunt, ut sanguis plerisque rupta cute, per ungues proflueret. Perlato audacis facti indicio ad eos qui in inferiori parte domus consistebant, ipsi quoque, his qui apud se erant Arabum Principibus idem faciunt. Dein laici omnes sublato in altum clamore, vocatoque in auxilium sibi omnium rerum opifice Deo, rursus arma capessunt, maceriam occupant, præsidium quod circa portas erat, conserta manu fundunt fugantque. Et sic alacres, sic innovatis inopino successu viribus ubique rem peragunt, ut nihil lassitudinis, nihil incommodi ex triduana eis inedia & labore accessisse putares. *Alacritatem tantam repentè ex trepidis rebus & ultima desperatione coortam nimium admirati Arabes, nec aliam novitatis hujus causam suspicati, quam quòd de Principibus suis sumptum fuisset supplicium*, infestissimis animis in pugnam ruunt, & facto grege per arma, per viros in castra perrumpere parant. Et acta res foret, nisi maturè orto consilio, Christiani vinctos eo loco Principes statuerent, ubi atrocissima vis hostium & creberrimus telorum imber incumbebat, apposito super capita eorum spiculatore, qui districtum in manibus gladium tenens clamitabat per interpretem, *nisi ab oppugnatione quiescerent, non armis se adversum eos, sed Principum capitibus dimicaturos.* Tum ipsi Principes, quos præter vinculorum acerbitatem imminens quoque cervicibus gladius vehementer angebat, cum magno ejulatu suoa obtestabantur, ut moderatius agerent, ne obstinatè certamen hostibus inferentes, eos ad supplicium necemque suam, cum incisa spes esset veniæ, inflammarent. Patris periculo attonitus filius Ducis Arabum, quem ad portam atrii à Patre causa præsidii relictum suprà memoravi, citato gradu in confertissimos suorum cuneos se dedit, & furentis exercitus impetum, voce & manu increpitans, retinuit, & tela in hostes jacere prohibuit, quæ non hostes ut ipsi putarent, sed Principes sui propriis pectoribus excepturi forent. Per hanc occasionem paululum ab armis & incursionibus vacatione data, nuncius venit in castra ad Christianos, missus ab his, qui in parasceve omnibus amissis, nudi & saucii usque Ramulo pertenderant. Is amaritudine & metu confectis mentibus magnum attulit refrigerium, indicans Ducem prædictæ civitatis, licet paganum, Divino tamen (ut putabatur) instinctu animatum, cum ingentibus copiis ad ipsos liberandos advenire. Nec latere potuit Arabitas advenientium hostium fama. Statimque omnes aversis ab aliorum oppugnatione ad seipsos salvandos cogitationibus, præcipiti fuga, quò quemque spes evadendi vocabat, dilabuntur. In ea trepidatione dum alii & alia curanda discurrerent, unus vinctorum evasit, opera usus Sarraceni cujusdam quem Ducem itineris Christiani habebant, tanto omnium dolore, tanto gemitu, ut ab eo cujus indulgentia dimissus fuerat, vix manus inhiberent. Nec multo post Dux ipse (ut nunciatum fuerat) cum exercitu advenit, pacificèque in atrium à Christianis susceptus est, suspensis tamen omnibus inter spem & metum, ne fortè non sublata calamitas, sed hostis tantum mutatus esset, & propter novitatem rei difficilè credentibus, quod satanas satanan ejicere, hoc est, Paganus paganum ab infestatione Christianorum cohibere vellet. Primò omnium vinctos sibi præsentari jussit. Quos cum aspexisset, & quæ facta fuerant ordine audisset, maximas Christianis gratias egit pro magnificè gestis rebus & expugnatis Reipublicæ acerrimis hostibus, qui Regnum Babylonium jam per multos annos assiduis populationibus infestâssent, & magnas plerumque adversùm se instructas acies, commisso certamine obtrivissent. Traditos eos custodibus Regi Babyloniorum vivos servari præcepit. Ipse accepta à Christianis, quanta convenerat, pecunia, secum eos Ramulo perduxit. Inde adhibito eis expeditorum juvenum præsidio, ne qua denuò latronum incursione periclitarentur, usque Hierosolymam eos perduci jussit. Nihil deinceps difficultatis in eundo, nihil in redeundo perpessi, Liciam pervenerunt, gratias Deo referentes quòd emensis tot rerum asperitatibus vivos eos & incolumes in tutum restituisset. Ex hoc per Christianorum fines reditum facientibus, omnia cedebant ex sententia. Verùm postea quàm in Ungariam ventum est, Gunterus Babenbergensis Episcopus (heu) immatura morte præventus, prosperæ ac lætæ reversionis lugubrem omnibus exitum fecit. Decessit autem X. Kal. Aug. ætate integra & ad perfruendum hoc seculo maximè matura, Vir præter morum gloriam & animæ divitias, corporis quoque bonis adprimè ornatus. Natus erat ex primis Palatii, privatis possessionibus præter Episcopatum affluentissimus, linguâ promptus & consilio, literis eruditus tam Divinis quàm humanis, tum statura & formæ elegancia ac totius corporis integritate ita cæteris eminens mortalibus, ut in illo Hierosolymitano itinere ex urbibus & agris spectandi ejus studio profluerent, & benè secum actum crederet, cui eum videre contigisset. Unde cum positis eis in diversorio, plerumque turba intemperans propter eum nimis molesta foret, compulsus est aliquoties à cæteris Episcopis, ut in publicum procederet, & obsidentem fores multitudinem suo spectaculo à cæterorum vexatione avocaret. Tantum hunc transitoriæ felicitatis splendorem vitæ innocentia & morum temperantia clariorem in eo cumulatioremque faciebant. Nam tantam in se utriusq; hominis gloriam, quam omnes mirabantur solus ipse ita propter Deum contemnebat, ut infimæ quoque conditionis hominibus pupularem se communemque præberet, & à servis suis plerumque maximas verborum contumelias inultus acciperet. Celebri ergo pompa funeris in patriam reportatus, & magnis omnium, qui eum noverant, planctibus exceptus, in Babenbergensi Ecclesia, ubi à puero adoleverat, sepultus est. *Successit ei in Episcopatum Hermannus* Vicedominus Moguntinus, qui in eadem Hierosolymitana peregrinatione constitutus, dum cum invalescente morbo, ad exitum urgeri videret, Legationem præmisit ad necessarios suos, quibus patria excedens, suæ rei familiaris dispensationem delegaverat, petens, ut sibi ad Episcopatum qua possent ratione, aditum patefacerent. Quod & sedulò fecerunt, *profuso in coemptionem ejus argenti & auri inæstimabili pondere.*

Eilbertus Patavii Episcopus obiit, cui Altman Capellanus Imperatricis successit, qui dum ipso tempore cum cæteris Principibus Hierosolymam abiisset, per interventum Imperatricis absens designatus est Episcopus.

Arnolfus Wormstiæ Episcopus Vir pontificalis modestiæ & sanctitatis migravit ad Dominum, successitque ei, Adelbertus Monachus ex Monasterio Sancti Galli, frater Rudolfi Ducis, uno pede omninò debi-

debilis, Vir per omnia dignus spectaculo. Erat enim *fortitudinis magna, edacitatis nimia crassitudinis tanta, qua aspicientibus horrorem magis incuteret, quàm ad mirationem, nec ita Centimanus Gygas aut aliud antiquitatis monstrum, si ab inferis emergeret, stupentis populi oculos in se atque ora converteret.*

1066. *Rex natalem Domini Goslaria celebravit.* Ubi ab ipso jam initio autumni usque ad eam partem hyemis, tanquam stativis castris, se continuerat, *sumptus habens Regia magnificentia multum impares.* Nam præter pauca quæ ex reditibus Regalis fisci veniebant, vel quæ Abbates coactitio famulatu ministrabant, cætera omnia in quotidianos usus ejus quotidianis impensis emebantur. Hoc adeò fiebat *odio Bremensis Archiepiscopi, quem omnes criminabantur sub prætextu Regiæ familiaritatis, monarchiam usurpasse manifesta tyrannide. Et ipsi ergo consueta Regi servitia mittere detrectabant,* & ille in alias Regni partes Regem abducere nolebat, *ne scilicet cum aliis Principibus communicando Principatum consiliorum & familiaritatis, ipse sibi aliquid imminueret de fastigio usurpata singularitatis.* Sed non ultrà laturi injuriam videbantur Principes Regni. Archiepiscopi Moguntinus & Coloniensis cum cæteris, quibus curæ erat Respublica, crebra conventicula faciebant, atque omnes in commune quid facto opus esset consulere rogitabant. Dein jam adulta conspiratione, *diem generalis colloquii omnibus indixêre Regni Principibus, ut Triburiam convenientes,* Bremensem Archiepiscopum communem omnium hostem communibus omnes studiis oppugnarent, Regique denunciarent, aut Regno ei cedendum esse, aut familiaritate & amicitia Bremensis Archiepiscopi defugiendum. Perlato Goslariam atrocis rei nuncio, Rex ad statutam diem concitus properabat, cum quo & Werenher Comes veniens, in villam Ingelheim, cujus pars aliqua ad nostrum quoque Monasterium pertinet, hospitatum divertit. Ubi dum milites ejus ab incolis prædas agerent, & illi ad arma conclamantes manu vindicare se niterentur, atrox pugna coorta est. In qua dum Werenher Comes ad ferendam suis opem impigrè discurreret, à quodam nostri Monasterii vilissimo mancipio, vel ut alii ferunt, à fœmina saltatrice, clava percussus in capite corruit, atque ad Regem semivivus est reportatus. Admonitus ab Episcopis qui præsentes erant, ut pro peccatis suis Deo in extremo jam spiritu constitutus satisfaceret, seque Herveldensium Monachorum precibus interemptum recognoscens, villam Kirchberg, quam injustè invaserat, redderet, nullo modo adquievit, donec Episcopi consensu facto, minitarentur se ei sacram communionem morienti non daturos, nisi prius tanti peccati pondere se exonerâsset. Sic tandem pudore magis quàm Religione victus, reddidit, statimque vita excessit. *Statuta die tristis in Regem* omnium vultus, tristis erat *sententia, ut aut Regno se abdicaret, aut Archiepiscopum Bremensem à consiliis suis atque à Regni consortio amoveret.* Tergiversanti, & quid potius eligeret hæsitanti, Archiepiscopus consilium dedit, ut proxima nocte ablatis secum Regni insignibus clàm aufugeret, & Goslariam aut in alium locum se reciperet, ubi ab injuria tutus foret, donec turba hæc conquiesceret. Adveniente vespera thesauros Regios per satellites & socios fraudis suæ, jam exportare cœperat, cum repente ad ministros Regis consilium hoc, nescio quo indicio, permanavit, qui statim raptis armis curtim Regiam circumdederunt, totamque deinceps noctem ducentes pervigilem, ne quid novi accideret, asservabant. Facto manè infensis adeò animis, omnes in Archiepiscopum coorti sunt, ut nec manibus temperâssent, nisi Regia Majestas vix & ægrè iracundiam cohibuisset. Contumeliosè itaque ejectus est de curte Regia, cum omnibus tyrannidis suæ fautoribus, misitque cum eo Rex amicorum suorum non modicam manum, ne scilicet ab æmulis suis insidias in via pateretur. Sic iterum rerum publicarum administratio ad Episcopos rediit, ut singuli suis vicibus quid Regi, quid Reipublicæ facto opus esset, præviderent.

Rex Pascha Trajecti celebravit, Eberhardus Trevirorum Archiepiscopus, dum in Sabbatho sancto tantæ diei mysterium solenniter populo exhibuisset, regressus in Sacrarium caput in sinum Archidiaconi reclinavit, circumstantibusque fratribus spiritum exhalavit. *Episcopatum ejus* per interventum Coloniensis Archiepiscopi *suscepit Cuno Præpositus Coloniensis.* Graviter & *indigne nimis tulit tam Clerus quàm populus Trevirorum, quòd ipsi in electionem ejus admissi consultiq; non essent,* seque vicissim hortabantur, ut insignem hanc contumeliam insigni aliquo exemplo eluerent. Erat tum temporis Major domus Ecclesiæ Trevirorum *Diedericus Comes,* adolescens, tam natura ferox, quàm ætate. Is *die quo Episcopus urbem ingressurus sperabatur, cum ingentibus copiis ei obviam processit, atque in ipso lucis crepusculo, priusquam hospitio progrederetur, super eum irruens, paucos resistere tentantes occidit, cæteros inopino terrore perculsos facilè fudit fugavitq;, opes quas amplissimas advexerat diripuit, ipsum Episcopum captum traditumq; in manus carnificum, de rupe altissima præcipitari, & sic interfici jussit.* Corpus ejus à religiosis Viris collectum atque in Monasterio Dolejensi sepultum est, ubi usque in præsens tempus magnis, ut fertur miraculis divinitùs sæpè illustratur. Successit ei in Episcopatum Udo concordante in electionem ejus tàm Clero quàm populo.

In festis Paschalibus per quatuordecim ferè noctes continuas Cometa apparebat. Quo in tempore atrox & lacrymabile nimis prælium factum est in partibus Aquilonis, in quo Rex Anglisaxonum tres Reges cum infinito eorum exercitu usque ad internecionem delevit.

Rex Frideslare veniens gravissimam ægritudinem incidit, ita ut à Medicis desperaretur, & Principes dè Regni successione consiliis conferre cœpissent. A qua infirmitate vix dum plenè resumptis viribus Pentecosten Herveldiæ celebravit. Nec multo pòst nuptias in Triburia Regio apparatu celebravit, in conjunctione Berthæ Reginæ, filiæ Ottonis Marchionis Italorum.

Reginherus Misnensis Episcopus obiit, cui *Craft Præpositus Goslariensis* successit. Sed is dum suscepto Episcopatu, Goslariam venisset, post refectionem *in cubiculum, ubi thesauros suos, quorum nimius amator erat, nullo conscio infoderat, quasi paululum requiescere volens, sese inclusit,* cumque jam die vergente in vesperam præter modum consuetudinemque suam somno indulgere videretur, rem insolitam mirantes cubicularii, pulsare ostium cœperunt. Sed nec pulsantibus nec vociferantibus ullum dabatur responsum. Tandem *effractis foribus irrumpentes, invenerunt eum fractis cervicibus,*

colore tetro, exanimem ipsis thesauris suis miserabilem in modum incubantem. Episcopatum pro eo suscepit Benno prædictæ Goslariensis Ecclesiæ Canonicus.

1067. *Otto Marchio Thuringorum* obiit, *gaudentibus* admodum in morte ejus omnibus *Thuringis*, eo *quòd ipse primus ex Principibus Thuringorum*, ut prædictum est, *decimas ex suis in Thuringia possessionibus dare consensisset*, & per hoc calamitatem maximam genti suæ invexisse videretur. Marchiam ejus Ecbertus patruelis Regis suscepit.

Einhardus *Spirensis Episcopus obiit, cui Henricus successit* Goslariensis Ecclesiæ Canonicus, *tanta dignitatis vix dum per ætatem maturus & non tam electione Principum ad hanc profectus, quàm indulgentia Regis, cui in puerili ætate fuerat familiarissimè assentatus.*

Benno Osenbruggensis Episcopus obiit, cui alius Benno successit.

Rex in natalem S. Martini Goslariam veniens, graviter infirmari cœpit, atque eadem valetudine permultos dies laborans lecto recubabat.

1068. Rex natalem Domini Goslariæ, nec dum sospitate ad plenum recuperata, celebravit, à quo Ecbertus Marchio, exactis diebus festis, digressus, cum se in in sua recepisset, modica febre pulsatus terminum vitæ accepit. Sed Marchiam adhuc vivens adquisierat filio suo tenerrimæ ætatis infantulo, quem ei vidua Ducis Ottonis de Swinenfurt pepererat. Cui tamen ipse paucis diebus ante quàm vita excederet, repudium scribere cogitaverat, & contra leges, ac statuta canonum viduam Ottonis Marchionis matrimonio sibi jungere, quòd hæc forma elegantior, & efferatis moribus suis opportunior videretur. Sed mors opportunè interveniens, nefarios conatus ejus intercepit.

Ravenger Patriarcha Aquileiensis obiit, cui Sigehardus Cancellarius successit. Pro quo Bibo Cancellarius est substitutus.

1069. Rex natalem Domini Goslariæ celebravit, Pascha Quedelenburg, Pentecosten Coloniæ. *Post Pentecosten Wormatiæ cum Principibus Regni colloquium habuit.* Ibi primùm cum Episcopo Moguntino rem secretò agit, ejusque opem ad perficiendum, quod mente machinetur, obnixè implorat, si impetret, se deinceps ei subditum, & dicto obtemperantem fore, adhoc *Thuringos armata manu*, si aliter nequeat, *coacturum, ut decimas sine ulla in perpetuum contradictione persolvant.* Annuente Episcopo, & pactione utrinque firmata, *Rex ad publicum refert, sibi cum uxore sua non convenire*, diu oculos hominum fefellisse, ultrà fallere nolle, nullum ejus crimen quo justè repudium mereatur afferre, sed se incertum quo fato, quo Dei judicio, nullam cum ea maritalis operis copiam habere queat. *Proinde per Deum orare, ut se mali ominata compede absolvant, patianturque æquo animo discidium fieri, ut illa sibi, & ipse ei, sicut Deus velit, felicioris matrimonii viam patefaciat*, & ne quis violatum semel pudorem causetur, obstare iterum nuptura, *se sub jurejurando confirmare, quòd eam, ut acceperit, sic incontaminatam intibatamque virginitatis pudore conservaverit.* Fœda res & ab Regia Majestate nimium abhorrens visa est omnibus, qui aderant. Negotio tamen cui Rex tam fervidè animum adjecisset, detractare singuli religiosum arbitrabantur. Episcopus quoque tam pretiosa pollicitatione redemptus, quantum poterat salva verecundia, haud ægrè causam Regis tuebatur. Itaque cunctis id fieri decernentibus, Synodum conficiendo negotio indixit Moguntiæ proxima post Festum Sancti Michaelis hebdomada. Hac expectatione rebus suspensis, Regina Loresham, ut statutum tempus ibi præstolaretur, missa est. Rex aliò quò Regni negotia vocabant abiit. Interea *Dedi Marchio Saxonicus*, cùm viduam duxisset Ottonis Marchionis, tertio prius anno defuncti, prædia etiam quæ ille à diversis dominis beneficii loco habuerat, summa vi nitebatur adquirere. Cùm nullus daret postulanti, indignitatem non ferens, *Regi*, per quem potissimum stetisset ne darentur, *bellum parabat, crebrisque colloquiis Thuringos ad societatem armorum sollicitabat*, promptum hoc fore sperabat, eo quòd Rex Archiepiscopum adjuvando in exigendis decimationibus, multum à se avertisset animos eorum. Incitamentum tamen illi furoris vel maximum erat uxor sævissima. Hæc placido hominis ingenio, & per ætatem jam mansuefacto, juveniles animos inspirabat, sæpius obtundens, quia si vir esset, non inultus injurias acciperet, nec priori marito ejus audacia se imparem gereret, quo & Virtute & opulentia superior esset. Rex accepto nuncio graviter permotus, ingentes copias, & quæ pluribus etiam bellis satis essent, celerrimè contraxit. Tum verò Episcopus Moguntinus tempus se accepisse ratus, per occasionem publici belli privatum in Thuringos odium vindicaret, infestissimus aderat, Regem quàm atrocissimè rem agere instigabat, ipse quoque totis amicorum, totis Moguntini Episcopatus opibus cœpto annitebatur. Non fefellit Thuringos efferatus in se animus Episcopi, nec ipsi in eum mitiores spiritus gerentes, Legatos ad Regem miserunt, *se nihil inequum, nihil quod secus sit moliri adversùs eum, nec arma contra Rempublicam suo consilio aut favore sumpta esse, paratos se potius hostem publicum capitis quoque sui periculo expugnare, promptius autem ac devotius id facturos esse, si decimationum leges priorum Regum & Episcoporum indulgentia sibi statutas ratas inviolatasque fore pateretur, quod si Episcopus ad eos rem divinam, non divinis, sed humanis armis expugnaturus veniret, & decimas jure belli sibi extorquere vellet, quas nec jure Ecclesiastico, nec lege forensi potuisset, jampridem se sacramento obstrictos obligatosque fuisse, ut raptores & prædatores inultos non sinerent, satius sibi esse mori in bello, quam amissis patrum legitimis perjuros vivere.* Rex ad hæc benignè respondit, auxiliumque suum si in fide permanerent, certissimos sperare jussit. Dehinc ubi res matura visa est, infesto agmine Thuringiam intravit. Duo ibi castella quibus Marchio præsidium imposuerat Bichelingen & Schidingen, alterum per deditionem, alterum manu expugnatum recepit. Cæteris illico admovendus erat exercitus. Sed Marchio advertens nullo loco vel munitione sustineri posse impetum Regis, incisa spe resistendi, se suaque omnia dedidit. Thuringi, etsi ut promiserant erga Regem & causam publicam devoti fidelesque essent, in Episcopum tamen Moguntinum hostilis pleraque fecêre, probris & conviciis in faciem lacessêre, milites ejus dum prædas agerent, facto grege sæpius incursare, rapinam excutere, fundere, fugare. Nonnullos denique ministros ejus, nec hos mediocri fortuna vel humili loco ortos, dum ab exercitu Regis paulo longius prædatum abiissent, comprehensos suspenderent.

Jussum

Jussum tamen eis est ab Rege facile & contemptim, ut decimas darent, non quo recusantibus vim ferre in animo esset, sed ne non reddito, promisso, Archiepiscopum offenderet. Dedi Marchio aliquandiu habitus in custodia, tandem adempta possessionum & redituum non modica parte dimissus est. Filius ejus *Dedi Junior Patrem ea tempestate infestius acerbiusq́ quam alius quisquam insectatus est.* Ob eam rem exacto bello in ingenti gloria esse cœpit apud Regem, *egregia indolis adolescens nisi ambitionis spiritu & praepropera dominandi cupidine praeceps raperetur.* Is non multò post, cum nocte quadam ad necessitatem naturæ secessisset, apposito extrinsecus insidiatore confossus in inguine, & occisus est. Quis occis ejus author fuerit, non satis constat, quanquam dolo novercæ interfectum, vulgi sermonibus passim jactaretur. Illud haud dubiè liquet, Monasteria & Ecclesias moriente eo magna formidine exoneratas esse, cum mentibus omnium certissima opinio insedisset, eum augendarum opum studio non Deo, non homini parciturum, qui Patri proprio non pepercisset.

Imminente jam die qui scindendo Regis conjugio dictus fuerat, Rex Moguntiam concitus properabat. Et ecce inter eundum *comperit, Legatum Sedis Apostolicæ summo Moguntia adventum præstolari, qui discidium fieri prohibeat*, & Episcopo Moguntino Apostolicæ animadversionis sententiam minitetur, quòd tam nefariæ separationis se auctorem promiserit. Consternatus illico quòd rem diu exoptatam perdidisset è manibus, pariter quo venerat in Saxoniam redire volebat. Vix & ægrè tamen amicorum consiliis superatus, ne Principes Regni frustraretur, quos summa frequentia sibi Moguntiæ occurrere jussisset, *Francofurt abiit, ibiq́ eos qui Moguntia convenerant, statuto die adesse jussit.* Quò dum frequentes venissent, *Petrus Damianus*, is Legatus erat Sedis Apostolicæ, Vir ætate & vitæ innocentia admodum reverendus, *mandata exposuit Romani Pontificis: pessimam rem & ab nomine Christiano nedum ab Regio multum abhorrentem esse, quam moliretur. Si minus humanis legibus vel Canonum sanctionibus terreretur, parceret saltem famæ & existimationi propriæ, ne scilicet tam fœdi exempli venenum ab Rege sumpto initio totum commacularet populum Christianum, & qui ultor esse debuisset criminum, ipse auctor & signifer fieret adflagitium. Postremò si non flecteretur consiliis, se necessario vim Ecclesiasticam adhibiturum, & canonum lege Zelus prohibiturum. Ad hæc suis manibus nunquam Imperatorem consecrandum fore, qui tam pestilenti exemplo, quantum in se esset, fidem Christianam prodidisset.* Tum verò in eum coorti omnes qui aderant Principes, ajebant æqua censere Romanum Pontificem, & per Deum rogabant, ne crimen inferret gloriæ suæ & Regii nominis Majestatem tam turpis facti colluvione macularet, præterea ne parentibus Reginæ causam defectionis & justam turbandæ Reipublicæ occasionem daret, qui si viri essent, cum armis & opibus plurimum possent, tantam filiæ suæ contumeliam procul dubio insigni aliquo facinore expiaturi essent. Hac oratione fractus magis quam inflexus, si id inquit, fixum obstinatumque est vobis, imperabo egomet mihi, feramque ut potero onus quod deponere non valeo. Ita *efferato magis per studium concordiæ odio, annuit quidem ut in Regni consortium Regina revocaretur, ipse tamen ut congressum ejus conspectumq́ vitaret, adhibitis sibi vix XL. militibus in Saxoniam concitus rediit.* Regina cum cætera multitudine & Regni insignibus paulatim subsecuta est. Cumque ad eum Goslariam venisset, vix compulsus ille à familiaribus suis, ut ei obviam procederet, satis superq́ pro consuetudine eam benignè suscepit. Sed protinus refrigescente amore ad ingenium suum, atq; ad pristinum rigorem animū redit, *& quia consilia scindendi conjugii sæpe jam tentata non processerant, statuit deinceps communicato cum ea solum Regni nomine sic eam habere quasi non haberet.*

Maxima eo anno vinearum omniumq; sylvestrium arborum sterilitas fuit.

Meginvvardus *Abbas Hildesheimensis Abbatiam suscepit Augiensem, patefacto in eam sibi per multam largitionem aditu.*

Romuldus Constantiensis Episcopus maturæ admodum gravitatis vir obiit, cui Carolus successit Magdaburgensis Canonicus. Is à Clericis Constantiensibus primo benignè susceptus est, sed processu temporis dum pro libito suo magis quam ex ratione rem gereret, indignantes Clerici à communione ejus se abstinere cœperunt, propter Simoniacam hæresim, per quam Episcopatum usurpasse dicebatur, id quoque ei crimini dantes, quod plerosque Ecclesiæ thesauros furtivè abstulisset. Qua accusatione Romam perlata, Romanus Pontifex mandata direxit Moguntino Archiepiscopo, ne ullo modo ab eo consecraretur, donec in sui præsentia causa diligentius ventilaretur.

Tolosæ Episcopus obiit, cui Bibo Cancellarius successit, pro quo Adalbero Canonicus Metensis Cancellarius est substitutus.

1070. Rex natalem Domini Frisingæ celebravit. Episcopus Moguntinus & Coloniensis & Babenbergensis à Domino Apostolico evocati, Romam venerunt. Ibi Episcopus Babenbergensis accusatus, *quòd per Simoniacam hæresim, data pecunia, Episcopatum invasisset, multa & pretiosa munera Papa dedit, & per hæc efferatam adversum se mentem ejus ad tantam mansuetudinem reduxit*, ut qui non sine periculo honoris & gradus sui evasurus putabatur, *non solùm impunitatem criminis*, quod objectum fuerat consequeretur, *sed etiam pallium & alia quædam Archiepiscopatus insignia, ab sede Apostolica pro benedictione perciperet.* Moguntinus Archiepiscopus ultro se Episcopatu abdicare, atque in otium privatæ conversationis secedere, magnopere cupiebat. Sed tam Romani Pontificis auctoritate, quam eorum qui præsentes erant, maturioribus consiliis & vix ægrè abductus est à sententia. *Omnes in commune acerbè objurgati, quòd sacros ordines per Simoniacam hæresim venderent, & ementibus indifferenter communicarent, manusq́ imponerent, tandem accepto ab eis jurejurando, quod hæc ulterius facturi non essent, in sua cum pace dimissi sunt.*

Dux Lotharingorum Gotefridus omnibus penè terris magnitudine suarum rerum gestarum compertus & cognitus obiit, & Verdunis sepultus est, cui filius ejus Gotefridus successit, præstantis quidem animi adolescens, sed gibbosus.

Udalricus Marchio Carentinorum obiit.

Rex Pascha in Hildesheim celebravit. Ibi inter milites Regis & milites Episcopi seditio facta st. Sed milites Regis in congressione superiores facti ple-

rosq; ex militibus Episcopi peremerunt, captosq; seditionis auctores ex edicto Regis in vincula cõjecerunt.

Rex Ascensionem Domini Quedelenburg, Pentecosten Merleburg celebravit.

Augustissimum *in Quedelenburg templum*, cum omnibus attiguis sibi ædificiis, incertum, Divina ultione an fortuita calamitate, *incensum, atque in cineres redactum est.*

Clarus eo tempore in Palatio & magnæ in Republica auctoritatis erat Otto Dux Bajoariorum. Sed *sicut semper gloriam sequi solet invidia, invidentes* ei pleriq; homines nequam, qui malitiæ suæ potentiam ejus atque immoderatam gloriam obstare querebantur, *sollicitè opportunitatem ad opprimendum eum quærebant.* Itaque *quendam Egenen* nomine hominem ingenuum, sed omni flagitiorum genere infamatum, *in necem exitiumq; ejus subornaverunt. Is crimen adversus eum detulit, quod se ad occidendum Regem, precibus & pollicitationibus multis, sæpenumero sollicitasset*, atque in argumentum fidei gladium ostentabat, quem sibi ab eo in hos tam sceleratos nefariosq; usus datum asserebat. Si inficiaretur, paratum se quovis indicio verbis suis fidem facere. *Qua accusatione vulgata, hi quos ratione communis commodi aliquando offenderat, omnes infensi infestique aderant, & iracundiam Regis adversus eum inflammare summa vi, summa ope nitebantur.* Igitur *Rex* eum Moguntiam cum cæteris Principibus ad colloquium evocavit, *quid delatum esset exposuit, negantique inducias in sex hebdomadas dedit, ut* Kal. Augusti Goslariam veniens, *objectum crimen congressus cum accusatore suo manu propria refelleret.* Cum in hæc verba discessum esset, *causari Principes de iniquitate conditionis cœperunt*, nec bonum, nec æquum esse dicentes, *ut homo nobilissimus, integerrimæ apud omnes existimationis, nec ulla unquam sinistri rumoris macula attaminatus manum conserere juberetur cum homine sceleratissimo*, qui si quid ingenuitatis à parentibus accepisset, id per furta, per latrocinia, denique per omnia vitiorum probra jamdudum obliterasset. Ille tamen & indignitate rei efferatus, & Deo innocentiæ suæ teste & conscio fretus, cum quovis etiam indigno, etiam præter natales suos pugnare malebat, quàm tanti sceleris suspicione teneri. Igitur *die statuta*, ad proxima Goslariæ loca, cum armata multitudine venit, *missis ad Regem nunciis, mandavit, si sibi tuto venire, si tuto causam dicere liceret, paratum se coram venire, & conditione quam Principes Regni æquam judicassent, crimen cujus insimulatus fuerat, refellere. Rex* ad hæc atrociter & acerbè respondit, *se ei nec in veniendo, nec in causa dicenda pacem aut securitatem polliceri*, id solùm *expectare, ut juxta* condictum Goslariam cominus veniret, & si quid de innocentia sua præsumeret, *conserta cum adversario suo manu, æquissimo Judici Deo rem committeret*, ni id faceret, se omissa legum diffidentium simultate, relegato sententiarum certamine, pro convicto confessoque eum in tanti sceleris immanitate habiturum. *Relato ad Ducem hoc responso, nec tutum, nec satis honestum ejus rationibus visum est, his qui rectè ei consultum cupiebant, ut sic inflammata adversum se Regis iracundiæ illudendum se, vexandumq; objiceret, cum sibi integris ad hæc rebus & crimine necdum comprobato, tuto coràm venire non licuisset*, quod tam jure cœli quam jure fori omnibus semper reis, omnibus in causis licuisset. *Ita incisa spe veniæ, infectis rebus in sua se recepit, satius putans, quoad posset armis salutem tueri, quam ad exsaturanda hostium suorum odia turpiter more pecudum jugulari.*

Postera die Rex Principes Saxoniæ, quod ex his oriundus esset, & hi propter privatas inimicitias maxime invisum eum haberent, sententiam super eo rogavit. Qui eum tanquam manifesti criminis deprehensum, reum Majestatis judicaverunt, & si caperetur, capitali in eum sententia animadvertendum fore, decreverunt. Illico amici Regis ferro & igne persequi eum singuli pro virili portione adgrediuntur. Plerique etiam nec fide erga Regem, nec studio erga Rempub. nec ultione cujusquam privatæ injuriæ: sed sola rapinarum cupiditate arma contra eum capiunt. *Ita undique laxatis, imò ruptis irarum habenis, omnes in eum irruunt*, prædia ejus & possessiones alias diripiunt, vastant, incendunt, ministros ejus agrorumque cultores, si quos sors obtulisset, obtruncant, lacerant, jugulant. Sic postremo præter modum modestiamq; ira immoderatior debacchabatur, ut nec ab Ecclesiis, nec templis, quæ ille propriis impensis Deo construxerat, hostilis sævitiæ impetus temperaret. Deinde Rex collecto exercitu egressus, extremam operi manum per seipsum imposuit. Princeps quos ei consanguinitate vel alia necessitudine obnoxios noverat, aut acceptis obsidibus, aut jurejurando, ne ad eum deficerent, obligavit. Castellum ejus Hanenstein à quo ad primum statim belli terrorem præsidium abductum fuerat, funditùs everti jussit. Alii castello quod Tesenberg dicitur exercitum jam admoverat. Sed hi qui intus erant, etsi loci situ inexpugnabiles essent, & copiis omnibus quæ administrando bello necessariæ erant, affatim affluerent, ultrò tamen se dedere, quam ancipitem belli fortunam tentare maluerunt. Relicto illic præsidio Rex in ulteriora loca ad demoliendas uxoris quoque ejus possessiones exercitum abduxit, villas multas opibus & ædificiis ornatissimas incendit, bona diripuit, in mulieres & pueros, nam viri in montes & in saltus devios se abdiderant, fœda & hostilia multa commisit, *tantaque in ea expeditione acerba & crudelia perpessi sunt à Rege proprio homines innocentes, & nulla saltem suspicione criminis cujusquam infamati, ut nihil acerbius, nihil crudelius à barbaris perpeti potuisset.* Tandem Dux Otto perdoluit, & calamitatum pondere superata est constantia patientiæ. Itaque assumptis secum ad tria millia viris electis, & omni militaris disciplinæ studio exercitatis, impetum in Thuringiam fecit, villas Regalis fisci rebus cunctis affluentissimas incendit, prædam multam abegit, & milites suos quorum plerosque ad societatem belli sola spes rapinarum allexerat, hac primum mercede inescavit, fidosque ac firmos sibi effecit. Ita populabundus ultra Heschenenvvege pervenit. Ibi confluentibus ad se agrorum suorum cultoribus, quibus milites Regis præter miseram vitam nihil reliquum fecerant, partem aliquam prædæ distribuit, verbera divinæ animadversionis fortibus animis tolerare admonuit, & pro se, quandò arma ferre non possent, suppliciter ad Deum vota facere flagitavit. Interea Thuringi, qui se ante aliquot annos sacramento obstrinxissent, ne latrones aut raptores inultos sinerent, rerum suarum direptionibus exacerbati ad arma conclamant, conglobatis properè ingentibus copiis, hostes è vestigio insequuntur, inventisque haud procul ab Heschenenvvege certamen ineunt. IV. Non. Sep. Nec diu anceps pugna fuit. Nam his, qui cum Duce Ottone erant impigrè occursantibus, vix primam prælii procellam sustinentes in fugam vertuntur, & alii in proximos montes & sylvas

evadere,

evadere, alii pariter quò venerant, citatis equis reverti furtivo conamine nitebantur, haud satis auspicatò tentatam fortunæ aleam detestantes. Ipse denique qui primò, ut res certamini committeretur, vehementissimus auctor incentorque fuerat Rutgerus Comes, is nunc primus fugiendi auctor ac signifer apparebat, omniq; (ut vulgo dicitur) vento citatior, montes & colles modernus Idithun transmittebat. Trecenti plus minusvè in ea congressione ex Thuringis corruerunt. Ex parte altera unus occisus, duo sunt vulnerati. Dux Otto signo receptui dato, cum à cæde hostium vix & ægrè militem suum revocasset, aliquandiu eisdem castris commoratus est, & vergente jam in vesperam die plerosque Principes exercitus sui singulos in sua cum pace dimisit. Ipse adhibitis sibi quantas res poscere videbatur copiis, in ulteriorem Saxoniam contendit, ibique totam hyemem usque ad natalem Domini exegit, partim rapinis & deprædationibus victitans, partim ex possessionibus Magni Comitis, quem belli periculorumq; omnium socium & innocentiæ suæ devotissimum assertorem habebat. Is filius erat Ottonis Ducis Saxoniæ, *egregius adolescens, boni & æqui in pace supra annos suos servantissimus, & in bello audacia & virtute militari nulli secundus.* Perlato ad Regem nuncio acceptæ in Heschenenvvege cladis, omissis rebus aliis Goslariam concitus remeavit, nec inde usquam ante natalem Domini abscessit, timens scilicet, ne tam charam, tamque acceptam sibi villam, quam pro patria ac pro lare domestico Teutonici Reges incolere soliti erant, hostes per absentiam ejus, quod minitari, & crebris usurpare sermonibus dicebantur, in favillas cineresque redigerent.

Adalberus Wormaciæ Episcopus propria ut fertur, crassitudine præfocatus interiit, cui Adalbertus successit.

Kribo Diaconus frater, Wilhelmi & Ottonis Marchionum, occisus est à propriis servis suis, Vir tam Divinis quam secularibus literis adprimè eruditus, sed propter lasciviam morumque intemperantiam, meritò bonis omnibus gravis & invisus.

Sylvestrium arborum eadem quæ priore anno sterilitas permansit. Sed *vinearum tanta fertilitas fuit, ut plerisque in locis præ multitudine vix colligi vindemia posset.*

1071. Rex natalem Domini Goslariæ celebravit. Ibi per interventum Rudolfi Ducis Suevorum, Welf filius Azsonis Marchionis Italorum, Ducatum Bajoariæ suscepit. Is filiam Ottonis Ducis Bajoariorum uxorem duxerat, & per jusjurandum altera jam vice matrimonio fidē dixerat. Quamdiu itaq; res tranquillæ erant, quamdiu etiam bellum temerè cœptum sine grandi permutatione rerum sedari posse sperabat, maritalem uxori affectum & honorem deferebat, & causam soceri, quantum poterat, armis & consiliis tuebatur. At ubi animadvertit datam in eum esse sententiam, & bellum, iracundiamq; Regis magis indies adversus eum crudelescere, leges omnes, vinculaq; omnia, quibus vicissim propinquitatem firmaverant, abrupit, satius putans, perjurii crimen & violatæ fidei verecundiam sustinere, quàm res suas florentissimas, desperatis ac perditis ejus rebus, admiscere. Et primo in tam trepidis rebus petenti auxilium denegavit, dein filiam ejus à complexibus suis & thori consortio segregavit, Patrique remisit. Postremò ad ipsum ejus Ducatum occupandum omnem operam intendit, nihil pensi habens, quantum auri, quantum argenti, quantum redituum ac possessionum suarum dilapidaret, dummodo quod cupiebat, assequeretur. Directus est ergo dolus in manu ejus, & potuit & invaluit, cunctis detestantibus quod clarissimam atq; inopinatissimam in Republica dignitatem tam fœda ambitione polluisset. Noverat *Rex* haud satis placiturum Principibus Bajoariæ, quòd hoc tum contra morem & jus, tum ipsis inconsultis factum fuisset, & propterea *quantocyus ire in Bajoariam cogitabat, ut tumultum, si quis fortè oriretur, per seipsum reprimeret.* Sed è diverso haud nescius erat, si ipse longius abiisset, hostes illico in Goslariam impetum facturos, & clarissimum illud Regni domicilium in cinerem redacturos. Accepto à familiaribus suis consilio, quosdam Saxoniæ Principes illic præsidii causa reliquit, & ipse, sicut instituerat, in Bajoriam proficisci parabat. Interea *Dux Otto videns sibi nihil jam spei reliquum esse*, cujus & bona omnia flamma hostilis absumpsisset, & Ducatum alius in suam potissimum contumeliam invasisset, *statuit rem in extremum discrimen adducere*, & cum Rege ubi primùm copia fieret, collocatis signis dimicare. Itaque *montem, qui dicitur Hasengun, occupavit, ut is scilicet militibus suis quomodocunq; res in prælio cecidissent, receptui foret. Eum etsi natura & situ ipso satis munitum, munitiorem tamen manu atq; opere fecit, ibiq; convecta ex circumjacentibus agris præda Regem præstolabatur.* Rex accepto nuncio nihil moratus, quantas in ea trepidatione potuit copias ex Saxonia ex Thuringia, atq; ex Hassia celerrimè contraxit. Cæteris Principibus qui longius aberant mandavit, ut si forte res sine mora & diuturnitate confici non posset, sibi quàm citius possent armata manu concurrerent. Plurimum eo tempore Rex consiliis utebatur Eberhardi Comitis, sapientis admodum Viri. Is videns *hostes sic ad bella exercitatos, sic ipsa jam desperatione, quæ plerunq; timidis etiam virtutem addere solet, efferatos, sine magno detrimento Reip. nec vinci nec vincere posse*, abiit ad Ducem Ottonem, eumq; per Deum obtestari cœpit, ne se suosq; in tantum discrimen præcipitaret, nec dum ei omnem spem veniæ, omnem respirandi facultatem ereptam esse. Si de monte quem occupaverat, exercitum abduceret, seque Regi justis conditionibus dederet, sub juramento se ei promittere, quod & veniam culpæ, cujus insimulatus fuerat, & omnium quæ jure belli amiserat, restitutionem ei à Rege impetraret. Annuente eo, rem ad Regem detulit, & eum haud difficulter in sententiam adduxit, quippe cum tædere eum jam belli cœpisset, quod propter privatum hominis amorem à Principibus per ingenium trahi, ac segniter geri videbat. Pace per jusjurandum utrinque firmata, *induciæ datæ sunt Ottoni Duci usque in Pascha, ut Coloniam veniens, deditionem lege, quam Principes æquam judicâssent, perficeret.* Inter has inducias cùm Dux Otto exercitum, singulos in sua dimisisset, Rether Comes, partium ejus haud leve momentum, occisus est ab hostibus suis, propter quasdam privatas simultates.

Saricho Abbas Corbeiensis obiit, cui Werenher ejusdem cœnobii Monachus successit.

Rex sicut instituerat in Bajoariam abiit, ibiq; compositis mediocriter, prout tum copia erat, Regni negotiis, ad Rhenum rediit, *castellum Hamerstein*, quod à superioribus Regibus jam olim dirutum fuerat, *summo nisu instauravit.* Pascha Coloniæ celebravit. Ibique rursus Ottoni Duci inducias usque in Pentecosten dedit. Exacta solennitate Paschali Leodium abiit.

abiit. Ibi ad eum vidua Balduini Comitis venit, Regiæ Majestatis patrocinium expetens contra violentiam improbitatemque Ruberti fratris Balduini, qui & fratrem prælio victum vita privâsset, & Comitatum ejus, expulsis uxore & liberis, tyrannica crudelitate occupâsset. Non ingratum fortassis lectori fecero, si gestæ rei Historiam quàm paucis potero absoluam. *In Comitatu Balduini ejusq; familia ad* multis jam seculis servabatur *quasi sancitum lege perpetua, ut unus filiorum, qui Patri potissimùm placuisset, nomen Patris acciperet, & totius Flandriæ Principatum solus hereditaria successione obtineret. Cæteri verò fratres aut huic subditi, dictoq; obtemperantes ingloriam vitam ducerent, aut peregrè profecti, magis propriis rebus gestis florere contenderent, quàm desidia ac socordia dediti, egestatem suam vana majorum opinione consolarentur.* Hoc scilicet fiebat, *ne in plures divisa provincia, claritas illius familiæ per inopiam rei familiaris obsolesceret.* Igitur cum Balduinus senior duos genuisset filios Balduinum & Rubertum, Balduinum omnium quæ habebat hæredem instituit. Ruberto, ubi primùm ætas faciendis stipendiis matura visa est, naves paravit, aurum, argentum, & cæteras longinquæ profectionis impensas affatim præbuit, jussitque ut ad gentes exteras iret, & si Vir esset, propria sibi Virtute Regnum divitiasque pararet. Ille Patri adquiescens, assumpta secum multitudine, qua Regio prægravari videbatur, naves ascendit, & in Galliciam ire, eamq; si votis Deus successum annuisset, sibi subdere cogitavit. Cumque post paucos dies ad ignota quædam litora adplicuisset, & egressus in terram, ab incolis loci prædas agere cœpisset, illi ex omnibus partibus ad arcendam vim illicò armati conveniunt, facta congressione, eum, cum aliquandiu pugnam fortiter sustinuisset, in fugam vertunt, fugientem usq; ad naves persequuntur, sociosq; ejus benè ad internecionem prosternunt. Ipse cum paucis vix fuga elapsus, ad Patrem tantæ calamitatis nuncius rediit. A quo propter malè gestas res contumeliosè repulsus, alia rursum via quandò hæc non successisset, fortunam tentare adgreditur, omnia paratus, etiam extrema perpeti, ut maculam veterem factis recentioribus elueret. Reparatis navibus, & numero militum instaurato, marinis iterum fluctibus se credidit, in Regionem longinquam, ubi sedem vaganti Deus ostendisset, iter facturus. Et ecce post paucos dies tempestate infestissima circumventus, multis suorum naufragio amissis, ipse nudus, omniumq; rerum egens, vix & ægrè in litus evasit. De hinc assumpto plebejo habitu, inter eos qui Hierosolymam causa orationis pergebant, Constantinopolim ire parabat. Vocatus eò crebris Legationibus Normannorum, qui sub Imperatore Constantinopolitano militabant, quiq; ei, si illuc veniret, totius Græciæ Principatum pollicebantur. Sed Imperator Constantinopolitanus comperto hoc consilio, *omnia flumina, per quæ transitus in Græciam esse poterat, appositis custodibus observari fecit, ut deprehensus illicò trucidaretur.* Sic conatus cœptumq; ejus irritum fuit. Tandem advertens sic infœliciter sibi cedere quamcunq; viam tentasset amplificandæ gloriæ suæ, deinceps in perpetuum ab oppugnatione exterarum gentium animum avocavit, atq; in Frisiam quæ confinis est Flandriæ, cui Thidericus quondam Comes, & post hunc Florentius frater ejus imperaverat, irruptionem fecit. Bis ibi commisso prælio victus ac fugatus est. Tandem incolæ loci multis certaminibus exhausti, cum animum ejus vel ad mortem, vel ad victoriam obstinatum cernerent, ultrò se ei dediderunt. Quod ubi frater ejus Balduinus comperit, jam enim Pater ejus morbo ac senio confectus, naturæ concesserat, armata multitudine his eum sedibus proturbare magna vi, magno molimine parabat. Cui cum exercitu adventanti Rubertus Legatos obviam misit, obtestans per Deum, *ut se fratrem suum reminisceretur, nec jura Germanitatis, apud barbaros quoq; semper sacrosancta & inviolata polluerei; misereretur potius peregrinationis, laborum & calamitatum in quibus totam ætatem suam detrivisset, gauderet ipse beatus sorte sua, quòd totam communis Patris hereditatem, quam jure gentium secum dividere debuisset solus sine consorte obtineret; se Patriis finibus extorrem, paterna hereditate destitutum, ab summa gloria Majorum suorum ad ultimam egestatem coactum, exteras gentes bello lacessisse, terras ac maria concitasse, nihil denique prætermisisse, ne de portione paternæ substantiæ, quæ se contingeret, fratri molestus esset. Nunc laboribus exhaustum, adversitatibus defatigatum, vix & agro parvissimo terrarum angulo insedisse, cujus nullam partem constet ad ejus dominium pertinere. Postremo id se animo fixum habere, nec ab sententia ulla vi, ulla necessitate abduci posse, ut hic aut instantis jam senectutis requiem, aut honesta saltem mortis sepulchrum sit habiturus.* Nihil ille his verbis motus, exercitum haud segniter ad Frisiam admovebat. Tum Rubertus necessitate compulsus armata juventute, quam secum lectissimam habebat, obviam ei processit, commissoque prælio ex parte Balduini multò occisi, plures vulnerati, omnes in fugam versi sunt, quos dum ipse loco pulsos sistere, pugnamque restituere summo conamine moliretur, in confertissimos hostium cuneos temerè invectus, occiditur. Cujus morte comperta Rubertus illicò in Flandriam irruptionem fecit, eamque sibi tanquam ex jure debitæ successionis totam mancipavit. Filius erat Balduino impubes adhuc adolescens, & necdum armis militaribus maturus. Is repente & perempti Patris & hostilis irruptionis atroci nuncio attonitus, ad Regem Francorum, Philippum nomine, confugit, auxilium, & necis paternæ vindictam expetens, eò quòd Pater ejus tam ipsi, quam Majoribus ejus sæpe in arduis rebus commodissimè affuisset, & civitates quasdam ex his, quas Rubertus occupaverat pro donativo ab eo accepisset. Ille rei indignitate gravissimè permotus, statim temere & tumultuario tantum milite collectum exercitum duxit in Flandriam, de magnitudine virium suarum & hostis imbecillitate nimium præsumens. Sed Rubertus quò viribus erat impar, eò magis ut rem astu tractaret intentus, simulato aliquandiu metu, & fugiendi studio, ex insperato atq; ex insidiis copias suas super exercitum Regis effudit, tantumq; eis terrorem incussit, ut abjectis armis fugiendo saluti consulere summa ope conarentur. Filius Balduini cum deinceps parum spei in armis Francorũ poneret, assumpta matre sua ad Regem Teutonicorum Henricum Leodii (ut prædictum est) tum temporis positum venit, opemq; ejus adversus patrui violentiam supplex imploravit, atque ut magis eum sibi obnoxium faceret, Comitatum Reginheri quondam Comitis, cum castello munitissimo, Mons nomine, quæ scilicet prædia mater ejus à priore marito suo dotis nomine acceperat, sancto Lamperto tradidit. Quæ rursum Episcopus Leodiensis Duci Gotefrido, ille itidem ipsi filio Balduini beneficii loco dedit. Hoc Rex quasi pretio redemptus,

Epi-

Episcopo Leodiensi atq; Duci Gotefrido, item aliis Lotharingiæ Principibus præcepit, ut in arduis rebus præsidio illi essent, & Rubertum si injustè invasis sedibus ultrò excedere nollet, vi & armis expellerent. Qui protinus coadunato exercitu, in Flandriam profecti sunt. Sed comperto quòd Rubertus cum Rege Francorum jam in gratiam redisset, & expiata veteri contumelia firmum sibi eum fidelemq; fecisset, infectis rebus in sua rediêre, temerarium judicantes cum Rege potentissimo privatis viribus acie confligere. Sic *Rubertus deinceps Flandriæ Principatu in securitate potiebatur.*

Fratres de Monasterio perturbati, quotidie *aures Regias obtundebant pro repetitione Monasterii Malmendrensis*, quod Abbati ereptum, Rex consilio Bremensis Episcopi., ut prædictum est, dono dederat Coloniensi Archiepiscopo. *Cumq; nihil ille precibus*, nihil lachrymis, nihil ipsa perurgentium importunitatem *moveretur*, inito *consilio*, & ut fertur Divina revelatione ad hoc faciendum incitati, *ossa Beati Remacli levant*, Leodium deferunt, *& Rege celebri quodam loco convivium agente, super mensam ipsam apponunt*, *obsecrantes* per Deum, *ut si minus filiorum, saltem Patris tanti misereretur* jam cum Christo regnantis, & de injuriis suis quotidie ad tribunal æterni Judicis proclamationem facientis, cui nisi sua restitueret, ultra ei propter penuriam rerum necessariarum militaturi non essent. Hoc supplicationis genere quod ad captandam benevolentiam comparatum fuerat, Rex versa vice nimium efferatus, concitus se relictis epulis in Palatium proripuit, & quo exemplo in Abbatem tam audacis facti inventorem animadvertere deberet, plenus irarum cogitabat. Sed ecce *mensa cui superpositæ erant sacræ reliquiæ, Divina Virtute confracta corruit, ministroq; Regis haud obscuri nominis viro, crura pedesq; contrivit, qui paulo post exorata per intercessionem Beati Remacli pietate divina, ita pristinæ restitutus est sospitati, ut ne cicatrix quidem in argumentum læsionis ablatæ relinqueretur.* Atq; ita deinceps per totam noctem, sequentemq; diem, tanta circum sanctum corpus coruscabat miraculorum multitudo, ut corporali quodammodo proclamatione videretur Beatus Remaclus jus suum expostulare. Attonitis omnibus tantæ rei novitate, *Rex timore vehementissimo correptus*, ne fortè si cunctaretur, cœlestis in eum protinus ultio procederet, *non solùm ablata restituit, sed recentibus etiam donis pro munificentia Regia magnificè cumulavit.*

Hinc digressus Pentecosten Halberstat celebravit. Ibi Ottonem Ducem cæterosq; ingenuos, qui cum eo arma contra Rempublicam sumpsisse arguebantur, in deditionem suscepit, Principibusque Regni in custodia habendos, & statuto die sibi restituendos commendavit.

Meginwardus *Abbas Augiensis dignitate sua ultrò se abdicavit*, offensus tum infestatione quorundam militum suorum, qui eum gravibus contumeliis afficerant, tum importunitate Regis, qui frequentibus eum edictis urgebat, ut prædia Monasterii, quæ tam ejus quam priorum Abbatum largitione dilapidata, vix jam in usus fratrum sufficere poterant, militibus suis in beneficium erogaret. *In locum ejus* non per electionis ostium, *sed per Simoniacæ hæreseos cuniculum protinus irrupit Robertus Abbas Babenbergensis cognomento nummularius, annumeratis in ærarium Regis mille pondo argenti purissimi.* Hic sordidissimis quæstibus & usuris, *quas etiam privatus adhuc in Monasterio exercuerat*, infinitam sibi pecuniam conflaverat & propterea mortes Episcoporum & Abbatum anxia expectatione jamdudum suspiraverat. Cumq; eos diutius vivendo, vota sua & effrenatæ ambitionis impetum, quo præceps rapiebatur, morari, graviter & impatientissimè ferret, *eo vesania evasit, ut* præter occulta munera, quibus auriculariorum favor redimendus erat, *Regi centum pondo auri promitteret, ut ejecto eximiæ Sanctitatis Viro Abbate Widerado, sibi Abbatia Fuldensis traderetur.* Et profectò quod non nefariè concupiverat, flagitiosissimè obtinuisset, nisi pauci quibus Leges Ecclesiasticæ chariores erant, in faciem Regi, ne id faceret, obstitissent. Is pseudomonachus, dicam expressius, vi doloris impulsus, is angelus Satanæ transfiguratus in Angelum lucis, ita sanctam & angelicam Monachorum professionem infamavit, corrupit, vitiavit, *ut Monachi nostris temporibus atq; in his Regionibus non innocentia æstimentur atq; integritate vitæ; sed quantitate pecuniæ*, nec quæratur in Abbatibus eligendis *quis dignius præesse; sed quis carius Abbatiam possit emere.* Ita propria hujus invento, novo atque infausto hujus aucupio, hæc in Ecclesiam introducta est consuetudo, *ut Abbatiæ publicè venales prostituantur in Palatio, nec quisquam tanti venales proponere queat, quin protinus emptorem inveniat*, Monachis inter se non de observantia regulæ zelo bono, sed de quæstibus & usuris zelo amaro contendentibus. Sed hæc ut dignè defleri possint pro magnitudine sua, & proprio volumine, & prolixiore opus habent tragœdia. Ad cœptum potius revertamur. Advocatus Augiensis Monasterii, postquam pecuniarium hunc Abbatem advenire comperit, & quanta largitione aditum sibi in ovile Christi lupus rapax patefecisset, audivit, missa obviam Legatione denunciavit ei sub interminatione salutis propriæ, *ut intra possessiones Augiensis Monasterii præsumeret accedere, alioquin occursurum se, & armata manu vindicaturum in libertatem, quos ipse tam caro mercimonio emisset in servitutem.* His ille auditis nimium animo consternatus est, tum propter gravem jacturam pecuniarum suarum, tum propter ereptum sibi tanquam de faucibus, cui diu anxiè inhiâsset, honorem. Et primò quidem animum induxerat, rem armis experiri, & ut dici solet, ignem gladio scrutari, hoc est, Simoniacam hæresim homicidiis cumulare. Sed asserentibus his qui cum eo erant, supra vires suas esse negotium, consulto (ut dignum erat) & confecto animo abiit, in possessiones fratris sui, præstolaturus ibi, quos exitus tam tristibus initiis fors esset allatura. Nam Abbatiam Babenbergensem interea susceperat Ecebertus Gorziensis disciplinæ Monachus. Ad cujus ingressum, omnes protinus fratres, quos prior ille Abbas suis, hoc est, mercatoriæ atq; usurariæ artis disciplinis instituerat, & quasi filios pater in vitam moresque suos (pedibus ut dicitur) ire docuerat, tanquam folia quæ vento raptantur, diffugerunt.

Carolus, cui Rex Constantiensem Episcopatum dederat, assiduis proclamationibus pro ordinatione sua Sedem Apostolicam adpellabat. Econtra fratres Constantienses obstinata contentione obluctabantur, nec contra Canonum instituta is, qui præter Simoniacam hæresim, furti quoq; insimulatus fuerat, sibi Episcopus ordinaretur. Papa cum ei molesti essent, cognitionem causæ à se ad Archiepiscopum Moguntinum rejecit, jussitq; ut utrisq; vocatis ad synodum,

tem diligentissimè ventilaret, & si crimina, quæ objiciebantur, refellere non posset, nulla cum ratione consecraret. Hac de causa synodum Archiepiscopus Moguntiæ indixit in mensem Augustum. Rex concertationem hanc iniquo valdè animo ferebat, propter amicitiam Caroli, & plurima servitia, quibus etiam in re familiari plerunque sibi commodissimè assueverat, & idcircò munera sua rata ei manere cupidissimè volebat. Unde Moguntino Archiepiscopo graviter succensebat, quòd non statim eum contemptis obstrepentium fratrum simultatibus ordinâsset. Sed ille immobilis persistebat in sententia, illud præ se ferens, quàm terribiliter año superiore à Papa pro simili causa objurgatus fuisset, & quàm vix & ægrè sine damno gradus sui evasisset, & quòd postea recentibus literis Sedis Apostolicæ, ne sine diligentissima discussione manus illi imponeret, commonitus fuisset. Itaq; instantibus jam Kal. Aug. Rex Moguntiam properabat, cupiens ipse in discussione tanti negotii cum Archiepiscopo cognitor assidere. Inter eundem Herveldiam venit. Inde digressus die postera, in villam, quæ dicitur Utenhusen prandendi gratia divertit. Cumque refecti jam ferventissimo accelerandi itineris studio certatim omnes caballos repeterent, accidit, ut Lupoldus quidam de Mersburg Regi charissimus, cujus opera & consiliis familiarissimè uti solitus erat, caballo forte laberetur, & proprio mucrone transfossus illicò expiraret. Cujus calamitas intolerabili dolore & mœstitia Regem confecit, statimque Herveldiam reportatum in medio Ecclesiæ cum magnifica funebris officii pompa sepelivit. XXX. quoque mansos pro anima ejus Monasterio contradidit, in loco qui dicitur Mertenefelt. Notatum autem est, *hunc ipsum gladium fuisse, quo famosissimus quondam Rex Hunorum Attila in necem Christianorum atque in excidium Galliarum hostiliter debacchatus fuerat.* Hunc siquidem Regina Ungarorum, mater Salomonis Regis, Duci Bajoariorum Ottoni, dono dederat, cum eo suggerente atq; annitente Rex filium ejus in Regnum paternum restituisset. Cumq; eum Dux Otto filio Dedi Marchionis Dedi Juniori in argumentum pignusq; individuæ dilectionis ad tempus præstitisset, illo, ut prædictum est, perempto, Regi, & per Regem Lupoldo huic casu obvenerat. Unde plerique Ducis Ottonis fautores, Divino hunc judicio per eum, qui Ducis Ottonis fuisset, gladium, occisum interpretabantur, eò quod ad illum persequendum & de palatio ejiciendum is potissimum Regem instigâsse diceretur. *Legitur* autem *de hoc gladio* in gestis Getarum, qui & Gotthi dicuntur, *quod Martis quondam fuerit*, quem bellandi præsidem & militarium armorum primum repertorem gentiles mentiebantur, *cumque post multa tempora, pastor quidam in terra leviter absconsum deprehenderit*, ex sanguine bovis, cujus pedem dum in gramine pasceretur vulneraverat, *isque eum Attila Regi detulerit, divinationeque illi fuerit, omnium tunc temporis aruspicum responsis; quod gladius idem ad interitum Orbis terrarum atque ad perniciem multarum gentium fatalis esset.* Quod verum fuisse oraculum, multarum nobilissimarum in Galliis civitatum hodieque testantur excidia, in tantum, ut gladius ipse vindex iræ Dei sive flagellum Dei à Barbaris quoq; diceretur. Hæc, quoniam gladiis hujus mentio inciderat, per excessum sint dicta. Rex magnificè ac regaliter curato funere, Moguntiam (sicut instituerat) properavit. Cumq; statuta die in synodo cum Episcopis assedisset, aderat Carolus, aderant & fratres Constantienses, magnam ei molem criminum objectantes. Contra quos Rex quantum salva verecundia poterat, dedita opera nitebatur, & modo objecta purgare, modò pondus objectorum, quæ non poterat purgare callidis sermonibus conabatur attenuare, plerumque & jam instantium ac perurgentium procacitatem, verbis durioribus corripiebat, ac frontis impudentiam opposita auctoritatis suæ Majestate restringere tentabat. Primum & secundum diem in hoc negotio insumpsit. Cumque accusatorum constantiam, nec veritate responsionis, nec arte dictionis eludere posset, ad ultimum *probatis, quæ objecta fuerant, criminibus, baculum Episcopalem ab eo recepit.* Verbis tamen exquisitissimis mœstitiam ejus consolabatur, promittens, quod dum primum sibi opportunum fieret, benigna vice hanc calamitatem ei compensaret. Ipsis diebus Regina quæ unà cum Rege Moguntiæ aderat filium peperit. Sed is baptizatus statim obiit, delatusque in Hartesburg, ibi sepultus est. Episcopatum Constantiensem Rex Ottoni Canonico Goslariensi dedit, recensque calumniæ exemplo conterritus, confestim eum consecrari fecit, ne quis scilicet adversùs eum scrupulus denuò per dilationem consecrationis oriretur.

Inter Ducem Polonorum & Ducem Bohemorum infestissima dissensio erat. Propter quod *eos Rex in civitatem Misene autumnali tempore evocatos durius corripuit, & ut deinceps suis singuli terminis contenti essent*, nec se vicissim temerariis incursionibus lacesserent, *sub obtentu Regiæ Majestatis præcepit*, alioquin se hostem & vindicem experturus foret, qui prior alteri arma intulisset.

Hoc anno *Coloniensis Archiepiscopus expulsis de Salefelt Canonicis, vitam illic instituit monasticam*, missis eò de Sigeberg, & de Sancto Pantaleone Monachis. Quo in tempore, & ego illuc veni, conferre cum eis de ordine & disciplina Monasterialis vitæ volens, eò quod magna quædam & præclara de eis vulgi opinione jactarentur. Denique sicut vulgo assiduitate vilescunt omnia, & popularium animi novarum rerum avidi magis semper stupent ad incognita, nos quos usu noverant, nihili æstimabant, & hos, quia novum inusitatumq; aliquid præferre videbantur, non homines sed Angelos, non carnem sed spiritum arbitrabantur. Et hæc opinio, tàm Principum quàm privatorum mentibus altius pressiusque insederat. A quibus ad populum derivatus rumor tantum terroris plerisque in hac Regione Monasteriis injecit, ut ad ingressum illorum, aliàs XXX. aliàs XL. aliàs L. Monachi austerioris vitæ metu scandalizati, de Monasteriis abscederent, satiusque ducerent de salute animæ in seculo periclitari, quàm supra virium suarum mensuram vim facere Regno cœlorum. Et reverà non immeritò Dominus super nostrates Monachos despectionem effundere videbatur. Nam *quorundam pseudomonachorum privata agnomina, nomen Monachorum vehementer infamaverat, qui omisso studio Divinarum rerum totam operam pecuniis & quæstibus insumebant.* Hi pro Abbatiis & Episcopatibus aures Principum importunè obtundebant, & *ad honores Ecclesiasticos non via Virtutum*, ut Majores nostri consueverant, *sed per ambitionis præruptum, & male partarum pecuniarum profusionem grassabantur.* Denique in coemptionem exigui honoris aureos montes quotidie promittebant,

secu-

ſeculareſque emptores largitionis ſuæ immoderantia excludebant, nec venditor tantum audebat expoſcere, quantum emptor paratus erat exſolvere. *Mirabatur mundus unde tantum pecuniarum ſcateret fluvius*, unde Crœſi & Tanoli opes *in privatos homines* congeſtæ fuiſſent, & *eos potiſſimum* homines, *qui crucis ſcandalum & paupertatis titulum praeferrent, & praeter ſimplicem victum & veſtitum nihil rei familiaris habere ſe mentirentur.* Iſta Dominici agri zizania, hæc vineæ Dei arida ſarmenta & ſtipula æternis ignibus præparata totum ſacri gregis corpus quaſi tabe quadam infecerant, & ſecundum Apoſtolum: *modicum fermentum totam corruperat maſſam*, ita, ut omnes ſimiles æſtimaremur, nec eſſe in nobis putaretur qui faceret bonum, non eſſe uſque ad unum. Propter hoc Principes Regni ad inſtituendam in Galliis Divini ſervitii ſcholam, Tranſalpinos Monachos evocabant. Noſtrates autem quicunque in illorum inſtituta ultro concedere noluiſſent de Monaſteriis cum ignominia ejiciebant. Ego tamen (ut prædixi) ad eos veniens, & per XIV. hebdomadas apud eos partim in Saleſelt, partim in Sigiberg commoratus, animadverti noſtras, quam illorum conſuetudines, regulæ Sancti Benedicti melius congruere, ſi tam tenaces propoſiti, tamque rigidi paternarum noſtrarum traditionem æmulatores vellemus exiſtere.

Archiepiſcopus Moguntinus à feſtivitate Sancti Michaelis uſque in Pentecoſten mala valetudine laborabat, ita, ut etiam deſperaretur à Medicis, & de ſucceſſione ejus plerique intentiſſimis ſtudiis ſatagerent.

Carolus quem ab Epiſcopatu Conſtantienſi dejectum ſuprà diximus, regreſſus ad Magdaburgenſem diœceſim ſexto Kal. Januarii obiit.

1072. Rex natalem Domini Wormatiæ celebravit. Inde peragrata aliquanta Regni parte Goslariam regreſſus, totam ibidem quadrageſimam exegit.

Burckhardus Camerarius Archiepiſcopi Moguntini Epiſcopus ordinatus eſt in Baſilea.

Primus tunc in Palatio erat Adalbertus Bremenſis Archiepiſcopus qui triumphatis æmulis ſuis, qui eum ante aliquot annos de Palatio ejecerant, ſolus nunc Rege fruebatur, receptus non modò in gratiam & familiaritatem, ſed penè in Regni conſortium & omnium, quæ publicè vel privatim agenda erant, ſocietatem. Ita Regem callidis ſubreptionibus ſuum fecerat. Sed is morbo & ætate exhauſtus, cum diu per exquiſitiſſimas Medicorum operas morti obluctatus fuiſſet, quaſi naturam arte eludere poſſet, media nte quadrageſima XVI. Kal. April. debitum conditioni perſolvit, & pertinacibus odiis hominum, quod nunquam potuerat, vivendo, tandem aliquando ſatisfecit moriendo. Erat planè Vir admirandæ compunctionis, & potiſſimum dum ſalutarem Deo hoſtiam immolaret, totus in lachrymas effluebat. Virgo quoque, ut ferebatur, ab utero matris permanebat. Sed has in eo Virtutes omnium in oculis hominum morum inſolentia & jactantiæ levitas obfuſcabant.

Corpus ejus ex Goslaria in ſedem Epiſcopatus ſui delatum atque ſepultum eſt.

Rex Palmas Coloniæ, Paſcha Trajecti celebravit. Ubi dum ei populus vehementer obſtreperet pro injuriis & calamitatibus, quibus paſſim per totum Regnum innocentes opprimebantur, pupilli & viduæ diripiebantur, Monaſteria & Eccleſiæ vaſtabantur, & ruptis iniquitas habenis in omne quo voluiſſet facinus impunè bacchabatur, permotus tandem, vel ipſa rei acerbitate, vel proclamantium importunitate, annitentibus in hoc ipſum cunctis Regni Principibus, exoravit Colonienſem Archiepiſcopum, ut poſt ſe rerum publicarum adminiſtrationem ſuſciperet. Diu illi reſtitit petenti, partim memoria veterum injuriarum, partim quia homo totus in Deum ſuſpenſus, Divinis quàm ſecularibus negotiis implicari maluiſſet; ſuperatus tamen unanimitate poſtulantium, privatum commodum publico poſtpoſuit. Tum primùm Reſpublica in priſtinum ſtatum dignitatemque reformari cœpit, fræna que injecta ſunt vaganti uſque ad id tempus licentiæ. Nam cum Rex omnem cauſarum cognitionem à ſe ad Archiepiſcopum tanquam ad patrem ac ſalutis ſuæ tutorem rejicere ſoleret, *ille nec gratia cujuſquam, nec odio ab jure ad injuriam unquam abduci poterat, ſed judicabat omnia* ſicut ſcriptum eſt, *ſine perſonarum acceptione, nec conſiderans perſonam pauperis judicio, nec honorans vultum potentis. Divites ſi qui per potentiam pauperes oppreſſiſſe delati fuiſſent, ſeveriſſima animadverſione caſtigavit, caſtella eorum quæ malè agentibus perfugium erant, funditus everti juſſit, pleroſque ex ipſis & genere & opibus clariſſimos in vincula conjecit.* Inter quos illum noſtra ætate nominatiſſimum Egenen, qui Duci Bajoariorum Ottoni calamitatis tantæ cauſa extiterat, cùm plurimi adversùs eum pro privatis injuriis & deprædationibus faciem Regis interpellaſſent, teneri fecit, cumque catenis oneratum, plerumque ad ſpectaculum vulgi deduci juſſit, ad gratificandam ſcilicet popularium animis Regiam ſeveritatem. Poſtremò *eo moderamine, ea induſtria, atq; auctoritate rem tractabat, ut profectò ambigeres, Pontificali eum, an Regio nomine digniorem judicares*, atque in Rege ipſo, qui in cultu atque ſocordia penè præceps ierat, paternam Virtutem & paternos mores brevi exſuſcitaret.

Rex Aquilgrani profectus, Sanctum Speum confeſſorem, & brachium Juſti Simeonis, cujus mentio eſt in Evangelio, & caput Anaſtaſii Monachi & Martyris, aliorumque Sanctorum reliquias ibi accepit, atque in Harteſburg tranſtulit. *Treveris* quoque *apud Sanctum Paulinum XIII. corpora ſanctorum, Thebææ ut putatur Legionis reperta ſunt*, quorum hæc nomina in tabulis plumbeis conſcripta ibidem reperta ſunt, Palmatius, Syrſus, Maxentius, Conſtantius, Creſcentius, Juſtinus, Leander, Alexander, Sothor, Hormiſda, Papyrius Conſtans, Jovianus. *Dumq; ex crypta ubi Sancti pauſabant, terra portaretur, os quoddam incautè projectum, ſanguinem fudit non modicum, & uſq; hodie permanet ſanguinolentum.* De paſſione eorum hæc ad nos ab ipſis Treverenſibus ſcripta perlata ſunt. *Rictiovarus Maximiani Imperatoris Praefectus Legionem Thebaeam juſſu ipſius circumquaque perſecutus*, Treverim propter ipſos IV. Non. Octob. eſt ingreſſus, & eadem die occidit, ibi Ducem ejuſdem legionis, Tirſum cum omnibus comitatibus ſuis. Sequenti autem die Palmatium Trevericæ civitatis Conſulem & Patricium cum omnibus ejuſdem civitatis Principibus interfecit. Tertia vero die cædem exercuit in plebe ſexus utriuſque. Horum autem Martyrum corpora innumerabilia in Sancti Paulini Archiepiſcopi jacent Eccleſia.

Rex Ascensionem Domini Goslariæ, Pentecosten Magadaburg celebravit. Ubi Adalberto Bremensi Archiepiscopo in quadragesima (ut prædictum est,) defuncto, successorem constituit Liemarum, optimæ spei juvenem & omnium Liberalium Artium adprimè insignem. Ibi quoq; Otto Dux Bajoariorum post integrum annum deditionis suæ gratiam Regis recepit, data vel Regi, vel his qui Regi pro eo suggesserant, non modica portione prædiorum suorum.

Rex in natalem Sancti Jacobi Wormatiæ occurrit matri suæ Agneti Imperatrici de Transalpinis partibus redeunti. Ubi sex aut eo amplius annos jam demorata fuerat, sub omnia sollicitate vitam instituens, adeo ut communem humanarum vitium mensuram excederet, jejuniorum ac vigiliarum patientia. Reversionis autem ejus in Galliam hæc causa erat. *Rudolphus Dux Suevia* ab his, qui ei male consultum cupiebant, *accusatus apud Regem fuerat quod iniquum contra Regem contraq; Rempublicam moliretur.* Propter quod assiduis Legationibus ad curtim Regiam, ut causam diceret, accersebatur. Sed *ille licet ab culpa remotissimum se sciret*, conterritus tamen Ducis Bajoariæ Ottenis recenti exemplo, & aliorum quorundam, quos Rex præcipitata sententia absque discussione legitima damnaverat, *temere in periculum se dare nolebat.* Cumque esset Imperatrici ob vetus meritum suum acceptissimus, propinquitate etiam devinctus propter filiam ejus, quæ ei ut prædictum est, nupserat, sed intra paucos dies celebratæ conjunctionis decesserat, misit, eamque obnixis precibus in Galliam evocavit ad sedandam, quæ oriebatur, intestini belli tempestatem. Nam *firmiter apud se statuerat, si pax non convenisset, armata potius manu quoad posset salutem tueri, quàm probris & contumeliis deformandum Regia se tradere potentia.* Imperatrix quanquam cuncta seculi negotia Religionis obtentu in perpetuum abjurasset, nec à proposito tamen suo nimium abhorrere, nec ab Ecclesiastica functione alienum fore judicavit, si Viro optimè erga se meritò in angustis rebus opem ferret, & filio juveniliter tumultuanti modum imponeret. Venit itaque Wormatiam amplissimo stipata numero Abbatum & Monachorum, & prædictum Ducem, cùm interposita fide Coloniensis & Moguntini Archiepiscoporum, coràm venisset, omni criminis suspicione absolvit, statimque compositis propter quæ venerat, à filio abscessit, ut non tam carnali affectione quàm communis commodi ratione ad hanc secularis negotii administrationem se adductam liquidò cunctis patefaceret. Dux quoq; à Rege dimissus in pace protinus se in sua recepit, certum tenens non integro abolitas ab animo Regis inimicitias, sed ademptam interim nocendi facultatem esse. Ibi etiam Hugo Cloniacensis Abbas, qui cum Imperatrice eò advenerat, Ruberto Augiensi Abbati Romani Pontificis mandata & literas detulit, quod scilicet Apostolicæ Sedis anathemate de corpore Ecclesiæ præcisus esset, quòd omne ei Divinum officium præter Psalmodiam interdictum esset, omnis ei in perpetuum ad Abbatiam Augiensem, vel ad aliquam dignitatem Ecclesiasticam accessus occlusus esset, propterea quod de Simoniaca hæresi insimulatus, & ut objectum crimen purgaret, ad synodum secundò ac tertio vocatus venire distulisset. Ita ille compulsus à Rege baculum pastoralem, quem non ut pastor, sed ut mercenarius usurpaverat, multa cum amaritudine reddidit.

Clara & celebris valde his temporibus per Gallias erat memoria Sancti Sebaldi in Nurnberg, & sancti Heimrad in Hasengun, & magno populorum concursu quotidie frequentabantur propter opitulationes, quæ divinitus illic languentibus sæpenumero [illegible]rebantur.

Archiepiscopus Moguntinus in nativitate [illegible]ctæ Mariæ Moguntia egressus, cum in Gal[illegible] etiam quasi orationis causa profectionem simulasset, i[illegible] C[illegible]censse Monasterium secessit, dimissisque his q[illegible] una venerant, abdicatis etiam omnibus quæ hab[illegible]tuit ibi deinceps privatus ætatem agere, at[illegible]que ab omni secularium negotiorum strepitu sub v[illegible]ntariæ paupertatis titulo in perpetuum feriari. Sed br[illegible]vperstitit in proposito, revocante eum tam [illegible]ro q[illegible] populo Moguntiacensi, vix & ægrè abstractus de Monasterio, in natalem sancti Andreæ Apost[illegible] Moguntiam rediit, atque opus arduum quàm præcip[illegible] antea arripuerat, tam præcipitanter, quoniam communi omnium sententiæ obluctari non poterat, de[illegible]it.

Ruthardus Abbas Herveldensis Mense [illegible]nuario ægrotare cœpit, & sic per annum continua æ[illegible]tudine decoctus, cum evasurum se desperaret A[illegible] & pastorali dignitate, quam per infirmitatem admi[illegible]strare non poterat III. Id. Decembris ultro se ab dicavit, anno postquam Abbati Maginhero successerat tertiodecimo jam exacto. Successitque ei protinus secundum ipsius postulationem. H. ejusdem Cœnobii Monachus.

Adalbero Metensis Episcopus obiit, cui Herimannus Leodiensis Præpositus successit.

1073. Rex natalem Domini Babenberg celebravit. Ibi Bertoldo Duci Carnotensium Ducatum sine legitima discussione, absenti abstulit, & Marcwardo cuidam propinquo tradidit. Rudolfus quoque Dux Suevorum tumultum aliquem Reipublicæ machinari formidabatur. Sed discurrentes utrinque frequentes Legati, & illum, ne præcipitanter in arma prorueret, & Regem ne cunctantem obstinata importunitate lacesseret, salubri moderamine retinebant. Ibi quoque *Coloniensis Archiepiscopus offensus his quæ [illegible]nimis præter æquum & bonum fiebant in Palatio*, petiit à Rege *vacationem deinceps dari sibi ab reru[illegible] publicarum administratione*, causatus in seni[illegible]m jam vergentem ætatem, & laboriosis Regni negoti[illegible]nus minusque indies sufficientem. Quod Rex haud difficulter annuit, quia pravis libidinibus su[illegible] & juvenilibus ineptiis jam dudum animadverterat [illegible] um graviter offendi & plerunque quantum salva Regia dignitate poterat, pro virili portione obniti. Is ergo ubi se in sua recepit, *Rex tanquam [illegible] Pædagogo liberatus, statim in omnia genera [illegible]rum, ruptis omnibus modestia & temperantia [illegible] præcipitem se dedit. Montes omnes collic[illegible] Saxonia & Thuringia castellis munitissimis ext[illegible] præsidiumque imposuit. Quibus cùm villa[illegible] ria minus sufficerent, permisit, ut ex proximis [illegible] & agris hostili more prædas agerent*, & ad i[illegible]là [illegible]al[illegible]la munienda circumquaque manentes cog[illegible] & impensas affatim convectare & per se ipso[illegible] manu desudare. Verùm ne manifestè [illegible]ranni[illegible]is notaretur, si contra innocentes atque in Reg[illegible]m propriam tam barbara crudelitate grassaretur, ut impietatem suam quadam Religionis specie pal[illegible]aret,

Archi-

Archiepiscopum Moguntinum modis omnibus instigavit, ut decimationes Thuringiæ, sicut ante plures annos instituerat, exigeret, pollicens se ei in exigendo summa ope affuturum, & dicto obtemperare nolentes Regia Majestate coacturum, *ea tamen pactione, ut ipsarum decimationum partem sibi, quæ & Regia magnificentia & tanto labore suo digna foret, tribueret.* Ita *Episcopus* vanissima spe animatus, *Synodum indixit in Erphesfurd* VI. Id. Martii. Statuto die *aderat Rex, aderat Archiepiscopus, stipatus uterque magno grege Philosophorum, imò Sophistarum, quos* ex diversis locis summo studio *conciverant, ut Canones sibi non pro veritate; sed pro Episcopi voluntate interpretarentur*, & causam ejus quomodo veris non poterant, sophisticis allegationibus roborarent. Assidebant ergo cum Rege & Archiepiscopo Mogontino Herimannus Babenbergensis Episcopus, Heccl Hildesheimensis Episcopus, Eppo Citicensis Episcopus, Benno Osenbruggensis Episcopus. Qui non ad discutiendam juxta Ecclesiasticas leges causam fuerant evocati, sed ut id quod Rex volebat, arte dictionis & sententiarum pondere, postremò qua possent ratione & consilio obtinerent, quamquam plerique eorum, id quod Rex moliebatur vehementissimè improbarent, sed ne libere quod sentiebant eloquerentur, & Regis terrore & privata Archiepiscopi amicitia inhibebantur. Habebat præterea Rex circa se armatorum copias non modicas, quibus eos si qui fortè negotium interturbare conarentur, militari manu coerceret. Thuringorum spes & fiducia potissimum in Abbate Fuldensi & Abbate Herveldensi nitebatur, quod hi Ecclesias decimales plurimales & prædia iobinita haberent in Thuringia, & hi, si causa cecidissent, sibi una cadendum esset. Qui *publica discussione interpellati pro decimarum redditione*, primo per Deum *rogabant Archiepiscopum, ut antiquitùs tradita Monasteriis suis legitima rata inconvulsaq. manere sineret, quæ & Sedes Apostolica & veteribus & recentibus scriptis crebro sibi firmâsset, & præcessores ejus Moguntini Pontifices summi ac Sanctissimi Viri usq. ad Luipoldum Episcopum nunquam infringere tentassent.* Id atroci responso Archiepiscopus repulit, scilicet *præcessores suos sua ætate pro suo arbitratu Ecclesiæ Dei moderatos fuisse, eosque rudibus in fide auditoribus & penè adhuc neophytis lac potum dedisse, non escam & sapienti dispensatione multa indulsisse, quæ processu temporis, dum in fide convaluissent, successorum suorum industria resecari vellent. Se autem jam adulta, vel potius senescente Ecclesia, spiritualia comparare spiritualibus, nec jam parvulis lac; sed perfectis solidum cibum ministrare, atque a plus Ecclesia leges Ecclesiasticas exigere. Proinde esse eis aut ab unitate Ecclesiæ secendendum, aut Legibus Ecclesiæ æquanimiter adquiescendum.* Tum illi rursus per Deum orare, ut si in Romani Pontificis auctoritate, si in Caroli aliorumque Imperatorum privilegiis, si præ... totum ejus Moguntinorum Pontificum indulgentia, nihil sibi præsidii aut spei reliqui esset, ipsarum saltem decimarum eam ipse partitionem fieri sineret, quam & Canonum scita æquam judicâssent, & cæteræ per orbem terrarum Ecclesiæ usitatam haberent, scilicet ut quarta parte ipse pro suo suorumque missorum servitio contentus, tres reliquas portiones Ecclesiis, quibus antiquitus attitulatæ fuissent, permitteret. Econtra Episcopus non ea mente se ait tantum laborem trivisse, & jam per decem fermè annos laboriosum hoc saxum volvere, ut tandem aliquando voti compos effectus, ultro jure suo cederet, & tanto molimine extortas eis decimas ipsis pro libito suo partiendas addiceret. Primus ac secundus dies in hac concertatione jam fluxerat, ancipiti adhuc fortuna, utra pars utri cessura foret. Jamque *in eo res vertebatur, ut Thuringi improbata Synodo Sedem Apostolicam appellarent. Sed Rex sub attestatione nominis Divini affirmabat, se in eum,) si quis id præsumpsisset, capitali sententia animadversurum*, & omnia quæ ejus essent usque internecionem dissipaturum, cladenique ejus diei multis postea seculis non abolendam. Ita Abbas Herveldensis suorum periculo conterritus, quoniam aliud in arctum conclusis rebus non patebat effugium, rem consilio Regis permisit, quatenus prout ipse bonum & æquum judicaret, causam inter se & Archiepiscopum terminaret. Diu igitur habita deliberatione *in hanc tandem pactionem mediante Rege Abbas & Archiepiscopus consenserunt, ut Abbas in decem suis decimalibus Ecclesiis duas partes decimarum, tertiam Archiepiscopus acciperet. In reliquis vero ejus Ecclesiis dimidia Abbati, dimidia Archiepiscopo contingeret. Ubi vero Ecclesia decimalis propria Archiepiscopi esset tota illi et decima cederet. Præterea ut omnes Dominicales Archiepiscopi curtes, in quacunque essent parochia ab omni penitus decimarum exactione immunes manerent.* Sub jugum misso Abbate Herveldensi, statim *Thuringi omni spe adempta*, eo quòd in illius prudentia & eloquentia plurimum fiduciæ sibi posuissent, *non ultra restiterunt, sed decimas in reliquum absque retractatione dari professi sunt. Fuldensis Abbas* aliquantis postea diebus obstinatus in proposito perstitit. Sed cum nec Regis gratiam recipere, nec ad sua redeundi licentiam impetrare posset, nisi in communem sententiam concederet, tandem *rerum difficultate superatus, ad hanc conditionem* non tam consilio quàm imperiu & metu Regis *coactus est, ut in cunctis decimalibus Ecclesiis partem dimidiam decimarum ipse, dimidiam Archiepiscopus acciperet: Dominicales autem curtes suas sicut Archiepiscopus omnes ab omni decimarum redditione liberas haberet.* Tum Rex sciens haud bene placitura Romano Pontifici, quæ gesta fuerant, sub interminatione gratiæ suæ utriq. Abbati præcepit, ut neque per seipsos, neque per nuncium, neque alio quovis modo pro infirmanda Synodo Apostolicam Sedem interpellarent.

Atque ita omnibus quæ intenderat pro voluntate exactis, concitus Ratisponam contendit, sanctum Pascha ibi celebraturus. Cumq; in civitate Augusta diem Palmarum ageret, Rudolphum Ducem Suevorum & alios quosdam qui sinistrum aliquid contra Remp. moliri jam pridem delati fuerant, in gratiam recepit. Dein Sanctum Pascha, sicut instituerat, Ratisponæ, Pentecosten in Augusta celebravit.

Alexander Papa, qui & Anshelmus *decessit, cui Romani protinus inconsulto Rege successorem elegerunt Hildebrandum*, Virum sacris literis eruditissimum, & in tota Ecclesia tempore quoque priorum Pontificum omni Virtutum genere celeberrimum. Is quomodo zelo Dei ferventissimus erat, Episcopi Galliarum protinus grandi scrupulo permoveri cœperunt, ne Vir vehementis ingenii & acris erga Deum fidei districtius eos pro negligentiis suis quandoque discuteret. Atque ideo *communibus omnes consiliis*

Regem adorti, orabant, ut electionem quæ ejus injussu facta fuerat, irritam fore decerneret, asserentes, quod nisi impetum hominis prævenire maturaret, malum hoc non in alium gravius, quàm in ipsum Regem redundaturum esset. Statim *Rex à latere suo Eberhardum Comitem misit, qui Romanos Proceres conveniens causam ab eis sciscitaretur, quare præter consuetudinem Majorum, Rege inconsulto, Romanæ Ecclesiæ Pontificem ordinassent*, ipsumq; si non idoneo satisfaceret, illicitè acceptâ dignitate abdicare se præciperet. Is veniens Romam benignè à prædicto Viro susceptus est. Cumque illi mandata Regis exposuisset, *respondit, se Deo teste, honoris hujus apicem nunquam per ambitionem affectâsse, sed electum se à Romanis & violenter sibi impositam fuisse Ecclesiastici Regiminis necessitatem, cogi tamen nullo modo potuisse, ut ordinari se permitteret, donec in electionem suam tam Regem, quàm Principes Teutonici Regni consensisse certa Legatione cognosceret*, hac ratione distulisse adhuc ordinationem suam & sine dubio dilaturum, donec sibi voluntatem Regis certus inde veniens nuncius intimaret. Hoc ubi Regi est renunciatum, libenter suscepit satisfactionem, & lætissimo suffragio ut ordinaretur, mandavit. Quod & factum est anno sequente in Purificatione Sanctæ Mariæ.

Interea hi qui in castellis suprà memoratis erant, graviter nimis imminebant populo Saxoniæ & Thuringiæ. Omnia quæ in villis & agris erant indies eruptione facta diripiebant, tributa & vectigalia sylvarum & camporum importabilia exigebant, & plerunque sub prætextu decimarum totos simul greges abigebant. Ipsos Provinciales, & plerosq; ex his honesto loco natos, & re familiari florentissimos, vilium mancipiorum ritu servire sibi cogebant. Filias eorum & uxores conscîis & penè aspicientibus maritis, violabant. Nonnullas etiam vi in castella sua raptas, & quanto tempore libido suggessisset, impudicissimè habitas, ad ultimum maritis cum ignominiosa exprobratione remittebant. Quorum si quis inter tantam mala suspirare & internum animi dolorem levi saltem querimonia solari atq; evaporare ausus fuisset, statim, velut qui gravem injuriam Regi fecisset, in vincula conjiciebatur. Nec inde exire poterat, nisi totius suppellectilis suæ distractione vitam salutemq; suam redemisset. *Cumq; ex omnibus locis catervatim quotidie pro his Regiam Majestatem interpellarent*, quæ unicum ante hac omnibus afflictis refugium esse consueverat, *cum gravi contumelia rejiciebantur*, dicente Rege, *ista eos pro injusta decimarum retentione pati, seque tanquam vindicem causa Dei necessariò armata manu eos coercere, qui Legibus Ecclesiasticis sponte nollent adquiescere.* Itaq; videns *Rex* omnes circumquaq; manentes metu attonitos, & ad suscipiendas qualscunque imposuisset conditiones patientissimos, magnum quiddam & à nullo Majorum suorum ante hac tentatum *machinari cœpit*, videlicet *ut omnes Saxones & Thuringos in servitutem redigeret, & prædia eorum fisco publico adjiceret.* Cavebat tamen ne consilium hoc immaturè vulgatum, & effectu careret, & Principibus Regni justæ murmurationis occasionem præberet. Itaq; secretò cum Rege Danorum colloquium facit, & cum eo magna quadam parte Saxoniæ, quæ Udoni Marchioni pertinebat, paciscitur, ut in conficiendis rebus quas animo agitabat, auxilio sibi foret, & se Saxonibus ex uno latere bellum inferente, ipse eos ex alio latere adoriretur. Idipsum aliis qui Saxoniæ contigui erant Regibus & gentibus injungit. Ubi satis adminiculorum visum [illegible] cunctis Regni Principibus expeditionem indixit [illegible] Polonos, id causæ prætendens, quod Bohemos contra vetitum suum bello impetiissent, & fines eorum ferro & igne infestâssent. Hanc ut dixi causam in promptu habebat. Cæterùm ut fama vulgatior postmodum [illegible]quebatur, sub occasione Polonorum *volebat* in Saxoniam exercitum ducere, & *deletis usque ad internecionem Saxonibus loco eorum, gentem Suevorum constituere. Hæc enim illi gens erat acceptissima, & eorum plerosq; obscuris & pene nullis Majoribus ortos amplissimis honoribus extulerat, & primos in Palatio [illegible]rat, & ad eorum nutum cuncta Regni negotia [illegible]nebantur.* Quæ res cum valde exosum invisumque Principibus reddiderat, & eorum plerique i[illegible] tatem rei non ferentes, nisi pro responso necessariò evocati in totum Palatio abstinebant. Igitur exercitum suum in expeditionem adunari constituit, septimo die post assumptionem Sanctæ Dei Genitricis Mariæ. Qua expectatione suspensis & intensis omnibus, ipse jam ferocius solito atque infestius agebat, *post abstis Principibus, solos circa se Suevos assiduè habebat, ex his sibi auriculares à secretis, ex his tam [illegible] rium quam publicorum negotiorum procuratores instituebat.* Tum *Saxones omnes servilis conditionis e[illegible] crebro sermone usurpabat*, nonnullos etiam ex eis missis nunciis objurgabat, cur sibi juxta conditionem natalium suorum, ut ipso verbo utar, serviliter non servirent, nec de reditibus suis fiscalia sibi obsequia impenderent. Contradicentes quasi qui Majestatem Regiam violâssent, totis Regni viribus persequi & de Regno proturbare minabatur. His atq; hujusmodi indiciis *Principes Saxoniæ malum* quod cervicibus suis impendebat, *animadverterunt*, itamque graviter ancipiti periculo permoti *clandestina conventicula crebrò faciebant, & se vicissim quid [illegible] opus esset, in medium consulere hortabantur.* Una omnium voluntas, eadem *erat sententia*, eamque dato & accepto vicissim sacramento confirmabant, malle se mori, atque *extrema omnia prius experiri, [illegible] acceptam à parentibus libertatem per dedecus am[illegible]re.* Hujus conjurationis auctores ac signiferi [illegible]dam erant Bucco Halberstatensis Episcopus, [illegible] Dux quondam Bajoariæ atq; Herimannus frater Ottonis Saxonici Ducis, qui superiore anno dec[illegible]erat. Sed Bucco licet frequentibus injuriis à Rege l[illegible]tus fuisset, tamen quia Vir eximiæ Sanctitatis erat, & [illegible] primæ in Ecclesia Dei existimationis, credi nullo modo potest, aliter in hanc audaciam prorupisse, [illegible] Dei & sola communis commodi ratione. Cæteri [illegible] ter publicam gentis suæ causam, etiam privat[illegible]dio jampridem à Rege desciverant, propter M[illegible]num Ottonis Ducis Saxonici filium quem Rex in de[illegible] acceptum jam per biennium in custodia tenebat. [illegible] veniam admissi non aliàs impetrare poterant n[illegible]catu & aliis, quæ sibi ex defunctis parentibus h[illegible]cario jure competebant, in perpetuum se [illegible] Quod ille nulla ratione se facturum protestaba[illegible], etiam si sibi quicquid ætatis reliquum esset, in [illegible]dia & in vinculis exigendum, etiam si per omnes [illegible]ciatus & per omnia suppliciorum genera anim[illegible]nenda esset. Cumq; nihil supplicando, nihil [illegible] atq; infinita prædia offerendo, nihil sua uterque ipsum Regem atq; erga Rempublicam multa sæpe benemerita commemorando, proficerent, ad ul[illegible]mum *Otto Dux quondam Bajoariæ seipsum Regi obtulit,*

quam-

quamdiu vellet in vinculis habendum, & omnia ſua tanquam priori conventione nihil actum eſſet, pro arbitratu ſuo diſtribuenda, *dummodo propinquum ſuum*, qui ſolo ſuarum partium ſtudio in eam calamitatem devenerat, *deditione abſolveret*. Adhæc fertur Rex atrox nimis dediſſe reſponſum, ipſum & omnia quæ ipſius eſſent, jampridem deditionis jure in poteſtatem Regiam ceſſiſſe, nec eum objecto quondam crimine adhuc ita purgatum, ut ſui vel ſuarum rerum jure gentium traditionem ullam liberam haberet. Ea vox acerbè prolata, acerbius eſt accepta, magnumque odii ſeminarium irarumque fomitem miniſtravit. His auctoribus ortis ſeditio, ita brevi totum Saxoniæ populum quaſi rabie quadam infecit, ut omnis dignitas, omnis conditio, omnis ætas quæ modò faciendis ſtipendiis idonea foret, uno animo, pari voluntate, ad arma conclamaret, & ſe ſub ſacramento promitteret, aut obſtinatè morituros, aut gentem ſuam in libertatem vindicaturos. *Erant in ea conjuratione* Principes iſti, Wezel Magdaburgenſis Archiepiſcopus, Bucco Halberſtatenſis Epiſcopus, Hezel Hildensheimenſis Epiſcopus, Werenher Merſburgenſis Epiſcopus, Eilberthus Mindenſis Epiſcopus, Immet Poderbrunnenſis Epiſcopus, Friderich Mimegardefurdenſis Epiſcopus, Benno Miſinenſis Epiſcopus. Otto Dux quondam Bajoariæ, Udo Marchio, Dedi Marchio, & omni Marchione animoſior atque implacatior uxor ejus Adela, Egbertus Marchio Thuringorum puer adhuc infrà militares annos, Friderich Palatinus Comes, Diedericus Comes, Adalbertus Comes, Otto Comes, Conradus Comes, Henricus Comes, tum vulgus promiſcuum ſupra LX. millia erat, quid ad aſſerendam libertatem patriæ legesq; tuendas promptiſſimo animo manus operamq; ſuam promittebant. Et verè Divinitùs oblatam ſibi eſſe occaſionem dicebant, qua jugum iniquiſſimæ dominationis à cervicibus ſuis excuterent. Dux Saxoniæ necdum aliquis conſtitutus fuerat, quia, ſicut ſuprà memoratum eſt, Dux Otto paulò ante humanis rebus exceſſerat, & filius ejus Magnus cui Ducatus legitima ſucceſſione debebatur, adhuc in caſtello Hartesburg deditus ſervabatur, & quia Rex in bona ejus inhiaverat, id præſtolari putabatur, ut malorum pondere ac longæ deditionis tædio fatigatus, ultrò jure ſuo cederet, & Ducatum cui Rex voluiſſet, dandum permitteret. Liemarus Bremenſis Archiepiſcopus, Eppo Citicenſis Epiſcopus, & Benno Oſenbruggenſis Epiſcopus, quia in communem ſententiam gentis ſuæ concedere nolebant, de finibus Saxoniæ effugati, ad Regem ſe contulerunt, eiq; toto belli hujus tempore individui comites adhæſerunt. Igitur circiter Kal. Auguſti *adulta jam ſatisq; roborata conjuratione Legatos mittunt ad Regem*, tum temporis Goslariæ conſtitutum, *poſtulantes, ut expeditio, quam in Polonos inſtituerat, ſibi remitteretur*, ſe adverſum acerrimos hoſtes Luticios die ac nocte in procinctu atque in acie ſtare, & ſi paululum manus remittant, illico finibus ſuis inſultantes adverſarios, & omnia cæde atque incendio depopulantes aſpicere. Ad horum vim arcendam vix ſibi ſatis copiarum eſſe. Proinde *ſtultum* fore, *ut exteris ac longe poſitis gentibus arma inferant, qui domeſticis ac penè inteſtinis ſine intermiſſione bellis quatiuntur.* Præterea poſtulant, *ut caſtella quæ ad everſionem Saxoniæ per ſingulos montes colliculosque extruxerat, dirui juberet. Ut Principibus Saxoniæ, quibus ſine legitima diſcuſſione bona ſua ademerat, ſecundùm Principum ſuorum Juriſdictionem ſatisfaceret. Ut relicta interdum Saxonia, in qua jam à puero reſidens otio atque ignavia penè emarcuiſſet, etiam alias Regni ſui partes inviſeret. Ut viliſſimos homines quorum conſilio ſeque Remque publicam præcipitem dediſſet, de Palatio rejiceret, & Regni negotia Regni Principibus, quibus ea competerent, curanda atque adminiſtranda permitteret. Ut abdicato grege concubinarum, quibus contra ſcita canonum, attrito frontis rubore, incubabat, Reginam quam ſibi ſecundùm Eccleſiaſticas traditiones thori ſociam Regnique conſortem delegiſſet, conjugali loco haberet & diligeret. Ut cætera flagitiorum probra quibus dignitatem Regiam adoleſcens infamaverat, nunc ſaltem maturato ſenſu & ætate abdicaret. Poſtremò* per Deum rogant, *ut juſta poſtulantibus ſponte annueret, nec ſibi magni cujusquam atque inuſitati facinoris neceſſitatem imponeret.* Si ita faceret, ſe promptiſſimo animo ei, ſicut hactenus, ſervituros, eo tamen modo, quo ingenuos homines atque in libero Imperio natos Regi ſervire oporteret. Sin autem, Chriſtianos ſe eſſe, nec velle hominis, qui fidem Chriſtianam capitalibus flagitiis prodidiſſet, communione maculari. Quod ſi armis cogere inſtituiſſet, ſibi quoq; nec arma deeſſe, nec militaris rei peritiam. *Sacramento ſe ei fidem dixiſſe, ſed ſi ad ædificationem, non ad deſtructionem Eccleſiæ Dei Rex eſſe vellet, ſi juſtè, ſi legitimè, ſi more Majorum rebus moderaretur, ſi ſuum cuique ordinem, ſuam dignitatem, ſuas leges tutas inviolatasque manere pateretur.* Sin illa prior ipſe temeraſſet, ſe jam ſacramenti hujus religione non teneri, ſed quaſi cum barbaro hoſte & Chriſtiani nominis oppreſſore, juſtum deinceps bellum geſturos, & quoad ultima vitalis caloris ſcintilla ſupereſſet, pro Eccleſia Dei, pro fide Chriſtiana, pro libertate etiam ſua dimicaturos. Vehementer Regem permovit hæc legatio. Verum conſiliariis ejus dicentibus, quòd ad primum belli terrorem, tanti motus irarum deflagraturi eſſent, paululum reſumpto ſpiritu, leviter & contemptim Legatis reſpondit, nihilq; certi reportantes dimiſit. Quod ubi ſuis nunciârunt, atrox omnium mentibus ira incanduit, ſeque mutuo ſermone, ut contemptum ſui manu vindicarent, hortabantur. *Obſtinatum*, inquiunt, *in malis ingenium, niſi acrior vis adhibeatur emolliri non poterit*, & niſi ad vivum propiusque medullas mucro adigatur, ſenſum doloris non admittet. Igitur armati inſtructique Goslariam contendunt, ibique mediocri à villa intervallo caſtra locant, ſtatimque efferato animo in eum irruiſſent, & jus ſuum non jam Rhetoricis allegationibus, ſed bellicis terroribus expoſtulâſſent, niſi Bucco Halberſtatenſis Epiſcopus, & pauci admodum qui ſanum aliquid ſapiebant, impetum tumultuantis turbæ ſalubri moderatione inhibuiſſent. Rex accepto nuncio vicini jamque inſtantis periculi graviter mente conſternatus, properè in Hartesburg ſe contulit, eoque ſecum Regni inſignia & theſaurorum ſuorum, quantam in ea trepidatione potuit, partem convexit. Erant tum temporis cum eo Eppo Citicenſis Epiſcopus, & Benno Oſenbruggenſis Epiſcopus, eorumque conſilio & prius tranquilla, & nunc turbata Republica, omnia faciebat. Caſu quoq; nuper advenerat, neſcio quid privatæ cauſæ acturus in Palatio, Bertoldus Dux quondam Carentinorum. Huic Rex quàm ſanctis obteſtantibus ſe purgabat, quod Ducatum ejus nulli alii tradidiſſet,

sed

ed Marcwardus privata præsumptione fines alienos invasisset, nec ei quicquam de jure suo propterea imminutum esse, si suo injussu, sine consulto Principum honores publicos homo ineptissimus temerâsset. Ille licet hæc ficta esse sciret, & Regis maliciam non tam voluntate, quàm fortunæ violentia correctam esse, tamen suscepit satisfactionem, promisitque operam suam Reipublicæ utilitatibus nusquam defuturam. Hunc itaque, quia Vir erat summæ prudentiæ & popularis Eloquentiæ, *cum duobus* supra memoratis *Episcopis Rex Legatum misit ad Saxones.* Ad quos cum venissent, rogabant eos per Deum, *ut ab armis quæ honesto licet nomine, pessimo tamen exemplo, sumpsissent, maturè discederent, nec rem supra modum supraque vires suas tentarent, quæ à cæteris Regni Principibus nimium improbanda fo ret, utpote quam nec sua, nec Majorum suorum memoria unquam gens ulla tentâsset, justam eorum esse causam, quos summis sæpe injuriis Regis inclementia ad hæc extrema experienda coëgisset, honori tamen suo magis consulendum, quàm iracundiæ, & deferendum Regiæ Majestati, quæ apud Barbaras etiam nationes semper tuta inviolataque fuisset.* Proinde remisso armorum strepitu, pacatis animis, sopitis simultatibus, tempus locumque constituerent, quò Rex totius Regni Principes evocaret, ut juxta communem sententiam & objecta purgaret, & quæ correctionis egere viderentur, corrigeret. Ad hæc illi: *Non eadem*, inquiunt, *cæteris Regni Principibus, & nobis incumbit necessitas rebellionis. Cæteris enim gentibus vacatione data, & penè feriatis omnibus, nos solos sibi peculiariter elegerat, quos secundùm Prophetæ elogium in plaustris ferreis, quorum Regionibus, post initum semel Principatum, nunquam excederet, quibus post erepta patrimonia, libertatem quoque eriperet, & natalibus omnium infamatis durissimæ servitutis jugum injiceret, ad quorum oppressionem singulis montibus colliculisque præsidium imponeret, ut aquas nostras pecunia bibere, & lingua nostra precio comparare cogeremur, quorum uxores & filias militibus suis publicè libidinis victimas prostitueret, quorum terram, quod omnium, quæ passi sumus, gravissimum ducimus, inauditis adinventionibus, nec Christiano ore nominandis criminibus incessaret.* Si cum cæteris Regni Principibus hæc nobis communis esset injuria, meritò ad illorum cognitionem communemque audientiam nos rejiceret. Nunc autem, cum nobis aut privata calamitate cadendum, aut privata Virtute injuriis sit obviam eundum, nihil nostra interest, super nostris miseriis aliorum expectare sententiam. Quapropter si eum malefactorum tandem aliquando piget pœnitetque, in argumentum non fictæ pœnitentiæ, castella quæ in perniciem nostram extruxit, absque procrastinatione diruat, patrimonia nobis per vim seu per calumniam erepta, restituat, postremò jusjurandum nobis det, quod legitima genti nostræ à primis temporibus constituta, nunquam deinceps infringere moliatur. Si hoc facit, licet sæpe elusi, sæpe verbis pacificis in dolo irrisi, tamen utcunque adhuc credimus bona pollicenti. Sin autem, omni dilatione relegata, nec expectatis aliarum gentium, aut aliorum Principum decretis jugum quod cervicibus nostris impendet, excutere conabimur, liberosque nostros, nostra vel morte vel victoria in libertatem asseremus. In hæc verba Legatos dimiserunt. Qui iterum missi, iterumque remissi in eadem eos sententia obstinatos invenerunt. Itaq; omnes vias, per quas descensus esse poterat de castello, adhibitis custodibus, observari statuerunt, summa ope id præcavendum æstimantes, ne qua ei copia fieret effugiendi, & in alias Regni partes bellum transferendi. Et profectò si id ritè curassent, facili dispendio & paucis admodum diebus res conficeretur, quæ postmodum tanto tempore tracta, in extremum pene discrimen cunctas Regni Provincias attraxerat. Neque hoc ipsum Regem latebat. Idcirco modis omnibus intentus agebat, qualiter hostium custodias falleret, & de angustiis Saxoniæ in latissimam Regni aream bellum trajiceret; maximeque ad Episcopos Rheni quos sibi ob crebra sua merita fidos firmosq; in adversis fore sperabat. Castellum in altissimo colle situm erat, & uno tantum itinere ipsoque difficillimo adiri poterat. Cætera montis latera vastissima sylva inumbrabat, quæ exinde per multa millia passuum continua vastitate in latum extenditur, usque ad confinium Thuringiæ. Et ideò nulla obsidentium diligentia conclusis egressum vel ingressum eripere poterat. *Rex collato cum suis consilio, frequentes ad eos Legatos mittebat, pacem postulans, & omnium, quæ illos offenderant emendationem pollicens.* In quam actionem intentis suspensisque omnibus, & jam propter res bene gestas immatura securitate torpentibus, *nocte quadam, cum nihil minus suspicarentur,* ipse Bertoldum Ducem, & duos supra memoratos Episcopos & alios plerosque familiares suos secum assumpsit, & præmissis ante se in sarcinis Regni insignibus, & quanta tempus & res patiebantur, parte thesaurorum, *clàm egressus est de castello, dato negotio his, qui intus remanebant, ut postera die, quanta possent arte, præsentiam sui simularent & hostium animos à suspicionibus fuga sua avocarent.* Triduo per vastissimam sylvam jejuni (ut ferunt) gradiebantur, angustissimo & paucis ante hac comperto tramite, quem venator quidam Dux itineris, dum venandi studio solertius sylvarum abdita rimaretur, deprehenderat, undique circumspectantes gladium & ad quemlibet perstrepentis auræ sonitum, incursus hostium jamque jugulo incumbentem interitum formidantes. Quarto die inedia, vigiliis ac longi itineris labore usque ad extremam lassitudinem confecti Eschenewege pervenerunt. Ubi cibo somnoque paululum recreati, postero die Idib. Aug. cum jam miles frequentior ad Regem confluere cœpisset, Herveldiam contenderunt. Quatuor deinceps diebus ibidem commoratus est, operiens exercitum, quem in expeditionem contra Polonos de toto Regno suo evocaverat. Jam enim dies instabat, quem coadunando militi constituerat. Adelbero Würceburgensis Episcopus, & Herimannus Babenbergensis Episcopus, & alii plerique Principes, qui ad militiam proficiscentes in vicina loca jam devenerant, audito quod acciderat, properè ad Regem adhuc Herveldiæ constitutum, concurrerunt. Rudolfus Dux Suevorum cum Episcopis Rheni, Sueviæ, atque Bajoariæ circa Moguntiam castris positis, nuncium Regis præstolabatur, per quem certius edoceretur, quonam in loco ei occurrere deberet. Audierat enim eum ab hac expeditione ad alia Regni negotia animum

negotia animum revocâsse, sed quænam mutandæ sententiæ necessitas repentè incidisset, certò nō compereras. Plerique tamen jactitabant, cum conjurationis hujus conscium participemque extitisse, ideoque tam lento gradu ad malitiam procedere, ne aut Regi in tanto discrimine, contra propositum suum, pudore victus auxilium præberet, aut si negaret, defectionem suam consiliumque immaturè prodere cogeretur. Rex itaque missis nunciis mandavit, ut tam ipse quàm cæteri, qui cum eo erant Principes, citato quantum possent itinere, sibi occurrerent in villa, quæ dicitur Capella haud procul ab Herveldia. Quo cum venissent, pedibus eorum provolutus, orabat per respectum Dei, sub cujus testificatione sibi fidem dixissent, ut super infelicibus eventis suis misererentur pariter & indignarentur, cōmunia ipsorū beneficia prærepta sibi esse paucorū malignitate, qui immemores jurisjurandi, immemores beneficiorū, quibus eos sæpenumero & privatim & publicè sibi obligâsset, cum Regno etiam vitam sibi eripuissent, nisi fugæ præsidio periculum declinâsset, violatæ Regiæ Majestatis injuriam non ad se solum pertinere, publicam esse contumeliam omnium eorum qui se Regem creâssent, & quorum auxilio ab improbis hominibus tutus esse debuisset: proinde omnes pro virili portione satagerent, ne Regia dignitas, quam à Majoribus suis honestissimam atque præclarissimam acceperant, sua ignavia fuscaretur, neve tam pessimum exemplum suorum temporum ad posteros suos inultum transmitterent. Hæc memorando, tam deformitate casuum suorum, quàm miserabilis querimoniæ prosecutione omnibus qui aderant lachrymas excussit. *Erant, qui censerent*, quomodo in expeditionem contra Polonos armati instructique venissent, *ut protinus in Saxoniam exercitus duceretur*, & recentis contumeliæ vulnus recentis vindictæ antidoto curaretur. *Alii decernebant, non esse rem præcipitanter adgrediendam, gentem Saxonum esse robustissimam*, & bellorum usu propter ingenitam feritatem exercitatissimam, *quæ insuper frequentibus injuriis efferata, ruptis jam omnibus juris & legum retinaculis, aut mori aut vincere sit obstinata.* Propterea dandas sibi esse, quibus domum redeant, copias instruant, impensas augeant, ut multiplicatis sumptibus ad protrahendum in quaslibet moras bellum durare valeant. Horum sententia ab omnibus comprobata decrevit Rex, ut septimo die post festum S. Michaelis miles in expeditionem adunaretur in villa Herveldensis Monasterii, quæ dicitur Bredingen. Ita assumptis secum, qui advenerant Principibus abiit, Triburiam & cætera circa Rhenum loca invisere. Missis etiam circumquaque nunciis obnixè non solum Principibus, sed & popularibus, ne à se deficerent, supplicabat, multa largiendo, plura pollicendo, nonnullis etiam sua restituendo, quæ superioribus annis, dum prosperis successibus immoderatius indulgeret, per calumniam abstulerat. *Saxones* comperto quòd elusis custodibus suis Rex in alias Regni partes evasisset, vehementer sunt contristati, arbitrantes, id quod res exigebat, nihil sibi deinceps otii aut remissi habendum, nec pestem hanc ut hactenus intra domesticos parietes cohibendam, sed revelata facie, bellum publicum cum hoste publico gerendum: ideoque *sibi expedire, ut quantascunque possent gentes & Regna adversus Regem concitarent.* Protinus *Legatos miserunt ad Thuringos, auxilium petere & rogare*, ut ipsi pro sua quoque libertate, & frequentibus contumeliis, quibus lacessiti fuerant, arma sumere non pigritarentur. *Thuringi* celeberrimo conventu habito in loco qui dicitur Triteburg, ubi Legationem Saxonum audierunt, *promptissimè assensi sunt*, nec ulla unquam legatio lætioribus adclamationibus excepta est. Nec mora, jusjurandum dant nusquam se defuturos negotio, communem sibi esse cum eis rebellandi necessitatem, & ideò commune periculum, communem etiam, si Deus annueret, victoriam futuram, seq; usq; ad extremū spiritum pro communi utilitate dimicaturos. Denunciant prætereà Abbati Fuldensi & Abbati Herveldensi, & cæteris Principibus, qui in Thuringia prædiorum aliquid haberent, ut ad ferendum genti suæ auxilium die statuto conjuraturi venirent, ni id facerent, se bona eorum protinus omnia direpturos. Legati etiam Regis supervenerunt, ingentia eis beneficia pollicentes, si fœdus Saxonum bellique societatem respuerent. Sed cum gravi contumelia sunt repulsi, in tantum ut nec manibus in eos furor populi temperâsset, nisi paucorum sapientium moderatio propter jus gentium, quod Legatis est deferendum intercessisset. Archiepiscopus Moguntinus Erdesfurd eo tempore morabatur. Hunc adorti in communem sententiam concedere urgebant, nec prius Regionibus illis excedere passi sunt, donec datis obsidibus fidem suam firmaret, nihil se adversum conatus aut consilio molturum, quanquam nonnulli existimarent, tam eum quàm Archiepiscopum Coloniensem, & alios plerosque Rheni Principes jam à principio conjurationis hujus conscios participesque extitisse. Id tamen dum incertus adhuc rerum eventus pendebat, summa ope dissimulabant. Igitur quoniam in exteras gentes Regem persequi consilium non erat, omnem operam suam ad expugnanda castella ejus verterunt. Hæc autem sunt *castella, quæ ipse, postquam Pater ejus decesserat, extruxit*, quæ tamen ad præsens memoriæ occurrunt, *Hartesburg, Wigamenstein, Moseburg, Sassenstein, Spatenberg, Heimenburg, Asenberg, Vokenrode* Friderici Palatini Comitis fuerat, idque ei Rex quadam Legum violentia eripuerat, præsidiumque suum imposuerat. Lüneburg quoque oppidum maximum Ottonis Ducis Saxoniæ, situm in confinio Saxonum & Luticiorum occupaverat, milites que lectissimos cum Eberhardo filio Eberhardi Comitis de Ellenburg imposuerat, non aliam ob rationem, nisi quod omnia quæ prædicti Ducis fuerant, in potestatem Regiam, jure deditionis per Magnum filium ejus venisse, argumentabatur. Alia præter hæc quàm plurima extruere aggressus fuerat, sed eum ab incœpto repente oborta bellorum tempestas revocavit. *Hermannus frater Ducis Saxoniæ* jam pridem antequam Rex Saxonia effugaretur, *Lüneburg obsederat, milites q; Regis*, quoniam temerè ingressi alimenta non habebant, paucis diebus *ad deditionem coegit*, nec tamen dimittere victos aut punire volebat, sed intra oppidum diligenti custodia, ne effugerent observatos, secundùm Prophetam pane arcto & aqua brevi sustentabat, *mittens q; ad Regem, mandavit, ut si suos, qui obsidebantur, vivos incolumes q; recipere vellet. Magnum fratris sui filium deditione absolveret, sibiq; remitteret*, ni id faceret, se de his tanquam de hostibus qui fines alienos contra leges invasissent, juxta leges gentis suæ capitale supplicium sumpturum. Dio Rex quid ageret ambigebat. Inhumanum scilicet fore sciebat, si suis extrema necessitate circumventis non consuleret. Sed reputabat econtra quantum rationibus suis deperiret, si eum de

cujus interitu sibi totius Saxoniæ dominatum pollicitus fuerat, dimitteret, suique compotem faceret, præsertim cum propter recentes injurias quibus eum jam triennio in custodia habitum afflixerat, gravius cæteris omnibus Rempublicam vexaturus timeretur. Non paucis diebus hæc deliberatio eum incertum suspensumque tenebat. Et profectò vicisset avaritia, privatisque utilitatibus salutem militum posthabuisset, nisi Principes Regni crebris Legationibus fatigati ab his qui obsidebantur, unanimi consilio eum adorirentur, & non tam supplicando quàm comminando & terrendo ab sententia deducerent. *Itaque* in assumptione Sanctæ Mariæ, cum adhuc Herveldiæ esset, *misit, qui Magnum custodia exemptum suis restituerent, & eos, qui in prædicto castello jamjam puniendi servabantur, obsidione & periculo liberarent. Thuringi* quoque conglobata ex vicinis locis multitudine *Heimenburg castellum obsederunt, paucisq; diebus* vi & armis oppugnatum *ceperunt atque succenderunt.* Eos qui intus erant castello everso, dimiserunt impunitos, ut scilicet se probarent non hostili odio adversus Regem arma sumpsisse, sed tantùm ut injurias, quibus Regio eorum per calumniam opprimebatur, propulsarent. Protinus *alii castello quod Asenberg dicebatur, exercitum admoverunt*, & quia propter difficultatem locorum militari manu capi posse desperabatur, castris circumquaque positis satagebant, ne cui ingrediendi vel egrediendi copia fieret, ut quos humana vis non poterat, alimentorum inopia expugnaret, haud dubiè scientes, quòd cibaria quantumvis copiosè congesta, multitudini, quæ intus erat, in longum tempus sufficere non possent. Interea *Rex videns conjurationem magis magisq; indies convalescere*, copiasque hostium augeri, contentitus etiam damno castellorum suorum, quorum alia jam capta, alia summo molimine oppugnari audiebat, *rogavit Moguntinum & Coloniensem Archiepiscopos, ut Saxones convenirent, & turbatis rebus aliquod remedium invenire conarentur.* Qui dicto obtemperantes, mandaverunt Principibus Saxoniæ, ut sibi in Monasterio Corbejēsi IX. Kal. Septemb. occurerrent, de communi commodo tractaturis. Episcopus Coloniensis casu nescio, an per industriam remoratus, die statuto non venit, nuncios tamen misit, qui pro se causam dicerent, promittens omnibus quæ ipsi de suis Reipublicæ utilitatibus rationabiliter statuissent, se promptissimè assensurum, & pro communi salute, quantum posset, operam daturum. *Moguntinus Archiepiscopus residens cum Saxonibus, qui occurrerant, sedulo nitebatur pacare eos*, Regique reconciliare. *Sed illi* econtra, præter vulgatas ubique injurias suas, quibus ab eo vehementer attriti fuerant, *graves causas afferebant, quibus probarent eum sine magna Christiana Religionis jactura non posse ulterius regnare*, ea scilicet in familiarissimos amicos, ea in uxorem, ea in sororem propriam Abbatissam de Quedelenburg, ea in alias personas naturæ necessitate sibi conjunctissimas facinora patrâsse, quæ si secundùm Ecclesiasticas Leges judicarentur, & conjugium, & militiæ cingulum, & omnem prorsus seculi usum, quanto magis Regnum abdicare cenferetur. Longis itaque contentionibus *ad hunc finem postremo res deducta est, ut decernerent XII. ex sua gente XII. ex parte Regis obsides dare, quorum fide interposita, ipsi tutò ad colloquium venire possent cum cæteris Principibus Regni, ut causa, quas adversùs Regem afferrent, eorum judicio discuterentur & terminarentur, ipso Rege, si ita expedire videretur, præsente, & crimina quæ objicerentur, si posset, refellente.* Dandis accipiendisque obsidibus dies statutus est Idus Septembris infra Thuringiam, in loco qui dicitur Hoenburg. Habendo autem cum Principibus colloquio dies statutus est XII. Kalend. Novemb. in confinio Thuringiæ & Hassiæ, in villa quæ dicitur Gerstengen. In hanc conditionem discessum est. Saxones tamen de apparatu belli & oppugnandis Regis castellis nihil propterea remittebant. Cumque Regi qui gesta fuerant, nunciata fuissent, visum est his, qui partes ejus adjuvabant, *multum abhorrere à Majestate Regia, ut ipse Saxonibus pro se obsides daret, nimiumq; gravari nomen Regium fœdissimæ conditionis injuria.* Quapropter Moguntinus & Coloniensis Episcopi statuta die Hoenburg profecti, obtinuerunt, ut omissis ex utraque parte obsidibus, ipsi tantùm pro pace firmanda fidem suam interponerent, & hoc pignore venturis ad colloquium Principibus, omnem periculi metum adimerent. Interea *Rex Legatos misit ad Luticios*, gentem Saxonibus infestissimam, *eisq; infinitam pecuniam promisit, ut Saxonibus bellum inferrent*, asserens eos nunc intestinis simultatibus occupatos, facili externorum bellorum impulsu posse usque ad internecionem deleri. Quod *ubi Saxonibus compertum est, ipsi quoque nuncios ad eos miserunt, & multo copiosiorem eis pecuniam promiserunt, ut ab infestatione sua tam iniquo tempore quiescerent*, quod si non facerent, ne inani opinione fallerentur, se utrique hosti, si ea necessitas incumbat, & multitudine & Virtute militum posse sufficere. *Barbari à*

alii Regis, alii Saxonum fœdus pecuniamq; suscipiendam clamitabant. Unde ortâ per imperitæ multitudinis intemperantiam seditione, tanta se cæde laniaverunt, ut multa millia hominum in ea congressione interfecta referantur; atque ita deinceps multis diebus in seipsos & in sua viscera hostili gladio debacchantes, externis bellis necessariò supersedere cogebantur. *Rex* quoque *Danorum* memor firmatæ jampridem cum Rege pactionis, *cum exercitu navali applicuit ad Saxoniam*, & tractis per longa terrarum spatia navibus, in fluvium qui administrando negotio opportunus videbatur, *igni & ferro Regionem infestare parabat. Sed miles ejus vehementer detrectabat militiam*, objiciens, *quod sibi*, quoties externorum hostium incursionibus quaterentur, *Saxones pro muro fuerint, nec illis unquam, cum facultas suppeteret, lacessierint injuriis.* Postremò si calamitatem quæ ad præsens urgeret, quandoque propulsarent, graves pœnas injustè hujus infestationis à populo Danorum exacturos. *Cum hæc privatim & publicè jactitarent, Rex veritus, ne in eo discrimine à milite desertus, ludibrio fieret hostibus, naves retrahi jussit, & nulla Regiens clade illata Saxonia excessit.* Ita tantus ille bellici apparatus fervor impunè deflagravit. *Principes Saxoniæ* XIII. Kalend. Novemb. *juxta condictum venerunt in Gerstengen* cum XIV. millibus armatis, cætera multitudine a[illegible] custodiâ Regionis atq; in obsidione castellorū der[illegible]. Aderant etiā ex parte Regis Moguntinus Archiepiscopus, Coloniensis Archiepiscopus, Metēsis Episcopus, Babenbergensis Episcopus, Gozelo Lotharingorum Dux, Rudolfus Suevorū Dux, Bertholdus Carcutinorum Dux, missi à Rege, ut causam quam adversum se afferrent discuterent. Ipse eo venire noluit, sed in civitate Wurceburg exitum rei præstolabatur, præcavens scilicet, ne tumultuantis populi furor, sua magis præsentia efferatus, aliquid forsitan in se, quod se-

cus

tus esset, admitteret. Igitur Principes Saxoniæ Principum, qui a Rege venerant pedibus provoluti, rogabant per Deum, ut ad ventilandam causam suam intenti cognitores, & justi judices adessent, nec perpenderent, quantumquaque in Republica inusitatum opus aggressi essent; sed quæ calamitas eos ad hæc extrema coëgisset. *Accepta deinde dicendi copia, suas singuli injurias exposuerunt, quæ in ipsos singulos, quæ etiã in gentem suam Rex nefanda facinora commisisset*, quibus præterea inauditis criminibus ipsam Regii nominis Majestatem polluisset. *Obstupuerunt Principes*, qui à Rege venerant, & *præ immanitate scelerum* secundùm Prophetam tinniebant aures omnium, nec eos quòd pro libertate sua, pro conjugibus, pro liberis, arma sumpsissent, sed quòd intolerabiles contumelias muliebri patientia tamdiu subportassent culpandos censebant. *Cumq́ toto triduo consilia contulissent, & quid facto opus esset, communi solicitudine perquirerent, hac postremo cunctis sententia convenit, ut reprobato Rege, alium, qui gubernando Regno idoneus esset, eligerent.* Id tamen haud temerè publicari placuit, donec Rege per occasionem pacis in remotiores partes Regni abducto, cum cæteris Regni Principibus consilium hoc communicarent. Propter hoc vulgari jubent in plebem, in hanc sententiam utriusque partis Principes consensisse, ut Saxones Regi pro admissa in eum atque in Rempublicam temeritate satisfactionem congruam proponerent. Rex autem eis & facti impunitatem, & injuriarum quibus ad defectionem eos coegisse insimulabatur, de cætero securitatem sub jurejurando promitteret. His rebus conficiendis tempus statutum est in natale Domini Rege eam festivitatem Coloniæ celebraturo. Et *profectò Rudolphum Ducem ibidem absque dilatione, Regem constituissent*, nisi ille pertinaciter resistendo juraret, *nunquam se in hoc consensurum, nisi à cunctis Principibus conventu habito, sine nota perjurii, integra existimatione sua, id facere posse decerneretur.* Saxones in sua cum pace redierunt. Cæteri Principes Würceburg profecti sunt. Regi quæ gesta fuerant nunciaturi. Qui protinus nihil hæsitans, pedibus ut dici solet, in sententiam abiit, & dummodo pax conveniret, quascunque conditiones imposuissent, se promptissimè laturum, spopondit. Celebrata ibidem omnium Sanctorum Festivitate, *Ratisponam ire instituit, animadvertens quòd Principes Rheni* aliquando Saxonici furoris labe jam infecti, *minus minusq́ indies ad exhibenda sibi obsequia devoti ac benevoli essent.* Cumque *interendum* aliquot diebus Nurenbergæ moraretur, quidam qui lateri ejus jam diu familiarissimè obversatus fuerat, *Regenger* nomine, incertum, aliorum instinctu, an privato in eum odio suscitatus, repentè prorupit in medium, & Ducibus Rudolpho & Bertholdo *grave adversus eum crimen detulit. Ego (inquit) & alii plerique quos pessimæ machinationis suæ Rex idoneos fore administros speravit, nuper multis precibus magnisq́ pollicitationibus ab eo solicitati sumus, ut vobis ac cæteris Regni Principibus Wurceburg convenientibus, & secretioris colloquii gratia paululum a multitudine remotis, armati in vos irrueremus, & trucidatis seditionis auctoribus, ipsum periculo, Rempublicam perturbatione liberaremus.* Et cæteri quidem satis impigrè susceperant negotium. Solus ego tam Justitiæ respectu, quàm futuri judicii metu detrectabam opus nefarium, & quantum ob notari obstinatæ sententiæ audebam, dehortari eum conabar à proposito. Quapropter tanta in me incanduit indignatione, ut à contubernio suo, quo me hactenus cæteris familiarius perfruitum optimè nostis, protinus me amoveret, & jugulandum apparitoribus suis objecisset, nisi periculum imminens penetralibus properè excedendo declinassem. His dictis in argumentum fidei locum expressit, conscios nominavit, & si Rex inficiaretur, paratum se ait, cum ipso si id leges paterentur, vel cum quovis homine conserta manu, rem Divino judicio committere. Vehementer hæc verba permoverunt prædictos Duces, cùm esset is, qui deferebat homo haud obscuri nominis in Palatio, & apud suos inviolatæ existimationis. Præterea ea res potissimum dictis fidem conciliabat, quod Rex & aliis quibusdam Principibus suis simili modo necem paravisse, & plerosque ex familiaribus suis etiam occidisse, jampridem infamatus fuerat. Itaque Legatos ad eum mittunt, mandantque se jam nulla religione teneri sacramenti, quo ei fidem subjectionemque firmâssent, cum ipse prior fidem prodidisset, & de salute sua tractantibus insidias machinatus fuisset. Proinde nisi objecta diluisset, nullam deinceps à se vel in tranquillis rebus fidem, vel in perturbatis auxilium sperare debere. *Ægrè nimis id passus Rex statim ad populum retulit de importunitate Rudolphi Ducis*, qui ut invadendi Regni occasionem inveniret, cùm verum sibi crimen impingere non posset, talis suspicionibus & arte compositis rumoribus impeteret, & obruere conaretur innocentiam suam. Sed *procul ait facessant verborum pugnæ, cessent callida argumentorum phantasmata. Ego non verbis, sed manu mea refellam mendacium, & neglecta interim Regii nominis Majestate, cum ipso Duce Rudolpho congressus, detegam cuniculos fictæ hujus criminationis, qua malitiam suam palliare conatur*, ut si Regnum amisero, non mea culpa sed per illius supplantationem perjuriumque intelligar amisisse. Tunc Udalricus de Gosheim, unus ex his, qui consilii participes, & sceleris administri destinati fuisse, accusabantur, lenibus verbis dolorem Regis mitigare studebat, rogabatque eum, ne aliquid quod infra Regiam Magnificentiam esset, vi doloris impulsus profiteretur, se melius multoque rectius cum Regingero, vel cum quolibet homine collata manu & suam, & ipsius innocentiam asserturum. Statimque ad Ducem Rudolphum abiit, seque paratum dixit quocunque modo ipse æquum judicâsset, mendacium Regingeri refellere. Ille satisfactionem nec suscepit, nec aperta fronte abnuit, sed ait se super hac re deliberatione cæterorum Principum sententiam expectaturum. Rex sicut instituerat, Ratisponam contendit, omnibus invisus, omnibus suspectus, nec ipse jam cuiquam hominum satis fidei habens: cùm hi quoque quos intima familiaritate sibi devinxerat, ad primam ingruentis tempestatis nubeculam à se defecissent. Interea *Saxones crebris Legationibus urgebant Principes Rheni, ut vel sibi constituendi Regis potestatem facerent, vel ipsi quando & dignitate & multitudine superiores essent, quemcunque vellent Saxonibus suffragium ferentibus, eligerent* & cõstituerent, nec sinerent Rempublicam unius hominis ignavia ad extremam usque vastitatem deperire. His accensus *Archiepiscopus Moguntinus* cui potissimum propter Primatum Moguntinæ sedis eligendi & consecrandi Regis auctoritas deferebatur, *Principes de toto Regno Moguntiam evocavit, ut communi consilio Rudolphum Ducem Regem constitueret.* Quod *ubi Regi compertum est*, assumptis secum quoscunque donis, vel promissis, ad

studium

studium suarum partium allicere potuit, *concitus de Bajoaria remeavit*, ratus ante omnia impediendæ tantæ rei curam agendam. Cumque propè Wormatiam in locum, qui dicitur Lovendeburg venisset, gravissima ægritudine correptus, multis diebus lecto decubabat, speraque maximam hostibus suis fecerat, tantos tantum motus sine sanguinis effusione posse confici. Sed ab infirmitate vix dum plenè recreatus *Wormatiam festinavit, ubi est magna pompa à civibus in urbem susceptus est*, qui & paulo ante, ut sua erga eum studia clariora facerent, milites Episcopi ingressum ejus prohibere tentantes, urbe expulerant, & ipsum Episcopum, nisi maturè fuga lapsus, civitate excessisset, comprehendissent & vinctum ei misissent. Venienti ergo ei armati instructique obviam procedunt non ad vim faciendam, sed ut conspecta eorum multitudine, armorum apparatu, expeditorum juvenum frequentia, animadverteret in arduis rebus suis quantum spei in eis ponere debuisset. *Operam suam benigne spondent, jusjurandum dant, sumptus ad bellum ministrandum ex sua re familiari singuli pro virili portione offerunt*, & quoad vivant, pro honore ejus devotè se militaturos confirmant. Ita *Rex civitate munitissima potitus, hanc deinceps belli sedem, hanc Regni arcem, hanc utcunque res cecidissent, tutissimum asylum habere cœpit*, eò quòd esset & civibus frequens, & murorum firmitate inexpugnabilis, & ubertate circumjacentium Regionum opulentissima, & omnibus quæ in bello usui esse solent, copiis instructissima. Porrò hi, qui ab Archiepiscopo Moguntino ad colloquium Moguntiam evocati fuerant, audito, quòd Rex concitus adventaret, plures metu perculsi eò venire dissimulaverunt. Pauci qui venerunt, cum de tantis rebus sine aliorum Principum discussione sententiam ferre non auderent, irriti frustratique discesserunt. Ad quos *Rex* Legatos mittens, multis precibus eis *vix & ægre extorsit, ut sibi familiaris colloquii gratia in Oppenheim occurrerent.* Quo dum datis utrinque obsidibus propter periculi suspicionem venissent, pedibus eorum provolutus, suppliciter orabat, *ut memores justi Judicis Dei, memores sacramenti, quo se Deo mediante obligâssent, fidem sibi servarent in adversis, si quid ante hac excessisset, juvenilibus annis, & ætati in vitium pronæ veniam darent, deinceps & malo correctum, & annorum sensusque maturitate roboratum, quæ parvulis sint evacuaturum, & quæ Virtutis, quæ honoris, quæ Regiæ dignitatis, quæ postremo virum deceant, cogitaturum, & amplexurũ.* Ad hæc illi responderunt, frustra eum à se fidem expetere, quam ipse nec Deo unquam, nec homini præstitisset, de quo ambigerent in pace an in bello, amicis an inimicis infestior suspectiorque esset, quique ante paucos dies positis sibi in Wirceburg, & de salute ejus tractantibus clanculo carnifices mortemque præparâsset. Sin aliquid haberet obtendere, aut per quorundam factionem falsis criminibus se impetitum putaret, sineret Udalricum de Cosheim sicut professus fuisset, manum conferre cum Regingero, ut si vicisset, eos deinceps fidos sibi obnoxiosque sine omni in perpetuum contradictione haberet. Libenter Rex suscepit conditionem, statuitque ut certo die post octavam Epiphaniæ congressi propè Moguntiam in insula Rheni, qui dicitur Moravua utriusque partis allegationem justo Judici Deo decernendam permitterent. *Ea tempestate hi qui in Hartenburg erant multa & præclara militaris audaciæ facinora fecerunt.* Nam sæpenumero erumpentes, prædas in vicinis Regionibus & strages hominum non modicas agebant, priusquam Saxones ad vim arcendam frequentes con[illegible] possent, se in castellum receperant. *Maxime* [illegible] *Goslariensibus propter vicinitatem exitiales erant.* [illegible] mos enim eorum peremerunt, & bona eorum quæ extra villam reperta fuissent, crebra incursione po[illegible] labantur, & mercatores exterarum gentium, ne e[illegible] fectas merces eò conferrent metu vitæ amitt[illegible] inhibebant. Cumque tempore quodam ad modicum inter eos pax convenisset, quidam ex castello [illegible] siam privatæ rei aliquid ibi [illegible] venerunt. Ubi cibo potuque distenti, dum nimia potione incalu[illegible] sicut *ebrietas mater esse solet jurgiorum*, cœperunt [illegible] sim eos, cum quibus accumbebant, ineptos incondi[tos]que sermones jactitare, & Saxonibus ignaviam exprobare, quod non militari, sed ovina mente [illegible] Regem arma sumpsissent. Indignati qui ader[illegible] xones seditione concitata eos trucidaverunt, [illegible] tasque projecerunt. Quod ubi his qui in Hartesbu[r]g [illegible] compertum est, dedita opera se in ultionem [illegible] suorum accinxerunt, & quia villam viris fortibus vallis & fossis undique munitam incursare, haud [illegible] tum putabatur, dolo eos circumvenire par[a]bant. [illegible] quidam *Goslariæ Præfectus Bodo* nomine, Reg[i] tempore pacis acceptissimus, nunc quoque tu[r]bata publica, fidem inviolatam ei servans, occultè tamen [illegible] tu Saxonum, ne deprehensus, [illegible] ne [illegible] [illegible] sua amitteret. Is eductus ab his, qui in [illegible] erant, *pastores*, qui Goslariensium pec[ora] servabant, *pretio corrupit, ut gregem paulo temerius a villa in pastum [illegible] cerent. Missi de castello equites ea protinus abe[illegible] cæteris in montibus & silvis armati se abdiderunt.* [illegible] *Goslariam rumore abactorum, unanimiter ad arma conclamant*, summis omnes viribus in [illegible] ruunt, *nec quisquam alterum operiebatur, sed ci[t]ato [illegible] que quantum poterat equo, prior hostem in [illegible] damque excutere contendebat. Illi paulu*lum [illegible] *simulata, cedebant insequentibus, donec eos ult[illegible] insidiarum incautos protraherent: Tunc s[illegible] que clamore*, tam hi qui in castello [illegible] hi qui in vicinis montibus se occultaverant [illegible] *in eos fecerunt, & tamdiu palantes fugientesq[ue] [illegible] bant, donec non ratio; sed fessa nemin[illegible] tas occidendi finem facerent.* Propter hæc [illegible] jusmodi placuit Saxonibus proximum [illegible] occupare, milites que imponere, qui contr[illegible] nes hostium sine intermissione intenti [illegible] cubarent. Nec sic tamen audaciæ eoru[m] [illegible] imposuerunt, sed ubicunque opportunitas [illegible] multa & in eos, à quibus asservabantur, & [illegible] vinciales hostilia fecerunt. Interea in [illegible] die Domini milites Regis, qui Alsenburg [illegible] tur, assiduo Legatos ad Regem mittebant [illegible] per Deum, ut ad ereptionem eorum aliquo [illegible] um exquireret, quandoque deficientibu[s] [illegible] extrema jam inedia tabescerent, & nisi matu[illegible] tantibus consuleretur, aut moriendum [illegible] in hostium potestatem concedendum. Re[x] [illegible] tinum & Coloniensem Archiepiscopos [illegible] um evocans, obnixè rogavit, ut Saxones [illegible] agerentque cum eis, ut ab oppugnation[e] [illegible] datis saltem ad modicum tempus induc[illegible]. Illi quanquam laborem hunc in irritum [illegible] haud dubiè scirent, tamen quia molestus e[illegible] ros se quod rogabantur, promiserunt, statimque [illegible] sis Legatis, mandaverunt Principibus Sa[xoniæ] [illegible] [illegible]xi-

proxima hebdomada post Epiphaniam Corbejæ ad colloquium occurrerent. Hoc anno *post exortum bellum Saxonicum, nulla deinceps exactio facta est decimarum in Thuringia*, gaudentibus Thuringis, quod occasionem invenissent, ut traditas sibi a Patribus leges manu militari tuerentur, & dolente Rege, quod dum decimis immoderatius inhiaret, pene Regnum cum vita amisisset. Hoc etiam anno famosissimus ille Egen, qui Duci Bajoariæ Ottoni capitale illud crimen intenderat, comprehensus in quodam latrocinio à popularibus cæcatus est, & ad tantam egestatem redactus, ut deinceps ostiatim circumeundo stipem publicam peteret. Gilo quoque Comes & Adalbertus cum IV. filiis suis, quibus incentoribus idem perditus tragicam hanc fabulam confinxerat, ab hostibus suis ob privatas quasdam inimicitias, occisi sunt in castello ipsius Gilonis Hollenden, Deo vindicante innocentiam Ducis Ottonis.

1074. *Rex* natalem Domini *Wormatia* celebravit, *longè aliter ibi victitans, quàm Regiam magnificentiam deceret*. Nam neque ex fiscis Regalibus quicquam servitii ei exhibebatur, neque Episcopi aut Abbates, vel aliæ publicæ dignitates consueta ei obsequia præbebant, sed in sumptus quotidianos necessaria civili precio coemebantur. Erant tamen cum eo nonnulli ex Principibus, sed hi neque cum eo servitiorum apparatu, neque cum ea militum aut apparitorum frequentia qua soliti fuerant, sed cum paucis & penè privato habitu ad salutandum eum venerant, ne scilicet manifestæ defectionis notarentur, si evocati ad curiē venire detrectarēt. Quos tamen ille nullo modo à se abscedere permittebat, reputans, quòd si minus auxilii sibi hostibus tamen multum terroris allaturi essent, dum tam Illustres in Regno personas adversus se congregatas audirent. Moguntinus & Coloniensis Archiepiscopi die statuta Corbejam juxta condictum venientes, sicut in mandatis a Rege habebant, rogabant Saxones qui ibidem occurrerant, ut ab oppugnatione castellorum exercitum abducerent. At illi nulla ratione hoc se facturos responderunt. Præterea vehementer eos objurgarunt, quòd dum deliberando & modò colloquia, modò inducias expetendo tempus tererent, & Regi audaciam auxissent, & sibi maximas commoditates vindicandæ libertatis corrupissent, proinde recederent, nec sibi ultra verbis pacificis in dolo illuderent, se in eum locum progressos esse, ubi jam non muliebribus colloquiis, sed militaribus armis res expedienda sit. Vix tandem sedata multitudine ab his qui sapientiores erant, unanimi consensu statuerunt, *ut proxima hebdomada post Purificationem Sanctæ Mariæ Frideslar convenirent, ibique communicato cum cæteris Regni Principibus consilio, periclitanti Reipublicæ Rectorem, qui omnibus placuisset, constituerent. Regi quoque mandaverunt, ut si ita sibi expedire judicaret, die statuta præsto adesset, & jus suum non per epistolas aut per internuncios, sed præsens ipse viva voce expostularet*. Postquā in hanc sententiam digressi sunt, Thuringi tertia dehinc die eos qui in Afenberg erant, inedia expugnatos in deditionem acceperunt, impunitosque dimiserunt, castellum succenderunt, statimq; alii castello quod Spatenberg dicebatur exercitum admoverunt. Castellum Vokenrot paucis antè diebus cœptum fuerat obsideri. Et quia Regina in eo toto tempore belli hujus servabatur, jussu Regis profectus eò Abbas Herveldensis, consentientibus Thuringis eam inde accepit, atq; Herveldiam adduxit prægnantem, & jam de partus vicinitate indicis anxiantem. Cumq; ibi diebus multis moraretur, nesciente scilicet Rege, propter perturbationem Reipublicæ, quò eam mittere posset servandam. II. Idus Febru. feria IV. peperit filium. Is quomodo infirmari & jam expiraturus putabatur, tertio die baptizatus est ab Ezzone Altenburgensi Episcopo, qui tunc fortè apud Abbatem hospitabatur, & nomine atavi sui Cunradus est vocatus. Et quomodo alii non aderant, qui dignè eo munere fungerentur, Abbas & alii plerique fratres Herveldēsis cœnobii eum de sacro fonte susceperunt.

Reginger, qui ad suggillandum Regem contra Udalricum de Coshcim proposuerat, intra paucos dies ineundæ congressionis dirissimo dæmone arreptus, horrenda morte interiit.

Interea *Rex*, cùm videret, quòd paulatim à se Principes deficerent, & hostium ferocitas sua magis patientia incrudesceret, *pudore compulsus pariter & necessitate, statuit extremam fortunæ aleam tentare, & cum Saxonibus, ubi primum copia fieret, collatis signis dimicare, magis eligens vita honestè, quam Regnum per dedecus amittere*. Multum enim animos militum ab eo evocaverat, quod suis, qui quotidie oppugnabantur, expellebantur, non subveniebat, & aliis pro salute ejus anxiè desudantibus ipse intra muros Wormatiæ inerti otio torpescebat, ut hoc crimen dilueret, vel morte pacisci cupiebat. Igitur misit ad omnes Principes Regni, eosque per Deum obsecrabat, ut sibi auxilio venirent, multa sua erga eos in præteritum benemerita commemorans, plura in futurum pollicens. Et multi quidem Episcoporum protinus ad eum convenerunt, sed hi consiliis præbendis paratiore quàm stipendiis faciendis. Nam militibus suis domi relictis, ipsi cum paucis & penè privati aderant, ea scilicet mente, ut & de inobedientia apud eum excusarentur, & causam ejus, quam vehementissimè omnes improbabant, non multum adjuvarent. Sed Archiepiscopus Moguntinus, Archiepiscopus Coloniensis, Episcopus Argentorati, Episcopus Wormatiensis, quem civitate sua suprà expulerant. Præterea Duces omnes Bajoariæ, Sueviæ, Lotharingiæ, Mosellæ Regionis, Carentinorum, milites etiam Fuldensis & Herveldensis Abbatum constanter ei contradixerunt, nolle se ad oppressionem innocentem arma ferre, qui si etiam aliquid, quod gladio vindice plecti debeat, admisissent, ad hoc eos gravis & facile excusabilis necessitas impulisset. Rex Wormatia egressus VI. Kal. Febru. Herveldiam cum exercitu venit. Eo die visum est in cœlo *signum mirabile. Oriente sole, duæ simul columnæ, aureo colore, splendidissimi fulgoris, dextra lævaq; oriebantur, quansque quo sol aliquantum longius in altum excresceret, eodem jubare rutilantes permanebant. Præcedenti quoque nocte cœlestem arcum, circa gallorum cantum, serenissimo cœlo, plerīq; viderunt*. Frigus erat validissimum, & hyberna siccitate arebant omnia, in tantum ut flumina non superficietenus glacie constricta, sed tota præter solitum in glaciem conversa viderentur. Unde panis inopia vehementer laborabat exercitus, eo quòd propter rigorem fluminum ubique cessante molarum usu, ipsum, quod forte invenissent, frumentum comminuere non poterant. Rex pridiè quàm Herveldiam veniret, misit Abbatem Herveldensem ad Saxones, qui in ulteriore ripa Wirræ fluminis ad XL. millia congregati residere ferebantur, investigare ab eis, an nuncii sui tutò ad eos ire ac redire possent. Ipse transgressus Herveldiam, in proximis

ximis villulis reditum Abbatis præstolabatur, duobus fermè millibus à prædicto fluvio, nec ulterius castra movere voluit, donec miles frequentior conveniret, & ipse diligentius perquireret, an aliqua spes recuperandæ pacis reliqua esset. Siquidem audierat Saxonibus placuisse, ut ei ingressum Thuringiæ non concederent, sed statim in ipsa ripa fluminis prædicti, quod Hassiam Thuringiamque dirimebat, instructa acie exciperent venientem. Fluvium glacies pedestri itinere commeabilem fecerat. Ea res majorem ei metum incutiebat, ne fortè duro adhuc imparatus imparque tantæ multitudini esset, hostes super eum nulla itineris difficultate præpediti repentinè irruerent. Ideoque consiliariis suis graviter succensere dicebatur, quod cum Wormatia egredi, & in tantum discrimen ultrò se præcipitare permisissent. Saxones enim in tantum abundare multitudine ferebantur, ut undecim millia plebis, quomodo subito clamore in expeditionem evocata cibos secum non sumpsissent, in domos suas, tanquam minus sibi necessaria, remitterent. Inter has moras exercitus Regis prædæ, quàm pugnæ avidior, per contiguas Herveldiæ villas longè latèque discurrebat, easque hostiliter depopulabatur, & sub prætextu necessarii victus, quo in militiam aleretur, præter miseram vitam nihil reliquum faciebat innocentibus. Neque Rex prohibebat injuriam, *ut militem hoc precio redemptum devotiorem sibi faceret.* Qua clade ita attritæ atque exhaustæ sunt possessiones Fuldensis Monasterii atque Herveldensis, ut ingravescente alimentorum inopia, magna cum difficultate fratres retinerentur in Monasteriis. Abbas Herveldensis reversus à Saxonibus, retulit eos præter omnium opinionem mitia atque pacifica respondere, quòd scilicet non ita expertes rationis, ita sint immemores vulgati etiam apud barbaras nationes juris gentium, ut nesciant ab injuria Legatorum etiam inter atrocissimas inimicitias temperandum, se extrema necessitate compulsos in aciem processisse, nec ad persequendum quenquam, sed ad se protegendos injuriasque propulsandas arma sumpsisse, si ea necessitas adimatur, etiam nunc pacem, quàm bellum malle, & districtos jam gladios libenter in vaginam remittere. Grata admodum erat his qui cum Rege erant responsio. Tunc *missi sunt quatuor* ex Episcopis, agere cum eis de pace, & *promittere ex nomine Regis, quòd omnibus, quæ rationabiliter postulassent, & quæ electi ex utraque parte judices æqua censuissent, promptissimè annueret, dum ipsi quoque vicissim justis conditionibus adquiescerent, & mansuetudinem ejus, quàm manum militarem experiri mallent.* Ad hæc illi responderunt: *Nihil aliud se postulare, quam quod multis jam sæpè Legationibus postulassent. scilicet ut castella quæ ad oppressionem per Saxoniam & Thuringiam extruxerit, sine dilatione dirui jubeat, ut sua singulis patrimonia per vim seu calumniam erepta, restituat, ut Duci Ottoni, ad quem extinguendum falsa criminatione & pessimo nefarii hominis artificio, impudenter abusus sit, Ducatum Bajoariæ reddat, ut Episcopo Moguntino, Episcopo Coloniensi, Duci Rudolpho, postremo omnibus qui in hac dissensione ab eo defecissent, aut aliquid quod eum læderet, aliarum partium studio admisissent, impunitatem tribuat, nullamq; in perpetuum offensæ hujus pœnam exigat, ut libertatem gentis suæ & legitima à primis temporibus statuta, rata atque inviolata manere sinat, ut totam in sola Saxonia ætatem inertis ocio deditus non transigat, sed interdum Goslaria decedens, Regnum suum, quod Majorum ejus industria latissimum sit, circumeat, Ecclesiis & Monasteriis, viduis & orphanis, & cæteris, qui calumniam patiantur, justa faciat, & Regiam dignitatem quam nemini præferat, Regalium morum & operum claritate exornet. Si hæc se facturum fidelissimè polliceatur, & ad firmamentum indubitatæ fidei fidejussores sibi det eosdem, quos nunc habeat recuperandæ pacis intercessores Principes Regni, paratos se arma deponere, pacem suscipere, & deinceps dicto obtemperantes vivere. Sin hæc respuat, sacramento se obstrictos esse, ut quamdiu sibi vitalis caloris ultima scintilla supervivat, pro libertate, pro legibus, pro patria indefessi dimicent.* Dura nimis Regi visa est exactio, cœpitque huc & illuc anxius tergiversari; fidemque Principum suorum appellare, ne se sub jugum tam fœdæ conditionis ad sui omnium ignominiam mitti paterentur, illud præ cæteris intolerabile judicans, quod castella sua destruere & hostibus suis præmia pro suppliciis reddere cogebatur. Cumque spreta pace, quæ offerebatur, sequenti die exercitum recenseri, aciemque ad pugnam instrui placuisset, misit circumquaque ad habitacula Principum, jubens ut suos singuli ad aciem instruendam producerent. Omnes promptissimè se dicto parere spoponderunt, sed redeuntibus nunciis, nullus castris est egressus, detrectantibus cunctis opus nefarium, ut eis quorum causam justissimam æstimarent, certamen inferrent. Ex alia quoque parte castra Saxonum non minima seditione quatiebantur. Plebs universa tumultuabatur contra Principes, quòd se frustra in tantas bellorum procellas impulissent. Cum enim nunc victoriam omnia spondeant, & opportunitas ad votum arrideat, ad quam ab exordio belli anhelantibus semper animis suspiravissent, ipsi repentina pœnitudine correcti, manus supplices tendant, pacem petant, & ei à quo toties elusi sint, iterum se eludendos muliebri socordia & puerili levitate tradant. Duci quoque Ottoni vehementer insistebant, ut accepto super se Regno Ducatum sibi præbere, incundi certaminis, & prospera omnia promittenti Deo, manus suas operamque non negaret. Tunc *cir- cumstantes Regem* hi, quorum consilio familiarius uti consueverat, *cùm subterfugiendæ conditionis studio Divina atque humana omnia solicitantem viderent. Duo enim, inquiunt, o Rex habemus diverticulum, aut æquanimiter suscipienda est conditio, quam imposuerint, aut Regnum cum magno etiam vitæ periculo amittendum. Acie vis confligere, periculumq; armis propuls[...]; sed qua virtute putas, is miles hostem [...] agi[...] proterat, qui modo ad recensendum exercitum [...]men dare jussus, ne castris quidem exire [...]it, parvulo intervallo abest hostium infinitas exercitus sed cunctis hostibus plus tibi formidandi sunt hi, qui lateri tuo familiariter obversantur, qui in ore tibi simulata fide blanda loquuntur, quamdiu eos, quibus se sacramento obligaverunt, prælio lacessere non coguntur. Quod si classica insonuerint & pressius posito pede aut ferire aut ferire an[gust]ia loca coarctabuntur, numerum aut dicto cujus di[...]gient, aut te deserto ad partes hostium transibunt. Unde satius fuerat Wormacia non excedere, quam in extremum discrimen progressum fides Principum tam inique tempore experimentum quærere. Unum tamen patet incisa spei & undique impeditis rebus effugium, si facturum te, quæ postularis, cunctanter promittas. Ita & juveniliter exultantium* hostium

hostium ferocitatem eludere, *& periculum, quod faucibus urget, evadere, & Regnum deinceps sopitis in perpetuum cunctis simultatibus poteris obtinere.* Tum *ille* non tam ratione victus, quàm necessitate, cùm omnia prius in cassum pertentâsset, diverticula, tandem accitis ad concilium Principibus, *permisit ut pro suo arbitratu tantos motus componerent, promittens, se indubitata fide omnibus annuere, quæ ipsi conficiendis tantis rebus competere judicassent.* At illi responderunt, non aliam prorsus patere viam subterfugiendi, quod stricto jam mucrone cominus intentaretur, prælii, quàm ut faceret quæ Saxones postulâssent. Quod cum sub testificatione nominis Christi spospondisset, profecti sunt ad eos XV Episcopi, & quicquid Principum in castris erat, referre illis Regis voluntatem. Multæ ibi dictæ sententiæ, multa sunt conquisita argumenta, eum propter suspectam Regis ferocitatem & sæpenumero spectatam fidem, nulla Saxonibus viderentur satis tuta consilia. In longum protracta deliberatione, ad ultimum hoc pacto recuperandæ paci consenserunt, ut si quando Rex acceptæ læsionis memor sententiam revocare, aut aliquid eorum, quam modo suprema necessitate compulsus statuisset, in irritum ducere conaretur, omnes eodem quo nunc sacramento obstricti arma reperterent, injuriæ obviam irent, & tanquam evidentis perjurii reum cunctis Regni Principibus suffragium ferentibus de Regno proturbarent. In hæc verba omnes, ut erant, conglobato agmine, ad videndam faciem Regis processerunt ipso die Purificationis Sanctæ Mariæ, præeuntibus his, qui temperandæ pacis mediatores fuerant Episcopis & aliis Principibus. Quos ille venientes honorificè suscepit, osculum præbuit, & pacis conditiones, quas per internuncios significaverat, vivæ vocis auctoritate roboravit. Ita composítis omnibus ex sententia, his qui partes suas impensius curaverant, dona juxta magnificentiam Regiam largitus est, dimisisque singulis in locum suum, ipse junctus Saxonibus Goslariam perrexit. Destinatis etiam circumquaque nunciis, mandavit, ut ab oppugnatione castellorum exercitus abduceretur, & hi qui in castellis erant, nihil deinceps hostile in Provinciales facerent, sed ubi primum cibaria quæ in diuturnam administrationem affatim congesta fuerant, consumpsissent, ipsa castella Provincialibus traderent funditus diruenda. Nec Saxones magnopere curabant has induclas, quamvis non minimùm haberent suspectas, cùm in potestatem suam redactum scirent, communi sententiæ non posse refragari. Igitur cum venisset Goslariam, juvenes qui in Hartesburg fuerant, quiq; propter res bene gestas in magna apud eum admiratione habebantur, vehementer improbabant conventionem pacis, & quia secundùm Prophetam dolus directus fuerat in manibus eorum, multa & supra mensuram suam magnifica ei promittebant de viribus suis, si in procinctu perstitisset. Ostentabant etiam ad experimentum Virtutis suæ titulos interfectorum Goslariensium, dispositos per omne illud spatium, quod à Goslaria usque in Hartesburg duobus fermè millibus interjacet. Hæc audiendo malis assuetus animus, & per ætatem gloriæ militaris avidus paulatim reformabatur ad ingenium suum, atque ad rigorem pristinum, factiq; jam non mediocriter pœnitebat. *Cumq; à Saxonibus promissa sua reposcerentur, cœpit rursum callidis responsionibus tergiversari,* & petere, ut ad conventum Principum Regni communemq; audientiam res integra differretur, quatenus eorum judicio de singulis quod honori, quod utilitati Reipublicæ conduceret, statueretur. Illis annuentibus præcepit, ut VI Id. Martii Principes de toto Regno Goslariam convenirent. Statuto die cæterorum Principum nullus eò venit. Saxones & Thuringi cum infinita multitudine de tota Saxonia & Thuringia sacramento evocati aderant, & haud procul à Goslaria castra metati, Legatos ad Regem miserunt, agere cum eo de conditionibus, quibus inter se & eum pax convenisset. Triduo integro & hi modo supplicando, modo terrorem bellicum intentando acriter instabant, & ille sedulitatem instantium lubricis responsionibus eludere conabatur, & modò de absentia Principum causabatur, ad quorum judicium ea res potissimum spectaret, modò obnixè flagitabat, ut cæteris omnibus juxta condictum manentibus, sola castella quæ summis impensis ad munimentum Regni exstruxisset, sibi condonarentur. His scilicet salvis facilem ducebat cæterarum rerum jacturam, eo quòd speraret se in his utcumque res cecidissent, semper refugium habiturum, & perpetuas à Saxonibus omnibus, quam nunc intulissent, contumeliæ pœnas exacturum. *Jamq; spretis Legatorum supplicationibus,* reprobatis familiarium suorum consiliis, *fixus obstinatusq; persistebat in proposito, cùm subito nunciatur, quod Saxones omissis internunciis, per quos antehac res agebatur, armati instructiq; ad Palatium tenderent, nec jam promissa reposcere, sed ei valefacto, Regem quem deinceps belli Ducem haberent, constituere vellent.* Præterea Archiepiscopus Bremensis, Episcopus Citicensis, Episcopus Osenbruggensis, & cæteri qui propter impensius studium partium ejus Saxonia effugati, possessionibus nudati, pluribus ignominiis deformati fuerant, unanimiter circumsteterunt, eum per Deum obsecrantes, ut si minus propriæ, saltem eorum calamitatis misereretur, qui propriis sedibus odio nominis ejus expulsi anno jam fermè integro per omnes miserias vitam traxissent, fidem se ei in adversis intemeratam servâsse, & quæcunque præter voluntatem accidissent, communicato labore tolerâsse, nunc quoniam Deus tantas rerum procellas benigna vice in sedem reduxisset, gauderet sorte sua, & ne deinceps tale naufragium incideret, tuta nunc statione locatus provideret. Quod si res tranquillas & propitia Divinitate jam ad honorem ejus ex sententia compositas, rursus interturbare atque implicare vellet, quos exitus habiturus esset, ipse prospiceret, se superioribus malis jam usque ad extremam lassitudinem defatigatos, necessariò deinceps loca & tempori concessuros, & genti suæ, ne denuo patria expellantur, obnoxios futuros. Inter hæc verba, cum Saxones jam armata multitudine atrium Palatii repléssse, & ad vim faciendam paratos, inconditis motibus perstrepere cerneret, *tandem ancipiti periculo permotus consensit, ut Duci Ottoni Ducatum Bajoariæ reposcenti, intra anni spacium juxta Principum jurisdictionem satisfaceret. Castella verò sua omnia sine dilatione destrueret,* sed ea conditione, ut Saxones & Thuringi sua quoque castella, quæ tempore Regni ejus exstructa fuissent, pari modo diruerent, cætera etiam omnia quæ

in Gerstengen pollicitus fuerat, fide integra exolverentur. Nec perficiendis quæ promiserat, improbitas Saxonum ullas indulsit inducias. Unde continuò missis circumquaque nunciis Vokenrot & Spatenberg, & cætera castella de quibus quæstio promulgata fuerat, succendi ac penitus dirui fecit. *In Hartesburg muri tantum sunt diruti, quantum ad infirmandam munitionem difficultatemq; loci ademendam sufficeret.* Cæteris ædificiis status mansit incolumis, eò quod Ecclesia illic constructa & Canonicorum congregationi instituendæ locus articulatus fuisset. Ita pacatis Saxonibus Rex Goslaria decedens Wormatiam abiit, ibique totam quadragesimam ab omni deinceps belli apparatu feriatus exegit. Porrò *vulgus Saxoniæ id potissimum, quod contiguas castello Hartesburg villulas incolebat, vehementer offenderat, quod in Hartesburg ulla servata essent reliquiæ*, nec quicquam tantis laboribus actum putabant stante, atq; incolumi castello, quod omnium cladium, quas acceperant, caput principiumque extiterit, & quod circumjacentis Regionis opulentissimas quondam villas, nunc in horrorem vastamque solitudinem redegisset, non detulisse Regem cultui Divino, sed sub prætextu Religionis crudelitatis suæ patrocinium quæsisse, ut scilicet instaurato post modicum bello, cum hæc ira Saxonibus deferbuisset, locum habeat, ubi milites suos rursus ad eversionem Saxoniæ tutò emittat, tutò recipiat, & tunc tantò vi-ctis incumbat infestior, quantò nunc discedat Saxonum lætis successibus efferacior. Hæc vicissim intemperatis clamoribus ferendo in magnam se ferocitatem inflammarunt. Igitur tertio die postquam Rex abscesserat, *inscius inconsultisq; Principibus, facto grege, in Hartesburg irruunt, quod residuum erat murorum, a fundamento dejiciunt, lapides longe lateq; dispergunt.* Cæteris ædificiis quæ indulgentia Principum integra servaverat, idem faciunt, Ecclesiam quæ accelerandi operis studio interim lignis elegantissimè constructa fuerat, incendunt, thesauros diruunt, altaria confringunt. Postremò ne qua Regi instaurandi castelli occasio reliqua esset, filium ejus & fratrem, quos ille ad gratificandum popularibus locum, ibi tumulaverat, effodiunt, aguntque omnia quantum possunt, ne administrando bello deinceps mons complanatus ullam præstare possit opportunitatem. Reliquias Sanctorum quæ effractis altaribus erutæ fuerant, & effossa defunctorum corpora Abbas ex vicino Cœnobio opportunè supervenientes furenti vulgo eripuit, atque in suum Monasterium cum honore transvexit. Perlatus ad Principes Saxoniæ rumor admissi facinoris, grandi eos formidine perculit, ne Rex tanta injuria exacerbatus causaretur ab ipsis fœdus esse violatum, & justam exinde occasionem instaurandi belli nactus, cunctas adversus eos Regni vires concitaret. Id consultò prævenire cupientes, graviter in eos, qui tale flagitium admiserant, animadvertunt. Deinde Legatos ad Regem mittunt, obsecrantes per Deum, ut se habeat excusatus, nec conscios se tanti sceleris, nec incentores exnisse, pattratumque non secus, quàm ipsum graviter & iniquo animo ferre, quod si minus fidei habeat negantibus paratos se quovis genere satisfactionis dictis fidem facere & violaræ pacis à se suspicionem amovere. Ille vehementer efferatus, quòd dolorem pristinum, qui jam dudum in cicatricem cutem obduxisset, recentibus injuriis exulcerâssent, quandoquidem, inquit, nec Potentes leges contra violentiam Saxonum quicquam proficiunt, nec injurias meas desertus à milite armis persequi valeo, ad Leges Ecclesiasticas jam necessitate coactus confugiam, & ubi humana cessant auxilia, Divinam opem implorabo. Protinus Legatos Romam misit, Sedem Apostolicam contra eos interpellare, qui Ecclesiam incendissent, altaria confregissent, sepulchra violâssent, & odio viventis, in sepultos cineres barbara crudelitate debacchati fuissent. Pascha Babenberg celebravit, eratque cum eo Archiepiscopus Moguntinus, Dux Carentinorum Bertholdus, & alii quamplures ex his qui bello Saxonico ab eo defecerant. Cum enim crimen rebellioni Saxonibus donâsset, alios Regni Principibus, qui conjurationis socii fuerant, quod justè succenseret, non habebat. Ipso tempore *Coloniæ res accidit digna omnium bonorum miseratione & lachrymis*, incertum levitate vulgi an fictione eorum, qui vicem Regis in Archiepiscopum ulcisci cupiebant. Id magis venit in suspicionem, quòd cùm celebre apud omnes esset nomen Wormatiensium, pro eo quod Regi fidem in adversis servâssent, & Episcopum rebellare tentantem civitate expulissent, Colonienses pessimum exemplum æmulati, suam quoque devotionem insigni aliquo facinore Regi gratificari vellent. Ad patrandum quod nefariè machinabantur, casus idoneam attulit occasionem. Archiepiscopus Pascha Coloniæ celebravit, eratque cum eo Episcopus Mimigardevurdensis ad communicanda tantæ solennitatis gaudia familiaris amicitiæ obtentu evocatus. Cumque exactis ex parte feriis paschalibus abscedere pararet, hi qui Archiepiscopi domestica negotia curabant, jubentur ad evectionem ejus navem idoneam providere. Lustratis perspectisque omnibus, unam mercatoris cujusdam prædivitis navim, quia in eos usus competens videbatur, occupant, eamque in ministerium Archiepiscopi, ejectis mercibus quas habebat, ocyus expediri jubent. Negantibus famulis qui navim ter vandam susceperant, vim nisi maturè jussa capessant minitantur: Illi quantum poterant citato cursu ad dominum navis rem deferunt, & quid facto opus sit, consulunt. Habebat ille filium adulta ætate, non minus audacia quàm viribus excellentem, & tum propter generis affinitatem, tum ob merita sua primoribus civitatis maxime charum & acceptum. Is assumptis famulis suis & juvenibus ex civitate, quantos in ea trepidatione in auxilium sibi concitare potuit, concitus ad navem evolat, & ministros Archiepiscopi acriter, ut navis excuteretur, insistentes, cum injuria proturbat. Dehinc Advocatum urbis in idem opus succedentem, & multusque instaurantem simili constantia repellit, fundit & fugat. Jamque & his & illis sui singulis amici armati subsidio adcurrunt, & ad magnum discrimen pugnamque ancipitem res spectare videbatur. Perlato nuncio ad Archiepiscopum, quod atrocissima seditione confunderetur civitas, misit festinanter ad sedandos motus populi, iratum plenus minabatur se proxima sessione seditiosos juvenes merita pœna coërciturum. Erat quippe Vir omni genere Virtutum florentissimus, & in

causis tàm Reipublicæ quàm Ecclesiæ Dei spectatæ sæpius probitatis. Sed unum in tantis Virtutibus vitium tanquam tenuis in pulcherrimo corpore nævus apparebat, quod dum ira incanduisset, linguæ non satis moderari poterat, sed in omnes, sine personarum acceptione, rixas, & convitia amarissima rotabat. Hoc in se, cùm iram paululum digessisset, vehementer & ipse reprehendebat. Vix ad modicum dirempta est concertatio. Sed ferox animi & elatus primo successu juvenis non cessabat, interturbare omnia, percurrensque civitatem varios sermones per populum serebat de insolentia & austeritate Archiepiscopi, qui toties injusta præciperet, toties innocentibus sua adimeret, toties honestissimos cives procacissimis verbis incesseret. Nec difficile fuit id hominum genus in omne quod velles, tanquam folium quod vento rapitur, transformare. Quippe *qui ab ineunte ætate inter urbanas delitias educati, nullam in bellicis rebus experientiam habebant, quiq; post venditas merces inter vina & epulas de re militari disputare soliti, omnia quæ animo occurrissent, tam facilia factu quàm dictu putabant, exitus rerum metiri nesciebant.* Præterea in mentem veniebat Wormatiensium insigne præclarumque facinus, quòd Episcopum suum insolentius agere incipientem urbe expulissent & cum ipsi multitudine, opibus armisque instructiores sint, dedignantur quod inferiores æstimentur audacia, & Archiepiscopum tyrannico sibi fastu imperitantem, tamdiu muliebriter patiantur. *Conferunt Primores inepta consilia, sævit vulgus intemperans novarum rerum studio*, & per totam civitatem spiritu diabolico captatum ad arma conclamat. *Nec jam Archiepiscopum urbe expellere*, sicut Wormatienses, *sed per omnes cruciatus trucidare si copia detur, conspirat.* Natalis erat Beati Georgii Martyris, qui eo anno IV. feriæ hebdomadæ paschalis obvenerat, & Archiepiscopus celebrata missarum solennitate apud Beatum Georgium, cum sermonem faceret ad populum, præsagio quodam futurorum, nescius ipse mali quod imminebat, contestatus fuerat audientibus, quod civitas diabolo in potestatem tradita esset, & propediem peritura nisi jamjam impendentem iram Dei, per pœnitentiam inflectere maturarent. Igitur post meridiem, inclinata jam die in vesperum cum igni oleum iracundiæ accessisset ebrietas, ex omnibus partibus urbis ruunt, ad curtem Archiepiscopi & eum celebri quodam loco cum Episcopo Mimigardevurdensi cœnantem adorti, tela contorquent, saxa jaciunt, nonnullos ex assistentibus interficiunt, cæteros plagis & vulneribus confectos in fugam vertunt. Inter hæc conspicantur quàm plurimi, ipsum talium furiarum incentorem dæmonem præcurrere insanienti populo galeatum, loricatum, igneo mucrone terribiliter fulgurantem, nec ulli quàm sibi similiorem. Cumque militari quodam classico cunctantes, ut se in pugnam sequerentur, concitaret, in ipso impetu quo portarum seras effracturus vociferando irruebat, repentè ex oculis sequentium disparuit. Archiepiscopum sui inter cuneos hostium nubemque jaculorum vix & ægrè expeditum in templum S. Petri abripiunt, foresque non modo seris & vectibus, sed admotis etiam magnis molibus obfirmant. Sæviunt foris & instar inundantis aquæ rugiunt vasa diaboli, plena vino furoris Dei, & per omnia Episcopii penetralia discurrentes, fores infringunt, thesauros diripiunt, vasa vinaria concidunt, & dum vina in diutinos usus summa opè congesta præcipitantius effundunt, repletum subitò cellarium, ipsos, quod dictu quoque ridiculum sit, inopinis fluctibus periclitatos penè suffocaverat. Alii Capellam Archiepiscopi irrumpentes, altare spoliant, sacra vasa pollutis manibus contrectant, vestimenta Pontificalia diripiunt, dumque omnem suppellectilem sacri ministerii curiosa imò furiosa diligentia evertunt, reperientes illic quendam præ timore se in angulo occultantem, & putantes quod Archiepiscopus esset, interficiunt, non sine gratulabunda exprobratione, quòd petulantissimæ linguæ tandem aliquando modum imposuerint. Sed *cognito quòd* decepti similitudine essent, & *Archiepiscopus intra templum S. Petri, & loci religione, & murorum firmitate se tutaretur, undiq; conglobati ipsum templum obsident, muros perfringere dedita opera moliuntur. Postremo nisi ocyus sibi tradatur Archiepiscopus, ignem quoq; se adhibituros minitantur.* Tum hi qui intus erant, videntes obstinatos esse ad necem ejus animos populi, nec ebrietate sola quæ tempore digeri solet, sed pertinacibus etiam odiis & phrenetico quodam furore homines agitari, suadent ei, ut mutato habitu effugere conetur de Ecclesia, & fallere obsidentes, hoc facto & sacras ædes incendii, & se mortis periculo liberaturus. Opportunum fugæ patrocinium tempus pollicebatur. Seditione in mediam noctem protracta horrebant omnia tenebris & caligine, ut haud facilè cuiquam esset vultus occursantium discernere. Angustus aditus patebat de templo in dormitorium. Item de dormitorio in atrium domumque Canonici cujusdam adhærentem muro civitatis. Isque ante paucos dies ortæ seditionis impetraverat ab Archiepiscopo, Deo ad salutem Archiepiscopi hoc ipsum misericorditer providente, ut rupto muro civitatis parvulum sibi posticum facere sineretur. Ibi *eductus Archiepiscopus, applicitis propere in evectionem ejus & comitum ejus, quatuor equis abiit, opaca noctis tenebris, ne ab obviantibus agnosceretur*, commodissimè usus, repertoque post modicum Episcopo Mimigardevurdensi, sociis jam pulchrè pro ea tum calamitate constipatus in locum, cui Nussen nomen est, pervenit. Interim hi qui circa templum erant crebris arietum ictibus muros quatiebant, eratque confusa vox tumultuantium, & fidem Dei Omnipotentis testantium, quod non evasurus esset manus suas, non decepturus obsidentium diligentiam, etiam si in minima terræ reptilia se transfiguraret. Econtra *hi qui obsidebantur, nunc supplicando, nunc pollicendo, quod diligentissimè quæsitum, si inveniretur, ipsis tradituri essent, callide ludebant operam perurgentium, usquequo Archiepiscopum longius evectum, atq; in tuta jam loca progressum esse arbitrarentur.* Tum demum reclusis foribus ipsos ingredi, & pro libito suo quærere sinunt, adjiciuntque frustra eum quæri intra septa templi, quem certò compperissent primo incursu concitatæ multitudinis, clara adhuc die, urbe egressum jam in longinquas partes transire potuisse. Idque magis suspicandum, quod contractis undique per moram nocturni temporis

copiis, primoque manè ad occupandam armis civitatem sit adventurus. Igitur ingressi, cum omnia templi penetralia diligentius investigando evertissent, vix tandem admissa fide, quòd falli potuissent, deinceps ab inquisitionis studio ad tuendam urbem animos vertunt, armatamque multitudinem circumquaque per propugnacula dispertiunt. Inter hæc arreptum quendam de turba super portam urbis, ad ignominiam Archiepiscopi suspendunt, magis in hoc furori suo, quo præcipites raptabantur, satisfacientes, quàm quòd crimen ullum suspendio dignum misero obtendere possent. Mulierem etiam quandam de summitate murorum præcipitant, fractisque cervicibus interficiunt, hoc ei crimini dantes, quòd homines plerumque magicis artibus dementare infamata fuisset. Sed hoc scelus commodiori tempore & pacatiore animo vindicare debuerant. Induxerant etiam in animum, nisi Deus consulens servis suis, breviâsset dies amentiæ eorum, ut Monachos de S. Pantaleone omnes trucidarent, pro eo quod expulsis ab Archiepiscopo prioribus Monachis novum illic inusitatumque religionis genus instituissent. Præterea juvenes impigros citatô quantum possent gradu ad Regem ire jubent, nunciare ei, quæ gesta fuerant & suggerere, ut quantocyus veniat vacantem, expulso Archiepiscopo, civitatem occupare, in eo verti salutem civitatis, & ipsius utilitatem maximam, ut grandia molientem de vindicanda injuria sua Archiepiscopum anticipare conetur. Talibus furiis toto triduo agitabantur. Postquam auditum est per Provinciam, & celebri rumore vulgatum, quòd Colonienses Archiepiscopum probris & contumeliis affectum urbe fugâssent, *exhorruit omnis populus novitatem rei*, atrocitatem sceleris, spectaculum humanarum rerum, quòd Vir tantarum in Christo Virtutum tàm indigna perpeti Deo aspiciente potuisset. Magna ejus in pauperes liberalitas, multa in Divinis rebus devotio, multa in humanis moderatio, vehemens in corrigendis legibus studium, libera in corripiendis, qui malè agerent severitas omnium ore celebrabantur, earumq; rerum commemoratio non minimum ei gratiæ apud populares conciliabat. *Exclamant omnes ad suam magis injuriam pertinere* violatam Pontificalis nominis Majestatem, & mori sibi satius esse, quàm ut tantum flagitium suorum temporum inultum patiantur. Igitur per quatuor vel quinque milliaria *circumquaq; ad arma conclamant, multa hominum millia dicto citius concurrunt*, nullo qui per ætatem arma ferre posset, tàm religiosam militiam detrectante, conglobatique in unum rogant Archiepiscopum & cunctantem vi impellunt, ut ad recuperandam civitatem quantocyùs festinet, se pro eo dimicaturos, & si ea necessitas incumbat, oves pro pastore, filios pro patre libenter mortem excepturos. Quòd nisi Colonienses maturent venientem suscipere, & pro ipsius arbitratu satisfacere offenso, se aut ingesto igne populum cum civitate consumpturos, aut dissipato muro eum super congeriem occisorum in cathedram Pontificalem reducturos. Ita Archiepiscopus quarto die postquam exierat, magno vallatus agmine ad urbem accessit. Quod *ubi Coloniensibus compertum est, & se tanta tamq; efferatæ multitudinis impetum nec muro nec acie sustinere posse, animadvertunt, tum primum furor deflagrare, ebrietas vanescere cœpit, magnoq; terrore concussi obviam Legatos de pace miserunt*, se reos confitentes, & omnem quam vita incolumi juberentur, pœnam pendere paratos. *Archiepiscopus digne pœnitentibus se veniam non negaturum respondit.* Tum celebrata missarum solennitate apud S. Georgium, *eos qui Pontificem sede propria expulissent*, qui *Ecclesiam homicidio polluissent*, qui templum S. Petri hostiliter impetiissent, qui cætera Religionis jura ausu barbaro temerâssent, *Episcopali Banno ad satisfactionem vocavit.* Protinus omnes nudis pedibus, laneis ad carnem induti, processerunt, vix & ægrè impetrata pace multitudinis, quæ circa Episcopum erat, ut hoc tuto facere sinerentur. Nam & *vehementer ei succensebant*, *quod* dum immoderatius *clementiam ostentando* popularis fieri vellet, *nefarios homines ad audenda nequiora hujus sceleris impunitate animaret.* Archiepiscopus eos postero die ad suscipiendam secundum Canonum scita pœnitentiam tam immanis flagitii ad S. Petrum præstò esse jubet. Ipse progressus ad S. Gereonem, ibi extra urbem pernoctare statuit, veritusque quod tradita civitate vis concitatæ multitudinis inhiberi non posset, sed partim injuria, partim prædæ cupidine accensi acerbius sævirent in populum, obnixè rogat Provinciales qui secum erant, ut singuli in sua cum pace recederent, satis se opera eorum usum, & evidens tulisse documentum, quid animi oves erga pastorem, filii erga patrem gererent, asperrimam partem negotii multa eorum Virtute exactam esse, cætera quæ restent facilè jam privata ac domestica manu posse confici. Proinde quòd bonum, felix, faustumque esset, abirent in domos suas, hanc reportantes spem, quòd hujus beneficii gratia apud eum, seu vivum, seu defunctum perpetuò mansura foret. Hoc vix impetrato *milites suos quantos ad comprimendos urbanos motus, si qui fortè levitate vulgi instaurarentur, sufficere putabat, præcedere in civitatem jubet, secuturus ipse proxima luce, cùm eorum qui præcessissent diligentia, ne quid fortè insidiarum lateret in civitate, præcavisset.* Ea nocte sexcenti aut eo ampliùs Mercatores opulentissimi ex urbe profugi ad Regem se contulerunt, intercessionis ejus opem adversus Archiepiscopi sævitiam imploraturi. Cæteri ingresso Archiepiscopo civitatem & toto triduo juxta condictum expectanti minimè se præsentaverunt ad proponendum aliquod satisfactionis genus. Unde indignitatem rei non ferentes Episcopi milites, inscio, ut plurimi asserunt, atque inconsulto Archiepiscopo arma rapiunt, domos incursant, possessiones diripiunt, occursantes partim sternunt, partim captos in vincula conjiciunt, & prorsus ut veritati vel coacti assentiamur, multo ferocius quam tanti Pontificis existimationi competeret, justæ ultionis negotium exsequuntur. Sed gravior morbus acriori indigebat antidoto. Filius suprà memorati mercatoris, *qui primus seditione inflammaverat populum*, & pauci alii *luminibus sunt orbati, nonnulli virgis cæsi ac detonsi, omnes gravissimo rei familiaris damno multati*, atque jusjurandum dare compulsi, quod deinceps Archiepiscopo civitatem, contra omnium hominum violentiam, quantum consilio & armis possent, vindicaturi essent,

essent, & eos, qui ex urbe profugerant, quoad dignè Archiepiscopo satisfecissent semper pro infestissimis hostibus habituri. Ita civitas paulò ante civibus frequentissima, & post Moguntiam caput & princeps Gallicarum urbium subitò penè redacta est in solitudinem, & cujus plateæ vix capiebant stipata viantium examina, nunc rarum ostendit hominem, silentio & horrore omnia desiderii quondam ac deliciarum loca possidentibus. *Nec futurum hoc dubia significaverant præsagia. Peregrinus* quidam ad celebrandam palmarum festivitatem illuc ipso anno advenerat. Is *vidit per somnum corvum quendam horrendæ magnitudinis per totam volitare Coloniam, & terribiliter crocitando populum tali spectaculo attonitum huc & illuc agitare, supervenire post hæc virum tam veste quàm forma præcellentem, qui & corvum horrifico sonitu perstrepentem urbe expelleret, & populum* mente consternatum jamq; extrema omnia formidantem cassa formidine absolveret. Cumque à circumstantibus interpretationem somni horrore concussus quæreret, audivit quod civitas propter peccata populi, diabolo in potestatem tradita fuisset, sed interventu Georgii Martyris liberata instantis jam atque à Deo prædestinati interitus necessitatem evasisset.

Rex celebrata in Babenberg Paschali solennitate, in Nurenberg perrexit obviam Legatis Apostolicæ Sedis. Erant autem hi, mater ejus Imperatrix, Episcopus Ostiensis, Episcopus Prenestinus, Episcopus Curiensis, Episcopus Cumensis, missi à Romano Pontifice componere, si possent, multo jam tempore vacillantem statum Galliarum. Nec tamen cum Rege sermonem communicare sæpius rogati consenserunt, donec secundùm Ecclesiasticas leges pœnitentiam professus per judicium eorum anathemate absolveretur, pro eo quòd propter venditas Ecclesiasticas dignitates Symoniacæ hæreseos insimulatus fuisset apud Sedem Apostolicam. Itaque pervicerunt verbis Romani Pontificis, ut Synodum tenere intra Gallias pace Episcoporum sinerentur. Vehementer hoc abnuerunt omnes Episcopi tanquam inusitatum longeque à suis rationibus alienum, nec se hujus auctoritatis privilegium ulli alii præter quam ipsi Romano Pontifici unquam delaturos affirmabant. Siquidem *intenderat Romanus Pontifex, ut omnes Episcopos & Abbates, qui sacros gradus pretio redemissent, discussione habita deponeret.* Jamque hac de causa Babenbergensem Episcopum, & alios nonnullos ab omni Divino officio suspenderat, donec coràm venientes injustum sibi crimen hæreseos digna satisfactione purgarent. Et Rex quidem cupidè hoc volebat, odio Wormatiensis Episcopi & quorundam aliorum, qui eum bello Saxonico offenderant, quos hac calumnia involvendos, & dignitatis suæ detrimenta passuros spe certissima præsumpserat. Sed quia per Legatos res tanta confici posse desperabatur, consultò in audientiam ipsius Romani Pontificis dilata est. Rex dimissis Legatis, non solenni more indictam expeditionem, sed repentino ac tumultuario milite collectum exercitum ducere parabat in Ungariam, comperto quòd Salomon Rex Ungarorum à Jajade Beli filio bello impetitus & tribus jam præliis victus amisso exercitu vix de Regno effugisset. Ut ejus miseriæ subveniret, & affinitati præstabat, quam, tradita illi in conjugium sorore sua, contraxerat, & utilitatibus propriis, quia magnam ei partem Regni sui pollicitus fuerat, si ejus beneficio expugnatis hostibus in Regnum restitueretur. Cumque Ratisponam venisset, insecuta est eum Legatio familiarium ejus, nunciantium quod Wilhelmus cognomento Bostar Rex Anglorum, ab Archiepiscopo Coloniensi vana pollicitatione illectus, cum magno exercitu adventaret, Regni Sedem Aquisgrani occupare paratus. Territus Rex tam atroci nuncio, an privatæ rei curam externis negotiis antehabendam ratus, omissa in Ungariam expeditione ad Rhenum concitus remeavit. Pentecostem Moguntiæ celebravit, splendidè ac populariter ab Archiepiscopo Moguntiacensi acceptus atque habitus. Inde cum Coloniam ire instituisset, multum spirans irarum & comminationis in Archiepiscopum Coloniensem, ille missis in occursum ejus nunciis, mandavit falsam omninò ac scenicis figmentis similem esse fabulam, quam in eum æmuli sui composuissent, hi nimirum qui eum paulò ante urbe expulissent, & nunc ad opprimendum eum, quoniam armis non possent mendaciis grassarentur, se non ita rationis expertem, vel communis commodi negligentem esse, ut in ultionem privatæ injuriæ patriam suam barbaris prodere vellit, nec ea levitate è puero vitam instituisse, ut quisquam sanum aliquid sapiens tàm inepta de se suspicari possit. Impetrata per Legatos coràm veniendi copia, in Andernachen Regi occurrit. Cumque Rex de his quæ compererat, severissimè quæstionem promulgaret, proditæ quidem Reipublicæ crimen quod objiciebatur sacramento purgavit. Cætera quæ delata fuerant, ait Rex se veteri amicitiæ ac Pontificali nomini condonare, nec pro jure suo expostulare velle. Ita non extincto sed interim cohibito furore Coloniam processit. Ibi postero die ad judicandum populo assedit, sperans per accusationem eorum, quos Archiepiscopus propter injurias suas pœna affecerat, occasionem sibi futuram, ut eum seditione concitata, rursus civitate exturbaret, vel propter oppressos per calumniam innocentes saltem reum Majestatis faceret. Sed ille omnes accusationum strophas responsi veritate ac sententiarum gravitate tanquam aranearum telas dirupuit. Postquam Rex innocentia ejus ac vitæ integritate, consiliis quoque omnis septa vidit, nec ullum patêre locum calumniæ, ad aliud se vertit genus injuriarum. Exegit ab eo non precibus quidem, ut oportuit, sed imperiosa quadam auctoritate, ut Coloniensibus admissæ in se temeritatis veniam daret, excommunicatosq; Ecclesiæ reconciliaret. Præterea ut ad firmamentum conservandæ se erga in perpetuum fidei sex sibi ex militibus suis obsides daret. Utrumq; illi cum magna constantia negavit, obsides quidem, quod nullus Regum priorum tale quid ab aliquo præcessore suo postulâsset, excommunicatorum autem reconciliationem, quod sine digna pœnitentiæ satisfactione excommunicatos in Ecclesiam recipi leges Ecclesiasticæ vetarent. Imminebat ille vehementer cominans omnia se incommoda illaturum, & cuncta quæ illius sunt, ferro & igne demoliturum. Perstabat hic fixus in proposito, dicens se mori quidem paratum, si ipse cum

Coloniensibus conspirâsset ad eum interficiendum, sed nunquam retinendæ vitæ studio ab jure ad injuriam declinaturum. Diu anceps erat pugna & utrorumq; milites magna concusserat sollicitudo, expectatione tam tristis spectaculi. Tandem evictus Rex ab his quorum consiliis plurimùm tribuebat, flexit sententiam, & ait malle secum eo beneficiis certare quàm maleficiis, & si eum fidum sibi devotumq; in causis Reip. experiretur, primum deinceps inter amicos habiturum. Hoc modo reconcilians Archiepiscopo, Aquisgranum perrexit, & adversùs ea, quæ de irruptione barbarorum fama vulgaverat, eam Regni partem, quantum poterat communivit.

Ruthardus Abbas Herveldensis Monasterii V. Id. Junii decessit, Vir in sacris Scripturis adprimè eruditus, & sic ad loquendum expeditus, ut nemo illa ætate verbum Dei copiosius, nemo subtilius, nemo elegantius tractaret. Alias in observatione Sanctæ regulæ paululum quàm mores & tempora expeterent, remissior erat. Is miro judicio Dei, qui, quos diligit, corrigit, & flagellat omnem filium, quem recipit, ante diem mortis suæ sensu defecit, & per continuos duos annos & sex menses phrenesi pariter & epilepsia gravissimè vexabatur. Defunctus est autem anno integro & sex mensibus exactis posteaquam Abbatia se abdicaverat. Quod tamen factum adeò pœnitens deflebat, quoties à stupore atque hebetudine mentis paululum respiraverat, ut ambiguum esset, morbo an mœrore gravius acerbiusq; tabesceret.

Mediante Julio regressum Regem de Lotharingia Wormatiam, iterum adierunt *Legati Regis Ungarorum* orantes obnixè, ut memor affinitatis, memor actæ simul à puero ætatis, maturius subveniret expulso. Et quia preces tardius movebant, privatis occupationibus intentum, *datis XII. obsidibus fidem ei firmabant, quòd si ejus beneficio in Regnum restitueretur, deinceps ei tributarius dictoq; obtemperans foret, & sex ei munitissimas Ungariæ civitates in argumentum nunquam irrumpendæ fidei traderet.* Hac mercede redemptus, illicò missis circumquaque nunciis Principes in expeditionem solenni indictione evocavit. Sed alii temporis angustias, alii rei familiaris inopiam, plerique quod opes suæ bello Saxonico nimium attritæ fuissent, item alii aliud excusationis genus obtendentes, omnes pariter militiam detrectabant. Ipse tamen ne tantum Reipublicæ commodum casu oblatum, sua ignavia corrumperetur, gregario tantùm ac privato milite contentus, infesto exercitu ingressus est Ungariam, & nonnullas ejus Regiones hostiliter peragravit. Porrò *Ioas qui Ungariam occupaverat*, comperto ejus adventu, *summa industria id operam dedit, ut in locis, in quibus irruptio hostium timebatur, nihil homines alimentorum, nihil animalia pabulorum reperirent*, & sic ipse cum omnibus suis in quandam insulam propter locorum difficultatem omninò hostibus inaccessibilem, se contulit. *Exercitus Regis*, qui ad tam belli administrationem nihil sumptuum præparaverat, *gravissima statim laborabat inedia, adeò ut homines plerosq; animalia penè omnia brevi pestilentia & fames consumerent.* Quâ necessitate compulsus Rex, nullo insigni facinore perpetrato Ungaria excessit, & post Festum S. Michaelis Wormatiam reversus, ordinatis ibi pro tempore & copia Regni negotiis Ratisponam tedit, dispositum habens id quod reliquum erat temporis usque ad natalem Domini in peragrandis Bajoariæ, atque Alemanniæ civitatibus insumere.

Hildebrandus Papa cum Episcopis Italiæ conveniens jam frequentibus Synodis *decreverat, ut secundùm instituta antiquorum canonum, Presbyteri uxores non habeant, habentes aut dimittant, aut deponantur, nec quisquam omninò ad Sacerdotium admittatur, qui non in perpetuum continentiam vitamq; cælibem profiteatur.* Hoc *decreto per* totam *Italiam promulgato*, crebras literas *ad Episcopos Galliarum transmittebat, præcipiens ut ipsi quoq; in suis Ecclesiis similiter facerent*, atque à contubernio Sacerdotum omnes omninò fœminas perpetuo anathemate resecarent. Adversùs hoc decretum protinus vehementer *infremuit tota factio Clericorum, hominem planè hæreticum, & vesani dogmatis esse clamitans*, qui oblitus sermonis Domini, quo ait: *Non omnes capiunt, hoc verbum, qui potest capere capiat.* Et Apostoli: *Qui se non continet nubat, melius est enim nubere quam uri*, violenta exactione homines vivere cogeret, ritu Angelorum & dum consuetum cursum naturæ negaret, fornicationi & immunditiæ frena laxaret, quod si pergeret sententiam confirmare, *malle se Sacerdotium quàm conjugium deserere*, & tunc visurum eum, cui homines sordèrent, unde gubernandis per Ecclesiam Dei plebib. Angelos comparaturus esset. Nihilominus ille instabat, & assiduis Legationibus, Episcopos omnes socordiæ ac desidiæ arguebat, & nisi ocyus injunctum sibi negotium exequerentur, Apostolica se censura in eos animadversurum comminabatur. *Archiepiscopus Moguntinus* sciens non parvo constare operam hanc, ut tantò tempore inolitam consuetudinem revelleret, atque ad rudimenta nascentis Ecclesiæ senescentem jam mundum reformaret, moderatius agebat cum eis, & *primò eis in dimidium annum inducias, & deliberandi copiam dedit*, hortans eos, ut quod necessariò faciendum sit, spontè faciant, & tam sibi quàm Romani Pontifici necessitatem adimant aliquid in eos, quod secus sit, decernendi. *Ad ultimum congregata Synodo in Erphesfurt* mense Octobri *pressius jam imminebat*, ut relegata omni tergiversatione inpræsentiarum aut conjugium abjurarent, aut sacri altaris ministerio se abdicarent. *Multas econtrà illi rationes afferebant*, quibus instantis per urgentisque improbitatem eludere, sententiamq; cassare niterentur. Cumq; adversùs Apostolicæ Sedis auctoritatem, qua se ille ad hanc exactionem, præter voluntatem propriam compulsum obtendebat, nihil argumenta, nihil supplicationes precesque proficerent, *egressi* tanquam ad consultandum, *consilium ineunt, ut in Synodum non redeant*, sed injussi omnes in domos suas discedant. *Nonnulli* etiam confusis vocib. clamitabant, melius sibi videri, *ut in Synodum regressi ipsum Episcopum*, priusquam execrabilem adversùm eos sententiam promulgaret, *Cathedra Episcopali deturbarent, & merita morte mulctato, insigne monumentum ad posteros transmitterent*, ne quis deinceps successorum ejus talem Sacerdotali nomini calumniam struere tentaret. *Cùm ad Episcopum relatum esset*, hoc eos machi-

machinari, commonitus à suis, ut tumultum qui oriebatur, matura moderatione præverteret, *misit adeos foràs, rogavitq́, ut sedato pectore in Synodum regrederentur, se*, cùm primum opportunitas arrisisset, Romam missurum, & *Dominum Apostolicum, si* qua *posset* ratione, *ab hac sententia austeritate deducturum. Postero die* admissis in auditorium communiter Laicis & Clericis, *veterem illam de reddendis decimis querelam replicat*, & quasi nihil bello Saxonico, nihil actum sit conditionibus, quibus paulo superius in Gerstengen pax convenerat, de integro Thuringos omnes de injusta decimarum retentatione, reos addicere molitur, nec recogitat hanc causam originem seminariúmque extitisse omnium calamitatum, quibus per plures jam annos Respublica incommodissimè vexabatur. *Indignè nimis tulerunt hoc Thuringi*, utpote, qui propter recentem belli successum tumidus adhuc spiritus gerebant, sibique vanissimè persuaserant, quòd post triumphatum Regem, & acceptum gustum audaciæ eorum, nullus deinceps futurus esset Episcopus, qui eis aliquam super lite removere molestiam auderet. Primò tamen temperatis responsionibus ei *suggerunt, non alia se ratione in Gerstengen recuperandæ paci consensisse, quàm ut legitima sua, à primis diebus statuta, rata sibi in perpetuum atq́, inconvulsa manerent. Cùm* hæc replicando *surdis auribus fabulam narrare viderentur*, subitò efferata mente se foràs proripiunt, *ad arma conclamant*, & ad momentum contracta ingenti multitudine, *in Synodum prorumpunt*, & *nisi* maturius *milites Episcopi intercessissent, & blandiendo* rationemque reddendo potius quàm repugnando, quoniam viribus impares erant, ferocientis turbæ *impetum inhibuissent, in ipsa Cathedra Episcopali Episcopum oppressissent.* Ita soluta est Synodus, tam Episcopo, quàm cunctis, qui assederant, Clericis, ultima formidine consternatis, & passim per omnes Ecclesiæ angulos latebras sibi quærentibus. Statim Episcopus ab Erphesfurt discedens, reliquam partem anni usque ad Epiphaniam in Helegenstat exegit, & per omnes festos dies inter sacra missarum solennia, eos qui sanctam Synodum turbaverant, ad pœnitentiam sub Episcopi Banno evocavit.

M. LXXV. *Rex* natalem Domini Argentorati celebravit. Cumque adessent quàm plurimi ex Principibus, quos ille dedita opera de toto Regno ad diem Festum evocaverat, habuit cum eis mysterium consilii sui, & eos modis omnibus *ad instaurandum bellum Saxonicum solicitabat*, multa in præsens largiebatur, plura in futurum pollicebatur, nullum postremo vel infimæ conditionis, qui modo conficiendis tantis rebus commodus putaretur, relinquebat, quem non, dato vicissim & accepto jurejurando, fidum sibi & obnoxium faceret. Cùm ea potissimum pollicitatio omnes ad consentiendum inflecteret, quòd *sub testificatione jurisjurandi singulis promittebat*, *si* eorum auxilio Saxoniam Thuringiamque recuperâsset, *quod ipsis utramq́, Provinciam pro arbitratu suo inter se partiendam, & perpetuo iure possidendam traditurus esset.* Ita ira æstuans, nihil quàm sanguinem eorum, qui se offenderant, malebat. Quod tamen anno jam integro quàm maximè dissimulaverat, adeò ut Principes Saxoniæ, quoties ad eum venissent, magnificè susciperet, & ad absentes pacifica sæpenumero atq́, honorifica mandata destinaret.

Paucis post diebus Moguntiam venit, ibique *occurrit ei Ruzenorum Rex Demetrius* nomine, deferens ei inæstimabiles divitias in vasis aureis & argenteis & vestibus valde preciosis, *petitq́, ut auxilio sibi foret contra fratrem suum*, qui se per vim Regno expulisset, & Regnum tyrannica immanitate occupâsset. Missus est protinus à Rege *Burchardus Treverensis Ecclesiæ Præpositus*, agere cum illo de injuriis quas fratri intulerat, & commonere, ut Regno, quod injustè invasisset, ultrò decederet, alioquin auctoritatem & arma Teutonici Regni propediem experturum fore. Is *Legationi* huic propterea *opportunus videbatur, quòd ille, ad quem mittebatur, sororē ejus in conjugio habebat*, & ipse hac de causa apud Regem, ne quid in illum interim gravius decerneretur, summis precibus obtinuerat. Ruzenorum Rex, Dedi Marchioni Saxonico, cujus ductu eò advenerat à Rege commissus est servandus, donec Legati reverterentur.

His diebus contigit gravi scandalo Babenbergensis Ecclesiæ statum labefactari. *Hermannus Episcopus Ecclesiam in honorem Beati Iacobi Babenberg foris* murum propriis impensis *extruxerat, ibiq́, Clericos XXV.* scientia, moribus, & Canonicæ conversationis disciplinis haud obscuros *congregaverat*, & eis quæ ad victum vestitumq́; sufficerent, affatim providerat. *Cūq́, is, quem congregationi præfecerat*, morbo præventus, *diem clausisset extremum*, nactus opportunitatem temporis, *Clericos expulit, & locum ipsum*, cùm omnibus appēdiciis suis *Egbertho Abbati de Sancto Michaële tradidit, ad instituendum illic Ordinem Monasticum.* Non offensus crimine aliquo Clericorum, cùm ut dixi honestissimè juxta Ecclesiasticas Leges vitam instituerent; sed monasticæ conversationis munditia delectatus, in toto Episcopatu suo, si fieri posset, hanc solam esse vitam cupiebat, zelo quidem Dei, sed non secundum scientiam sic æmulatus Rachelis pulchritudinem, ut Liæ fœcunditatem in thalamum cœlestis sponsi non crederet admittendam. *Clerici, qui expulsi fuerant graviter ferebāt*, sine causa destitutos se esse stipe Ecclesiastica, qua alebantur. *Clerici quoq́, majoris Ecclesiæ Babenbergensis*, tam illorum, quàm suam vicem dolebant, quod scilicet nō sine magna sui Ordinis injuria tantum Episcopus deferret Ordini Monastico. Igitur *Iunctis precibus adorti sunt eum, obsecrātes* per Deum, *ne his, quibus nullum crimen impingeret*, sine legitima discussione & audientia *eriperet* canonicè suscepta Ecclesiasticæ sustentationis *beneficia*, nec sineret eos destitutos spiritualis militiæ stipendiis, quibus præterea nihil amplius esset rei familiaris, probro & ostentui fieri secularibus. *Episcopatum Babenbergensem paucas habere congregationes Clericorum*, & ideo nō tam Monachis sibi opus esse quàm clericis, quorum ipsi solatio diebus solennibus, in processionibus, in susceptione hospitum uterentur, præterea *Ecclesiam*, quam noviter ipse extruxisset, loco celebri *in mediis* huc & illuc diversantium *turbarum fluctibus sitam*, nec à majore Ecclesia Babenbergensi plus XXX. passibus disparatam, *multo Clericis opportuniorem esse quàm Monachis*, qui scilicet Monachi cùm abominationes Ægyptiorum immolare jubeantur Domino Deo suo, secerni à multitudine, & sicut scriptum est, viam trium

dierum ire debeant in solitudinem, ne si ea quæ colunt & prima ducunt, seculares immolent coram oculis eorum, scandalizati lapidibus irrisionum suarum obruant, & infament sanctam & Apostolicam vitam. *Si Deo familiarius adhæreant Monachi, tanquam honestior & sublimior portio corporis Christi, non idcirco Clericos tanquam membra putrida penitus abscindendos esse ab Ecclesia.* Quia licet stellæ ab stellis differant in claritate, unam tamen cœli faciem decentissimè distinguant sua varietate. Et licet membra disparia sint, & suis singula functa officiis, concordi tamen, licet dispari famulatu necessitatem expleant, unius ejusdemque corporis. Episcopus nec ratione movebatur nec supplicatione, asserens honorem, quem deferret Monachis in nullo præjudicare Clericis, bona autē quæ in usus pauperum proprio labore congessisset, sui juris, sui arbitratus esse, utrum Clericis attitularet, an Monachis. Clerici & inopia familiari, & indignitate rei vehementer exacerbati, Regis & omnium Principum Regni aures quotidiana proclamatione obtundebant pro injuria sua. Cumque nihil usquam opis, nihil spei esset, vetsi ad validissimum illud quod in sancta Ecclesia, ultimæ semper necessitatis unicum esse præsidium consuevit, *Romam pergunt*, & recitata Romano Pontifici per ordinem suæ calamitatis Historia, *Apostolicæ sedis patrocinium* contra tanti calumniatoris violentiam suppliciter *implorant*. Adest simul totius Cleri Babenbergensis Legatio, querelam ingeminant, & *Romani Pontificis patientiam* vehementer *incusant, cur Ecclesiam Dei tam diu sinat hominis heretici communione maculari, qui* non ut pastor per ostium, sed ut fur & latro *per Symoniacam heresin, & ingentium pecuniarum profusionem irrepserit in ovile ovium*, qui apud prædecessorem ejus Nicolaum Papam tanti criminis insimulatus, ut dici solet, ignem gladio, hoc est hæresin perjurio purgaverit, qui Cathedram Episcopalem & sanctæ prædicationis ministerium, expers ipse omnino literarum, contra sacros Canones impudenter occupâsset, qui ante Episcopatum cunctis capitalibus criminibus atque omni probrorum genere Moguntinæ civitati, in qua nutritus sit, celebrem se spectabilemque fecerit, qui pecuniariam atque usurariam artem, qua à puero sit institutus, postquam cœlestium talentorum negociator constitutus sit, multò solicitius exerceat, ita ut Abbatias & Ecclesias intra diœcesim suam sitas quas fœdè comparaverit, fœdissimè vendat, & *familiam Babenbergensis Ecclesiæ paulo ante opulentissimam, ac bonis omnibus florentissimam ad summam redegerit paupertatem*, qui nunc super omnia mala sua, ut in vestimentis ovium liberius lupinam exerceat feritatem, & facilius illudat simplicium innocentiæ transfiguratus in Angelum lucis Angelus Satanæ, Clericos absque ulla discussione de Ecclesiis suis ejiciat, atque omnibus in quibus possit locis, vitam monasticam, non tam amator Religionis quàm subdolus simulator instituat. Postremò per Deum omnipotentem exorant, ut tandem aliquando expergefactus, Simon Petrus baculum pastoralis zeli exerat contra lupum, improbè rapientem & dispergentem oves Dei, & Symonem Magum iterum in Ecclesia Dei nummulariorum mensas & æra proponentem, cum pecunia sua mittat in perditionem. Romanus *Pontifex* jam pridem *eum* à sacri altaris ministerio suspenderat. Præsenti autem relatione efferatus, *absq; dilatione excommunicavit eum*, ea scilicet ex causa, quod de gravissimis criminibus jam olim accusatus, & ut causam diceret, crebrò per biennium Romam evocatus venire contemsisset. *Clericis* quoque qui se per calumniam expulsos querebantur, *Ecclesiam suam restitui præcepit*, & destinatis ad Clerum Babenbergensem literis, mandavit, ut se à communione illius abstinerent, contestatus quàm sanctè, quòd si communionem aliquando ac Pontificatum quem contra Ecclesiasticas Leges invasisset, nunquam deinceps se vivo, recepturus foret. Quod ubi Clericis Babenbergensibus Legati sui retulerunt, & iram veterem armavit tantæ pollicitationis fiducia. Occultata interim Apostolicæ sedis Legatione, *mittunt ad Episcopum*, qui tunc temporis Babenberg consistebat, eique denunciant, *ut quantocyus de urbe discedat*, non posse eum ultra sibi Episcopum esse, *quomodo & Episcopatum per Symoniacam hæresin* contra Ecclesiasticas Sanctiones *commisisset & eum administrare, ignarus omnino literarum, non posset*. Atrocissimè per se Legationi adjecta est gravis contumelia. *Adolescens* quidam ex numero Clericorum & animo ferox & ætate, *versiculum brevem ex Psalterio proposuit. Hujus inquit* capituli, non mysticum *sensum*, non allegoricam significationem, sed verbum ex verbo fidus interpres, *si mihi rectè explicaveris*, ego te omni quæstione liberatum, cunctis criminibus quibus te impetimus, absolutum, *dignissimum plane Episcopatu pronunciabo*. Ille insolita re attonitus, cùm quid hoc esset, unde nova hæc & inusitata mitium ante hac Clericorum, asperitas procederet, turbulentius suscitaretur, & dictis atrocibus responsa atrociora redderet. Repentè in medium procedunt *Legati sedis Apostolicæ*, & præter literas, quas manibus præferunt, viva voce *et ex nomine Romani Pontificis denunciant, ut nullum deinceps Pontificalis officii jus potestatemq; habeat, sciatq; se Apostolicæ excommunicationis gladio de corpore universalis Ecclesiæ præcisum esse*, propterea quòd objectum sibi crimen Symoniacæ hæreseos, toties Apostolicis Epistolis Romam evocatus, purgare distulisset. Præcipiunt etiam Clericis Babenbergensibus, ut nullum ultrà ei tanquam Episcopo honorem reverentiamque deferant, sed ab eis communione modò se abstineant, ne deprehensi tanquam Ecclesiasticæ factionis transgressores similem cum eo sortiantur excommunicationis vindictam. Ibi primùm Episcopus circumventum se fraude Clericorum suorum advertit. Quibus acriter insistentibus, ut quantocyus Episcopatu abdicatus abscederet, cum nulla ratione satisfacere posset, assererentque sub testificatione nominis Divini, nullum se in Ecclesia opus Dei acturos fore ipso in ea persistente. Incertus confususque animi misit ad Episcopum Moguntinum, fidissimum sibi amicum, quem multis sæpè beneficiis privatim & publicè sibi devinxisset, quique omnium, quæ in adquirendo vel administrando Episcopatu gessisset, conscius sibi particepsque extitisset, rogavitque, ut quàm citissimè veniret, & tumultuantem intestinis simultatibus Clerum quoquo posset modo, compesceret. Ille nihil

nio-

moratus affuit, egitque ut rogabatur, cum Clericis ne obliti pudoris ac modestiæ suæ, in Episcopum suum, quem propter Deum patris loco venerari debuissent, sine causa exardescerent, cùm eos nec dicto, nec facto quod justè in querelam vocare possent, sciens provocâsset. Vel si quid quod eos læderet fortè inscius admisisset, se cognitore atque arbitro paratus esset, quovis modo satisfacere offensis: parcerent, si minus ejus innocentiæ, at honori atque existimationi propriæ, ne ad contemnendos Episcopos suos cæteri per orbem terrarum Clerici hoc animarentur exemplo, & rebellionis atque contumaciæ pestilens hic morbus sumpto à Babenbergensibus initio, totum inficeret corpus gregis Dominici. Nihil illi placationis, nihil laxamenti admittentes, gravissimis eum conviciis confutarunt, justissimè dicentes, in eum quoque Apostolicæ excommunicationis anathema procedere debuisse, qui hominem omnibus probris infamatum, & nihil in moribus, nihil in scientia dignum sacerdotio afferentem, per Symoniacam hæresim Episcopum ordinâsset. Nec ad excusandas excusationes in peccatis obtendere posse ignorantiam, cum actus ejus omnemque vitæ institutionem, tanquam qui in laribus suis diu familiarissimè obversatus sit, optimè cognovisset, & omnibus quæ in coëmendo Episcopatu acta sint, medius ipse atque intimus interfuisset. Videns Archiepiscopus obstinatos in contentione Clericos nulla ratione mitigari posse, ne quid pro amico suo intactum intentatumque relinqueret, assumpto eo Romam ire statuit, sperans *Romanum Pontificem vel pecunia, vel supplicatione expugnari posse*, ut eum crimine atque anathemate absolveret. Sed inter eundum reputans haud satis tutum esse, ut eum non prius explorato Romani Pontificis animo, Romam perduceret, suasit ei in extrinsecis Ecclesiæ Babenbergensis possessionibus reditum suum præstolari, & ipse cum paucis ut instituerat, concitus Romam contendit. Quo dum venisset, vix & ægrè, ut à Romano Pontifice in communionem susciperetur obtinuit, & qui in alienis criminibus patronum se paraverat, ipse de propriis insimulatus, quod Babenbergensem Episcopum per Symoniacam hæresim sciens ordinâsset, penè gradus sui periculum incurrerat. Ad ultimum discedendi jussum est, ut ab eis communione omni modo abstineret, & promulgatam adversùs eum Apostolicæ excommunicationis sententiam omnibus Teutonici Regni Principibus notam faceret. & cum primum conficiendæ rei temporis opportunitas arrisisset, alium pro eo Babenbergensibus Episcopum ordinaret. Quod ubi Babenbergensi Episcopo compertum est, nullam deinceps spem sibi reliquam nisi in clementia Romani Pontificis fore ratus, conductis qui causam suam apud Sedem Apostolicam dicendi arte tuerentur, Romam perrexit. Sed Romani Pontificis constantia, & invictus adversus avaritiam animus omnia excludebat argumenta humanæ fallaciæ. Multis lachrymis, multis supplicationibus, multis Rethorica arte compositis disceptationibus vix hoc solum obtinuit, ut ea conditione anathemare absolveretur, quatenus ubi primum in patriam redisset, Monasterium ingrederetur, atque ibi deinceps à cunctis in perpetuum seculi actibus feriatus, scandalizatam sua ambitione Ecclesiam digna satisfactione defleret. Ita regressus in patriam, cùm jussa Romani Pontificis retulisset ad milites suos, quibus se multa largitione admodum popularem acceptumque fecerat, vehementer restiterunt, indignissimum fore dicêtes, & nulla retrò Majorum memoria in Ecclesiis Galliarum hoc accidisse, ut sine publica audientia & Canonica discussione, quod nec infimis quidem gradibus competeret, Episcopus deponeretur, non hanc privatam illius esse injuriam, ad communem potius spectare contumeliam, omnium qui tuendæ Babenbergensis Ecclesiæ dignitati operam suam deberent, & ejus Episcopo sub jurejurando fidem dixissent, & ideò extrema omnia prius se experturos esse, quàm servatum ad sua tempora illius Ecclesiæ honorem sinerent fœdissimo hoc exemplo contaminari. His ille promissis animatus, *neglecto Romani Pontificis decreto, Babenberg redit* ibique IV. vel V. hebdomadas commoratus, præter altaris officium, in cæteris omnibus, quæ scilicet ad exteriorem Episcopii administrationem pertinebant, nullo modo jure suo cedebat, irritam reputans excommunicationem, quam non canonicè in se promulgatam cavillabatur. Quibus diebus in civitate Babenbergensi nullum publicè actum est opus Dei, Clericis refugientibus atque omnino execrantibus communionem ejus. Cæteram ejus anni partem in extrinsecis Babenbergensis Ecclesiæ possessionibus militum suorum præsidio fultus, exegit. Verum neque Rex, neque Episcopus, neque alius quisquam qui sanum saperet, ei communicare volebat.

Rex Pascha Wormatiæ celebravit. Quo dum ad salutandum eum quidam ex Principibus Saxoniæ pergere instituissent, missi obviam eius Legati, denunciaverunt, ut ocyus in sua redirent, alioquin haud tutò visuros esse faciem Regis, quem post tam graves contumelias digna adhuc satisfactione non placâssent. Ibi primò malum, quod cervicibus impendebat adverterunt. *Rex omnibus quæ bello administrando necessaria erant, affatim provisis jam & instructis, solenni edicto cunctis, qui in Regno suo erant, expeditionem indixit in Saxoniam*, diemque & locum statuit coadunandi exercitus, videlicet VI. Id. Junii, in possessione Herveldensis Monasterii, in loco qui dicitur Bredingen. Misit etiam Legatos ad Saxones, qui tunc incundi consilii gratia frequentes Goslariam convenerant, dicere eis, memorem se gravium injuriarum, violatæ Regiæ Majestatis, & turpis fugæ, qua extremo in periculo vitæ consulere coactus fuisset. Nec se cunctis generaliter Saxonibus crimê hoc intêdere, paucos fuisse Principes, qui imperitã multitudinê & naturali levitate semper novarum rerum avidam hac rabie inflammâssent. Ab his concitatæ seditionis & turbatæ Reipublicæ pœnam se, quoniam Legibus nô poterit, armata manu exacturũ. Proinde rogare se cæteros, & sub interminatione gratiæ suæ præcipere, ne hostes publicos armis aut opibus tueantur. Si obediãt, veniam se eis dare veteris culpæ, quod tam inusitati facinoris socii participesque antehac extitissent. Sin minus, excusationem deinceps non habituros esse peccati, quòd scientes præmonitiq; admisissẽt. Ad hæc *Saxones*, *gravissimã* ajebãt, *habemus legationẽ, & nisi Principes nostri de omnib. quæ objiciuntur,*

tur,

tur, juxta Magnificentiam Regiam ei satis facere spondeant, eos sine mora vel captos, & in vincula conjectos ejus examini reservabimus, vel in favillam redactis omnibus, quæ ad eos pertinent, Saxonia procul effugabimus. Quod si justis & Regio nomine dignis conditionibus parati sunt, vel objecta purgare, vel quæ peccaverunt expiare, oramus & per Deum obtestamur ut honori potius suo, quàm iracundiæ consulat. Nec ante publicam Principum cæterorum audientiam & legitimam discussionem aliquid in eos quod se non deceat, decernat. Diem potius statuat, locum designet, copiam det tutò coram veniendi, & tutò causam dicendi, ut secundum Palatinas leges justa examinatione habitâ, vel puniat convictos, vel absolvat innocentes. Quod si ira immoderatior nullam admittit satisfactionem, nec alio pacto quàm sanguine Principum nostrorum restingui poterit, quid prodest ambiguis responsionibus sententias involvere. Extremæ impietatis fore judicamus, ut Principes nostros deseramus, & eos pro nobis jugulandos objiciamus, quos haud dubiè scimus nullo privato odio vel gratia, sed sola tuendæ salutis nostræ, & vindicandæ libertatis nostræ causâ contra Regem arma sumpsisse. Quapropter id supplices petimus, ut eadem nobis & illis venia concedatur admissæ præsumptionis. Aut si nulla supplicationum victima expiari potest quod fecimus, eodem in nos & in illos supplicio animadvertatur. Tunc Bucco Halberstatensis Episcopus, Wecel Archiepiscopus Magdaburgensis, Magnus Dux Saxoniæ. Otto Dux quondam Bajoariæ, & cæteri Principes, quos Rex specialiter tam truculenta comminatione impetebat, dixerunt; *Nequaquam se sibi conscios esse, quòd pacem, quã anno priore in Gerstingen convenerat, facto aliquo vel dicto violâssent. Nam si Rex instinctu eorum, vel consilio factum suspicaretur, ut Ecclesia in Hartesburg incenderetur, thesauri diriperentur, corpora sepulchris ejicerentur, aut aliud aliquid contra statutum illius conventionis perpetraretur, paratos se esse, ut quavis conditione, quam modo cæteri Principes Regni æquam judicâssent, crimen refellerent, & innocentiam suam assererent, insuper ipsam Ecclesiam propriis impensis ambitiosius quàm fuerat instaurarent, amplioribus ornamentis excolerent, omnia etiam, quæ ineptum vulgus maligno spiritu susitatum ausu nefario infregisset, diripuisset, temerâsset, multiplicius restituerent. Super hæc omnia auri & argenti & prædiorum suorum, quantum salvo pudore suo & Regiæ Majestate, accipere vellet, prompta mente darent, dummodo in gratiam rediret, & gladium quem in cervices eorum, & in eversionem totius Saxoniæ iratus extenderat, placatus remitteret in vaginam. Quod si obstinatum adversus omnes preces & supplicationes animum gereret, se deincept contra eum nec arma laturos, nec aciem instructuros, sed nudis pedibus venienti obviam processuros, & sententiam quamcunq; vel iratus dictâsset, porrecto jugulo, excepturos* In hæc verba nuncios Regis dimiserunt, & ipsi pronnus suos eadem ad eum responsa deferentes destinârunt. Quos ubi Rex advenire competit, præcepit ut nulla ratione in conspectum suum admitterentur, mandavitque eis per occultos indices, ut quantocyus recederent, nec se oculis ejus, cui contumeliam fecissent, sic temere ingererent, alioquin Regia censura coërciturum se hostes publicos & insidiatores Regni, qui sub prætextu Legationis mendacia sua per populum sererent, ad solicitandos animos Principum, & expeditionem suam impediendam. Ita Legati sine effectu reversi sunt. Iterum alios atqoe alios miserunt, sed eodem omnes rigore obfirmatas contra se tam fores quàm aures Regias invenerunt. Semel cum *unus Legatorum captata loci & temporis opportunitate se improvisus in conspectum Regis proripuisset*, & quæ in mandatis habebat, proloqui cœpisset, vix ad primum sermonis exordium, dato silentio, statim cum gravi indignatione *rejectus est*, *&* cum ab Udalrico quodam Regio satellite in crastinum *servandus abductus*, vel potius abreptus fuisset, *proximo mane elusis custodibus, vix vita comite effugit*. Dehinc crebris Legationibus adorti Ducem Rudolphum, Ducem Bertholdum, Ducem Gozelonem, & cæteros Principes, quos superiore bello conjurationis socios habuerant, fidem implorant, fœderis quod pepigissent, admonent, obtestanturque per Deum, per cujus nomen in unius ejusdemque militiæ sacramenta jurâssent, ut assiot periclitantibus, & sicut prius gerendo bello favorem suum, ita nunc reparandæ paci, quoniam eos belli pœniteat, auxilium consiliumque suum non subtrahant. Sed Regis prudentia quæ supra ætatem suam mirum in modum callebat, omnia sepserat, omnes vias, omnes aditus obstruxerat. Siquidem à cunctis Principibus suis jusjurandum acceperat, quod nullas eorum Legationes se inconsulto susciperent, quòd eos nec armis publicè, nec consiliis secretò tuerentur, nec sibi pro eis preces aliquando supplicationesque deferrent, donec se acceptæ ab eis ignominiæ maculam digna animadversione eluisse ipse jodex testisque fateretur. Ita quocunque intendissent, quamcunque viam pertentâssent, omnia obfirmata, implicata, impedita reperiunt. *Exin crebra per Saxoniam* Thuringiamque *conventicula* faciunt, quid facto opus sit consulunt, *discussis* & eventilatis *omnibus, quæ tanto malo remedium aliquod polliceri videbantur, cum nulla usquam humani auxilii spes eluceret, statuunt unanimiter à Deo sibi deinceps quærendum esse subsidium*, qui solus tam obstinatam Regis ferocitatem emollire, & rem implicitam expedire queat. *Iubent* ergo, *ut per totam Saxoniam & Thuringiam depositis cultioribus indumentis, sacco & laneis vestiantur, cibo & potu statutis diebus abstineant, sumtus in pauperes pro sua quisq; re familiari conferant, & per Ecclesias nudis pedibus discurrentes, Deum communi lamentatione deprecentur*, ut manum suam, quæ humano ubique cessante adjutorio, sola jam possit opitulari, undique conclusis, ad ereptionem eorum extendat. Præterea placet, ut die quo Regis exercitus juxta publicam indictionem in Bredingen coadunandus conveniret, ipsi in loco qui dicitur Lopezens millibus ab eis disparati, castra locarent, & iterum atque iterum repetitis supplicationibus aures ejus & Principum ejus obtundentes, si evincerent, gratias Deo, sin autem in eodem loco venientem præstolati, collatis signis, æquissimo judici Deo rem committerent. Supervenerunt etiam hinc Luticiorum, hinc Polonorum nuncii, suam utrique operam, socias manus & pares ad cuncta quæ belli artibus transigenda sint, animos pollicentes. Et quod

parati

parati sint die, quem Saxones designaverint, armatorum copias quàm maximas Saxoniam mittere. Vel si hoc malint, contra Danos & alias gentes, quas vulgatum erat, ad irruptionem Saxoniæ à Rege sollicitatas esse, stationes jugesque excubias agant, ut hac parte sollicitudines exonerent aliàs occupatos. Hoc nuncio paululum recreatis animis digressi, quantum temporis supererat, usque ad diem coadunandi exercitus, in jejuniis & vigiliis exigunt, Ecclesias indefessi obsident, in cinere volutantur & cilicio, noctes perinde ac dies precibus insumunt, nullum postremò Religionis genus, quod ad placandum Deum Ecclesiastica traditione comparatum sit, prætermittunt. Sed ira Dei, quæ in eos exarserat, major erat quam ut lachrymis restingui, hostiis & muneribus mitigari posset. Rex Pentecosten Wormatiæ cum paucis celebravit, Principibus in præparationem militiæ singulis privata sollicitudine occupatis. Statuta die venit in Bredingen cum infinita multitudine, planeque omnium unanimi consensu constitit, nulla unquam retrò majorum memoria tantum exercitum, tam militariter instructum in Regno Teutonico, à quoquam Rege contractum fuisse. Quicquid in Regno Episcoporum erat, quicquid Ducum, quicquid Comitum, quicquid Ecclesiasticarum aut secularium Dignitatum, omnes summa vi, summa ope, in hoc bellum enisi convenerant. Nemo prorsus, nisi quem forte gravis admodum & omninò inexplicabilis necessitas, quæ oppressura esset fratrem suum Magdaburgensem Episcopum, & consobrinum suum Halberstatensem Episcopum spectator adesset, vacationem impetraverat, haud gravatè hoc concedente Rege, eo quòd pòst primam defectionem invisum semper eum suspectumque habuisset. Leodiensis Episcopus Vir præter decrepitam ætatem longa etiam ægritudine exhaustus, Reginam interim servandam susceperat, & hac occasione ipse quoque militia defungebatur. Uterque tamen milites suos amplissimo numero transmisit. Dux quoque Bohemorum aderat, tanto stipatus agmine, ut se solum bello Saxonico sufficere posse, vana spe elusus, arbitraretur. Wideradus Abbas Fuldensis, præter quòd ab ineunte ætate uno pede graviter claudicaverat, jam per biennium ita paralysi dissolutus erat, ut nisi baculo aut ministrorum humeris innixus nusquam progredi posset. Eum tamen nec tam molesta valetudo excusare poterat à militia, id potissimum curante Rege, ut omnium Principum suorum titulis ac fascibus quàm maximè insignem faceret expeditionem. Cumque ad locum coadunandi exercitus, ferventissima æstate, vehiculo sedens pergeret, strepitu circumfusæ multitudinis, & vi concitati pulveris suffocatus, penè spiritum exhalaverat. Relatus in Monasterium à stupore quidem mentis post paululum respiravit, nullum tamen ultra verbum proloqui potuit, atque ita deinceps per VI. hebdomadas gravissima corporis molestia decoctus XVII. Kalend. August humanis rebus exemptus est. Vir planè fervens in Deum fidei, suis tamen omnibus admodum invisus, propterea quod in diebus ejus Fuldense nomen multis calamitatibus vehementer attritum, & penè omninò obliteratum fuisset. Sed ad cœptum unde digressi sumus redeamus. Missi à Rege exploratores speculari exercitum Saxonum, retulerunt eos multitudine & armis haud impares, cætero belli apparatu etiam superiores esse, opes multas, & sufficientes in longum quoque tempus sumptus convexisse, nihil permotos tantotum hostium adventu, in proximo castra locâsse, post laborem itineris otioso jam animo fixis tentoriis recreando corpori indulgere, hoc statuisse, ut Legatos supplices de pace mittant, si non impetrent, æquo certamine adoriantur venientes. Facilè & contemptim hoc auditum est ab his, qui cum Rege erant, *passim jactantibus, nec ferreas vel adamantinas acies multitudini & Virtuti suæ inexpugnabiles fore*, secum esse militem lectissimum, qui in faciendis stipendiis ætatem exegisset, & quem singuli Principes diligenti delectu habito de toto orbe exquisissent: Illinc vulgus esse ineptum, agriculturæ potius, quàm militiæ assuetum, quod non animo militari, sed Principum terrore coactum contra mores & instituta sua in aciem processisset, & ideo non expectandum, ut commissum prælium solo concurrentis exercitus strepitu & clamore terrendum, fugiendum, & fundendum esset. Rex non tam metuebat, ne prælio, quàm ne supplicatione vinceretur, neu Principes sui eis bellum inferre religiosum ducerent, qui se ad quascunque conditiones pacatissimos præberent, & ignominiæ suæ vindicta, qua nihil ardentius cupiebat, è manibus sibi raperetur. Hoc præcavens quàm maximè satagebat, ut antè exercitus committerent, quàm Legati Saxonum pacem postulaturi venirent, plurimum in hoc ipsum annitente Duce Suevorum Rudolpho, propterea quod anno priore Regnum affectâsse infamatus, suspicionem hanc novis erga Regem studiis abstergere cupidissimè volebat. Profectus Rex de Bredingen die prima venit in Elenen. Sequenti die præcipitato nimium gradu duorum penè dierum iter confecit, atque in Beringe castra posuit, haud multo à Saxonibus intervallo. Jam fixis tentoriis singuli, quæ exhaustis lassitudine corporibus necessaria forent circumquaque dispersi providebant. Rex etiam refrigerandi gratia se in lectum reclinaverat, cum subitò Dux Rudolphus ingrediens, nunciat Saxones brevissimo spatio abesse, & incertum negligentes an ignaros advenientium hostium, inter epulas & pocula ineptus lascivire lusibus, qui si vel ad punctum temporis inultum habeant, quod sumpta contra Rempublicam & Leges Majorum arma, sic improbè conspectibus Regis invexissent, ignominiam hanc Teutonici Regni nullis deinceps seculis abolendam esse, placere sibi cum adhuc major pars supersit diei, ut acies instituatur, prælium committatur, vel si prælium detrectantes intra castra se tueantur, ipsa castra admoto exercitu expugnentur. Rex ei pronus in terram gratias agit, & hujus beneficii, quoad vivat nunquam se immemorem futurum, Deo in testimonium ascito pollicetur. Ita ambo se tentorio proripiunt, dato ad pugnam signo, ocyus omnes assunt, longe lateque patentes campos occupant, singuli Duces suas seorsum Legiones instruunt. Et quia nec situs loci, nec multitudo patiebatur, ut uno eodemque tempore omnibus unà fieret manus conserendi copia,

pia, datum negotium est Duci Rudolpho, ut ipse eum suis prima acie confligeret, *peculiari scilicet Suevorum privilegio, quibus ab antiquis jam diebus lege latum est, ut in omni expeditione Regis Teutonici ipsi exercitum præcedere, & primi committere debeant.* Cæteris jussum, ut propter assistentes pugnantibus, prout res posceret, auxilio concurrerent. Rex in quinta erat Legione, quam ex lectissimis & erga se admodum spectatæ fidei juvenibus stipatam ornatissimamque instituerat. Ita paulatim servatis ordinibus ad castra Saxonum procedunt. Saxones qui *sibi stultissimè persuaserant, spacium illud quo a Rege aberant, vix ab equite expedito, nedum ab exercitu sarcinis aliisq; impedimentis implicato, uno die transmitti posse, nihil minus quam Regem eo die ad se p rventurum suspicabantur. Ideoq; vana securitate resoluti omne studium ab armis ad curam corporum verterant.* Cum repentè conspicantur cœlum pulvere obtenebratum, exercitum super arenam maris innumerabilem, totam adjacentis campi latitudinem, instar locustarum occupâsse, & ferè jam emenso, quod in medio erat, spacio, ad ipsa castra opprimenda, nisi maturent, egredi, citato paululum gradu properare. Inopinata re trepidi, & se invicem inertiæ, quòd hostem non prævidissent incusantes, protinus sublatis in cœlum vocibus conclamant, arma rapiunt, portis prorumpunt. Pauci loricis corpora muniunt, cæteri dum moram non patientes ruunt, nec vestes, quibus se paulò antè largiori otio indulgentes exuerant, resumere meminerunt. Nullus alterum cunctantem operitur, sed singuli passim, prout ocyus seriusve arma expedierant, accurrunt. Quam plurimi etiam trans fluvium Unstrut longius metati prius infeliciter gestæ rei, quàm committendi certaminis nuncium acceperunt. Nec Legionis ordinare angustia temporis sinebat, nec militem adhortari, nec castra consuetis stationibus munire, nec aliud quicquam facere, quod militaris disciplinæ solennitas exigebat. *Repentinus Regis adventus omnia præverterat.* Vix tandem ex illa trepidatione resumpto spiritu, cum in globum densissimum tumultuaria se statione stipâssent, non expectato signo, ut consuetudo est pugnaturis, equis subdunt calcaria, & summo nisu præcipites feruntur in adversarios, haud procul ab Hohenburg. Nec impetum sustinere vel ad horam Suevi potuissent, nisi loco motis jamque pedem retroferentibus Dux Welf cum exercitu Bajoarico concurrisset. *Prima certaminis procella hastas & lanceas consumpsit.* Reliquam partem *gladiis*, qua *pugnandi arte plurimum excellit miles Saxonicus*, peragunt, *præcincti singuli duobus vel tribus gladiis*, tantaque vi, tanta ferocitate, tanta feriendi calliditate grassantur, ut hostibus etiam non minus admirationi quàm terrori essent. Ibi Ernest Marchio Bajoariorum, Vir in Regno clarissimus, & multis sæpè adversum Ungaros victoriis insignis graviter vulneratus est, & cum in castra semivivus relatus fuisset, postero die expiravit. Ibi Engilberthus Comes, ibi duo filii Eberhardi Comitis de Ellenburg, ibi quàm plurimi Nobiles ex Suevis, quàm plurimi ex Bajoariis corruerunt, paucique admodum sine vulneribus prælio excesserunt. Rudolphus Dux multis sæpè gladiis impetitus, quanquam tenacissimæ loricæ præsidio ictus omnes frustraretur, multis tamen ex allidua contusione membrorum affectus est incommodis. In exercitu Saxonico præclari e enituit Virtus Ottonis Ducis quondam Bajoa æ. Is fortissimis juvenibus septus, modo in rima acie pugnam lacessere, ubicunque acrior v hostium incubuisset cominùs adesse, insisten um vultus gladio ferire, per hostiles cuneos quaqua versum viam sibi ferro parare, modò in postremis cessantes adhortari, causæ qua arma sumpserant, admonere, & ut nunc quod sæpè quam jurâssent, libertatem suam manu vindica , omnes in commune per Deum obsecrare. Strenuè profectò & egregii militis, & optimi Ducis officio fungebatur. Protractum à media die usque hóram nonam certamen jam in eo erat, ut duo durorum Regnorum exercitus Sueviæ & Baj æ terga verterent, & Regi frequentes nuncii salutem suorum in extremo sitam nunciabant, cum recentè ex uno latere Herimannus Comes de G berg, ex alio latere Babenbergenses milites sign ferunt. Tum Dux Bohemorum, tum Gozelo Dux Lotharingorum multis prius periclitantium in prælio Legationibus & supplicationibus fatig tus, suas uterq; copias incitatis ad cursum equis immittit. Non ultra Saxones vim multitudinis sustinere poterant, paulatimque cedentes, cum inclinatas jam ad fugam acies Dux Otto restituere obsecrádo, increpando, inertiam desidiamque exprobrando diu multumque conatus fuisset, tandem versis frenis omnes diversas in partes aufugerunt. Tum verò *ut semper in fuga hostium ignavissimis & fortissimis par solet esse audacia*, par gloria, omnes in exercitu Regis Legiones confusis ordinibus, omnes etiam plebeji ac rustici, qui castrorum usibus servilem operam dependebant, ocyus se ad persequendos fugientes expediunt, equos calcaribus en ea latissimos campos dicto citius transvolant, obstantiam quæque conculcant. Fugientes eùm in ca tanquam illic latibulum habituri, se recepissen, captis castris & direptis exagitant, loca omnia per quæ fuga est, per milliaria duo vel tria circumquaque cædibus cruentant, cadaverum acervis xaggerant. Et quia concitatus ungulis equorum pul is oculis prospectum, rebus discrimen eripuerat, ut haud facilè socios ab hostibus visu caligante secernere possent, quam plurimos ex sociis suis, dum hostes arbitrantur, interficiunt. Principes Saxoniæ & Nobiles, præter duos mediocri loco natos, omnes vivi integrique evadunt, tum peritia locorum, tum obtenebrati aëris densitate, tum equorum velocitate commodissimè usi. Porrò in vulgus pedestre, quod congressis equitibus adhuc in cast resederat, ita ultra modum omnem modestiamque debacchata est hostilis feritas, ut Christianæ verecundiæ obliti, pecudes sibi, non hom jugulare viderentur. Plurimam etiam pa fluvius Unstrut, dum metu gladii immin us præcipitantius irruunt, absorbuit. Cædi nox finem fecit. Et quod ultra fluvium perl qui fugientes haud satis tutum putarentur, conversi milites ad spolia diripienda *tantam in castris hostium inven erunt ciborum affluentiam, tantam auri & argenti vestiumq; preciosarum multitudinem, ut non ad bellum inferendum, sed ad epulum præbendum*

Re-

Regis exercitui, & ostentandam opum suarum magnificentiam occurrisse viderentur. Rex paulò post occasum solis inter faustas, ut solenne est militum, acclamationes, in castra revertitur, lætus & æstuans gaudio, quod hostes infestissimos insigni victoriâ subegisset, maximè jactantibus militibus, quòd illos & illos de primis Principibus Saxoniæ manu propria peremissent. Cùmque ad locum congressionis reversi, alius Dominum suum, alius patrem, alius fratrem alius cognatum, aut alia quavis necessitudine sibi devinctum in acie corruisse reperissent, lætitia omnis in mœrorem, cantus versus est in vocem flentium. Planctu & ululatu castra universa perstrepebant. Sequentem diem in eisdem castris agentes, occisos terra obruunt. Qui clariores inter eos ditioresque extiterant, in patriam, unde quisq; oriundus erat, sepeliendos remittunt, vulneratis curam adhibent, quos militiæ in reliquum inutiles vulnera reddiderant, suis in patriam curandos destinant. Nec facilè æstimari poterat, quot hac, quot illa in acie cæsa essent millia, hoc tamen palàm constante, plus hic Nobilium, plus illic cecidisse plebejæ multitudinis, & propter amissionem clarissimorum Virorum majus victores quàm victos tulisse dispendium. Mœrore & luctu affectis omnibus, gravior accessit dolor & facti pœnitentia, comperto quòd Principes Saxoniæ, quos ad unum interfectos pridie vano rumore vulgaverant, omnes integro numero viverent, atque ad iterandum prælium novas denuo copias pleni animorum contraherent. Graviter nimis ferebant, & inter se haud obscuris mussitationibus *fremebant, quod maximo sui piaculo, minimo Reipublicæ emolumento manus suas innoxia plebis sanguine polluissent.* Rex ipse quàm plurimum verebatur, ne miles in irritum fusi tanti sanguinis pœnitens, religionis obtentu deinceps militiam detrectaret, quam sine peccato & gravi offensa Dei administrare non posset. Pessimæ rei pessimum *Moguntinus Archiepiscopus* remedium adhibuit. Collato cum paucis familiaribus Regis consilio, repentè processit in publicum, & *Principes Thuringiæ* nec Canonicè ad Synodum evocatos, nec synodali audientia secundum Ecclesiasticas Leges discussos, *præcipiti sententia excommunicavit*, ea scilicet causa, quòd eum anno priore, Erphesfurt cùm ad exigendas decimas assedisset, districtis gladiis intra Ecclesiam impetiissent. Et ne quis ei fortè hoc crimini daret, quòd contra Canonum scita miseros homines, tam inexplicabilibus negotiis ad præsens implicitos, tam iniquo tempore adortus fuisset, quando tantis undique bellorum procellis jactati, non causis dicendis vacare, sed vitam suam fuga vel armis servare necesse haberent. Ait à Romano Pontifice sibi hoc permissum esse, ut absque legitimis induciis, absque legitima discussione, die quo sibi occurreret, eos justo anathemate ab Ecclesia recideret. Nullum tamen sapientem latere potuit, quò potissimum spectaret hoc factum, eò scilicet ut exercitus Regis promptior, deinceps fidentiorque adversùm eos bellum gereret, de quorum occisione, si post excommunicationem occisi fuissent, putaret, se nec peccatis obnoxium fore, nec pœnis, quas leges Ecclesiasticæ statuunt homicidis. Igitur movit exercitus de loco certaminis, & transiens à Thuringia, ingressus est Saxoniam, omnia circumquaque ferro & igne depopulans, tantasque in villis singulis reperit opes, fœcundissima scilicet Regione, & nullis ante hac bellis attacta, ut avidissimæ plebi castrorum, quæ sola spe rapinarum exercitum sequebatur, copia pareret fastidium. Rex tamen assiduas ad Principes Saxoniæ Legationes, tum suo, tum Principum suorum nomine destinabat, hortans eos, ut se dederent, atque in clementia ejus potius quam in armis suis, quæ semel infeliciter tentâssent, spem sibi deinceps ponerent. Sed illi haud dubiis indiciis compertum habentes, quanto in eos odio æstuaret, extremæ dementiæ esse judicabant, ut ei præcipitanter sanguinis sui jus potestatemque facerent, cujus iram tantis antè expeditionem supplicationibus mitigare nequivissent. Tamen mandaverunt ei verbis supplicibus: *Se pacem quàm bellum, clementiam ejus quam indignatatem semper maluisse, & eam si alio pretio quam proprio sanguine redimere potuissent, nunquam ad hæc extrema audenda experiendaq; processuros fuisse, quod si vel nunc saltem post illatam cladem cor ejus tetigisset Deus, ut calamitatibus eorum condoleret, quos pene usq; ad internetionem prostrâvisset, se hoc gratanter amplecti, & obliteratis à corde suo omnibus malis, quibus in eos iram odiumq; suum explêsset, deinceps ei fidos devotosq; futuros. Si autem hæc aliter quam per deditionem fieri non posset, consultius sibi esse, ut salva existimatione sua, incolumi libertate sua, in congressione publica morerentur, quam deditis, ritu pecudum jugularentur, vel diu in custodia habiti, insuper fame & siti, aliisq; cruciatibus macerati, omni morte tristiorem vitam exigerent.* Ad ultimum jussu Regis profectus est Episcopus Moguntinus, & alii quidam ex Principibus, & hæc eadem viva voce cum eis egerunt, obsecrantes eos per Deum, ut postquam malè auspicatam rem certamini commisissent, & cladem multis post hæc seculis non abolendam accepissent, nunc saltem malo suo coacti, resipiscerent à stultitia, nec se gentemque suam obstinata desperatione omninò perditum irent, se in conspectu omnia cernentis Dei fidem suam interponere, quòd si se ultro dedissent, aut eadem die, aut brevissimo post tempore deditione absolvendi essent, salvis sibi dignitatibus, beneficiis, prædiis, & aliis facultatibus suis. Econtrà illi, *satis sibi ajebant re ipsa cognitam &* spectatam esse, & *Principum fidem*, & Regis atrox atque implacabile ingenium, cum post illas conditiones pacis, quas priore anno in Gerstingen Rex, Principibus suffragium ferentibus, quam sanctè firmâsset, tam crudeliter in eos culpam, quam tunc condonaverat, vindictam exercuisset, nec Principum fides periclitantibus quicquam opis præsidiique contulisset. Proinde *frustra eos rogare, ut fidem suam nùc experiantur, quasi incognitam, quam in campis Thuringiæ luce clarius multo suo incommodo experti fuissent.* Ita defixi in sententia persistentes, haud procul à Magdaburg locis munitissimis se continebant, quia licet multitudine abundarent, congressionibus tamen deinceps abstinendum, nisi inevitabilis necessitas incidisset, decreverant. Tamen Udo Marchio, & Episcopus Merseburgensis, & pauci alii Nobiles Saxoniæ de-

ditioni consenserunt. Ex quibus Udo Marchio dato pro se obside filio suo, statim deditione absolutus est. Episcopus in Monasterium Loresfan missus, alii diversis Principibus, ut ad tempus servarentur, commendati sunt. Rex usque Halberstat eum exercitu venit, omnia ut cœperat circumquaque ferro & igne depopulans. Goslariam quoque cum paucis perrexit, parcens loco dilectissimo, & sibi semper gratissimo, ne quam, admissa multitudine, senutret deprædationis injuriam. Cumque exercitus indies fame & situ deperiret, veteri frumento partim igne, partim tantæ multitudinis usibus absumpto, novo autem needum maturo, cumque spes nulla esset sine largioribus inducus, & majoribus impensis bellum hoc confici posse, exoratus Rex à Principibus Saxonia excessit, & transitis finibus Thuringiæ, ubi Eschenvvege pervenit, exercitum dimisit, accepta à Principibus firmissima sponsione, quod ad iterandum expeditionem XI. Kal. Nov. Majores & ambitiosius instructas, sibi in Gerstungen copias adducturi essent. Quo in tempore *nunciatum est Regi* Dietvvinum *Leodiensem Episcopum*, Virum multis ornatum Virtutibus, & per plures jam annos Sacerdotio perfunctum, *ab hac luce migrasse*. *Cui* protinus *Rex* per interventum Gozelonis Ducis, propter ejus excellens in militia mentum, *successorem constituit* Henricum quendam Verdunensem Canonicum, ipsi Duci consanguinitate proximum. Quo ille beneficio Regi devinctus, operam suam futuræ expeditioni quàm maximam pollicebatur. Rex dimisso exercitu, concitus Wormatiam venit. Nec multo post, *Burchardus Præpositus* Treverensis Ecclesiæ, qui ad Regem Ruzenorum Legatione Regia functus erat, *reversus est*, *tantum Regi deferens auri & argenti*, *& vestium preciosarum, ut nulla retro memoria tantum Regno Teutonico*, *uno tempore illatum referatur*. Qua Regem mercede ad hoc tantum redimere volebat Rex Ruzenorum, ut fratri suo, quem Regno expulerat, adversum se non præberet auxilium. Quòd certè gratis etiam impetrare potuisset, quia intestinis ac domesticis bellis occupatus, ad externa, tamque remotis gentibus inferenda bella nullo modo vacabat. *Per se magno muneri*, *magnum addit precium temporis opportunitas*. Nam ingentibus recentis belli expensis ærarium Regis exhaustum fuerat, & miles vehementer instabat, super exactæ militiæ præmium efflagitans, cui nisi ad votum Regia largitione satisfecisset, haud dubiè constabat, quòd eum ad reliquam negotii partem, quæ profectò Major restare timebatur, minus devotum habiturus esset.

Moguntinus Archiepiscopus efferatus in *Halberstatensem* Episcopum, pro eo quòd per eum potissimum stetisse videretur, ne Saxones deditioni consentirent, spirituali armatura debellare parat, quem militari manu non potuerat. Legatum ei mittit, eumque *ad Synodum evocat*, *intentans ei crimen perjurii*, ea de causa, *quod contra Rempublicam*, *cui sub jurejurando fidem spopondisset instructam aciem* Dux ipse belli *duxisset*, & hac occasione Episcopatu eum deturbare, si vota sequatur effectus, machinatur, parum recolens, se jurum eâdem noxa teneri, quia & ipse & cuncti Principes Regni, qui nunc partium Regi[illegible] erant, in hæc eadem contra Regem bella a p[illegible]cipio conjuraverant. Sed nuncius metu host[illegible] per quorum terras transeundem erat, retarda[illegible] est, ne ad legitimas inducias, sicut solenne e[illegible] ei diem diceret. Atque ita ineptum consilium eadem levitate evanuit, qua cœptum fuerat. S[illegible]dum tamen eodem anno mense Octobri Mo[illegible]tiæ congregavit. Ubi inter alios Episcopos, [illegible] venerant, aderat *[illegible]tiensis Episcopus*, *Apost[illegible]dis literas & mandata deferens*, *quibus ei ju[illegible]minatione gradus & ordinis sui præcipiebat* [illegible]tea quoque multis Legationibus præcep[illegible] *Presbyteros omnes*, *qui intra suam Diœcesim* [illegible] *gerent*, *aut in præsentiarum conjugibus renunciare*, *aut se in perpetuum sacri altaris ministerio ab*[illegible]*re*. [illegible] *dum facere vellet*, *exurgentes*, qui u[illegible]bant, *Clerici*, *ita enim verbis confutabant* [illegible] *& totius corporis gestu in eum debacch*[illegible] *vita comite*. *Synodo excessurum desperas*[illegible]dem *rei difficultate superatus*, *statuit* [illegible] tali quæstione omninò supersedendum [illegible] *no Pontifici relinquendam*, *ut causam*, *quam ipse toties inutiliter proposuisset*, *ille per semetipsum* [illegible]do vellet, & quomodo vellet *peroraret*.

Henricus Spirensis Episcopus, *cum jam thesauros Ecclesia Spirensis penè omnes* puerili lev[illegible] *dispendisset*, & prædia militibus [illegible] in benefi[illegible] e[illegible]gâsset, in tantum, ut vix in dimidium an[illegible] [illegible]ptus ei ex redditibus Ecclesiæ m[illegible] posse [illegible] opinata *morte subtractus est*. *De cujus obitu* [illegible] memoria *visionem vidit Clericus* quidam, qui e[illegible] functo protinùs in Episcopatum successit, nomi[illegible] *Huzmannus*, putabat se in Churo Spirensi cum Episcopo & cæteris Clericis stare, & ec[illegible] diebantur Chorum tres viri, unus exacta ætat[illegible]nitie veneranda, duo juvenes tanquam in o[illegible]quium senioris destinati. Cumque in medio Ch[illegible]ri aliquandiu taciti constitissent, ait senior h[illegible] circa se erant, juvenibus: Quid tardatis quo[illegible]bis jussum est explere. At illi: tuum [illegible] pairis est primò adversùs eum dictare [illegible] & nos sine dilatione quicquid judicav[illegible] mur. Et ille: propter multa inquit mala [illegible] locum hunc, & in Sanctam De[illegible] Geni[illegible] ratus est, egressa est à Deo sententia, ut int[illegible]ciatur. Ad hanc vocem corripientes Episc[illegible] decollaverunt, & truncum in ligno crucis [illegible] eadem Ecclesia in sublime elatum stab[illegible] suspe[illegible]runt. Cumque manè facto, Clericus [illegible] re concussus Episcopo somnium retulis[illegible] ei quasi deliramenta loqui, & propter [illegible] corporis sui optimeq; constantem omn[illegible] bris vigorem suum, nullum tame vicino [illegible]tis exitii sensum admisit. Et ecce [illegible] die, cùm ad vespertinalem synaxim cum [illegible] in Choro staret, sensit repentè parvula[illegible] puncti pustulam in collo excrescere, qua [illegible] in immensum intumescente, ante med[illegible] defunctus est.

Pòst abductum de Saxonia Reg[illegible] iterum *Saxones & Thuringi crebra con*[illegible]*tiebant*, in quibus plebs contra P[illegible] [illegible]cipes contra plebem gravissima [illegible] tuabantur. Succensebat plebs Pr[illegible] eam ad sumenda contra Regem arma [illegible]

tunis suasionibus impulissent, & nunc cùm ad certamen ventum esset, ipsi fuga elapsi, plebem prosternendam, conculcandam, & ritu inertium pecudum jugulandum hostibus exposuissent. Irascebantur Principes plebi, quòd ipsis in aciem progressis, & pro numero suo satis impigre rem gerentibus plebs intra castra inerti otio desedisset, & periclitantibus plurimùm irritæ spei nihil opis præsidiique diu expectata contulisset. Tum verò omnes in commune Saxones omnes Thuringos infestissimè aversabantur, & cum his justius, quàm cum Rege bellum sibi fore dicebant, quòd in fugam verso Saxonico exercitu, Thuringi per omnes vias & compita oppositi fugientes invaderent, raperent, lacerarent, & ignominiosa nuditate fœdatos de suis finibus effugarent. Jam in eo erat, ut ad vim magnumque aliquod malum jurgia spectare viderentur. Sed Episcopus Halberstatensis, & Otto Dux quondam Bajoariæ, quorum potissimum consilio bellum Saxonicum administrabatur, efferatæ multitudinis animos salubri moderatione mitigabant, orantes eos per Deum, ne arma quæ pro vindicanda libertate sua concorditer sumpsissent, nunc diabolico furore rapeati, in propria viscera retorquerent, neu hostibus suis qui luctuosam à sa victoriam reportâssent, per intestinam hanc seditionem animos audaciamque repararent. Præterea cernentes, quòd infractam prima adversitate plebem vehementer jam belli pœniteret pariter & tæderet, veriti etiam ut semper varium & instabile est plebis ingenium, ne ipsos Principes captos Regi traderent, & suam salutem eorum sanguine redimerent, retulerunt ad eos de pace instauranda, suaseruntque ut quomodo semel accepta clades belli ejus tædium horroremque incussisset, omnem nunc operam verterent ad placandam Regis adversum se indignationem. Gratanter nimis hoc auditum, acceptumque est ab omni plebe. Statimque Episcopum Bremensem, & Udonem Marchionem collato consilio, ad Regem miserunt, *orare per Deum, ut saltem nunc sanguine eorum exaturatus, iracundia sua modum poneret, nec exiguum gentis Saxonicæ, quod atrocissima cædi superfuerat, usq; ad internecionem deleret, diem potius locumq; constitueret, quo tutò venire, tutò causam dicere liceret. Se juxta jurisdictionem omnium Regni Principum, de omni injuria, qua se læsum diceret, paratos esse ad votum satisfacere. Omnem postremò satisfactionem proponere, omnia salva modò vita & libertate libenter passuros fore, si tantùm expeditionem quam adversum se omnibus Regni Principibus indictam comperissent, ad tempus inhiberet.* Ad hæc Rex ait: *Se nec eis, nec cuiquam justam satisfactionem de culpa proponenti veniam negaturum. De tanto autem tamq; atroci negotio præcipitanter sententiam ferre, nec velle, nec debere, donec Principes Regni in unum convenirent, in quorum communem ignominiam læsæ Regiæ Majestatis injuria redundaret, & quorum tam Virtute bellum transigendum, quàm consilio pax reparanda esset, præsertim cum jam sæpenumero bona & pacifica promittentes fefellissent. Se Principibus suis in expeditionem coadunandi exercitus diem XI. Kal. Novemb. constituisse in Gerstingen. Si eos patrati facinoris reverà pœniteret, eò venirent, accepturi illic quamcunq; Regni Principes æquam judicassent, pro admissa temeritate, sententiam.* Hoc ubi Saxonibus nunciatum est, ingens eos metus invasit, omnesque certatim animi conatus intendunt ad placandam, quoquo modo possint, Regis iracundiam, ea præ omnibus cura habita, ut expeditionem, quæ tam atrociter indicta fuerat, præverterent, recolentes quantum calamitatis superiore expeditione accepissent, & haud dubiè scientes, quod infestiorem nunc hostem, instaurata pòst fugam bella, sibi reddituræ essent. Itaque supra memoratos nuncios, & cum his Hildenshemensem Episcopum mittunt, nec Regi solùm, sed cunctis etiam Principibus pro recuperatione pacis obnixius supplicare jubent, omnem admissi facinoris satisfactionem etiam suprà leges & natales suos promittunt. Et ne verbis minus fidei sit, obsides ipsis Legatis, quantos accipere velint, tradunt, quibus sa obligent, nulla unquam levitate, nulla necessitate, nulla ingruentium casuum mutabilitate promissionibus suis defuturos fore. Sed Rex comperto per occultos indices, quòd id molirentur, omnibus modis satagebat, ne qua deinceps ante instructam expeditionem Legatis Saxonum copia fieret colloquendi secum, præcavens scilicet, ne forte Principes Regni supplicationibus eorum & satisfactionis humilitate evicti, clementiorem in eos animum acciperent. Quin imò, tam honori quàm iracundiæ suæ hoc consultius fore judicabat, ut si fieri posset, novis occasionibus veteres inimicitiæ instaurarentur, & vulnus quod præpropetè in cicatricem obduci metuebat, recentibus plagis exulceraretur. Ad hoc efficiendum novo & exquisito utitur artificio. Simulat se à Salomone viro sororis suæ Rege Ungarorum in Ungariam evocatum, ut lites quæ inter ipsum erant & Jojadam, qui eum Regno expulerat, habito cum utrisque familiari colloquio componeret. Hujus itineris prætextu, *elusis omnibus Regni Principibus, in Boemiam proficiscitur*, nullum secum habens ex Principibus, præter Hermannum Comitem de Glizberg, equites autem expeditos, & tanto negotio allectissimos pænè quingentos, qui rejectis sarcinis & cæteris bellorum impedimentis, itineri tantum & certamini se expedierant. *Assumpto in Boemia Duce & exercitu Boemico*, per occultos ac difficillimos tramites *in Saxoniam contendit, sperans se eos, ut dici solet, inter oscitantes, cum inopinatus irrueret, facilè oppressurum*, aut si rebellare tentarent, justam deinceps adversum eos belli & satisfactionis non suscipiendæ causam habiturum. Igitur usque *Misenen pervenit* urbem, sitam in confinio Boëmiæ & Saxoniæ. Ibi à civibus pacificè in civitatem susceptus, *Episcopum civitatis ipsius comprehendit, omnia quæ ejus erant, diripuit, hoc solo reum Majestatis eum adjudicans, quod toto tempore belli Saxonici nullos ad eum servatæ erga Rempublicam fidei indices nuncios vel literas destinasset.* Cæterum homo Ecclesiasticæ paupertatis, & nihil aut parum habens pompæ militaris, vota forsitan contra Rempubl. facere, arma ferre non poterat, nec magnum vel his vel illis partibus momentum amicus sive inimicus extitisset. Paulò ulterius progressus villas nõnullas incendit, homines plerosq; ingenuos in deditionem accepit. Cum repentè præmissi exploratores retulerunt, jamdudum consilii hujus fa-

mam ad Saxones prævenisse, eos contractis plusquam XV. millibus armatorum haud procul castra posuisse, paratos cum eo proxima die, nisi satisfactionem eorum pacisq; conditiones ultrò susciperet, collatis signis confligere, postremò de ejus suorumque omnium salute actum esse, si vel ultrà progredi, vel in eisdem castris posteram diem operiri vellet, præsertim cùm nullum undique conclusis effugium pateret, nec periculum manu propulsare multitudine impares possent. Ingens omnes qui cum Rege erant metus perculit, vehementerq; ejus ineptiam incusabant, quòd cum successus suos nimiùm ipse urgeret, & morarum impatiens multorum annorum bella uno impetu conjicere, immoderata præsumptione, festinaret, se suosq; hostibus puerili levitate prodidisset. Eorum monitis obtemperans, citato quantum poterat reditu in Boëmiam unde eruperat, se recepit. Quem abeuntem quidam ex Saxonibus expediti equites insciis Principibus insecuti, priusquam Saxonia excederet, oppressissent, nisi Boto Comes, qui ad Saxones à Rege orator ierat, provocare eos ad deditionem, vel, quod verius est, vana pollicitatione veniæ implicare eos, ne persequerentur abeuntem, hac arte eos fefellisset. Digrediens à castris Saxonum, cùm eos paulatim vestigia sua insequi cerneret, iter unius diei, quo ad Regem redire poterat, longos anfractus, & longa viarum dispendia legendo, vix triduo confecit, ut per hanc scilicet moram Rex elusis hostibus in tutum evadere potuisset. Ita periculo liberatus Rex militem suum labore ac vigiliis tum potissimum fame ac siti penè usque ad defectionem spiritus confectum post paucos dies Ratisponam reduxit, è vicino jam imminente die, quo in expeditionem exercitus adunandus erat. Invenitque ibi Legatos Saxonum, multo jam tempore reditum ejus præstolantes. Quos responsum differendo diu suspensos tenuit, ut redire ad suos, nisi sub ipso imminentis jam expeditionis articulo, & penè incumbente jam cervicibus eorum hostili gladio, non possent. Cumque sub idem ferè tempus Dedi Marchio longa ægritudine absumptus decessisset, *Marchiam ejus Bohemico Duci in præmium exactæ militiæ dedit*, tametsi uxor Marchionis Adila filium suum, cui hæreditaria successione Marcha debebatur, ei paulò ante pro se obsidem misisset, & ipse Marchio post recuperatam pacem in Gerstingen intemeratam semper erga Regem, Remque publicam fidem servâsset. Interea Saxones & Thuringi inter spem & metum, inter pacem & bellum, inter comminationes & supplicationes, vario curarum æstu fluctuabant, nec quid agerent, quò se verterent, quibus modis impeditam rem explicarent, crebra conventicula facientes, deliberare poterant. Censebant alii quomodo Rex internecionem totius Saxonicæ gentis animum obstinâsset, ut quicquid Saxoniæ vel Thuringiæ hostilis exercitus reliquum fecisset, id ipsi injecto igne absumerent, & sic cum omnibus suis ultra fluvium Albim commearent. Alii ut Luiticios infestissimâ nomini Christiano gentem finibus suis excitent, & barbaro milite adversùs barbarum atque implacabilem hostem uterentur. Alii ut castella, quæ Rex per Thuringiam & Saxoniam dirui jusserat, instaurarent, & locorum difficultate, quoniam armis non possent, salutem suam, quoad indignatio Domini deflagraret, tutarentur. Sed plebs omnem spem suam ab armis ad preces verterat, quæ si non proficerent, incunctanter animo fixerat, omnia fœda etiam atque crudelia potius tolerare, quàm se certamini committere, & ancipitem fortunæ aleam, quam semel infausta congressione experta fuisset denuò tentare. Econtrà Principes, quibus primum auctoribus ea rabies inarserat, sedulò instabant, obsecrantes, ut pristinæ Virtutis memores crimen nō inferrēt gloriæ suæ, nec optimè cœpta fœdissimè nunc desererent, quòd prima congressione res secùs cessisset, id causæ extitisse, quòd nec Regem nec Principem habuissent, cujus ductu & auspicio bellum gerere, ad cujus Imperium castra locare, in aciem procedere, manum cum hostibus conferre, & cætera militaris disciplinæ munia observare sacramenti militaris religione cogerentur, si is scrupulus ademptus esset, nullum Regem, nullum deinceps exercitum Virtuti Saxonicæ insuperabilem fore. Proinde malæ rei, pessimæ spei, unicum hoc remedium, & adversùs insolentiam hostium vehemens telum esse, si Regem sibi crearent, & in ejus verba jurarent, se pro patria, pro conjugibus, pro liberis, pro legibus pro libertate sua usque ad mortem militaturos esse. In his & hujuscemodi deliberationib cum sæpè septem, sæpè XIV. dies continua consultatione trivissent, incertiores semper quàm venerant domum revertebantur. Ita cum omnia delibesando pertentâssent, omnia discussissent, propter acceptæ cladis recentem memoriam, nihil rationibus suis satis tutum, satis firmum putabant. Rex XI. Kal. Nov. juxta condictum venit in Gerstingen. Venerunt omnes Teutonici Regni Episcopi & Comites. Aderat Diodericus Dux Mosellæ Regionis, aderat Gozzelo Dux Lotharingiæ, tantas habens copias, ita militaribus armis instructas, ita de tota, cui præerat, Regione severissimo delectu habito, exquisitas, ut solæ cæterum Regis exercitum & numero, & bellici apparatus gloria præcellere ac supergredi viderentur. Alii Duces, Rudolphus scilicet Dux Suevorum, Welf Dux Bajoariorum, Bertholdus Dux Carentinorum Regi auxilium suum petenti denegaverant, pœnitentes, ut ajebant, superiori expeditione in irritum fusi tanti sanguinis, offensi etiam Regis immiti atque implacabili ingenio, cujus iracundiæ incendium, nec lachrymæ Saxonum, nec inundantes campis Thuringiæ rivi sanguinis restinguere potuissent. Cæteri tamen Principes, qui frequentissimi convenerant, magnum satis ac validum exercitum fecerant, ei tamen longè ac longè imparem, quem prior illa expeditio contraxerat. *Saxones & Thuringi* ultima jam necessitate exciti, amplissimo numero convenêre, & positis castris haud procul à curte Regia Northusen, Archiepiscopum Bremensem, Episcopum Hildensheimensem, Udonem Marchionem, *Regi obviam in Gerstingen miserunt*, obnixè postulantes, *ut à latere suo Principes, quos vellet, ad eos transmitteret, paratos, se collato cum eis consilio, omnibus quæ justa sint, promptissimè assensum præbere.* Abnuit Rex, nec Principes suos de tam remotis Regni partibus ad sententias dicendas confluxisse, sed ut manu militari ab hostibus communes Reipublicæ injurias expostularent. Sed cum ei hoc vix & ægrè supplicando Legatorum

extor-

extorsisset, nullus erat ex Principibus, qui eo munere fungi consentiret, singulis videlicet timentibus, ne vel apud Regem perfidiæ notarentur, si quid in Saxones clementius agerent, vel apud Saxones mendacii crimine infamarentur, si veniam eis admissi pollicerentur, quam incunctanter scirent, nullam eos à Rege consecuturos. Triduo in hac cunctatione cessatum est. Legatis assiduo euntibus ac redeuntibus, atque in eadem verba Regis & omnium Principum aures obtundentibus. Nec propterea Rex profectionem distulit, sed instructo exercitu, prælatis militaribus signis, lento quotidie gradu, in ulteriora populabundus contendebat. Tandem placuit mitti ad eos Moguntinum Archiepiscopum, Salzburgensem Archiepiscopum, Augustensem Episcopum, Würzeburgensem Episcopum, & cum his Ducem Gozzilonem. cujus potissimum in eâ expeditione auctoritas valebat, & in eo omnium, quæ agenda erant, summa & cardo vertebatur, pro eo quod licet statura pusillus, & gibbo deformis esset, tamen opum gloria, & militum lectissimorum copia, tum sapientiæ & eloquii maturitate, cæteris Principibus quàm plurimum eminebat. Hos quinque nominatim ad colloquium suum Saxones expetierant, quod hos constantissimæ fidei & veritatis esse compererant, & quicquid hi spopondissent, ratum fore, haud dubiò credebant. Cumque in castra Saxonum venissent, *provolutis pedibus eorum Principes Saxonum, obtestabantur per Deum, ut calamitatum eorum misereantur. quos Regis inclementia, & primò ad audendum hoc immane facinus coëgisset, & nunc victos, & penè usq; ad internecionem deletos, ad exitiales cruciatus insatiabili odio deposceret.* Quod si legibus, si judiciis, si more Majorum innocentiam suam asserere permittatur, facilè crimen refellant, & se acceptas in Gerstingen pacis conditiones nullo deinceps ausu temerario violâsse probent, vel si probare nequeant, pœnas, quas leges & scita Majorum in similium criminum reos sanxerint, persolvere non abnuant. Nunc verò novo crudelitatis genere innocentibus refellendi criminis copiam non dari, placationem non recipi, satisfactionem non admitti, sed semel conceptæ indignationis virus, ita penitus imis insedisse visceribus, ut non alio medicamine, quàm totius Saxonicæ gentis exterminio sedari valeat. Proinde videant ipsi memores humanarum rerum, ne fortè pestilentis hujus exempli contagium sumpto ab Saxonibus exordio, cæteros etiam quandoque Regni Principes inficiat, & ita nunc infelicibus eventis Saxonum moderentur, ita calicem hunc fellis & absinthii misceant & propinent Saxonibus, ut sibi quoque paulò pòst eundem meminerint esse bibendum. Se jam incisa spe, omissa deinceps salutis propriæ cura, hoc firmiter animo statuisse, ut quicquid illi agendum censeant, suadeant, jubeant, incunctanter agant, nec suarum partium studio patiantur ulterius totius Reipublicæ statum periclitari. Ad hæc illi responderunt, se causam, quâ primùm adversùs Regem arma sumpserint, non admodum improbare, nec placere sibi obstinatum ad perniciem eorum Regis animum & pertinax odium, consensisse tamen in hoc omnes Regni Principes, de usurpato in Republica novo hoc, & multis retrò seculis inaudito facinore, *non aliter Regi vel Republicæ posse satisfieri, quàm ut se absq; ulla exceptione dedant,* sibi autem, quorum hoc consilio agant, curæ futurum, ut nihil ex hac deditione, quod saluti eorum, quod honori, quod rei familiari officiat, experiantur. Adversùs hanc vocem vehementer infremuit vulgus Saxonicum, durumque omnibus visum est & intolerabile, ei sanguinis sui jus potestatemque facere, cujus crudelitatis tam clarè cepissent experimenta, qui pòst depopulationes Thuringiæ & Saxoniæ, pòst multa hominum millia cæsa, adhuc spirans minarum & cædis, omnia adversùm eos mundi Regna concitâsset, cujus iracundiæ in secundis rebus non pietas, non miseratio, non Dei, non hominum respectus unquam modum fecissent, satius sibi fore, ut æquo certamine congressi, more virorum fortium moriantur in bello, quàm ne in exiliis & carceribus ritu pecudum jugulati, ridiculum hostibus suis spectaculum præbeant. Econtra illi sedulò instabant, deprecantes, ut salutaribus monitis adquiescerent, neque exiguum Saxonici nominis, quod cædi ac depopulationi superfuisset, vana desperatione perditum irent, se si minus salutis eorum, at propriæ existimationis curam permaximam habere, qui profectò maculam sibi & crimen nulla deinceps ætate, nulla Virtute abolendum contraherent, si fidei suæ creditos adversitatis cujusquam vel levis aura perstringeret. Proinde ituros se ad Regem, & si tutò fidem dicere, tutò veniam polliceri possent, comperturos, & quæ comperta fuissent, die postera renunciaturos. *Rex* gratissimè amplexus pacis conventionem, *promisit,* & sicut vulgata in plurimos fama loquebatur, etiam jusjurandum dedit, *nihil se in eos, si dediti fuissent, præter voluntatem & sententiam auctorum eorum, quorum opera & beneficio incruenta sibi hæc victoria obtigisset.* Sæpè itum ac reditum est, sæpè Saxones refutato deditionis consilio arma expediri, atq; in aciem signa afferri conclamaverant, dum omnia fide Regis tutiora sibi arbitrarentur. Sed Goczilo Dux, & qui cum eo erant Episcopi satis impigros se exhibuerunt negotio, & ferocientis multitudinis tumultum nunc minis, nunc blandimentis comprimebant, pollicentes, & quia verbis parum fidei erat, etiam sub jurejurando confirmantes, non salutis, non libertatis, non prædiorum, non beneficiorum, non cæteræ suppellectilis suæ, ullam eos jacturam sensuros, sed postquam faciem Regis & Regni Majestatem momentanea satisfactione magnificâssent, statim deditione absolvendos, & patriæ liberatique in nullis imminuto sibi conditionis suæ statu restituendos esse. Non verba, non juramenta, non promissiones ullæ Principibus Saxoniæ metum ademerant, sed quia nec utiliter hostibus congredi numero ac Virtute impares valebant, nec bellum diutius trahi, plebe jam olim tædio affecta, & pacis recuperandæ cupidissima poterant, post longas deliberationes, post multas tergiversationes lachrymantes, atque alta suspiria ab imis trahentes visceribus, *tandem deditioni consenserunt, & fidem Principum Regisq; clementiam propria salutis periculo experiri statuerunt.*

Quòd ubi protinus per exercitum Regis celebris rumor vulgaverat, ingens gaudium, vehemens erat gratulatio, omniq; triumpho illustriorem, omnibus spoliis opimiorem æstimabant victoriam, quòd adempta sibi fuisset necessitas, cum his manum denuò conferendi, qui prima congressione extinctis penè omnibus Sueviæ ac Bajoariæ luminibus luctuosam victoribus victi cladem intulissent. Postera die *Rex ad suscipiendos eos in medio latè patentis campi planitie, in loco qui dicitur Spiraha assedit, toto exercitu ad hoc spectaculum solenniter evocato*, latissimo inter constipatam multitudinem vacante spatio, ubi dum procederent totius exercitus oculis conspicui forent. Igitur introducuntur per ordinem Saxoniæ ac Thuringiæ primò Principes, Wezel Archiepiscopus Magdaburgensis, Bucco Episcopus Halberstatensis, Otto Dux quondam Bajoariæ, Magnus Dux Saxoniæ, Hermannus Comes patruus ejus, Fridericus Palatinus Comes, Diedericus Comes de Cadalenburg, Adelbertus Comes de Thuringia, Rudeger, Sizzo, Berenger, Bern, Comites. Deinde ingenui omnes, qui generis vel opum claritate aliquantulum eminebant in populo, & sicut convenerat absque ulla exceptione, Regi se dediderunt. *Rex eos Principibus suis singulis singulos, donec de eis communi consilio deliberaretur, servandos commisit. & paulò post rupto fœdere*, contemptis omnibus, quibus se obligaverat jurisjurandi vinculis, *eos per Galliam, Sueviam, & Bajoariam, per Italiam & Burgundiam deportari fecit. Beneficia* quoque *eorum militibus suis*, quorum præcipuè opera in bello Saxonico usus, fuerat, *distribuit*. Commoratus etiam paucis diebus in Thuringia castellum in Ascenberg instauravit, præsidiumque imposuit, præcavens nequid post digressum suum instabilis vulgi levitate novaretur. Præterea ingenuis omnibus, qui vel casu abfuerant, vel metu se subtraxerant, diem statuit, ante quem si in deditionem non venissent, tanquam hostes publici ab omnibus, quibus Respublica curæ esset, ferro & igne infestarentur, atque ita dimisso exercitu, victor rediens, natalem Sancti Martini Wormatiæ celebravit. Interea *Romanus Pontifex* crebris Legationibus, & Babenbergenses Clerici assiduis supplicationibus *vehementer Regi imminebant, ut jam diu vacanti Ecclesiæ Babenbergensi Rectorem provideret*. Siquidem prior Episcopus, licet extrinsecis Ecclesiæ possessionibus, militum suorum, ut suprà dictum est, præsidio fultus, contra vetitum incubaret, nullam tamen Pontificalis officii administrationem usurpabat, Apostolici anathematis religione absterritus. *Cumq; Regi in pace & in bello tranquilla seu turbata Republica semper commodissime affuisset*, & scandalizatis in eo cæteris Regni Principibus, solus ille nunquam scandalizatus fuisset, sed in cunctis, quæ ei accidissent, calamitatibus, pondus diei & æstus cum eo inconcussa fide portâsset, *nunquam tamen Rex, vel levi verbo, calumniatoribus ejus obstitit, quin imò haud gravatè adversus eum accusationem recipere videbatur*, eo videlicet, ut plerique interpretabantur, intendens, ut per hujus dejectionem via sibi pateficret ad Wormatiensem Episcopum, & alios nonnullos, quibus in ulcionem pristinæ defectionis jam pridem summa ope calumniam struere studebatur. Igitur profectus Babenberg, *Rupertum Goslariensem Præpositum* in natale Sa[ncti] Andreæ Apostoli, *pro eo ordinari fecit Episcopum, virum pessimæ existimationis in populo*, eo q[uod] Regi familiarissimus & omnibus ejus secretis intimus fuisset, & omnium quæ Rex pe[rper]am & præter Regiam magnificentiam in R[epublica] gessisset, potissimus incentor extitisse pu[tabat]ur. Et milites quidem acerrimè factum impro[babant], quòd scilicet vivente priore Episcopo, nec Ca[nonicè] ad Synodum evocato, nec Canonicè ad[...] alius ad adulterandam Ecclesiæ Babenbe[rgensis] castitatem superordinatus fuisset Episcopus. [Cle]rici autem etsi eos quàm maxime offenderet p[er]sona ordinati, haud sanè bonum testimonium habens ab his qui foris erant, malebant tamen qualemcunque habere, quam eum adversus quem [se]dem Apostolicam appellaverant, & cujus vitæ institutionisque lugubrem tragœdiam, toto mundi hujus theatro decantandam vulgaverant, recipere.

Postera die *cùm ad eligendum Fuldensem Abbatem Rex cum Principibus assedisset, grandis erat inter Abbates & Monachos*, qui ex diversis loc[is] frequentes confluxerant, *concertatio*. Tanquam solenniter indicto agone singuli pro virili portione currentes, *alius aureos montes, alius ingentia beneficia ex agro Fuldensi, alius solito impensiora in Rempublicam servitia promittebant*. Nec prorsus in promittendo modum aut modestiam ullam servabant. Et ô mores, o tempora, ô abominationem desolationis stantem in loco, ubi non debet, & mammonam nostris temporibus publicæ sedentem in templo Dei, & extollentem se supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur. Abbates & Monachi ita ambitionis spiritu præcipites rapiebantur, ut eos à cupiditate sua non pudor nominis Christiani, non habitus arctioris propositi, non ipsum denique deterreret recens exemplum Babenbergensis Episcopi, quem pridie viderant non aliam ob causam & Episcopatu privatum, & communione, quàm quod ad sacrum Ordinem illicita largitione aditum sibi affectâsset. *Horum impudentiam Rex vehementissimè* (ut dignum erat) *detestatus*, cùm h[i]nc inde importunè obtundentium precibus urgeretur, *repentè* Divino, ut creditur, spiritu actus, *Monachum quendam Herveldensem R[uzelinum] nomine*, qui pro causa Monasterii, j[uss]u Abbatis sui, ad curtem venerat, *in medium evocat, & nihil minus suspicanti, etiam inopinata rei miraculo penè exanimi, baculum pastoralem offerens, primus ipse Abbatem eligit*, dein cæteros tam Monachos quàm milites, ut in ele[cti]on[em] ejus consentiant, obnixè efflagitat. Ita cun[c]tis qui aderant lætissima acclamatione suffragium feren[ti]bus, Abbatiã suscipere jubetur. Et cum diu nu[nc] imperitiam suã, nunc malã valetudinem, nunc A[bb]atis sui absentiã causatus restitisset, vix tandem aliquando præsentium Episcoporũ obtestatione adjuratus, suscipere consensit. Similiter defuncto nuper Udalrico Abbate de Loressa, cum Monachi & m[ili]tes in electionem Præpositi cõcorditer adunati ad curtem venissent, neque Rex aliter sensurus putaretur, propter multa servitia, quibus ille dum Præ-

po-

positus Monasterii esset, gratiam dilectionemque ejus officiosa admodum sedulitate redemerat, Rex alium quendam ejusdem Cœnobii monachum Adelbertum nomine, qui cum cæteris fratribus nihil tale opinatus advenerat, repentè injecta manu in medium protrahit, & rei novitate attonito, baculum pastoralem cunctis stupentibus tradit.

Herimannus Babenbergensis Episcopus, comperto quòd alius in locum ejus subrogatus esset Episcopus, cùm omnis jam et spes adempta esset, recuperandæ deinceps dignitatis suæ, nec ad eludendam Romani Pontificis sententiam ullam ultrà pateret diverticulum, in Monasterium cui nomen est Suaza secessit, ibique sub Eggeberto Abbate sanctæ conversationis habitum suscepit. Statimque assumpto secum eodem Abbate suo, Romam profectus est, cùm de inobedientia sua humiliter apud Sedem Apostolicam pœnitentiam egisset, & anathemate liberatus, & Sacerdotalis ministerii, præter Pontificalem dignitatem denuo licentiam est consecutus. Annum hunc multis cladibus insignem, potissimum lugubrem fecit obitus Annonis Coloniensis Archiepiscopi, qui post longam ægrotationem, qua Dominus vas electionis suæ in camino tribulationis transitoriæ purius auro, purgatius mundo obrizo decoxerat II. Nonas Decembris, beato fine perfunctus, ad Angelos ex hominibus, ad immortalia ex mortalibus transmigravit. Testantur hoc signa & prodigia, quæ quotidie circa sepulchrum ejus Dominus ostendere dignatur, ad confutandam impudentiam eorum, qui paulo ante vitam ejus sanctissimam, atque ab omni hujus mundi labe quantum ad hominem, integerrimam, livido dente carpebant, & pretiosam margaritam jam olim cœlestis Regis diademati destinatam falsis rumoribus obfuscare conabantur. Is in Babenbergensi Ecclesia, in ludo tam Divinarum quàm secularium literarum enutritus, postquam adolevit, nulla commendatione Majorum, erat quippe loco mediocri natus, sed sola sapientiæ ac Virtutis suæ prærogativa Imperatori Henrico innotuit. A quo in Palatium assumptus, brevi apud eum præ omnibus Clericis, qui in foribus Palatii excubabant, primum gratiæ & familiaritatis gradum obtinuit, hoc præcipuè diligentibus in eo omnibus bonis, quòd justi ac recti admodum tenax erat, atque in omnibus causis pro suo tum statu, non adulando ut cæteri, sed cum magna libertate obloquendo, justitiæ patrocinabatur.

Erat autem præter Virtutes animi & morum gloriam, corporis quoque bonis ornatissimus, statura procerus, vultu decorus, lingua promptus, vigiliarum & inediæ patientissimus, postremò ad omne boni operis exercitium, naturæ muneribus affatim instructus. Exactis in Palatio haud multis annis, magna Imperatoris, magna omnium, qui eum noverant, expectatione adeptus est Coloniensem Episcopatum, atque ita deinceps in omnibus tàm Ecclesiasticis quàm Reipublicæ negotiis, haud imparem se acceptæ dignitati gerebat, & sicut editioris loci insignibus, ita cunctis Virtutum generibus, inter cæteros Regni Principes conspicuus incedebat. Reddebat solicitus quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo, quia Coloniensis nominis Majestatem & secularem pompam ambitiosius penè quàm aliquis ex prædecessoribus ejus ostentabat ad populum. Nec propterea tamen invictum inter tantas occupationum procellas spiritum unqoam relaxabat à studio Divinarum rerum. Crebris jejuniis corpus suum macerabat, & in servitutem redigebat. Pernoctabat plerumque in orationibus, & per Ecclesias, uno tantum puero contentus comite, nudis pedibus discurrebat. Et diem quidem in disponendis privatis seu publicis negotiis, noctem verò totam in opere Dei expendebat. Multa illius in pauperes, in peregrinos, in Clericos, in Monachos benignitas, mira liberalitas erat. Nullam intra diœcesim suam congregationem prætermisit, quàm non prædiis, ædificiis, stipendiis, sua specialiter donatione auctam, vita decedens relinqueret. Et planè apud omnes indubia fide constitit, ex quo Colonia fundata est, unius nunquam Episcopi studio tantum opus & gloriam crevisse Coloniensis Ecclesiæ. In judicandis causis subditorum, nec odio nec gratiâ cujusquam à vero abducebatur, sed semper in omnibus propositam indeclinabiliter sequens æquitatis lineam, ad evertendum judicium, nec accipiebat personam pauperis, nec honorabat vultum potentis. Tum verò verbum Dei ita luculentè, ita magnificè disserebat, ut Saxeis etiam cordibus sermo ejus lachrymas excutere posse videretur, & semper ad exhortationem ejus planctu & ululatu compunctæ multitudinis Ecclesia tota resonaret. *Duas Coloniæ congregationes Clericorum* ex integro *propriis impensis instituit*, *unam* in loco, qui dicitur, *ad gradus titulo sanctæ Mariæ*, *alteram* foràs murum *titulo sancti Georgii martyris*. *Tres* etiam *congregationes Monachorum* diversis in locis ex suo construxit, *unam in monte* qui à præterfluente fluvio cognominatur *Sigeberg*, *aliam* in Regione Sclavorum, in loco qui dicitur *Salefelt*, *tertiam in* Regione Westfaal, in loco qui dicitur *Grascaf*, quas omnes & augustissimis ædificiis excoluit, & exquisitissimis Ecclesiæ ornamentis illustravit, & amplissimis atque in multorum fratrum usus sufficientibus, prædiis locupletavit. Cumque in omnibus Theutonici Regni Monasteriis cerneret, antiquum illum regularis disciplinæ fervorem admodum refrixisse, & Monachos à vita communi ad rem familiarem curam omnem studiumque convertisse, gravi tædio angebatur animus ejus, quòd ingentibus expensis nihil Deo dignum confecturus putaretur. Interea contigit, ut pro causâ Reipublicæ Romam pergeret. *Cumq. aliquas Italiæ Regiones peragraret*, Principes ejus Regni, ne à Rege deficerent, suis exhortationibus consortaturus, *ad Monasterium quoddam cui Fructuaria nomen est*, causa orationis *divertit*. *Ibi admiratus Monachorum arctissimam, & secundùm regulæ instituta conversationem, nonnullos eorum in opere Dei probatissimos secum rediens abduxit, & eos ad tradendam Galliis ejusdem disciplinæ formulam in Sigeberg constituit*, prioribus Monachis, quos ex sancto Maximino asciverat, quoniam in horum instituta concedere noluerant, honorificè in locum suum remissis. Quod ejus factum imitati cæteri Galliarum Episcopi, alii ex Gorzia, alii ex Cloniaca, alii ex Sigeberg, alii ex aliis Monasteriis Monachos evocantes, novam Divini servitii scholam in suis singuli Monasteriis instituerunt. Adeoque brevi

convaluit felicis hujus facti æmulatio, ut pauca intra Galliam Monasteria videamus, quæ non jam novæ hujus institutionis jugum subacta receperunt. Ipse verò Monachos suos juxtà quòd in Fructuaria comperererat, cernens arctissimis vivere disciplinis, & conversationis eorum opinione longe lateque vulgata, multos ad mundi contemptum inflammari, & eorum magisterio se in via Dei erudiendos tradere, magnas Deo gratias referebat, quod non confudisset eum ab expectatione sua. Omnem quoque diligentiam adhibebat, ne quam earum rerum, quibus corporis imbecillitati consulendum sit, penuriam sustinerent. Honorabat ac venerabatur eos ut Dominos suos, nec solum Abbati, sed Decanis etiam Monasterii ita subditus dictoque obtemperans erat, ut ad primum eorum imperium, quantumlibet gravibus publicæ seu privatæ rei negotiis implicitus teneretur, illico ex occupatis manibus surgeret, & omne quod jussissent, instar vilis mancipii exequeretur. *Cibos summa industria confectos quotidie, dum adesse potuisset, ipse eis inferebat, ipse apponebat, ipse potum miscebat, ipse reficientibus ad omne obsequium, quolibet famulo promptior, paratiorq́; assistebat.* Silentium quoque ac cæteras Monasterii consuetudines, dum inter eos diversaretur, ita attentus solicitusque servabat, ac si pro excessibus suis, ipse quoque quotidie in capitulo eorum causam dicturus, & sententiam accepturus foret. Hæc ejus in Sigeberg, hoc in Salefelt, hoc in Grascaf studium, hæc institutio erat. Portò *à Rege gravissimis sæpenumero inimicitiis dissidebat, & eum acerrimis increpationibus objurgabat, propter multa, quæ præter æquum & bonum ejus jussu vel permissu, quotidie admittebantur in Republica.* Unde Rex plerumque efferatus, omnia quæ illius erant ferrò & igne demolitorum se comminabatur, plerumque autem supplex ei factus, amplissimis promissionibus iratum demulcebat, & tam sui quàm totius Regni jus potestatemque ei se facturum pollicebatur, si modo fidum eum sibi, nec adeò cunctis voluntatibus suis adversum, experiretur. Ad hæc ille *in cunctis ajebat, quæ rectè & juxta Regiam Magnificentiam conaretur, nunquam ei defuturam esse operam suam; Si quid verò perperam & contra leges ac scita Majorum nequam nunc hominum suggestionibus depravatus agere vellet, ut his consensum auctoritatemque suam accommodaret, nullo se vel pretio redimi, vel terrore compelli posse.* Et quidem in summam familiaritatem, & penè in Regni consortium à Rege assumebatur, nunc verò quando ea, quæ in Regno perperàm gerebantur, vehementer detestaretur, & acerrimè impugnaret, cum contumelia de palatio ejiciebatur, & ad extinguendum omnino nomen ejus totum Regni robur concitabatur. His vicissitudinibus per plures annos ejus concertatio cum Rege trahebatur. Neque enim lasciviæ Regis vel ratio modum faciebat, vel ætatis accessus, vel amici cujusquam objurgatio, sed quotidie se ipso deterior efficiebatur, & ruptis omnibus humani, ne dicam Christiani pudoris, frenis, in omne quod animus suggessisset flagitium, præcipitantior ruebat, & oppressis jam terrore Principibus, nullus erat, qui peccantem & Divina atque humana omnia, absque discrimine permiscentem, vel levi verbo auderet redarguere. Ad ultimum considerans Archiepiscopus completam esse malitiam ejus, & obstinatum in malis ingenium, nec tempore jam corrigi posse, nec ratione, anno penè antè exortum bellum Saxonicum, petiit vacationem, deinceps sibi dari ab exterioribus Reipublicæ negotiis. Et sic impetratò commeatu, in Sigebergense Monasterium secedens, illic in vigiliis & jejuniis, in orationibus & eleemosynis, quod supererat ætatis, exigebat. Nec inde uspiam, nisi summa forte ac inevitabili necessitate extractus, abscedebat. Cætera quæ circa Reipublicæ administrationem vel egit, vel passus est, si quis plenius scire voluerit, superiora libelli hujus revolvat, & singula eo, quo gesta sunt, ordine, & tempore copiosè descripta inveniet. Sed pius Dominus, qui quos amat, arguit & castigat, hanc quoque dilectam sibi animam ante diem vocationis suæ multis tentari permisit incommodis, ut scilicet ab eo omnem scoriam terrenæ conversationis excoqueret caminus transitoriæ tribulationis. Primùm moto bello Saxonico fratrem ejus Wecel Magadaburgensem Archiepiscopum, & consobrinum ejus Bucconem Halberstadensem Episcopum tempestas involvit gravissimæ persecutionis. Contra hos, cum non satis impigrè Regi totius Saxonicæ gentis exterminium anhelanti, opem ferret, naturæ profectò legibus, & carnali affectione inhibitus, invisus ei suspectusque efficitur, perjurii ac perfidiæ insimulatur, cives Colonienses, quibus paulo ante unicè charus acceptusque fuerat, ad interficiendum eum donis ac promissionibus sol[...]tantur. Sopito utcunque hoc malo, dum ministri ejus, qui in lateribus ejus familiarissimè observabantur, insidias ei tendunt, & nisi Dei misericordia malum hoc prævertisset, nihil tale suspicantem, trucidâssent. Alii cuidam quem beneficiis suis maximè fidum sibi obnoxiumque fecerat, familiares literas à se ipso in tabulis propter majorem secreti * * * * * *

Suum tantis undique adversitatum procellis jactatum, & penè naufragantem consolaretur & [...]strueret. At ille ex ipsa tàm operosa secreti commonitione conjiciens, aliquid Regi Reique publicæ adversùm his literis contineri, Regi eas detulit. Quas ille deinceps in argumentum læsæ fidei Archiepiscopo improperans, necem ei, & omnibus quæ ejus essent, ultimum (si copia fieret) exterminium machinabatur. Item alius quidam ex ministris ejus, quem Coloniensi Ecclesiæ propria industria ipse adquisierat, quemque ob hoc indulgentissimo semper affectu coluerat, & bonis o[...]bus etiam supra natales suos locupletaverat, repentè insolentia servili elatus, jugum Ecclesiasticæ servitutis cœpit detrectare, seque in libertatem, violento quodam jure fori, cum magna Archiepiscopi contumelia, asseruit. Tum verò crebris mortibus charorum suorum ita amaricatus est, & [...]ulnere concisus super vulnus, ut saxeum quoque pectus, & supra petram fundatum ædificium concutere posset, tam vehemens ille turbo tentationis. Ad ultimum data Satanæ in carnem quoque ejus potestate, ulcere pessimo percussus est in utroque pede, ita ut putrescentes paulatim carnes defluerent, & hinc inde abducta cute, consump[...] carnibus-

bus, fœdo adspectu ossa nudarentur. Qui morbus primò pedes, dein crura & femora miserabili modo depastus est, ac sic post diuturnam macerationem penetrans ad vitalia, animam super argentum igne examinatum probatam, & purgatam septuplum, de hac domo lutea transmisit ad domum non manu factam æternam in cœlis. De qua re dimidio ferè anno, priusquàm vitâ excederet, certum eum fecerat manifesta revelatio. *Visus est enim sibi domum quandam omni decore intus, & foris resplendentem intrare. Et ecce in subselliis judicialibus, tanquam ad concilium solenniter evocati residebant, Heribertus Coloniensis Archiepiscopus, Bardo Moguntinus Archiepiscopus, Boppo & Eberhardus Trevirenses Archiepiscopi, Arnolfus Wormatiensis Episcopus, & alii quàm plures Galliarum Episcopi, quorum alios ipse in carne noverat, alios fama tantum vel lectione compererat, amicti omnes stolis Pontificalibus, & habentes vestem instar nivis candidam. Ipse quoque candidis admodum ac pretiosis indutus sibi videbatur, sed partem candentis vestimenti, eam scilicet, quâ pectus tegebatur, sordida quædam, ac fœda caligo obduxerat, ac cæterum cultus ejus splendorem sua fœditate plurimùm obfuscabat, quam tamen ipse nimio rubore perfusus, objecta manu tegere ac celare, ne inspicientium offenderet obtutum, conabatur. Vidit præterea inter eos sibi quoque sedem miri decoris paratam. Quam cùm occupare gaudio & exultatione æstuans properaret, surgens Arnolfus Wormatiensis Episcopus, modesta voce eum prohibuit, dicens reverendos patres qui assiderent, nolle eum in suum admittere consessum, propterea quòd vestem ejus turpis hæc macula fœdaret. Cumq́; jussus loco cedere flens confectoq́; nimium animo egrederetur, insecutus eum idem Episcopus, æquo animo, ait, esto pater, maculam tantùm hanc, quæ vestem tuam infecit maturius ablui præcipe, quia non post multos dies beata hujus mansionis consortium, & Sanctorum quos patrum aspexisti consessum voti compos percipies.* Mane facto, cùm familiari cuidam suo visionem retulisset, ille sapienter rem conjiciens, macula, inquit, hæc vesti tuæ illita nihil aliud est pater, ut æstimo, quàm memoria injuriæ civium tuorum, qui te anno superiore Colonia expulerunt, quibus te Divinæ pietatis respectu jam olim oportuerat admissi hujus veniam dedisse. Hæc, quòd bona venia dixerim, pectori tuo tenacius quàm æquum sit insidens, & amarissimo mœrore contra fas mentem tuam decoquens, cæteram sanctissimæ conversationis tuæ claritatem molesta quadam caligine obducit & obscurat. Archiepiscopus conscientiæ suæ testimonio convictus, ne inficiaretur quod audiebat, reatum suum humiliter agnovit, statimque destinatis circumquaque nunciis cives omnes Coloniæ, quos in ultionem injuriæ suæ excommunicatos urbe fugaverat, ad se evocavit, eisque proxima festivitate paschali, nam in quadragesima visionem viderat, non solùm communionem Ecclesiasticam, sed etiam bona sua omnia, quæ direpta fuerant, benignissimè restituit. Sic gravis illa tempestas, quæ spiritu diabolico suscitata totam concusserat Coloniam, conquievit, pater filios, filii patrem recognoverunt, Archiepiscopus amaritudine, populus metu & solicitudine, civitas liberata est solitudine. Archiepiscopus jam à principio sepulturam sibi providerat Coloniæ, in Ecclesia Beatæ Mariæ, quæ dicitur ad gradus. Postmodum offensus temeritate Coloniensium, quia in eum inaudita rabie debacchati fuerant, non modò animum, sed corpus quoque suum de Colonia in Sigeberg transferendum censuit, ibique sepeliri se omni modo definivit. Cumque appropinquante die vocationis suæ, Coloniæ ægrotaret, jamque in extremo spiritu constitutus, animadverteret, populum Coloniensem graviter nimis ferre, quòd tam desiderabili thesauro defraudandus esset, paululum resumpto spiritu in lecto consedit, acceptaque stolâ Pontificali, ut videlicet verbis plus inesset auctoritatis, familiares suos sub testificatione nominis Divini adjuravit, ne alibi eùm quàm in Sigeberg poni sinerent. Factum est ergo, quod jusserat. Defunctus enim post modicum gloria ingenti, magno Cleri & plebis studio, summo matronarum Coloniensium luctu in Sigeberg delatus, atque in medio Ecclesiæ sepultus est, ubi quotidie per ejus interventum fideliter postulantibus multa præstantur Divinæ opitulationis beneficia.

M. LXXVI. Rex natalem Domini Goslariæ celebravit. *Cumq́; eò omnes Regni Principes evocasset, ut de Principibus Saxoniæ, qui in deditionem venerant, communi consilio deliberaretur præter Ducem Bœmicum pauci admodum venerunt. Ab ipsis* tamen *qui venerant jusjurandum exegit* & accepit, *ut non alium post eum, quàm filium ejus tenerum adhuc infantulum Regem sibi eligerent.* Ibi Otto Dux quondam Bajoariæ datis pro se duobus filiis suis obsidibus, deditione absolutus est; nec solùm in gratiam, sed in tantam quoque familiaritatem receptus est à Rege, ut omnia deinceps consilia, tàm de privata, quàm de re publica cæteris auricularis familiarius cum eo communicaret. Cæterorum qui se dediderant, nec mentio habita est. Coloniensis etiam Clerus & populus ad eligendum sibi Antistitem frequens confluxerat. Quibus Rex Hildolfum quendam Goslariensem Canonicum offerebat, atque ut eligerent, deditâ operâ insistebat. Illi contrà summa ope nitebantur, objicientes, quòd homo statura pusillus, vultu despicabilis, genere obscurus, nec animi, nec corporis Virtutibus quicquam tanto Sacerdotio dignum prætenderet. Unde indignitate rei tantâ in eum concitata sunt omnium qui in curte Regiâ erant odia, ut sicubi in publico, apparuisset, omnes eum tanquam aliquod antiquitatis monstrum inconditis clamoribus & canticis persequerent, lapidesque in eum & pulverem, vel quodcunque aliud furentibus casus obtulisset, jactarent. Sed *Rex recolens Annonis Archiepiscopi constantiam, & invictum adversum omnes nefarios suos conatus spiritum, consultò talem ei successorem ordinari satagebat, cujus facilitate ad omnia, quæ vellet, pro libito suo abuti posset.* Cumque diu multumque conatus nulla ratione ut eligeretur, obtinere potuisset, Colonienses infecto negotio in sua remisit, iterumque media quadragesima, rectius, si fieri posset, consultos, præstò esse præcipit, contestatus quàm sanctè, se vivo aut nullum eos, aut hunc habituros esse Pontificem. *Aderant* præterea Hildebrandi *Papæ Legati, denuncian-*

tes Regi, ut secundæ hebdomadæ in quadragesima ad synodum Romæ occurreret, de criminibus, quæ objicerentur causam dicturus, alioquin sciret se, absque omni procrastinatione eodem die de corpore sanctæ Ecclesiæ Apostolico anathemate abscindendum esse. Quæ Legatio Regem vehementer permovit, statimque *abjectis cum gravi contumelia Legatis, omnes qui in Regno suo essent, Episcopos & Abbates Wormatiæ dominica septuagesima convenire præcepit, tractare cum eis volens ad deponendum Romanum Pontificem*, si qua sibi via, si qua ratio pateret, in hoc cardine totam verti ratus salutem suam, & Regni stabilitatem, si is non esset Episcopus. Ipso tempore contigit Papam per immissionem Satanæ gravissima pulsari adversitate. Quidam *urbis Præfectus Romanæ Quintius* nomine, & generis claritate & opum gloria eminens valde in tota Italia, *multa in possessionibus Romanæ Ecclesiæ præter leges faciebat. Perlata ad Papam querimonia*, cum eum sæpius modestè corriperet, nec quicquam proficeret secreta correptio, *tandem excommunicavit eum*, arbitratus hoc saltem modo improbitatem ejus coërcendam fore. Hinc *ille* majori dementia *efferatus, ipsa nocte natalis Domini, cum armatis inopinato irruit in Ecclesiam, in qua Papa vestimentis Pontificalibus indutus, sacro altari astabat, missarum solennia celebrans, injectaque quod dictu quoque nefas est, in capillos ejus manu multis contumeliis affectum de Ecclesia protraxit, & prius quam vulgato per civitatem rumore populus frequens auxilio concurreret, in domum quandam munitissimam abripuit.* Fama tam atrocis facti totam illicò replevit urbem. Undique ad arma conclamatur. Divites & pauperes, nobiles & ignobiles uno omnes animo accurrere, atque in ipso statim orientis diei crepusculo domum Quintii oppugnare summa vi aggrediuntur, & nisi ille mali, quod imminebat, haud improvidus Papam dimittere maturâsset, domum ipsam peremptis omnibus, qui in ea erant, à fundamento evertissent. Papa interveniente, concitatæ multitudinis furor vix & ægrè compressus est. Romani quod factum fuerat graviter nimis & indignè ferentes, omnia quæ Quintii erant, tàm intra muros, quàm extra, ferro & igne demoliti sunt. Nec minus ille multa militaris audaciæ facinora contrà faciebat, succendens & evertens omnia, quæ poterat de possessionibus Romanæ Ecclesiæ. Ita per multos dies non sine magno & harum & illarum partium dispendio simultas hæc trahebatur. *Rex statuta die venit Wormatiam, venerunt etiam Episcopi & Abbates amplissimo numero. Commodè quoque* conficiendis tantis rebus, *intervenit quidam ex Cardinalibus* Romanis, Hugo, cognomento Blancus, quem ante paucos dies propter ineptiam ejus & mores inconditos Papa de statione sua amoverat, *deferens secum de vita & institutione Papæ scenicis figmentis consimilem tragœdiam*, unde scilicet oriundus, qualiter ab ineunte ætate conversatus, quàm perverso ordine Sedem Apostolicam occupaverit, quæ ante Episcopatum, quæ post acceptum Episcopatum memoratu quoque incredibilia flagitia commiserit. *Hujus auctoritatem tanquam divinitus sibi destinatam* gratissimè *amplexati, & promptissimè secuti sententiam promulgârunt, quòd Papa esse non possit, nec ullam, juxta privilegium Romanæ Sedis, ligandi, aut solvendi potestatem habeat, vel aliquando habuerit, qui tantis vitam probris ac criminibus commaculaverit.* Cumque cæteri omnes damnationi ejus nihil hæsitantes subscriberent, *Adelbero Würceburgensis* Episcopus, *& Hermannus Metensis Episcopus aliquandiu restiterunt*, dicentes, incongruum valde, & contra Canonum scita esse, ut Episcopus aliquis absens absque generali concilio, sine legitimis & idoneis accusatoribus & testibus, nec dum probatis criminibus, quæ objicerentur, condemnaretur, nedum Romanus Pontifex, adversus quem nec Episcopi, nec Archiepiscopi cujusquam recipienda sit accusatio. *Sed Wilhelmus Trajectensis Episcopus*, qui causam Regis pertinacius tuebatur, *vehementer imminebat, ut aut cum cæteris in damnationem Papæ subscriberent, aut Regi, cui sub jurejurando fidem spopondissent, protinus renunciarent.* Is eo tempore Regi admodum charus acceptusque erat, eique Rex omnium, quæ privatim vel publicè agenda erant post se ordinationem delegaverat, Vir secularibus literis adprimè eruditus, sed fastu nimio inflatus vix se ipse ferebat. Igitur nomine omnium, qui convenerant Episcoporum & Abbatum, plenæ contumeliarum literæ Romam destinantur, quibus denunciatur Romano Pontificatu, quem contra Ecclesiasticas Leges usurpâsset, sese abdicet, sciatque post eam diem, quicquid agat, jubeat, decernat, irritum haberi. Legati ut jussum fuerat summo conatu iter accelerantes, pridiè quàm synodus indicta celeberaretur, Romam ingressi literas tradunt. Tunc cæteram Legationem, sicut in mandatis habebant, verbo non minus contumelioso, quàm scripto exequuntur. *Papa nihil permotus atrocitate nuncii, postera die*, cùm Clerus & populus ad synodum frequens confluxisset, *in auribus omnium literas recitari fecit, & sic cunctis, qui convenerant Episcopis, id fieri decernentibus, Regem excommunicatum*, & cum eo Archiepiscopum Moguntinum Sigifridum, Episcopum Trajectensem Wilhelmum, Episcopum Babenbergensem Rubertum. Cæteris qui conspirationis hujus participes extiterant diem statuit, qua nisi Romæ præsentati causam dicerent, novæ hujus & inusitatæ contra Sedem Apostolicam rebellionis, similem cæteris excommunicationis sententiam sortirentur. Porrò Ottonem Ratisponensem Episcopum, & Ottonem Constantiensem Episcopum, & Burchardum Losannensem Episcopum, Eberhardum Comitem, Udalricum & alios nonnullos, quibus Rex potissimum consiliariis utebatur, jam pridem excommunicaverat.

Gozilo Dux Lotharingorum, cum esset in confinio Lotharingiæ & Flandriæ, in civitate, quæ dicitur Antwerpha, occisus est per insidias, ut putabatur, Ruberti Flandrensis Comitis. *Cum enim quadam nocte, quiescentibus omnibus, ad necessitatem naturæ secessisset, appositus extra domum speculator confodit eum per secreta naturæ, relictoque in vulnere ferro concitus aufugit.*

Vix deinceps 7. diebus accepto vulneri superstes 4. Kal. Martii vita decessit, atque Verduni juxta patrem sepultus est. Magnum Regni Teutonici robur ac momentum, quando ut sæpe jam dictum est, licet staturæ pusillitate, atque gibbo despicabilis videretur, opum tamen gloria, & fortissimorum militum copia, prudentiæ quoque maturitate, postremò totius vitæ temperantia longe cæteris Principibus supereminebat.

Rex finito in Wormatia colloquio, concitus Goslariam rediit, ibique iram suam, qua multo jam tempore in Saxones anxiè æstuaverat, omni crudelitate explebat. *Principes Saxoniæ, qui in deditionem venerant, in ultimas Regni partes relegabat*, bona eorum suis fautoribus pro libito suo diripienda permittebat, *eos, qui nec dum dediti fuerant, acerrimis indies edictis ad deditionem urgebat*, & nisi quantocyus dederentur, ferro & igne infestari, & longius natali solo effugari comminabatur. Tum omnia castella, quæ superiori anno dirui jusserat, summo nisu, summo Provincialium labore & ærumna instaurabat. Nova quoque in omnibus per Saxoniam montibus & collibus, qui modò ad arcendam vim paululum quid commoditatis habere videbantur, exstruebat. Illis etiam, quæ deditis Saxonibus in jus ejus venerant, præsidium imponebat, & multiplicata sunt mala, calamitas & vastitas, per universam Saxoniam & Thuringiam suprà omnem retrò Majorum memoriam. Discessurus Goslaria pridie Nonas Martii Episcopatum Coloniensem, sicut à primis obstinatò intenderat, Hildolfo dedit. Cleri Coloniensis tres tantum, militum etiam paucissimi aderant. Cæteros, ne ad suffragia ferenda occurrerent, indignitas detinuerat. Ipsos qui occurrerant vix contemptim, & summis, ut dici solet, labiis super electione ejus consuluit, stuprorius ac ludibrio habendos, si non protinus acclamâssent. Et ne quis fortè adversus eum tumultus seditione vulgi per dilationem consecrationis concitaretur, statim Coloniam profectus, consecrari eum fecit ab Wilhelmo Trajectensi Episcopo, cujus consobrino Episcopatum Paderbrunnensem, ne qua per eum mora ordinationi ejus fieret, promittebat.

Pascha Trajecti celebravit ibique *Ducatum Lotharingiæ filio suo Cunrado, Marchiam* verò *quæ dicitur Antvverpha, Gotefrido consobrino, Gozelonis* Ducis, filio Eustachii Comitis impigro, & ad rem militarem acerrimo adolescenti tradit. *Ipso tempore Rudolfus Dux Suevorum, Welf Dux Bajoariorum, Bertoldus Dux Carentinorum, Adelberus Episcopus Wirzeburgensis. Hermannus Episcopus Mettensis, & alii plerique Principes convenientes in unum, consilia conferebant* in tantis calamitatibus, quibus Respublica vexabatur, *quid acto opus esset. Regem post bellum Saxonicum eundem permanere, qui fuerat, nihil* eum de levitate, de crudelitate, de pessimorum hominum convictu ac familiaritate mutâsse. *Ad hoc tantum jam insignem suam adversum Saxones victoriam profecisse, ut ille fibi omnium sanguinis jus potestatemque acciperet & ad perniciem bonorum omnium, & ad omne, quod animo concepisset, flagitium, impunita libertate grassaretur, nihil sibi deinceps spei, nihil præsidio reliquum fore, si forte, ut sunt humana, eum offendissent*, cùm in deditios contra jusjurandum, contra fidem Principum, tàm fœda, tàm crudelia, exercuisset. Hæc causa non solùm ipsos, sed & cunctos Regni Principes vehementer permoverat, & eos potissimum, quorum consilio Principes Saxoniæ se in periculum dederant. *Facta est igitur conspiratio non modica, & magis ac magis indies roborabatur*, ea re maximè omnibus ausum & fiduciam præbente, quod excommunicatum esse Regem à Romano Pontifice, frequentes ab Italia nuncii quotidie deferebant. His animatus Mettensis Episcopus & alii plerique nonnullos ex Principibus Saxoniæ, quos à Rege in custodia habendos susceperant, inscio Rege in sua liberos redire permiserunt. *Wilhelmus Trajectensis Episcopus causam Regis*, ut suprà dictum est, *contra bonum & æquum obstinatè tuebatur, & studio partium Regis, multa in injuriam Romani Pontificis, omnibus penè diebus solennibus, inter missarum solennia, rabido ore declamabat, perjurum eum, adulterum, & pseudoapostolum appellans, & tàm a se quàm à cæteris Episcopis sepenumero excommunicatum pronunciant.* Is brevi posteà quàm Rex exactis paschalibus feriis Trajecto discesserat, repentè gravissima ægritudine correptus est. Cumque per acerrimos cruciatus animæ ac corporis urgeretur, miserabili ejulatu coràm omnibus, qui aderant, vociferabatur: *Justo Dei judicio se & præsentem vitam amisisse & æternam, quod Regi ad omnia quæ perperam intendisset operam suam, summo nanisu præbuisset, atque in spem gratiæ ejus Romano Pontifici sanctissimo, & Apostolicarum Virtutum Viro graves contumelias sciens & prudens innocenti irrogâsset.* In hanc vocem, ut asserunt, sine communione, sine ulla satisfactione expiravit. Successit ei in Episcopatum Cunradus Moguntini Archiepiscopi Camerarius. Paderbrunnensem verò Episcopatum Poppo Babenbergensis Præpositus obtinuit, cujus potissimum factione & studio Herimannus Babenbergensis Episcopus, Episcopatu dejectus fuerat.

Rupertus Abbas quondam Augiensis, *Monasterium* quoddam in Alsatiæ partibus, cui *Gengebach* nomen est, Babenbergensi Episcopo susceperat gubernandum. *Ubi dum* pro consuetudine sua *lucris temporalibus immoderatius insudaret*, paupertatem loci industria sua evincere satagens, *occisus est cum alio* haud desperatæ indolis *Monacho* adolescente, qui eum de Babenbergensi Monasterio secutus fuerat, à servitoribus supradicti Monasterii, contra quos possessiones Monasterii, & jus suum progressus, ipse ad vim arcendam defendere volebat. *Saxones deportatis in exilium Principibus suis tædio & mærore tabescebant*, nec calamitatis ullum usquam patebat effugium. *Amici Regis* per montes & colles dispersi *cervicibus imminebant, nec eos ut antea, conventus facere*, consilia conferre, aut ullam recuperandæ salutis viam tentare *sinebant*. Insuper *quotidie ex agris & villis prædas agebant, tributa Regioni difficillima imponebant, castella sua* summo Provincialium labore & impensis *communiebant*, & graves prorsus atque inexplicabiles

biles pristinæ rebellionis pœnas ex[illegible]ant. Erant duo cujusdam Geronis Comitis fi[illegible] satis quidem edito loc[illegible] n[illegible]ti, sed propter inopiam rei familiaris inter Principes Saxoniæ nullius nominis vel momenti. H[illegible] tempore deditionis ul[illegible]ra Albim fluvi[illegible]um refugerant, ibique rei eventum præstolabantur, facile à Rege propter obscuritatem nominis vel ignorati vel contempti. Cumq; viderent mala, quæ fiebant, non aliud [illegible] cet actum deditione Principum, quàm *proditam planè esse libertatem patriæ, totamq; gentem Saxonum* [illegible]*no Rex semper intenderat in ser*[illegible]*itutem atq; sub jugum redactam* quamvis patriis finibus extorres, quamvis munitionibus anullis, perdito patrimonio, rerum omnium inopes remansissent, gaudebant tamen admodum, quod cum cæteris Saxoniæ Principibus in tempestuosum illud dedi[illegible]onis naufragium non incidissent. Et cum urg[illegible]t penuria, contractis ex sui similium numero aliqua[illegible] copiis, rapto sibi victum quærere cœperunt. Plerumque enim ubi opportunitas accidisset, Regis exa[illegible]toribus resistere, & injurias manu propulsare tentabant. Cumque eis semel & secundò res prosperè cessissent, *milites Principum*, qui rel[illegible]gati fuerant, *ingenui quoq; omnes*, qui *nec dum dediti* fuerant, quique externa omnia quàm fidem Regis ultra experiri malebant, *catervatim ad eos confluebant*. Et facta est intra dies paucos permaxima multitudo, ita ut jam non ad insidias modo & clandestinas latrocinantium more excursiones, sed ad apertam vim & publicas congressiones pares se host[illegible]bus arbitrarentur. Præterea *Provinciales*, quibus inter ultimas desperationis tenebras lux al[illegible]qua salut[illegible]s & consolationis cœlitus emicuer[illegible]t, *omnes* promptissimo animo *socias manus* communemque operam *publicis negotiis pollicentur, satius judicantes pro patria, pro liberis, pro conjugibus honesta morte perfungi, quàm inter tantas tribulationes omni morte tristiorem vitam agere*. Inter hæc rediens Hermannus patruus Magni Ducis, & alii plerique ex Principibus dediti[illegible]s, quos, ut prædictum est, inconsulto Rege, indulgentia eorum, à quibus tenebantur, deditione absolverat, inopinatum cunctis gaudium præstiterunt, atque omnem, siquis adhuc mentibus resederat, scrupulum ademerunt. Tanta siquidem tamque inopinata rerum prosperitas evidens cunctis erat documentum respicient[illegible] eos misericordiæ Dei, igitur *armata juventute* [illegible]*axoniam peragrantes*, *castella*, quibus Rex pr[illegible]sidium imposuerat, *alia deditione, alia militari manu, brevi omnia receperunt*, eos qui intererant, ditep[illegible]s spoliis, incolumes dimi[illegible]erunt, accepto ab ei[illegible] Sa[illegible]mento, quòd ulterius in Saxoniam host[illegible]ter non venirent. Amicos Regis omnes præterea quicunque communibus neg[illegible]is op[illegible]am su[illegible]m spondere noluissent, dissipatis omnibus quæ habebant, procul Saxonia effugarunt, & [illegible]ecta est salus in manibus eorum ad recuperationem libertatis pr[illegible]stinæ. Solus ad huc Otto Dux quondam Bajoariæ, in [illegible]stello Hartesburg residebat. Huic Rex per totam Saxoniam vic[illegible]uas & publicarum rerum procurationem d[illegible]eg[illegible]verat, dato insuper negotio, ut castellum in Hartesburg, & aliud in monte, qui di[illegible]tur [illegible]apideus, qui proximus Goslariæ imminet, summa o[illegible] extrueret. Ad hunc Legatos dirigunt mandantes, *ut omi*[illegible] *quod ad eversionem gentis suæ immemor patriæ immemor libertatis, extruere aggressus sit, consilium potius perquirat ad ereptionem Principum, quibus ipse, ut se dederent, vehementissimus auctor fuerit. Jam dudum opinionem indubiam multorum mentibus insedisse, quod idcirco deditionem cæteris tantopere suaserit, ut eorum sanguine Regis sibi animum deplacaret, & communi exitio suam ipse al*[illegible]*tem mercaretur. Hoc nunc evidentibus indici*[illegible]*re, cum illis in ultimas partes terrarum deportatis, ipse proditionis suæ mercedem a Rege totius* [illegible]*niæ Principatum acceperit, & Regiæ crude*[illegible] *carnifex, atq; omnium quæ ferociter Rex medi*[illegible]*, ferocior administer existat. Benè igitur famæ* [illegible] *honori suo consulat, si tantæ infamiæ maculam claro aliquo erga patriam suam beneficio purgare conetur & genti suæ patriam libertatemq; armi*[illegible] *recuperare cupienti auxilio concurrat. Postremo si monitis ultro non assentiatur, se procul dubio vim adhibituros, & patriæ proditorem, communium castrorum desertorem, ut dignus sit, eversi*[illegible] *munibus, quæ ejus sint, procul Saxonia expulsur*[illegible]*s*. Ad hæc ille obnixè eos per Deum obtestabatur, *ut mitius pacatiusq; agerent, quæ pro communi commodo moliantur, ratione quam temeritate melius procedere, se protinus missurum & Regi modis omnibus suasurum, ut Prin*[illegible]*ipes deditione absolvat, castella, quæ metu rebellionis pristinæ extruxerit, diruat, genti Saxonum libertatem, leges ac jura Majorum, quæ per vim erepta toties armis repetiverint, restituat. Si consilio adquiescat, gravis atq; ancipitis belli necessitate, sine sanguine liberatam esse Saxoniam. Sin aliter, se nec indulti honoris amore, nec mortis metu, nec jurisjurandi R*[illegible]*gione inhiberi posse, ne communem patriæ, parentumq; suorum causam usq; ad extremum s*[illegible]*tum quanta possit Virtute defendat, juvet, tueatur*. In hæc verba Legatos Saxonu[illegible] d[illegible], statimque suos ad Rege[illegible]n, sicut pollicitus [illegible], destinavit, præsidio quoque ab ut oq[illegible] t[illegible], quem occupaverat, abducto, comm[illegible] ceps eum Saxonibus socialem vitam a[illegible]. Rex de his quæ acciderant in Saxonia, [illegible] n[illegible] accepto, comperto etiam quod cæt[illegible] P[illegible]pes collatis per crebra conventicula con[illegible] defectionem meditarentur, hinc ira, hinc [illegible]citudine in diversa raptatus, cui primum m[illegible]bo mederetur anxius ambigebat. Sed quo[illegible] a[illegible]pelleb[illegible]r inclinatior, ad oppugnandam Mett[illegible]sem u[illegible]bem exercitum admovere cogitab[illegible], & ab Episcopo loci, quod creditos [illegible] [illegible] Principes, se inconsulto dimisisset, vin[illegible] exp[illegible]tere. Sed contra *reputans, turbata R*[illegible]*blica, dubia fide Principum, exhausto* [illegible] *bellis milite, extrema dementiæ esse, arduum* [illegible] *quid præcipitanter attentare* [illegible] impetum [illegible] temeritate ad pacatior[illegible] o[illegible]lia rev[illegible]t [illegible] *sis* igitur *circumquaq; nunciis omnes Re*[illegible] *cipes* in Pentecosten *Wormatiæ* [illegible] *sit*, quid [illegible]acto opus esset commu[illegible] prætendebat d[illegible]beraturus. *Statuta die* [illegible] amplo sat[illegible] numero occurren[illegible]b[illegible] *nullus* [illegible] *supra di*[illegible]*torum Ducum* à quibus R[illegible] culum [illegible], & quorum potissim[illegible]

tate, si res tranquillæ essent, summam publicorum negotiorum disponi oportuerat. *Ita conventus* ille Principum, cassata voluntate Regis, *nullum habuit effectum. Iterum* in natale Sancti Petri Apostoli *Moguntia eos adesse*, addita jam edicto obnixa supplicatione, *præcipit. Sed ne tunc quidem quisquam eorum* vel supplicantem *attendit*, vel præcipientem, omnibus planè ad rebellionis studium immobiliter abstinatis. Ipsi qui convenerant, fœda simultate à se invicem diffidebant. Jam enim solutus carcere suo, satanas non solum corporali, sed & spirituali armatura oppugnabat pacem Ecclesiasticam, & quorum corpora jugulabat, animas quoque ne in æternum viverent, extinguere fatigebat. *Udo Episcopus Trevirensis* Roma nuper reversus *communicare nolebat Episcopo Moguntino, Episcopo Coloniensi & aliis* quam pluribus, qui apud Regem præ cæteris assidui erant, & quorum Rex omnia faciebat consilio, *obtendens, & eos & ipsum Regem excommunicatos esse à Romano Pontifice.* Sibi tamen, quod ipsum vix summis precibus extorserit, indultam esse colloquendi tantùm Regis licentiam, nulla præter hæc in cibo, in potu, in oratione, vel in cæteris omnibus communione ejus permissa. Hujus auctoritate animati complures alii, quorum & in Deum fides purior, & ad dignitatem Reipublicæ sententia potior paulatim palatio subtrahebant, ne videlicet suprà dictorum communione macularentur, & ad Regem licet crebris jussionibus evocati, redire nolebant, satius judicantes Regem, quàm Deum offendere, corporis, quam animæ dispendium incidere. *Illi econtra irasci, fremere insanire*, minas & convitia in omnes passim jaculari. Injustam & ideirco *nihil æstimandam esse Romani Pontificis sententiam*, qui se nec canonicè ad Synodum evocatos, discussos, nec objecti criminis juxta scita Canonum convictos, vel confessos, præcipiti furore potius, quam ratione, excommunicasset. *Episcopum Trevirensem* & cæteros, qui cum eo ad evertendum statum Reipublicæ jam pridem conspirassent, *aliorsum intendere, quam loquerentur, nec tam Apostolicæ Sedis auctoritatem deferre, quàm ut dignitatem Regiam subruant*, occasionem quærere, eos inveterata adversùs Regem odia novo religionis vocabulo palliare. *Eum rectè honori suo prospicere, si in hostes suos gladium*, quē juxta Apostoli vocem ad vindictā malorū acceperit, maturius *distringat*, & contemptis inanium occasionum latibulis, manifestos Regni insidiatores, pœna quam merentur, afficiat. Nec difficile fuit ingenium Regis per se atrox & implacabile in iram excitare. *Sed cum videret* sub obtentu Religionis Principes à se paulatim deficere, & destituto jam auxiliis Imperio *vanam esse comminationem, quæ vim facere non posset*, quibus comminaretur, ratus id quod tempus exigebat, utilitati magis, quàm iracundiæ consulendum, iterum atque iterum *aversos Principum animos blandis legationibus mitigare tentabat.* Nec tamen quod dictu mirum sit, tanta hac rerum asperitate, tanta ingruentium periculorum mole evinci poterat, ut unde potissimum hæc flamma invidiæ & odii adversùm eum exarserat, Principes Saxoniæ deditione absolveret. Quin imò conterritus recenti exemplo eorum, qui plerosque ex ipsis se inconsulto demiserant, residuis, qui adhuc in custodia tenebantur, omnem adhiberi diligentiam jubebat, ne elaberentur. Ideoque sæpius his, quibus eos servandos crediderat, mandabat, ut memores beneficiorum suorum, memores jurisjurandi, quo sibi fidem suam firmâssent, traditos custodiæ suæ intemerata fide, donec repolcerentur, servarent, nec aliorum Principum fœdissimo corrumperentur exemplo, qui dimissis suo injussu deditiis, dum privatas suas injurias in Regem ulcisci vellent, cladem maximam & maculam multis seculis non abolendam Reipublicæ intulissent. Et omnibus quidem infensus, *omnium* ut videbatur, *sanguinis avidus erat, præcipuè* tamen *Episcopi Halberstadensis*, quem tanquam totius Saxonicæ rebellionis Principem, & omnium quæ secus acciderant, fomitem atque incentivum inexorabili odio insectabatur. Et nisi Pontificalis nominis reverentia, & fides Principum, quæ in deditione intercesserat, obstaret, vitam ejus per omnes cruciatus extorsisset. *Hunc* Ruperto *Babenbergensi Episcopo servandum crediderat*, velut præter cæteros familiarem suos immitis ac ferocis ingenii viro, & erga se in adversis rebus spectatæ sæpè fidei. Sed postquam *inclinatis ad defectionem Principibus*, iterum novis Rempublicam tempestatibus quati aspexit, quamvis custodis diligentiæ non diffideret, veritus tamen ne fortè subrepente per hanc moram negligentia, aliquid in eo vis vel fraus hostilis operaretur, *ad Palatium eum evocavit, & ibi nunc inter Camerarios suos, nunc inter coquos & coquinarum spurcitias indignissimo loco habitum*, sub omni diligentia *custodiri fecit*, donec tam feralibus odiis competens exilium excogitaret. *Erat* ipso tempore *apud Regem soror* ejus, uxor Salomonis Regis Ungarorum, quam maritus Regno expulsus, dum in armis & procinctu esset, nusquam tutius, quàm apud fratrem manere judicaverat, donec recuperato, si fieri posset, Regno in jucunditate perfrui conjugio liceret. Cumque post multum jam tempus ad maritum, in finibus Ungariæ commorantem, redire pararet, Rex opportunam eam arbitratus, quæ crudelitatis hujus munere fungeretur, *rogavit eam, ut Episcopum Halberstadensem secum abduceret, atque in locum, ex quo nulla ei deinceps in Regnum Teutonicum redeundi copia fieret, deportari faceret.* Annuit illa petenti, & navi impositum cum hominibus suis præmisit, ipsa paucis post diebus, cum profectioni suæ necessaria ordinâsset, insecutura præcedentem. *Habebat* idem *Episcopus militem* quendam Udalricum nomine multis in Bajoaria possessionibus prædivitem, Regi quoque adprimè charum & acceptum. Is ubi advertit *mala, quæ Episcopo parabantur*, motus miseratione atque ipsa humanarum rerum consideratione, quòd tantus ac talis Vir ingens columna & firmamentum Reipublicæ, nisi Regis temeritas Divina atque humana omnia confudisset, tam pessimo nunc exemplo periturus foret, accessit ad eum paulò antè quàm navigare inciperet, & *quæ in eum Rex decrevisset, per ordinem exposuit*, actum esse de salute ejus, nisi propitia divinitas, quæ sola jam posset, periclitanti succurreret. *Edocet* præterea *possessiones suas*, & castellum munitissimum haud procul ab litoribus Danubii fluminis abesse, *monetq́, ut dum ad ea loca navigans pervenisset, rogaret sæpius eos*, cum quibus navigaret, *quatenus applicarent & sibi paululum in terram progrediendi facultatem facerent*, obtenta vel refrigerandi, vel alius cujusvis necessitatis occasione, quæ modo tali artificio idonea patrocinaretur, se memorem fidei, qua ei obnoxius sit, omnia quæ possit, pro virili portione facturum, & si quam ereptionis ejus viam Deus ostendat tentaturum. Fecit ille ut edoctus fuerat, atque ubi ad prædicta loca propinquare cœpit, simulata mala valetudine, quæ sibi ex assidua navi-

navigatione corpus affecisset insolitum, & nisi maturè consuleretur, extremam perniciem allatura foret languenti. Facile obtinuit apud nautas, qui Pontificalis nominis intuitu magnam humanitatem ei præstabant, ut quoties vellet, applicarent, & ei egrediendi atq; in terra, pro ut libitum erat, recreandi corporis copiam facerent. *Longinqua regio, custodum multitudo, debilitas languentis omnem metum, omnem fugæ vel insidiarum suspicionem ademerant.* Egrediebatur sæpius & regrediebatur, circumspiciens undique & omnia diligenti obtutu perlustrans. Nullum usquam promissæ salutis indicium, nulla spes elucebat. Fortè Beati Johannis Baptistæ nativitas occurrerat. Et mane dum præterlaberentur, *conspicatus contiguam littori Ecclesiam, rogavit, ut appulsa navi, ad celebranda* tam sacratissimo die, *missarum solennia ad Ecclesiam procederent.* Assentientibus illis ingressus Ecclesiam, salutarem Deo hostiam offerre Sacerdotalibus, ut solenne est, infulis indutus, cœpit. Cui rei intentis omnibus, supradictus *Udalricus* rectè per exploratorum diligentiam *captata loci opportunitate, repentè armata multitudine Ecclesiam circumdedit*, ingressusque modestè interim dissimulato, propter quod venerat, negotio, consummationem sacri ministerii tacitus tranquillusque præstolabatur. Quo expleto, *suos quantocyus ad navim convolare, & omnia, quæ Episcopi sunt, efferre jubet.* Ipse fortissimorum juvenum agmine stipatus, *procedentem ab Ecclesia Episcopum* salutat, osculum porrigit, *equum* quem evectioni ejus optimum aptaverat, *ocyus conscendere jubet.* Stupentibus, qui Episcopum adduxerant, quid hoc rei esset, & post irritas ratiocinationes ad arma concurrentibus, jubet, ut si vitæ ac saluti suæ consultum velint, quieti maneant, arma ponant, naves pacatis animis repetant, gratum habentes, quod commissi in tantum Pontificem piaculi pœnas non exigantur. Si verbis inanibus, si motibus incompositis lacessere pergant, facilè gladios procacitati modum facturos, Episcopum Episcopalis ministerii munia Ecclesiæ Halberstadensi, cui ordinatus sit Episcopus, rectius præstare, quàm ipsis. Illi cùm numero & virtute impares essent, temerarium arbitrati rem certamini committere, tristi confectoque animo ad naves redierunt, *Episcopus in castellum, quod haud longè aberat, concessit, ibiq́; paucis* diebus *commoratus, donec absumpta novitate studia conquiescerent omnium, si qui fortè redituro insidiabantur.* Tandem assumpto laico habitu, quo falleret occursantes in Saxoniam contendit, & desperantibus jam reditum ejus Saxonibus, repentè, tanquam ab inferis vivus emergens, restitutus est.

Rex ubi gestæ rei nuncium accepit, graviter & iniquo nimis animo ferebat, tantos conatus suos in irritum cessisse, præreptum sibi tantarum contumeliarum vindictam, redditum cum impunitate hostibus Virum, in quo totius Saxonici belli summa & cardo verteretur. Nec dubitare poterat paululum jam sopitos ignes Saxonici furoris, hoc incentore illicò suscitandos, & propediem in immensum conflagraturos. Atq; eò infestius id acturum, quo se meminisset, post deditionem nullam in Rege clementiam, nullam expertum fuisse humanitatem. Verebatur præterea, ne simili modo cæteri quoque elaberentur deditiui, & sibi tam insignis victoriæ, tam operosæ deditionis fructus deperiret, assecutis eis, se invito, libertatem. Omnia consideranti placuit tandem alia deinceps grassari via, & *Saxones quos extrema tantum tentatos non vi-cerant, suis jam armis, suis paras expugnare viribus.* Sapienti certè usus consilio, quoniam constet omne Regnum nulla vi, nulla clade citius, quàm domestica atque intestina simultate labefactatum corruere. Episcopum Magdeburgensem, Episcopum Mersburgensem, Episcopum Misnensem, Magnum Ducem, Fridericum Palatinum Comitem, præterea *omnes Saxoniæ & Thuringiæ Principes, qui adhuc in deditione tenebantur, ab exilio evocare jubet*, & clementer accersitis ait, se cùm juxta Palatinas leges extremo in eos supplicio animadvertere possit, & hoc jure faciat, gravibus sæpè ab eis contumeliis lacessitus, tamen memorem generis eorum, memorem Virtutis, quæ Reipublicæ & honori esse possit & monumento, tam atroci lacti veniam dare, & quod amplius sit, *non aliud ab eis quærere redemptionis suæ pretium, quàm ut sibi deinceps in dubiis rebus fideles ac devoti maneant, auxiliumq́; præstent ad componendum Regni statum, & compescendos homines factiosos, eos potissimum, qui gentem Saxonicam simplicem & malarum artium nesciam, intestinis quotidie dissensionibus inquietent:* Si id faciant, nec ulla, ut prius, levitate fidem permutent, se primos in amicis habiturũ, & cum se opportunitas præbuerit, beneficiis prout Regiam munificentiam, honoratorũ deceat. Illi etsi eum hæc ficta loqui sciret, & necessitate magis quàm pietate genuinum animi rigorem laxasse, tamen impunitatis amore libenter amplexantur oblata, promittunt quicquid jubet, promissa repetito sæpius sacramento roborant, & accepto commeatu, in sua singuli cum gaudio revertuntur. Rex, ut supra dictum est, commonitus ab Ottone Duci quondam Bajoariæ, ut turbatis rebus in Saxonia maturè consuleret, mandaverat ei, ut sibi certa die in Salcfelt occurreret, quatenus communiter habita discussione, quid facto opus esset, deliberarent. Postmodum verò fretus his, quos deditione absolverat, quod eorum auxilio in Saxones qui se læserant, iram suam idoneè ulcisci posset, consilium mutavit, & statuta die nuncios pro se in Salefelt Duci Ottoni misit, qui ei dicerent, ut contractis, quantascunque posset, copiis, sibi in Marcha Misinensi concurreret, se per Bohemiam ducto exercitu adventurum, & filiis Geronis Comitis, qui imperitam multitudinem malè auspicatò ad arma concitâssent, si Deus vota prosperaret, redditurum, quod mererentur. Principibus quoque Saxoniæ & Thuringiæ, quos patriæ nuper remiserat, eadem mandat, obsecrans, ut præstitæ sibi indulgentiæ gratiam referentes, cunctos quos valeant ab hominum perditorum societate dehortentur, & ipsi ad ferenda publicis negotiis auxilia, designato die & loco, armati instructique præsto assint. *Ipse ut instituerat*, paucissimos secum assumens Teutonici exercitus milites, cæteris omnino quid moliretur ignorantibus, in Bohemiam contendit. Ibique juncto sibi Duce ac milite Bohemico, *repentè plusquam tanto operi expediret, fidens nescio an negligens, in Marchiam Misinensem se infudit, videlicet vana spe elusus, quod Ducis Ottonis industria & cæterorũ, quos beneficio suo devinctos sibi gloriabatur, omnem rebus moram, omnem conficiendo negotio difficultatem adempturа foret.* Sed Dux Otto sciens genti Saxonum justas esse causas rebellionis, id multo jam tempore apud Regem crebris Legationibus egerat, ut belli seminarium irarumque causas amoveret, leges ac jura sua Saxonibus rata manere sineret, æquitate potius quàm armis tumultuantes compesceret, & tantos labores, tantum qui prælio fundendus esset sanguinem

lucra-

lucratus, sine difficultate in perpetuum opulentissimæ gentis servitio frueretur, hanc *Regis ac tyranni esse distantiam, quòd hic vi atque crudelitate obedientiam extorqueat ab invitis, ille legibus ac more majorum moderetur subjectis, præcipuaq; facunda.* Verùm ille homo in Imperio natus, & nutritus, ut tantos natales, tantos prosapiæ fasces ac titulos decebat, in omnibus Regium semper adversis animum gerebat, mori quàm vinci malebat. *Inexpiabilis ignominiæ maculam putabat, impunè injuriam accepisse.* Et econtra summum decus & vitæ præsenti comparandum æstimabat, nihil quod secus accidisset, inultum præterisse. Ad hoc homines sibi asciverat, talium rerum artifices, mediocri quidem loco natos, sed consilio ac manu promptissimos, qui secundùm quòd Propheta dicit: loquebantur ei placentia, & divinabant ei errores, & ægrotum animum, & per se affinem iracundiæ ac temeritati, adulationibus suis, tanquam supposita face, in omne quod libuerat, inflammabant. Ideoque ut opera sua magis illi foret necessaria, perpetuis Rempublicam tempestatibus vexari, quàm maximè satagebant. His pessimis usus consultoribus, Principes Regni recta suadentes plurimùm aversabatur, nec eos ad consilium suum, nisi fortè inexplicabilis necessitas incidisset, admittebat. Quin imò auctoritatem eorum si copia fieret opprimi, ac penitus obliterari cupiebat, ut in omne quod animus suggessisset, effrenata libertate grassanti nullus obsisteret, nemo obloqueretur. Igitur *Dux Otto vehementer efferatus, quod contra consilium suum Rex Saxoniam bello rursus impeteret*, ait ad Epponem Citicensem Episcopum, qui ei, ut dictum est, in Salefelt functus Legatione Regis occurrerat, se Regi quod honori ejus, quod commodo Reipublicæ competeret suggessisse, sed quoniam plus apud eum fidei si: ineptis assentatoribus, quàm sibi, plus spei ac fiduciæ ponatur in milite Bohemico, quàm in Teutonici exercitus robore, ad eum pertinere, quem cœpta exitum sortiantur, se nec rebus bene gestis gloriam, nec si aliter cesserint, ignominiam habiturum. Præterea *nulla jam sacramenti, quo ei fidem dixerit religione teneri*, cùm recta & utilia suadens non audiatur. Insuper contra Leges Dei, contra decus Imperii, contra salutem animæ suæ ad effundendum sanguinem innocentem, gentili ritu arma sumere jubeatur. Proinde omni perjurio absolutum, *liberè deinceps causam gentis suæ, quæ justa sit, quantum valeat, armis & opibus asserturum. Eadem protestabantur cæteri quoque Principes, tam Saxoniæ quàm Thuringiæ.* Qui etiam si cupidissimè vellent, nulli petenti præstare possent auxilium, unanimiter scilicet detrectantibus militibus eorum infaustam contrà patriam parentesque suos militiam. Jam enim non dubia fide, vacillantibus animis, ut priùs, cùm inter spem & metum fluctuarent, sed unanimi sententia, obstinata contentione, ad rebellandum conspiraverant. Neque callidis Principum exhortationibus, ut antea concitatum vulgus ad arma prosiluerant, sed omnes simul Provinciales non ductu auspicioque Principum, sed privatis studiis, privatis impensis bellum gerere proposuerant, sibi dimicare, sibi si Deus annueret, vincere parati, nec aliud à quoquam militiæ suæ stipendium præstolantes, quàm conjugum liberorumque suorum salutem, atque ut à cervicibus suis durissimæ servitutis jugum excuterent. Ipsos denique Principes, si obniti, si contrà hiscere tentarent, dissipatis vel incensis omnibus, quæ eorum essent, procul patriis finibus expellere minabantur. Ad ultimum *ut mente rem gerendam susceperant, ut vel vincerent obstinatè, vel morerentur.* Ultima desperatio sic studia inflammaverat, quoniam certa superioribus annis documenta ceperant, nullam apud Regem victis esse spem veniæ, cum ferocitatem pectoris ejus, & inexorabile Saxonici nominis odium, nec voluntaria deditio Principum, nec tantus in Thuringia fusus sanguis restinxisset. Igitur ubi per Saxoniam rumor percrebuit, quòd Rex conterminam Regni Saxonici Marchiam Misenensem ferro & igne depopularetur, ad arma conclamant, multa millia hominum brevi concurrunt, conferendi certaminis intolerabili fervent desiderio, obviam ire hostibus unanimi alacritate contendunt. Sed quoniam accelerando itineri turba frequentior armis atque aliis impedimentis implicita, parum pro voto satagere valebat, filii Geronis Comitis assumptis secum VII. millibus expeditorum equitum, summo nisu, ardentissima citius conficiendi negotii aviditate, in occursum properant. Quod si Regem consequi, & sic efferato milite, sic ferventibus studiis signa conferre contigisset, ut multorum ferebat opinio, tractum tot annis bellum Saxonicum facili compendio confectum fuisset, & Regem cunctumque ejus comitatũ, vel mors certissima, vel ignominia difficilè abolenda occupâsset. Nam præter exercitum Bohemicum, qui nec ipse vel armis, vel numero, vel Virtute tanto negotio se parem præstiterat, paucissimos secum habebat, quoniam supervacaneum arbitratus fuerat, Teutonicis militibus jam longioque expeditionis laborem indicere, cùm speraret, ut dictum est, industriâ Ottonis Ducis & aliorum, quos deditione gratis absolverat, omnes Saxonum vires facilè enervandas, & copias sibi majoribus etiam bellis sufficientes statuto die ac loco affuturas. Fortè tum temporis Deo misericorditer saluti Regis prospiciente, fluvius Milda, qui utrumque exercitum medius dirimebat, effusis nuper imbribus vehementer intumuerat, atque omnem transmeandi facultatem ademerat. Cujus Rex inundatione commodissimè pro se usus, non expectata decrescentium aquarum vicissitudine, in Bohemiam se recepit, maturatoque per Bajoariam reditu, mœstus ac pœnitens, quòd tantos labores in vacuum expendisset, Wormatiam repedavit. Et *quoniam* digrediens *Duci Bohemico Marcham Misenensem*, tam spectatæ in arduis rebus fidei *præmium dederat. Ecbertus Marchio*, cujus eadem Marcha erat, filius patruelis Regis, puer longè adhuc infra militares annos, ubi primum decrescentibus aquis fluvius factus est transmeabilis, *adjunctis sibi Saxonibus Misenen perrexit, omniaq; castella*, quibus Dux Bohemicus præsidium imposuerat, *admota militari manu recepit*, suosque milites, qui deinceps contra omnem hostium irruptionem indefessi excubarent, imposuit, mirantibus cunctis quod Regem nec ætatis, nec propinquitatis respectus ab hac injuria revocâsset.

Interea Rudolphus, Dux Suevorum, Welf Dux Bajoariorum, Bertholdus Dux Carentinorum, Adelbertus Episcopus Wirceburgensis, Adelbertus Episcopus Wormatiensis, & alii, *quos Respublica calamitas movebat, in loco, qui dicitur, Ulma, conventu habito, statuerunt, ut omnes, quicunque Republica consultum vellent XVII. Kal. Novembris Triburiam convenirent*, & variis cladibus, quibus per multos jam annos pax Ecclesiastica turbabatur, tandem aliquando malorum pertæsi, finem facerent. Hoc Sueviæ, hoc Bajoariæ, hoc Saxoniæ, hoc Lotharingiæ, hoc Franciæ

Teutonicæ Principibus denunciârant, universosque in commune per Deum obtestabantur, ut omni excusatione relegata, cunctâ privatæ rei solicitudine posthabita, hanc singuli communibus commodis vel extremam operam dependerent. Qua expectatione suspensis atque attonitis omnibus, Episcopus Moguntinus & alii quàm plures, qui eatenus partes Regis vehementius tuebantur, ab eo defecerunt, & adjuncti supradictis Principibus ad meliorandum Regni statum ardentissimo zelo exarserunt. Miro etiam atque inopinato rerum successu, ut quod moliebantur, nullis jam retardaretur impedimentis, obsides, quibus nonnulli ex Principibus superiore anno fidem suam apud Regem obligaverant, repentè his, qui eos dederant, sunt restituti. Duos Ducis Ottonis filios, alterum Rex ipse, alterum is, qui à Rege servandum susceperat, inscio Rege, Patri nec opinanti remisit. *Filius Udonis Marchionis, & filius Adala derelicta Dedi Marchionis*, ambo teneræ ætatis & longè adhuc infra pubertatis annos pueruli, cùm in munitione cujusdam Eberhardi ministri Regia custodirentur, magnum quoddam & *posterorum memoria dignum nobilissimæ indolis documentum ediderant.* Jusserat Rex eidem Eberhardo, vel propter tanti generis claritatem, vel propter ætatis infirmæ compassionem, ut eos indulgentissimè nutriret, & ne aut inerti otio aut jugis custodiæ tædio tabescerent, fineret eos interdum cum æqualibus suis ludicris puerilibus exerceri. Hoc ipsum parentes, crebra custodibus munuscula destinantes, flagitabant. Fecit ille ut petebatur, & modò intra munitionem, modò extra adhibitis custodibus, prout libitum erat, ludere patiebatur, nihil sinistrum in ætate simplici & fraudis nescia suspicatus. Interdum etiam in nemus, quod munitioni contiguum erat, venatum pergens, impositos equis, cujus rei vix dum ætas patiens erat, secum ire permittebat, ut oppressas mœrore ac tædio mentes hoc avocamento recrearent. Cùm hoc sæpius faceret, consuetudo fiduciam, fiducia custodibus securitatem pariebat, ut eis indulgentius indita diligentis custodiæ frena laxarent, & absumpta jam omni suspicione, quicquid voluissent, etiam absque arbitris, eos agere paterentur. Cœperunt igitur ubicunque tempus & locum secretiorem nacti fuerant, sermones conferere, patriæ parentumque recordari, peregrinationis molestias deplorare, & ut pro salute sua aliquid, Deo auspice, conarentur, mutuis se suasionibus incitare. Quadam ergo die cum juxta solitum prædictus Eberhardus secum assumptis eis venatum exisset, & ad insectandam, quæ casu occurrerat, feram, omnes, ut fieri assolet, inconditis clamoribus ferventissimis studiis discurrissent, pueruli ubi se solos adverterunt, custodem nullum, eos qui simul venatum processerant, aliarum rerum immemores, soli quæ agebatur venationi intentissimos, quantis possunt viribus, equis subdunt calcaria, *per condensa sylvarum, per abrupta mõtium, per concava vallium, periculi sui, vel negligentes, vel contemptores dicto citius evolant.* Nec incertum aliquem locum Regionis ignari cursum dirigunt, sed laxatis temerè habenis, quocunque impetus equos ferebat, præcipites ruunt. Celeri cursu transmisso nemore ad Mœnum fluvium perveniunt, piscatorem illic offendunt in scaphâ piscatoria capturis piscium incumbentem, evehi se Moguntiam petunt, chlamides suas quibus vestiebantur, quoniam aliud in promptu non erat, evectionis pretium offerunt. Ille vel pretio allectus, vel miseratione periclitantium permotus, hoc enim ex trepidatione & cætero corporis gestu facilè conjiciebat, benignè in naviculam suscepit, & utensilibus, quæ in navicula erant adopertos, ne scilicet ab insequentibus agnoscerentur, Moguntiam, ut rogaverant, evexit. Equi eorum transito amne in ulteriore ripa juxta naviculam mirum in modum moderato gradu decurrebant, ita ut cum eunte navicula pariter irent, cum subsistente pariter subsisterent. Brutis pecoribus humanas inesse animas crederes. Ubi Moguntiam ventum est, receptis equis suis in domum quandam ripæ contiguam clanculo se immergunt, dominumque domus per Deum obtestantur, ne eos cuiquam prodat, se Archiepiscopo Moguntino genere conjunctissimos esse, cui si incolumes intemerata fide restituat, tam ab ipso quàm à cæteris Parentibus suis, qui inter Regni Principes & opum & dignitatis speciali prærogativa eminerent, digna meritis præmia relaturus sit. Nec multo post aderat Eberhardus fremens & stridens dentibus præ doloris impatientia, compertoque per veridicos indices, quò pueri divertissent, summa vi, summo conamine domum expugnare, foresque infringere parabat, & nisi obsides Regia maturè redderentur, ignem tectis injecturum se minabatur. Concurrit civitas ad spectaculum, & facta est pro studiis partium confusa ac dissona, aliud atque aliud clamantium turbarum vociferatio. Perlato ad Episcopum Moguntinum tumultuantis civitatis nuncio, misit confestim cum armatis Cunradum Comitem de castello, quod dicitur Luzelenburg, qui tum fortè apud Episcopum præsens erat. Qui veniens Eberhardũ improbè sævientem atq; in omnes, qui obsisterent, nunc vi, nunc comminatione grassantem, ab oppugnatione ædium eum contumeliis repulit, susceptosque pueros Episcopo præsentavit. Ille admodum gratulatus, quòd causam Principum, qui pro communi commodo arma sumere meditabantur, hac etiam parte impedimentorum liberâsset, suis singulos Parentibus cum omni diligentia, ne quis scilicet insidiaretur abeuntibus, remisit.

Statuta die juxta condictum *Principes Suevia & Saxonia Triburiam convenerant*, amplissimo numero obstinatis mentibus ad summovendum à negotiis Regni Regem Henricum, & alium in quem communis electio consensisset creandum. Aderant una Legati Apostolicæ Sedis, Sigehardus Patriarcha Aquilejensis, & Altmannus Pataviensis Episcopus, Vir Apostolicæ conversationis, & magnarum in Christo Virtutum, cui Papa vices suas in dispositione Ecclesiasticarum causarum delegaverat. Et Laici nonnulli, qui magnis opibus relictis ultrò se ad privatam tenuemq; vitam propter Deum contulerant, *missi à Romano Pontifice, ut palam omnibus per Gallias contestarentur, justis de causis excommunicatum esse Regem Henricum, & ad eligendum alium Regem Apostolici consensum & auctoritatis suffragium pollicerentur.* Hi nec Principi nec privato cuiquam, qui Regi Henrico, dicto vel facto aliquatenus post excommunicationem communicâsset, communicare volebant, donec publicè professus pœnitentiam per Altmannum Vicarium Romani Pontificis anathemate absolveretur. Pari cautela eorum quoque communionem vitabant, qui Presbyteris conjugatis, vel eis, qui Ecclesiasticas ordinationes pretio comparaverant, in oratione communicassent. Per septem itaque continuos dies consilia conferentes, quid facto opus esset, qua ratione periclitanti, & jamjam naufragium minitanti Reipublicæ con-

salendum foret, perquirebant. Replicabant ab tenero, ut ajunt, ungue omnem vitæ Regis institutionem, *quibus probris, quibus flagitiis existimationem suam decusq́; Imperii vix tum adulta ætate maculâsset, quas injurias singulis, quas in commune omnibus, ubi primùm pubertatis annos attigit, irrogâsset, quod remotis à familiaritate sua Principibus, infimos homines & nullis majoribus ortos summis honoribus extulisset, & cum eis noctes perinde ac dies in deliberationibus insumens, ultimum, si posset, Nobilitati exterminium machinaretur. Quòd barbaris gentibus vacatione data, in subditos sibi populos dedita opera ferrum distrinxisset, & in eorum nece hostili crudelitate grassaretur, Regnum quod à parentibus suis pacatissimum, & bonis omnibus florentissimum accepit, quàm fœdum, quàm despicabile, quàm intestinis cladibus infestum cruentumq́; reddidisset. Ecclesias & Monasteria destructa, victualia servorum Dei versa esse in stipendia militum, studium Religionis & rerum Ecclesiasticarum transisse ad arma militaria, & ad munitiones extruendas, non quibus vis & impetus barbarorum arceatur, sed quibus patriæ tranquillitas eripiatur, & liberæ gentis cervicibus durissimæ servitutis jugum imponatur. Nullum usquam esse viduis & orphanis solatium, nullum oppressis & calumniam sustinentibus refugium, non legibus reverentiam, non moribus disciplinam, non Ecclesiæ auctoritatem suam, non Reipublicæ manere dignitatem suam, ita unius hominis temeritate sacra & prophana, divina & humana, fasq́; nefasq́; confusa esse & implicita. Proinde tantarum calamitatum unicum ac singulare superesse remedium, ut quantocyus amoto eo alius Rex crearetur, qui tamdiu terminos suos evaganti licentiæ frena injiceret, & mundi vacillantis ruinam subjectis humeris sustentaret.* Rex Henricus contractis in unum suæ partis assertoribus in villa quæ dicitur Oppenheim se continebat, Rheni fluvio utraque castra dirimente, frequentesque ad eos indies Legatos mittebat, pollicens omnium, quæ eos offenderant, in reliquum emendationem, *se veterum injuriarum memoriam sequentibus beneficiis, si vita comes foret, aboliturum, nihilq́; deinceps circa rerum publicarum administrationem absque communi consulto acturum. Postremò ultrò se jure suo cedere, eisq́; gubernandi disponendiq́; pro suo arbitratu totius Regni sui potestatemq́; facere, dummodo æquo animo paterentur, sola Regii nominis, Regiiq́; cultus rata sibi manere insignia quæ semel legitimè accepta, sine summa omnium eorum ignominia, amittere non posset, nec sinerent Regni Teutonici splendorem omnibus retrò seculis intactum incontaminatumq́; sua ætate tam turpis exempli macula sordescere. Quod si verba sua difficiles admitterent magnificis promissionibus toties elusi, paratum se quibus sacramentis, quibus vellent obsidibus fidem facere, quòd nulla unquam dies, nulla rerum vel casuum mutabilitas hanc suam in eos benevolentiam corruptura foret.* At hæc illi: *Nulla*, inquiunt, *jam supersunt argumenta, quibus toties recognita atque spectata fides ejus probari ultra vel obligari valeat, cum toties morum suorum emendationem coràm oculis omnia cernentis Dei jam sanctè pollicitus, omnia quibus se obstrinxerat vincula, ubi primùm calamitas, quæ ad præsens urgebat, præterit, tanquam aranearum telas ruperit, & semper seipso deterior, cursum malis operis, sicut equus impetu vadens in prælium, effrenata libertate repetiverit. Neque nos præcipiti temeritate ad hæc extrema experienda prorumpimus, omnes vias, omnia prius consilia pertentavimus, si qua ratione rigidam obstinatumq́; in malis desperati hominis ingenium emolliri posset. Sed inveteratus morbus atque imis penitùs jam insidens visceribus, nihil spei, nihil admittit remedii, omnem artem, omnem evincens industriam medicantium. Quin immò dum levitati ejus impensius morem gerere studemus, & cunctis quæ perperam molitur, religionis obtentu muliebrem præbemus patientiam, status Reipublicæ eversus est, tranquillitas Ecclesiarum turbata, Majestas Imperii ablata, auctoritas Principum evacuata, mores inversi, leges abolitæ, & secundùm Prophetæ elogium, maledictum & mendacium, & homicidium, & furtum, & adulterium inundaverunt, & sanguis sanguinem tetigit, postremò omnis Justitiæ & Pietatis, Religionis & Honestatis disciplina situ atque incuria obsolevit. Hæc quidem dum sola vitæ temporalis detrimenta, dum solam famæ & existimationis labem minitarentur, tametsi viris ferenda non essent, tulimus tamen, ne contra jusjurandum quo tenebamur, præcipitanter impudenterque venire videremur, & dum gloriæ nostræ consulere conaremur, animæ naufragium pateremur. Nunc verò cùm ab Ecclesiæ corpore propter flagitia sua Apostolici anathematis mucrone præcisus sit, cum ei communicare sine communionis Ecclesiasticæ damno & fidei jactura non possimus, cùm fidem nostram multis apud eum sacramentis implicitam Romanus Pontifex Apostolica auctoritate explicuerit, extrema profectò dementia esset, divinitùs oblatam salutis occasionem, non obviis, ut dici solet, manibus excipere, & quod jam diu præmeditatum sit, ut agatur, tam opportuno tempore non agere, cùm Leges humanæ & Ecclesiasticæ sinant, cùm locus & tempus arrideant, cùm denique omnia, quæ pace vel bello usui esse solent, conficiendæ tantæ rei favorem suum polliceantur. Quapropter contemptis inanium argumentorum tendiculis, quibus denuò in cervices jugulosque nostros viam gladio suo affectat, immobiliter animo fixum tenemus, ut absque ulla dilatione virum nobis provideamus, qui præcedat nos & prælietur bellum Domini ad expugnandam & destruendam omnem cujuscunque hominis altitudinem, elevantem & extollentem se adversùs justitiam & veritatem Dei, & sanctæ Romanæ Ecclesiæ auctoritatem.* In hæc verba Legatos Regis dimiserunt. Iterum alios atque alios misit, nullum supplicationis genus, quod impediendæ tantæ rei proficuum putaretur, prætermittens. Sed illi in eadem sententia fixi obstinatique manebant. Jamque utraque ex parte ad magnum discrimen res spectare videbatur. Denique & hi Regem alium sibi protinus constituere, & transmisso Rheni fluvio, (navigium enim omne Episcopus Moguntinus in eam ripam coëgerat,) proxima luce Regi Henrico arma inferre parabant, & ille incisa spe dilationis impetrandæ, suos qui per proximas villas dispersi erant, in unum coire, atque arma expedire jubeat, ut in ulteriorem ripam progressos, confestim prælio adoriretur. In hac tantarum expectatione rerum intentis solicitisque omnibus, ecce primo diluculo sequentis diei, quæ ultimam cladem Reipublicæ allatura timebatur, Suevi & Saxones Legatos ad Regem miserunt, qui ei dicerent, *tametsi nec in bello nec in pace ulla unquam ei Justitiæ vel Legum cura fuerit, se tamen Legibus cum eo agere velle, & cùm crimina, quæ ei objiciantur, omnibus constent luce clariora, se tamen rem integram Romani Pontificis cognitioni reservare, acturos se cum eo, ut in Purificatione Sanctæ Mariæ Augustam occurrat, ubique celeberrimo conventu habito Principum totius Regni, discussis utrarumque partium allegationibus ipse suo judicio vel addicat, vel absolvat*

accusatum, quod si ante diem anniversarium excommunicationis suæ, suo præsertim vitio, excommunicatione non absolvatur, absque retractatione in perpetuum causa ceciderit, nec Legibus deinceps Regnum repetere possit, quod legibus ultra administrare, annuam passus excommunicationem, non possit. si oblatam conditionem gratanter amplexetur, & Romano Pontifici per omnia subditum se dictoque obtemperantem fore polliceatur, hinc se experimentum capturos, omnes, quos ille excommunicavit, extemplo à convictu contuberniοque suo amoveat, ipse in urbem Spirensium, dimisso exercitu, secedat, ibique solo Verdunensi Episcopo, paucisque ministris, quos tamen sententia Principum ab hac excommunicatione integros, incorruptosque probaverit, contentus, privatam interim vitam agat, Ecclesiam non ingrediens, nihil circa publica negotia, suo jure disponens, nullam Regii apparatus pompam, nulla Regiæ dignitatis insignia sibi juxta solitum adhibens, usque ad Synodicam causæ suæ examinationem. Præterea civitatem Wormatiensem, quam expulso Episcopo, dissipato cœlestis militiæ sanctuario, arcem belli speluncamque latronum fecerat, abducto præsidio Episcopo Wormatiensi restituat, datis insuper sacramentis & obsidibus, ne quid deinceps rebellionis vel insidiarum ab civibus timere debeat. Porrò si quid horum prævaricetur, tum se omni culpa, omni jurisjurandi Religione, omni perfidiæ infamia liberatos, non expectato ulterius Romani Pontificis judicio, quod Reipublicæ expediat, communi consilio visuros. Rex cujus omnes spes, omnesque copiæ in arctum coactæ fuerant, gratulatus admodum, quòd aliqua quantumvis fœda conditione urgentem ad præsens calamitatem declinâsset, promptissimè per omnia obedientiam pollicetur. Statimque Coloniensem Episcopum, Babenbergensem Episcopum, Strasburgensem Episcopum, Basiliensem Episcopum, Spirensem Episcopum, Losannensem Episcopum, Citicensem Episcopum, Osenbruggensem Episcopum, Udalricum de Cosheim, Eberhardum, Hartmannum, cæterosque excommunicatos, quorum ante hac opera consiliisque gratissimè utebatur, omnes castris egredi jubet. Missis quoque Wormatiam nunciis, milites, quos illic præsidii causa constituerat, abscedere, urbemque Episcopo patere præcipit. Dehinc cæteris, qui ad auxilia sibi ferenda frequentes convenerant, singulis in sua dimissis, ipse juxta condictum cum paucis Spiram contendit, ibique intra terminos & leges, quas Principes præscripserant aliquando tempore mediocriter vitam moresque cohibebat. Suevi & Saxones postquam, deditis Wormatiensibus, statum civitatis Episcopo pacatissimum reddiderunt, læti ovantesque patriam repetebant, confestimque Legatos Romam destinârunt, qui Papam rei gestæ ordinem edocerent, enixique flagitarent, ut sedandis per Gallias tantis bellorum civilium tempestatibus, ipsi statuta die suam non dedignaretur præstare præsentiam. Rex etiam certò sciens omnem suam in eo verti salutem, si ante anniversariam diem excommunicatione absolveretur, nec satis tutum suis rationibus existimans, ut expectato intra Gallias Romani Pontificis adventu, si infesto judici, sic obstinatis accusatoribus causam suam addiceret ventilandam, optimum factu sibi judicavit pro eo tum statu rerum suarum, ut in Gallias proficiscendi Romano Pontifici intra Italiam occurreret, & anathematis absolutionem, quoquo posset modo, impetrare conaretur, hac impetrata cæteram rebus difficultatem facilè adimendam, cum colloqui Principibus & conferre consilia, & fidem amicorum in adversis implorare, nulla deinceps vetaret Religio. Paucis igitur ante natalem Domini diebus Spirensi urbe discedens cum uxore & filio parvulo iter adgressus est, nec quisquam ex omnibus Teutonicis vir ingenuus comitatus est Regno excedentem, præter unum & ipsum nec genere, nec opibus conspicuum. Cumque impensis tam longi itineris egeret, multosque supplicaret, quibus incolumi Republica, sæpenumero, profuerat, pauci admodum erant, qui vel veterum beneficiorum memoria, vel præsenti humanarum rerum spectaculo permoti, necessitatem ejus aliquatenus relevarent. Eò miseriarum & calamitatis ex summa gloria summisque opibus repentè pervenerat. Similiter quoque cæteri excommunicati obtinendæ citius absolutionis studio ardentissimè iter accelerabant in Italiam, nec tamen in societatem itineris Regem admittere, Principum, vel potius Romani Pontificis metu absterriti patiebantur. Vis atque *inclementia hyemis* hoc anno *adeo jugis* solitoque asperior inhorruerat, *ut à Festivitate Sancti Martini Rhenus fluvius glaciali frigore constrictus penè usque ad Kal. Aprilis pedestri itinere transmeabilis maneret*, & plerisque in locis vineta exiccatis frigore radicitus omnino arescerent.

1077. *Dux Polonorum*, qui *per multos jam annos Regibus Teutonicis tributarius* fuerat, cujusque Regnum jam olim Teutonicorum Virtute subactum, atque in Provinciam redactum fuerat, repentè in superbiam elatus, propterea quod Principes Teutonicos cerneret domesticis seditionibus occupatos, nequaquam ad inferenda exteris gentibus arma vacare, *Regiam dignitatem, Regiumque nomen sibi usurpavit*, Diadema imposuit, atque ipso die natalis Domini à XV. Episcopis in Regem est consecratus. Quæ brevi post comperta, Principes Teutonicos, quibus Reipublicæ dignitas curæ fuit, graviter affecêre, sibique invicem succensebant, quod dum intestinis in se atque sua viscera odiis sævirent, & digladiarentur, potentiam opesque barbarorum in tantum aluissent, ut jam tertiò Dux Boëmicus Regnum Teutonicum ferro & igne populabundus peragrâsset, & nunc Dux Polonorum in ignominiam Regni Teutonici contra Leges ac jura Majorum, Regium nomen Regiumque Diadema impudens affectâsset.

Rex *Henricus in Italiam proficiscens*, intra Burgundiam, in loco qui dicitur Bisenzun natalem Domini celebravit, satis magnificè pro sua tum calamitate susceptus & habitus ab avunculo matris suæ Wilhelmo Comite, cujus in illis locis amplissimæ & florentissimæ opes erant. Ea porrò causa erat, ut *relicto recto itinere in Burgundiam diverteret*, quod certò compererat Duces Rudolphum, Welf, & Bertholdum omnes vias, omnesque aditus, qui ad Italiam mittunt, quos vulgato nomine Clusas vocant, appositis custodibus anticipâsse, ut nulla illic ei copia transeundi fieret. Exacta solennitate natalis Domini profectus inde, cum in locum qui Civis dicitur venisset, obviam habuit socrum suam, filiumque ejus Amedeum nomine, quorum in illis Regionibus & auctoritas clarissima, & possessiones amplissimæ, & nomen celeberrimum erat. Hi venientem honorificè susceperunt, *transitum tamen per terminos suos aliàs et concedere nolebant, nisi quinque Italiæ Episcopatus possessionibus suis contiguos, ut redimendi itineris pretium traderet.* Durum hoc nimis atque intolerabile omnibus

bus Regis consiliariis visum est, sed cùm ei inevitabilis incumberet necessitas, quoquo posset pacto redimendi itineris, & illi nec jure propinquitatis, nec tantæ calamitatis miseratione quicquam moverentur, multo labore & tempore in hac deliberatione insumpto, *vix & ægre tandem impetratum est, ut Provinciam quandam Burgundiæ bonis omnibus locupletissimam, concedendi transitus mercedem dignarentur accipere*, Ita indignatio Domini non solum sacramentis & frequentibus beneficiis sibi obnoxios, sed etiam amicos & genere propinquos ab eo averterat. Difficulter assecuto transcundi licentiam, protinus alia successit difficultas. *Hyems erat asperrima, & montes*, per quos transitus erat, in immensum porrecti, & penè nubibus cacumen ingerentes, *ita mole nivium & glaciali frigore obriguerãt, ut per lubricum præcipitemque decessum, nec equitis nec peditis gressum sine periculo admitterent.* Sed dies anniversarius, quo Rex in excommunicationem devenerat, è vicino imminens nullas accelerandi itineris moras patiebatur. Quia nisi ante eam diem anathemate absolveretur, decretum noverat communi Principum sententia, ut & causa in perpetuum cecidisset, & Regnum sine ullo deinceps restitutionis remedio amisisset. Igitur quosdam *ex indigenis* locorum peritos & præruptis alpium jugis assuetos *mercede condaxit*, qui comitatum ejus per abruptum montem & moles nivium *præcederent, & subsequentibus, quaqua possent arte, itineris asperitatem levigarent*. His ductoribus *cùm in verticem* montis magna cum difficultate *evasissent, nulla ulterius progrediendi copia erat*, eò quòd præceps montis latus, & ut dictum est, glaciali frigore lubricum, omnem penitus decessum negare videretur. *Ibi viri* periculum omne viribus evincere conantes, *nunc manibus & pedibus reptando, nunc ductorum suorum humeris innitendo, interdum quoque titubante per lubricum gressu cadendo, & longius volutando, vix tandem* aliquando cum gravi salutis suæ periculo *ad campestria pervenerunt. Reginam* & alias, quæ in obsequio ejus erant mulieres, *boum coriis impositas* Duces itineris conductu præeuntes *deorsum trahebant. Equorum alios per machinas quasdam summittebant, alios colligatis pedibus trahebant, ex quibus multi dum traherentur mortui, plures debilitati, pauci admodum integri incolumesque periculum evadere potuerunt. Postquam per Italiam fama percrebuit venisse Regem*, & superatis asperrimis rupibus jam intra Italiæ fines consistere, *certatim ad eum* omnes Italiæ *Episcopi & Comites confluebant*, cumque ut Regia Magnificentia dignum erat, summo cum honore suscipiebant, atque intra paucos dies infinitæ multitudinis ad eum congregatus est exercitus. Erant enim jam ab exordio Regni ejus semper desiderantes adventum ejus in Italiam, eò quòd Regnum illud bellis, seditionibus & latrociniis ac variis privatorum infestationibus assiduè infestaretur, & omnia quæ præter Leges & jura Majorum ab improbis hominibus præsumebant, Regiæ auctoritatis censura corrigi sperarent. Præterea quis fama vulgaverat, ad deponendum Papam ferocibus eum animis properare, admodum gratulabantur, oblatam sibi occasionem esse, qua eum, qui se jam pridem ab Ecclesiastica communione suspenderat, injuriam suam idoneè vindicarent. Interea *Papa rogatus per literas, à Principibus Teutonicis*, qui in Oppenheim convenerant, *ut in Purificatione Sanctæ Mariæ*, ad discutiendam causam Regis, *Augustæ occurreret*, invitis Romanis Principibus, & propter incertum rei eventum, iter illud disuadentibus, *Roma egressus est, & quantum poterat, profectionem accelerans*, statutò die præstò esse satagebat, *ducatum ei præbente Mathilda*, derelicta *Ducis Lotharingorum Gozelonis*, filia Bonifacii Marchionis, & Beatricis Comitissæ. Hæc *vivente adhuc viro suo quandam viduitatis speciem longissimis ab eo spatiis exclusa prætendebat*, cum nec ipsa maritum in Lotharingiam extra natale solum sequi vellet, & ille Ducatus, quem in Lotharingia administrabat, negotiis implicitus, vix post tertium vel quartum annum semel Marcham Italicam inviseret. *Post cujus mortem Romani Pontificis lateri penè comes individua adhærebat*, eumque miro colebat affectu. Cumque magna pars Italiæ ejus pareret Imperio, & omnibus, quæ prima mortales ducunt, supra cæteros terræ illius Principes abundaret, ubicunque opera ejus Papa indiguisset ocyus aderat & tanquam Patri vel Domino sedulum exhibebat officium. *Unde nec evadere potuit incesti amoris suspicionem passim jactantibus* Regis fautoribus & præcipuè *Clericis*, quibus illicita & contra scita Canonum contracta conjugia prohibebat, *quod die ac nocte impudenter Papa in ejus volutaretur amplexibus, & illa furtivis Papæ amoribus præoccupata, post amissum conjugem ultrà secundas contrahere nuptias detrectaret.* Sed apud omnes sanum aliquid sapientes luce clarius constabat, falsa esse quæ dicebantur. Nam & Papa tam eximiè tamque Apostolicè vitam instituebat, ut nec minimam sinistri rumoris maculam conversationis ejus sublimitas admitteret, & illa in urbe celeberrima atque in tanta obsequentium frequentia obscœnum aliquid perpetrans latere nequaquam potuisset. Signa etiam & prodigia, quæ per orationes Papæ frequentius fiebant, & zelus ejus ferventissimus pro Deo & pro Ecclesiasticis Legibus satis eum contra venenatas detrectatorum linguas communiebant. Igitur Papa dum in Gallias properaret, ex insperato audiens, Regem jam esse intra Italiam, hortante Mathilda, in castellũ quoddã munitissimũ quod Canusiũ dicitur, diverti, expectare volens, donec consiliũ adventus ejus diligentius exploraret, utrum scilicet veniam admissi postulare, an injuriam excommunicationis suæ militari manu persequi, plenus animorũ adveniret. Diedericus *Episcopus Verdunensis*, Vir constantissimæ erga Regem fidei, dum Regem in Italiam proficiscentem paulo post insequi vellet, *captus est ab Adelberto Comite de Castello*, quod dicitur Galeuuo, & spoliatus omnibus, quæ studiosissimè convexerat, tam longi itineris impensis. A quo diu habitus in custodia, tandem dato, quodcunque exigebatur, redemptionis suæ pretio, addito etiam jurejurando, quòd injuriæ hujus nec spiritualem nec corporalem vindictam aliquando expeteret, liber abire dimissus est. *Rubertus* quoque *Babenbergensis Episcopus*, dum in Italiam pergens per Bajoariam iter ageret, *captus est ab Welf Duce Bajoariorum.* Qui sublatis omnibus, quæ illius fuerant, peculiaria, vestes Pontificales & cæterum Ecclesiasticum ornatum, quem in thesauris ejus reperit, Ecclesiæ Babenbergensi cum omni integritate reconsignavit: Ipsum verò in castello munitissimo, à natali Domini usque ad Festivitatem Sancti Bartholomæi Apostoli, sub diligenti custodia tenuit, nec ullis amicorum ejus precibus aut muneribus, ut dimitteret, evinci potuit. Cæteri *Episcopi & Laici, quos Papa excommunicaverat*, quosque Rex hujus rei gratia à latere suo extreme

necessitate compulsus, amoverat, elusis custodibus, qui Clusas obsidebant, *in Italiam illæsi pervenerunt, repertoq; Papa* in Canusio, *veniam præsumptæ rebellionis atque ut excommunicatione absolverentur, nudis pedibus, & laneis ad carnem induti suppliciter postulabant.* Ille his qui veraciter peccatum suum agnoscerent, & deflerent, non esse ajebat misericordiam denegandam; sed longam inobedientiam & diu inveteratam peccati rubiginem diuturnioris pœnitentiæ igne exuri & excoqui oportere. Quapropter si eos revera facti pœniteret, æquo animo paterentur, quodcunque sanandis vulneribus eorum adhiberet Ecclesiasticæ correptionis cauterium, ne ex facilitate indulgentiæ culpa, quæ adversùs Sedem Apostolicam atrox & vehemens præsumpta fuisset, vel parva vel nulla videretur. Illis paratos se profitentibus ad omnia, quæ imposuisset, sufferenda, *Episcopos omnes à se invicem separatos, præcepit singulis cellis solitarios includi, nec ullum cum aliquo habere colloquium, ad vesperam autem cibo & potu mediocri mensura refici. Laicis quoque pro ætatis vel virium consideratione congruentem singulis pœnitentiam indixit.* Ita per aliquot dies examinatos *tandem ad se vocavit*, & leniter pro admissis objurgatos, & ne deinceps simile quid admitterent, commonitos, *excommunicatione absolvit*, abeuntibusque id ante omnia repetens iterumque præcepit, ne Rege Henrico donec Sedi Apostolicæ, post factam injuriam, satisfecisset, aliquatenus communicarent, aut ei ad evertendum statum Reipublicæ turbandamque pacem Ecclesiasticam in aliquo operam suam accommodarent. Ad hoc tamen omnibus indifferenter ejus permisso colloqui, ut ad pœnitentiam provocaretur, & à cursu mali operis, quò præceps rapi videbatur, retraheretur. Interea *Rex Henricus Mathildam Comitissam* ad colloquium evocavit, eamque precibus ac promissionibus oneratam *ad Papam transmisit*, & cum ea socrum suam, filiumque ejus Azzonem, etiam Marchionem & Abbatem Cloniacensem, & alios nonnullos ex primis Italiæ Principibus, quorum auctoritatem magni apud eum momenti esse, non ambigebat, obsecrans, *ut excommunicatione absolveretur*, nec Principibus Teutonicis, qui ad accusandum eum stimulo invidiæ magis, quàm zelo justitiæ exarsissent, temerè fides haberetur. Quorum *Papa* legatione audita, *ait, incongruum valdè esse*, & ab Ecclesiasticis Legibus omninò alienum, *ut absentibus accusatoribus causa accusati ventilaretur.* Quin imò si innocentiæ suæ confideret, omni timoris scrupulo liberatus, statuto die in Augustam, quò cæteri Principes convenire statuissent, fiducialiter occurreret, se illic discussis utrarumque partium allegationibus, nec odio, nec gratia ab jure ad injuriam devolvendum, sed juxta Leges Ecclesiasticas quam rectissimam posset de singulis sententiam laturum esse. Ad hæc illi responderunt, Regem illius nusquam terrarum subterfugere judicium, quem sciat æquitatis & innocentiæ incorruptissimum vindicem & advocatum fore. Sed è vicino jam urgere diem anniversarium, quo excommunicatus fuisset, & Principes Regni hac exspectatione suspensos attentosque anxiæ rei eventum præstolari, ut si ante hanc diem excommunicatione non absolvatur, deinceps juxta Palatinas Leges indignus Regio honore habeatur, nec ultrà pro asserenda innocentia sua audientiam mereatur. Proinde obnixiùs petere, & hoc omni, quo Papa jubeat, satisfactionis genere, paratum emereri, ut solo interim anathemate absolvatur, & communionis Ecclesiasticæ gratiam recipiat, responsurus ex integro quacunque die, quocunque loco Papa præcipiat, tanquam nihil hac conventione actum sit, omnibus, quæ accusatores ejus objecissent, criminibus, & juxta sententiam ejus Regnum vel retenturus, si objecta purgasset, vel æquo animo, si causa cecidisset, amissurus. *Diu Papa restitit*, veritus in Rege juvenilis animi inconstantiam, & proclive quocunque assentatores impulissent ingenium. *Sed superatus tandem importunitate perurgentium*, & gravitate sententiarum, *si veraciter*, inquit, *eum factis pœnitet, coronam & cætera Regni insignia in argumentum veræ & ex animo actæ pœnitudinis nostræ potestati dedat, & se post tam contumax admissum Regio nomine* & honore deinceps *indignum profiteatur.* Durum nimis hoc visum est Legatis. Cumque vehementer insisterent, ut sententiam temperaret, nec calamum conquassatum judicii austeritate penitus contereret, vix & ægrè *tandem exoratus*, annuit, *ut cominus veniret, & si veram pro admissis pœnitudinem gereret, culpam quam* Sedi Apostolicæ contumeliam irrogando *contraxerat Sedis Apostolicæ decretis nunc obediendo expiaret. Venit* ille, ut jussum fuerat, & cum castellum illud triplici muro septum esset, intra secundum murorum ambitum receptus, *foris derelicto omni comitatu suo deposito cultu Regio, nihil præferens Regium, nihil ostentans pompaticum, nudis pedibus, jejunus à mane usque ad vesperam perstabat, Romani Pontificis sententiam præstolando. Hoc secundo, hoc tertio die fecit. Quarto* demum die *in conspectum ejus admissus*, post multas hinc inde dictas sententias, *his postremò conditionibus excommunicatione absolutus est*, ut die & loco quemcunque Papa designasset *evocatus ad generale Concilium Teutonicis Principibus præsto esset, & accusationibus, quæ intenderentur, responderet*, ipso Papa, si ita expedire videretur, cognitore *causarum assidente, & ad ejus sententiam vel retineret Regnum, si objecta purgasset, vel æquo animo amitteret, si probatis criminibus Regio deinceps honore indignus juxta Ecclesiasticas leges decerneretur, nullam sive retento sive amisso Regno hujus injuriæ vindictam, a quopiam hominum in perpetuum exacturus. Usque ad eam autem diem, qua causa ejus legitimè discussa terminaretur, nulla Regii cultus ornamenta, nulla Regiæ dignitatis insignia, sibi adhiberet, nihil circa rerum publicarum administrationem juxta consuetudinem suo jure ageret, nihil quod ratum fore oporteat decerneret, postremò præter Regalium servitiorum exactionem, quibus necessariò ipse & sui sustentandi essent, nihil Regium, nihil publicum usurparet, omnes etiam qui ei sub jurejurando fidem dixissent, ab hujus sacramenti vinculo, & conservandæ erga eum fidei debito & apud Deum & apud homines interim liberi expeditique manerent, Rutbertum Babenbergensem Episcopum, & Udalricum de Cosheim, & cæteros quorum consilio se Remque publicam prodidisset, à sua in perpetuum familiaritate amoveret. Quod si purgatis quæ objicerentur, potens confortatusque in Regno perstitisset, subditus Romano Pontifici semper dictoque obtemperans foret, & ad corrigenda quæcunque in Regno ejus, contra Ecclesiasticas Leges, prava consuetudine inolevissent, consentiens ei & pro virili portione cooperator existeret. Ad ultimum si quid horum prævaricaretur, irritam fore hanc quam nunc tantopere expetisset, anathematis absolutionem, quin imò jam pro convicto confessoque habendum esse, nec ultrà pro asserenda innocentia sua audientiam impetraturum*

Prin-

Principesque Regni ebinc deinceps quæstione cuncta jurisjurandi Religione liberatos, Regem alium in quem communis electio consensisset creaturos esse. Gratanter Rex accepit conditiones, & servaturum se omnia, quàm sanctissimis poterat assertionibus, promittebat. Nec tamen promittenti temerè fides habita est. Sed Abbas Cloniacensis, quoniam jurare monasticæ religionis obtentu detrectabat, fidem suam coram oculis omnia cernentis Dei interposuit. Episcopus quoque Citicensis, & Episcopus Vercellensis, & Azzo Marchio, & alii conventionis ejus Principes allatis Sanctorũ reliquiis sub jurejurando cõfirmaverunt, facturum eum esse, quæ pollicebatur, nec aliqua rerum asperitate vel casuum variè succedentium mutabilitate ab sententia deducendum. Ita *absoluto eo excommunicatione, Papa missarum solennia celebravit*, confectâque sacra oblatione Regem cum cætera, quæ frequens aderat, multitudine ad altare evocavit, prætenensque manu corpus Dominicum, *ego*, inquit, *jampridem à te tuisque fautoribus literas accepi, quibus me insimulabas Sedem Apostolicam per Symoniacam hæresim occupâsse, & alii quibusdam tam ante Episcopatũ quam post acceptũ Episcopatũ criminibus vitam maculasse, quæ mihi secundum scita canonum omnem ad sacros ordines accessum obstruxerint. Et licet multorum idoneorum certò testium adstipulatione crimen refellere queam, eorum scilicet, qui omnem vitam meam ab ineunte ætate institutionem integerrimè noverunt, & eorum, qui meæ ad Episcopatum promotionis auctores fuerunt, ego tamen ne humano potius, quam Divino niti videar testimonio, ut satisfactionis compendio omnem omnibus scandali scrupulum de medio auferam, ecce corpus Dominicum, quod sumpturus ero in experimentum mihi hodie fiat innocentiæ meæ, ut omnipotens Deus suo me hodie judicio vel absolvat objecti criminis suspicione, si innocens sum, vel subitanea intereniat morte, si reus.* Hæc & alia ut solenne est præfatus verba terribilia, quibus Deum causæ suæ æquissimum judicem, & innocentiæ assertorem adesse precabatur, partem Dominici corporis accepit & commedit. Qua libentissimè absumpta, cùm populus in laudes Dei innocentiæ ejus congratulatus aliquandiu acclamâsset, tandem impetrato silentio, conversus ad Regem; *Fac ergo*, inquit, *fili, si placet quod me facere vidisti. Principes Teutonici Regni sui indies accusationibus aures nostras obtundunt, magnam tibi molem capitalium criminum impingentes, pro quibus non modò ab omni rerum publicarum administratione, sed ab Ecclesiastica etiam communione & ab omnimoda vita secularis conversatione usque ad extremum spiritum te suspendi oportere existimant. Petunt etiam magnopere diem & locum statui audientiamque præstari canonicè discutiendis, quas adversùm te afferunt, accusationibus. Et nosti optime humana plerunque vacillare judicia, & in publicis disceptationibus nonnunquam falsa pro veris persuaderi, dum pro disertorum hominum ingenio & dicendi copia & suavitate, falsitas verborum phaleris adornata libenter auditur, & veritas nullis eloquentiæ nixa adminiculis contemnitur. Cùm ergo tibi benè consultum cupiam, pro eo quòd in calamitatibus tuis supplex Apostolicæ Sedis patrocinium expetisti, fac quod moneo. Si te innocentem nosti, & existimationem tuam ab æmulis tuis per calumniam falsis criminationibus impeti, libera compendiosè & Ecclesiam Dei scandalo, & teipsum longa concertationis ambiguo, & sume hanc residuam partem Dominici corporis, ut comprobata Deo teste innocentia tua, obstruatur omne os adversum te iniqua garrientium, & me deinceps causa tuæ Advocato, & innocentiæ tuæ vehementissimo assertore, Principes tibi reconcilientur, Regnum restituatur, omnes, quibus jam diu Respublica vexatur, bellorum civilium tempestates in perpetuum sopiantur.* Ad hæc ille inopinata re attonitus æstuare, tergiversari, consilio cum suis familiaribus segregatus à multitudine conferre, & quid facto opus esset, qualiter tam horrendi examinis necessitatem evaderet, trepidus consulere. Resumpto demum spiritu causari apud Papam cœpit de absentia Principum, qui sibi in adversis fidem adhuc integram servâssent, quibus inconsultis & potissimum absentibus accusatoribus irritam fore, nec quicquam virium apud incredulos habituram esse, quamcunque pro experienda innocentia sua satisfactionem paucis, qui adessent, proposuisset. Proinde sedulò Papam orare, ut rem integram generali Concilio communiq; audientiæ differret, ut ibi congregatis accusatoribus & secundùm Leges Ecclesiasticas discussis tã accusationibus, quàm accusatorum personis, conditionibus, qualescunque Principes Regni æquas judicâssent, objecta refelleret. Haud gravatè Papa petenti adquievit, expletoque sacro ministerio Regem ad prandium vocavit, benignissimeque refectum, & de omnibus, quæ eum observare oporteret, diligenter instructum, cum pace ad suos, qui longius extra castellum remanserant, dimisit. Epponem quoque Citicensem Episcopum præmisit ante eum, ut eos, qui ei excommunicato, priusquam anathemate absolveretur, indifferenter communicaverant, vice sua excommunicatione absolveret, benignè præcavens, ne quam denuò receptæ communionis maculam contraheret. Qui dum venisset, & causam pro qua missus fuerat Italis exposuisset, vehemens in eum ira & indignatio coorta est. Fremere omnes & sævire verbis ac manibus cœperunt, Apostolicæ Legationi irrisoriis exclamationibus obstrepere, convitia & maledicta, utcunque turpissima, furor suggessisset, irrogare, *se excommunicationem illius nihili æstimare, quem ipsum omnes Italiæ Episcopi justis ex causis jam pridem excommunicâssent, qui Sedem Apostolicam per Symoniacam hæresim occupâsset, homicidiis cruentâsset, adulteriis aliisque capitalibus criminibus polluisset*, Regem secus ac deceat, egisse, crimenque gloriæ suæ intulisse nunquam abolendum, *quod homini hæretico, & probris omnibus infamato Majestatem Regiam summiserit, & quem Justitiæ patronum, Legumque Ecclesiasticarum vindicem sibi parâssent, is fœdissima subjectione sua fidem planè Catholicam, auctoritatem Ecclesiæ, dignitatem Reipublicæ prodiderit*, se in ultionem ejus omnes, quas potuerint, Papæ injurias irrogâsse, & nunc quod dictu quoque turpe sit, se in mediis perturbationum fluctibus relictis, *ipsum sibi consuluisse, & cum hoste publico privata necessitudine in gratiam rediisse.* Hæc potissimum Principes Italiæ jactando & passim per populũ serendo, ingens Regi odium brevi conflaverant. *Adulta postremò seditione, una omnium voluntas*, una sententia erat, *ut abdicato patre*, qui ultrò Regni fascibus indignum se effecisset, *filium ejus, licet impubem adhuc*, & Regni negotiis immaturum, *Regem sibi facerent*,

rent, & cum eo Romam profecti Papam alium eligerent, per quem & ipse protinus Imperator consecraretur, & omnia Papæ hujus Apostatici gesta cassarentur. *Perlato ad Regem* tam molestæ *conspirationis nuncio, misit propere quicquid apud se Principum erat, ut quaqua ratione, quaqua possent industria efferata multitudinis animos mitigarent*, ne molestè acciperent, aut in contumeliam suam factum reputarent, quòd extrema necessitate compulsus communis commodi ratione fecisset, nec Teutonicis Principibus, qui sibi per calumniam Regnum eripere dedita opera machinarentur, nec Romano Pontifici, qui ad evertendum statum Sanctæ Ecclesiæ spirituali gladio circumquaque fulguraret, aliter satisfieri potuisse, quam ut ante statutam diem excommunicatione absolveretur, nunc se omnibus angustiis, quibus vias ejus conclusissent inimici, liberatum, omnem deinceps curam Industriamque ad vindicandas suas, & illorum injurias translaturum. Vix tandem compresso potius, quam extincto concitati tumultus incendio, plerique ex Principibus castris se per iram subtrahentes, injussi in sua rediêre. Cæteri dissimulata interim iracundia, redeuntem Regem pacificè exceperunt, sed neque consuetam ei reverentiam deferebant, neque tam sumptuosa ut prius, utque Regiam magnificentiam decuerat, servitia ei exhibebant, sed aversis oculis, infestis mentibus passim per omnes angulos de levitate & ineptia ejus mussitabant, socordiamque accusabant, quod tam diu expectatus tam anxiè desideratus, periclitantis Italiæ calamitatibus nihil postremò spei, nihil præsidii attulisset. *Cùmque Italiam peragraret*, ut hi qui oppressi fuerant, calumniamve patiebantur Regio more justa faceret, *nec in civitates eum recipiebant*, *nec* eum faculis & *faustis acclamationibus*, ut prioribus Regibus consueverant, *obviam ei procedebant, sed foris in suburbanis locis castris positis, commorari jubebatur*, & illuc ei alimenta, quibus exercitus sustentarentur, & ipsa modica & vix necessitatem potius quàm Regalium epularum solitum splendorem copiamvè explentia, ne manifestæ defectionis immaturè argui possent, ministrabant, apposito singulis in locis præsidio, ut prædas fortè de agris vel villis agere volentes, armata manu coercerentur. *Territus Rex insolita rerum facie*, seròque pœnitens quod incognitæ gentis, inexpertæ prius fidei, temerè se credidisset, & Teutonicis finibus excedenpo hostem mutâsset non evasisset, gravi solicitudine & metu perurgebatur, *nec ullum usquam effugium inveniebat, nisi in reconciliandis fortè, si qua ratione posset, quos offenderat, Italorum animis.* *Ratus* itaque hujus rei *unicum hoc esse præsidium, ut initum cum Romano Pontifice fœdus abrumperet*, & inde reparandæ concordiæ initium faceret, unde fuerat orta discordia. Udalricum de Gosheim, & cæteros quos ille severissimo anathemate à contubernio ejus amoverat, in pristinum gratiæ & familiaritatis suæ gradum revocavit. & cum eis denuò de privatis, de publicis negotiis eâdem, quâ consueverat, singularitate ac privilegio consilia conferebat. *Tum assiduè in conventu Principum criminabatur, & detrahebat Romano Pontifici*, quòd ipse omnem hanc, qui Rempublicam concussisset, ventum turbinis, & commotionis sævissimæ procellam suis machinationibus concitâsset, ipse omnium quæ in Ecclesiis omni recenti memoria secus accidissent, auctor incentorque extitisset. *Hortabaturq́; omnes in commune, ut suo ductu simul, auspiciis tantarum ab eo injuriarum vindictam expeterent.* Dein conditiones omnes & universa Ecclesiasticarum Legum vincula, quibus ille eum Apostolica auctoritate in salutem obstrinxerat, contemptim tanquam aranearum telas dirupit, abjectisque omnibus timoris Dei habenis, in omne quod animus suggessisset effrenata libertate ferebatur. *His paulatim rebus Italorum indignatio mitigari, furor deflagrare, studia denuò in eum incalescere cœperunt*, ita ut frequentior indies ad eum multitudo conflueret, sumptus exercitui copiosiores ministrarent, & ad omne, quod jussisset, promptissimè jam manus operamque suam pollicerentur. Erant tunc temporis apud eum ex Teutonicis, principio Liemarus Bremensis Archiepiscopus, Eppo Citicensis Episcopus, Benno Osenbrugensis Episcopus, Burchardus Losannensis Episcopus, Burchardus Basiliensis Episcopus. Laici, Udalricus, Eberhardus, Bertholdus, & alii penè omnes, quos in Oppenheim Legati Apostolicæ Sedis à contubernio ejus propter excommunicationem segregaverant, qui nunc post receptam communionem, cum quoque Ecclesiæ reconciliatum comperissent, unanimiter ad eum confluxerunt, & ei deinceps peregrinationis ejus individui comites adhærebant. *Interea* Moguntinus, Wirtzaburgensis & Mettensis Episcopi, Rudolfus, Welf, Berdolfus Duces & alii *plerique ex Principibus Teutonicis convenientes tractare de utilitatibus Reipublicæ, statuerunt, ut Principes Saxoniæ, & omnes quibuscunque Reipublicæ cura foret III. Idus Martii in Forcheim occurrerent*, & communi consilio, quid facto opus esset, decernerent, præsertim cùm per absentiam Regis tranquillis rebus tempus opportunum deliberationibus ac consultationibus nacti fuissent. *Romano quoque Pontifici scripserunt, ut* quoniam in Purificatione Sanctæ Mariæ Augustam juxta condictum, dolo Regis præventus, occurrere non potuerat, *saltem in Forcheim statuta die præstò esse satageret, & sedandis bellorum civilium tempestatibus, quibus jamjam periclitaretur Respublica, Apostolici moderaminis gubernaculum adhiberet.* Adhuc ille in Canusio & aliis circa firmissimis munitionibus se continebat, dispositum habens non prius Romam regredi, quàm confecto itinere quod instituerat, si Deo propitio conatum sequeretur effectus, pacem Ecclesiæ Dei reddidisset. Igitur acceptis literis tametsi jampridem frequens ad eum fama detulisset, Regem mutata mente hostiles adversum se spiritus gerere, & contemptis conditionibus, quibus excommunicatione absolutus fuerat, animo fixum tenere, ut Leges Ecclesiasticas manu militari debellaret. *Misit tamen unum ex Cardinalibus Episcopis Romanæ Ecclesiæ* Gregorium nomine, *& alios*, quos ei negotio idoneos arbitrabatur, *qui ei dicerent, tempus esse*, ut promissa compleret, conventuros in Forcheim III. Idus Mart. Principes Teutonici Regni ad componendũ, si Deus votis annuat, statum Reip. *Veniret ergo, ut pollicitus sit, & crimina quibus innocens, ut ipse asserat, à calumniatoribus suis impetitus sit, se cognitore & judice præsidente, responderet.* Multùm rebus suis salutique, & apud Deum & apud homines collaturus, si Ecclesiã scandalis, Rempublicã bellis civilibus, seipsum fœdissimæ existimationis macula liberaret. Præsertim cũ ea die discussis synodicè, quæ adversũ eũ afferantur causis, *vel recepturus esset Regnum, vel sine omni deinceps retractatione amissurus.* Legatis mandata perferentibus, ille dissimulatis mediocriter his, quæ animo agitabat, *respondit se post acceptum Regnũ, hac*

primùm

primùm vice Italiam intr. isse, & ideò multis nunc & magnis Reipublicæ negotiis implicitum, non posse tam citò, infectis rebus, Provinciâ excedere. Quia si id faciat, Italos, quos longo tempore anxia adventus sui expectatione suspendisset, gravissimè offendat. Præterea diem conventui habendo statutum è vicino imminere, seq; tam brevibus induciis, tanta terrarum spatia nulla equorum celeritate posse transcurrere, etiamsi nullis extrinsecus retardetur impedimentis. In hæc verba Legatos dimisit, *Papa* certior jam factus de immutatione animi ejus, & cæteris rebus quas ad eum jam pridem fama detulerat, *misit protinus* Bernhardum Abbatem de Massilia, Virum eximiæ conversationis, & multarum in Christo Virtutum, item alium Bernhardum Cardinalem Diaconum Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, *ut Principibus Teutonici Regni*, qui (ut supra dictum est) III. Idus Martii Forcheim conventuri erant, *occurrerent, eosq; per ordinem ea quæ gesta erant, edocerent*, se juxta placitum dedita opera enisum fuisse, ut die & loco statuto, communibus Sanctæ Ecclesiæ utilitatibus tractandis præstò esset. Sed Domini Henrici diligentia ita circumventum, ita omnes per quas transitus esse potuisset, itinerum angustias præoccupatas, ut nec tutò in Germaniam progredi, nec tuto Romam regredi valeat. Proinde *monere eos, ut suis interim rebus & Regno Francorum, quod diu jam nimis hominis puerili levitate vexetur, quaqua possint ratione, moderentur*, donec si Deus velit, adempta itineris difficultate ipse venire, & collatis in medium consiliis, quid utilitati, quid honestati omnium, quid paci Ecclesiasticæ expediat, secundùm Ecclesiasticas Leges decernere possit.

Nos more inertis Poëtæ extremo jam in opere languescentes, ingentisq; materiæ mole superati, in longum satis, ut videtur, protracto volumini hic tandem finem imponimus, ut si cui fortè post nos ad describendam reliquam partem hujus Historiæ manum mittere libuerit, ab electione Rudolphi Regis congruum scribendi exordium faciat.

F I N I S.

DE NOMINIBUS PROPRIIS

Germanorum, eorumque ad pristinam Etymologiam reducendorum ratione,

OPUSCULUM

Per quendam Antiquitatis studiosum, compositum.

Nomina propria habentia olff *seu* ulff/ *sunt verè Germanica. Ut,*

RUdolfus, à Latinis corruptum est. Sed Germanicè dicitur, Rahthülff/ id est, *consilium & auxilium*, salus enim seu ausilium, dicitur Hülff/ Raht consilium.

Ludolfus corruptè, Germanicè dicitur Lutdhülff seu Leuthülff/ Luide, in Hollandico, vel Leut Suevica diphthongo, significat *homines* in plurali. Est igitur Leuthülff *Græcè Alexander.* Hinc factum est nomen Paridi. Vide Ovidium in Epistola Paridis ad Helenam, ubi inquit:

—— *& caussam nominis inde tuli.*

Landolfus, pro Landhülff/id est, *terrarum salus* seu Regionis auxiliator.

Gangolfus, pro Ganghülff / *prosperum auxilium*, quod procedat feliciter: Et verso vocabulo idem dicitur Hülffgang/ *quod perperam dicitur* Wolffgang/ quasi lupum procedere dixeris. *Venit hoc vitium ex lingua Belgica*, quæ adhuc hodie vocales ita torquet, *Huolfgangus*, cùm Hülffgang vult dicere, quòd aures imperitæ accipiunt quasi Wolffgang/ Wolff enim lupus est.

Arnolffus, pro Ehrnhülff / *honoris auxilium*: Qui juvet & promoveat honesta & Virtutem, perpetuò enim Latini, a scribunt & pronunciant, ubi Germani, e seu diphthongum æ habent, & aspirationes omittunt.

Gandolfus, videtur esse *idem* quod *Gangolffus*, vitiato g per d.

Ulfarus, id est, Hülffer seu Helffer/ *Salvator, Auxiliator Alexius, Josua, Jesus, Esdras*, &c.

Minulfus, absque dubio: *Meum auxilium* seu salus mea, Myn enim Saxonicè, Meum significat. Inde Mynhülff.

Aistulphus, est Hasthülff/ *festinum auxilium*, Hast Saxonicè festinum, acrem, ardentem significat.

Agilulffus, qui est vel Eilhülff, id est, *citum, velox auxilium*: Idem ferè quod Hasthülff/ Eil enim significat festinationem, celeritatem. Vel quod hodie extat in usu, Eitelhülff / *vitiosè*, Eitelwolff/ quasi dicat, *plenum & merum auxilium.*

Wolfart/*corruptissimum, pro* Hülffraht est enim conversum nomen, Rahthülff / quem Rudolfum vocant, ut suprà.

Adolphus, valdè depravatum, Hatthülff dici debet: Sic Latini Regem Longobardorum *Athulffum* vocant, est autem Hatto seu Hätto / *idem quod pater.* Unde adhuc hodie in Hassia, pueri appellant patres suos Hatto, a Italico seu e crasso & diphthongato: Its Hatthülff est *pater auxilians* seu salvans: Et credo, *Cattos*, quos *nunc Hessos* vocamus, *prisco vocabulo, Hattes*, id est, *patres*, & *Hattiam, patriam* appellatam esse. Sic Episcopus ille Babenbergensis Hatto: Et alius *Otte*, quod idem est: Nam *Otto* sine dubio, per Latinos *omissa aspiratione* (sicut aliàs ferè semper faciunt) *pro Hatte seu Hatto*, depravatum est: Ergo Imperatores illi tres Ottones debent, Hatti appellari, *Hatte post Hatte regnavit tertius Hatte:*

Nec mirum est linguam ab imperitis depravari: Nam nos vicissim, regnante barbarie Latinam linguam egregiè corrupimus. Eadem *ignorantia credo corruptum esse*, ipsum capitale *nomen nationis nostræ, scilicet Germa-*

Germaniæ. Verisimile est enim Latinos Historicos falsos esse in litera h, & eam pro g inspexisse & legisse, vel etiam auditu non satis discrevisse, cùm fortis aspiratio h propinque sonet, ut litera g. Igitur *Hermanniam puto* nostram nationem *olim dictam.* Sicut & ille præstantissimus Dux qui Augusti Legiones cecidit, perperam, *Arminius* ab Italis dicitur, cùm sit reverà Heerman/adhuc hodie vulgatissimum nomen. Est autem Heerman/*vir exercitus*, seu *Dux belli.* Heer enim exercitus seu bellum est, unde dicitur Heerfart/ id est, expeditio bellica. Inde Hermanni, Hermannia, id est, Bellicosi, Bellicola.

Idem vitium accidit nomini Segesto, qui socer fuit Hermanni, scilicet *pro* Hengst/ corrupta litera h in s: Nam adhuc durat *nomen cujusdam Ducis Angrinorum*, apud Germanos, Hertzog Hengst zu Engern. Hengst autem significat caballum vel equum bellicum, ut Hengst *idem ferè sit, quod eques vel Philippus*, puta virum equestrem. Et *Episcopus Coloniensis* adhuc hodie *se nominat Ducem Angrinorum*, Hertzog zu Engern/ *malè Angrivariorum* scribunt Latini, Et *Anglia quasi Angria* dicitur ab istis Angris seu Engern/ unde & *Anglia adhuc magna ex parte Saxonicam linguam habet.*

Et aliis cogitandum relinquo: Num & illud vocabulum *Alemani, Alemanni* sit corruptum pro Adelmann/ *Adelmannia*, sicut ego suspicor. Dignum vocabulum quo agnominetur Regio illa clarissima. Et erant certè olim Germani verè & Adelmanni, hoc est, verè Nobiles, & veræ Nobilitatis Virtutisque cultores, & Hermanni, quasi bellicosi & Duces exercituum. In summa, erant Germani insignes artibus & togæ & belli.

Omnia nomina habentia Brenn *vel* Brynn *sunt Germanica. Ut.*

Brenno vel *Brynno*, Dux Gallorum, contra Romam: Et hodie frequentissimi usus Brenno seu verius Brynn/ y Pythagorico vel u Hollandico, inde Brunswig/ seu Brynswig/ id est, *arx Brenni* (ut loquuntur.)

Item Brennburg/ quod hodie per omnes aulas profertur *corruptè*. Brandenburg. Nam *ipsi cives ejus urbis* in Marchia adhuc *hodie appellant eam civitatem* Brennburg/ id est, *castellum Brenni*, non Brandenburg.

Est autem Brynn seu Brenn (ut antiqua carmina Heroum indicant) *galea*, præsertim *cristata* seu *cornuta*: Ergo *Brenno* est *Galeatus.* Et Brennburg vel Ducis Brenni castellum vel Brennorum ceu *præsidium galeatorum & armatorum* ad tuendam Regionem. Et *scarabeus* iste majusculus, qui galeatus rubris cornibus, & alis testaceis armatus, Husbrenner dicitur, in nostra Regione.

Hiltebrand pro Heltbrenn/ id est, *Gygas & Heros Brennorum*, ceu caput & Dux eorum, hodie Hauptmann über den reisigen Zeug. Helt enim Heroem, velut Achillem vel Hectorem significat.

Luitprant Rex Longobardiæ, pro Lutbrenn/ id est, *hominum galeatus*, qui homines armis tutatur, diximus enim Luit/ Lyt/ seu Suevice leute/ significare homines numero plurali.

Aisbrand Rex Longobard. pro Husbrenn/ id est, *domus tutor* seu qui armis domum & familiam tuetur, Huis seu Hus accentu circumflexo Saxonicè domum significat.

Fuchsbrand/ id est, Fusbrenn/ *pedester miles*, tamen *galeatus*: Et videtur dici relativè ad Heltbrenn/ quasi hic eques galeatus, hodie Hauptmann über das Fußvolck vel Weibel/ ille pedes galeatus sit. Fus enim circumflexè pedem significat: Vides ergo Brenn/ bellicam & militarem vocem esse.

Omnia nomina in Rich *sunt Germanica.*

Friderich/ *Pacificus, Salomo, Irenæus, Cæsar, Verlderix, Epoderix*, quòd per Longobardos jam Italicum factum est, siquidem & Itali, Ric vocant divitem. Est autem Rick seu Rich (Suevicè Reich) dives, sic dicitur flumen piscosum, Fischrich: Terra fertilis, Kornrich: Pecuniosus, Geldrich.

Arrigus Rex Longobard, Ehrrich/ hodie satis frequens nomen, id est, *dives honoris*, qui in magnis honoribus est.

Alaricus Rex Longobard. Quem *nunc* Olrich seu Ulrich dicimus. Sed verius Allrich/ id est, *omnibus abundans*, Pantoplusios. Huldrich est aliud nomen vel fictum potius de novo.

Attalaricus Rex, &c. pro Hattallrich/ id est, *pater per omnia dives.*

Emmerich/ id est, Jmmerrich: *Semper dives*, nunquam deficiens.

Hinrich/ hunc Julius Cæsar vocat, *Vercingetorix*; sed *Scriptorum vitio confusis, transpositis & corruptis literis.* Voluit enim Saxonicum illud, Hertoge Hinric scribere, id est, Dux Henricus, & postea Scriptores mutarunt h in n, & transposuerunt toge, post hin & geto fecerunt. Sed vox hodie celeberrima satis convincit codicum mendas. Saxonicè enim dicitur Hertoge Hinric/ Suevice Hertzog Heinrich/ Hertog seu Hertzog/ est idem quod Dux, ab Heer/ id est, exercitu, & zog seu ziehen/ id est, ducere, seu proficisci in bellum. Significant autem Hinric id quod intus seu domi dives, seu familiarum dives, multorum pater & gubernator, velut, si Abraham Ebraica æmulatione velis dicere, patrem multarum scilicet familiarum.

Dietrich/ Græcè *Theodericbus* dicitur, à Deud seu Dud/ y Pythagorico vel u Hollandico, *quo nomine dicuntur Germani, Deum nominâsse*: Et Historici per t scribunt Teut, verùm ipsa pronunciatio adhuc durans, testatur, Deud esse, seu Dud/ dicendum: Licet & ipse Cæsar semper t scribat, ubi d pronunciatum audivit ex ore Germanorum, ut infrà dicetur. Ab hoc Deud/ dicimur nos German: Deudisch/ id est, Deudici, sed Saxonica dialecto Dudisch/ y Pythagorico u Belgico: Nam in talibus omnibus vocabulis, spectanda est dialectus Saxonica, quæ olim tota Germania est usa. Ita *Germani à Deo suo nomen sumpserunt, quem* Deud seu Dud *appellavêre*, quemadmodum *posteri eorum se Gottos dixerunt à* Gott/ id est, *Deo*, quem Gut vocant etiam hodie, illi ipsi Goti, nempe Dani, Suedi, &c. Sed tota Germania, Gott: nam Goti fuerunt Germani. Sed quia tam Gott quàm Gut/ accentu circumflexo pronunciantur, factum est ut eosdem & Getas per diphthongon Historici appellent, Gut verò significat, bonus, bonum.

Et apparet hoc *nomen* Dud *mânasse ex Ebræo, Dod, quod significat avunculum, amicum, amorem.* Ita antiqui & primi patres Germanorum, Deum voluerunt nominare Dod, amicum, amorem, avunculum, quemadmodum Israelitæ eum Baal, id est, herum, sponsum seu maritum vocabant. Sed nec ipsum Græcos Theos longum dissonat à voce Deud seu Dudisch/ si pronunciaris, Teuds seu Teudsch/ neq; dubiû est, *Deus Latinum, à Theos Græco* venire, sive voluerint th per d

Re-

Raphessare sive Daggessare. Nam alii Raphessant per th alii per d ita est magnus symbolismus inter istas literas tennes, aspiratas & medias.

Inde nomen diminutivum Döble/quem *Itali Totila* vocant: Sed Germanis usitatissimum Detzel/ Ditzel/ Dötzel/quia tz. mutant Itali in tt ut Hassia, Hattia, Hatti, Hessi, seu Catti. Non est dubium, quin Rex Detzel vulgata lingua dictus sit, ille *Tottila*. Nam Itali non scribunt Detzel, sed *Dottel* seu Tottila. Et sicut ille dixit, facetè quidem, sed verè, *Itali & Galli, aliter scribunt, quàm loquuntur, & aliter loquuntur quàm sentiunt*, ita hîc ore pronunciant Dötzel / & tamen scribunt Tottila, pronunciant Etzel & scribunt Attila, pronunciant Arzio & scribunt Actio, pronunciant lesere, asere, disere, & scribunt legere, agere, dicere. Sed & Franci nostri adhuc hodie vocant Dod / *patrinum seu patrem spiritualem*, qui puerum è Baptismo susceperit.

Hinc est ille Dudrich seu Dudrich *dives in Deo*, divus, divinus. Et Thejos Græcè seu Eusebius, pius.

Nomina in Wick *&* Jch *sunt Germanica. Ut,*

Vitigis Rex Longobard. Sed rectè Wittich / hunc Cæsar, *Divitiacum* vocat, Witte autem Saxonicè est *prudentia seu peritia*. Inde Wittich prudens, peritus, cordatus.

Heddovvigis Regina, rectius, Hettovvig *patris refugium*, Wick enim Saxonibus refugium significat. Inde Brunswig seu Brunswig/ ut supra: Ita Oswig/ Coswig / Herdwig. Ludovicus, sed malè, Lydewig Saxonicè seu Lettewig Suevicè, id est, *populi seu hominum refugium & solatium*. Hunc Cæsar, *Lytavicum* appellat volens Saxonicam imitari, & a Italicum pro e crasso, & y pro u Hollandico, usurpavit. Hunc Galli crassissimè nominant, *Clodovæum* inflata per guttur litera l, & wick in veus mutato.

Omnia nomina in Walt *sunt Germanica. Ut.*

Oswalt/ rectius Huswalt/ *Gubernator domus*, Præfectus, Oeconomus, qui nunc in Aula vocatur Hoffemeister / Walt enim *significat potestatem magistratuum* vel gubernandi facultatem. Inde vox auspicantium aliquid, Das walt Gott/ Deus guberoet hoc.

Ehewalt/ *syncopatum* Ebald. Sed dicendum Hegewald / *qui potestatem, vel officium custodiendi & servandi habet*, Hegen enim significat, *custodire*. Inde nomen Heger / quem nunc Hoyer vitiosè dicunt, id est, *Servator*, (*custos, Servatius* Latinè, in Aula, Kämmerer/ Rentmeister. Sic agrum, pratum, lignetum, sepibus circumscriptum, vocatur, gehegt/ scilicet quòd ab usu publico separatum, custoditum est. Et *Consistorium*, Tribunal seu sacer circulus (ut Homerus loquitur) vocatur gehegte Banck / gehegt Gericht/ &c.

Sebald/ *Sebaldus*. Hoc est Seewalt/ accentu circumflexo in prima est relativè contrarium, Hegwalt. Ut Seewalt sit ille *Oeconomus, qui foras exportat, seminat, plantat, arat, colit, terram, rus, hortum* & alia. Hegwalt/ *qui collecta, demessa, decerpta recipiat*, domum vehat, condat ac custodiat, *illum agricolam* (Græcè *Georgium*) hunc promum dixeris.

Willibald/ Vilibald/ rectius Vilewalt / id est, *multis Præfectus*, multa gubernans, quasi supremus vel major Gubernator super cæteros. Veel enim accentu circumflexo Saxonicè multum significat. Aut à bonitate, Wolwalt / *bene gubernans* velut ominis boni gratia (ut plurimùm solent Germani) sic vocatus.

Tipold/ *Theobaldus*, sed Dietwalt (per η Græcum) Diet (ut suprà) *Dominum*, possessionem significat Dietwalt *Præfectus dominii*, vel Deudwalt / Dudwalt *Deypotestas*, ut supra in Dietrich.

Grymoaldus, Rex Longopard. Grimwalt *iræ potestas*. Videtur fuisse antiquis nomen judiciariæ potestatis, quæ exerceat iram in facinorosos, sicut nunc est Judex, qui tradit tortori puniendum. Nam quòd hodie Richten/ Richter dicitur, novum esse apparet, cum Richten propriè in bonum, non in pœnam sonet, velut impedita & perplexa expedire & explicare. Estque operatio propria intellectus, inde recht/ richtig/ sicut lineam rectam, viam rectam, contra curvam, perplexam dicimus. Richten igitur *rectificare* est. Inde Berichten dicimus, hominem docere, informare, instruere, ex errore ducere. Lieber berichte mich das/ &c. Est igitur Grymwalt iræ potestas. Et Itali w in o mutant sono verborum capti.

Adoaldus Rex Longobard. *Ab Otto seu Hatto*, Hettwalt/ *patris potestas*, vice patris, tutor, patronus. Et hodie causidicus, in usu reliquum est, Anwalt *patronus*, quòd an corruptè n pro tt scriptum & lectum sit, ut Anwalt pro Hattwalt nunc dicant, non satis scio.

Rodoaldus Rex Longobard. Hoc vel à Raht (sicut suprà Rudolphus Rahtwalt *consilii potestas*, consulendi potestas, consul, vel à Retten / id est, salvare, liberare. Rottwalt/ *redemptor, liberator, ereptor*: Sicut alius Rex Longobard. *Rotharis* dicitur, qui absque dubio est Retter/ id est, liberator, salvator est.

Garibaldus Gerwalt/ Garwalt/ hodie Volmacht.

Omnia nomina in Win *sunt Germanica.*

Volckwin / Volgewin / *Victor populorum Nicolaus. Nicodemus.*

Baldwin/ *Balduvvinus, citò vincens* Esaiæ 8. Citò prædare.

Albuinus, Aiguinus, Alcuvvinus, Alboinus, Allewin/ Allgewin/ omnia vincens, Rex Longobard.

Anboinus, si Italico more n pro l scriptum est, *idem quod Alboinus* est, illi enim scribunt Bononia, cum dicunt Bolonga alioqui erit Handtwinn / id est, *victrix manus & invicta bello dextera*.

Goswin videtur esse Huswin / *victor domorum*, viciata litera h per g ut frequentissimè fit. Sed melius, Josquin, quod nomen insignis Musicus in Belgico celebre fecit. Est autem *Iosquin diminutivum à Jost seu Justo*: Sic enim illi loquuntur blandiendo pueris, Justkin/ id est, justulus, Justinulus. Nam quod Jobst quidam dicunt, est crassities superioris Germaniæ, qui etiam Sanct Jos vocant idolum & figmentum illud Anglicanum.

Omnia nomina in Old *sunt Germanica.*

Arnoldus. Germanicè Ehrnhold/ *honestus, amans honestatis & Virtutis*. Sic hodie *Cæsaris caduceator* vocatur Herold/ id est, Ehrnhold/ qui Virtutem & honestatem quærat & servet.

Leupold/ hoc propriè debet dici, Liebhold/ nominè composito sicut Rathschlag &c. Quasi dicas, Lieb und hold/ *amabilis & dilectus*, Erasmus, amandus. Lieb enim est amatus, vel amabilis. Huld est gratia qua diligo, inde dicitur Holderbule / id est, *chara sponsa*, vel amica, Er ist mir nicht hold/ id est, non diligit me.

Diepolt/ hunc alii faciunt *Theobaldum* alii *Hypolytum*: Sed Theobaldus, *nihil valet, in ulla lingua*. Estque certò figmentum, si Hypolytus est, potest h in d mutatum esse, & tum non est Germanicum, sed Græcum

cum, qualia valde multa sunt in Germania. Ego puto idem esse quod Liebhold/ & Labdakismo aliquo vitiatum nomen, quia omnes qui laborant Labdakismo, pronunciant in syllabæ initio d & penè n quoq; cum tamen l in fine syllabæ rectè pronuncient, sicut accidit & in litera r, ut syllabam ab r incipere non possint & tamen bene possunt, finale r dicere.

Omnia nomina in Mann *sunt Germanica.*

Heermann/ de quo supra, quem *Itali Arimannum* corruptè *dicunt*, scilicet *Dux exercitus*, vel bellator.

Hartmann/ *vir fortis, Andreas*, Hart enim durum, fortem, invictum significat passivè, qui non cedit, sed perdurat.

Est autē Mann componibile nomen tam frequens in Germanica lingua, quàm est ullum in Græca & Latina. Sic dicunt, Haußmann / Ehemann / Dorffmann/ Schwerdmann. Et ferè quoties verbale nomen deest, componitur mann cum verbo. Ut,

Siegmann (quem *Sigismundum* dicunt longè *corruptissimè*) quasi dicas *Victor*, seu vir vincens, *Victorinus*, Sieg enim victoris est, Siegen vincere significat.

Bohemundum, Wogemann/ id est, *audax*, audentius, qui rem fortiter audet aggredi. Nam vitium Scriptorum in Bohe certum est, cum Woge audierint.

Raymundus iisdem vitiis *dicitur pro* Rugemann/ seu Rugemann/ id est, *quietus, tranquillus, vir quietus*, Ebraicè Noah, sicut Numa Pomp. Salomo, sine bellis, &c.

Omnia nomina in Werd *sunt Germanica.*

Albrecht certum est, Adelwerd/ compositione appositiva, quasi Edel und Werd/ preciosum & charum, sicut gemmas vocamus Edelstein/ id est, preciosos lapides, Werd / est *charum & preciosum*. Et videtur ista geminata ejusdem significationis compositio, emphasim habere, Albrecht / Alprecht / vitia sunt.

Hildebertus, Heltwerd; id est, *heres charus & preciosus* seu rarus, vel hold und werd/ *Holdvverdus*, holdselig hodie.

Dagobertus, Tügewerd/ Tügen est *in pretio esse*, valere aliquid, utilem esse, *inde* Tugend/ *Virtus*, valor, factum honestum: Sic dicitur, Er thät mir alle Tugend und Ehre/ id est, exhibuit mihi omnem Virtutem & officium.

Fulbertus, hic est Wolwerd / Volvverdus, eadem emphatica compositione, *dignè dignus, charè charus.*

Aripertus, Rex Longobard, id est, Ehrewerd: *honoratus & charus, honore dignus, Honorius.*

Liebenwerd/ id est, Lieb und werd/ sicut, Liebhold/ Rathulff/ Hanhulff compositione Germanica.

Werd / id est, *charum*: Inde civitatum nomina Donawerd / & Werd.

Et in fœminino Wolwerd / Walprecht / Walpurg/ vitiosissimè, *Eucharia, gratiosa, Venus, venusta.*

Gunibertus nomen *depravatum*, sed optimi ominis: Est enim Kúnewerd/ id est, *audax seu fortis & simul charus, qui fortis sit fortis, domi charus.* Et qui bello & pace floreat. Et compon[illegible] ex kún circumflexo & u. Belgico und werd/ fortis & charus.

Humbertus, id est, Unwerd/ *non charus*: Extat *familia nobilis hoc nomine*, & videtur humilitatis Virtute hoc nomen esse quæsitum, quasi diceret: Noli curare sublimia, præstat humili loco contemptum esse, quàm tragica gloria charum fieri velle. Et fortè idem est Kunibertus mutatis invicem k.g.h. Belgico more.

Sigisbertus, hoc est, Siegwerd/ id est, *victor esse & charus simul*: Nam victoria insolentes facit, sed clementia victoris facit *Siguverdum.*

Symprecht / *Symphorianus*, ah *quàm prolixis & liberis depravationibus*, cùm idem sit quod Siegebertum, pro g posito.

Lampertus, id est, Lange und Werd/ quod est, *diu charus*, quia beneficia citò oblivioni traduntur. Et rarus, vel nullus potius invenitur Langevverdus seu diu gratus.

Robertus, Ruprecht utrumq; *vitiosè*, sed Rahtwerd/ dici debet, ut qui Raht und werd sit, *qui consilio valeat & charus sit*. Sicut Tugewerd *facto valet & charus est*: Quia rarò chari manent boni consiliarii, id est, verè Ratvverdi.

Omnia nomina in Raht *sunt Germanica.*

Rat/ per t est æquivocum, *primò* singularis tantum numerus *significat consilium*, non enim pluraliter dicitur, die Rähte consilia. Inde Rathus / Ratherrn/ Curia, Senatores, Senaculum. *Secundò significat ipsos consiliarios*, inde pluraliter, die Räthe / a Italico seu ediphthongato. *Tertiò, successum, fortunam*, addita syllaba g. Hinc gerathen/ ungerathen/ wolgerathen/ sed claret hoc esse derivativum à Rat. Est & nomen Rad per d plurale Räder/ id est, rota, rotæ, sed hoc nihil ad propositum, sic igitur dicitur.

Gebhard, *rectiùs* Gebrat e puro, *qui potens est dare consilium, dator consilii.*

Volrat/ Wolrat/ *bene consulens*, bona consilia habens, *Eubulus*. Qui autem volet, potest dicere, Wolrat/ id est, Wolgerat/ *fortunatus, felix, prosper*, sed non placet.

Conrat/ Kúnrat / accentu acuto in priore syllaba & u Belgico, *Valens consilio, sciens consilium, prudens, Prudentius*. Hic per syncopen dicitur, Kuni/ Kung Küngslin/ Kunzel: In quibus indicat litera u esse dicendum Kunrat/ per u non per o. Können est scire seu scientia valere.

Burckardus, Burgraht/ *consul arcis*, civitatis, civitates enim Burg dictæ sunt. Et *Cives Burgenses*, & adhuc hodie Burger.

Eberhard / *rectius* Ober Raht *supremus consul, proconsul.*

Ricardus, Ricardis, Reichrat/ Ricrat/ vel à divitiis *quasi dives consul*, vel verius, Reckrat/ *consul inter Gygantes, nobiles, heroes*. Recke enim *significat proceros*, magnos, heroicos, fortes Viros, gygantes, hunc hodie videntur, appellare Kriegeraht.

Oldradus, hoc per se patet, esse Altraht/ seu Saxonicè, Oltraht / *Senior, Senator vel Senatus*: Et dicitur fortè, contra juveniles Seniores, qui imperitia & stultitia sua evertunt Respublicas. Alioqui hodie dicuntur Altraht/ Neuraht / qui per annuas vices succedunt in Magistratu.

Eckhardus, Eckart/ sed mea imaginatione Hegerat ab Hegen / ut supra: *Servans, custodiens prudenter & consultè*, & ille *Odoacer* ab Italis dictus, Heitheger est. Quia ott seu od, ut diximus est, Hatto Hetto, sic Heetheger est pater custodiens, servans, tuens, hinc Eck/ Wolffs Eck/ rectius Hege/ Hegio, Hülffsheger/ custodia salutis, salus custodiæ. Vel si à fortuna Raht dici voles, erit Hege Raht/ *servans parta*, quia Raht & Unraht Germanicè dicitur, quando res bene & malè curantur, quasi per hoc bene vel malè rei familiari consulatur, sed prior Etymologia melior est.

Marquardus, crasè nimis, *pro* Margraht seu Marckraht/ *consul provinciæ*, Marck significat limites, ergo certæ Regioni limitibus suis deputatæ, hic Margratus præest.

No-

Nomina in Hart sunt Germanica.

Ut Hart significat robur, fest/starck.

1 Volckhart *robur, columen, sustentator populi, Demosthenes.*

2 Leonhart *robur Leoninum*, viriliter agens & impavidè: sic dictus est Leo Dux Henricus Brunsvvicensis, &c.

3 Bernhart/ *robur Ursi.*

4 Ehehart/ *robur honoris* seu honestum robur, qui viriliter honesta tuetur.

5 Degenhart/ *robur Virtutis*, scilicet qui constans & firmus est in Virtute, nec flectitur nec corrumpitur. Degen enim est à Dügen/ *valere, validum esse*, ut Saxonicè dicitur: Er that my alle Ehre und Dügent/ id est, omni genere Virtutis & officiorum me affecit. Inde u Dügent y Græco (Tugend aliàs) Virtutes: Et est illud *ἀγαθόν*, quòd Cicero officium vocat Latinè.

Reinhart fortè Rugenhart/ *pacis robur* vel Regenhart.

Gotthart/ *robur Dei, Gabriel*: Nisi hoc velis ab *Art* ducere, quòd est, ingenium seu natura. Ut Gotthart sit Gutart/ bono ingenio, gutte Natur/ fromb/ *Agathus, Agatha*. Sicut & Remart possit dici, *puro & pudico ingenio, Catharus*, Catharin.

Hort substantivè dicitur ab hart adjectivo, firmitas. Sic Deum appellamus, unser Hort/ ubi Ebræus Petram eum vocat. Inde hortig/ *bona valetudinis & firma*, sanus, vegetus.

Reliqua quædam.

Tottila supra dictum est esse Dögel sive Dezel/ *à voce* Dod/ per diphthongum, œ. Sic enim Franci dicunt, Mein doed; Dod autem vel Deud/ est *nomen Dei*, ut supra. Ergo *Tottila* est Dodle Dogtl/ *quasi parvus Deus, vel Deunculus* Gottlin/ mutata tt. in duplex ff. vel z, seu Ebraicum, Thau, debent enim esse Gottlin/ seu *minores Dii* sub Deo vero. Historici hunc vocant *Taxillo vel Tassillo*, satis crasso gutture.

Idem factum est nomini *Attila*, quòd *Hettila* seu Hottle potiùs *dici debet*, & per Thau fit Hogle/ Hogel. Est enim *diminutivum ab Hatto vel Hetto*, & Hota/ qui a missa aspiratione Otto. Et hinc Otle dicuntur, satis in usu adhuc hodie: Unde & *urbs Regia in Hungaria, Buda* seu Ofen. *Germanice* dicitur Hegelburg, *arx Attila* seu *Hettila*, quia Hettila Rex Hunnorum ibi regnavit, est autem *Hattela, paterculus, parvus pater*, Germanicè, Vätterlin.

Carolus seu *Karolus*, haud dubiè est illud Saxonicum Kerle/ per e diphthongum: quam illi semper faciunt ab Italicum. Est autem Kerle/ *Vir procera statura & grandis corporis*, qualem fuisse Carolum primum scribunt.

Alphonsus, Alfonsus, vel prope est, si non ipsum est, Helfuns/ *adjutorium nostrum*. Quia Itali (ut dixi) aspirationes omittunt & a ex e faciunt.

Arovistus (sic Cæsar) alii pejus *Ariovistus*, per u, est Ehrnvest/ & per syncopen, Ernst. Ehrnvest autem *hodie est titulus Nobilitatis, præsertim Equitum auratorum*, quòd sint honestatis tenaces, & esse debeant, id enim sonat ea [illegible] a.

Marobodus, sic Latini, sed Germani Mehrer Vod/ per syncop[illegible] d/ circumflexo accentu, licet *crassilingues Germani a [illegible] superiores depravant*, in Vog. Est autem [illegible] r *major*, *unde*, adhuc *S. Jacobum majorem ap*[illegible] S. Jacob den mehrern. Et Moraviam nos Me[illegible] tern dicimus hodie, *fortitam* scilicet *hoc nomen ab ipso Marobodo*, id est, Mehrervod. Vod verò venit a Voden *quod est fovere, alere, enutrire* sicut parentes alunt liberos, & animalia suos fœtus. Igitur Marobodus est, der Meheervod/ id est, *Alumnus major*, superior, eminentior, qui reliquis Vodis inferioribus præest. Sic enim Principes debent Vodi, Hetti, Dodi/ Hettlin/ Dogtin/ alumni, patres, pastores, Dii populorum esse. Hinc & alia *Regio*, dicitur Vodland/ nunc *corruptè* Voitland seu Vogtland. *Quia ea* fuerit fortè provincia, *per unum Vodum administranda.*

Extat & nomen proprium, *Bodo*: quod est ipsum *Vod, fotor, pastor, alumnus.* Bote non rectè dicitur, quia hoc significat nuncium.

Marschalcus, nullum nomen fœdius est corruptum per Italos vel scriptorculos. Est enim etiam id quod Mehrer seu major, & Stalherr/ qui est magister equitum ab equitatibus gubernandis. Et dicendum ac scribendum fuit, Mehrstalherr/ id est, *major, superior, summus magister equitum*, qui est hodie titulus Ducis Electoris Saxoniæ, ac *si non fuisset vox ea corrupta, non esset opus nunc addere Archi*, Ertzmarschalck/ sed Mehrstalherr/ dedisset id, quod Ertz vel archi, cum significet summum Magistrum equitum.

Lotharius, Cæsar hunc *Lutherium* seu *Lutherum* vocat, est Ludher/ *frequens* adhuc hodie *nomen in Germania*, præsertim Saxonia, *significat* autem *herum seu Dominatorem hominum*. Lüde enim (ut dixi) Saxonicè homines significat, Herr/ herum seu Dominum. Sed Cæsar, ut supra dixi, d in t solet mutare, fortè propter sequentes aspirationes vel alias causas. Quare & hic est u Hollandicum seu y Pythagoricum. Deinde th est d tenue & molle, deniq; Saxones usq; in hanc diem vocant Lotharium, optimum illum Imperatorem Keyser Lydher seu Lüdher. Quod si Suevus audiret pronunciari, faceret Lidher ex ipso. Nam ipsi ex y Græco libenter faciunt i Latinum. Cæsar autem volens per aspirationem reddere propriè Ludherum, occasio fuit, ut postea Lotharium facerent crassilingues. Et hodie faciunt, Lutter/ Lotter/ & similia. Hinc *Lotharingia* Ludheringen/ id est, *Ludheri mansio*, à nepote Caroli Magni, ab Historicis Lothario dicto. Nune dicunt Lottringen crassissimè.

Amalasuntha, Himelswitte: *Sapientia cœlestis*, a Witte seu Witze & cœlo, quasi divinitùs erudita, Urania, Diana, Theodidacta: Vel si ab albedine cœli ducas, erit Serena, nam Witte/ est etiam Albedo, candor.

Rosemunda, Rosemund/ *os roseum*, hoc non habet dubium. *Theudelina, Dudelina*, à Deud/ Dud/ Dod/ scilicet *parvula Dea*, sicut Tottila seu Dodle/ parvus Deus, ut supra in Dietrich dictum est. Igitur diminutivum Theudelina, Dudelin/ seu Dydelina Dezelina/ Ditzeline est Eusebiola, piuscula, divula, divinula.

Fastrada uxor Caroli Magni, est Vestrat/ *optimum consilium, Aristobula* Græcè.

Francus, Franciscus, Liber, Libertus, Eleutherus, per syncopen seu synalephen, à fry & Anck/ quasi Fryanck/ fry Saxonicè frei diphthongo Suevica, est Liber adjectivè, Ancke est *adolescens*, juvenis, nomen hodiè gentile multis familiis. Et Enckel Enckle diminutivè dicitur adhuc *juvenis arator*, seu aratrum gubernans, ut appareat Francos fuisse, pubem seu juventutem, quæ se fortè servili bello per seditionem in libertatem asseruerit, die freien Knaben/ freien Gesellen/ die freien Bauren.

Franciscus Græca imitatione *diminutivum* est, frenckel/ frencklin/ frenckle/ frengle/ Germanicè, das freibüblin/ freiknäblin. Et Galli adhuc Francum arbitrium, freien willen/ Liberum arbitrium dicunt.

Historiarum Germaniæ antiquæ Finis.

F1.